Torloga
1849

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
17 — E
14

DECISIONES AVREÆ
CASVVM CONSCIENTIAE,

In Tres Libros diſtributa,

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA, I.V.D.
Pœnitentiario maiore in Ciuitate Neapoli,
Monacho Caſſinenſi, Authore:

Pars Secunda.

CONFESSARIIS, ATQVE POENITENTIBVS
maximè vtiles, atque perneceſſariæ.

NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITAE.

Cum Summarijs, & Indice Rerum, ac Verborum, locupletiſſimis.

CVM PRIVILEGIIS.

VIRTVTI SIC

CEDIT INVIDIA.

VENETIIS, M.D.XCVI.

Ex Officina Damiani Zenari.

REVERENDIS
ADMODVM
PP. ABBATIBVS
Congregationis Caſsinenſis,

D. IACOBVS DE GRAFFIIS CAPVANVS,
ex eadem Congregatione Monachus,
æternam fœlicitatem.

NOSTRAE caput, ac ſummam religionis eſſe, prodeſſe quam plurimis, permulti, ijdemque ſanctiſſimi viri egregiè commonſtrarunt; quorum in numero iure, meritoque habendus eſt noſtræ parens, & conditor Societatis, D. Benedictus, qui illuſtri loco natus, nobilibuſque diſciplinis eruditus, ab omni tamen fuco, omnique ambitione remotus, ita ſe diuino cultui dedidit, ita Chriſtianæ officia pietatis exercuit, vt multos ad vitæ integritatem, & cœleſtium bonorum contemplationem, atque admirationem,

ſuo exemplo, ſuiſque cohortationibus inuitarit, ſtudio, conſilio, auctoritate, traduxerit. Sed omnium præclariſſimè, ac vehementiſſimè ad hanc me voluntatem, optimamque benè de alijs promerendi conſuetudinem incitauit verbis, atque inflammauit factis, Magiſter ſapientiſſimus, æternæque ſalutis auctor, & largitor Chriſtus Ieſus. Hinc libentiſſimè feci, vt quæ ad illud opus additamenta, quod olim, ad conſcientiam rectè excutiendam, & ad noſtri abditas cogitationes animi, dicta, ac facta ſalutariter perquirenda & perpendenda, edidi, nunc adiuuante Deo confecerim, ea typis, publicæ vtilitatis ac ſalutis cauſa ſub nomine tamen, veſtroque patrocinio Ampliſſimi optimique patres imprimerem. Nam, ex quo tempore, in hanc celeberrimam, & honeſtiſſimam D. Benedicti ingreſſus cum Societatem, nihil potius, nihil mihi antiquius fuit, quam ut in his auguſtis ædibus, & in hac ſacra, & religioſa quaſi ſolitudine, diuinis rebus, toto pectore inſeruirem, atque in ea aſſiduè incumberem, quæ primum ad præpotentis Dei cultum, & venerationem conducerent: deinde ad communem hominum ſalutem redundarent, ne illorum more animantium, quæ prona, ventrique obedientia natura finxit, vitam penitus ſilentio præterirem. Verum, qua in re, operam, vel honeſtius, vel fructuoſius collocare poteram, quam eiuſmodi ſcriptis, viam, expeditioremque rationem fidelibus, ſub oculos ponere, qua, ſi quibus obſtringuntur, & premantur peccatorum vinculis, quamprimum relaxentur, & exoluantur, atque tamquam filij optimo parenti reconciliati, veniam à Deo, eorumque remiſſionem conſequantur? Quo autem, qui Chriſtia-

no inſigniti ſunt nomine, ſua ſtudia referre, ſua conſilia dirigere magis debent, quàm ad corruptam, & peccatorum fœditate, ac turpitudine deprauatam in nobis Dei imaginem, pulcherrimamque ſimilitudinem corrigendam omnino, emendandam, conformandam, & Sacramenti pœnitentiæ partibus, vt puris, incorruptiſque coloribus exornandam. Neque vero me ab eo munere, aut reuocare, aut retardare debuit, quod multorum adhuc ſcriptorum, cum magna pietatis, & doctrinæ laude, certarit in eo genere, cura, & diligentia, cum tot ſcelerum ſint, & flagitiorum genera, in quæ homines, poſt ſacri lauacri ſuſceptionem prolabuntur, quibus, immanè quantum, ipſorum conſcientiæ exagitantur, nullis vt circumſcribi, aut definiri terminis poſſint: quo fit, vt numquam cuiusuis labor, ac ſtudium ad eiuſmodi opus augendum, & locupletandum ſatis eſſe videatur. Hanc grauem, multiplicem, difficilemq; materiam, pro ea facultate, quam mihi benignitas, diuinaque liberalitas tribuit pertractaui; eo ordine, ea breuitate, ijs deniqueverbis, quæ rebus lumen ipſis afferant, non autem obſcuritatem, & tenebras offundant. Siquidem in his meis vigilijs, & lucubrationibus illud vnum ſpectaui, non vt ætas noſtra modo, ſed etiam poſteritas ipſa maximis meis laboribus, minimo ſuo labore ad animæ corporiſque ſalutem frueretur. Vos igitur precor Ampliſſimi optimique Patres, qui diuina ſtudia rebus omnibus anteponitis, vt qua benignitatis olim magnitudine à vobis in hanc coniunctiſſimam familiam acceptus fui, eadem nunc accipiatis hunc librum, quem veſtro inſcriptum, ac dicatum nomini emitto. Incredibilis erit ob-

ſeruantiæ

ſeruantiæ in vos meæ argumentum ; optimæ voluntatis teſtimonium , gratiſſimi animi non ingratum, fortaſſe pignus, & monumentum. Alios, qui vobis ſtudiorum meorum fructus debentur , eiuſdem , cuius ad gloriam in lucem proferentur, diuino auxilio paucis poſt diebus eſpectate.

Venetijs , ex Cœnobio Sancti Georgij Maioris, Kalendis Maij à Chriſto nato M. D. XCVI.

AD LECTOREM.

PRAECLARAM *admodum, ac memorabilem illam Platonis ſententiam, humaniſſime Lector, ſæpius animo menteque complectenti mihi; non nobis tantùm nos natos eſſe, ſed ortus noſtri, poſt Deum Optimum Maximum, quem ex toto corde, tota anima, ac mente noſtra ſuper omnia amare, illique ſeruire debemus, bonam partem ſibi proximum noſtrum vendicare, quem æquè ac nos ipſos diligi à nobis exacta poſtulat caritatis ratio; ſeriò tandem mecum cogitare cœpi bonas non malè horas collocare, neque ſocordi deſidia conceſſum temporis ocium conterere, verùm ſedulò noctes dieſque curare, ac omni labore, vigilantiaque contendere, vt quacunque poſſem ratione, diuina ope fretus, animarum ſaluti conſulerem: ſtudens non modo præſentibus, & ijs, qui viuunt in hoc ſæculo, verùm etiam abſentibus, poſteriſque hominibus opera, atque induſtria mea prodeſſe: ne ipſe tanquam ſeruus ille nequam, traditum mihi talentum à domino, abſcondiſſe videar, atque damner, ſed illud potius ad communem Chriſtiani populi vtilitatem, ac ſalutem, in medium proferre, & erogare. Itaque quò vberiorem ex operibus noſtris fructum, maioriq́; cum voluptate coniunctum emolumentum Chriſti fideles capere poſſint; ad priorem illam Deciſionum noſtrarum partem, quam ſuperioribus annis edideram, hanc poſteriorem etiam accedere volui: in cuius editione etſi ego plus ocij, ac temporis mihi dari cupiebam, vt poſſem huic meo ſtudio iuuandorum hominum cumulatè ſatisfacere; nec eam niſi poſt aliquod ſpacium in lucem proferre conſtitueram; crebræ tamen amicorum adhortationes, atque impulſiones, ac multorum item aliorum incitationes, atque preces, vt ego conſilium mutarem, meamque cupiditatem anticiparem edendæ illius me coegerunt, cum præſertim cognouerim prio-*

rem

rem noſtram partem minimè reiectam, ſed gratè, auideq́ acceptam eſſe intellexerim, ita quòd breui temporis curriculo; ab anno nempe 1590. ad præſens vſque tempus, Septies; hoc eſt, ter Venetijs, bis Taurini, ſemel Lugduni, & nunc iterum etiam (vt fertur) Antuerpiæ impreſſa fuerit. Accipe igitur nunc, optime Lector, hilari fronte, animoq́ libenti hanc etiam poſteriorem partem, quam minimè tibi ingratam, imò magnoperè cordi fore (vt ex priori conijcio, cum eadem materia vtrique ſubiecta ſit) confido. Ea autem in tres ſecatur libros, in quorum primo, breuiter, & ſacrorum Canonum authoritate, vniuerſa tractatur materia de Sacramentis. In ſecundo verò, variæ materiæ explicantur, quæ vel non ſatis exactè declaratæ, vel nec etiam tactæ erant in priori. In tertio demum libro agitur de Prælatis, & perſonis Eccleſiaſticis, quid ſcilicet ſeruare, quidve cauere debeant. His ergo ſi tuis votis minus ſatisfecero meis laboribus Lector beneuole, aut ſi quid eſſet erratum; mihi, mearumque tum animi, tum corporis imbecillitati virium, plurimiſque à ſuperioribus meis, quibus deeſſe nec debeo, nec poſſum, mihi impoſitis occupationibus aſcribas. Sin autem quid erit boni (vt ſpero, & opto) id omne Deo, à quo cuncta bona proficiſcuntur, acceptum referas. nam omne datum optimum (vt Diuus Iacobus ait) & omne donum perfectum, de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum. Reliquum eſt ſolùm, vt hoc te vnum moneam, ac etiam teſter; me omnes lucubrationes meas, omnes labores, & vigilias meas, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ (à qua ne tranſuerſum quidem vnguem diſcedere volo, quod enim illa approbat, ego probo, quod rurſus reprobat, idem reprobo) decreto, authoritatique ſubmittere, atque ſubijcere. Vale.

Venetijs, ex Cœnobio Sancti Georgij Maioris, Kalendis Maij à Chriſto nato M. D. XCVI.

INDEX OMNIVM TITVLORVM.

LIBER PRIMVS.

DE Sacramentis. fol. 1
De Catechiſmo, & Exorciſmo. 5
De Baptiſmo, eiuſq; ſpeciebus. 6
De prærogatiua, & efficacia baptiſmi. 11
De Sacramento Confirmationis. 14
De Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento. 18
De pœnitentiæ Sacramento. 18
De Sacramento extremæ vnctionis. 18
De Sacramento ordinis. 21
De miniſtro Sacramenti ordinis. 24
De ſuſcipientibus Sacramẽtum ordinis. 25
De matrimonij Sacramento. 30

LIBER SECVNDVS.

DE iura[illegible] 41
De definitione iuramenti, eiuſque ſpeciebus. 43
De comitibus iuramenti. 44
Vtrum ſit licitum exigere iuramentum ab aliquo. 46
De iuramento meticuloſo. 48
De conditione, quæ in iuramento intelligitur. Si mihi fides præſtetur. 50
De regulis, quibus dignoſcitur iuramentum non ſeruandum. 52
De quibus Deciſionibus in materia iuramenti. 57
De viribus, & virtute iuramenti. 59
An in iuramentum cadat diſpenſatio. 63
De periurio. 66
De voto. 69
De diebus feſtis. 76
De reliquijs, & veneratione Sanctorum. 81
De conſecratione eccleſiæ, vel altaris. 82
De quibuſdam Deciſionibus circa ieiunium. 87
De iniurijs. 90
Quod non ſit priuandus quis ſine culpa. 95
De homicidio. 97
De bello. 104
De treuga. 108
De furtis. 111
De Iudæis, & Sarracenis. 116
De vſuris. 121
De iuris patronatus definitione. 128
De iure patronatus in genere. 132
De decimis. 136

LIBER TERTIVS.

DE exceſſibus Prælatorum & perſonarum eccleſiaſticarum. 143
Ne clerici, vel monachi negocijs ſæcularibus

b

ribus ſe immiſceant. 144
De clerico venatore. 147
De iniuria illata ſuperiori. 149
De quibuſdam Deciſionibus in materia Canonis. Si quis. 151
De armorum delatione prohibita clericis. 156
De crapula, & ebrietate à clericis uitanda. 157
De clerico luſore. 159
De cohabitatione mulierum à clericis uitanda. 161
De clerico concubinario. 163
De electione. 165
De vigilantia paſtoris. 166
De clericis circa ordines. 168
De ambitione à clericis execranda. 170
De clericis non reſidentibus. 171
De celebratione miſſarum. 174
De nonnullis deciſionibus circa diuinum officium. 175
De habitu Monachali. 179
De ſtatu Monachorum. & primo de abdicanda proprietate. 186
Monachus, ſiue regularis an poſſit promoueri ad eccleſiam ſęcularem. 192
Quod Monachi non debeant comedere carnes. 194
Silentium quando religioſi ſeruare teneantur. 196
De quibuſdam Deciſionibus circa officia, & adminiſtrationes religioſorum. 197
Qualiter Monachi teneantur ad Communionem, & Confeſſionem, & an poſſint miniſtrare ſacramenta. 199
De obedientia religioſorum. 201
De apoſtaſia. 204
De quibuſdam Deciſionibus in materia Religioſorum. 207
De viſitatoribus. 212
De multiplici permiſsione, ſeu tolerantia. 224

FINIS.

INDEX OMNIVM SENTENTIARVM

Quæ hiſce tribus libris Deciſionum continentur, locupletiſſimus, atque abſolutiſſimus.

A

ABBAS *quibus moribus debeat eſſe imbutus.nu.23.* 198

Abbati in omnibus in dubio eſt obediendum.nu.24. 198

Abbas cum ſit procurator, & non Dominus, nihil habet. nu.7. 197

Abbas quam eleemoſinam poſſit erogare in pauperes. nu.9. 197

Abbas poteſt ad libitum remouere priorē, licet illum habuerit ab ipſo ad vitam. num.80. 191

Abbas non poteſt ſe expreſſe obligare quòd regularis prioratum ſemper habeat. numero 81. 191

Abbas an poſſit remouere ſi memoria non ſit in contrarium, quòd prior ſit remotus. num.82. 191

Abbas dans primam tonſuram nouitio, qui poſtea exit, an nouitius ſit clericus. ita vt illum percutiens ſit excommunicatus. ſub num.20. 170. *Et quid ſi dederit ordines minores. ibid.*

Abbas diſpenſando ſuper eſu carnium qualiter ſe gerat. nu.12. 195

Abbates laudabiliter hodie faciunt, conformando ſe in menſa, & in dormitorio cum aliis.nu.13. 195

Abbas non debet eſſe nimis auarus, nec nimis auſterus circa monachos.n.14. 195

*Abbas debet eſſe vigil in omnib.nu.26.*198

Abbas, qui regulæ inuentus eſt præuaricator, deponendus eſt, & præuaricator quando dicatur.nu.27. 198

Abbas propter negligentiam poteſt remoueri. nu.28. 198

Abbas renuncians Abbatiæ, remanet monachus illius monaſterij vbi profeſſus eſt. nu.29. 198

Abbas àn diſpenſet quòd monachus habeat proprium; vel ſeruet continentiam. numero 30. 199

Abbas an poſſit remouere à regulari prioratum ſibi à Papa collatum, qui non erat perpetuus. nu.77. 191

2 *Abbas*

Abbas poteſt reuocare factum ſuum. numero 16. 186
Abbas ſi iurauit ſeruare ſtatutum, illud nihilominus poteſt reuocare. nu.17. 186
Abbas poteſt concedere monacho, vt ſit extra clauſtrum ex cauſa.nu.20. 186
Abbas remouens monachum à loco, quem ex cauſa deputauit, poteſt monachus implorare officium iudicis.nu.21. 187
Abbas an ſit tolerandus in Abbatia, ſi in eo ſit inſufficiens eruditio, an remouẽdus. num.15. 208
Abbas poteſt diſpenſare in accidentalibus regulæ. ſub nu.21. 183
Abbas qualiter diſpenſabit in eſu carnium. nu.9. 195
Abbas in duobus caſibus non poteſt monachum reuocare. nu.84. 191
Abbas fieri non poteſt clericus non profeſſus.nu.37. 29
Abbas quibus diebus, & an inuitatus in alio monaſterio minores conferat.n.2. 24
Abbas prioratum à Papa conceſſum in perpetuum non poteſt reuocare ſine cauſa. num.16. 198
Abbates quales deputare debeant officiales. num.1. 197
Abbatiſſa monaſterium ſibi ſubiectum poteſt per alium viſitare. nu. 40. 216
Abſolutio facta ab Epiſcopo eſt valida etiã abſentibus abſoluendis. nu.10. 64
Abſolutio poteſt impendi die feriato. ſub numero 22. 79
Abſolutio an poſſit peti elapſo termino vſurarum. nu.7. 63
Abſolutio poteſt peti, quando iuramentum continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis. nu.20. 65
Abſolutio facta à Papa à iuramento in foro fori, præſumitur facta ex cauſa.n.13. 64
Abſolutiones à iuramento vt dentur quandoque expedit. nu.5. 63
Abſoluunt Romani Pontifices à iuramento meticuloſo. num.13. 49
Acceſſorium quandoque eſt fortioris vinculi, quàm principale, ſub nu.24. 54
Actio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. ſub num.8. 51
Actione ſublata ipſo iure, ad illam quis redire non poteſt.nu.8. 51
Actus, quando de neceſſitate requiritur, ſi ambigitur vtrum fuerit geſtus, debet iterari. ſub nu.3. 26
Actus multis modis dicitur fieri clam. numero 6. 163
Actus vnus, & idem poteſt ex parte vnius eſſe vitioſus, & non ex parte alterius. num.45. 227
Actus coniugalis poteſt ad multa ordinari. num.56. 37
Actus coniugalis quandoque poteſt eſſe meritorius, quandoque ſine peccato, quandoque cum mortali, quandoque cum veniali.ſub nu.56. 37
Actuum humanorum tres ſunt differentiæ. num.3. 224
Adminiſtratores non debent ſibi applicare quod cõmune eſt, vel dubitatur.n.2. 197
Adminiſtratores, & officiales ſi furentur, grauiſſime peccat.nu.3. 197
Adminiſtrator amotus ab Abbate non habet ius contradicendi. nu.17. 198
Adminiſtratores debent eſſe diſcreti, & non prodigi. nu.5. 197
Adminiſtratores in verb. Abbates, Cellerarius, Eleemoſynam, Prior, Papa, & Regularis.
Adminiſtratione libera conceſſa alicui, non intelligitur data poteſtas dilapidandi. num.6. 197
Adminiſtratores monaſterij qui. ſub numero 32. 187
Adminiſtratores circa ſpiritualia non poſſunt habere peculium. nu.33. 187
Adminiſtratio vt conceditur religioſo, tunc licet habere pecuniam. nu.29. 187

Admi-

Adminiſtratores poſſunt reuocari per Abbatem, cum oportuerit.nu.13. 197
Admonitio ſacerdotis quæ facienda ad infirmum.nu.13. 20
Aduocatus ſi credit cauſam iuſtam, illam defendendo excuſatur. ſub nu. 26. 105
Aduocatus iurans defendere cauſas duorum monaſteriorum inuicem litigantium, primum defendere debet. ſub nu.13. 53
Adulatio triplex eſt. nu.5. 147
Adulatio quando venialis culpa ſit, vel mortalis. ſub nu.5. 147
Adultera an, & quando à marito accuſari poſſit. nu.76. 40
Adulterium cauſa eſt, vt maritus dimittat vxorem quo ad thorum, niſi in caſibus. nu. 72. & ſeq. & 75. 40
Adulterium. in verb. Pœna.
Aetas an neceſſaria in ſacris ordinibus. numero 5. 26
Alienatio rei eccleſiaſticæ admittitur, licet metus interceſſerit, duobus concurrentibus. ſub nu.17. 49
Alimenta qualiter patrono præſtanda. ſub num.3. 128
In alimentis præſtandis ab eccleſia patrono quæ conſideranda. ſub nu.5. 129
Altare in multis caſibus poteſt reconſecrari. nu.15. 84. Primus, ſi tabula altaris fuerit mutata, vel enormiter fracta. Secundus, ſi aliquis Lapis menſam tangens fuerit motus. Tertius, quando altare ex toto deſtructum eſt. Quartus, quando ſigillum altaris fuerit fractum. Quintus, quando tantum additur altari, quòd amiſit formam. Sextus, quando dubitatur an fuerit conſecratum.
Altaris nomine etiam eccleſia intelligitur. ſub nu.8. 129
Altare vt conſecrari debet ab Epiſcopo, ita & execrari. nu.22. 85
Altare poteſt ædificari in eccleſia regulari de conſenſu Abbatis. nu.17. 193
Ambitio circa quæ verſetur.nu.1. 170
Ambitio quàm execrabilis, & mala, quæ parit. ſub nu.1. 170
Ambitio, verb. Doctor.
Amici, & conſanguinei mouentis bellum in bello dubio non excuſantur. nu.26. 105
Amiſſum in ludo in conſcientia eſt reddendum ſi homo prouocatur. ſub nu.3. 46
Anima eſt immortalis quo ad viuere, ſed mortalis quo ad bene viuere. ſub numero 4. 121
Anima in ſpiritualibus nunquam ligatur ſine proprio conſenſu. ſub nu.30. 35
Annuli alia eſt ſubarrhatio, & alia deſponſatio. ſub nu.48. 36
Annulus in fœmina quid ſignificet, & quare detur in quarto digito.nu.49. 36
Annus inceptus in multis caſibus habetur pro completo.nu.7. 26
Apoſtaſiæ materia vbi agitur.nu.1. 204
Apoſtaſia eſt vocabulum æquiuocum, & eſt multiplex.nu.2. 204
Apoſtaſia ordinis, vel religionis incurritur multis modis. nu.4. 204
Apoſtaſia qualiter poſſit definiri. nu.5. 204
Apoſtata à fide punitur vt hæreticus. numero 6. 204
Apoſtata inobedientiæ qualiter puniatur. num. 7. 204
Apoſtaſia irregularitatis fit per dimiſſionẽ tonſuræ, ſeu veſtis clericalis.nu.22. 205
Apoſtaſia non eſt omnis retroceſſio. numero 23. 205
Apoſtaſia incurritur per dimiſſionem habitus in tribus caſibus.nu.29. 206
Apoſtata religionis aliter punitur ſi eſt clericus, & aliter ſi eſt regularis.nu.9. 204
Apoſtatis profeſſis an reddantur bona. numero 36. 206
Apoſtaſia ordinis, ſeu religionis multis modis contrahitur. nu.25. 205
Apoſtata non poteſt ad ſacros ordines maiores aſcendere.nu.20. 205

Apo-

Apoſtaſia. in verb. Coniunctio, Monachus, Religioſus. & in verb. Habitum.

Aqua ſolemniter benedici, & multa alia poſſunt fieri tempore interdicti. nu.23. 4

Aqua non eſt ſacramentum baptiſmi, ſed ablutio. nu.14. 8

Archiepiſcopus an libere viſitata ſua diœceſi poſſit viſitare ſuam prouinciam. numero 42. 216

Archiepiſcopus non ſolum debet viſitare clericos, ſed etiam laicos. nu.33. 215. & infra nu. 41.

Archiepiſcopus viſitans an poſſit audire confeſſiones ſuffraganeorum. Et quid de viſitatore regulari. nu.59. 218

Archiepiſcopus dum viſitat, non poteſt dare ordines, ſed literas commendatitias ad ordines. ibid.

Archiepiſcopus ſi ad alienam diœceſim accedit non cauſa procurationis, an ſit procurandus. nu. 90. 221

Archiepiſcopus quando in locis exemptis poſſit exercere iuriſdictionem contentioſam. nu.97. 222

Archiepiſcopo quòd dum viſitat, vel non viſitat, licitum ſit facere deferri crucem, eſt ex priuilegio. nu.98. 222

Argumentum à contrario ſenſu, quando non procedat. nu.7. 195

Arma miniſtrans in bello, ſi illi, quibus miniſtrata ſunt, commiſerint homicidium, an miniſtrans ſit irregularis. nu.49. 108

Arma deferre in quatuor caſibus licitum eſt clericis. nu.7. 103

Arma miniſtrans in bello iuſto ſecuto homicidio, in multis caſibus non eſt irregularis. ſub num.49. 108

Arma ſpiritualia quæ ſint. ſub nu.36. 106

Armorum appellatione quid veniat, vſusq; probibitus. nu.1. 156

Armorum. in verb. Clerici. Sacerdos qui. Pœna clericorum. Familia Epiſcopi. & in verb. Monachus arma.

Artes liberales vij. & omnes miniſtris Eccleſiæ vtiles. ſub nu.28. 28

Aſſerenti ſimpliciter Dominum permiſſurum, non creditur, ſed iudex ex coniecturis colliget. nu.15. 112

Aſſertioni factæ in articulo mortis an credatur. nu.36. 101

Aſſumptus ad beneficium non canonicè propter ſolemnitates omiſſas an cedere debeat. nu.5. 165

Aucupandi gratia non licet intrare agrum alienum Domino prohibente. nu.21. 149

Audiens iurare falſum, & tacens, nunquid peccet. nu.13. 68

Author in Chriſti nomine omnes ſuos actus progredi cupit. nu.2. 41

Authoritas tutoris per metum extorta non valet. ſub nu.17. 49

Auxilium præſtantes ad delinquendum qua pœna puniantur. nu.43. 119

B

BAculus, & mitra quid ſignificent. numero 3. 173

Bannitus captus à poteſtate non poteſt occidi licite à priuato. nu.7. 98

Bannitus ſi non eſt captus, ſed citatus, dum veniebat ad prætorem, an licite occidatur. nu.8. 98

Baptiſmi propria materia q̃.n.15. & 17. 8

Baptiſmus an in qualibet aqua poſſit fieri. nu.16. 8

ad Baptiſmum verbum & elementum ſimul iunctum neceſſaria ſunt. nu.18. 8

Baptiſmi forma quæ. nu.19. 8

Baptiſmi inſtitutio multiplex. nu.10. 7

Baptiſmus inſtitutus ante, et poſt paſſionem. num.11. 8

Baptiſmus qualiter vnus, cum tres ſint ſpecies. num.12. 8. Non renatos poſſe introire in regnum cœlorum qualiter intelligatur. nu.12. 8

Baptiſmi

Baptiſmi de neceßitate eſt expreßio perſonarum. nu.20. 8
Baptiſmi formam non ſufficit mente concipere, ſed proferre. ſub nu. 20. 8
Baptiſmi de neceßitate ſunt expreßio actus, & perſonæ ſuſcipientis, non autem Ego. & Amen. nu.21. 9
Baptiſmi ſpecies tres.nu.1. 6
Baptiſmus ſanguinis, & fluminis an dicatur ſacramentum.nu.2. 6
Baptiſmus fluminis, & ſanguinis, & flaminis qualiter differant.nu.3. 6
Baptiſmi ſanguinis excellẽtia ponitur in vij. num.4. 7
Baptiſmi definitio. nu.6. 7
in Baptiſmo tria conſiderantur. nu.7. 7
Baptiſmus poteſt ſuſcipi ſine alijs ſacramentis, ſed alia non. nu.1. 11
Baptiſmus poteſt conferri à quocunque, ſed alia ſacramenta non.nu.2. 11
Baptiſmus tollit originale, mortale, & veniale. ſub nu.3. 11
Baptiſmus an irregularitatem tollat, vel quando eam inducat. nu 4. 11
Baptiſmus an tollat infamiam. nu.5. 11
Baptiſmus eſt efficacior pœnitentia, & in duobus æquiparantur. nu.6. 11
Baptiſmus à Circunciſione quid differat.numero 7. 12
Baptiſmus an omni tempore poſſit conferri. num.27. 14
Baptiſmi characterem an amens, vel dormiens ſuſcipiat. nu.28. 14
in Baptiſmo an vna perſona tantum ſufficiat. nu.29. 14
Baptiſmum quatuor præcedunt, & quid ſignificent. nu.8. 6
Baptiſmi forma ſex modis mutari poteſt.numero 22. 9
Baptiſmum quando additio, vel verborum ſubtractio vitiat.nu. 24.& 25. 9
Baptiſmum non mutat mutatio vocum, manente verborum eodẽ ſignificatu.n.23. 9
Baptiſmus quando vitietur per corruptionem verborum, quæ multipliciter contingere poteſt.nu.26. 9
Baptiſmum quando vitiet tranſpoſitio verborum. nu.27. 9
Baptiſmus à quocunque collatus non reiteratur.nu.10. 12
Baptiſmus ob quinque rationes non reiteratur. nu.11.& 13. 12
Baptiſmum iterans grauiſſime peccat, magis quàm ficte accedens. nu.12. 12
Baptiſmus fieri debet in eccleſiis, vbi deputati ſunt fontes.nu.14. 12
Baptiſmus vbi non eſt, inualidum eſt aliud ſacramentum receptum. ſub nu.3. 26
Baptiſma non dicitur iteratum, quando ambigitur eſſe factum. ſub nu.3. 26
Baptizari non poteſt viuus non baptizatus poſt mortem. nu.18. 13
Baptizari an poſſit puer, qui totaliter non eſt natus. nu.19. 13
ad Baptiſmi ſolemnitatem pertinent, quæ in ritu baptizandi ſeruantur. nu.33. 10
Baptiſmus in neceßitate à quocunque recipi poteſt. nu.16. 3
Baptiſmus dicitur ianua omnium ſacramentorum. nu.3. 11
Baptiſmus interdicti tempore à quocunque recipi poteſt. nu.17. 3
Baptiſmi effectus an ſit æqualis in omnibus. num.8. 12
Baptizando quis non dicitur habere curam animarum. nu.15. 12
Baptizare ſeipſum nullus poteſt. nu.16. 12
Baptizandus an ter vnda perfundatur. numero 22. 13
Baptizandus an ſit quis vbi fuerit in dubio an debeat baptizari. nu.23. 13
Baptizari debet quæcunque creatura rationalis. nu.24. 13
Baptiſmus ſimulatoriè acceptus an reiterandus. nu.25. 13
Baptiſteria monachis prohibitum eſt in ſuis mona-

monaſterijs habere. nu.26. 13
Beatus Auguſtinus nec cum fęmina habitare conſentit. ſub nu.8. 162
Benedictio ſolemnis non eſt danda à presbytero. nu.4. 173
Benedici non debet maior à minore fallit.numero 5. 173
Benedictio olei poteſt per Sum. Pontificem presbytero committi. ſub nu.5. 19
Benedictio cur prius ab homine, deinde à Deo accipiatur. ſub nu.6. 174
Beneficiatus in duabus eccleſiis abſens quale officium dicat.nu.17. 177
Beneficiatus an poſſit beneficium dimittere ſine ſuperioris conſenſu.nu.10. 96
Beneficium ſibiipſi nullus conferre poteſt, vel patronus ſeipſum pręſentare.nu.17. 13.
Beneficii tenuitas non excuſat ab horis dicendis. ſub nu.19. 58
Beneficii natura non alteratur, ſi Papa beneficium contulit ex negligentia Abbatis. num.78. 191
Beneficiarius, qui aliter dicit officium, quàm ſecundum ritum ſui beneficij, vel diœceſis an excuſetur. nu.19. 177
Beneficium tenue habens obligatur ad horas licet ab initio fuerit opulentũ. nu.3. 175.
Beneficiorum pluralitas inimica eſt canonibus. ſub nu.3. 172
Beneficia clericorum patronatus legatus poteſt conferre, ſed non laicorum. numero 24. 135
Beneficia multa præſtantur inuitis.nu.27. 4
Bellum multa damna affert. nu.8. 103
Bellum quid differat à ſeditione. ſub numero 8. 103
Bello iniuſto opem præſtans non habet actionem mandati contra vocantẽ. n.41. 107
Bellandum in quibus temporibus non ſit. ſub num.2. 108
Bellum an iuſte inferatur contra Sarracenos circa terras, quæ nunquam fuerunt fidelium. nu.18. 104
Bellum iuſtum fieri poteſt quocunque die neceſſitate vrgente. nu.3. 109
Bello præſentiam exhibens clericus an ſit irregularis. nu.35. 106
Bellum iniuſte mouens tenetur ad omnia damna. nu.44. 107
Bellum Papã certiſſimum eſt poſſe indicere bellum. nu.32. 106
Bellum iuſtum habens an teneatur ad reſtitutionem, ſi facit incendia. nu. 24. 105
Bellum indicenti etiam ſacrilego, ſubditi obedire tenentur, niſi in duobus caſibus. numero 27. 105
Belli finis qualis eſſe debeat. nu.27. 105
Bellum indicens in quinque poteſt culpare. num.28. 106
Bellum contra quos princeps non habens ſuperiorem poſſit mouere.nu.22. 105
Bellum clericis mouere licitum eſt in multis caſibus. nu.34. 106
Bellum iuſte infertur contra Sarracenos, licet actu non impugnent. nu.16. 104
Bellum à multis indici poteſt.nu.9. 103
Bellum iuſtum dicitur à perſona authorizante. nu.10. 103
Bellum dicitur iuſtum ex edicto Principis, Imperatoris, aut Papæ.nu.11. 103
Bellum, quod non eſt ex edicto Principis ſed ad defenſionem rerum ſuarum dicitur licitum. nu.12. 104
Belli materia vbi plene tractetur.nu.1. 102
Bellum duplex exercetur in hac vita, ſpiritua le, & corporale.nu.2. 102
Bella aduerſus ſpiritualia ſemper inſudandum. ſub nu.2. 102
Bellũ corporale multiplex dicitur.n.3. 102
Bellum quod licitũ, vel illicitũ. ſub nu.3. 102
Bellum corporale iuſtum à quo habuerit ortum.nu.4. 102
Bellum ſpirituale habuit ortum vel ex peccato originali, vel ex inuidia diaboli. ſub num. 4. 103
Bellũ vt ſit iuſtũ, multa requiruntur.n.5. 103

Bel-

Bellum iniuſtum dicitur quinque modis. numero 6. 103
Bellum ſi fuerit iniuſtum inter duos milites, & damna hinc inde, an facta pace, & remiſſione inter illos de damnis, dicta remiſſio extendatur ad vaſallos. nu. 47. 108
Bellum licite moueri poteſt abſque authoritate Principis ad iniuriam propulſandam. num. 48. 108
Bellandum non eſt aliquibus dieb. nu. 32. 81
Bellum. in verb. Arma. Clerici. Vocati. Commodans. Conducens. Pugnare. Papa licite. Capta in bello. Capti. Bona. Spolia. Furtum Chriſtianorum. Inſidiis. Miles. Amici. Inimicitia. Irregularis. Prælatus. Arma. Comites. Exemptor.
Bigamus, & Monogamus quis dicatur. ſub num. 23. 28
Bigamus quare arceatur ab ordine. ſub numero 23. 28
Bigamus ordinatus characterem recepit. numero 24. 28
Blaſphemiæ quam magnæ procedunt ex ludo. ſub nu. 21. 161
Boni debent in ix. caſibus tolerare infirmos. num. 63. 230
Bona immobilia capta in bello cuius ſint. numero 20. 105
Bona capta in conflictu belli debent militibus aſſignari per ducem exercitus. ſub num. 20. 105
Bona ingreſſi monaſterium, & omnia iura in illud tranſeunt, fallit in multis caſibus. numero 18. 209
Bonum, ſine quo non poteſt haberi ſalus per obedientiam non eſt intermittendum. numero 5. 202
Bonum fidei in matrimonio duplex. ſub numero 17. 33

C

Calumniari dicitur, qui non probat quod opponit. ſub nu. 27. 94
Candelæ an vendi poſſint in oratorio. numero 12. 146
Canes, vel aues venaticos non eſt licitum monachis retinere. nu. 15. 148
Canes paruos, vel aues cantantes monachi poſſunt habere. ſub nu. 19. 148
Canon, Si quis ſuadente, nõ comprehendit Iudæos. nu. 7. 152
Canones an præferantur legibus. nu. 3. 170
Canonis priuilegium retinetur etiam habitu non retento. nu. 17. 151
Canonicus iurans ſeruare ſtatuta eccleſiaſtica. nu. 28. & 29. 55
Canonicus deforis veniens ſi moram facit per tres dies, an percipiat diſtributiones. num. 11. 173
Canonici dantes diſtributiones abſentibus, ceſſante conſuetudine an teneantur ad reſtitutionem. nu. 14. 173
Canonici regulares camiſiis vti poſſunt. numero 28. 210
Canonizare Sanctum quinque rationibus ſolo Romano Pontifici reſeruatur. numero 27. 80
Canonizatio Sanctorum non Epiſcopo, ſed tantum Summo Pontifici reſeruatur. numero 26. 80
Canonizatio Sanctorum multa requirit. numero 29. 80
Canonizationis effectus ſunt multiplices. numero 28. 80
Capitulum an ſede vacante poſſit diſpenſare in caſibus permiſſis ab Epiſcopo. numero 10. 163
Capitulum vt omnia poſſit vt anteceſſor, fallit in multis caſibus. nu. 11. 164
Capitulum an ſede vacante poſſit diſpenſare. num. 6. 63
Capitulum ſede vacante ſuccedit in temporalibus, & ſpiritualibus. ſub nu. 6. 63
Capta in bello an ſint ſubiecta reſtitutioni. num. 19. 104
Captiuus qs proprie dicatur. ſub n. 19. 104

Capti ab hoſtibus ſi virtute militum liberentur, an recuperent primum ſtatum. ſub num. 19. 104
Caputia debent eſſe cum habitu annexa. numero 30. 184
Carnes edere non licet monacho, nec in ſolẽnitatibus in refectorio. nu. 2. 194
Carnibus veſci nec licet monacho extra refectorium. nu. 3. 194
Carnes comedere extra refectorium nec licet in diebus ſolemnibus. nu. 4. 195
Carnes comedere quamuis liceat ſexta feria in Natiuitate Domini, non tamen monachis. ſub num. 4. 195
Carnes comedere non licet monachis ſine licentia ſuperioris. num. 5. 195
Carnium appellatione veniunt etiam bipedum. nu. 6. 195
Carnes edentes quando non peccent. numero 10. 195
Carnium eſus non eſt licitus in infirmario abſque licentia. nu. 8. 195
Cartuſienſes an debeant carnes comedere, non aliter mortem euaſuri probabiliter, quàm per eius eſum. ſub nu. 7. & 8. 52
Caſtitas difficile ſeruatur cum cohabitatione mulierum. nu. 1. 161
Caſtra prohibiti ædificare, poſſunt illa reficere. ſub nu. 20. 130
Caſus xi. in quibus iniiciens manus in clericum, quem inuenit cum muliere turpiter agentem, incidat in excommunicationem. ſub nu. 20. 153
Caſus ſpeciales ubi non remiſſio, ſed ſpecialis ſatisfactio requiritur. nu. 47. 127
Catechiſmus quare debeat præcedere baptiſmum. nu 2. 5
Catechiſmus quid. & propter tria inuentus. num. 2. 5
Catechiſmus tria exigit in adultis de neceſſitate, ſed in paruulis de congruitate. n. 3. 5
Catechiſmus, & Baptiſmus debet præcedere baptiſmum. num. 1. 5
Catechiſmus vnde dicatur. ſub nu. 1. 5
Catholicus ex præcepto tenetur recedere à coniuge hæretica perſeuerante. nu. 22. 33
Cauſa rationabilis ad non præſtandum conſenſum in materia iuris patronatus, quæ. ſub nu. 14. 130
Cauſa rationabilis multa operatur. ſub numero 13. 176
Cauſa rationabilis arbitrio boni viri remittitur. nu. 35. 227
Cauſa rationabilis non omnis excuſat à peccato. nu. 14. 183
Cauſæ maiores ſunt Papæ reſeruandæ. ſub num. 19. 65
Cauſæ cognitio non requiritur in notorijs. ſub nu. 4. 149
Cauſa rationabilis excuſat à peccato. numero 2. 181
Character imprimitur in ſingulis ordinibus, & in quo actu. num. 15. & num. 16. numero 18. 23
Character in diacono imprimitur in datione libri euangeliorum. nu. 17. 23
Character in ſubdiacono imprimitur in porrectione calicis, & patenæ vacuæ. ſub num. 17. 23
Character confirmationis de neceſſitate præſupponit characterẽ baptiſmi. nu. 17. 16
Characterem quando ſuſcipiat ordinatus per vim. num. 12. 27
Character vnius ordinis an de neceſſitate alium præſupponat. nu. 19. 23
Character quare in baptiſmo, confirmatione, & ordine conferatur. ſub nu. 10. 3
Characteris plures definitiones aſſignantur. num. 8. 7
Character per tria ſacramenta animæ imprimitur. ſub nu. 5. 2
Characterem non recipit ſacris initiatus per vim præciſam. nu. 6. 168
Celebrare. in verb. Presbytero.
Cenſura eccleſiaſtica quid differat à diſtrictione. nu. 20. 139

Cella-

Cellararius ſecundum regulam quibus moribus debeat eſſe ornatus. nu.6. 197
Chriſma eſt ex oleo oliuarum, & balſamo. ſub nu.10. 16
Chriſma certo tempore conficitur. ſub numero 11. 83
Chriſma ex oleo, & balſamo eſt materia confirmationis de neceſſitate præcepti, & non de eſſentia confirmationis. ſub numero 27. 17
Chriſtianus non debet ad ſe vocare Iudæum medicum, nec ab eis medicinam recipere. nu.11. 117. Tamen fallit in tempore neceſſitatis. ſub nu.11.
Chriſtianis licet cibaria à Iudæis emere, & illis vti. nu.12. 117
Chriſtiani quare à conuiuio Iudæorum prohibeantur, & non à colloquio. nu.13. 117
Chriſtiani nullo modo debent cum Iudæis comedere, vel habitare. nu.9. 116
Chriſtiani non prohibentur à conuiuio gentilium, niſi iudaizent. ſub nu.9. 117
Chriſtianis multa præter arma ſunt prohibita deferre hoſtibus. ſub nu.43. 119
Chriſtiani deferentes Sarracenis arma, qua pœna puniantur. nu.42. 119
Chriſtiani non debent eſſe aſſidui in domibus Iudæorum. ſub nu.47. 120
Chriſtianus poteſt à Iudæo medicinam emere, & emptum per ſe, vel Chriſtianum ſumere. nu.14. 117
Chriſtianus tranſgrediens præcepta Chriſtianiſmi, non duplici, ſed ſimplici peccato deliquit. nu.20. 91
Chriſtianus cognoſcens Iudæam, vel Sarracenam puniendus venit pœna capitis. numero 34. 119
Chriſtianis nunquid liceat furari Chriſtianos captos tempore belli ſubſecuta poſtea treuga. ſub nu.15. 110
Chriſtiani qui dicantur iudaizare. ſub numero 2. 116
Chriſtianis an liceat vti auxilio Chriſtianorum in bello. num.39. 107
Chriſtianus captiuus ſi furetur aliquid Sarraceno, nunquid teneatur ad reſtitutionem. ſub nu.15. 111
Chriſtianorum genera ſunt duo. nu.3. 143
Cibis appoſitis à paganis in duobus caſibus licet vti Chriſtianis. nu.10. 117
Circunciſio quid differat à baptiſmo. n.7. 12
Citatio in feſtum an valeat. nu.10. 77
Citatio nec valet ſi fit die feriato pro non die feriato. ſub nu.10. 77
Citationis forma qualiter fieri debeat. ſub num.10. 77
Clauſula non obſtante nunquam tollit actum iuratum. nu.30. 62
Clericus ſe percuſſioni ſubiiciens eſt excommunicandus per ſententiam. nu.29. 155
Clericus ſeipſum percutiens eſt excommunicatus. nu.30. 155
Clericus percutiens laicum ab omnibus pro clerico habitum, eſt beneficio priuandus, ſi credens ſe eſſe excommunicatum, celebrauerit, & beneficium obtinuerit manifeſtata veritate, quòd percuſſus ſit laicus. num. 3. 151
Clericus ſciens quòd ſi nō remittit iniuriam, conſanguinei interficient lædentem, an teneatur remittere. nu.38. 101
Clericus ſæcularis votum peregrinationis licet emittere non poſſit ſine licentia prælati, tamen ſic votum religionis. nu.24. 71
Clericum inuentum in proſtibulo familia poteſtatis capere poteſt. nu. 6. 152
Clericus poteſt capi à laico ſi timetur de fuga interim dum ſuus prælatus adiretur. ſub nu.6. 152
Clericus non licitè Epiſcopum contendit, & ſi ab eo contemnatur. nu.14. 51
Clericus ſolus cum fœmina loqui, aut balneare non debet. nu.2. 162
Clericus in bello licito an poſſit dare lanceam pugnanti. nu.36. 106
Clericus perſeuerans cum concubinatu non

eſt cum aliis fidelibus ſepeliendus. numero 19. 165
Clericus conſumens fructus beneficii in conuiuiis, & commeſſationibus, an peccet mortaliter cum nexu reſtituendi. nu. 16. 158
Clericus in minoribus nunquid amittat priuilegium clericale, ſi ſine aliqua admonitione conuerſatur vt laicus. ſub nu. 4. 151
Clericus exiens ante finitum officium non debet habere diſtributiones pro rata illius horæ. ſub num. 14. 176
Clericus ob concubinam ſuſpenſus an poſſit eligere, & eligi. nu. 15. 164
Clericus, qui iuſta cauſa non reſidet, an poſſit percipere diſtributiones quotidianas. num. 8. 172
Clericus beneficium recipiens animo renunciandi an ad reſtitutionem teneatur fructuum. num. 32. 206
Clericus an, & quando percutiendus ob coitum abſque metu excõicationis. n. 20. 153
Clericus beneficia titulata duo habere an poſſit. num. 3. 172
Clericus verberans ſeipſum eſt excõicatus, ac ſi alium verberaſſet. nu. 23. 226
Clericus non excuſatur à recitatione officij ob tenuitatem beneficij. nu. 7. 174
Clericus inuito epiſcopo non fit epiſcopus, ſed bene monachus. nu. 3. 202
Clericus an priuetur beneficio ratione periurij. ſub nu. 12. 68
Clericum violenter capiens an excommunicetur. nu. 23. 154
Clericus multum proficit, ſi fiat monachus. ſub nu. 16. 193
Clericus non poteſt cogi ad abiurandas concubinas, ſed adulteras ſic. nu. 1. 163
Clericus, qui confitetur crimen concubinatus an dicatur publicus concubinarius. numero 12. 164
Clericus poteſt ordines recipere à triplici ſacerdote. numero 4. 168
Clericus Dominum comitans in bello an licite retineat ſi aliquid conſequitur in bello. num. 30. 106
Clerici nomine etiam religioſi comprehenduntur. ſub nu. 4. 143
Clerici 12. cõditiones debẽt habere. n. 5. 143
Clerici à mundi voluptatibus abſtineant. numero 6. 143
Clrici conuiuia publica fugiant. nu. 7. 143
Clericis prohibitum eſt exercere officia laicalia. num. 8. 144
Clerici non debent amore Sanctorum, vel animarum ſe ingurgitare. nu. 8. 158
Clerici in cibis, & potibus debent ſe conformare moribus eorũm, cum quibus viuũt. nu. 9. 158. *fallit in tribus caſibus ibi.*
Clerici in ſacris conſtituti non debent intereſſe conuiuijs nuptiarum. ſub nu. 2. 162
Clericus inuentus cum muliere poteſt ſine metu excommunicationis detineri per horas xx. num. 3. 162
Clericis in ſacris ordinibus conſtitutis debet officium tabellionatus interdici. n. 16. 145
Clerici in ſpiritualibus nunquid poſſint conficere inſtrumentum. nu. 18. 146
Clericus cõſtitutus tabellio à Papa poteſt vbique conficere inſtrumentum, Non ſic in conſtituto ab Epiſcopo. ſub nu. 18. 146
Clericus conſtitutus tabellio an poſſit alteri demandare. ſub nu. 18. 146
Clerici capientes arma ad ſe defendendum cũ ſociis, ſi ſocij aliquem interfecerint, an clerici ſint irregulares. nu. 37. 107
Clerici non debẽt ludere cũ laicis. n. 11. 160
Clericis ad conuiuia pauperum inuitatis non licet aliquid tollere, & ad domum mittere. num. 19. 159
Clericis non licet aliquid emere, vt carius vẽdant. num. 7. 145
Clericos omnes incidentes in canonem vt Epiſcopus poſſit abſoluere, qualiter intelligatur. num. 16. 153
Clerici in tribus alijs caſibus poſſunt portare arma. ſub num. 3. 156

Cle-

Clerici licite arma portantes in multis locis non poſſunt. num.4. 156
Clericus debet obedire Epiſcopo præcipienti vt eat Romã, licet ſe excuſet. nu. 10. 202
Clerici an poßint iudicare ſubditos. numero 14. 145
Clerici qui non poſſint ſe immiſcere negotijs ſæcularibus. nu. 15. 145
Clericus ſub peccato mortali tenetur reſidere, licet tenue habeat beneficiũ. nu. 5. 172
Clerici ex publico crimine tria mala oriuntur. nu. 7. 163
Clerici portantes ligna ad comburendum hæreticum, an ſint irregulares. nu. 43. 101
Clerici authoritate Papæ arma portare poſſunt tribus concurrentibus. nu. 3. 156
Clerici quare ſic vocentur. ſub nu. 3. 143
Clerici irregularitatem quando euitent occidendo. ſub nu. 25. 100
Clerici quas tutelas ſuſcipere poſſint, et quomodo. nu. 12. & nu. 13. 145
Clerici peccant ludendo ad aleas cauſa conuiuij. nu. 9. 160
Clerici debent ſumere ieiunium à dominica quinquageſimæ. nu. 2. 199
Clerici an debeant habere tabernam. ſub num. 5. 157
Clerici alijs clericis decimas ſoluere tenentur in multis caſib. nu. 49. 142. *Et in multis caſibus non tenentur. num. 50.* 142
Clerici conſtituti in minoribus non ſunt aſtricti viuere clericaliter. nu. 26. 206
Clericus primæ tonſuræ quando carebit priuilegio clericali. nu. 28. 206
Clericus primæ tonſuræ ſolo verbo non poteſt clero renunciare. nu. 27. 206
Clerici in curijs principum nec poſſunt eſſe ſcriptores. ſub nu. 19. 146
Clerici quando alios hortari poſſunt ad capiendum arma. ſub nu. 7. 103
Clerici arma portare non debent ſub peccato mortali. num. 2. 156
Clerici ad decimas tenentur, niſi in dote Eccleſiæ. num. 46. 141
Clerici laicos iniuriantes debent eis competenter ſatisfacere. nu. 38. 95
Clericis licitum eſt cohabitare conſanguineas, & eas, quæ ſunt de familia domeſtica neceſſitate. nu. 7. 162
Clerici non debent intrare tabernam, & comedere, niſi cauſa neceſſitatis. nu. 5. 157
Clerici non debent intereſſe ludis inhoneſtis. ſub num. 19. 19
Clerici debent eſſe contenti in bibendo trina vice. nu. 11. 158
Clerici legem, aut philoſophiam an poſſint audire. nu. 29. 28
Clericus ſæcularis non profeſſus in Abbatẽ eligi non poteſt. nu. 37. 29
Clerici ſæculares miniſtrantes Euchariſtiã, vel ſacram vnctionẽ mortaliter peccant. num. 14. 200
Clerici præfecti eccleſiæ parochiali poſſunt ſacramenta miniſtrare. nu. 15. 200
Clericus. in verb. Negotium. Procurationes. Tabellio. in verb. Tabernam. & in verb. Pœna clericorum. in verb. Venatio. Piſcatio. Ep̃us. Laqueĩ. Canes. Monachi pœnã.
Coactio abſoluta in quibus differat à conditionali. nu. 5. 48
Coactio abſoluta, & conditionalis q̃. nu. 4. 48
Coactio quando ſuſcipiat characterem. ſub num. 12. 27
Coadiutor nunquid Epiſcopo viuente conſecrabitur in Epiſcopum. ſub nu. 3. 30
Cognatio ſpiritualis ex baptiſmo, & confirmatione oritur. nu. 30. 17. *Nec non inter confeſſarium, & pœnitentem. nu. 31.* 18.
Cognatio ſpiritualis quid. nu. 32. 18.
Cognoſcens per vim ſponſum poſt ingreßum religionis grauiter puniendus eſt. ſub numero 36. 73
Coitus coniugalis non eſt exercendus diebus feſtis. num. 17. 78
Coloni exemptorum an teneantur ad decimas. nu. 51. 142

Comi-

Comites, qui ſine authoritate principis ſumunt arma, vaſallos proprios exhæredantes tenentur ad reſtitutionem. numero 42. 107
Commercia ſecularia quæ, & vnde ſic dicta. ſub num. 3. 144
Commeſſationes à nemine ſunt faciendæ maximè per dies ſolemnes. nu. 6. 157
Commeſſationes ſunt luxurioſa conuiuia à comedendo dictæ. ſub nu. 3. 157
Communio ſecundum diſtinctionem temporum diuerſimode fuit ſtatuta. nu. 4. 199
Communio facienda ſingulis menſibus extenditur ad moniales, & omnes monachos. nu. 7. & 8. 199
Communio non omittetur ſi in prima dominica menſis occurrit feſtum ſolemne. numero 12. 200
Communicare poteſt exiſtens in mortali tribus modis. nu. 8. 174
Communitas dans pecuniam ad vſuram, an ſinguli ciues ſint vſurarij. nu. 42. 126
Commodans equum, vel arma ad bellum, ſi ibi amittantur, non poteſt ea repetere. ſub num. 14. 104
Commodantes taxillos, chartas, an teneantur ad reſtitutionem. ſub nu. 15. 160
Commodatum deſinit eſſe, ſi pro eo aliquid accipitur. ſub nu. 11. 122
Completorium an comprehendatur ſub veſperis feſti: ſub nu. 6. 175
Completorium recitans tempore interdicti in quatuor feſtiuitatibus, an peccet, & ſit irregularis. nu. 7. 175
Compoſitio inter eccleſiaſticam perſonam, & laicam ſuper decima an valeat. ſub num. 14. 138
Conducens equos, vel arma ad bellum, ſi ibi amittantur conducens non tenetur ad emẽdam. ſub nu. 14. 104
Concubina clerici ſequitur forum eius. numero 17. 164
Concubinariis cum variæ pœnæ à iure imponantur eſt in arbitrio iudicis quam pœnam velit imponere. nu. 14. 164
Concubinariis in verb. clericus. confeſſio. concubina.
Concubinarios beneficiis priuare ſolum competit Epiſcopis, & ſuperioribus. numero 8. 163
Conceſſio indulgens pœnam, & tollens impedimentum. nu. 6. 225
Confirmati maiorem gloriam habebunt, quã non confirmati. nu. 18. 16
Confirmatio non eſt danda peccatoribus. numero 19. 17
Confirmationis ſacramentum in qua ętate conferendum. nu. 20. 17
Confirmatio interdicti tempore à quocunque recipi poteſt. ſub nu. 17. 4
Confirmatio an conficiatur tempore interdicti. num. 18. 4
in Confirmatione vna perſona tantum ſufficit. ſub nu. 29. 14
Cognatio ſpiritualis contrahitur per baptiſmum. ſub nu. 29. 14
Confirmatio quid. & quæ ſint de eius ſubſtantia. num. 1. 14
Chriſma vnde, quæ alio nomine vocatur confirmatio. nu. 2. 14
Confirmationis de ſubſtantia quatuor ſunt. ſub num. 2. 14
Confirmatio eſt ſacramentum diſtinctum à baptiſmo. nu. 3. 14
Confirmatio facit plenum Chriſtianum. Et plenitudo duplex. ſub nu. 5. 15
Confirmationis ſacramentum quibus ſit exhibendum. nu. 6. 15
Confirmatio quare fiat in fronte, & an ſit de ſubſtantia. nu. 7. 15
Confirmationis miniſter proprie Epiſcopus. num. 9. 16
Confirmationis effectus character, & augmentum gratiæ. nu. 15. 16
Confirmationis ſacramentum non debet reiterari. nu. 16. 16

Con-

Confirmationis materia, & forma explicatur. nu. 10. & ſeq. 16
Confirmatio à Chriſto Domino inſtituta. numero 4. 14
Confirmatio an ſit ſacramentum neceſſariũ ad ſalutem. num. 5. 15
Confirmatio non niſi ab Epiſcopo etiam in neceſſitate confertur. ſub nu. 16. 3
Confirmationis forma conueniens quæ. numero 29. 17
Confirmatus quare percutiatur in facie. num. 21. 17
Confirmandus vt accedat ieiunus, & confeſſus an ſit de neceſſitate. nu. 8. 15
Confeſſor an poſſit in foro conſcientiæ abſoluere pœnitentem extra territorium. numero 22. 210
Confeſſio facta calore iracundiæ an præiudicet. ſub nu. 7. 45
Confitenti de omnibus creditur in foro conſcientiæ. ſub nu. 8. 48
Confeſſio iurata abſente parte præiudicat, ſed non iurata non. ſub nu. 8. 60
Confeßio concubinatus in quo præiudicet cõfitenti. ſub nu. 12. 164
Coniecturæ ad colligendum Dominum permiſſurum vt alius accipiat rem ſuam. ſub num. 15. 112
Coniux lata ſententia de adulterio contra cõiugem poteſt religionem ingredi. ſub numero 22. 33
Coniugatus poſt copulam in multis caſibus non poteſt promoueri ad ſacros ordines. num. 64. 38
Coniugum vno ad religionem tranſeunte, vel ad ordinem ſacrum, alter in multis caſibus poteſt reuocare. nu. 63. 38
Coniugum alter an vouere poßit vt debitum non petat. nu. 57. 38
Coniunctio vt fit cum Deo ſecundum diuerſos modos, ſic pluribus modis diſiungitur. num. 3. 204
Coniugij inſtitutio duplex eſt. nu. 7. 31
Coniugij inſtitutio quare ordinata. ſub numero 7. 31
Coniuratio, & conſpiratio duplex, & vtriuſque diſcrimen. nu. 1. 149
Coniuratio quid, & poteſt fieri in re licita, & illicita. ſub nu. 1. 149
Conſanguineæ in linea aſcendentium, vel deſcendentium poſſunt cum clericis habitare. num. 4. 162
Conſecrare an liceat in calice de alia materia, quàm de auro, argento, vel plumbo. num. 28. 85
Conſecratio Epiſcopi intra quod tempus peti debeat, & vbi facienda. nume. 29. & 30. 86
Conſecrationem an vicarius poſſit exequi. num. 31. 86
Conſecrandus an ante ſit examinandus, & qua diſcuſſione. nu. 32. 86
Conſecrationis tempus in Epiſcopum quando incipiat currere. nu. 33. 86
Conſecrationis velum quando imponendum, & à ſolo Epiſcopo, ſolis virginibus, & quando. nu. 34. 86
Conſecratio vnde, & quotuplex dicatur. numero 2. 82
Conſecratio dicitur multiplex. ſub numero 2. 82
Conſecratio altaris conſiſtit in coniunctione menſæ. ſub nu. 2. 83
Conſecratio eccleſiæ, & altaris quare fiat. num. 3. 83
Conſecrationis Euchariſtiæ plures caſus aſſignantur, & primo an illam impediat defectus ex parte conſecrantis. nu. 36. 86. *An defectus vitæ nu. 37. An defectus ex parte materiæ. num. 39. Et quæ materia ad conficiendam Euchariſtiam. num. 38. An defectus intentionis conſecrantis. nume. 40. An defectus ex parte formæ, vel ſolemnitatis. nu. 41. & 42.* 86
Conſecratio. in verb. Eccleſia. Miſſa. Procuratio. Altare.

Conſecratio Eccleſiæ qualiter probetur. ſub num.10. 83
Conſecratio fieri poteſt in diebus tam ſolemnibus, quàm priuatis.nu.11. 83
Conſecratio Eccleſiæ hodie poteſt fieri ab Epiſcopo.nu.8. 83
Conſecratio ſi delegetur, non poteſt delegari niſi Epiſcopo. ſub nu.8. 83
Conſecrare Epiſcopus Eccleſiam non debet abſque ſufficienti dote, aliàs punitur. numero 9. 83
Conſecrato calice ſi vinũ in illum mittatur, non tranſit in ſanguinem.nu.27. 85
Conſecratio Eccleſiæ per pecuniam potius dicitur execratio, quàm conſecratio. numero 13. 83
Conſecratio altaris an poſſit fieri ſine reliquiis.nu 5. 81
Conſecratio hominis differt à conſecratione rei. ſub nu.3. 83
Conſecratio Epiſcoporum vbi facienda. ſub nu.10. 169
Conſenſus liber non dicitur, vbi metus intercedit. ſub nu.14. 49
Conſcientiæ alicuius iuratæ in tribus caſibus non ſtatur.nu.24. 62
Conſenſus omnino in matrimonio neceſſarius.nu.10. 31
Conſenſus expreſſio neceſſarius in matrimonio. ſub nu.10. 31
Conſenſus vbi requiritur cum qualitate libertatis, debet eſſe liber. ſub nu.8. 166
Conſenſus vbi requiritur in actu per modum authoritatis, ſufficit quòd ſuperueniat ex poſt facto. ſub nu.9. 129
Conſenſus Epiſcopi requiritur etiam in donatione iuris patronatus. nu.10. 129
Conſenſu interiori deficiente non tenet matrimonium coram Deo. Secus autem in foro fori.nu.25. 34
Conſenſus multiplex.nu.26. 34
Conſenſus non omnis facit matrimonium. num.27. 34
Conſenſum qui interponere non vult, poteſt per ſuperiorem cogi. nu.14. 130
Conſenſus in factis collegij debet præſtari in communi, ſub nu.7. 165
Conſenſus in matrimonio debet eſſe liber. numero 31. 34
Conſentire malo nullo modo licet ob quãcunque pœnam. ſub nu.29. 100
Conſenſus mutuus requiritur ad matrimonium contrahendum. nu.28. 34
Conſeruatio perſonæ, & honoris aliquando æquiparantur. ſub nu.15. 99
Conſtitutiones Prælatorum non omnes habent vim præcepti.nu.2. 196
Conſtitutiones præceptoriæ an conſuetudine tollantur. nu.8. 109
Conſtitutio facta à Principe contra ius naturale,non tenet.nu.4. 95
Conſilia non ſunt præcipitanda. ſub numero 7. 69
Conſtruens, vel fundator iuris patronatus quis. nu.17. 130
Conſuetudo Eccleſiæ quod qui eſt in vna hora, habeat diſtributiones pro omnibus horis.num.12. 173
Conſuetudo non valet contra canones præceptiuos, vel prohibitiuos.nu.49. 188
Conſuetudinem contra ſubſtantialia regulæ, vel canones ſeruans præceptiuos, peccat mortaliter.nu.50. 189
Conſuetudo huiuſmodi nullo modo eſt toleranda. nu.51. 189
Conſuetudo, vel pactum Archiepiſcopi an viſitationem tollat, vel reiterationem. num.73. 200
Conſuetudo omnis ceſſat, quando agitur de periculo animæ. nu.74. 200
Conſuetudo nõ reſidendi an excuſet.n.6. 172
Et an in beneficijs ſimplicibus.nu.7. 172
Conſuetudo non in totum auferẽs qualitatem libertatis,valet.nu.9. 166
Conſuetudo num excuſet à decimis prædialibus non ſoluendis. nu.14. 138

Conſue-

Conſuetudo vt regulares poſſint teſtari, non valet. nu.86. 191

Contemptus aggrauat peccatum religioſi. num.3. 181

Continue dicitur fieri, quod aliquod interuallum habet. ſub nu.9. 182

Contractus vſurarius poteſt eſſe licitus reſpectu vnius, & vitioſus reſpectu alterius. nu.52. 127

Contractus facti in ludo an valeant. numero 16. 160

Contrectans pluries rem, vnum furtum committit. nu.6. 112

Contrauenientes ſimpliciter conſtitutioni iuratæ non ſunt periuri. ſub nu.25. 54

Contumeliam opponens per viam exceptionis, & non probans, tenetur actione iniuriarum. nu.27. 94

Conuerſum percutiens, in duobus caſibus eſt excommunicatus. nu.21. 154

Conuerſus manens in domo propria, & viuens vt laicus, non gaudet priuilegio Canonis. ſub nu.21. 154

Conuerſus an intelligatur renunciare bonis, dicens: Offero me, omniaq; mea huic eccleſiæ. nu.62. 189

Conuerſus ſimpliciter promittens obedientiam, non dicitur regularis. nu.63. 189

de Conuerſo pulchra quæſtio. nu.64. 189

Conuerſi an poſſint habere proprium. numero 54. 189

Conuerſorum multæ ſunt ſpecies. nu.55. 189

Conuerſi profeſſi qui ſint. nu.56. 189

Conuerſi quidam ſunt certum quid promittẽtes, non tamen ſunt profeſſi. nu.57. 189

Conuerſi facti in religione non approbata, poſſunt habere proprium. nu.58. 189

Conuerſi religioſi nec in illam incidunt. numero 21. 200

Conuerſus ſubſtantialia regulæ promittens non poteſt teſtari. nu.66. 190

Conuitium dicens per libellum famoſum quadruplici pœna punitur. nu.25. 94

Conuitium dicens verum extra iudicium per libellum famoſum, an puniri debeat. numero 23. 93

Conuiuium de Symbolis non eſt faciendum nec à clerico, neque à laico. nu.7. 157

Conuiuia non ſunt facienda in Eccleſia. ſub num.7. 158

Conuiuijs ſacerdotum debet miſceri lectio ſacrarum ſcripturarum. nu.17. 158

Copula ſequens an tranſeat in matrimonium. num.44. 36

Copula carnalis tranſit in matrimonium, etiã ſi proteſtatio acceſſerit in contrarium. numero 46. 36

Copula violenta ſi interuenerit poſt ingreſſum ſponſæ ad religionem, an ſponſus illam repetet. ſub nu.36. 73

Copula inducit matrimonium, ſi fiat ſub conditione, ſi virginem inuenero, licet non ſit virgo. num.42. 36

Copula carnalis voluntaria purgat metum præcedentem. ſub nu.14. 49

Copula quos effectus pariat. nu.45. 36

Corpus Chriſti tempore interdicti qualiter deferatur. nu.20. 4

Corpora ſanctorum ſine authoritate Papæ non poſſunt transferri de loco ad locum. num.1. 81

Correctio, quæ eſt de præcepto, vt ſtatim nõ fiat, quãdoque eccleſia tolerat. n.38. 227

Crapula quid, & vnde dicatur, & mala, quę proueniunt ex ea. nu.1. 157

Crapula. in verb. Ebrietas. Commeſſationes. Gula. Clerici. Taberna. Conuiuium. vinum. & Sobrietas.

Creditor furti tenetur, vtens pignore ſibi obligato. ſub num.24. 113

Credo, quod profertur à baptizando quid ſignificet. num.24. 113

Credo, quod profertur à baptizando quid ſignificet. num. 4. 5

Conſenſus ſequens an vitium electionis non canonicæ purget. num.4. 165

Culpoſus quis magis dicatur attentans actũ probibitum clam, vel palam.nu.4. 163
Culpa ſine ſua quis non priuatur iure ſuo. num.1.93.fallit. nu.ſeq.
Cupiditas triplex. ſub num.35. 29
Cupiditatis ſigna, et præſumptiones quę ſint. ſub num.35. 29
Cura monachorum geritur per clericos ſęculares. nu.18. 193
Cura duplex dicitur. num.6. 192

D

DAmnatis ad mortem quæ ſacramenta concedenda. nu.26. 4
Debitum propria authoritate clam accipere non licet. ſub nu.23. 124
Debitor non habens vnde ſoluat, etiam in minimo debet luere in corpus. nu.20. 50
Debitum poteſt tripliciter dici in mutuo. numero 15. 123
Debitor qui iurat ſoluere vſuras, ſoluendo non peccat. ſub nu.13. 60
Debilitas membri & deformitas probibet celebrationem. nu.10. 174
Decet verbum in materia graui conſtituit peccatum mortale. nu.29. 184
Decimæ an debeantur de animalibus diſtingue quatuor caſus. nu.39. 141
Decima an minutim de agnis, & hædis poſſit ſolui. num.40. 141
Decima an de piſcatura poſſit ſolui.n.41. 141
Decimæ de piſcatura an ſint prædiales, vel perſonales. ſub nu.41. 141
Decima an ſit ſoluenda de illicitè acquiſitis. num.42. 141
Decimarum ratione qui conuenitur an poſſit dare fundum pro illis. ſub nu.42. 141
Decima perſonalis an ſit ſoluenda de illicitè acquiſitis. nu.43. 141
Decimam an vſurarius dare debeat, ſi ager ſeminatur de vſura. nu.44.141. Et quid ſi terra eſt ſeminata ex ſemine furtiuo.ibi.
Decimæ prædiales an ſoluendæ ab infidelibus. nu.45. 141
Decimas non ſoluentes vt non peccent an Papa poſſit hoc facere. nu.31. 140
Decimæ non ſoluuntur ratione præſcriptionis. num.32. 140
Decimas an remittere poſſit Epiſcopus. numero 33. 140
Decima in quot partes diuidenda. numero 34. 140
Decimas niſi clerici ex priuilegio Apoſtolico poſſunt vendicare. nu.35. 140
Decimæ de quibus rebus ſint dandæ. numero 36. 140
Decimæ à monachis de noualibus an ſoluendæ. num.37.140. Noualia quæ dicantur. ſub nu.37. 140
Decimæ definitio. num.2. 136
Decimæ an debeantur de noualibus, ideſt de terra inculta, ſi redigitur ad culturam. ſub num.37. 140
Decimæ. in verb. Primitiæ. Oblationum. Conſuetudo num excuſat. Compoſitio. Obligatus. Compenſatio. Eccleſia an teneatur. Exemptum. Priuilegium. In præcepto. Clerici. Religioſi. & in verb. Coloni exemptorum.
Decimarum materia conſideratur ab authore diuiſa in 13. articulos. num.1. 136
Decimarum quatuor genera in veteri lege. num.7. 137
Decimarum hodie aliæ prædiales, aliæ perſonales, & aliæ mixtæ. nu.8. 137
Decimæ mixtæ quæ ſint. nu.9. 137
Decimarum inſtitutio à quo iure emanauerit. nu.10. 137
Decimæ an ſint de præcepto, & iure diuino. num.11. 138
Decimæ prædiales quando ſoluendæ, & an ſtatim fructibus collectis. nu.12. 138
Decimæ an debeant deferri expenſis villici ad domum eccleſiæ. ſub nu.12. 138
Decimarum ſolutio debet fieri abſque monitione

tione. ſub nume. 12. 138
Decima is cui debetur, poteſt petere interdici domino prędij, ne fructus colligat niſi eo præſente. ſub nu. 12. 138
*Decimæ an dādæ deductis expēſis.n.*13. 138
*Decimas non requirunt viri eccleſiaſtici à laicis, vbi ſine ſcandalo id facere nequeunt.num.*15. 138
Decimas non ſoluentes, eo quia non petita eccleſia, an ſint in ſtatu damnationis. ſub num. 15. 138
*Decimas de ſoluendo præceptum eſt affirmatiuum. ſub nu.*15. 138
*Decimæ perſonales quò tempore ſoluendæ. num.*16. 138
*Decimæ integrè ſoluendæ, aliàs peccatum eſt mortale. nu.*17. 138
*Decimas non ſoluentes poſſunt cogi per iudicem ex officio. nu.*18. 138
*Decimas non ſoluentes ſunt excommunicandi. nu.*19. 139
Decimas non ſoluentes quibus pœnis ſubijciantur. nu. 21. 139
*Decimas diligenter ſoluentes quadrupliciter à Deo remunerantur.nu.*22. 139
*Decima cui eccleſiæ ſoluenda.nu.*23.*&* 24. *fo.*139. *Obligatus ad decimas an liberetur præueniendo tempus ſolutionis. nume.*25. 139. *Compenſatio quo ad laicos circa decimas qualiter fiat.nu.*26. 139
*Decima an à laico, vel ab eccleſia præſcribi poſſit. nu.*27. 139
*Decima an debeatur, ſi quis ſoluendo incidat in egeſtatem. nu.*28. 139
*Decimas an teneantur ſoluere coloni partiarij. nu.*52. 142
*Decimarum à non ſolutione an quis poſſit eſſe tutus ratione priuilegij. nu.*29. 140
*Defendere impune alios quibus eſt licitum. ſub nu.*18. 99
*Defendere vtrum me potuerim in dubio, ſic præſumitur inter pares. ſub nu.*25. 100
Definitionis perfectio conſtat ex genere, & differentijs. nume. 5. 69
*Deliberationis plenitudo quæ neceſſaria ad votum, & quotuplex. nu.*8. 70
*Deliberatio quod in voto neceſſaria. n.*6. 69
*Deliberatio omnibus neceſſaria eſt, & de hac multa ſingularia. nu.*7. 69
Delicta ex fine ſortiuntur nomen. ſub numero 20. 113
*Delinquens iuſto dolore mitius debet puniri. num.*25. 100
*Denūciare an teneatur qui videt proximum vicinum in cōmittendo peccato.n.*14. 68
Depoſitus tenetur ad boras niſi in caſu. numero 6. 175
Detrahere prælatis an ſit ſemper peccatum mort. num. 9. 150
*Deus laudandus eſt in ſanctis ſuis.n.*13. 82
*Diaconi munus conſiſtit in nouem.nu.*7. 22
Dictio, &, denotat continuationem. ſub numero 15. 183
*Dictio, & de ſui natura implicat.ſub n.*15. 181
Dicta Doctorum quando poſſunt concordari ſunt concordanda. ſub nu. 10. 183
*Dictio, quaſi, quandoque eſt expreſſiua veritatis. nu.*19. 153
Dies oēs poſſunt dici dominici, ſed propter excellentiam dicitur dies dominica.nu. 2. 76
Dies dominica eſt in multis priuilegiata. ſub num. 2. 76
*Diebus feſtis debitū petere, vel reddere quod peccatum. num.*18. 78
*Dies diuerſimode computatur. nu.*7. 77
Diebus feriatis an liceat aliquid facere. numero 8. 77
*Diebus feſtis poſſunt omnia fieri, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis. nu.*21. 79
*Dies ad quieſcēdum dantur, etiam ſi quis gerere debeat actum continuato tempore. ſub num.*11. 173
Die dominico non eſt ieiunandum. ſub numero 2. 76
Dies paſchatis quando incipit circa communionem. nu. 6. 199

Diebus feſtis vacandum eſt in quinque. numero 20. 79
Dierum diſtinctio non eſt habenda in operibus miſericordiæ. ſub numero vigeſimotertio. 80
Diffidatus iniuſtè poteſt agere contra diffidantem ad intereſſe, & ſtatur eius iuramento. ſub num. 4. 109
Diffidati etiam clerici poſſunt occidi per priuatas perſonas. ſub nu. 4. 109
Difficultas an liberet debitorem à pœna conuentionali. num. 7. 43
Dignitas etiam dicitur ex conſuetudine loci. num. 13. 153
Diœceſanus qui debet erogare vſuras quis dicatur. ſub nu. 44. 126
Diœceſanus quibus pauperibus poſſit vſuras diſpenſare. ſub nu. 44. 127
Diœceſanus reſtitutioni obnoxia an poſſit cõuertere in reparationem eccleſiæ parochialis. num. 45. 127
Diſcere volenti duo ſunt neceſſaria. numero 16. 205
Diſpenſatio non vinculum iuramenti, ſed materiam reſpicit. num. 1. 63
Diſpenſatio nõ in iuramentis aſſertorijs, ſed tantum in promiſſorijs contingit. numero 2. 63
Diſpenſatio ſuper iuramentis conſueuit biſariam fieri. nu. 3. 63
Diſpenſatio iuramenti licet ſit manifeſte vtile, & licitum, poteſt ex cauſa remitti. numero 12. 64
Diſpenſandi iuramentum iuſtæ cauſæ. ſub numero 12. 64
Diſpenſatio quandoque non neceſſaria in iuramentis dolo, vi aut metu extortis. numero 18. 65
Diſpenſatio non eſt neceſſaria in iuramentis promiſſorijs illicitis. nu. 21. 65
Diſpenſatio poteſt fieri ex cauſa rationabili, quæ duplex eſt. nu. 28. 187
Diſpenſatio reſeruata eſt in multis caſibus Summo Pontifici circa ordines. numero 21. 205
Diſpenſatio non eſt neceſſaria in iuramentis indifferentibus. nu. 23. 65. fallit in caſibus. ibid.
Diſpenſatio an cadat ſuper ignorantiam ſacerdotis. nu. 16. 27
Diſpenſatus ad ſacerdotium in anno xx. non intelligitur diſpenſatus vt poſſit obtinere eccleſiam curatam. ſub nu. 9. 27
Diſpenſatio à quo fieri poſſit quando furtiuè quis recipit ordines. nu. 18. 169
Diſpenſatus abſque cauſa quo ad Deum an ſit tutus. ſub nu. 13. 64
Diſpoſitio de nouo aliquid vetans, non vetat præterita. ſub nu. 17. 117
Diſtributionum tria ſunt genera. ſub numero 8. 172
Diſtributiones. in verb. Infirmitas. Canonicus. Dies. & Vtilitas.
Diſtributiones vt quis percipiat abſens, ac ſi eſſet præſens ex priuilegio, quid illud operetur. num. 9. 172
Diſtributionum appellatione an veniant anniuerſaria defunctorum. ſub nu. 9. 172
Doctores eiuſdem ſcientiæ antiqui præferuntur nouis, cæteris paribus. num. 4. 170
Doctor in vtroque iurium præfertur Doctori in altero iurium. fallit in caſu. numero 5. 170
Doctor quis ſit præferendus inter doctores. num. 2. 170
Doctor nobilis an præferatur plebeio. numero 7. 171
Dominus laudatur ex laudibus impenſis familiæ. ſub nu. 13. 82
Domini an ſeruos compellere poſſint ad venandum. nu. 18. 148
Dominium rerum eccleſiaſticarum per metum intercedentem non transfertur. numero 17. 49
Donatio facta à patre filio iurata, valet, ſic & pauperibus. nu. 9. & 10. 60

Dor-

Dormiens interficiendo aliquem an homicida, vel irregularis eſt. nu. 12. 98
Dormiendo aliqui ſe armant, vadunt, & clamant. ſub nu. 12. 98
Dormire non licet clerico in eccleſia. numero 20. 159
Dos ſoluta propter metum nullam vim habet. num. 16. 49
Dos ex eiſdem caſibus poteſt denegari, ex quibus poteſt exhæredatio fieri. ſub numero 38. 35
Dux Venetorum appellatur patronus Eccleſiæ S. Marci. ſub nu. 1. 133

E

EBrietas quid, & mala ex ea prouenientia. num. 2. 157
Ebrietas quandoque eſt cum peccato mortali, quandoque cum veniali, quandoque ſine peccato. nu. 4. 157
Ebrietati deſeruientis pœna. nu. 12. 158
Ebrius homicida an teneatur de homicidio, & ſit irregularis. nu. 14. 98
Ebrius licet non excuſetur à culpa, mitius tamen punitur. ſub nu. 14. 98
Ebrius, quòd poſſit baptizare qualiter intelligatur. ſub nu. 28. & 30. 9
Eccleſia multipliciter ſumitur. nu. 4. 83
Eccleſia non conſecrata dicitur Baſilica. & conſecrata eccleſia. ſub nu. 4. 83
Eccleſia quandoque tolerat minus malum, vt euitet maius, nu. 26. 226
Eccleſia quandoque patitur aliquem ſtare in peccato, vt euitet maius malum. numero 34. 227
Eccleſia eſt conſecranda in quatuor caſibus. num. 14. 84
Eccleſia qualiter probetur eſſe conſecrata. ſub num. 14. 84
Eccleſiam collegiatam ad cognoſcendam quę ſint ſigna. ſub num. 2. 128
Eccleſia an teneatur aliquid remittere de decimis, ſi ſoluendo venerit in egeſtatem. ſub num. 28. 139
Eccleſia cogenda eſt per ſuperiorem, ſi non vult alere patronum. nu. 5. 129
Eccleſia tenetur ſubuenire omnibus indigentibus, præcipuè tamen ſuis benefactoribus. ſub num. 3. 128
Eccleſia quare ante conſecrationem emundetur, & exorcizetur. ſub nu. 3. 83
Eccleſia non conſecrata an reconciliari debeat, ſi ſanguine, aut ſemine ſit polluta. num. 20. 85
Eccleſiæ vt conſecrentur, conuenienter ab eccleſia pluribus rationibus fuit inſtitutum. num. 5. 83
Eccleſia ſine dote pro nihilo habetur. ſub numero 1. 132
Eccleſia in quatuor caſibus mutari poteſt de loco ad locum. nu. 12. 129
Eccleſia vt poſſit conſtrui, fundari, aut dotari, debet aliquid dari ante conſecrationem. nu. 18. 130
Eccleſia poteſt conſecrari, & reconſecrari ſine altari, & econuerſo. nu. 16. 84
Eccleſia in xi. caſibus de Iudæis iudicat. numero 48. 120
Eccleſia reconcilianda eſt ob ſeminis cuiuſcunque ſtudioſe, & cum libidine peccandi. ſub nu. 19. 85
Eccleſia an reconciliabitur, ſi occiſus eſt martir. ſub nu. 17. 84
Eccleſia reconcilianda eſt propter homicidium à ſeipſo commiſſum. nu. 19. 84
Eccleſia in quibus caſibus non reconſecranda, ſed reconcilianda ſit. num. 17. 84
Eccleſias duas in quibus caſibus liceat habere. num. 3. 30
Egredi de choro licet ante completum officium ex cauſa neceſſitatis, vel vtilitatis. ſub nu. 14. 176
Electio Pontificis, aut Abbatis, vt recte fiat, omnes debent conuenire collegialiter. numero 7. 165

Electus,

Electus, qui canonice non fuit, an cedere teneatur ſub pœna peccati. num. 1. 165
Electio canonica dicitur largè, largius, & ſtricte. nu. 2. 165
Electus tempore ſuſpenſionis, vel excommucationis an renunciare teneatur. n. 6. 165
Electio libera eſſe debet. nu. 8. 166
Electio ante confirmationem non dat ius prælaturæ. nu. 10. 166
Electus non nominatur prælatus. n. 11. 166
Electus ante confirmationem miniſtrans punitur. nu. 12. 166
Eligendi poteſtatem qui habet, non poteſt ſe eligere. nu. 13. 166
Eligendi poteſtas quando per negligentiam deuoluitur ad ſuperiorem, poteſt ſuperior eligere iure deuoluto. num. 15. 166
Electio. in verb. Conſenſus. Prælatus. Irregularitatem. Conſenſus. & in verb. Libertas.
Eleemoſinarum in largitione xi. ſunt conſideranda. nu. 8. 171
Eleemoſinam religioſus adminiſtrationē habens poteſt facere, ſed quam. nu. 10. 197
Emptor gabellarum excuſatus tempore belli à tributo conſueto, excuſatur etiam tempore treugarum. ſub nu. 10. 110
Emptor rem emptam ex bello an, & quando teneatur reſtituere. nu. 46. 107
Enormis percuſſio dicitur facta à laico ſacerdoti publice gladio euaginato. nu. 10. 152
Epiſcopus reiterando confirmationem an ſit irregularis, vt rebaptizans. nu. 28. 17
Epiſcopo negligente inquirere an iuriſdictio deuoluatur ad Archiepiſcopū. n. 55. 217
Epiſcopus quamuis à ſe eccleſias eximat, quatuor retinet. nu. 65. 219
Epiſcopus concedens eccleſiam Abbati, non poteſt abdicare oēm iuriſdictionem quam habet in illa. nu. 66. 219
Epiſcopus non poteſt abdicare octo, de quib. num. 66. fallit in quinque caſibus. numero 67. & 68. 219
Epiſcopus nec tempore conſtructionis eccleſiæ non poteſt à ſe abdicare poteſtatem viſitandi. nu. 71. 219
Epiſcopus non debet viſitare ſuam diœceſim ſumptibus ſuis. nu. 78. 220
Epiſcopus non viſitans non debet habere ſuam procurationem. nu. 86. 221
Epiſcopus hæreticus an, & quando ordines conferre poſſit. nu. 3. 24
Epiſcopus excommunicatus licet ordines de facto conferre poſſit, ordinis tamen executionem conferre non poteſt. nu. 4. 23
Epiſcopus ſuſpenſus, & degradatus, ſchiſmaticus, depoſitus, interdictus, & ſimoniacus in ordine, an ordines de facto conferat. num. 5. 25
Epiſcopus non poteſt presbytero delegare confirmationem. ſub nu. 22. 17
Epiſcopus degradatus non confirmat, licet poſſit baptizare, & conficere corpus Chriſti. num. 24. 17. Et quid de ſuſpenſo. nume. 25.
Epiſcopus in confectione Chriſmatis qui debeat obſeruare. nu. 26. 17
Epiſcopus iterando confirmationem mortaliter peccat, licet ſit pro chriſmate oleo unctus. nu. 27. 17
Epiſcopus circa ætatem ordinandi non diſpenſat, ſed Papa. nu. 9. 27
Epiſcopus an poſſit decimas, quæ ſibi debentur alteri eccleſiæ concedere. numero 38. 141
Epiſcopus Iudæum inuitans ad fidem, an poſſit bona ſua illicite acquiſita illi permittere. nu. 27. 118
Eleemoſinas, quæ de rapina ſunt Deus gratas non habet. ſub nu. 22. 71
Epiſcopus an poſſit inducere nouam conſuetudinem in eccleſia quo ad officia recitanda. nu. 29. 178
Epiſcopus an debeat diſcordantes ad concordiam reuocare. nu. 13. 110
Epiſcopus tranſlatus de ſuo epiſcopatu ad alium

aliam de voluntate Papæ, an ſemper cogatur tranſire.nu.7. 96
Epiſcopus ſolus ordines maiores, ſed Abbas minores confert. nu. 1. 24
Epiſcopus ordinando aliquem ſine titulo, debet illi prouidere, ſub nu. 9. 83
Epiſcopus an viſitet collegia, & confraternitates locorum.nu.45. 216
Epiſcopus an ſolus poſſit remittere abſque capitulo iniuriam factam eccleſiæ. ſub numero 7. 150
Epiſcopus quam ſcientiam, & ætatem habere debeat. ſub nu. 20. 170
Epiſcopatus. Pſalmiſtatus, & prima tonſura, non ſunt ordines.nu.9.& 10. 22
Epiſcopo multa facere poteſt, quæ non conueniunt presbytero, ſub nu. 9. 22
Epiſcopis non eſt licitum cum fœminis immoderatam familiaritatem habere. numero 9. 162
Epiſcopus neminem ſuis manibus percutere debet, ſub nu. 22. 154
Epiſcopus venationibus intendens quando excommunicetur. nu. 12. 148
Epiſcopi quandoque poſſunt venari, ſub num. 12. 148
Epiſcopo, aut monacho an liceat cum fœminis habitare. nu. 8. 162
Epiſcopus qualiter poterit exſacrare locum ſacrum, ſub nu. 12. 129
Epiſcopus quod votum emittere, vel non poſſit, ſub nu. 23. 71
Epiſcopi quæ ſunt ordinis epiſcopalis committere non poſſunt, fallit in multis caſibus. num. 1. 168
Epiſcopus iniuriam quo ad ſe an poſſit remittere, ſub nu. 19. 93
Epiſcopus non debet vagari, ſed morari in ciuitate num. 2. 171
Aetatis defectus nõ impedit, vt character imprimatur.nu. 10. 27
Aetatis probatio cui incumbat, ſub numero 8. 26
Aetas in matrimonio quare potius in puella, quam in mare compleatur, ſub numero 41. 35
Aetas, quæ neceſſaria ad primam tõſuram, & minores ordines.nu. 11. 27
Euchariſtiæ materia vbi explicetur. Cap. vi. fol. 18
Euchariſtiã ſumentiũ indigne pœnæ. xij. ibi. fol. 18
Euchariſtia tempore interdicti debet dari decedentibus, ſub num. 19. 3. & num. 24. 4
Euchariſtia tempore interdicti non eſt danda mulieribus partui appropinquantibus, ſub nu. 19. 4
Euchariſtiæ ſumptio in quatuor anni feſtiuitatibus tantum celebrantibus conceditur. num. 22. 4
Euchariſtiam Diaconus in neceſſitate miniſtrat, ſub nu. 16. 3
Euchariſtia in quatuor anni feſtiuitatibus ab omnibus ſumi poteſt. nu. 21. 4
Examen ordinandorum tria potiſſime exigit, ſub nu. 1. 25
Exceſſus quid ſit. nu. 1. 143
Excommunicatio euitatur ex maiori cauſa quàm metu. nu. 53. 229
Excommunicatus, & non excommunicatus tenetur ad horas, ſed inter vtrunque duplex eſt diſcrimen.nu.4. 175
Excommunicatus incorrigibilis traditus curiæ ſeculari, vel excommunicatus hæreticus non gaudent priuilegio clericali, ſub num. 25. 154
Excommunicatus an ſit denunciandus. numero 31. 155
in Excommunicationem incidens eſt citandus ante denunciationem, ſub nu. 31. 155
Excommunicatio die feſto, an fieri poſſit ſine peccato.nu. 22. 79
Excommunicatus an ſit, qui aliquid ſub pœna præceptum non facit ob difficultatem rei faciendæ. nu. 8. 44
Excommunicati euntes ad Papam pro abſolutione

lutione debent deferre literas ordinarij. num. 33. 155
Excommunicare an poſſit legatus iniuriam ſibi, vel ſuis inferentem. nu. 8. 150
Excōmunicatus debet abſolui, ſi petat, qualiter intelligatur. ſub nu. 26. 4
Excommunicatus licet læſo ſatisfaciat, & ſit abſolutus, tamen debet pænitere de peccato. nu. 49. 127
Excommunicatio non debet infligi niſi pro peccato mortali. nu. 8. 182
Excommunicatio durat adhuc prorogato termino. ſub num. 6. 43
Excommunicandus quis non eſt niſi pro mortali. ſub nu. 2. 156
Excommunicatus eſt manus injciens in nouitium religioſum, etiam ſi ſit pater. numero 18. 200
Excommunicatus ob percuſſionem clerici. vide in verb. Canonis. Clericus. Veritas. Priuilegium fori. Iniurians clericum. Voluntas. Enormis percuſſio. Laici vt. Sacerdotes. Caſus xi. Conuerſum. Prælatus. Epiſcopus. Laicus. Iniectores. & in verb. Verberans.
Executores iuſtitiæ an Iudici obedire debeāt præcipienti vt aliquem occidant, quando ſciunt pro certo innocentem. nu. 9. 47
Executor, quando ſcit reum innocentem an poſſit ſuperſedere ab executione. ſub numero 10. 47
Execrata qualiter dicatur Eccleſia, quæ cōſecratur interuentu pecuniæ. ſub numero 13. 83
Exemptio generalis facta religioſis ſufficit ad euitandam viſitationem epiſcopi, non autem Legati. nu. 70. 219
Exemptio generalis ſufficit quo ad iura epiſcopalia. nu. 101. 222
Exemplum multo perfectius verbo. numero 19. 198
Exemptum qui dicit ſe eſſe à decimis debet probare. ſub nu. 29. 140
Exigere iuramentū qualiter capiatur in iudice, vel in perſona priuata. ſub num. 3. & num. 4. 46
Expectare vt quis me percutiat an debeam. num. 27. 100
Exorciſmus vnde dicatur. ſub nu. 1. 5
Exorciſmus per baptiſmum non eſt prætermittendus, qui fit per presbyterum. numero 7. 6
Extorquens aliquid per metum, an teneatur reſtituere. ſub nu. 21. 50
Extrema vnctio duplici ex cauſa fuit inſtituta. nu. 20. 20
Extrema vnctio in tribus caſibus eſt iteranda. num. 21. 20
Extrema vnctio. in verb. vnctio. Sacramentalia. verb. Vnum. in verb. Oleum. in verb. Benedictio. in verb. Sacerdos. in verb. Intentio. in verb. Membra. in ver. Admonitio. in verb. Religioſus.
Extremæ vnctionis forma quæ, & eius explicatio. nu. 6. 19
Extremæ vnctionis forma quare exprimatur per modum orationis. nu. 7. 19
Extrema vnctio an ſit de neceſſitate. numero 8. 19
Extremæ vnctionis efficacia quæ. ſub numero 8. 19
Extrema vnctio continet Sacramentum, rem, & non Sacramentum, rem, & Sacramentum. nu. 9. 19
Extremæ vnctionis Sacramentum quibus dandum. nu. 16. 20
Extrema vnctio non eſt danda ſanis, nec damnatis ad vltimum ſupplicium. numero 17. 20
Extrema vnctio non eſt danda niſi petentibus. nu. 18. 20
Extrema vnctio non eſt danda perpetuo amentibus. ſub nu. 18. 20
Extrema vnctio à proprio adminiſtranda Sacerdote. nu. 15. 20
Extremæ vnctioni ſi cū balſamo admiſceatur

tur ſcienter oleum nucum eſt peccatum mortale. ſub nu.5. 19
in Extrema vnctione quinque ſunt neceſſaria.nu.10. 19
Extrema vnctio tempore interdicti, an conceedatur. ſub nu.21. 4
Extremæ vnctionis materia explicatur per x. articulos. Cap.8. 18
Extrema vnctio nō danda damnatis ad mortem.num.29. 5

F

Faciens contra Canonem non ſemper peccat mortaliter.nu.33. 201
Facit aliquis ex officio, quod aliàs facere non tenetur.nu.6. 46
Fame quòd ſanctius ſit mori quàm veſci cibis idolotiticis qualiter intelligatur. ſub num.10. 117
Familia Epiſcopi, vel Legati à Latere poſſunt portare arma. ſub nu.7. 156
Familia non poteſt excommunicari pro peccato Domini. ſub nu.35. 56
Familia clericorum, & eorum ruſtici videntur eſſe de eorum familia. ſub nu. 17.164
Familiaritas magis contrahitur in cōuiuio, quàm in colloquio. nu.19. 158
Familiares Cardinalium, vel Epiſcopórum an excuſentur recitando horas ſecundum Eccleſiam cathedralem.nu.20. 177
Familiaris degens in obſequio alicuius ſi illi furatur, grauiſſime eſt puniēdus.n.4.197
Familiæ videtur interdictum quod eſt interdictum Domino. ſub nu.15. 148
Fœmina ſi de facto ordinatur, non recipit characterem. ſub nu.2. 25
Fœmina maſculo eſt deterior in 18. caſibus. ſub nu.2. 25
Fœmina an poſſit eſſe teſtis. ſub nu.2. 26
Feria vnde dicatur. nu.4. 76
Feriæ in temporaneas, repentinas, & ſolemnes diſtinguntur. nu.5. 76
Ferijs repentinis partes quare renunciare non poſſint. ſub nu.9. 77
Ferijs ob neceſſitates hominum inductis poteſt per partes renunciari, vnde eis inuitis iudex non poteſt procedere. numero 31. 80
Feſtum quid, & quotuplex. nu.1. 76
Feſtum vnde dicatur. ſub nu.1.76. & numero 4. 76
Feſtiuitates Sanctorum quod agantur in terris, multiplici de cauſa fuit inſtitutum. num.3. 76
Feſti violatio cum ad priorem tabulam Decalogi pertineat, an ſit grauius peccatum, quàm homicidium. ſub nu.7. 67
Feſtiuitates Epiſcopus cum clero, & populo præcipere poteſt.nu.25. 80
Feſti ob excellentiam detrahitur abſtinentiæ & macerationi carnis. nu.24. 80
Feſtum. in verb. Dies. Ordines. Feriæ. Opus ſeruile. Mercari. Sententia. Citatio. Genuflexiones. Iuſtitiæ executio. Teſtis. Iuramentum. Matrimonij. Nuptialis ſolemnitas. Coitus. Ludricum. Excommunicatio. Statuta Epiſcopi. Abſolutio. Iuriſdictio. Operationes. Veſtib. Canonizatio. & in verb. Bellandū.
Fides an ſeruanda bandito, quando vergeret contra ius publicum.nu.6. 51
Fides ſeruanda quod ſit hoſti qualiter intelligatur. ſub nu.6. 51
Fides non ſeruanda, vbi non eſt æqualis conditio contrahentium.nu.1. 50
Fides in obligationibus reſpectiuis minime ſeruatur. nu. 3. 51
Fidem non frango hac de cauſa, quia tu prius illam fregiſti. nu.13. 51
Fides etiam altero non ſeruante ſeruanda eſt, ſi appoſitum eſt pactum, vt altero contrauenìente ſeruetur. nu.10. 51
Fides ſeruanda, ſi fides ſeruetur. nu.1. 50
Fides in dubio intelligitur de fide humana. num.11. 44

Fides data, & iuramentum non æquiparantur ſecundum Archid. in foro conſcientiæ. ſub num. 10. 44
Fides an ſeruanda non ſeruanti in contractibus innominatis executione facta. n. 7. 51
Fides vt ſeruetur, illi competit actio, qui prius adimpleuit promiſſum. nu. 12. 51
Fidem ad ſuſcipiendam an quis præciſe poſſit cogi. nu. 33. 206
Fides ſeruanda non ſeruanti, quando ſoluit pœnam. nu. 9. 51
Fidei interpoſitio an ſic obliget vt iuramentum. nu. 10. 44
Fides non eſt frangenda frangenti in materia treugarum. nu. 11. 55
Fideles debent ſummam habere curam de his qui pereunt. nu. 50. 229
Fornicatio, vel adulterium minus peccatum eſt, quàm homicidium. nu. 58. 229
Filius priuatur iure ſuo quandoque ſine cauſa ob crimen commiſſum à parentibus. nu. 13. & 14. 97
Filius poteſt remittere iniuriam quo ad ſe, ſed non quo ad patrem. ſub nu. 7. 150
Filij an poſſint exhæredari à parentibus ob matrimonium contractum ipſis contradicentibus. ſub nu. 38. 35
Filij Apoſtatarum baptizati inuitis parentibus vbi educandi. ſub nu. 23. 118
Filij Iudæorum ſi inuitis parentibus baptizentur, vbi educandi. ſub nu. 23. 118
Filij debent ſequi Iudæum ad fidem conuerſum, & non matrē Iudæām. nu. 30. 118
Filij presbyterorum dicuntur adulteri. ſub num. 18. 165
Filij quando magis tenentur obedire patri ſpirituali, quàm carnali. nu. 16. 203
Forma denunciationis quæ. nu. 32. 155
Formæ verborum mutatio in baptiſmo ſex modis contingere poteſt. nu. 22. 9
Forma confirmationis quæ. nu. 29. 17
Formale & materiale quid in contractu vſurario. nu. 13. 123
Fornicans pluries an pluries confiteri teneatur. nu. 11. 112
Fornicationis multiplicatio quare multiplicet delictum, & non contrectationis. numero 12. 112
Fornicarius videns ſuum conſanguineum velle nubere cum qua peccauit, an teneatur illi reuelare. nu. 77. 40
Fractor pacis non dicitur, qui ex cauſa noua frangit. ſub nu. 13. 51
Fratres tertij ordinis S. Franciſci quare dicantur continentes. nu. 60. 189
Fratribus S. Franciſci multa iura ſunt reſeruata. nu. 68. 190
Frons chriſmati debet ligari panno. ſub numero 7. 15
Fructus medio tempore percepti ob ſuſpenſionem, an poſt abſolutionem ſuſpenſo reſtituantur. nu. 16. 164
Fundamentum noſtrarum actionum eſt Chriſtus Ieſus. nu. 1. 41
Furioſi multa facere nequeunt. nu. 10. 98
Furoris tempore aliquid factum cui incumbat onus probandi. nu. 11. 98
Furor qualiter probabitur, quando probari poteſt. ſub nu. 11. 98
Furioſus, dormiens, & infans, an indiſtincte æquiparentur. nu. 13. 98
Furti quandoque quis tenetur, licet non poſſit conueniri actione furti. nu. 24. 113
Furti conſcius non eſt fur, & tamen tenetur furti, ſi furē non indicat. ſub nu. 24. 113
Furem celans quando teneatur furti. ſub numero 24. 113
Fur eſt, negans depoſitum illi, qui apud ſe depoſuit. nu. 26. 113
Furans vt rem furatam Domino reſtituat, an ſit fur. nu. 27. 113
Furtum quandoque fit, & res eſt furtiua, & non tenetur furti. nu. 28. 113
Furti an teneatur penes quem reperiatur res furtiua. nu. 29. 114
Furtum committit vtens re ad alium vſum, quàm

quàm ſibi commodata res eſt. nu. 33. 113
Furti tenetur commodans rem ſibi conceſſam alteri ad vſum. nu. 24. 113
Fur quãdo dicatur manifeſtus. ſub n. 39. 115
Furti pœna alia eſt, ſi agitur ciuiliter, alia criminaliter, alia ſi ſecundum Canones. numero 40. 115
Fur, qui in delicto fuit confeſſus an oretur pro eo. ſub nu. 40. 115
Furtum eſt peccatum, idque mortale. numero 41. 115
Furtum non indicans quando teneatur vt fur. ſub nu. 33. 114
Furtum an ſit indicandum ad petitionem partis, vel iudicis. nu. 34. 114
Furtum vt indicetur ad inſtantiam iudicis, quæ circunſtãtiæ neceſſariæ. ſub n. 34. 114
Fur ſi deſiit poſſidere, an teneatur ad reſtitutionem. num. 30. 114
Fur ſemp dicitur eſſe in mora. ſub n. 30. 114
Furtiua res an perſcrutari poſſit in domo alicuius. num. 31. 114
Furtum non eſt, ſi ex rebus alienis ſuæ neceſſitati ſubueniat ſiue manifeſte, ſiue occulte. num. 42. 115
Furti non tenetur frangens oſtia meretricis cauſa libidinis, ſi fures aliquid ſurripuerint. num. 44. 115
Fur nocturnus quando poſſit occidi. ſub nume. 38. 115. *Et quando diurnus poſſit occidi. ſub nu. 38.* 115
Fur vel latro quis dicatur. ſub nu. 38. 115
Fur ſemel furti conuictus, vt promoueri poſſit ad ſacros ordines, quinque requirũtur. num. 39. 115
Fur quando dicatur infamis. ſub nu. 39. 11
Furti notari non poſſunt, qui authoritate Domini, vel iudicis alienas res accipiunt. numero 13. 112
Furti ſpecies eſt alienæ laudis occultatio. numero 14. 112
Furti, & rapinæ materia vbi tractetur. numero 1. 111
Furti appellatione quid veniat. nu. 2. 111
Furti definitio. num. 3. 111
Furtum inuito Domino quando committi dicatur. num. 16. 113
Furtum non fuiſſe Domino inuito factum cui incumbat probatio. ſub nu. 16. 113
Furtum quando non dicitur inuito Domino factum. nu. 17. 113
Furti quandoque quis non tenetur, licet ſit factum inuito Domino. ſub nu. 17. 113
Furtum quandoque fit Domino volente. ſub num. 18. 113
Furtum committit qui furatur cauſa pietatis exercendæ. nu. 19. 113
Furtum de minima re quandoque non excuſat à mortali. nu. 18. 58
Furtum Chriſtianorum, qui à paganis capti ui detenti ſunt non eſt obnoxium reſtitutioni. num. 22. 105
Furtum committit ſcienter receptans res alienas. num. 21. 113
Furtum quo præcepto ſit prohibitum. numero 4. 111
Furtum an vnum dicatur, vel plura, ſi furatur plures res. nu. 36. 114
Furtum an committat ſaccum pecuniæ capiens in via. num. 37. 114
Furem, vel latronem capere, vel occidere an liceat priuato. nu. 38. 115
Furtum in verb. Laudis. Aſſerenti. Coniecturæ. Vxor. Monachus. Mulieres. Rapere. Monſtrans iter. Creditor. Mandans pecuniam. Pretium. Pax. Præconizatio. Pauper. Peccatum maius.

G

Genuflexiones in diebus feſtis non debent fieri niſi in quatuor caſibus. ſub num. 11. 77
Gula an ſit peccatum mortale. nu. 3. 157
Gulæ vitio quinque modis quis poteſt peccare. num. 27. 210

H

Habitare. in verb. Conſanguinea. Clericis B. Auguſtinus Epiſcopis. & in verb. Moniales.
Habitare cum conſanguineis non licet, vbi eſt ſuſpitio iuuentutis, aut caloris naturalis. num. 5. 162
Habitus delatio eſt de ſubſtantia monachatus. num. 10. 182
Habitum non deferre eſt contra præceptum legis poſitiuę. & cōtra votum. nu. 16. 183
Habitum non deferre maius eſt peccatum religioſis, quàm clericis. nu. 17. 183
Habitus monachi qualis. nu. 18. 183
Habitum non deferre quando non peccatum, vel peccatum, vel ſit excommunicatio. num. 15. 183
Habitu inconuenienti vtens religioſus ſubtus veſtes, non eſt excommunicatus. numero 3. 207
Habitu honeſti, & decenti debent vti religioſi, vel clerici, & in quibus conſiſtat honeſtas. num. 4. 207
Habitum religionis deferens non ſemper eſt apoſtata. nu. 24. 205
Habitus monachi dicitur triplex. nume. 21. folio 183
Habitum eſſe de accidentalibus qualiter intelligatur. num. 22. 183
Habitum vt dimittat monachus an Abbas diſpenſare poſſit. num. 23. 183
Habitus nouitiorum ſuſceptio quando inducat tacitam profeſſionem. nu. 42. 74
Habitus monachi non connumeratur inter tria ſubſtantialia. nu. 7. 181
Habitum ad reaſſumendum qui pręciſe cogātur. num. 37. 206
Habitus diſparitas in religione reprobatur. num. 1. 207
Habitus religioſi oportet vt ſit ſuæ religionis. ſub nu. 30. 184
Habitus. in verb. Monachus. Religioſus. Haſtam, Caputia. & in verb. Prȩlati regulares.
Haſtam deferens abſque caputio per noctem an peccet mortaliter. nu. 27. 184
Hebræi dicti ſunt ab Heber. ſub nu. 3. 116
Hęredes non poſſunt venire contra factum defuncti. ſub nu. 26. 135
Hæredes plures vnius patroni an vnam, vel plures voces habeant. nu. 28. 131
Hęreditas vno momento non durat apud monachum. nu. 74. 190
Homicidij plures ſpecies. num. 1. 97
Homicidij materia in princ. cap. 97
Homicidium ſpirituale quinque modis fit. ſub num. 1. 97
Homicidium corporale vnde, & quotuplex dicitur. ſub nu. 1. 97
Homicida in tribus caſibus non gaudet immunitate eccleſiæ. nu. 4. 98
Homicida ſub ſpe immunitatis non gaudet illa. nu. 5. 98
Homicidium caſu commiſſum gaudet immunitate. nu. 6. 98
Homicidium committentes furioſus, & infans, non ſunt irregulares. nu. 9. 98
Homicida excedens modum inculpatæ tutele, punitur tantum pro exceſſu. nu. 24. 99
Homicidium commiſſum à clerico ex neceſſitate in multis caſibus inducit irregularitatem. nu. 18. 19. & 20. 99
Homicida irregularis non eſt, aliter mortē euadere non valens. nu. 15. 99
Homicidium ſi fit ſub eccleſia in camera, vel in cella, non indiget reconciliatione. numero 18. 84
Homicida an ſit irregularis de iure diuino. ſub num. 3. 156
Homicidium in verb. Occidens. Vulnerans. Taciturnitas, Clericus ſciens. Irregularis. Iudex. Incidendus. Indulgentia. Mutilans. & impellens.
Honor iuris patronatus conſiſtit in præſentatione, & reuerentia. ſub nu. 2. 128

Honor patroni in quo conſiſtat. ſub n. 2. 128
Honores duos, duasq; militias quis ſimul habere non poteſt. nu. 4. 172
Horas obligatur dicere etiam reus peccati mortalis. nu. 10. 175
Horas ſi dixerit in peccato, aut excommunicatione conſtitutus, an repetere teneatur quando extiterit in gratia. nu. 11. 176
Horæ ſiue publice, ſiue priuatim dicantur, gradatim ſunt dicendæ, niſi ex cauſa rationabili. nu. 12. & 13. 176
Horæ vij. Canonicæ ſunt de iure diuino. At determinatio, & diſtinctio officij de iure poſitiuo. nu. 26. 178
Hora comedendi in primis tribus diebus quadrageſimæ. nu. 11. 88
Horæ Canonicæ. in verb. officium. Syncopa. Beneficium tenue. Excommunicatus. Depoſitus. Completoriũ. Indulgentia. Scholaris. Egredi de choro. Clericus. Orationes. Beneficiarius. Familiares. Profeſſio. Papa. Epus. Studiũ. & in verb. Matutinæ.
Hoſpitalia Epiſcopus an, & quando viſitare poſſit. nu. 44. 216
Hoſpitalia an poſſint erigi ſine authoritate Epiſcopi. num. 50. 217
Hoſpitalia, & oratoria quando viſitantur poſſunt procurari. nu. 91. 221
Hoſtes deprædari in bello iuſto licet. numero 31. 106

I

Ieiunij multiplex diuiſio. nu. 1. 87
Ieiunij varia pręconia. nu. 2. 87
Ieiunia ab Eccleſia indicta, & voluntaria quæ. num. 3. 87
Ieiunia inter neceſſaria, & voluntaria diſcrimen. num. 4. 87
Ieiunium debent quatuor concomitari, largitas, lętitia, hora, & menſura. nu. 5. 87
Ieiunium in tribus caſibus non eſt laudabile. numero 14. 88
Ieiunio ab Eccleſiæ octo perſonarum genera excuſantur. nu. 16. 89
Ieiunare non tenentur pueri vſque ad xxi. annum. ſub nu. 16. 89
Ieiunium an ſoluatur per anticipationem tẽporis. nu. 6. 87
In ieiunio an ſit abſtinendum à quanto, vel à quali. nu. 7. 87
Ieiunium an cadat ſub præcepto legis naturę, vel eccleſiaſticæ. nu. 8. 88
Ieiunium eſt obſeruandum ſub peccato mortali. ſub nu. 8. 88
à Ieiunijs an excuſentur vxores. nu. 19. 89
Ieiunij in diſpenſatione an ſufficiat licẽtia preſbyteri, & quæ cauſa ſufficiens. nu. 20. 89
Ieiunium, vel quadrageſimam violans ex neceſſitate an excuſetur. nu. 21. 89
Ieiunij tempore non debet quis vti cibis exquiſitis & pretioſis. nu. 22. 89
Ieiunio ab eccleſiæ pauperes qui excuſentur. ſub nu. 17. 89
Ieiunare qui operarij non teneantur. ſub numero 17. 89
Ieiunium, & eleemoſina ſunt duo præcipua, quibus Deus placatur. nu. 23. 89
Ieiunans die dominico in duobus caſibus peccat mortaliter. nu. 23. 89
Ieiunium quid ſit, ſi in genere ſumatur. numero 1. 90
Ieiunij tempus quale, & an poſſit præueniri. nu. 10. 88
Ieiunio an ſatisfaciant diuidentes cibum bis comedentes. nu. 12. 88
Ieiunus debet eſſe accedens ad quodlibet ſacramentum. ſub nu. 8. 15
Ieiunium in verb. Hora. Mixtum. Vigiliæ. Operarios. Itinerantes. & Pænitentia.
Iepte in vouendo fuit incautus, & in reddendo impius. nu. 12. 70
Ignorantia regulariter probatur per iuramentum. ſub nu. 21. 61
Ignorantia non pręſumitur in facto proprio. num. 20. 183

Illi-

Illicitum iuramentum multis modis dicitur. ſub num. 9. 44
Illegitimi priuantur ſine culpa ordinibus ſacris, & religionis ingreſſu.nu.15. 97
Illiterati promoti in Epiſcopum pœna eſt depoſitio. nu. 18. 27
Illiteratus an ad ordines promoueri poſſit. nu.13.& nu.15. 27
Illiterati an promoueri debeant ad ordines. num.20. 170
Illiterati ordinati pęna quæ. nu.21. 28
Inimicitia capitalis an excuſet non euntem ad bellum. nu.29. 106
Immemor vt quis ſit ſuæ ſalutis, non eſt præſumendum.nu.26. 62
Impedimento remoto fieri debet id, quod fieri non poterat. ſub nu.31. 72
Impedimentum ſuperueniens voto, an illud tollat. ſub nu.51. 75
Impellens me in alium, ſi cadens moritur, an ſit irregularis. nu.44. 101
Immunitatem quis locus tribuat.nu.31. 5
Immunitate gaudet confugiens ad corpus Chriſti. nu.32. 5
Immunitate eccleſiæ non gaudent delinquentes. num.30. 5
Incidēdus ſi ex tremore inſolito moriatur, an inciſor ſit irregularis.nu.41. 101
Indignus promoueri ad ſacros ordines dicitur multipliciter.nu.4. 26
Inducere aliquem ad malum an liceat. numero 46. 228
Indulgentia, quæ datur intereſſentibus officio alicuius diei, an illam lucrentur, ſi interſunt completorio. nu.8. 175
Et an illam lucrentur intereſſentes aliquibus horis in die octauæ reſpectu illarum. nu.9. 175
Indulgentia, quæ datur portantibus ligna ad comburendum hæreticum, an clerici portantes ſint irregulares.nu.43. 101
Indulgentias licet Papæ indicere pro bello indicto contra infideles. nu.40. 107
Infans, vel furioſus quod facit impunitum eſt. ſub nu.9. 98
Infideles, qui fidem ſuſceperunt, compellere ad illam ſeruandam ad quos ſpectet. numero 34. 206
Infidelis quòd minus peccet, quàm fidelis à fide recedens qualiter intelligatur. numero 35. 206
Infirmitas, & abſentia an ita excuſet à diuinis horis, vt percipiat diſtributiones. num.10. 172
Ingratitudo omnis aboletur per conuerſionē Iudæi. nu.27. 118
Ingreſſus eccleſiæ nec pro peccato mortali alicui prohibetur niſi in caſibus. ſub numero 24. 226
Iniectores iniurioſarum manuum in clericos per Papam regulariter abſoluuntur, niſi in ix. caſibus. nu.24. 154
Iniuria vt ſit enormis ſeptem ſunt conſideranda. nu.4. 91
Iniuria corporalis regulariter eſt peccatum mortale, ſed non ſic in iniuria verbali. num.5. 91
Iniuria facta vni de cognatione, videtur facta omnibus de cognatione. nu.6. 91
Iniuria facta ſeruis, vel ſubditis videtur facta Dominis. ſub nu.6.7.& 8. 91
Iniuria facta monacho, non ipſi, ſed monaſterio competit actio, niſi in caſibus. numero 9. 91
Iniuria quot modis ſumatur. ſub nu.1. 90
Iniuria tripliciter fit, re, verbis, & literis. num.2. 90
Iniuriæ verbalis multæ ſunt ſpecies. ſub numero 2. 90
Iniuria realis multiplex eſt. nu.3. 90
Iniuria atrox vna dicitur grauior altera. ſub nu.3. 90
Iniuria atrox, Leuis, & leuiſſima quæ. ſub num.3. 90
Iniurias illatas an ſuſtinere quis ſemper debeat.nu.17. 92

*Iniuriam propriam vlciſci quandoque licitum.num.*18. 93

*Iniuriam quis remittat,an ſolus patiens, vel alij.nu.*19.*&* 20. 93

Iniuriam nemo ſibiipſi poteſt facere. ſub numero 30. 155

*Iniuriam filio, vel Monacho illatam, poteſt pater, vel monaſterium illis inuitis remittere,nu.*10. 92

*Iniuria licet occulta,ſi ſit Papæ, poteſt facere de ea inquiri per alium.nu.*5. 149

*Iniuria publica, vel perſonalis qualiter propulſanda. nu.*35.*&* 36. 94

*Iniuria perſonalis tripliciter repelli poteſt. num.*36. 94

*Iniuria ab inferenda ſi ſolo verbo quis poſſit liberare,vel facto an teneatur.nu.*37. 95

Iniuriam alicui alteri inferre intendens, ſi alteri inferat, tenetur actione iniuriarum. num. 31. 94

Iniurianti mihi ſi dico tu mentiris, dicens verum, non teneor actione iniuriarum. numero 28. 94

*Iurare per Deum an maius ſit quàm iurare per Euangelia.nu.*1. 57

*Iniuriarum ab actione vt quis eximatur quę neceſſaria.nu.*24. 93

*Iniuria, quæ infertur in ſuperiorem, dupliciter poteſt inferri. ſub nu.*1. 149

*Iniuriam facilius Deus remittit, quam homo. num.*74. 40

*Iniuriarum actione an teneatur, qui dicit aliquod conuitium verum.nu.*11. 92

*Iniuriarum actio competit, ſi aliquis infert iniuriam verbis, vel factis. nu.*11. 92

*Iniurias proprias vindicare illicitum ſemper.num.*13. 92

Iniuria quibus in caſibus præſumatur remiſſa. num. 21. 93

Iniuria remiſſa in vltima voluntate ſi teſtator conualeſcat, non reuiuiſcit. ſub numero 21. 93

Iniuria remiſſa in foro conſcientiæ an præſumatur remiſſa in foro contentioſo. numero 22. 93

Iniuria. in verb. Iudex. Litigator. Prælatus. Cauſæ cognitio princeps. Filius. Epiſcopus. Excommunicare. & in verb.percutiens.

*Iniuria perſonalis remitti poteſt, non tamen quæ reſpicit Eccleſiam. nu.*7. 150

*Iniurians clericum verbis, aut ſcriptis,in Canonem non incidit. nu.*8. 152

Iniuria. in verb. Monachus. Repræſaliæ. Mutilare. Epiſcopus. Conuitium. Libellum. Contumeliam. Calumniari. Offendens. Verberibus. Vituperans. Inteutās. Inſectans. & clerici.

*Inquiſitores hæreticæ prauitatis ſcientes aliquem eſſe hæreticum, poſtquam pronunciauerint quòd ille morti tradatur, non ſunt irregulares. ſub nu.*33. 106

*Inſectans mulierem honeſtam, poſt eam vadens quocunque vadit, tenetur iniuriarum. nu.*34. 94

*Inſidijs vti licet in bello iuſto.nu.*23. 105

*Inſtitutio Epiſcopi ſine præſentatione patroni non valet. nu.*13. 134

*Inſtrumento falſo vtens præſumitur illud feciſſe. ſub nu.*29. 114

*Inſultatus in dubio præſumitur feciſſe ad ſui defenſionem. ſub nu.*29. 100

*Intellectus ad cap.vt periculoſa, ne cler. vel mon.lib.*6.*nu.*12. 182

*Intellectus ad c. Et ſi quaſtiones, extra de ſimon. ſub nu.*17. 58

*Intellectus ad c. cum quidam,§.ſi de iurciur. ſub num.*22. 65

*Intellectus ad c.peruenit, de ſenten. excom. num.*12. 152

Intellectus ad c. Sanctimonialis, diſtin. 23. *num.*9. 182

*Intellectus ſex ad c. ſi quis per capillum,*22. *q.*1.*num.*6. 57

Intellectus duplex ad tex. in c. 2. *de homic. num.*17. 99

Inten-

Intentans caſtitatem mulieris eam blando ſermone interpellando, tenetur actione iniuriarum.nu.33. 94
Intentio baptizantis ſi ſciri non poteſt, quid agendum.nu.32. 10
Intentio miniſtri dupliciter poteſt peruerti. num.31. 10
Intentio in Sacramentis duplex.nu.11. 19
Intentio, quæ neceſſaria ad baptiſmum actua lis, vel virtualis.nu.28.& 29. 9
Interdicti tempore quæ ſacramenta ſint permiſſa à nu.17.vſque 26. 3
Interitus quid differat à diſpendio.nu.5. 52
Iocus, & ceſſatio à negotijs in vita humana neceßaria videntur.nu.1. 159
Irregularitatem tacens tempore electionis re nunciare tenetur. ſub nu.6. 165
Irregularis quis efficitur ob ſui mutilationem ſub nu.30. 155
Irregularitas contrahitur ſine culpa.ſub numero 19. 99
Irregularis an ſit ſuadens, quòd pro patria ſua, vel ſuo proximo, vel eccleſiæ ſuæ peri culo ſe exponat. num.33. 106
Irregularitatem an inducat ſola intereſſentia clerici ſecuto homicidio.nu.38. 107
Irregularis eſt iudici reſpondens ſe vidiſſe ho micidam morte ſecuta.nu.42. 101
Irregularis an erit presbyter, qui dixit infan ti, vt equum ad ripam fluminis duceret, & non intraret ſi intrauit, & ſubmerſus eſt. numero 39. 101
Itinerantes an, & quando excuſentur à ieiunio. num.18. 89
Itinerantes fatigati carnes comedendo quando non peccent. num.11. 195
Iudæorum, & Sarracenorum materia vbi explicetur. num.1. 116
Iudæi qui dicantur, & vnde.n.2.& 3. 116
Iudęis peiores ſunt Sarracenis, & Sodomitis.num.7. 116
Iudæi largo modo dicuntur hæretici. ſub numero 7. 116
Iudęi non debent à nobis occidi, vel ſpoliari, ſed ſic Sarraceni. nu. 8. 116
Iudæi ſuos ritus obſeruantes peccant mortaliter.num.40. 227
Iudæus fugiens ad Eccleſiam gaudet immuni tate. num.21. 117
Iudæi, vel pagani inducendi, & non cogendi ſunt ad fidem. nu.21. 118
Iudęi baptizati per metum, quando ſunt cogendi ad fidem redire. ſub nu.21. 118
Iudæorum filii inuitis parentibus an baptizandi, nu. 22. & quid de filijs apoſtatarum. num.23. 118
Iudæus à Chriſtiano confuſus circa eorum ſectam. num.46. 120
Iudæi non debent habere Chriſtianos ſeruos, ſed bene poßunt in aliquo opere extra domum ſeruire. nu.47. 120
Iudæus conuerſus an poſſit contrahere cum alia coniuge ſuperſtite Iudęa. nume. 28. fol. 118
Iudæus conuerſus quando à ſe poſſit expellere Iudæam coniugem ſub nu.28. 118
Iudæus quando ſit baptizandus, & quo tempore. num.29. 118
Iudæorum ritus licet tolerentur, non tamen aliorum infidelium. nu.47. 227
Iudæus ſi deliquit circa legem diuinam vt in pluralitate vxorum punitur per iudicem ſecularem. num.32. 119
Iudæus carnaliter cognoſcens Chriſtianam qua pœna puniendus veniat.nu.33. 119
Iudæi ad fidem conuerſi poſſunt ſuccedere, & petere dotem, & alimenta, & legitimam patre viuente.nu.24.& 25. 118
Iudæi ad fidem conuerſi an retineant bona. num.26. 118
Iudæus an poſſit ipſe bona illicite acquiſita erogare ſine licentia Epiſcopi. ſub numero 27. 118
Iudæi, & Sarraceni non poſſunt intrare eccleſias Chriſtianorum, ſi volunt intrare cau ſa ſubſannandi. nu.45. 120

Iudæi

Iudæi an cogi poſſint ad reſtitutionem vſurarum. num.50. 120
Iudæi debent portare habitum diuerſum à Chriſtianis.num.20. 117
Iudeæ debent portare quoddam velum in capite. ſub nu.20. 117
Iudæus quid differat ab hæretico quo ad ius patronatus. ſub nu. 24. 130
Iudæi differunt à Sarracenis in tribus. ſub num.15. 104
Iudæi licet ſint creatura Dei, non tamen eccleſiæ. ſub num.51. 120
Iudæi vt ſua feſta colant, quare eccleſia permittat. num.19. 117
Iudæi an conſtitutionibus, vel lege diuina, aut ſtatutis municipalibus ligentur.n.31. 32.& 41. 119
Cap. Quanquàm an habeat locum in Iudæo teſtatore.ſub nu.31. 119
Iudæi aſſerentes vſuram non eſſe peccatum an ſint hæretici. nu.51. 120
Iudæi poſſunt habere colonos Chriſtianos. ſub num.47. 120
Iudæus delinquēs, an per Eccleſiam poſſit puniri. num.35.& 36. 119
Iudæi indirectè poſſunt excommunicari ſubtrahendo conuerſationem Chriſtianorum. num.37. 119
Iudæi, vel pagani non ſunt ad officia publica admittendi, vnde non poteſt eſſe doctor. num.38. 119
Iudæus contra Iudæum admittitur in teſtem. num.39. 119
Iudæi in ſucceſſionibus ab inteſtato tenentur ſeruare legem Moſaycam,& non ciuilem num.40. 119
Iudæi ligantur ſtatutis municipalibus in materia proportionabili.num.41. 119
Iudæi. in verbo Chriſtiani. Hæbrei. Sarraceni. Cibis. Fame. Sinagogas. Reficere. Ritus. Filij. Ingratitudo.cap.quanquàm. Auxilium. Repertus. Merces. Eccleſia. Tributum. & verb. Vſuras accipere.
Iube domne benedicere quare ſic à principio dicatur. Deinde in fine tu autem Domine. num.6. 174
Iudex poteſt punire delinquentes coram ipſo in officio ſibi commiſſo. nu.3. 149
Iudex poteſt punire delinquentem in ſe, ſi delictum eſt notorium.nu.4. 149
Iudex delictum, quod concernit vtilitatem publicam, vel dignitatem, cognoſcit. numero 6. 150
Iudex poteſt cognoſcere de iniuria ſibi illata, quæ in Deum redundat. ſub nu.6. 150
Iudex poteſt punire iniuriam contra ſe, quæ Rempublicam reſpicit. ſub nu.6. 150
Iudex ratione delicti in perſonam ſuam an aliquid exigens teneatur ad reſtitutionē. num.10. 150
Iudex quando abſque peccato exigat iuramentum.nu.3. 46
Iudex poteſt cogere partes ad concordiam in multis caſibus. ſub nu.15. 110
Iudex ſecularis an poſſit partes litigantes ad concordiam compellere. nu.14. 110
Iudex ſi procedit ex officio, quando iuramentum exigere non debet.nu.7. 46
Iudex, vel prælatus an poſſit cognoſcere de delicto in ſuam perſonam. nu.2. 149
Iudex ſæcularis cur patiatur vſurarios viuere, quàm alios fures, & raptores. numero 55. 128
Iudex eccleſiaſticus cur ſe plus intromittit de pœna vſurariorum, quàm aliorum furum. nu.56. 128
Iudex ſæcularis poteſt cognoſcere de vſura in multis caſibus, & ita in multis eccleſiaſticus. ſub nu.38. 126
Iudex ſciens pro certo falſos teſtes, an illos recipere poſſit, & per illos condemnare innocentem. nu.8. 47
Iudex an cogatur in cauſis, de quibus in Clem. ſæpè, procedere tempore feriarum. num.31. 81
Iudex non liberans hominem à morte, vel Præla-

Prælatus non paſcens fame morientem qualiter peccet. nu.40. 101

Iudices, & milites negotiari prohibentur. ſub nu.21. 146

Iudices ſemper ſequi debent mediocritatem. num.64. 230

Iura epiſcopalia ad quæ tenetur eccleſia quę. num.63. 219

Iuramentum, quod non ſit dandum alicui de cuius tranſgreſſione dubitatur, eccleſia ad euitandum maius malum tolerat. numero 37. 227

Iuramentum non ſeruandum, ſi vergit in detrimentum omnium rerum, vel maioris partis. ſub nu.8. 53

Iuramentum præſtitum ratione iracundiæ non valet. nu.9. 53

Iuramentum præſtitum contra canonica ſtatuta non valet. nu.10. 53

Iuramentum, vbi maxima neceſſitas ſuperuenit, an obliget. nu.11. 53

Iuramentum de re eccleſiæ per prælatum nō repetenda an ſit obligatorium. nu.12. 53

Iuramentum metu grauiſſimo extortum, quando non obligatorium. ſub nu.12. 53

Iuramentum, vbi primum eſt licitum, & honeſtum, eſt obligatorium. nu.13. 53

Iuramentum licet ſubſtetet contractum de iure ciuili, tamen dolo vel metu præſtitum eſt ipſo iure nullum. nu.22. 59

Iuramentum magis obligat quàm ſimplex promiſſio. nu.1. 59

c. Iuramenti. 22.q.5. explicatur. nu.2. 59

Iuramentum non differt à ſimplici promiſſione quo ad Deum, ſed quo ad eccleſiam ſic. nu.3. & 4. 59

Iuramento firmatur actus prohibitus in fauorem publicum ſecundario. nu.14. 60

Iuramentum contra bonos mores dicitur dupliciter. nu.15. 61

Iuramentum aſſumit naturam contractus, ſuper quo interponitur. nu.16. 61

Iuramentum appoſitum in teſtamento habet vim clauſulæ codicillaris. nu.17. 61

Iuramentum confirmatoriū contractus tranſit ad hæredes. nu.18. 61

Iuramentum promiſſorium inducit fortiorē obligationem, quàm votum. ſub nume.18. 61

Iuramentum metu contractum eſt validum, non ſic votum. ſub nu.18. 61

Iuramento ſtatur in his, quæ dependent à cōſcientia. nu.20. & 26. 61

Iuramento ſtatur deponentis fardellum clauſum, & ſigillatum apud hoſpitam. numero 21. 61

Iuramentum vergens in interitum ſalutis æternæ non obligat. nu.1. 52

Iuramentum vergens in interitum ſalutis ęternæ quid. ſub nu.1. 52

Iuramentum vergens in interitum ſalutis æternæ propria authoritate poteſt frangi, licet de iuramento ſit pœnitendum. ſub num.1. 52

Iuramentum de tenendo ſecretum quando nō obſeruandum. nu.2. 52

Iuramentum tenendi occultum, ſi per alios veritas ſciri non poteſt, propria authoritate frangi poteſt. nu.3. 52

Iuramentum vergens in diſpendium ſalutis æternæ non obligat. nu.4. 52

Iuramentum ex parte iurantis eſt perſonale, ſed ex parte eius, cui iuratur, eſt reale. num.36. 56

Iurans pro ſe, & ſucceſſoribus, non tenetur amplius iurare, ſed tantum recognoſcere tenetur ſe ſubditum. nu.37. 56. *Sed quid ſi nihil dixit de ſucceſſoribus. nu.38.* 56

Iuramentum præſtitum ſub nomine dignitatis an tranſeat ad ſucceſſores. nu.39. 56

In iuramento an ſit neceſſarius tactus ſcripturarum. nu.2. 57

Iuramentum, quod pars defert parti, poteſt deferri ad libitum partium. nu.2. 57

Iurare per membra Dei prohibitum eſt. nume.3. 57

Et

Et in multis caſibus peccatum eſt mortale.nu.4. 57
Iurare per Deum, vel oculos Chriſti, quod maius peccatum.nu.5. 57
Iuramenti ad obſeruantiam poteſt quis cogi coram iudice eccleſiaſtico. ſub numero 30. 55
Iuramento populi poſſunt contrauenire ſucceſſores abſque periurio. ſub numero 30. 55
Iuramentum an poſſit præſtari per procuratorem niſi in tribus caſibus. numero 31. 55
Iuramentum vt non obliget ad ſucceſſorem, extende ad promiſſionem obedientiæ. nume.32. Idem in voto.nu.33. Idem in matrimonio. nu.34. Idem in excommunicatione.nu.35. 56
Iurare veraciter per falſos Deos minus peccatum eſt, quàm iurare falſum per verũ Deum. nu.7. 58
Iuramenti in relaxatione an ſit citãda pars. num.8. 63
Iuramenti relaxatio peti poteſt ad duplicem finem. nu.9. 64
Iuramenti relaxatio in aliquibus caſibus fieri poteſt etiam non citata parte. ſub numero 9. 64
Iuramentum firmat quæ ſunt de iure prohibita.nu.11. 60
Iuramentum firmat ea, ad quæ firmanda adhibetur, ſi ſunt ſecundum ius. numero 12. 60
Iuramentum firmat quæ ſunt præter ius, vt qui ſoluere iurat vſuras.nu.13. 60
Iuramentum ſex modis dici poteſt incautum. num.7. 58
Iuramentum nunquàm recipiendi prælationem an ſit validum. nume. 8. & numero 13. 58
Iurare abſque vtilitate, & neceſſitate peccatum eſt. num.9. 58
Iuramentum non adhibita diligentia dicendi verum quod peccatum. num.11. 58
Iurandi falſum tres modi. num. 12. 58
Iuramentum ex ſui natura illicitum nullo modo ſeruandum.nu.13. 58
Iurans ſuperfluo comedere, & comedẽs, qualiter peccet.num.15. 58
Iuramenti comites, veritas, iudicium, & iuſtitia. ſub num.3. 45
Iuramentum tres comites conuenienter aſſignauit B. Hieronimus. num. 4. 45
Iuramentum factum à non habentibus vſum rationis non tenet. ſub num.4. 45
Iuramentum, cui tres comites deſunt, dicitur periurium.num.5. 45
Iuramentum nunquàm eſt deferendum illi, cõtra quem præſumitur vehementer de tranſgreſſione. ſub num. 11. 47
Iuramento nunquàm quis eſt aſtringendus ad id, quod veriſimile eſt non obſeruaturum. ſub nu.11. 47
Iuramentum exigere quandoque non eſt peccatum. num. 12.& 13. 47
Iuramentum per metum extortum eſt obligatorium. ſub nu.7. 48
Iuramentum per metum extortum obligat, licet animum obligandi non habuerit. numero 8. 48
Iurans exercere opus corporale, an poſſit religionem ingredi.nu.16. 53
Iurans regere ciuitatem per annum, & poſtea vouens ingredi religionem prius iuramentum ſeruare tenetur. nu. 17. 54
Iurans opus ſupererogationis an indigeat abſolutione. nu.22. 65
Iurans opus ſupererogationis, quando illud teneatur adimplere. ſub nu.22. 65
Iuramentum exigere priuata perſona poteſt tripliciter. num.2. 46
Iuramentum exigendo priuata perſona quando peccet, ſub nu.2. 46
Iuramentum quando exigat iudex abſque peccato. nu.3. 46
Iuratur licite in vij. caſibus. num. 9. 42

Iuramentum debet habere tres comites. numero 10. 42
Iuramenti multiplex forma. nu. 11. 42
Iuramenti definitio quæ dicatur. nu. 1. 43
Iuramentum inter, & promiſſionem diſcrimen. num. 2. 43
Iuramenta irritare ad quem pertineat. numero 24. 65
Iuramenta quę partes ſibi inuicem remittere poſſint. nu. 25. 26. & 27. 65. & 66
Iuramenta, quę pertinent principaliter ad Dei fauorem, ſibi partes inuicem remittere non poſſunt, ſed ſic quandoin fauorem hominum. num. 25. 65
in Iuramento an neceſſaria tactura. nu. 3. 43
Iurans adimplere ſtato tempore, quod adimplere ſe non poſſe credebat, peccat. n. 4. 43
ad Iuramentum quis præſumitur magis deliberate acceſſiſſe. nu. 28. 62
Iuramentum non ſubijcitur diſpoſitioni laicorum. num. 29. 62
Iuramenti materia diuiditur in xi. articulos. num. 3. 41
Iuramenti, & ſacramenti ethymologia. numero 4. 41
Iuramentum, ſacramentum, & iuſiurandum ſunt ſynonima. nu. 4. 41
Iuramenti inſtitutionis cauſæ tres aſſignantur. num. 5. 41
Iuramentum eſt ſeruandum de iure diuino. ſub nu. 6. 42
Iuramentum qualiter dicatur prohibitum. num. 7. 42
In iuramento intelligitur excepta authoritas ſuperioris. ſub nu. 15. 64
Iuramentum, quod reſpicit principaliter commodum hominis an poſſit à Papa remitti. num. 16. 64
Iuramentum in cuius fauorem eſt præſtitum poteſt ille remittere. nu. 17. 64
Iurantes expreſſim ſeruare contenta in ſtatuto, non poſſunt venire contra ſtatutum. numero. 26. 55
Iuramentum ſecundum ſi obuiat primo promiſſo quod obſeruandum. nu. 14. 53
Iuramentum, & votum, quando ſibi inuicem contrariantur quod obſeruandum. nu. 15. 53. num. 19. 54
Iuramentum, & votum ſi vtrumque poteſt adimpleri, iuramentum prius emiſſum eſt adimplendum. nu. 18. 54
Iuramentum non connumeratur inter bona per ſe appetibilia. nu. 2. 45
Iuramentum eſt in ſpecifica forma ſeruandum. num. 27. 62
Iuramento vt ſtetur in dependentibus ab eius animo, qualiter intelligatur. nu. 2. 151
Iuramento etiam ſtatur deponentis ignoraſſe ſe eſſe conſanguineos, vel affines. n. 22. 61.
Iuramento ſtatur viri ſe cognouiſſe mulierem ad domum traductam. nu. 23. 61
Iuramentum per falſos Deos eſt ſpecies blaſphemiæ. nu. 4. 67
Iurare per falſos Deos an ſit minus peccatum, quàm mendaciter per verum Deum. num. 5. 67
Iuramentum à Domino prohibitum non vt per ſe malum, ſed ex cauſa. nu. 1. 45
Iuramentum per coactionem abſolutam non obligat. num. 11. 49
Iuramentum per metum extortum non valet in multis caſibus. nu. 11. cum ſeq. 49
Iurans coacte quod remedium habeat. numero 20. 50
Iurans non repetere damna, an repetat impenſas. num. 21. 50
Iuramentum duplex, publicum, & priuatum. num. 1. 46
Iuramentum exigi à iudice ex cauſa neceſſaria licet ſciat falſum iuraturum, non eſt peccatum. num. 5. 46
Iuramentum, quod ſeruari non poteſt ſine peccato, non requirit de neceſſitate abſolutionem. num. 14. & 21. 64
Iuramenta quæ Papa, & quæ Epiſcopus relaxet. num. 19. 65

Iura-

Iuramentum maxime differt à ſimplici promiſſione in tribus caſibus.n.5.6.& 7. 60

Iuramentum an propria authoritate frangi poſſit vrgente neceſſitate. ſub nu.4. 43

Iurans, vel vouens non ludere, eſt periurus ſi ſtat ad videndum. ſub nu. 16. 148

Iuramentum iudex ex officio in quibus caſibus poſſit relaxare. nu. 11. 64

Iuramentum non tranſit in tertiam perſonam. ſub num.30. 55

Iuramentum an remittatur per temporis prorogationem. nu.6. 43

Iuratio incauta multifariam fit. nu.6. 45

Iurare, vel matrimonium contrahere an quis poſſit pro alio. ſub nu.28. 72

Iuramenta quænam Papa, vel Epiſcopus diſpenſet regula ad diſcernendũ. nu.4. 63

Iuramentum factũ ex cauſa neceſſaria die feſto valet. ſub nu.14. 78

Iuramentum vt fiat ſine culpa duo ſunt neceſſaria. num.8. 42

Iuramentum in diebus feſtis dari non debet. num.11. 77

Iuratio incauta, quæ impropriè dicitur periurium, an ſeruanda. nu. 8. 45

Iuratio incauta quando peccatum mortale. num.7. 45

Iurans librum non alienare, ſi alienauit, valet alienatio, licet ſim periurus. ſub numero 13. 53

Iurans per metum pecuniam dare latronib. aliud mente cogitans, obligatur.nu.9. 48

Iuramentum, quod eſt contra ſalutem corporalem, non ſeruandum.nu.6. 52

Iuramentum non petendi alimenta à patre an ſit obligatorium. nu.7. 52

Iuramentum multiplex. nu.12. 44

Iuramentum adhibitis tribus comitibus licitum eſt. num.3. 45

Iuramentum illicitum an ſit ſeruandum. numero 9. 44

Iuramenta, quæ obligent ſub mortali ad diſcernendum regula. nu.3. 67

Iuramentum.in verb.Sententia. Neceſſitas. Peccatum. in verb. Periurus. Illicitum. Fides..Iudex. Exigere. Prælatus. Perſona priuata. Promittens.Proteſtatio.Obligatio. Abſoluunt. Veniens. Aduocatus. Summi Pontifices. Statutorum. Contrauenientes. Superior. Succeſſores. Mendax. Donatio. Confeſſio. Ignorantia.Conſcientiæ. Nuncio. Clauſula. Diſpenſatio. Homicidium. Clericus. Audiens. & Vniuerſitas.

Iuriſdictio epiſcopalis ad tria reducitur. numero 64. 229

Iuriſdictio ordinarij, quòd ſit ſuſpenſa die feriato, qualiter intelligatur. ſub nu.22. 79

Iuriſdictio per metum prorogata non tenet. ſub nu.17. 50

Ius patronatus qualiter probetur.n.19. 135

Ius patronatus quibus nominibus appelletur. ſub nu.1. 132

Ius patronatus non tantum ſucceſſione, ſed etiam titulo pro legato transfertur. numero 29. 131

Ius patronatus transfertur donatione. numero 30. 131

Ius patronatus quando donatione transfertur, an requiratur Epiſcopi conſenſus. ſub nu.30. 131

Ius patronatus vendi non poteſt.nu.31. 131

Ius patronatus per iudicem laicum diffiniri non poteſt. ſub nu.31. 131

Ius patronatus tranſit cum vniuerſitate. nu.32. 131. & quando.ſub nu.32. 131

Ius patronatus in tribus caſibus vendi non poteſt.nu.33. 131

Ius patronatus ſi venditur, quando vendi nõ poteſt, quid fiet de pretio. nu.34. 132

Ius patronatus an poſſit pignori dari. numero 35. 132

Ius patronatus non poteſt dari in feudum. num.36. 132

Epilogus omnium, quæ habentur ex definitione iuris patronatus. nu.37. 132

Ius

Ius patronatus an transferatur in fiſcum per bonorum confiſcationem. nu. 38. 132
Ius patronatus tranſit ad fiſcum eccleſiaſticum confiſcatis bonis. ſub nu. 24. 131
Ius patronatus an tranſeat ad excommunicatum. ſub nu. 24. 131
Ius patronatus quatuor modis transfertur ad hæredes. nu. 25. 131
Ius patronatus tranſit ad quoſcunque hæredes etiã extraneos. ſub nu. 25. & 26. 131
Ius patronatus qualiter ad hæredes tranſeat, cum ſit ſpirituale, vel ſpirituali annexum. num. 27. 131
Ius patronatus non tranſit ad filios, niſi ſint hæredes. ſub nu. 26. 135
Ius patronatus poteſt in totum tolli ex cauſa. nu. 27. 136
Ius patronatus amittitur, ſi patronus labatur in hæreſim. nu. 28. 136
Ius patronatus competit vtrique ſexui etiam mulieri. nu. 21. 130
Ius patronatus competere poteſt infanti. numero 22. 130
Ius patronatus competit tam laicis, quàm clericis. nu. 23. 130
Ius patronatus vt competat laicis, quare fuerit introductum. ſub nu. 23. 130
Ius patronatus non competit Iudæo, nec hæretico. nu. 24. 130
Ius patronatus duplex dicitur. nu. 6. 129
Ius patronatus acquiritur fundatione hoſpitalis. nu. 7. 129
Ius patronatus acquiritur fundatione altaris. nu. 8. 129
Iuris patronatus plures definitiones aſſignantur. nu. 1. 128
Ex iure patronatus patrono competunt, honor, onus, & emolumentum. num. 2. folio 128
Ius patronatus an acquiratur reędificatione. num. 19. 130
Ius patronatus an poſſit refici per patronum ſine licentia Epiſcopi. nu. 20. 130
Ius patronatus tamen poteſt donari, licet ſit ſpiritualiter annexum. ſub nu. 10. 129
Ius patronatus fundari non poteſt abſque diœceſani conſenſu. nu. 9. 129
Iuris patronatus tribus de cauſis acquiritur. nu. 15. 130
Ius patronatus an adaptetur ad cappellas mendicantium. nu. 16. 130
Ius patronatus qualiter extinguatur. numero 25. 135
Ius patronatus non ſolum poteſt remitti à principio, ſed etiam ex poſt facto. ſub numero 25. 135
Ius patronatus in verb. Honor. Ex iure. Onus. Alimenta. In alimentis. Conſenſus. Cauſa rationabilis. Conſtruens. Vniuerſitas. Eccleſia vt poſſit, Iudæus quid. Hæredes. Præſentatio. Epilogus. Dux Venetorum. Vota patronorum. Inſtitutio Epiſcopi. Beneficia clericorum. Legatus nunquid. & in verb. Religioſus datus.
Iuſtitia duplex, publica, & priuata. nu. 1. 46
Iuſtitiæ executio in diebus feſtis fieri non debet, niſi in duobus caſibus. nu. 12. 78
Iuſte pugnans pro defenſione rerum, non poteſt inuaſorem vel eius bona capere. num. 13. 104
Ius ciuile non debet aduerſari iuri canonico. num. 11. 225
Iuris ciuilis, & põtificij finis. ſub n. 40. 228

L

Laicus quanto tempore poſſit detinere clericum, quando hoc ei permiſſum eſt. ſub num. 23. 154
Laicus, qui ſe defendendo contra clericum exceſſit, an ſit excommunicatus. numero 27. 155
Laici circa quæ ſunt ab Archiepiſcopo vitandi. ſub nu. 33. 215
Laici vt incidentes in Canones abſoluant à Summo Pontifice fuit introductum in fauorem

uorem clericorum, & in odium laicorum. num. 11. 152
Laici in feſtis debent expectare finem miſſæ. ſub nu. 14. 176
Laici licet ſint de ſorte Domini, præcipue tamen clerici. nu. 4. 143
Laqueum, & rete clericis imponere licitum eſt, ſed non monachis. nu. 14. 148
Latrunculi, & latrones qui dicantur. ſub num. 43. 107
Laudis alienæ occultatio eſt furti ſpecies. numero 14. 112
Legans fundum monacho, vt habeat vſumfructum, non poteſt illum conſequi. numero 36. 188
Legatum ſub conditione quando monachus efficitur, quando debeatur. nu. 76. 190
Legatus nunquid poſſit conferre beneficium, vbi clericus, & laicus ſunt ſimul patroni. ſub nu. 24. 135
Legati de latere, quibus committuntur adminiſtrationes prouinciarum non poſſunt facere ſententiam ſanguinis. ſub n. 9. 145
Lex inferioris quòd nō tollat legem ſuperioris, qualiter procedat. ſub nu. 22. 54
Lex diuina. Non occides. modificatur ſecundum legem humanam. nu. 3. 97
Legis tranſgreſſio an peccatum ſit mortale. ſub nu. 11. 182
Libertas conſenſus non eſt de ſubſtantia electionis. ſub nu. 9. 166
Licentia data per Abbatem diſponendi ad vſum, poteſt reuocari per ſucceſſorem. ſub nu. 15. 186
Libellum famoſum inueniens, & non lacerans multis pœnis afficitur, ſi manifeſtauerit, niſi in caſibus. nu. 26. 94
Litigator ſi iniuriatur iudici, an ſit puniendus per ipſum. ſub nu. 2. 149
Locus tribuens immunitatem quis. nu. 31. 5
Locus religioſus aggrauat delictum. numero 7. 156
Loca pia an poſſint fundari, ita quòd Epiſcopi nullam iuriſdictionem habeant. numero 49. 217
Locorum piorum gubernatio debet committi viris prouidis. nu. 51. 217
Locus exemptus, an ſit de diœceſi Epiſcopi. num. 95. 221
in Locis exemptis licet multa poſſit Archiepiſcopus exercere, non tamen viſitare. num. 96. 222
Lucrum in mutuo eſt quòd manente ſorte ei accedit. ſub nu. 6. 122
Lucrum ſpirituale quod conſequitur mutuās ex mutuatione non eſt vſura. ſub numero 6. 122
Lucrum duplex formale, & virtuale. numero 7. 122
Ludrica in diebus feſtis ſunt omnino extirpanda. nu. 19. 79
Ludrica quæ ſint. ſub nu. 19. 79
Ludi deſcriptio, & ſpecies principales. numero 3. 159
Ludus ſchachorum cum debitis circunſtantijs clericis eſt permiſſus. nu. 6. 159
Ludus laudis, & honoris clericis eſt permiſſus. nu. 4. 159
Ludus, qui dicitur naturæ recreator, poteſt fieri ſine peccato, modo tria concurrant. num. 5. 159
Ludere in ludis licitis vſque ad quam quantitatem licet. nu. 7. 160
Ludus fortunæ eſt turpis, & quare, & quod peccatum. num. 8. 160
Ludi alearum, vel taxillorum, domus, in qua luditur eſt publicanda, niſi in duobus caſibus. nu. 18. 161
Ludum tenentes ſi percutiantur, vel verberentur an ſint puniendi. nu. 19. 161
Ludos tenentes quibus pœnis afficiantur. ſub num. 19. 161
Ludens ludo prohibito poteſt arbitrio iudicis hoc inquirentis puniri. nu. 14. 160
Ludo victa qui teneantur reſtituere. numero 15. 160

Ludus aliàs honeſtus prohibitus eſt ratione perſonæ, religioſis,& clericis.n.10. 160
Ludentes in Scena, qui dicuntur Hiſtriones ſunt infames.nu.13. 160
Ludus licitus fit illicitus ratione admixtionis perſonæ. nu.12. 160
Ludi multiplicatio an multiplicet pœnam. num.8. 112
Ludus eſt fugiendus tanquam res deteſtabilis, & pernitioſa.nu.22. 161
Ludus. in verb. Iocus. Scurrilitas. Clerici. Scena. Commodantes. Contractus. Vendens. Mala. & in verb.Blaſphemia.
Luſorum pœna eſt, vt mutuum repeti non poſſit. nu.17. 160

M

Malum multipliciter toleratur. nu.8. & 9. 224
Malum maius tripliciter vitari poteſt. numero 10. 225
Malum nunquam eſt permittendum prætextu boni. nu.13. 225
Malum corporale nõ eſſe permittendum pro bono ſpirituali qualiter intelligatur. numero 14. 225
Malum non eſt ab aliquo permittendum, vt alius euitet maius malum.nu.15. 225
Malis de duobus minus eſſe eligendum,qualiter intelligatur. num. 16. 226. & numero 31. 227
Malum corporale permittitur propter bonum corporale.nu.17. 226
Malum, quod incurrit vſurarius,dicitur maximum peccatum propter quatuor. numero 43. 228
Malum de aliquo præſumitur propter qualitatem perſonæ, & frequentiam actus. ſub num.29. 114
Mala 13. quæ ex ludo proueniunt. numero 21. 161
Mala quædam ſunt per ſe, quia prohibita, vt furtum,&c. & quædam ex cauſa. numero 1. 45
Mandans vt furtum faciat an teneatur furti. nu.32. 114
Manus impoſitio triplex in Sacramentis. num.14. 16
Maritus, & vxor ad paria iudicantur. numero 55. 37
Maritus, & vxor in quatuor caſibus ad paria non iudicantur. ſub nu.55. 37
Matrimonij definitio, & ſex, quæ colliguntur. num.4. 31
Matrimonium eſſe non poteſt niſi in diſpari ſexu. ſub nu.4. 31
Matrimonium pluribus nominibus nominatur. nu.5. 31
Matrimonium habet plures ethimologias. nume.6. 31
Matrimonij vinculum duplex. nu.58. 38
Matrimonij vinculum reddendo debitum quandoque conſulitur, quandoque permittitur, quandoque præcipitur, quandoque prohibetur. ſub nu.58. 38
Matrimonium conſumatum an diſſoluatur, ſi ſponſa fit mantellata.nu 59. 38
Matrimonium per mulierem contractum, quæ machinata eſt mortem mariti cum occiſore mariti, an ſit nullum. nu.70. 39
Matrimonium duplex ſpirituale,& corporale. num.1. 30
Matrimonium ſpirituale qualiter contrahatur. ſub num.1. 30
Matrimonium carnale in quibus conueniat, vel non cum ſpirituali. num.2. 30
Matrimonium metu contractum an ſit validum. num.14. 49
Matrimonium ſi contrahatur ſine intentione prolis an ſint. ſub nu.17. 33
Matrimonij bona qui poſt illud contractum ſeruãdi animum mutauit, an illud teneat. num.18. 33
Matrimonij multæ cauſæ inductiuæ eſſe poſſunt. num.19. 33

Matri-

Matrimonium inter infideles ſoluitur, ſi vnus ex eis conuertitur, Quod ſecus eſt de hæreticis. nu. 20. & 21. 33
Matrimonium, & eius dependentia ſunt eccleſiaſtici fori. ſub nu. 14. 32
ad Matrimonij validitatem tria requiruntur. num. 15. 32
in Matrimonio ſacramentum eſt principalius, quàm fides, vel proles. num. 16. 32
Matrimonij vinculum remanet, ſi coniuges ob fornicationem ſeparentur. ſub n. 16. 33
Matrimonium non eſt ſine ſacramento. numero 17. 33
Matrimonia libera eſſe debent. ſub n. 33. 34
Matrimonium vt filius contrahat, pater cogere non poteſt. nu. 34. 34
Matrimonium ad contrahendum poteſt pater filium inducere. ſub nu. 34. 34
Matrimonium inter mutos eſſe poteſt. Et quę in eo conſideranda. nu. 11. 31
in Matrimonio multa ſunt conſideranda. ſub num. 11. 31
Matrimonij cauſæ multiplices. nu. 12. 32
Matrimonium multas habet prærogatiuas. num. 13. 32
Matrimonium habet multa ſpecialia. numero 14. 32
Matrimonium contractum patre cogente quando valeat. nu. 37. 35
Matrimonium ſi filia contrahat ſine licentia patris, an valeat nu. 38. 35
Matrimonium an ſit conſumatum, ſi non ſit facta ſeminum commixtio. nu. 66. 39
Matrimonium à religioſo, & in ſacris contracto an ſit nullum, & ſit excommunicatio. num. 68. 39
Matrimonium quando dicatur conſumatum num. 67. 39
Matrimonium non debet contrahi ante tempus diſcretionis. num. 41. 35
Matrimonium an teneat ſi ante tempus diſcretionis copula fuerit inter contrahentes ſecuta. ſub num. 41. 35
Matrimonium metu contractum in duobus caſibus ratificatur per copulam inde ſequentem. nu. 32. 34
Matrimonium per metum eſt nullum, etiam ſi contrahatur per probabilem ſuſpitionem metus. nu. 15. 49
Matrimonium tollit votum ſimplex non tamen matrimonium ſpirituale. ſub numero 38. 73
Matrimonium tempore interdicti poteſt contrahi, non tamen ſolemnis benedictio. numero 25. 4
Matrimonium triplex. nu. 8. 31
ad Matrimonium multa neceſſaria. numero 9. 31
Matrimonium contrahi poteſt ſaluo voto continentiæ. nu. 53. 37
Matrimonij contractus poteſt fieri diebus feſtis, ſed copula carnalis, & ſolemnitates non. nu. 15. 78
Matrimonium in gradibus prohibitis per infideles contractum ſoluitur, ſi conuertantur ad fidem. nu. 23. 33
Matrimonium contrahi poteſt per procuratorem. nu. 29. 34
Matutinæ an diuidantur in nocturnum, & laudes matutinales. nu. 30. 178
Matrimonium quare eſt nullum, ſi votum ſolemne præcedit, non autem ſimplex, explicatur. ſub nu. 35. 73
Matrimonium an contrahant Ebrius, vel furioſus. ſub nu. 27. 34
Matrimonium diſſoluitur ingreſſu religionis ſecuta profeſſione. ſub nu. 60. 38
Matrimonia pro filijs contracta à parentibus in multis caſibus non obligant. numero 35. 34
Matrimonium habet ſignificationem triplicem. num. 13. 3
Matrimonium inter fidelem, & infidelem eſſe non poteſt. num. 24. 33
Matrimonium. Pater. & in verb. Impedimentum.

Medicus quibus in cauſis peccat in ſuo officio. num. 34. 101

Medicorum præceptis an ægrotantibus ſit licitum vti. nu. 17. 89

Mendax ſimplex quo ad eccleſiam minus punitur, quàm mendax iuratus. ſub numero 4. 60

Mendicans ad ordinem non mendicantium tranſiens an incidat in pęnas in ſuo ordine mendicantium ſtatutas. nu. 14. 209

Mendicantes tranſeuntes ad non mendicantes, & recipientes, ſunt excommuuicati. num. 13. 209

Menſa Abbatis licet debeat eſſe cum hoſpitibus, & peregrinis, frequenter tamen cum fratribus. nu. 25. 198

Mentiẽdum eſt nulli homini. ſub nu. 23. 105

Mercari, & multa alia facere diebus feſtis non licet. nu. 9. 77

Mercatura licet non ſit peccatum, tamen de facili in illa incurritur peccatum. ſub num. 9. 77

Mercatus diebus feſtis adire an ſit peccatum mortale. nu. 13. 78

Mercatus quis dicatur. ſub nu. 3. 144

Merces conducens per vim ad locum prohibitum pœnam non meretur. nu. 44. 119

Meretrices quare ab eccleſia tolerentur. numero 33. 227

Metu facta regulariter valent, & tenent. num. 7. 48

Metu facta valent, etiam ſi incidat in metum ſine culpa. ſub nu. 9. 49

Metum præciſum à conditionali modus cognoſcendi. traditur. nu. 5. 48

Metus excuſans qualis eſſe debeat. numero 1. 48

Metus an ſit iuſtus relinquitur arbitrio iudicis. num. 2. 48

Metus ſuſpitio quandoque excuſat. ſub numero 2. 48

Metus leuior iudicatur cadere in fęminam, quàm in hominem. nu. 3. 48

Miles ad pręceptum Domini iuſtè, & licite bellare poteſt. ſi dubium eſt an bellum ſit iuſtum, vel iniuſtum. nu. 25. 105

Militare ex ſui natura non eſt peccatum. numero 19. 226

Minæ quando ſunt ſufficientes ad percutiendum. ſub nu. 27. 100

Minimum in multis caſibus non excuſat à peccato mortali. nu. 16. 58

Minimum in horis recitandis habetur in conſideratione. nu. 21. 59

Minimum quod eſt inſpicimus in obſcuris, qualiter intelligatur. nu. 25. 184

Miniſtrans in ordine, quem non habet quam pęnam patietur. nu. 16. 169

Miniſtrans alijs ſacramentum Euchariſtiæ, vel confeſſionis in peccato mor. mortaliter peccat. num. 30. 201

Miniſtrans. in verb. Religioſorum. Clerici. Sacramenta. & in verb. conuerſi.

Miraculum vt ſit, quatuor requirũtur. aliâs niſi illa concurrant, non eſt miraculum. num. 30. 80

Miſſa non eſt de ſubſtantia conſecrationis, ſed de ſolemnitate. nu. 7. 83

Miſſa in conſecratione à quo ſit cantanda. num. 21. 85

Mixtum in ieiunio eſt cibi prægustatio. ſub num. 12. 88

Miſterium vnde dicatur. ſub nu. 2. 1

Moderamen inculpatæ tutelæ in tribus conſiſtit. nu. 26. 100

Modus in viſitatione tenendus. nu. 61. 218

Monachus, ſeu Canonicus regularis factus Epiſcopus non poteſt teſtari. nu. 87. 191

Monachus factus Epiſcopus quod acquirit, acquirit Epiſcopatui. nu. 88. 191

Monachus factus Cardinalis, non poteſt teſtari. nu. 89. 191

Monachus habens patrem regem, an ei ſuccedat. num 90. 191

Monachi, qui ſciente Abbate pecuniam tenent, an ſint proprietarij. nu. 91. 191

Mona-

Monachus non poteſt ſtare extra clauſtrum ad ſuam vitam de voluntate Abbatis. num. 18. 186

Monachus, & Canonicus regularis æquiparantur, quia ipſe etiam poteſt reuocari. num. 19. 186

Monachum dimittentem habitum per integrum diem non peccare mortaliter pluribus rationibus demonſtratur. nu. 1. 181.

Licet contrarium tanquam verius affirmetur. nu. 9. 182. *& nu. 26.* 184

Monachi tempore generalis interdicti debēt abſtinere à Communione. nume. 9. 200

Item ex cauſa, ſi ſunt inhabiles. nu. 10 200

Item ſi non ſunt in monaſterio. nu. 11. 200

Monachus ad quædam tenetur propter votum, & ad quædam ex conſequentia. nume. 13. 183

Monachus ad dignitates ſæculares, nec collegiatas, nec curatas non poteſt de iure promoueri. nu. 4. 192

Monachus, qui promouetur ad Sacerdotium, quam ſcientiam debeat habere. num. 20. 28

Monachus parochus, vel Epiſcopus poteſt eſſe ſolus. nu. 10. 192

Monachus non obligatur ad peccatum mortale, niſi quo ad tria ſubſtantialia. numero 6. 181

Monachus non poteſt habere beneficia ſimplicia. nu. 11. 192

Item alia beneficia non curata etiam principalia. num. 12. 192

Monachus quādo, & in quibus caſibus poſſit præfici hoſpitali. nu. 13. 192

Monachus non poteſt præfici hoſpitali non curato. ſub nu. 13. 193

Monachus poteſt eſſe Epiſcopi Vicarius. num. 14. 193

Monachus factus Epiſcopus poteſt comedere carnes. nu. 29. & ſeq. 194

Monachus factus Epiſcopus poteſt ſibi facere commatrem. nu. 31. 194

Monachi commorantes cum Epiſcopis poſſunt ſe Dominis conformare in recitandis horis. num. 20. 193. *Poſſunt tamen dicere ſi velint ſecundum morem ſuæ religionis. ſub nu. 20.* 193

Monachi non habentes adminiſtrationē multa facere nequeunt. nu. 38. 188

Monachus non habens adminiſtrationem quando poſſit eleemoſynam largiri. numero 39. 188

Monachus exiſtens in ſcholis multa facere poteſt. nu. 40. 188

Monachus, vel filius, aut clericus remittentes iniuriam in eorum perſonam illatas, non præiudicant monaſterio, patri, aut eccleſiæ. ſub nu. 9. & 10. 92

Monachus profeſſus contrahens matrimonium eſt ipſo facto excommunicatus. ſub num. 40. 73

Monachus non poteſt diſponere de pannis, quos portat. nu. 70. 190

Monachus ſpoliata cappa non poteſt agere interdicto vnde vi. nu. 71. 190

Monachis non ſolū eſt prohibitum vti canibus ad venandum, ſed etiam illos habere. num. 19. 148

Monachus quale votum emittat. numero 30. 72

Monachus quod poſſit præfici eccleſiæ ſæculari intellige de licentia ſui prælati. numero 15. 193

Monachus quare inuito Abbate non poteſt tranſire ad dignitatem eccleſiaſticam, & clericus ſic. nu. 16. 193

Monachus Epiſcopus non poteſt teſtari, niſi ex diſpenſatione Papæ. ſub nu. 24. 194

Monachus promotus ad curam tenetur accedere ad Synodum. nu. 25. 194

Monachus aſſumptus ad curam, aſſumptus intelligitur ad curam animarum. nu. 26. & 27. 194

Monachi in multis æquiparantur cum canonicis regularibus. nu. 29. 210

Monachi in quibus locis debeant ſeruare ſilentium. nu.30. 210
Monachus factus Cardinalis obligatur ad horas Canonicas ſecundum morem eccleſiæ ad quam aſſumitur. nu.19. 193
Monachus tranſlatus ad ſuam parochiam abſolutus eſt ab Abbate. nu.8. 192
Monachus in apoſtaſia ordinatus ad ſacros ſine diſpenſatione Papæ non miniſtrat. numero 19. 205
Monachus factus prælatus ſæcularis regat Eccleſiam ſecundum officium clericale. nu.18. 177
Monachus non debet recipere munera. numero 42. 188
Monachus, & uxor tempore neceſſitatis poſſunt facere eleemoſinam. nu.18. 113
Monachus arma tenens in quatuor caſibus non eſt excommunicatus. nu.8. 156
Monachus non dicitur, dum eſt nouitius. numero 75. 190
Monachus epiſcopatui renuncians an remaneat Canonicus eccleſiæ. nu.2. 192
Monachus quòd dicatur melior clerico, qualiter intelligatur. nu.31. 206
Monachus poteſt præfici eccleſiæ curatæ in collegium. nu.7. 192
Monachus factus parochus tenetur ad diuinum officium parochiale. nu.9. 192
Monachus adminiſtrans poteſt habere pecuniam. nu.32. 187
Monachus poteſt promoueri ad dignitates inferiores pontificalibus. nu.3. 192
Monachus vagabundus cum habitu non eſt apoſtata. nu.10. 204
Monachus ad dignitates curatas promoueri poteſt. nu.5. 192
Monachus nullus debet carnes comedere in refectorio. nu.1. 194
Monacho ſi relinquitur, intelligitur relinqui monaſterio. nu.73. 190
Monachus ad quamcunque dignitatem ſupremam promoueri poteſt. nu.1. 192
Monachus quando dicatur habere proprium. nu.26. 187
Monachi communicando cum Abbate excommunicato, an ſint excommunicati. numero 25. 210
Monachus non debet vti camiſiis lineis, & mollibus veſtimentis. nu.26. 210
Monachi non debent in eadem domo alij vti fulgidis veſtib. & alij ſordidis. nu.2. 207
Monachi non debent venationi vacare præſentiam exhibendo. nu.16. 148
Monachi extra clauſtrum nunquam debent eſſe ſoli, niſi deputati ad curam animarum. nu.6. 207
Monachi non poſſunt teſtari nec ad pias cauſas. nu.85. 191
Monachis circa baptiſmum quæ ſint prohibita. nu. 26. 13
Moniales S. Claræ habent proprium in communi. nu.69. 190
Monialis S. Claræ an licite cum licentia poſſit concedere ſorori cellam cum ornamentis ſuis vſibus deputatam in morte. numero 72. 190
Moniales nullo modo permittuntur cum clericis, aut monachis habitare. nu.10. 162
Monialibus quamuis ſint prælatæ non eſt licitum prædicare. nu.20. 209
Moniales etiam à pœna excommunicationis ob eandẽ cauſam ſunt excluſæ. n.22. 200
Monaſterium quando obligetur pro pecunia à religioſo mutuo accepta. nu.41. 188
Monaſteria non exempta ſingulis annis viſitari debent per ordinarios locorum. numero 92. 221
Monaſteriorum exemptorum duæ ſunt ſpecies. nu.93. 221
Monaſteria exempta qualiter cognoſcantur. nu.94. 221
Monaſterium monialium, quod alteri ſubeſt, per quem viſitabitur. nu.99. 222
Monaſteria monachorum nigrorum debent viſitari per Abbates. nu.100. 222

Mona-

Monaſterium, vel hoſpitale authoritate Epiſcopi conſtructum non debet conuerti in profanos vſus. ſub nu.24. 85
Monaſterium debet tenere magiſtrum idoneum.nu.23. 210
Modicum non ſemper excuſat à mortali. num.28. 184
Monitio iudicialis,vbi eſt neceſſaria trina requiritur. nu.2. 163
Monitio peremptoria maxime ex cauſa habetur pro tribus. ſub nu. 2. 163
Monſtrum qualiter debeat baptizari. numero 21. 13
Monſtrans iter ſeruo fugienti cum aliena re furtum committit.nu.22. 113
Mortē euitare valens, ſed non mutilationē, occidendo non eſt irregularis. nu.21. 99
Mors quando aliter euadi non poteſt. ſub num. 15. 99
Mortem aliter euadere non poſſe qualiter probetur. nu.16. 99
Mulier per vim abſolutam oppreſſa non peccat.nu.55. 229
Mulier per vim corrupta an habeat aureolam.num.56. 229
Mulieri non licet ſe occidere, ne ab alio corrumpatur.nu.57. 229
Mulier an debeat permittere ſe ab alio tangi mala intentione. nu.59. 229
Mulier ſi adulteratur, pœna in aliquibus locis imponitur viro. nu.61. 189
Mulier Velleiano renunciare non poteſt, niſi cum iuramento. ſub nu.10. 60
*Mulier de ordine mendicantiū tranſiens ad non mēdicantes eſt excōicata.nu.13.*209
Mulieres mutato habitu in domo honeſte viuentes poſſunt proprium habere. ſub numero 35. 187
Mulieres de alieno ſunt largę,ſed de proprio auariſſimæ. ſub nu.18. 113
Multa fieri prohibentur, quæ facta tenent. ſub numero 7. 42
Multitudini detrahitur de ſeueritate pœnæ. num.28. 226
Multitudini non parcitur quo ad culpam. num.29. 227
Multiplicationem non iterare delictum qualiter intelligatur. nu. 10. 112
Mutilare aliquem membro in quibuſdam caſibus licitum. nu.16. 92
Mutilans hominem mortuum, non eſt irregularis. ſub nu.43. 101
*Mutuatio vſuraria, & lucrum vſurarium, obligant ad reſtitutionem, ſed mutuatio gratis facta ab aliqua ſi fuerit gratis quid datū non obligato non,quæ. ſub n.18.*123
Mutuare cum ſpe lucri poteſt fieri, ſed non propter ſpem. nu.19. 123
in Mutuo nihil inde ſperantes quid ſignificet. nu.20. 124
Mutuans pecuniam communitati vt durante termino non teneatur ad collectas, an ſit vſurarius. nu.35. 125
Mutuans ſocio vt reſtituat pecuniam, & vſuras, an ſit vſura.nu.34. 125
Mutuans iniuriato vt remittat iniuriam, an ſit vſura. nu.36. 125
Mutuare cum pacto vt detur aliquid pauperibus non eſt licitum. ſub nu.37. 125
Mutuans naturalem obligationem non poteſt deducere in pactum.ſub nu.15. 123
Mutuum eſt datio reuocabilis alicuius rei conſumptibilis. nu.9. 122
Mutuum, & commodatum differunt in multis.nu.10. 122
Mutuum, & commodatum in aliquo conueniunt.nu.11. 122
Mutuum non eſt dare decem vlnas panni pro decem alijs reddendis. nu.54. 128
Mutuum duplex formale, & interpretatiuum. nu.12. 122

N

Neceſſitas in iuramento comprehendit etiam vtilitatem. ſub nu. 8. 42
Neceſſitas illicitum facit licitum, & multa

ta de neceſſitate. num.18. 100
Neceſſitas violenta, & non compulſiua excuſat à fornicatione. nu.19. 100
Neceſſitas licet excuſet à periurio, non tamen in foro fori. ſub nu.4. 43
Neceſſitatis nominè quodlibet iuſtum impedimentum intelligitur. ſub nu.14. 176
Neceſſitatis effectus tanto tempore debet durare, quanto durat neceſſitas. ſub numero 22. 89
Neceſſitas ſalutis duplex. ſub nu. 5. 15
Neceſſarium tripliciter conſiderari poteſt quo ad ſacramenta. ſub nu 6. 2
Negotium quid differt à negotiatione. numero 1. 144
Negotium ſæculare triplex. nu.2. 144
Negotium quare ſic dicatur. ſub nu. 2. 144
Negocia ſæcularia clericis non licet exercere. nu 3. 144
Negocia, quæ ſine peccato vix exerceri poſſunt, quæ. nu.4. 144
Negocia quædam ſunt illicita ex ſui natura, & quædam ex accidenti. nu.5. 144
Negotia poſſunt fieri illicita ex perſona, tempore, & modo. ſub nu. 5. 144
Negotia ſunt regulariter interdicta conſtitutis in ſacris. nu.6. 144
Negotia quæ probibita. nu.8. 145
Negotia ex tempore dupliciter poſſunt fieri illicita. ſub nu.8. 145
Negocia ſæcularia criminalia ſunt clericis penitus interdicta. nu.9. 145
Negotia grauia Epiſcopis reſeruantur. numero 9. 163
Negotia ciuilia ſpectantia ad forum eccleſiaſticum tractant clerici. nu.10. 145
Negotia pertinentia tantum ad forum ſæculare principaliter clericis ſunt interdicta. num.11. 145
Negotiá illicita poſſunt fieri licita ex cauſa. num.20. 146
Negotiationes ex cauſa neceſſitatis licitum eſt clericis exercere. nu.21. 146
Neophitus quandoque ordinari poteſt. ſub num.36. 29
Nobilitas an transferatur ad liberos. numero 9. 171
Nobilitatis ratio in multis habetur in conſideratione. ſub nu.7. 171
Nobiles quia non debent pati viles pœnas. Hinc non ſuſpenduntur, ſed decapitantur. ſub nu.7. 171
Notorius peccator decedens probibetur in cœmeterio ſepeliri. ſub nu.19. 165
Nobilitas & neceſſitas aliquando æquiparantur. ſub nu.14. 12
Nobiles negotiari probibentur. ſub numero 21. 146
Nuncio ſimplici iurato an ſit credendum. numero 25. 62
Nuptiæ ſecundæ an debeant benedici. numero 39. 35
Nuptiæ propriè non benedicuntur, ſed ipſæ perſonæ. num.40. 35
Nuptiæ inuitæ exitiales exitus ſolent habere. ſub num.31. 34
Nuptialis ſolemnitas quare in quibuſdam diebus feriatis ſit probibita, redditur ratio. num.16. 78
Non obediens conſilijs an, & quando puniatur. num.8. 204

O

Obedientia triplex poteſt aſſignari. numero 23. 203
Obedientiæ modus qualis ſit. nu.24. 203
Obedientiæ fructus eſt multiplex. n. 25. 203
Obediendum an ſit alicui, cum peccet præcipiendo. nu.26. 203
Obedientia. in verb. Religioſi. Bonum. Præcepta. Papalia. Papa. Clericus. Profeſſus. & in verb. Filij.
Obediendum in omnibus magis eſt Papæ, quàm alijs prælatis. nu.19. 203
Obediendum quod ſit magis poteſtati maiori,

ri, fallit in multis caſibus. nu. 20. 203
Obedire magis tenentur monachi Abbati, quam epiſcopo. nu. 21. 203
Obedientiam promittens non videtur alia duo ſubſtantialia regulæ promittere. numero 65. 190
Obediendum cui, Priori, vel Abbati aliud præcipienti. nu. 18. 203
pro Obedientia bonum eſt pati etiam quod iniuſtum eſt. nu. 6. 202
Omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem multipliciter exponitur. nu. 17. 203
Oblatio, & donatio quæ præſumitur grata fieri. num. 14. 123
Oblationum ſpecies tres. nu. 5. 137
Oblatio, quæ fit à fidelibus ad altare eſt voluntaria. num. 6. 137
Oblationes facere quis in quatuor caſibus tenetur. ſub num. 6. 137
Obligati ad horas an poſſint per alium ſatis facere. num. 21. 177
Obligatio non tollitur lapſu temporis ſtatuti ad ſoluendum. ſub nu. 4. 43
Obligatio duplex ad iuramentum meticuloſum. num. 12. 49
Obligatio iurata plures habet effectus, quàm non iurata. nu. 8. 60
Obligatio pueri, quæ fit per patrinum an ſit votum. num. 6. 6
Occidens præter intentionem an teneatur de homicidio. nu. 30. 100
Occidens hominem nondum natum, an ſit irregularis. ſub nu. 43. 101
Occiſio hominis licita non dicitur homicidium. num. 2. 97
Occultare veritatem quandoque fit cum peccato, & quandoque ſine peccato. numero 12. 196
Offenſus ſine armis cum armis poteſt ſe defendere, quando adeſt virium inæqualitas. ſub num. 26. 100
Offendere tertium, à quo quis nullam recepit iniuriam, an ſit licitum. nu. 22. 99
Offendens poteſt ſe ſubijcere indicio offenſi pro ſatisfactione iniuriæ. Limita. numero 29. 94
Offenſus precibus eſt ſuadendus, ſed non cogendus vt remittat iniurias. nu. 15. 110
Officium circa diuinum mos eccleſiæ primitiuæ. num. 31. 178
Officium omittentes quatuor peccata committunt. num. 2. 175
Officium antequam ſit completum nemini licet egredi de choro. nu. 14. 176
Officium priuatum dici non debet, dum horę cantantur. ſub nu. 14. 176
in Officio quatuor genera perſonarum tenentur dicere. Domine exaudi orationem meam. nu. 5. 175
Officium dicentes ſyncopando peccant mortaliter. num. 1. 175
Officia duo, vel in duobus collegijs quis eſſe, vel habere non poteſt. ſub nu. 4. 172
Oleum in extrema vnctione debet eſſe ab Epiſcopo conſecratum. ſub nu. 5. 19
Onus patroni in multis conſiſtit. ſub numero 2. 128
Operationes multæ ſunt licitæ die feſto. numero 23. 79
Operarios conducentes ea lege, vt ſoluant ieiunium, non ſunt immunes à peccato. numero 17. 89
Opus ſeruile triplex dicitur. nu. 6. 77
Orationes priuatæ non ſunt dicendæ, dum dicitur publicum. ſub nu. 15. 176
Origenes nec ſomnum, nec cibum ſumebat ſine lectione. nu. 18. 158
Ordines minores an poſſint conferri omnes vni perſonæ eodem die. ſub nu. 12. 169
Ordo ſacer cum minoribus conferri non poteſt, niſi de licentia Papæ eidem perſonę. ſub num. 12. 169
Ordo qualitercunquè conferatur ſiue gradatim, ſiue per ſaltum, character imprimitur. num. 13. 169
Ordinem per ſaltum ignoranter accipienti pę

nitentia ſibi iniungitur, caute ſupplendo quod omiſſum eſt. num.14. 169
Ordo presbyteratus poteſt conferri non habenti ordines minores.nu.15. 169
Ordines ſacros Epiſcopus ſolus confert, ſed licentia illos conferendi ad multos ſpectat. num.2. 168
Ordines ſacri qui. ſub nu.2. 168
Ordinari quis non poteſt niſi à proprio Epiſcopo.num.3. 168
Ordines ſacri debent conferri in eccleſia epiſcopali. nu.10. 169
Ordines minores poſſunt conferri in quacunque Eccleſia ſui Epiſcopatus. ſub numero 10. 169
Ordinem diaconatus conferens extra tempora an poſſit conferre ordinem ſubdiaconatus. num.11. 169
Ordines minores poſſunt conferri etiam in diebus dominicis, & alijs feſtiuitatibus præcipuis. nu.12. 169
Ordo non confertur baptiſmo non ſuſcepto. num.5. 168
Ordines vij. conuenienter ſunt in Eccleſia Dei. nu.12. 22
Ordines ſacri certis tãtum temporibus ſunt conferendi. ſub nu.11. 83
Ordinandus debet habere multiplicem ſcientiam. ſub nu.28. 28
Ordinũ cuilibet ſeptem, conuenit aliquod myſterium ordinatum ad Euchariſtiæ ſacramentum. nu.13. 22
Ordines alij maiores, qui & ſacri dicuntur, alij minores non ſacri. nu.14. 23
Ordo ſacer dupliciter dicitur. ſub numero 14. 23
Ordines ſecundum Canoniſtas ſunt nouem, ſed ſecundum Theologos ſeptem. ſub nume.4. 21. & ſub nu.8. 22
Ordinis vniuſcunque officium explicatur.numero 5. 21. & ſub nu.21. 24
Officium vniuſcunque ordinis explicatur. numero 5. 21
Ordines maiores non exigunt de neceſſitate ſacramenti vſum rationis, ſed bene de neceſſitate præcepti. ſub nu. 11. 27
Ordinatus in ſacris paruulus non tenetur cõtinentiam ſeruare. ſub nu.11. 27
Ordo eſt vere Sacramentum. nu.3. 21
Ordinis ſacramentum à quo fuit inſtitutum. num.4. 21
Ordines furtiuè quadrupliciter recipi poſſunt. nu.17. 169
Ordines furtiuè recipientis pœna quæ. ſub numero 17. 169
Ordines plures an ſint plura, vel vnum Sacramentum. num.20. 23. Inter ordines præeminentia quæ. nu.21. 23
Ordinis de Sacramento quædam ſunt de neceſſitate, & quædam de præcepto. numero 14. 27
Ordo ſacer an ſoluat matrimonium. numero 61. 38
Ordo multipliciter dicitur. nu.1.21. & ſub num. 9. 22
Ordinis effectus, atque virtus explicatur. num.22. 24
Ordinis ſuſceptionem impedit ſexus fœmineus. nu.2. 25
Ordo quid dicatur. nu.2. 21
Ordines minores in diebus Dominicis, & præcipuis feſtiuitatibus conferuntur. ſub num.2. 76
Ordo degens ſecundum regulam S. Franciſci eſt triplex. nu.67. 190
Ordinandi de ætate ſi dubitatur, qualiter probabitur. nu.8. 26
Ordinandus non debet eſſe cupidus. numero 35. 29
Ordines maiores in quibus temporibus conferantur. nu.7. 168
Ordinandus debet eſſe ſobrius.nu.25. 28
Ordinandi circa morum qualitates quales eſſe debeant. nu.22. 28
Ordinandus monogamus, & non bigamus eſſe debet. nu.23. 28

Ordi-

Ordinari vt quis poſſit ſufficit annus cœptus. ſub nu. 5. 26

Annus, quando requiratur cęptus, vel completus, quando ius requirit certam ætatem. nu. 6. 26

Ordinandus debet ſaltem in tribus eſſe ſufficiens, ſi bene legat, cantet, & conſtruat. num. 15. 176

Ordinandus debet habere gratiam in docendo, & in quo verſetur. nu. 32. 29

Ordinatus ante ætatem ſuſpenditur ab executione illius ordinis. ſub nu. 10. 27

Ordinandus non debet eſſe nouellus in fide. num. 36. 29

Ordinandus non debet eſſe percuſſor. numero 33. 29

Ordinandus non ſit litigioſus, & quare. num. 34. 29

Ordinandus pudicus, & moribus ornatus eſſe debet. nu. 30. 29

Ordinãdum oportet eſſe hoſpitalẽ. nu. 31. 29

Ordinem ſuſcipiens ſciens ſe eſſe ignarum an peccet. nu. 17. 27

Ordinatus per ſaltum non reordinatur. ſub nu. 19. 23

Ordinari nullus debet ſine examine. numero 1. 25

Oratoria an poſſint per Epiſcopum viſitari. num. 47. 217

Ordo. in verb. Poteſtas. Officium. Diaconi. Subdiaconi. Presbyteri. Epiſcopatus. Tonſuræ. Character. Tactura. Abbas. Examen. Fęmina. Indiguus. Aetas. Annus. Diſpenſatus. Coactio. Scientia. Sobrietas. Cupiditas. Pœna. Miniſtrans. Diſpenſatio. Sacramentum. & in verb. Illiterati.

P

Paganorum ritus aliquando eccleſia tolerauit. nu. 48. 228

Papa an, & quando poſſit transferre Epiſcopum inuitum de vno epiſcopatu ad alium. nu. 5. 95

Papa reſpectu bonorum eccleſiæ an habeat ampliſſimam poteſtatem. nu. 6. 96

Papa, & Imperator ardua an tractare debeant cum conſilio procerum. nu. 40. 56

Papa circa quæ præcipue vacare debeat. numero 6. 167

Papa quandoque ſine cauſa poteſt abſoluere. nu. 15. 64

Papa an habeat diſpoſitionem latiſſimam in beneficialibus ſine cauſa. nu. 9. 96

Papa, qui poteſt ſimplici ſacerdoti committere vt conferat confirmationem, an poſſit laico. num. 23. 17

Papa poteſt prioratum manualem concedere religioſo poſſidendum perpetuo. numero 15. 198

Papa poteſt cogere ad matrimonium ſpirituale, & ſic acceptare Epiſcopatum. ſub num. 34. 34

Papa ſolus hodie vocatur Sum. Pontifex. ſub nu. 9. 16. & nu. 22. 17

Papa in officio ſine ratione non diſpenſat. num. 28. 178

Papa habet poteſtatem ſuper ſacramenta diſponendi, ſed non tollendi. nu. 3. 199

Papa poteſt concedere monacho, vt perpetuo ſit extra clauſtrum. nu. 22. 187

Papæ non eſt obediendum, ſi ſubuerteretur fides. ſub num. 8. 202

Papa non poteſt condere leges contra diuinam ſcripturam. nu. 9. 202

Papa, vel Imperator an in arduis debeant habere conſilium Cardinalium & procerum. nu. 11. 171

Papa, vel Princeps rem ſibi non ſubdito auferre non poteſt. nu. 11. 96

Papa licite poteſt concedere indulgentias euntibus contra Sarracenos. nu. 17. 104

Partes poſſunt compelli ad treugam in omnibus caſibus, in quibus poſſunt compelli ad concordiam. ſub. nu. 15. 110

Pater, & filius, vt intelligatur eadem perſona, qualiter intelligatur. ſub nu. 14. 134

Pater dicitur conſentire voto emiſſo per filium, ſi ſcit, & non contradicit. ſub numero 44. 74

Patrini an teneantur ad baptizati inſtructionem. num. 5. 6

Patronus ex vi iuris patronatus conſequitur poteſtatem præſentandi. nu. 2. 133

Patronus non eligit, ſed præſentat, & Epiſcopus inſtituit. ſub nu. 2. 133

Si inter patronos ſit diſcordia quid ſit patronus, quid faciet Epiſcopus. nu. 8. 134

Et quid ſi fuerit diſcordia inter patronum, & Epiſcopum. ſub nu. 8. 134

Patroni an poſſint paciſci vt alternis vicibus præſentent. nu. 9. 134. *Et an talis conuentio poſſit fieri ſine authoritate Diœceſani. & an Eccleſia non vacante. ſub num. 9.* 134

Patroni plurium iuris patronatuum, an poſſint paciſci vt vnus præſentet in vna eccleſia, & alius in alia. ſub nu. 9. 134

Patronus rediens ad fidem, an recuperet ius patronatus. ſub nu. 28. 136

Patronus quot modis ſpernatur. nu. 29. 136

Patroni non ſe ingerant in his, quæ ſpectant ad ſacramentorum adminiſtrationem. numero 31. 136

Patronus ſi vergit ad inopiam eſt alendus per eccleſiam. nu. 3. 128

Patronus aliquem inſtituere in Eccleſia non poteſt ſine Epiſcopi conſenſu. nu. 11. 129

Patronus non conſequitur in eccleſia niſi ius præſentandi. ſub nu. 11. 129

Patroni an debeant ſimul, vel ſinguli vt ſinguli præſentare. nu. 12. 134

Patronus debet realiter præſentare. numero 6. 133

Patronus clericus, & laicus qualiter differant. num. 20. 135

Patronus eſt alendus ab eccleſia etiã ſi ſua culpa ad inopiam deuenerit. nu. 4. 129

Patronus cur ab eccleſia alendus. ſub numero 4. 129

Patronus an poſſit vendere ius alimentandi. ſub num. 4. 129

Patronus debet habere alimenta ab eccleſia extra domum. ſub nu. 5. 129

Patronus in qua eccleſia habebit ius patronatus, quando mutatio fit in noua, vel in veteri eccleſia. nu. 13. 129

Patronus laicus an præſentando indignum priuetur poteſtate præſentandi. ſub numero 13. 134

Patronus licet ſeipſum non filium tamen poteſt præſentare. nu. 14. 134

Patronus an poſſit renunciare iuri patronatus in præiudicium legitimorum hæredum. nu. 26. 135

Patronus cur ſic appelletur, & quibus nominibus vocetur. nu. 1. 132

Patronus laicus poteſt ante admiſſionem Epiſcopi variare. ſub nu. 10. 134

Patronus intra hoc tempus debet actualiter præſentare. nu. 4. 133

Patronus quando in abſentia ſuperioris poſſit eligere, & præſentare. nu. 5. 133

Patrono ſufficit præſentare etiam vltima die ſub num. 3. 133

Patroni large dicuntur præſentantes ſcholares ad collegia, vel ſedilia. ſub nu. 1. 132

Patroni quando propter diſcordiam nolunt conuenire, quid faciendum. nu. 7. 233

Pauper poteſt implorare officium iudicis contra diuitem, vt ei ſubueniat. nu. 43. 115

Pax an rupta dicatur inter duos, qui adulterium commiſit cum vxore alterius. ſub num. 6. 51

Pax, & remiſſio facta cum vulnerante an proſit quo ad remiſſionem pœnæ. numero 35. 101

Pax an dicatur rupta per furtum commiſſum ab vno ex duobus, qui fecerunt pacem. num. 35. 114

Pax quid. ſub numero 1. 108

Pacem

Pacem inter homines ſex cauſæ impediunt. num. 8. 103
Par in parem non habet imperium. ſub numero 15. 186
Peccatum eſt mor. dicere falſum ſine iuramento animo fallendi. ſub nu. 2. 43
Peccatum quale ſit mortale ad diſcernendum. num. 4. 181
Peccatum maius eſt non ſubuenire conſanguineis, quàm alteri. ſub nu. 43. 115
Peccatum non eſt per viam mutui præter ſortem conſequi id, quod alias erat debitum. num. 23. 124
Peccati originalis pęna eſt quadruplex. numero 9. 12
Peccat magis religioſus, quàm laicus ratione ſcandali. ſub nu. 13. 183
Peccator recidiuans grauiter eſt puniendus. num. 3. 163
Pecuniam an liceat accipere pro indicando fure. ſub num. 32. 114
Precium recipiens à fure vt non reuelet, an ſi reuelauerit fur poſſit agere contra ipſum. num. 33. 114
Pecunia proprietarij toto ſepelienda eſt, licet agatur de præiudicio charitatis. n. 5. 186
Pecunia inuenta eſt cauſa commutationis, & tranſlationis. ſub nu. 3. 121
Pœna publica non poteſt remitti conuentione partium. ſub nu. 35. 101
Pęna ponentis laqueum in loco, vbi ius non habebat. nu. 20. 149
Pœna clerici venatoris. nu. 22. 149
Pœna clericorum, vel religioſorum ſe immiſcentium negotijs ſęcularibus. nu. 23. 146
Pœna clericorum, & monachorum deferentium arma. nu. 6. 156
Pœna originalis peccati eſt quadruplex. numero 9. 12
Pęna mulieris inuentæ in balneo cum homine. ſub nu. 2. 162
Pęna vna impoſita non poteſt alia imponi, niſi contumacia creſcente. ſub nu. 14. 164
Pœna prælati negligentis recuperare bona eccleſiæ. nu. 10. 167
Pœnitentia ieiunandi die dominico an ſit adimplenda. ſub nu. 23. 89
Pœnę quinque ponuntur pro adulterio. numero 13. 164
Pœnę ſpirituales animum attendunt, & non effectum. ſub nu. 30. 100
Pœna conferentium ordines extra tempora ſtatuta. num. 8. & 9. 168
Pœnitentiæ ſacramentum omnibus pręſtandum, fallit in tribus caſibus. nu. 33. 5
Pœnitentia eſt ſacramentum progredientiũ ordinatum ad amotionem mali. Et vbi eius materia explicetur. cap. vij. 18
Pœnitentia, & Baptiſmus in duobus æquiparantur. ſub nu. 6. 11
Pœnitentiam an quis poſſit facere per aliũ. ſub nu. 28. 72
Pœnitentia tempore interdicti eſt permiſſa omnibus. nu. 19. 4
Penſio põt dari electo in prioratũ. n. 47. 188
Percutiens ſacerdotem religioſum, qui à ſuo monaſterio receſſit ſub prętextu accedẽdi ad ſuperiores, an ſit excõicatus. n. 17. 153
Percuſſor dupliciter dicitur. ſub nu. 33. 29
Percutiens pluries clericum, an pluries, vel ſemel ſit excommunicatus. nu. 9. 112
Percutiens clericum incidit in excommunicationẽ, fallit in tribus caſibus. n. 26. 154
Percutiens legatũ, vel Cardinalem, an poſſit ab eo abſolui. ſub nu. 8. 150
Peritis in arte eſt credendum. ſub n. 32. 101
Permiſſionis, & tolerantiæ materia vbi tractetur. nu. 21. 224
Permitti aliquid dicitur multipliciter. numero 3. 224
Permiſſio rationis eſt permitti minus malum ad euitandum maius. nu. 4. 224
Permiſſio ſecundum Ioan. Andr. tripliciter poteſt capi. nu. 5. 225
Permiſſio indulgens pœnam, & tollens impedimentum quę. nu. 6. 225

Permiſſio dans iuuamen quę. nu.7. 225
Permiſſio eſt comparatiua, vt eccleſia non obſtante voto caſtitatis permittat contrahere matrimonium.nu.36. 227
Periurium multipliciter dicitur. nu.1. 66
Periurium improprie dictum multipliciter ſumitur. ſub nu.6. 45
Periurium. ſub nu.7. 67
Periurium vincit adulterium, & quare. num.8. 67
Periurium magna emphaſi prohibetur, & quare. nu. 10. 67
Periurus an, & quando efficitur infamis. num. 11. 67
Periurum eo magis eſt pœnale quanto id, quod iuratur ſanctius eſt. ſub nu 5. 67
Periurium in ſe, & ſecundum ſe eſt malum. num.6. 67
Periurium an maius ſit malum homicidio. num.7. 67
Periurium ſecundum Decretiſtas capitur proprie, & improprie.nu. 2. 66
Periurium omne aſſertorium obligat ſub mortali. ſub nu. 3. 67
Periurium prout eſt de re promiſſoria non ſemper eſt peccatum mort. ſub nu.4. 67
Periurium duplex proprie, & improprie. ſub nu. 5. 45
Periurus non eſt non adimplens promiſſum ob neceſſitatem vel magnam difficultatē. ſub nu. 4. 43
Periurus an repellatur à teſtimonio. numero 12. 68
Periurus an ſit non ſoluens tempore ſtatuto. nu. 5. 43
Perſona priuata an, & quando poſſit ſine peccato prouocare hominem ad iurandum. nu. 11. 47
Perſona, quę dicatur indigna quo ad matrimonium. ſub nu. 38. 35
Perſonę, quę prohibentur contrahere per legem diuinam, remiſſiue, quę ſint. ſub numero 23. 33
Piſcatio an licita ſit. nu. 10. 147
Piſcatio quare minus prohibeatur quàm venatio. nu. 11. 148
Plebanus poteſt dici prælatus. ſub numero 2. 143
Plenitudo poteſtatis Papæ an procedat in clericos reſpectu bonorum patrimonialium. num. 12. 96
Pluralitas Beneficiorum. in verb. Honores. & officia.
Pluries vadens ad locum, vbi conceditur indulgentia, an toties illam conſequatur. num.7. 112
Poteſtas quadrupliciter dicitur. nu.6. 25
Poteſtas conficiendi corpus Chriſti verum, & remittendi peccata, quando traditur. ſub nu.4. 21
Preces porrigere defuncto nondum canonizato, quem ſanctum credit, licet occultè, ſed non publicè. ſub num. 28. 80. & ſub num. 12. 82
Præcipitans ſe ad euitandum inimicum an peccet. nu. 32. 227
Præcipimus quandoque ponitur pro permittimus. ſub nu. 3. 224
Præceptum licet omnino ſit adimplendum, tamen fallit. nu. 22. 226
Præceptum ſecundo nubendi propter euitandam incontinentiam eſt conſilij. numero 25. 226
Præceptum confeſſionis in laicis eſt ſemel in anno, ſed in monachis ſemel in menſe. nu. 1. & 6. 199
Præceptum de honore parentum, cum ſit affirmatiuum, obligat pro loco, & tempore. nu. 15. 203
Præcepta papalia etiam grauiora ſunt adimplenda. nu.7. 202
Niſi quod præciperetur, generaret ſcandalum, vel peccatum. nu. 8. 202
Præceptum legis tranſgrediens an ſemper, & qualiter peccet. nu.9. 88
in Præcepta decimarum duplex conſideratio.

tio. ſub numero 30. 140
Præceptum impoſſibile non ligat. ſub numero 8. 44
Præconizatio neceſſaria eſt vt excuſetur à furto reperiens pecuniam in via. ſub numero 37. 114
Prædicatoris officium eſt in multis priuilegiatum. nu. 28. 194
Prædicator quas debeat habere qualitates. ſub nu. 32. 29
Prædicatione verbi Dei quis multis modis efficitur indignus. nu. 11. 196
Prædicari quæ debeant coram indignis. numero 7. 196
Prælatus, qui per ſuum ſilentium ſuffert quòd monachus ſit proprietarius, peccat. nu. 31. 187
Prælatus verberans monachum, vel clericum, an ſit excommunicatus. nume. 22. folio 154
Prælatus debet eſſe vigil ad reformationem morum. nu. 1. 166
Prælatus dicitur quaſi præ alijs latus. ſub num. 2. 143
Prælati poſſunt mouere arma ſpiritualia cōtra corporaliter vexantes. ſub nume. 36. folio 106
Prælatus non debet compellere publicum concubinarium cum iuramento ad illam dimittendam. ſub nu. 7. 47
Prælatus, qui certus eſt clericum deliquiſſe, non debet indicere purgationem. ſub numero 7. 47
Prælati excedere poſſunt viſitando in numero equorum. nu. 113. 223
Prælati vigilantia in eo conſiſtit, vt oues præcellat in tribus. nu. 7. 167
Prælatus vigilare debet ſuper defectus ſuorum ſubditorum. nu. 8. 167
Prælatus malus qualiter appellatur. ſub num. 8. 167
Prælatus vigil ſit ne pereant bona eccleſiæ, & negligentiæ pęna. nu. 9. 167
à Prælatis quod agitur, facile à ſubditis trahitur in exemplum. num. 4. 167
Prælatus vigilare debet circa ea, quæ ſuo incumbunt officio. nu. 5. 167
Prælatus malus quibus nominibus vocetur. num. 5. 196
Prælatus pro defenſione ſuæ eccleſiæ poteſt indicere bellum, & illi intereſſe, atque hortari, non autem pugnare. ſub numero 34. 106
Prælatus poteſt capere ſeipſum iniuriantem, & carcerare, ſucceſſori, vel principi reſeruando cognitionem. ſub nu. 2. 149
Prælatus quādo poſſit diſpenſare circa vſum rei cum religioſo. nu. 27. 187
Prælatus, qui diſpenſat circa vſum rei ſine cauſa, peccat. nu. 30. 187
Prælatus an poſſit diſpenſare cum ſubdito ſuper proprio habendo. nu. 23. 187
Prælatus regularis probatæ vitæ poteſt punire ſubditum pro propria iniuria. ſub numero 5. 150
Prælatus nil debet recipere pro officio impartiendo, niſi in caſibus. nu. 35. 216
Prælatus debet eſſe ſpeculum ſanctitatis, & præcipuè Papa. nu. 3. 166
Prælatus electus quando renunciare tenetur. num. 3. 165
Prælatus multum debet vigilare ad expellendum vitium proprietatis. nu. 6. 186
Prælati laborare debent, & miniſterium ſuū implere circa animas. nu. 1. 171
Prælati regulares in profeſſione dant cucullam, & ſcapulū cum caputio annexum. num. 32. 184
Prælati, & Canonici licite poſſunt iurare ſtatuta, & conſuetudines eccleſiæ. ſub numero 23. 54
Prælatus an præcipua facere debeat cum conſilio ſubditorum. nu. 10. 171
Prælatum non poſſe diſpenſare ſuper proprietate qualiter intelligatur. nu. 34. 187
Prælatus regularis poteſt repudiare legatum

factum

factum eccleſiæ ſine ſuperioris conſenſu. num.17. 209
Prælatorum appellatione qui comprehendantur. num.2. 143
Prælatorum appellatione venit plebanus. ſub num.2. 143
Presbyteri officium quando Dominus exercuit. ſub nu.8. 21
Presbyter ſi deprehenderit, vel dubitauerit ſe non eſſe baptizatum, quid faciet. numero 3. 26
Presbytero non licet cum baculo, vel virga epiſcopali ſolemniter celebrare. numero 2. 173
Presbyter fornicans non committit ſimplicem fornicationem. nu.18. 165
Presbyter vigilias populo nunciare tenetur. num.13. 88
Presbyter, qui eſt in peccato mortali eſt ſuſpenſus quo ad ſe tantum. nu.9. 174
Presbyteri officium quale, & quando à Domino inſtitutum. nu.8. 22
Presbyter. in verb. Benedictio. & Iube domne.
Præſentatio, quæ non tenet, non adimit ius præſentandi. nu.21. 135
Præſentandi poteſtas, vt ad Epiſcopum deuoluatur qualiter intelligatur. numero 22. 135
Præſentatum per patronum Epiſcopus, ſi aliàs eſt dignus, non poteſt repellere. numero 23. 135
Prſentatio facta per ipſum, cui fuit legatum ius patronatus quando valeat. nume.17. 135
Prſentantium in numero in præſentatione non computatur perſona prſentata, quod ſecus eſt in electione. nu.18. 135
Præſentandi poteſtas inter laicum, & clericum pulchra quæſtio. nu.10. 134
Præſentatio facienda per patronos poteſt fieri alternis vicibus de eorum conſenſu. ſub num.29. 131
Præſentatio facta à pluribus vt valeat, quæ neceſſaria. nu.11. 134
Præſentationi laicorum conſtituuntur menſes quatuor, ſed clericorum ſex. numero 3. 133
Præſentandi tempus, an incipiat currere à die vacationis, & notitiæ. ſub numero 3. 133
Præſentatio qualiter fieri debeat. ſub numero 6. 133
Præſumptiones faciunt operari quæ aliàs nõ fierent. ſub nu.31. 114
Prior electus, vel ſi eſt perpetuus, abſque cauſa reuocari non poteſt, ſed manualis ſic. nu.14. 198
Prior, qui eſt poſt Abbatem, quibus qualitatibus debeat eſſe ornatus. numero 18. fol. 198
Prior debet habere zelum ſecundum ſcientiam. nu.20. 198
Prioratus à Papa conceſſus regulari in vita, non poteſt ab eo remoueri per ſuperiorem ſine cauſa. nu.79. 191
Prima tonſura omni die conferri poteſt. ſub num.12. 169
Prima tonſura in verb. Abbas.
Primitia quid, & quare introducta. numero 3. 136
Primitia danda eſt presbytero parochiali. nume.4. 137
Primitiæ quota pars danda. ſub numero 4. fol. 137
Primitiarum ſolutio an ſit in præcepto tempore moderno. ſub nu.4. 137
Primi motus non ſunt in poteſtate hominis. ſub num.3. 69
Princeps poteſt de abſoluta poteſtate cognoſcere de iniuria contra ſe commiſſa. ſub nume.5. 150
Principis quòd omnia ſint qualiter intelligatur. num.3. 95
Priuilegium poteſt conferri etiam abſenti. ſub nu.10. 64

Priuilegium fori difficilius perditur quàm priuilegium Canonis.nu.4. 151
Priuilegium non ſoluendi decimas an ſummus Pontifex hoc poſſit dare. numero 30. 140
Priuilegio Canonis licet quis renunciare non poßit verbo, poteſt tamen facto. numero 5. 152
Procuratio quid & quotuplex. nume. 75. ſol. 220
Procuratio quandoque non debetur. numero 79. 220
Procuratio conſiſtit in victualibus, & horum nomine quæ contineantur. numero 76. 220
Procuratio datur in ſignum ſubiectionis. numero 77. 220
Procurationis nomine an poſſit haberi pecunia. num.80. 220
Procuratio in pecunia an ab initio poſſit exigi. num.81. 220
Procuratio licet regulariter debeatur pro vno die, tamen quandoque poteſt haberi pro pluribus diebus.num.87. 221
Procuratio debita Epiſcopis non præſcribitur niſi in caſibus.nu.89. 221
Procuratio vt pro viſitatione, ſic pro conſecratione recipi poteſt.nu. 10. 83
Procurationes an clericis interdictæ. numero 16. 14
Procuratio debet habere ſpeciale mandatum ad matrimonium contrahendum. numero 30. 34
Procuratio debetur pro viſitandis pijs locis. nume.46. 216
Procuratio exigitur in conſecratione, & viſitatione. num.36. 216
Procuratoris inſtitutio per metum facta non tenet. ſub nu.18. 50
Profeſſus tacite horas omittendo peccat mortaliter. nu.25. 178
Profeſſio tacita vt ratificetur quæ neceſſaria. ſub nu.25. 178
Profeſſio inualida an excuſet à recitandis horis. num.22. 177
Profeſſio ante xvi. annum eſt nulla. numero 23. 177
Profeſſio tacita quando fiat. nu.41. 74
Profeſſio inualida non ratificatur per perſeuerantiam in monaſterio poſt illam. ſub numero 24. 177
Profeſſio facta à coniuge altero inſcio in duobus caſibus tenet, & in multis minime. nu.65.& 66. 39
Profeſſus tacite an in genere cogatur ad profeſſionem non facta profeſſione. numero 43. 74
Profeſſus matrimonium clam cōtrahens, an ſit de hæreſi ſuſpectus. nu. 19. 209
Profeßionem emittens infra annum in ordine mendicantium, & infra annū exiens tranſiens ad aliam non eſt excommunicatus. num.14. 209
Profeſſio in religione quod nullum abſoluat ab obligatione præcepti diuini, qualiter intelligatur. nu. 14. 202
Profeſſi neceſſitate ceſſante nequeunt habere aliqua ad vſum. nu. 52. 189
Profeßus cui magis obediat patri carnali, vel ſpirituali. num.11. 202
Prohibetur aliquando aliquid ratione adiuncti. ſub nu.8. 162
Promiſſio ſeruanda eſt facta principaliter Deo, licet per aliam partem non ſeruetur. num.5. 51
Promiſſio ad conſtituendum votum ſola non ſufficit, niſi ſequatur deliberatio.nu.6. 69
Promiſſio facta ſub mentione fidei humanæ non eſt iuramentum. ſub nu. 10. 44
Promiſſio iurata continens diuerſa facta eſt ſeruanda etiam facto vno non ſeruato. numero 4. 51
Promittens non expellere emphyteutam, intelligitur, ſi ſeruauerit promiſſa ex parte ſua. ſub num. 1. 50
Propoſitum, quod in ſolis finibus cogitationum

num ſtat, an obliget apud Deum. numero 3. 69

Promiſſio Deo fieri poteſt ſolo corde. ſub numero 4. 69

Promiſſum quando poſſit propria authoritate commutari. ſub nu. 27. 66

Promittens pecuniam animo non iurandi, in foro conſcientiæ non obligatur, ſed in iudiciali ſic. ſub nu. 8. 48

Promotionem ad ordines tria impediunt. numero 14. 105

Proprietarius an ſit religioſus ſcribens memoriale diſtribuendis aliquibus in morte. num. 14. 186

Proprietarius eſt religioſus, ſi expendit pecuniam ad ſuum libitum, quæ illi fuit relicta. num. 15. 186

Proprietatis vitium, quàm ſit graue, ex multis oſtenditur. nu. 1. 186

Proprietarius eſt voti tranſgreſſor, & idolatra, atque Apoſtata. nu. 2. 186

Proprietarius eſt mendax Spiritui ſancto. num. 3. 186

Proprietarius eſt ſepeliendus in ſterquilinio cũ pecunia. num. 4. 186

Proprietas conſiſtit in pecunia, muneribus, literis, & in propria voluntate. numero 46. 188

Proprietas tollit fundamentum religionis, & viam perfectionis. num. 7. 186

Proprietarius. in verb. Pecunia. Prælatus. Religioſus. Licentia. Monachus. Abbas. Adminiſtratio. Regularibus. Mulieres. Monaſterium. Vſusfructus. Penſio. Profeſſi. Superior. Conuerſi. Prioratus. & in verb. Conſuetudo.

Proteſtatio, quòd omnia, quæ faciet non faciat animo contrahendi matrimonium, an illud excludat, ſi verba proferat ad illud contrahendum. nu. 33. 34

Proteſtatio, quod iuramentum fuerit per metum extortum, non iuuat, nu. 10. 49. fallit vt. ſub numero 11. 49

Proteſtatio clandeſtina non releuat proteſtantem. nu. 5. 163

Proteſtatio quando proſit, vel non proſit. ſub num. 46. 36

Prudentia in ordinando neceſſaria, & quæ. num. 28. 28

Puer non poſſit baptizari, qui totaliter non eſt natus. nu. 19. 13

Pugnare contra Sarracenos licitum eſt, ſed non contra Iudæos. nu. 15. 104

Punitur quis abſque ſua culpa multis in caſibus. num. 16. 97

Q

Q*Væſtiones de fide ſolum ad Romanum Pontificem ſunt referendæ. ſub numero 27.* 80

Quodcunque, verbum, eſt vniuerſale. numero 8. 122

R

R*Apere ancillam cauſa libidinis exercendæ non eſt furtum. nu. 20.* 133

Rapina grauius eſt delictum, quàm furtum. num. 5. 111

Raptus triplex eſt. ſub nu. 3. 111

Raptus in quibus rebus habeat locum. ſub num. 3. 111

Ratihabitio in delictis vt retrotrahatur tria neceſſaria. num. 71. 39

Receptio facta in canonicum contra iuramentum non valet. ſub nu. 25. 55

Recipere pecuniam ad vſuram an ſit licitum. ſub num. 52. 127

Rector ſemel reddens rationem an poſſit iterum cogi. nu. 52. 217

Rectores, & officiales locorum, vel collegiorum poſſunt mutare conſtitutiones iuratas. ſub nu. 24. 54

Reconciliatio eccleſiæ qualiter fit. ſub numero 17. 84

Recon-

Reconciliatio eccleſiæ per Epiſcopum, & non per ſacerdotem fit. ſub nu. 17. 84
Reconciliatio Eccleſiæ an per Epiſcopum alteri poſſit demandari. ſub nu. 17. 84
Reconciliatio eccleſiæ non poteſt fieri ſine altari. ſub nu. 16. 84
Reconcilianda eſt Eccleſia, ſi ſint ſepulti excommunicati. ſub nu. 19. 85
Reficere ſinagogam ita vt mutetur forma Iudæi non poſſunt. ſub nu. 16. 117
Reformatio quid. ſub nu. 1. 166
Regimen ad animarum vbi quis aſſumitur, aſſumitur ad officiũ prædicãdi. n. 18. 205
Regularis an poſſit eleemoſinam largiri. numero 11. 197
Regularis an obediat Abbati expreſſe prohibenti eleemoſynam facere. nu. 12. 197
Regularis grauiter punitur, ſi in morte fuerit inuentus proprietarius. num. 11. 186
Religioſus debet diſcerni à laico per habitum ſicut nouitius à profeſſo, & Iudæus à Chriſtiano. num. 32. 184
Religioſus iacens in lecto tantum cum baſia quando peccet mortaliter. nu. 33. 134
Religioſi miniſtrantes ſacramenta alijs religioſis an incidant in excõmu. nu. 23. 200
Religioſi miniſtrantes ſacramenta mercennarijs, & ſcholaribus an incidãt. n. 25. 201
Religioſus miniſtrans ſacramenta parochiano non incidit. nu. 24. 200
Religioſi miniſtrantes ſacramenta ſiue in vita, ſiue in morte incidunt in cenſuram. numero 26. 201
Religioſi an poſſint ſacramenta conferre in monaſterijs nu. 27. Et quid ſi ex priuilegio conferant. nu. 28. 201
Religioſi ex priuilegio conferunt ſacramenta hoſpitibus, peregrinis, & in monaſterio infirmantibus. nu. 29. 201
Religionis accidentalia quæ. nu. 24. 187
Religioſus vt nil habeat, niſi quod Abbas permiſerit, qualiter intelligatur. nu. 25. 187
Religioſo ſi fuerit aliquid donatum, ita vt nõ ſit monaſterij, vtrum rata ſit talis habenda donatio. nu 37. 188
Religioſi an teneantur obſeruare omnia conſilia euangelica. nu. 1. 201
Religioſi obediendo in proſperis an, & quando mereantur. nu. 2. 202
Religioſus an, & quando poſſit eſſet procurator, vel executor. nu. 10. & 11. 208
Religioſus an poſſit à clauſtro reuocari. numero 12. 208
Religioſus per dimiſſionem habitus eſt apoſtata, & excommunicatus. nu. 11. 204
Religioſus de ſtrictiori tranſiens ad laxiorem religionem, non eſt Apoſtata. numero 12. 204
Religioſus quod temere dimittens habitum fiat ineligibilis, qualiter intelligatur. numero 13. 208
Religioſus tantum, qui eſt religionis approbatæ incidit in excommunicationem miniſtrans ſacramenta. nu. 16. 200
Idem religioſus nouitius. nu. 17. 200
Religioſus promotus ad epiſcopatum an abſoluatur ab obedientia. nu. 24. 194
Non abſoluitur à paupertatis voto. ſub numero 24. 194
Religioſus datus ad eligendum, vel præſentandum non poteſt hæc facere ſine licentia ſui ſuperioris. nu. 30. 136
Religioſus prohibitus imprimere librum abſque licentia capituli, poteſt illum reficere addendo, vel minuendo. ſub numero 20. 130
Religioſis quando decimæ debentur. numero 54. 142
Religioſus ſi extremam vnctionem adminiſtret eſt excommunicatus. ſub nu. 15. 20
Religioſus non poteſt bona retinere vſque ad vitam, licet ſit conſuetudo. numero 48. 188
Religioſus recedens à monaſterio ſub prætextu accedendi ad ſuperiores an ſit Apoſtata. nu. 18. 153

Religioſus contrahens matrimonium, & non conſumans an ſit excommunicatus. ſub num. 69. 39

Regulares ad multo plura circa habitum obligantur quàm clerici ſæculares. numero 24. 184

Religioſus nouitius gaudet priuilegio canonis & fori. nu. 19. 200

Religioſus an teneatur ſubuenire patri in extrema neceſſitate exiſtenti. numero 12. & 13. 202

Religioſus recedens inconſulto ſuo ſuperiore, an ſit apoſtata. nu. 7. 208

Religioſus an poſſit eſſe fideicommiſſarius, aut eligere ſepulturam. nu. 8. 208

Religioſus clauſtralis an poſſit eſſe vicarius Epiſcopi. nu. 9. 208

An epiſcopi coadiutor, vel delegatus ordinarij. ſub nu. 9. 208

An arbitrator, vel arbiter. ibid.

Regularis an poſſit reſiſtere Abbati pro ſola voluntate reuocanti illum à prioratu. num. 83. 191

Religioſis non eſt licitum docere, & prædicare, niſi ratione commiſſionis. ſub numero 28. 194

Religioſus quando poſſit vti veſtibus pretioſis. num. 5. 207

Religioſus ob obedientiam aliquando debet bonum intermittere. nu. 4. 202

Religioſus dicens meus liber, an peccet mortaliter. nu. 8. 186

Religioſus quando dimittens habitum non peccet. nu. 26. 184

Religioſi in quibus caſibus teneantur ſeruare ſilentium. nu. 1. 196

Religioſi peccant inducendo teſtatores ad ſibi debita, vel male ablata relinquendum. num. 24. 210

Religioſi quoties obligentur celebrare, vel quid ſit melius eis quotidie celebrare, vel abſtinere. nu. 35. 201

Religioſis non licet vngere infirmos, niſi habeant curam animarum. nu. 36. 201

Religioſi retrahentes à ſolutione decimarum quando ſunt excommunicati. numero 53. folio 142

Religioſi quibus caſibus ſint immunes à decimis, & à quibus non ſint immunes. nu. 47. & 48. 141. & 142

Religioſi non in omnibus tenentur obedire ſuis ſuperioribus. nu. 22. 203

Regularibus pro veſtimentis poteſt aliquid aſſignari, idem de monialibus. numero 35. 187

Religioſi quam cautelam debeant habere in loquendo. nu. 3. 196

Religioſorum pœna conferentium Eucharistiam laicis, vel clericis. numero 13. folio 200

Religioſi an poſſint male ablata incerta applicare ſibi, vel fratribus. ſub numero 27. 118

Religioſi apoſtatæ peiores efficiuntur alijs peccatoribus. nu. 30. 206

Reliquiæ non ſunt de ſubſtantia conſecrationis eccleſiæ, vel altaris. ſub nu. 5. 81

Reliquiæ quot in altari ſint ponendæ, eſt arbitrarium. ſub nu. 5. 81

Reliquiarum loco in altari an ſit laudabile ponere corpus Chriſti. nu. 6. 81

Reliquiæ vendi non poſſunt, & quare. num. 7. 81

Reliquias an in proceſſionibus poſſint in minoribus conſtituti abſque peccato portare. num. 8. 81

Reliquię de nouo inuentæ non ſunt venerandæ ſine authoritate Papæ. nu. 9. 82

Reliquias ad nouas licet ſecrete deuotionem habere. nu. 10. 82

Reliquiæ ſanctorum quare ſint venerandæ. num. 11. 82

Reliquiæ an poſſint alicui eccleſiæ concedi abſque authoritate Papæ. nu. 2. 81

Reliquiæ ſanctorum an poſſint furtiuè cauſa deuotionis tolli. nu. 3. 81

Reli-

Reliquiæ ſi de loco tollantur, an ſit execrata Eccleſia. nu.4. 81
Reliquiæ. in verb. conſecratio altaris.
Rem ablatam per vim an liceat illam, vel æquiualens recuperare. nu.45. 107
Res ſacræ poſſunt vendi pro redemptione captiuorum. ſub nu.40. 107
Repertus in via cum armis, quæ certum erat velle deferre ad hoſtes perdit illa. ſub num.43. 119
Repræſaliæ de ſe ſunt prohibitæ. Tribus tamen concurrentibus ſunt licitæ. num. 14. & 15. 92
Reſeruatio partis bonorum facta ab intrante monaſterium, vt ad ſuum libitum diſponat, an & quando valeat. nume. 9. & ſequen. 186
Reſidentia. in verb. Clericus. & Conſuetudo.
Reſiſtendum verbis contra verba, & non factis, niſi in caſu. ſub nu.27. 100
Ritus, qui obſeruatur in conſecratione Eccleſiarum eſt multum neceſſarius. numero 6. 83
Ritus infidelium quando ſunt tolerandi. ſub num.19. 117

S

SAcerdos qui de mandato Epiſcopi conduxit armatos in caſtro, vt illud cuſtodirent, ſi exurgente pugna multi fuerunt mortui, Sacerdos non erit irregularis. num.5. 156
Sacerdos in multis caſibus debet vti ſtola, inter quos eſt, quando miniſtrat Euchariſtiam. nu.31. 201
Sacerdos an in ſupradictis caſibus de quibus num.31. veniat excommunicandus. num. 32. 201
Sacerdos poteſt benedicere non tantum in miſſa, ſed etiam alibi. ſub numero 6. folio 174
Sacerdos ſcienter celebrans abſque veſtibus ſacratis peccat mortaliter. ſub numero 23. 85
Sacerdos ſæuis ſe immiſcens an perdat priuilegium Canonis, vel fori. numero 28. folio 155
Sacerdos ſolum miniſter eſt extremæ vnctionis. num.10. 19
Sacerdotio qui ordines ſunt propinquiores. ſub nu.21. 23
Sacerdotes prouenientes ad proiectionem calceorum in loco publico, an ſint abſoluendi à Summo Pontifice. nu.14. 153
Sacramentum baptiſmi interdicti tempore à quocunque recipi poteſt. nu.17. 3
Sacramentum ordinis, quod probabiliter dubitatur an quis receperit, quid faciet. num.19. 170
Sacramenti definitiones plures. Magiſtralis vltima. num.4. 1
Sacramenti duplex diuiſio. Quædam reiterabilia, & quædam irreiterabilia. numero 5. 2
Sacramenta à ſuis presbyteris parochialibus ſunt recipienda tamen fallit in tribus caſibus. num.14. 3
Sacramenta in forma Eccleſiæ collata ab hæreticis ſunt rata. nu.15. 3
Sacramenta à malis miniſtris an liceat accipere. ſub num.15. 3
Sacramentum baptiſmi in neceſſitate à quocunque recipi poteſt. nu. 16. 3
Sacramenta voluntaria duo. ſub nu.6. 2
Sacramenta nouæ legis ſunt inſtituta à Chriſto. nu.7. 2
Sacramenta triplici de cauſa fuerunt inſtituta. num 8. 2
ad Sacramenti neceſſitatem duo ſunt neceſſaria. num.9. 2
Sacramenta nouæ legis ad duo ordinantur. num.10. 3
Sacramentum aliquod pertinet ad cultum diuinum tripliciter. ſub num.10. 3

Sacramenta plura, vel pauciora dicens, quàm ſeptem eſt Anathema. numero 1. fol. 1
Sacramentum quid differat à myſterio, & ſacrificio. num. 2. 1
Sacramenti etymologia. nu. 3. 1
Sacramenta tria ſignificant. numero 11. fol. 3
Sacramentum vnum dicitur alio dignius. multipliciter. nu. 12. 3
Sacramentum triplex in matrimonio deſignatur. num. 13. 3
Saramenta, quæ cum vnctione chriſmatis conferuntur, ſignaculo crucis perficiuntur num. 12. 16
Sacramenta quædam neceſſaria, & quædam voluntaria. nu. 6. 2
Sacramenta neceſſaria quæ. ſub nu. 6. 2
Sacramenta quæ permittantur tempore interdicti, à nu. 17. uſque nu. 26. 3
Sacramentum generatim ſumptum multipliciter ſumitur. numero 1. 82
Sacramenta miniſtrans an debeat illa denegare peccatoribus. nu. 34. 101
in Sacramentis triplex manus impoſitio. numero 14. 16
Sacramenta miniſtrantes laici non incidunt in pœnam. nu. 20. 200
Sacramenta, quæ damnatis ad mortem concedenda. num. 26. 4
Sacramentorum eſſentialia. nu. 9. 7
Sacramentalia quæ dicantur, & non ſacramenta. ſub num. 2. 18
Sacrilegium eſt ſacrorum rerum furtum, etiam ſi cauſa deuotionis fiat. ſub numero 3. 81
Sacrum quando trahat ad ſe, vel non ſacrum. num. 26. 85
Saluus conductus veniendi ad ciuitatem videtur data, quòd poſſit venire equeſter. ſub num. 6. 109
Sanctus non eſt venerandus, donec per Papam ſit approbatus. num. 12. 82
Sancti bifariam conſiderantur. ſub numero 22. 72
Sanguis non quicunque effuſus in eccleſia indiget reconciliatione. ſub nu. 17. 84
Sarraceni qui ſunt, & prius dicebantur cœlicolæ. num. 4. 116
Sarraceni dicuntur etiam pagani, & paganus vnde dicatur. nu. 56. 116
Sarraceni potius debent dici Agareni, quàm Sarraceni. nu. 6. 116
Satisfactio competens in perſonam clerici quæ. ſub nu. 38. 95
Scientia canonica eſt nobilior, quàm legalis. ſub. num. 2. 170
Scientiæ defectus quòd toleretur in Abbate qualiter intelligatur. num. 17. 205
Scientia humanitatis in zelo quæ eſſe debet in priore in quo conſiſtat. nu. 22. 198
Scientia maior requiritur in Epiſcopis, quàm in alijs. ſub nu. 20. 170
Sciẽtiæ quàm neceſſaria, & varia Epiteta. ſub nu. 18. 27
Scientia, quæ neceſſaria in promouendis ad ordines. nu. 19. 27
Scena quid, & vnde dicatur. ſub numero 13. 160
Scholaris occupatus circa ſtudium literarum, an mane dicendo omnes horas ſit excuſatus. nu. 14. 176
Scurrilitas in quo conſiſtat. ſub numero 1. folio 159
Scurrilitas maxime vituperatur in clericis. num. 2. 159
Securitas veniendi ſi eſt data videtur data etiam recedendi. nu. 6. 109
Seditio vnde, & quid ſit. ſub numero 8. folio 103
Seditioſi prohibentur ordinari, & promoti ſunt deijciendi. ſub num. 8. 103
Senior an debeat prius loqui in deliberando, an iunior. nu. 6. 170
Sententia iudicis retractatur per minimam læſionem. ſub nu. 21. 59

Sen-

Sententia Saluatoris explicatur Eſt. Eſt. Non. Non. & Iacobi ante ſententia fratres nolite iurare omnino. nu. 6. 42

Sententiam diuortij ſi conſtat non eſſe legitime latam, an illa reſtituat virum vxori repetenti, ſi ille ſit factus ſacerdos. numero 62. 38

Sententia per metum prolata an nulla ſit. num. 18. 50

Sententia lata in diebus feſtis, & proceſſus non valet. ſub nu. 9. 77

Sepultura eccleſiaſtica carere debet quicunque decedens in peccato mortali. numero 12. 186

Sepultura non eſt priuandus decedens ex facinoroſo actu, ſi in puncto mortis conteritur. nu. 13. 186

Sepultura an deneganda damnato ad mortem, vel ſuſpenſo. nu. 28. 4

Seruiales non debent in numero monialium computari. nu. 21. 209

Seruus quod votum non poſſit emittere. numero 25. 71

Sigillum altaris quid. ſub nu. 15. 84

Sigillum quibus nominibus vocetur. ſub numero 15. 84

Signa ad cognoſcendam eccleſiam collegiatam. ſub nu. 2. 128

Signatum cognoſcitur per ſignum. ſub numero 20. 117

Simonia cum Deo non committitur. ſub numero 48. 73

Simonia committitur in modico ex pacto. numero 17. 58

Simplices debent abſtinere à colloquio Iudæorum, qui neſciunt eorum errores confutare. ſub nu. 13. 117

Sinagogas de nouo facere Iudæi non poſſunt, ſed bene reficere. nu. 16. 117

Sinagoga grecè latine interpretatur aggregatio. ſub num. 17. 117

Sinagogas quare eccleſia permittat reficere. num. 18. 117

Sobrietas quibus conueniat. numero 26. folio 28

Sobrietas duplex dicitur. nu. 25. 28

Sobrietas quare eccleſiæ miniſtris indicatur. nu. 27. 28

Sobrietas conuenit iuuenibus, & mulieribus. Item maioribus, & miniſtris Dei. num. 13. 158

Sobrietas vt conueniat miniſtris Dei, aſſignantur quinque rationes. numero 14. fol. 158

Solui poteſt aliquid vltra ſortem ratione damni vitandi. nu. 53. 128

Spiritualia, vel ſpiritualibus annexa vendi non poſſunt. ſub nu. 7. 84

Spolia habita in bello quando diuidantur inter omnes de brigata. ſub num. 20. folio 105

Sponſus non eſt cogendus ducere ſponſam in quinque caſibus. nu. 47. 36

Sponſaliorum duæ ſunt ſpecies. nume. 48. fol. 36

Sponſalia pro filijs contracta à parentibus an filios obligent ad contrahendum, nume. 35. fol. 34. nu. 36. 35

Sponſalia contrahens cum aliqua, ſi ſe carnaliter cognoſci permittat, ſecuta copula erit matrimonium. num. 43. 36

Sponſalia de futuro quinque modis contrahuntur. num. 50. 37

Sponſalia vnde dicantur. nu. 51. 37

Sponſalia duodecim modis diſſoluuntur. numero 52. 37

Statuentes an ex rationabili cauſa poſſint ſtatuta tollere abſque periurio. num. 24. 25. & 26. 54

Statutum puniens homicidium, debet intelligi de punibili. ſub nu. 2. 97

Statutum indicantem furem præmians, an intelligatur de indicante ſeipſum. numero 16. 134

Statuta Epiſcopi ligant die dominico. ſub numero 22. 79

Statu-

Statutorum iuratorum in volumine ſunt duo ſtatuta contraria, quod illorum debet ſeruare iurans. ſub nume. 20. vſque 23. fol. 54
Statutis proprio iuramento confirmatis, an liceat alicui venire contra. numero 23. fol. 54
Statuti verba exigunt actum perfectum. ſub nume. 8. 152
Studium maledictum, per quod omittitur officium diuinum. num. 27. 178
Subdiaconus habet duos actus. nume. 18. fol. 23
Subdiaconi munus in quo conſiſtat. ſub numero 5. 22
Subditi per præcepta, & monita ſunt corrigendi. nu. 38. 206
Subſtantialia religionis ſunt tria vota. numero 10. 186
Succeſſores iurantium an ſint periuri veniendo contrà ſtatutum iuratum. numero 30. 55
Succeſſor an poſſit veſtigia prioris viſitatoris diligenter inquirere. ſub nume. 53. fol. 217
Summi Pontifices difficilius abſoluunt à iuramento, quàm à voto. ſub nume. 20. fol. 54
Superior tollens ſtatutum vniuerſitatis iuratum, an illi de vniuerſitate teneantur ad obſeruantiam iuramenti. numero 27. 55
Superior quis, qui poſſit licentiam concedere ad vſum. num. 53. 189
Suſpenſio triplex. ſub nu. 9. 174
Suſpenſio quandoque capitur pro bonorum ſubtractione in pœnam. ſub nume. 15. fol. 164
Symbolum dicitur à Syn, quod eſt con, & bolum, quod eſt morſellum. ſub numero 7. 157
Syncopa in officio quæ. ſub nu. 1. 175

T

Tabellio eccleſiaſticus non debet conficere inſtrumentum in ſecularibus. nume. 19. 146
Tabelliones qui ſint. ſub nu. 19. 146
Tabernam an liceat clerico habere. numero 24. 146
Taberna quid, & vnde dicta. ſub numero 5. 157
Tacens quo ad ipſum obligandum non præſumitur conſentire. num. 37. 101
Taciturnitas in horis diuinis perſoluendis in religioſis eſt multum reprehenſibilis. nume. 8. 196
Taciturnitas in peccatorum confeſſione reprobatur. num. 9. 196
Taciturnitas mala eſt in veritatis defenſione. nume. 10. 196
Taciturnitas offenſi ſecuto homicidio an cauſet irregularitatem. ſub nu. 37. 101
Taciturnitas eius, quod reddit impetrantem difficiliorem, reddit reſcriptum ſubreptitium. ſub nu. 29. 55
Taciturnitas prædicatoris quandoque non eſt peccatum. nu. 6. 196
Taciturnitas prædicationis in Prælatis eſt peccatum, & in religioſis. numero 4. fol. 196
Tactus materia an ſit de eſſentia Sacramenti. ſub nu. 19. 23
Teſtamentum per metum factum non tenet. ſub num. 17. 50
Teſtis non poteſt diebus feſtis iurare, ſed bene deponere. nu. 14. 78
Titulus vnde dicatur. ſub nu. 15. 84
Tolerantia Papæ quando inducit diſpenſationem. remiſſiue. nu. 18. 226
Tolerandum non eſt malum ſpirituale ad euitandum corporale. nu. 32. 259
Tolerans malum inuitus vi abſoluta non peccat. num. 34. 259

Tolerandi

Tolerandi quare ſunt mali. nu.61. 230
Tonſuræ effectus octo.nu.11. 22
Tranſlatio debet fieri cum cauſa rationabili, & bono cambio, fallit in Papa. numero 8. 96
Treuga conuentionalis, & canonica quæ. ſub nume.2. 109
Treuga canonica non gaudent diffidati. numero 4. 109
Treugam ſi vna pars frangit, an ſit licitum alteri frangere. nu.9. 109
Treugæ tempus comprehenditur ſub tempore belli, fallit in duobus caſibus. numero 10. 110
Treuga finita an poſſit ſine alia diffidatione bellum exerceri.nu.11. 110
Treugas frangens eſt excommunicandus. nume.12. 110
Treuga duplex eſt, conuentionalis, & canonica. num.2. 108
Treugæ tempore quæ perſonæ gaudent immunitate. num.5. 109
Treuga nunquid erit fracta, ſi Pagani recuperãt caſtra tempore belli amiſſa. ſub nume.15. 111
Treuga quid, & quare ſic appelletur. numero 1. 108
Treugæ quare conſtituantur. ſub numero 2. 108
Treugas Canonicas Epiſcopi non ſeruantes an peccent. num. 7. 109
Treuga. verb. Securitas. Emptor gabellarum. Partes. & in verb. Chriſtianis.
Tributum leuantes à Iudæis ob permiſſionem vſurarum ſunt excommunicati. numero 49. 120

V

V*Agationis delictum eſt ſufficiens priuatione beneficij. ſub nu.2.* 172
Vegari. in verb. Epiſcopus.
Venatio multipliciter dicitur. numero 1. fol. 147
Venatio oppreſſiua indiſtincte eſt prohibita clericis, laicis vero quando bellum eſt iniuſtum. num.2. 147
Venatio arenaria clericis indiſtincte prohibita. num.3. 147
Venatio arenaria quando laicis videtur licita. ſub nu.3. 147
Venatio adulatoria, quam faciunt Hiſtriones eſt illicita. nu.4. 147
Venatio ſaltuoſa, quæ fit cum clamore eſt licita, vel illicita quatuor de cauſis. numero 6. 147
Venatio ſaltuoſa licita eſt laicis. numero 7. fol. 147
Venatio ſaltuoſa eſt licita laicis etiam ſi fiat cauſa voluptatis. Fit tamen illicita ratione temporis vt in quadrageſima. ſub numero 7. 147
Venatio ſaltuoſa illicita eſt ratione perſonæ, vt Epiſcopis, clericis, & monachis. numero 8. 147
Venatio ſaltuoſa licita eſt clericis in quatuor caſibus. num.9. 147
Venatio religioſis an ſit omni tempore illicita. num.13. 148
Venatoribus aliquid dare an, & quando liceat. num.17. 148
Velis de quatuor fit mentio in iure canonico. ſub nu.34 & 35. 86
Vendens rem in ludo de euictione non tenetur. num.20. 161
Vendentes victualia vltra pretium à lege taxatum peccant, licet tolerentur. numero 39. 228
Veniens contra iuramentum coactum an peccet. num. 19. 50
Verba impropriantur ſecundum ſubiectam materiam. nu.5. 181
Verberans clericum excommunicatum eſt excommunicatus. nu.25. 154
Verberibus alterius ſe voluntare ſubijciens vnus

vnus de domo, an alij eiuſdem domus poſſint agere actione iniuriarum. numero 30. 94
Verbum declarare quod factum eſt inſinuat. num. 24. 177
Verbum commune appoſitum in materia graui efficitur præceptiuum. numero 11. folio 182
Verbum otioſum peccatum eſt, & parturit multos effectus. nu. 10. 58
Verbo ſolo exeuntis an credatur ſuper impedimento. ſub nu. 14. 176
Verba in pœnalibus debent intelligi in proprio ſignificatu. ſub nu. 2. 163
Verba, quibus fit tranſubſtantiatio multis ex cauſis debent dici ſecreta. numero 1. folio 173
Verba Apoſt. Ad Rom. 12. Non voſmetipſos defendentes, exponuntur. nume. 17. folio 70
Veritas requiritur ad incurrendam excommunicationem. ſub nu. 3. 151
Veſtes ſacræ non ſunt in ſacros vſus redigendæ, ſed vetuſtate conſumptæ ſunt cremandæ. num. 24. 86
Veſtis ſacra quamdiu in ea adeſt forma, non eſt iterum conſecranda. numero 25. folio 85
Veſtimenta Eccleſiæ debent eſſe honeſta, & ſacrata. nu. 23. 85
Veſtibus precioſis licite quis poteſt vti diebus feſtis. ſub nu. 24. 80
Vexationem ſuam redimere alicui licitum eſt ſub nu. 36. 125
Viatori permittitur quod aliàs non permittitur. ſub nu. 5. 157
Vicarius Epiſcopi licet non poſſit ordines conferre, poteſt tamen licentiam concedere ordinandi, & quando. ſub nu. 1. 168
Vicarius ſi deliquit in actu viſitandi Epiſcopus tenetur. nu. 84. 220
Vicarius epiſcopi poteſt eſſe monachus. numero 14. 193
Vigiliæ ſunt ieiunandæ in die ſuo, niſi in Dominica venerint. ſub numero 13. folio 88
Vigilare. in verb. Prælatus.
Vim. in verb. Homicida. Moderamen. Offenſus. Violentia. Expectare. & in verb. Inſultatus.
Vim vi in multis caſibus non licet repellere. num. 23. 99
Vinolentia parit immunditiam. ſub numero 27. 28
Vinum clerici bibentes ſine aqua, videntur peccare, non tamen mortaliter, niſi ex cauſa. num. 10. 158
Vincula duo magis ligant, quàm vnum. ſub num. 1. 57
Vindictam mihi, & ego retribuam quomodo intelligatur. num. 15. 90
Vinum non bibens an poſſit ad ſacerdotium promoueri. nu. 15. 158
Violentia illata perſonæ quando ad vindictam, vel ad defenſam fieri videtur. ſub num. 26. & ſub nu. 29. 100
Vini potatio immoderata affert multa mala. ſub num. 11. 158
Vir vt dormiens cum vxore non intret eccleſiam, eſt conſilij. nu. 24. 226
Vir an votum peregrinationis emittere poſſit. ſub nu. 27. 71
Viſitatio an poſſit per eundem repeti. numero 53. 217
Viſitator ſi ſibi denegetur aditus, an poſſit frangere portas eccleſię. nu. 54. 217
Viſitator ſi venit cũ maiori numero, an poſſit repelli. nu. 55. 217
Viſitando quando concurrit Epiſcopus, & Archiepiſcopus, quis admittendus. numero 56. 217
Viſitator iure ordinario viſitans, non debet cogere quenquàm vt dicat corrigenda. numero 58. 218
Viſitator Archiepiſcopus an poſſit audire confeſſiones ſuffraganeorum. nu. 59. 218

Viſitandi forma qualis. nu.60. 218. & numero 101. 223
Viſitandi quis modus. nu.61. 218
Viſitans religioſos quales ſecum ducat perſonas. num.62. 218
Viſitatio an tollatur per compoſitionem. numero 72. 219
Viſitans non poteſt recipere munera, ſed nec aliquis de familia. numero 82. folio 220
Viſitans ſi ſtetit per medium diem, an habeat integram portionem. numero 88. folio 221
Viſitantes moniales de quibus corrigere debeant. num.102. 222
à Viſitandi forma præſcripta Epiſcopo, & Archiepiſcopo excipiuntur legati, & religioſi. num.103. 222
Viſitatores debent ſe conformare laudabilibus conſuetudinibus religioſorum. numero 104. 222
Viſitatores quando viſitant, in primis debent proponere verbum Dei. numero 106. folio 222
Viſitatores quales ſe habeant erga ſubditos. num.107. 222
Viſitatores regularium an poſſint priuare officio, & adminiſtratione. numero 108. folio 222
Viſitator regularis an poſſit mittere pro fratribus, vt in eos viſitationis officium exerceat. num.109. 223
Viſitator quid faciet, ſi inuenerit aliquem diffamatum, & dignum correctione. numero 110. 223
Viſitator extra ſuam legationem an poſſit præcipere monachis in ſua legatione, vel extra. num.111. 223
Viſitator deputatus in Tuſcia non poteſt viſitare fratres in Lombardia eo venientes cauſa peregrinationis. numero 112. folio 223
Viſitando prælati poſſunt excedere in numero equorum. numero 113. 223
Si proficiſcantur cum canibus, & quibus. num. 114. 223
Item in ſumptuoſis epulis. numero 115. folio 223
Si frangunt valuas monaſteriorum, & eccleſiarum. nu.116. 223
Si recipiunt plures procurationes in vna die. num. 117. 223
Si recipiunt procurationem, & non viſitant. num.118. 223
Si priuant officio, cum non poſſint. Vbi etiam remiſſiue de triginta grauaminibus. numero 119. 223
Viſitationis effectus. num.120. 223
Viſitatores an poſſint quem ab officio amouere. num.64. 230
Viſitatoris generalis officium an duret poſt mortem mittentis. num.2. 166
Viſitatio Archiepiſcopi debet eſſe perſonalis, ſi poteſt. nu.37. 216
Viſitare ſuum Capitulum in aula ſua Archiepiſcopus non poteſt. nu.38. 216
Viſitator mittere non poteſt pro fratribus, vt deponant vota ſua ad locum habitationis ſuæ. nume. 39. 216. & infra numero 107.
Viſitandi prouinciam modus ab Archiepiſcopo obſeruandus. nu.31. 215
Quid inquirere debeat. nu. 32. 215
Viſitanti Archiepiſcopo debetur procuratio. num. 34. 215
Viſitare fœminas corporaliter clerici non debent. nu. 11. 162
Viſitari an poſſint per Epiſcopum eccleſiæ, quæ in nullius ſunt diœceſi. numero 43. folio 216
Viſitationis materia explicatur per articulos ix. nu.1. 212
Viſitationis materia vbi tractetur per Doctores. nu. 2. 212
Viſitatio nouem modis dicitur. ſub num. 2. folio 212

Viſitatio multiplex generalis, & ſpecialis, annua, & quotidiana. nu. 3. 212
Viſitatio annua ad quem pertinet, & quare inſtituta. nu. 4. 212
Viſitatio quotidiana quare fiat. ſub numero 4. 212
Viſitator an virtute generalis inquiſitionis poſſit procedere contra diffamatos. numero 6. 212
Viſitare an teneatur Epiſcopus ſub praecepto ſuam diœceſim. nu. 8. 212
Viſitatio generalis diœceſis an fieri poſsit per vicarium Epiſcopi. nu. 9. 212
Viſitare qui de iure, ac conſuetudine, vel ex delegatione poſſint. num. 14. 213
Viſitare etiam poſſunt legati, & nuncij Apoſtolici. ſub nu. 16. 213
Viſitatio monachorum ad Abbates ſpectat, & viſitatio de conſuetudine, ad Archidiaconum, & Archipresbyterum. numero 17. 213
Viſitare an poſſit Capitulum ſede vacante. num. 18. 214
à Viſitatis viſitatione generali iuramentum non recipitur, ſecus in ſpeciali. numero 5. 212
Viſitationem, quam facere poſſit vicarius habens ſpecialem mandatum. numero 10. folio 213
Viſitationem Epiſcopo deleganti credendum eſt. num. 11. 213
Viſitando ſi vicarius deliquit, an Epiſcopus de eius delicto teneatur. numero 12. folio 213
Viſitanti Epiſcopo frequenter diœceſim debetur procuratio toties, quoties &c. numero 13. 213
Viſitantes in quibus differant à legatis. numero 28. 215
Viſitanti Epiſcopo quare debeatur procuratio. nu. 29. 215
Viſitandi poteſtatem quis committit. numero 22. 214
Viſitatorum poteſtas quanta, & an extendatur ad priuandum beneficio, & officio. num. 23. 214
Viſitator datus à Papa, quando non poſſit priuare. nu. 24. 214
Sed an vicarius generalis Epiſcopi. numero 25. 214
Viſitator datus à Papa Eccleſiæ cathedrali poteſt conferre beneficia, non autem datus ab inferiori. nu. 26. 215
Viſitandi formam, quæ habetur in cap. Romana, de cenſ. non tenetur ſeruare legatus Papæ. nu. 27. 215
Viſitator Archiepiſcopus qualiter interrogabit Epiſcopum. nu. 30. 215
Vis qualiter propulſanda ſit. ſub num. 48. folio 108
Vita hæremitica non diſſoluit matrimonium non conſummatum. nu. 60. 38
Vituperans aliquem iniuſtè ad quam actionem teneatur. nu. 32. 94
Vnctio triplex circa baptiſmum. nu. 9. 6
Vnctio extrema quare inuenta, & in veteri teſtamento figurata. nu. 3. 19
Vnctio extrema quando fuit inſtituta. numero 4. 19
Vnctionis extremæ materia duplex. numero 5. 19
Vnctio facta chriſmate, vel oleo benedicto an valeat. ſub nu. 5. f. 19. nu. 19. 20
Vnctio chriſmatis triplex fit in tribus ſacramentis. nu. 13. 16
Vnctio exterior ſeptuplex. num. 1. 18
Vnctio extrema eſt ſacramentum, & vnum. num. 2. 18
Vniuerſitas ſi conſtruit ius patronatus, non ſinguli de ea, ſed corpus habet ius patronatus. ſub nu. 17. 130
Vniuerſitas ſi iuramento promiſit aliquid dare, & mortui ſunt iurantes, num ſucceſſores teneantur idipſum adimplere ſub pœna periurij. nu. 15. 68
Vnum dicitur multipliciter. ſub nu. 2. fo. 19. &

& ſub numero 20. 23
Vngens ſi deficiat, an alius ſuccedat. numero 14. 20
Vocati ad bellum iuſtum, an actionem habeant contra mandantem. nu. 14. 104
Voces non ſunt à choro ſubtrahendæ, quia non ſunt ſonoræ. nu. 16. 177
Voluntas mala an habeatur pro facto quo ad Deum. nu. 31. 101
Voluntas ſola an faciat vſurarium. numero 16. 123
Voluntas ſola fornicandi facit fornicationem. ſub nu. 16. 123
Voluntas ſola principalis facit vſurarium. num. 17. 123
Voluntas ſemel emiſſa in quibus caſibus mutari non poteſt. nu. 14. 166
Voluntas vt ſola puniatur, fallit multipliciter. num. 9. 152
Votum ſolemne dupliciter ſolemnizatur. numero 35. 73
Votum ſolemne præcedens matrimonium illud annullat, ſed votum ſimplex non. ſub num. 35. 73
Votum ſimplex non impedit exactionem debiti. ſub nu. 35. 73
Votum de re indifferenti fieri non debet. numero 17. 70
Voti materia eſt opus ſupererogationis propriè. nu. 18. 70
Voti materia an ſit opus præcepti. ſub numero 18. 70
Votum quod fit in baptiſmo habet incomplete rationem voti. nu. 19. 70
Voti communis tranſgreſſio non facit ſpeciale peccatum. ſub nu. 20. 71
Votum emiſſum de bono ſupererogationis ad bonum finem, nõ eſt obligatorium. ſub num. 20. in fi. 71
Votum proprie fit Deo. Et ideo promiſſio facta homini non eſt votum. nu. 21. 71
Votum an fieri poſſit ſanctis, aut prælatis. num. 22. 71
Votum non petendi diſpenſationem à Summo Pontifice non valet. num. 49. 74
Votum an quis poſſit adimplere per alium. num. 50. fo. 74. & nu. 53. 75
Votum viſitandi ſepulchrum duplici reſpectu fieri poteſt. nu. 51. 75
Votum vxoris quale vir irritet. numero 45. folio 74
Votum adimplere impeditus non peccat. numero 46. 74
Votum quot modis irritetur. numero 47. folio 74
Votum dandi calicem ſi filius liberetur, an ſit licitum. num. 48. 74
Votum an ex ſola promiſſione obedientiæ ſolemnizetur. nu. 39. 73
Voti ſolemnis ratio duplex aſſignatur. numero 40. 73
Votum ſolemne quatuor requirit. numero 37. 73
Votum ſolemne non poteſt dici de futuro. num. 38. 73
Votum in puerili ætate emiſſum validum eſt. num. 9. 70
Vota mulierum in partu, & in infirmitatibus, ac virorum an valeant. num. 10. folio 70
Votum de re illicita non eſt obligatorium: cum talis promiſſio non ſit in gratiam. numero 11. 70
Votum, vbi ſalus corporalis, vel ſpiritualis amittitur, vel peccatum mortale incurritur, non eſt ſeruandum, & idem de pacto, iuramento, conſuetudine, præcepto, lege, vel alio ſimili vinculo.
Votum ſolemnizatur per tacitam profeſſionem. ſub nu. 40. 73
Votum an magis obliget, quàm iuramentum. num. 20. 54
Votum deſignat promiſſionem, quæ Deo fit, & deſiderium. num. 1. 69
Votum diuerſa ſortitur vocabula, & qualiter in voto tria conſiderantur. nu. 2. 69

Votum viſitandi ſepulchrum quãdo dicatur factum in ſubſidium. nu. 54. 75
Votum non comedendi carnes, quando ſine peccato frangi poſſit. nu. 55. 75
Votum in verb. Propoſitum. Deliberatio. Promiſſio. Iepte. Epiſcopus. Clericus. Seruus. Vxor. Vir. Monachus.
Votum vt proprie dicatur quę conſideranda. ſub num. 3. 69
Voti definitio quæ, & eius explicatio. numero 4. 69
Votum ſe non defendendi etiam ſi ab alio interficiatur, an validum. nu. 13. 70
Voti obligatio ſemel extincta per irritationem, an in vxore reuiuiſcat. ſub numero 31. 72
Votum an poſſit emittere coniux, vt debitum non petat. nu. 57. 38
Votum ſolemne an dirimat matrimonium præcedens. nu. 36. 73
Vouẽs viſitare ſepulchrum, ſi in itinere mortuus eſt, an à voto liberetur ne hæres teneatur, & quid ſi infirmetur. numero 52. 75
Votum ſolemne quo ad Deum non differt à ſimplici, ſed quo ad eccleſiam ſic. ſub num. 4. 59
Votum ſimplex an dirimat matrimonium. ſub num. 14. 32
Votorum variæ ſunt ſpecies. numero 29. folio 72
Votum non ligat ob periculum mortis, vt iuramentum. nu. 8. 53
Votum filij promittentis ſe ſeruaturum in adulta ætate, an pater poſſit irritare. num. 44. 74
Votum emiſſum per metum non obligat. ſub num. 17. 49
Vouere an quis poſſit per alium. numero 28. 72
Votum pueri, vel puellæ. num. 26. 71
Votum calore iracũdiæ emiſſum non obligat. ſub num. 7. 45
Vota emittere non poſſunt ſex genera hominum. nu. 23. 71
Vouens religionem, & ingrediens animo ſtatim exeundi, an voto ſatisfaciat. numero 32. 72
Vouens religionem, & non ingrediens, an poſſit cogi per monaſterium. nu. 33. 72
Votum ſolemne an magis obliget quàm ſimplex. num. 34. 72
Vota patronorum quando diuiduntur, quorum vota præferantur. ſub numero 7. folio 133
Vti camiſiis, & ſilentium non ſeruare, quod peccatum. num. 31. 210
Vtilitas tunc manifeſta eccleſiæ operatur vt quis percipiat diſtributiones, quando proficiſcenti nullum eſſet aſſignatum ſalarium. ſub num. 11. 173
Vtilitas an omnis eccleſiæ ex conſuetudine ſufficiat, vt canonicus diſtributiones percipiat. num. 13. 173
Vſus diuerſus eſt diuerſarum rerum, nam quædam ſunt quarum vſus eſt conſumptio, & quædam non. num. 5. 121
Vſusfructus per ingreſſum vſufructuarij in monaſterium non finitur. nu. 43. 188
Vſusfructus per mortem naturalem ingredientis finitur. nu. 44. 188
Vſusfructus ciuitati relictus durat 100. annis. nu. 45. 188
Vſuræ materia diuiditur in 10. articulos. numero 1. 121
Vſura dicta eſt vſuera ab vſu æris. numero 3. 121
Vſuræ definitio quæ. nu. 6. 121
Vſura dicitur ab vrendo dupliciter. ſub numero 3. 121
Vſura dicitur vorago, quia omnia conſumit. num. 4. 121
Vſuræ quo ad recipientem poſſunt dici dulces ſub num. 4. 121
Vſura in minimo conſtituit peccatum mortale. num. 19. 58

Vſura nullo etiam potiſſimo bono permittenda eſt. num. 42. 228
Vſura quandoque ex parte debitoris eſt permittenda. nu. 44. 228
Vſura non eſt exercenda prætextu pietatis. num. 37. 125
Vſura crimen eſt eccleſiaſticum. numero 38. 126
Vſura permiſſa eſt à iure ciuili permiſſione ſimplici non apponendo pœnam. numero 12. 225
Vſura an poſſit aliquo iure permitti. nu. 40. & ſequen. 228
Vſura dupliciter poteſt capi, & vtrique competit definitio. nu. 21. 124
Vſuræ ſpecies diuerſæ explicantur. numero 22. 124
Vſuræ Centeſimæ. Semiſſes, Trientes, & Beſſes, quæ. ſub nu. 22. 124
Vſura eſt mutuare pro operibus debitis ex charitate. ſub nu. 15. 123
Vſura eſt ex ſui natura malum, & ideo omnis ſuperabundantia vitioſa. numero 24. folio 124
Caſus, in quibus permittitur vſura ſimilitudinaria ſunt multi, vt ratione intereſſe. num. 25. 124
Item ratione feudi. nu. 26. 124
Item ratione poſſeſſionis violenter à laico occupatæ. num. 27. 124
Item ratione liberalis donationis. numero 28. 124
Oblata vt poſſint ſine vſura accipi, multa concurrunt. ſub nu. 28. 124
Item in contractu locationis. numero 29. folio 125
Mutuum multipliciter differt à locatione. num. 30. 125
Fructus quòd maior præcipiatur ex denarijs eſt ex induſtria hominis, ſub numero 30. 125
Item precipitur vltra ſortem in venditione, & emptione. nu. 31. 125
Item quando accipitur vſura ab inimicis fidei. num. 32. 125
Vſura quandoque accipitur pro immoderata exactione, quam poſſumus accipere ab hoſtibus fidei. ſub nu. 32. 125
Epilogus caſuum, in quibus licitum eſt recipere vltra ſortem. numero 33. 125
Vſurarius an teneatur reſtituere quod lucratus eſt ex pecunia vſuraria. numero 43. folio 126
Vſurarius an indiſtincte vbique terrarum poſſit reſtituere pauperibus, aut Dioceſano tradere ad erogandum. numero 44. folio 126
Vſurarius voluntate an teneatur ad reſtitutionem. ſub nu. 17. 123
Vſura mentalis quæ obliget ad reſtitutionem num. 18. 123
Vſuras accipere à Sarracenis, vel Iudæis an ſit licitum. nu. 51. 120
Vſurarius quid faciet, ſi non eſt ſoluendo. ſub num. 45. 127
Vſurario in iudicio animæ ſufficit remiſſio facta à creditore. nu. 46. 127
Vſurarium non peccare, vel facta reſtitutione non teneri ad pœnitentiam agendam aſſerere an ſit hæreticum. nu. 39. 126
Vſuræ in quo foro poſſint repeti. numero 40. 126
Vſurarij quibus epithetis nominentur. numero 41. 126
Vſuræ, verb. Lucrum. Vſus. Mutuum. Commodatum, Formale. Debitum. Voluntas. Mutuatio. Peccatum non eſt caſus in quibus. Iudex ſecularis. Communitas. Dioceſanus. Vxor. Contractus. Recipere. & in verb. Iudex eccleſiaſticus.
Vulnerans an teneatur de homicidio, ſi vulneratus mortuus eſt propter febrem ſuperuenientem. nu. 32. 101
Vulneratus ſi deceſſerit ex alia infirmitate, vulnerans non tenetur de homicidio. numero 33. 101

Vxor

Vxor, & familia vſurarij an debeant viuere de illicite acquiſitis. numero 50. *folio* 127
Et quid de familia ad obſequium. ſub numero 50. 127
Vxor an illicite acquiſita poſſit erogare in eleemoſynam, ipſo viuente, & ignorante. nu. 51. 127
Vxor profeſſi expreſſe profeſſioni conſentiens non poteſt nec in vita, nec poſt mortem contrahere. ſub nu. 63. 38
Vxor adultero non eſt dimittenda, ſed in multis caſibus reconcilianda. numero 73. *folio* 40
Vxor ſine conſenſu uiri vouere non poteſt. num. 27. 71
Vxor in quibus caſibus poſſit facere eleemoſinam. ſub nu. 18. 113

F I N I S.

E R R A T A.

fol.	*col.*	*lin.*	*errata*		*ſic corrige.*
1	3	18	Acturus		Acturi
1	3	34	ſunt		ſint
3	2	26	efficaciam	*Deeſt*	eſt baptiſmus
6	1	14	inſtitutionem		inſtructionem
26	1	42	dicitur		non dicitur
30	4	2	uxorem		eccleſiam
38	1	6	&		etiam ſi
47	3	19	præſcriptionem		præſumptionem
48	2	49 *in fi.*	aliquod	*Deſunt hæc*	præcedens mouetur vt velit ſicut qui pro alleuiãda naui eijcit de illa merces, hic ſimpliciter non vult, ſed
49	1	21	reuotanda		reuocando
60	1	5	præſtatio		præſtatur
97	2	26	homicida		infans
99	2	20	ſui		ſui cauſa
99	2	33	duobus		duobus caſibus
113	1	27	quod	*abundat*	
120	3	43	nonnunquàm		nec unquam
147	3	8	dicimur.		ducimur
156	4	31	ſepto		ſepta
162	4	21	morte		peccato
182	1	20	poſitio		poſito
196	4	37	debeat		debeant
197	3	37	prorogare		erogare

DECISIONES AVREÆ
CASVVM CONSCIENTIAE,
Pars Secunda.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Caſſinenſi, Monaſterij S. Seuerini
de Neapoli profeſſo, Authore.

LIBER PRIMVS.

SVMMARIVM.

1 *Sacramenta plura, vel pauciora dicens quam ſeptem, eſt Anathema.*
2 *Inter myſterium, ſacrificium, & ſacramentum diſcrimen.*
3 *Sacramenti Etymologia.*
4 *Sacramenti definitiones plures, & magiſtralis vltima.*
5 *Sacramenti duplex diuiſio. quędam reiterabilia, & quędam irreiterabilia.*
6 *Et quędam neceſſaria, & alia voluntaria.*
7 *Sacramenta noua legis ſunt inſtituta à Chriſto Domino.*
8 *Sacramenta triplici de cauſa ſunt inſtituta.*
9 *Ad Sacramenti neceſſitatem duo ſunt neceſſaria.*
10 *Sacramenta noua legis ad duo ordinãtur.*
11 *Sacramenta tria ſignificant.*
12 *Sacramentum vnum eſt dignius altero multis ex cauſis.*
13 *Sacramentum triplex in matrimonio deſignatur.*
14 *Sacramenta à ſuis presbyteris parochialibus ſunt recipienda.*
15 *Sacramenta in forma Eccleſię collata ab hęreticis, ſunt rata.*
16 *Sacramenta à quibus præſtanda.*
17 *Sacramenta interdicti tempore quę permittantur. & 25. & 29.*
Et an Confirmatio, & Pœnitentia, atque Euchariſtia. nu. 19.
18 *Confirmatio an conficiatur tempore interdicti.*
20 *Euchariſtia tempore interdicti ad infirmum qualiter deferatur.*
21 *Euchariſtia in quatuor anni feſtiuitatibus an ab omnibus ſumi poſſit. & ſeq.*

23 *Et quæ in dictis quatuor feſtiuitatibus permittantur.*
24 *Viaticum poſſe dari morientibus qualiter intelligatur.*
26 *Sacramenta quæ damnatis ad mortem concedenda.*
27 *Beneficia multa præſtantur inuitis.*
28 *Sepultura an deneganda damnato ad mortem, vel ad furcas ſuſpenſo.*
30 *Immunitate Eccleſiæ non gaudent delinquentes.*
31 *Locus tribuens immunitatem quis.*
32 *Immunitate gaudet confugiens ad corpus Chriſti.*
33 *Pœnitentia ſacramentum omnibus præſtandum. fallit in tribus caſibus.*

De Sacramentis. Cap. I.

ACTVRVS de Sacramẽtis in genere, prius enumeremus illa, quæ ſint. Secundo, quid ſit Sacramentum. Tertio, de illorum differentijs, & qualitatibus. Quarto, à quo fuerint inſtituta, & quare fuerint inſtituta. Quinto, ſit ne vnum ſacramentum altero dignius, & nobilius. Sexto, vbi, & per quos ſint miniſtranda. Deinde deueniemus ad Deciſiones.

1 Circa primum ſciendum eſt, quòd ſeptem ſunt ſacramenta, videlicet Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, & Matrimonium. Immo ſi quis dixerit, quòd ſunt plura, vel pauciora, quam ſeptem, aut etiã aliquod horum ſeptem non eſſe verè, & propriè ſacramentum, eſt anathema can. 1. de ſacram. ſeſſ. 7. Conc. Trident.

Circa ſecundum ſciendum eſt, ante quam deueniamus ad definitionem, ꝙ
2 habemus myſterium, † ſacrificium, & ſacramentum. c. multi. 1. q. 1. Myſterium dicitur ſacrum, vel abſconditum, vel prę figuratio occulta, vel occultum ſecretũ. Et dicitur à myſtis, vel à myſticè Græcè, quod Latinè eſt ſecretum. Vnde myſticũ dicitur illud, quod in ſe occultam, & ſecretam habet intelligentiã, ſcilicet cũ aliud dicitur, & aliud intelligitur. Et idẽ eſt myſterium, & ſacramentum. Sed ſacramentum propriè dicitur quod videtur: Myſterium id, per quod illud ſignificatur. Et generaliter omne ſacrum ſecretum dicitur myſterium, vt myſterium Incarnationis, natiuitatis Chriſti, & huiuſmodi. Quod etiam ſacramentum dicitur, vt ſacramentum Incarnationis, & Natiuitatis. Et ſacrificium dicitur quaſi ſatisfactum, quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam Dominicę Paſ-
3 ſionis. Sacramenti vero † etymologia dicitur ſacræ rei ſignum. Hoc eſt cum res geſta, ita geritur, & fit, ut aliquid ſignificatiuè, i. aliquid ſacrũ per illud ſignificari accipiamus, ſiue intelligamus, d. c. multi. Quoniam ſacramentum dicitur non cuiuslibet rei ſignum, ſed rei ſacræ ſignum. Et hoc eſt quod ibi dicitur, quod ſanctè eſt accipiendum. Sicut immolatio agni Paſchalis dicitur ſacramentum immolationis Chriſti. Quod quidem ſacramentum magiſt. ſententiarum in 4. in princ.
4 ſic diffiniuit. Sacramentum † eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ita vt eius ſimilitudinem gerat, & cauſa exiſtat. De conſecr. diſt. 2. c. ſacrificium, vel ſecundum Aug. eſt quod ſub tegmento corporalium rerum diuina virtus eorundem ſacramentorum ſalutem operatur. Vnde redeundo ad primam, in omnibus ſacramentis forma eſt viſibilis, vt in ſacramento Euchariſtiæ forma panis, & vini eſt viſibilis, ſed gratia huiuſmodi ſacramenti eſt inuiſibilis ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſua gratia animã purgat, reficit, & lætificat. Idem dic in Baptiſmo. Vnde forma viſibilis eſt aqua, ſed gratia, ſcilicet ablutio peccati eſt inuiſibilis, de conſec. diſt. 4. Quod renaſcitur homo ex aqua, ſcilicet viſibili ſacramento, & ſpiritu inuiſibili. Aliter tamen Hugo de ſancto Victore lib. 6. de ſacra. par. 9. c. 11. diffinit ſacramentum. Dicens. Sacramentum eſt corporale, vel materiale elemẽtum foris ſenſibiliter propoſitum, ex ſimilitudine repræſentans, ex inſtitutione

tione ſignificans, ex ſanctificatione continens aliquam inuiſibilem, & ſpiritualem gratiam. Hanc ponit Abb.antiq. in c. cum Marthę,nu. 2. de celebr. miſſ. Et nota,quòd Elementum ſumitur pro qua cunque re ſenſibili. Sicut oculus pro omni ſenſu.ex ſimilitudine repręſentans ſecundum quādam proportionabilitatem, ſcilicet, vt ſicut ſe habet aqua ad ſordes corporis lauandas,ſic gratia ad lauandas ſpirituales iniquitates. Inter hęc verò ſeptem ſacramenta Eccleſiæ quædam
5 ſunt† reiterabilia,& quædam irreiterabilia. Et ſic deuenio ad differentias inter ipſa ſacramenta. Reiterabilia ſunt Pœnitentia, Euchariſtia, Coniugium, & Extrema vnctio. Quæ ideo dicuntur reiterabilia,quia ſępius poſſunt accipi. Pœnitentia enim reiterari debet, quando reiteratur peccatum. vnde dicitur in c.illud,§.ecce.de pœn. diſt.3.quòd Deus nnnquam ſpernit pœnitentiam, etiam ſi ad ſummū malorum quis perueniat. Et ead. diſt. §. ad hæc & §. quòd autem. & cap.ſepties, dicitur,quòd peccatum ſæpius iteratum Deus non contemnit. Sic ſacramentum Euchariſtiæ etiam reiteratur, quia quilibet bonus,& deuotus Chriſtianus tenetur ſi confeſſus fuerit ad minus ſemel in anno ſumere corpus Domini. c. omnis. de pœnit. & remiſ. Olim tamen ſæpius ſumebatur. c. & ſi non frequentius. de confec.diſt.2. Vbi dicitur,quòd inter Catholicos habendi non ſunt,qui in Natali Domini,Paſcha,& Pentecoſte,non communicauerint. Cōiugium ſimiliter reiteratur, cum alter coniugum e vita deceſſerit. Extrema vnctio pariter iteratur, vt patebit infra, loco ſuo. Sed ſacramenta irreiterabilia ſunt, vt habetur 1.q.1. cap. quod quidam, Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo.quia nullus debet bis baptizari, confirmari, vel ordinari, vnde ſi aliquo caſu contingeret quòd aliquis poſtpoſita Chriſtiana religione,ī hęreſim incideret, & poſtea hæreſi poſtpoſita fidem priſtinā intraret, vel ſi moreretur & reſurgeret, non eſſet talis rebaptizandus, vel reordinandus. Et ratio eſt, quia per illa tria ſacramenta imprimitur ipſi animæ character indelebilis,hoc eſt ſignum quoddam ſpirituale, & indelebile, vt inquit Conc. Trid.can.9.ſeſſ.7. Quare ſi reiterarētur, tunc haberet duos caracteres,vel primus deleretur,quod eſſet valde inconueniēs: igitur talia ſacramenta iterari non debēt. 1.q.1. cap.hanc regulam, & cap. hi, qui. glo.not.in c. vir autem.de ſec.nupt.fieret etiam iniuria ipſis ſacramentis,quod fieri non debet, cap.oſtenditur. de conſecr.
6 diſt. 4. Eſt etiam alia differentia † inter huiuſmodi ſacramēta:nam quædam ſunt generalia,ſiue neceſſaria,& alia ſpecialia, ſiue voluntaria. ita glo. not. in cap. veniens, de tranſact. gloſ. in cap. ſi iuſtus, & in cap.remiſſionem,§.ſed notandum. 1.q.1. Neceſſaria dicuntur, quando ſine eis vix, aut nunquam ſalus eſſe poteſt. Et ſunt quinque, Babptiſmus,de cōſecr. diſt.4 cap.nulla præter. Item Confirmatio.ead.diſt. c.nullus miniſtrorum. Item Euchariſtia, de conſec.diſt.2. cap.omnis. Item extrema vnctio.26.q.7.cap.t.Item pœnitentia, c.non poteſt.de pœni. diſt.1. Horum aliud eſt introeuntium, vt Baptiſmus, quare ianua dicitur omnium ſacramentorum, diſt.32.c.prę̨ter, §.verum. c. veniens,de presbyt.non baptiz. Aliud pugnantium,de conſecr. diſt.5.cap.Spiritus ſanctus, vnde datur ad robur, dicto cap. c.vnic. de ſacr. vnct. Hinc dicitur, ꝙ per Confirmationem Spiritusſanctus datur ad augmentum. Aliud progredientium, vt eſt Euchariſtia,vnde & viaticum dicitur.26.q.6.cap.qui recedunt.& c.de his. quia in via nos reficiens ad patriam nos perducit. Aliud redeuntium, vt pœnitentia. 26.q.6. c.is qui. de pœnit. diſt. 3. c.2. Aliud exeuntium,vt extrema vnctio,26. q.7. c.ab infirmis, quæ tantum exeuntibus ex hac vita confertur. Verum qualiter dicantur neceſſaria, adnotandum eſt,quod neceſſarium tripliciter conſiderari poteſt quo ad ſacramenta. Primo modo dicitur neceſſarium illud,ſine quo nullo modo poſſumus eſſe, aut conſeruari in eſſe,vt eſt nutrimentum animali, & ſecundum quod hoc modo capitur,quā-

tum ad vitam temporalem nullum ſacramentum eſt neceſſarium. Quantum verò ad vitam ſpiritualem, aliquod ſacramentum dicitur neceſſarium, vt Baptiſmus, & Pęnitentia. Baptiſmus omnino, Ioan. cap. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum cœlorum. de conſecrat. diſtin. 4. c. filius Dei. Et Pęnitentia, poſtquam homo lapſus eſt in peccatum, vt nos diximus in 1. par. lib. 1. cap. 8. nu. 11. & 12. Secundo modo dicitur neceſſarium, ſine quo poſſumus eſſe, & viuere, ſed non bene. Et hæc neceſſitas vocatur cauſatiua, vnde medicinæ dicuntur neceſſariæ ad hoc, vt homo poſſit ſanè viuere, & equus dicitur neceſſarius ad proficiſcẽdum. Et hoc modo non ſolum baptiſmus, ſed etiam cætera omnia ſacramenta poſſunt dici neceſſaria. Tertio modo dicitur neceſſarium violentum, v. g. quando ab homine compellor aliquid facere, & ſecundum hoc nullum ſacramentum eſt neceſſarium, quoniam licet ius ad vitam ſpiritualem, & animæ ſalutem requirat baptiſmum, & pœnitentiam, ſecundum quod diximus. & ad bene eſſe requirat alia ſacramenta, tamen ius non compellit, nec vult compellere neceſſitate preciſa aliquem etiam ad baptiſmum, & ideo baptizatus inuitus, nõ recipit characterẽ, c. maiores. extr. de baptiſmo. Sed ſpecialia ſacramenta ſunt, quæ non omnibus, ſed quibuſdam conueniunt, & dicũtur voluntaria, quia ad ea nullus compellitur, ea ratione: quia ſine eis fit ſalus, & poteſt quis ſaluari. 22. q 4. §. vlt. in fi. Et ſunt duo, ſcilicet Ordo, & Coniugium. Primum dicitur dignitatis, quia à dignioribus, ideſt Epiſcopis in Eccleſia cõfertur, & quia per illud homo adipiſcitur ſpiritualem poteſtatem, & collocatur in gradu ſublimi. Vel quia non niſi digni ad ordines aſſumendi ſunt, ita gloſ. in verb. neceſſitatis, in d. §. ſed notandum. vnde Ordo ſic diffinitur. Verum ſacra-
7 menta † nouæ legis pro ſalute noſtra fuerunt immediatè inſtituta, & nobis tradita à Chriſto Ieſu Domino. Ita fatentur, & probant Doctores duplici ratione. Et prima: ſacramentum, vt dictum eſt, ſignum eſt rei ſacræ. Sed ſignum ab homine poſitum eſt fallibile, ſacramenta autem debent eſſe firma, & infallibilia, ergo ſacramenta à ſolo Domino fuerunt inſtituta. Tum etiam, quia illius eſt ſacramenta alicuius legis inſtituere, cuius eſt legem dare, ſed Chriſtus fuit immediatè dator nouæ legis, vt legitur in Epiſtol. ad Galat. Et Iſa. 33. Dominus iuſtus noſter, Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter, ipſe veniet, & ſaluabit nos. Ergo ad ipſum Chriſtum pertinuit ſolum ſacramẽta nouæ legis inſtituere. Cõfirmatur tandem authoritate Conc. Trident. de ſacra. can. 1. ſeſſ. 7. Vbi dicit, ſi quis dixerit ſacramenta omnia nouæ legis, non fuiſſe à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, anathema ſit. Et fuerunt
8 inſtituta † tribus de cauſis, vt dicit gloſ. not. in cap. inſtitutio. de conſecrat. diſt. 2. Primo propter humilitatem. Vt dum homo ex Dei præcepto ſe rebus ſenſibilibus, ſeu inferioribus reuerenter ſubiicit, ex hac obedientia Deo magis mereatur. 2. q. 6. c. qui ſe ſcit. Secundo propter eruditionem, vt per id, quod videtur foris in ſpecie, ad inuiſibilem veritatem, quæ eſt intus agnoſcendam, mens erudiatur, de conſec. diſt. 2. cap. quia corpus. verſ. fide. tertio propter exercitationem. Quia cum homo ocioſus eſſe non debeat, facit tex. in cap. non mediocriter. de conſec. diſt. 5. proponitur ei vtilis, & ſalubris exercitatio in ſacramentis, vt vanam, & noxiam declinet occupationem, iuxta illud ocioſitas, & voluptas arma ſunt hoſtis antiqui ad miſeras animas capiendas, c. niſi cum pridem, §. verum, de renunc. Ad neceſſitatem verò ſacramen-
9 ti † duo ſunt neceſſaria, quæ ſi deſunt, non perficitur ſacramentum, ſcilicet debita materia, & debita forma, iux. S. Th. in 3. par. & per Card. à Turrecr. in cap. ſi fuerit. nu. 7. 1. q. 1. Quæ quidem debita forma debet adiungi materiæ, hoc eſt verbum rei ſenſibili. Nam ad perfectionem, & integritatem ſacramentorum hoc requiritur,

quiritur,vt verba rebus ſenſibilibus adiū
gantur,vt affirmat ex D.Th. Turrecr.in
c.dettrahe. t.q.1. Rurſum iux.S.Th.in 3.
par. ſacramenta nouæ legis ad duo ordi-
10 nantur, † ſcilicet in remedium peccati,
& ad cultum diuinum. In remedium
peccati, quia conferunt gratiam. Vnde
cum omne ſacramentum illam conferat,
fit ut cuilibet ſacramento commune ſit,
vt per illud exhibeatur aliquod reme-
dium contra peccatum: quia contra cul-
pam originalem, eſt baptiſmus. Contra
peccatum mortale,eſt pœnitentia.Contra
veniale, extrema vnctio. Contra defe-
ctum pœnæ,quæ eſt ignorantia, Ordo,in
quo traditur poteſtas diſcernendi; Con
tra infirmitatem, Confirmatio; Con-
tra malitiam, Euchariſtia;Contra concu
piſcentiā,matrimonium.Sed quòd ordi-
nentur ſacramenta ad cultum diuinum,
non omnibus commune eſt, ſed tantum
aliquibus. Vnde ſciendum eſt, quòd per-
tineat aliquod ſacramētum ad diuinum
cultum tripliciter. Vno modo per mo-
dum ipſius actionis. Alio modo per mo
dum agentis,tertio modo per modum re
cipientis. Per modum quidem ipſius a-
ctionis pertinet ad diuinum cultum Eu-
chariſtia,in qua principaliter diuinus cul
tus conſiſtit, inquantum eſt diuinæ Ec-
cleſiæ ſacrificium, & per hoc quidem ſa-
cramentū non imprimitur homini cha-
racter, quia per hoc ſacramentum non
ordinatur homo ad aliquid aliud vlte-
rius agendum, vel recipiendum in ſacra-
mentis, cum potius ſit finis, & conſuma
tio omnium ſacramentorum, vt Diony-
ſius dicit 4. cap.eccleſiaſticæ hierarchiæ.
Continet tamen in ſemetipſo ipſum, in
quo non eſt character, ſed tota ſacerdo-
tij plenitudo. Sed ad agentes in ſacramē
tis pertinet ſacramentum ordinis, quia
per hoc ſacramentū deputātur homines
ad ſacramenta alijs tradenda. Sed ad reci
pientes pertinet ſacramentum baptiſmi,
per quod homo accipit poteſtatem reci-
piendi alia Eccleſiæ ſacramenta. Vnde ba
ptiſmus dicitur ianua omniū ſacramen-
torum. Et ad idem ordinatur etiam quo-
dammodo confirmatio. Et ideo per hæc
tria ſacramenta character imprimitur,
ſcilicet per Baptiſmum,Confirmationē,
& Ordinem,ita Card.in cap.quomodo,
11 nu.3.de conſec.diſt.2. Significant† vero
ſacramenta tria, ſcilicet cauſam primam
ſanctificantem, ſicut baptiſmus mortem
Chriſti,& quantum ad hoc ſunt ſigna re
memoratiua. Item ſignificant effectum
ſanctificationis, quem faciunt, & hæc
ſignificatio eſt eis principalis, & ſic ſunt
ſigna eis demonſtratiua. Nec obſtat ſi
aliquis ſanctitatem non recipit, quia nō
eſt ex defectu ſacramenti, quod quan-
tum in ſe eſt, natum eſt gratiam confer-
re. Item ſignificant finem ſanctificatio-
nis, ſcilicet æternam gloriam, & quan-
tū ad hoc ſunt ſigna prognoſtica. Et hoc
eſt, quod diximus in feſto corporis Chri
ſti ſerm.iij. Quod tria ſunt, quæ in quo-
libet ſacramento inueniuntur, uidelicet
origo, perfectio, finis. Poſtremo ſcien-
12 dum eſt,quòd vnum ſacramentum† eſt
alio dignius multipliciter. Vno modo,
quo ad eius effectum,& ſic quo ad effi-
caciam, de pœn. diſtin.7. c. nullus. delet
enim omnem culpam, & aufert omnem
pœnam, c.tres ſunt, de pœn. diſt. 1. Item
ratione ſanctitatis, Euchariſtia eſt nobi-
liſſimum ſacramentum, in qua contine-
tur Chriſtus Sanctus Sanctorum. 1.q.1.
c. multi. Rurſum, quantum ad gradum
dignitatis, in quo conſtituit,& ſic Ordo
eſt digniſſimum ſacramentum. Deinde,
quantum ad miniſtrum. Et ſic Confirma
tio, & Ordo ſunt digniſſima, quia non
niſi per Epiſcopum miniſtrantur, c. ma-
nus, de conſec.diſtin.5. Hinc ſacramen-
tum Ordinis appellatur ſacramenta digni
tatis: & dicuntur in plurali, & non in
ſingulari, quia plures ſunt Ordinis ſpe-
cies. 21.diſt.cleros, & c.perlectis,diſt.25.
glo.in c. remiſſionem, §.ſed notandum.
1.q.1. Præterea ratione ſignificationis
matrimonium, c. debitū. extr.de bigam.
13 Nam † in matrimonio triplex deſigna-
tur ſacramentum. Coniunctio animo-
rum per verba de præſenti,quæ deſignat
coniunctionem fidelis animæ ad Chri-

ſtum. Sed commixtio carnis deſignat cō iunctionem Chriſti, & Eccleſiæ, d.c. debitum. Item deſignatur ibi vnio deitatis cum humanitate, vt de conſecr. diſt. 2. c. in Chriſto. & illam deſignat coniunctio corporum, ita glo. in c. acutius. diſt. 26. Rurſum ſacramentum dicitur dignius, in quantum per ipſum offenſio diuinæ maieſtatis magis placatur, & ſic pęnitentia eſt dignius, & nobilius ſacramentū: quia infinita peccata mortalia delentur per pœnitentiam, & non per aliud ſacramentum. Sed modo ad Deciſiones deueniamus.

14 Prima. Licèt † Sacramēta à ſuis presbyteris parochialib. ſint recipienda, c. interdicimus. 16. q. 1. tamen hæc regula fallit. primò, niſi ſpeciali priuilegio ſint exempti à iuriſdictione Epiſcoporum, ita ut poſſint talia accipere vndecūque velint, Turrecre. in d. cap. interdicimus. in fi. Secundo fallit in confeſſariis expoſitis ad audiendas confeſſiones ab Epiſcopis duntaxat per examen, aut aliàs per parochiale beneficium: nam cum tales ſint proprii ſacerdotes, fit ut omnium confeſſiones audire valeant abſque licentia parochi, ut nos diximus in noſtris deciſ. lib. 1. c. 13. nu. 45. fundati per text. in c. quamuis. ſeſſ. 23. Conc. Trident. Et nec obſtat dictum Ioan. à Medin. C. de confeſſ. q. 14. Vbi imponitur curatis neceſsitas tradendi prælatis in matriculis ſuis eos, qui in quadrageſimis cuiuſcunque anni, fuerint, aut non fuerint confeſsi. nam intelligitur, modo pœnitentes non oſtenderint ſe alibi confeſſos fuiſſe. Tertio fallit in mortis articulo, nam tunc etiam religioſo abſque alia licentia ſui ſuperioris poteſt confiteri, vt nos diximus lib. 1. c. 17. nu. 6. An vero religioſus pœnitentis confeſsionem abſque authoritate ſui ſuperioris audire poſsit, qui ex priuilegio habet vt poſsit quemcunque eligere, vide quæ diximus lib. 1. c. 17. nu. 8. Et quid ſi religioſus fuerit approbatus ad audiendas confeſsiones, an illas poſsit audire inuito prælato, vide in lib. 1. cap. 13. nu. 88.

15 Secunda. Sacramenta collata in forma † Eccleſiæ ab hæreticis, ſchiſmaticis, ſimoniacis, depoſitis, interdictis, & excommunicatis, rata ſunt quo ad characterem, ſed non quo ad executionem, 32. diſt. c. præter, §. porro. 1. q. 1. c. ſi qui à ſimoniacis. Verum an liceat talia ſacramenta à malis miniſtris ſuſcipere, tex. in cap. neque, & c. omnia, & c. multi, 1. q. 1. & cap. per Eſaiam. & 15. quæſt. vlt. c. vlt. dicunt quòd ſic: dummodo ab Eccleſia tolerentur. Sed de hac quæſtione remitto lectorem ad ea, quæ diximus lib. 1. c. 16. à nu. 23. vſque 31.

16 Tertia. Sacramentum baptiſmi in neceſsitate † à quocunque recipi poteſt, dummodo in forma Eccleſiæ conferatur, extr. de ſum. Trin. cap. 1. in fi. de conſecrat. diſt. 4. c. conſtat, c. mulier, c. in neceſsitate, c. à quodam. Vnde poteſt conferri à Pagano, & Iudęo, de conſecrat. diſt. 4. c. Romanus. à Schiſmatico, Hæretico, 1. q. 1. c. dictum eſt à Deo, §. quod vero, cum duobus cap. ſeq. Sed quo ad ſacramentum pęnitentiæ, licèt laico quis poſſit confiteri in neceſſitate, vt per hoc appareat Eccleſiæ de ſua contritione, cap. quem pœnitet. de pœnit. diſt. 1. cap. ſanctum. de conſecr. diſt. 4. Non poteſt tamen laicus abſoluere, vel ligare, cum nō habeat claues Eccleſiæ: Nam tantū Apoſtolis, & per conſequens ſacerdotibus illas Dominus conceſſit, c. noua. de pœn. & remiſ. Item Confirmatio non niſi ab Epiſcopo, etiam tempore neceſſitatis cō fertur, Abb. in cap. quanto. de conſuet. Et nos lib. 3. c. 1. num. 153. in noſtris deciſ. ubi etiam diximus competere Abbatibus ex diſpenſatione, vel commiſſione ſummi Pontificis. Sed Euchariſtiam Diaconus in neceſſitate miniſtrat, 93. diſt. c. diaconos. & cap. ſeq. non tamen conficit niſi presbyter, c. 1. §. vna, de ſum. Trin. & fide cathol. ſed extrema vnctio, non niſi à presbytero miniſtratur. c. vnico, §. 1. de ſacr. vnct. ſecundum Hoſt. ibi.

17 Quarta. Baptiſmi ſacramentum tempore interdicti generalis † à quocunque recipi poteſt, ſiue ſint paruuli, c. non eſt. extr.

extr. de ſponſ. glo. in cap. quod in te. de pœnit. & remiſ. ſiue ſint adulti, c. quoniam. de ſent. excom. lib. 6. Item Confirmatio, cap. reſponſo, §. 1. de ſent. excom. quoniam baptiſmus, & confirmatio ita ſunt coniuncta ſacramenta, quod vnum ſine altero perfici non poteſt, & niſi morte pręueniente nullatenus poſſunt ab inuicem ſegregari, de conſecr. diſt. 5. c. 3. in fi. Et ſine confirmatione non eſt plenus Chriſtianus, & qui eam non reciperet ex contemptu, peccaret mortaliter, vt ead. diſt. c. omnes. & c. vt ieiuni. in fi. Et nota,
18 φ † non ſolum cõfirmatio recipi põt, ſed ẽt confici tempore interdicti, non tamen ſolemniter pulſatis campanis, neque alta voce, vt dicit Arch. & Io. And. in d. cap. quoniam. & Franc. qui etiam ex d. c. quoniam. notat, quòd permiſſo vſu rei tempore prohibito, intelligitur etiam permiſſa procreatio eiuſdem rei, & ſic permiſſo conſequenti, videtur permiſſum antecedens, ſine quo ad illud perueniri non poteſt, l. illud, ff. de acquir. hæred. Qualiter autem Chriſmatis confectio permittatur tempore interdicti? Dic cum debita moderatione, necnon pulſatis campanis, cap. alma mater, §. adiicimus. de ſent. excommu. in 6. aliàs faciens officium ſolemniter pro ipſo Chriſmate, eſſet irregularis, vt ibi.

Quinta. Pœnitentia tempore interdi-
19 cti eſt permiſſa † non tantum morientibus, d. c. non eſt, ſed etiam ſanis, d. c. alma mater. Immo tali caſu non ſolum proprij ſacerdotes, ſed etiam alieni negantes pœnitentiam morientibus, ſunt animarum rei. Ita Archid. intelligit text. in cap. ſi presbyter. 26. q. 2. quia tempore neceſſitatis poteſt ſacerdos alienum parochianum abſoluere: nam tunc populus communis eſt, ſicut panis terreſtris, 47. diſt. cap. ſicut hi. 86. diſt. c. paſce. 12. q. 2. cap. aurum. Euchariſtia etiam tali tẽpore debet dari decedentibus, c. quod in te. de pœn. & remiſ. adeò quod etiam impœnitentibus ſi ſupereſt ſpes vitæ, & ſpes correctionis, non eſt deneganda, de conſecr. diſt. 2. cap. non probibeat, aliàs ſecus. de pœn. diſt. 1. c. nonnulli. ſecundum Archid. ibi, ſuper verb. Danda eſt. Sed de hoc vide quæ diximus in noſtris deciſ. lib. 2. cap. 38. num. 30. An vero debeat dari tempore interdicti Euchariſtia ſanis. Dic quòd non, per text. in d. c. alma mater. Vbi ſolummodo conceditur pœnitentia ſanis. Ergo cætera ſacramenta ſunt excluſa, Archid. in d. c. in verb. pœnitentia ſalutaris. Immo plus tenuit Io. Andr. in d. cap. quod in te. quòd tempore interdicti mulieribus prægnantibus, & partui appropinquantibus non poteſt dari ſacramentum Euchariſtiæ, niſi periculum immineat, & idem Archid. in d. cap. alma mater. Licet Do. Nicol. aſſerat, quòd debeat conſiderari qualitas mulieris, & an veriſimiliter dubitetur de morte, vel non. Et eadem ratione non poterit concedi corpus Chriſti intrantibus mare, vel bellum campeſtre, vel obſeſſis, ad hoc, quod not. in c. paſtoralis. de offic. ordin. Ita Franc. in d. c. alma. num. 4. An
20 vero † corpus Chriſti, quod tempore interdicti ad infirmum defertur, debeat deferri cum ſono campanellæ, & lumine præcedente, & alijs conſuetis, iux. text. in c. ſane. de celebr. miſſ. Dic quòd ſic. quia conceſſo principali, debent omnia concedi quæ pertinent ad reuerentiam, & eſſe principalis. Non enim debita reuerentia, quæ debetur tanto ſacramento, & quę in honorem ſacramenti eſt inducta, debet minui, ſed augeri, & quia hoc non eſt prohibitum, debet ſeruari, d. c. ſane. & pulſari campanella, ut populus audiẽs adoret, procidat, inclinet, & reuereatur, ita Feder. de Sen. conſ. 70.

Sexta. In quatuor anni feſtiuitatibus,
21 videlicet Natalis Domini, † Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſumptionis Virginis glorioſiſſimæ, vbi ianuis clauſis permittitur celebratio diuinorum alta voce, & ſolemniter excluſis excommunicatis, iux. tex. in d. c. alma mater. quamuis manifeſtum ſit presbyterum miſſam celebrantem poſſe ſumere corpus Chriſti, cum debeat celebrare ſeruata forma in d. c. alma mater, §. adiicimus, alij tamen non

poſſunt illud recipere, ut concludit Archid. in d. c. & ita indubitanter eſt tenendum. & ratio eſt: quia cum concedatur tantum participatio diuinorum officiorum, & ſacramenta ſint diuerſa ab officijs, cap. Epiſcoporum. verſ. excommunicatos, de priuil. in 6. ergo. Hinc fit, ꝙ non poterit concedi extrema vnctio, cũ & illa intelligatur interdicta, d. c. quod in te. fit etiam quòd cum tantum permittatur ipſis celebrantibus ſumptio Eu-
22 chariſtiæ, ergo alijs † clericis, vel religioſis non celebrantibus in prædictis quatuor ſolemnitatibus non eſt permiſſum ſumere corpus Chriſti, cum tantum officia diuina permittantur. Franc. in d. §. in feſtiuitatibus. Fit etiam quod tempore interdicti non poſſunt religioſi ſuis fratribus, & ſororibus, quorum curam gerunt tali tempore Euchariſtiam concedere, ſecundum Pet. de Anch. & Ioan. Calder. in d. c. alma mater. Fit rurſum, quòd in his quatuor ſolemnitatibus poſ-
23 ſit aqua † ſolemniter benedici, Virgines, vel altaria conſecrari, vel benedici, velum monialibus imponi, calices, & Abbatiſſæ benedici: cum prædicta non ſint propriè ſacramenta, ſed orationes, ſeu certa officia, quæ tali tempore ſunt permiſſa, vt per Francum, in d. §. in feſtiuitatibus, num. 3.

24 Septima. Diximus, ꝙ tempore † interdicti poſſit dari viaticum morientib. intellige, niſi eſſet interdictum latum nominatim in perſonam: quia tali perſonæ ſunt eccleſiaſtica ſacramenta interdicta, & pro hoc facit cap. cum & plantare, §. excommunicatos, de priuil. & ratio eſt: quia interdictum latum nominatim contra perſonam, habet naturam excommunicationis quo ad derogationem ſacramentorum, & relaxationem, expreſſe tenet Ioan. Andr. in c. præſenti, vbi etiam Franc. de ſent. excom. lib. 6. vbi dicit, ꝙ ſpecialiter interdicto, omnia ſacramenta denegantur ante abſolutionem, ſicut & excommunicato.

Octaua. Matrimonium etiam tempo-
25 re † interdicti, poteſt contrahi: cum teneat etiam contractum cum excommunicato maiori excommunicatione, cap. ſignificaſti. de eo qui du. in matrim. quã poſt. glo. in d. c. alma. Solemnis tamen benedictio tempore interdicti fieri non poteſt: cum tale officium ſit deputatum certo ordini, cap. 2. & 3. de ſec. nup. Et hæc, quando locus eſt interdictus, uel quando eſſent interdicti contrahentes, vel vnus ex eis, quo caſu etiam fieri non poteſt ſolemnis benedictio: quia non debet non interdictus cum interdicto communicare, cap. vt priuilegia. de priuil. Franc. in d. c. alma mater. num. 5. licèt Panor. dubitatiuè dicat in c. non eſt. de ſponſal.

Nona. Damnatis ad mortem non de-
26 bet pœnitentiæ ſacramentum † denegari, nec in hoc ſeruari debet abuſus contrarius, tex. in Cle. 1. de pœn. & remiſ. qui intelligendus eſt, ſi petant, c. ſignificaſti. de eo, qui dux. in matrim. vbi dicitur in ſimili, ꝙ excommunicato debet munus abſolutionis impendi, ſi petat, quod intellige, ut excommunicatus non poſſit à peccato, vel culpa, propter quam eſt excommunicatus inuitus abſolui: cum ſacramentum pœnitentiæ debeat impendi petenti. Licet à vinculo excommunicationis ſic: contra regulam iuris, Inuito
27 non † datur beneficium: nam in multis caſibus multa præſtantur inuitis. Vt abſolutio à vinculo excõmunicationis ut etiam nos diximus, lib. 4. c. 16. nu. 5. Item beneficium poteſt dari inuito, & pro inuito poteſt debitum ſolui, l. ſoluere, ff. de ſolut. Item conſanguineum meũ etiam inuitum poſſum à ſeruitute liberare, l. 1. & 2. ff. de lib. cauſ. Et non obſtat regula iuris, quòd beneficium non confertur in inuitum: quia ibi beneficium accipitur pro priuilegio, quod non datur inuito, quando eſt in præiudiciũ aliorum. Sacramentum etiam Euchariſtiæ ſi petatur, dandum eſt, ut diximus, lib. 1. c. 13. nu. 81.

28 Sed an † cadauer damnati ad mortem tradi debeat ſepulturæ eccleſiaſticæ. Dic quòd ſic, per text. in c. quæſitum eſt. 13. q. vlt.

q. vlt. Quid autem de ſuſpenſo ad furcas. Dicit gloſ.poſt Hoſt.in cap.ex parte, 2. de ſepult. ꝙ talis non debet deponi de furca ſine licentia iudicis, ipſa autem petita, & obtenta, quam de facili iudex debet concedere, l.2.& 3. ff. de cad. tollen. tunc ſi pœnitens fuerit, debet tradi ſepulturæ, d.cap.quæſitum eſt. Quod dictum Hoſt. intellige, ſi ſuſpenſus fuerit in patibulo ſolito, & deputato, ſecus ſi alibi, quia tunc ſine licentia poſſet tolli; quia hoc à iure tunc intelligitur conceſſum, l. obnoxiis, C. de relig. & ſumpt. fun. l. quæ ſub conditione, §. final.ff.de cond. inſtit.

Decima. Sacramentum extremæ vn-
29 ctionis † non debet dari damnatis ad mortem, etiam ſi petant: quia hoc non reperitur iure cautum, arg. de translat. prælat.c.2. Item quia ſit in pedibus, cum quibus habet itinerari ad locum iuſtitiæ. Item quia debet dari tantum infirmis, de ſac. vnct. c. vnic. Ibi, infirmatur quis ex vobis. An uero poſſit dictum ſacramentum iterari,& an deficiente oleo infirmorum,Sacerdos ſi ungat chriſmate, teneat unctio, & de effectu illius ſacramenti uidebimus infra de extrema vnct.

30 Vndecima.Sacraméta† vt morientib. denegari non poſſunt, ſi petant,per text. in clem.1. de pœn. an idem procedat in delinquentibus, qui immunitate Eccleſiæ nolunt gaudere, de qua aliqua diximus li.2.c.48. nu.6. & ſeq. An inquam iſti ſi ſponte ſe iuſtitiæ offerant, miniſtri iuſtitiæ illos detinentes, faciant uiolentiam Eccleſiæ. Dic, quòd non, per reg. ſcienti, & conſentienti non fit iniuria.

31 Quis autem locus † tribuat immunitatem talibus damnatis, vel criminoſis. Dic, quòd locus ad diuinum cultum de conſenſu Epiſcopi,uel ſuperioris ędificatus,quamuis non conſecratus,licèt nondum ſint in eo diuina officia celebrata. Ita Guil.& Imola, in d.Cle.1. licèt Innocen.in c.pen. de immun. Eccleſ.dicat, ꝙ ſit neceſſe ut ſint diuina officia celebrata. Quod puto verũ. Secus dicit Innoc. in ſimplicibus, & priuatis oratoriis, quamuis ſint ibi celebrata officia diuina: quia illa non habent dictum priuilegiũ. De palatio autem Epiſcopi, & ſtatua pręfecti vrbis, an idem ſit quod de Eccleſia, dic,quòd in hoc attendi debet conſuetudo, prout not. Innoc. in c. inter alia. de immun. Eccleſ. Sed quid ſi quis confu-
32 giat ad corpus † Chriſti, cum defertur in via ad infirmum, an gaudeat immunitate, & per Eccleſiam ſit defendendus. Dic quòd ſic: cum nihil ſit maius hoc ſacrificio,c.nihil.de conſecr.diſt.2. Tum ēt quia ſi ſtatua præfecti ſaluat hominem, multo magis corpus Chriſti, quod eſt maius, & dignius omnibus. 1.q.1.c.multi. Et hoc verum de currentibus ad corpus Chriſti. Si vero homicidis, vel latronibus in captiuitate exiſtentibus portatur corpus Chriſti, talibus non ſubuenitur, vt à carcere liberentur, licèt propter hoc ſit iuſtitiæ executio differenda,& ſic poteſt intelligi 13.q.2. cap.quæſitum eſt. arg.de conſecr. diſt.2. c.omnis homo.& cap.tribus:quia in primo caſu confugientem ad ſe in libertate reperit, & ipſum ſaluat: in ſecundo vero ſeruum, & captiuum. Vnde & talem dimittit, ne videatur omnino damnare iuſtitiam, de hoc per Doct.in cap.ſane. de celebr.miſſ. Moder.in clem.1.de pęn.& remiſ. Hoſt. in c.ſane.de celebr.miſſ. qui dicit, quòd opinio, quæ ſe habet, quòd confugiens ad corpus Chriſti, dum defertur in via, ſit defendendus per Eccleſiam, & gaudeat immunitate vſque ad ſanguinis effuſionem, ita etiam tenet Archid, & Do. Anto.in d. c.ſane. de celebr. miſſ.

33 Duodecima. Licet ſacramentum pęnitentiæ nulli hominum ſit denegandum, 23.q.4. vbi nulli hominum claudéda eſt miſericordia. Ad idem 42.diſt.cap. quieſcamus. Hinc Romana Eccleſia dicitur liberalis, c.ſedes. in princ.de reſcrip. Tamen quandoque non eſt dandum à grauibus peccatis ſubito reuertentibus, de pœnit.diſt.1.c.in actione. Rurſum, nec impœnitentibus danda ſunt ſacramenta: Non enim dãdum eſt ſanctum canibus, de pœn.diſt.1.c.nonnulli. Et venia non

eſt

eſt concedenda niſi ſe corrigentibus, vel corrigere volentibus, c. legatur. 24.q.2. text.in c.quod quidam.de pęn. & remiſ. Vnde in errore perſiſtentib. præter denegationem ſacramentorum, eſt deneganda ſepultura eccleſiaſtica, c. quibus. 13.q.2. Hinc negantibus malè ablata reſtituere, vel præſtare cautionem cum potuerint, ſacramenta ſunt deneganda, c.ſuper, de rapt. Nec etiam ſunt danda à grauibus peccatis ſubito reuertentibus, de pœnit. diſt.1.c. in actione. pariter non ſunt danda contra interdictum prælatorum, diſt.32. c.præter, §. porro.

SVMMARIVM.

1 *Catechiſmus & Exorciſmus debent præcedere baptiſmum. & catechiſmus quid.*
2 *Catechiſmus præcedere baptiſmum quare debeat.*
3 *Catechiſmus quid: & propter tria inuentus eſt.*
4 *Credo, quod profertur à baptizando, quid ſignificet.*
5 *Patrini an teneantur ad baptizati inſtitutionem.*
6 *Obligatio pueri quæ fit per patrinum, an ſit propriè votum.*
7 *Exorciſmus in baptiſmo non eſt prætermittendus, qui fit per presbyterum.*
8 *Baptiſmum quatuor præcedunt, & quid ſignificent.*
9 *Vnctio triplex eſt circa baptiſmum.*

De Catechiſmo, & Exorciſmo. Cap. II.

Conſequenter conſiderandum eſt de ſingulis ſacramentis in ſpecie, & primo de baptiſmo. Verum quia Catechiſmus, & Exorciſmus, diſponunt hominem ad ba
1 ptiſmum, & ſunt eius quædam † præambula, vt probatur per tex.in c. ſiue paruuli, cum decem ſeq.de conſecr.diſt.4. Ideo prius videamus de ipſis. Sciendum eſt igitur, quòd nullus abſque catechiſmo, & Exorciſmo baptizari debet, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentū, c.ante.de conſecr.diſt.4. Catechiſmus enim Græce, Latinè dicitur inſtructio. Vnde catechizare inſtruere eſt, vt de ſymbolo, & rudimentis fidei. Vnde etiam catechumenus dicitur audiens, ſiue inſtructus. Sed Exorciſmus de Græco in Latinum dicitur abiuratio, Vt Exi ab eo immunde ſpiritus. Ita Archid. & Turrecr. in d. c. ſiue; Sed modo ad deciſiones deueniamus, quarum prima.

Catechiſmus, qui eſt inſtructio circa
2 fidei † rudimēta, & circa generalia fidei, quæ etiam rudibus ſunt neceſſaria ad ſciendum, conuenienter debet præcedere baptiſmum, ſiue adultus ſit qui baptizetur, ſiue puer. & ratio eſt: quia baptiſmus iuxta S. Tho. in 3.par. dicitur ſacramentum fidei. Ideo merito requiruntur à baptizando ea, quæ ſunt de neceſſitate fidei, & hæc tria ſunt, ſcilicet, fidei ſuſceptio, fidei profeſſio, & fidei obſeruatio. Et ideo propter hæc tria catechiſmus inuentus eſt, in quo fit inſtitutio de articulis communibus diſtincta ad fidei ſuſceptionem, fit etiam reſponſio ad fidei profeſſionem, & ad fidei obſeruationē. De hac reſponſione habetur in cap. pri-
3 ma.de conſecr.diſt.4. Quia vero † adultus peccatum proprium habet, & per ſe credere poteſt, requiruntur hæc ab eo de neceſſitate, & per ſe ipſum reſpōdet. ead. diſt.cap.cum pro paruulis. At in paruulo, qui nec peccatum actuale habet, nec per ſe accedere poteſt, requiruntur ab eo de congruitate, & ideo etiam catechizandus eſt ex ipſa generali conſuetudine vniuerſalis Eccleſię. & fit inſtructio mediante alio, hoc eſt Patrino, cui committitur puer inſtruendus, & ipſe loco eius confeſſionem & profeſſionem facit. Vnde Patrinus nō reſpondet in perſona propria, ſed in perſona paruuli, c.quæris, ead. diſt.ver.difficillimam. Et eſt ſenſus cum
4 dicit † Credo.i. Sacramentū fidei præſto ſum accipere, in perſona pueri loquens, vt Auguſt.exponit. Vel ſecundum Dionyſ. Verbum Credo poteſt referri ad id

quod

quod futurum eſt. Vt ſit ſenſus, Credo.i. quando ad perfectam ætatem veniam ſi dei conſentiā. vel alio modo, vt ſit ſenſus. Credo.i. dabo operam ad hoc quod credat. Et in hoc ipſe puer obligatur: quia non eſt inconueniens, vt vnus alium obliget circa illa, ad quæ omnes tenentur, vt dicit Archid. in cap. ante catechizandi. nu. 3. & Turrecr. in c. ante baptiſmum. de conſecr. diſt. 4. An vero Patrinus etiam obligetur, patebit in ſeq. deciſione.

5 Secūda Patrini,† qui ſuſcipiunt aliquos de ſacro fonte baptiſmi, tenentur ad eorum inſtitutionem, ſi neceſſitas immineat doctrinæ eorum, probatur per tex. in cap. vos ante omnia. de conſecr. diſt. 4. Nam dicuntur fideiuſſores, cum pro pueris in catechiſmo, & baptiſmo reſpondeant, & ſpondeant. Neceſſitas vero tūc imminere dicitur, quādo pueri cum infidelibus conuerſarentur, prout erat in primitiua Eccleſia. Vel ſi parentes pueri eſſent ſuſpecti de infidelitate. Vel ſi puer inter infideles conuerſaturus eſſet. Et ita poteſt intelligi tex. in d. cap. vos ante omnia. Secus ſi nutriretur inter catholicos Chriſtianos, vel quia parētes pueri Chriſtiani ſunt, quia tunc ſatis probabiliter poſſet æſtimari quod eum in fide nutrirēt, & quod fidem addiſceret ab ijs, quib. conuiuit, Arch. in d. c. ante catechizandi.

Tertia. Diximus ſupra in prima deciſ. num. 4. quòd obligatur puer per Patri-
6 num. Huiuſmodi tamen obligatio †non eſt proprie votum, quia votum propriè eſt de eo, quod eſt ſupererogationis. Extenſo tamen nomine eſt votum, quia eſt voluntaria obligatio. Vnde ſuper illud Pſal. Vouete, & reddite. dicit gloſ. quòd votum emittitur in baptiſmo. Non tamen facit duplex peccatū veniendo contra: quia non obligatur poſtea magis, ꝙ prius, de neceſſitate, ſed de bono, & æquo, Aſtenſ. lib. 4. tit. 2. quæſt. quinta.

Quarta. Baptiſmum præuenire debet
7 non tantum catechiſmus, † ſed etiam exorciſmus. de conſecr. diſt. 4. cap. ſiue paruuli. vſque ad cap. illud. quia per exorciſmum aſſiſtente ſibi virtute diuina, poteſtas diaboli expellitur à baptizando. Quare non debet aliquo modo prætermitti, niſi in neceſſitate, quā ceſſante, debet ſuppleri, vt ſolemnitas, & vniformitas ſeruetur in Eccleſia. Ita D. Tho. in 4. diſtin. 6. q. 11. art. 3. q. 1. Debet etiam baptizandus catechizari, & exorcizari per presbyterum, c. ſacerdotes. de conſec. diſt. 4.

8 Quid autem ſignificent† ea, quæ fiunt in Catechiſmo, & Exorciſmo. Dic quòd exſufflatio ſignificat expulſionem maligni ſpiritus, & boni introductionem. cap. ſiue. ead. diſt. Salis linitio ſignificat gratiam, & ſapientiam. ead. diſt. c. ſal. & præſeruationem à corruptione, & putredine futurorum peccatorum, cap. ex hinc. ead. diſt. Saliuæ contactus circa aures, & nares ſignificat ſenſuum ſpiritualium apertionem, cap. poſtea, ead. diſt. Vnctio olei in pectore, & ſcapulis, ſignificat legē Dei, amorem, & charitatem, atque deuotam ſubiectionem, c. deinde, & c. præſentia, ead. diſtin. Et hæc præcedunt Baptiſmum. Sed tria, quę fiūt poſt baptiſmum, ſcilicet chriſmatio in vertice, ſignificat Chriſti gratiam in mente, & conformitate. cap. poſtquam, cum duobus cap. ſeq. ead. diſt. Cerei impoſitio ſignificat fidei & morum claritatem. Veſtis candida innocentiæ reſtitutionem. cap. poſt baptiſmum. cap. accepiſti. ead. diſt. Hæc Arch. in cap. ſiue. nu. 3. de conſecr. diſt. 3.

Quinta. Vnctio triplex fit circa baptiſ-
9 mum.† vna ante, quæ dicitur ad catechumenos, fit in ſignum pugnæ contra inimicos, ſicut athletæ iniunguntur. Secunda fit poſt baptiſmum de chriſmate in vertice, vt ſicut per ablutionem aquæ ſignificatur emūdatio à peccatis, ita per chriſmatis iniunctionem in vertice ſignificatur gratia collata in mente ad bene operandum, ut odor boni exempli ad alios diffundatur. Tertia fit in confirmatione, de qua poſtea dicetur loco ſuo.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmi ſpecies tres.*

2 *Baptiſmus ſanguinis, & flaminis an dicatur*

tur ſacramentum.
3 *Baptiſmus fluminis, vel flaminis, aut ſanguinis, qualiter fiant.*
4 *Baptiſmi ſanguinis excellentia ponitur in ſeptem.*
5 *Baptiſmus fluminis dicitur ſacramentum fidei, & pœnitentiæ.*
6 *Baptiſmi definitio.*
7 *In baptiſmo tria conſiderantur.*
8 *Characteris plures definitiones aſſignantur.*
9 *Sacramentorum eſſentialia.*
10 *Baptiſmi inſtitutio multiplex. & quando inſtitutus. nu. ſeq.*
12 *Baptiſmi licèt ſint tres ſpecies, eſt tamen vnus baptiſmus.*
13 *Etiam non renatos poſſe introire in regnum cœlorum, qualiter intelligatur.*
14 *Aqua non eſt ſacramentum baptiſmi, ſed ablutio.*
15 *Baptiſmi propria materia, quæ. & nu. 17.*
16 *Baptiſmus an in qualibet aqua poſſit fieri.*
18 *Verbum, et elementum ſimul iunctum ſunt neceſſaria ad baptiſmum.*
19 *Baptiſmi forma.*
20 *Expreſſio perſonarum eſt de neceſſitate baptiſmi.*
21 *Expreſſio actus, et perſonæ ſuſcipientis ſunt de neceſſitate ſacramenti, non tamen Ego. & Amen.*
22 *Mutatio formæ verborum ſex modis poteſt contingere in baptiſmo.*
23 *Mutatio vocum manente eodem ſignificatu verborum non vitiat baptiſmum.*
24 *Additio quãdo vitiet baptiſmum. Et quid de ſubtractione. nu. 25.*
26 *Corruptio, quæ in baptiſmo multipliciter cõtingere poteſt, quando vitiet ſacramentum.*
27 *Et quid de tranſpoſitione.*
28 *Intentio baptizãtis neceſſaria eſt ad baptiſmum. & quæ, an actualis, vel virtualis. num. 29.*
30 *Ebrius non baptizat, ſed ſic ebrioſus.*
31 *Intentio miniſtri dupliciter poteſt peruerti.*
32 *Intentio baptizantis ſi ſciri non poteſt, quid faciendum.*
33 *Ad baptiſmi ſolemnitatem pertinent quæ in ritu baptizandi ſeruantur.*

De Baptiſmo, eiusq; ſpeciebus. Cap. III.

POſtea conſiderandum eſt de ipſo baptiſmo, & de quo baptiſmo eſt hic intentio, deinde de eius inſtitutione, atque definitione. Circa primum ſciendũ eſt, † quòd
1 tres ſunt ſpecies baptiſmi, ſcilicet fluminis, flaminis, & ſanguinis. de conſec. diſt. 4. c. 1. in gl. tex. in cap. baptiſmi vicem. & c. catechuminum. gl. in c. firmiſſime. 15. q. 1. & in c. veniens. de presbyt. non bapt. De primo, Ioan. 3. Et poſt hoc uenit Ieſus in terram Iudęam, & baptizabat. De ſecundo, Ioan. 12. baptiſmo hoc habeo baptizari. De tertio, Act. 1. Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto. Primus dicitur propriè baptiſmus, alii duo metaphoricè, quia vterque inſtar baptiſmi aquæ purificat; & per conſequens vicem eius ſupplet. ſic baptiſmus fluminis dicitur propriè ſacramentum, ſed baptiſ-
2 mus † ſanguinis dicitur ſacramentum impropriè, & ita intelligitur tex. in cap. catechuminum. de conſecr. diſt. 4. quia ſacramentum baptiſmi celebratur tantum in aqua, & non in alio liquore, ead. diſt. cap. neceſſarium. Quod ſecus eſt in baptiſmo ſanguinis, & flaminis. Præterea, de integritate ſacramenti baptiſmatis ſunt, neceſſaria repræſentatio ex ſimilitudine, ſignificatio ex inſtitutione, ſanctificatio ex uerborum prolatione, quæ deficiunt baptiſmo ſanguinis, & flaminis. Baptiſ-
3 mus fluminis † fit, cũ aqua fontis ex gratia Spiritus ſancti, ut cũ in noĩe Patris, & Filii, & Spiritus ſancti in aqua quis baptizatur. De quo Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Sed baptiſmus flaminis fit per Spiritum ſanctum, & potiſſimè in articulo mortis, quando quis non poteſt habere copiam aquæ, & ſacerdotis: nam ſi tunc per talem habetur uera contritio, dubio procul ſaluabitur. Tali baptiſmo aſſerunt Doctores Iudęum illum baptizatum eſſe, de quo per

text.

text. in cap. debitum, extr. de baptiſ. quem dicunt alio nomine baptiſmum deuotionis, ſeu contritionis, & non conuenit iſte baptiſmus niſi adultis habentibus vſum rationis, c. baptiſmi vicem. de conſecr. diſt. 4. Sed baptiſmus ſanguinis fit in ſanguine proprio alicuius occiſi, vt cum quis vellet recipere baptiſmũ aquę, ſed impeditur tyrannica perſecutione, & in confeſſione fidei martyrizatus, proprio ſanguine baptizatur. Hoc baptiſmo baptizati fuerunt martyres interfecti pro nomine Chriſti, bene facit c. catechuminum, de conſecr. diſt. 4. ex quo text. colligitur, ꝙ potiſſimum eſt baptiſmus ſanguinis. vbi dicit Auguſt. Baptizatus confitetur fidem ſuam coram ſacerdote, Martyr coram perſecutore, ille poſt profeſſionem ſuam aſpergitur aqua, hic ſanguine. & ſic ponit Auguſt. excellentiam baptiſmi ſanguinis in duobus. Primo in maioritate fidei: quia baptizandus confitetur coram ſacerdote, iſte coram perſecutore. Secũdo in materia baptiſmi: quia ille poſt confeſſionẽ, aſpergitur aqua, iſte ſanguine. Tertio adde, quia aqua baptiſmi ſola ſacramentali ſignificatione videtur repręſentare paſſionem Chriſti. Sanguis verò reali ſignificatione. Quarto in pleniori receptione Spũſſancti: quia ille accipit Spiritum ſanctum, ſed iſte efficitur habitaculũ eius, in quo plenior receptio deſignatur. Quinto in ampliori communicatione Chriſti, quia ille Euchariſtię cõmunicat in cõmemoratione mortis, quia Lucę 22. Hæc quotieſcunque feceritis in meã commemorationem facietis, iſte ipſi Chriſto commoritur. i. ſimul moritur: quia ſicut Chriſtus pro eo mortuus eſt, ita iſte pro Chriſto. Sexto in maiori reuerentia humanæ vitę, quia ille cõfitetur ſe mundi actibus renunciare, iſte ipſis illecebris. i. paſſionibus renunciat, & vitæ. Septimo efficaciori virtute, quia illi omnia peccata remittuntur, ſed non extinguuntur, d. cap. catechuminum. Sed martyrio omnia extinguũtur, ita vt nec veſtigium maneat, nec fomes. Vnde Damaſce. Valde venerandum eſt baptiſma, quod ſecundis non coinquinatur ſordibus, vnde etiam ſtatim introducit in gloriam. Præſens autem intentio noſtra eſt agere de baptiſmo aquæ, qui dicitur ſacra-
5 mentum † fidei, quia in eo fides confertur, per quam Chriſtum induimus. Gal. 3. Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Dicitur etiam ſacramentum pęnitentiæ, quia quãuis in baptiſmo non ſit neceſſaria pęnitentia luctuoſa ſecundum Aug. eſt tamen neceſſaria in adultis pœnitentia, ſcilicet diſplicentia præteritæ vitæ, ſcilicet quo ad maiores, & adultos qui vſum rationis, & diſcretionis habẽt, cap. tres ſunt, de pœnit. diſt. 1. glo. in cap. ſine pnĩa, de conſecrat. diſtin. 4. non autem quo ad paruulos, qui vſum rationis non habent. arg. glo. in d. c. ſiue. Turrecr. in c. firmiſſime. 15. q. 1. Dicitur autem baptiſmus ab eo, quod eſt baptizare, quod Grecè idẽ eſt, quod lauare Latinè. Secundum autem quod baptiſmus eſt nomen ſacramenti omiſſis alijs definitionibus, ſic definitur à magiſtro Sent. lib. 4. diſt. 3. & à gloſ. in cap. neceſſarium, de conſecr. diſtin. 4. quòd eſt ablutio corporis exte-
6 rior † facta ſub forma verborum pręſcripta. Huic ſimilis eſt alia definitio Augu. quæ huiuſmodi eſt. Baptiſmus eſt intinctio in aqua verbo vitæ ſanctificata. Vbi notandum, quòd ſicut in ſacramento altaris ſunt tria, ſcilicet ſacramentum tantum, res, & non ſacramentum, & res atque ſacramentum. cap. cum Marthæ. §. diſtinguendum, de celebr. miſſ. Ita in baptiſ-
7 mo † vnum, quod eſt tantum ſacramentum, quod eſt applicatio aquæ ad hominem, quæ eſt ablutio: aliud, quod eſt res tantum, ſcilicet gratiæ infuſio, & peccatorum remiſſio, & hoc notatur, dum dicitur. Baptiſmus eſt ablutio: nam ſacramentum eſt aliquid viſibile exterius exiſtens, quod ſcilicet eſt ſignum interioris effectus. & ita ablutio corporis exterior quod eſt ſacramentum, ſignificat ablutionem interiorem, ſcilicet peccatorum remiſſionem, & gratiæ infuſionem: ſacramentum vero & rei eſt character. Ita Abb. antiq. in cap. maiores. de baptiſ.

Turrecr.

Turrecr. in c.neceſſariũ,de conſe.diſt.4.

8 Character† verò diuerſimodè definitur. Alii enim dicunt,quòd character eſt quę dam paſſibilis qualitas illuminans animam ad videndum facilius quid ſit credendum,&quid faciendum. Vel melius, character eſt qualitas diſponens, & habilitans animam ad ſuſcipiendam gratiam. Io.verò Damaſc.dicit,quòd character eſt mentis cuſtodia, eo quòd inſeparabiliter mentem cuſtodit, & quia eam præparat, & habilitat ad gratiam,per quam ipſa anima cuſtoditur. Vel, character eſt quædã impreſſio,qua organizatur,& diſtringitur ad animam recipiendam. Hæc Abb.antiq. Et nota,quòd de ſubſtãtia ſa-
9 cramenti nouæ legis † ſunt duo neceſſaria,materia debita elementi, ſ. aqua ſimplex elementaris,& debita forma. Vnde Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentũ.1.q.1. c.detrahe. Sic in ſacramento Euchariſtiæ:nam ad conſecrationẽ corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti requiruntur plura eſſentialia, & inter alia,materia,& forma debita,quorũ altero deficiente,non eſt corpus Chriſti cõſecratum, per ea quæ leguntur, & notantur 7.q.1.c.illud.& cap.cum Marthæ.& capit.literas. vbi Henric.de celebr. miſſ. Item in ſacramento pœnitentiæ peccata delentis inter alia requirũtur duo eſſentialia, oris confeſſio, & cordis contritio, quorum altero deficiente, deficit ſacramentum ſaltem quantum ad Eccleſiã militantem. 24.q.2.cap. legatur. Sic in ſacramento matrimonii ſunt neceſſaria verba, & conſenſus amborum contrahentium, quorum altero deficiente,deficit. 27.q.2.cap. ſufficiat.29.q. 2.cap.ſi quis liber,de ſponſ.cap.tuæ.cap.1.de coniu.ſer. Item in ſacramento Ordinis requiritur factum, ſcilicet olei ſacri effuſio, & manus impoſitio, & verba. Item in ſacramento Cõfirmationis,in fronte requirũtur cum ſacro chriſmate delinitio, & verba, quorum altero deficiente, deficit ſacramentum, prout not. de ſacr. unct. c. unic.§.hoc unguento. Item in ſacramento extremæ unctionis,ut legitur, & not. de ſacr.unct.c.unic. §. de prima. Sic in ſacramento baptiſmi requiruntur materia elementi, forma uerbi,& rurſum intentio miniſtri copulantis formã materię.iuxta illud Ambr. Affectus tuus operi tuo nomẽ imponit, & intentio dirigit opus. Ad hoc,1.q.1.§.ecce.de conſecr. diſt.4.c. retulerunt.ubi ab eccleſia ratum eſt habitum baptiſma propter intentionem. Sic dicimus etiam in matrimonio, de ſponſ. cap.tuæ. & in conficiente Euchariſtiam. Hugo cap.2.de conſecr.diſtin.2. Hinc fit, quòd baptiſma, quod iocosè uel minutè traditur, uel confertur, uerum baptiſma eſt, ſi adſit intentio dandi, ſi autem non adſit,non eſt baptiſma: ut plenè not. Inn. in cap.1.de bapt. Arch. in c.ſolet, de conſecr.diſt.4. At circa Baptiſmi inſtitutio-
10 nem ſciendum eſt,quòd multiplex† fuit eius inſtitutio: nam quo ad materiã,fuit inſtitutus quando Dominus fuit baptizatus à Ioanne: quia tunc Chriſtus tactu ſuæ mundę carnis uim regeneratiuam cõtulit aquis.cap.per aquam.cap propriè,de conſecr. diſt.4. gloſ. Lucę 3.ibi baptizato Ieſu. vbi dicit:baptizabatur Dominus nõ mundari indigens,ſed tactu mundæ carnis aquas mundans,ut vim abluendi habeãt. Sed quo ad formam fuit inſtitutus, cum diſcipulis ſuis dixit. Ite baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Spiritusſancti. d.cap.propriè. Item quantum ad finem,cum dixit Nicodemo. Niſi quis renatus fuerit &c.cap.non ut apponeres.extr.de baptiſ. finis enim baptiſmi eſt introductio,ſiue ingreſſus in paradiſum. Sed quantum ad effectum, cum dixit:Mar.ult. Qui crediderit,& baptizatus fuerit. Baptiſmus enim ſaluat & à pœna, & à culpa.cap.tres ſunt, de pœn.diſt.1.& cap.non ex quo, de conſecr. diſt.4. Item quantum ad efficaciam, & ſignificationem, quando de latere Chriſti exiuit ſanguis, & aqua, quia ex fluxu illo baptiſmus habet efficaciã,ſeu uirtutem. Vnde Ezech.17. Vidi aquam egredientem de tẽplo à latere dextro.&c. Sed quantum ad ſignificationem,quãdo de latere eius exiuit ſanguis,& aqua, quæ erant ſigna baptiſmi,

ptiſmi, & Euchariſtiæ. Ex officio verò, quando miſit diſcipulos ſuos binos, & binos ad prædicandum, & baptizandum. Habetis ergo ex his multiplices, & diuerſas baptiſmi inſtitutiones. Item qualiter
11 baptiſmus † fuit inſtitutus ante paſſionem, & poſt: ſed ante, inſtitutione priuata, poſt, inſtitutione publica, cum omnibus publicatum, & impoſitum eſt euangelium. Prima inſtitutio erat quaſi in conſilio, ſecunda ex præcepto, cuius vnuſquiſque debitor eſſe cœpit, ex quo ad eum inſtitutio peruenit, ſecundum Bon. 4. diſt. 3. par. 2. q. 1. ar. 1. q. 1. in fine. Rich. 4. diſt. 3. q. 5. art. 2. Aſtenſ. lib. 4. titu. 3. de baptiſ. art. 3. Sed modo colligamus deciſiones: & prima eſt. Licèt tres dixerimus eſſe ſpecies baptiſmi, non ta-
12 men contradicimus † Apoſtolo dicenti ad Epheſ. c. 3. quòd vnus eſt baptiſmus, vna fides, & vnus Deus. Nam baptiſmus propriè qui requirit duo, ſcilicet verbum, & elementum, ſolum unus eſt, & de tali intelligitur dictum Apoſtoli. Sed alij, ſcilicet flaminis, & ſanguinis, dicuntur impropriè: quia ſupplent vicem baptiſmi, cap. baptiſmi vicem, de conſecr. diſtinct. 4.

Secunda. Quamuis Ioannes cap. 3.
13 dicat. Niſi quis renatus † fuerit ex aqua, & Spiritusancto, non poteſt introire in regnum cœlorum. vt habetur in cap. maiores, & cap. non ut apponeres, de baptiſ. tamen aſſeueramus etiam non renatos ex aqua, & Spiritusancto poſſe introire in regnum cœlorum, modo ſint baptizati baptiſmo flaminis, vel ſanguinis. De primo eſt text. in c. debitum, de baptiſ. Tali baptiſmo fuit baptizatus latro, cap. nullus, de pœnit. diſt. 7. cap. baptiſmi vicem, de conſecr. diſtin. 7. De ſecundo loquitur text. in c. catechuminum, ead. diſtinct. Igitur authoritas Ioannis intelligenda eſt, quando baptiſmus fluminis poſſet haberi: nam tunc alii non ſufficiunt, ſed ſi ille haberi non poteſt, tunc alii ſufficiunt ad vitam æternam. dicto cap. baptiſmi vicem, & c. debitum.
14 Tertia. Licèt Gandulphus † dixerit, quòd aqua ſit ſacramentum, argu. de conſecr. diſt. 2. c. ſacrificium, quod etiam ſonare videntur verba Hugon. de S. Victore; nam ipſe in definitione baptiſmi dicit, ꝙ eſt aqua. Vnde ſi aſinus bibat aquam illam, bibit ſacramentum, vt refert gloſ. in cap. detrahe, 1. q. 1. Tamen hoc non eſt verum: quia cùm ſacramenta nouę legis ſanctificationem quandam operantur, ibi perficitur ſacramentum, vbi perficitur ſanctificatio, in aqua autem non perficitur ſanctificatio, ſed in applicatione aquæ ad hominem, & ideò non ipſa aqua, ſed vſus eius, qui eſt ablutio, eſt ſacramentum. Concordat magiſter Sent. & Alex. de Hales. ita Turrecr. in c. detrahe, nu. 3.
15 Quarta. Baptiſmi propria † materia eſt aqua ſimplex elementaris, ex inſtitutione diuina, Io. 3. Niſi quis renatus fuerit, & cæt. Huius quidem inſtitutionis conuenientia poteſt colligi ex multis, & primo: quia ſacramentum maximæ neceſſitatis, vt eſt baptiſmus, ſine quo nullus poteſt ſaluari, debet habere materiam maximè communem, ne propter defectum materiæ aliquis impediretur à talis ſacramenti ſuſceptione: ſed aqua eſt huiuſmodi, vbique enim inueniri poteſt, ergo. Secundo, propter aquæ proprietates, quæ ſua humiditate lauat ſordes, ſua frigiditate temperat ſuperfluitatem calorũ, & eſt lucida oculis intuentium. Sic baptiſmus mundat ſordes animæ, refrigerat æſtum carnalis concupiſcentiæ, & illuminat oculos mentis reſpectu diuinæ notitię. Tertio, ex ipſa ratione baptiſmi, quę eſt regeneratio in ſpiritualem vitam, quòd maximè conuenit aquæ. Vnde & ſemina, quibus generantur omnia uiuentia, ſcilicet plantæ, & animalia, humida ſunt, & ad aquam pertinent. Hæc Turrecrem. in c. 1. num. 4. de conſecr. diſt. 4. Aſtenſ. lib. 4. tit. 3. art. 4.
16 Quinta in qualibet aqua † qualitercunque tranſmutata, dummodo non ſoluatur ſpecies aquę, poteſt fieri baptiſmus. Si autem ſoluatur ſpecies aquæ, non poteſt fieri baptiſmus, iuxta S. Tho. 3. par.

Turre-

Turrecr.in cap.1.de conſecr.diſt.4.& ex hoc correlariè ſequuntur aliqua. Primo, quòd cum tranſmutatio, quæ fit in aqua maris, & in alijs aquis, non ſit tanta,quę ſoluat ſpeciem aquæ,quod in huiuſmodi aquis poteſt fieri baptiſmus. Secundo ex eadē ratione ſequitur,quòd in lixiuio,& in aquis ſulphureis,& in aliis aquis,quę ex terra, per quā tranſeunt immutantur, pōt fieri baptiſmus. Tertio,ꝙ cū aqua roſacea ſit liquor à roſa reſolutus,in ea nō poteſt fieri baptiſmus, & eadem ratione, nec in aquis alchimicis,ſicut nec in vino vel in aqua cum vino, vel aliquo liquore mixta, quod intelligerē etiam ſi ſatis maior pars eſſet de aqua, modo ſolueretur ſpecies aquæ. Prout tenet Hoſt. in ſum. eod.tit.§. Quæ ſit eius forma.verſ.Quid ſi alius liquor. & in cap. non ut apponeres, eod. tit. Quarto, quòd ſi aqua paludis eſſet in tantum degroſſata, quòd recederet à vera raritate aquæ, non eſſet baptiſmus, ſicut ſi eſſet lutum, aliàs eſſet baptiſmus, quia adhuc manet ſpecies aquæ. Quinto,quòd in aqua,ſicut eſt ius, ſiue brodium pinguium, vel huiuſmodi, quæ infrigidata congelantur, & conſtāt, & ceruiſia, & vrina, & lixiuium, quod multam habet commixtionem acutorum corporum, non poteſt fieri baptiſmus: ita Henric.& Panorm. in d.c.non
17 vt apponeres. Conclude ergo † ex omnibus prædictis, ꝙ debita materia baptiſmi eſt aqua ſimplex, naturalis, potens abluere. Aqua dicitur, quia in nullo alio liquore poteſt fieri baptiſmus. Pura: quia non in brodio, vel aqua mixta pinguedine, uel butyro, quando ſcilicet permixtum ſoluit ſpeciem aquæ. Naturalis, nō artificialis, unde excluditur aqua roſacea, & alchimica. Item nec aqua ſupernatans liquori, quæ dicitur flegma. Potens abluere: quia aqua in linteo madido, uel lana non eſt apta lauare, niſi exprimatur extra.

18 Sexta. Nec ſolum elementum,nec ſola uerba ſufficiunt ad baptiſmum. Sed utrumque neceſſarium eſt, cap. detrahe, 1.q.1. Hinc fit, quòd ſi aliquis immergat aliquem, & non proferat uerba, non baptizat: quia alterum eſſentialium deficit, hoc eſt uerbum, cap. non ut apponeres, de baptiſ. cap. propriè, de conſecr.di
19 ſtin.4. Forma autem eſt illa, Ego † baptizo te,in nomine Patris, & Filij,& Spiritusſanċti, amen. Quam formam Dominus tradidit diſcipulis ſuis, cum dixit. Ite, baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſanċti, c. propriè, de conſecr. diſt. 4. & gloſ. eod. tit. c. 1. Sed notandum, quòd in prædiċta forma ſunt quatuor: Primum, expreſſa nominatio perſonarum in Trinitate. Secundum, expreſſio aċtus baptizandi, & perſonæ ſuſcipientis, cum dicitur. baptizo te. Tertium eſt, expreſſio baptizātis: Ego. Quartum eſt, quod pertinet ad cōfirmationem totius. Amen. Et ſecundū hoc ponendæ videntur quatuor Deci-
20 ſiones. Prima eſt, † quòd expreſſio perſonarum eſt de neceſſitate baptiſmi. Quod expreſsè patet ex determinatione ſanċtæ Eccleſiæ, quæ habetur in cap. in Synodo, de conſecr.diſtin.4. Vbi dicitur ſic. In prædiċta Synodo ſacerdotes voluerunt, ut qui unam de Trinitate perſonam in baptiſmo non nominaret, illud uerum baptiſma non eſſet, nec eſſe poſſet. Quod ſecus erat in primitiua Eccleſia, ubi uerus erat baptiſmus collatus in noīe Chriſti tantū: quod faċtū eſt ex ſpeciali reuelatione Spiritusſanċti, ut nomē Chriſti amabilius redderetur, quod valde odioſum erat incredulis, 1. Corin. 1. Nos prædicamus, & cæt. Rurſum infertur, ꝙ non ſufficit formam mente concipere, & non uoce proferre, d.c.in ſynodo, & ibi Archid. ubi extendit ad alia ſacramenta, dicens, quòd mutus baptizare non poteſt: ut etiam notatur in cap. paruuli. ead. diſt. An uero ſit baptizatus ille qui baptizatur in nomine Genitoris, & nati, & ſanċti flaminis. glo. in c. multi, dicit, quòd ſic: quia non refert utrum ex æquipollentibus quid fiat, arg. ff. de uerb.oblig. l.quæ extrinſecus. & l.ſi ſub una, Henr. uero in c. non ut apponeres, uī reſidere cum alia opinione dicentiū,

quòd

quòd non ſit baptiſmus. Secunda eſt,
21 quòd † expreſſio actus, & perſonæ ſu-
ſcipientis ſunt de neceſſitate ſacramenti,
patet ex determinatione Eccleſiæ, quæ
habetur in cap. 1. eod. tit. vbi ſic dicitur.
ſi quis puerum ter in aqua immerſerit
in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſan
cti, & non dixerit, Ego baptizo te, non
eſt baptizatus. Hoc etiam tenet gloſ. in d.
c. multi, in fine. Tertia. Expreſſio perſo
næ baptizantis non eſt de neceſſitate Sa-
cramenti. Hinc ſi omittitur pronomen,
Ego; & diceret quis baptizo te &c. be-
ne baptizat: quia ſubintelligitur prono-
men. arg. C. de fideicom. verbum vo-
lo maximè, quoniam nec Chriſtus: ap-
poſuit pronomen cum dixit. Ite baptiza
te. Hinc fit, quòd baptiſmus, qui confer
tur à Græcis eſt verus baptiſmus, qui ſic
baptizant. Baptizetur ſeruus Chriſti Ni
colaus in nomine Patris, & Filij, & Spi
ritusſancti. Amen. Quia reuertentes ex
eis ad obedientiam Eccleſiæ non rebapti
zantur, vt dicit Turrecrem. in cap. ſi nõ,
nu. 6. de conſecr. diſt. 4. gloſ. in d. c. multi.
Quarta, quòd nec Amen eſt de ſubſtan-
tia, vt ibi per Turrecrem.

Septima. Mutatio in forma verbo-
22 rum † poteſt contingere multipliciter;
videlicet vocum variatione, additione,
ſubtractione, corruptione, tranſpoſitio-
ne, & interruptione. Quantum ad pri-
mum ſit talis deciſio. Mutatio qualiter-
cunque fiat circa voces manente eadem
ſignificatione, & modo ſignificandi, non
obeſt ſacramento baptiſmi. Nam ſi aliud
eſſet, ſequeretur huiuſmodi abſurdum,
quòd non poſſent ſacramenta conferri
niſi in lingua Hebraica, in qua forma Sa
cramentorum fuit inſtituta? Nunc au-
tem poteſt conferri baptiſmus in qua-
cunque lingua, Hebraica, Græca, & La
tina, & in omni alia materna. ergo ſecun
dum Petr. cum quo concordat Hoſtien.
in Sum. eo. tit. §. quæ ſit eius forma, ad fi-
nem, ſub §. quid ſi Latinus. ergo. Et ra-
tio eſt: quia forma realis potius atten-
denda eſt, quam verbalis, de conſecr. di-
ſtinct. 4. cap. retulerunt.

23 Octaua. Si mutatio † vocum non eſt
tanta, quin maneat eadem ſignificatio
ſecundum accommodationem vſus, licèt
non ſecundum regularem formam pri-
mæ inſtitutionis, & tunc eſt baptiſmus,
ſi fiat ex ſimplicitate, & non ex peruer-
ſitate, ſiue mutatio fiat ex parte ante,
ſiue poſt. Dicit tamen D. Tho. quòd hoc
præcipuè accidit, quando ſenſus locutio
nis remanet, quando corruptio eſt à par-
te finis: ſecus ſi à parte principij, maxi-
mè quando mutatio eſſet magna. Vnde
Papa reputat baptizatum eum, qui à quo
dam ſacerdote ignaro Latini eloquii ba-
ptizatus eſt in nomine Patria, & Filia, &
Spiritua ſancta, de conſecr. diſt. 4. c. retu-
lerunt. At ſi erraret ex peruerſitate, talis
error impediret, quia aliud intenderet fa
cere, quàm dicant, vel faciant catholici.
Arch. in d. c. retulerunt. Rurſum. Si di-
catur Nos, vbi Ego, & baptizamus, vbi
baptizo, & vos, vbi te, & tunc eſt con-
cluſio Petri de Palude, ꝙ eſt verus baptiſ
mus, licèt incurratur peccatum: quia re
manet ſenſus verborum ex accommoda
tione vſus. Sed ſi dicatur: In nomini-
bus, vbi dicitur, In nomine, vitiatur:
quia de forma eſt vnitas eſſentialis perſo
narum, quam repræſentat numerus ſin
gularis, ſicut & Trinitas perſonalis in di
ſcretione perſonarum. Ita Turrecrem.
in d. c. ſi non, nu. 10.

Nona. Circa additionem. Secundum
24 Canoniſtas ſit talis deciſio. Additio † ſi-
ue præmittatur, ſiue ſequatur, ſiue in-
terponatur, ſemper vitiat baptiſmum;
quia formæ nihil addendum eſt, ſiue de-
trahendum, c. firmiſſimè, & c. ſi non ſan
ctificatur, & c. de Arrianis, de conſecr.
diſt. 4. Et in hoc Hoſt. in ſum. concor-
dat, dicens, quòd ſi quis dicat. Ego te ba
ptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiri
tusſancti, & omnium ſanctorũ non eſt
baptizatus: quia nihil debet iungi for-
mæ. & in hoc hodie omnes conueniunt.
Ita etiam tenet Archid. in d. c. ſi non ſan-
ctificatur.

Decima. Circa ſubtractionem. D. Th.
25 & quaſi comm. Doct. aſſerunt, † quòd

ſi ſubtrahatur aliquid, quod eſt de ſubſtantia formæ, ſiue inuocatio Trinitatis, ſiue actus exercitus cum perſona baptizanda, tollitur ſacramentum, & ille, qui baptizat, grauiter peccat. Si verò tollitur id, quod non eſt de eſſentia formę, vt ſi à forma baptiſmi tollatur, Ego, vel Amen, vel à forma conſecrationis, enim, & tunc non tollitur ſacramentum, ſed graue peccatum eſt. Turrecrem. in d. c. ſi non. verſ. tertio modo.

Decima. Circa corruptionem. Hæc deciſio ponitur iux. D. Thom. & Pet. de
26 Palude. Corruptio † uerborum, quæ fit ex induſtria, & malitioſè, impedit baptiſmum: quia nō uidetur intendere quod Eccleſia intendit. Sed illa, quæ fit ex ignorantia, uel defectu linguæ, ſi tanta eſt corruptio, quæ aufert ſenſum locutionis, quod maximè fit, quando contingeret in principio dictionis, ut ab iſta dictione, patris, ſubtrahatur prima littera, uel ſyllaba, & loco eius apponeretur matris, non eſſet baptiſmus: quia ſenſus omninò mutatur. Si autem ſenſus locutionis maneat, quod præcipuè accidit, quando corruptio eſſet in fine. Exemplum in d. c. retulerūt, & tunc eſſet baptiſmus. Si uerò corruptio fieret ex neceſſitate, ut ſi puer moreretur, antequam ſacerdos perficeret uerba formæ: & tunc piè creditur, ꝙ ſummus ſacerdos ſuppleat: Vnde talis ſi moriatur, in cemiterio ſepeliendus eſt. Si uerò ſuperuixerit, ratione dubii credo, quòd ſub conditione rebaptizandus eſt, iux. c. 2. eod. tit. Henric. in d. cap. non ut apponeres.

Vndecima. Circa tranſpoſitionē, dic,
27 quòd ſi tranſpoſitio † fit ex certa malitia, non eſt baptiſmus: quia non intendit ſeruare formam Eccleſiæ. Si uerò fit ex ſimplicitate, & talis tranſpoſitio mutaret intellectum uerborum, ut ſi diceretur, baptizo in nomine te Patris, & Filii, &cæt. uel ſi tranſponerentur ſyllabæ, ut in nomine triſpa, & huiuſmodi, tunc non eſt baptiſmus. Si uerò per tranſpoſitionem maneret ſententia, eſt uerus baptiſmus, ut ſi diceretur, Ego te baptizo in Patris, & Filii, & Spiritusſancti nomine. Ita Pet. de baptiſ. tract. 1. forma baptiſmi qualis eſſe debeat. Sic interpoſitio ſi eſt modica, ita quòd ſecundum uſum communem non uidetur actum diſcontinuare, ut interueniat ſilentium, aut tuſſis, aut reſpiratio, aut aliquid huiuſmodi, tunc erit baptiſmus. Sed ſi diſcontinuatio eſſet magna, ita quòd actū euidenter diſcontinuet, tunc nocet: ita Turrecrem. ubi ſup. & Henric. in d. cap. non ut apponeres, num. 12.

28 Duodecima. Cum † nō ſolum ſit neceſſarium verbum, & elementum ad perficiendum baptiſmum, ſed etiam requiratur intentio, ideò apponamus has deciſiones, quarum prima eſt. Intentio baptizantis exigitur ad perficiendum ſacramentum baptiſmi, vt nos ſupra affirmauimus num. 9. glo. in cap. dedit, quæſt. 1. Et non obſtat quòd baptiſmus ſit opus Dei, & non hominis, cap. à quodam, cap. ſi inter, de conſecr. diſt. 4. ergo in ipſo conferendo non exigitur hominis intentio, arg. 1. quęſt. 1. c. dedit, in fine. ibi, Ebrius. Hinc Gan. & eius ſequaces dicebant, nō eſſe neceſſariam intentionem baptizantis in hoc ſacramento, nec in alijs ſacramentis neceſſitatis: Nam in contrarium eſt veritas, ſecundū Hug. & Pet. Lomb. & alios; quia ſicut in hoc ſacramento, & in alijs ſacramentis forma eſt ſeruanda, ita intentio ad illud, vel illa celebranda eſt attendenda, aliàs quomodo affinitates ſpirituales contraherentur niſi intentio baptizantis intercederet? Et quod dicitur quod hoc ſacramentum eſt opus ſolius Dei: debet intelligi, quòd ſolus Deus per illud peccata dimittit. Ita Archid. in c. ſolet, de conſecr. diſt. 4. Nec etiam obſtat d. c. Dedit, de conſecr. diſt. 4. c. baptiſmus, in fi. vbi dicitur, quòd Ebrius, vel Ebrioſus, poteſt conferre baptiſmum, qui non poſſunt habere intentionem baptizandi: quia reſpondetur, quòd ibi loquitur non de Ebrio, qui eſt inſcius, & obliuioſus, ſcilicet cum iacet ſepultus vino: ſed nomine Ebrij ibi intelligitur peccator, ſcilicet qui laborat uitio tali, quod

ſæpè

ſæpè inebrietur, ſecundum Hug. & Archid. in d.c.dedit.

29 Tertiadecima. Licèt intentio miniſtri ſit neceſſaria † ad baptiſmum, tamen ſecundum D.Thom.& Pet.de Palude, nõ eſt neceſſaria actualis præcisè, ſed uirtualis. Virtualis autem dicitur, qnãdo quis habuit actualem intẽtionem nudam miniſtrandi Sacramentum, & ex illa motus eſt ad miniſtrandum, poſito, quòd actualiter non cogitet cum miniſtrat, virtualiter tamen manet intentio præuia: & hęc ſufficit. Exemplum: In me eſt actualis intentio eundi ad Eccleſiam, impero pedem moueri, & licèt in medio motus ceſſet intentio actualis, manet tamen motio pedis.

Quartadecima. Defectus intentionis in ſexu, ſeu conditione perſonæ baptizandæ, impedit quandoque baptiſmum, puta, quando intendebat tãtum maſculum baptizare, & non fœminam, & illa eſſet fœmina. arg.ff.de contr.empt.l.alioquin. 39.quæſt.1.c.1.verum ſi intendebat baptizare perſonã cuiuſcunque ſexus eſſet, eſt baptizata: quia quantum ad Dei cultum, non eſt maſculus, neque fœmina, neque liber, neque ſeruus, omnes enim in Chriſto eandem mercedem accipiemus, in Auth. de monach.§.hinc autẽ nobis, collat.1. Et licet homo erret in ſexu, non tamen errat in perſona, quam tenet, & baptizare intendit. arg.ff.de pign.act.§.1. in fi. l.in venditione, §.planè, de contr. empt. Si verò de hoc non cogitabat, ſed ſimpliciter baptizabat, videtur baptizatus, per d. §.planè, & alia intra ſup. alleg. Aſten ſ.lib.4.tit.5.art.3.quamuis Hoſt.in ſum.eod.tit.dicat, quòd debeat ſi adhuc viuit, baptizari ſine errore.per c.2.eod.ti. Prima tamẽ opinio mihi videtur verior.

30 Quintadecima. Ebrius qui habet ligatam rationem, & neſcit † quid agat, non poteſt baptizare: cum non poſſit habere intentionem baptizandi. Et talis dicitur Ebrius actu, ita frater Io.in ſum. confeſ. in rubr.de baptiſ.q.35. ſed ebrioſus, qui dicitur ille, qui conſuetus eſt inebriari, licèt aliquando poſſit eſſe ſobrius in actu, baptizat, ſi eo tempore ſciat quid faciat, etiam ſi lingua aliquo modo balbutiat: quia illud nõ eſt ſemper ſufficiens ſignũ ligaminis rationis. Vnde ſi formet verba intelligibiliter, licèt non omnino perfectè, baptizat. Si autem ita corrupiè, ꝙ communiter intelligi non poſſet, eſſet poſtea rebaptizandus, & ita intelligitur d. c.dedit, & c. baptiſmus, Bonau. 4. diſt.5. dn.circa literam.q.11.

Pariter. Si quis aliquem iocosè baptizaret, modo adſit intentio baptizandi, eſt vere baptizatus, quod expreſſum eſt 7. quæſtio.1. c. Spiritusſanctus. & §. ecce.

31 Sextadecima. Intentio miniſtri † an requiratur recta ad baptiſmum reſpon. D.Thom.6.quæſt.1.ar.2. q.2. quòd dupliciter poteſt peruerti miniſtri intentio. Vno modo reſpectu ipſius Sacramenti, puta, cum quis non intendit Sacramentũ conferre, ſed deluſoriè aliquid agere, & talis peruerſitas tollit ueritatem ſacramẽti, præcipuè quando ſuam intentionem manifeſtat exterius. Exemplum in Pagano, qui nec Chriſtianus eſt, nec Iudæus, nec baptizatus, nec circunciſus, qui deluſoriè hoc faceret non obſeruando formam & intẽtionem Eccleſiæ, iux. tex.cum glo.in c.quos à Paganis, de conſecr. diſtin.4. Alio modo poteſt peruerti intentio miniſtri, quantũ ad illud, quòd ſequitur Sacramentum, puta, ſi presbyter intendat fęminam baptizare, vt abutatur ea, & talis miniſter quamuis grauiter peccet, tamen conficit ſacramentum.

32 Septimadecima. Quid ſi ſciri † non poteſt certitudinaliter intentio baptizantis. verbi gratia, Eſt quis baptizatus à pagano, qui ſi baptizat in forma Eccleſiæ, eſt baptizatus, c. Romanus, de conſec.diſt.4. aliàs ſecus, d. c.quos à Paganis. Reſpon. Aug.in c.ſolet, de conſecr. diſtin.4.quòd implorandum eſt ſuper hoc diuinum cõſilium: quod ſi non reuelet Deus, ſub cõditione ſic ablutus, eſt baptizandus ca.2. eo.ti.vel fortè poſſet dici, quòd poſſet colligi intentio miniſtri, quando morem Eccleſiæ Paganus ſeruaret in baptizando.

Octauadecima. Præter materiam debitam,

bitam, & formam, atque intentionem, quæ ſunt de neceſſitate in ſacramento ba
33 ptiſmi, ſunt & alia, † quæ in ritu baptizandi ſeruantur, quę pertinent ad ſolemnitatem. Adhibentur autem huiuſmodi, tum ad excitandam deuotionem, & reuerentiam ſacramenti, tum ad inſtructionem fidelium, tum ad cohibitionem dæmonum, ne ſacramentalem impediant effectum. Ordo verò pertinentium ad ſolemnitatem baptiſmi, ſecundum morem Eccleſiæ vſitatum, eſt iſte; Primò enim inſufflatur, ut uirtus diaboli exterior expellatur, & exterius expellenda ſignificetur, c. poſtquã de conſecr. diſt. 4. & c. ſeq. Secundò ſignum crucis fit in pectore, & in fronte, vt dęmon ſe cognoſcat expellendum tam in occulto cordis, quàm in publico confeſſionis. c. poſtea, ead. diſtin. Tertiò ſal in ore ponitur, vt ſignificetur quod per baptiſmum ſapor ſapientiæ præparatur, c. ex hinc, ead. diſtin. Quartò fit aurium, & narium cum ſputo linitio, vt ſignificetur gratia ad diſcernendum, & obediendum, c. poſtea tanguntur, ea. diſt. Quintò fit linitio olei ſancti, quod dicitur oleum catechuminorum, in pectore, & ſcapulis, vt ſignificetur apertio mentis ad Deum amandum, & eius onera portandum, c. deinde, ead. diſt. Sextò fit poſt baptiſmum inunctio chriſmatis in vertice, vt ſignificetur apertio mentis impertibilis ad contemplandum. Chriſma enim confectum eſt de oleo lucente, & balſamo conſeruante. Et debet hæc fieri inunctio de Chriſmate noua, non ueteri, de conſecr. diſtin. 4. c. ſi quis. Septimò datur ei veſtis candida, ad deſignandum nouitatem uitæ, c. poſt baptiſmum, de conſecrat. diſt. 4. D. Thom. 3. p. q. 71. art. 3. c. 4. Bonau. 4. diſt. 6. in fine articulorum, qui ponit pertinentia ad ſolemnitatem.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmus poteſt ſuſcipi ſine aliis ſacramentis. Sed alia non.*

2 *Baptiſmus poteſt dari à quocunque, ſed alia non.*

3 *Baptiſmus fundamentum eſt & ianua omnium ſacramentorum.*

4 *Baptiſmus an tollat irregularitatem, & quando eam inducat.*

5 *Et an tollat infamiam.*

6 *Baptiſmus eſt efficacior pœnitentia. Et in duobus æquiparantur.*

7 *Baptiſmus a Circunciſione quid differat.*

8 *Baptiſmi effectus, an ſit æqualis in omnibus.*

9 *Pœna originalis peccati eſt quadruplex.*

10 *Baptiſmus à quocunque collatus, non reiteratur,*

11 *Baptiſmus propter quinque rationes non reiteratur, & nu. 13.*

12 *Baptiſmum iterans grauiſſimè peccat, magis quàm fictè accedens.*

13 *Et tales grauiſſimè puniendi ſunt.*

14 *Baptiſmus fieri debet in Eccleſiis, vbi deputati ſunt fontes.*

15 *Per baptizandi actum quis non dicitur habere curam animarum.*

16 *Baptizare ſeipſum nullus poteſt.*

17 *Beneficium ſibiipſi nullus conferre poteſt, vel patronus ſeipſum præſentare.*

18 *Viuus non baptizatus, non poteſt poſt mortem baptizari.*

19 *Puer qui totaliter non eſt natus, an poſſit baptizari.*

20 *Puer non debet extrahi à matre adhuc viuente vt baptizetur.*

21 *Monſtrum qualiter baptizari debeat.*

22 *Baptizandus an ter vnda perfundatur.*

23 *Baptizatus an quis ſit vbi fuerit in dubio, an debeat baptizari.*

24 *Ad baptiſmum tenetur quecunque creatura rationabilis.*

25 *Baptiſmus ſimulatoriè acceptus an reiterandus.*

26 *Monachis circa baptiſmum quæ ſint prohibita.*

27 *Baptiſmus an omni tempore ſit conferendus.*

28 *Baptiſmi characterem an amens, vel dormiens ſuſcipiat.*

29 *In baptiſmo an ſufficiat vna perſona tantum.*

De

De prærogatiua, & efficacia baptiſmi. Cap. IIII.

DEinde conſiderandum eſt de prærogatiuis quæ habet ſacramentum baptiſmi. Vnde ſciendum eſt quòd baptiſmus
1 habet multas prærogatiuas, † videlicet quia poteſt ſuſcipi ſine aliis ſacramentis, ſed alia non ſine ipſo. c. ſi quis per ignorantiam. 1.q.1. Hinc dicitur magis neceſſarius, c. præter hoc, diſt.32. Quare ſi contingat aliquem ordinari ante baptiſmum, nihil recipit. 1.q.1. c.ſi qui confugerint. Item ſine eo non poteſt aliquis contrahere cum Chriſtiana, vel aliqua cũ Chriſtiano, 28.q.1. c.caue. Item ſine eo non poteſt haberi ſalus, ſed ſine aliis poteſt, de conſecr.diſt.4. c.firmiſsimè. Et non obſtat tex.in c.baptiſmi uicem, & c. catechuminum, ead.diſt. quia intelligitur quod ſine baptiſmo fluminis non poteſt haberi ſalus, quando poteſt haberi. Sed ſi haberi non poteſt, tunc alia baptiſmata ſufficiunt ad ſalutem. Item ſine inuocatione Trinitatis non eſt baptiſmus, de cõſecr.diſtin.4. c.ſi re uera, & c.in ſynodo.
2 Item poteſt dari † à quocunque, ſed non alia, diſtin.32. cap.præter hoc, per totum, nam non corpus Chriſti, 24.q.1. cap.ult. & quæ ſit ratio, notatur in glo.in d.c.vlt. verſ.in baptiſmo. Quod intellige, quando timetur de periculo, puta, quia mors videtur propinqua, tunc enim talis puer poteſt à quocunque baptizari, etiam à laico, vel muliere, ſiue ſint Catholici, & Fideles, ſiue Iudæi, Pagani, vel Infideles, & etiam excommunicati, ſuſpenſi, Hæretici, & Sciſmatici, dummodo, ſeruent formam debitam, quam ſeruat Eccleſia. Dicens: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti Amen. & intendant illud facere quod intendit, ſeu facit Eccleſia: verum qnando baptiſmus in prædicto caſu neceſſitatis alicui confertur, hæc conſideratio eſt adhibenda, vt ſi non adeſt presbyter, cuius propriũ eſt munus baptizare, c.conſtat, de conſecrat. diſt.4. fiat à digniori perſona. (verbi gratia) Præſentibus presbytero, & clerico, clericus non baptizabit, ſed presbyter. Similiter laico, & muliere præſentibus, ſolius laici erit baptizare. Et ſi clericus, & laicus ſunt præſentes, imminente tali neceſſitate clericus baptizabit, & nõ laicus. In tali etiam neceſſitate fidelis pręfertur infideli, aliter contrafaciens peccaret: & ratio iſtorum eſt: quia ille, qui baptizat, repræſentat perſonam Chriſti, quę perfectius repræſentatur per fidelẽ, quàm infidelem, per uirum, quàm mulierem, per promotum, quam non promotum, per tonſuratum, quàm non tonſuratum. Quod autem quælibet creatura rationalis in neceſſitate poſſit baptizare, patet per tex.in c.in neceſſitate, c. Romanus, c.ſanctum, c. à quodam, cum ſimilibus, de conſecr.diſtinct.4. cap.ad limina. 30. q.1. cap. ſuper quibus 30. quæſtio.3. Imò etiam monachus poteſt baptizare, 16. quæſtio.1. c.doctos, licet non poſſit eſſe compater. 18. q.2. c.peruenit, & ibi glo. Si vero nullum fuerit periculum, ut quia puer natus eſt uiuax, & bene diſpoſitus, & tunc ad ſolum presbyterum ex officio ſpectat baptiſmus: quia per baptiſmum recipitur baptizatus in collegiũ Eccleſiæ militantis: talis autem receptio pertinet ad habentem authoritatem in collegio, vide Panorm. & Docto.in cap.1. de baptiſ. Item alia prærogatiua eſt, quia eſt
3 fundamentum, & ianua omnium † Sacramentorum, de conſec.diſtin.4. c.cum itaque, in fi.c.ueniens, de cler. non bapt. 1.q.1. cap. ſi quis confugerit. Item quia per ipſum originale, mortale, & ueniale remittitur, non ſic per alia, c.regenerante, c.ſine pęnitentia, c.ex quo, de conſecr. diſtin.4. c.maiores, de baptiſ. & ratio eſt: diuina liberalitas, quæ tantam huic Sacramento contulit efficaciam, quod quidem conueniens fuit: quia baptiſmus eſt ad regenerandum inſtitutus, vnde ibi tranſit homo de poteſtate tenebrarum in adoptionem filiorũ Dei, & hoc eſt quod dicitur Thim.2. per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritusſancti,

quem effudit in nos abunde, &c. Item per baptiſmum extinguitur concupiſcentia, non, vt non ſit, niſi forte hoc fiat miraculo, vel dono Dei ſpeciali, ſed vt non obſit, quia ibi gratia infunditur qua illa ſuperari poſſit, ut habetur per tex. in c. 2. de conſecr. diſtinctio. quarta, vnde concupiſcentia in quantum habet rationem culpæ, extinguitur per baptiſmum: in quantum habet rationem pœnæ: manet. Item per baptiſmum tollitur irregula-
4 ritas † proueniens ex delicto, qualitercunque prouenerit. Vnde ſi quis ante baptiſmum homines occidiſſet voluntarie, poſt baptiſmum promoueri poſſet, non autem illa bigamiæ, vnde bigamus ante baptiſmum non poteſt poſt baptiſmũ promoueri, vel in Epiſcopum conſecrari. Nec fœmina etiam corrupta qualitercunque poteſt poſt baptiſmum velari, & inter virgines conſecrari, vide glo. ſing. in c. deinde. diſt. 26. Et ratio eſt: quia virgo uelata ſignificat Eccleſiam in cuſtodia amoris & cõformitate iunctã, & illius eſt nullum præter eundem amatorem admittere, vel amiſiſſe, quia aliter non dicitur inter virgines. Quia vero in fœmina corrupta deficit ſignum coniunctionis in caſto amore cum ſponſo, ſecũdum Albertum magnum, ideo non poteſt inter virgines conſecrari. Si autem irregularitas proueniat ex delicto, tollitur per baptiſmum, ſiue ſit homicidium, ſiue aliud. Et ratio eſt: quia homicida nõ eſt ad ordines inhabilis, niſi propter horrorem ſanguinis, qui quidem tollitur in baptiſmo: quia ſupponitur quòd ſit factus agnus de lupo. Sed de hoc vide c. 27. de irregul. num. 72. in noſtris deciſ. In caſu tamen baptiſmus nõ ſolum non tollit irregularitatem, ſed etiam illam inducit, vt in rebaptizato, de conſecrat. diſtin. 4. c. qui bis. extr. de apoſt. c. 2. inducit etiam baptiſmus irregularitatem in alio caſu, quando adultus rationis compos, qui dum eſſet ſanus diſtulit baptiſmum, quia ſi in ægritudine timore mortis baptizatur, non debet nec presbyter ordinari, nec ad minores ordines promoueri, niſi in duobus caſibus. c. 1. diſt. 57. Sed Archid. ibi dicit, quòd illa non eſt irregularitas, ſed impedimẽtum: nam quia contempſit baptiſmum, ideo baptiſmus contemnit eum, ut puniatur in eo, quod deliquit, arg. 12. q. 2. c. qui & humanis, cũ ſimilibus. Igitur contemptus baptiſmi illam irregularitatem, & defectum indu-
5 cit. Item baptiſmus tollit † omnem infamiam prouenientem ex peccato: quia dona baptiſmi ſunt ſine omni pœnitentia, & ſatisfactione, c. ſine pœnitentia, de conſecr. diſtin. 4. Vnde ſi aliquis occidiſſet mille homines ante baptiſmum, omnis infamia, & irregularitas tollitur, ut diſt. inc. 33. c. ſi quis poſt acceptum. Hoc etiam patet in Paulo, qui ante baptiſmũ fuit homicida, & tamen poſtea factus eſt Apoſtolus, vt 50. diſt. §. econtra. Item eſt gloſ. notab. in d. cap. Deinde, verb. inter
6 peccata. Item, quia baptiſmus eſt † efficacior quàm pœnitẽtia, quia per ipſum omnia peccata dimittuntur mortalia, & uenialia: ita plenè, ac perfectè quòd ſi quis ſtatim decederet, nullam pœnam ſentiret, de pœnit. diſt. 7. cap. nullus, quod non ſic eſt in pœnitentia: quia in pœnitentia & ſi dimittatur peccatum per cordis contritionem, remanet tamen temporalis ſatisfactio. Sed in baptiſmo non: nam tanta eſt vis ſacramenti, quòd nulla opera ſatisfactoria iniungenda ſunt peccatoribus baptizatis, nec vlla pœnitentia exterior .i. confeſſio, quæ fit ſacerdoti neceſſaria eſt, licet pœnitẽtia interior, quæ fit Deo, vt adultus recogitet peccata ſua, & de eis doleat, neceſſaria eſt: & ita intelligitur tex. in c. ſine, de conſecr. diſt. 4. quia non poteſt quis inchoare nouam uitam, ſecundum Auguſt. niſi eum pœniteat veteris uitæ. Aequiparantur tamen baptiſmus, & pœnitentia, quia poſſunt miniſtrari tempore interdicti generalis. Item, quia illud facit pœnitentia, quod baptiſmus quo ad vitam æternam. ita gloſ. in c. ne forte, de pœnit. diſtin. 1. Item uerus eſt baptiſmus, licet uerba ſubſtãtialia per imperitiam corrupte proferantur, de cõſecrat. diſtin. 4. c. retulerunt. Item quia in baptiſmo

baptiſmo ſpiritualiter renaſcitur homo, & membrum Chriſti efficitur, de conſecrat. diſtin. 9. c. quia paſſus, circa fin. & de conſecr. diſt. 4. c. ad hoc. Item nullus poteſt ſaluari ſi contemnit baptiſmum. 15. q. 1. c. firmiſſime. Item quia recedente fictione, baptiſmus ſuum effectum cõſequitur, iſta eſt communis ſententia in c. tunc valet, de conſecr. diſt. 7. & ſic ratihabitio retrotrahitur, vt dicit glo. in d.
7 c. tunc valere. Item baptiſmus † competit cuicunque ſine diſtinctione ſexus, vel ætatis, & ſic Sacramentum eſt uniuerſale, quod quidem non erat Circunciſio, quę erat ſacramentum particulare, quod dabatur tantum viris, & non mulieribus, c. maiores, extra de baptiſ. Circunciſio erat Sacramentum laborioſum, quia inferebat dolorem, ſed baptiſmus infertur ſine dolore. Prętcrea baptiſmus imprimit characterem incorporantem hominem Deo, ſiue Chriſto, quòd non facit Circunciſio. Item per Circunciſionem tollebatur peccatum, & euitebatur damnationis periculum. Sed per illam non poterant peruenire ad regnum cœleſte, ſed baptiſmus inducit remiſſionem peccatorum, tollit damnationis periculum, & aperit regnum cœleſte, ita vt ſi infidelis adultus hodie baptizaretur, & illicò decederet, non ſentiret pœnam purgatorii, ut eſt text. Aug. notab. in cap. nullus, de pœnit. diſtinct. 7. ita no. in d. c. maiores. Rurſum, effectus baptiſmi, ſci
8 licet regeneratio† hominis in uitam ęternam eſt æquè in omnibus, qui ſe habent æqualiter ad baptiſmum, vt in paruulis. Adulti verò quia quidam cum maiori deuotione ad baptiſmum accedunt, ideo quidam plus, quidam minus de gratia nouitatis accipiunt. Sed effectus baptiſmi de extinctione concupiſcentiæ carnis, qui eſt per accidens, non ſuſcipitur æqualiter à baptizatis, etiam ſi cum æquali deuotione accedant: ſed diſpenſatur huiuſmodi effectus, ſecundum ordinem diuinæ prouidentiæ: non enim hoc præſtatur in baptiſmo niſi forſè hoc miraculo ineffabili Creatoris, vt dicit tex. in c. 2. de conſecr. diſt. 4. & ibi glo. in verbo miraculo. Vnde etiam glo. ibi, in verbo, Eua-
9 cuatur † dicit, quòd quadruplex eſt pœna originalis peccati. Præcludit ianuam cœleſtem, perpetuo dãnat, cauſa eſt mortis temporalis, & impotentia reſiſtendi vitiis. Baptiſmus tollit prima duo, & ultimum, quia adiuuante Deo poteſt quis reſiſtere. Quod ideo factum eſt, vt talis colluctatio non ſolum non obſit, ſed etiã proſit: quia ubi maior pugna, ibi maior corona, de pœnit. diſt. 3. cap. ille rex. non autem baptiſmus tollit tertium. Item ba
10 ptiſmus † à quocũque collatus, ſiue per bonũ, ſiue per malum, non reiteratur, facit tex. in c. ſi inter, c. baptiſmus, c. non eſt aqua, de conſecr. diſt. 4. Baptiſmus enim non eſt miniſtri cõferentis, ſed Chriſti, d. c. baptiſmus. Et hoc eſt uerum, ſi ipſe intendit facere hoc, quod facere intendit Eccleſia: & ſi profert debitam formam verborum, & immergat puerum tempore neceſſitatis. Quare autem baptiſmus
11 non reiteretur, aſſignantur multæ rationes à Doctoribus: quarum prima eſt, ratione morbi, quem curat baptiſmus, ſcilicet peccati originalis, quod quemadmodũ non reiteratur, ſic neque baptiſmus. Vnde dicitur ad Roma. 6. Sicut per vnius delictũ in omnes homines per condemnationem, ſic per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitę. Secunda: quia character, qui ibi imprimitur, indelebilis eſt, ſicut in Confirmatione, & Ordine, & cum quadã conſecratione datur, & ideò ſicut aliæ conſecrationes nõ reiterantur in Eccleſia, ſic nec baptiſmus. Tertia: quia per baptiſmum fit vniuerſalis purgatio peccatorum, quæ ſi iterari poſſet, daretur hominibus incentiuum peccandi. Quarta, quia talis eſt inſtitutio diuina, vt perfectam vnicam haberet efficaciã baptiſmus, & ſemel tantũ fieret. Si ergo fit ſecundo, nihil fit in anima, & ita caſſatur Sacramẽtum ſcienter.
12 & ideo dicit Bonau. quòd iterans † baptiſmũ nihil facit omnino, & magis peccat quã ille, qui fictè accedit: quia facit contra ordinationem diuinam, facit con-

tumeliam Sacramento, facit etiam contumeliam Chriſto, quia quantum eſt de ſe, filium Dei crucifigit. Et ideo patres grauem impoſuerunt pœnam rebaptizantibus, & rebaptizatis ſcienter, propter grauitatem culpæ: quia rebaptizatio, aut ſapit hæreſim, aut ſi nō ſapit, grauiſsimum contemptum Dei, & ſacramenti inducit.

13 Vnde ſecundū leges † rebaptizantes, & ipſi rebaptizati puniuntur capite, ſeu vltimo ſupplicio, quod importat mortē, qualitercunque inferatur, l. vltimum, ff. de pœn. niſi ætas ipſos rebaptizatos excuſaret l. 2. C. ne ſan. bapt. iteret. Sed ſecundum Canones rebaptizās clericus deponitur, & laicus excommunicatione maiori excōmunicatur. & rebaptizatus ſiue ſcienter ſiue ignorāter, ſi poſtea ſciens ratum habuerit, non poteſt promoueri ad ordines, cap. confirmandū, diſt. 50. At ſi ignoranter fuerit rebaptizatus, vt infans, vel per coactionem abſolutam, iux. cap. maiores, de baptiſ. licèt ſecundum aliquos, de iure poſſit promoueri, tamen ſecundum alios requiritur diſpenſatio, de conſecr. diſt. 4. c. qui bis. Quinta, quia baptiſmus morti Chriſti aſsimilatur, nam in morte Chriſti baptizamur, per quam morimur peccato, & reſurgemus in nouiſsimo uitæ, ſeu nouitate. Chriſtus autem ſemel tantum mortuus eſt, & ideò nec baptiſmus debet reiterari. Ita D. Thom. vlt. par. ſuæ ſum. q. 4. ar. 9. Turrecrem. in cap. hanc. 1. q. 1. & in c. Eccleſijs, de conſecr. diſt. 1. Henr. Boich. in c. 2. de baptiſ. Sed modo ad deciſiones deueniamus, quarum prima eſt.

14 In Eccleſiis vbi non ſunt † deputati fontes, non licet baptizare. Clem. præſenti, de bapt. & eius effectu, vbi Pau. & Imola. ad hoc in c. his quæ, de maior. & obed. & c. 1. de cap. monach. in plurimis autem Eccleſiis conſueuerunt eſſe fontes 13. q. 1. cap. 1. §. 1. Et tales Eccleſiæ, vt dicit gloſ. in d. Clem. dicuntur baptiſmales, c. 1. de nou. oper. nunc. in princ. Dicuntur etiam matrices, quia per baptiſmum renaſcimur, cap. ex tranſmiſſa, de deci. facit c. 2. de tranſlat. prælat. quia ſicut mater carnalis nos generat, ſic Eccleſia per baptiſmum nos regenerat in Chriſto, c. debitum, de baptiſ. 17. q. 2. cap. pridem. de cogn. ſpir. c. ſi vir, & cap. Martinus. In caſu tamen neceſſitatis ſicut hoc ſacramentum poteſt conferri à quocunque, mare, & fœmina, de conſecr. diſt. 4. cap. à quodam, & cap. ſanctum, de ſūm. Trin. & fide catho. c. 1. §. ſacramentum, ita etiam poteſt celebrari in omni Eccleſia. & presbyteri nolentes, quod in neceſſitatis articulo in capellis baptizetur, grauiter peccant, capit. omnis, de conſecratio. diſtinctio. 4. vbi Turrecrem. Sic etiam nobilitas cauſa eſt, quòd pueri poſſint baptizari in cameris, vel aulis, uel priuatis domibus, & locis profanis. d. Clem. & ita Nobilitas, & neceſſitas aliquando comparantur. Nam quemadmodum filij nobilium poſſunt baptizari in priuatis domibus, ſic filii ignobiliū data neceſſitate. Aliquando ēt nobilitas, & ſcientia æquiparātur, c. de multa, de præb.

15 Secunda. Licèt † per actum baptizandi quis uideatur habere curam, cum baptizans adultum, debeat ipſum inſtruere in articulis fidei, cap. ante omnia, de conſecrat. diſtinct. 4. 30. quæſtio. 1. cap. placuit. Quod quidem pertinet ad presbyterum curatum, cap. vt vnuſquiſque, de vita, & honeſt. cleric. tamen in contrarium eſt veritas, cum iſte actus ſi fiat in forma debita, cum intentione baptizandi, poſſit exerceri etiam per laicum. 30. q. 1 c. ad limina, & ſic non eſt de cura pœnitentiali, uel iudiciali, cuius laicus, ſicut & mulier eſt incapax, de pœnit. & remiſſ. c. noua, c. omnis, de maior. & obed.

Tertia. Data quacunque neceſſitate,
16 nullus pōt ſeipſum † baptizare, cap. debitum, extr. de baptiſ. quia iſte, qui ſeipſum baptizat, non poteſt ſeruare debitā formam, quia neceſſario requiritur diuerſitas perſonarum: ſic quòd ſint plures perſonæ, quarum prima, intelligitur in illo pronomine, Ego, & ſecunda, in illo pronomine, te. arg. 22. diſt. c. quorundam. Abb. antiq. in d. cap. debitum. Tum etiam, quia ars imitatur naturam, inquātum

tum poteſt, Inſtit. de adop. §. minorem. Sed nemo poteſt naturaliter ſeipſum generare, & ſibi natiuitatem naturalem da re, ut notum eſt, ergo nec ſpiritualem: per generationem enim naſcimur, & per baptiſmum renaſcimur, id eſt iterum naſcimur, de conſecr. diſt. 2. c. quia paſſus, circa fin. & diſt. 4. c. ad hoc. Nemo enim ori ri debet à ſemetipſo. 24. q. 1. c. didicimus. Tum etiam, quia inter dantem, & accipientem debet eſſe diſtinctio perſonalis, perſona enim dans debet eſſe alia à perſo na accipiente. d. c. debitum, concor. c. fin. de inſtit. cap. per noſtras, de iure patron.

Hinc Abbas, vel Epiſcopus qui uellet
17 ſibiipſi † conferre beneficium, quod eſt in ſua poteſtate, non poteſt, caſus eſt formalis in cap. fin. de inſtit. Item patronus quiſpiam, vel clericus, vel laicus, qui uult præſentare ſeipſum ad beneficium, quod eſt in ſua poteſtate præſentandi, non poteſt, cap. per noſtras, de iure patron. licèt poſſit ſuum filium, de hoc eſt gloſ. not. & perpetuò memoriæ comendanda, in c. quia clerici, de iure patron. licèt pater, & filius cenſeantur eſſe vna eademque perſona, l. fin. C. de impub. & aliis ſubſtit. Inde eſt, quòd punito corpore filii præſente patre, pater magis quam filius periclitatur, Inſtit. de noxal. act. §. final. cum ſimil.

18 Quarta. Qui viuus fortè in extremis conſtitutus petiit ſe baptizari, non poteſt poſt mortem baptizari, quamuis poſſit ab excommunicatione abſolui. Et ratio diuerſitatis eſt: quia baptiſmus imprimit characterem animæ, quæ poſt mortem eſt ſeparata à corpore, quæ habuit baptiſmum flaminis, c. debitum, extr. de baptiſ. ſed in abſolutione ab excõmunicatione nullus character animæ infigitur, ita Innoc. in cap. à nobis, de ſent. excom.

19 Quinta. Quamuis † puer totaliter nõ naſcatur, tamen baptizari poteſt, ſi illa pars, quæ apparet extra, eſſet caput: quia tunc debet aſpergi aqua, dicendo: Ego ba ptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spi ritusſancti. & eſt verè baptizatus: & ratio eſt: quia caput eſt principalior pars corporis, & in eo vigent omnes ſenſus ipſius corporis, totaq; virtus in ipſo capi te viget, & per capitis imaginem cognoſcimur. Inde eſt, quòd locus, in quo caput humanum ſepelitur, religioſus efficitur, l. cum in diuerſis, ff. de relig. & ſumpt. fun. Et hoc tenet Ioan. And. & Innocen. in cap. debitum, de baptiſ. Quare non eſt amplius rebaptizandus, ſed tantum ſupplendum, quod de ſacramen talibus exigitur. Turrecrem. in cap. qui in maternis, nume. 5. de conſecr. diſt. 4. vide Henric. in c. maiori, de bapt. Si autem illa pars quæ apparet eſt alia, quam caput, vt manus, vel pes, tunc dicunt aliqui Doc. ꝙ illa pars debet aſpergi aqua, & baptizari, & tunc eſt uerè baptizatus, quare ſi naſcatur, non eſt amplius baptizandus. Et ratio eſt: quia baptiſmus fit propter animam, & non propter corpus, anima autem quantum ad ſuam eſſentiã eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, & ideo una parte corporis baptizata, totum eſt baptizatum. Et ſi naſcatur poſtea, amplius baptizari non debet. Sed alii dicunt, quòd ſi puer naſcatur poſtea, debet baptizari ſub iſta forma. Si tu es baptizatus, ego non baptizo te, ſed ſi tu non es baptizatus, Ego baptizo te in nomine Patris, &cęt. Et iſtud ultimum tanquam tutius eſt tenendum. An verò ſufficiat, ſi tantum una gutta aquæ cadat ſuper eo, qui baptizatur. vide gloſ. in verbo, trium, in c. præcipuè, de conſecrat. diſt. 4. quæ dicit, quòd ſic. Tutius tamen eſt ſecundum Innoc. in d. cap. debitum, quòd aqua fundatur ſuper maio rem partem corporis.

20 Sexta. † Paruulus exiſtens in utero, non eſt ſuſceptibilis ſacramẽti baptiſmi, c. ſi ad matris, cum duobus ſeqq. de conſecr. diſtin. 4. Nec etiam debet extrahi è matre adhuc uiuente, ſed agonizante, uel moriente: quia non ſunt facienda mala, ut inde ueniant bona, 1. q. 1. capit. non eſt putanda. Si tamen mortua ſit, debet aperiri, donec puer ex ea extrahatur, ſi colligatur illũ uiuere: qui ut poſſit viue re, talis cautela datur ab obſtetricib. ſcilicet,

cet, quòd matre mortua immediatè aperiatur ei os, quia ex quo puer viuit, indiget aſpiratione, & reſpiratione, vide Hêric. in c. maiores, nu. 4. de bapt.

21 Septima. Monſtrum, † quod habet duo corpora coniuncta, quandoque debet baptizari ut una perſona, quandoque ut duæ. Vt una, ſi ſolum eſſet vna anima: ut duæ, ſi eſſent duæ animæ. Qualiter verò dignoſcatur an ſint duæ perſonæ, uel vna. Dic, quòd ſi ſunt duo corpora, & duo capita, ſupponendum eſt eſſe duas animas, ſi autem unum eſſet caput, una eſſet anima, licèt ſint duo pectora, uel alia membra multiplicata. Ita decidit Guido de monte Rocherii, ut dicit Petr. de Palude. de baptiſmo.

22 Octaua. † Licèt ob multas rationes fuerit inſtitutum, ut baptizandus ter unda perfundatur & demergatur, atque ter ab aquis educatur, ut patet per tex. in c. poſtquam nos, & in c. de trina, de conſecrat. diſt. 4. tamen conclude, quòd talis immerſio puerorum non eſt neceſſaria, cum ſine illa poſſit puer perfectè baptizari, & non immergi. Et de facto hodie talis conſuetudo immergendi non ſeruatur, ſed tantummodo pueri aſperguntur trina aſperſione, proſequendo formam baptiſmalem, uide Doct. in c. 1. de baptiſ. ne ſacramentum ſalutis fiat ſacramentum periclitationis.

23 Nona. † Quando dubium eſt probabile, an ſit aliquis baptizatus, puta quia natus in captiuitate Sarracenorũ, uel quia puer exponitur, nec aliqua ſigna baptiſmi inueniuntur in eo, uel dubitatur utrum forma ſit ſeruata, uel non. & tunc debet baptizari ſub conditione, ſic: ſi baptizatus es, non te baptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego baptizo te, in nomine Patris, &cęt. iux. conſilium, Aug. Tene certum, & dimitte incertum, de pœnit. diſt. 7. cap. ſi quis autem, §. item, in fin. Et eodem modo faciendum eſt, quando dubitatur probabiliter de collatione aliorum Sacramentorum, puta quando dubitatur, quando quis ſit confirmatus, uel ordinatus. 68. diſt. c. presbyteri quos, & §. ſeq. quia non intelligitur iteratum, quod neſcitur eſſe factum, de presbyt. non bapt. c. ueniens, c. ſolemnitates, de conſecr. diſt. 1. & diſtinct. 4. cap. ſi nulla.

24 Decima. † Quæcunque creatura rationalis tenetur ad baptiſmum, èt ſi fuerit in utero matris ſanctificata, ut patet per Ioan. qui dixit ſe à Chriſto debere baptizari, & hoc quidem non propter indigentiam remedii, ſed propter impreſſionem characteris, & propter bonum obedientiæ; quia Deus hoc præcepit, & propter humilitatem, quia debet ſe repręſentare peccatorem, & indigere Chriſti redemptione, & propter cõformitatem, ut ab aliis chriſtianis non diſcordet, facit 41. diſt. c. 1. Tamen cum baptizari ſit pręceptum affirmatiuũ, ſit, ut non obliget niſi pro loco, & tempore. Et ideo ſi ante adultam ætatem, ſeu opportunitatem habitam moritur, ſaluatur: quia non habebat opus baptizari propter remedium, quod dic. ut not. Aſtenſ. lib. 8. tit. de baptizan. in princ. Vbi etiam dicit, quòd Apoſtoli fuerũt baptizati per illa uerba. Ioan. 23. Qui lotus eſt. & de conſecrar. diſt. 4. cap. quando. & c. ſi eos. Henric. in cap. 2. de bapt. num. 5. Tu recrem. in c. quando, de conſecr. diſt. 4.

25 Vndecima. † Baptiſmus ſimulatoriè, uel pro ſanitate temporali acceptus, uerus eſt, nec reiteratur, de conſecr. diſt. 4. cap. ſolet etiam, cum duobus ſeqq. Bene uerum eſt, quòd qui ſimulatoriè baptizatur, ſi poſtea pęnitudo nõn ſequitur, nullum iuuamen ſentit. Hinc Simoni mago, qui ſimulatoriè baptizatus fuit, & non pęnituit, baptiſmus non profuit, 27. diſt. cap. quod interrogaſti: fictione tamen ceſſante, talis baptiſmus prodeſt ad ſalutem, de conſecrat. diſtinct. 4. cap. tunc ualere.

26 Duodecima. Monachis † prohibitum eſt in ſuis monaſteriis baptiſteria habere, 18. q. 2. cap. pridem. Item baptizare, uel pueros de baptiſmo ſuſcipere, 16. quæſtio. 1. cap. placuit communi, & cap. ex authoritate. Item de baptiſmate alios ſuſcipere,

ſcipere, uel commatres habere, de conſecr. diſt. 4. cap. non licet, & c. ſeq.

27 Tertiadecima. Baptiſmus non ſolemnis, omni tempore poteſt conferri, ſed ſolemnis nõ debet celebrari niſi in Paſcha, & Pentecoſte. de conſecr. diſt. 4. c. venerabilis, & c. ſeq. Si tamen articulus mortis vrgeret, non expectaretur dies feſtiuus, ſed quolibet die licitè baptizaretur, ead. diſt. c. hi, qui.

28 Quartadecima. Amens, vel dormiẽs baptizatus non recipit characterem baptiſmi, ſi priuſquam amentiam incurreret, aut dormiret, nollet baptizari: quia in eo intelligitur contradictionis propoſitũ perdurare, vt in c. maiores, de bapt. quia nullum bonũ dici poteſt, niſi quod ultroneum dicitur: cui conuenit, c. quicquid, de conſecr. diſt. 5. Quod adeò uerum eſt, quòd ſi talis dormiens excitatus à ſonno ratum habeat quòd actum eſt, non prodeſt, quia cum nihil receptum ſit, nõ inuenitur quid ratificetur, & ideo iterum baptizandus eſt. Si vero prius haberet propoſitum baptizandi, tunc reciperet characterem ſacramenti, d. c. maiores vero. ſecus autem. Si verò dubium eſt, & conſtat per certa ſigna vel aliàs qualitercunque de propoſito baptizandi ꝙ velit baptizari, & tunc ſi baptizetur, recipit characterem Sacramenti, arg. de ſent. excommun. c. à nobis, el 2. Quod ſi non conſtat, & tunc idem, quia tunc characterem imprimit ſacramentalis operatio, d. c. maiores.

Quintadecima. Secundum iura canonica ſufficit † in baptiſmo una perſona tantum, ſcilicet uir unus, vel una mulier, quod idem prorſus ſeruatur in confirmatione. Hoc expreſſe habetur in c. nõ plures, de conſecr. diſt. 4. & in c. fi. de cogn. ſpir. lib. 6. vbi etiam habetur, quod per baptiſmum contrahitur, cognatio ſpiritualis, ut per Franc. in cap. 1. §. ex confirmatione, eod. tit. Et hæc de baptiſmo ſufficiant, qui eſt fundamentum omnium ſacramentorum.

SVMMARIVM.

1 Confirmatio quid. & quæ ſint de eius ſubſtantia.
2 Chriſma vnde, quæ alio nomine dicitur confirmatio.
3 Confirmatio eſt ſacramentum diſtinctum à baptiſmo.
4 Confirmatio à Chriſto Domino inſtituta eſt.
5 Confirmatio an ſit neceſſaria ad ſalutem.
6 Confirmationis ſacramentum quibus ſit exhibendum.
7 Cõfirmatio quare fiat in fronte & an ſit de ſubſtantia.
8 Confirmandus vt accedat ieiunus, & confeſſus, an ſit de neceſſitate.
9 Confirmationis miniſter propriè Epiſcopus.
10 Confirmationis materia & forma explicatur, num. ſeq.
12 Sacramenta, quæ cum vnctione chriſmatis conferuntur. Signaculo crucis perficiuntur.
13 Vnctio Chriſmatis triplex eſt.
14 Manus impoſitio triplex in ſacramentis.
15 Confirmationis effectus character, & augmentum gratiæ.
16 Confirmationis Sacramentum non debet reiterari.
17 Character cõfirmationis de neceſſitate præſupponit characterem baptiſmi.
18 Confirmati maiorem gloriam habebunt, quam non confirmati.
19 Confirmatio non eſt danda peccatoribus.
20 Confirmationis ſacramentum in qua ætate ſit conferendum.
21 Confirmatus quare percutiatur in facie.
22 Ordinarius miniſter eſt ſolus Epiſcopus.
23 Papa, qui poteſt ſimplici ſacerdoti committere, vt conferat confirmationem. An poſſit laico.
24 Epiſcopus degradatus non confirmat, licet poſſit baptizare, & conficere corpus Chriſti. Et quid de ſuſpenſo, nu. 25.
26 Epiſcopus in confectione Chriſmatis quæ debeat obſeruare.
27 Epiſcopus iterando confirmationem mortaliter peccat.
28 Non tamen eſt irregularis, ſicut rebaptizans.

In

29 *In Confirmationis forma exprimuntur omnia ad illam neceſſaria.*
30 *Cognatio ſpiritualis ex baptiſmo, & confirmatione oritur.*
32 *Nec non inter confeſſariũ, & pœnitentem.*
31 *Cognatio ſpiritualis quid.*

De Sacramento Confirmationis. Cap. V.

DEinde conſiderandum eſt de ſacramento Cõfirmationis, poſt expletum tractatum de ſacramento baptiſmi, & hoc quidem conuenienter: tum, quia ſicut Baptiſmus eſt ianua intrantium, ita Confirmatio eſt Sacramentum primum progredientium. Diuidemus igitur hunc tractatum in nouem partes. In prima, agetur de eius definitione. In ſecunda, de eius inſtitutione. In tertia, de eius neceſſitate. In quarta, quibus ſit exhibendum. In quinta, à quibus conferendum. In ſexta, de eius materia, & forma. In ſeptima, de eius efficacia. In octaua, an ſit iterabile. In nona, de ritu & celebratione hu-
1 ius Sacramenti. Circa primum † dic, ꝙ Confirmatio eſt conſignatio facta cum Chriſmate in fronte baptizati ab Epiſcopo, cum certa forma verborum, ad audacter confitendum nomen Chriſti. Vbi notandum, quòd in hac definitione apponuntur quatuor, quæ ſunt de ſubſtantia huius ſacramenti, ſcilicet duo ex parte ſacramẽti in ſe. i. materia chriſmatis, quod eſt oleum cum balſamo ab Epiſcopo ſanctificatum & conſecratum, c. presbyteris, & c. ſeq. de conſecr. diſt. 4. Secundũ eſt forma verborum. Alia duo ſunt ex parte miniſtri, ſcilicet dignitatis Epiſcopalis, c. de his, & c. manus, de conſecrat. diſt. 5. Dum dicit ab Epiſcopo, & intentio debita, quæ debet eſſe in quolibet Sacramento. gloſ. in c. dedit, 1. q. 1. Et nota, quòd hæc definitio competit Confirmationi, prout eſt Sacramentum: nam Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ uiſibilis forma, ita ut eius ſimilitudinem gerat, & cauſa exiſtat. c. ſignum, de conſecrat. diſtin. 2. Sed hæc definitio competit confirmationi: habet enim ſignificationẽ gratiæ in ipſa linitione ſenſibilis olei: quia vnctio viſibilis, & exterior ſignum eſt interioris, & inuiſibilis vnctionis, cap. 1. de ſacr. unct. & habet efficaciam in collatione gratiæ ad plenitudinem ſanctitatis, c. 1. verſ. auget. & §. per frontis,
2 de ſacr. vnct. Et nota, † quòd Chriſma dicitur à Chriſto, non ſecundum nominis formam, ſed ſecundum fidei rationem. A Chriſto verò Chriſtiani dicuntur, tanquam vncti deriuẽtur ab vncto, vt omnes concurrant in odorem illius vnguenti, cuius nomen oleum eſt effuſum. Et talis chriſmatio alio nomine dicitur Confirmatio, quia per eam Spirituſſanctus ad augmentum datur, & robur, d. cap. 1. §. quia verò, in fi. & §. ſeq. Ex quibus verbis colligitur, ꝙ Confir-
3 matio ſit † ſacramentum diſtinctũ à baptiſmo: nam quemadmodum in vita corporali præter generationem, per quam vita acquiritur, requiritur actio, per quam homo perducatur ad augmentum: ſic in uita ſpirituali præter generationem ſpiritualem, quæ fit per baptiſmum, per quẽ uita acquiritur, requiritur etiam actio ſpiritualis, per quam uita ſpiritualis ad perfectam uirtutem deducitur, quod quidem fit per Confirmationem, per quam datur Spirituſſanctus ad robur, cap. 1. de conſecr. diſt. 3. De inſtitutione verò hu-
4 ius † Sacramenti multiplex eſt opinio, iux. D. Thom. in 3. par. q. 82. art. 1. cap. 1. Sed dic, quòd fuit inſtitutum à Chriſto, quando pueris ſibi pręſentatis manus imponebat, vt patet Matth. 19. & Apoſtolis prohibentibus, dixit: Sinite paruulos venire ad me. Vnde quemadmodum alia ſacramenta Chriſtus per ſeipſum primo exercuit, ſicut patet de Euchariſtia, quia ipſe corpus ſuum primo conſecrauit, & formam cõſecrandi Apoſtolis tradidit, ſic & ſacramentum confirmationis per manus impoſitionẽ exhibuit per ſeipſum, vt dicit Turrecr. in c. quando, de conſecr. diſt. 4. Et non obſtat quòd in

euan-

euangelio, vel in Act. Apoſtolorum non fit mentio de materia, & forma huius ſacramenti: tum, quia multa fecit Chriſtus quæ non ſunt ſcripta, ut dicitur Ioã. c.ult. tum, quia formæ ſacramentales, & alia, quæ in ſacramentis exiguntur, occultanda erant in primitiua Eccleſia propter irriſiones gentilium, vt Dionyſius dicit: Secus autem eſt de baptiſmo, qui eſt ſacramentum neceſſitatis, ita Turrecrem. in c. de his, de conſec. diſt. 5. Aſten. lib. 4. titu. 7. art. 1. Petr. de Palud. de ſacr. confirmat. vel dic fuiſſe inſtitutum in cœna, quando confecit chriſma: ita habetur in cap. litteris, de conſecrat. diſtinctio. 3.

5 Circa tertium, an hoc ſacramentum † ſit neceſſarium ad ſalutem; dico breuiter, quod duplex eſt neceſſitas ſalutis, vna, ſine qua non poteſt haberi finis, ut homo non poteſt viuere ſine nutrimento, & alia, ſine qua non habetur finis ita conuenienter, ſicut equus dicitur neceſſarius proficiſci uolenti, & medicina, ad hoc quòd aliquis bene uiuat. Et quidem ſecundo modo confirmatio eſt neceſſaria, non primo. Nam & ſine ea poteſt homo ſaluari. Eſt autem neceſſaria propter ſpiritualem pugnam & ſic neceſſitate conditionata, ſic enim vocat Diuus Bonau. in 4. ſcilicet pugnanti, nam cum homo militet quotidie inter hoſtes inuiſibiles, per hoc ſacramentum confirmationis confirmatur, & corroboratur, & miles efficitur contra agones, & inſidias diabolicas, vnde fortior eſt ad reſiſtendum inſidiis diabolicis, qui eſt baptizatus, & confirmatus, quàm baptizatus duntaxat, vt tangit Panorm. in c. quanto, de conſuet. Vnde dicit cap. vt ieiuni, de conſecr. diſt. 5. vnum ſingulare verbum perpetuò menti tenendum, quòd nunquam erit Chriſtianus niſi in confirmatione epiſcopali, fuerit confirmatus. Et glo. in c. reſponſo, de ſent. excommunic. dicit, quòd contemnens chriſmari, non eſt perfectus Chriſtianus, & gl. in cap. veniens, de tranſ. & in c. 1. & 2. de conſecrat. diſt. 5. dicit, quòd confirmatio eſt neceſſaria ad ſalutem, ſi ex contẽptu omittitur. Vt igitur pleni Chriſtiani inueniantur, omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritumſanctũ poſt baptiſmum accipere debent. Pleni inquam plenitudine in abundantia, ſiue in robore. nam plenitudine ſufficientiæ. pleni ſunt Chriſtiani in baptiſmo. Et ſic plenitudo Chriſtianæ gratiæ eſt duplex. Sufficientiæ, & illa datur in baptiſmo. & abundantiæ ſiue in robore. & illa datur

8 in confirmatione. Ex his igitur cõcludo, q. gratia confirmationis eſt neceſſaria neceſſitate conditionata. Itẽ ex ordinatione Eccleſiæ, vnde ſi quis cum habet locum, tempus, & opportunitatem, negligendo contemnit, peccat mortaliter. Et hoc de adulto. nam puero ſufficit baptiſmus, de conſecr. diſt. 4. cap. quæris, ita glo. in c. 1. de conſec. diſt. 5. Rurſum ſacramentum confirmationis videtur neceſſarium in caſu, vbi imminet periculum perſecutoris, coram quo fides eſt cõfitenda, & habetur copia miniſtri valentis, & volentis conferre. Quare qui in tali caſu renueret ſacramentum confirmationis accipere, peccaret mortaliter. Vnde Act. 1. dictum eſt Apoſtolis. Sedete in Ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Quamuis enim Apoſtoli haberent gratiam baptiſmalem, tamẽ eis Chriſtus prohibuit, ne ſe exponerent periculo publicæ confeſſionis, quouſque eſſent confirmati. Multo autem minus alii hoc debent. Vnde propter hoc dicit Melchiades Papa, quamuis continuo tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia, c. 2. de conſec. diſt. 5. Et ratio eſt ſecundum Dur. quia, quando effectus eſt neceſſarius, & cauſa eſt neceſſaria, ſed effectus confeſſionis fidei, ſcilicet confiteri fidem tempore perſecutionis eſt neceſſarius ad ſalutem cuilibet fideli, Rom. 10. Corde creditur, &c. ergo & ſacramentũ confirmationis eſt neceſſarium in tali caſu, ſi habeatur copia conferentis. Turrecre. in c. 1. de conſecr. diſt. 5. Sed circa ſuſcipientes confirmationem, ſciendum eſt, quod omnibus hoc

ſacramentum debet conferri: quia character eius eſt ſignum diſtinctiuum in militia ſpirituali, quę imminet omnibus. Quare debet conferri pueris, quia licèt non armentur pro ſtatu illius ætatis, vt tunc pugnent, tamen conuenit pro ſtatu futuro. Item ſenibus, & mulieribus, quibus cũ viris communis eſt militia ſpiritualis. Item mutis, qui licet non verbo, tamen ſigno poſſunt confiteri. Item morientibus, quia quamuis ſubtrahantur eis prælia, tamen pergunt ad præmium militantium, ideo cõmuniter accipiunt militiæ Chriſtianę ſignum. Vel competit eis propter obedientiæ meritum, & gratiæ augmentum. Ideo dicit Hugo, ꝙ omnino periculoſum eſſet ſi ab hac uita ſine confirmatione migrare contingeret, non quia damnaretur aliquis, niſi fortè propter contemptum, ſed quia detrimentum perfectionis pateretur. Hæc Archid. in cap. 2. de conſec. diſt. 5. Turrecr. in c. 1. num. 3. ea. diſt. Aſtenſ. & Petr. de Palude. & quia competit tam viris, quã mulieribus ſpiritualiter pugnare, ideò

7 confirmatio † fit in fronte, & quidem conuenienter, vt in manifeſto demõſtret ſe eſſe Chriſtianum, ſicut & Apoſtoli poſt receptum Spiritumſanctum ſe manifeſtauerunt, qui prius in cęnaculo iacebant. Tum etiam ideò ſignatur in fronte chriſmate, vt neque propter timorem, neque propter erubeſcẽtiam nomẽ Chriſti confiteri prætermittat. Tum etiam vt eiuſdem Spiritusſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis, & ſcientiæ, & uirtutis venire in hominem declaretur, ut in c. nouiſsimè, de conſecr. diſt. 5. qui quidem locus in ſuſcipiente, ſcilicet frons, eſt de ſubſtantia ſacramenti confirmationis, vt dicit Archid. in cap. nouiſsimè. ita ſi vnctio fiat alibi quam in fronte, nullum eſt ſacramentum, & debet frons chriſmati ligari pãno, donec exſiccetur ne frons inuncta cõtrahat aliquas ſordes. Rurſum confirmati non debent lauare caput vſque ad ſeptem dies, propter ſeptẽ dona Spiritusſancti: Eccleſia enim ſeptem diebus celebrat aduentum Spiritusſancti Gulielmus verò Pariſienſ. in ſuo tractatu Sacramẽtorum, dicit, quòd debet confirmatus tenere faſciam, ſeu ligaturam per triduum, propter chriſmatis vnctionem, & triduanæ dominicæ ſepulturæ ſignificationem. Et in tertia die ad ſacerdotem accedere debet, & ſacerdos cum ſale, & aqua frontem confirmati abluet, & in loco ſacro ligaturam comburet, & cineres in terra cemiterij operiet.

8 Debet etiam confirmandus † non de neceſſitate Sacramenti, ſed de conuenientia venire ad confirmationem ieiunus, facta prius ſuorum peccatorum confeſſione, vt dicit tex. in cap. vt ieiuni, de conſec. diſ. 5. vnde manifeſtè colligitur quòd tex. ille loquitur de adultis: quia paruuli ad nullum tenentur ieiuniũ, nec ad confeſſionem faciendam. Hoc autem, vt ieiunus accedat, refertur ad reuerentiam, vt ſuſcipiens ſacramentum melius ſit diſpoſitus ad recipiendum rem ſacramenti, i. gratiam: quod etiam extende ad confitentem. Et hoc quidem intelligendum eſt de omni ſacramento. Vnde de ſuſceptione, & conſecratione Euchariſtiæ habetur, 7. q. 1. c. nihil, de conſecr. diſt. 2. c. liquido. Idem de baptiſm. c. vt Epiſcopi, de conſecr. diſt. 5. Idem de ordinibus, cap. quod à patribus, diſt. 75. Sic etiam confeſſio niſi ſubſit magna, & iuſta cauſa, audienda eſt, & facienda à ieiunio, maximè de mortalibus, vt dicit Magiſter Petr. de palude. Eſt autem iuſta cauſa, ſi homo timeat obliuiſci peccatũ, ſi differat vſq; ad alterum diem, vel ſe non habiturum tempus oportunum. Ab hoc tamen ſtatuto, vt confirmandus accedat ieiunus excipiuntur infirmi, & de morte periclitantes, d. cap. vt ieiuni. Hodie verò propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminentia, ſuſtinetur vt hoc ſacramentum, quod nõ niſi ab Epiſcopis dari poteſt, accipiatur, & detur à non ieiunis: quia vnus Epiſcopus maximè in una magna diœceſi, non ſufficeret ad eos homines confirmandos, ſi ei tempus arctaretur. Vnde multi Epiſcopi de facto hoc non ſeruant. Vbi tamen hoc cõgrue

ſer-

ſeruari poteſt, conuenientius eſt, vt à ieiunis detur, & accipiatur. Hæc D.Tho. 3.q.72.ar.12.c.2. Aſtenſ. artic.7. Deinde conſiderandum venit de miniſtro, quis miniſter confirmationis ſit. Vnde dic, ꝙ
9 Sacramentum † confirmationis conferre poteſt ſolum ex ordinaria poteſtate, Epiſcopus. Vnde dicit tex. in c.manus, de conſecr. diſt. 5. Manus quoque impoſitionis ſacramentum magna veneratione tenendum eſt, quod ab aliis perfici nõ poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus, qui ſunt Epiſcopi, cap. 1. §. per frontis, de ſacr. vnct. c. ut Epiſcopi, de conſecr. diſtin. 5. Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 3. qui ſummi dicuntur, quia vltra eos nullus Ordo ſuperior habetur. ita Turrecr. in d. c. manus, & ibi Archid. qui allegat text. in cap. accuſatio, 2. q. 7. Imò dicit Turrecr. in loco præfato, quòd quilibet Epiſcopus hac ratione poteſt dici ſummus Pontifex. quia omnis Epiſcopus eſt par Apoſtolico quo ad ordinem, & rationem conſecrationis. 24 q. 1. c. loquitur, in prin. licèt ſit minor in adminiſtratione, 2. q. 7. c. puto, gloſ. in c. in nouo, diſt. 21. Hodie tamen ſolus Papa vocatur ſummus Pontifex. Rurſum, circa materiam ſacramenti confirmatio-
10 nis ſciendum eſt, quod chriſma eſt † conueniens materia huius ſacramenti, in quo chriſmate, ſunt duo. Scilicet oleum oliuarum, & balſamum, quod quidem conuenienter, fuit inſtitutum, conuenit .n. chriſma ſignificationi effectus huius ſacramenti, qui eſt duplex. quorum primus eſt nitor fidei in vera credulitate cordis, ſecundus eſt odor famæ in confeſſione oris. Primus ſignificatur in oleo oliuarum, quod eſt nutrimentum ſplendoris, & ideo ponitur in lampade, ut lumẽ poſſit ibi durare. Secundus in balſamo, quod ratione ſuæ fragrātię deſignat odorem bonæ famæ, & opinionis, quā debet eſſe in confirmato, ca. 1. de ſacr. vnct. Vnde Eccleſ. cap. 24. Sicut cinamomum, & balſamum aromatizans odorem dedi. Quod quidem chriſma, quod eſt huius ſacramenti materia, oportet vt prius ſit ab Epiſcopo conſecratum, cuius ratio eſt ſecundum S. Tho. in vlt. parte ſuæ Sum. quia in illis ſacramentis, in quibus requiritur miniſter ſpecialiter conſecratus, requiritur quòd materia ſacramenti conformiter ſe habeat ad miniſtrum ſacramenti: ſed in ſacramento confirmationis requiritur miniſter ſpecialiter conſecratus, ſcilicet Epiſcopus, quare in materia conſecrationis requiritur materia ſpecia-
11 liter conſecrata. Pariter ſacramenti † cõfirmationis forma hæc eſt. Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritusſancti, Amen. Definita eſt expreſsè in Conc. Flor. D. Thom. art. 3. Bonau. ar. 1. q. 1. Rich. q. 2. articu. 4. vbi notandum, quod in hac forma continentur tria, quę in hoc ſacramento ſunt neceſſaria, quorum primum eſt cauſa conferens plenitudinem roboris ſpiritualis, quæ eſt ſancta Trinitas quæ exprimitur, cum dicitur In nomine Patris &c. ſecundum eſt ipſum robur ſpirituale, quod homini confertur per ſacramentum materiæ viſibilis ad ſalutem, quod tangitur, cum dicitur confirmo te chriſmate ſalutis. Tertiũ eſt ſignum, quod pugnaturo datur, ſicut etiam in pugna corporali milites ſignis ducum inſigniuntur, & quãtum ad hoc dicitur. Conſigno te ſigno Crucis, in quo ſcilicet rex noſter triumphauit, vt
12 dicitur Colloſs. 2. Notandum etiam † ꝙ vſus, & conſuetudo generalis eſt, vt in Eccleſia in celebrandis ſacramentis, quæ cum unctione chriſmatis conferuntur, ſignaculo crucis perficiuntur, & hoc, tũ ut mors Chriſti præſentetur, in cuius fide ſacramenta ipſa conferuntur, & ex qua habent efficaciam, de conſecratio. diſtinctio. quarta, cap. propriè; tum etiam ad deſignandum quòd Crucifixus, & author eſt Sacramentorum, & eorum effectuum operator principalis. Nõ tamen ut dicit Turrecrem. in cap. nunquid, de conſecr. diſt. 5. credendum eſt, quòd ſignaculum crucis ſit de ſubſtantia ipſorũ Sacramentorum: ſine eo enim ſacramenta perfici poſſunt: bene verum eſt, quòd grauiter peccat: qui non formaret crucem

cem tanquam mendax. Exemplum in Confirmatione. Si miniſter proferendo verba diceret, ſigno te ſigno crucis, & non formet crucem, mentitur. Debet etiam miniſter dum dicit verba, vngere Confirmandum in fronte, ita ut ſi alibi fiat, nullum eſt Sacramentum. Et nota,
13 quòd † vnctio chriſmatis triplex fit in tribus ſacramentis, quorum diuerſitas ex fine accipitur: quia in baptiſmo fit in vertice, ad ſignificandum fidei ſuſceptionem, quia vertex eſt locus cellulæ rationalis. At per modum crucis, vt per crucem redemptoris ſiue crucifixum bona accepta in baptiſmate obtinere cognoſcamus. In Confirmatione fit in fronte, ad ſignificandum audaciam confeſſionis, cuius impedimentum ſcilicet timor, & uerecundia magis manifeſtatur in pallore, & rubore frontis, ex propinquitate cellulæ imaginatiuæ. Et fit in modum Crucis, ut in crucifixo, & per crucifixū fit tota ſpes, & fiducia confirmato, vt in tentationibus ſuis recogitet eum, qui talem ſuſtinuit contradictionem, ad Hebr. cap. 11. in Ordine verò fit in manibus, ad ſignificandū poteſtatem conſecrandi dominicum corpus. Hæc Petr. 4. diſt. 7. q. 3. art. 3. Et ita ponit quòd manus presbyteri inunguntur chriſmate. Hoc idem ſcripſit Gof. in ſum. Sed hoc non eſt verum, ſecundum Hoſt. ſed inunguntur oleo benedicto. Et hæc probantur in Ordinario, ita Aſtenſ. lib. 4. de ſacr. Confir. art. 8.
14 Imponitur etiam † manus in Confirmatione, ut roboretur in confeſſione fidei contra preſſuras mundi. Et ſic nota triplicem manus impoſitionem, vnam ante baptiſmum in Catechiſmo, vt homo in fide roboretur in ſeipſo. Aliā in Exorciſmo, ut roboretur in pugna aduerſus diabolum: & tertiam in Confirmatione. Qui verò ſint effectus huius ſacramen-
15 ti: Dic, † quòd per Confirmationem imprimitur character, ita D. Tho. Do. Bonauen. & Rich. Et ratio eſt: quia quemadmodum in baptiſmo imprimitur character fidei, conformans nos diuinæ ſapientiæ, & in Ordine character po- teſtatis, conformans nos diuinæ potentiæ, ita in Confirmatione imprimitur character plenitudinis Spiritusſancti cōformans nos diuinę bonitati. Datur etiā per confirmationem plenitudo copię gratiæ ad fortiter reſiſtendum contra preſſuras mundi. Vnde dicit text. in cap. Spiritusſanctus, & in cap. nouiſſimè, de conſecr. diſt. 5. quòd in hoc ſacramento Spiritusſancti augmentatur gratia, ut confirmemur ad pugnandum. Quod quidem
16 ſacramentum non debet † reiterari, cap. dictum, cap. ſeq. de conſecr. diſt. 5. Et ratio eſt: quia in hoc ſacramento character imprimitur, character autem eſt ſignum indelebile, & perpetuum, vnde ſacramentum, in quo character imprimitur eſt irreiterabile, alioquin enim fieret iniuria ſacramento. Ita Turrecrem. in d. cap. dictum, nu. 4 vbi affert alias rationes, quas breuitatis cauſa omitto. Vltimò circa ritum multa diximus ſup. nume. 7. & 8. & ideò more noſtro ſolito deueniemus ad Deciſiones. Quarum iſta ſit

Prima. Character Confirmationis de
17 neceſſitate † præſupponit characterem baptiſmalem, ita ſcilicet, quòd ſi quis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet: cum baptiſmus ſit fundamentū omnium ſacramentorum, extra, de preſbyt. bapt. c. 1. & cap. veniens. Et ratio eſt ſecundum D. Tho. in 3. par. quia Confirmatio ſic ſe habet ad baptiſmum, quemadmodum augmentum ad generationē. Sed nullus poteſt peruenire ad ætatem perfectam, niſi prius fuerit natus, ergo ſimiliter, niſi aliquis fuerit baptizatus, nō poteſt ſacramentum Confirmationis accipere. Character tamen Confirmationis non præexigitur de neceſſitate, quin ſine illo recipiat quis characterem ordinis, tamen de congruo præexigitur. ita Pet. de Palu. in tract. de Confir.
18 Secunda. Pueri confirmati maiorem gloriam conſequuntur, quàm pueri non Confirmati, ſicut in præſenti maiorem obtinent gratiam cum in Confirmatione detur augmentum gratiæ, cap. 2. de

conſecr.

conſecr. diſt. 5. ita gloſ. in cap. ut ieiuni, ead. diſt. Aſtenſ. art. 7. dę Confirmat. Et non obſtat illud Melchiadis Papæ, dicentis, & habetur in d. c. 2. Licèt continuò tranſituris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen Confirmationis beneficia ſunt neceſſaria: quia illud intelligitur quantum ad hoc, quòd morituris non eſt neceſſarium Sacramentum hoc propter pugnæ præſentis periculum.

Tertia. Vt hoc ſacramentum non eſt dandum non baptizatis: ita nec pec-
19 catoribus adultis, † niſi per pœnitentiã pręparatis. Hinc dicitur in d.c. vt ieiuni, quòd moneantur confeſſionem facere, vt mundi donum Spirituſſancti valeant accipere: nam cum hoc ſacramentum detur ad confirmandam gratiam, quam prius inuenit, ideò non debet dari niſi his, qui habent gratiam. Si quis tamen adultus exiſtens in peccato, cuius conſcientiam non habet, vel ſi etiam non perfectè contritus accedet ad Sacramentum, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc ſacramento, conſequitur remiſſionem peccatorum. Hęc D. Tho. 3. par. q. 72. ar. 8. c. 4.

20 Quarta. † Licèt gloſ. in c. ut ieiuni, de conſecr. diſt. 5. dicat, quòd quis debeat accedere ad ſacramentum Confirmationis in anno duodecimo. Si tamẽ ante uſum rationis miniſtratur, uerum erit ſacramentum cum omnia concurrant neceſſaria ad ueritatem ſacramenti, nempe materia, forma, & miniſtri intentio. Immò ſecundum Bonauen. conuenientius pueris ante vſum rationis miniſtratur, quia adueniente ætate adulta, habebit ſuam efficaciam, quemadmodum fides, quę in baptiſmo infunditur. Licèt Palu. & Sotus, atque Sylu. in uerb. Confirmatio, §. 4. dicant, non expedire vt paruulis detur.

Quinta. Confirmandus, aut potius
21 Confirmatus, † in faciem ab Epiſcopo percutitur, triplici ex cauſa, ſecundum Do. Petr. Quarum prima eſt, ut illud ſacramentum eo melius memoriæ imprimatur, iuxta illud: Vexatio dat intellectum. Vnde dicit Epiſcopus: Recordare. Secunda, ut non erubeſcat, ſeu erubeſcentiam non habeat percuſſus nomẽ Chriſti confiteri, & nominare. Tertia, ut ob hoc facilius poteſtas diabolica expellatur.

22 Sexta. Ordinarius † miniſter huius ſacramenti citra diſpenſationem eſt ſolus Epiſcopus, ut habetur in cap. 1. §. per frontis, de ſacr. unct. cap. de his, cum quatuor ſeqq. de conſecrat. diſt. 5. & nouiſſimè habetur in Conc. Triden. ſeſſ. 7. de Confirm. Can. 3. Vbi dicitur, ſi quis dixerit ſanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum, non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotẽ Anathema ſit. Quod adeò verum eſt, ut ſi per ſimplicem ſacerdotem miniſtretur, nulla ſit confirmatio, d. capit. de his, & cap. manus.

Septima. Epiſcopi licèt non poſſint ſolis presbyteris delegare ſacramentum confirmationis, ut nos diximus lib. 3.
23 noſtrarũ Deciſ. nu. 6. tamen † reſpectu ſummi Pontificis poteſt ſimplex ſacerdos ex commiſsione Papæ baptizatis cõfirmationem dare, ita gloſſa in c. quanto, de conſuet. Laico verò communior opinio uidetur, contra glo. in cap. manus, de conſec. diſt. 5. quod laico hoc demandare non poſsit, ut dicit Panorm. in d. c. quanto, maximè quia ex hoc denigraretur ſtatus Eccleſiæ, quod Papa facere non poteſt. 1. q. 7. in can. & ſi illa.

Octaua. Epiſcopus degradatus ſecun-
24 dum aliquos, ut refert Aſten. ar. 6. Confirmare non poteſt, nec de iure, nec de facto. Licèt poſsit baptizare, & conficere corpus Chriſti; & ratio eſt: quia Vicario Chriſti conceſſa fuit à Chriſto poteſtatis plenitudo ordinandi de corpore Chriſti myſtico, quod eſt eccleſia, & eius membris, ſecundum quod exigit ratio recta. Super autem ſuum uerum corpus nullam ſibi cõceſsit poteſtatem, nec etiam ſuper illos, qui ſacramentum baptiſmi nõn receperunt, quod eſt ianua, qua intratur in Eccleſiam militantẽ, conceſſit aliquam poteſtatem directè. Vnde

Apoſt. 1. Cor. 5. Quid mihi de his, qui foris ſunt iudicare. Et quia poteſtas Epiſcopalis directè reſpicit corpus Chriſti myſticum, & eius membra, poteſtas autem ſacramenti Euchariſtiæ directe reſpicit corpus Chriſti uerum, & poteſtas baptizandi nõ tantum reſpicit illum ſolum, qui eſt Eccleſiæ membrum, ſed etiam illum, qui nec eſt, nec fuit Eccleſiæ militãtis membrum, ideò Vicarius poteſt ab illo auferre dignitatem Epiſcopalem, non tamen ab homine poteſtatem baptizandi, nec à ſacerdote poteſtatem conficiendi.
25 di. Secus autem eſt † de ſuſpenſis, quia per priuationem, ſeu degradationem tollitur poteſtas, ſed per ſuſpenſionem prohibetur poteſtatis uſus. Et ideo ſi Epiſcopus ſuſpenſus confirmat, uerè confirmatus remanet, ſed confirmando mortaliter peccat, quia utitur poteſtate, cuius uſus eſt ſibi prohibitus, hæc Rich. 4. diſt. 7. q. 2. ar. 2. & Aſten. vbi ſupra.

Nona. Epiſcopus, quando vult chriſ-
26 ma † conficere, debet miſſam celebrare, & hoc in Eccleſia cathedrali, niſi ex iuſta cauſa impediatur, ext. de celebr. miſſ. c. te referente. Singulis autem annis debet in cœna Domini nouum chriſma confici, & vetus in Eccleſia cremari, de conſecr. diſt in. 4. c. litteris. Non debet etiam chriſma accipi niſi à proprijs Epiſcopis, de conſecr. diſt. 4. c. presbyteri. Et quilibet presbyter debet illud accipere quolibet anno, vel per ſe, vel per diaconum, diſtin. 95. c. presbyteri. Vnde Abbates peccant qui accipiunt illud ab aliis, niſi ſint priuilegiati quòd poſſint accipere à quibus velint, vt dicit ibi gloſſa.
27 Decima. Confirmationis † ſacramentum non eſt iterandum, quando confirmandus eſſet oleo pro chriſmate vnctus, licet Epiſcopus mortale crimen committat, & ſit cautè ſupplendum, quod eſſet omiſſum, vt habetur in cap. paſtoralis, de ſacr. non iter. vbi habetur, non eſſe iterandum confirmationem in eo, qui per errorem fuit nõ chriſmate, ſed oleo illinitus. Quod ſi quis obiiciat, chriſma ex oleo & balſamo eſſe materiam confirmationis, & per conſequens eſſe de neceſſitate cõfirmationis. Reſp. quòd intelligitur chriſma eſſe de ratione præcepti, & ſignificationis, non autem de neceſſitate, & eſſentia confirmationis.
28 Vndecima. Epiſcopus, qui bis † eundem confirmaret ſcienter, non eſt irregularis, ſicut neque reconfirmatus ignoranter. Quod ſecus eſt de rebaptizante ſcienter, & de rebaptizato ignoranter. Nam de rebaptizante, vel miniſterium pręben te, habetur extra de apoſt. c. 2. de rebaptizato, de conſecr. diſt. 4. c. qui bis, & ratio eſt, quia nulla pœna irregularitatis iterantibus confirmationem imponitur, c. dictum, c. ſeq. de conſecr. diſt. 5. ergo ſequitur quod non ſit irregularis, cum irregularitas tantum contrahatur in caſibus à iure expreſſis, c. is, qui, de ſenten. excom. in ſexto. ita Turrecrem. in d. capitu. dictum, num. 6.

Duodecima. Confirmationis forma
29 conueniens eſt † illa. Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, &c. Et ratio eſt: quia illa forma eſt conueniens forma Sacramenti, per quam, & in qua exprimuntur ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſacramentum confirmationis. Sed in iſta forma exprimuntur ea, quæ ſunt neceſſaria ad ipſam confirmationem ergo: in confirmatione enim eſt neceſſaria perſona miniſtri conferentis ſacramentum, & iſtud exprimitur, cum dicitur: Conſigno, & confirmo. Eſt inſuper ibi neceſſaria perſona ſuſcipiens ſacramentum, quæ exprimitur, cum dicitur, te. Eſt ibi etiam neceſſaria materia ſacramentalis, quæ exprimitur, cum dicitur: Chriſmate. Eſt inſuper neceſſaria uirtus Dei conferentis efficaciam ſacramenti, quæ exprimitur, cũ dicitur: In nomine Patris, &c.
30 Tertiadecima. Cognatio † ſpiritualis cauſatur, & procedit ex adminiſtratione baptiſmi, & confirmationis, & quia tales cognationes ſpirituales matrimonia impediunt. Hinc iuxta ſacrorum Canonũ inſtituta non plures ad ſuſcipiendum infantem in baptiſmo, quam unus accede-

re

re debet, ſiue vir, ſiue mulier, Quod idipſum in confirmatione fiat, cap. non plu res, de conſecr. diſt. 4. cap. quamuis, de co gnat. ſpir. lib. 6. Definitum eſt in Cõc. Trident. ſeſſ. 24. de refor. cap. 2. Non autẽ debent teneri ab illo, qui non eſt confirmatus, ſicut nec in baptiſmo debent teneri ab illo, qui nõ eſt baptizatus, de conſecr. diſt. 4. cap. in baptiſmate. Et non debent teneri à monacho niſi ſit neceſſitas, vnde de conſec. diſt. 4. non licet Abbati, vel mo nacho de baptiſmo ſuſcipere filios, nec commatres habere. per ſacramentum ta men confirmationis ſpiritualis cognatio contrahitur 3. q. 4. cap. ſi quis vnus. Et ligat decem perſonas, vt habetur per tex. & ibi Francus in cap. 1. §. ex confirmatione de cogn. ſpir. in 6. Sicut etiã in decem aliis perſonis oritur cognatio ſpiritualis in baptiſmo, d. cap. ex confirmatione. Ho die verò cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiuſque patrem & matrem, ac tenentem, non egreditur, omnibus inter alias perſonas ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis, vt habetur in d. Conc. Trid. vbi ſup. cap. 2. in fi. Co-
31 gnatio verò ſpiritualis † eſt quædã proximitas perſonarum proueniens ex ſacra menti datione, vel ad id detentione, ita gloſſa, ſuper verb. cognationem ſpiritualẽ, de cogn. ſpirit. lib. 6. Et de hac habetur 30. quæſt. 1. cap. omnes. Vnde ſi talis cognatio præcedit matrimonium, nõ ſolum impedit, ſed dirimit etiã poſt cõtractum, 30. quæſt. 1. cap. ſi. & extr. de cogn. ſpirit. capit. veniens. Si vero ſequitur, non dirimit, ſed impedit quo ad exactionẽ debiti carnalis, ſi ſine neceſſitate contrahitur, vt 30. quæſt. 1. cap. ad limina. Et ſcienter, non per errorem, cap. ſi vir, de cogn. ſpirit. aliàs non: vide plenius per Panor.
32 ibi, in d. cap. ſi vir. Oritur etiam † cognatio ſpiritualis inter confeſſarium, & illos quos audiuit in confeſſione: nam omnes quos in pœnitentiam accipimus ita filii noſtri ſunt, vt in baptiſmate ſuſcepti, 30. quæſt. 1. cap. omnes. Et presbyter fornicans cum filia ſua ſpirituali, ab omni officio deponitur, cap. ſi quis ſacerdos, 30. quæſt. 1. Et ſi eſt Epiſcopus 15. annis pœnitere debet, cap. non debet 30. quæſt. 1. Talis autem cognatio eſt ſolum inter confeſſorem, & confeſſum. Vide gloſ. in d. c. omnes. Et hæc de confirmation.

De ſanctiſſimo Eucharistiæ ſacramento. Cap. VI.

DE hoc ſacramento agitur per totam diſtinctionẽ ſecundam de conſecratione. & ext. de celeb. miſſ. & ſeſſ. 13. in Conc. Trid. vbi de eius inſtitutione habetur capit. 1. Deque ratione inſtitutionis. c. 2. De Excellentia capitu. 3. & per nos in ſer. 4. De excellentia ſanctiſſimæ Euchariſtiæ. De cultu, & veneratione, in Concil. Trident. capit. 5. De præparatione quæ adhibenda eſt, ut dignè quis ſacram Euchariſtiam percipiat, cap. 7. & nos diffuſius per duos ſermones. De uſu admirabilis huius ſacramenti. Et quot modis ſumatur: in Concil. Trident. cap. 8. & nos latè ſer. 7. De pœna indignè ſumentium corpus Chriſti. De efficacia & fructibus euchariſtiæ eſt noſter ſermo particularis ſextò. Qualiter dicatur ſacrificium, habetur per nos ſer. 4. Quibus nominibus uocetur, habetur in ſerm. 6. De pœnis 12. ſumentium euchariſtiam. Et quod ſumentes in peccato mortali aſſimilentur ingratis Iudæis, Iudæ, & Chriſti crucifixoribus, per totum ſer. 7. Tandem qui vult legere varias deciſiones ad hanc materiam attinentes, uideat c. 38. in noſtris Deciſ. lib. 2. de ſacra Communione, vſque ad caput 48.

De Pœnitentiæ Sacramento. Cap. VII.

SVbſequenter poſt confirmationem, & euchariſtiã, quæ ſunt ſacramenta progredientium, ordinata ad perfectionem in bono, eſſet uidendum de pœnitentia, quę

eſt ſacramentum progredientium, ordinatum ad amotionem mali, & expulſionem peccati, ſed quia de hoc ſacramento ſatis abundè diximus in noſtris Deciſionibus per totum librum primum, ideo poſt illam uideamus de alio ſacramento, quod eſt extremæ vnctionis.

SVMMARIVM.

1 *Vnctio exterior ſeptuplex.*
2 *Vnctio extrema eſt ſacramētum, & vnum.*
3 *Vnctio extrema quare adinuenta. & in veteri teſtamento præfigurata.*
4 *Inſtituta quando fuerit.*
5 *Materia huius ſacramenti remota, & propinqua.*
6 *Forma huius ſacramenti quæ. & eius explicatio.*
7 *Quare exprimatur per modum orationis.*
8 *Vnctionis extremæ efficacia quæ.*
9 *In hoc ſacramento tria, ſicut in cæteris neceſſaria.*
10 *Sacerdos ſolus hanc vnctionem facit.*
11 *Intentio in ſacramentis duplex.*
12 *Membra quæ inungenda.*
13 *Admonitio ſacerdotis quæ facienda ad infirmum.*
14 *Si presbyter vngens deficiat, an alius ſuccedat.*
15 *Extrema vnctio à proprio miniſtranda Sacerdote.*
16 *Quibus danda, vel non danda, num. 17. & 18.*
19 *Vnctio facta chriſmate, vel oleo non benedicto, an valeat.*
20 *Vnctio extrema duplici ex cauſa fuit inſtituta.*
21 *Vnctio extrema in tribus caſibus iterāda.*

De Sacramento extremæ Vnctionis. Cap. VIII.

Onſequenter conſiderandum eſt de ſacramento extremæ vnctionis. Et primò, de multiplici vnctione. Secundò, de ratione adinuentionis. Tertiò, de eius inſtitutione. Quartò, de materia. Quintò, de forma. Sextò, an ſit neceſſarium. Septimò, de efficacia, & effectu huius ſacramenti. Octauò, quæ ſint neceſſaria in hoc ſacramento. Nonò, de membris vngendis. Decimò, de monitione presbyteri ad infirmum. Deinde deueniendum ad Deciſiones. Vnde circa primum
1 ſciendum eſt, quod multiplex eſt † unctio exterior, quędam baptiſmalis, quæ fit in pectore, & in ſcapulis, 11. diſtinct. c. eccleſiaſticæ, de conſecr. diſt. 4. c. deinde à ſacerdote. Item quædam, quæ fit per ſacerdotem cum chriſmate in ſummitate capitis, c. poſtquam. cap. aſcendit, de conſecr. diſt. 4. Rurſum eſt unctio confirmationis, quæ fit in fronte, miniſterio tātum Epiſcopi, 95. diſtin. cap. presbyteros. Item eſt unctio extremæ vnctionis, quā poteſt Epiſcopus, & Sacerdos cuilibet conferre per oleū infirmorum, ibidem. & c. illud. Deinde eſt vnctio regalis, quæ fit in brachio, 2. q. 7. cap. plerumque. §. itē in libro. Item eſt unctio ſacerdotalis, cuius manus tantum oleo cum chriſmate inunguntur, 23. diſt. c. præterea. 16. q. 1. c. generaliter. §. ecce. Item eſt vnctio pontificalis ſuper manus, & caput, 23. diſtin. Epiſcopus. Sed modo agetur de vnctione extrema. Vnde ſciendum eſt, quòd un-
2 ctio extrema eſt † ſacramentum, prout definitum eſt per Concil. Triden. de ſacramen. ſeſſ. 7. Cano. 1. & ratio eſt: quia in ſpiritualibus medicinis quædam ſunt tanquam principalia, quæ ſcilicet per ſe ordinantur ad curationem alicuius morbi, & hæc dicuntur ſacramenta. Quędam verò ſunt acceſſoria, quæ ordinantur per aliud medium, vt Catechiſmus, & Exorciſmus per baptiſmum, & hæc dicuntur ſacramentalia. Extrema verò unctio per ſe ordinatur ad aliquem effectum: ſpiritualis conſecrationis, & non per aliud, vnde ſacramentum eſt, & non ſacramentale. Et unum eſt ſacramentum, & non plura, licet plures fiant vnctiones, quia ſicut ſe habet immerſio ad baptiſmum, ita ſe habet vnctio ad ſacramentum, ſed plures immerſiones ſunt unū ſacramentum

tum baptiſmi,ergo plures vnctiones ſunt hic unum ſacramentum. Et dicitur extrema unctio unum ſacramentum non vnitate indiuiſibilitatis, ſicut punctus, nec vnitate continuitatis,ſicut linea,ſed vnitate perfectionis, licèt plures vnctiones, & formas habeat in quantum plura,quę ſunt in hoc ſacramento adunātur ad unum aliquid perficiendum, ſicut à ſimili conſtat de ſanctiſſimo Sacramento Euchariſtiæ, quod unum eſt,quamuis duas formas, duasque materias partiales habeat, vt dicit Turrecrem. in c.presbyteros,diſt.95.num.2.Quare autem inuen-
3 tũ fuerit † hoc ſacramentum, vt dicit Lapus in Clem.1.de priuil. quòd Mediator Dei,& hominum non ſolum uocatur Ieſus,in quantum habet ſalutare,ſed etiam Chriſtus, in quantum habet unctionis gratiàm in alios effundere, d. cap. quoniam,13.diſt. c.cum ad uerum. Hoc etiã ſacramentum fuit figuratum in veteri teſtamento. Vbi patet, quòd Dauid fuit tribus uicibus inunctus. Primò, in domo patris ſui, in ſignum regni futuri, & hoc ſignat unctionem in baptiſmo. Secundo, in Ebron ſuper Iudam, & poſtea multa bella habuit, & hoc ſignificat unctionem in confirmatione. Tertio, iterum in Ebron ſuper filios Iſrael, & poſt hanc in pace regnauit, & hoc ſignificat
4 ſacramentũ extremæ vnctionis. † Cæterũ in inſtitutione huius ſacramenti adnotandum eſt, quod inſtitutum fuit à Chriſto, quando videlicet diſcipulos ad curandum infirmos miſit, qui oleo ęgrotantes ungebant,ut habetur Iacob.5.Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ,& orent ſuper eũ,vngentes eum oleo in nomine Domini,& oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus,&c. fuit autem à Spiritu ſancto inſpiratum, à cętu Apoſtolorum inſinuatum, & à D. Iacobo promulgatum.Petr.de Palu.& Aſtenſ.lib.5.tit.41. artic.2.ſequitur modo uidere de materia
5 huius Sacramenti. Eſt autẽ † materia duplex. Remota & propinqua. Materia remota huius ſacramenti eſt oleum oliuarum. Definita eſt in Canone vni.de ſacr. vnct. & in Concil. Florent. ſub Eugenio IIII. per c. S. Iacobi, vbi probatur oleum eſſe materiam huius ſacramenti: ſed oleum propriè non dicitur niſi oliuę: ſicut de vino in Euchariſtia intelligitur de uite. Vnde vt dicit Petr.de Palu. ſi ad miſceatur balſamum,uel oleum nucum, vel quicunque alius liquor ſcienter, eſt tranſgreſſio præcepti, & ſi mutaretur ſpecies, eſt irregularitas ſacramenti, ut in baptiſmo, & in alijs: tum etiam, quia illa eſt apta materia ſacramenti,quæ habet maiorem conuenientiam cum eius effectu: ſed tale eſt oleum oliuarum reſpectu effectus ſacramenti extremæ vnctionis, ergo; nam effectus huius ſacramenti eſt hilaritas mentis,per quam mens alleuiatur à grauedine, quam communiter homines tunc patiuntur, quod propriè eſt olei,quod lucidum eſt, & lenitiuum, iux. S.Thom. ergo. Tum etiam, quia oleum principaliter nominatur oliuæ, cũ alij liquores ex ſimilitudine ad ipſum olei nomen accipiant, & ideo oleum oliuæ debet eſſe quod aſſumitur in materiam huius ſacramenti. Sed materia propinqua debet eſſe oleum benedictum, ſiue conſecratum, definita eſt in Conc.Trid. vbi ſup. c.1. Quod quidem oleum debet eſſe per Epiſcopum conſecratum, ut per dictum Conc. aut à Sacerdote per Papæ facultatē. Nam dicit ibi Conc.materiam eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum,quę quidem benedictio facta ab Epiſcopo,cũ non ſit de iure diuino,ſed de poſitiuo tãtum,poterit per ſolum Rom. Pontificem
6 presbytero committi. Eſt † etiam neceſſaria forma, quæ eſt deprecatiua, & eſt iſta. Per iſtam ſanctã unctionem,& piiſſimam ſuam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid peccaſti per uiſum, &c. Et dicitur per viſum, quando tanguntur oculi. Per aures,quando aures,& ita de cęteris partibus vngibilibus. Et tanguntur ibi tria, primo ſacramentũ iſtud,cum dicitur. Per iſtam ſanctam vnctionem. Et illud, quod operatur in hoc ſacramento,ſcilicet Dei miſericordia, &

effectus principalis, ſcilicet remiſſio peccatorum. Et hæc forma habetur in omnibus Eccleſiis, & eſt de neceſſitate huius ſacramenti, quod patet ex Romanæ Eccleſiæ uſu, quæ tantum verbis deprecatiuis utitur in collatione huius ſacramen-
7 ti. Sed quare † forma huius ſacramenti exprimitur potius per modum orationis, quàm formæ aliorum ſacramentorum; Reſpondeo: principalis ratio poteſt dici fuiſſe congruitas ex parte modi curandi, quæ eſt per deuotionem, & eleuationem animæ ad ſpiritualia, ad quam præcipuè per orationem excitatur. Aſten ſ. artic. 4. De neceſsitate autem huius ſacramenti
8 dicit S. Bonauentura in 4. diſt. 23. quòd non eſt de neceſsitate, ſi tamen omittatur ex cõtemptu, eſt damnabile, ut etiam dicit Henricus in c. 1. de ſacr. iter. nu. 5. Secus ſi ex negligentia. Verum circa efficaciam huius ſacramenti, ſciendum eſt, quòd licet remisſio uenialium ſit effectus huius ſacramenti, Dicit enim B. Iacobus, & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei, & habetur in Concil. Trid. can. 2. & 3. tamen non eſt huius ſacramenti peculiaris effectus: ratio eſt, quia remiſsio venialium eſt effectus communis omnium ſacramentorum: quia ſi per ſacramentalia fit talis remiſsio glo. in verb. Benedictionem in proœm. ſexti, multo magis per ſacramenta fiet. Nec etiam peculiaris effectus eſt reliquiarum peccati diminutio, ſcilicet corporis ad bonum, & pronitatis ad malum, tunc enim deberet etiam ſanis, ſicut infirmis adminiſtrari, cum hæc peccatorum veſtigia patiantur. Vnde peculiaris effectus gratiæ, quæ per hoc ſacramentum cõfertur, eſt auxilium contra tentationes, quas homo tempore mortis patitur. Definita eſt in Concil. Trid. vbi ſup. c. 2. Quarè huius ſacramenti res eſt gratia Spiritusſancti, cuius unctio delicta, ſi qua ſint adhuc expianda, ac peccati reliquias abſtergit, & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ miſericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus ſubleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius fert, & tẽtationibus dæmonis calcaneo inſidiantis facilius reſiſtit: numquam enim homo magis eo auxilio, quam in inſtanti mortis indiget. Sed circa octauum tria
9 ſunt † in hoc ſacramento, ſicut & in cæteris: nam eſt ſacramentum tantum, ſcilicet unctio extrema. Item res tantum, hoc eſt gratia, item ſacramentum, & res, ſcilicet quædam unctio interior ſpiritualis, ideſt mentis iocunditas, vel ſolamen, ita Imola, in d. Clem. 1. At quæ ſint neceſſaria in hoc ſacramento? Dic, quòd
10 quinque. † Primo quòd hanc unctionem faciens ſit ſacerdos. nam ſolis presbyteris conuenit conferre hoc ſacramẽtum, vnde dicitur Iacobi 5. Inducat presbyteros, & orent ſuper eum, & habetur in c. presbyteros, diſtin. 50. Ratio huius eſt: quia cum huius ſacramenti materia ſit oleum conſecratum, non debet adminiſtrari, nec contingi niſi ab eo, qui manus habet conſecratas, & talis eſt presbyter. Et ideo non extendit ſe ad omnes, nec etiam ad ſolos Epiſcopos, quia cum hoc ſit ſacramentum periclitantium, qui non poſſunt adire prælatos, ſed magis ecõuerſo, oporteret multos decedere ſine hoc ſacramento, ſi à ſolis Epiſcopis dari deberet, ideo diſpoſuit Spiritusſanctus quòd daretur à presbyteris etiam inferioribus. poteſt etiam infirmus inungi à presbytero præſente vno clerico, vel etiam à presbytero ſolo, ext. de uerb. ſign. c. quæſiuit. Quod intelligit Ber. ibidem in neceſſitate. Secundum quod adſit intentio, intẽ-
11 tio verò in ſacramentis eſt duplex, una, quę ordinatur ad perfectionẽ ſacramẽti, & eſt ea, quæ eſt eſſentialis ipſi ſacramento: Vnde ea prætermiſſa non eſt ſacramentum. Alia, quæ ordinatur ad finem ſacramenti, vnde ea poſita, vel remota nihilominus perficitur ſacramẽtum. Sicut ſi aliquis intendit baptizare aliquem, ut lucrum temporale conſequatur, ſacramẽtum baptiſmi uerum eſt, quia ſecundum primam intentionem conformatur intentioni Eccleſiæ, quamuis non quãtum ad ſecundam. Et ſimiliter ſi ſacerdos intenderet conſecrare non ad ſumendum,

ſed

ſed ut ueneficiis uteretur, verum corpus eſſet. Tertium, quod requiritur, eſt materia, ſcilicet oleum ab Epiſcopo conſecratum. Quartum, forma verborum. Quin tum, eſt conſiderandus locus inungen-
12 dus, quia fit † ad oculos propter uiſum, ad aures propter auditum, ad nares propter odoratum, ad os ratione linguæ propter guſtum, & etiam propter loquelam, ad manus propter tactum, qui maximè viget in pulpis digitorum, propter appetitiuam verò inunguntur renes, ſeu lumbi propter generatiuam, pedes vero propter motiuam, quę ſunt eius principalius inſtrumentum. Ita Aſtenſ. articu. 7.

Poſtremo debet ſacerdos verborum con ſolatione uti, quando ægrotanti vnctio-
13 nis extremæ † ſacramentum miniſtrat. Hortando vt peccata omnia, quæ commiſerit fateatur. Itèm oſtendere quàm immenſa ſit ipſius omnipotentis in miſeros peccatores clementia, cum in mundum venerit, ut crudeliſsima morte hominũ animas à principe tenebrarum erueret. Poſtmodum gaudia, quæ pœnitentibus promiſerit exponere debet, ſed obduratos, & pertinaces relinquere, & in ignẽ mittere ſolet, clamans, Ite maledicti, &c. fideles autem ſuos, ac uerè pœnitentes vocaturus dicet. Venite mecum in regnum Patris. Commoneat inſuper ſacerdos, ne quid alienum ſecum ſeruet, ſed reſtituere faciat: quia non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, cap. cum tu, extr. de vſur. Hæc & alia refert Pet. de Palude. de extrema vnct. cap. 2. Sed modo ad Deciſiones deueniamus, quarum

14 Prima. † Si presbyter inungens deficiat poſt primam vnctionem, tunc alius ſacerdos debet ei ſuccedere qui debet unctiones, quæ reſtant continuare, & non reincipere, nec tamen miniſtrorum pluralitas tollit vnitatem ſacramenti huius, quia inſtrumentaliter tantum operantur ſicut nec mutatio malleorum tollit vnitatem operationis fabri, Aſtenſ. li. 5. ti. 41. verſ. quid fiet. Quod idem fit in ſacramento Euchariſtiæ, vt deficiente ſacerdote, ab alio perficiatur. c. nihil. 7. q. 1.

15 Secunda. Sacramentum † Extremæ vnctionis debet à proprio ſacerdote miniſtrari, & ſi ab alieno miniſtretur, erit verum ſacramentũ, peccabit tamen mortaliter, ſi vero à Religioſo ſine licentia curati, erit excommunicatus. Ita definitur in Clem. dudum, de ſepult. In caſu tamen extremæ neceſſitatis poterit quilibet ſacerdos etiam Religioſus per ratihabitionem in abſentia proprii curati illud adminiſtrare, cum tunc actum charitatis exerceat, & neceſſitas nõ ſubiaceat legi.

16 Tertia. † Sacramentum extremæ unctionis non eſt indiſtinctè dandum omnibus, ſed adultis, qui peccata venialia videntur habere, contra quæ inſtitutum eſt hoc ſacramentum. Hinc pueri, qui nondum habent vſum rationis, non debent illam recipere: quia non indigent remedio contra peccata; cum nondum peccauerint, neque contra tentationes, quas tempore mortis non patiuntur. Bene tamen adminiſtranda erit pueris, qui annos diſcretionis attigerunt, quãuis non ſint Euchariſtiæ capaces.

17 Quarta. Sacramentum † hoc non debet dari ſanis, ſed infirmis, Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, &c. & non quibuſcunque infirmis, ſed infirmis in periculo mortis exiſtẽtibus; & ratio eſt: quia hoc ſacramentum eſt ultimum remediũ, quòd Eccleſia poteſt conferre immediate diſponens ad gloriam, ergo illis tantũ infirmantibus debet exhiberi, qui ſunt in ſtatu exeuntium propter hoc, quòd ægritudo nata eſt mortem inducere, & de periculo timetur. Hinc infertur quòd ſacramentum hoc non eſt dandum damnatis ad ultimum ſupplicium, etiam ſi petant: quia hoc non reperitur iure cautum, arg. de translat. prælat. cap. 2. Item, quia fit in pedibus, cum quibus habent itinerari ad locum iuſtitiæ. Item quia debet dari tantum infirmis.

18 Quinta. Hoc † ſacramentum non debet dari niſi petentibus, patet ex uſu Eccleſię, & confirmatur à ſimili de aliis ſacramentis, Clem. 1. de pœnit, & remiſſ. dempto baptiſmo reſpectu paruulorum. Nec etiam debet dari perpetuo amenti-

bus, qui numquam ratione uſi fuerunt, & ratio eſt: quia ad effectum conſequendi huiuſmodi ſacramentum, plurimum valet deuotio ſuſcipientis, & perſonale meritum conferentis, & generale totius Eccleſię, quod patet ex hoc: quia per modum deprecationis forma huius ſacramenti confertur. Ideo illis, qui non poſſunt recognoſcere, & cum deuotione recipere hoc ſacramentum, dari non oportet, & pręcipue perpetuò furioſis, & amentibus, quia furioſis, & amentibus habentibus lucida interualla poſſet adminiſtrari, ſi illud in ſanitate peterent, & hoc ſacramentum recognoſcerent, ita Turrecrem. in cap. presbyteros, nume. 7. diſt. 50. Ex quibus omnibus habetur, quod hoc ſacramentum eſt dandum adultis, immo etiam pueris, qui annos diſcretionis attigerint, infirmis in periculo mortis conſtitutis ex ipſa infirmitate, vel etiam his, qui præ ſenio deficiunt etiam ſine actuali infirmitate. Non datur vero euntibus ad bellum, aut nauigantibus, aut his, qui mox occidendi ſunt, ſimiliter nec pueris, qui diſpoſitionem deuotionis habere non poſſunt. Nec perpetuò phreneticis, & amentibus.

19 Sexta. † Sacerdos habens inungere, non habet oleum infirmorum, ſed inungit chriſmate. Io. diſ. 95. §. ſed illud, tenet, quòd nō valet vnctio. Idem tenet, quòd non valet ſi ungatur oleo non conſecrato. Et nota, quòd quando vngitur infirmus ad oculos, vel aures, &c. debet geminare vnctiones: ſi verò infirmus haberet pedes mutilatos, tunc debet inungi loca magis propinqua. & quando infirmus videtur agonizare, tunc presbyter debet accelerare vnctionem, dimittendo ſeptem Pſalmos pęnitentiales, ne forte moriatur agonizans ſine ſacramento vnctionis. ita Pet. de Palu. ſiue commentator.

20 Septima. † Cum hoc ſacramentum fuerit inſtitutum duplici ex cauſa, ad remiſſionem venialium, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Hinc conſtat eum, qui hanc vnctionem ex deuotione percepit, & in corpore, & in anima alleuiari, ſi tamen expedit vt in utroque alleuietur. Quod ſi corporis valetudinē habere illi non expedit, illam, quæ eſt animę ſanitatem in hoc ſacramento acquirit. Quod ſi in toto iuſtus eſt, ſaltem conſequetur augmentum virtutum, & maiorem conſtantiam, arg. de conſecr. diſt. 5. c. 1. & 2. & de ſacr. vnct. cap. 1.

21 Octaua. † Extrema unctio quandoque poteſt iterari, cum imprimat effectū non perpetuum, ſed delebilem in his caſibus. Et primus, ſi vltra annum duret morbus poſt acceptam unctionem; & ratio eſt: quia non iudicatur idem morbus inuncto. ita Imola, in Clem. 1. de priuil. Aſtenſ. lib. 5. art. vlt. Secundus, ſi recidiuum infirmitatis patiatur, & erit alia infirmitas: quia poterit fieri alia vnctio. Tertius in ęgritudinib. diuturnis, vt hydropiſis, & huiuſmodi: quia tunc infirmus eſt vngendus, quando eſt in periculo mortis. Quod ſi illud periculum euadat eadem infirmitate durante, & iterū ad ſimilem ſtatum per illam infirmitatē reducatur, poteſt iterum ungi: quia iam eſt alius ſtatus infirmitatis, quamuis non ſit alia infirmitas ſimpliciter. Ita D. Tho. F. Ioan. in ſum. Confeſſ. tit. de ſacr. unct. q. ult. Sequitur Henric. de ſacram. iter. cap. 1. num. 4.

SVMMARIVM.

1 *Ordo multipliciter accipitur.*
2 *Ordo quid dicatur.*
3 *Eſt verè, & propriè ſacramentum.*
4 *Inſtitutum à Chriſto Domino.*
5 *Ordines omnes ſeptenario numero continentur.*
6 *Officium vniuſcuiuſque explicatur.*
7 *Diaconi munus conſiſtit in nouem.*
8 *Presbyteri officium quale, & quando à Domino inſtitutum.*
9 *Ordines ſeptem ſecundum Theologos, ſed ſecundum Iuriſtas nouem.*
10 *Epiſcopatus, Pſalmiſtatus, & tonſura non ſunt ordines, num. 9.*
11 *Tonſuræ effectus octo.*
12 *Ordines ſeptem conuenienter ſunt in Eccleſia Dei.*

Cuilibet

13 *Cuilibet ſeptem ordinum conuenit aliquod myſterium ordinatum ad Euchariſtiæ ſacramentum.*

14 *Ordines alii maiores, qui & ſacri dicuntur, alii minores, & non ſacri. Et ordo ſacer dupliciter dicitur.*

15 *Character imprimitur in ſingulis ordinibus. Et in quo actu, nu. ſeq.*

17 *Character in Diacono imprimitur in datione libri Euangeliorum.*

18 *Sùbdiaconus habet duos actus. Et in quo actu imprimatur character.*

19 *Character vnius ordinis an præſupponat characterem alterius.*

20 *Ordines omnes an vnum, vel plura ſint ſacramenta.*

21 *Præeminentia inter ordines quæ.*

22 *Ordinis ſacramenti quæ ſit virtus, quique effectus.*

De Sacramento Ordinis. Cap. IX.

EXpeditis his, quæ pertinent ad ſacramentum vnctionis extremæ, conſequenter conſiderandum eſt de ſacramento Ordinis: & primò quot modis accipiatur ordo. Secundò, quid ſit. Tertiò, an ſit ſacramentum. Quartò, de eius inſtitutione. Quintò, quot ſint. Sextò, quibus ex cauſis in plures diuidatur. Septimò, quare ſint plures. Octauò, an ordines ſint vnũ, vel plura ſacramenta. Nonò, an omnes ordines ſint ſacri. Decimò excellentia, atque efficacia ordinum. Vndecimò, de miniſtro huius ſacramenti. Duodecimò, de ſuſcipientibus hoc ſacramentum.

1 Circa primum ſciendum eſt, † quòd Ordo accipitur multipliciter: vno modo pro relatione, vel habitudine ordinatorũ. Et ſic loquitur B. Aug. de eo, lib. de ciuitate Dei. Cum ait. Ordo eſt parium, diſparium; rerum ſua loca cuique tribuẽs diſpoſitio. & Archid. in c. decreuimus. 1. q. 1. dicit, Ordo eſt, cum diuerſarum rerũ vnaquæque propria tenet loca. & ita intelligitur glo. in c. fi. diſt. 89. Hoc autem modo non loquimur hic de Ordine. Secundò modo, Ordo eſt nomen dignitatis, vt cum Epiſcopatus per Canoniſtas dicitur ordo. glo. in verb. Epiſcopus, in proœ. ſexti, gloſ. in c. quia periculoſum, verb. de Epiſcopis, de ſent. excom. lib. 6. gloſ. in cap. de his, de conſecrat. diſt. 5. Abb. in capit. ſicut pro certo, de ſimon. Gemin. in proœm. in 6. Archid. in cap. Diaconus, diſt. 93. Tertiò modo, Ordo eſt nomen officii, vt cum Pſalmiſtatus dicitur Ordo. cap. cleros, capit. cum contingat, & ibi Dom. Ant. & Canon. de ætat. & qual. Quartò modo accipitur Ordo pro eo quod exterius ſenſibiliter geritur circa aliquem, ut in aliquo gradu ſuper alios conſtituatur, ſicut alicui traditur calix cum pane & uino ſub præſcripta verborum forma, ut conſtituatur in gradu ſacerdotali ſuper populum. Et de hoc ordine quarto modo accepto, qui propriè, & ſtrictè dicitur (Ordo) intendimus loqui. An verò Epiſcopatus, & Pſalmiſtatus ſit Ordo, inferius videbimus. Igitur Magiſter ſententiarum in 4. diſt. 24. diffiniens illum, ſic dicit. Ordo eſt ſignaculum quoddam in quo ſpi-

2 ritualis poteſtas † traditur ordinato. Et nota, quòd dicit ſignaculum, ideſt ſignũ: nam per aliquod ſenſibile ſignum traditur poteſtas alicui; poteſtas enim eccleſię, per quam quidam habent aliis miniſtrare diuina, debet eſſe nota eccleſię, ſed non eſſet nota, niſi tradatur ſub aliquo ſigno ſenſibili, verbo, vel facto, uel vtroque ſimul, cum omnis noſtra cognitio ortum habeat à ſenſibilibus, ergò talis traditio dicitur eſſe Ordo, iuxta definitionẽ Magiſtri. Ordo eſt ſignaculum, ideſt ſignum quoddam, ita Turrecrem. iuxta Durandum, in d. c. cleros. num. 4. vel ſecundum Do. Pet. de Palu. tract. 6. ſignaculum ſtat pro ſignaculo in animam diuinitus impreſſo, ſecundum S. Bonauen. in 4. diſt. 14. Nam in collatione ordinum confertur gratia gratum faciens, quod intellige, ſi dignè ſuſcipiatur, vel augetur prius habita, arg. extr. de ſacr. vnct. §. ſcire,

BIBLIOTECA NAZ. ... ROMA ... CHANUEL

re, in fine. Qui quidem Ordo, eſt ſacramentum, cum ab omnibus numeretur inter ſeptem ſacramenta. Tum etiam, quia ſacramentum eſt quædam ſanctificatio hominum exhibita in aliquo ſigno ſenſibili. cap. multi. 1. q. 1. ſed in ſuſceptione Ordinis, quædam conſecratio exhibetur per ſigna ſenſibilia, ergò ſequitur, quòd Ordo ſit ſacramentum. Tum etiam, quia propter quod unumquodque tale, & illud magis, Auth. multo magis, C. de ſacr. ſan. eccl. ſed propter Ordinem homo efficitur diſpenſator ſacramentorum, ergò Ordo maximè habet rationē ſacramenti. Tandem ſi quis dixerit ordinem ſiue ſacram ordinationem non eſſe verè, & propriè ſacramentum, Anathema eſſet, ita habetur in Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 3. & ſeſſ. 7. cano. 1. Et ſi quæ-
4 ratur à quo † fuerit hoc ſacramentum inſtitutum. Dic, quòd à Chriſto Domino, ut habetur per Concil. Trid. ſeſſ. 23. can. 3. nam tempore cœnæ fuit inſtitutum, & poſt reſurrectionem confirmatum. Et ratio eſt: quia huius ſacramenti Ordinis perfectio conſtat poteſtate conficiendi corpus Chriſti uerum, & remittendi peccata. Prima fuit tradita poſt cęnam, quando dixit Apoſtolis. Hoc facite in meam commemorationem. Secunda verò, poſt reſurrectionem, quando dixit: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata &c. Hoc autem intelligendum eſt de ſeptem omnibus ordinibus: quia Chriſtus dedit poteſtatem Eccleſiæ adminiſtrandi, & ordinandi miniſtros neceſſarios ad Euchariſtiæ ſacramentum, ut conſtat authoritate B. Ambroſii ſuper locum ad Epheſ. cap. 4. ipſe dedit quoſdam Apoſtolos &c. Hoſce verò omnes Ordines aliter Iuriſtæ, ſiue Canoniſtæ, & aliter Theologi diuerſo numero contineri aſſeuerant. Nam Canoniſtę nouenario numero cōtineri docent. vt eſt gloſ. in proœ. ſexti, in verbo, Epiſcopus. gloſ. & Dom. Anto. in c. quotiens, de purg. canon. Imola, & Cardin. in cap. in pleriſque, de electio. Felin. in cap. ſicut pro certo, de ſimon. Et ita adDunt Epiſcopatum, & Pſalmiſtatum, 21. diſt. cap. cleros, ad exemplar cœleſtis Hierarchiæ, cap. principium, §. omnis lapis, de pœnit. diſt. 2. Theologi verò ſeptem eſſe ſpiritualium officiorum gradus, ſiue ordines docent, ſicut ex ſanctorum Patrum dictis apertè traditur, & capitis noſtri Ieſu Chriſti exemplo monſtratur, qui omnium officia in ſemetipſo exhibuit, & corpori ſuo, quod eſt Eccleſia, eoſdem ordines obſeruandos præcepit, ita Magiſt. ſentent. in princ. 24. diſtinct. Quorum nomina hæc ſunt: Oſtiarius,
6 ſeu † ianitor, ad quem pertinent claues Eccleſiæ, ut claudat, & aperiat templū Dei, & omnia, quæ ſunt intus, extraq; cuſtodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & infideles expellat. Quo quidē officio vſus eſt Dominus in propria perſona, quando eiecit ementes & vendentes de templo flagello de funiculis facto. Secundus eſt Lector, qui dicitur à legendo, cuius officium eſt lectiones legere, eas verè, & rectè pronunciare, populo quoque ea, quæ prophetæ dixerunt pronūciare. Hinc illi liber traditur: Hoc quippe officio uſus eſt Dn̄s in medio ſeniorum librum Iſaiæ aperiens, & legens ibi: Spiritus Domini ſuper me, &c. Tertius eſt Exorciſtarum Ordo, ad quem pertinet Exorciſmos memoriter retinere, manuſq; ſuper energumenos, & catechumenos in exorcizando imponere, adiurādo eos per Dominum, ut exeat ab eis ſathanas. Hoc etiam officio vſus eſt Dominus, quando multos dæmoniacos liberauit. Quarto eſt Accolitus, qui alio nomine ceroferarius dicitur, à ferendo cereo, quando ſcilicet legitur Euangelium diebus feſtis, d. cap. cleros. Ad ipſum pertinet præparatio luminariorū: ipſe cereū portat, ipſe ſuggeſta pro Euchariſtia, & calices Subdiaconis pręparat. Hoc ēt vſus eſt Dominus cum diceret. Ego ſum lux mundi. Quintus eſt Subdiaconus, qui ideò ſic appellatur, quia ſubiacet præceptis, & officiis Leuitarū, cuius munus eſt calicem, & patenā ad altare Chriſti deferre, & Diaconis tradere, eiſque

nuni-

miniſtrare, vrceolũ quoque, & aquam, manile, & manutergium tenere, Epiſcopoque & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. Hoc pariter officio uſus eſt Dominus, quando linteo ſe præcinxit ad lauandos pedes di-
7 ſcipulorum. Sextus eſt † Ordo Diaconi, cuius munus conſiſtit in nouem, d. cap. perlectis. Videlicet, aſſiſtere ſacerdotibus miniſtrando in ſacramentis, ſecundo oblationes fidelium offerre, & diſponere in altari. Tertio componere menſam. Quartò, crucẽ ferre. Quintò prędicare Euãgelium, & cęteras ſcripturas. Sextò, officium nunciare finitum. Septimò, recitatio catechumenorũ. Octauò, præmonere aures habere ad Deum. & Nono ꝙ pacem donat, & annunciat. Sed ſummus, & principalis Diaconi actus eſt, miniſtrare ſacerdoti in conſecratione corporis Chriſti immediatè ſuper altare, nam ad hunc actum omnes alij referuntur, vt corporale componere, & ſuper ipſum cõſecrandas ponere: Sic quod populum præmonet, dicendo, flectamus genua, leuate, & huiuſmodi. Et quod dat patenam, immediatè ſumens eã à ſacerdore, quod prędicat, & cætera. Hoc totum ordinatur ad hoc, quod populus dignè cõmunicet de manu Euchariſtiam diſpenſantis. Hoc etiam officio vſus eſt Dominus quando poſt cænam ſacramentum ſanguinis, & carnis miniſtrabat diſcipulis, ac quando prædicauit. Septimus Ordo eſt presbyteri, qui Græce ſenior interpretatur, d.c. cleros, propter honorem, & dignitatem, quam accipit. cuius denique officium eſt ſacramentum corporis, & ſanguinis Domini in altare Dei conficere. Vnde ait Dominus ſacerdotibus Hoc facite in meam commemorationẽ. Luc. 22. Tunc enim Dominus Apoſtolos ſacerdotes ordinauit, quibus dedit poteſtatem, ut quemadmodum ipſe ex pane corpus ſuum conſecrauit, accipiens panem, ac dicens: Hoc eſt corpus meũ. Et ſimiliter accipiens calicem, ait; Hic eſt calix, &c. Sic habentes ordinem ſacerdotalem in uirtute verbi Chriſti poſſint panem in corpus, & uinum in ſanguinẽ conuertere. Rurſum ad ſacerdotem pertinet, orationes dicere, d.c. perlectis. Scilicet, vt in miſſa orationes pro ſe, & populo fundat, & populum ad orandum inducat. Vnde ſacerdos ſæpe dicit in miſſa: Oremus. Et Mach. 1. orationes faciebant ſacerdotes. Item debent benedicere dona Dei, d. c. perlectis. i. oblationes, & panem dandum populo benedictum. Hoc officium ſacerdotum Chriſtus exercuit, quando poſt cœnam panem, & uinum in corpus, & ſanguinem ſuum diuina virtute conuertit, dicens Apoſtolis: Accipite, & comedite. Excellentius quoque uſus eſt hoc officio, quando pro peccatis humani generis ſeipſum in ara crucis obtulit patri, idem ſacerdos, & hoſtia. Et adhuc glorioſius implet, dum ſedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Et ex his collige quod ſecundum Theologos, & communem ſententiam Doctorum. Septem tantum reperiuntur Ordines, nec enim Epiſcopa-
9 tus † eſt Ordo, ſed eſt dignitas, ſiue excellentia in Ordine: tum quia non imprimit caracterem, tum etiam, quia omnis Ordo ordinatur ad ſacramentum Euchariſtiæ, ſed Epiſcopus non habet poteſtatem ſuperiorem quantum ad ſacramentum Euchariſtiæ, quantum habet ſacerdos ſimplex, ergo Epiſcopatus non eſt Ordo, quantum eſt ſacramentum, quia capiendo ordinem prout dicit officium, ſiue gradum poteſtatis, reſpectu quarumcunque ſacrarum actionum, Epiſcopatus eſt Ordo, tum authoritate Iſidori in d.c. cleros, tum etiam ratione: quia Epiſcopus ex ſua ordinatione, vel conſecratione habet ampliorem poteſtatem in collatione ſacramentorum, & executione ſacrarum actionum, quàm ſimplex ſacerdos. Poteſt enim conferre omnes ordines conſecrare alium in Epiſcopum, confirmare, c. de his, de conſecr. diſtin. 5. Moniales benedicere, & multa alia, quæ non conueniunt ſimplici ſacerdoti. Et ita per hanc diſtinctionem poteſt ad concordiã duci opinio Iuriſtarum & opinio Theologo-

logo-

logorum. Vnde Canoniſtæ accipientes largius nomen ordinis, & minus propriè dicunt Epiſcopatum ordinem eſſe. Et ita intelligantur iura,& quę nos aliàs diximus, quòd Epiſcopus non poteſt ea, quæ ſunt Epiſcopalis ordinis,ideſt poteſtatis, committere, niſi alteri Epiſcopo. Theologi verò,qui magis reſolutè,& pro priè loquuntur,dicunt, quòd non ſit Or

10 do. Addunt etiam Canoniſtæ † quòd Pſalmiſtatus ſit ordo, ſed non eſt uerũ: non enim eſt ordo, ſed officium ordini annexum: quia enim pſalmi cum cantu pronunciantur,ideo dicitur Pſalmiſta,& Cantor,hoc autem non eſt nomen ordinis ſpecialis. tum quia cantare pertinet ad totum chorum: tum, quia non habet aliquam ſpecialem relationem ad Euchariſtiam. Sic corona non eſt ordo, loquendo propriè de ordine Sacerdotali, ſed eſt diſpoſitio ad ordines, non neceſſaria,ſed tantum congrua. Eſt ergo diſpoſitio congruitatis, nõ autem neceſſitatis reſpectu ordinis. & ratio eſt: quia in omni tranſitũ de ſtatu ad ſtatum, conuenienter ponitur aliqua media diſpoſitio: hoc autẽ eſt tonſura clericalis,per quam illi,qui tõſurantur,à ſtatu laicorum ſeparantur,deponunt capillos, & tonduntur in ſignũ depoſitionis ſuperfluę curæ temporaliũ. Quia uerò præparantur ad miniſterium Dei,cui ſeruire regnare eſt, ideò raduntur in modum coronæ quæ eſt ſignum regale,c.duo ſunt genera. 12.q.1.Turrecrem.in c.clerici,nume.4.diſtin.23. Qui etiam num.12. ponit octo effectus tonſuræ.

11 Primum,† quia gaudet priuilegio fori, ut non conueniatur niſi ſub Iudice eccleſiaſtico. Secundum, quia gaudet priuilegio Canonis, ſi quis ſuadente. quia excommunicatur qui inijcit in eũ manus uiolentas, cap.1. de cler. coniug. Tertium,quòd liberatur à taleis, & collectis,c.fin.de uita & honeſt.cler.l.2. C.de Epiſc. & cler. Quartum, quòd de altari debet uiuere, qui altari ſeruit. Quintũ, quia debet portare habitum clericalem. Sextum, quia debet portare coronam,& poteſt compelli, cap.clerici, diſtinct. 23. Septimum, quia non debet mercari, nec ſe negotijs ſęcularibus implicare,aliàs ter monitus,ſi non deſiſtat, perdit priuilegiũ clericale,c.fin.de uita & honeſt.clericor. Octauum,quod non tonſuratus per Epiſcopũ ſiue monachus,ſiue laicus, in miſſa publicè legere non debeat, diſtinct.41. c.clericus,de conſecr.diſt.5. c.in omnib. Ex his igitur concludendum eſt, ſecundum communem ſententiam Doctorum, eſſe tantum ſeptem ordines: & rectè qui

12 dē† in Eccleſia poſita eſt uarietas hæc, & multiplicitas,ad exemplum Eccleſiæ triũphantis, ſecundum illud Exo. 25. Vide, & fac omnia ſecundum exemplar, quod tibi monſtratum eſt. Sed Eccleſia triumphans multiplici varietate adornata eſt, c.principiũ,§.omnis lapis, de pœnit.diſt. 2.ergo & militans. Vnde propheta in eius laudem. Pſal.44.inquit. Aſtitit Regina.i. Eccleſia ſecundum glo.ibi,in veſtitu deaurato,à dextris tuis, circundata varietate. Tum etiam, quia corpus miſticum comparatur corpori naturali hominis. Rom. c.12. Cor.cap.12. Sed ſicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nõ eundem actũ habent. Ita in Eccleſiæ corpore, ſecundum veridicam Apoſt. ſententiam, in vno, eodemque ſpirituali corpore conferendum eſt hoc officium uni, alij committendum eſt aliud. Nec etiam quantumlibet exercitatę vni perſonę vno tempore duarum rerum officia committenda ſunt,quia ſi totum corpus oculus, vbi auditus. Tum etiam, quia Eccleſiæ corpus conſtituitur ex duplici pariete,ut dicit Hug.de S.Vict.de ſacramentis. Scilicet Laicali, & Clericali. Sed in pariete laicali eſt ordo. Scilicet Imperator,Rex, Dux, Comes, Tribunus, Decurio, Centurio, quę omnia ordinem dicunt, ergo pariter in pariete ſpirituali debet eſſe ordo ſpiritualis. Tum, etiam quia ſi apud Regiam mẽſam decet varios eſſe,& multiplices miniſtros, vt de menſa Salomonis conſtat,quanto magis conueniet hęc varietas menſæ Regis gloriæ. Et notan-

13 dum, † quod cuilibet ſeptem ordinum

prædictorum conuenit aliquod miſterium
ordinatum ad ſacramẽtum Euchariſtiæ.
Nam primus gradus & ſupremus diſpo-
nit ad conſecrationem Euchariſtiæ, &
eſt ſacerdos. Secundus ad diſpenſatio-
nem eius, ſaltem ſanguinis, & eſt Dia-
conatus. Tertius diſponit ad oblationẽ
materiæ Euchariſtiæ conſecrandæ, & eſt
Subdiaconatus. Offert enim materiam
Subdiaconus Diacono, & Diaconus ſa
cerdoti. Vnde quartus & alii diſponunt
ad aliquos actus remotè, ſe habentes ad
Euchariſtiam, & hoc vel ad accẽdendum
deuotionem in affectu, quod facit Aco-
litus cereos illuminando, & portando,
d. cap. cleros, vel ad inſtruendum intelle
ctum ad cognitionem, ad quod ordina-
tur Lector, vel ad repellendum homi-
nes indignos, quod facit Oſtiarius, vel
ad arcendum dæmones, ne approximent
ad nocendum, & hoc pertinet ad offi-
cium Exorciſtæ. Hæc Pet. de Palud. tra-
ctat. 6. de ſacram. Ex his autem ſeptem
14 ordinibus † alii maiores, qui etiam ſacri
dicuntur, alii minores ſunt: ordo autem
ſacer dicitur dupliciter: vno modo ſe-
cundum ſe, & ſic quilibet Ordo eſt ſa-
cer, cum ſit quoddam Sacramentum,
6. q. 1. cap. infames. 28. q. 1. capit. nullus.
Alio modo ratione materiæ, circa quam
habet actum, & ſic dicitur ordo ſacer,
qui habet aliquem actum circa aliquam
rem conſecratam, & ſic ſunt tres Ordi-
nes ſacri, ſcilicet Presbyter, & Diaco-
nus, qui habet actum circa corpus Chri
ſti, uel ſanguinem conſecratum. Et ſub-
diaconus, qui habet actum circa vaſa cõ-
ſecrata, & ideò eis etiam indicitur conti-
nentia. 27. diſt. cap. Diaconus, & 28. diſt.
cap. nullum. & c. decernimus, & c. de
his. Ita hos tres ordines appellat ſacros
cap. erubeſcant, diſt. 32. Ita etiam tenet
Turrecrem. in d. cap. erubeſcant. & in
cap. 1. num. 14. diſt. 21. Aſten. art. 3. lib. 6.
de ſacr. ordin. De Subdiaconatu etiam lo
quitur text. in c. à multis, de æta. & qual.
Licèt primitiua Eccleſia illum Ordinem
non computabat inter ſacros, tempore
ſcilicet Apoſtolorum, c. fin. diſt. 60. An

verò in quolibet Ordine imprimatur
character. Dic, quòd licèt S. Thom. &
etiam Bonauen. dicant, circa hoc diuer-
ſas eſſe opiniones, tamen ſecundum cõ-
15 muniorem, & veriorem † atque proba
biliorem opinionem, dicẽdum eſt, quòd
in omnibus Ordinibus imprimatur cha
racter. Eſt enim character ſignaculum
diſtinctiuum, & perpetuum, & hoc eſt
in omnibus ordinibus reperire, ergò. Tũ
etiam, quia omnẽ Sacramentum, in quo
non imprimitur character, eſt iterabile,
ſed nullus Ordo eſt iterabilis; ergo in
quolibet Ordine imprimitur character.
Ita etiam habetur in conc. Trident. ſeſ. 7.
de ſacr. can. 9. ſeſſ. 23. cap. 4. Nam cùm di
cat concil. Trid. quòd in ſacramento Or
dinis character imprimitur, & omnes
Ordines ſint unum ſacramentum, ut in-
frà dicetur, ergò ſequitur ꝙ in omnibus
ordinib. imprimatur character. In quo
16 verò † actu imprimatur. Dic, iuxta Domi
nium Duran. in 4. diſt. 24. quòd aliquo-
rum Ordinum eſt tantùm vnus actus,
aliquorum autem plures, quorum tamẽ
unus eſt actus principalior: in Ordini-
bus autem, quorum eſt vnus actus, cha
racter imprimitur in traditione illius in-
ſtrumenti pertinentis ad actum illum,
Oſtiario imprimitur character in tradi-
tione clauium. In ordinibus autem, quo
rum plures ſunt actus, imprimitur chara
cter in traditione inſtrumenti pertinen-
tis ad principaliorem actum. Ille autem
eſt principalior, quo ordinatus ordinatur
immediatè ad Euchariſtiæ ſacramẽtum.
Exemplum, in Sacerdote principalior
actus eſt conſecrare corpus Chriſti, &
ſanguinem, ergò in datione calicis, & pa
tenæ imprimitur character ſacerdoti, nõ
autem in actu ſecundario, quando acci-
pit poteſtatem abſoluendi, & ligandi.
Turrecr. in cap. presbyter, diſt. 23. fallit
17 tamen in Diacono: † quia licèt ſum-
mus, & principalis Diaconi actus ſit, mi
niſtrare ſacerdoti in conſecratione cor-
poris Chriſti immediatè ſuper altare, ta-
men ſecundum D. Thom. Rich. & Do-
minum Duran. ut refert Turrecrem. in
cap.

cap. Diaconus, num. 23. imprimitur character in datione libri euangeliorum: & hoc, quia deputatio eius ad ſuum principalem actum non potuit exprimi per traditionem alicuius rei corporalis: Cũ enim Diaconus habet poteſtatem ſupra corpus, & ſanguinem contenta in vaſis, non potuit hæc poteſtas exprimi per dationem vaſorũ tantum, nec per dationẽ materiæ conſecratæ, quia non habet eam immediatè tangere, nec etiam decens eſſet vt ſibi darentur vaſa cum corpore, & ſanguine Chriſti, cum ſacerdoti, qui ſuperior eſt, non tradatur corpus, & ſanguis, ſed vinum, & hoſtia, & ideò oportuit, quòd imprimeretur per traditionẽ inſtrumenti pertinentis ad actum ſecundarium, hoc eſt per traditionem libri Euangeliorum. Subdiacono verò imprimitur in traditione calicis, & patenæ vacuis. cap. Subdiaconus, diſt. 23. & ratio eſt:
18 quia Subdiaconus † habet duos actus, legere epiſtolam, & ordinare materiam Euchariſtiæ, & ponere in vaſis ſacris ſecũdus actus eſt principalior, quia ſacramento Euchariſtiæ immediatior, ergò ad illum tanquam excellentiorem imprimitur character. Ita Turrecrem. in cap. ſubdiaconus. diſt. 23. Sic cum principalior actus Acolyti ſit in quo miniſtrat in vrceolo, quam portare cereum, ideò character imprimitur in traditione urceoli, quamuis ab illo actu denominetur, qui magis apparens eſt, & frequentior. ita D. Tho. quem ſequitur Richard. & Turrecrem. in cap. Acolitus, diſt. 23. Sic Exorciſtæ imprimitur character iuxta communem omnium ſententiam in datione libri Exorciſmorum, in quo datur poteſtas ſpiritualis ad impediendum poteſtatem dæmonis. Pariter Lectori in traditione libri, in quo lecturus eſt ſub forma præſcripta verborum, Turrecrem. in capit. exorciſta, & cap. Lector, diſtinct. 23.
19 An † verò character unius ordinis præſupponat de neceſſitate characterem alterius. Dic, quòd non. Hinc in primitiua Eccleſia aliqui ordinabantur in preſbyteros, qui prius ordines minores non ſuſceperant, ſed bene, de congruitate. Eſt enim de congruo, quia actus poteſtatis, & ordinis inferioris aliqualiter præordinatur, & præexigitur ad actum ſuperioris. Et inde eſt, quòd qui per ſaltum ordinatur, ſecundum canones non reordinatur, ſed illud quod omiſſum eſt de præcedentibus ordinibus, ei confertur, diſt. 52. cap. ſollicitudo. de cler. per ſalt. prom. cap. tuæ. Præſupponit tamen de neceſſitate characterem baptiſmi, cum baptiſmus ſit fundamentum omnium ſacramentorum, & ianua, & ideò fundamento non exiſtente, nihil poteſt ſuperædificari, cap. veniens, de presbyt. non baptiſ. Characterem verò Confirmationis præſupponit de congruo: quia non poteſt quis idoneè ordinem ſuſcipere, nec eius actus peragere, niſi ſit confirmatus, Aſtenſ. lib. 6. de ſacr. ordin. artic. 4. quæſt. 3. 4. & 6. Forma verò cuiuslibet Ordinis habetur per Catechiſ. Rom. de ſacram. ordin. Tactura verò materiæ ſecundum veriorem, & tutiorem opinionem, neceſſaria eſt, & eſt de eſſentia huius ſacramenti, licèt Caietan. & alii, teneant, quòd non. & ratio eſt: quia quẽadmodum non acquiritur dominium, niſi per poſſeſſionem, quæ fit per contactum, ita non acquirit aliquis poteſtatẽ celebrandi, quin materiam tangat. Sed
20 ſi quæratur † an omnes Ordines ſint plura ſacramenta, quod videtur propter diuerſos characteres, ſicut baptiſmus, & Confirmatio ſunt plura ſacramenta, an vnum. Dic, quòd omnes ordines ſunt vnum ſacramentum. Eſt tamen hoc pro intelligentia adnotandum, quòd Vnum, dicitur ſex modis. Eſt enim Vnum indiuiſibilitatis, vt Punctus. Vnum vnitate continuitatis, vt linea, vnum congregationis, vt numerus. Vnum vnitate perfectionis integralis, vt corpus animatũ, Vnum vnitate coordinationis ad vnum actum, vel finem, ſicut dicit Apoſt. Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt: & ſic dicitur vnus exercitus. Et hoc vltimo modo dicitur Ordo vnum ſacramentum ex diuerſis ſpecialibus ordinibus quaſi conſti-

conſtitutum, qui omnes ordinantur ad vnum actum ultimum, ſcilicet ad Eucharistiæ conſecrationem. Ita Turrecrem. in d. cap. cleros, nume. 9. Vel ſecundum Archid. ibi, nume. 18. ſunt unum ſacramentum, quia ad vnum ordinantur, ſcilicet ad collationem gratiæ in altero, ſed ſecundum propinquius, & remotius; quia ſacerdotium propinquius, & alii remotius, ſecundum quòd maius, & minus, proprius, vel poſterius ordinantur ad gratiam in altero. Quare non obſtat quod diximus de baptiſmo, & confirmatione: nam ideò ſunt diuerſa ſacramenta, quia ordinantur ad diuerſa: ſed omnes ordines ad unum, ſcilicet collationē gratiæ in altero, & ſic ſunt ſacramenta, & unum ſacramentum, hæc Archid. ibi, num. 18. Poſtremo ſi vis ſcire præemi-
21 nentiam † inter ſacros ordines. Dic, ꝙ eſt ſacerdotium: nam Ordo ordinatur ad corpus Chriſti verum conficiendum, & diſpenſandum ad utilitatem corporis Chriſti miſtici. Vnde in Sacerdotio eſt ſtatus, in quo eſt perfectio poteſtatis, vnde in eo concurrit vtraque poteſtas, ſcilicet conficiendi corpus Chriſti uerum, & abſoluendi miſticum, quod ſunt fideles. Hic aũt ordo nobiliſſimus debet habere ordines ſubminiſtrãtes ſibi ſecũdum exigentiam duplicis poteſtatis, vnde quidã miniſtrant ſibi quantum ad corpus Chriſti verum, & hi ordines ſunt ſibi propinquiores, ſcilicet Subdiaconatus, qui ſumit materiam ſacramenti à populo, & offert Diacono. Diaconus verò offert presbytero, & presbyter Deo. Inde eſt, quòd Diaconus dicitur miniſter, & Subdiaconus ſubminiſter. Alii autem ordines inferiores deſeruiunt diſponẽdo corpus Chriſti miſticum ad dignè ſumendũ corpus Chriſti uerum. Et hoc uel impedimentum remouendo, uel auxiliũ conferendo. Impedit autem quantum eſt in ſe malus homo, ad quem excludendum ordinatur Oſtiarius. Et etiam Diabolus, ad quem expellendum ordinatur Exorciſta. Confert uerò auxilium illuminatio intellectus, & inflammatio affectus: ad primum, ordinatur Lector, ad ſecundũ, Acolitus cereum ad excitationem deuotionis deportans. Præeminet autẽ unus Ordo alteri Ordini, ſecundum quòd magis de proximo ordinatur ad ſacramentum Euchariſtiæ. Vnde omnibus aliis præeminet Ordo presbyteratus, deinde diaconatus. Poſtea ſubdiaconatus. Inter minores uerò præeminet Acolitatus, qui habet miniſterium ſuper uaſa in quibus materia ſacramenti continetur quãtum ad uinum, deinde Exorciſta, qui cooperatur ſacerdoti, quantum ad actum eius ſecundarium, qui eſt ligare, & ſoluere, per quem homo totaliter à ſeruitute diaboli liberatur. Deinde Lector, qui cooperatur Diacono quo ad actum eius ſecundarium, ſcilicet legere Euangelium. Eſt enim Lectoris legere Vetus Teſtamentum. Vltimò eſt Oſtiarius, cuius eſt admittere, uel non admittere in templum. Et ſic patet præeminentia, & ordo ipſo-
22 rum. De effectu, uerò, ac † uirtute ſacramenti Ordinis, ſciendum eſt, quòd ad ſuſceptionem Ordinis præexigitur gratia gratum faciens in ipſo ſuſcipiente, de congruitate, ad hoc, ut dignè ſuſcipiatur. Vnde dicitur diſt. 23. tales ad miniſteria eligantur, qui dignè poſſint dominica ſacramenta pertractare: hoc autem non poteſt eſſe ſine gratia gratum faciente, non tamen præexigitur de neceſſitate: quia ſine ea ſuſcipi poteſt, licèt non dignè. Confertur etiam in collatione ordinis gratia gratum faciens, ſi dignè ſuſcipiatur, ut habetur per Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 6. & 7. Rurſum imprimitur character, ead. ſeſſ. can. 9. ubi dicitur, Si quis dixerit in tribus ſacramentis, ſcilicet Baptiſmo, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt ſignum quoddam ſpirituale, & indelebile, unde ea iterari non poſſint, Anathema ſit. Hinc fit, quòd quantũcunque homo ad laicatum ſe transferat, ſemper tamen manet in eo character, quod patet ex cõ, quia ſi ad clericatum reuertatur, non iterum ordinem, quem habuerat, ſuſcipit. Et hęc de ſacramẽto Ordinis in genere.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopus ſolus ordines maiores, ſed minores Abbas confert.*

2 *Abbas quibus diebus & an inuitatus in alio monaſterio minores conferat.*

3 *Epiſcopus hereticus an, & quando ordines conferre poſſit.*

4 *Epiſcopus excommunicatus licèt ordines de facto conferre poſſit ordinis tamen executionem conferre non poteſt.*

5 *Sed quid de ſuſpenſo, & degradato, ſchiſmatico, depoſito, interdicto, & ſimoniaco in ordine.*

6 *Poteſtas quadruplex dicitur.*

De miniſtro ſacramenti Ordinis. Cap. X.

De miniſtro huius ſacramenti multa diximus in tractatu de prælatis, & perſonis eccleſiaſticis cap. uidelicet, quis conferat ordines ſacros: & quot modis dicitur proprius Sacerdos. & in quibus temporibus Ordines maiores, vel minores conferantur. & de pœna conferentium illos extra tempora. Et in quo loco conferri debeant. Modo ſupereſt ut deueniamus ad quaſdam deciſiones, quarum prima,

1 Licèt definitum ſit † in Concil. Trid. ſeſſ. 23. & can. 4. ſolum Epiſcopum. Sacros Ordines conferre poſſe. Vnde etiã Iſidor. 7. Etymol. cap. 13. dicit, quòd ipſe Pontifex efficit presbyteros, & Leuitas, ipſe omnes eccleſiaſticos ordines diſponit. Et hoc quidem conuenienter ſecundum Bonauen. 4. diſt. 25. q. 1. art. 1. & Rich. 4. diſt. 25. q. 1. art. 1. quia ſicut ad ſolum Principem pertinet non tantum ordinare in exercitu viros bellatores, ſed etiam ducem exercitus, ſic & ad Epiſcopos ſolos, qui ſunt in Eccleſia Principes, non tantum pertinet ordinare homines ad certandum contra fidei perſecutores audacter confitendo fidem Chriſti, quod fit à ſacramentum Confirmationis, ſed etiam conſtituere duces exercitus eccleſiaſtici, quod faciunt conferendo ſacramentum Ordinis, tamen minores ordines à ſacerdote, non Epiſcopo conferri poſſunt, vel ex commiſſione Papæ, uel ex lege, aut conſuetudine, ita habetur in cap. cum contingat, de ætate, & qual. Vbi Abbas. Si eſt presbyter, & benedictus poteſt conferre ordinem clericalem; & iſtud poteſt monachis ſui monaſterii, & his, in quos habet Epiſcopalem iuriſdictionem, vel quaſi, aliis autem non poteſt, niſi hoc habeat ex priuilegio, gloſ. in cap. Abbates, ad finem, de priuil. in 6. Imò glo. in d. c. Abbates, (& eſt communis opinio) tenet, quòd Abbas poſſit conferre non ſolum unum ordinem minorem, ſed etiam omnes. Et non obſtat text. in d. c. cum cõtingat, in verb. ſolummodo, quia illud, debet intelligi, ſcilicet quòd ſolummodo in proprio monaſterio Ordines minores conferat; vide quę diximus in noſtris Deciſio. lib. 3. c. 5. nu. 156.

2 Secunda. † Abbas, qui eſt inuitatus ab alio Abbate, ut conferat Ordines ſuis monachis, illos conferre poteſt, quia ſicut Epiſcopus illos conferre poteſt, inuitatus ab alio Epiſcopo, ita & Abbas. Quo autem tempore liceat Abbatibus conferre hos ordines, dicit Hoſt. in d. cap. cum contingat, quòd in quatuor temporibus, & in diebus dominicis.

3 Tertia. † Epiſcopus hereticus ſiue ſit ab hæreticis, ſiue à Catholicis ordinatus, Ordines conferre non poteſt, ſi non eſt ordinatus, & conſecratus in forma eccleſię. Facit text. cum glo. in cap. quos à paganis, de conſecr. diſt. 4. & ratio eſt: quia uerus Epiſcopus non eſt, & per cõſequens non poteſt ordines conferre, cum nemo poſſit dare quod non habet, cap. Daibertum, 1. q. 7. l. nemo, ff. de reg. iur. At ſi eſt ordinatus in forma eccleſię, verus eſt Epiſcopus, ſed non habet executionem officii ſui, quia omnes hæretici ſunt ipſo iure maiori excommunicatione excommunicati, & per conſequẽs ab omnibus actibus legitimis ſuſpenſi, ut

ut nos latè diximus, lib. 4. in noſtris Decisio. cap. 14. num. 14. Et ideò Epiſcopus hæreticus licèt ordinem conferre poſſit de facto, ſi cum intentione debitam formam ſeruet, diſt. 19. cap. ſecundum, tamen conferendo peccat, & ordinis executionem conferre non poteſt: quia eam non habet, glo. in 6. de ordin. ab Epiſcopo, qui renunc. & ideo ſuſcipiens ſcienter à tali ordinem, præter peccatum mortale, irregularis efficitur, 1. q. 1. c. quod quidam. Hæc probantur in cap. quod quidam, 1. q. 1. c. ſicut ſemel, diſt. 68. retinet tamen characterem indelebilem.

4 Quarta. † Epiſcopus excommunicatus licèt Ordines de facto conferre poſſit, Ordinis tamen executionem conferre non poteſt: quia eā non habet. 1. q. 1. c. gratia, & cap. ſtatuimus. & 1. q. 7. cap. Daibertum. Qui tamen ab eo ignoranter ordines ſuſcipit, poteſt cum eo per ſuum Epiſcopum diſpenſari, quod de iure exequi poſſit. extr. de Epiſcopo qui ren. c. 2. Et hoc tam in ſuſcipiendis, quàm in ſuſceptis ordinibus: quia dicta Decretalis non diſtinguit. Si verò ſcienter, ſic Papa diſpenſat.

5 Quinta. † Suſpenſus & degradatus poſſunt de facto ordines conferre, ſed non de iure, non autem ordinum executionem: quia degradatio non eſt dignitatis abraſio, ſed perpetua ſuſpenſio illius dignitatis, extr. de conſecr. eccl. in gloſ. Ibi enim dicitur, quòd viſibilis vnctio exterior, ſignum eſt interioris vnctionis in corde, quæ perpetua eſt, & non poteſt amitti, licèt quandoque executio ſuſpendatur, & ita intelligitur glo. in cap. quod quidam, §. opponitur, ſcilicet quòd Epiſcopus degradatus confert Ordinem, ſed non Ordinis executionem, ſcilicet ut licitè poſſit recipiens in ſuſcepto ordine miniſtrare. Sic etiam Schiſmatici, Depoſiti, Suſpenſi, Interdicti, & Simoniaci in Ordine, verum Chriſti corpus conficiunt, & verum Ordinem, & alia vera ſacramenta conferunt, ſi veram formam Eccleſiæ gerunt, diſt. 19. cap. ſecundum. & 1. q. 1. cap. Dominus declarauit, de conſecr. diſt. 4. cap. oſtenditur. & c. quando. Vnde talium ordinationes ſic factæ, ratæ ſunt quo ad characterem, ſed irritæ quo ad executionem, 1. q. 1. cap. ſi qui à ſimoniacis. Sed quando non gerunt formam eccleſiæ, nihil agunt, quia contra eccleſiam, ideſt extra formam eccleſiæ non eſt locus veri ſacrificii. 1. q. 1. c. extra catholicam, vnde talium ordinationes ſic factæ, irritæ dicuntur, extr. de ſchiſmat. c. 1.

6 Sexta. † Quadruplex poteſtas reperitur. Quædam fundatur ſuper ordinem, ut poteſtas conficiendi. Quædam fundatur ſuper ordinis eminentiam, ut poteſtas ordinandi. Quædam ſuper iuriſdictionem, ut poteſtas iudicandi, & excōmunicandi. Quædam ſuper ordinem, & iuriſdictionem ſimul, ut poteſtas abſoluendi in foro pœnitentiali. Prima non poteſt auferri, ſicut nec ordo, cap. quod quidam, 1. q. 1. Nec ſecunda, quia omnis poteſtas, quæ datur cum conſecratione, non poteſt auferri, vnde etiam inanimata conſecrata non reconſecrantur. Tertia verò, & quarta poteſt auferri, quia excommunicatus amittit poteſtatem iudicandi, cap. cum dilecti, de arbitr. Sic excommunicatus ſecundum Conſtitut. Conſtan. poteſtate caret iuriſdictionis ad præſtandam ſacramentalem abſolutionem. An verò excommunicatus ſcienter, abſoluens in foro pœnitentiæ, incurrat irregularitatem. Diximus, quòd non, in noſtris Deciſ. lib. 4. cap. 14. nu. 2.

SVMMARIVM.

1 *Ordinari nullus debet ſine examine.*

2 *Ordinis ſuſceptionem impedit ſexus fœmineus.*

Fœmina maſculo deterior in 18. caſibus.

3 *Presbyter ſi deprehenderit, vel dubitauerit ſe non eſſe baptizatum. quid faciet.*

4 *Indignus promoueri ad ſacros ordines dicitur multipliciter.*

5 *Aetas, an neceſſaria in ſacris ordinibus.*

6 *Annus debet eſſe completus, quando ius requirit certam ætatem.*

D *Annus*

7 *Annus inceptus habetur pro completo in multis caſibus.*

8 *De ætate ordinandi ſi dubitetur, qualiter probabitur.*

9 *Diſpenſatio vt in xx. anno quis ſit ſacerdos, non extenditur vt poſſit obtinere Eccleſiam curatam.*

10 *Aetatis defectus non impedit vt character imprimatur.*

11 *Aetas quæ neceſſaria ad ſuſceptionem primæ tonſuræ, & ordinum minorum.*

12 *Coactus ad ordinis ſuſceptionem, an, & quando ſuſcipiat characterem.*

13 *Illiteratus an ad ordines promoueri poſſit. & num. 15.*

14 *De ordinis ſacramento quædam ſunt de neceſſitate, quædam de præcepto.*

16 *Diſpenſatio an cadat ſuper ignorantiam ſacerdotis.*

17 *Recipiens ordinem ſciens ſe eſſe ignarum, an peccet.*

18 *Illiterati promoti in Epiſcopum pœna eſt depoſitionis.*

19 *Scientia quæ neceſſaria in promouendis ad ordines.*

20 *Monachus, qui promouetur ad ſacerdotium quam ſcientiam debeat habere.*

21 *Pœna illiterati ordinati quæ ſit.*

22 *Ordinandi circa morum qualitates quales eſſe debeant.*

23 *Ordinandus monogamus, & non bigamus eſſe debet. & quis is dicatur.*

24 *Bigamus ordinatus characterem recipit.*

25 *Ordinandus debet eſſe ſobrius, & ſobrietas duplex.*

26 *Sobrietas quibus perſonis ſpecialiter conueniat.*

27 *Sobrietas quare Eccleſiæ miniſtris indicatur.*

28 *Prudentia in ordinando quæ neceſſaria, & quotuplex.*

Artes liberales ſeptem, & omnes miniſtris Eccleſiæ vtiles.

29 *Clerici leges, & philoſophiam an poſſint audire.*

30 *Ordinandus pudicus, & moribus ornatus eſſe debet.*

31 *Ordinandus debet eſſe hoſpitalis: quæ triplex eſt.*

32 *Ordinandus debet habere gratiam in docendo, & in quo verſetur.*

33 *Ordinandus non ſit percuſſor, qui dupliciter dicitur.*

34 *Ordinandus non ſit litigioſus, & quare.*

35 *Non ſit cupidus, & cupiditas triplex.*

36 *Non ſit Neophitus, & quis Neophitus.*

37 *Neophitus tamen quandoque ordinari poteſt.*

38 *Clericus ſecularis non profeſſus in Abbatem eligi non poteſt.*

De ſuſcipientibus ſacramentum Ordinis. Cap. XI.

1 Licèt nullus † ordinari debeat, niſi prius examinatus fuerit, ut habetur per text. in cap. nullus ordinetur, diſt. 23. & per Concil. Trid. cap. nullus, ſeſſ. 23. & cap. Epiſcopi, ead. diſt. non tamen ita rigidè examinatio facienda eſt, ſed cum quodam temperamento, vt dicit gloſ. in cap. quando, diſt. 24. Tria autem potiſſimè requirenda ſunt, ætas legitima, literatura ſufficiens, & morum honeſtas. vt extr. de elect. cap. cum in cunctis, & c. ad minores, ſeſſ. 23. in Concil. Trident. Ideò de his, & aliis quæ debent eſſe in ordinandis, more noſtro ſolito aliquas Deciſiones ſtatuamus, quarum prima

2 Sexus fœmineus † impedit Ordinis ſuſceptionem, ita vt nulla fœmina characterem recipere poſſit alicuius Ordinis clericalis, nec etiam actum alicuius ordinis exercere, vt 23. diſt. cap. ſacratas, & cap. fin. notat Archid. & Domi. in cap. presbyter, diſt. 32. Abb. in cap. noua, de pœn. & remiſ. vbi dicit, quòd ſi mulier de facto ordinetur, non recipit characterem, ſecundum communem opinionē. Eſt etiam fœmina maſculo deterior in 18. caſibus, qui notantur per Hoſt. in c. dilecti, de arbit. Non poteſt etiam prædicare, ſiue publicè docere, 23. diſt. c. mulier, 33. q. 5. cap. mulierem. Nec poteſt iudicare ſuper cauſis ſpiritualibus, licèt ſuper temporalibus, vbi eſt conſuetudo, ſuſti-

ſuſtineatur, d.cap.dilecti. Nec debet vaſa, & pallas, aut veſtes ſacras contingere, quantumlibet ſint ſanctæ, nec incenſum circa altare deferre, d. cap. ſacratas, de conſecrar.diſtin. 2. cap. veſtimenta. Nec debet admitti ad teſtimonium in cauſa criminali, 33.q. 5. capit. mulierem, niſi cũ de crimine ciuiliter agitur, tunc enim admittitur etiam contra clericos, de teſti. cap. quoniam, & cap. iam literis, In ciuilibus autem bene admittitur, 15.q.3.cap. ex eo. In teſtamentis autem, non admittitur, Inſtit. de teſtam. §. teſtis. Nec etiã poteſt excommunicare, & abſoluere, c. nouo, extr. de pœnit. & remiſ. vbi vide Panorm.

3 Secunda. † Presbyter ſi quis ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatũ, debet baptizari, & iterum ordinari, c. 1. de presbyt. non baptiſ. & ratio eſt: quia defectus ſacramenti baptiſmi impedit impreſſionem characteris aliorum ſacramentorum: quia vbi non eſt baptiſmus, ibi non eſt validum aliquod ſacramentum, in quo imprimatur character: & hoc, quia baptiſmus eſt ianua omniũ Sacramentorum. diſt. 32. cap. præter, §. verum, cap. veniens, de preſbyt. non baptiſ. gloſ. in cap. ſi quis confugerit, 3.q. 1. Sed qualiter poterit quis deprehendere ſe non eſſe baptizatum? Dic, quia fortè fuerat expoſitus ante valuas alicuius, & credebatur baptizatus, nunc autem conſtat per exponentes quod non fuerat baptizatus. At ſi dubitetur vtrum fuerit baptizatus, & tunc tam reſpectu baptiſmi, quam reſpectu ordinis poterit ſeruari illud, quod habetur in cap. 2. de bapt. ut habptizetur ſub conditione, ſi non es baptizatus, & cęt. quæ quidem non eſt propriè conditio, cum ſit de præterito. Et nota, quòd dr̃ iteratum baptiſma, quod ambigitur eſſe factum, cap. fin. dę presbyt. non bapt. concordat tex. in cap. ſolemnitates, de conſecrat. diſt. 1. Ex quo infertur, quòd ubi actus de neceſſitate debet explicari, ſi ambigitur vtrum fuerit geſtus, debet iterari, ideſt iterum agi. & ita ſi quis non recordatur vtrum dixerit aliquam horam diei, puta Tertiam, vel Sextam, tenetur iterare, pariter ſi non apparet, quòd Eccleſia fuerit conſecrata, debet conſecrari. Ita Abbas in dicto cap. fin. de presbyt. non bapt. nume. 2.

4 Tertia. † Indignus quis dicitur ad ſacros Ordines promoueri multipliciter: vel ratione ætatis, & tunc ordinatus deponitur, diſtin. 77. c. Subdiaconus. Item ratione temporis, ut qui extra tempora, & tunc ille ordinatus deponitur, & Epiſcopus ordinandi poteſtate priuatur, d.c. Subdiaconus. Item ratione carentiæ beneficii, 70. diſt. cap. neminem. Item ratione conditionis, ut cum ſeruus alterius ordinetur, diſt. 14. cap. ſi ſeruus. Item ratione bigamiæ, vel alterius irregularitatis, diſt. 50. cap. ex pœnitentibus. Item ratione publici criminis, diſt. 51. cap. aliquantos. Item ratione inſcientiæ, capit. qui eccleſiaſticis, diſt. 36. Et tandem de multis generibus hominum non ordinandorum habes 34. diſt. cap. præcipimus, cum quatuor ſeq. diſt. 51. cap. ex pœnitentibus. 51. diſt. per totum. vbi inquit tex. in d. cap. præcipimus, ne vnquã illicitas ordinationes facias, nec bigamũ, aut qui virginem non eſt ſortitus vxorem, aut ignorantem litteras, vel in qualibet parte corporis vitiatum, vel pœnitentiæ, vel curiæ, aut cuilibet conditioni obnoxium ad ſacros ordines permittas accedere, ſed ſi quos huiuſmodi repe reris, non audeas promouere. De quibus ſigillatim eſt dicendum.

5 Quarta. † Nullus in poſterum ad ſub diaconatus Ordinem ante vigeſimum ſecundum annum, ad Diaconatus ante vigeſimum tertium, ad presbyteratus, ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoueatur, ita definitum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 12. & ſunt verba dicti Concilii; ex quibus verbis multa inferuntur, & primum, quòd nec Regulares in minori ætate ordinari poſſunt priuilegiis quibuſcunque quo ad hoc penitus excluſis, vt ibi habetur. Secundum quòd ſufficit annus inceptus, ideſt quòd

quis attigerit annum vigeſimumſecundum, ut poſſit promoueri ad Ordinem presbyteratus. & ratio eſt: quia quando annus profertur cum dictione ante, in accuſatiuo, tunc ſufficit annus inceptus, ut eſt caſus rectè intelligendo in l. qui filium, §.1. ff. ad Trebel. l. ad rem publicam, ff. de muner. & honor. Hanc theoricam ponit text. in l. auunculus, ſecundum vnam lecturam, ff. de verbor. ſignificat. An verò requiratur annus cęptus, vel completus, quando ius requirit certam ætatem, vide in ſeq. Deciſione.

6 Sexta. † Regulariter annus debet eſſe completus, quando ius requirit certã ętatem, l. non putabam, ff. de condit. & demonſtr. l. 3. §. minorem, ff. de minor. Ita Archid. in cap. ſi annum, de iudic. Sequitur Abb. in c. cum in cunctis, num. 6. de elect. quæ quidem regula, vt magis clara reddatur, procedit in multis caſibus, quorum primus eſt. Quando ſic conſtaret de mente legiſlatoris. Exemplum habetur per Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 15. ubi præcipit, vt profeſſio non fiat ante 16. annum expletum, vel ſi apponeretur verbum peregeris, ita text. in cap. cum vigeſimum, extra de offic. deleg. Vel compleueris, cap. litteras, de deſp. im pub. ſecundus, quando profertur annus in genitiuo, l. ſi cui, ff. de legatis primo. Tertius, quando profertur in ablatiuo ſine propoſitione, ita eſt tex. in Clem. 1. in verbo, triennio, de ſequeſtr. poſſ. Quartus, quando profertur in accuſatiuo, cum aliquo verbo ſignificante rem perfectã, ut cum dictione per, l. putabam, ff. de con dit. & demon. d. l. ſi cui. Vel ſi profertur in accuſatiuo abſque alia dictione, ut habeat 18. annos. Abb. in d. c. cum in cunctis. Quintus, quo ad excuſationem ciuilium munerum, l. maiores, ff. de iure immun. Sextus, in temporalibus actionibus oportet vt vltimus dies ſit completus, l. in omnibus temporalibus, ff. de act. & oblig. Septimus, quantum ad beneficium reſtitutionis, ſit computatio de momento ad momentum, l. 3. §. minorem, ff. de minor. gl. in c. ſubdiaconus, diſt. 77. Octauus, in vnica ſolutione, quæ annuatim eſt facienda, quia tunc expectatur finis anni, & non principium, ut dies ſic addita ſit dies demonſtrationis, l. liber homo, §. decem, ff. de ver. obl. Sed in multis
7 alijs caſib. annus inceptus † habetur pro completo: & primus, in honoribus cauſa fauoris annus cęptus pro completò habetur, ff. de muner. & hon. l. Rempublicã. not. Arch. in c. placuit, diſt. 77. Secundus, quando annus profertur in ablatiuo, cũ propoſitione in, (v.g.) ſi diceretur, ꝙ in 18. anno poſſet quis promoueri, nã tunc ſufficit ꝙ attigerit unum diem 18. anni, quia uerum eſt dicere, iſtum eſſe in 18. anno. glo. in d. cap. cum in cunctis, ubi Panor. gl. in Clem. generalem, de æta. & qual. Tertius, quando profertur in accuſatiuo, cum dictione ante, ut eſt tex. in c. nullus, in Concil. Trident. ſeſſ. 23. Quartus, in vſucapionibus, nam ſufficit attigiſſe ultimum diem, l. in uſucapione, ff. de diuerſ. & tempor. præſcript. Quintus, quantum ad factionem teſtamenti, nam ſufficit attigiſſe ultimum diem 14. anni, l. qua ætate, ff. de teſtam. glo. in d. c. Subdiaconus.

8 Septima. † Si dubitatur de ætate ordinandi, Reſpondit Hugo, quòd probabitur per aſpectum perſonæ, per communem, & publicam formam, & per teſtes. Credo tamen ſimplicẽ aſſertionem eorũ ſufficere, ſi ſint bonæ opinionis, qui inde ferunt teſtimonium, præſertim ſi eorum teſtimonium concurrat cum motu iudicis ex aſpectu perſonæ. ita Turrecrem. in capit. ſi triginta, diſtinct. 78. Cui tamen incumbat probatio, ſi dubitetur de ætate, dicit glóſ. in capitu. presbyter, eadem diſtinctione, quòd ille, qui fundat intentionem ſuam ſuper ætate, quia ille debet probare, ſiue ſit Actor, ſiue Reus: quia ſi dicit Reus, tu non habes ætatem, ille poteſt dicere, proba. Et ſi dico, quòd habeo ætatem legitimam, poteſt mihi aduerſarius dicere, proba. Ita etiam dicit Ioan. de Anan. in cap. cum in cunctis, de elect. An verò credatur de ætate filii libro patris,

uel

uel eius aſſertioni, notat glo. in l. ét, ff. de probat. Bald. in l. neque natales, C. eo. ti.

9 Octaua. † Cum circa ętaté quo ad ordines non diſpenſet Epiſcopus, ſed Papa. glo. in d. Clem. generalem, de ætate, & qual. & ibi Imo. vide glo. in cap. cum di lecti, de elect. Pone quòd Papa diſpenſet, quòd Titius exiſtens in vigeſimo anno tantum, poſſit promoueri ad Sacerdotium, an intelligatur ſecum diſpenſatum, ut poſſit habere eccleſiam curatã? Dic, quòd non: quia diſpenſatio eſt ſtricti iuris. cap. 1. & 2. de fil. presbyt. Et habilitatus ad unum, non eſt habilitatus ad aliud, ut not. Doct. in c. cum nuncius, de teſtib. Archid. in cap. 2. de fil. presbyt. lib. 6. Et non obſtat, quòd beneficium eſt ſequela officii, c. fin. de reſcrip. in 6. quia habebit non curatum. Et hoc verũ, quando diſpenſatio eſſet facta ad petitionem partis, vel quando eſſet facta ad vtilitatem priuatam, ſecus ſi ad vtilitatem publicam, ſiue motu proprio.

10 Nona. † Defectus ætatis huius ſacramenti veritatem non impedit, ut character non imprimatur: ſed talis ſic ordinatus debet ſuſpendi ab executione illius ordinis, vſque ad ætatem legitimam, & hoc per ſententiam, cap. uel non eſt, de tempor. ordin. & ita tenet Archid. propter verbum illud, ſuſpendimus: & non dicit ſuſpenſum denunciamus: hodie uerò, qui ſcienter facit ſe promoueri ante ætatem, eſt irregularis, ut nos diximus in noſtris Deciſio. lib. 4. cap. 27. num. 23. Deinde multa alia accumulauimus à nu me. 20. uſque 26.

11 Decima. † Ad ſuſceptioné ordinũ primę tonſuræ quæ eſt quædam præparatio ad Ordines ſuſcipiẽdos, requiritur ætas ſeptem annorum, de tempor. ordin. cap. fin. in 6. Oſtiarius verò, Lector, & Exorciſta, poteſt quis effici à ſeptem annis vſque ad xii. & à xii. ſupra Accolitus. 77. diſt. in ſumma. Vnde dicit Paul. ꝙ Accolitus poteſt quis eſſe in xiiij. anno. ead. diſt. Subdiaconus. 1. q. 1. pueri. Imol. in d. Clem. generalem. An verò ad ſuſceptionem maiorum Ordinum requiratur vſus rationis de neceſſitate Sacramenti. Dic quòd non. Patet ex cap. vnic. de cleric. per ſalt. promot. Vbi cleric. infrà annos diſcretionis promotus, non reordinatur, ſed bene de neceſsitate præcepti: tum, quia ſuſceptioni talium ordinum eſt annexum votum continentiæ, quod requirit vſum rationis, & deliberationẽ voluntatis: tum, quia eſt contra præceptum eccleſiæ, vbi ſunt determinata tẽpora: tum, etiam quia eis ſacra committuntur, quæ dari non debent niſi eis, qui deuotè, & reuerenter ſuſcipiunt. Turrecrem. in cap. Subdiaconus, diſtinct. 77. Hinc infertur, quòd paruulus in ſacris ordinatus, non tenetur ſecundum cõem opinio. continentiã ſacris ordinibus annexã ſeruare: quia continẽtia ſacris ordinib. annexa, actum voluntatis præſuppo nit. Et hoc contra gl. in d. c. unico, q̃ dicit,

12 ꝙ obligatur. Sic † coactus coactione cõditionali, ut ſi fiat comminatio mortis, vel cruciatus, niſi patiatur ſe ordinari, recipit characterem, argum. diſt. 74. c. ubi didiciſti. & diſtin. 45. cap. de Iudæis, & 1. q. 1. cap. quod quidam: quia in tali caſu eſt voluntas ſaltem indirecta, de qua dicit Aug. Voluit facere, quia voluit viuere, 15. q. 1. cap. merito. non tamen tenetur continentiã ſeruare, ſi metus ſit talis, qui potuit cadere in conſtantem virum. cap. perlatum, de his, quæ ui. cap. ad aures, de ætate, & qualit. & ratio eſt illa, de qua ſupra: quia non habuit actum uoluntatis. At ſi ſit coactio abſoluta, puta, ſi omninò inuitus teneretur ſub manibus ordinantis, tunc non recipit ordinem, ſicut nec in tali caſu recipit baptiſmũ, extr. de bapt. c. maiores, c. presbyteros, diſt. 50.

Vndecima. Circa ſcientiam literarũ, quæ in ordinandis neceſſaria eſt, dupliciter poſſumus loqui. Vel de illiteratis omninò, vel de illiteratis parum ſcientibus. Rurſum, vel de ordinibus maioribus, uel minoribus. Circa primum

13 ſit talis Deciſio. † Illiteratus penitus, qui omninò neſcit litteras, non eſt ordinandus, quia carens litteris ſacris, non eſt aptus officiis. cap. illiteratos, diſt. 36.

Si tamen ſpes eſſet, quòd poſſit proficere, poſſet promoueri ad ordines minores, non autem maiores. Archid. in d. cap. & habetur per Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 11. Si tamen ordinatur ſiue ad maiores, ſiue minores, characterem recipit. Innoc. & Ioan. Andr. in cap. cum in cunctis, de elect. Pro quo notandum, quòd
14 quædam † ſunt de neceſſitate Sacramenti, cuius eſt ſexus virilis, quia ſexus fœmineus à ſuſceptione Ordinis excipitur. Quædam ſunt non de neceſſitate Sacramenti, ſed bene præcepti, ut bonitas vitę, & literarum peritia, vnde ſi ſine talibus quis ordinetur, ut aliquis in peccato exiſtens, aut etiam illiteratus, in forma eccleſiæ recipit quidem characterem, quia ad hoc neceſſario non requiritur bonitas vitæ, nec literarum peritia: peccant tamen, quia agunt contra præceptũ eccleſiæ. Ita Card. Turrecrem. in cap. illiteratos, nu. 5. diſt. 36.

Duodecima. † Illiteratus parũ ſciens, de quo non eſt ſpes, quòd poſſit proficere, non eſt promouendus ad minores ordines, niſi ſit talis eccleſia, quæ numquam egere deberet auxilio, uel conſilio
15 eorum, † niſi forte in tali eccleſia, quæ numquam indiget eorum promotione ad maiores ordines: Niſi ſint Monachi, vel Eremitæ, qui magis indigent contemplatione, quàm ſcientia, ad hoc 16. q. 1. cap. legi. Innocent. in d. cap. cum in cunctis. Archidiac. in dicto cap. illiteratos, nume. 3.

16 Decimatertia. Super omnimoda ignorantia in ſacerdote, aut prælato nulla poteſt cadere diſpenſatio: quia de iure diuino eſt ut promouendus ad Sacerdotiũ, vel ad prælationem, habeat ſcientiam: quia Angelus Domini eſt. & Oſeæ 4. dicitur: Scientiam repuliſti, & ego te repellam, ne ſacerdotio fungaris mihi. c. niſi cum pridem, §. pro defectu, de renunc. Et ita loquitur tex. in c. ſi in laicis, diſtin. 38. Ex cauſa tamen poteſt diſpenſari, in Epiſcopo, vel ſacerdote, ſi non habet tam ſufficientem ſcientiam: quia imperfectũ ſcientiæ poteſt ſupplere perfectio charitatis, d. §. pro defectu. Idem habetur in c. cum nobis olim, de elec. vbi dicit Innocen. III. de quodã electo in Epiſcopum, ꝙ licet ille non eminentis ſcientiæ, quia tamen fuit conuenientis, non debet ab electione excludi. Innoc. in d. cap. cum in cunctis.

17 Decimaquarta. Qui non habet, ſcientiam ſaltem competetentem vel ſufficientem ad illud officium, quod habet, peccat recipiendo illum ordinem: ita probatur 1. q. 1. c. non eſt putanda, in fi. Facit quod legitur, & not. ead. quæſt. cap. ſi quis neque, & 8. q. 1. cap. illud. in fi. Archid. in d. cap. ſi in laicis, extr. de ætat. & qualit. capit. vlt.

18 Decimaquinta. Nullus, illiteratus debet promoueri in Epiſcopum, & ſi per aliquam ſubreptionem fuerit ordinatus, debet deponi, arg. diſt. 38. cap. ſi in laicis. & diſt. 23. cap. qui Epiſcopum & 83. diſt. cap. Florentinũ. Vnde contra Prælatum non habentem ſcientiam ſcripturarum, inuehitur illud Eſaię 56. Canes muti nõ valentes latrare, c. ſit rector, diſtinct. 43. Nam ſcientia literarum multum vtilis eſt ad reſiſtendum contradicentibus, ſcilicet hæreticis, & falſis Chriſtianis malè viuentibus. Eſt enim quidam gladius, quo reſiſtimus inimicis, & quaſi quidam arcus, de quo ſagittæ emittuntur acutæ, & quaſi quidam clypeus, in quo tela ignea nequiſſimi diaboli excipimus, ideſt tentamenta eius, ne nobis noceant: propter quod reperimus, quòd ſacra ſcriptura æquiparatur gladio, arcui, & clypeo. De primo dicitur Epheſ. cap. 6. Gladius ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. De ſecundo dicitur in Pſ. Sagittæ potentis, ideſt prædicatoris, & prę̈lati acutæ. De tertio, in Canticis. Mille Clypei, ideſt mille ſententiæ pendent ex ea, omnis armatura fortium.

19 Decimaſexta. Scientia talis neceſſaria eſt in eo, qui ad ordines promoueri debet, qualis neceſſaria eſt executioni ordinis cuiuſcunque, ſicut ſacerdos, in quãtum eſt deputatus ad officium diuinum, tenetur ſcire tantum de Grammatica,

quod

quod ſciat uerba congruè proferre, & accentuare, & quòd intelligat ſaltem literaliter quæ legit. In quantum verò eſt miniſter ſacramentorum, tenetur ſcire quæ ſit debita materia; & quæ ſit debita forma cuiuslibet ſacramenti, & modum diſpenſandi ipſa ſacramenta. In quantum verò eſt Iudex animarum, & ſacerdos, curatus, debet ſcire Canones pœnitentiales: & ita intelligitur tex. in c.quę ipſis, diſt.88. Item ſcire quæ ſacramenta debeat conferre, & quæ non poteſt. nam debet miniſtrare ſacramentum baptiſmi, pœnitentiam, & extremam unctionem, non autem ſacramentum confirmationis, & conferre ordines: quia hoc ſpectat ad epiſcopum. Ideo debet ſcire librum ſacramentorum continentem tractatum de ſacramentis, & ſacramentalibus, & aliis eccleſiæ officiis. Item lectionarium, vt ſciat quid legi debeat in eccleſia. Item Antiphonarium continens Antiphonas, & Reſponſoria cãtanda. Item baptiſterium, & ea, quæ pertinent ad officium baptizandi. Computum quo ad dies, & menſes, & feſta mobilia, & immobilia inuenienda. Canones pœnitentiales, vt diximus, & Homelias, ideſt ſcire exponere euangelium, quæ per anni circulum leguntur. Hæc habentur in d. c.quæ ipſis. Si verò ſacerdos eſt Doctor, tenetur ſcire ſaltem rudimenta fidei ambulantis per dilectionem. Ex quibus pa

20 tet, ꝙ † qui ordinatur niſi pro deuotione, vt miſſas celebret, ſicut monachus, ſiue alij religioſi, non tenetur ſcire niſi primum illorum, quod diximus. Ita Turre-

21 crem. in c.ignorantia, diſt.38. Pœna † autem illiterati, qui ad ſacros ordines fuerit promotus, cum in iure non ſit ſtatuta expreſsè, arbitrio iudicis relinquitur: quæ uidetur eſſe conueniens, ut ab ordinibus ſuſpendatur, donec ſufficientiam tali ordini requiſitam habuerit. Si verò omnino illiterato ultra prædictos ordines beneficium fuerit collatum, eo dignè priuari poteſt: quia collatio beneficii facta tali, non tenet, ut no. Franc. in cap. fin. de temp. ordin. in 6. Innoc. & Ioan. Andr. in c. cum noſtris, de conceſſ. pręb. æquiparat enim Innocen. ibi illiteratum mulieri, ac infanti.

22 Decimaſexta. Circa morum grauitatem, ſcilicet quales debeant eſſe ordinandi, docet Apoſt. 1. Timo. 3. Oportet epiſcopum eſſe irrepręhenſibilem, unius vxoris uirum, ſobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hoſpitalem, doctorem, nõ vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſuæ domui bene præpoſitum, non neophitũ. Et licèt Apoſtolus iſtam regulam de epiſcopo poſuerit, eſt etiam extendenda ad alios ordinandos, diſt. 81. cap. Apoſtolus. & diſt. 34. c. cognoſcamus. Igitur de vno quoque capitulo huius regulæ ſigillatim ſummarièque aliqua dicamus, & quęramus, cum titu. de irregularitate, li. 4. multa ad hanc materiam attinentia me dixiſſe recolam.

23 Decimaſeptima. Circa Bigamiam, pręter ea, quæ diximus lib. 4. c. 27. num. 38. Sciendum eſt, quòd ordinandus debet eſſe monogamus, ideſt vir vnius uxoris, à Monos, quod eſt unum, uel ſolum, & gamos, ideſt coniugium. Non autem bigamus, qui dicitur à bis, & gamos, ideſt bis iteratus in mulierem, ſicut & trigamus, ideſt ter iteratus. Quare autem bigamus arceatur ab ordine, Turrecr. in c. vnius, num. 4. diſt. 26. aſſignat plures rationes. Vide etiam glo. 26. diſt. in ſumma. Quarum prima eſt, propter defectum ſacramenti, quia non eſt ibi ſacramentum vnitatis, cum diuiſerit carnem ſuam in plures, diſtin. 26. c. acutius. Secunda propter prærogatiuam ordinum, ea. diſt. cap. vna. Item propter ſignum incontinentiæ, ex eo, quod de vna tranſiuit ad aliam, dicente Amb. Quomodo erit hortator caſtitatis, qui coniugia frequentauerit, d. c. vna.

Decimaoctaua. Bigamus licèt ad ordines promoueri non debeat, & ſi promotus fuerit ad maiores diſpẽſandus eſt à Papa. Si verò ad minores, per Epiſco-

24 pum: tamen † promotus characterem accipit, arg. diſt. 50. c. quicunque pœnitẽs. Nam bigamiæ non eſt annexa irregula-

ritas de iure naturali, ſed de iure poſitiuo: Nec iterum eſt de eſſentialibus ordinis quòd non ſit bigamus. Non tamen habebit Ordinis executionem, ſi ſciat ſe eſſe bigamum, vel ueritatem poſtea reperiat, c. ueniens, de presb. non baptiſ.

25 Decimanona. † Ordinandū iuxta Apoſt. ſententiam oportet eſſe ſobrium, ut habetur in diſt. 35. Quę quidem ſobrietas licet communiter ſumendo poſſit habere locum in quacunque materia. Tamen ſpecialiter ſobrietas attenditur circa potum, non quemcūque, ſed eum, qui ſua fumoſitate natus eſt caput perturbare, ſicut eſt uinum, & omne quod inebriare poteſt.

26 Vigeſima. † Licèt ſobrietas omnibus conueniat, ſpecialiter tamen quibuſdam perſonis. Et primo iuuenibus, quia in illis uiget concupiſcentia delectationis propter feruorem ętatis. Item mulieribus, quia in illis non eſt ſufficiens robur mentis ad hoc quòd concupiſcentijs reſiſtant. Vnde ut recitat Valerius, lib. 2. c. 3. Mulieres apud Romanos antiquitus nō bibebant vinum. Tertiò, magis neceſſaria eſt in maioribus, & excellentioribus perſonis: quia apud tales perſonas, cum ſint aliorum duces, & rectores, maximè uigere debet iudicium rationis: uinum autem immoderatè ſumptum præcipuè impedit uſum rationis. Hinc ſenes, in quibus ratio debet vigere ad aliorū eruditionem, Apoſtolus dicit ad ſobrietatē exhortandos, ſecundum illud Tit. cap. 3. ſenes, ut ſobrij ſint. Hinc etiam Regibus qui per ſapientiam debent populum gubernare, ſpecialiter ſobrietas indicitur. Prouer. 31. Nolite Regibus dare uinum.

27 Hinc etiam † epiſcopis, & quibuslibet eccleſiæ miniſtris, qui mente deuota debent ſpiritualibus officiis inſiſtere, ſobrietas indicitur, d. diſtin. 35. à quibus. tum, quia miniſtros Dei decet mundiciam ſeruare, diſt. 28. uſque 32. & Pſ. 100. Ambulans in uia immaculata hic mihi miniſtrabat. Vinolentia autem parit immundiciam: vnde Hieron. in d. 35. dicit. Venter mero æſtuans, facile in libidines deſpumat: tum etiam, quoniam miniſtros eccleſiæ decet iux. Apoſt. ornatos eſſe bonis moribus, quibus maximè obſtat uinolentia, quæ omnium uitiorum fomes eſt. ead. diſt. c. fin. Hinc Hoſt. dicit, quòd epiſcopus, presbyter, aut diaconus deſeruiens ebrietati, ſi non deſinat, deponitur, ſubdiaconus uerò, vel inferior, communione priuatur, allegat text. in cap. 1. ead. diſt. Tandem tex. in c. à crapula, de vita & honeſt. cler. dicit, ab officio, & beneficio ſuſpendendum.

28 Vigeſimaprima. Oportet † etiam ordinandum eſſe prudentem non ſolum litterarum peritia, uerumetiam ſæcularium negotiorum diſpoſitione. ita habetur in Sum. diſt. 36. Et nota, quòd licet prudentia propriè verſetur circa agibilium negotia, cum ſit uirtus intellectiua, tamen hic largè accipitur pro notitia ſacrarum litterarum, quam debent habere ſacerdotes, & hoc ad ſubditorum animas informandas, d. diſt. cap. 2. §. ecce. & §. ſi quis vult. Ideo ordinandus debet habere ſcientiam competentem ad ſuum officium exequēdum, de elect. cap. cum nobis olim. Item ſcientiam ſæcularium ſcripturarum, diſtin. 37. § cur ergo, & c. turbat. Ideo ſtatutum eſt, ut in qualibet eccleſia cathedrali habeatur magiſter liberalium artium, cap. 1. & c. quia nonnullis, de magiſtr. Quot autem ſint artes liberales, vide Turrecrem. in c. Epiſcopus, diſt. 37. vbi dicit, quòd ſunt ſeptem, ſcilicet Grammatica. Diſciplina diſputationis, i. Logica ad omnia genera quæſtionum, quæ in literis ſunt penetranda, & diſſoluenda tria autem ſunt in diſputatione cauenda: ſcilicet libido rixandi, intentio decipiendi, & pręeminentia ſuperandi aduerſarium. Item Rhethorica quę propter uenuſtatem multum utilis eſt. Rurſum Arimethica. Deinde Muſica. Item Aſtrologia, atque Geometria. & concludit quòd ſtudium harum liberalium artium ſit utile ad Theologiam addiſcēdam. Leges

29 verò † & philoſophiam clerici poſſunt audire, dummodo non cauſa uoluptatis, vel cupiditatis, argum. diſt. 37. c. 1. & c. legimus,

gimus, & c.vno. Niſi ſint monachi, uel regulares, uel ſacerdotes, vel habentes perſonatus, ideſt dignitates, ut Decanatum, Archidiaconatum, vel niſi ſint habentes plebanatum, qui ſi audierint, niſi infra ſpacium duorum menſium ab audiendo deſtiterint, ipſo iure ſunt excommunicati, extra, ne cler. uel mona. c. ſuper ſpecula. Debet etiam ordinandus habere notitiam ſæcularium negotiorum, quia non tantum ſpiritualia, ſed etiam temporalia ſubditis, & neceſſitatem patientibus debet miniſtrare, diſt. 29. per totum, & diſt. 76. c. fratrem.

Debet etiam ordinandus eſſe pudicus,
30 ſcilicet † vt moribus, & verbis pudorem ſuum indeſinenter oſtendat. Item ornatus & interius virtutibus, & exterius bonis operibus, vt ſit & in cibis, & potu temperatus, in conuerſatione honeſtus. in inceſſu maturus, cõpoſitio enim corporis compoſitionem indicat mentis, diſt. 42. c. 1. & vlt. in oratione, & lectione aſſiduus, in habitu regulatus, ſcilicet ſecun dum ea, quę habentur in c. clerici officia, de uit. & honeſt. cler. Item in veſtibus, & cibis cum aliis conformis, d. c. 1.

31 Vigeſima ſecunda. † Ordinandum ẽt oportet eſſe hoſpitalem, diſt. 42. Hoſpitalem, quia ut dicit Hiero. Domus clericorum debẽt eſſe communes, 16. q. 1. c. quãtum. Et hoſpitalitatem hortari non poterit, qui domum ſuam pauperibus claudit, 41. diſtin. §. 1. Non tamen tenetur ad hoſpitalitatem uiolentam: imo ab illa eſt immunis, l. 1. C. de epiſc. & cler. in fi. c. 1. de immun. eccleſ. ſed tantum ad charitatiuam, vt hoſpitari Prædicatores, & Prę latos, ſi tamen ſint noti, & cogniti. Item ad hoſpitalitatem, quæ fit pro corporis ſuſtentatione, quæ omnibus facienda eſt, ſi ſic fieri poteſt, quæ quidem hoſpitalitas quantum ſit laudabilis, demonſtratur per Turrecrem. in c. 1. diſt. 42. uide etiam diſt. 86. c. non ſatis.

32 Vigeſima tertia. † Debet etiam ordinandus gratiam docendi habere, diſt. 43. Quæ quidem conſiſtit in corripiendo, & prædicando. Qualis autẽ ſe habere quis debeat in corrigendo, diximus in noſtris Deciſ. lib. 3. num. 127. Circa uerò prædicationem, debet eſſe prædicator interius charitate ardens, exterius vita lucens; ſcientia ſufficiens, & habere actum prædicandi. Vbi conſideranda eſt primo in actu prædicandi temporis opportunitas. Secundo loci honeſtas, vt prædicetur in locis publicis, & honeſtis, non in priuatis, ne ſuſpicio naſcatur, & ex hoc hęreſis diſt. 30. cap. ſi quis. Tertio auditorum, & dicendorum qualitas, vt ſapientibus alta, ſimplicibus plana dicantur, 18. q. 3. c. inter cætera.

33 Vigeſima quarta. Oportet † etiã ordinandum non percuſſorem eſſe, ſed modeſtum. diſt. 45. & c. fin. percuſſor uerò dicitur dupliciter. & primo ille qui nullo iure ſibi ſubditum verberat, etiã leuiter, & etiam ſubditos, ſed crudeliter. Item ille, qui ſermone inutili cõſcientiam percutit infirmorum. cap. fin. diſtin. 45. qui percuſſor alibi dicitur homicida, de pœnit. diſt. 1. c. noli. Et dicitur ſermo inutilis, ſuaſio mala & praua, vel bona ſuaſio, ſed indiſcreta, & inordinata capit. 1. diſtinct. 43.

34 Vigeſima quinta. Oportet † præterea, ordinandum non eſſe litigioſum, quia cũ talis, alios ad diſcordiam prouocet, diſcordes ad concordiam trahere non poſſet, quod tamen ex officio facere debet, 90. diſt. cap. 1. per totum. Ideo autem litigioſus prohibetur litigare, quia litigioſus eſſe ſolet adulator, proditor, detractor, infamator, maledicens, inuidens, ſcurrilis, ad iniuriam propriam ulciſcendam facilis, ut probatur, per totam diſtinctio. 46. Quibus verò ex cauſis litigium proueniat, vide, Turrecr. diſt. 46. num. 3. Item

35 oportet † eum non eſſe cupidum: quia radix omnium malorum cupiditas eſt, 1. ad Timo. 6. & diſt. 47. cap. bonorum. Cupiditas autem triplex eſt: nam alia eſt honoris, & dignitatis, alia eſt temporalis gloriæ, alia eſt pecuniæ, ſiue temporalis ſubſtantiæ. Siue conſiſtat in pertinacia retinendi, ſiue in ſolicitudine acquirendi vltra quam debeat etiam illicitè. Hęc autem

autem cupiditas quandoque certis argumentis deprehenditur, quãdoque ſolum præſumptionibus innoteſcit. Signa certa, quod quis eſt cupidus, ſunt, cum quis vſuris, furtis, rapinis, lucris temporalibus inhiat atque inuigilat. Et in his vel in aliquo eorum deprehenſus, & ordinandus repellitur, & ordinatus deijcitur, diſt. 47. c. 1. & 2. Præſumptiones verò quòd quis cupidus eſt, ſunt, ſi quem videris debilem in ſpiritualibus, fortem in temporalibus, & pro his ſcilicet ſpiritualibus nec modicum laborem ſuſtinere, ſed pro temporalibus acquirendis, vel retinendis aſſiduè vltra modum fatigari. Si quem etiam uideris ſuperflua retinere, opera miſericordiæ non frequentare, præſumitur quòd ſit cupidus, & pro his repellitur ordinandus, ut diſtinct. 75. Arch.

36 Vigeſimaſexta. Ordinandus † non debet eſſe Neophitus, ideſt nouellus ĩ fide, à neos, quod eſt nouum, & pitos, quod eſt fides. Vnde Neophitus nouus, ſiue nouellus in fide, vel nuper renatus. Arch. in diſt. 48. Et nouitas iſta intelligenda eſt de propinqua nouitate temporis, unde dicitur in tex. 48. diſtin. Qui heri erat, ideſt paruo tẽpore ante Cathecuminus, hodie nõ fiat Epiſcopus. Et qui heri erat in theatro, hodie non ſedeat in eccleſia, ſcilicet tanquam prælatus. Et qui veſpere erat in circo, ideſt in loco, vbi fiebant ludi Circenſes, vt 2. q. 3. c. cum apud, hodie non fiat miniſter altaris. Et hoc ut Neophiti regulariter non promoueantur, duplici ex cauſa fuit inſtitutum. Prima eſt: quam aſſignat Apoſt. 1. ad Tim. 3. Ne elatus in ſuperbiam, putans quod religio Chriſtiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli, diſtin. 46. c. quoniam. Secunda eſt: quia nondum ſunt experti ſtatum eccleſiæ, vel religionis, & ideo neſcirent eſſe graues, & ſe contemperare pro diuerſitate perſonarum ſibi

37 ſubditarum, diſt. 48. c. ſicut olim. Eſt † tamen adnotandum, quòd licèt generaliter tales ordinari prohibeantur, tamen ſi quis Neophitus talis fuerit, ut merito ſuæ perfectionis clericalem uitam tranſcendat, tunc à ſacris ordinibus, & epiſcopatu non prohibetur, ſicut patet in illis ſanctis viris Ambroſio, Seuero, & Nicolao, qui electi fuerunt ad dignitatem epiſcopalem ex diuina electione. Nam Ambroſius ex laico effectus eſt Epiſcopus B. Seuerus ex lanificio aſſumptus eſt in Archiepiſcopum, & inſedit columba ſuper caput. Sic de Nicolao reuelatum fuit cuidam epiſcopo, vt patet ex legenda. & diſt. 61. c. ſtatuimus, §. 1.

38 Decimaſeptima. † Pariter clericus ſæcularis quãtumcunque ſit humilis, & inſtructus in regula monachali, uel alia, nõ poteſt eligi in Abbatem, uel Rectorem eccleſiæ regularis, niſi ſit profeſſus, & expertus aſperitatem regulæ, ext. de elect. c. cum cauſam, & 19. q. 3. c. monaſteriis. Imo ſi qui regularem ordinem profeſſi non ſunt, in Abbatem aſſumpti debent ſublato appellationis obſtaculo remoueri, extra de elect. c. cum cauſam, & c. ſicut olim. Multa alia eſſent à nobis dicenda, quæ habentur in noſtris Deciſ. li. 4. c. 37. ſcilicet de ordinatis, qui carent executione, vt ibi fere per totum.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium duplex, ſpirituale, & corporale, & primum qualiter contrahatur.*
2 *Similitudo, & diſſimilitudo inter vtrũque.*
3 *Eccleſias duas in quibus caſibus quis licitè poſſit habere.*
4 *Matrimonii definitio, & ſex, quæ ex ea colliguntur.*
5 *Matrimonium pluribus nominibus appellatur.*
6 *Matrimonii varia ethimologia*
7 *Matrimonii inſtitutio duplex.*
8 *Matrimonium triplex.*
9 *Ad matrimonium quæ neceſſaria, & præcipuè conſenſus. nu. ſeq.*
11 *Matrimonium inter mutos eſſe poteſt. & quæ in eo conſideranda.*
12 *Matrimonii cauſa, quæ.*
13 *Matrimonium multas habet prærogatiuas, & multa ſpecialia. nu. ſeq.*

Ad

15 *Ad matrimonii validitatem tria requiruntur.*

16 *In matrimonio ſacramentum principalius eſt, quam fides, vel proles.*

17 *Matrimonium non eſt ſine ſacramento.*

18 *Qui poſt contractum matrimonium mutauit animum ſeruandi bona matrimonii, an illud teneat.*

19 *Matrimonii multæ cauſæ inductiuæ eſſe poſſunt.*

20 *Matrimonium inter infideles ſoluitur ſi vnus ex eis conuertitur, quod ſecus eſt de hæreticis, nu. ſeq.*

22 *Catholicus ex præcepto debet recedere ab hæretico notorio perſeuerante.*

23 *Matrimonium in gradibus prohibitis per infideles contractum ſoluitur ſi conuertantur ad fidem.*

24 *Matrimonium inter fidelem, & infidelem eſſe non poteſt.*

25 *Conſenſu deficiente interiore non tenet matrimonium quo ad Deum.*

26 *Conſenſus multiplex.*

27 *Conſenſus non omnis facit matrimonium, ſed tantũ illius qui habet vſum rationis.*

28 *Conſenſus mutuus requiritur ad matrimonium contrahendum.*

29 *Matrimonium contrahi poteſt per procuratorem.*

30 *Qui ſuper hoc debet habere ſpeciale mandatum.*

31 *Conſenſus in matrimonio debet eſſe liber.*

32 *Matrimonium metu contractum in duobus caſibus ratificatur per copulam inde ſequentem. Et copula quos effectus pariat, nu. 45.*

33 *Proteſtatio, quòd omnia quæ faciet, non facit animo contrahendi matrimonium, an matrimonium excludat, ſi verba proferat ad illud contrahendum.*

34 *Matrimonium vt filius contrahat, pater cogere non poteſt.*

35 *Matrimonia, vel ſponſalia à parentibus pro filiis contracta an filios obligent ad contrahendum. nu. ſeq.*

37 *Matrimonium contractum patre cogente quando valeat.*

38 *Matrimonium ſi filia abſque licentia patris contrahat, an pater dotabit.*

39 *Nuptiæ ſecundæ an debeant benedici.*

40 *Nuptiæ non benedicuntur propriè, ſed ipſæ perſonæ.*

41 *Matrimonium non debet contrahi ante tempus diſcretionis.*

42 *Copula inducit matrimonium ſi fiat cum conditione ſi virginem inuenero, licèt non ſit virgo.*

43 *Sponſalia contrahens cum aliqua, ſi ſe carnaliter cognoſci permittat, ſecuta copula præſumitur pro matrimonio.*

44 *Copula ſequens an tranſeat in matrimonium; & quid ſi proteſtatio interceſſerit, num. 46.*

47 *Sponſus non eſt cogendus ducere ſponſam in futurum in quinque caſibus.*

48 *Sponſaliorum duæ ſunt ſpecies.*

49 *Annulus in fœmina quid ſignificet, & quare detur. & in quarto, digito.*

50 *Sponſalia de futuro quinque modis contrahuntur, & 12. diſſoluuntur. nu. 52. & ſponſalia vnde dicantur. num. 51.*

53 *Matrimonium contrahi poteſt ſolo voto continentiæ.*

54 *Mulier habet ius petendi debitum, & econtra. fallit in caſibus.*

55 *Maritus, & vxor ad paria iudicantur.*

56 *Actus cõiugalis poteſt ad multa ordinari.*

57 *Coniugum alter an vouere poſſit quòd debitum non petat.*

58 *Matrimonii vinculum duplex.*

59 *Matrimonium conſumatũ an diſſoluatur ſi ſponſa ſit mantellata, vel per vitam heremiticam, aut per ordinem ſacrum, cum duobus ſeq.*

62 *Sententiam diuortii ſi conſtat non eſſe legitimè latam, an illa reſtituat virum vxori repetenti, ſi ille ſit factus ſacerdos.*

63 *Coniugum vno ad religionem tranſeunte, vel ad ordinem ſacrum, alter in multis caſibus poteſt reuocare.*

64 *Coniugatus poſt copulam in multis caſibus promoueri ad ſacros ordines non poteſt.*

65 *Profeſſio facta à coniuge altero inſcio in duobus caſibus tenet, & in multis minimè. nu. ſeq.*

67 *Matrimonium an ſit conſummatum, ſi non ſit facta ſeminum commixtio.*

Matri-

68 *Matrimonium à religioſo,& in ſacris cen tractum an ſit nullum, & ſit excommu nicatio. Sed quid ſi contraxit, & non conſumauit. nu.69.*

70 *Matrimonium per mulierem contractum qua machinata eſt mortem mariti cum occiſore mariti,an ſit nullum.*

71 *Ratihabitio in delictis vt retrotrahatur, tria neceſſaria ſunt.*

72 *Adulterium cauſa eſt vt maritus dimittat vxorem quo ad thorum, niſi in caſibus. & nu.ſeq.& 75.*

74 *Iniuriam facilius Deus dimittit quam homo.*

76 *Adultera poteſt accuſari à marito niſi in caſibus.*

77 *Fornicarius videns ſuum conſanguineum velle nubere cum qua peccauit,an tenea tur illi reuelare.*

De Matrimonij Sacramento, Cap. XII.

VT rem ipſam altius repetamus, hæc ſunt à nobis breuiter exploranda. Primum, quotuplex eſt matrimonium. Secundum, quidnam ſit, curque matrimoniū potius, quàm patrimonium appelletur. Tertium, de eius inſtitutione. Quartū, quotuplex matrimoniū carnale. Quintum, quæ matrimonio ſint neceſſaria, quæ attendenda. Quis finis eſſe debeat, & cauſæ multiplices ipſius matrimonii. Quotuplex ſit bonum. Eius impedimenta. Poſtremò quas prærogatiuas habeat matrimonii ſacramentum, & ſpecialia. Circa primū ſciendum eſt, quòd duplex
1 eſt matrimonium: † uidelicet ſpirituale, & carnale, 27.q.2. c.cum ſocietas. Spirituale contrahitur inter Prælatum Eccleſiæ,& eius eccleſiam,7.q.1.cap.ſicut uir. Item inter Chriſtum, & animā. 27.q.1. cap.quæ Chriſto. & cap.nuptiarum. An
2 uerò æquiparetur matrimonium † ſpirituale, & corporale? Dic,quòd in multis conuenit, & in multis differt. Conuenit enim in hoc: nam ſicut uir non debet dimittere vxorem, ſic nec Epiſcopus uxorem, d.cap.ſicut. Et ſicut vir docet, & regit uxorem,ſic Epiſcopus debet docere,& regere eccleſiam. Item in hoc: quia ſicut vir diligit vxorem, ita Epiſcopus debet amare, & diligere eccleſiam. Item, quia ſicut vxor non debet dimittere uirum, vel illo viuente alii copulari, & ſi eum dimiſerit,debet ei reconciliari, vel manere innupta: ſic & eccleſia non debet dimittere Epiſcopum, uel illo viuo alteri copulari, & ſi eum dimittat,debet ei reconciliari,vel manere innupta. Item ſicut uxor debet ſubeſſe, & obedire uiro, & eum diligere, ſic & eccleſia debet facere Epiſcopo. Eſt autem diſſimilitudo in hoc: quia de iure cōmuni poteſt quis habere duas eccleſias intitulatas,quando eccleſiæ eſſent ita tenues, ut neutra per ſe ſufficeret ad ſuſtentationem, 10.q.3. cap. vnio,de æta. & qual.c.eam te, extrà de relig.domib.c.quia. Quod non eſt in matrimonio carnali, extr.de diuor.c.gau
3 demus. Pariter poteſt † quis habere duas eccleſias, quando una pendet ex altera. d. cap. eam te. Item propter raritatem clericorum. 21.q.1. cap.clericus.in fi.vel ſi haberet vnam intitulatam, & alteram commendatam. 21.q.1. cap. qui plures. Turrecrem.in cap.ſanctorum, num.33. diſt.70. Eſt etiam diſſimilitudo, quia eccleſia Epiſcopo remoto propter crimen, licitè cum alio contrahit, diſt.50. c. poſtquam, quod non eſt in matrimonio carnali, d. cap. ſicut vir. Item licèt eccleſia viuente Epiſcopo, & non remoto, non poſſit accipere alium Epiſcopum, d.cap. ſicut vir. Poteſt tamen accipere coadiutorem ſuo Epiſcopo. Sed numquam ille coadiutor conſecrabitur in Epiſcopum illo viuente, & non remoto, vel non renunciante, arg. text. in d. cap. ſicut. & cap.quamuis, & cap.petiſti, 7. q.1. Turrecrem. in d.cap. ſicut. Circa ſecundum ſciendum eſt ſecundum Innoc.in cap.ad audientiam, extra, de ſponſ. Matrimo-
4 nium eſt † viri,& mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. 27.q.2.§.1. Inſtitut. de patr. poteſt. §. nu-

§. nuptiæ, Magiſt. ſentent. diſt.27. lib.4.
Ex qua diffinitione plura colliguntur:
& primum, quòd in hac diffinitione tan
gitur eſſentia matrimonij, quæ eſt con-
iunctio. Determinatur ſubiectum, viri,
& vxoris: quia coniunctio debet fieri
ſecundum Canones inter perſonas legi-
timas: ponit etiam virtutem huius con-
iunctionis, ideſt indiſſolubilitatem, in
hoc, quod dicit, indiuiduàm vitæ. & c.
ſecundum quòd nec vnus vir plures v-
xores, nec una vxor plures uiros eodem
tempore poteſt hàbere: Nam ab origine
mundi vnica mulier vnico viro legitur
Inſtituta; Geneſ.1. cap.2. & cap. gaude-
mus, de diuort. Tertium, dum dicitur
coniunctio. Colligitur, quòd coniun-
ctio animorum, & non coniunctio cor-
porum facit matrimonium: Vnde nu-
ptias non concubitus, ſed conſenſus fa-
cit. Hinc eſt, quòd ſi aliqui coniungan-
tur, non erit coniugium. Non enim de-
floratio virginitatis facit coniugium, ſed
pactio coniugalis, ideſt conſenſus de præ
ſenti, cap.cum initiatur, 27.q.2.Quartū,
quia non poteſt eſſe matrimonium niſi
in diſpari ſexu. Coniunctio enim maſcu
li cum maſculo, vel fœminæ cum fœmi-
na, non eſt matrimonium. Ideò dicitur
uiri, & mulieris. Ita gloſ. in d.§.1.verſ.
viri, & mulieris. Quintum, colligitur
quòd coniunctio fornicaria, vel ince-
ſtuoſa non eſt matrimonium, ſed debet
eſſe ſecundum iura uiri, & mulieris legi-
timè. Sextum, ex verbo indiuiduam
colligitur, quòd neuter poteſt abſque cō-
ſenſu alterius continentiam profiteri, vel
orationi vacare, nec ſe alteri copulare,
ſed ſibi inuicem mutuam fidem ſeruare,
& debiti redditionem petere debet. Et
hoc intellige de matrimonio conſumato
per copulam carnalem: quia ante con-
ſumationem bene poteſt alter altero in-
uito, & in ſæculo remanente, religionem
intrare, & continentiam profiteri, c.ue-
rum, cap.ex publico, de conuerſ.coniug.
cap.commiſſum, de ſponſ.Quod uerum,
eſt, etiam ſi matrimonium ſit contractū
per uerba de præſenti, modo non ſit con
ſumatum per copulam carnalem, ut in
præallegatis iuribus. Si uerò ſit matri-
monium conſumatum, debent inſepara-
biliter uiuere, quouſque legitimum in-
terueniat diuortium, uel iudicio eccle-
ſiæ, uel propria uoluntate, ſcilicet cum
pari conſenſu uouerint caſtitatem, & à
mutua ſeruitute ſe abſoluunt, 33.q.5.
cap. quod Deo. Denominatur quidem
5 matrimonium † pluribus nominibus. Et
quidem conuenienter. Nam in matrimo
nio tria quidem ſunt conſideranda. Pri-
mum quidem, eſſentia, & ſic uocatur cō
iugium, quaſi commune iugum: nam
mutuum eſt uinculum, & mutua pote-
ſtas ſecundum Iſidor. Secundo in matri
monio eſt conſideranda cauſa, quæ eſt
deſponſatio, & ſecundum hoc uocantur
nuptiæ, quia in ipſa ſolemnitate deſpon-
ſationis, qua matrimonium perficitur,
capita nubentium uelantur. Tertio eſt
conſiderandus effectus, & fructus ma-
trimonii, qui eſt proles, & ita uocatur
matrimonium: quia mulier non debet
ad aliud nubere, niſi ut ſit mater. Vbi
6 nota, quòd matrimonium † habet plu-
res ethimologias ſecundum nomen ma-
tris, ut dicit S. Thom. Nam uno modò
dicitur matrimonium, quaſi matris mu-
nium, ideſt officium, quia fœminis ma-
ximè incumbit officium educandæ pro-
lis. Eſt enim matri filius ante partum o-
neroſus, in partu doloroſus, & poſt par
tum laborioſus, cum etiam poſt partum
uſque ad triennium conſumatum infans
magis indigeat materno ſolatio, quam
paterno, iux. not. in cap. ex litteris, de
conuerſ.infid.l.nec filiæ. C.de patr.pote.
optima gloſ. in cap.cum haberet, de eo,
qui duxit in matri. niſi mater eſſet infi-
delis. d.c. ex litteris. Secundo dicitur
matrimonium, quaſi matrem monens,
ne uirum relinquat, alteri adhærens.
Tertio dicitur matrimonium à matre, &
nato, quia per matrimonium aliqua effi-
citur mater nati. Coniugij autem inſti-
7 tutio duplex † eſt. Prima facta eſt in Pa
radiſo, ut eſſet immaculatus thorus, & ho
norabiles nuptiæ, ex quibus ſine ardore
conci-

conciperent, ſine dolore parerent. Et talis inſtitutio fuit ante peccatum: quia niſi homo peccaſſet, ita ſine ardore, & pruritu eſſet genitalium coniunctio, ſicut eſt aliorum membrorum applicatio digiti cum digito. Secunda poſt peccatum in remedium facta propter illicitum motum coercendum. ita text. in c. ſicut non omnis, 32. q. 2. Prima inſtitutio ordinata fuit ad procreationem prolis, quę erat neceſſaria etiam peccato non exiſtẽte, ſecundum quam inſtitutionem conuenit ſibi, quòd ſit in officium naturæ. Secunda, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis honeſtate exciperetur coniugii, & hęc inſtitutio fuit facta extra Paradiſum tempore legis naturæ, d. c. ſicut. Secũdum autem determinationem perſonarum inſtitutionem habuit in lege Moyſi: Secundum autem, quòd repręſentat miniſterium coniunctionis Chriſti, & eccleſiæ, inſtitutionem habuit in noua lege. Et ſecundum hoc ſacramentum eſt nouę legis. c. 5. ad Epheſ. Sacramentum hoc magnum eſt, & cap. gaudemus, de diuort. & ſeſſ. 24. c. 1. & can. 1. ubi inſtitutum fuit à Chriſto Domino. Quantum autem ad alias ciuilitates, quę ex matrimonio conſequuntur, ſicut eſt amicitia, & mutuum obſequium ſibi à coniugibus impenſum, habet inſtitutionem in lege ciuili, ita Turrecr. 27. q. 1. c. quidam uotum. Matrimonium uerò triplex eſt: quia aliud eſt legitimum, &
8 non † ratum, aliud ratum, & non legitimum, aliud legitimum, & ratum. cap. fin. §. 1. 28. q. 1. Legitimum matrimonium eſt, quod legali conſtitutione, uel prouincię moribus contrahitur, hoc eſt apud infideles, licèt non ſit ratum, quia diſſolubile eſt, dato enim libello repudii licet eis recedere ab inuicem, & aliis copulari lege fori, & non lege poli, quam non ſequuntur. d. c. fin. uel diſſolubile eſt altero infidelium ad fidem conuerſo. Ratum matrimonium apud fideles eſt, quando ſine ſolemnitate ſolo affectu cõtrahitur, quorum matrimonium ſemel initum ulterius ſolui non poteſt, d. c. fi. §. ſequen. Legitimum, & ratum eſt, quã do uxor à parentibus traditur, à ſponſo dotatur, & à ſacerdotę benedicitur, & mutuo conſenſu perficitur. d. cap. fin. 30. q. 5. per totum, vſque ad cap. nullum. Ad matrimonium uerò multa ſunt ne-
9 ceſſaria. Conſenſus: † quod ſit pubes, & ad coeundum potens, gl. ſing. 30. q. 2. in ſum. arg. 33. q. 1. c. 1. nam non poteſt uideri nupta, quę uirum pati non poteſt, ff. quando dies leg. ced. l. ult. Si tamen ante ętatem illam coire poſſunt, teneret matrimonium, extr. de deſpon. impub. c. puberes, & c. de illis. ubi in d. c. puberes deſcribitur ętas, quę neceſſaria eſt, in maſculo, ſcilicet 14. annorũ, & in fœmina 12. Eſt etiam text. in cap. ex litteris. in cap. atteſtationes, & in cap. fin. Verum ut dixi, ſi non ſit pubes, & tamen generare iam poſſit, & fœmina ſit uiripotens, quia in talibus malitia ſupplet ętatem, matrimonium licitum contrahitur inter eos, d. cap. de illis, c. continebatur, de deſponſ. impuber. Vnde ut refert gloſ. 20. q. 1. in ſum. Gregor. narrat in Dialogo, de puero nouem annorum, qui impregnauit nutricem ſuam. Hieron. etiam in Epiſt. ad Vitalem de Salomone, & Achas referr, quòd in 11. ſiue 10. anno legãntur filios generaſſe. Conſenſus uerò omninò in
10 matrimonio † neceſſarius eſt, cum ſit de ſubſtantia, cap. cum apud, de ſponſ. Rurſum expreſſio conſenſus de pręſenti pariter neceſſarius eſt, cũ ſit de forma matrimonii, iux. not. in cap. tua nos, circa fi. de ſponſ. dum dicit. Cum in eo nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi coniugium ualeat inueniri. Requiritur etiam norma in matrimonio, quę eſt de bene eſſe, & dicitur conſuetudo, mos, uel ritus prouinciarum, ſiue gentium, iux. not. in cap. primo, de ſponſ. Igitur ſi uitietur ſubſtantia, uel forma, nihil agitur, etiam ſi ſeruetur tertium, ſcilicet conſuetudo regionum, ſi autem uitietur tertium, & ſeruata ſint duo præcedentia, nihil obeſt ad ueritatem matrimonii, quia ſolus conſenſus facit matrimonium. 27. q. 2. cap. ſufficiat.

Verba

Verba tamen ſunt neceſſaria ad probatio nem matrimonii, ſiue nutus, ſiue ſigna conſenſum exprimentia, vt in cap. tuæ fraternitati, & in cap. cum apoſtolicæ, de ſponſ. Et intellige nutum, vel ſigna,
11 eo quòd eſt etiam inter † mutos, vel inter mutum,& ſurdum, vel ècôtra,dummodò per euidentia ſigna conſenſus mutuus exprimatur. d.cap.cum apoſtolicæ, & cap. tuæ, & l. mutus, ff.de iure dot. Attendenda autem ſunt multa in matrimonio, Primum, quod ſine dote ſi poteſt haberi,non debet contrahi matrimonium.30.q. 5.cap.nullum ſine dote, ſed hoc eſt de conſilio,iux.gloſſam ibi.ſecundum quod clandeſtinè non contrahatur, & licèt in foro conſcientiæ liget,in iudicio tamen Eccleſiæ pro infecto habetur, 30.q. 5.per totum.ſeſſ.24. cap.1.de refor. matrim. Tertium, quod matrimonium non poteſt contrahi ad tempus. 32. q. 2. cap.ſolet quęri,& cap.ſequen.Quartum, quod à Septuageſima vſque ad octauã Paſchæ, & tribus hebdomadis ante feſtum Io.Baptiſtę.& ab aduentu Domini matrimonia non debent ſolemniter contrahi. 33.q.4. c.non oportet. vide de hac re Conc. Trid. quod adduximus in noſtris Deciſionibus. capit. 85.nume. 27. Quintum, quod in matrimonio conſtituti certis temporibus debent à coitu abſtinere, uidelicet tempore communionis.33.q.4.cap.1. ſed hoc eſt de conſilio, cum tantum pro mortali abſtinendum ſit à corpore Chriſti,de conſecr.diſtin.2. cap.quotidie, & cap. & ſi non ſunt. Ita gloſ. in d. cap. 1. Item in die Natiuitatis Chriſti,& in aliis feſtiuis diebus.33.q.4. cap.quotieſcunque. Item in tempore ieiuniorum.33.q.4.cap.ſi cauſa,cum duobus ſequen. Item tempore conceptus,& ablactationis pueri.5.diſt.c.ad eius.Item tempore menſtruorum. Sed hæc omnia ſunt de conſilio,ea ratione,qua ſupra diximus, cum tantum pro mortali. &c.
12 Cauſæ autem matrimonii † quædam ſunt per quas contrahitur matrimoniũ, vt ſponſalia,& conſenſus.Quædam propter quas, & ex his quædam ſunt principales, ut intentio ſuſcipiendi prolem, 32.q.2.cap.pudor, vel uitandę fornicationis,32.q.2.cap.ſicut,§.ſeq.& cap.quicquid. Aliæ ſecundariæ,quæ ſunt multæ, vt pulchritudo fœminę,diuitiæ. Amicitiæ,amicorum copia, pacis reformatio. Bona verò matrimonii ſunt tria, Fides, Proles,Sacramentum,cap.omne,27.q.2. Sed impedimenta matrimonii quæ ſint, adnotauimus in noſtris Deciſ.lib.2.c.85. Hęc gloſſa not.27.q.1.in ſumma.ſed modo ad Deciſiones deueniamus.

Prima. Matrimonium multas habet
13 prærogatiuas, † & multa ſpecialia. Et prima, quia matrimonium fuit inſtitutum à Deo,& in Paradiſo,& in ſtatu innocentiæ, vt clare aſſerit Bonif. VIII. in cap.1.de uoto, in 6.dicens Mattimonii uerò uinculum ab ipſo eccleſiæ (rerum omnium conditore ipſum in Paradiſo, & in ſtatu innocentiæ inſtituente) unionem, & indiſſolubilitatem accepit. Secunda, ſacramentum matrimonii ſecundum Hoſt. habet præeminentiam ratione ſtatus, quia inſtitutum fuit ante peccatum,de quo etiam dictnm eſt,& eſt gl.in d.c.unico.Tertia,ſecundum eundẽ ratione loci, quia in Paradiſo. Quarta ratione temporis, quia ab initio mundi. Gen.2. Dixit quoque Deus, non eſt bonum vſque ſibi. Ex quo patet, quòd ſacramentum, & ordo matrimonii omne ſacramentum, & ordinem præcellit antiquitate, & ideò longiſſima præſcriptione fulget. Quinta ratione ſignificationis. Et ideò hac ratione hoc ſacramentum dicitur cæteris excellentius,27.q.2. cap.cum ſocietas. cap.debitum, de bigamis. Sexta, quia Deus primus nuptias in Paradiſo ordinauit, Gen. 2. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & verbo confirmauit, ſm illud, Matt. 19. Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, præſentia decorare voluit, atque miraculo illuſtrare:initium utique ſignorũ Domini in Chana Galilææ, ut nos diximus diffusè in noſtris ſerm.in dom.infr. octauam Epiphaniæ ſerm. uni. Septima, quia eccleſia ſolemni, & excellenti benedictio-

des & proles, patet: quia ſacramētū dicit inſeparabilitatē. Sed inſeparabilitas eſt eſſentialior matrimonio, quam bonum prolis, & bonum fidei: quia poſtquam matrimonium eſt contractum, poſſunt ab ipſo ſeparari, bonum prolis, & bonum fidei uinculo tamen matrimonii remanente: Nam ſi coniuges venena ſterilitatis procurent, etiam ex pacto inter ſe, vel communi concordia, non propter hoc ſoluitur matrimonium prius contractū, quamuis ſi tale pactum interueniſſet in contrahendo, nullum fuiſſet matrimonium. Sic etiam ſi ob cauſam fornicationis coniuges ſeparentur, adhuc tñ remanet matrimonii vinculū inter eos, ita vt illis viuentibus alteruter cōtrahere cū alio, vel alia, minimè permittatur: non tñ manet inter eos mutua obligatio ad exigendū ſibi mutuo uſum ſui corporis, etiā ſi hoc alter exigeret. Inſeparabilitas verò ita matrimonio adhæret, ut ſine illa matrimonium eſſe non poſſet, & inſeparabilitas pertinet ad ſacramentum, ergo ſacramentum fide, & prole principalius eſſe dignoſcitur. Sic tenet etiam Rich. in 4. Senten. diſt. 31. art. 1. q. 3.

Quinta, bonum ſacramenti † adeò ne
17 ceſſarium eſt, vt ſine illo matrimonium non ſit, ut ſupra diximus, licèt ſit matrimonium præſumptum, quo ad eccleſiā, quod vero matrimonio æquiparatur, c. is qui, de ſponſ. Sic bonum fidei, quod eſt duplex, ſcilicet eſſentiale, quod eſt nō negare uſum ſui corporis, ſi coniux alius petat, neceſſarium eſt ad minus habitualiter, & implicitè. Sed accidentale, quod eſt acceſſorium, ſcilicet non exhibere alteri quàm ſuo coniugi vſum ſui corporis non eſt ad contrahendum matrimoniū neceſſarium. Sic matrimonium ſi contrahatur non cogitando ſuſcipiendi prolem, nec actualiter, nec habitualiter, erit matrimonium. Sic ſi contrahatur matrimonium ſine intentione prolis, ſed cum intentione non euitandi prolem, ut puta, quia contrahitur cum muliere ſterili, vel vetula. Sed ſi contrahatur cum intentione euitandi prolem, tunc non eſt matrimonium, 32. q. 2. c. ſolet quæri, de con dit. appoſ. c. fin.

Sexta. Qui tempore contractus ma-
18 trimonii † animum habuit ſeruandi dicta bona, ſed poſt illud contractum mutauit voluntatem, valet matrimonium: quia ex quo ſemel eſt coniugium, numquam deſinit, 32. q. 7. c. 1. & 2. de diuor. c. quanto, 32. q. 2. cap. horrendus, & 32. q. 1. cap. Dixit Dominus. Pariter ſi per cōtrahentes nihil de prædictis bonis extitit cogitatum, quia ſufficit, quòd conditionem contrariam nō apponant, quam ſi apponerent, matrimonium nullum eſſet, ut ſi diceret vir. Contraho tecum, ſi aliam potero accipere: quia hæc eſt conditio contra fidem, vel contraho tecum, ſi prolem volueris euitare, quia hæc eſt conditio contra prolem: vel contraho tecum, ſi pro quæſtu te tradas adulterandam, 20. q. 4. c. inter cætera, 32. q. 4. c. aliquando. & cap. ſolet quæri, & c. fin. de condit. appoſ.

19 Septima. Multæ cauſæ poſſunt, † eſſe inductiuæ ad matrimonium, quæ eſſe poſſunt ſine peccato, dū tñ ſiſtatur in eis, ſcilicet pulchritudo, Gratia, Diuitiæ, Mores, Sapientia, & Virtus. Verumtamen ſi in eis ſiſtatur, ſcilicet in pulchritudine, ut quia conſentit in aliquam, propter pulchritudinem, & eius finis, & obiectum eſt tantum extorquere, & quærere copulam carnalem, & non ducere vxorem, & tunc cum talis intentio libidinis eſſet cōtra ſacramenti veritatem, excluderet matrimonium. Si verò quis conſentit in aliquam, vt eam ducat in vxorem, propter explendam libidinem, non excluderet matrimonium, hæc Bonauen. 4. diſt. 30. art. 3. Sic ſi pulchritudo eſt cauſa inducens ad matrimonium, poteſt eſſe ſine peccato ad minus graui, cum pulchritudo naturaliter attrahat animum ad amorem. Verum ſi pulchritudo eſt ſicut cauſa principalis, & tunc eſt cauſa minus honeſta, quæ non debet intendi, in matrimonio, ſed filiorum procreatio, vel aliud ſimile. Hæc Bonauen. diſtinct. 30. in expoſ. 28. q. 6.

Octaua. Circa matrimonium legiti-
20 mum tantum matrimonii † vinculum non per ſententiam, ſed ipſo iure ſoluitur, ſi alter coniugum ad fidem catholicā conuertatur: nam non ſolum in ſua eſt facultate non habitandi cum infideli, vt quia non poteſt ſine blaſphemia diuini nominis, vel quia eum pertrahere vult ad mortale, ſed etiam poteſt contrahere abſque peccato, & aliam ducere etiam poſt carnalem copulam, ita tex. & gloſ. in cap. ſi infidelis, 28. q. 1. & 28. q. 2. cap. 2. de diuor. c. gaudemus. Infidelis verò ſi contraxerit peccat, gloſ. & Doct. in cap. quanto, de diuort. Quod ſecus eſt in hæ-
21 reticis, † quia tam catholicus, quàm hęreticus, uel hęretici, ad ſecunda uota migrantes, peccant mortaliter, nec tenet matrimonium ſuperſtite coniuge quamuis hęretico, vel hæretica, licèt in hoc caſu maior appareat contumelia creatoris, ut dicit text. in d. c. q̃uanto, §. ſi verò. Magis enim delinquunt fideles apoſtatando, quàm infideles in infidelitate manendo. 32. q. 4. cap. in eo. Et ratio diuerſitatis eſt: quia matrimonium contractum inter infideles quamuis fuerit legitimū, nunquam tamen fuit ratum, ſed matrimonium fidelium, quod legitimum eſt, & ratum, habens fundamentum virtutis ſacramentalis, & fidei, rationabilius perſiſtit in ſpe reductionis errantis, & expectatione reſipiendi ad catholicam veritatem. Rurſum, ſicut pro carnali fornicatione dimitti poteſt cōiux à thoro, & habitatione ſine ſpe tamen alteri nubendi viuente coniuge, ſic pro ſpirituali fornicatione, ſcilicet pro lapſu in hęreſim, iux. not. 32 q. 7. cap. omnes cauſationes, & 28. q. 1. cap. idolatria. vbi gloſ. ſuper verbo, recede.

Nona. Catholicus ex pręcepto tene-
22 tur recedere † ab hęretica, uel econuerſo: ex quo hęreticus, uel hæretica in notorio crimine hęreſis perſeuerat, ut plene notatur in cap. quemadmodum, §. illud autem, de iureiur. glo. in cap. non ſolum, 28. q. 1. Si autem velit ſe corrigere, & agere pœnitentiam, non licet uxori uirum dimittere, immo ſi dimiſerit, compellenda eſt ad uirum redire, ex quo ad fidem reuerſus eſt, niſi iudicio eccleſiæ ſeparata religionem fuiſſet ingreſſa, iux. not. in cap. de illa, in cap. quæſiuit, de diuort. in cap. fin. de conuer. coniug. 27. q. 2. c. Agathoſa. Nam ſicut coniux lata ſententia de adulterio contra coniugem poteſt religionem intrare, d. c. Agathoſa, ita etiā lata ſententia de fornicatione ſpirituali, ſ. de hæreſi. Si uerò lata ſententia non fuerit religionem ingreſſa, non cogetur redire, ſed ſtat in eius poteſtate; & ita intelligitur c. de illa, in fi. cum dicit. Si uerò iudicio eccleſiæ ab eo receſſit, ad recipiendum eam nullatenus dicimus compellendam.

23 Decima. Infideles ſi contraxerint † matrimonium in gradibus prohibitis per legem diuinam, conuerſi ad fidem, non poſſunt licitè manere in eo, quia in tali caſu neque legitimum potuit eſſe matrimonium, neque ratum, ut dicit gloſ. in d. cap. gaudemus, de diuor. & ibi Io. Andr. & Dom. Anton. in cap. litteras, de reſtit. ſpol. Quæ autem ſint perſonæ, quæ prohibentur contrahere ſecundum legem diuinam, numerantur aliquæ per gloſ. in d. cap. gaudemus, in gloſ. 1.

Vndecima. Licèt inter fidelem, & in-
24 fidelem † nullum poſſit eſſe matrimonium, 28. q. 1. §. ex his, & cap. caue tibi, cum hoc ſit prohibitum de iure diuino. Exod. 34. Caue ne unquam cum habitatoribus illius terræ, ſcilicet Amorreorum, & Cananæorum, qui erant infideles, ſequitur in text. iungas amicitias, & infra. Nec vxorem de filiabus eorum accipias. Sponſalia tamen ſub conditione, ſcilicet ſi infidelis conuertatur ad fidem, bene poſſunt contrahi, 28. q. 1. cap. non oportet. Inter infideles verò legitimum eſt matrimonium, ſed non ratum, 28. q. 1. cap. fin. §. non negat. de quo ſupra diximus, num. 8.

Duodecima. Quia de matrimonio rato tantum multa diximus in noſtris Deciſ. cap. 85. nume. 26. & cap. 86. lib. 2. Ideò deueniamus ad matrimonium legitimum,

timum, & ratum. Vbi ad eius eſſentiam num. 9. diximus, quod plura requiruntur. Et primo conſenſus, de quo ſit iſta Deciſio. Conſenſus expreſſus per uerba
25 de præſenti † ſi deſit conſenſus interior in foro conſcientiæ, vbi ſola facti veritas inſpicitur, cap. tua nos, de ſponſ. non facit matrimoninm: cum nuptias, non concubitus, ſed conſenſus faciat, & in omnibus ſacramentis ſit neceſſaria intẽtio uolũtaria faciendi illud, quod facit eccleſia, ſed in foro fori, vbi proceditur ſecundum allegata, & probata, ſi dolus probari poteſt euidentibus ſignis, eccleſia nõ iudicabit pro matrimonio. Si uerò probari non poteſt, iudicabit. Stabit enim uerbis D. Thom. 4. diſt. 27. q. 1. art. 2. q. 4. Bonau. diſt. 17. art. 2.

Tertiadecima. Licèt ſine conſenſu fœ
26 dus † coniugale perfici nequeat, c. cum locum, cap. tua nos, de ſponſal. Tñ hoc nõ oportet intelligere de cõſenſu cohabitationis, aliàs inter fratrem, & ſororem, inter filium, & matrem, eſſet matrimonium, quod eſſe non poteſt, cap. litteras, §. opinioni, de reſtit ſpol. c. non debet, de conſang. & affin. Nec de conſenſu copulæ carnalis, aliàs inter Beatiſſimam Virginem, & Ioſeph non fuiſſet matrimonium, quod eſt falſum. Propoſuerat enim Beata Virgo in virginitate manere, 27. q. 1. cap. ſufficiat, §. ſi ergo. Sed intelligitur de conſenſu matrimonialis, ſeu coniugalis ſocietatis, d. cap. cum locum. Inſti. de nupt. in princ. Qui quidem conſenſus non ſit in carnalem copulam explicitè, ſecundum D. Thom. diſt. 28. Sed tantum implicitè: quia in coniugali ſocietate implicatur mutua poteſtas communicationis non tantum rerum, ſed etiam corporum. Vnde copula ſequens eſt matrimonii effectus, ſiue uſus, non quidem neceſſarius, ſed voluntarius, ſicut not. Aſtenſ. lib. 8. tit. de ipſo matrimonio. q. Quid eſt.

Quattadecima. Conſenſus inter quos licitè poteſt interuenire, & in quibus rationis eſt vſus, inter illos poteſt conttahi matrimonium. Et ideò furio-
27 ſus, & mente captus, † aut fatuus, uel ebrius matrimoninm contrahere nõ poſſunt: quia non poſſunt conſentire, niſi habeant dilucida interualla, vel niſi ceſſauerit ebrietas, iux. not. in cap. dilectus, de ſponſ. & 32. q. 7. c. neque furioſus, & c. hi, qui. Vbi attenditur tempus contracti matrimonii: Nam ſi ſani contraxerint, & poſtea ſuperuenerit amentia, uel furor, non propterea diſſoluitur matrimonium, ut in d. c. vt hi, qui. Ad quæ faciunt not. 7. q. 1. cap. quamuis, 12. q. 2. cap. Gonſaldus, 27. q. 2. cap. ſufficiat. De ebrietate intellige, quando tanta fuerit, quòd uſum rationis abſtulerit.

Quintadecima. Ad matrimoniũ contrahendum requiritur conſenſus mu-
28 tuus † expreſſus per uerba de præſenti, vel per aliqua ſigna in non potentibus loqui. Ratio autem quare requiratur expreſſio mutui conſenſus per aliquod ſenſibile ſignum, eſt: quia matrimonium eſt ſacramentum, & in quolibet tali requiritur aliquod ſenſibile ſignum. Ergo in matrimonio. Tum etiam, quia in matrimonio ſit quidem contractus inter virum, & mulierem, ſed in quolibet contractu oportet eſſe expreſſionem verborum, ut ſibi inuicem uoluntatem ſuam promant qui contrahunt, & ſibi inuicẽ obligent homines, ergo & in matrimonio oportet eſſe conſenſum per uerba expreſſum, uel per aliquod ſignum. Hinc inferuntur duo: & primum, quòd muti poſſunt contrahere matrimonium. Secundum, quòd inter abſentes, qui num
29 quam ſe uiderunt, poteſt contrahi † matrimonium per procuratorem, & litteras conſenſus mutuos exprimentes, dum tamen fama, uel auditu, uel aliquo modo ſe nouerint, ut 30. q. 5. cap. nec illud, in gloſ. & 32. q. 2. cap. non omnis. §. cum dicitur, in glo. & cap. honorantur, cap. ex parte 2. in tex. & gl. de connuerſ. coniug.
30 Qui quidem procurator † ut ſit idoneus, debet ſuper hoc habere ſpeciale mandatum, c. fin. de procur. & ibi gloſ. ſcilicet, quòd perſona ſit certa, & expreſſa, ad hoc extr. de arbitr. cap. innotuit. An ve-

rò geſtum ſine tali mandato poſſit ratificari, ita ut matrimonium teneat, dic, ꝙ ſic, ut habetur in c. unico. §. porrò, de deſponſ. impub. in 6. Ex quo etiam infertur, quòd etiam in requirentibus ſpeciale mandatum, immò ſpecialiſſimum, poteſt habere locum ratihabitio, & operatur idem quod ſpecialiſſimum mandatum præcedens, ut d. §. porrò, uide in cap. cum quis de ſent. excom.

Sextadecima. Conſenſus, qui requi-
31 ritur in matrimonio, † debet eſſe liber: nam licèt regula ſit, quòd geſta per metum teneant, ut not. Abb. in cap. Abbas, de his, quæ vi. tamen fallit in matrimonio, in quo exigitur libera uoluntas, cap. cum locum, cap. conſultationi, & c. Gemma, & cap. fin. de ſponſ. nam in cauſa matrimoniali qualiſcunque metus interueniat culpa ſua, vel ſine culpa ſua, matrimonium non tenet: vt dicit gloſ. d. cap. Abbas, & ratio eſt: quia inuitæ nuptiæ exitiales exitus conſueuerunt habere, c. requiſiuit, de ſponſ. & l. fin. in fi. C. de
32 ſponſ. In duobus tamen caſibus † matrimonium metu contractum ratificatur per copulam inde ſequentem. Primus, quando habita poteſtate reclamandi, non reclamauit. Secundus, quando metu inſufficienti cogeretur ad copulam. Pariter in duobus etiam caſibus non ratificatur. Primus, quando per uim abſolutam contrahit, facit text. in cap. maiores, de baptiſ. c. presbyteros, diſt. 50. Secundus, quando per metum ſufficientem, talem, qui poſſet cadere in conſtantem uirum, ut in cap. ueniens, in fi. de ſponſ. Minor tamen metus excuſat fœminam, quàm virum, arg. 32. q. 6. cap. indignantur. Hæc Petr. 4. Sent. diſt. 29. art. 3. q. 2.

33 Septimadecima. Proteſtans, † quòd omnia, quæ dicet, vel faciet, non dicet, nec faciet animo contrahendi matrimonium, & poſtea proferens verba apta ad illud contrahendum, tunc matrimoniũ contrahere cenſetur: quando talis proteſtatio fit ſine iuſto metu, ſeu alia iuſta cauſa, quæ proteſtationem meretur, cap. ex litteris, de ſponſ. & matrim. quia tunc per contrarium actum videtur receſſum à proteſtatione, cap. ſollicitudinem, de appel. etiam ſi ſtatim poſt proteſtationem dixerit illa verba: quia poteſt quis ſtatim poſt illam mutare voluntatem, arg. ff. de 2
hæred. inſtit. l. ſi ita ſcriptum, & de adim. leg. l. 3. §. fin. & l. ſeq. Si verò fit ex iuſta, & rationabili cauſa, & tunc per uerba ſubſequentia non uidetur receſſum ab eo, 32. q. 2. cap. Lotharius, c. 1. quod met. cauſ. Hoſt. in cap. tua nos, de ſponſ. quem ſequitur Archid. in c. ſi delegatus, nu. 2. de offic. iud. deleg. niſi poſtea carnalis copula ſubſequeretur.

Decimaoctaua. Quia matrimonia libera eſſe debent. Hinc fit, quòd pater
34 non poteſt cogere † filium ut contrahat matrimonium, uel generaliter cum quacunque muliere, uel ſpecialiter cum aliqua determinata, cap. 1. de deſpõſ. impub. & ratio eſt: quia cum in matrimonio ſit quædam ſeruitus perpetua, pater non poteſt cogere filium; cum ſit in hoc liberæ poteſtatis ad matrimonium contrahendum, ſed poteſt eum inducere ex rationabili cauſa, & tunc ſicut ſe habet filius ad cauſam illam, ita ſe habet filius ad præceptum patris, ut ſi cauſa illa cogat de neceſſitate, vel honeſtate, & præceptum ſimiliter cogat, aliàs non. Et nec obſtat quod dicitur ad Coloſ. c. 3. Filij obedite parentibus veſtris, per omnia, quia non intelligitur ſimpliciter, & uniuerſaliter, ſed de omnibus pertinentibus ad patriã poteſtatem. Pariter nec obſtat, quòd pater ſpiritualis, ſcilicet Papa, poteſt cogere aliquem ad matrimonium ſpirituale, ſcilicet ad accipiendum Epiſcopatum: quia Papa habet maiorem poteſtatem ſuper membra Eccleſiæ, quàm patres carnales ſuper filios. Aſtenſ. lib. 8. de cauſa effic. matr. art. 8. Henric. d. c. 1.

Decimanona. Matrimonia, uel ſpon
35 ſalia à parentibus † pro filiis contracta, filios non obligant in his caſibus. Quorum primus, quando filii non haberent legitimum conſenſum, vt quia ſunt minores ſeptennio, intellectu carentes, c. litteras, cap. acceſſit, c. duo pueri, de cland. deſponſ.

deſponſ. & ratio eſt: quia ex quo filii nõ poſſunt contrahere matrimonium, per ſe, nec parentes pro eis. arg. 47. diſt. cap. ſicut hi, c. licet pater, de ſepul. in 6. Quod intellige, niſi poſtea venientes ad ſtatum habilem ad contrahendum contractum factum per parentes, ratificauerint ſcienter, c. unic. in princ. & §. porrò, verſ. Et eſt idem, de deſponſ. impub. lib. 6. Quia ſi conſtaret, quòd non habuerint notitiam de actu geſto per parentes, & ſi cohabitarent ſimul, & conuerſarentur, immo ſi copula carnalis ſequeretur, non ratificaretur matrimonium, arg. eorũ, quę not. in c. ſi. de coniug. ſeru. Franc. in c. 1. de deſponſ. impub. lib. 6. Secundus, parentes non poſſunt contrahere matrimonium, vel ſponſalia pro filiis expreſſe contradicentibus, 32. q. 2. cap. vbi. d. §. porrò, niſi poſtea ſponte inter eos, & ſcienter carnalis copula interceſſerit, ut not. Innoc. & poſt eum Hoſtien. in cap. ex litteris, de deſponſ. impub. Tertius, quando filiis præſentibus non contradicentibus expreſsè, quia non ſunt ætatis legitimæ, licet debeat ſaltem de honeſtate adimplere factum parentum, dicto capit. tua, de deſponſ. impuberum. Quartus, quando eis abſentibus, & exiſtentibus in legitima ætate, nec expreſsè, nec tacitè ratificantibus factum parentum. Ita caſus expreſſus, 27. q. 2. ca. lex diuinæ. Innoc. & Hoſt. in d. c. tuæ. 2. reſpon. gl. in c. exiſtimant, 11. q. 2. Quintus, quando ſponſalia, uel matrimonia contraherentur per alios, quam per parentes vt puta per patruos, aut fratres, quia tunc non obligantur per tacitum conſenſum, & per conſequens nõ ſufficeret ſola præſentia, & taciturnitas, ſed eſſet neceſſaria ratihabitio tacita, uel expreſſa, ita Innoc. in c. 1. de deſp. impub. Archi. in d. §. porro. vbi etiam Franc. Henr. in d. cap. tua. Hoc eſt expreſſus conſenſus, uel ratihabitio: Nullam enim poteſtatem poteſt habere patruus, vel frater meus me obligandi ſine mea expreſſa licentia, uel ratihabitione, potiſſimè ubi eſt caſus, vbi uerba requiruntur, vt eſt in matrimonijs, & ſponſalibus, c. tuæ, c. ſi inter, de ſponſal. Verũ quod dictum eſt de parentibus, extende etiam ad matrem, ſicut & de ipſa dicitur, quod poteſt filium offerre religioni, 20. q. 1. c. 2. & q. 2. c. 1. & c. 2. de regul. Sed in
36 multis etiam caſibus filij † obligantur ad matrimonia contracta à parentibus. Et primus, quando contrahunt filiis mandantibus, & poſtea non contradicentibus, nam tunc perinde eſt, ac ſi ipſi filii contraherent: ita quòd ſi ſint legitimæ ætatis ad matrimonia contrahenda, uel ſponſalia, obligantur, & ex eis oritur iuſtitia publicæ honeſtatis, d. §. porro. Secundo, quando eis abſentibus, poſtea expreſſe, & ſcienter ratificauerint huiuſmodi contractum, uel etiam tacitè, d. §. porro. verſ. Et eſt idem: quia tunc obligantur, & exinde oritur iuſtitia publicæ honeſtatis.

37 Vigeſima. Matrimonium † contractum patre cogente, valet, & tenet. Et hoc, quando coactio fuit leuis, videlicet ſolum per viam indignationis, probatur per tex. in l. ſi patre, ff. de ritu nupt. c. cum locum, de ſponſ. c. quoties, de pact. in 6. c. cum contingat, de iureiur. in quibus iuribus requiritur probatio meius ad hoc ut contractus irritetur: quia ſola irreuerentia non irritat contractum, & hoc expreſsè tenet Do. Abb. in c. nonne, de præſumpt. vbi dicit, quòd matrimonium contractum per patrem in præſentia filij tacentis, valet. Et ſic ſola reuerentia paterna, non irritat contractum, ſed requiritur uiolentia, puta quod pater eſt terribilis homo, & ſolet male ſe habere erga filios, qui contradicunt ipſi patri, Do. Abb. in d. c. nonne.

Vigeſimaprima. Matrimonium ſi cõ
38 trahit filia abſque † licentia patris, tenetur pater illam dotare, gloſ. ſing. in c. hoc Sanctum, 32. q. 2. Quod tamen limitat alia gloſſa ſingu. in c. de raptoribus, 36. q. 1. niſi filia eligeret ſibi maritum indignũ: quia tunc dotare non cogeretur. Franc. in c. uni. §. porro, de de ſponſ. impub. in 6. Vbi etiam dicit, quòd nec filij poſſunt exhęredari à parentibus, ex hoc, quòd cõ

traherent matrimonium ipſis contradicentibus, vt dicit Io. Andr. & Doct. in c. 1. de ſponſ. Et hoc niſi nuberét indignis, Doct. in d. c. 1. & eſt de mente glo. in d. c. de raptoribus. Quod procedit, niſi pater diſſuluiſſet maritare filiam uſque ad 25. annum, quia ſi poſtea nubat indigno, cogetur pater ad eam dotandam: nam pater etiam ſi filia tunc luxurioſè viuat, vel nubat indigno, non poteſt eam exhæredare, ut in Auth. ſed ſi pôſt. C. de inoffic. teſtam. ergo nec poteſt denegare dotem: quia ex eiſdem cauſis pôt dos denegari, ex quibus poteſt exhęredatio fieri: vt in Authen. de nupt. §. ne optime. Et ſcias, quòd non ſolum dicitur indignus ille, qui eſſet uilis perſona, ſed etiam ille, qui dato quod eſſet nobilis, tamen de iure non poterat cum eo eſſe matrimonium, vel ratione conſanguinitatis, uel alterius impedimenti: quia nuptiæ debent eſſe conuenientes de iure, & de facto, vt dicit glo. ſing. in l. ſi rogatus, §. matrimonii, ff. de manum. uindic. Quod tu intellige, niſi fuerit diſpenſatum ſuper impedimento, quia diſpenſatio de illicito facit licitũ, c. quod dilectio, de conſ. & affin. glo. in c. literas, de reſt. ſpol.

Vigeſimaſecunda. Vir, aut mulier
39 tranſiens † ad ſecundas, vel vlteriores nuptias, non debet benedici benedictione illa, quæ fit ſpecialius cum pallio cui nubentes ſupponuntur, de qua loquitur tex. in cap. uir, aut mulier, de ſec. nupt. in his caſibus. Et primus, quando notorius eſſet uirum corruptum, aut mulierem corruptam, nam tunc benedictio nõ pręſtatur, quia niſi virgo cum virgine contraxerit, non debet ſacerdos benedictionem præbere, 31. q. 1. c. de his. Et ſic diſpenſatio debet fieri in virginitate, ſecundum Hoſt. in ſum. de ſecund. nupt. §. an licitum. Quod ſi verum eſſet ſecundum Henric. paucę benedicerentur. Secundus, quando tranſeuntes ad ſecundas nuptias, vel vlteriores fuiſſent aliàs benedicti, uel alter eorum: quia tunc non debent amplius benedici, & ita intellige text. in d. c. de his. Quod niſi virgo cum virgine contraxerit. Hoſt. ſupra eod. c. 1. Quod uerum eſt, etiam ſi conſuetudo eſſet in contrarium: & Papa eam ſciat, niſi ex certa ſcientia ipſam approbaret, c. 2. de temp. ordin. c. 1. de cogn. ſpirit. Si verò ſecundæ nuptiæ eſſent ſecundæ ex parte viri, ſed primæ ex parte mulieris, tunc nuptiæ debent benedici. Et hæc eſt opinio S. Thom. quæ communiter ſeruatur. Aſtenſ. de ſecund. nupt. lib. 8. Vtrum ſecundæ nuptiæ: Tertius. Nuptiæ non debét iterum benedici, etiam ſi primum matrimonium, quod alter eorum cum alio, vel alia contraxit poſt benedictionem, & ante copulam carnalem, ſeparetur propter impedimentum conſanguinitatis probatum, vel aliud canonicum, & alter conuolaret ad ſecunda uota. & ratio eſt: quia
40 nuptiæ † non dicuntur propriè benedici: ſed ipſæ perſonæ. quare negari non poteſt, quin ipſæ perſonæ ſint benedictę, c. conſultationi, de temp. ordin. Vnde ſequitur, quòd benedictio ſemel recepta amitti non poteſt, cap. quanto, de diuort. quia factæ cauſæ non poſſunt non fieri, 32. q. 5. c. ſi Paulus.

Vigeſimatertia. Matrimonium con-
41 trahi non debet † ante tempus diſcretionis, quod in puella, eſt annus duodecimus, in mare, quartuſdecimus cap. puberes, cap. continebatur, de deſp. impub. Nam illud tẽpus neceſſarium eſt, vt vterque poſſit deliberare ſufficienter de matrimonio, & reddere debitum ſibi inuicem, ad quod vnus alteri in cõtractu matrimonii obligatur. Hoc autem vt in pluribus eſt in maſculo in anno 14. & in fęmina in anno 12. Quia tamen præcepta iuris poſitiui ſequuntur illud quod eſt vt in pluribus, ſi aliquis ad perfectionem perueniat ante tempus prædictum, ita ꝙ vigor rationis ætatis defectum ſuppleat, matrimonium non dirimitur. Et ideo ſi contrahentes ante annos pubertatis ante tempus prædictum fuerint carnaliter copulati, nihilominus matrimonium indiſſolubile erit. Quare autem hoc tempus compleatur citius in puella, quam in mare, eſt, quia difficilius eſt agere, quàm pati.

Tum,

Tum, quia natura imperfecta in mulie re appetit uirum, ſicut materia formam, vnde propter maiorem appetitum naturę ſit acceleratio maior.

Vigeſimaquarta. Ex copula inducę-
41 tur matrimonium † ſi contraho cum aliqua, ſi uirginem inuenero, glo. in cap. per tuas, de cond. appoſ. etiam dato, quòd nõ inueniatur uirgo: quia talis error non vitiat matrimonium, ff. de contr. empt. l. alioquin, §. 1. Et quia turpis erat conditio, quæ primum coitum fecit fornicarium. facit etiam tex. 29. q. 1. cap. conſenſus. Idem de illa, ſi in primo coitu mihi placueris, ſecũdum Goff. in d. c. per tuas. Sed hæc vera ſecundum Hoſt. in iudicio Eccleſiæ, quia in iudicio animæ non eſt matrimonium, de cond. app. cap. de illis, cap. ſuper eo. & c. per tuas. cum non intendebat conſentire, & mulier, quæ in fraude mentita eſt dicendo ſe uirginem, cum non eſſet, decepta remaneat, quæ decipere quærebat, & viro ſubueniatur: eo magis, quia conditio erat utilis, & honeſta apponenti, quia intendebat promoueri, & ideo illam appoſuit ad euitandam bigamiam, ut dicit Hoſt. Hanc etiam partem tenens communiter Theologi in 4. ſent. diſt. 28. Hinc inferuntur duo. & primum, quòd ſi quis poſtea contraxerit cũ ſecunda, erit uerum matrimonium ſecũdum, & non primum, apud Deum, cum in primo defuerit conſenſus, qui eſt de ſubſtantia matrimonii, ſecundum quòd quãuis realiter ſecundũ matrimonium ſit verum, ſecundum Dei iudicium, tamen ſecundum iudicem Eccleſiæ eſt nullum: quia in tali foro præſumitur pro matrimonio. d. cap. conſenſus, 29. quæſt. 1.

Vigeſimaquinta. Contrahens ſpon-
43 ſalia cum aliqua † ſi ſe carnaliter cognoſci permittat ab illo, ſecuta copula ſemper præſumendum eſt pro matrimonio, & illud ratificatur cap. is qui, de ſponſal. ſiue cõtrahens intelligat de actu fornicario, aut licito, & matrimoniali, gloſ. in cap. duobus, vbi Dom. Ant. de Butr. de ſponſ. du. Quod intelligerem, quando uir eſſet æqualis conditionis cum muliere. Si verò ſit multo melioris conditionis, uel aliud ſignum fraudis appareat, poteſt probabiliter præſumi quòd ſponſa non fuerit decepta, ſed ſe deceptam finxerit: nam bene poterat cogitare quòd in diſpari conditione vir noluiſſet eam ducere in vxorem, & ideo tunc uir non teneretur ad matrimonium, ſed poſſet dare ei virum ſibi conuenientem, & eam dotare iuxta facultates ſuas, & conditionem puellæ. Facit tex. in c. 1. de adult. Et hæc pœnitentia ei iniungenda eſſet à Confeſſario, vt aut ipſam ducat in vxorem, aut dotet.

44 Vigeſimaſexta. Copula † ſequẽs ſponſalia tranſit in matrimonium, c. ueniens, 2. de ſponſ. (verbi gratia.) Quidam contraxit ſponſalia de futuro: ſecuta eſt carnalis copula inter ipſum, & ſponſam, poſt modum contraxit cum aliqua per verba de præſenti, & ſimiliter ſecuta eſt carnalis copula, primum indicabitur matrimonium, non ſecundum. Caſus ad literam in c. is qui, de ſponſ. c. de illis, c. per tuas, de cond. app. Nam copula ſubſequuta adeo vehementem præſumptionem inducit, quòd contra huiuſmodi præſumptionem nulla eſt probatio admittenda, vt dicit tex. in d. cap. is, qui fidem. Vbi nota,
45 quòd copula † carnalis uoluntaria quatuor effectus principaliter operatur. Primus eſt: quia verba futuri temporis retorquet ad præſens, d. cap. is qui fidem. Secundus: quia de expreſſo cõſenſu præcedente facit conſenſum, cap. ueniens, de ſponſal. Tertius eſt: quia conditionalem promiſſionem puram reddit, d. c. de illis. Quartus eſt: quia verba, tertiæ perſonæ trahit ad primam, vt in d. cap. tua nos. Et nota, quòd copula carnalis tranſit in co-
46 pulam, etiam ſi proteſtatio † interceſſerit, quòd ſi qua verba profert, non intendit contrahere, & à principio utraque pars illi proteſtationi conſenſerit, nam cum talis proteſtatio ſit turpis, & non habeat iuſtam cauſam proteſtationis, c. cum M. de conſt. Item cum ſit cõtraria facto, & tendat ad tollendum conſecutiuum iuris, non prodeſt. d. c. cum M. Et hæc ue-

ra ſunt, niſi per prius ſponſi ſe inuicem à ſponſalibus abſoluiſſent, & poſtea carnalis copula ſequeretur: quia tunc cum non ſubeſſent ſponſalia, non eſſet quid confirmaretur per copulam, & tunc ſponſalia non tranſirent in matrimonium, Dom. Anton. in d.c. veniens, 2. Rurſum nec tolleretur proteſtatio, quando eſſet metus cadens in conſtantem uirum in copulam: quia tunc copula non purgaret metum, d.c. veniens. Pariter quod dicitur quòd proteſtatio abſente parte facta tollitur per contrarium factum, habet locum, quando factum eſt determinatum, & certum: ſecus ſi factum eſſet dubium, quia tunc non eſſet ita potens ad tollendum proteſtationem præcedentem, v.g. ſi poſt proteſtationem ſecuta eſſent verba dubia ad contractum matrimonium, dicens: Ioannes te deſponſat. Ita Ioannes antiquus gloſſator. & poſt eum Io. Andr. in c. tua nos, de ſponſ. Faciunt no. per Innocen. in cap. 1. de his, quæ ui.

Vigeſimaſeptima. Sponſus non eſt co
47 gendus ducere † ſponſam de futuro in
his caſibus. Quorum primus, quando ſponſalia eſſent inualida, arg. c. ex litteris, de deſponſ. impub. Secundus, quando eſſent ualida, ſed uterque ſponſus, & ſponſa diſſentit, & vult à ſponſalibus reſilire, c. præterea, 1. de ſponſ. Tertius, quando vnus, & ſolus diſſentit ex iuſta, & rationabili cauſa, altera volente, & petente eadem adimplere, c. quemadmodum, de iureiur. quia in quolibet actu iuſta, & rationabilis cauſa videtur excepta, c. ſi quã do, de reſcript. c. ex parte, 2. de offic. deleg. Quartus, quando ſine iuſta cauſa renuit ſponſalia adimplere, & tunc ſi ex ipſius compulſione ad adimplenda ſponſalia timetur ſcandalum proſilire, non cogitur, ſecundum Abb. in c. requiſiuit, de ſponſ. Et hoc ſecundum Hoſt. ibi remittitur arbitrio iudicis. Quid enim ſi uir adeo mulierem odio proſequitur, vel econuerſo, quod homicidium inde, vel bellum probabiliter ſequi metuatur, ſi contrahere compellatur, dicendum eſt, quod Eccleſia debet in hoc caſu reſtringere cenſuram, alioquin non eſſet medicinalis, ſed mortalis, nec ad medelam proferretur, ſed ad deſtructionem, contra Apoſt. 2. Cor. 10. c. corripiantur, 24. q. 3. Et iſte eſt caſus, in quo ſecundum Rayn. aliquis exiſtens in peccato mort. pœnitentiam agere non cogitur præcisè. arg. optimo in c. veniens, qui cler. uel vou. & in hoc ſatis concordat glo. in c. ex literis, 1. de deſpon. impub. Quintus, quãdo ſponſus coactus ducere uxorem per admonitionem, & comminationem, & fortè per excommunicationem, arg. 12. q. 2. c. quicunque ſuffragio, perſtiterit perſeueranter in uoluntate ſua ſponſam non ducendi, nam tunc abſoluendus eſt, quia inuitæ nuptię deteriores exitus ſolent parere, 32. q. 2. c. quod autem, aliàs pararetur ei laqueus fornicationis, & ita fortè loquitur tex. in c. requiſiuit, de ſponſ. dum dicit, quòd libera debent eſſe matrimonia.

Vigeſimaoctaua. Sponſaliorum duæ
48 ſunt ſpecies: † nam alia eſt ſimplex &
nuda: alia firmata. Nuda, & ſimplex dicitur, cum ſponſus ſponſæ nudè & ſimpliciter promittit quòd ducet eã in vxorem, & econtra. Firmata verò eſt duplex, arrhis, vel pignoribus loco arrharũ datis interuenientibus, l. arrhis, C. de ſpõſ. Alia interueniente annuli ſubarrhatione, 27. q. 2. c. ſi quis uxorem. Et eſt notandum, quòd alia eſt annuli ſubarrhatio, alia deſponſatio, cum in d. c. ſi quis uxorem, & c. ſi quis deſponſauerit, ea. quęſt. diſiunctiuè ponantur, argu. ext. de reſcr. c. inter cæteras. Deſponſatio enim conſiſtit in pactione ſponſaliorum. Subarrhatio verò in ſponſaliorum donatione. Hoſtien. in ſum. de don. int. vir. & vxor.

Vigeſimanona. Annulus in fœmina
49 ſignum eſt † matrimonii, de præſumpt.
c. illud, & ibi per glo. Archid. 30. q. 5. c. noſtrates, & c. fęminæ. Anulus enim ideo datur mulieri, quia ſignificat mutuum amorem, & fidem coniugalem eſſe ſeruandam, dicit glo. 1. in d. c. noſtrates. tex. aũt in d. c. fęminæ, §. item, dicit, quòd cum in primis nuptijs anulus à ſponſo ſponſæ da

tur,

tur, ob hoc nimirum fit, vel propter mutuæ dilectionis ſignũ, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda iungantur. Vnde & quarto digito annulus ideo inſeritur, quod in eo uena quædam (vt fertur) ſanguinis ad cor vſque perueniat.

Trigeſima. Sponſalia de futuro quin
50 que modis † contrahuntur. Primò ſimplici ſponſione, c.ſi inter virum, de ſpóſ. Secundò, fidei datione, eod.ti.c.2. & c.ſi quis. Tertiò, iuramenti interpoſitione, eod.titu.cap.de illis. Quartò, datis arrhis ſponſalitiis, ſcilicet pecunia, uel aliis rebus. C.de ſponſ.l.arrhas. Quintò, annuli ſubarrhatione, c.tuæ, de deſponſ.impub. Sponſalia uerò propriè ſunt futurarum
51 nuptiarum † promiſſio. l.1. ff. de ſponſ. & 30.q.5.c.noſtrates. Et dicuntur ſponſalia à ſpondendo, ideſt promittendo. Vnde ſponſus, uel ſponſa à ſpondeo dicuntur. Et dicuntur ſponſi vir, & mulier, antequam matrimonium ſit perfectum, ſed poſt perfectum matrimonium, quia adimpleta, ſeu perfecta eſt promiſſio, non appellantur amplius ſponſi, ſed maritus, & uxor. ff.de his, qui no.infam. l.1.in fi.l.ſi quis officium, ff.de ritu nupt. Hinc fit, quòd ſtatutum loquens de vxore, non extenditur ad ſponſam: quod bene nota.

52 Trigeſimaprima. Sponſalia † multis modis diſſolui poſſunt. Primo religionis ingreſſu, etiam altero coniugum inuito, quod procedit quoque in matrimonio de præſenti abſque copula, c.uerum, c.ex publico, de conuerſ.coniug. Non tamen ſoluuntur ſponſalia de præſenti per ſuſceptionem ordinis, glo.in c.1.de voto in ſexto, quę tenet, quòd etiam ſi fiat Epiſcopus, uel Papa, non ſoluuntur ſponſalia de præſenti. vt ibi dicit Io.Andr. Nec voto caſtitatis de præſenti ſoluitur matrimonium, de conuerſ.cõiug. c.ex parte 1. Secundo, per ſuſceptionem ſacri ordinis, 27.q.2. c.deſponſatam. Tertiò, cum ſponſi mutuo ſe abſoluunt, c.2.de ſponſ. Quartò, quando alter recedit pergens ad regionem longinquam ante carnalem copulam, c.de illis, de ſponſ. Quintò, cùm alter incurrit lepram, uel grauem corporis infirmitatem, cap.fin.de coniu.leproſ. Sextò, ſi ſuperuenit affinitas, c.veniens, c.ex litteris, de eo, qui cogn. conſ. uxo. ſuæ. Septimò, cum alter fornicatur carnaliter, c.quemadmodum, de iureiuran. Octauò, cum fornicatur ſpiritualiter, 28. quæſt.1. cap.non ſolum. & c. iam tunc. Nonò, cùm contrahunt ſecunda ſponſalia de præſenti, c.ſi inter uirum, de ſponſ. Decimò, ſi minor peruenit ad ætatem adultam, & non vult illa ſeruare, d. c.de illis. Vndecimo, ſi promiſit contrahere ad certum tempus, & non ſtetit per cũ, d.c.ſicut ex literis. Vltimo, cum ſuperuenit cognatio ſpiritualis, vel legalis, ut adoptio, Hoſt.in c.ueniẽs, de cogn.ſpirit.

Trigeſimaſecunda. Matrimonium cõ
53 trahi poteſt ſaluo † voto continentiæ: ſed iſte, qui contrahit, non oportet, ꝙ conſentiat in carnalem copulam: (quia ſic eſſet contra votum,) ſed in ſocietatem coniugalem: & cum hoc conſenſu poteſt habere propoſitum intrandi clauſtrum, uel faciendi uitam continentiæ, ſicut fuit in Griſante, & Daria, ut dicit gloſ. in fi.in cap. omne, ubi Archid. nume.3. 27.q.2.

54 Trigeſimatertia. Licèt mulier † habeat ius petendi debitum, & econtra, tamen fallit in multis caſibus. Quorum primus eſt: Si coniux redderetur impotens ex cauſa à matrimonio ſecuta: quia prius reddidit debitum, & ex hoc eſt impotens ipſum reddere, & tunc non peccat coniux non reddendo. Nec mulier habet ius ulterius petendi, & in petendo ulterius, magis ſe exhibet meretricem, quàm coniugem. Secundus, ſi redderetur impotens ex alia cauſa licita, & tunc coniunx non poteſt petere. Si uerò eſſet illicita & tunc peccat, & peccatum uxoris ſi fornicatur, aliquo modo ſibi imputatur, & ideo debet quantum poteſt operam dare quòd uxor contineat. Hæc D. Th.diſt.32.art.1.c.3.

55 Trigeſimaquarta. Maritus, † & uxor ad paria iudicantur.cap.gaudemus. §. ſanè,

nè, & ibi gloſ. 1. de diuort. 32. q. 1. cap. ſi quis uxorem, 1. Hinc Eua non de capite, ne Domina uideretur, nec de pede, ne ancilla haberetur, ſed de latere fuit formata, ut collateralis appareret: quare ad paria iudicari debent, tum in petitione debiti, ut ſupra num. 54. tum quo ad ſubſtantialia matrimonii, quæ ſunt Fides, Proles, & Sacramentum, 32. q. 2. cap. ſolet, & cap. aliquando. Tamen fallit hæc regula in multis caſibus. Et primus eſt: quia vxor eſt quaſi ancilla uiri, 33. q. 5. cap. hæc imago. Secundus, quo ad uotum uxoris, quod reuocat maritus, non econtra, 33. q. 5. cap. noluit. Tertius, quo ad accuſationem, quia maritus accuſat uxorem, non econuerſo, C. de adulter. l. 1. & l. quamuis, quod uerum eſt, quo ad pęnam imponendam: ſecus quo ad ſeparationem thori, cap. tuæ, de procur. Item maritus eſt caput mulieris, & non econtra, 33. q. 6. per totum. 33. q. 5. cap. cum caput, & cap. ſeq.

56 Trigeſimaquinta. Actus † coniugalis poteſt ordinari ad multa: & ita quandoque poteſt eſſe meritorius, quandoque ſine peccato, quandoque cum peccato ueniali, quandoque cum mortali. Et primo ordinari poteſt ad bonum prolis procreandæ ad cultum diuinum, & tunc non ſolum fit ſine peccato, ſed etiã eſt meritorius. Et de iſta commiſtione dicit Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia factus non habet culpam. Et Apoſt. Cor. 7. ſi nupſerit uirgo, non peccat. Et ratio eſt: quia exercere actum illum illo modo, & fine, quòd directè cadit ſub præcepto Dei, meritorium eſt: ſed actus matrimonialis directè cadit ſub præcepto diuino, ut ordinatur ad bonum prolis, Geneſ. 2. & 9. Nam ubi ponitur iſtud pręceptum, ſemper ponitur. Creſcite, & multiplicamini, ergo. Secundo, actus iſte poteſt ordinari ad redditionem debiti coniugis petentis expreſsè, uel per ſigna, & quando nulla ſpes eſt de prole, ſicut poſt conceptionem, & tunc ſi nullum adeſt periculum abortus, poteſt etiam fieri abſque peccato, & eſt meritorius: cum mulier prægnans plus appetat frequẽter concubitum, quàm qã non eſt prægnans. Et de hac redditione debita habetur 33. q. 5. cap. 1. Redde debitum, & ſi non exigis, redde pro ſanctificatione perfecta, &c. Et ratio eſt: quia actus iuſtitiæ factus ex charitate meritorius eſt, reddere autem debitum actus iuſtitiæ eſt, 1. Cor. 7. & ideò actus coniugalis propter hoc mere exercitus meritorius eſt. Poteſt etiam fieri ſine peccato, quando vir immutat modum conſuetũ coeundi propter corporis groſſitatẽ, uel infirmitatem, uel imprægnationem, dum tamen vaſculo mulieris nõ abutatur, nec ſemen ſciẽter extra effundat, & hoc fiat, quia timetur de ſuffocatione partus ſi mulier iaceat in dorſo, & vir in ventre incumbat. Concordat D. Tho. & Petr. in ſcriptis diſt. 31. Et nec obſtat, 35. q. 7. cap. adulterii: vbi dicitur, quod talia execrabilius fiunt in vxore, quia illud intelligitur de aliis contra naturam cognoſcentibus vxores, aut extraordinariè polluentibus, aut cauſa libidinis exſaturandæ, & ſine cauſa hoc facientibus. Tertiò poteſt actus ille ordinari ad explendam libidinem infra limites matrimonii, ita quòd nullo modo faceret, niſi eſſet cõiunx, & talis peccat venialiter, cum vtatur vxore non propter debitum finem, qui in matrimonio eſt bonum prolis, vel redditio debiti: ergo talis abuſus peccatum eſt. Quod amplia, etiam ſi uir pręueniret uoluptatem manibus, uel cogitatione, uel utendo calidis, ut pluries poſſit cum uxore coire, Sum. Confeſſ. de matr. q. 37. Quartò poteſt ordinari ad remedium cõtra morbum corporalem propter ſanitatem corporalem, puta iudicant medici, quòd vir & vxor incurrant morbum periculoſum, niſi uacent tali actui: & tunc ſecundum S. Tho. eſt peccatum ueniale, quia quærit ſanitatem per id quod nõ eſt ordinatum. Quinto poteſt ordinari ad uitandam fornicationem in ſe, uel in uxore, & tunc ſi hoc facit ad uitandam fornicationem in uxore nullum eſt peccatum, ſi uerò in ſe, eſt peccatum ueniale.

te. Sextò poteſt ordinari actus ille ad explendam libidinem extra legem matrimonii, quòd fit, quando accederet ad vxorem cauſa ſaturandæ libidinis, conſentiendo deliberatè in hoc quòd idem faceret, & non eſſet ſua uxor, & talis peccat mortaliter. Vnde Hieron. & habetur 32.q.4.c. origo. Adulter eſt in ſuã uxorem ardentior amator. Sapiens iudicio debet amare ſuam coniugem, non affectu. Non regnet in eo impetus uoluptatis, nec præceps feratur ad coitum. Nihil enim eſt fœdius, quàm uxorem amare quaſi adulteram. Eſt etiam peccatum mort. quando uxor eſſet prægnans, & maritus coeundo cum uxore præſumeret probabiliter de periculo partus, quia tunc petens, peccat mortaliter, & alter reddere non tenetur. Pariter, quando uxor certo ſciens aliquod impedimẽtum matrimonii: nam tunc reddendo debitum peccat mortaliter, cum faciat contra conſcientiam, & ſic ædificat ad gehennam, cap. litteras, §. porrò, de reſtit. ſpol. Quare tali caſu nec ad mandatum eccleſiæ debet reddere debitum, ſed potius ſuſtinere excommunicationem, ut not. in cap. inquiſitioni, de ſent. excom. Hæc D. Thom. Card. à Turrecrem. in c. quicquid, 32.q.2. Aſtenſ. de cauſa effic. matrim. lib. 8. tit. 9. art. 2. Henric. in dicto cap. Inquiſitioni.

57 Trigeſimaquinta. Poſt carnis † copulam poteſt unus coniugum vouere, quod debitum non petat, licèt non poſſit vouere, quod debitum non reddat ſine conſenſu alterius: quia in primo caſu uterque eſt ſui iuris, ſed non in ſecundo. ita Bonau. in 4. diſt. 3. q. 2. circa litteram. Petrus eadem diſt. q. 1. art. 2. & ſecundum Rich. 4. diſt. 32. q. 2. art. 1. & eſt opinio communior, quàm illa D. Tho. qui dicebat, quòd neutrum poteſt unus ſine conſenſu alterius uouere, quia ſi alter debitum numquam peteret, ex hoc matrimonium oneroſum alteri redderetur, dum oportet eum ſemper cum confuſione debitum petere: quia immo matrimonium redditur magis leue, nam reddere debitum ſæpe eſt pœnale, & quo ad reddendum debitum qui nouet eſt in ſeruitute: at alter efficitur liber.

Trigeſimaſexta. Matrimonii vinculũ
58 duplex eſt: † Alterum, reddendi debitum, alterum, non ſe transferendi ad aliud. Fornicatione interueniente ſoluitur primum, ſed ſecundum nõ, niſi morte intercedente. Solutio primi uinculi quandoque conſulitur, quandoque permittitur, quãdoque prohibetur, quandoque præcipitur. Conſulitur, cum communi conſenſu continentiam uouent, 33.q.5. Quod Deo. Permittitur cum fornicariam etiam ceſſantem, & pœnitententem quis reliquit uxorem, 32. q. 1. cap. dicit Dominus. de diuorr. c. quanto, c. gaudemus. Prohibetur, quando caſtè uiuentem, & debitum exigentem non uult exigere, nec debitum reddere, cap. inquiſitioni, de ſent. excom. 33. q. 5. c. 1. & c. ſecundum præcipitur, quando eã quæ eſt fornicaria, & in crimine perſeuerat, maritus non uult relinquere, cap. ſi uir ſciens, de adulr. Nam hoc caſu reus erit, & eius peccati particeps: & ſecundum Bern. & Hoſt. ibi, niſi denunciauerit eam ad pœnitentiam, mortaliter peccat, 2. q. 1. c. ſi peccauerit, de iureiur. cap. quemadmodum. Item præcipitur ad tempus, ut uacent orationi. 1. Cor. 7. 31. diſt. cap. tenere.

Trigeſimaoctaua. Matrimonium nõ
59 conſumatum † an diſſoluatur, ſi ſponſa vult fieri mantellata. Dic, quòd non: quia ut matrimonium diſſoluatur oportet, quod quis ſe aſtringat ad certam religionem approbatam, ubi permittuntur tria ſubſtantialia Religionis, cap. ex parte, 2. de conuerſ. coniug. quia tunc poteſt ingredi etiam altero contrahente, c. uerum, cap. ex parte, eod. tit. ſed iſtæ mantellatæ non ſunt ſtricto modo religioſæ, cum non uoueant tria ſubſtantialia, nec propriè dicuntur habere Regulam, ſed quendam modum uiuendi, ut in ſimili dicit gloſ. in Clem. 1. de relig. domib. & Clem. cum ex eo, de ſent. excom. ergo. Et per iſta potes inferre, quòd uita heremitica

60 remitica † non diſſoluit matrimonium non conſumatum, ut ponit Felin. in c. 2. de foro compet. Vide gloſ. fin. in §. ecce, 27. q. 2. verb. ſolitudinem. Sed nota, ꝙ tunc diſſoluitur matrimonium per ingreſſum Religionis, quando fuerit ſecuta profeſſio: hinc fit, quòd ſi remanens in ſæculo ante profeſſionem alterius contrahat cum aliquo, non tenet matrimonium, & altero ante profeſſionem redeunte, tenetur ad eum redire, niſi ipſa uelit religionem intrare. Ita Henric. in cap. vxoratus, num. 1. in fi. de conuerſ.
61 coniug. Sed an Ordo ſacer † ſoluat matrimonium, quemadmodum Religio? Dicit Hugo, Ber. & Goffr. quòd Ordo ſacer ſuſceptus ante copulam carnalem inuita vxore, vel inſcia, nullo modo ſoluit vinculum, immo & ſi Papa fieret, nec aliàs intraret Religionem, teneretur matrimonium conſumare, facit text. in d. c. ex parte, §. porrò, ibi, niſi ad obſeruantiam Regularem quem ſolum caſum excipit illa littera.

62 Trigeſimanona. Poſt latam ſententiā diuortii ſi uir ingreſſus eſt Religionem, & factus eſt ſacerdos, & poſtmodum cōſtat Eccleſiam fuiſſe deceptam in ſententia diuortii, reſtituendus eſt uxori repetenti, etiam ſi profeſſionem feciſſet. Et ratio eſt: quia poſt cōſumatum matrimonium neque, per ingreſſum religionis neque per ſuſceptionem ſacri Ordinis potuit uxori præiudicium generare, cum non habeat poteſtatem ſui corporis, ut dicit Apoſt. 1. Cor. 7. ita Ray. At ſi mulier non repetit virum, ſed ipſa etiam ſponte intendit continentiam ſeruare, ſed uir uult repetere uxorem, tunc non eſt audiendus: quia profitendo, & ſuſcipiendo ſacrum Ordinē, potuit ſibi præiudicare: Nam ſi etiam à principio pari uoto concordaſſent ſeruare continentiam, benè potuiſſet alteruter Religionem intrare, & ſolemniter profiteri, cap. ex parte Abbatis, c. uxoratus, de conuerſ. coniug. Io. à Capiſtr. de pœn. & remiſ. n. 226. & 267.

63 Quadrageſima. Vno coniugum † ad religionem tranſeunte, vel ad ſacros Ordines, alter poteſt illum reuocare in ijs caſibus. Et primus, ut in vxore nouitii habitum probationis recipientis, & infra annum exeuntis, ca. ſtatuimus, de conu. infidel. quia tunc poterit eum petere, capitu. accedens, de conuerſ. coniug. Secundus, in uxore profeſſi, uel ordinati, in ſacris, quando tranſitus ad Religionem, vel promotio ad ſacros Ordines fuit facta ipſa neſciente, aut ſciente, & contradicente, atque reclamante: nam tunc poterit ipſum reuocare, & non tenetur continere, cap. Agathoſa, 27. q. 2. 33. q. 5. cap. mulier. Tertius, quando vxore ſciente, & conſentiente, ſed iuris ignara, & non certificata, & tunc non obſtante licentia, poterit reuocare maritum, de conuerſ. coniug. cap. ſignificauit, 28. diſt. cap. placuit. Archid. in d. cap. Agathoſa, & cap. qui vxorem, 33. q. 8. in gl. fi. Ber. & Hoſt. in cap. placet, de conuerſ. coniug. Quartus, quando uxor fuit certificata, & conſentit ordini, ſed non voto, immo cōtradicit expreſsè, & tunc maritus non debet ordinari, quod ſi ordinem recipit, reddatur uxori, & illa ad continentiam nec in uita, nec poſt mortem obligatur, c. 1. de conuerſ. cōiug. Non poterit verò maritum reuocare, & tenetur conſentire, quando expreſsè conſentit Ordini, & Voto, certificata de præiudicio, uel tacet: quia tunc nec in uita Ordinati, nec poſt mortē cōtrahet, quia præſumitur vouiſſe, c. qui uxorem, 35. q. 5. 32. diſt. c. feriatim. Pariter uxor profeſſi expreſsè cōſentiēs profeſſioni, non pōt nec in vita, nec poſt mortē contrahere. Sed debet ſemper cōtinentiā ſeruare, d. c. feriatim, & c. quod Deo. Quod intellige ſm Io. qñ fuerit certificata de perpetuò impedimēto: aliàs ſi ſimplex, & iuris ignara, non intendebat ſe perpetuò obligare, tenet matrimoniū ſecundum ab ea contractum, arg. tex. in c. ueniens, de conuerſ. coniug. Et hæc intellige, quando unus coniugum uult intrare, uel intrauit Religionem, Ioan. in Sum. Confeſſ. tit. de uotis. q. 1.

64 Quadrageſimaprima. Cōiugatus poſt carnalem copulam † ad ordines ſacros promo-

promoueri nõ poteſt in iis caſibus. Quorum primus eſt: Vxore ſua ignorante, ne fiat uxori præiudicium, c. coniugatus, de conuerſ. coniu. Secundus, qñ vxore ſciente inuita, & contradicente, quia tunc idē & multo fortius per eadē iura, quod intellige verum, ſ. ꝙ inuita uxore ordinari non põt, ēt ſi ipſa uxor adulterium commiſerit, nam licèt maritus poſſit intrare Religionē, & profiteri cum uxore, quę ēt adulterata eſt in uita, ſecus tñ eſt in ordinibus, quia nõ poteſt fieri Subdiaconus, cũ adulterata eſt in uita; & eſt rõ: quia uxor cuiuslibet in ſacris ordinibus conſtituti, tenetur continere, non ſolum eo uouente, ſed ēt poſt mortem eius. 28. diſ. c. quia ſunt, 32. diſt. c. ſeriatim. Et hoc no. Innoc. & Hoſt. ſm Aſtenſ. Tertius in vxore Epi ſciente, vel ab initio contradicēte, ſed poſtea ratificante, quæ paria iudicātur, c. 2. quod met. cauſa, c. is qui, de Regu. in 6. quia tunc non ſufficit, ꝙ contradicat, ſed oportet, ꝙ cũ hoc conuertatur, & profiteatur, aliquā Religionem approbatā, c. ex publico, de conuerſ. cõiu. Et eſt ſpeciale in uxore epi, ut ibi not. Bern. & Hoſt. in d. c. cõiugatus, non tam pp dignitatis excellentiam, q̃ pp pericula imminētia euitāda, ſi. n. vxor remaneret ĩ ſęculo fortè nimis epum multis ſtipata mulieribus uiſitaret, & pro multis intercederet contra iuſtitiā, inſtaretq; ꝙ parentes ſuos ditaret, & multa alia mala exinde contingere poſſent: & ideò quod uituperari põt euitari dēt, c. uni. de oblig. ad ratioc. c. 1. de ſeru. non ordin. Fallit tñ hæc regula in aliis Ordinibus, quia ſi maritus promouetur ad aliquē alium ſacrum Ordinē ab epo, ipſa ſciente, & non contradicente, tunc ſtatim per hoc vr̃ mulier uouiſſe cõtinentiā, & põt remanere in ſęculo: nam quemadmodum cõi conſenſu ſine acceptione Ordinum poſſunt continentiam profiteri remanendo in ſęculo, 33. q. 5. c. quod Deo. ſic & accipiendo ſacros ordines, & iſta opinio vr̃ verior, ut poſt multa teſtatur Henr. in d. c. cõiugatus, nu. 5.

Quadrageſimaſecunda. Coniugum alter põt in duobus† caſibus legitimè proſi- 65

teri ēt abſque licentia, uel conſenſu alterius coniugis. Quorũ primus eſt, qñ matrimoniũ eſt nondum carnali copula cõſummatum, c. uerum, c. ex publico, de cõuer. coniug. Secundus, qñ profitetur poſt ſnĩam diuortij propter adulteriũ ab altero coniuge cõmiſſum latā, 35. q. 6. c. multorũ. 33. q. 2. c. ſęculares, c. ult. de conuer. coniug. Verũ in multis aliis caſibus non põt: quorum primus eſt in uxore, quæ uiolēter fuit cognita à ſponſo ſuo de præſenti, & ſic matrimoniũ fuit per uim cõſumatum, quia ſi poſt talem cognitionem violentā fuit ingreſſa monaſteriũ, reddenda eſt meritò, qui vſus eſt iure ſuo. arg. tex. in c. cum eccleſia Vulterana, in fine, de elect. Nā ex quo cognoſcitur præſumitur conſentire, c. inſuper, qui matr. accuſ. poſ. Et quia una caro effecti ſunt ſacramento matrimonii pręcedente, de Regul. c. ad Apoſtolicam, 32. q. 5. c. ſi Paulus.

66 Arch. 33. q. 5. in ſumma. Sed an† dicatur matrimoniũ conſumatum, ſi ſponſus oppreſſiſſet ſponſam, non tñ ſemen emiſiſſet? Dic, ꝙ non: Vide in c. fin. de ſponſ. c. fraternitati, de eo, qui cogn. conſan. vxo. ſuæ. Secundus, in adultero, qui monaſteriũ intrare inuito altero coniuge innocente non põt, ne propter delictũ ſuum à ſeruitutis coniugalis uinculo liberetur: Delictũ. n. non debet præſtare immunitatē: Nec delinquens dēt eſſe melioris conditionis, q̃ non delinquens, ff. de interd. & releg. l. relegatorũ, §. ſi. c. ex parte, de cõſue. c. eũ qui, de pręb. in 6. Quod verum eſt, ēt ſi lata fuerit ſententia diuortii: quia innocens põt eum uelit, nolit, reconciliare, quoadusque intrauerit Religionē, & profeſſa fuerit, ut not. Doct. in c. ex litteris, de diuort. & ibi Henr. in 2. diſt. Et ita tenent Hoſt. Ray. Goſ. in Sum. de diuor. D. Thom. Fr. Io. in Sum. Aſtenſ. lib. 8. de bono ſacr. in fine. Tertius, in innocente, qui non põt intrare inuito adultero irreuocabiliter ante ſententiā: quia ſi adulter peteret reſtitutionem, non obſtaret ſibi exceptio adulterii commiſſi ante ſpoliationem, arg. tex. in c. item cum quis, de reſtit. ſpol. Licèt obſtaret ſibi adulterium

commiſ-

commiſſum poſt ſpoliationem, & ſic intellige de diuor. c. ſignificaſti. Vnde text. in c. Agathoſa, intelligendus eſt, ſnĩa lata. Quartus, in coniuge notoriè adulterante, ut quia notoriè moratur cũ adultero, vel adultera: nã non licèt alteri coniugũ innocẽti Religionẽ intrare inuito altero coniuge adultero, cũ in notoriis ẽt neceſſaria ſit ſententia, ut nos aliàs diximus, & affirmat Hẽr. in c. ad noſtrã, 3. de iureiu.

Quadrageſimatertia. Matrimonio cõſumato non põt coniux ingredi Religio-
67 nẽ altero inuito, ſed qñ dicatur† conſumatum? Dic, ꝙ qñ fuerit facta ſeminum cõmixtio: Hinc fit, ꝙ ſi quis pręter ordinẽ pollueret uxorem, ut puta circa naturalia, non diceretur conſumaſſe matrimoniũ, cum non ſeminauerit infra clauſtrũ pudoris mulieris, ſed ſolũ extra, c. extraordinaria, 35. q. 3. Pariter, ſi quis non intrauit clauſtrum pudoris, ſed ſeminauit infra illud, & tũc ſi per hoc non ſit facta ſeminũ commixtio, non dr̃ conſumatũ matrimonium, aliàs ſic, ac ſi perinde intraſſet, ſi de hoc Eccleſiæ conſtet, arg. eorũ, quæ not. Abb. in c. is qui, de ſponſ. Rurſum nec dr̃ conſumatum, ſi intrauit uas mulieris, ſed non ſeminauit, nec ſemen effudit: cum ibi non ſit facta ſeminũ cõmixtio, ut not. gl. vlt. in d. c. extraordinaria. arg. 33. q. 2. c. nullum. Abb. in d. c. is qui, qui dicit, ꝙ ſeminum cõmixtio facit conſumatum matrimonium, arg. c. ult. de ſponſ. Rurſum, ſi ſolutus defloraret ſolutam, ſi nõ eſſet facta ſeminum cõmixtio, non dr̃ conſumatũ matrimoniũ. Quare ſi maritus defloraſſet uxorẽ, non tñ facta ſeminatione, poſſet ingredi religionẽ, licèt opponere ſe poſſet eccleſia, pp præſumptionem, ad hoc facit quod not. Hugo, 31. q. 3. c. 1. ubi dicit, ꝙ ſi ſponſus, & ſponſa non ſunt effecti vna caro, quãuis ſponſus corruperit, & cognouerit ſponſam, non tñ fit præiudicium ei ob hoc, quin ab ea poſſit diſcedi, ſicut ſi ab eo cognita non fuiſſet, licèt in dubio præſumatur pro carnali copula. Vide Archid. in c. vni. de ſponſ. lib. 6. & in d. c. extraordinaria. Sic licèt clericus fuerit cum muliere pluribus noctibus, & licèt intraſſet vas, ſi tñ numquam ſeminauerit ibi, mulier illa poſſet contrahere cum fratre clerici, cũ non ſit ibi contracta affinitas, ſed in foro contentioſo eccleſia contrarium iudicaret, cum ſemper ex quo corruperit pręſumat illud conſumaſſe, ſi aliter illud probari non poſſet.

Quadrageſimaquinta. Matrimonium à clerico in ſacris, & religioſo contractũ,
68 eſt nullum, & huiuſmodi perſonæ† ſunt excõmunicatæ ipſo facto. Clem. eos, de conſang. & affin. tñ fallit in multis caſib. Et primus eſt. Si coactè cõtraxiſſet, intelligendo de abſoluta coactione, puta, quia actuali violentia cogitur imponere annulum manui. Facit tex. in c. presbyteros, diſt. 50. c. maiores, de bapt. Secundus, qñ metu cadente in cõſtantem virum: quia licèt peccet mortaliter, non tñ eſt excõicatus; & rõ eſt: quia ubi eſt metus, deficit liber cõſenſus, & ita non eſt matrimoniũ, c. cum locum, de ſponſ. Tum ẽt, quia fuit facta hęc conſtitutio pp publicæ honeſtatis iuſtitiam, ſed hic nulla honeſtas inſurgit, cũ coactè fiat, facit cap. ſignificauit, de
69 ſent. exc. Sed quid ſi contraxit,† ſed non cõſumauit? incidit: quia hæc conſtitutio punit contractum matrimoniũ, ſed quid ſi contraxit per verba de futuro ſpõſalia. reſpon. gl. & Pau. ꝙ non ligatur, niſi conſumauerit per copulã; quia tunc trãſit in matrimoniũ, c. veniens, c. is qui, de ſponſ.

Quadrageſimaſexta. Matrimoniũ contractum à muliere, quæ machinata eſt
70 in mortem mariti cum occiſore† mariti, nullũ eſt, c. 1. de conuerſ. infid. Et ſic eccleſia inducit impedimentũ ſuper matrimonio non contracto, licet ſuper ſolutione iam non contracti poteſtatẽ non habeat, de quo in c. ex publico, de conu. coniug. Sed quid ſi mulier habeat ratum homicidiũ, an prohibitũ ſit illud. gl. fi. in d. c. 1. cõcludit, ꝙ non prohibetur, licèt habeat ratũ, modo non fuerit machinata. Similem gloſſam habes in c. cum quis, de ſent. exc. Ad hoc aũt vt ratihabitio retrotrahatur,
71 requiruntur tria: † primũ, ꝙ delictũ ſit geſtum nomine meo. i. contemplatione mei,

mei,gl.in d.c.cũ quis.Secundũ,ꝙ habeat ratum geſtum, & factum nomine meo: Nam ſi dicerem, Doleo, ꝙ fecit nomine meo,ſed gaudeo, ꝙ ſit factum,non dicor habere ratum.Tertium,ꝙ ſit tale delictũ, quod poſſit committi per alium,gl.in l.1. §. & ſi quis, ff.de vi,& vi arm. Nam ubi requiritur actus perſonalis alicuius, nũquam poteſt fieri per alium,nec pōt habere locum ratihabitio in delictis. Et ſic requiritur machinatio vxoris. Ita Ioan.de Anan.in c.1.de conuerſ.infidel.

Quadrageſimaſeptima. Propter adulte
72 riũ cōmiſſum ab vxore pōt maritus † illã dimittere,quantũ ad thorum, & cohabitationem,per eccleſię iudiciũ,c.diſcretionem,verſ. Adulterium à contrario ſenſu, de eo,qui cogn.conſ.uxo.ſuæ. niſi in his caſibus. Primus eſt,qñ daret occaſionem adulterandi per violentiam pręciſam, ut quia eam omnino inuitã, & renitentem tradit adulterandã, & tunc præterquam imputatur viro adulterium quo ad Deũ, imputatur ẽt quo ad hoc,vt ipsã ob hoc dimittere non poſſit, d.c. diſcretionem, arg.30.q.5.c.1.& 4.Secundus,qñ mulier fuerit cōpulſa per metum cadentẽ in conſtantem uirũ,& tunc licèt quo ad Deum non ſit excuſata circa peccatum mortale, cum potius omnia mala pati,quã peccato conſentire debeat,c.ſacris,de his,quæ ui. c.ita ne,32.q.5.tñ imputatur viro quo ad hoc,ut pp adulterium cōmiſſum dimittere non poſsit,c.pen.& ult.de adult.Tertius, quando daret vxori licentiam adulterãdi per lenociniũ ſuum, vel quia eam tradit adulterandã, ſm Hoſt.& Io.And. in d.c.diſcretionẽ, & in c.ult.eo.tit.Hinc ſoluitur q̃ſtio de grauiter ægrotante qui induxit mulierem ſuam adulterandã medico, qui aliter nolebat curare infirmũ, nam eo liberato non pōt maritus illã dimittere:quia obſtat ei exceptio,Arch. in c.ſi cōcubuiſti,32.q.7.Quartus,ſi ipſe fuerit fornicatus, 32.q.6.c.1. Quintus, ſi vxor credebat uirũ mortuũ,34.q.2.c.cũ ꝑ bellicã, nã talis pp ignorantiã probabilẽ excuſatur. Sextus,ſi maritus poſt adulteriũ ſcienter cognouit adulterã,& tolerauit eã.32.q.1.c.ſi quis uxorem. Et eſt rō: quia crimẽ per reconciliationẽ dimiſſũ, amplius obiici non debet, niſi ſequatur recidiuũ,ad quod ff.ſol.matr.l.cum mulier. Septimus,ſi ſtante matrimonio inter infideles, vir dedit uxori libellũ repudii, & uxor alteri nupſit: nã tunc ſi uterque conuertatur ad fidẽ, uir tenetur uxorem recipere, c.gaudemus, de diuort. multos ex his caſib.ponit gl.32.q.6.in ſum.ſuper verbo,ſed ponatur. Vide ẽt gl. in c.intelleximus,de adul.ſuper ver.cōpenſatione.

73 Quadrageſimaoctaua. Vxor † adultera non eſt dimittenda,ſed in his caſib. reconcilianda. Primus, quando fornicatio vxoris eſt occulta, quæ probari non pōt, 2.q.1.c.nos ĩ quenquã, c.porro,de diuor. Et ratio eſt: quia idem iuris eſſe debet de eo,quod nō eſt,& de eo,quod non poteſt probari,l.duo ſunt Titii, ff.de teſtam.tut. l.in lege, ff.de contr.empt. Secundus, in fornicatione manifeſta, quia abſque iudicio eccleſię dimitti non pōt.d.c.porrò,& §.porro,& c.de illa,1.reſp. Tertius, qñ dimiſit ꝓcedente iudicio eccleſiæ,ſed vxor opponit idem delictũ marito,quod probauit: quia tunc fit cōpenſatio delicti ad delictũ,d.c.ex literis,c.pen.& vlt. de adult. Quartus, ſi uxor cōmiſerit fornicationẽ ſpiritualem, nam ẽt poſt latam ſententiã ſi fuerit emẽdata, & maritus nō fuerit ingreſſus Religionẽ, compellitur eã recipere mulier,de conuerſ.coniug.c.de illa,de diuort. Vnde dicit Hoſt.ꝙ vt cōiux innocens fornicationẽ alterius coniugis fornicãtis ſpũaliter poſſit euitare,duo requirũtur. Primò, ut ſententia diuortii lata ſit. Secundò, ꝙ intrauerit Religionẽ: igitur ſi alterum deficiet,ipſum reconciliabit velit,nolit,d.c.quãto,& c.gaudemus.quod ſecus eſt in fornicatione carnali, vbi non compellitur maritus illam recipere etiam emendatã.& ratio differentiæ eſt:quia in
74 prima fit principaliter iniuria † Deo,qui facilius remittit, q̃ homo, ſed in ſecunda principaliter ipſi homini. Vnde & talis lectũ viri dicitur maculare, & uxorẽ adeò coinquinat,vt nō uxor,ſed adultera dicatur,32.q.1. c.in cōiugio, ſed homo nō ita

de

de facili remittit iniuriam ſicut Deus, & multo minus maritus, qui de talibus indignatur, 32.q.6.c.indignenrur.

Quadrageſimanona. Propter adulteriũ maritus uxorẽ, dimittere poteſt ſentẽ
75 tia lata, in his † caſibus. Et primus eſt, cũ adulteriũ fuerit ſecutum ob abſtinẽtiam viri ab exactione carnalis debiti, cum tñ eſſet actu potens: quia tale adulteriũ non uiro, ſed vxori eſt imputandum: quia ad exactionẽ huiuſmodi vir nõ tenetur, cũ ſit in eius arbitrio, & voluntate exigere, c.1.c.tua, de eo, qui cogn.conſ.vxor.ſuę. Secundus, quando ſequeretur adulteriũ ex abſtinentia viri à redditione carnalis debiti legitimè exacti per vxorẽ, nam tũc licet imputabitur ipſi uiro peccatũ vxoris, quia nõ reddit debitum cũ poteſt, 27. q.2.c.ſi tu abſtines, & c. Agathoſa, quãuis mulier ẽt peccet, tamen iudicio Eccleſiæ propter ipſum adulteriũ vxor dimitti põt, c.ſignificaſti, de diuort. quia licèt vir dederit occaſionẽ ei, ipſa tamen debet ſeruare fidem caſtitatis, d.c.Agathoſa, & c.quod Deo, 33.q.5. Tertius, qñ fuerit vxor coacta à viro metu leui, quæ nec coactio debet dici, arg. gl.1. in c. diſcretionẽ, de eo, qui cogn.conſan. uxo. ſuæ. Quintus, qñ uxor adulterabat ex eo, quia à uiro petebat debitũ in loco ſacro. Quintus, qñ ſecutum eſt adulteriũ, eò quia noluit maritus reddere debitum pp impotentiã actualem naturalẽ cauſatiuam pp redditionem debiti pręcedentẽ, & tunc cũ mulier ulterius non habeat ius petendi, ſi ob hoc adulteratur, ſibi imputatur quo ad Deũ, & quo ad virum, ut eam dimittere poſſit iudicio eccleſię præcedente. Nam qui fecit quod, & quãdiu potuit, non poteſt ei amplius aliquid imputari, arg. 22. q.2.c.faciat homo, & c.ſciſcitatur, de reſcript. Quintus, qñ vir eſſet factus impotens ex cauſa iuſta, ut ex ieiunio moderato, & tunc cũ non poſſit aliquid imputari quia quod legitimè factum eſt, pęnã non meretur, l.nemo, ff.de reg.iu.fit ꝙ vxorẽ dimittere poſſit propter adulteriũ. Quod idem procederet ſi factus eſſet impotens ob aliquod impedimentum corporale, ut quia carceratus, vel coactus ab hoſtibus.

Quinquageſima. Adultera non poteſt
76 accuſari à marito in quinque † caſibus. Primus eſt, ſi ille conuincitur fornicari, c.ſignificaſti, de diuor. 32.q.6. per totum. Secundus, ſi illam proſtituit, c.diſcretionẽ, de eo, qui cog.conſ. ux.ſuę. Tertius, ſi latenter fuerit cognita ab aliquo, quem credebat ſuum eſſe maritum, arg. 34.q.2. c.in lectum. Quartus ſi fuerit oppreſſa ui abſoluta, 32.q.5.c.propoſito. l.uim paſſa, l.pen.ff.de adult. Quintus, ſi poſt adulterium illam ſibi reconciliauerit, uel publicè adulterantem retinet in conſortio maritali, 32.q.1.c.1.2.& 3. Hos caſus ponit Goſ.in Sum.de Diuort.in prin. & Hoſt. eod.tit. §.quot modis.

Quinquageſimaprima. Fornicarius vi
77 dens ſuum conſanguineũ † contrahere matrimonium cum illa, quam carnaliter cognouit, tenetur hoc conſanguineo ſuo reuelare, 35.q.2. c.ſi homo, ubi Arch.in gl.1.& gl.in c.præterea, de ſponſ. Qui quidem uolens contrahere, tenetur eidẽ reuelanti credere, arg. illius c.ſi homo, alias fruſta fieret talis reuelatio, niſi ei teneretur credere, & à contrahendo abſtinere, donec perfectè ſciat veritatem, ſecundũ Hug.& Arch.in d.c.ſi homo. Et hoc propter periculum animarum. Vnde vbi de periculo animæ agitur, ad dictum unius quis in conſcientia credere tenetur, arg. eorum, quæ leguntur, & notantur 1.q.1. §.notandum, ſuper verbo dixerit. 22.q.4. c.Innocens, 11.q.3.c.non ſolum. An verò in foro fori per hoc matrimonium impediatur, uide Henr. in d.c.præterea, de ſponſ. Hæc de matrimonio carnali. Nam de nuptiis ſpiritualibus inter Deum, & hominem, uel humanam naturam, inter Chriſtum, & Religioſum, & inter Deũ, & animam, & de bonis matrimonii diffuſius diximus in noſtris Sermonibus in Dominica prima poſt Epiphaniam Domini, Sermone primo.

FINIS PRIMI LIBRI.

DECISIONES AVREÆ
CASVVM CONSCIENTIAE,

Pars Secunda.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Caſſinenſi, Monaſterij S. Seuerini
de Neapoli profeſſo, Authore.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Fundamentum noſtrarum actionum Chriſtus Ieſus eſt.*
2 *Author in Chriſti nomine omnes ſuos actus progredi cupit.*
3 *Iuramenti materia diuiditur in vndecim articulos.*
4 *Iuramenti, & ſacramenti ethymologia.*
5 *Iuramenti inſtitutionis cauſa tres aſſignantur.*
6 *Sententia Saluatoris explicatur, Eſt, eſt. Non, non. & Iacobi, ante omnia fratres nolite iurare omnino.*
7 *Iuramentum qualiter dicatur prohibitum.*
8 *Iuramentum vt fiat ſine culpa duo ſunt neceſſaria.*
9 *Caſus ſeptem, in quibus licitè iuratur.*
10 *Iuramentum debet habere tres comites.*
11 *Forma iuramenti multiplex.*

De Iuramento in genere. Cap. I.

CVm fundamentum omnium noſtrarum actionum ſit † Chriſtus Ieſus. 1. q. 1. c. cũ Paulus. Conſequenter probatur, quòd præpoſterus ordo eſt primum humana ſubſidia quærere, deinde illis deficientibus, diuini fauoris gratiam poſtulare. Ad ipſum prius eſt confugiendum, ſcilicet orando, qui noſtræ curare poſſit animæ paſſiones. c. omnis Chriſtianus, de conſec. diſt. 1. Ideo quodcunque facimus verbo, aut opere, id totum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facere debemus, in quo uiuimus, manemus, &

ſumus. ad Colloſ. 3.26. q.3. c. non licet, & q.7. cap. non obſeruetis, in fine. Nam ex eius nomine ſequitur bonum principium, melius medium, & optimus finis. Vniuerſa quippe rectè geruntur, ſi rei principium fiat decens, & gratum Deo, in Authen. quom. oport. Epiſcop. circa princ. col. 1. Qui res penitus deſperatas donare, & conſumare ſuæ uirtutis magnitudine poteſt. C. de uet. iur. enucl. l. 1. in princ. Et ſine ipſo uera ſapientia haberi non poteſt, 26.q.2.c.quæ ſine.& ſua uirtus, & diſciplina unumquemque glorificat, de conſecr. diſt. 5. cap. de Spiritu. Et præualet legi, Dei gratia, in Authen. de monach. §. ſancimus, col. 1. 19.q.2.c. duæ ſunt, cap. licèt, de Regul. Ideò † in
2 eius nomine ſcilicet Dei omnipotentis, omnes meos actus progredi cupio: Nam quamuis me imparem cuicunque oneri, & præſertim elucidandi hanc materiã de iuramento eſſe intelligam, fretus tñ priſtina Ieſu Chriſti benignitate, qui unũquemque ſua diſciplina, & gratia fouet, d.cap. de ſpiritu, huiuſmodi materiæ explicationi operam nauare decreui, non laudis quidem auiditate, ſed charitate pro viribus ingenioli mei ſeminandæ veritatis, 39.q.4.c. obiiciuntur, & conſulen di ſtudentium utilitati: nam nobis ſolis nati non ſumus, l. lege, C. de hæret. ſed ortus noſtri amici partem, partem patria uendicant, ut dicit Tullius, ad hoc 8. q.1.c. in ſcripturis. Rogo igitur uos ſcholaſticos à ſchola dictos (quę Gręca dictio, Latinè dicitur vacatio) vt laborem æquo animo ſuſcipiatis vacandi huius tractatus lectioni, non vos ad diuerſa diſtrahentes, ut dicit gloſ. in procem. 6. in verbo ſcholares, ſic mihi maiorem tribuetis anſam ſtudendi, & enucleandi hanc perdifficilem materiã, in qua ſi aliqua inueneritis quæ correctione indigeant, hęc vt corrigatis velim hoc enim opus Sanctę matris eccleſiæ cẽſuræ in primis ita ſubmitto, vt profitear quod ipſa in eo approbauerit, me illud tenere, quod vero improbauerit, illud ipſum à me quoque reiici, & repudiari, ut per hoc neminem lateat me culpari non poſſe, 24.q.1.c. hæc eſt fides. de ſum. Trin. & fide Cathol. cap. damnamus, in fine. Aggredior itaque hanc ma-
3 teriam, quam diuido † in plures articulos. Quorum primus eſt de Iuramento in genere. Secundus, de eius definitione. Tertius, quos comites habeat. Quartus, an liceat ab aliquo exigere Iuramentum. Quintus, de iuramento meticuloſo. Sextus, de conditione quæ in iuramento intelligitur. Si mihi fides præſtetur. Septimus de regulis, quibus dignoſcitur iuramentum non ſeruandum. Octauus de ui, & virtute iuramenti. Nonus, de quibuſdam deciſionibus in materia iuramenti. Decimus, an in iuramento poſſit fieri diſpenſatio. Vndeci-
4 mus, de periurio. Circa † primum ſciendum eſt, quòd iuramentum, iuſiurandum, & ſacramentum, ſunt ſynonima. i. idem ſignificantia quo ad materiam noſtram. Quandoque tamen aliter accipitur ſacramentum, vt extr. de ſacr. non iter. 1.q.1.c. multi, glo. in c. ueniens, de tranſact. Si autem quęris de ethimologia nominis: dic, quòd dicitur ſacramentũ quaſi per ſacra aſtringimentum. Iuramẽtum deriuatur à iure, quia id, quod iuratur pro lege habendum eſt, & quaſi ius ſanctè eſt ſeruandum. Ita Panormit. in rubr. eod. tit. Sotus de iuſt. & iure, lib. 8. q.1. ar.1. Couar. de pact. in initio, primæ
5 par. nu. 2. Eſt autem inſtitutum † iuramentum ad eum finem, ut omnis controuerſia tollatur, cap. etſi Chriſtus, de iureiur. Et intellige controuerſiam non ſolum iudicialem, ſed etiam extraiudicialem, l. ſed etſi, §. hæc verba, ff. de petit. hæred. per Bald. in l. amplius, ff. rem rat. hab. ubi patet, quòd controuerſia dicitur ante litem conteſtatam: ſed largo modo ad excuſandum iuramentum dicitur cõtrouerſia, quando ſubeſt neceſſitas, uel utilitas, nec mihi creditur abſque iuramento. Item fuit inſtitutum iuramentũ propter infirmitatem hominum facilè dubitantium: Cum enim volumus aliquibus perſuadere quod eis utile ſit, & non credunt ſimplici uerbo, permittitur

nobis

nobis iurare, cap. non eſt, cap. ita ergo, c. ſi ergo, cap. ſi peccatum, 22. q. 1. Hinc eſt, quod
6 poſtquam Dominus dixit. † Eſt, eſt. Non, non. ut affirmatio, vel negatio procedit ex ore, ita procedat ex corde, prudenter adiunxit. Quod amplius eſt, à malo eſt, non culpæ, ſed pœnæ, nec exhibentium, ſed exigentium iuramentum: nam incredulitas huiuſmodi magis eſt pœna, quàm culpa. Vnde non dixit malum, ſed à malo. Ita dicit textus in cap. ſignificaſti, extr. de elect. & in d. c. etſi Chriſtus. Etenim, ſi per ſe malum eſſet iurare, profectò Dominus non iuraſſet, cum tamen in veteri teſtamento legatur: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Et rurſum: Iurauit Dominus veritatem, & non fruſtrabitur eum; Immo ita præcepit in veteri teſtamento. Redde Deo iuramenta tua. Hinc colligitur, quòd ſeruare tenemur iuramentum ex præcepto iuris diuini. Sic & Paulus iurauit, ut habetur 1. Corinth. cap. 15. cap. non eſt, c. ut noueritis, 22. q. 1. Vnde licèt Dominus
7 videatur † prohibuiſſe iuramentum, & Iacobus in Epiſtola dicat. Ante omnia fratres mei, nolite iurare omnino, non tamen prohibuit iurare per Creatorem, ſed per res creatas, ne per huiuſmodi iuramentum transferatur ad res creatas honor, qui creatori debetur. Vnde cum præmiſerit. Nolite iurare omninò, ſtatim ſubiunxit, neque per cœlum, neque per Hieroſolymam. Si tamen cõtra fit, nihilominus iuramentum habet uim, & pondus, quia ſaltem in conſequentiam iuratur per Creatorem: honor enim exhibitus creaturæ, redundat etiam ex conſequenti in honorem Creatoris, ut probat text. in d. c. etſi Chriſtus, in verbo, quia teſtante. Et ſic multa fieri prohibentur, quæ ſi facta ſint, ut rata, ac firma habentur, extr. eod. c. quemadmodum, §. quod ſi poſt huiuſmodi. Vel aliter reſponderi poteſt, quòd Iacobus non ſimpliciter prohibuit iuramentum, ſed uoluntatem iurãdi. Dum dixit: Nolite iurare omnino: quia nullus debet iurare voluntariè, niſi neceſſitate ductus, ut infra videbimus.

& gloſ. in d. c. etſi Chriſtus, exponit, omninò, ideſt ex leui cauſa. Facit text. in l. Græce, §. illud, ff. de fideiuſ. ex quibus colligitur, Dominum, atque eius Apoſtolum prohibuiſſe iuramentum, non tanquam per ſe malum, cum ſit confirmatio veritatis, & maximum remedium litium expediendarum. l. 1. ff. de iureiur. ſed ex cauſa: quia ex leui, & frequenti, atque incauto iuramento in periurium ſæpe dilabimur. Vnde legitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate. Sic uinum per ſe malum non eſt, ſed ex frequenti, & incauta potatione luxuria generatur. Vnde dixit Apoſt. Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria. Sed Paulus conceſſit Timotheo, ut uteretur modico vino propter ſtomachum, & frequentes infirmitates. Sic certe cum neceſſitas exigit pro re uera, graui, & honeſta, poteſt tutè iurari: quia ceſſante cauſa, ceſſat effectus: ita text. in d. c. etſi Chriſtus. Rurſum fuit inſtitutum iuramentum propter defectum ueritatis humanæ: quia ut plurimum homines in mendacium labuntur, & ideò neceſſarium fuit confugere ad diuinum teſtimonium: quia Deus nec mentiri poteſt, nec aliquid eum latet.
8 Vt † verò iuramentum fiat ſine culpa, duo ſunt neceſſaria. Primum, quòd ex neceſſitate iuretur, d. c. etſi Chriſtus. Et aduerte, quòd hoc verbum, neceſſitas, capitur ibi in tex. latè, ut comprehendat etiam utilitatem. Dicitur enim largo modo neceſſitatus ad iurandum, quando inſtat utilitas, & ſibi non creditur abſque iuramento. Hinc non ſolum propter utilitatem propriam, ſed etiam proximi poteſt quis honeſte, & licite iurare, ſi aliter ſibi non creditur. Ita Archid. in c. non eſt contra, 22. q. 1. Quare gloſ. in cap. Archidiaconũ. diſ. 25. quæ dicit oẽ iuramentum eſſe temerarium, cum ad iurandum non impellat neceſsitas, debet intelligi largo modo, ut includat etiam vtilitatem. Hinc tradit Fel. in cap. vt ſuper, in princ. de teſt. cogen. & in cap. cum acceſſiſſent, col. 10. de conſtit. quòd ſicut magna neceſſitas excuſat, cap. quod non eſt licitũ,

de reg. iur. ita & magna utilitas. Verum
9 ſi uis ſcire caſus, quando quis † licitè iu rare poſſit abſque peccato, vide gloſ. in cap. ſignificaſti, de elect. quæ ponit ſeptē caſus, quorum primus eſt pro fide retinenda. Vnde quando aliquis eſt ſuſpectus, de cuius fide dubitatur, compellitur ad iurandum pro fide retinenda, de conſecr. diſtin. 2. cap. ego Berengarius. 1. q. 7. cap. quoties. Secundus pro obedientia exhibenda, diſtin. 23. cap. quamquam. cap. nullus, de iureiur. Tertius pro vnitate ſeruanda, ut Schiſmatici, qui ſeparant ſe ab vnitate eccleſiæ, d. cap. ſignificaſti. Quartus pro veritate habenda, ſeu inquirenda, uel comprobanda, 14. q. 2. cap. quamquam, ut cum in iudicio ueritas per teſtem comprobatur, c. 1. 22. q. 1. Quintus pro pace, 22. q. 1. c. omne, quod. Sextus pro fama purganda, extr. de purgat. Canon. per totum. 2. q. 5. c. ſi presbyter. Septimus pro damno dato, 2. q. 1. cap. in primis. & pro cautione damni nō faciendi, diſt. 28. de Syracuſanæ. Secundum, quod neceſſarium eſt, ut iuramen
10 tum fiat ſine culpa, illud requiritur, † ut habeat tres comites, ueritatem, iudiciū, & iuſtitiam, cap. animaduertendum, 22. q. 2. d. c. etſi Chriſtus. Aliter ſi aliquod iſtorum defuerit, potius eſt periurium, ideſt, incauta affirmatio, quàm iuramentum. Verum quomodo iſta debeant intelligi, dico breuiter quòd iuramentum debet habere ueritatem ſecundum conſcientiam, ut id, quod iuratur, putet eſſe verum ex conſcientia. Non enim ſufficit quod in ſe ſit uerum, niſi iurans credat illud eſſe verum, ſecùs ſi contra conſcientiam iurat, 22. q. 2. c. homines. glo. in d. c. animaduertendum. Debet etiam habere iudicium, ideſt diſcretionem, uel deliberationem accuratam, & diligentem in modo, & cauſa iurandi, & ex cauſa: Si enim iurat per Deum, & ob cauſam neceſſariam, vel vtilem, erit diſcretum iuramētum ex conſulto, & cogitato adhibitū, ut probatur in d. c. etſi Chriſtus. Sed ſi iurat per creaturam, uel ſine accurata deliberatione, ſeu abſque vtilitate, vel neceſſitate, tunc eſt indiſcretum, & temerarium, atque præceps iuramentum. An vero tale iuramentum obliget, atque obſtringat, uidebimus infrà de comitibus iuramenti. Debet etiam habere iuſtitiā, ideſt ut quod iuſtum ſit iuretur, c. quarto, extr. eod. Forma autem iuramenti
11 vt † inquit gloſ. in ſumma 22. q. 1. Alia erat in veteri lege, alia in primitiua eccleſia, alia hodie. Nam in veteri lege iurabatur: Viuit Dominus: Viuit anima mea: Hæc addat mihi Dominus. cap. iurauit 22. q. 1. In primitiua vero eccleſia iurabatur. Teſtis eſt mihi Dominus. Teſtis eſt mihi conſcientia. Hoc dico coram Deo. cap. ſi peccatum, ead. quæſt. Sed hodie iuratur per Deum. Sic me Deus adiuuet, ut 35. q. 6. cap. de parentela. Ex quibus infertur, quòd ad ſubſtantiam iuramenti non eſt neceſſe vt exprimatur uerbum iuro: ſed ſatis eſt, quod ad confirmationem veritatis quis interponat ipſum Deum explicitè, uel implicitè, ita Panor. in cap. etſi Chriſtus, & cap. querelam, eodem tit.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti definitio quæ dicatur.*
2 *Inter iuramentum & ſimplicem promiſſionem diſcrimen.*
3 *In iuramento an neceſſaria iactura.*
4 *Iurans adimplere ſtato tempore, quod adimplere ſe non poſſe credebat, peccat.*
5 *Periurus an ſit non ſoluens tempore ſtatuto.*
6 *Iuramentum an remittatur per temporis prorogationem.*
7 *Difficultas an liberet debitorem à pœna cōuentionali.*
8 *Excommunicatus an ſit qui aliquid ſub pœna præceptum non fecit ob difficultatem rei faciendæ.*
9 *Iuramentum illicitum an ſit ſeruandum.*
10 *Fidei interpoſitio an ſic obliget ut iuramentum. & nu. 11.*
12 *Iuramentum multiplex.*

De

De definitione Iuramenti, eiuſq; ſpeciebus. Cap. II.

NE ædificemus ſine fundamento. (Nam ignoratis principiis ignorantur ea, quæ ſequuntur, 1.q. 1. cap. cum Paulus,) ideo agendo de Iuramento, oportet primo definire quid ſit Iuramentum. Iura-
1 mentum † igitur (omiſſis aliis definitionibus) eſt aſſertio, vel negatio de aliqua re honeſta, licita & quæ fieri poſſit, cum ſacræ rei firma atteſtatione. Ita Hoſt. in ſum. eod. ti. §. 1. quam approbat Panorm. in ead. rub. & Sotus lib. 8. de iuſt. & iur. q. 1. art. 1. qui licèt aliis utatur verbis, tamen cum ſupra nominatis auctoribus ſentit. Vult enim Sotus, quòd iuramentum ſit dictio per diuinam atteſtationem confirmata, ut dictionis nomine, & affirmationem, & negationem complectatur. Dei verò appellatione res quoque diuinas, nempe res creatas ad Deum relatas intelligit quas Hoſtié. comprehendit ſub verbis illis, ſacræ rei, quia non licet iurare per res creatas, quæ ad Deum non referantur: tunc enim illis honor Deo debitus tribueretur, & ſcelus committeretur idolatriæ, cap. perlatum, & cap. venerabiles, ubi tex. cum gl. de conſecr. diſt. 1. Sed modo ex ipſa definitione multa adnotare neceſſe eſt, quæ ad illius verã cognitionem conducunt. Primo loco, quod
2 valde differt Iuramentũ † à ſimplici promiſſione, cum promiſſio ſit nuda, & iuramentum ſit aſſertio iurata; quod eſt apertè contra text. in cap. iuramenti, 22. q. 5. ubi dicitur, nullam eſſe differentiam inter ſimplicem loquelam, & iuramentum; Nam reſpondetur, quod illud intelligitur quo ad peccatum mortale: quia ſicut mortaliter peccat, qui ſine iureiurando dicit falſum, animo fallendi, ita etiam qui cum iuramento, ita ut quo ad Deum nulla ſit differentia, inter ſimplicem loquelam, & iuramentum, cum in utroque tum amittatur gratia, tum reus ad pœnam æternam obſtringatur. Eccleſia tamen uult, quòd mendax ſimplex non patiatur pœnam quo ad infamiam, & repulſionem teſtimonii: & inſuper poſſit promoueri, quod ſecus eſt in mendace cum iuramento, ita Abb. in cap. veniens, num. 6. & in cap. clericus, circa finem, extra de iureiuran. Secundò loco colligo, quòd ad ſubſtantiam iura-
3 menti non eſt neceſſarius actus† tangendi, ut patet ex definitione, & probatur in cap. etſi Chriſtus, de iureiur. Adnotauit Panor. in rub. eod. tit. & in cap. fraternitatis, nume. 13. de teſti. licèt iſte actus tangendi præſertim euangelia, exigatur ad maiorem terrorem cum iuramento quod neceſſario defertur à iure, vel à iudice, vel à partibus, vnde non ſatis eſſet aliam ſcripturam tangere. 3. quæſt. 9. cap. hortamur. quæſt. 7. cap. quoties. cap. finali, de iuramento calum. Si autem iuraretur aliter, licèt illud eſſet iuſiurandum, & obligaret iurantem, non tamen eſſet ſatisfactum iuri, cum pro forma manu tangantur Euangelia. Vide bonam gloſſ. in cap. vt circa, de elect. lib. 6. Quod ſi quæris, cur iura communiter exigant huiuſmodi iuramentum, d. c. hortamur, cum ad ſubſtantiam iuriſiurandi non requiratur iſte tangendi actus, vt patet ex diffinitione. Reſp. quia magis obſtringit iuramentum hoc tangendi ritu. Facit à ſimili tex. in c. mouet, 22. quæſt. 1. & per Innocen. in d. cap. etſi Chriſtus, vbi habetur, quòd quanto id per quod iuratur magis ſanctum eſt, tanto maior pœna debetur periurio. Vnde magis peccat, qui trãſgreditur iuramentum, quod pronunciauit per verum Deum, quàm qui tranſgreditur iuſiurandum adhibitum teſtando per falſos Deos, licèt hic peccet duobus modis, tum iurando, tum tranſgrediendo. Ille verò, qui iurauit vno modo tantum, per Deum, ſolum peccauit tranſgrediendo; ratio eſt: quia maior contemptus eſt in tranſgreſſione iuriſiurãdi per verũ Deum: ſic magis peccat, qui falſo iurat tangendo, quam non tangendo. De hac tamen materia ſcilicet de modo iurandi, vide Panor. in c. fraternitatis, de

teſt. in d. c.etſi Chriſtus, num.9. & 10. & in rubr. & infra, c.ſeq. Tertiò ex ipſa definitione colligo ex verbis. Quæ fieri
4 poſſit. quòd qui aliquid iurat † ſe daturum ſtatuto tempore,quod tamen credebat eo tempore ob impoſſibilitatem non poſſe adimplere,vel non habebat probabilẽ cauſam credendi quod poſſit adimplere, ſecundum Hoſt. peccat mortaliter iurando: quia primo caſu defuit veritas, deinde iudiciũ,& ſic eſt periurus: Quòd ſecus eſſet, ſi crederet ſe adimplere poſſe ab initio, cum iurauit, licet poſtea ob difficultatem, vel neceſſitatem non adimpleuerit: hoc enim modo non erit periurus.arg.opt.in c.beatus,22.q.1.cap.etſi Chriſtus:Quod quidem multo magis eſt dicendum,quãdo ſuperuenit aliquod impedimentum, vt nullo modo id fieri poſſit: Nam eorum, quæ fieri non poſſunt, dicitur, Impoſſibilium nulla eſt obligatio. Idem de neceſſitate, vel magna difficultate dicit Panor.in c.querelam, & c. breui, eod. tit. quod excuſat à periurio, quia Deus animum reſpicit, non autem manum,c.ſi quid inueniſti,14.q.5.Quare inquit Innoc. in c.venerabilem,extra, de elect. quod vrgente neceſſitate poteſt quis propria authoritate frangere iuramẽtum, ſi ſuperior haberi non poteſt, à quo petatur abſolutio, 11.q.3.cap.anteceſſor. Sed vtrum lapſus ſtatuti temporis auferat obligationem,dic,quod non,c.cum dilecti, de dolo, & contum. l.Celſus, ff.de arbit.Sotus, de iuſt.& iu. lib.8. q.1.ar.7. An vero talis neceſſitas excuſet in foro fori. Dic quod non; vt eſt tex. vbi Ioan. Andr.in cap.3.de foro compet. in 6. Sed quid dicendum, ſi adueniente tempore,
5 quo quis in inſtrumẽto iuramẽto † promiſerit dare pecuniam,non ſoluerit nulla exiſtente neceſſitate,an in animæ iudicio ſit periurus. Dico,quod ſi creditor interpellauerit debitorem,& ille non ſoluit, tunc quia retinet pecuniam inuito Domino, videtur peccaſſe mortaliter, tranſgrediens præceptum. Non furtum facies,& eſt periurus; quod idem dicendum, ſi non interpellauerit ob timorem reuerentialem, vel verecundiam: quia hoc in caſu dicitur rem retinere inuito Domino,tex,eſt in l.pen.ff.de furt. quod ſi creditor expreſsè prorogauerit tempus ſolutionis, tunc dubio procul non peccat, facit tex. in c.cum tu, de vſur. c.ſtatutum,circa fin.de reſcrip. in 6. vel tacitè, vt quia ſcit creditor aduenisſe tempus ſolutionis faciendæ, & tñ omni metu, atque cauſa ceſſante, qui ne peteret eam retinebar, non interpellauerit debitorem: quia tunc probabiliter debitor pôt credere ſibi à creditore dilationem dari,& non ſoluendo non peccat,facit tex.in l.in obligationibus,ff.de reg.iur. Sylu.in ver.Mo-
6 ra.q.1.in fi. Sed an iuramentum † uideatur remiſſum, quando creditor dat maiorem dilationem illi,qui iurauit ſibi ſoluere intra menſem: & dedit ei dilationem vſque ad duos menſes: Dic, quòd communis eſt opinio quòd non,ita Bart. eleganter,in l.2.§.& poſt operis,ff.de operis noui nunc. Bald. in cap.venerabilem,de elect.facit glo.in c.fi.de precar.quæ dicit, quod tempus prorogatum non mutat cõditionem,Felin.in c.1.num.3. de iureiur. Quod idem dicit in excommunicatione, Hoſt.& alij,in c.præterea,de appell. Fel. in c.ad aures,de ſimon.num.2. qui dicit, quod prorogato termino,adhuc durat ex-
7 communicatio. Sed an difficultas † liberet debitorem à pœna conuentionali? Reſpon. quòd difficultas præſtandi, dupliciter conſiderari poteſt: vel ex conditionis euentu, vel ex mora. Exemplum primi. Si non dedero tibi bouem menſe Maij,promitto nomine pęnæ dare tibi quinquaginta, & tunc licèt caſu aliquo moriatur bos, mihi præſtanda eſt pœna: quia pœna imponitur non ex mora, ſed ex conditionis euentu, l.in illa ſtipulatione, ff. de uerb. oblig. Exemplum moræ. Promitto tibi dare ſeruã in ſpecie, quod ſi non dedero, centum, & tunc difficultas impedit moram committi, & per cõſequens pœnam,l. ſi vehenda.§.pen. ff.ad leg. Rhod. de iactu. vt puta, promiſi ſub certa pœna conducere res tuas ſtatuto aliquo tempore ad certum locum, certe ſi

caſu

caſu fui impeditus, non committitur pœ
na.d.§.pen. Et hoc intellige, quando dari
certa ſpecies eſt in obligatione, l.quod te,
l.ſi homo mortuus, ff.de verb.oblig. quia
ſi quantitas eſſet in obligatione, ſecus eſ-
ſet; nam obligatio eſt in genere cũ quan
titas promittitur, l.in ratione, §. diligen-
ter, ff.ad leg. Falcid. & totum genus peri-
re non poteſt, & ideò difficultas non li-
berat. An autem impediatur uinculum
8 excommunicationis, † ſi quis iuſſus ali-
quid facere, minimè id fecit propter dif-
ficultatem rei faciendæ, verbi gratia, iu-
dex excommunicauit Petrum, niſi uenir
ſet in termino ad perhibendum teſtimo-
nium, Dic quòd ſic, quo ad Deum, glo.
in c.2.de teſt. cogen. quia impoſſibile prę
ceptum non ligat, ff. quæ ſent. ſine appell.
reſcin. l.2. Et qui non poteſt, non contem
nit, glo. in c. quam ſit, in uerbo, diſtulerit,
de elect. immò etiam quo ad Eccleſiam,
ſed quia Eccleſia ignorat factum, ideo de
bet abſtinere à diuinis, quouſque probet
impedimentum, quo probato, nulla indi
get abſolutione. Et ratio eſt: quia in du-
bio uidetur mentem iudicis ſe velle con-
formare iuri, ſed ius excuſat, niſi pro con
tumacia, quæ eſt de peccato mortali, c.ne
mo, c.nullus, 11.q.3. ſed iſte non pecca-
uit, ergo. Quod quidem dictum Panor.
extendit ad ſententiam Iudicis non ſo-
lum inferioris, ſed etiam ſummi Pontifi-
cis: quia ſententia hoc loco non infrin-
gitur ex defectu poteſtatis, ſed volunta-
tis, quæ voluntas potius debet præſumi
iuſtior in Papa, quàm in alio, arg.40.diſt.
c.1. Panor. contra Hoſt. in c.2. de teſtib.
9 cogend. Quarto loco † colligo ex defini-
tione, dum dicit licito illicitum iuſiuran
dum non eſſe proferendum, faciendum,
nec ſeruandum. Verum quia nõ eſt hoc
vſquequaque verum, idem oportet inue
ſtigare, quot modis iurm̃ dicatur illicitũ.
Quapropter ſciendum eſt, ꝙ illicitũ iura-
mentum multipliciter intelligitur. Eſt.n.
illicitum aliqñ ex eo, ꝙ iuratur, aliquãdo
ex cauſa extra veniente, aliquãdo ex mo
do iurandi: ita optimus tex. in cap. inno-
cens, §. illicitum, 22.quæſt.4. Ex eo, quòd
iuratur tunc eſt illicitum iuramentum,
quando id, quod iuratur, ſui natura vi-
tioſum eſt, vt ſi quis iuramento firmaue
rit aliquid facturum, quo vel corporis,
vel animæ ſalus adimatur, vt homicidiũ,
vel adulterium committere, vel alimenta
matri, aut fratribus non ſubminiſtrare,
ad pacem cum aduerſario non redire, &
tunc quia iſta perſpicuam in ſe habent in
iuſtitiam, quamuis iureiurando affirmẽ-
tur, ſeruari non debent, cap. inter cætera.
22.q.4. quia in malis promiſſis reſcinden
da eſt fides, c.in malis, de regu.iur. in 6.
Eſt etiam id, quod iuratur aliquando ui-
tioſum, non ſua quidem natura, ſed ex
cauſis foris venientibus. Veluti cum in
ſeipſo malum non eſt, tamen huic ex vo
to pernitioſum eſt: Hoc autem iuramen
tum licet illicitum ſit, & per conſequens
non faciendum, non tamen ſeruari pro-
hibetur, ſed de violatione voti pœniten-
tia ſibi imponitur à iudice, argu. tex. in c.
qui poſt uotum, de Regul. in 6. Verum te
net matrimonium contra uotum caſtita
tis, vt in c.unic. de uoto in 6. Ex modo iu
randi tunc eſt illicitum iuramentũ, quan
do inconſideratè, & inſcienter aliquid iu
ratur, quod tamen licitum, & honeſtum
eſt, & tunc tale iuramentum eſt ſeruan-
dum, licèt fuerit illicitum ex modo, &
peccauerit iurando. Non enim talis ſem
per peccat mortaliter, ſed quandoque ue-
nialiter, ſecundum quantitatem culpæ,
vt not. Archid. in d.c. animaduertendũ.
Quinto loco, ex verbo, ſacræ rei, colli-
go, quod eius appellatione ueniat Euan-
10 gelium, & fides. Vnde per fidei † inter-
poſitionem quis ita obligatur, ac per iu-
ramentum. Ita tex. in c.querelam, de iu-
reiur. ca.querelam, ne præl. uices ſuas, c.
peruenit, c.cum tempore, de arbitr. c.ad
aures, de his quæ ui. optimus text. in c.
ex reſcripto, ti.noſtro, ibi, fidem præſtite-
runt. Et poſtea dicit: Adimpleant, ſicut
iurauerunt. & ita fidei præſtatio eſt iura-
mentum. Hinc ſubſequitur, uiolatores
fidei, periuros eſſe; quod adnotarunt glo.
& Doct. in d.c.querelam, ne præla. uic.
ſuas. Abb. & Felin. in c.querelam, ti.no-

ſtro. Subſequitur etiam violantem datam fidem, poſſe priuari beneficio, ſicut veniens contra iuramentnm, d.c.querelam, tit. noſtro. Et ratio eſt: quia periurium committit, & iura uolunt ut pro periurio priuetur, ut ſupra diximus, & c. cum non ab homine, de iudic. Infertur etiam, quòd faciens contra fidem, ſit infamis, ſicut periurus, eo modo, quo periurus irrogat infamiam, quod quando ſit, plenè dixit Panor. in c. teſtimonium, de teſtib. cum fides data, & iuramentũ æquiparentur, ut dixit glo. no. in c. 2. de ſponſ. quorum ſententia huic innititur rationi, quod fides iuxta eius propriam ſignificationem ad rem ſacram pertineat, prout teſtatur Hoſt. in Sum. nu. 2. extra, de iure iur. verum Archid. in cap. iuramentum, 21. q. 1. tenet, non ita periurij pœna ordinaria puniendum eſſe uiolatorem fidei, ac eũ qui iuſiurãdum per rem ſacram violaſſet. Idem ſentit glo. in c. pen. de iureiu. Ex quo infert ibi Archid. quòd non debet priuari beneficio, ſicut periurus. & idem uidetur tenere, in c. 1. de ſepul. in 6. Quod quidem dictũm Ber. & Hoſt. cap. pe. ti. noſtro, intelligunt in foro conſcientiæ tantum, ut refert Henricus, in d. cap. querelam, num. 8. At Couar. de pact. par. 1. §. 2. num. 2. cui libenter aſſentior, ſic dicit, quòd aut aliquis iurat per fidem, habendo relationem ad uirtutem Theologicam, ideſt ad fidem Chriſti, vel ad fidẽ Chriſtianam, & tunc verè iuraſſe credendus eſt, & puniendus eſt tanquam violator iuramenti. Et ita intelligenda eſt prima opinio. Panor. Hoſt. & Felin. aut iurans per fidem, illam refert ad fidem humanam, quam & Gentiles, & Sarraceni ſeruare tenẽtur iure naturali gentium, vel ad fidem nobilitatis, quæ eam ſignificat fidem, quam nobiles præ cæteris in humanis pactionibus præſtare ſolent, & debent, & tunc in his caſibus promiſſio, vel aſſertio facta ſub mentione fidei, non eſt iuramentũ: neque ſi non ſeruetur, eſt periurium, neque eſt alicuius roboris quo ad alios iuris effectus. Ita Adr. & Alciatus in rubr. de iureiur. num. 5. Caiet. 2. 2. quæſt. 89. ar. 6. Qui etiam addit in
11 dubio † intelligendam eſſe promiſſionẽ de fide humana, & non prout eſt fides Theologica. Hinc Sotus, lib. 8. de iuſt. & iure, q. 1. ar. 1. eandem Caiet. opinionem affirmat, quod qui ſic diceret: ita eſt in fide mea. Verè iudicandus non eſt periurus, quia affert fidem ſuam in teſtem, ſicut vniuerſi principes facere ſolent. Quin etiam addit Caiet. vbi ſupra, quod idem procederet, ſi diceret per fidem meam. Quamuis per magis uideatur formam teſtis adducere. Sed reuera, vt inquit Bonau. 3. diſt. 39. q. circa literam, q. 3. idem eſt iurare in fide, & per fidem. Diuiditur autem iuramentum in multas ſpecies, ut habetur per Abb. in c. iuramentum, nu. 1. & 2. de iureiur. Sed duæ
12 ſunt ſpecies † principales. Nam quoddam dicitur aſſertorium, quoddam promiſſorium. Aſſertorium dicitur, vbi de re preſenti, vel preterita aliquid aſſeritur, vel negatur; promiſſorium verò, vbi in futurum quid faciendum, vel non faciendum, promittitur.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum à Domino prohibitum non vt per ſe malum, ſed ex cauſa.*
2 *Iuramentum non connumeratur inter bona per ſe appetibilia.*
3 *Iuramentum adhibitis tribus comitibus licitum eſt.*
4 *Iuramenti tres comites conuenienter aſſignauit D. Hieronymus.*
5 *Iuramentum dici non poteſt, ſed periurium deficientibus comitibus.*
6 *Iuratio incauta, quæ impropriè periurium dicitur, multifariam fit.*
7 *Iuratio incauta, quando peccatum ſit mortale, & an obliget, nu. ſeq.*

De comitibus iuramenti. C. III.

Poſt hæc autem opere precium erit de comitibus iuramenti agere: nam ut iuramentum honeſtè fiat, aliquot neceſſaria ſunt, ſine quibus id permiſſum non eſt,

eſt, immo iure optimo improbatum. Quod ut fiat manifeſtum, obiter interpretari nos oportet tex. in cap. etſi Chriſtus, §. quædam, de iureiur. Quo in loco Innocentius III. aſſeuerat, quòd quædam prohibentur quia per ſe mala ſunt,
1 vt † furtum, adulterium, & huiuſmodi, quæ nunquam ſunt facienda. Quædam verò prohibentur ex cauſa, non quia per ſe mala ſunt, ſed quia ſi fiant frequenter, & pleruſque ex his mala conſequantur. Sic iuramentũ per ſe quidem malum nõ eſt, cum ſit confirmatio veritatis: ſed tãtum prohibetur ex cauſa, quoniã ex frequenti, & incauta iuratione periurium ſæpe contingit: ſicut in Eccleſiaſtico legitur. Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non diſcedet à domo eius plaga. Accedat etiam text. in cap. ita ergo, 2.q.1. vbi dicitur. Ita ergo præcepiſſe Dominum intelligitur, ne iuretur, ne quiſquam ſicut bonum appetat iuſiurandũ, & aſſiduitate iurandi, ad periurium per conſuetudinem prolabatur. Ex quibus verbis colliguntur tria. Primum, quod iu
2 ramentum nõ connumeratur † inter bona, quæ per ſe ſunt appetenda, ſicut ſunt ſumma bona, ſcilicet uirtutes: ſed eſt indifferens, & ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis bonum: ut Medicina non eſt per ſe bona, ſed ex cauſa, ad ſubueniendum infirmitati. Secundum quòd aliquid prohibetur non per ſe: ſed propter aliud, quod inde poteſt ſequi, 11.q.3.cap. nolite. 38. diſtin. cap. ideo. Tertium quod ceſſante cauſa inducente iurantem ad periuriũ; vt eſt cauſa frequentis, & voluntariæ iurationis, ceſſat effectus. i. prohibitio iurandi, d. cap. etſi Chriſtus, §. quædam.
3 Hinc ſi iuramentum † fieret de re licita, & adhibitum eius comitibus, tunc dubio procul licitum eſſet, & fieri poſſet ſine culpa. Tres autem ſunt hi comites, iuxta illud Hiere. c.4. Iurabit, Viuit Dominus in ueritate, iudicio, & iuſtitia. Quẽ locum Hieronymus interpretatur ita ſcribens. Animaduertendum, quòd iuſiurandum hos habet comites: ueritatem, iudicium, atque iuſtitiam, & addit: ſi iſta deſuerint, nequaquam erit iuramentum: ſed periurium. cap. 2. 22.q.2.c. vlt. 25.q.4. c. & iurabunt. 22.q.1. d.c. etſi Chriſtus. D.Th. 2.2.q.89.ar.3. & cõuenienter aſſi
4 gnauit † Hieronymus hos comites: quorũ ratio ea eſt iuxta D.Tho. & Bonau. quòd iuramentum non eſt bonum, niſi ei, qui benè utitur eo. Ad bonum autem uſum iuramenti requiruntur tria vnum ex parte iurantis, ſcilicet vt non leuiter, ſed diſcretè, & eo cauſa neceſſaria iuret, conſiderãdo locum, & cauſam, tempus, & cęteras circunſtantias, & ſic requiritur iudicium diſcretionis, ne præcipitanter, & temerè feratur ad iurandũ, neve illud appetat, tamquam bonum: ſed neceſsitate, vel vtilitate ductus. Secundum, requiritur in iuramento res, pro qua fit, & ſecundũ hoc debetur ſibi veritas, vt ſit adæquatio ſermonis, & rei, aliàs dictum non eſt confirmatione dignum. Item cauſa, quare fiat, & finis. & hæc debet eſſe neceſsitas, quæ comprehendit etiam utilitatem, tam propriam, quàm proximi, quæ appellatur hic iuſtitia: nam ſi non credit mihi proximus, quando illi volo perſuadere, quod ſibi, vel mihi utile eſt, poſſum, & iuſtum eſt illud iuramento confirmare, cap. non eſt, cap. ita ergo, c. ſeq. c. ſi peccatum, 22.q.1. Vel aliter, quoniam per iuramentum Deus, qui ſummã veritas eſt, & ſumma iuſtitia, in teſtem adducitur, primum ad eius reuerentiam opus eſt, ut id, quod iuratur, ſit verum, iuſtum, & æquum; deinde ut circumſpectè fiat. Aliter etiam glo. in d.c. animaduertendum, exponit: dicit enim, quòd iurando ſemper debet eſſe veritas in conſcientia, ideſt ut iuretur, quando certè ſcitur ita eſſe, aliàs ſi credatur tantum, non debet de ſcientia: ſed de credulitate iurari. Item debet eſſe iudicium, ideſt deliberatio diſcreta, ſcilicet, vt non iuret etiam uerum quis, niſi propter neceſsitatem; ideò ſecundum Hoſt. in Sum. cod. titu. furioſi non poſſunt iurare, nec paruuli, ideſt infantes, c. paruuli, 22.q.5. Et ratio eſt: quia in iuramento debet eſſe iudiciũ, & talis ætas

neſcit

neſcit, quid agat, ut C. de falſ. mon. l. 1. Debet etiam eſſe iuſtitia, ideſt, vt iuſtum ſit, & licitum, quod iuratur: etenim iuramentum, cui veritas deeſt, dicitur falſum, & mendax: cui verò deeſt iuſtitia, dicitur iniquum, & illicitum: ſed quod leuiter, & ſine deliberatione fit, dicitur temerarium: ut etiam eſt aſſidua iuratio, uel otioſa, contra illud: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. 22. q. 4. c. neceſſe. Addit etiam ibidem Hieronymus, quòd
5 ſi iſta tria defuerint, † nequaquam erit iuramentum, ſed periurium: & intelligit non ſolum periurium, vbi tria defuerint collectim, ſed etiam ſi ſingillatim, ideſt aliquid iſtorum. Nam ex quo, aliqua exiguntur ad eſſe alicuius, ſicut iſta exiguntur ad eſſe iuramenti liciti; ſi unũ illorum defuerit, totum irritatur, nec illud ſtare poteſt, arg. opt. in cap. quæ ipſis, diſtinctio. 38. in capit. corepiſcopi, diſtin. 48. Igitur ſi aliquod iſtorum defuerit, erit periurium, ſecundum D. Hieronymum in loco præcitato, non quidem ex eo, quòd verè periurii crimen dici poſſit, (eſt enim propriè periurium mendacium iuramento firmatum) ſed periurium, ideſt incauta iuratio; quemadmodum exponit gloſ. communiter recepta, in cap. tua nos, extra de iureiur. incauta
6 verò iuratio † quodammodo dicitur periurium: quia iurans propter illam exponit ſe periculo peierandi. S. Th. 2. 2. q. 98. art. 1. & 2. Quod quidem periurium impropriè dictum multipliciter ſumitur: nam quandoque ponitur pro temerario iuramento, quod non habuit iuſtitiam ſecum, cap. innocens, §. fin. 22. q. 4. Tale fuit illud Dauidis, qui per Dominum iurauit occidere Nabal virum ſtultum, & impium, atque omnia, quę ad illum pertinebant demoliri, cap. quod Dauid, cap. ſeq. cap. ſi aliquid, 22. q. 4. Sic turpe fuit illud Herodis, qui ebrius inter uina, Regnum pro ſaltatione promiſit Matth. 14. Mar. 6. c. vnuſquiſque 22. q. 4. Tale etiã eſt illud quo malum incautè permittitur, veluti ſi quiſpiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur.

cap. qui ſacramento, & ſeq. 22. q. 4. Item periurium temerarium eſt ex modo iurandi, uel ex cauſa, ut quia iurat per creaturam, uel ſine deliberatione, d. cap. et ſi Chriſtus, & cap. innocens, §. fin. Primũ
7 ex deliberatione, † vel propoſito factum, mortale peccatum eſt. cap. qui ſacramento, 22. q. 4. etiam ſi calore iracundiæ, modo non ſit tantum, ut ſapiat mentis alienationem, arg. text. 2. q. 3. cap. ſi quis iratus. & cap. ſed notandum, quia tali caſu iurans non haberet conſenſum, & per conſequens huiuſmodi iuramentum nõ ligaret. gloſ. in l. 2. C. ad leg. Iul. maieſt. quia non videtur Deus talem obligationem indiſcretam recipere, 15. q. 1. c. non eſt. Facit tex. in l. quicquid calore, ff. de reg. iur. Sic etiam confeſſio facta calore iracundiæ, non præiudicat, niſi detur perſeuerantia, gloſ. ſingularis in c. ex litteris, de diuort. Votum pariter calore iracundię emiſſum, non obligat. gloſ. not. in cap. dudum, verſ. calore, de conuerſ. coniug. Secundum, ideſt factum abſque deliberatione ſuper re licita, eſt peccatum ueniale. Ita tex. 25. diſt. cap. unum. Arch. in d. cap. qui iuramento, gloſ. in cap. tua nos, in fi. ext. de iureiur. Primum etiam
8 eſt periurium, † quia non habet ſecum iuſtitiam, quia id, quod iuratur illicitum eſt, uergens ad interitum, uel diſpendiũ ſalutis æternæ, & ideò nullo modo eſt ſeruandum. Hinc Dauid, qui in temerariam iurationem cecidit, maluit nõ perficere quod iurauerat, quam iurationem ſuam fuſo hominis ſanguine adimplere. De duobus enim malis elegit minus: quia minus fuit illud in comparatione maioris, licèt per ſeipſum appenſum malum magnum ſit falſa iuratio, d. c. quod Dauid, & ſeq. Vnde Beda Ser. 44. in Natali Decollationis S. Ioannis, dicit. Si aliquid fortè nos incautius iuraſſe contigerit, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, conſilio ſalubriore mutandum nouerimus, ac magis inſtante neceſſitate peierandum nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen grauius eſſe diuertendum. Diffinitio enim hoc eſt incauta

cauta affirmatio laudabiliter ſoluenda eſt, nec eſt præuaricatio, ſed temeritatis emẽdatio, cap. diffinitio, 22. q. 4. Non enim peccatum eſt in frangendo, ſed in hoc factū peccatum, temere iurando, 33. q. 5. c. una. glo. in d. c. tua nos, 1. ſed incauta iuratio de re licita, ut ſi eſſet indiſcreta ex modo iurandi, uel ex cauſa, vt quia iurat per creaturam, vel ſine deliberatione abſque vtilitate, obligat, licèt non habeat ſecum comitem iudicii, ut quia fit contra præceptum Domini, d. c. etſi Chriſtus: quia multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohibentur. Facit tex. in c. unico, de voto in 6. De eo, qui contraxit matrimonium contra votum caſtitatis, qui a tenet matrimonium, licèt ille peccauerit contrahendo; Sed quia de comitibus Iuramenti ſunt capitula ſingularia, ideò hęc ſummatim dixiſſe ſufficiat.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum duplex, publicum, & priuatum.*

2 *Iuramentum exigere priuata perſona poteſt tripliciter. & numero 11. 12. & 13.*

3 *Iudex quando exigat iuramentum abſque peccato. & num. 5.*

4 *Exigere, verbum, qualiter accipiatur in Iudice.*

6 *Facit quis aliquid ex officio, quod aliàs quis facere non poſſet.*

7 *Iudex ſi procedit ex officio, quando iuramentum exigere non debeat.*

8 *Iudex ſciens pro certo falſos teſtes, an illos recipere poſſit, & per illos condemnare innocentem.*

9 *Executores iuſtitiæ an Iudici obedient præcipienti vt aliquem occidant, quando ſciunt pro certo innocentem. vide etiam num. ſeq.*

10 *Priuata perſona an, & quando peccet prouocando hominem ad iurandum.*

12 *Iuramentum exigere, quandoque non eſt peccatum.*

Vtrum ſit licitum exigere iuramentum ab aliquo.

Cap. IIII.

Circa hanc quæſtionem, priuſquam ad eius deciſionem veniamus, ſciendum eſt, quòd ſicut diſtinguitur iuſtitia pu-
1 blica à priuata, ita duplex † eſt Iuramentum, ſcilicet publicum, quod reſpicit publicam iuſtitiam, & priuatum, quod reſpicit priuatam iuſtitiam. Igitur quæſtio hæc poteſt duplicem habere ſenſum, de priuato, qui ab aliquo exigit iuramentũ extra iudicium, uel de Iudice, qui ad inſtantiam partis, vel ſine ea, ab aduerſario exigit iuramentum. Rurſum intelligi poteſt de iuramento quod vnus ab alio exigit, quem ipſe ſit falſum iuraturum, vel verum, iux. text. in cap. ille, qui, & c. qui exigit, 22. q. 5. Præterea notandum eſt,
2 quòd priuata † perſona tripliciter poteſt ab aliquo exigere iuramentum. Primò ad veritatis cõfirmationem, iux. text. in cap. etſi Chriſtus, de iureiur. v. g. quando quis dubitat de facto, & credit eum verum iuraturum, & tunc ad maiorem certitudinem exigit iuramentum, uidelicet vt ſtabilior, & firmior ſit ipſa promiſſio, & ueritatis aſſertio, et tunc tale iuramentum non eſt peccatum: cum iuramentũ ſit confirmatio ueritatis. d. c. etſi Chriſtus. Secundo modo exigitur propter dubitationis ſuę remotionem: quia ſuſpicatur ne homo ſine iuramẽto dicat falſum, & tunc nec exigens peccat; eſt tamen humana tentatio quia ſcilicet procedit ex quadã infirmitate, qua dubitat homo uerum eſſe dicturum. Quæ quidem infirmitas dicit malum pœnę, non autem culpæ. Et ita intelligitur illud Matt. 5. Quod autem amplius eſt, à malo eſt: non inquam culpæ, ſed pęnæ. cap. qui exigit, 22. q. 5. cap. non eſt, cap. ſequen. cap. ita ergo, 22. q. 1. cap. ſignificaſti, de elect. Tertio modo exigitur iuramentum ad ueritatis ſubuentionem, ut quando ab alio

alio compellitur aliquis iurare, quem ſcit iuraturum falſum, & hoc eſt peccatum mortale, d.cap.ille qui, & capit.ſeq. Et ratio eſt: quia quantum eſt de ſe, inducit eum ad peccandum, & qui cauſam dãni dat, ipſe damnum dediſſe uidetur.

3 Item quoad perſonam † publicam Iudex poteſt exigere iuramentum ab aliquo, quem ſcit falſum iuraturum, uel neſcit, iux.text.in d. cap.ille qui, & cap.ſequen. Rurſum uerbum, exigere, aliter capitur ſi nos conſideramus iuramentum reſpectu perſonæ priuatæ, & aliter ſi exigitur à publica: quia licèt exigere ſignificet impulſionem, & id, quod ab aliquo eo inuito exigitur, tamen reſpectu perſonæ priuatæ dicitur iuramenti exactio prouocatio ad iurationem text. in d.cap.ille, ubi prius dicit, prouocat, & poſtea, compellit; Hæc autem prouocatio ſatis dicitur fieri, cum quis ſuaſionibus, & blanditiis inducitur ab alio ad iurationẽ ſicut à ſimili dicitur quis trahi, & compelli ad ludendum, qui ex ſuaſionibus uel importunis precibus inducitur ad ludendum, ut nos ſupra diximus de ludo in eod.lib. 2. Quare fit, quod licet amiſſum in ludo in foro animæ non ſit reddẽdum, tamen fallit, quando ſic quis ad ludum prouocaretur: quia niſi eſſent homines ſic prouocantes, non tantum iuuenes luderent, quantum faciunt. Sicut dicitur de lenonibus, qui niſi eſſent, nõ ſic ſæpe adulterium committeretur, l.2.§.2. ff.de adult. etiam de receptatoribus latronum, ſine quibus nemo diu latere poſſet,

4 ff.de recept.l.1. In perſona † verò publica poteſt conſiderari exactio per ſimplicem petitionem iuramenti ab eo, quem ſcitur falſum iuraturum. Immo non ſolum Iudex ſimpliciter petendo iuramentum ab aliquo, dicitur exigere, ſed etiã ſi precaretur illum, cum preces ſuperioris habeantur pro iuſſu.l.1.ff.quod iuſſu.ſed modo ex his more ſolito ad caſuum Deciſiones deueniamus.

Et prima ſit. Circa iuramentum publicum, id eſt ratione publicæ iuſtitiæ, Iu-

5 dex, † qui indicit, ſeu exigit iuramentum ab eo, quem ſcit falſum iuraturum, non peccat: modò exigat publico fungens officio, & munere, iuxta ordinem iuris ad petitionem alterius, cap. quamuis, 22.q.1. Vbi Auguſt. inquit, quòd ſicut iurare non ſemper eſt malum: ſed quandoque licitum eſt, quando pro neceſſitate aliqua, & cum cautela iuratur; ita etiam iuramentum recipere, uel exigere ex cauſa neceſſaria, & aliis debitis circunſtantiis obſeruatis, poteſt eſſe ſine peccato; Et ratio eſt: quia iuramentum in iudiciis non exhibetur propter iudicem, ſed propter alios: Vnde non eſt in poteſtate eius iuramentum remittere, quod iuxta ordinem iuris exhibendum eſſet; cum exactio illa non ſit iudicis, ſed partis, ad cuius inſtantiam exigitur, & legis præcipientis. Archid. & Turrecrem. in cap. ille qui, 22. q. 5. & in cap. quamuis, 22. q. 1. Socin. in ſuis fallen. Regula 210. Hinc collige unum notabi-

6 le, quòd † facit quis aliquid ex officio, quod aliàs facere non poſſet, neque debet. arg.opt.in c. ſi ſacerdos, de offic.ordin.6.q.2. c.placuit, extra, de temp. ord. cap.ex tuarum. & cap.ult. opt. text. in c. non prohibeat, de conſecrat. diſt. 2. nam cum nullum ſacramentum ſit maius, nec venerabilius in Eccleſia, quàm corpus Chriſti, cap.nihil, de conſecr. diſt. 2. cap. multi, 1.q.1. conſtat, quòd qui indignus exigit, non minus reus eſt, quàm qui indignè iurat: & tamen ſacerdos, qui Euchariſtiam diſpenſaturus eſt, quamuis eũ nouit horrenda crimina commiſiſſe, ſi probare non poteſt, exegeritq́; ille criminoſus Euchariſtiam, oportebit ſacerdotem ſatisfacere exigenti, ut in præallegato cap. non prohibeat, ita Archid. in capit.2.15.q.5.

7 Secunda. † Iudex, qui aduerſarium non habet, non debet exigere iuramentum ab eo, quem ſcit falſum iuraturum, vel ab eo, quem ſcit citò poſſe labi in periurium, arg tex.in cap.clericos, de cohabit.cler. uel mulier. vbi inquit text. ꝙ non debet Prælatus compellere clericum ad abiurandum concubinam, hoc eſt ad

renunciandum cum iuramento de non redeundo, quando publicè tenet concubinam, ne ad eandem fornicationem inſtinctu Diabolicę fraudis redeundo, periurii reatum incurrat. Hinc inducit illũ text. Do. Ant. de Butr. quòd ſi Prælatus eſt certus, clericum peccatum commiſiſſe, vel delictum, non debet ei indicere purgationem. 15. q. 5. c. presbyter. Sic ſi Iudex certus eſt, quemquam iuraturum falſum, non debet illi iuramentum deferre. Et hoc procedit, quando Iudex procedit ex officio: ſecus autem, ſi iure ordinario, quia tunc nec actorem, nec teſtem poteſt à Iuramento repellere, immò neceſſariò debet admittere, cap. ex parte, c. ſignificarunt, de teſt. Ita Dom. Ant. de But. in d. cap. clericos. Hinc inferunt
8 etiam, quòd Iudex, † qui ſcit accuſatum coram ſe ad pœnam capitis, vel quamcunque aliam, immunem penitus à culpa, quæ ei imponitur, quòd ſi uidet teſtes paratos ad iurandum falſum, quod poteſt recipere: immò per illos etiam condemnare innocentem: nam magis ſequi debet in iudicando documenta legitima, hoc eſt teſtes, & inſtrumenta, quàm illud, quod ipſe nouit, ut priuata perſona. Poteſt tñ uti hac cautela, ut diligentius probationes inductas diſcutiat, ut poſſit earum inueſtigare defectum. Quod ſi non poſſit eas de iure repellere, debet eas in iudicando ſequi. Vnde Auguſt. ſuper Pſalm. Iudex bonus nihil ex arbitrio ſuo facit: ſed ſecundum leges, & iura pronũciat. ita Panorm. in cap. paſtoralis, §. quia verò, de offic. deleg. Innoc. in cap. cum dilecta, in gloſ. magna, in fi. de reſcri. Bar. & Bald. in l. illicitas, §. veritas, ff. de off. præſid. Vnde ſecundum Richar. quodlib. 3. q. 25. tenetur eſſe valde ſollicitus fouere partem illam, quam in conſcientia ſua ſcit eſſe veram, ne pereat propter defectum teſtium, uel debile patrociniũ aduocatorum. Si uerò nullam uiam talem poteſt inuenire, cauſam alii, ſi poteſt ſine ſcandalo, debet comittere, ſecundum Hugon. & Rich. quòd ſi non poteſt, credit Rich. poſſe ſecundum allegata ſententiare, arg. tex. in cap. ſi ſacerdos, de offic. ordin. cap. Deus omnipotens, 11. q. 1. & huic opinioni ſine præiudicio uidetur ſtandum, licèt Felin. in d. c. Paſtoralis, num. 22. limit. 3. & 7. dicat, quòd Iudex in criminalibus, quando pro certò ſcit aliquem eſſe condemnandum ad pœnam corporalem, qui eſt innocens, tunc debet ſequi ſuam conſcientiam: ſed
9 quid facient † executores, qui ſciunt teſtes falſum iurare, & tamen coguntur à Iudice innocentem occidere, uel alio modo punire? Reſpon. Batt. & Rod. quòd non debent obedire, ſi pro certo hoc ſciunt, ſecùs ſi dubitant: quia tunc excuſantur propter obedientiæ bonum, arg.
10 tex. in cap. quid ergo, 11. q. 3. Sed † pone, quòd coram executore dato ad ſententiam exequendam proponitur ſententiã eſſe latam per falſos teſtes, nunquid executor teneatur hanc exceptionem admittere. Innoc. in cap. paſtoralis, de offic. deleg. dicit, quòd non: ſed poteſt tamen ſi vult ad inſtructionem ſui aliqua de falſitate audire, ut ſi quæ videat, quæ ipſum moueant, ſuperſedeat, & ſuperiori referat. Quod idem dicendum videtur, quando executor ſcit ſententiam eſſe iniuſte latam propter falſos teſtes, quam Iudex credebat iuſtam: quia tunc poteſt ſuperſedere, ſuperiori referendo cauſam rationabilem, quare obedire non debet, arg. tex. in cap. ſi quando, de reſcr. Quod ſi à ſuperiore præciperetur, vt ſententia executioni mitteretur, tunc non eſſet obediendum ei, arg. tex. in cap. Dominus, & cap. Iulianus, 11. q. 3.
11 Tertia. Priuata perſona, quæ † hominem prouocat in iudicio ad iurationem, quem ſcit falſo iuraturum, peccat mortaliter, & eſt homicida, quia ſupprimit manum illi, quem cogit iurare, ut ſuo periurio ſe interimat, & hoc modo loquitur tex. in d. c. ille qui hominem, & cap. ſeq. 22. q. 3. Immò text. in d. c. ille, qui dicit, quòd talis vincit homicidam, cum periurium ſit peccatum directè in Deum, & homicidium in proximum, licèt quo ad eccleſiam homicida, qui minus peccat, magis

magis puniatur, cum natura humana maximè abhorreat homicidia. Archid. in d. cap. ille, in fine. Vbi etiam dicit, num. 2. quòd tale peccatum etiam reperitur Dominum puniuiſſe in hoc ſæculo. Nam ut refert Aug. Cum quidam Titius nomine, de Hyppon. Eccleſia uicino ſuo iuſiurandum detuliſſet, & recepiſſet, grauiter nocte ſequenti fuit flagellatus à ſpiritibus. Sed ſi iuſtè ad iurandum prouocaret, eo caſu non eſt peccatum. v. g. Debes mihi centum, petii à te, negaſti, nec probare poſſum, poſſum tibi ſacramentũ deferre, & recipere à te, ſi uis iurare, quia ſemper debeo credere, licèt uideam te paratum ad iurandum, quòd non eris immemor tuæ ſalutis, 1. q. 7. c. ſancimus. Si tamen ſcirem pro certo te falſum iuraturum, uel yehementem haberem præſcriptionem de falſa iuratione, non debeo recipere iuramentum, arg. tex. in c. cleros, de cohab. cler. vel mulier. vbi Do. Ant. notat, contra illos laicos, qui videntes paratum aduerſarium ad periurandum, dicunt, ꝙ uolunt quòd bibat ſibi ſacramẽtum: quia male faciunt, cum dent occaſionem peccandi. Sic etiam Panorm. ex illo textu notat, numquam iuramentum eſſe deferendum illi, contra quem uehementer præſumitur de tranſgreſſione, nã deferens, peccat, quia eſt cauſa interitus illius, d. cap. ille. Pariter nunquam eſt iniungendum alicui per iuramentum id, quod uerisimile eſt illum non obſeruaturum. Quod nota contra nonnullos cõfeſſarios, qui recipiunt à pœnitentibus iuramenta de abſtinendo ab aliquo peccato: vndè potius pœnam ſtatuant. Et hæc eſt ratio, quare iuuenibus non iniungitur ſolemnis pœnitentia. diſtin. 50. cap. pœnitentes.

12 Quarta. † Qui exigit ab aliquo iuramentum extra iudicium ad ueritatis confirmationem ex cauſa neceſſaria, adhibitis circunſtantiis debitis, vel ad dubitationis remotionem, ut quia dubitat de facto, ſed credit uerum iuraturum, non peccat: nam in primo caſu illud fit, ut firmior ſit ipſa promiſſio, & veritatis atteſtatio. In ſecundo caſu neque eſt peccatum: quia ad maiorem certitudinem exigit iuramentum. Bene uerum eſt, quòd licèt malum non ſit culpæ, eſt tamen malum pœnæ, non quidem exhibentis iuramentum, ſed exigentis: cum talis incredulitas ſit quædam pœna, cap. ſignificaſti, de elect. in 6. & de tali iuramento loquitur cap. qui exigit, 22. q. 5.

13 Quinta. † Qui recipit iuramentum ab eo, quem ſcit falſum iuraturum, & ille eſſet paratus iurare, puta, quia ſe offert, & eſt aliqua rationabilis cauſa ad recipiendum tale iuramentum, non peccat mortaliter; quemadmodum licet eius qui paratus eſt per falſos Deos iurare, iuramentum recipere, propter utilitatem, non tamen licet eum inducere ad hoc, quòd per falſos Deos iuret; Sic non peccat is, qui accipit pecuniam ad vſuram ab eo, qui uſuras exercet, & paratus eſt facere, & hoc ſi accipit propter aliquod bonum, quod eſt ſubuentio ſuæ neceſſitatis. Sicut etiam licet ei, qui incidit in latrones, manifeſtare bona, quæ habet, quæ latrones diripiendo, peccant, ad hoc, quod non occidatur. Exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Hiſmael: Noli occidere nos, quia habemus in agro. Hierem. cap. 41. Ceſſantibus tamen his, quòd non ſit paratus, & ꝙ ſit utilitas, peccatũ eſſet, Arch. in c. mouet, 22. q. 1. Pariter lib. 1. noſtrarum Decif. c. 16. num. 29. & 30. diximus, non peccare illum, qui inducit improbum miniſtrum ad conferendum ſacramentum pœnitentiæ: modo ſit paratus illud conferre. Ex quibus omnibus concluditur, ꝙ recipiendo iuramentum ab eo, qui paratus eſt iurare, & ex cauſa rationabili nõ pecco. Si tamen pro certo ſcirem illum falſum iuraturum, quod tamẽ quaſi impoſſibile eſt, cum ſit de re futura, nullo modo recipere iuramentum eſt licitum priuatæ perſonæ, ita Archid. in d. c. ille, qui.

SVMMARIVM.

1 *Metus excuſans qualis eſſe debeat.* (trio.

2 *Metus an ſit iuſtus, relinquitur iudicis arbi*

Metus

3 *Metus lenior indicatur cadere in fœminã, quàm in hominem.*
4 *Coactio abſoluta, & conditionalis qua.*
5 *Coactio abſoluta in quibus differat à conditionali.*
6 *Modus cognoſcendi metum præciſum à conditionali traditur.*
7 *Iuramentum per metum extortum eſt obligatorium.*
8 *Licet animum obligandi non habuerit.*
9 *Iurans per metum pecuniam dare latronibus, aliud mente cogitans, obligatur.*
10 *Proteſtatio, quòd iuramentum fuerit per metum extortum, non iuuat.*
11 *Iuramentum per coactionem abſolutam, non eſt obligatorium.*
12 *In iuramento meticuloſo duplex eſt obligatio.*
13 *A iuramento per metum extorto Romani Pontifices abſoluunt.*
14 *Matrimonium metu contractum an validum ſit.*
15 *Et quid ſi contrahatur propter probabilem ſuſpitionem metus.*
16 *Dos ſoluta propter metum, nullam vim habet.*
17 *Dominium rerum eccleſiaſticarum per metum intercedentem non transfertur.*
18 *Metus in ſententiæ prolatione, an annullet illam.*
19 *Contra iuramentum coactum veniens, an peccet.*
20 *Iurans coactè, quod remedium habeat.*
21 *Iurans non repetere damna, an repetat expenſas.*

De Iuramento meticuloſo. Cap. V.

PRo intelligentia huius capituli tria à nobis præmittenda ſunt.
1 Et primum, † quòd ad hoc ut metus excuſet, debet eſſe talis, quòd poſſit, & debeat cadere in conſtantem uirum, & talis metus excuſat, aliàs non. Et idipſum quoque ſe habet in matrimonio, ut appellant carnali, & ſpirituali. De carnali, 32.q.5.cap.fin. de ſponſ.c. veniens, el 2. & cap. conſultationem, de ſpirituali pater, qui cler. vel vouen. cap. ſi. quod met. cauſa, cap. primo. Secundo,
2 quòd † metus iudicatur iuſtus ex circunſtantiis. Vnde inuenio quòd quandoque excuſat metus verborum, 23.q.8. c. conuenior, & de conſecr. diſt. 7. cap. fuerunt, & 31.q.2. cap. Lotharius. Quandoque metus rerum, diſt. 50. cap. presbyteros, cap. fin. extr. de his, quæ ui. Item quandoque metus Iudicis, 2.q.1. c. in primis, vel alicuius poteſtatis, aut potentis, C. quarum rer. act. non datur, l. pen. Humani enim moris eſt, illum timere, qui poteſt nocere, & prodeſſe, 16.q.2. cap. viſis. Item quandoque metus ſtatus, & honoris, uel ſuiipſius, uel filiorum. l. iſti, ff. quod met. cauſa, vel metus ſtupri, d. l. iſti. Quid plus, quandoque excuſat ſuſpitio metus, ff. loca. l. habitatores. Item quandoque inuenio quòd non excuſat, vbi metus continet cruciatum corporis, uel metum mortis, l. interpoſitas, C. de tranſact. Vndè ad iudicandum an metus ſit iuſtus, inquit Archid. in cap. 1. 15.q.6. & Dom. Anton. in cap. cum dilecti, de his, quæ ui, quòd attendenda eſt qualitas perſonarum, metum ſcilicet inferentis, &
3 perſona cui infertur. Vnde leuior † metus iudicabitur cadere in fœminam, quæ eſt fragilior, quàm qui in hominem, ut not. in gloſ. in cap. cum locum, de ſponſ. & eſt caſus in l. ſi quis, §. ad filias, C. ad leg. Iul. maieſt. notat Hoſt. in Summa, de matrim. §. qualiter. Calder. de his, quæ ui, conſil. 1. Tertiò, quòd abſoluta coa-
4 ctio eſt, cuius † principium eſt extra operantem, non annexa ſed excluſa omninò voluntate operantis, & fit per manuum impoſitionem, uel detentionem. Exemplum: ſi inuitus trahatur ad eccleſiam ad audiendam miſſam, uel ſi inuitus detineatur, vel baptizaret quis Iudæum inuitum. De hac habetur in cap. maiores, extra eod. cap. presbyteros, diſt. 50. Conditionalis verò eſt, cuius principium impellẽs ab extra ante tempus operationis, ſed ſecundum tempus operationis eſt ab intra in operante, quia propter aliquod

præcedens

præcedēte cauſa impellente, hoc eſt periculo, protunc vult, ut peius damnum euitet.
5 Prima † coactio excuſat à peccato, ſed ſecunda non, licèt attenuet culpam, vt notant Doct. in c. ſacris, de his, quæ ui. Prima non poteſt interuenire in emiſſione verbi, vnde ad promittendum iuramentum verbale, quis non poteſt cogi præcisè. Hinc Philoſophus, qui ſecundus vocabatur, qui propter caſum matris loqui nolebat, ſcripſit in tabula, dum à rege compelleretur. Vocis meæ nulla tibi poteſtas tradita eſt. Licèt poſſit cogi ad iuramentum per tactum ad ponendū manum ſuper librum, de iureiur. cap. ſi verò, & quod ibi not. per Abb. Item in verbali deſponſatione voce facta, non poteſt interuenire abſoluta coactio, ſed conditionalis ſic. Sed in actuali, per annulum, ſic. Item abſoluta coactio coniunctionis ſexuum, cadit in mulierem, & non in virum, ut not. de ſponſ. c. is qui, quamuis per Sodomiam poteſt abſolutè vir ſtuprari, ita Dom. Ant. in cap. ſacris, nu. 14. de ſponſ.
6 Modus † aūt cognoſcendi metum ex conditione à preciſo, & abſoluto, eſt; quia conditionalis dicitur, quando quis mortem comminatur alicui ſub cōditione, ſi aliquid non fecerit, prout not. in cap. fin. de his, quæ ui, & per Dom. Ant. in c. 1. eod. tit. Quibus ſic præſuppoſitis, & pręmiſſis, talis Regula
7 præponitur. † Ea, quæ fiunt per metum, ut plurimum regulariter valent, & tenēt. gloſ. in cap. Abbas. Hinc fit, quò[d] iuramentum per metum extortum, [eſt o]bligatorium, cap. verum, extrà, de iureiur. tanquàm habens annexam voluntatem, cum metus non excludat conſenſum, c. merito, 15. q. 1. l. ſi mulier, ff. quod met. cau. Plenè per gloſ. in d. cap. Abbas. & in cap. authoritatem, 15. q. 6. Quę quidem
8 concluſio † ampliatur. Primò, vt habeat locum, etiam ſi animum obligandi non habuerit: nam tam in foro exteriori, quàm interiori, tale iuramentum eſt obligatorium ſub peccato mortali. Hinc qui in nemore captus à latronibus, vel in alia neceſſitate poſitus, aliquid dare, aut facere promittit, & verba iuratoria profert, ſi obligandi animū non habet, mortaliter peccat: cum tale iuramentum ex ſui natura neceſſitatem ſeruandi promiſſa producat, ut ignis calorem: quare tranſgreſſio talis iuramenti eſſet peccatū mortale, ut inquit Sotus, lib. 8. de iuſt. & iure, q. 1. art. 7. Secundò ampliatur, ut intelligatur de eo, qui in nemore captus, metu mortis promitteret pecuniam animo non iurandi: nam licèt tale iuramentum non ſit obligatorium in foro conſcientiæ, vbi de omnibus creditur confitenti, de homic. cap. ſignificaſti. Vnde ſi non habuit animum iurandi, ſed voluit tempus ſolum redimere, & euadere, non obligatur apud Deum, qui ſolum reſpicit cor. 14. q. 5. c. ſi quid inueniſti, tamen in foro iudiciali ſibi non creditur, c. tua, de ſponſ. not. Innoc. in c. veniens, eod. ti. Vndè hoc caſu eccleſia ob reuerentiam iuramenti ſtatuit, quod debeat obligari, quaſi velit in hoc oſtendere uim iuriſiurandi, d. cap. verum, & cap. ſi verò, de iureiur. Et idem tenet ibi Hoſtienſis, ſcilicet, quòd obliget in foro iudiciali. Tum etiam, quia eccleſia potius præſumit animum iurandi, ne præſumat mortale peccatum, cap. veniens, de iureiur. Couar. tit. de pact. 1. par. §. 5. num. 3. Tertiò am-
9 pliatur, † quamuis iurans per metum pecuniam ſe daturum latronibus, aliud mente cogitauerit, verbi gratia, promitto me daturum, aut facturum aliquid, ſi à Iudice coactus fuero, vel ſi cęlum ruat, aut quid ſimile, nam licèt à peccato ſit immunis, Archidiac. in cap. hoc uidetur, num. 6. 22. q. 5. tamen in foro exteriori tale iuramentum eſt obligatorium, quo ad eccleſiam militantem, quæ non iudicat de occultis, an ſcilicet habuerit animum ſe obligandi, uel non. Quartò ampliatur etiam in iuramento extorto per metum talem, qui in virum caderet inconſtantem, c. debitores, de iureiur. verbi gratia, pro uita conſeruanda, & rebus, ideſt maiori parte bonorum, cap. Abbas, quod metus cauſa: quia tunc ratione iuramenti fingitur debitum, & huiuſmodi iuramen-

iuramentum eſt obligatorium: licèt poſtea alio iure fingatur non debitũ, ſcilicet ratione coactionis, vnde poteſt repetere. Arch. in d. c. authoritatem. Quintò ampliatur quoque, ut hoc ꝓcedat, licèt quis ſine culpa ſua incidat in metum, q̃uis tũc ut in præcedenti caſu, poteſt petere reſciſſionem cõtractus per actionem quod metus cauſa: verum ſi culpa ſua incidit in metum, tenent geſta, & nec competit aliquod remedium metum perpeſſo, tex. eſt ſingularis, in l. ſi mulier, ff. quòd met. cauſa, ubi dicitur, quòd ſi liberta ingratitudinem commiſit contra Dominum, & prætextu ne reuocaretur in ſeruitutem, aliquid promiſit Domino ſuo, non ſuccurritur ſibi contra illam promiſſionem, licèt metu ſeruitutis fecerit: & hoc ideò, quia ipſa ſibi intulit metum ingrati animi crimine, & Dominus iuſtè minabatur ſibi de reuocanda eam in ſeruitutem,

10 Abb. in d. c. Abbas, nu. 7. Sextò † ampliatur, etiam ſi fuerit facta proteſtatio, ꝙ iuramentum fuiſſet extortum per metum: quia proteſtatio, quæ facto eſt contraria, non iuuat, de conſtit. c. cum M. diſt. 32. cap. quod interrogaſti, & de regul. cap. uidua. Septimò ampliatur in iuramento aſſertorio, vbi nullus metus excuſat, niſi fortè à tanto, quia potius debet quis omnia mala ſuſtinere, quàm falſum aſſerere, 32. q. 5. cap. ita ne. Limita-

11 tur modo prædicta Regula, † ut ea, quæ fiunt per metum, non teneant, & primo loco in coactione abſoluta, quia talis non habet conſenſum, & potius dicitur pati, quàm agere, cap. presbyteros, diſtin. 50. Secundò in foro exteriori, quando quis iuraret per verba duplicia, aliud in mente cogitans, ut ſi cœlum ruat, promitto tibi pecuniam. Sylu. in verb. iuramentũ, 111. nu. 7. Tertiò fallit, ut non obliget, ſi ſeruatum uergeret in peiorem exitum, cap. in malis, 22. q. 4. cum ſimilibus. Quartò ſi ante iuramentum meticuloſum, uel in ipſo iuramento proteſtatus fuerit iurans, ſe non ſponte, ſed coactè promittere, cap. 1. quod met. cauſa. Et nec obſtat quod diximus in ſexta ampliatione: quia illud procedit, quando poſt iuramentum ſequitur proteſtatio, quia tunc illa facto contraria, non iuuat, ſecùs ſi fuiſſet facta ante, uel in ipſo actu. Ita notanter Cald. in conſ. 1. de eo quod met. cau. Quintò, quando iuramentum profertur ſuper contractu à lege prohibito, tunc enim non obligat ipſo iure, quia propter legis impedimentum, & reſiſtentiam, oportet quòd ſit ſpontè adhibitum. Ita eſt caſus in c. cum contingat, de iureiur. in cap. 2. de pact. in 6. in cap. licèt, de iureiu. in 6. optimus text. in Auth. Sacramenta puberum, C. ſi aduerſ. uendit. vbi dicitur, quòd nullius eſt momenti iuramentum minoris, ſi interuenit metus. Sextò limitatur, quando quis ſine culpa ſua incidit in metũ, nam tunc licèt ob reuerentiam iuramenti quis obligetur, tamẽ audiretur contra iuramentum metu præſtitum, ſi tamen eſſet metus talis, qui caderet in cõſtantem uirum, cap. cum dilecti, quod met. cauſa. cap. ſi verò, de iureiur. vbi tex. ponderat grauiſſimum metũ in relaxatione iuramenti. Sextò limitatur quo ad extorquentem in foro exteriori: Dicit enim Beatus Tho. 2. 2. q. 89.

12 art. 7. quòd in † iureiurando, quod quis profert metu coactus, duplex eſt obligatio: vna, qua obligatur homini, cui promittit, & talis tollitur per coactionem: quia ille, qui intulit hoc, meretur ut ei promiſſum non ſeruetur, l. qui in carcerem, ff. quod met. cauſa, c. Abbas, cum duobus ſeqq. eod. tit. Alia eſt obligatio, qua obligatur Deo, ut impleat quod per nomen eius promiſit, & talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ, quia magis debet damnum temporale pati, quàm iuramentum violare: poteſt tamẽ in iudicio repetere quod ſoluit, uel prælato denunciare, non obſtante quod contrarium iurauerit: quia tale iuramentũ uerteretur in deteriorem exitum: eſſet

13 enim contra iuſtitiam publicam. † Romani tamen Pontifices abſoluunt ab hoc iuramento, non tanquam decernentes huiuſmodi iuramentum non eſſe obligatorium, ſed quaſi relaxantes tales obliga-

tiones iuſta de cauſa. Hæc Thomas. Idē
tenet Ioan. Calder. in d. c. ſi verò. Et ſic
quod dicit gloſſa prædicta in d. c. ſi verò,
quòd iuſiurandum metu extortum eſt
obligatorium, procedit, & habet locum
in foro conſcientiæ, non autem in iudi-
ciali. Idem Calder. in d. cap. ſi verò. Dici
tur autem obligatorium non eo modo,
quo ſunt alia iuramenta, ſed quo ad hoc,
quòd iurans non debuit propria authori
tate contrauenire, ſed prius Romanum
Pontificem conſulere, de elect. cap. vene
rabilem, verbo, nec ualet. Octauò limi-
tatur regula generalis, ut ea, quæ fiunt
per metum, rata ſemper & firma ſint
14 in matrimonio: nā † matrimoniū metu
contractum non tenet, etiam ſi quis in
metum inciderit culpa ſua, cap. veniens,
de ſponſal. Et ratio eſt: quia matrimonia
libera eſſe debent: nam inuitæ nuptiæ
difficiles exitus conſueuerunt habere, c.
requiſiuit, de ſponſal. & ubi metus, vel
coactio intercedit, conſenſus liber dici
non poteſt, cap. cum locum, extr. de ſpon
ſal. Et ſic matrimonium, non concubi-
tus, ſed conſenſus facit, 17. q. 2. cap. ſuffi-
cit: Et non obſtat contra prædicta text.
in cap. inter cætera, 22. q. 4. vbi text. uide-
tur innuere, quòd matrimonium ratum
ſit: quia reſpondetur dupliciter ad illum
text. & primò, quòd ibi non interuenit
iuſtus metus, qui poſſit cadere in conſtā
tem uirum, vel quòd poſt coactionem
ſubſecuta fuit voluntaria, atque ſponta-
nea commixtio, quæ purgauit metum
præcedentem, ut extra, de ſponſ. c. ve-
niens, el 2. vel etiam tertiò intellige ſe-
cundum Ioan. de Anan. in d. cap. Abbas,
nu. 4. in fine, text. in d. cap. inter cætera,
quando quis contrahit matrimoniū per
metum cum illa, quam prius cognouit:
nam tunc matrimonium per metum cō-
tractum tenet. At ſi contrahit matrimo-
nium per metum cum illa, quam num-
quam cognouit, & tunc matrimonium
non tenet, & eſt ipſo iure nullius ponde
ris. Et ita poteſt procedere communis
opinio, quæ ſe habet, quòd matrimoniū
per metum contractum, non tenet, ut di
cit Anan. in d. cap. Abbas. Immò non ſo
lum eſt nullum matrimonium per metū
15 contractum, ſed etiam ſi † contrahere-
tur per probabilem ſuſpitionem metus:
etenim paria ſunt, aliquid fieri per me-
tum, uel per probabilem ſuſpitionem me
tus, ſecundum Innoc. in cap. cum nobis
olim, de elect. Angel. in l. metum, in prin
cip. ff. quod met. cauſ. probatur in l. no-
uiſſime, §. ſi compulſus, & ibi plenius per
Bald. ff. de auth. tutor. optimè facit quod
notat Ioan. And. in cap. inſinuante, qui
clerici, uel vouent. Bart. in l. de pupillo,
§. ſi quis ipſi, ff. de noui operis nunciat.
Franc. de Aret. conſil. 14. nume. 18.
16 Nonò † limitatur in dote: nam dos
ſoluta, vel promiſſa propter metum, nul
lam uim habet, ut in l. ſi mulier, §. ſi dos,
ff. quod met. cau. Calder. eod. tit. conſ. 2.
& ratio eſt: quia quemadmodum ma-
trimonium debet eſſe liberū, ita & dos,
quæ eſt acceſſoria ad matrimonium, ut
notat glo. in d. §. ſi dos. per tex. in c. acceſ
17 ſorium, de reg. iur. Decimò, † in rebus
eccleſiæ per metum traditis: Non enim
transfertur dominium intercedente me-
tu, cap. ſi quis presbyterorum, de rebus
eccl. non alien. & eſt communis opinio,
ut per Abb. in d. cap. Abbas, nu. 10. Et nō
obſtat text. in cap. 1. 75. q. 6. ubi rei eccle
ſiaſticæ alienatio admittitur, licèt metus
interceſſerit: quia intelligitur, modo duo
concurrant. Primum, quod fiat in caſu
licito, ſecundum, quod ſeruetur forma
à iure ſtatuta, ſiue tradita, ut eſt text. in
Cle. 1. de rebus eccleſ. non alien. Panor.
in cap. eccleſia, de conſtit. quia his ob-
ſeruatis, conceditur alienatio, licet me-
tus interceſſerit: cum coacta uoluntas,
ſit voluntas, 15. q. 1. cap. meritò. Vnde-
cimò, in voto, cap. 1. de his quæ vi; quia
illud pendet à libera voluntate uouentis:
cum res ſit conſilii, & non præcepti. 32.
q. 1. cap. integritas, extra de voto, c. licet.
Et uoluntarium militem elegit ſibi Chri
ſtus, & coactum ſibi auctionatur diabo-
lus, 15. q. 1. cap. non eſt. Duodecimò, in
danda authoritate: vnde authoritas tu-
toris per metum extorta, nullius eſt ro-
boris,

boris, l. 1. in fine, ff. de auth. tut. Tertiodecimò, in iuriſdictionis prorogatione per metum, l. 2. 1. reſponſo, ff. de iudic. qui text. licèt ſpecialiter loquatur in eo, qui per metum prorogauerit iuriſdictionem alterius iudicis, tamen gloſſa in d. c. Abbas, ſimpliciter intelligit etiam in tranſlatione; & hunc intellectum uidetur approbare Bart. in l. decernimus, C. de ſacroſan. eccleſ. Et ratio eſt: quia ubi agitur de iuriſdictione conferenda, metus uitiat actum ipſo iure, d. l. 2. Decimoquartò, in eo, qui per metum facit teſtamentum, l. quæ teſtamento, in fi. ff. de teſtam.
18 Decimoquintò,† in ſententiæ prolatione, 11. q. 3. cap. iniuſtum. Ratio autem eſt: quia actus ſententiæ pendet à libero arbitrio ſententiam dicentis, 3. q. 7. capit. iudicet: ſed vbi metus intercedit, liber cõſenſus dici non poteſt, cap. cum locum, de ſponſal. Verum adnotandum, quòd communiter tenetur contrarium, per id quod notat glo. 11. q. 3. c. quatuor, & in c. 1. de his, quæ ui. in 6. Bald. verò in l. decernimus, C. de ſacroſanct. eccleſ. dicit, quòd Domini Decretiſtæ dicunt, quòd in ſententia clauium, hoc eſt cenſuræ, metus reddit ſententiam nullam, quia claues non debent vim pati. Sed in aliis ſententiis temporalibus ſecus eſt, allegat notata in d. c. quatuor. Quare Bald. videtur ſentire, quòd ſententia excommunicationis lata per metũ, ſit nulla, cuius contrarium tenet gloſ. in d. cap. 1. Tu tamen dic ſecundum Hugon. quod ſi ſententia excommunicationis profertur per metum, contra iuris ordinem, ſententia ipſo iure nullius eſt momenti, aliàs ualet, & tenet, ſed probato poſtea, quòd metu lata ſit, reuocari debet, ad hoc 9. q. 3. cap. fratres, 24. q. 3. c. comperimus, & in hac ſententia reſidet Archid. in d. cap. 1. nu. 6. Vltimus caſus eſt in procuratoris inſtitutione, arg. extra, de procur. c. accedens. Hos caſus ponit Hoſtien. de his, quæ vi. cap. fin. gloſ. in d. cap. Abbas. Sed modò videamus de quibuſdã dubiis circa iuramentum coactum. Et primũ ſit. An pec-
19 cet † qui contra ſuum iuramentum coactum venerit? & videtur, quòd non, per tex. in c. ſi verò, extra eod. Sed Archid. in cap. habemus, 22. q. 1. dicit, quod eſt peccatum mortale. Vnde fit, quòd ſi quis metu graui coactus iurauerit rem ſuam iam ab ſe traditam non repetiturum, tunc illã repetere non põt abſque peccato mortali, niſi abſolutus à Sũmo Pontifice fuiſſet, de elect. c. venerabilem, §. pen. qui aliquando ſolet abſoluere homines non quaſi decernens hoc iuramentum non obligare, ſed huiuſmodi obligationem relaxans, ex iuſta cauſa. Secundum,
20 quod remedium† habebit coactè iurans rem ſuã ſe alteri daturum. Reſp. quòd tradat, & poſtea repetat. Sed quid ſi iurauerit non petere abſolutionẽ à tali iuramẽto? Dic, quòd poteſt id eccleſiæ denunciare, & eccleſia ad eius denunciationem ipſo proprio motu poteſt abſoluere, extra, de iureiur. cap. quemadmodum, in fine. Tertium, an qui iurauerit ſe non
21 repetiturum damna,† poſſit repetere expenſas? dic, quod ſic: quia aliud eſt damnum, & aliud expenſæ. Quartum, vtrum qui aliquid extorſerit per metum, teneatur reſtituere? Reſp. breuiter, quòd debet reſtituere non ſolum quæ eripuerit per talem metum, ſed etiam omnia, quæ amiſerit ille, cui fuerit illatus metus, l. ſi cum exceptione, §. Pedius, ff. quod met. cauſa. Quod tamen fallit, ſi dans fuerit cauſa ſui metus (v. g.) Minatur quis accuſationem, de crimine verè perpetrato, licèt talis, qui minatur, turpiter accipiat aliquid, ut ab accuſatione deſiſtat, tamen neceſſariò reſtituere non tenetur, ſi aliàs potuit donare: at ſi incutitur timor iniuſtè. Exemplum, pater comminatur ſe interfecturũ adulterum cum filia, quod de iure ciuili licèt: ſed in Canone contrarium reperitur, vnde lex debet cedere Canoni, 10. diſt. c. lege. Tunc tali metu extortum, teneri non poterit in conſcientia. Facit text. in cap. inter hæc, 33. q. 2. niſi in reſarciendo ſuum intereſſe puta famæ læſæ, & honoris, Sylu. in verbo, metus, q. 6. & finali.

SUMMARIUM.

1 *Fides ſeruanda, ſi fides ſeruetur.*
2 *Fides non ſeruanda, vbi non eſt æqualis contrahentium conditio.*
3 *Fides in obligationibus non reſpectiuis minimè ſeruatur.*
4 *Promiſſio iurata continens diuerſa facta, ſi vnum non ſeruatur, eſt etiā ſeruanda.*
5 *Promiſſio ſeruanda eſt facta principaliter Deo, licèt per aliā partem non ſeruetur.*
6 *Fides an ſeruanda eſt quando vergeret contra ius publicum, & per conſequens bannito.*
7 *Fides an ſeruanda non ſeruanti in contractibus innominatis, executione facta.*
8 *Ad primam actionem ipſo iure ſublatam aliquis redire non poteſt.*
10 *Fides ſeruanda non ſeruanti, quando ſoluit pœnam.*
11 *Fides non eſt frangenda frangenti in materia treugarum.*
12 *Fides vt ſeruetur, illi competit actio qui prius adimpleuit promiſſum.*
13 *Fidem non frango, ſi ideo non ſeruo, quia tu prius illam fregiſti.*
14 *Clericus non licitè Epiſcopum contemnit, licèt ab Epiſcopo contemnatur.*

De conditione, quæ in Iuramento intelligitur, ſi mihi fides præſtetur. Cap. VI.

SVbſequenter uidendum eſt de tacita tantum illa conditione, quæ in Iuramento promiſſorio ſubintelligitur, ſi mihi fidem ſeruaueris, cap. peruenit, el 2. de iureiuran. Nam aliæ ponuntur per Doctor. in cap. quemadmodum, tit. noſtro. vt ſi Papæ placuerit, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, & ſimilibus, &c. Igitur una inter conditiones tacitas, quas habet Iu-
1 ramentum promiſſorium eſt iſta: † Si mihi fidem ſeruaueris; Ideò ſi mulier contra fidem ſponſalium, uel matrimonii venerit, licèt iurauerim eam ſemper tenere pro uxore, vel ducere eā, poſſum non obſtante iuramento venire contra, de iureiur. capit. quemadmodum. Facit etiam tex. in cap. eſto, diſt. 93. vbi dicitur: Cur ego te habeam in Principem, cum tu me non habeas in Senatorem. Facit etiam tex. in cap. venientes, & in cap. veniens, extra, eod. Vbi iurans ſtare mandato alicuius, ſi mandatur aliquid fieri contra iuramentum licitè præſtitum, illud ſeruare non tenetur, cum tale iuramentum non extendatur ad veriſimiliter non cogitata. Concordant denique iura, in l. cum proponas. C. de pact. & l. ſi conuenerit, ff. pro ſocio, 28. q. 2. cap. ſi infidelis, gloſ. in cap. fruſtra, de reg. iur. in 6. Et ideò iurans ſeruire Domino feudi, non tenetur ſeruire ablato feudo, arg. cap. 1. de feudo. c. potuit, extra, locati. Et promittens nō expellere emphyteutam, intelligitur ſi ſeruauerit promiſſa ex parte ſua, l. quæro, §. inter locatorem, ff. locati. Et Doctor obligatus ad lecturam, licitè deſiſtet, ſi ſibi non ſatisfit. Ita Dom. Ant. & latius Panorm. in d. cap. peruenit. Sed modo ſunt nonnulli caſus, in quibus rumpenti promiſſionem, vel iuramentum, debet fides ſeruari. Et primus
2 eſt. † Vbi non eſſet æqualis perſonarum conditio: & ubi culpa poſſet alteri imputari. Exemplum, ſi maior ex contrahentibus eſſet vnus, & alter pupillus, ff. de actio. empt. l. Iulianus, §. ſi quis à pupillo. Quod ideo eſt: quia fuit in culpa, contrahens cum pupillo ſine tutore, igitur regula procedit, quando contrahentium eadem eſſet conditio. Henr. in d. c. peruenit. Franc. in reg. fruſtra, de reg. iur. in 6.
3 Secundus caſus † eſt, quando obligationes non ſunt reſpectiuæ ad inuicem, id eſt non inflectuntur ad idem factum, ſed ad diuerſum, (ut puta) promiſi tibi ſimpliciter dare certum librum, & iuraui, tu poſtea iuraſti aliquid facere, certè, licèt non adimpleam promiſſionem meam, tamen tu non euitas periurium, ſi differs adimplere promiſſionem tuam, quia tu nō promiſiſti ratione promiſſionis meæ, ſed ſimpliciter. Habet ergo locum regula, in obligationibus adinuicem reſpectiuis.

uis, & circa idem capitulum, uel connexum, & non circa ſeparatum, ut latè per Dom. Ant. & Abb. hic. Quomodo autem cognoſcantur capitula ſeparata, vide Anchar.conſ.204. incip. Iudex. Tertius
4 caſus eſt, † quando promiſſio inrata continet et diuerſa facta: quia fidem non ſeruāti circa vnum pactum vel capitulū, ſeu factum, non eſt ſeruanda circa aliud capitulum, uel pactum, argum. ff. de legat. 2. l. cum pater, §. libertis. Et ratio eſt: quia ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio, c. ſi eo tempore, de elec. in 6. c. quia ſæpe, de
5 præb. in 6. Quartus, † quando promiſſio fuiſſet facta Deo, & principaliter concerneret ipſum Deū; quia tunc licèt una partiū fidem fregerit, vel non ſeruauerit, tñ altera fidem ſeruare tenetur. Probatur in cap. quod Deo, 33. q. 5. vbi licèt vxor adulterata fuerit, uir tamen adulterari nō debet, & adulterando, peccat, & hoc ſatis innuit Bern. & Hoſt. in d. c. peruenit, in fine gloſſæ ſuæ. Sed tu dic quod obligatio, quæ eſt inter maritum, & uxorem, non eſt ſub conditione, ſi alter fidem ſeruauerit. Immò pure obligatur vnuſquiſque Deo ad fidem ſeruandam, & ideo licèt alter fidem fregerit, non poteſt alter frangere: Immò puto, quòd ſi pacto expreſſo conueniret, iſtud pactum eſſet turpe, & non eſſet ſeruandum, Guido Papa
6 in d. c. peruenit, num. 4. Quintus, † quādo fides ſeruata vergeret contra ius publicum: quia eo caſu fidem non ſeruanti fides ſeruari non debet: Hinc ſi facta eſſet pax inter duos, & promiſſum eſſet ꝙ alter alterum non offendat perſonaliter, nec realiter, ſi alter alterum, ſcilicet bannitum occidat, non rumpit fidem. Quod dictum amplia, etiam ſi pax eſſet facta poſt bannum: Nam licèt hoſti etiam ſit ſeruanda fides. 22. q. 4. c. Innocens, tamē tex. ille intelligi debet de hoſte priuato, & non de publicè bannito: quia ius publicum per pactum tolli non poteſt, l. ius publicum, ff. de pact. Bald. in l. accuſationis, C. quod met. cauſa, qui intelligit de bannito, qui poteſt à quolibet de populo occidi, aliàs ſi ſtatutum permitteret occiſionem ſoli ipſi offenſo, tunc pax eſſet ſeruanda. Sed an intelligatur rupta pax inter duos, qui cum alterius vxore adulterium committeret, vel furtum faceret, dic, quòd non: ita Bar. in l. verum, ff. de furt. quia id non facit animo vindicandi, ſed cauſa libidinis, vel gratia lucrandi: ſecus ſi faceret cauſa vindicandi, & iniuriam inferendi, quia fortè paſſus ſit ſimilem iniuriam, de qua facta eſt pax: quia tunc dicitur pax rupta, ſecundum Bart.
7 ibi. Francus in d. reg. fruſtra. Sextus † eſt, in contractibus innominatis, poſt executionem factam: Vnde ſi tibi librum vendidi, & eum tradidi, ut decem mihi dares, non potero poſt traditionem libri petere librum, vt in l. ancillæ, C. de rei uendic. ſed agendum eſt ad pretium, l. inciuile, C. de rei uendic. Et ita Bald. limitat regulam: Frangenti fidem, & cap. in l. cum proponas, C. de pact. ſed hæc mihi non videtur vera fallentia, loquimur enim de ſecunda perſona, non autem de prima: hoc eſt, quando fracta fide quis poſſit frā-
8 gere illam. Septimus eſt, † quando prima actio fuit ipſo iure ſublata, quia tunc ad eam redire non poteſt, glo. magna in l. mora, C. de pact. gloſſa in l. cum proponas, 2. C. de pact. Exemplum habes in c. cum inter R. ſeniorem, §. nos autem, extra, de elect. vbi habes, quòd ille R. ſenior qui renunciauit electioni de ſe factæ, nō poteſt redire ad eam, licèt fides ſibi non ſeruetur. Et ratio eſt: quia per illam renunciationem ſublatum fuit omne ius ſibi competens ex electione. Cum enim quis renunciat beneficio, purè, & ſimpliciter, & ſine pactione aliqua renunciare debet, de offic. deleg. c. ex parte 1. c. cum pridem, de pact. & ideo ad ius priſtinum non reuertitur, vt no. Ber. in d. c. cum inter. Et ratio huius eſt: quia actio, vel ius ſemel extinctum, nunquam reuiuiſcit, l. qui res. §. aream, ff. de ſolut. cap. quæris, verſ. non poteſt, de conſec. diſ. 4.
9 Octauus † caſus eſt, vbi ille, qui fidem mihi non ſeruauit, ſoluit mihi pœnam, in quam per illam incurrit: nam poſtea teneor ſeruare ipſi fidem: quia ſolutio

G 3 pœnæ

pœnæ habetur pro obſeruantia contra-
ctus, cum pœna ſuccedat loco ſolutionis
rei principalis debitæ, l. prædia, ff. de act.
empt. l. apud, §. Labeo, ff. de doli exceptio-
ne. Cynus in l. petens in 2. quæſt. C. de
pact. & procedit etiam ſi iuramentum in
teruenia t, d. cap. peruenit, el ſecondo.
10 Nonus, † quando in pacto eſſet appoſi-
ta clauſula, quòd etiam ſecuta contrauen
tione ratum maneret pactum, & ut alio
non ſeruante fidem, alter nihilominus
ſeruet: quia tunc fidem frangenti etiam
fides ſeruabitur, ſecundum glo. mediam
in d. c. cum inter R. Io. Andr. in d. c. per-
uenit. Quo caſu poterit pars ſeruans fi-
dem agere contra illum, qui obligationi
contrauenit ad intereſſe, uel pœnam, ſi
pœna fuerit appoſita in contractu. Quã-
uis vt tenet Felynus in d. c. peruenit, cir
ca finem, multi affirment contrarium:
quia clauſula rato manente pacto, nihil
operari debet ad commodum ipſius pri-
mi non obſeruantis pactum, glo. in l. qui
fidem, ff. de tranſact. Imola in c. potuit,
extra loca. Et quia per hoc uidetur dari
materia delinquendi, & dolus uidetur
remitti, quod eſt prohibitum de iure, l.
quæritur, ff. de pact. dotal. tamen Socin.
in ſuis fallentiis, regula 149. reſidet cum
Ioanne Andrea, dicens, quòd dolus nõ
patrocinatur, cũ poſſit agere ad intereſſe.
11 Decimus † caſus eſt, in conuentione fa-
cta ſuper treugam, quia non poſſum fran
gere fidem frangenti eandem mihi, mul-
tipliciter, donec tempus duret treugarũ.
ff. pro ſocio, l. actione, §. diximus. Do. An
ton. de Butr. in d. c. peruenit, & ibi Ioan.
de Anan. ſed aduerte, quòd dictus §. dixi
mus, nihil facit, ſecundum Guid. Papam,
in d. c. peruenit, tamen ita communiter
tranſeunt Doct. Licèt Imola in l. qui ſer-
uum, de verb. oblig. dicat, quòd illud po-
tius procedit de conſuetudine, quàm de
iure. Felin. in d. c. peruenit, num. 5. Exce-
ptis his caſibus ſemper in iuramento ſub
intelligitur conditio. Si mihi fides præ-
ſtetur. Ex qua regula, nonnullæ deducũ
12 tur illationes, & prima. † Seius iurat
dare Titio decem, ſi Titius det ſibi Sti-
chum, quem Titius iuramento promi-
ſit, quod ille primo promiſſum ſeruare te-
netur, qui primo fuit requiſitus per tex.
in d. cap. peruenit, vbi dicitur, promitten-
tem non teneri, ſi quando conſtat reum
conditioni non paruiſſe, & hoc conſtare
non poteſt, niſi fuerit requiſitus, & non
ſeruauerit promiſſum: igitur qui requi-
ſitus adimpleuerit promiſſum, poteſt age
re poſtea contra alium, vt ſibi fides ſerue-
tur: quia qui ſub conditione promiſit,
non tenetur, niſi conditio adimpleatur,
Inſti. de verbor. oblig. §. ex conditionali.
Oportet ergo illum prius implere, ſi pe-
tere vult, aliàs petitio eſſet nulla, cum nul
la ſit alterius mora, ff. de verbor. oblig. l. ſi
13 pupillus. Secunda, ſi † promiſi te non of
fendere ſub pœna, & poſtea tu offendis,
ſi ego te offendo, non inculpabor de pa-
ce fracta, nec committitur pœna. Ita Io.
Andr. in d. reg. fruſtra. Abb. in c. quem-
admodum, in 3. not. de iureiur. Benè fa-
cit text. in l. qui cum matre, §. libertus,
ff. de bon. libert. ibi, ignoſcendum eſt ei,
ſi voluit vlciſci prouocatus. Et non dici-
tur fractor pacis, qui ex cauſa noua offen
dit, ſecundum Bart. eleganter, in l. aut fa-
cta, §. cauſa, per illum text. ff. de pęnis, &
ſequitur Dom. Anton. in c. 2. de renunc.
Et in dubio præſumitur cauſa noua, ſe-
cundum Bal. ſolenniter, in l. ſi prædium,
in pen. col. C. de ædil. act. Et cum illis cõ
cordat idem Bald. in l. cum proponas, in
princ. C. de naut. fęn. dicens, quòd in qua
cunque promiſſione, quam quis facit al-
teri, ſemper intelligitur conditio, niſi ex
culpa alterius partis aliud euenerit. Qui
nimmò ipſe prouocatus ſecundo offen-
dens, poterit petere pœnã à primo, ſecun
dum Bart. Bald. & Imol. in l. cum pater,
§. libertis, ff. de leg. 2. per illum tex. in ver.
cæterum. Verum ſi ambæ partes contra
ueniſſent, & non appareret de priorita-
te, ſecus eſſet: quia exactio pœnarum
tũc compenſatur, per tex. ſing. in c. conſti
14 tuius, de pœnis. Tertia, † quòd licèt
per prædicta uideatur dicendum, quod
clericus poſſit licitè contemnere Epiſco-
pum, ſi ab eo contemnatur: quia dolus
dolo

dolo compenſatur, & fides non eſt ſeruanda non ſeruanti, c. ſi ducturi, 32. q. 6. tamen cum non ſit æqualis comparatio ſubditi ad Prælatum, & filij ad patrem, contrarium eſt dicendum. Et non obſtat tex. in c. eſto, diſtin. 95. vbi habetur, Cur te habeam in Principem, cum tu me non habeas in Senatorem: quia vt dicit Hugo, Hieronymus loquitur quod ſolet loqui vulgus, vel narrat quòd non debeat fieri, ſed quod ſolet accidere. Cũ enim quis à Prælato ſuo ſe videt negligi, vel contemni iniuſtè, ſtatim eum negligit, uel paruipendit, ita Card. à Turrecrem. in d. c. eſto, num. 1.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in interitum ſalutis æternæ vergens non obligat.*
2 *Iuramentum de tenendo ſecretum, quando non obſeruandum.*
3 *Iuramentum tenendi occultum, ſi per alios veritas ſciri non poteſt, propria authoritate frangi poteſt.*
4 *Iuramentum, quod vergit in diſpendium ſalutis æternæ, non obligat.*
5 *Inter interitum, & diſpendium diſcrimen.*
6 *Iuramentum quod eſt contra ſalutem corporalem eſt, non ſeruandum.*
7 *Iuramentum non petendi alimenta à patre, an ſit obligatorium.*
8 *Votum non ligat propter periculum mortis, vt iuramentum.*
9 *Iuramentum præſtitum ratione iracundiæ, non valet.*
10 *Iuramentum præſtitum contra Canonica ſtatuta, non valet.*
11 *Iuramentum vbi maxima neceſſitate ſuperuenit, an obliget.*
12 *Iuramentum de re Eccleſiæ per Prælatum non repetendo, an ſit obligatorium.*
13 *Iuramentum vbi primum eſt licitum, & honeſtum, tunc eſt obligatorium.*
14 *Iuramentum ſecundum ſi obuiet primo promiſſo, quod obſeruandum.*
15 *Iuramentum, & votum, quando ſibi inuicem aduerſantur, quod obſeruandum, num. 17. vſque ad 20.*
16 *Iurans exercere opus corporale, an poſſit religionem ingredi.*
21 *Iurans ſeruare volumen ſtatutorum, quod ſeruandum, ſi ſunt duo contraria. vide quatuor Deciſiones. vſque ad nu. 23.*
23 *Statutis proprio iuramento confirmatis, an liceat alicui venire contra.*
24 *Statuentes an ex rationabili cauſa poſſint ſtatuta tollere abſque periurio, & num. 25. & 26.*
27 *Superior tollens ſtatutum Vniuerſitatis iuratum, an illi de Vniuerſitate teneantur ad obſeruantiam iuramenti.*
28 *Canonicus iurans ſeruare ſtatuta Eccleſiæ. vide etiam nu. 29.*
30 *Succeſſores iurantium, an ſint periuri veniendo contra ſtatutum iuratum.*
31 *Iuramentum an præſtari poſſit per procuratorem.*
32 *Iuramentum vt non obliget ſucceſſorem extende ad promiſſionem obedientiæ, ad Votum, Matrimonium, & Excommunicationem, vſque ad num. 36.*
37 *Iurans pro ſe, & ſucceſſoribus, non tenetur amplius iurare, ſed tantum recognoſcere tenetur ſe ſubditum. Sed quid ſi nihil dixit de ſucceſſoribus. nu. ſeq.*
39 *Iuramentum præſtitum ſub nomine dignitatis, an tranſeat ad ſucceſſores.*
40 *Papa, & Imperator an ardua tractare poſſint abſque conſilio procerum.*

De regulis, quibus dignoſcitur iuramentum non ſeruandum. Cap. VII.

Svbſequenter conſiderandum eſt, quando iuramentum non ſit obligatorium: quod hiſce regulis dignoſci poteſt. Qua-
1 rum † prima ſit vbi iuramentum vergit in interitum ſalutis æternæ, nullo pacto eſt obligatorium, cap. ſi uerò, de iureiur. Quod, tunc dicitur, cum iuratur aliquid quod eſt mortale in ſe, vt corrumpere monialem, iugulare patrem, fauere vſuris, &c. nam tunc tale iuramentum nullo iure tenet nec diuino, nec humano,

cum non ſit inuentum ad inducendam
huiuſmodi obligationem, 22.q.4. c.inter
cætera, ſed ad faciendam fidem, 22. q. 1.
c. ita. Quare in his caſibus poteſt iurans
propria authoritate contrauenire, 22.q.4.
c. 2. & c. in malis, & c. non eſt obligato-
rium, de reg. iur. in 6. licèt animo ſeruan
di ſcienter illa illicita ſeruare iurauerit,
c. 1. de iureiur. in ſexto, in verbo, non ſer
uanda. Vbi Archid. & Franc. nam tale
iuramentum potius dicitur periurium,
c. animaduertendum, 22. q. 2. Quamuis
debeat pœnitere, 22.q.4.c.1. quia pecca-
uit iurando, gl. in d.c.1. vnde ei indicen-
da eſt pœnitentia, c. cum quidam, §. fi. de
2 iureiuran. huiuſmodi eſt † iuramentum
præſtitum de tenendo occultum: quia
tale iuramentum vt temerarium, nõ eſt
ſeruandum, quando de alterius præiudi
cio agitur, & ideo non repellit à teſtimo-
nio. Et ratio eſt: quia ſeruari nequit abſ
que interitu ſalutis æternæ, quia inducit
mortale, ſcilicet taciturnitatem ueritatis,
11. q. 3. c. quiſquis, de crim. falſi, c. 1. pro-
batur ſpecificè de teſtib. ca. intimauit, &
c. conſtitutis, el primo, & utrobique per
glo. & Innoc. in d. c. conſtitutis, & c. teſti
monium, eod. titu. Quare ſic iurantes de
nunciandi ſunt non teneri iuramento,
d. c. conſtitutis, c. olim, de accuſat. & ipſo
iure non tenentur, de offic. ordin. c. quia
plerique, in fine, quod capitulum, licèt po
nat caſum ſpecialem, quando prælatus
aſtrinxit ſubditum iuramento ad non pa
rendum ſuperiori inquirenti ſtatum Ec-
cleſiarum, vel perſonarum: tamen ex ea-
dem æquitate idem eſt & in alio caſu,
quando deuenitur ad taciturnitatem ue
ritatis in alterius præiudicium: hinc fit,
3 quòd † quando ueritas per alios neſci-
tur, nec ſciri poteſt, & agitur de alterius
præiudicio, debent, & poſſunt propria
authoritate contrauenire, 22.q.4. per to-
tum, d.c. ſi verò, el 1. vbi tex. expreſſus,
abſque metu periurij: imò ut dicit In-
noc. in d.c. teſtimonium, ex quo non ſer
uant, pręſumuntur de peccato pœnituiſ-
ſe, quod commiſerunt iurando, ex quo
concluditur, quòd ualet teſtimonium,
etiam non dato quòd pœnituerint, &
hoc expreſsè tenet Archid. 6. q. 1. c. qui-
cunque, dicens, hanc eſſe communẽ om-
nium Doctorum ſententiam. Secun-
4 da, † iuramentum, quod vergit in diſpen
dium ſalutis æternæ, nullo pacto eſt obli
gatorium, optimus tex. in c. 2. in uerbo,
diſpendium, de pact. in 6. Quod nunc di-
citur, cum iuratur aliquid, quod eſt ue-
niale in ſe, facit tex. in c. ſi aliquid, 22. q.
4. optime facit tex. in d.c.2. quia ubi tex.
in c. ſi uerò, dicit, interitum ſalutis ęter-
næ, ille dicit, diſpendium: quo etiam ver
5 bo utitur † text. in c. cum contingat, ti.
noſtro. Sed planum eſt, quòd interitus
denotat mortem, at diſpendium, dam-
num paruum: per quod patet, quòd mul
tum etiam differant. Archid. Io. Andr.
& Geminianus in d. cap. 2. Tertia, iura-
6 mentum † tale eſt, quod ſeruatum uerge
ret in interitum ſalutis corporalis, non
eſt ſeruãdum, gl. in c. dilectus quod met.
cauſa, & in c. veniens, tit. noſtro. Quod
procedit, ſiue iuramentum tendat in mor
tem alterius, cap. 2. 22. q. 4. eſt contra offi
cium pietatis, & charitatis, nonnunquã
adimplere ſacramentum promiſſum, ut
Herodes, qui iurauit, quicquid petitum
eſſet, daret filiæ Herodiadis, & necem
Ioannis pręſtitit, ne promiſſum denega-
ret, eſt etiam text. in §. quiſquis, 22. q. 4.
qui affirmat, non eſſe adimplendum iu-
ramentum denegandi alimẽta fratri, aut
ſororibus, ſiue non petere alimenta pro
7 propria perſona. Quare † Io. And. dicit,
quòd filius emancipatus, qui iurauit de
cętero non petere alimenta à patre ſuo,
laborans inopia, hoc non obſtante, illa
petere poteſt. Hinc etiam Panor. in c. ſi
verò, ti. noſtro, inuehitur contra Cartu-
ſienſes, quòd non obſtante Regula, &
uoto, debent carnes comedere, quando
non aliter poſſent mortem euadere quã
per eſum carnium, facit tex. in cap. conſi-
lium, §. cum autem, & §. pręterea, de ob-
ſeru. ieiun. vbi Innocentius III. Bracha-
renſi Archiepiſcopo ſcribit, quod poteſt,
& debet ſupportare illos, qui in quadra-
geſima, uel in aliis ieiuniis ſolennibus in
firman-

firmantur & carnes comedunt, & hoc, ut maius in eis periculum euitetur. Vbi exponit gl. in verbo, periculum, idest mortis. Tum etiam, quia ſicut iuramentum,
8 ita etiam uotum † non ligat propter periculum mortis, cum pari paſſu ambulent. Quod uerum eſt, quādo ex aliquibus probabilibus circumſtantiis medici affirmarent infirmum moriturum abſque prædicto eſu carnium. Verum dum gloſſa in dicto cap. ſi verò, exemplificat de Roma, ipſam declarat, per aliam gloſſ. 7. q. 1. in cap. qualiter, quæ ſimpliciter notat, quòd ſanum eſt ſtare Romæ: ſed quod iuramentum non ſit ſeruandum, quando vergit in interitum ſalutis corporalis, gloſ. in d. cap. ſi verò, intelligit, quando mors vergeret directè in dictum interitum, ſecus verò, ſi occaſionaliter: hinc dicit ſeruandum eſſe iuramentum, ſi Gallicus iuraret ſe moraturum Romę in Auguſto, licet occaſione talis iuramenti poſſet vita temporalis adimi, ſi tūc Romæ moraretur, glo. in d. c. ſi verò. Quod dicunt Doctores verum, ubi de hoc non haberetur veriſimilitudo, aliàs ſecùs, ut quia à medicis iudicaretur moriturus ex tali habitatione. Dom. Ant. in d. c. nu. 4. Quarta, quando iuramentum uergit in detrimentum omnium rerum, uel maioris partis, ſine quibus non poſſet homo temporalem uitam ducere, 22. q. 4. cap. ſi.
9 §. fin. Quinta, † quando iuramentum eſſet præſtitum ratione iracundiæ, & temeritatis, cum tunc conſenſum voluntatis non uideatur habere, cap. quod Dauid, 22. q. 4. not. in cap. ex litteris, extra, de diuorr. in cap. ſicut ex litteris, tit. noſtro. Non enim iuramentum eſt vinculum iniquitatis, cap. inter, 22. q. 4. extr. eod. cap. quanto. An verò ſit peccatum mortale iurare calore iracundiæ, aliàs di-
10 ximus. Sexta, † quando iuramentum eſſet contra Canonica ſtatuta. Exemplū habes in cap. ſi diligenti, de foro compet. Vbi clerici etiam voluntarii, non poſſunt paciſci iuramento, vt ſæcularia iudicia ſubeant, cum non ſit beneficium perſonale, cui renunciari poſſit, ſed potius toti Collegio Eccleſiaſtico ſit publicè indultum, cui priuatorum pactio derogare nō poteſt. & cum iuramentum ſit contra Canonica ſtatuta interpoſitum, cap. inoli
11 ta, cap. placuit, 11. q. 1. Septima, † vbi ſuperuenit maxima neceſſitas, & ſuperioris licentia haberi non poteſt, cap. anteceſſor, 11. q. 3. & ibi Gemin. ex quo tex. colligit Archidia. & Turrecrem. quòd in promiſſis implēdis magis animus, quàm forma verborum debet attendi, vnde immunis eſt à reatu periurii, qui excommunicatis communicat corpore, & non animo, & hoc ex neceſſitate. Facit etiā tex. in cap. conſilium, de obſeru. ieiun. & in cap. licet, de pœnit. & remiſſ. Et ratio eſt: quia res uenit ad illum caſum, de quo ſi cogitaſſet ab initio, non iuraſſet, facit cap. ne quis arbitretur, 22. q. 2. Vel ſi iuraſſet, illicitum eſſet iuramentum, Archid.
12 in d. cap. animaduertendum. † Octaua, ſi ſit præſtitum de re Eccleſiæ per prælatum non repetenda, c. noſti, de elect. c. 2. extra eod. ubi Hoſt. Et ratio eſt: quia iuramentum non debet eſſe uinculum iniquitatis, quia illaquearet ad rem illicitam obſeruandam, contra cap. cum quidam, & cap. ſicut, de iureiur. Item per iuramentum non poteſt quis ſe ſubtrahere ab onere publico, cap. ſi diligenti, de foro compet. Sed hoc eſt onus publicum; quod incumbit prælato circa defenſionē iurium eccleſiæ, 43. diſt. cap. ſi rector. Et melius in cap. ſi quis presbyterorum, de rebus eccleſiæ non alien. ergo, &c. & multum benè facit d. c. ſi quis presbyterorum, nam ibi punitur alienator, niſi ſibi per celerem repetitionem perſpexerit. Panorm. in d. cap. 2. Nona, quando iuramentum eſſet metu grauiſſimo extortum, & ante iuramentum præceſſiſſet proteſtatio, quòd non intendebat ſe obligare, l. qui aliena, §. cenſus, ff. de acq. hæred. Nec intelligitur hoc facere in fraudem, quia remouet fraudem, ff. de leg. 2. l. cum pater, §. Titio, Bald. in d. c. ſi vero,
13 tit. noſtro. Decima, † vbi primum iuramentum eſt licitum, & honeſtum, tunc illud eſt ſeruandum, & non ſecundum; quod

quod eſt illicitum, eo ipſo, quod primo iuſo licito obuiat, ſeu contrariatur, cap. ueniens, cap. intellecto, de iureiur. vbi tex. qui non dilapidator, ſed tutor regni eſſe debet, ſi iurauit non alienare, & poſtea alienando iurauit non contrauenire, primum iuramentum eſt ſeruandum, & non ſecundum: quia ſecundum contra primū non poteſt ſeruari ſine prçiudicio ſalutis æternæ. Et hoc facit ad duas quæſtiones, quarum prima eſt de Aduocato, qui iurauit defendere cauſas duorum monaſteriorum inuicem litigantium: quia tunc primum defendere debet. Facit text. in d. cap. veniens, & l. operis, ff. locati. Archid. in c. Epiſcopum, 7. q. 1. in gloſ. fin. Bald. in d. cap. ſi verò: ſecunda quæſtio eſt, de muliere, quæ iurauit non alienare reum dotalem, quam poſtea alienauit cum iuramento, tunc debet ſtare primo iuramento, & non valet venditio, vt notatur in cap. cum contingat, de iureiur. cap. licet, eod. tit. in 6. Et ratio, quare venditio non valeat, eſt, quia interdicitur à lege fauore ipſius, d. cap. cū contingat, facit tex. in Authen. Sacramenta, C. ſi aduerſ. vendit. & non dependet à mera facultate iurantis, etenim ſi actus diſpoſitio dependeret à mera facultate iurantis, tunc actus etiam non iuratus valeret contra iuramentum prius factum, v. g. Iuraui librum non alienare, & poſtea alienaui, valet alienatio, licèt ſim periurus. Inn. in c. dilecto, de præben. Item iurat teſtator non mutare teſtamentum, & deinde mutat, tenet teſtamentum, licet ſit periurus, Ioan. Andr. in reg. quod ſemel placuit, de reg. iur. in 6. & 13. q. 2.

14 cap. vltima voluntas. Pariter † ſi ſecundum iuramentum obuiaret primo promiſſo non iurato, quod erat licitum, ſeruandum eſſet non iuramentum, ſed promiſſum: quod intellige, quando per iuramentum fieret præiudicium alieno iuri, ſcilicet illius, cui facta eſt promiſſio. Hinc fit, quòd qui aliquam promittit ducere in vxorem, deinde iurat cum alia contrahere tunc primū promiſſum quāuis non ſit iuratum, ſeruare tenetur, cap. ſicut, de ſponſal. quia iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, c. quanto, de iureiur. Sic ſi aliquis alicui promiſerit, quod eum liberaret à morte, & poſtea iuret contrarium, non iuramentum, ſed promiſſum eſſet ſeruandum: cum ad promiſſum implendum ſit obligatus quo ad Deum, ac ſi iuraſſet, cap. iuramenti, 22. q. 5. Igitur de promiſſo non prçſumitur ſenſiſſe, & per conſequens ad hoc nō extenditur iuramentum, & hoc, ne iuramentum dicatur temerarium: quia eſt contra ius, & ſuam promiſſionem. Rur-

15 ſum, † quid dicendum, quando iuramentum, & votum ſibi inuicē aduerſantur, quod eorum erit obſeruandum? Reſp. & conſtituo quinque caſus, quorum primus eſt, aſtrictus iuramento ad aliquod opus corporale exercendum, ſi poſt iuramentum nondum adimpletum vouet religionem, ſi potuit obtinere remiſſionē à parte, iuxt. tex. in cap. 1. tit. noſtro, tunc concluſiò eſt, quòd poteſt non obſtante iuramento adimplere votum. Hæc concluſio probatur per textum in cap. præterea, 1. de ſponſ. vbi habetur, quòd licèt fides ſit hinc inde data ſimpliciter de matrimonio contrahendo, & poſtea diſpliceat contrahentibus, poſſunt ſibi fidem remittere, ne deterius inde contingat. Et ratio eſt: quia omnis res per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur, cap. omnis res, de reg. iur. l. nihil tam naturale, eod. tit. Tum etiam, quia in iuramento ſubintelligenda eſt conditio, ſi cō trahentes in eadem voluntate permanſerint, arg. extra, de iureiu. cap. quemadmodum, cap. ne quis arbitretur, 22. q. 2. Se-

16 cundus, aſtrictus † iuramento ad opus corporale exercendum, ſi non potuit à parte remiſſionem obtinere, poteſt religionem ingredi, ſi opus, quod iurauit adimplere eſt expedibile in Religione, licèt Hoſt. in ſum. de iureiu. §. quis obligatus, verſ. nunquid ergò, conſiliū det, vt prius obſeruet iuramentum, & poſtea illam ingrediatur, c. commiſſum, de ſponſ. Exemplum eſt de ſcriptura, & ita intelligi poteſt gloſ. in cap. præterea, diſt. 51. quæ dicit,

cit, quòd obligatus ad ſcripturam libri iuramento, non impeditur ab ingreſſu monaſterii, vt etiam tenet Innoc. in cap. fin. de oblig. ad ratioc. & nec fit iniuria illi, cui ſeruire tenetur: quia inſtinctu Spiritusſancti fit. 14. q. 5. cap. dixit, arg. extr. de uoto, cap. ſcripturæ, de iureiur. c. peruenit, ubi non infringit propoſitum, aut promiſſum, qui illud in melius commutat, cap. admonere, 33. q. 2. Tertius,
17 † qui iuramento tenetur regere ciuitatem per annum, iuramentum prius ſeruare debet, deinde votũ. Et ratio eſt: quia opus illud non eſt expedibile in Religione, ſi tamen prius adimpleat uotum ingrediendo religionem, non uitiatur ingreſſus. Illa concluſio eſt Hoſt. quàm tamen dicit eſſe ueram, quando non faceret in fraudem, ſed ut Deo ſeruiret, ſed ſi faceret in fraudem, vt euitaret laborem, ſecùs eſſet, ut ſentit Innoc. Ita Card. à Turrecrem. in d. c. præterea. Quartus, quan-
18 do vtrumque † poteſt adimpleri, ſcilicet iuramentum prius emiſſum, & poſtea votum, tunc adimplendum eſt prius iurũm. Exemplum. Iuramento quis promiſit Bertam accipere in uxorem, & poſtea religionem vouit, tunc debet prius contrahere matrimonium, & deinde ſi copula carnalis non interceſſerit poſt ratum matrimonium, Religionem ingredi poterit, c. commiſſum, extra, de ſponſal. Quintus,
19 quando poſt † iuramentum ſubſequitur uotum, & iuramentum non Deo, ſed homini eſt præſtitum, tunc iuramentum eſt ſeruandum. Et non obſtat tex. in d. c. ſcripturæ, & c. peruenit, quia reſpondetur, quod illud uerum eſt, quando iuramentum eſſet præſtitum Deo, ſed ſecus eſſet, quando iuramentum præſtitum eſſet homini, quo caſu videtur Deum uelle in teſtem adducere, c. etſi Chriſtus, de iureiur. Vnde quando homini iuratur, & non ſeruatur, Deus contemnitur, proximus decipitur, & deierans infamatur, & ideo difficilius rumpitur triplex funiculus, quam unicus, vel duplex, cap. 1. de treu. & pace. Gemin. in d. cap. præterea.
20 Quare † licèt uotum, (quia principale obiectum habet Deum, cum ſit promiſſio facta Deo) inducat maiorem obligationem, quàm iuramentum, alia tamen ratione iuramentum eſt fortius, & firmius, quod fit homini: quia non ſolum ſicut uotum obligat, ſed uehementius, quia obligat & Deo, & proximo. Hinc fit, quòd difficilius ſummi Pontifices abſoluunt à iuramento, quàm à uoto, ut ibi diximus. Rurſum, quid iuris, quando in uolumine ſtatutorum iuratorum ſunt duo ſtatuta contraria, quod illorum debeat ſeruare iurans? reſpondeo apponendo diuerſas Deciſiones, quarum prima ſit. Quando alterum ex contrariis eſt illicitum, & tunc licet iurans ſeruare ſtatuta in vno volumine exiſtentia, uideatur iurare ſtatutum quodlibet ſeruare de per ſe, ut probatur in c. 1. de iureiur. in 6. & per Archid. in c. inter cætera, 22. q. 4. tamen illud eſt verum, quando eſſent licita: quia iuramentum tantum refertur ad licitas, & rationabiles conſuetudines, & ita præſumitur fuiſſe de mente iurantis, ut not. in cap. Quintauallis, de iureiu.
21 Secunda, † ſi vtrumque ſtatutum eſt licitum, quod eſt poſſibile in duobus contrariis, ſecundum notata per Ioan. And. in c. fi. de conſuetud. tunc ſi contrarietas poteſt aliqua diſtinctione ſaluari, vtrumque ſaluabitur in caſu ſuo. arg. tex. in c. cũ tu, de teſtib. cap. cum expediat, de elect. in 6. Tertia, quando non poteſt aliqua diſtinctione ſaluari, & tunc ſi unum eſt editum à ſuperiore, alterum ab inferiore, ſeruabitur conditum à ſuperiore, etiam ſi ſit prius conditum. Clem. ne Romani, de elect. ubi lex inferioris non tollit legem ſuperioris. Hinc dicit ibi Imola, ꝙ aliqui affirmant quod capitulum ſede vacante non poſſit reuocare conſtitutionẽ Epiſcopi, cum habeat poteſtatem ab eo. Verum Feder. de Senis diſputauit cõtrarium, ut refert Ioan. Andr. in cap. 1. de maior. & obed. in 6. quia non eſt uerum, quòd ab Epiſcopo habeat poteſtatem Capitulum Sede vacante, ſed à Papa, uel iure communi, ut patet ex cap. cum olim, 2. cap. his, quæ, de maior. & obedien. & eod.

eod.tit.cap.1.in 6. Igitur Regula, quæ ſe habet, quòd lex inferioris non tollit legem ſuperioris, procedit, maximè, quando inferior habet poteſtatem à ſuperiore, ut eſt in cętu Cardinalium uacante ſede. Non enim poteſt immutare, uel corrigere Sede vacante conſtitutionem editam à Papa, ut notat ibi Imola. Quarta, ſi ambo ſtatuta ſunt condita à pari authoritate, & tunc ſeruabitur vltimum ſtatutum, quia legum & ſtatutorum propriũ eſt, ſecundum corrigere primum, cap. 1. de conſtit. in 6. Et hæc procedunt, quando conſtaret quod ipſorum eſſet prius, ſed quando dubitaretur quid eſſet prius, & tunc ſeruandus eſſet ordo ſcripturæ, c. mandato, de præbend. c. pen. de elect. in 6. Quod Geminianus intelligit, quando in eodem volumine ſtatutorum ſunt contraria ſtatuta diuerſo tempore approbata, ſecùs ſi eodem tempore: quia tunc cum non ſit dare prioritatem, uel poſterioritatem: quia quæ eodem tempore confirmantur, eodem tempore fieri videntur, glo. not. in l. 2. C. de teſtam. tut. fit vt neutrum ſit valiturum, arg. tex. in l. ubi repugnantia, ff. de reg. iur. & iurans non obligatur ad obſeruantiam alicuius, arg. tex. in c. imputari, de fide inſtrum. c. fin. de iureiur. in 6. Quod quidem dictũ Geminiani impugnat Francus, in d. c. 1.
23 num. 8. de iureiur. in 6. Quid verò† de ſtatutis, conſuetudinibus, & conſtitutionibus proprio iuramento confirmatis, an liceat alicui venire contra abſque metu periurii: & more meo ſolito hoc dubiũ expediam, etiam per plures Deciſiones inſertis authoritatibus: quarum prima ſit. Prælati, & Canonici poſſunt licitè iurare in ſtatuta, & conſuetudines eccleſię: verbi gratia. Eſt de conſuetudine eccleſiæ alicuius, vt nullus ibi recipiatur in Epiſcopum, vel Canonicum, niſi iuret pro indemnitate eccleſiæ, uel aliud iuramentum præſtet dumtaxat de re licita, pùta quòd numquam erit in Concilio, quòd illa eccleſia alteri ſupponatur, ita text. in cap. 1. de iureiur. in 6. Quod intellige poſt electionem: quia ſi ante, eſſet Simoniacum; & ratio eſt: quia poſt electionem nihil ſperat receptus à Canonicis, & tale iuramentum eſt reſtringendum tantum ad licita, ita Archidiac. ibi. Si verò hoc iuramentum exigeret ſuperior ante electionem, licitum eſſet, vt per gloſſam, 8. q. 3. in Summa. Franc. in d. c. 1.
24 num. 11. Secunda, poſſunt ſtatuentes†ex rationabili cauſa tollere ſtatutum, & eo ſublato, augere numerum Canonicorũ abſque metu periurii, ita glo. notabilis à ſimili, in cap. in his, diſt. 11. vbi Io. Andr. in cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori par. Capit. extendit etiam ad ſtatutum, ut iuramentum duret remanentibus ſtatutis, ſed eis ſublatis, tollitur iuramentum, ita Abb. in d. cap. 1. num. 7. Fel. in c. cum acceſſiſſent, nu. 11. de conſtit. Franc. in c. cum non deceat, nu. 3. de elect. in 6. Et rõ eſt: quia iurm̃ eatenus durat, quatenus durat conſtitutio, c. ex litteris, de conſtit. & illam velut acceſſorium ſequitur naturam principalis, licèt quandoque acceſſorium ſit fortioris vinculi, quàm principale, cap. debitores, de iureiur. Vnde non videtur de vlteriori tempore cogitatum per iurantem, ſed ſtatuentes poſſunt conſtitutionem tollere, cap. cum omnes, cap. cum acceſſiſſent, de conſtit. ergò. Hinc fit, quòd Rectores, & officiales locorũ, vel Collegiorum, poſſunt mutare conſtitutiones iuratas. Hinc etiam fit, quòd iuramentum de obediendo Prælato, non obligat iurantem eo remoto; de hoc, de elect. cap. per venerabilem, in fi. vlt. glo. Sic nec iuramentum de ſeruando ſtatuto obligat illo remoto, Henr. Boich, in cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori par. Cap.
25 Tertia, † non poſſunt ſtatuentes ſine cauſa abſque metu periurii authoritate propria ſtatutum, vel conſuetudinem tollere, glo. in d. cap. in his, vel propria authoritate reformare. Ioan. Andr. in Decret. unic. de cler. non reſid. in 6. qui allegat tex. in cap. ſi verò, tit. noſtro, c. venerabilem, tit. noſtro, & quod ibi not. Innoc. & Hoſt. Quarta, qui ſimpliciter cõtraueniunt conſtitutioni iuratæ, non incurrunt periurium: quia præſumuntur

facere

facere animo tollendi eã, & de hoc prius cogitaſſe, cum nemo præſumatur delinquere, nec immemor propriæ ſalutis, 1. q. 7. cap. ſancimus. Paul. de Leazar. in Clem. 1. de Regul. Gemin. in d. c. in his. Quod intellige duobus concurrentibus: Primũ eſt, quando collegialiter contrauenirent: Nam communiter tenetur, quòd iuramẽtum quo ſingulares de Collegio, vel Corpore iurarunt ſeruare conſtitutiones, vel ſtatuta, non impedit quo minus illa Collegialiter per eos, ad quos pertinet, tolli poſſint: arctat enim iuramentum ſingulares perſonas ad illa ſeruanda, quamdiu ſunt ſtatuta, & ſic ſeruat totus orbis. Aliàs verò omnes ſtudẽtes eſſent periuri, cum ſingulariter iurent ſeruare ſtatuta Vniuerſitatis, quæ ipſi cõſtituunt, quæ per ſe poſteà Collegialiter correcta, vel ſublata, non ſeruant. Et rõ eſt: quia tali caſu uidentur iuramentum remittere, arg. tex. in c. 2. de ſponſ. Abb. in d. cap. 1. num. 7. Felin. in d. cap. cum acceſſiſſent. Secundum, quando id quod iurant, concerneret utilitatem eorum, aliàs ſi principaliter eorum utilitatẽ non concerneret, ſecùs eſſet: quia tunc uidentur iuraſſe Deo, & per conſequens ſuo contrario facto non poſſunt rumpere conſtitutionem. Tertium, ſecundum Innoc. in cap. dilecto, de præbend. niſi conſtitutio iurata reſpiceret ſpiritualia. Hinc dicit, quòd non ualet receptio facta in Canonicum contra iuramentum. Verum cum iuramentum poſſit remitti quando Collegialiter fit contrauentio, uidetur dictum Innocentii poſſe impu-
26 gnari. Sexta, † Canonici, qui iurant ſeruare contenta in ſtatuto, in uno caſu nõ poſſunt uenire contra ſtatutum, ſcilicet quando iurant etiam expreſsim ſeruare id, quod continetur in ſtatuto, (uerbi gratia) non augere numerum, uel quod non recipient aliquem Apoſtatam, &c. Ita Ioan. de Lign. quem ſequitur Imola, in Clem. 1. de Regul. Fel. in d. cap. cũ acceſsiſſent. In alio etiam caſu poſſunt ſine culpa etiam nuda uoluntate uenire contra, quando facerent ſpeciale ſtatutũ, & cautè; ſcilicet quòd iuramentum ſuper his ſtatutis præſtandum non impedit illa tolli, uel mutari, etiam nuda uoluntate. Henric. in cap. 1. num. 5. de his, quæ
27 fiunt à maiori parte capit. Septima, † ſuperior, quando tollit ſtatutum Vniuerſitatis iuratum, non faciendo mentionẽ de iuramento, tenentur nihilominus illi de Vniuerſitate ad obſeruantiam iuramenti, ex quo iuramentum eſt tale, quod poteſt ſeruari ſine peccato, cap. ſi verò, tit. noſtro. vt puta, concernens commodum ſingulorum. Et hoc ideò: quia in dubio non eſt præſumendum ſuperiorẽ voluiſſe tollere iuramentum, ita gloſ. valdè not. in cap. cum non deceat, de elect. in 6. Et eſt unum dictum valdè mirabile, ut ſtatuto ſublato, remaneat iuramen-
28 tum acceſſorium. Octaua, † Canonicus in ſuis litteris, quando fuit receptus in Canonicum, exiſtentibus tunc clauſulis tollentibus ſtatuta, & conſuetudines eccleſiæ, ſi deinde in ſua receptione iurat ſeruare eccleſiæ ſtatuta, & conſuetunes; non uidetur renunciare gratiis ſuarum litterarum tollentium ſtatuta, & cõſuetudines prædictas; ita Ioan. Andr. in regula inſpicimus, de reg. iur. Francus;
29 in cap. 1. de iureiur. in 6. Nona, † Canonicus, qui tempore ſuæ receptionis iurauit ut ſupra; & poſtea impetrauit gratiã, & priuilegium contra dicta ſtatuta, ut talis impetratio non ſit ſubreptitia, debet exprimere in litteris, quòd ipſemet iurauerit, per notata in c. cum non deceat, de elect. in 6. Vbi habetur, ibi, in glo. fin. ꝙ per generalem clauſulam, non obſtantib. quibuſcunque ſtatutis, conſuetudinibus, uel priuilegiis, nunquam intelligitur derogatum, quando talia eſſent iurata, niſi fiat ſpecialis mentio de iuramento, dato, quòd apponeretur dictio, quibuslibet, uel quibuſcunque, uel quomodolibet: quia etiã taciturnitas eius, quod redderet impetrantem difficiliorem, reddit reſcriptum ſubreptitium, ut in cap. poſtulaſti, de reſcript. Tum etiam, per notata in cap. cum aliquibus, de reſcr. in 6. Vbi Papa, faciendo gratiam uni perſonæ in

in vna eccleſia, non uidetur velle ſtatutis, & conſuetudinibus illius eccleſiæ derogare, niſi de eis fiat ſpecialis mẽtio. Facit cap. conſtitutus, eod. tit. Quod ſi fecerit mentionem de iuramento, & tũc ſtabilienda eſt & altera Deciſio. Qui uult impetrare contra ſtatuta iurata, impetrando, non incidit in periurium, & valet impetratio, modo gratia fiat motu proprio à Summo Pontifice, arg. cap. uenientes, de iureiur. & ibi per Io. Andr. Verum ſi ad inſtantiam partis habetur gratia, & tũnc periurus erit, ſi abſque cauſa impetrauerit priuilegium contra dicta ſtatuta, ſi iurauerit ſtatuta, & contenta in eis obſeruare, niſi prius petat abſolutionem à iuramento, ut habetur per Rotam, Deciſione 294. ſecùs autem, ſi ex cauſa rationabili ſuperueniente impetraſſet: quia in quolibet iuramento intelligitur, ſi res in eodem ſtatu permanſerit, ut in cap. quemadmodum, de iureiur. & notatur in cap. cum inter M. de renunc.

30 Rurſum, † an ſucceſſores iurantium ſeruare ſtatutum, ueniendo contra illud, dicantur periuri? propono multas Deciſiones: & prima eſt, Succeſſores iurantiũ ſeruare ſtatutum, veniendo contra illud, non ſunt periuri: & ita habetis aliam Regulam, quando iuramentum non eſt obligatorium. Et ratio eſt: quia omne iuramentum eſt perſonale ex parte iurantis, quod procedit etiam, ſi quis iuraret ſeruare ſtatuta pro ſe, & ſuis ſucceſſoribus, ut not. per Hoſt. & Doct. in cap. ueritatis, tit. noſtro: cum iuramentum nõ tranſeat in tertiam perſonam, ita not. gl. in Clem. non poteſt, de procur. in gloſ. fi. Hinc fit, ꝙ ſi pater iurauerit fidelitatem pro ſe, & filiis, quòd tale iuramentum non extenditur ad hæredes iurantis, C. de rebus cred. l. generaliter, in princ. Et ratio eſt: quia iuramentum ex parte iurantis eſt perſonale, & ideò cum perſona finitur. Item nec poteſt quis iurando promittere factum alienum, quod non eſt in ſua poteſtate, ita Bald. in l. quæ in eccleſiarum, num. 38. de conſtitut. Tum etiam, quia in ſpiritualibus numquam ligatur anima ſine proprio conſenſu: quia licet ſit honeſtum, quòd in ſpiritualibus obligationibus filius ſequatur voluntatẽ patris, non tamen eſt neceſſarium, ut no. in cap. 1. de deſponſ. impub. & in cap. ex litteris, de ſponſal. & in cap. unico, de deſponſ. impub. lib. 6. Facit quod not. 24. q. 3. in Summa.

Secunda. Licèt poſſit conueniri corã Iudice Eccleſiaſtico, & per illum cogi Eccleſiaſtica Cenſura ad obſeruantiam Iuramenti, c. finali, de foro compet. in 6. non tamen eius hæres, cum Iuramentũ ex parte iurãtis ſit perſonale: licèt aſtringi poſſit ex obligatione prædeceſſoris ad obſeruantiam contractus, C. de hæred. act. l. fin. C. de pact. l. pacto.

Tertia. Quæ in ſuperioribus duabus Deciſionibus diximus, extende etiam ad Iuramentum populi, qui ſemper eſt idẽ, & tamen ſucceſſores iurantium non ligantur periurio, ita multum notanter voluit Card. in Clement. 1. §. nos, quæſt. 3. de iureiuran.

Quarta. Cum iuramentum ſit actus Religionis, qui à perſona minimè ſeparatur, cap. veritatis, de iureiur. Bald. in l. vnica, §. ne autem, C. de caduc. tollen.

31 Hinc fit, † nuſquam poſſe præſtari per procuratorem, cum tractetur de obligatione ſpirituali, quæ ſpecialem cõſenſum exigit, cap. unico, de procur. in 6. niſi in tribus caſibus: Primus eſt, ſi haberet ſpeciale mandatum. Secundus, quando ratificat, & ita ratihabitio comparatur ſpeciali mandato, & locum habet, ubi requiritur ſpeciale mandatum, vel quãdo ſcit, & non reuocat, quia ex quo ſcit, videtur per conſenſum confirmare, ita tex. ubi etiam Franc. in cap. fin. tit. noſtro, lib. 6. Sed aduerte, quòd id, quod diximus requiri ſpeciale mandatum ad iurandum, ita intelligendũ eſt, ut in mandato exprimatur qualitas iuramenti, cap. fin. de iuram. calum. in 6. Hinc fit, quòd ſi procurator haberet ſpeciale mandatum ad iurandum de calumnia, non poſſet iurare de ueritate dicenda, ut dicit ibi Franc.

Et ratio eſt: quia iuramentum per procuratorem, fit in animam Domini, c. 2. de teſti. in 6. Et ideò non pôt abſque ſpeciali conſenſu illum obligare, cum tangat animam iurantis. An uerò procurator deierans, peccet? dic, quòd ſic, cum auxilietur periuriis, quia per organum eius exit mēdacium, arg. 46. diſtin. cap. ſicut non ſuo. Quod intellige, ſi ſcienter hoc fecerit, Zabar. in Clem. Romani, §. nos itaque, nume. 15. de iureiur. Rurſum, an poſſit prę ſtari iuramentū per procuratorē ad hoc ſpecialiter deputatum, quando lex requirit iuramentum propria manu exhiberi? Dic, quòd non, c. ſi verò, el ſecondo, de ſent. excom. cum talis actus eius ſit conditionis, quòd per alium geri non poſſit. Facit glo. in Clem. 1. verbo, publicè, de vita & honeſt. cler.

32 Quinta. † Quemadmodum iuramentum non obligat ſucceſſorem, ſic nec promiſſio obedientiæ, ita Doct. communiter reſtringunt tex. in c. cum olim, 1. de reſtit. ſpol. aſſerentes ibi, quòd obedientiæ promiſſio facta per unum, etiam Praelatum, alios non obligat, niſi de ipſorum mādato promittatur, vel niſi alii pro quibus etiam iuratur, ſcirent hanc obedientiam à ſuo prælato pręſtari, vel eorū procuratore, & hoc paterentur, quia tunc efficaciter ex iuramento obligarentur, vel ex obedientia ſic præſtita, C. de iuramen. calum. l. 1. & 2. Panorm. in d. cap. veritatis, num. 4.

33 Sexta. Idem in voto: † vnde pater, qui ex voto aliquid promiſit pro ſuo ſucceſſore (verbi gratia) vouit filium fore monachum, non cogitur filius illud adimplere; quia votum eſt perſonale, & ideò ſolam perſonam vouentem obligat. Abb. in cap. olim, num. 14. de reſtit. ſpol. Doct. in cap. licèt, de voto.

34 Septima. † Idem in matrimonio, arg. tex. in cap. vnico, §. porrò, de deſponſ. impub. ubi parentes non poſſunt contrahere matrimonia, vel ſponſalia pro filiis contradicentibus tacitè, vel expreſsè: cū in matrimoniis filius non cenſeatur eſſe in poteſtate patris, cap. fin. de iudic. li. 6. licèt filii poſſint contrahere etiam contra expreſſam eorum voluntatem, cap. veniens, el primo, de ſponſ. Et aduerte, ꝙ filius tacitè dicitur conſentire, quando pater contrahit prò filio tacente, & non cōtradicente, niſi talis taciturnitas eſſet meticuloſa: quia ſi tunc minæ, uel verbera fuiſſent in cauſa, vt ille propter metum taceret, talis metus infringeret matrimonium, ita tex. not. in cap. ex litteris, de ſponſ. ita uoluit glo. in cap. accedens, de conuerſ. coniug. in princ. Franc. in d. c. unico, §. porro, nu. 4.

35 Octaua. † In excommunicatione: quia excommunicatio non trāſgreditur perſonam delinquentis. Hinc fit, quòd pro peccato alicuius hominis, non poteſt eius familia excommunicari: Nec filius, vel vxor, pro peccato patris, aut mariti, niſi aliquo modo conſentiat crimini illius: Cum nemo ſit excommunicandus niſi pro peccato proprio mortali, & talis, qui aliter corrigi non poteſt, 11. q. 3. cap. nemo Epiſcoporum. Vnde cum peccatum Domini non ſit peccatum familiæ, nec peccatum patris & filii, ergo deciſio vera. Ita probatur in Sum. 24. q. 3. vbi etiā notatur, quòd quandoque vnus punitur pro alio ſine culpa, ſed non ſine cauſa.

36 Nona. † Licet iuramentum ſit perſonale ex parte iurantis, eſt tamen reale ex parte eius, cui iuratur, hoc eſt, tranſit ad hæredes eius, cui iuratur. Innoc. in d. c. veritatis; & ratio eſt: quia iuramentum aſſumit interpretationē cōtractus illius, ſuper quo interponitur. probatur in l. vl. C. de non numer. pecun. Hinc eſt, quòd qui promittit Titio decem, talis vtique promiſſio ad hæredes Titii tranſit, ergò & iuramentum, Couar. de iureiur. par. 1. §. 5. num. 4.

37 Decima. † Iurans, qui in iuramento fecit mentionem de ſucceſſoribus illius, cui iuratur, ut quia iurauit fidelitatem pro ſe, & ſucceſſoribus ſuis, non cogitur amplius iurare, ſed bene tenetur ſe recognoſcere ſubditum, & uaſallum: Vndè licèt arctari non poſſit ad repetendum iuramentum, arctari tamen poteſt ad renouan-

nouandum, ne contingat, quòd pereat memoria contractus temporis longinquitate, & ita intelligitur tex. in d.c. longinquitate, 12.q.2. Dom. Ant. Panor. & Henr. in d.c. veritatis.

38 Vndecima. † Iurans, qui nullam mentionem fecit in iuramento de ſucceſſoribus, ſed ſimpliciter iurauit ſub nomine proprio, vel appoſuit aliquod verbum perſonale: vt, promitto tibi, & tunc iurare cogitur cuilibet ſucceſſori, 2. q. 2. c. ſæpe, & cap. longinquitate. Imola in d. Clem. Romani, niſi is, cui iuratum fuit, remoueretur à dignitate: quia eo caſu nō tenetur iurans ad iuramenti obſeruantiam: quia intelligitur præſtitum perſonę ratione dignitatis, & ita intelligitur text. in c. venerabilem, de elect. in fine. Pariter ex eodem textu notatur, quòd ſi ille, qui iurauit in ſua prima inſtitutione, vt Canonicus, ſi renunciauit, & poſtea iterum receptus eſt, quòd non eſt ligatus ſuo antiquo iuramento, prout etiam no. in cap. 2. de nou. oper. nunciat. Feder. de Sen. conſ. 264. num. 1.

Duodecima. Si Dominus ſucceſſor dicit, quòd ſuus prædeceſſor pro ſe ſolo accepit iuramentum, non pro ſucceſſoribus, ſed vaſallus aſſerit contrarium, tūc vaſallus, qui dicit, tenebitur hoc probare, l. ei, ff. de probat. §. fin. Inſtit. de fideiuſ.

39 Tertiadecima. † Iuramentum, quod eſt præſtitum ſimpliciter, ſub nomine dignitatis, tranſit ad ſucceſſores, quantumcunque nulla fuerit facta mentio de ſucceſſoribus. Dom. Anton. Panormit. & Bald. in d. cap. veritatis. Exemplum: Si quis dixerit, promitto obedire Epiſcopo Senenſi, vel Romano Pontifici: quia dignitas non variatur ex diuerſitate præſidentium, cap. libertti; 12. q. 2. cap. ſi gratioſè, de reſcript. in 6. Quinimmò, quando iuramentum præſtatur à dignitate, dignitati, tunc tam ex parte iurantis, quàm ex parte eius, cui iuratur, tranſit ad ſucceſſores. Ita Bald. not. tex. in d. cap. veritatis, vbi iuramentum fuit præſtitum à dignitate, dignitati: quia Regia Maieſtas non moritur, arg. tex. in d. c. ſi gratioſè.

Quartadecima. Imperator, qui eſt Dominus mundi, ff. ad l. Rhod. l. deprecatio. Et Papa, qui eſt primus ſuper omnes homines, 9. q. 4. cap. cuncta, & c. per

40 principalem, debent † ardua tractare, & ille cum conſilio procerum 5. coll. de prohib. feud. alie. c. Imperialem, & iſte cum conſilio Cardinalium, adeò quòd ſine ipſis geſta, non obſeruantur per ſucceſſorē, ut notabiliter dicit Io. Mon. de hæret. c. ſuper eo, lib. 6. vbi refert, ꝙ collationes Abbatiarum, Epiſcopatuum, & ſuperiorum dignitatum, factæ per Cęleſtinum ſine conſilio Cardinalium, fuerunt reuocatæ per ſucceſſorem. Sed aduerte, quòd Gemin. in d. cap. ſuper eo, dicit, quòd communis eſt opinio, quòd Papa poſſit ſine eis: quia ipſe eſt ſuper omnia conſilia. vide ibi Francum.

SVMMARIVM.

1 *Iurare per Deū, an maius ſit, quàm iurare per Euangelia. Diſtingue, vincula duo magis ligant quam vnum. ſub eod. nu. 1.*
2 *In iuramento an ſit neceſſarius tactus ſcripturarum.*
3 *Iurare per membra Dei, prohibitum eſt.*
4 *Et in multis caſibus peccatum eſt mortale.*
5 *Iurare per Deum, vel per oculos Chriſti, quod maius peccatum.*
Intellectus ſex ad tex. in c. ſi quis per capillum, 22. q. 1.
6 *Iurare veraciter per falſos Deos, minus peccatum eſt, quam iurare falſum per verum Deum.*
7 *Iuramentum ſex modis dici poteſt incautū.*
8 *Iuramentum nunquam recipiendi prælationem, an ſit validum. & nu. 13.*
9 *Iurare abſque neceſſitate, vel vilitate, peccatum eſt.*
10 *Verbum otioſum peccatum eſt, & parturit multos effectus.*
11 *Iuramentum non adhibita diligentia dicendi verum, quod peccatum. & nu. ſeq.*
14 *Iuramentum ex ſui natura illicitum, nullo pacto ſeruandum.*
15 *Iurans ſuperfluo comedere, & comedens qualiter peccet.*

Mini-

16 *Minimum non excuſat à peccato mortali in multis caſibus.*

17 *Vt in ſimonia, vbi datur intellectus ad c. etſi quæſtiones, de Simonia.*

18 *Furtum de minima re quandoque non excuſat à mortali.*

19 *Vſura etiam in minimo conſtituit peccatum mortale.*

Beneficii tenuitas non excuſat ab horis dicendis.

20 *Debitor non habens vnde ſoluat, etiam in minimo, debet luere in corpus.*

21 *Minimum habetur in conſideratione in duobus caſibus.*

22 *Iuramentum licèt ſuſtentet contractum de iure ciuili, tamen præſtitum dolo, vel metu, eſt ipſo iure nullum.*

De quibuſdam Deciſionibus in materia Iuramenti. Cap. VIII.

SVbſequẽter videbimus de quibuſdã dubiis per modum Deciſionis: quorũ primum erit:
1 Licèt † ſecundum ſe maius ſit iurare per Deum, quàm per Euangelia: cum Deus ſit maior omnibus, & cuius gratia eſt Euangelium, cap. ſi aliqua, 22. q. 1. vbi Chriſoſtomus, tamen conſiderando iuramentum ex parte iurantis, tunc magis eſt obligatorium iuramentũ illud, quod fit magis ſolemniter. Vnde quo ad eccleſiam iuramentum, quod fit tactis ſacroſanctis Euangeliis, magis obligat, quàm ſimpliciter iurans Deum, facit text. in cap. Rurſum, qui cler. uel uouent. tum propter ſcandalum, tum propter maiorem deliberationem, quæ adhibetur tactis Euangeliis, & maiorem ſolemnitatem coram Iudice, & ſcriptore, quod non ſic eſt in iuramento per Deũ, vbi communi conſuetudine faciliter, & ſine deliberatione, & pro minoribus iuratur ęqualiter uero hinc inde poſitis grauius eſt, ſi quis per Deum iurans, periuret, quàm ſi periuret per Euangelium, Innoc. in d. c. etſi Chriſtus. Quod ſi quis obiiciat, quòd duo vincula magis ligant, quàm unum, & triplex, quàm duo, diſtin. 13. cap. duo. Et qui plures offendit, plus peccat, diſt. 94. cap. ſi quis autem legationem, & 11. q. 3. c. præcipuè. Quare cum quis iurat falſum per creaturam, tunc contemnit creaturam, & Creatorem in creatura. Sed qui iurat falſum per Deum, contemnit ſolum Deum, ergò videtur quòd magis peccet, qui iurat falſum per creaturam, quàm per Creatorem: Nam reſpõdeo, quòd qui iurat per creaturam, contemnit tantum Deum in creatura, non autem Deum in ſe. Sed qui iurat per Creatorem, propriè contẽnit Deum. Et ideò cum Creator in infinitum melior ſit in ſe, quàm in creatura, magis peccat falſum iurans per Deum, quam per creaturam: Sicut qui blaſphemat aliquem in propria perſona, quàm in familia, maiorem ei facit iniuriam, Archid. in c. manet, nu. 5. 22. q. 1.

2 Secunda Deciſio. Iuramentũ, † quod pars defert parti, licèt poſſit fieri, & præſtari prout placet ambabus partibus, ff. de iureiuran. l. 3. §. vlt. Innoc. in d. cap. etſi Chriſtus, tamen in iuramentis, quæ à iure pręcipiuntur, vt eſt iuramentum teſtis de calumnia, ſemper eſt iurandum ſecundum Innoc. ſuper ſancta Dei Euangelia. 11. q. 3. cap. non flagitetur, de iuram. calum. c. vltimo. ita quòd ipſa Euangelia tangantur, cap. hortamur, 3. q. 9. Idem in omnibus aliis iuramentis, quæ à iure, vel à Iudice, vel à partibus deferũtur, 1. q. 3. cap. quoties, de conſecr. diſtin. 2. cap. ego Berengarius, cap. quoties, §. 1. ibi, ſuper ſancta, de purg. Canon. vbi dicit Innoc. non ſufficere habere coram ſe Euangelium. Et idem eſt, ſi partes promiſerint aliquid iurare nulla forma ſpecifica. Hoſtienſ. & Innoc. in d. c. etſi Chriſtus. Archid. in cap. ut circa, num. 3. de elect. in 6. Verum gloſ. in Clem. 1. §. porrò, verſ. tacta, de hæret. reſtringit ſupradicta ſolum in caſibus, in quibus expreſsè à iure requireretur tactus Euangeliorum, aliàs ſufficeret tangere quemlibet alium librum, uel aliam ſcripturam, & ita eſt ho-

die generalis conſuetudo, ut refert Francus, in d.c. vt circa, nu. 9. Et hæc intelligẽ in iuramento obligatorio. Verùm ſi à iure non requireretur tactus ſcripturarum, tunc ſufficeret iuramentum verbaliter præſtitum non tactis ſcripturis: & ita debet intelligi quod notat Innocẽtius, in c. cum contingat, de iureiur.

3 Tertia. † Iurare per membra Dei prohibitum eſt, per tex. in c. ſi quis per capillũ, 22. q. 1. ne diuinã naturam huiuſmodi membra habere credamus, ſicut quidã falſo dixerunt, 22. q. 3. cap. vlt. verſ. Antropomorphitæ, ſic dicti, ob id quòd Deum humana membra habere, quæ in diuinis libris ſcripta ſunt arbitrantur, cũ tamen Deus Spiritus ſit incorporeus, nec enim membris diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur. In his tamen caſi-

4 bus † iurare per membra Dei, peccatum eſt mortale. Primus, quando iurando crederet Deum eſſe corporeum, nobisq; ſimilem, ita text. in d. cap. ſi quis per capillum, ibi, Dei. Vbi Dei nomine diuinam naturam intelligit: Nam diuina perſona, ſcilicet Dei filius, habet talia ſecundum quod eſt homo, per quæ iurare prohibemur. Ita Archid. ibi, ubi etiam

5 quærit. † Si unus iurat falſum per Deũ, & alius falſum iurat per oculos Chriſti, quod eſt maius peccatum, & magis pœnale? & uidetur, quòd maius peccatum ſit illius, qui iurat per Deum, d.c. mouet. Tamen Dominus Hugo Cardinalis dicebat, quòd magis pœnale, & maius peccatum eſt, iurare falſum per oculos Chriſti. Sed hoc inquit Archid. eſt ex circunſtantia ingratitudinis: quia qui ſic iurat, ingratus eſt, quòd Deus factus eſt homo pro eo. Secundus, quando iurans per membra Dei, & ſciens non habere, peierare non metueret, & ita etiã intelligitur tex. in d. c. ſi quis per capillum, ſecundũ Archid. ibi. Tertius, ſecundum Card. ibi. Qui quodam exquiſito modo iurandi diuidunt Chriſtum, quaſi membratim, qui valdè rationabiliter ſunt redarguendi. Quartus, quando iuratio fieret per membra Chriſti honeſta, non affirmando, ſed deteſtando, & vituperando, quamuis per iram, d. cap. ſi quis per capillum: niſi iracundia tanta eſſet vt dementiæ compararetur: quia tunc non eſſet peccatum mortale, arg. 2. q. 3. cap. ſi quis iratus, & cap. notandum. Ita Hoſtienſ. in tit. de maledic. §. quæritur, col. 1. Quintus, indifferẽter iurantes per Dei, vel Virginis matris membra quæcunque, etiam honeſta ſentit gloſ. in c. 2. de maled. dum allegat tex. in d.c. ſi quis per capillum, eſſe blaſphemos. Quæ quidem opinio, eo caſu eſſet admittenda, vbi quis hiſce aſſuetus eſſet vti iurationibus, nam tunc propter contemptum ſatis præſumptum diuinæ maieſtatis, exiſtimarem eum eſſe blaſphemum, grauiſſimeq; eſſe puniendum, non quidem pœna ſtatuta, ſcilicet mortis, ut in Auth. ut non luxur. contr. natur. ſed arbitrio Iudicis, vt concludit Couar. de pact. 1. parte, §. 1. num. 7. In aliis autem caſibus iuratio per mẽbra Chriſti honeſta, ſi deſit contemptus, non eſſet mortale peccatum, vt colligitur ex Angelo, in verbo, Iuramentum, 3. q. 12. Sextus eſt, quando aliquis iurat per membra Dei, quæ in aliis hominibus reputantur inhoneſta, d.c. ſi quis per capillum: nam tunc blaſphemus verus eſt, Archid. ibi: cum talia iuramenta fieri non poſſint abſque maxima iniuria diuini nominis. Blaſphemia ſiquidem eſt, propriè vituperium, atque conuitium cum diminutione honoris. Vnde licèt Chriſtus re uera habuerit illa membra, ut quilibet alius verus, & integer homo, eaque ratione illa nominantes non mentiantur. Tamen dũ illa in Chriſti ignominiam, & vituperiũ nominant, volentes ex ipſo modo pronunciandi innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & vituperabile, blaſphemi veri ſunt. Hinc Carolus Cæſar lege lata in Toletano conuentu pœnas ſtatutas in blaſphemos ſanxit infligendas contra iurantes membra Chriſti, & Deiparæ Virginis, Couar. qui ſupra. Alfonſ. à Caſt. lib. 1. de iuſta hæret. punit. c. 12. Et ex his habetis ſex intellectus ad d. cap. ſi quis per capillum.

Quarta.

6 Quarta. † Minus malum eſt iurare veraciter per falſos Deos, quàm falſum per verum Deum, ſi in iuramento conſiderabimus id, quod aſſeritur, c. mouet, 22.q.1. Et ratio eſt: quia ex illa parte aſſeritur verum, ſcilicet iurare per falſos Deos, ſed iurare per Deum verum, aſſeritur falſum. Sed reſpiciendo ad illud, quod iuratur, maius malum eſt iurare verum per falſos Deos, quàm falſum per verum Deum. Et ratio eſt: quia qui iurat verum per falſos Deos, committit idolatriam, quia iurat cum veneratione idolorum; Sed qui iurat falſum per verum Deum, committit periurium; & dubio procul maius eſt peccatum idolalatria. ita Turrecrem. in d.c.mouet.

7 Quinta, † Iuxta D.Bonauent. & Archid. in cap.omne, 22.q.1. Iuramentum contingit ſex modis poſſe dici incautum. Primo modo, quando iuratur aliquid, quod ſimpliciter vergit in ſalutis detrimentum, ſicut cum aliquis iurat ſe facturum aliquid, quod non poteſt ſine peccato mortali conſumari. Secundo dicitur incautum, cum iurat aliquid, quod vergit in ſalutis ſuæ diſpendium, & perfectionis impedimentum, puta, cum quis iurat proferre verba otioſa, vel nõ intraturum Religionem. Tertio, cum quis iurat in omnem euentum, quod in uno caſu contingente vergit in ſalutis diſpendium, & alio caſu contingente vergit in

8 ſalutis profectum, ſicut † cum aliquis iurat ſe nunquam recepturum prælationẽ, quod quidem eſt in ſalutis diſpendium, ſi utilis ſit, & Canonicè eligatur. Tunc autem vergit in ſalutis profectum, ſi ſit perſona inutilis ſibi, & aliis ad ſtatum illum promoueri, Card. à Turrecrem. in cap. ſi aliquid, 22.q.4. Quæ quidem iuramenta Archid. ibi dicit vergere in peiorẽ exitum. Qui etiam addit quartum, cum iuratur aliquid, quod eſt veniale, de quo ſupra in ſecundo, puta comedere plus debito, cap. quinque, de conſecr. diſt. 5. Quinto cum iuratur aliquid indifferens, quod ex circunſtantia effici poteſt mortale, vel ueniale, puta non tranſire per eandem viam, qui quidem tranſitus, poteſt mihi afferre peccatum mortale, ob mulierem, quam laſciuè amo, vel veniale, puta dicendi verba otioſa. Sexto, cum iuramentum excludit opus charitatis, ut quod non dabit eleemoſynam iſti.

Sexta. Cum cupiditas, & affectus iurandi ſit illa, quæ prohibetur præcepto Domini, & non actus, cap. non eſt, 22.

9 q. 1. Hinc fit ꝙ qui iurat non † compulſus vtilitate propria, uel alterius, aut neceſſitate, peccat. Deeſt enim ei iudicium, & diſcretio, quæ ſunt comites iuramenti: quod eſt contra aliquos, qui habent iuramentum pro magno, & eſt eis ſuaue & delectabile tota die habentes in ore per Deum, & S. Iacobum, cum de omni verbo otioſo reddituri ſimus rationẽ, cap. quoties, 22. q. 5. & dicitur verbum

10 otioſum, † quod caret aut utilitate rectitudinis, aut neceſſitate rationis. De quo uerbo dicit B. Bernardus: Leuis quidem res eſt ſermo, quia leuiter uolat, ſed grauiter uulnerat, leuiter tranſit, ſed grauiter vrit, leuiter penetrat, ſed non leuiter profertur, leuiter exit, ſed non leuiter reuocatur, facile uolat, atque ideò facilè violat charitatem.

11 Septima. Qui non adhibita omni diligentia, & non inſpecta omni circunſtantia circa inquiſitionem veritatis iuramẽto firmat quod putat verum, quod eſt falſum, dicitur temerè iurare, ideſt ſine iudicio, & ſine diſcretione. An verò peccatum ſit mortale? dic, quòd tanta poteſt eſſe temeritas, vt iurans peccet mortaliter. Sed ſi diligens eſt, ſed non ex toto, peccat venialiter. Sed ſi omnem diligentiã adhiberet, non peccaret, cap. homines, 22.q.2.

12 Ex quo † textu habentur tres modi iurandi falſum. Primus, re tantum, vt cum quis putans verum, quod eſt falſum, adhibita omni diligentia iurat verum eſſe. Secundus, animo tantum, cum quis credit aliquid eſſe falſum, quod eſt uerum, & tamen pro uero iurat. Tertius re, & animo ſimul, vt cum quis ſcit falſum eſſe, & tamen ex certa ſcientia iurat verũ eſſe. Primus non peccat, ſed ſecundus, &

tertius mortaliter. Archidiac. in dicto capit. homines.

13 Octaua. † Qui iurat non ſe recepturum prælationem, tunc licet quandoque hoc poſſit vergere in ſalutis profectum, vt ſi ſit ſibi, & aliis perſona inutilis ad ſtatum illum promoueri, tamen pertinaciter reſiſtendo eo caſu, quo utilis eſt, & Canonicè eligitur, atque à ſuperiore ſibi iniungitur, peccaret. ita D. Thom. qui hoc probat exemplo Moyſi, & Hieremiæ, qui cum renuiſſent prælationis officium, ad vltimum humiliter obedierunt. Vnde huiuſmodi iuramentum incautũ reputatur, quia quantum in ſe eſt, diuinæ prouidentiæ præiudicat, & quodammodo impugnat diuinæ iuſtitiæ perfectionem, & Spiritusſancti inſpirationẽ, & obedientiam ad ſuperiores, excludit, Turrecrem. in cap. ſi aliquid, 22. q. 4.

14 Nona. † Qui temerè iurat quod ſui natura illicitum eſt, vt committere adulterium, vel fornicationem, & quod ſeruatum vergit in interitum utriuſque ſalutis, id eſt animæ, vel corporis, vel in diſpendium ſalutis ſpiritualis, id eſt committere peccatum veniale, & tunc nullo modo debet illud obſeruare: ſed poteſt propria authoritate venire contrà, licèt debeat pœnitentiam agere, cap. Sacramẽto, 22. quæſt. 4. c. in malis, ead. quæſt. vbi Archidiac. exponit ſiue de mortalibus,

15 ſiue de venialibus. Sed quid ſi quis † propterea quod iurauit, quòd ſuperfluè comederet, vel verbum otioſum diceret, ſuperfluè comedit, vel verba otioſa dixit, notat Hugo in cap. ſi aliquid, 22. q. 4. ꝙ talis mortaliter peccat, non quia comedit ſuperfluè, vel verbum otioſum dixit, quod in ſe veniale eſt, ſed quia tranſgreditur illud præceptum. In malis promiſſis reſcinde fidem. Alii dicunt, quòd ſic tranſgrediendo non peccat, niſi uenialiter: quia ſi illa authoritas intelligatur generaliter, quod extendatur ad mala venialia, quantum ad illa, non eſt præceptum, & in hac ſententia reſidet Archid. in d. c. in malis.

16 Decima. † Minimum, quod quis promittit non obſeruare, non obſeruando, mortaliter peccat in his caſibus. Primus eſt, quando mens verbo non cõcordat. Secundus, in iuramento aſſertorio, cum inuocatur Deus in teſtem falſi: & ſic habes caſum, vbi modicum non excuſat à peccato mortali. Alius caſus eſt in Simonia: nam quantumcunque

17 modicum † ſit quod datur, inducit Simoniam, ſi detur ex pacto, cap. ſi quis præbendam, 1. q. 3. cap. ex tuæ, cap. tua, extra, de Simon. vbi pacto interueniente, etiã ſex ſolidi inducunt Simoniam, & quandoque ſex oboli: 1. q. 1. c. iudices, & tremiſſis, id eſt tertia pars ſolidi. 1. q. 1. cap. placuit: Et non obſtat text. in cap. & ſi quæſtiones, extrà, de Simon. vbi modicum excuſat à Simonia: quia text. ille loquitur quando modicum profertur ex liberalitate, & recipitur, vel quando ſumus in dubio, quia modicum præſumptiuè non præſumitur datum propter intentionem habendi ſpirituale. Ita Dom. Anton. & Panorm. in d. cap. ex tuæ. Item

18 alius † eſt caſus in furto: quia in furto non diſtinguitur quantitas, 14. q. 6. c. fin. quia vbi committitur illicitum, quantitas rei non expectatur. 17. q. 4. c. quicũque. Et quantitas munerum, diuerſitatem iurium non inducit, 1. q. 1. cap. iudices, & c. placuit: vnde furtum committitur pro vna gallina, & ouo, propter frequentiam delicti, Inſti. de rerum diuiſ. §. gallinarum. Quod intellige, quando furando minimum, habebat uoluntatem furandi & magnum. Vel quando auferret minimum inuito Domino, quod quando ſit, uide quæ ſcripſimus par. 1. lib. 2. in noſtris Deciſ. c. 93. num. 27. Rur

19 ſum † in vſura. Nam quicquid ſorti accedit, vſura eſt, cap. pleriſque, 14. q. 3. vbi quidquid verificatur, etiam in modico, id eſt in ilio, hoc eſt falcitia, ut ibi per Archid. facit etiam tex. in cap. cum tu, de vſur. pariter beneficium tenue habens, non excuſatur ab horis canonicis dicendis: quia ſibi imputari debet, quòd permiſit ſe ad beneficium tenue promoueri, argum. c. horrendus, 32. q. 5. ad hoc diſt. 92. cap.

cap. clericus victum. Et recipiendo beneficium obligat ſe ad horas, & alia onera beneficii ſupportanda, not. Flor. in cap. niſi, cum pridem, de renunc. ubi dicit, quod inter recipientem, & conferentem beneficium oritur contractus, ita quòd ex eo beneficiatus debet compelli nedum ad horas dicendas, ſed quæcunque onera beneficio incumbentia ſubire, de cleric. non reſid. per totum. Idem debitor non
20 habens † unde ſoluat, regulariter in corpus luere debet, l. ſi id, quod, ff. de iuriſd. omn. iudic. quam regulam declarat glo. 1. in fine, in reg. peccatum, de reg. iur. in 6. Amplia, procedere, etiam ſi in uno nummo deficeret, ſecundum Bald. in l. cum ſit, de ſepul. uiol. niſi fortè per errorem hoc factum eſſet, ſecundum Bald. in l. quamuis, in fine, ff. de condit. & demon. Socin. in ſuis fallen. Reg. 81. Rurſum,
21 quamuis † de minimis non habeatur ratio: tamen fallit in horis recitandis: Etenim ſi cōſultò omitteret unam horam, peccatum eſſet mortale, licèt una hora ad comparationem horarum dici poſſet minimum, ut diximus infrà de pœnis non recit. hor. Canon. cap. 51. lib. 2. Item per minimam læſionem ſententia Iudicis retractatur, l. & maioribus, C. de appel. cap. 1. de appel. in 6. Alios caſus uide ut ſupra, cap. 93. nu. 28.
22 Vndecima. Iuramentum † licèt ſuſtentet contractum, qui prohibitus eſt de iure ciuili, ſi tamen eſt dolo, uel metu præſtitum, eſt ipſo iure nullum, tex. optimus in cap. 2. de pact. in 6. vbi licet lex ciuilis improbet pactum patri à filia factum, dū nuptui traderetur, ut nullum regreſſum haberet ad bona paterna, ſi tamen iuramento non ui, uel dolo præſtito firmatū fuerit, ab ea omninò obſeruari debet. Verum ſi iuramentum interponitur aliàs ſuper actu à iure non prohibito, tunc ſi eſt præſtitum per metum, indiget abſolutione; ita tenet Dom. Nicol. in c. contingat in 2. col. & plenè per eum in cap. ſi verò, de iureiu. & idem eſt dicendum, quando interuenit dolus, vt nullum ſit iuramentum, & non indigeat abſolutione; Nam ex quo dolus aufert cōſenſum ab actu, l. 1. l. eleganter, ff. de dolo, iuramentum non obligat, ut voluit Io. And. in cap. 1. de commod. & Feder. in ſuo conſil. 96. Ex quo enim ceſſat uoluntas, non ligat iuramentum, ut in c. ueniens, cap. Quintauallis, de iureiur.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum magis obligat, quàm ſimplex promiſſio.*
2 *Explicantur verba text. in cap. iuramenti, 22. q. 5.*
3 *Inter iuramentum, & ſimplicem loquelam nullum eſt diſcrimen quo ad Deum, ſed quo ad Eccleſiam ſic. nu. ſeq.*
5 *Diſcrimen magnum eſt inter iuramentum, & ſimplicem promiſſionem in tribus caſibus, num. 6. & ſeq.*
8 *Obligatio iurata plures habet effectus, quā non iurata.*
9 *Donatio facta à patre filio iurata, valet, ſic & pauperibus, nu. ſeq.*
11 *Iuramentum firmat quæ ſunt de iure prohibita.*
12 *Vel illa, ad quæ firmanda adhibetur, ſi ſunt ſecundum ius.*
13 *Vel etiam quæ ſunt præter ius, vt qui iurat ſoluere vſuras.*
14 *Iuramento firmatur actus prohibitus in fauorem publicum ſecundario.*
15 *Iuramentum contra bonos mores dicitur dupliciter.*
16 *Iuramentum aſſumit naturam contractus ſuper quo interponitur.*
17 *Iuramentum appoſitum in teſtamento habet vim clauſulæ codicillaris.*
18 *Iuramentum confirmatorium contractus tranſit ad hæredes.*
19 *Iuramentum promiſſorium inducit fortiorem obligationem, quàm votum.*
20 *Iuramento ſtatur in his, quæ dependent à conſcientia. vide nu. 26.*
21 *Iuramento ſtatur deponentis apud hoſpitem fardellum clauſulum, & ſigillatum.*
22 *Iuramento etiam ſtatur deponentis ignoraſſe ſe eſſe conſanguineos, vel affines.*

23 *Iuramento ſtatur viri ſe cognouiſſe mulierem ad domum traductam.*
24 *Conſcientiæ alicuius iurata in tribus caſibus non ſtatur.*
25 *Nuncio ſimplici iurato an ſit credendum.*
27 *Iuramentum eſt in ſpecifica forma ſeruandum.*
28 *Ad iuramentum quis præſumitur magis deliberatè acceſſiſſe.*
29 *Iuramentum non ſubiicitur diſpoſitioni laicorum.*
30 *Clauſula non obſtante, nunquam tollit actum iuratum.*

De viribus & virtute iuramenti. Cap. IX.

1 CONferēdo vnum in locum plures iuramenti effectus, ille primum locum obtineat, † quòd magis obligat iuramētum, quā ſimplex promiſſio, cum in ſimplici loquela nullum ſit diuini numinis teſtimonium. At iuramentum ſiue aſſertoriū, ſiue promiſſorium, ſemper cum diuini numinis teſtimonio fit. tunc iure pontificio multi competunt iuramento effectus, quos nequaquam habet ſimplex promiſſio, ſicut conſtat in Authent. Sacramenta puberum. C. ſi aduerſus vendit. c. cum contingat, de iureiuran. Verum
2 rum huic dicto obſtat textus † in cap. iuramenti, 22. q. 5. cuius verba hæc ſunt. Dominus inter loquelam noſtram, & inter iuramentum nullam vult eſſe diſtantiam: quia ſicut in iuramento nullam conuenit eſſe perfidiam, ita quoque in verbis noſtris nullum debet eſſe mendacium: quia vtrumque & periurium, & mendacium diuini iudicii pœna damnatur dicente Scriptura. Os, quod mentitur, occidit animam. Ex quibus ver-
3 bis colligitur, quòd inter iuramentū, † & ſimplicem loquelam Deus non facit differentiam. Hinc Hoſt. in cap. venientes, de iureiur. cuius ſententiam recenſitis aliis opinionibus approbat ibi Panormit. in fine, dicens, quòd ſi primo aliquod licitum promiſi abſque iuramento, ad illud obſeruandum obligor apud Deum, ac ſi iuraſſem, d. c. iuramenti. Facit etiam tex. in c. 1. de pact. & expreſſius in c. qualiter, eo. tit. vbi dicitur, ſtudioſè agendum eſt, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur. Vnde pondera verbum illud generale, promittuntur: & illud, opere compleantur. Facit etiam illud Pſalm. Quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita, diſt. 23. cap. Pſalmiſta. Vnde ſi poſt illam ſimplicem promiſsionē ſubſequeretur iuramentum contrarium illi, tunc non iuramentum, ſed ſimplex promiſsio eſſet ſeruanda: videtur enim iuramentum temerarium contra promiſſionem ſuam, arg. d. c. iuramenti. bonus tex. in c. ex litteris, & c. ſicut, de ſponſal. vbi Innoc. in d. c. ſicut, dicit, quòd ſi primo contraxi ſponſalia cum una ſine iuramento, deinde contraxi cum alia cum iuramento, valent priora, licet ſine iuramento, quaſi non valeat iuramentum cōtra promiſsionem alteri factam. Ex quibus omnibus concluditur, quòd nulla eſt differentia inter ſimplicem loquelam, & iuramentum: quia ſicut quis compellitur ad obſeruantiam iuramenti, ita debet compelli ad obſeruātiam promiſsionis, ſeu pacti, d. c. iuramenti, & c. Pſalmiſta. Sed hæc dubitatio ſatis congruè poteſt multipliciter diſſolui. Et primo ſic
4 intelligendo, quòd Deus † non facit differentiam ſcilicet quo ad interitum ſalutis, quia vterque peccat mortaliter, iuxta illud: Os, quod mentitur, occidit animam, Sapient. 1. & d. cap. iuramenti, qua ratione quiſque meretur priuari, & priuatus eſt gratia Dei, & uita æterna, 25. diſt. c. vnum, §. alias, ea demum. Sed reſpectu quantitatis reatus, magis peccat, qui venit contra iuramentum, & illud non obſeruat, quam qui ſimplicem promiſsionem. Simile eſt in voto ſolemni, & ſimplici, c. rurſum, cap. conſuluit, qui cleric. vel uouent. Et ratio eſt: quia iſte magis contemnit Deum, qui firmauit promiſsionem ſuam per iuramentum, & tranſgreſſus eſt, 22. q. 1. c. mouet, cap. 1. de iudic.

iudic. c.querelam, tit.noſtro. Ideo iura-
mentum aducit maius uinculum, cap.ſu
per eo, de conſanguin. & affinit. c.præte
rea, 2.de ſponſal. Et tanto maius, quanto
id,quod præſtatio eſt ſanctius, d.cap.mo
uet. Igitur prima ſolutio eſt, quòd licèt
Deus non faciat differentiam, quando
ſcilicet ſimplex loquela tenderet ad men
dacium, & ad fallendum, & non eſſet
fraus in modico. Eccleſia tamen facit
differentiam: quia ſimplex mendax de
crimine emendatus non eſt infamis, nec
punitur de falſo, & poteſt promoueri,
ꝙ ſecus eſt de mendace iurato, c.teſtimo
nium, de teſtib. Secundo reſponderi po-
teſt, ꝙ præallegata illa authoritas, Deus
5 non facit, &c. † intelligitur quando iura
menti, & ſimpliciter promiſsionis datur
ualiditas: ſed quando ſimplex promiſ-
ſio eſſet nulla, tunc Deus facit differen-
tiam. Exemplum in c.debitores, de iu-
reiur.vbi ſimplex promiſsio ſoluendi vſu
ras eſt nulla, propter turpitudinem reci-
pientis. Iuramentum verò ualet: quia
Deus turpiter non recipit,nec iurans pec
cauit: ita Panor. in d. c.debitores, nu. 3.
in fi. Tertio quo ad ſoliditatem maximè
6 differt ſimplex promiſsio à iuramento,
22.q.1.c.ſi. Etenim obligatio,quæ oritur
ex conuentione iurata, plures effectus
ſortitur, & habet, qui ſimplici promiſsio
ni non conueniunt, notatur in c.conſti-
tutus,de reſcrip.per Henric. in d.c.debi-
7 tores. Quartò † poteſt reſponderi, ma-
ximum eſſe diſcrimen ex modo proferé-
di: quia ad ueritatem ſimplicis aſſertio-
nis ſatis eſt habere in animo id facere
quod affirmat,c.beatus, 22.q.2.quamuis
non ſit certus quid faciet,quare licèt pro
poſitum ſine cauſa detractet,non eſt mé-
dax. Vt ſi ego modo dico me à prandio
dormiturum, & poſtea nolo. Sed in iu-
ramento non ſatis eſt id in animo habe-
re, ſed requiritur quòd habeat in animo
antequam iuret adeo firmum,& certum
vt niſi impoſsibile fiat factu, uel in dete-
riorem exitum uergat, neutiquam liceat
contra iuramentum facere. Sotus lib.8.
de iuſt.& iure, q.1.art.7. Secundus effe
8 ctus † eſt: quia obligatio, quæ oritur ex
iurata cõuentione, plures habet effectus,
quam habet non iurata, v.g. confeſsio ab
ſente parte non præiudicat,nec plenè ꝓ
bat, l.certum, §. ſi quis abſens, ff.de con-
feſſ.glo.in ca.fin. de confeſſ. tamen fallit,
niſi talis confeſſio eſſet iurata, vt notat
Bartol.in l. cum quis,§.codicillis,ff.de le-
gat.3.ſenſit etiam Bartol.in l.1.C.res in-
ter alios acta, vbi dicit, quòd ſi parte ab-
ſente quis dicat. In veritate ſum debitor
talis, quòd confeſsio præiudicat, per gloſ
ſam,3.q.7. c.quoties. quia tantum eſt di-
cere,in ueritate,quantum ſi iuretur. Pa-
norm.in c.etſi Chriſtus,de iureiur. ergo
patet, quòd iuramentum habet ualidare
confeſsionem factam abſente parte. Ad-
de Philip. Corn.conſ.113.incip.Circa,in
litera A. in prima parte,& Bald.in conſi.
344. in 4.parte. Sic licèt promittens fa-
ctum alienum,regulariter non teneatur,
vt l. ſtipulatio iſta, in principio, & in §.
quæſitum, de verb. ſignif. & in §.ſi quis
alii,Inſtit.de inutili ſtipulat. Fallit tamen,
quando interueniret iuramētum eo mo
9 do,quo valere poteſt. Rurſum,† quam-
uis donatio facta à patre filio in poteſta-
te, non valeat regulariter, l.donare, ff.de
donat.inter vir.& vxor.l.2.C.de inoffic.
donat. vbi hoc notatur per Doctores.
Tamen fallit, vbi pater filio donat in po-
teſtate, & iurat non reuocare,ſecundum
Bald. in l.irritam, C.de uſu.pro donatio.
Et ſequuntur nouiſsimi. Sic lex ſecun-
da, C.de reſcind. vendit. locum non ha-
bet,vbi ſuper contractu interueniſſet iu-
ramentum ex certa ſcientia, ut no.Bal.in
l.quæ ſub conditione,§.1. ff.de cond.In-
ſtit.niſi aduerſarius eum induceret ad iu
randum ſuis perſuaſionibus: quia tunc
non obſtante iuramento à tali ſcientia re
tractari poteſt vēditio quantumcunque
iurata,ſicut etiam retractari poſſet,ſi in-
terpoſitum eſſet iuramentum per errorē
facti, vt colligitur ex no. in textu, in d.l.
10 2. verſ.Nono quæro. Pariter licèt † do-
natio facta pauperibus non valeat, niſi
quis præſens ſit, qui pro eis donationem
recipiat, tenet gloſſa, & Bartol.in l.illud,

C. de ſacroſ. eccleſ. fallit, niſi eſſet interpoſitum iuramentum, quia tunc valebit donatio, dato, quòd nullus recipiat pro eis, & iurans compellitur ad obſeruantiam iuramenti: ita tenet Dom. Anton. de Butr. & Abbas, in c. ſicut, el 2. de iureiur. Sic mulier Velleiano renunciare non poteſt regulariter, gloſſa, & ibi Doct. in c. ſi diligenti, extra de foro compet. tamen fallit, quando interuenit iuramentum, cũ tunc abſque dubio illi renunciare poſſit, extra, de iureiur. cap. cum contingat. Et dicit Io. Andr. in d. c. ſi diligenti, & præſumitur tunc certiorata, ut uoluit Archid. in c. 2. de pact. in ſexto, ſecundum Do. Ant. in d. cap. ſi diligenti. Et hoc etiam uoluit Bar. in l. ſciendum, ff. de uerb. oblig. uide plenius in d. cap. cum contingat. Tertius
11 effectus † iuramenti eſt, quòd firmat, & facit tenere ea, quæ ſunt de iure prohibita, ca. cum contingat, extra, de iureiur. c. licet, eod. ti. in 6. c. quamuis, de pact. lib. 6. verum quia contra hoc facit tex. in c. quãto, extra, de iureiur. in c. conſtitutionem, §. cæterum, de uerb. ſignifi. c. non eſt obligatorium, de reg. iur. in ſexto, ideo oportet ut plures conſtituamus caſus ſcitu dignos, ad dignoſcendum quando iuramẽtum firmat de iure prohibita, vel non.
12 Quorum primus ſit iſte. † Iuramentum firmat illa, ad quæ firmanda adhibetur, ſi ſunt ſecundum ius, & à iure approbata, vt in c. ſignificaſti, de elect. c. 1. de iureiu. lib. 6. & d. c. licet. Exemplum: Lex ciuilis prohibuit alienationem rei dotalis, mulier iuxta hanc prohibitionem promiſit, & iurauit ſe non alienaturam dotem, tunc tale iuramentum, quia eſt appoſitũ circa ea, quæ ſunt ſecundum ius, eſt omnino ſeruandum, niſi ui, aut dolo fuerit præſtitum, d. c. licet, ita ut ſi ſequatur alienatio iurata, nihil illa ualeat, propter iuramentum primum. glo. eſt ſingul. in d. c. licet, in gloſſa finali, quam tenet Bar. in l. ſi prędium. C. de iure dot. & in l. ſi quis pro eo, in tertio membro principali, ff. de fideiuſſor. vide Alex. in l. duobus reis, §. idem Pomponius, ff. de iureiur. vbi dicit, quod illa glo. in terminis ſuis eſt magis communiter approbata: eam dicit ſingularem Iaſon, in Auth. Sacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vend. in col. 17. in quinta limitatione, vbi eam extendit ad minores. Qui etiam limitat dictam gloſſam, vt procedat, quando ille cum quo celebratur alienatio, vel actus, ſciebat talem actũ fieri contra iuramentum prius præſtitũ: ſecus ſi ignorabat, prout in dubio præſumitur: quia tunc ualebit actus non obſtante iuramento. Imola, in l. cum uir, in pen. charta, ff. de uſucap. & ante eum Io. Faber, Inſti. quibus alienare licet uel nõ, in princip. Alexand. conſ. 381. Secundus
13 caſus eſt. † Iuramentum firmat ea, ad quæ firmanda adhibetur, licèt non ſine ſecundum ius, ſed præter ius, cap. debitores, extra de iureiur. Vnde qui promittit ſoluere uſuras, non promittit aliquid contra ius, nam non eſt intentio iuris, quòd verè, & irrecuperabiliter ſoluatur, ſed potius numeretur, qua numeratione facta, debitor impleuit quod iurauit, & authoritate eiuſdem iuris poſtea repetit, vt notat Hoſtien. in d. c. debitores, quod totum fit ob reuerentiam iuriſiurandi, & non propter vſurarii iuſtitiam. Vnde ea ratione fit acceſſorium fortius eſſe quã principale; Inde etiam fit, quòd debitor ſoluens vſuras, non peccet: quia hoc facit ob reuerentiam diuini numinis, propter iuramẽtum, l. qui per ſalutem, ff. de iureiur. notat Bald. in d. cap. debitores. Inde etiam fit, quòd licèt ſcienter debitum ſoluat, tamen poteſt repetere, quod eſt contra tex. in l. cuius, ff. de regu. iur. l. 1. ff. de condict. indeb. Et hoc ob obſeruantiam iuriſiurandi. Innoc. in d. cap. debitores.
14 Quartus † effectus. Iuramento firmatur actus prohibitus in fauorem publicum, ſed ſecundario, & non principaliter, c. cum contingat, extra de iureiuran. c. licet, eod. titu. lib. 6. Franc. Arer. conſil. 9. Decius, conſ. 432. nume. 22. Bartol. in l. ſi quis pro eo, ff. de fideiuſſor. Calder. c. 9. de iureiur. Hinc dicit Francus, in d. cap. licet, non ſolum mulieres, quando alienant ſuas dotes, non poſſe venire contra, ſi per ipſas appoſitum eſſet iuramen-

mentum de non alienando, ſed etiã quã-do conſentirent alienationibus dotium factis per ſuos maritos, vel alias perſonas. Et ſi dicatur, hoc iuramentum eſſe contra bonos mores, ergo non eſt obligatorium, vt in Regula, non eſt obligatorium, de regul. iur. lib. ſexto. Reſpon-
15 deo, quòd † iuramentum poteſt eſſe contra bonos mores dupliciter: vel contra bonos mores ciuiles, vel contra bonos mores naturales. Vnde quando dicitur, non eſſe obligatorium iuramentum contra bonos mores, debet intelligi, non de ciuilibus; ſic enim quælibet lex fundatur ſuper bonos mores ciuiles, & rationem, diſt. 4. c. erit autem, c. conſuetudo, diſt. 1. Sed quando eſt contra bonos mores naturales, quia præſtatur ſuper continente in ſe aliquam turpitudinem, & inſtinctum naturalem: naturalia enim ſunt immutabilia, diſtin. 5. in princ. Ideo iuramentum cõtrarium non ualet; quia eſt præſtitum ſuper immutabili, & ſic ſuper non dependente à poteſtate iurantis, vt quando præſtaretur ſuper legem editam in fauorem publicum: quia non poteſt ius publicum à perſona priuata remitti, l. ius publicum, ff. de pactis. Secus quã do fundatur lex principaliter ſuper fauorem priuatum, licet ſecundario illud cedat in fauorem publicum: nam tunc ualet iuramentum contrarium, c. cum contingat, xi. noſtro. & c. contingit. Rurſum, ſi iuramentum apponitur ad confirmationem eorum, quæ ſunt prohibita propter ſui turpitudinem, vt occidere bominem, fauere vſuris, furtum committere, nullo pacto eſt iuramentum ſeruandum, c. inter cætera, 22. q. 4. c. non eſt obligatorium, c. in malis promiſſis, de regu. iur.
16 in ſexto. Quintus † effectus principalis iuramenti eſt, quia aſſumit naturam contractus, ſuper quo interponitur, l. fin. C. de non numer. pecun. vbi iuramentum, quo quis iurauit ſoluere pecuniam ſibi mutuo numeratam, eam conditionem habet, vt intra biennium poſſit qui iurauit, opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quia hæc promiſſio ſoluendi pecuniam numeratam, hanc naturam habet, quod poſſit intra biẽnium opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. Idem conſtat in cap. fin. de procur. lib. 6. Vbi qui iurat non reuocare procuratorem, licèt periurus ſit, ſi eum reuocauerit, tamen reuocatio tenet: quia cõditio, & natura huius actus illa eſt, ut libera ſit procuratoris ad negotia, vel litis reuocatio: cum nemo poſsit inuito Domino ĩpſius nomine aliquid agere. Sic ſi iuramẽto promiſi Titio domum vendere, & nõ alteri, & demum alteri illam domũ vendidero, & tradidero, profectò licèt periurus ſim, nihilominus tamen ſecũda venditio tenet: quia hæc eſt natura actus promiſsi, ut ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis ſit, ſaltem in hoc ſenſu, vt contrarius actus teneat, ſi is perfectè fiat, l. quoties, C. de rei vendic. Idem etiam probatur in cap. quemadmodum, extra, de iureiuran. Et tandem qui uellet corroborare hunc quintum effectum, videat Marcum Anton. in tracta. de uirtute iuramenti, in ſeptuageſimoſeptimo effectu, col. finali, qui illum corroborat duodecim fundamentis notandis, & poſtea limitat octo modis. Vide etiam Iaſonem, in l. ſi conuenerit, in ſecunda & tertia col. ff. de iuriſdictio. omn. iudic. Sextus eſt,
17 quòd † iuramentum appoſitum in teſtamento, habet uim clauſulæ codicillaris, & ſic operatur repetitionẽ à venientibus ab inteſtato, tex. ſingul. in l. cum pater, §. filius, matrem, ff. de legat. 2. Facit c. ad noſtram, de iureiur. Bart. in l. ſi quis pro eo, ff. de fideiuſſ. Soc. in ſuis fallen. Reg. 398. vbi per dictum text. inquit, quòd iurans videtur apponere clauſulam, ut ſi non valet quod ago, ut ago, id eſt teſtamentum, valet vt valere poteſt, id eſt iure codicillo-
18 rum. Septimus eſt, quòd † licèt iuramentum non tranſeat ad hæredes, cum ſit perſonale, cap. veritatis, de iureiur. tamen non procedit in iuramento confirmatorio contractus, ſicut in caſu tex. in c. cum contingat, extrà, eod. & in cap. licèt, eod. tit. in 6. quia ſicut eius contractus validatus

tus tranſit ad hæredes, eodem modo tranſit effectus iuramenti tamquam eius ſequela. Ita pulchrè Paul. de Caſt. conſ. 65. & 67. Idem videtur velle Felyn. in cap. cum ſit generale, col. 6. de foro compet. Octauus, quòd iuramentum promiſſorium inducit fortiorem, & firmiorem obligationem, quàm votum, ea ratione: quia non ſolum ſicut votum obligat, per illud pſal. relatum, cap. 1. de voto. Redde Deo vota tua. Sic Iuramentum per illud diuinum. Redde Deo iuramenta tua, c. etſi Chriſtus, de iureiuran. Et per illud præceptum: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, ſed propter hoc, quod iuramentum non ſolum obligat Deo, ſed etiam proximo, adeò quòd licèt Summi Pontifices paſſim abſoluant iuſta de cauſa à voto, à iuramento tamen quo iurans obligatur proximo, non abſoluunt, niſi de conſenſu eius: tum, quia licèt votum metu emiſſum ſit ipſo iure nullum, per cap. 1. de his, quæ vi. Iuramentum tamẽ metu contractum eſt validum, c. verum, de iureiur. cap. ad audientiam, c. Abbas, vbi gloſ. ſolemnis, de his, quæ vi. quamuis votum poſſit dici magis obligatoriũ alia ratione, quia inducit maiorem obligationem, quàm iuramentum, ea ratione: quia principale obiectum eſt ipſe Deus. Arch. in ſum. 22. q. 1. Item votum ſolemne plus obligat quo ad modum obligandi, quàm iuramentum, quatenus tradit actualiter hoc, quod promittitur, D. Thom. in 4. ſent. diſt. 38. q. 1. art. 3. q. 3.
20 ad ſecundum. Nonus, quia † in his, quæ dependent ab animo alicuius, ſtandum eſt ipſius iuramento, gloſſa not. Inſtitut. de action. §. ſed iſte. gloſ. in l. at qui natura. §. me abſente, in gloſſa magna, ff. de negot. geſt. gloſſa in l. 1. §. 2. ff. de itin. actuq; priu. & ibi Bart. & tex. in cap. paſtoralis, de raptor. Facit etiam tex. in cap. ſi verò, el 2. de ſent. excom. in cap. ut circa, §. alioquin, de elect. in 6. cap. præſentium, extrà, de teſtibus, cap. paſtoralis, extrà, de except. vbi gloſſa dicit, quòd tunc iuramentum eſt legitima probatio. Idem voluit gloſſa, in verbo, ſaltem, in cap. ſtatutum,
21 §. 1. de reſcrip. in 6. Hinc infertur, † quòd deponentis apud hoſpitem valiſiam, vel fardellum clauſum, & ſigillatum, ſtatur iuramento de rebus in eo exiſtentibus, ſi ſibi per hoſpitem diſſigillatum, & apertum retradatur, doctrina eſt Bartoli, qui refert Innocen. in l. in actionibus, col. fi. ff. de in lit. iur. vbi vide Iaſon. col. penul. qui hanc dicit eſſe communem ſententiam. Idem in l. ſi quando, col. antepen. C. vnde vi. Infertur etiã hac ratione, quòd in his, quæ dependent ab animo, ſtandũ eſt ipſius iuramento, quòd ignorantia regulariter probetur per iuramentum. gloſſa ordinaria in Reg. Præſumitur, de reg. iur. lib. 6. gloſſa in cap. innotuit, de elect. probat text. in cap. ſi verò, el ſecondo, de ſent. excom. vbi qui percutit clericum, probabiliter ignorãs eum eſſe clericum, excommunicatus non eſt, ignorantia tamen probari poteſt per proprium iuramẽ
22 tum. Sic contrahentes † matrimonium in caſibus prohibitis, iuxta Clem. 1. de conſang. & affin. ſunt excommunicati, vt ibi dicitur, ſi tamen probabiliter ignorauerint ſe eſſe conſanguineos, vel affines, & tunc tales non ligat dicta Conſtitutio: quæ quidem ignorantia probatur per iuramentum proprium, cum agatur de his, quæ ſunt intrinſeca cordi, de elec. cap. vt circa, in 6. & in cap. nulli licere, cap. ſi verò, de ſent. excommun. Imol. in Clem. 1. col. mihi quinta, de conſang. &
23 affin. Rurſum † infertur, quòd ſi impubes deſponſata, & traducta ad domum viri, poſtea pubes facta petit licentiam alteri nubendi, non auditur, ſi vir iurat ſe eam cognouiſſe, capit. continebatur, de deſpon. impub. quamuis mulier negauerit ſe eſſe cognitam: nam ſtatur aſſertioni iuratæ ipſius mariti, cap. ſi quis vxorẽ, 33. q. 1. quod intellige, qñ ſimul cohabitauerint, & ita propriè intelligitur text. in d. c. ſi quis vxorem. & c. continebatur: quia illa puella fuit traducta à marito ad domum, & hoc propter fauorem animæ, vt per Archid. in d. cap. continebatur: nã vt dicit Tancr. in d. c. continebatur, ubicunque uertitur periculum animæ, poteſt

teſt exigi iuramentum à Reo, etiam ſi
24 actor nihil probauerit. In tribus † tamen caſibus non ſtatur conſcientiæ alicuius. Et primus eſt in his, quæ poſſunt aliàs legitimè probari, cap. ex parte, de offic. ordin. c. ſicut nobis, de ſent. excom. Hinc non eſt credendum ſuper veritate carnalis copulæ uiri teſtimonio etiam affirmãtis cum iuramento, ſi mulier contrarium probauerit per teſtes, uel alia legitima documenta, de præſump. cap. illud, cap. litteris, & de teſtibus, cap. præterea. Et ratio eſt; quia tunc demũ ad ſuffragium iuramenti recurrendum eſt, cum aliæ probationes deeſſe noſcuntur, cap. ſicut conſuetudo, de prob. Henric. in cap. ſi uerò, el 2. de ſent. excom. Secundo, quando eſſet magna præſumptio contra aſſerentem: quia tunc nunquam ſtaretur dicto ipſius etiam cum iuramento, & etiam pendentibus ab animo. Bar. in l. inter omnes, 1. §. rectè, in ult. col. ff. de furt. Innoc. & Paul. de Leazar. in cap. cognoſcentes, de conſtit. arg. text. in l. ſi uerò conuitii. C. de iureiur. uide gloſſ. ſing. in cap. propoſuiſti, in uerbo habetur, diſt. 82. Tertius, non ſtatur iuramento aſſerentis, quando perſona non eſſet fide digna. Bal. ſingulariter, in l. falſus, in 3. col. & in 3. oppoſitione, C. de furt. gloſſa in ca. ſignificaſti, el 1. uerſ. ſi eſt ita, extrà, de homic.
25 Hinc licèt regulariter nuncio † ſimplici iurato ſit credendum, quòd aliquem citauerit, niſi ex aduerſo validæ offerantur probationes, extra, de teſti. cap. cum nobis, Innoc. in cap. quoniam contra, extra, de probat. tamen nuncio uili utique forſan non eſſet credendum. unde Archid. in d. cap. propoſuiſti, dicit: Dicas audacter, quòd eſt arbitrarium an ſit credendum nuncio ſimplici, quamuis iurato, argum. ad hoc, extra, de iureiur. cap. ult. Nam nimis graue eſt, quòd uni nuncio quamuis iurato forſitan uili contra Epiſcopum unum contrarium iurantem crederetur: cum ſic Epiſcopus poſſit damnari abſens, nec audiretur appellans. Hoc etiam ſentit Hoſtienſ. in cap. cum parati, extra, de appel. Præter tamen iſtos caſus, in his, quæ dependent ab animo, ſtandũ
26 eſt ipſius iuramento. † Et ratio eſt: quia non eſt uериſimile, quòd quis ſit immemor ſuæ ſalutis, 1. q. 7. cap. ſancimus. Tum etiam, quia illi teſti magis credendum eſt, qui melius ueritatem nouit, extrà, qui matr. accuſ. poſſ. cap. videtur. Sed nullus poſt Deum ita nouit conſciẽtiam omnis, ſicut ille, de cuius conſcientia agitur, ergo. Tum etiam, quia deficientibus probationibus, debet facere homo quod poteſt, 22. q. 2. cap. faciat. & quia impoſſibilium nulla eſt obligatio, l. im-
27 poſſibilium, ff. de reg. iur. Decimus † eſt, quòd iuramentum eſt in ſpecifica forma ſeruandum, c. debitores, de iureiur. ubi qui iurat ſoluere vſuras, tenetur ſeruare iuramentum in forma, & ſoluere uſuras, licèt poſtea debitori competat repetitio uſurarum poſt ſolutionem. Hinc Hoſtiẽ. Ioan. Andr. & Imola, in ſpecie, in cap. ad noſtram, de iureiuran. aſſerunt, quòd ſi quis Titio iuramento promiſerit ſoluere centum, non poterit compenſationem obiicere: ſed tenetur iuramentum adimplere ſpecificè, hoc eſt ſoluere, cum compenſatio non ſit uera, ſed ficta ſolutio, l. ſi cum filio, ff. de cõpenſ. l. 3. ff. eod. quod quidem dictum an ſit uerum, uide Couar. in rubr. de pact. in 1. par. §. 4. num. 9.
28 Vndecimus † eſt, quia ad iuramentum quis præſumitur magis deliberatè acceſſiſſe, Anton. in cap. ſi diligenti, col. 5. de foro compet. Bart. in l. ſciendum, col. 2. de verb. oblig. Alex. conſi. 8. Viſis, ad finem, lib. 5. Hinc dicit Dom. Ant. ibi, ꝙ licèt mulier non poſſit renunciare Velleiano. Et ratio eſt: quia qua facilitate mulier inducitur ad fideiubendum, ex qua habet Velleianum, & eadem facilitate inducitur ad renunciandum, l. doli, ff. de nouat. tamen fallit, quando eſt iuratum, quia iuramentum roborat ipſam renunciationem: Et hoc quia præſumitur ad iuramentum uenire cum deliberatione, & quia ibi adeſt duplex conſenſus, C. ad Vellei. Auth. ſiue auiæ, & quod no. gloſ. de iureiur. c. cum contingat, & cap. ex reſcripto, vbi etiam dicit, quòd propter

iura-

iuramentum mulier eſt præſumitur certificata, ut notatur, de pact. c. quamuis, li. 6.

29 Duodecimus.† Iuramétum tanq̃ ſpirituale non ſubiicitur diſpoſitioni laicorũ. Vnde ubicunque dubitatur an iuſum ſit licitum, vel illicitum, nõ poteſt Princeps ſæcularis cognoſcere, ſed illud ſpectat ad forum Eccleſiaſticum, cap. venerabilem, ibi, ad noſtrum iudicium, de elect. cap. nouit, de iudic. cap. tua, de ord. cognit. cap. lator, in fi. qui fil. ſint legit. An uerò ad ſolum Papam pertineat cognitio, dic, quòd in negotiis arduis, & inter magnas perſonas ad ipſum ſolum pertinet, uel quando nellet dare licentiam contraueniendi ſine permutatione, uel alia commutatione in melius. Ita Panorm. intelligit text. in d. cap. uenerabilem: quòd eſt ſemper menti tenendum pro limitatione illius capituli, aliàs poſſet etiam epiſcopus interpretari iuramentum. Ita Spécul. titulo, de legat. §. nunc offerendum, uerſ. 23. allegat c. ſignificante, extrà, de

30 pignor. Tertiuſdecimus.† Clauſula, non obſtante, nunquam tollit actum iuratũ, uel conſtitutionem iuratam gloſ. eſt ſingul. in cap. cum non deceat, in gloſ. fin. de elect. in 6. probat text. in c. conſtitutus, de reſcript. gloſſa in Clem. dudum, uerſ. pact. de ſepult. niſi ꝙ fiat ſpecialis mentio de iuramento, dato, quòd apponeretur dictio, quibuslibet, uel quibuſcunque, uel quomodolibet, de quibus in text. in d. cap. cum non deceat. Et fortius haberet locum, quando fuiſſet iuratum expreſsè id, quod continetur in ſtatuto. ita gloſ. in d. cap. quæ quidem gloſſa procedit, ſiue dicta clauſula apponatur in iure, ſiue in reſcriptis, ſiue in priuilegiis, ſecundum Doct. in d. c. cum non deceat. Et non obſtat ſi quis dicat, quòd ſublato ſtatuto, uideatur tolli iuramentum, quod eſt acceſſorium, & per cõſequens ſi quis ſuſtulit ſtatutum, priuilegium, uel conſuetudinem in eccleſia iuramento firmatã, quod quacunque de cauſa quis abſit, etiam ſi utilitatem eccleſiæ proſequatur, nihil percipiat, quòd uidetur tollere iuramentum: quia Panorm. in d. cap. conſtitutus, intelligit illud procedere, quando quis ſcienter tolleret ſtatutum iuratum: quia tunc iuramentum tollitur, ſublato ſtatuto, Sed quando tollens ſtatutum ignorabat iuramentum, tunc etiam ſi apponeretur clauſula, non obſtante, non eſt ſublatum iuramentum: quia nõ uidetur habere animum tollendi illud, cum iuramentum obliget Deo, pro hoc in cap. debitores, de iureiur. Hæc ſanè de uiribus iuramenti utcunque explicauimus, non ignari, multa à Deciſionibus, & præcipuè à Mar. Ant. in tract. de uirtute iuram. hac in re tractari, qui quidem habetur in 3. uolum. tractatuum. Sed hæc pro aliquali eius cognitione ſufficere arbitramur.

SVMMARIVM.

1 *Diſpenſatio non vinculum iuramenti, ſed materiam reſpicit.*

2 *Diſpenſatio non in iuramentis aſſertoriis, ſed tantum in promiſſoriis contingit.*

3 *Diſpenſatio ſuper iuramentis conſueuit bifariam fieri.*

4 *Regula ad diſcernendum quænam iuramenta Papa, vel Epiſcopus diſpenſet.*

5 *Abſolutiones a iuramento vt dentur, quandoque expedit.*

6 *Capitulum an Sede vacante poſſit à iuramento abſoluere.*

7 *Abſolutio an poſſit peti elapſo termino ſolutionis vſurarum.*

8 *In relaxatione iuramenti an ſit citanda pars.*

9 *Iuramenti relaxatio peti ſolet ad duplicem finem.*

10 *Abſolutio facta ab Epiſcopo eſt valida, etiam abſentibus abſoluendis.*

11 *Iuramentũ Iudex ex officio in quibus caſibus poſſit relaxare.*

12 *Diſpenſatio iuramenti licèt ſit manifeſtè vtile, & licitum, poteſt ex cauſa remitti.*

13 *Abſolutio facta à Papa à iuramento in foro fori, præſumitur facta ex cauſa.*

14 *In iuramento quod ſeruari non poteſt ſine peccato, nulla eſt neceſſaria abſolutio. & num. 21.*

Summus

15 *Summus Pontifex, quandoque ſine cauſa poteſt à iuramento abſoluere.*
16 *Iuramentum, quod principaliter reſpicit commodum hominis, an poſſit à Papa remitti. & an à parte. nu.ſeq.*
18 *In iuramentis dolo, vi, aut metu extortis, quãdoque non eſt neceſſaria diſpenſatio.*
19 *Iuramenta quæ Papa, & quæ Epiſcopus relaxet.*
20 *Abſolutio poteſt peti, quando iuramentum continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis.*
22 *In iuramento ſupererogationis, an ſit neceſſaria abſolutio.*
23 *In iuramentis indifferentibus diſpenſatio neceſſaria non eſt.*
24 *Iuramenta irritare ad quem pertineat.*
25 *Iuramenta quæ partes ſibi inuicem remittere poſſint. nu. 26. & 27.*

An in iuramentum cadat diſpenſatio. Cap. X.

PRiuſquam deſcendamus ad regulas generales, quibus poſſit dignoſci quænam iuramenta ſolus Papa, & quæ Epiſcopi relaxare poſſint. Item in quæ ſint diſpenſabilia, mutabilia, aut reiterabilia, uel denique remiſſibilia per ipſam partem, cui iuratum eſt, aliqua nos ad huius capituli faciliorem expeditionem præno tare oportet, quorum primũ erit: quòd
1 diſpenſatio † non reſpicit uinculum iuramenti, ut aliquid contra iuramentum fiat, quandoquidem iuramenti uis, eiuſq; obſeruatio, ſub præcepto diuino cõtinetur, cap. etſi Chriſtus, ibi. Redde Deo, tit. noſtro, atque adeò cum diſpenſatio contra ius diuinum dari non poſſit, ſit ut diſpenſatio reſpiciat materiam iuramenti, & ad id tendat, ut quod ſub iuramentum cadebat, amplius non cadat: (uerbi gratia) ſi quis iurauerit ieiunium, quod poſtea eſt obſtaculum maioris boni, per diſpenſationem tollitur. Sotus libro 8. de iuſt. & iure, q. 1. art. 9. Couar. in rubr. de pact. 1. par. §. 3. num. 3. uerſ. Tertio, ſecundum illud erit conſiderandum, quòd quando dicitur, poſſe diſpen
2 ſari in † iuramentis, non eſt intelligendum in iuramentis aſſertoriis, quæ ſunt de præterito, uel præſenti: quia in talibus iurans ſtatim aut uerum, uel falſum aſſerit, cap. homines, 22. q. 2. & cap. is autem. Vnde ueritas præſens poſtquam iuratum eſt, mutari non poteſt: nam ad prę terita non eſt potentia, & ideo non cadit diſpenſatio: quia diſpenſare in ipſo actu iurandi, eſſet contra præceptum diuinũ, quod eleganter explicat D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 9. Igitur diſpenſatio in iuramento promiſſorio tantum contingere pote-
3 rit. Tertium illud adnotare † debemus, quòd ſuper iuramentis conſueuit bifariam diſpenſari, directè, & indirectè. Directè, ut Papa, quo ad beneficia Eccleſiaſtica, in quorum diſpenſatione pleniſſima fungitur poteſtate. Item diſpenſat Eccleſia ex officio propter cauſam, ut in iuramento coacto, cuius diſpenſatio in odium illius fit, qui uim intulit, & ubi quis deceptionem aliquam, uel nimiam facilitatem circa conſilium iurandi allegaret. Fit etiam diſpenſatio ob alias cauſas, 15. q. 6. cap. nos ſanctorum, & c. iuratos. Et in ſumma, ubicunque cedit in commune bonum, niſi tertiæ perſonę iniuria fiat, legitima non poteſt eſſe diſpenſatio. At indirectè diſpenſatur, quando ſubtrahitur materia iuramenti. Vt ſi Papa Epiſcopum functione ſua priuet, aut Regem Regno, uel ſubditos abſoluit, ne iuramento obedientię illi amplius teneantur. Sotus, qui ſuprà, in fine. Quibus ſic præiactis, multæ regulæ circa diſpenſationem iuramẽtorum poſſunt colligi: quarum prima eſt. Ad diſcernen-
4 dum in quibuſnam † iuramentis ſolus Papa diſpenſare poſſit, & in quibus Epiſcopi, ad id coniiciendi ſunt oculi, utrum ſi eſſent uota, ſolus Papa, an Epiſcopi poſſint illa remittere. (Exempli gratia) In tribus Votis, nempe, Religionis, Caſtitatis, & Hieroſolimitanæ peregrinationis, ſolus Papa diſpenſare poteſt: ſit ergò conſequens, ut in ſimilibus iuramentis earum

rum trium religionum ad ſolum ipſum diſpenſare pertineat. At quia in alijs omnibus Votis, nempe aliarum peregrinationum, ieiuniorum, &c. Item non ludendi, aut non venandi, Epiſcopi diſpenſare poſſunt, fit ut in ſimilibus iuramentis fortiori ratione iidem Epiſcopi diſpenſandi facultate fungantur. At quando dicimus Epiſcopos poſſe diſpenſare, intellige, dare abſolutionem à iuramento, quæ illis utique competit ratione publici officii, quod gerunt: quia expedit † aliquando Reipublicæ, ut tales abſolutiones dentur, & communi bono ſunt utiles, uel in pœnam humanæ ſæuitiæ, quæ contingit in iuramentis extortis ad ſolutionem vſurarum, cap. 1. c. debitores. tit. noſtro. vel propter iuramenta metu extorta: nã talia iuramenta præſtita iurantẽ obligant ad eorum obſeruantiam, datur enim ex ea cauſa abſolutio, quæ ab Epiſcopo ratione publici officii poteſt concedi, cap. ſi verò. cap. cum quidam, tit. noſtro, alius autem prælatus citrà Epiſcopum, qui nõ habeat Epiſcopalem iuriſdictionem, non puto, ꝙ poſſit abſoluere à iuramento, ſicut nec in uoto diſpenſare põt, ſicut notatur in cap. 1. de uoto in 6. Ita Panorm. in cap. quanto, num. 8. tit. noſtro. An verò † Capitulum Sede uacante poſſit diſpenſare? Reſpon. quòd de iure puto, ꝙ ſic: Cum ſede uacante ſuccedat in ſpiritualibus, & temporalibus, de ſuplen. neglig. prælat. cap. pen. & ult. Et in Capitulum tranſeunt omnia, quæ pertinent ad Epiſcopum ipſo iure: Vnde poteſt etiam iudicare de hæreſi, cap. ad abolendam, de hæret. Et hoc eſt iuriſdictionale. Io. And. in addit. ad Specul. de offic. deleg. §. nunc de Epiſcoporum. uerſ. ſed nunquid Legatus, ergò ſuccedit Capitulum: & non obſtat, quòd prælati inferiores Epiſcopo non diſpenſant, ſed Capitulum eſt inferius Epiſcopo; Innoc. in cap. 2. de eo, qui furt. ordin. recep. Nam reſpondeo, quòd Capitulum quatenus ſuccedit Epiſcopo, non eſt inferius, ſed illi par: quia gerit uices Epiſcopi, vnde quãuis iure capituli diſpenſare non poſſit, de ſimon. c. ex inſinuante, tamen iure Epiſcopi poteſt, ita

5 (margin, beside "cii, quod gerunt")

6 (margin, beside "rò † Capitulum")

7 Franc. Zabar. conſ. 35. col. 3. An † uerò poſſit peti abſolutio, poſtquam elapſus eſt terminus ſolutionis uſurarum? Feder. de Senis, conſ. 288. dicit, quòd non, quia iam incidit in periurium, & fruſtra poſtulat legis auxilium, qui committit in legem, cap. quia fruſtra, de uſur. ſed debet ſoluere uſuras, & poſtea repetere, c. debitores, extrà, de iureiur. Sed cum iurans ſit obligatus ad duo, ad ſoluendum in termino, & ad ſoluendum ſimpliciter, dici poteſt, quòd qui non ſoluit in termino, incidit in periurium, ſed quatenus remanet obligatus poſt terminum, poteſt petere abſolutionem de periurio, tamen ſibi imponenda eſt pœnitentia. Ita uidetur tenere Diuus Anton. tit. 10. de abſolutione iuramenti, uerſ. nonus caſus.

8 Rurſum, † an ſit uocanda pars aduerſa, cum quis ſibi petit relaxari iuramentum factum ad inſtantiam ipſius, Panormit. in conſ. 12. in 2. par. nu. 6. & in cap. 1. tit. noſtro, dicit, quòd ubicunque iuramentum eſt obligatorium ex parte obligantis ſe, & aliquam utilitatem continet ex parte recipientis, nequaquam debet relaxari niſi uocata parte. Cuius ratio eſt: quia ex quo per abſolutionis actũ præiudicium irrogatur parti, in eo, quod ſibi utilitas adimitur, debet pars uocari: quia nihil debet fieri in præiudicium abſentis, cap. 1. extrà, de cauſ. poſſeſſ. & ſi aliter fiat, abſolutio non ualet, ita etiam tenet Albericus in rubr. C. de uſur. in fine. & Imola in Clemen. diſpendioſam. uerſ. Nota bene gloſſ. de iudic. & eſt communis opinio, ut per Philippum Decium, in cap. qua fronte, in ult. colum. de appel. Ex quibus uerbis colligitur, non eſſe uocandam partem, quando conſtaret notoriè iuramentum continere turpitudinẽ ex parte recipientis, ita quòd pateat certum eſſe, nullam defenſionẽ competere in hoc. At ſi manifeſte non conſtaret de turpitudine illius, ut quia non conſtat, quòd iurauit ſoluere uſuras, quia contractus erat ſub forma licita conceptus, tunc in relaxatione à iuramento, neceſſa-

ria erit partis citatio, ut in cap. debitores, extrà, de iureiur. Ioan. Andr. Federicus, & Cardin. Sic etiam non eſſet vocanda pars, quando non ageretur de præiudicio partis, uel de modico. Exempli gratia, de ſecundo. Vt ſi eſſet præſtitum iuramentum de non petendo relaxationem à iuramento, tunc Innoc. in d. c. debitores, dicit, ꝗ cum relaxatio ab illo ſit modici præiudicii, poterit Iudex ex officio ſuo etiam in abſentia partis, relaxare. Sequitur Imola, in d. Clem. Diſpendioſam. Sic Oldradus conſ. 120. quod incipit, ad
9 duplicem, dicit, † quòd ſi petitur relaxatio iuramenti ad finem habilitandi perſonam, ut non obſtante iuramento poſſit detegere fraudem contractus, tunc talis relaxatio poteſt fieri non citata parte: quia de grandi præiudicio creditoris nõ agitur: remanet enim creditori omne ius ſaluum ad debitum defendendum. Sed ſi fit ad hunc finem relaxatio, ut obligatio, quæ contracta erat ſuper vſuris, ex toto tollatur, tunc neceſſaria eſt partis vocatio. Contrarium tamen in utroque caſu conſuluit Bertrand. in conſil. 114. par. 2. dixitque videri verius, & magis communiter teneri, ut in quacunque relaxatione iuramenti, pars, quæ inde lædi poteſt, citetur, alioquin relaxatio eſt nulla. Adde etiam Socin. conſ. 50. Nec etiam eſſet neceſſaria citatio partis, quando periculum eſſet in mora: vel quando iuraſſet non vocare creditorem in iudicio. Fel. in cap. 1. de iureiur. Decius ubi ſupra, qui ponit prædictas limitationes.
10 An † verò valida ſit abſolutio facta ab Epõ abſentibus abſoluendis? Dic, ꝗ ſic: quia priuilegiũ poteſt conferri etiam abſenti, c. 1. §. adiiciebatur, & §. ex parte, de conceſſ. præb. in 6. ſicut etiam donatur abſenti, l. abſenti, ff. de donationib. C. de donat. l. non ambigitur, & l. ſi aliquid. Sic etiam abſens de beneficio inueſtitur, c. accedens, de præbend. & cap. ſi tibi abſenti, eod. lib. ſic etiam à ſententia interdicti, & ſuſpenſionis põt abſolui abſens, Innoc. dicit notabiliter in cap. cum deſi-
11 deres, de ſent. excom. An † verò Iudex poſſit relaxare iuramentum debitori ex ſuo officio? Oldr. conſil. 186. dicit, quòd ſic, in duobus caſibus. & primus eſt, quando creditor, qui ex ordine tenetur remittere ſacramentum de ſoluendis uſuris, ſeu in fraudem vſurarum extortum, iux. tex. in cap. 1. de iureiur. ad illud relaxandum induci non poteſt, immò contumaciter id facere recuſat, arg. text. in cap. cum quidam, §. vlt. de iureiur. cap. conſtitutis, de teſtibus 15. q. 6. cap. authoritatem. Secundus, ſi abſens ſit creditor, vt à parte moneri non poſſit, arg. ff. de fideicom. libert. l. ſi eum ſeruum, §. ſi quis ſeruum. Et hæc fuit ſententia Innoc. & clarius Hoſt. in cap. debitores, extrà, de
12 iureiur. Secunda regula. † Diſpenſatio, quæ tantum in iuramento promiſſorio contingere poteſt, ſi iuramentum eſt maniſeſtè vtile, & licitum, poteſt remitti ex cauſa: quia ſine cauſa non poteſt, ex quo iuramentum eſt licitum; & eſt iuſta cauſa, ſi turpitudinem continet ex parte recipientis, licèt ex parte pręſtantis ſit licitũ, cap. ſi verò, extrà, de iureiur. vel propter ſcandalum euitandum, ut notat gloſ. in cap. quanto, tit. noſtro. Vel ſi prorogetur in multis malum exemplum, & hoc ad tempus, uel in perpetuum, glo. in d. cap. quanto, 25. q. 1. cap. fin. verſ. ipſi namque. cap. verum, cap. ea te, cap. ſi verò, tit. noſtro. Archid. 15. q. 6. cap. authoritatem. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 9. ubi Caiet. vel maior utilitas imminet in commutatione, ſicut dicimus in Voto. ut not. Innoc. in capit. debitores, tit. noſtro. Vel ſubeſt aliqua iuſta cauſa, 15. q. 6. cap. nos ſanctorum. & dicto cap. authoritatem. Hæc tamen iuſta diſpenſandi cauſa ſaltẽ requiritur in materia concernente Dei honorem, & reuerentiam, ut fabricandi eccleſiam, uel ingrediendi Religionem: nam tunc cum obligatio ſit Deo quæſita, nullus illam poteſt remittere præter Deum. 24. q. 1. cap. manet. 23. q. 4. cap. is
13 qui. Si tamen Papa alium † abſoluit, præſumitur in dubio cauſa quo ad eccleſiam militantem, ut in ſimili notat gloſſa, in cap. non eſt, extrà, de voto. & per Legiſtas,

ſtas, in l. fin. C. ſi contra ius vel vtilit. publ. ſed quo ad Deum, diſpenſatus abſque cauſa, non eſt tutus, vt ſingul. dicit Innoc. in cap. cum inter, de renunc. gloſ. in d. cap. non eſt, quam communiter ſequuntur Doct. ibi. Quod quidem dictũ extende, vbicunque Papa diſpenſat contra ius diuinum ſine cauſa, ut tunc ille, cum quo diſpenſat, non ſit tutus quo ad Deũ. Ratio eſt: quia Papa tenetur defendere ius diuinum vſque ad animã, & ſanguinem, 25. q. 1. cap. ſunt quidam. Vnde dicit Archid. in cap. quæ ad perpetuam, 25. q. 1. quòd licèt Papa poſſit diſpenſare ſuper uoto, & ſuper decimis, tamen ſi diſpenſat ſine cauſa, peccat. Et quòd ille non ſit tutus, cum quo ſuus prælatus diſpenſat ſine cauſâ, tenet D. Thom. in 2. 2. q. 88. art. vlt. vltrà medium. An verò hoc ſimpliciter procedat? gloſ. in d. cap. non eſt, dicit, quòd tunc diſpenſatus ſine cauſa, non eſt tutus in conſcientia, ſi facta eſt ad inſtantiam partis. Quam gloſſam etiam ſequitur Dom. Cardin. in Clem. 2. in §. 1. in 11. quæſt. de pœnit. & remiſ.

14 Tertia, † quando iuramentum ex parte iurantis non poteſt ſeruari ſine interitu, & ſine diſpendio ſalutis æternæ: Vt quia iurauit committere peccatum mortale, vel ueniale, & tunc nulla petitur abſolutio: peccatum enim fuit iurando, non tranſgrediendo, cap. in litteris, de iureiuran.

15 Quarta, † in materia pertinenti ad liberam Romani Pontificis diſpenſationem, poteſt Romanus Pontifex ſine cauſa abſoluere, ut Doct. in cap. quanto, tit. noſtro. & in cap. conſtitutus, de reſcript. vbi Abb. & Felin. v. g. Eſt præſtitum iuramentum, quòd Canonici nullum recipiant in eorum Collegiũ ultrà numerũ, tunc poteſt Papa abſoluere à tali iuramẽto ſine cauſa: quia in iuramento intelligitur excepta authoritas ſuperioris, & per conſequens Papa, text. in cap. uenientes, de iureiur. facit text. in cap. ad noſtrã, eod. tit. Sic ſi quis iurauerit non alienare res eccleſiaſticas, poterit ex diſpenſatione Romani Pontificis alienationem rerum eccleſiaſticarum permittere, & alienare. Faciunt multa, quæ Felinus more ſuo ſolito accumulat in cap. quæ in eccleſiarum, num. 4. extrà, de conſtitut.

16 Quinta, † iuramentum ſi fuit præſtitum priuato ſuper aliquo cõntractu, vel conuentione, ut ſoluendi id, quod ei debebat, non poteſt ſummus Pontifex eius obligationem per diſpenſationem remittere, ſed compellendus eſt iurans ad eius obſeruantiam, de iureiur. c. etſi Chriſtus: niſi ſubſit cauſa, quæ iuſtam efficiat iuramenti remiſſionem: cum tale iuramentum reſpiciat principaliter commodum hominis. Archid. in d. c. authoritatem. Quinimmò puto, quòd nec in melius poteſt Papa tale iuramentum commutare inuito eo, cui acquiſita eſt obligatio: quia unum pro alio inuito creditore ſolui non poteſt, ff. ſi cer. pet. l. 2. Inſtit. quib. mod. tol. oblig. in princ. Innoc. in cap. inquiſitionis, de ſent. excom. Et hoc non accidit ex minori facultate Papæ, neque ex dignitate iuramenti, ſed ex natura cõtractus, qui iuramento confirmatur. Enimuero qui facultatem non habet tollendi alteri quod ſuum eſt, nequit ei iniuriam inferre cui præſtitum eſt iuramentum, illud relaxando, vt etiam concludit Sotus, d. art. 9. in fine. poſſet tamen ille,

17 in cuius † fauorẽ præſtitum eſt iuramẽtum illam ſponte abſoluere, c. 1. de iureiur. c. ſignificauit, de cenſi. c. 2. de ſponſ. & idem de dilatione ſolutionis faciendę, ſi iuratum fuerit quod fiat circa ſtatutum diem, de ſponſ. cap. præterea. 1. Vel ſi iuramentum concerneret vtilitatẽ vtriuſque contrahentium, vt quia aliqui iurant ad inuicem aliquid facere, ſecus tamen eſſet, ubi quis ſimpliciter iuraret ad commodum ſuum: nam non poterit ſibi remittere iuramentum, ne authorizet in facto proprio, nec alius remittere poterit ſine cauſa. Speculat. in tit. de legat. §. nunc, verſ. Hoc quoque. Panorm. in c. quanto, num. 8. tit. noſtro. In his tamen caſibus, quibus Romanus Pontifex poteſt à iuramento abſoluere, neceſſarium eſt quod ſciat pactum iuratum, & ſcientiam

tiam habeat actus iurati, ita gloſ. celebris in cap.cum non deceat,de elect.in 6.quę aſſeuerat generales Canonum,uel ſtatutorum derogationes,minimè tollere ſtatutum iuratum, quam gloſſam exiſtimãt etiam ſingularem in cap.conſtitutus, Abbas col.3.& Felyn.col.2.de reſcript.

18 Sexta, † in iuramentis dolo,vi,aut metu extortis,non eſt neceſſaria diſpenſatio in duobus caſibus. Primus eſt, quando contractus ſuper quo præſtatur,eſt à lege reprobatus in fauorem iurantis: nam tale iuramentum non eſt obligatorium, & ſic eſt caſus à contrario non cauillando litteram, in c.cum contingat,de iureiur. in c.licet, eod.lib. 6. & in cap. quamuis, de pact. eod. libro. Nam omnia illa iura excipiunt caſus, in quibus dolus interuenit. & idem probatur, quando interuenit ius,aut metus, ex quo enim talia iuramenta veniunt contra legem,non ligant, niſi ſint omnino voluntaria. Fateor tamen tutius eſſe, quòd in his caſibus petatur abſolutio, ut ſentiunt ibi Doct. ſed primum notabiliter probatur ex illis iuribus, illa non cauillando. Sic etiam licèt iuramentum non veniat contra diſpoſitum a iure, ſi tamen interueniret dolus, qui iurantis excluderet mentem,& quia ceſſante dolo nõ ſe obligaſſet, poteſt quis contrauenire nulla petita abſolutione, tex.optimo in lege tres fratres,ff.de pact. & in l.ſoror,C.de collat.Et ratio eſt:quia ubi intercedit dolus, ibi excluditur voluntas, l.1.ff.de dolo, & iuramentum nõ obligat vltrà mentem iurantis, cap. veniens,cap.quanto, cap. Quintauallis,tit.

19 noſtro. In † aliis autem iuramentis, ſi ſunt dolo, aut vi, aut metu extorta, Epiſcopus diſpenſat, 15.q.6.c.1.& 2. c.cum contingat,de iureiur.Immo quandoque ex cauſa diſpenſare poterit in iuramentis licitè præſtitis, vt 15.q.6.cap.nos ſanctorum: & cap.iuratos, vbi ob aliquod crimen commiſſum, vt propter excommunicationem, remittitur iuramentum fidelitatis præſtitum excommunicato. pariter, vbi iuramentum ambiguitatem habet, licitum ne ſit, conducens, vel nociuum, ſeu ſimpliciter in genere, vel in tali caſu, tunc Epiſcopus diſpenſare poteſt, quod intelligitur exceptis illis tribus, Papæ reſeruatis. Ita colligitur ex D. Thom. 2.2.q.88.artic.10.& 89.art.9. Subintelligitur etiam,niſi eſſemus in magnis perſonis,& arduis negotiis, propter ſcandalũ, arg.text.in cap.maiores, extrà, de baptiſ. vbi maiores cauſæ ſunt Papæ reſeruandæ. Vel niſi ſimus in multum dubiis, quia tunc recurrendum eſt ad ſummum Pontificem, & ita poteſt intelligi, c. venerabilem, extrà,de elect. Sed in aliis poterit Epiſcopus ratione ſolius ſuę diœceſis, ſed Papa reſpectu totius orbis, ut ſentit Specul. vbi ſupra,poteſt vel commutare,vel abſoluere, ſubintelligitur etiam,niſi iuramenta ſint expreſſe reſeruata ſummo Pontifici, vt ſunt iuramenta ſuper ſtatutis collegiorum ſcholarium, & eccleſiarum, quæ ſunt Papæ,quorum diſpenſationes ſeruat.

20 Septima, † quando iuramentum continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis, & maximè concurrente turpitudine materię ſuper qua præſtatur, & tunc iuramentum obligat, & poteſt peti abſolutio non obſtante contradictione aduerſarii. Iſte eſt caſus in cap. 1. & cap. debitores, & cap. verum, & c.ſi verò, tit. noſtro.

21 Octaua, † in iuramentis promiſſoriis illicitis, vt quia continent peccatum, v.g. de homicidio perpetrando, uel nociuis, ut quia ſunt maioris boni impeditiua, ut non ingrediendi Religionem, diſpenſatio non eſt neceſſaria, c.in malis, cap. iurauit, cap. quod Dauid, 22.q.1. Pro ſecundo facit c. peruenit, tit. noſtro, D.Tho.2.2.q.88.artic.9. peccatum enim fuit in iurando,ſed non in contraueniendo, ut in cap.quanto, eod.tit. Quare huiuſmodi iuramenta nulla indigent diſpẽſatione, ſed rem iuratam in ſua nuda natura relinquunt. Vnde qui iurauit furtum facere, monialem corrumpere, propria authoritate venire poteſt contra iuramentum,licet debeat pœnitere de temerario iuramento, ut in cap ad audientiã, in fine, de ſponſal. 22.q.4.c.1.& ſequen.

Innoc. in c. venerabilem, de elect. Quod
22 idem † dicendum eſt de eo, qui iurauit aliquod opus ſupererogationis non facere, nam perinde eſt, ac ſi non iuraſſet: Conſultius tamen eſſet contra iuramentum facere, tametſi illud adimplere nõ ſit peccatum: niſi opus ſupererogationis caſum neceſſarium conſtitueret, vt dicunt Summiſtæ in verb. iuramentum. Quibus non obſtat text. in cap. cum quidam, §. fin. de iureiur. quo probatur neceſſariam eſſe abſolutionem à iuramento illicito, & contrario rationi. Etenim iuramentum de non loquendo patri, aut matri, ſorori, uel fratri, aut eis non exhibere charitatis ſubſidia, eſt contra charitatem erga proximum, & erga patrem, eſt contrarium paternæ reuerentiæ. Item non ſubuenire, repugnat rationi naturali, cap. inter cætera, 22. q. 4. Nam reſpõdeiur, quòd vera eſt aſſertio, quòd in iuramentis manifeſtè illicitis nulla ſit neceſſaria abſolutio, quia dum tex. in d. c. cum quidam, §. vlt. dicit, neceſſariam eſſe abſolutionem, intelligi debet à peccato quod commiſerunt iurantes, cum promiſerint ſeruare id, quod in diſpendium ſalutis æternæ manifeſtè vergebat. Igitur abſolutio non eſt neceſſaria à iuramento, ſed à peccato, quod iurans commiſerat, ita temere iurando, ſic Couar. intelligit illum text. tit. de pact. in initio ſecundæ partis, num. 4. circa finem. Pariter ſi ego iuraui non reuelare ſecretum mihi per te dicendum, debet intelligi de honeſto, & non alteri nociuo, quia tunc poſſum reuelare, non tamen omnibus, ſed illi, qui poteſt prodeſſe, & non obeſſe, ut puta ſacerdoti, qui admoneat illum, vel oret pro illo, arg. tex. in cap. hoc videtur, 22. q. 5. & ibi gloſ. vide tex. iuncta gloſſa in cap. nerui, in verſ. contagione, diſt. 13.

23 Nona, † in iuramẽtis indifferentibus, ut non loqui Petro, vel cum eo non comedere, non ingredi domum eius, aut non negociari, ſeu non accipere mutuũ, diſpenſatio neceſſaria non eſt: cum talia iuramenta militent contra charitatem, & ita non ſunt obligatoria, cap. in malis, 22. q. 2. niſi ideò iurauerit vt uitet occaſionem peccandi, quam ſolet incurrere quis ex familiaritate illius. Vel ſi id, quod iuratur, quod eſt indifferens, ex circunſtantia aliqua efficiatur veniale. Ponit exemplum Archidiaconus de eo, qui iurat nõ negociari, uel non accipere mutuum: nam ſi talis veniret ad caſum: in quo non poſſet aliter viuere, niſi ueniat contra iuramentum, tunc ſecundum Archidiac. quærenda eſt abſolutio à iuramento, ut refert Do. Anton. in cap. cum quidam, de iureiur. Aſtenſis lib. 1. de iurament. art. 11. circa princ. Archid. Flor. de abſolut. & diſpenſ. iuram. cap. 6. uerſ. tertius modus.

24 Decima, † ad vnumquemque pertinet irritare iuramentum, quòd à ſibi ſubdito factum eſt, & circa ea, quæ eius poteſtati ſubduntur, ut pater irritare poteſt iuramentum puellæ, & vir uxoris, ut habetur per D. Thom. 2. 2. q. 89. Facit tex. in cap. venientes, tit. noſtro, ubi in iuramẽto intelligitur excepta authoritas ſuperioris, quando illi præiudicat. Hinc per illũ text. habetur, quòd ſi inferior fecerit ſtatutũ iuratum de ſententiis ſtatim mandandis executioni, non obſtante appellatione, tenetur quidem appellationi ad ſuperiorem interpoſitæ deferre non obſtãte iuramento, quod non potuit præiudicium facere iuri ſuperioris: quia ius hoc habet, ut ad eum appelletur.

25 Vndecima. † Iuramentum, quod pertinet principaliter ad Dei fauorem, cultum, uel religionem, partes ſibi inuicem remittere non poſſunt: Quinimmò ut dicitur per Panorm. in c. quanto, tit. noſtro, nec Papa remittit, ſine cauſa. Si verò tale iuramentum ſit factum in fauorẽ hominis, & ille ſponte obligationem remittit, non indiget iurans alia abſolutione: quia Deus videtur etiam remittere: cum ad vtilitatem alterius iuramentum receperit, not. in cap. 1. de iureiuran. Ad idem cap. 2. de ſponſ. Exemplum primi: vt ſi duo iurent, quòd ibunt ultrà mare militare pro Deo, ſcilicet bellando contra infideles, uel quòd intrabunt Religionem,

gionem, uel quòd dicent duo, uel tria pſalteria adinuicem. Aut ſi qui artifices iurent, quòd de lucro dabunt certam portionẽ fabricæ alterius Eccleſiæ, vel in alios pios uſus. Si tamen aliqui iurent quòd vltrà mare ſimul ibunt, remittere ſibi poſſunt vt ſimul non eant, ſed remittere non poſſunt ſibi quin uadant. At quando ſumus in dubio, an talia iuramẽta uideantur facta intuitu pietatis, uel in fauorem hominis, ut ſi quis amico iuraret pondus auri in dotem ſuæ filiæ elargiri, tunc cum huiuſmodi promiſſiones ſint ancipites, uidendum eſt quo animo fiant: nam ſi promiſſio fiat homini in gratiam ipſius, humano more, iuramentum poteſt ab illo relaxari, ſicut ipſa puella idẽ ſibi præſtitum iuramentũ remittere poſſet: Sed ſi promiſſio fiat intuitu pietatis, & religionis, naturam iam induit uoti, quod ab homine relaxari non poteſt. Igitur quando talia iuramenta abſolutè fiũt, ita ut fecit, diſcernere nequeat quem animum habuerit, cenſenda ſunt propter naturam materiæ vota iuramento firmata. Summa Aſtenſ. Archiepiſ. Floren. vbi ſupra. Sotus lib. 8. de iuſtit. & iure, q. 5. art. 9. verſ. ſecundum argumentum.

26 Duodecima. Iuramentum, † quod reſpicit principaliter commodum, quod abſque iuramento facere tenebatur, partes ſibi remittere non poſſunt: quia propter ſalutem animarum videtur iuratũ. Vt ſi carnifices iurent, quòd carnes infectas, aut corruptas pro ſanis non vendant, aut mercatores vt carius non uendant merces ſuas, Aſtenſ. art. 11. col. pen.

27 Tertiadecima † primum promiſſum per iuramentum licitum, & permiſſum poteſt propria authoritate abſque ſuperioris facultate in melius commutari, ut in perpetuum votum religionis, cap. peruenit, extrà, de iureiur. Facit tex. in cap. ſcripturæ, de uoto. l. fin. ff. qui ſatiſd. cogant. verbi gratia, iurauit quis ire ad ſepulchrũ, uel contrahere matrimonium cum aliqua, propria authoritate poteſt contrauenire, ingrediendo religionem, argumento tex. in d. cap. ſcripturæ. Sic ſi coniuges iurarent numquam diuertere abinuicem, tunc ſi uellent ingredi Religionem, poſſent: quia commutarent iuramentum in melius, Ioan. And. in c. tua nos, 2. de iureiur. Verum ſi iuramentum concerneret utilitatem priuatam, tunc ſi ne conſenſu illius, cui præſtitum fuit, etiam in melius commutari non poteſt: nec prodeſt in hoc ſuperioris authoritas, not. tit. noſtro, cap. quanto. per Inn. in cap. cum inter, de renunc. Rurſum, ſi implementũ iuramenti concerneret honorem Dei, tunc fieri non poteſt commutatio, quando id, in quod commutatur iuramentum, dubium eſſet an ſit maius bonum, Innocent. in d. cap. peruenit, uel quando illud maius bonum eſſet manifeſtum, & euidens, ſed obſeruatio eius, quod iurauit, non impedit, uel perturbat maius bonum, puta, quia iurauit ire ad ſanctum Iacobum, & tunc intendit ire ad ſepulchrum, quia poteſt implere primum, & poſtea ire ad ſepulchrum. Vnde in tali commutatione ſi vellet primum in ſecundum commutare, requiritur authoritas ſuperioris, ſaltem Epiſcopi; quia ſicut poteſt uotum commutare, ita & iuramentum, ut not. Innoc. in cap. debitores, extrà, de iureiur. At ſi non poſſet ſeruare iuramentum ſine turbatione maioris boni, & tunc non poteſt primum in ſecundum cõmutare ſine ſuperioris authoritate. Exemplum. Iurauit quis ſeruire uni hoſpitali, poſtea uult ſeruire alteri hoſpitali magis religioſo, & populoſo, certè non poterit illi ſeruire ſine ſuperioris authoritate: quia ſic liberaret ſe propria authoritate ab obligatione. Abb. in d. c. peruenit, num. 2.

SVMMARIVM.

1 *Periurium multipliciter dicitur.*

2 *Periurium ſecundum Decretiſtas capitur propriè, & impropriè.*

3 *Iuramenta, quæ obligent ſub mortali ad diſcernendum. Regula.*

4 *Iuramentum per falſos Deos, eſt ſpecies blaſphemiæ.*

5 *Iurare per falſos Deos, an ſit minus peccatum, quàm mendaciter per verum Deũ.*
6 *Periurium in ſe, & ſecundum ſe eſt malũ.*
7 *Periurium an maius crimen homicidio, & adulterio. nu. ſeq.*
9 *Votum ſimplex frangens, an peior ſit adultero.*
10 *Periurium magna emphaſi prohibetur, & quare.*
11 *Periurantis pœna quando infamia, & de alijs pœnis. & nu. ſeq.*
12 *Clericus, an priuetur beneficio ratione periurii.*
13 *Audiens iurare falſum, & tacens, nunquid peccet.*
14 *Denunciare an teneatur qui videt proximum vicinum in committendo peccato.*
15 *Vniuerſitas ſi iuramento promiſit aliquid dare, & mortui ſunt iurantes, num ſucceſſores teneantur idipſum adimplere ſub pœna periurii.*

De Periurio. Cap. XI.

SVbſequenter conſiderandum eſt de periurio. Et primò de multiplici acceptione periurii. Secundò de qualitate, & quãtitate peccati. Tertiò de pœna periuri. Quartò de quibuſdam dubiis. Circa primum ſciẽdum eſt, quòd periurium mul-
1 tipliciter dicitur, † & primò, periurium dicitur falſa iuratio ignoranter facta. Et iſtud habita omni diligentia nullum peccatum inducit, 22.q.2. cap. homines, ſed non habita omni diligentia peccatum eſt ueniale. diſt. 32. §. uerum, in fi. uerum ſi non adhibere diligentiam proueniret ex ignorantia iuris, uel facti, craſſa, & ſupina, eſſet mortale, 22.q.5. in gloſſa, in c. qui deierat. Secundò modo, periurium dicitur falſa iuratio ſcienter facta. Et tũc ſi hoc contingat extra iudicium, peccatum eſt mortale, 22.q.2. cap. homines, facit enim contra Dei præceptũ, Leuit. 19. Non periurabis in nomine meo. Si verò iuraret ſolemniter coram iudice in iudicio, tunc non ſolùm peccaret mortaliter, ſed ſi lata eſſet contra eum ſententia diffinitiua in cauſa accuſationis, eſſet infamis, 6.q.1.cap. infames. Tertiò modo dicitur periurium coram Deo uera iuratio, cum credulitate falſi. Vt qui iurat uerum, quod credit falſum, ita Io. Calder. in cap. quanto, de iureiur. qui idem dicit de eo, qui credit uenire contra iuramentum, & non uenit, ut ſi credebat iuramento non eſſe ſatisfactum, cui tamen erat ſatisfactum: quod ſatis placet Panormitano, cum Deus reſpiciat animum, & non manum, 14.q.5.cap. ſi quid inueniſti, de pœnit. diſt. 1. cap. ſi propterea, & cap. ſi cui. Quartò modo dicitur periurium, indiſcreta, & incauta iuratio. Et iſtud quandoque eſt peccatum mortale, vt ſi quis iuraſſet incautè aliquod illicitum adimplere, ut furari, &c. Et ita intelligitur tex. in cap. qui ſacramento, 22. q.4. Quandoque eſt veniale, ut quando quis temerè iuraſſet ſine neceſſitate, uel vtilitate, ſeu iocosè, 25. diſt. cap. unum, not. gloſ. in cap. Archidiaconum, diſt. 85. Quintò modo dicitur periurium tranſgreſſio iuramenti, & iſtud quandoque nullum peccatum eſt, vt in illicitis, 22. q. 4. cap. in malis: peccatum enim eſt in iurando, ſed non in contraueniendo, quin etiam nullo modo tale iuramentũ eſt ſeruandum, 22.q.4.c.1.2.& 3. Si verò ſit tranſgreſſio iuramenti liciti, eſt mortale peccatum, 6.q.1. c. quicunque. 22.q.1. cap. animaduertendum. Sed conſiderandum eſt, ꝙ non omne periurium dicitur propriè periurium: nam quod-
2 dam † dicitur periurium ſimpliciter, & quoddam ſecundum quid, uel ſecũdum Canoniſtas, quoddam propriè, ſeu ſtrictè, & quoddam impropriè, & largè. Periurium ſimpliciter eſt illud, cui deeſt primus comes, nempe veritas, aduerſatur enim præcipuo, potiſſimoq; fini iuramenti, qui eſt ueritatis confirmatio, & atteſtatio, cap. etſi Chriſtus, de iureiur. Huiuſmodi eſt falſa iuratio ſcienter facta, & omne aſſertorium periuriũ, quod ſit contra mentem, ſcilicet quoties quis iurat id, quod credit eſſe falſum, ut eſt illud, de quo mentionem fecimus in tertia

tia ſpecie periurii. Reliqua verò illicita iuraméta tametſi ſuo gradu dicantur periuria, ſortiuntur tamen hoc nomen ſecū dum quid, quoniam in illis ſaluatur veritas, quæ finis eſt iuramenti, in intentione iurantis, ut in prima, & quarta ſpecie diximus, & in ſexta. Quod idem accidere poteſt in iuramentis promiſſoriis. Ex
3 his igitur † habes fidiſſimam regulam ad diſcernendum, quęnam iuramenta obligent ſub peccato mortali, & quæ non: nam aſſertoria, confirmatoria, & teſtificatoria, quę pro ſuo fine habent veritatem, ſemper obligant ſub mortali reatu. Hinc diximus in 1. lib. c. 14. ꝙ omne periurium aſſertorium, quod eſt de re præſenti, uel præterita obligat ad mortale. Omne inquam in quacunque materia etiam leuiſſima, & quocunque fine, etiā ſanctiſſimo. Iuramenta verò, quæ ſunt obligatoria, quæ reſultant ex iuramento promiſſionis, & tunc illorum grauitas ex natura obiecti penſanda venit, vnde ſi in re leui contingeret, peccatum ueniale eſſet. Igitur periurium prout eſt de promiſſoria, non erit ſemper mortale, ſed prout eſt aſſertorium, ex ſui natura erit peccatum mortale. His etiam accedit iuramentum illud, quod ſiue veraciter, ſi-
4 ue † mendaciter fit per falſos Deos, quod quidem iuramentum eſt ſpecies blaſphemiæ, de qua loquitur tex. in cap. mouet, 22. q. 1. & eſt idolatria: quia qui per falſos Deos iurat, inſigne blaſphemiæ genus Deo impingit: ſanè qui honorē vni Deo debitum, aliis, qui non ſunt eo digni, impartitur, & eos actione illa iurandi colit, ac ſi illis aut ſupplicaret, aut turificaret. Hinc Chriſoſt. Idolatriam inquit facit omnis, qui per aliud Deo iurat. Idolatria verò magis ſceleſtum ſacrilegium eſt, quàm periurium. Et nec
5 te † moueat illud Auguſt. in d. cap. mouet, quòd minus malum eſt veraciter iurare per falſos Deos, quam mendaciter per verum Deum: quia illud intelligitur quatenus ad rationem pertinet periurii, cuius quidem ſubſtantia eſt falſum iurare: nam minus malum eſt veraciter iurare per falſos Deos, quàm mendaciter iurare per Deum verum. Et ad idem addit id, quod ſubdit, ꝙ quanto id, per quod iuratur ſanctius eſt, magis eſt pęnale periurium. Ita Sotus, lib. 8. de iuſtit. & iure, q. 2. ar. 2. Non autem quantum ad id, per quod iuratur. Rurſum iurare per creaturas more gentili, quamuis qui iurat Chriſtianus ſit, ut per Solem, & Mercurium, peccatum eſt mortale, c. clericum, 22. q. 1. Et hæc circa primum. Verum cir
6 ca qualitatem peccati notandum eſt, † ꝙ periurium eſt malum, non tantum in ſe, ſed etiam ſecundum ſe, ita quòd nullo modo poteſt fieri bonum. Cuius ratio eſt duplex. Vna, quia plerunque periurium claudit in ſe mendacium, quod eſt ſecundum ſe malum, c. primum, 22. q. 2. Secunda autem ratio eſt generalis, quia omnis periurans ſummę veritati contumeliam facit, dum eam ad eius confirmationem inducit, ad quod nō deberet aſſumi, & ideò quia deordinat hominē, non tantum ad proximum, ſed etiam ad Deū: inde eſt, ꝙ ſemper eſt malum. Immo nō
7 ſolum eſt malum, ſed eſt † maius malum, quàm homicidium: cum periurium ſit cōtra rationis ordinem directè, & immediatè reſpicientem Deum. Et homicidium eſt contra rationis ordinem directè, & immediatè, reſpicientem pro ximū. Item periurium eſt præuaricatio præcepti prioris tabulæ, qua eius detrahitur & honori, & reuerentiæ. Homicidium verò eſt contra præceptum ſecundæ tabulæ. Quod ſi quis obiiciat hac ratione poſſe concludi grauius eſſe in dominica facere opus ſeruile, quàm homicidium, eo ꝙ mandatum de ſeruandis feſtis attinet ad priorem tabulam: nam reſpondeo, quòd feſtorum præſcriptio, quæ ab eccleſia ſeruantur, non eſt de iure diuino, ſed duntaxat humano: & ideò violatio feſti non eſt ita graue peccatum, quàm homicidium, vel furtum. Qui verò id, quod de iure diuino de celebrandis feſtis cautum eſt, transgrederetur, grauius, quàm homicida peccaret, puta, qui nullum in tota

uita obſeruaret tempus, quód dicaret cul
tui diuino. Hæc Sotus, quæ quidem opi
nio uidetur probari per text. in cap. ille,
22. quæſt. 5. ubi reddit rationem: quare
periurans vincit homicidam: quia ho-
micida corpus occidit, ille animam.
Verum gloſſa ibi, in verbo, vincit, di-
cit, non intelligas, quòd plus peccet periu
rus, quàm homicida: quia immò ille plus
peccat, quia per periuriũ creatorem tantũ
offendimus, & nos tantummodo macu-
lamus, ſed per homicidium Dei iuſſa ſu-
perbè contemnimus, & proximo impia
crudelitate nocemus, & noſipſos crude-
liori gladio trucidamus. ita tex. in c. 1. di-
ſtin. 13. Rurſum, quo ad effectum irre-
gularitatis, magis cenſetur homicidium,
7 & magis horrendum, ut inquit Panor.
num. 6. c. fin. de tempor. ordin. Item, quo
ad effectum diſpenſationis: nam poteſt
Epiſcopus diſpenſare ceſſante infamia,
Io. Andr. in d. c. fin. Sed periurium dici-
tur vincere homicidium: quia maius dã
num facit: Enimuerò maius damnum
eſt in amiſſione unius animæ, quàm mil
le corporum. 24. q. 3. c. ſi habes. Vincit
8 etiam adulterium, † quia tãto peccatum
eſt grauius, quanto corrumpit ordinem
digniorem, ſi æque corrumpit ipſum, ſi-
cut ordo minus dignus corrumpitur per
aliud peccatum. Certum eſt autẽ, quòd
ille ordo eſt dignior, qui debet eſſe homi
nis ad Deum immediatè, & directè, quã
ille, qui debet eſſe ab proximum, & ad
Deum proximo mediatè. Primus autem
ordo corrumpitur per periurium. Secũ
dus per adulterium: nec ordo ſecundus
corrumpitur perfectius per adulterium,
quàm primus per periurium. Adulteriũ
enim non eſt propinquius maximæ iniu
riæ, quæ poſſit eſſe contra Deum. Immo
è cõuerſo: periurium.n. propinquius eſt
blaſphemię, quę eſt contra Deum ex eius
odio, quàm adulterium homicidio. Ita
Rich. 3. diſt. 39. q. 4. art. 1. Sic etiam idem
9 dicimus in voto, nam frangens ſimplex
votum, peior eſt adultero, ca. melior, 27.
q. 1. Quod intelligo, non quo ad Eccleſiã,
quantum ad veniam, vel pœnam: cum
frangens ſimplex uotum, triennij pœna
puniatur, vt 27. diſt. c. ſi vir, & adulter ſe-
ptennii: & hoc ideo, quia fractor voti
minus ſcandalizat Eccleſiam, quam fran-
gens ſimplex uotum, ſed quo ad culpam:
cum ſit maius peccatum, quia in Deum
ſpecialius committitur, argu. 17. q. 4. c. ſi-
cut 2. quia frangens ſimplex uotum, ſpi-
rituale coniugium uiolat, adulter carna-
le: iſte offendit Deum, ille homines, &
tanto maius peccatum committitur, quã
to maior eſt ille, cui infertur iniuria, cap.
mouet, 22. q. 1. vel dicitur maius pecca-
tum, quia frangens uotum à maiori præ-
mio cadit, gloſſa in d. c. mouet. Sed vt ad
iuramentum deueniamus, & ut ſciamus
quàm graue ſit peccatum periurium, il-
10 lud ſciendum eſt, † quòd alia mendacia
ſimpliciter prohibentur, at periurium cũ
magna emphaſi. Leuit. 19. Non periura-
bis in nomine meo. Nec pollues nomẽ
Dei tui. Ego Dominus. Et Exodi 20.
Non ſatis Deus duxit nos admonitos fa-
cere ne nomen eius in vanum aſſumere
mus, ſed ſubdit. Neque enim habebit in-
ſontem Deus eum, qui aſſumpſerit no-
men Dei in uanum. & C. de iureiur. Iuſ-
iurandi inquit Religio violata, ſatis Deũ
vltorem habet: Quapropter etſi Reſpu-
blica non perinde, ac homicidia, periuria
vlciſcatur, non ideo exiſtimandum eſt
non eſſe grauioris culpæ. Vnde 21. q. 1.
ca. mouet. ait Auguſtinus, grauiſsimam
eſſe pœnam periurij, & apud Deum, &
apud Eccleſiam. Et idem in c. in nouo,
22. q. 1. dicit in nouo teſtamento dictum
eſt, ne omnino iuremus: quod quidem
mihi ideo dictum uidetur, non quia ve-
rum iurare peccatum eſt, ſed quia peiera
re immane peccatum eſt, à quo longe nos
eſſe uoluit, qui omnino ne iuremus ad-
11 monuit. Quare † & periuri, & infa-
mes iure habentur. 6. q. 1. cap. infames, &
c. quicunque. extra, de teſt. cap. teſtimo-
nium. vbi Panor. qui dicit dicta iura de-
bere intelligi de infamia canonica, glo. in
d. c. quicunque. facit gloſ. in cap. illi, qui,
ead. quæſtio. verum quia utrum periuri
ſint infames, multi multa, & diuerſa dixe
runt:

runt: ideo tu dic ſecundum Panorm. in d.c.teſtimonium, quòd aut loquimur de iuramento aſſertorio, quod eſt de præterito, vel præſenti: aut promiſſorio, quod eſt de futuro. Si de primo, periurus non eſt infamis, nec ſecundum iura ciuilia, nec Canonica. Exemplum de eo, qui falſum teſtimonium dixit, niſi fuiſſet cõdemnatus, & declaratus vt falſus teſtis, ff. de iure fiſci, l. eius, qui delatorem, in princ. ibi, oportet conſtare prius. de hæret.c.cum ſecundum, in fi.lib.6. quia tũc efficeretur infamis non tam ratione iuramenti, quàm falſitatis, quo caſu etiam emendatus non admitteretur in teſtem: quia ex quo ſemel deliquit in illo officio ſemper ſuſpenſus eſt in illo, vt in l. ſi aliquid, C.de ſuſce. & ar. lib. 10. eſt tex. in terminis, in ca.quicunque ſciens, 6.q.1. niſi uerteretur iuramentum in eius præiudicium. Faciunt dicta per Panorm. in c.intelleximus, num. 14.de iudic. ſi uerò iurauit de futuro, verbi gratia, dare aliquid in futurum, & non ſeruauit, & tũc ſi iurat ſibi, vel Deo, non efficitur infamis, ſecus ſi iurauit ei, cum quo contraxit: quia hoc caſu plus deliquit, offendẽs Deum, & proximum, argu.tex.in cap.1. diſtin.13.& ita in effectu uoluit gloſſa, & Bar. poſt eum, in l.Lucius. ff.de his, qui
12 no.infam. verum ſi eſſemus in iuramento temerario, & tunc tale iuramentum, quod dicitur illicitum, c.fi.22.q.4.non repellit à teſtimonio, ſicut nec à dignitate, c.ſicut noſtris, de iureiur.gloſ.in c. Archidiaconum, diſt.85. ſed in foro pœnitentiali imponitur pęnitentia tantum unius anni, 22.q.4. c.qui ſacramento. Sed ſi iuramentum temerarium fieret in coniurationibus, vel conſpirationibus illicitis, ſi clerici, vel monachi commiſerint, ſunt degradandi: ſi laici excommunicandi, & fiunt infames, 11.q.1. c.conſpirationum, & c. coniurationum. Nec admittuntur hi tales in teſtimonium, c.per tuas, extra de ſimon.niſi agatur de generali ſtatu Eccleſiæ, vbi quidem interrogantur, & ſi dicunt contra eum, in quem conſpirauerunt, dummodo per alios legitimè comprobetur, ſententia ualet. Sed & ad detegendam conſpirationem admittuntur & coguntur, vbi alii teſtes deficiunt, extra de teſtib. cog. cap.fin. ne tantum maleficium remaneat impunitum. Vtrum autem periurus Clericus priuetur beneficio. vide Abb.in c.ex parte, num.2.de reſcript. Et an periurus ratione certi beneficii priuetur omnibus beneficiis, vide eũdem in c.tua nos, el 1.de iureiur. Poſtremo circa periurium poſſent multa dubia oriri. & primum. An neceſſitas excuſet à peccato, ſi quis non ſatisfaciat rei promiſſæ alicui cum iuramento, uide quæ diximus, lib.2. in noſtris deciſ. in 1.par. c.18. num. 24. Secundum. Quid de illo, qui prouocat ad iurandum eum, quem ſcit, vel probabiliter credit, falſum iuraturum, vel recipit ab eo iuramentum veritati contrarium, & ſcienter, vide ſup. in 1.par.lib.2.cap.16.nume.10. & in 2.par. vbi ſup.c.4. Tertium, pone quòd aliquis
13 audiat aliquem iurare, † & ipſe ſcit, & tacet. nunquid peccat? Auguſt. mouet hanc quæſtionem in c.hoc uidetur.22.q. 5. & dicit hanc eſſe difficilem, & forte ob authoritatem Leuit. quæ dicit, quòd anima, quæ audierit vocem iurantis falſum, teſtisque fuerit, quia aut uidit, aut cõſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam. Præterea non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare, 83.diſt.c.error.c.facientis, diſt.86. Econtrario uidetur quod peccet manifeſtando, nam qui crimen occultum pandit, non errorem corrigit, ſed prodit, 11.q.1.cap.ſi peccauerit. Tandem hanc quæſtionem ſic ſoluit Augu.in d.c. hoc uidetur, quòd ſufficit audienti, vt ſe ſoluat ab hoc peccati vinculo, ſi indicet talibus, qui magis poſſunt prodeſſe, quã obeſſe periuro. Siue eum corrigendo, ſiue admonendo, ſiue Deum placãdo pro eo, ut ſunt ſacerdotes, vel honeſti, atque
14 diſcreti parentes. Et † ad hanc denunciationem tenetur quilibet ſecundũ omnes, qui uiderit aliquem uicinum præcipitio.i.in committendo peccato, d.c.hoc uidetur. Sed ad denuntiandum crimen

iam commiſſum dicunt fere Doctores omnes, quòd tenentur prælati ex præcepto: alii uero non tenentur, niſi ex conſilio. Et intelligas Prælatos largè tam Eccleſiaſticos, quàm ſeculares, etiam patrem familias circa ſuam familiam, 23.q.4.cap. duo iſta. & ead. quæſtio. 5.cap. non putes.

15 Quartum † vniuerſitas alicuius collegii, vel ciuitatis obligauit ſe iuramento ad aliquid, mortui ſunt iurantes, quæritur, an ſucceſſores ſint periuri, ſi transgrediantur. Reſpond. quòd non: quia obligatio ex parte iurantis eſt perſonalis, vnde non tranſit ad ſucceſſores quo ad periculum periurii, tenetur tamen adimplere, arg. extra, eod. c. veritatis: cum omnes obligationes anteceſſorum tranſeant ad ſucceſſores, extra, de ſolut. c. 1. c. iua, de vſur. Item, quia idem populus eſt hodie, qui fuit centum annis retro. 7.q.1.c. denique. Et hæc de iuramento dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Votum deſignat promiſſionem quæ Deo fit, & deſiderium.*

2 *Votum diuerſa ſortitur vocabula, & qualiter in voto tria conſiderantur.*

3 *Propoſitum, quod in ſolis finibus cogitationis ſtat, an obliget apud Deum.*

4 *Votum qualiter definiatur, & eius explicatio.*

5 *Definitionis perfectio conſtat ex genere, & differentiis.*

6 *Promiſſio ad conſtituendum votum ſola nõ ſufficit, niſi ſit deliberatio.*

7 *Deliberatio quàm neceſſaria, & de hac multa ſingularia.*

8 *Deliberationis plenitudo, quæ neceſſaria ad votum. & quotuplex.*

9 *Votum in puerili ætate emiſſum validũ eſt.*

10 *Vota mulierum in partu, & in infirmitatibus, ac virorum, an valeant.*

11 *Votum de re illicita non eſt obligatorium: cum talis promiſſio non ſit in gratiam Dei, neque de indifferenti, nu. 17.*

12 *Iepte in vouendo fuit incautus, & in reddendo impius.*

13 *Votum ſe non defendendi, etiam ſi ab alio interficiatur, an validum.*

14 *Votum, vbi ſalus corporalis, vel ſpiritualis amittitur, vel peccatum mortale incurritur, non eſt ſeruandum. Et idem de pacto, iuramento, conſuetudine, præcepto, lege, vel alio ſimili vinculo.*

15 *Mihi vindictam, & ego retribuam quomodo intelligatur.*

16 *Verba Apoſt. 12. ad Rom. Nos voſmetipſos defendentes, exponuntur.*

18 *Voti materia non eſt propriè opus præcepti. Nec id, quod fit in baptiſmo, numero ſequenti.*

20 *Voti communis tranſgreſſio non facit ſpeciale peccatum.*

21 *Votum propriè fit Deo, ſed an fieri poſſit ſanctis, & prælatis, nu. ſeq.*

23 *Sex genera hominum ſunt, quæ vota emittere non poſſunt.*

Epiſcopus clericus ſæcularis, nu. 24. ſeruus, num. 25. puer. vide num. 26. vxor, nu. 27. niſi in duobus caſibus.

28 *Vouere an quis poſſit per alium.*

29 *Votorum multifariæ ſpecies.*

30 *Monachus quale votum emittat.*

31 *Voti obligatio ſemel extincta per irritationem an in vxore reuiuiſcat.*

32 *Vouens religionem, & ingrediens intentione ſtatim exeundi, an voto ſatisfaciat.*

33 *Vouens religionem, & non ingrediens, an poſſit cogi per monaſterium.*

34 *Votum ſolemne an magis obliget, quàm ſimplex.*

35 *Votum ſolemne dupliciter ſolemnizatur.*

36 *Votum ſolemne an dirimat matrimonium præcedens.*

37 *Ad votum ſolemne quatuor neceſſaria.*

38 *Votum ſolemne non poteſt dici de futuro.*

39 *Votum an ex ſola promiſſione obedientiæ ſolemnizetur.*

40 *Voti ſolemnis adinuentionis ratio duplex aſſignatur.*

41 *Profeſſio tacita quando fiat.*

42 *Habitus nouitiorum ſuſceptio quando inducat tacitam profeſſionem.*

43 *Et an tacitè profeſſus non facta expreſſa profeſſione cogatur in genere ad profeſſionem.*

Votum

44 *Votum filii, qui promiſit ſe ſeruaturum in adulta ætate, an poſſit pater irritare.*
45 *Votum vxoris quale vir irritet.*
46 *Votum adimplere impeditus non peccat. & an debeat per alium adimplere, nu.* 53.
47 *Votum quot modis irritetur.*
48 *Votum dandi calicem filio liberato, an ſit licitum.*
49 *Votum non petẽdi diſpenſationem à Papa, non valet.*
50 *Votum an quis poſſit adimplere per alium.*
51 *Votum viſitandi ſepulchrum duplici reſpe ctu fieri poteſt.*
Impoſſibilitas non liberat à voto, eſt tamen cauſa diſpenſationis.
52 *Vouens viſitare ſepulchrum, ſi mortuus eſt in itinere, an à voto liberetur. & quid ſi infirmetur.*
54 *Votum viſitandi ſepulchrum, quando dica tur factum in ſubſidium.*
55 *Votum non comedendi carnes, quando ſine peccato frangi poſſit.*

De Voto. Cap. XII.

PRæter ea, quæ in prima parte, lib. 2. cap. 21. cum ſequentibus diximus de voto, duo reſtant explicanda. & primum, verba ipſius definitionis. Secundum, quædam dubia pertinentia ad ipſam materiam, de qua agitur 27. q. 1. per totum, & 27. diſt. per totum. & extr. eo. atque reperitur in 6. in illa diſt. 27. Incipit Gratianus tractare continentiam clericorum, & proſequitur vſque ad 35. q. 1. ubi ponitur quãdo poſſit fieri matrimonium inter vouentes, ſed priuſquam uotum ipſum quid ſit, explicemus, hoc primum de nomine notandum eſt: ſignificat e-
1 nim † vouere eam præcisè pollicitationem, quæ fit Deo, ad differentiam promiſſionis, ſponſionis, & pollicitationis, quæ communia verba ſunt, & fiunt vel Deo, vel hominibus. At verò, quia id, quod à Deo votis, hoc eſt oblatis promiſſionibus depoſcimus, valde deſideramus, inde vſu venit, ut deſiderium ipſum votum dicatur. Vnde uoti compotes dicimur, & pro uoto ſuccedere gaudemus, dum noſtra aſſequimur deſideria. Et uota facere idem eſt, quòd optare, & precari. Hic autem non uſurpatur nomen in hoc poſteriori, ſed in priori ſignificatu, ut uouere ſit uota emittere, & quòd Latinè dicitur, uota ſuſcipere, hoc eſt aliquid
2 Deo ſanctè polliceri. Verum † uotum hoc, diuerſa ſortitur uocabula ſecundum diuerſos ſtatus. Nam cum quis in origine diſponit aliquid boni facere, dicitur deliberatio, cap. qui bona, 17. q. 1. ibi, ex deliberatione: at ſi proponit in voluntate id firmiter ſe facturum, dicitur propoſitum cap. neque uiduas, 27. q. 1. ibi, propoſito. Sed ſi accedit promiſſio, dicitur propriè uotum, & indiſſolubiliter tenetur illud ſeruare, cap. qui poſt votum, de regul. in 6. Ita gloſſa in d. cap. neque, vel ſecundum Ioan. And. in cap. 2. extra, eo. in voto ſunt tres partes, ſcilicet initium, confirmatio, & conſummatio, vt hic per eum, qui remittit ad beatum Thomam 2. 2. q. 87. art. 1. ubi dicit, quòd uotum habet in ſe obligationem annexam, ſecus in promiſſione, quæ fit homini, quia requiritur uerborum expreſſio, uel cõſenſus. Sed quo ad Deum ſufficeret ſolus animus deliberatus, & ſic illud, quod dicitur in d. cap. 2. quòd ſicut propoſitum nõ obligat hominem, l. ſi repetendi, C. de cõ
3 dict. ob cauſam, † ita nec obligat Deo, debet intelligi, quando ſtatur in ſolis finibus cogitationis, quia primi motus non ſunt in poteſtate hominis, l. cogitationis pœnam, ff. de pœnis. Secùs ſi firmauit in mente Deo aliquid facere, tunc enim quo ad Deum, qui interrogat cor, & non manum, 14 q. 5. cap. ſi quid inueniſti, efficaciter obligatur. Et ſic tria ſunt conſideranda. Primo initium, & ſecundum Hoſt. in d. cap. 2. ex hoc non obligatur homo, aliàs pauci eſſent, qui non eſſent obligati. Secundo confirmatio, quando confirmat in mente, & tunc iſte eſt obligatus Deo, ita loquitur cap. qui bona, 17. q. 1. Non autem obligatur Eccleſiæ: quia Eccleſia de hoc non iudicat. c. 1. ut Eccleſ. benef. Tertio eſt conſummatio, quæ fit per

per uerborum expreſſionem, Et tunc Eccleſia poteſt ipſum compellere, c. licèt, extra, eod. Quæ uerò ſint conſideranda, ut uotum propriè dicatur, & ut quis uere emittat uotum, dic, quòd tria ex parte uiuentis, rationis deliberatio, propoſitum uoluntatis, & promiſſio, in qua demum uoti ratio perficitur, ut nos diximus in prima par. lib. 2. cap. 21. nu. 2. Quod quidem uotum ſic definiri poteſt poſt multifariam Doctorum definitionem. Votum eſt promiſſio deliberatæ voluntatis Deo de his, quæ Dei ſunt facta propter bonum finem. Diximus, eſt promiſſio: quia ad conſtituendum uotum non ſufficit ſolum propoſitum etiam præcedente deliberatione, niſi ſequatur promiſſio ſaltem corde facta. ita D. Th. 2. 2. q. 88. art. 1. Nam licèt promiſſio homini fieri non poſſit niſi per uerba, aut alia ſigna exteriora, tamen Deo fieri poteſt ſolo corde. Ipſe enim reſpicit cor, & non manum, d. cap. ſi quid inueniſti: licèt quo ad eccleſiam multam operetur, quòd quis exprimat uotum, quia tunc ſemper poteſt cogi ad illud perficiendum. Ita glo. in ſum. 17. q. 1. Archid. in d. cap. qui bona, & in cap. procliuus, circa finem, 20. q. 3. Diximus. Deliberatæ uoluntatis, ad differentiam, uotorum, quæ fiunt ex ſurreptione, in quibus non inuenitur plena ratio voti. Per hoc, quod dicitur Deo facta, vbi intelligitur: vel Diuis, ſeparatur à promiſſione, quæ fit hominibus, conſtituiturque in religionis genere. Adiectum eſt autem de his, quæ Dei ſunt; ad explicandum materiam conſiliorum, quæ propria eſt, ac peculiaris voti, licèt extendatur ad præceptum; propter bonum finem dicitur, quid excludendum vota facta propter finem malum, quæ licèt ſint de re bona, non tamen proprie loquendo ſunt vota. Sed modo ex ipſa definitione multa de-
5 ducamus; & primum colligo † definitionis perfectionem, quæ conſtat ex genere, & differentijs, genus enim eſt promiſſio ex deliberatione, & propoſito prouficiſcens. Per hoc autem, quod dicitur Deo facta, datur differentia à promiſſione, quę fit hominibus. Sic dum dicitur, de his, quæ Dei ſunt, explicatur propria materia voti, quæ eſt conſiliorum, ad differentiam votorum, quæ ſunt præceptorum, quæ non ſunt propriè peculiaris
6 illorum materia. Secundum colligo, † quod ſola promiſſio non valet, niſi præcedat deliberatio cum propoſito, text. eſt in c. litteraturam, de voto, qui ſimpliciter dicit, quòd ſi aliquis animo propoſuiſſet, quòd religionem eſſet ingreſſurus, nihilominus non obligatur: quia iura facientia mentionem de propoſito, intelliguntur de propoſito cum deliberatione, & animo ſe obligandi. Igitur promiſſio non conſtituit votum, niſi cum propoſito ſe-
7 quatur deliberatio. Sic etiam † deliberatio omnibus neceſſaria eſt, quæ indiſcuſſos hominum calores poteſt refrenare, 2. q. 6. cap. anteriorum. Et deliberatio ſæpe hominem retrahit, & facit videre bonum, quod ante malum apparebat, 11. q. 3. cap. illa, & cap. cum apud. Et laudabilis eſt cautela deliberationis, cum qua totum ratio regit, & furor ſibi nihil uendicat. d. cap. illa, & ſeq. Hinc ſententiæ ſunt cum deliberatione proferendæ, Clemen. paſtoralis, §. verum, de re iudic. in extrauag. Ioan. XXII. execrabilis, §. nos itaque, 11. q. 3. cap. cum apud, & c. ſequen. Et conſilia non ſunt præcipitanda, & opera: tempore enim indigemus ad deliberandum, ut maturius agamus, diſtinct. 50. capit. ponderet circa principium. Sic eccleſiæ negotia maxima cum deliberatione ſunt explenda, 45. diſt. cap. licèt, id eſt ſic concilia cum deliberatione magna fieri debent: Hinc dicuntur eſſe maioris authoritatis, quàm Decretales epiſtolæ, diſt. 20. cap. de quibus, arg. text. in cap. prudentiam, §. illa, de offic. deleg. Sic intra decem dierum ſpatium appellatione facta vtrum quieſcẽdum ſit ab ea, eſt deliberandum, 2. q. 6. cap. anteriorum. Sic pro conuitio non eſt habendũ, quod fit ſine deliberatione, 2. q. 3. cap. ſi quis iratus. Et princeps, qui omni lege ſolutus eſt, l. princeps, ff. de legib. deliberatione uti debet in agibilibus cap. deliberatione,

ratione, de offic. deleg. in 6. Dubium enim non eſt omni, quæ conſilio recto geruntur, iure, meritoque, effectu, & firmitate niti, C. de repud. l. 3. Et veritas ſæpius examinata citius ſplendeſcit in lucem. Poſtremò in tantum quidam moram deliberationis extendunt, quod bonum, quod conſequi intendebant perdunt, 17. quæſt. 1. cap. qui bona. Vnde qui ex deliberatione ad meliora non proficiunt, etiam ab eis bonis, quæ habere videntur cadunt, d. c. qui bona. Tertium ad uotum requiritur plenitudo deliberationis, plenitudo enim deliberationis

8 nis † bifariam conſiderari poteſt. Vno modo, ut opponitur ſubreptioni, ſcilicet ſubitanea, ubi nulla eſt ratio culpæ, uel meriti, & talis deliberatio neceſſaria eſt ad uotum. Alio modo plena deliberatio, quæ ſufficiens eſt ad uotum, in eo conſiſtit, quòd homo cognoſcat quid faciat, quæ alio modo uocatur ſemiplena: Hinc fit, quòd ſi quis ira percitus, aut calore, ſeu mortis metu, quæ rationis iudicium tollerent, uotum emitteret, non obligaretur. Vbi tamen illa rationis lux perſtat, quæ facere poteſt aut meritum, aut mortale crimen, uotum obligat. Nam ſi talis promiſsio facta homini obligaret, quādo eo iudicio pecuniam pollicetur, aut uxorem ei ſponderet: ergo obligat etiam reſpectu Dei: Non enim remiſſior eſt Deus in exigendis promiſſis, quàm homo. Rurſum deliberatio hæc, cognoſcēdo quid facias, ſufficiens eſt ad meritum, & ad mortalem culpam, ergo ad voti obligationem, quod quidem ſub mortali reatu obligat, c. licet, extra de voto. Definita eſt expreſsè hæc concluſio in ca. uenientis, ti. noſtro. Vbi Alex. III. dum commu

9 tat † uotum in puerili ętate factum quadam facilitate ſine plena deliberatione emiſſum, colligitur efficaciter obligare, & ſic uotum potius procedens ex quadam facilitate animi, quàm diſcretionis iudicio, non impedit obligationem Deo quęrendam, ita Panor. in d. c. ueniens, qui dicit. Ad hoc tenebis ſemper menti iſtum tex. quia neſcio alibi ita clarum. Et ratio eſt: nam ut aliquis iracundia accenſus, aut repentino motu, dummodo ſit rationis compos, poteſt uotū frangere, & mortaliter peccare, ita & eadem paſſione dominante, poteſt uotum emittere, & per uotum Deo obligari: Neque enim maior libertas ad aliquid promittendum, quàm ad ſeruandum promiſſum deſideratur, facit glo. in c. 1. de delict. puero. & 17. q. 4. ca. ſunt opes. Vbi illi, qui tumultuario mentis impulſu, non iudicio opes Eccleſiæ contulerunt, & de uoti leuitate taxantur, & nihilominus tanquam ſacrilegi habentur, ſi eas reuocant. Et ex his decidi poſſunt multæ quæſtiones, ſcili-

10 cet quid de votis † mulierum, quæ faciunt in partu, vel in infirmitatibus, vel anguſtiis ſuis, uel ſuorum. Aut etiam nautæ, quæ faciunt mori ex aliqua anguſtia, nunquid ea ſeruare teneantur? quia ſi habuerunt intentionem obligandi ſe Deo, cogitantes de cauſa, quæ mouebat eos ad mouendum, ſcilicet infirmitate, aut periculo, & de fine. i. de euaſione periculi, propter quod euitandum uouerant, tenēda ſunt, licèt ex tribulatione emiſſa ſint, iuxta illud Pſal. Reddam tibi uota mea, quæ diſtinxerunt labia mea, & locutum eſt os meum in tribulatione mea. arg. 17. q. 4. cap. ſunt opes: Nec enim fiunt hæc vota ſine deliberatione, ex quo vouentes ſunt in ſana mente. Idem credo de iuramentis, quæ non uergunt in deteriorem exitum. Aſtenſ. lib. 1. de uoto, artic. 2. Quamobrem fallax redditur Angeli Regula in verbo Votum, qui dicit, quòd ad perpendendum an ſubitum uotum fuerit ualidum, uidendum eſt nempe, ſi trāſacta anguſtia periculi, eum, qui uouit, pœniter, uel eſt malè contentus, quia tunc ſignum eſt uotum non tenere: nā parum ueritatis habere uidetur: quia etiam ſi diu deliberes, poteſt fieri, ut poſt facti te tæderet, ut inquit Sotus, de iuſtit. & iure lib. 7. q. 1. art. Quartum, cum ſuppoſita natura uoti, ſit ꝓmiſſio facta Deo, & promiſſio eſt rei, quam quis in alterius gratiam facere diſponit, hinc fit, ꝙ

11 de re † nulla illicita fieri licitè poteſt uotum,

tum, quia tale votum ſi fieret, comminatio potius eſſet, quàm promiſſio: nam promiſſio eſt non niſi beneficii, ergò pro mittere Deo aliquem occidere, aut furari, potius eſſet comminatio, quàm promiſſio, quare tale votum non eſſet obligatorium: quia Deus reſpuit obligationem oblatam ſibi contra ſemetipſum. Vnde Iſidorus, & habetur 22.q.4. in malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Et in talibus magis placent Deo tranſgreſſores, quàm obſeruatores, etiam ſi interueuerit iuramentum, ut dicit Hoſt. in Sum. de iureiuran.
12 num. 2. Sed ſi obiicitur de Iepte, † qui propter votum filiam ſuam interfecit, Iudic. 11. & tamen in Hebr. 11. numeratur inter eos, qui per fidem vicerunt regna. Reſpon. quòd ipſe in vouendo fuit incautus, & in reddendo votum, impius, ſed de illa impietate eum pœnituit, & ideo ſanctis annumeratus fuit. Richar. 111. diſt. 38. q. 3. cap. 1. Nam cum primũ uidit filiam ſuam, ſcidit veſtimenta ſua, & dixit. Heu me, filia, decepiſti me, &c. aperui os meum ad Dominum, & aliud facere non poteram: ubi apertè fatetur vouiſſe ſine diſcretione. Fuit quoque impius in reddendo: quia fecit contra præceptum, Non occides. Pariter cum
13 quis † expreſſe voueret ſe non defendere, etiam ſi interficeretur eo caſu, quo poſſet ſe defendere, tale uotum tanquàm
14 temerarium non obligaret. Nã iſta † eſt regula, quòd quandocunque aliquid vouetur, uel promittitur, quo facto ſalus corporalis, uel ſpiritualis amittitur, uel peccatum mortale incurritur, non eſt ſeruandum votum. Sicut nec promiſſum pactum, nec iuramentum, nec præceptum, nec conſuetudo, nec lex, neque aliud ſimile vinculum, 22.q.4. cap. fin. & cap. inter cætera, de iureiur. cap. quanto. Et ratio eſt: quia cum talis promiſſio ſit de re illicita, ideò non eſt facta in gratiã Dei, & per conſequens non eſt obligatoria. Nec obſtat dictum illud, quod ſi quis percuſſerit te in maxillam, præbe illi & alteram: quia intelligo in propriis terminis, quod leuem offenſionem non tendentem ad occiſionem, uel mutilationem debet quis cum patientia ferre, & alteram maxillam præbere. Nec obſtat,
15 quod † dicitur, Mihi vindictam, & ego retribuam, quia illud eſt verum, quod non debet fieri uindicta, quantũcunque ſit offenſio, ſed ſe tueri, ac tuendo defendere uitam, auctoritas iã dicta non prohibet. Aliud eſt enim uindicta, & aliud
16 defenſio, ut patet. Nec † illud Apoſtoli obſtat. Non vos defendentes, &c. quia intelligitur, quando aliter quàm ſe defendendo euadere poterant. Et hoc eſt, quod ſubditur. Date locum iræ, vel ſecundo poteſt intelligi. Non vos defendentes à martyrio amore Dñi noſtri Ieſu Chriſti.
17 Quintum, † cum votum in gratiam, honoremq; Dei fieri debeat, non ſolum de re inuiſa fieri non debet, quod eſſet iniquum, verum neque de re, quæ illi non eſt accepta, quippè quod cum Deo in gloriam non cedat, uanum eſt; Vt ſi quis uoueat ungues die ſabbathi non reſcindere, aut iter die Iouis, aut Martis non arripere, & hæc uota dicuntur de re indifferenti, de quibus in prima parte, li. 2.
18 num. 26. cap. 21. diximus. Sextum † cum propria materia uoti ſit ſupererogationis, infertur, quòd opus præcepti, quatenus eſt neceſſitatis, non eſt materia uoti, benè tamen quatenus eſt in noſtra uoluntate. Materia enim uoti eſt illa, quæ eius ratione ſit debita, ergò quatenus opus eſt legis obligatione debitum, non cadit ſub uoto: quia non pendet ex noſtra uoluntate ut ſit debitum, ſed ex legis neceſſitate. At uerò quia præcepti neceſſitas non eſt ſimpliciter neceſſitas, ſicut illa, quæ eſt mori, aut non uolare, ſed uoluntariè illud adimplemus, aut tranſgredimur, hac ratione cadere poteſt ſub uoto, non quidem, ut ad id obligemur, ad quod nõ tenebamur, ſed ut ad id, ad quod tenebamur gemina ſimus obligatione adſtricti. Sed de his diximus ſupra in prima parte, cap. 21. num. 18. Septimum, nec in hac
19 definitione † includitur uotum, quod ſit in baptiſmo, quod quidem uotum Magiſter

giſter Sentent.4.diſt. 38. appellat uotum commune eo, quod omnes in baptiſmo faciunt, nam diabolo, & pompis eius renunciare promittunt, & tale fit de eis, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, de conſecr. diſt.4. cap.prima. 1.q.1. cap. ſi quis, §. ecce. ibi enim diminutè inuenitur ratio uoti, quia uotum propriè eſt quid uo luntarium, & reſpectu principii, à quo procedit, & reſpectu eius quod uouetur: ſed illa obligatio, quæ habet aliquid neceſſitatis, habet incompleiè rationem uoti, & huiuſmodi eſt uotum commune, quod eſt de his, ad quæ implenda om nis homo tenetur, ut abrenunciare diabolo, & omnibus pompis eius, id eſt mor talibus peccatis, tenere fidem catholicam, ſeruare Decalogum, & breuiter omnia illa, ſine quibus non eſt ſalus. Hinc cũ huiuſmodi votum non ſit propriè uotũ, & non habeat completè rationem uoti,
20 fit, quòd † Chriſtianus tranſgrediens Chriſtianiſmi præcepta, non duplici, ſed ſimplici peccato delinquit, quod manifeſtum ſignum eſt, illic nos non obligari niſi ſimpliciter, nullo ſuperaddito uoto, quod ex uerbis illic prolatis conſtat. Nã recipiens baptiſmum ſolum, profert hæc verba. Abrenuncio, & uolo, & credo: quorum verborum nullum promiſſionẽ, quæ eſt de eſſentia uoti ſignificat, quare per nullam iſtorum uerborum uotum propriè emittitur: Neque enim abrenunciare, eſt promittere, ſed exſpoliare ſe antea acta uita, neque uelle eſſe Chriſtianũ, eſt promiſſionem emittere: & credere, ad ſolum fidei aſſenſum refertur. Sotus lib.7.de iuſt. & iure, q.1.art.3. Igitur cũ non ſit propriè uotum, fit quòd tranſgreſſio uoti communis non faciat ſpeciale peccatum, ſed tantum addat peccato ſpecialem deformitatem: magis enim peccat baptizatus eodem genere peccati, quàm nõ baptizatus, ut patet ad Hebr.10. Quanto putatis deteriora ſupplicia mereri, qui ſanguinem teſtamenti pollutum, &c. Ita Archid. & Turrecrem. in d.cap. prima. Infertur etiam, quòd cum baptiſmus non ſit propriè uotum, fit, quòd paruulus, qui nõ habet uſum liberi arbitrii, poteſt per alium obligari, ut per patrinũ, cap. paruuli, cap. cum pro paruulis, de cõſecr. diſt.4. quod fieri non poſſet, ſi eſſet propriè uotum, cum ſit propriè de his, ad quæ non omnes tenentur, & per conſequens de eo, quod eſt omnino uoluntarium, ut per Turrecrem. in d.cap.prima, num.3. Octauum, cum uotum ſupererogationis debeat eſſe de his, quæ Dei ſunt, infertur, non eſſe obligatorium uotum emiſſum de bono ſupererogationis ad malum finem, uerum de his diximus in 1.par. lib.2. cap. 21. num. 22. Nonum,
21 cum † de forma uoti ſit, quòd fiat Deo, cap. magnæ, §.1.de uoto, infertur, quòd promiſſio, quæ fit homini, non ſit uotum, ſed tantum, quæ fit Deo: quia cum homo obligat ſe ad faciendum aliquod bonum, nulli autem à Deo poteſt homo de iure obligare ſe totum; quia ſibi ſoli competit poteſtas de iure ſuper hominẽ totum. Et nullus poteſt recipere obligationem de iure, niſi conueniat ei de iure poteſtas in illam rem, & ideò ſoli Deo poteſt fieri uotum, propriè loquendo de uoto, Rich.4.diſt.38.q 2.art.1. An uerò
22 uotum, † quod fit ſanctis, uel prælatis, ad religionem pertineat, quandoquidem religio habet ſolum Deum pro obiecto, ita ut poſſit eſſe materia uoti. Exemplũ, Vouet quis Beatæ Virgini, aut D.Petro, aut D.Iacobo peregrinationem, uel Religioſus ait præpoſito. Voueo Deo, quòd ero tibi obediens. Vel promittit obedientiam Deo, & Beato Benedicto, aut Dominico, an huiuſmodi vota facta ſanctis, uideantur facta Deo. Reſp. ſanctos bifariã conſiderari, uno modo, ut homines, aut Angelos, qui puræ ſunt Creaturæ, & iſto modo dicit S. Tho. quòd promiſsio illis facta non eſt uotum, niſi idipſum quod ſanctis promittimus, offerimus Deo. Itaque uotum, quod facimus Beatæ Virgini, nõ eſt uotum, niſi quia quod ipſi promittimus, offerimus Deo, nimirum, ei pollicentes quod hoc, vel illud facimus in honorem Virginis. Secundo verò modo conſiderantur, ut Deus eſt

in illis, non quomodocunque per gratiam, ut in uiatoribus, ſed per gloriam, quaſi in his, qui ratione ſtatus ſuam ipſius præſentem diuinitatem participant. Et ſic uouere ſanctis, eſt uouere Deo, qui eſt in ipſis. Sotus lib. 7. de iuſt. & iure, q. 2. art. 3. in fine. Decimum, votum ut in ſuperioribus patet, eſt promiſsio, quæ fit Deo, Deus autem qui auctor eſt naturalium legum, non uult aliena ſurripi, ut ſibi tribuantur, quare neque eleemoſynas, quæ de rapina fiunt, gratas habet, c. non eſt putanda, 2 q. 1. Qui autem in aliena eſt poteſtate, non eſt ſui iuris. Hinc fit quòd nullus per promiſsionem poteſt ſe firmiter obligare ad illud quòd eſt in alterius poteſtate. Sex autẽ ſunt genera
23 eorũ, qui non † ſunt omnimodo in poteſtate ſua, ſed alterius, & ideò non habent liberam facultatem uouendi, ſcilicet Religioſus, Epiſcopus, clericus ſæcularis, ſeruus, filiusfamilias, & vxor. De Religioſo eſt text. in cap. monacho, 20. q. 4. & loquitur D. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. & Panorm. in cap. ſcripturæ, de voto, & nos infra. atque in prima parte, lib. 2. cap. 27. Sic Epiſcopus uotum, per quod inter eum, & ſuam eccleſiam vinculum diſſoluatur, emittere prohibetur, extrà, de renunc. c. niſi cum pridem, in fine, nec etiam aliud, per quod Eccleſiæ ſuæ grauiter præiudicetur, extrà, de iureiur. c. ſicut noſtris. Vnde nõ poteſt uotum peregrinationis, per quod diu ab eccleſia ſua abſentari oporteret, emittere ſine licentia ſui ſuperioris, cap. magnæ, extrà, eod. Votum tamen abſtinentiæ, & eleemoſynæ temperatè poteſt emittere, arg. 8. q. 1. cap. Clemens. de teſtam. c. relatum, ij. & breuiter emittere poteſt omne, & quodlibet votum, per quod præbeat bonum exem
24 plum, d. c. magnæ, §. 1. Clericus † etiam ſæcularis non poteſt ſine licentia prælati peregrinationis uotum emittere, de conſecr. diſt. 5. cap. non oportet, nec aliud, per quod relinquere oporteat eccleſiam ſuam, arg. de renunc. cap. admonet, excepto tamen voto ingrediendi Religionẽ, ſufficit enim tali caſu licentiam petere,
25 19. q. 2. c. duæ. Seruus ẽt per † uotum, per quod paratur præiudicium dominicę poteſtati, non obligatur, arg. tex. in c. relatum, de ſent. excom. & in cap. ſi ſeruus ſciente, diſt. 54. Hinc non poteſt ordinem ſuſcipere, vel Religionẽ ingredi ignorante Domino, d. cap. ſi ſeruus. Si autem eſſet tale uotum, quod non impediret ſeruitium Domini, puta dicere aliquas orationes, & tunc poteſt ſeruus, ita concludunt Doct. & præcipuè Ananias, in d. cap. ſcripturæ, num. 5. De filiofamilias. Pariter diſtinguẽdum eſt prout nos diximus in prima parte lib. 2. cap. 26. Sed
26 an † puer, uel puella qui intrauit monaſterium infra annos pubertatis, poſſit reuocari per patrem. uel tutorem, quamuis ſteterint in monaſterio per annum, & diem, dic quòd ſic: niſi pater conſenſerit, uel ratum habuerit, 20. q. 2. c. 1. & 2. de regul. cap. ſi quis autem: niſi monaſterium ſit tantum remotum, quod ad patrem, ſeu tutorem infrà tantum tempus nequeat notitia peruenire; tunc enim maius tempus conuenit indulgeri, ut 17. q. 2. cap. ſi quis incognitus. Tali itaque caſu patria poteſtas tales uouentes excuſat à tranſgreſſione uotorum: quia quod lege permittente fit, pœnam non meretur, ff. de iudic. l. qui authoritate, & 22. q. 1. cap. pueri. Nec pater peccet reuocando, quia utitur iure ſuo, arg. ff. de iniur. l. iniuriarum actio. Sed hodie dicta quæſtio non poteſt procedere, cum ſecundũ Concil. Trident. nemo validè profiteri poſſit, niſi expleat annos 16. Vxor etiam
27 ſine † conſenſu viri uouere non poteſt, cap. manifeſtum, cap. noluit, 33. q. 5. ubi idem dicendum de uoto, quod de licentia viri emiſit: quia ſemper in huiuſmodi votis debet obedire viro, licet uir peccet, d. cap. noluit. Si verò vetaret votum, quod fuit emiſſum abſque ſua licentia, non peccaret, Innoc. in d. cap. ſcripturæ. Quod idem intelligunt quidam in viro, quod intellige, quando emitteret uotum, per quod circa debitum reddendum præiudicaret uxori: quia licèt vir ſit ſuperior, quia caput, d. c. manifeſtum, tamen

in tali caſu non ad imparia iudicantur, 32.q.1.cap.ſi quis uxorem,32.q.5. c.præcepit Dominus, & cap. Chriſtiana Religio, & cap. hæc imago. Vnde non poſſet vir emittere votum peregrinationis, & abſtinẽtiæ: quia præiudicaret uxori quo ad debitum reddendum. Hinc dixit Bar. in quęſtionibus,quòd ſi vir peregrinationem vouit, & poſtea matrimonium contraxit, quòd uxore contradicente adimplere non poteſt, cum vir, & uxor quo ad debitum reddendum,ad paria iudicentur, d.cap. manifeſtum, §. in præmiſsis, 33.q.5.Excipitur tamen votum peregrinationis vltramarinæ, quod viri, uel mulieres, ſi ſint potentes, facere poſſunt altero inuito, c.ex multa, §. in tanta, extrà, eod. ſed non vouens poteſt vouentem ſequi, ſi uult, cap.quod ſuper, §.fin.eod. tit. Excipitur etiam uotum continentię, quod poſtquam de communi conſenſu authoritate Diœceſani factum fuerit,neuter poteſt reuocare, de conuerſ. coniug. cap. 1. & cap.penult. Vndecimum, cum votum ſit promiſſio facta Deo, hinc fit,
28 quòd quis † per alium vouere non poſſit, ſicut neque pœnitentiam accipere, ut de pœnit. diſt. 1. c. quem pœnitet. gloſſa in cap.presbyter,diſt.82. Quod intellige, quo ad effectum exciſionis cauſarũ peccatorum ſequẽtium: quia ieiunio unius, alterius caro non domatur. Sed quo ad effectum ſolutionis debiti peccatorum præcedentium,tunc poteſt alius in charitate exiſtens ieiunare, ſatisfaciendo pro alio, licèt ſit potens, ut inquit D.Thom. ſed non eſt permittendum, ut alius pro alio ſatisfaciat, niſi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis,per quẽ ſit impotens ad ſuſtinendum, uel ſpiritualis,per quem non ſit promptus ad portandum pœnam, Archid.in cap.pœnitentia, de pœn.diſt.3. Poteſt tamen quis iurare pro alio, cap. tibi Domino, diſt. 63. & matrimonium contrahere,cap.procurator, de procur. lib.6. qui debet ad hoc habere ſpeciale mandatum, Archid.in d. cap. tibi Domino, num.3. & in cap. nec illud, 30. q. vlt. & de his omnibus uide gloſſam, in cap. ſciendum, 27.q. 1. Item poteſt quis orare,ieiunare,facere eleemoſynas, & celebrare pro exiſtentibus in purgatorio, 13. q. 2. in præſenti, & cap. pro obedientibus.& c.animæ defunctorum, & cap. tempus, & cap. non eſt, de pœnit.diſt.1.cap.1. Duodecimum,colli-
29 go ex omnibus ſupradictis, † varias eſſe ſpecies votorum. Nam aliud eſt tacitũ, aliud expreſſum, ut ſupra, num. 4. aliud deliberatum, & aliud ſubreptitium, ibi, num. 4. Item aliud uoluntarium, aliud neceſſarium,ſeu commune, vt num.19. Rurſum licitum, & illicitum, atque indifferens, ut num.11. & 17. Et hæc quo ad primum. Sed modo deueniamus ad aliquas deciſiones, quarum hæc ſit pri-
30 ma. Monachus † ſine licentia Abbatis ſui, uotum emittere non debet, c.monacho, 20.q.4. Et ratio eſt: quia renunciauit uoluntati propriæ, 12.q.1. cap.non dicatis, & ſuam voluntatem in alium contulit, uerum ſi uotum eſſet de rebus Monacho licitis, ut ſi uouerit dicere unum Pſalterium, uel aliquam aliam orationẽ, ubi nihil mali poteſt contingere, tale uotum tenetur ſeruare, ſm Inno. & Hoſt. in d.cap. ſcripturæ. Archid.in cap.admonere,num.4. 33.q.2. Henric.Boich in d. cap.ſcripturę, num. 3. & ita intelligi poteſt text.in d.cap.Monacho,in uerbo frãgendum,ex quo textu habetur, ꝙ Monacho non licet votum emittere, quod ſi uoueret, frangendum erit: ubi nota, quod ſi erat frangendum, ergo tenuit: quia id, quod nullum eſt, frangi non poteſt. Ad hoc de deſponſ. impub. cap. ad diſſoluendum, extra, de reſcript.cap.fin. Sed non eſt ſeruandum citra authoritatem ſuperioris, ut dicit Archid.in d.cap. Monacho. Verum ſi obſeruatio uoti poſſet præbere materiã uagandi, uel ſcandalizandi fratres, uel minuendi debitum obſequium, tunc tale uotum nullũ prorſus eſt, d. cap. Monacho, in uerbo frangendum. Quod quidem uerbum poteſt exponi de facto, ſicut patet aliàs extr.de rebus eccl.non alien. cap. ſi quis presbyterorum, diſt.27.cap.presbyteris. Exemplum,

plum, ſi quis emiſerit votum peregrinationis, uel abſtinentiæ, cuius obſeruatio in primo caſu occaſio vagandi eſſet, 20. q.3. cap.2. & 3. & in ſecundo ſcandalū, cum debeat ſe fratribus aſſimilare, arg. 41. diſt. cap. quiſquis, & cap. fin. At ſi uotum vouerit ingrediendi arctiorem Religionem, tunc tale votum ualidum eſt licentia petita, licèt non obtenta, cap. licèt, de Regul. Quod ſi vouerit antequā monaſterium ingrederetur, tunc etiam ſine licentia Abbatis ipſum exequi non debet, arg. 33. q. 5. cap. noluit, cum omnia temporalia bona videatur mutaſſe in Religionis obſeruationem, glo. in cap. admonere, 33. q. 2. per tex. in cap. ſcripturę, de uoto. Si tamen talis primo uotum temporale adimpleret, & poſtea ad Religionem migraret, tutius videretur: quia tunc utrumque adimpleret, argu. extrà, eod. cap. per tuas, & melius in cap. commiſſum, de ſponſal.

31 Secunda. Licèt uoti † obligatio ſemel extincta per irritationem prælati numquam reuiuiſcat, ita ut uotum prælato mortuo ſit adimplendum, ut nos diximus lib. 2. in prima par. c. 27. nu. 5. tamen ſecùs eſt de vxore, quæ ad præceptum viri frangit uotum abſtinentiæ, ſcilicet, ꝙ eo mortuo facta vidua tenetur exequi uotum ſuum. Et idem dico de pœnitente infirmo, quòd recuperata ſanitate, tenetur exequi pœnitentiā, 26. q. 6. c. ſi quis de corpore, & q. 7. cap. 1. per regulam illam. Quod ſi quid debet fieri, & impeditur ne fiat, remoto impedimento faciēdum eſt, arg. 7. q. 1. cap. eos. & 33. q. 2. c. antiqui. Facit ad hoc 8. diſt. cap. quæ contra, ubi Archid. in uerb. inſtaurandum, ponit quęſtionem. Quòd ſi quis iurauit id, quod ſine peccato poteſt ſeruare, uult tamen contrauenire, & agere pœnitentiā de periurio, dubitatur, vtrum poſſit? & dicit quòd non: quia ſemper tenetur illud adimplere ſi poteſt ſine peccato: etiā ſi tempus adimplendi præterijt. Sic filius tenetur adimplere uotum, poſtquam eſſe ctus eſt ſui iuris, etiam ſi uotum emiſerit tempore, quo habebat patrem. Ita Io. de Anan. in d. cap. ſcripturæ.

Tertia. Vouens ingredi religionem, licèt ſi cum cauſa exierit, poſt ingreſſum uoto ſatisfecerit, & non peccauerit, ut nos diximus in prima parte, lib. 2. c. 24.

32 nu. 4. Tamen ſi † poſt uotum tale pœnitens de voto, intraret ea intētione, ut ſtatim exiret, non videtur ſatisfacere uoto ſuo: quia ipſe in uouendo hoc non intendebat, & habebat ex malignitate propoſitum malignandi. Et in his, quæ Domino offeruntur, Deus magis penſat intentionem, quàm factum: quare tenetur ſaltem experiri an ſibi expediat in Religione manere, non autem tenetur ad perpetuo manendum, ſecundum D. Thomam, quem ſequitur Archidiac. in cap. ſcimus, num. 3. 12. q. 1. concordat gloſſa in cap. quod Dei timorem, de ſtatu monach. & ibi Innoc. Turrecrem. 20. q. 1. in ſumma, nu. 6.

33 Quarta. Aliquis † promiſit intrare aliquod monaſterium, licèt tale uotum ſimplex ſit, & de futuro, tamen monaſterium poteſt agere cōtra talem, vt votum adimpleat; etiam ſi in genere uouerit hoc, ſcilicet aliquam Religionem ingredi, & non dixit quam: nihilominus eccleſia poteſt ipſum compellere, ut intret vnam de approbatis, & hoc, quando ſibi fuerit facta fides in iudicio, quia de occultis iudicare non habet, cap. erubeſcant, diſt. 32. cap. conſuluit, 2. q. 4. niſi in foro pœnitentiali, extr. de voto, cap. per tuas, & de pœnit. & remiſ. cap. omnis, ſecundum Hoſt. qui ita not. extr. de cenſi. c. ex parte. Quæ Decretalis etiam facit expreſsè pro eo quod dictum eſt, quòd licèt nulli ſpecialiter ſit facta promiſſio, ſiue votum, tamen vouens obligatur, ita ut Monaſterium poſſit agere contra vouentem, ut intret Monaſterium, Innoc. in d. cap. ex parte.

34 Quinta, licèt de natura voti non ſit, quòd ſolemniter vouens magis obligetur, quàm uouens ſimpliciter, cap. rurſum, qui clerici vel vouent. tamen illud intelligitur quo ad genus peccati: quia uterque peccat mortaliter, tam tranſgrediens

diens uotum ſimplex, quàm ſolemne, d. cap. rurſus. Vbi dicit text. quòd ſimplex votum apud Deum non minus obligat, quàm ſolemne, dicit gloſſa. 1. ideſt non minori tempore, quia utrumque in perpetuum obligat. Et utriuſque fractio eſt mortale peccatum. Sed non quantū ad grauitatem, nec quantum ad impedi-

35 mentum matrimonii. Vnde † uotum ſolemne, quod duobus modis tantum ſolemnizatur, ſcilicet per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem ad certā regulam more debito, videlicet in manu illius, qui poteſt recipere hanc profeſſionem, cap. 1. de uoto in 6. ſi præcedit matrimonium, impedit, & dirimit matrimonium ſequens, & cap. 1. & 2. qui cler. uel vouent. & de cler. coniug. cap. ſanè ſacerdotes, & d. cap. 1. At uotum ſimplex impedit ne matrimonium contrahatur, contractum tamen non dirimit. Hoc eſt poſt uotum ſimplex non debet contrahi matrimonium, ſi tamen de facto contrahitur, tenet, nec illud dirimitur: quia ſimplex uotum ſoluitur ſuperueniente matrimonio, 27. diſt. c. ſi uir. 27. diſt. 1. c. nuptiarum, cap. meminimus, qui cler. uel uouent. cum ſimilibus. & cap. conſuluit. An verò talis contrahens poſſit debitum non ſolum reddere, ſed etiam exigere, diximus, quòd ſic, in prima parte, lib. 2. cap. 24. num. 20 Ratio autem, quare matrimonium poſt uotum ſolemne ſit nullum non autem poſt uotum ſimplex, eſt, quia ille, qui facit uotum ſolemne, contrahit matrimoniū ſpirituale cum Deo, quod eſt multo dignius, quàm carnale matrimonium. Ait enim Apoſt. ad Corinth. 11. Deſpondi enim vos vni viro &c. ſed matrimonium carnale impedit matrimoniū aliud contrahi, & illud poſt contractum dirimit, ergo & votum ſolemne, cum per votum dederit poteſtatem alteri ſuper ſeipſum ad continentiæ promiſſæ obſeruationem: qui autem dedit rem alicui ad aliquem uſum, non poteſt eandem rem dare alteri ad uſum con-

36 trarium. Si autem quæritur, an † uotum ſolemne dirimat matrimonium præcedens? & tunc reſpondeo, quod dirimit, ſi non eſt carnale matrimonium conſummatum, cap. verum, cap. ex publico, de conuer. coniug. ſed ſi eſt conſumatum, regulariter non dirimit, ut extrà, de conuerſ. coniug. cap. 1. cap. quidam, cap. cum ſis, cap. uxoratus. ita quòd coniunx conſumato matrimonio non poteſt religionem ingredi, ſiue matrimonium fuerit conſummatum carnali copula violenta; ut quia ſponſa uiolenter fuerit cognita à uiro ſponſo, ſiue non: Nam poſt talem cognitionem violentam, ſi ſponſa fuiſſet monaſteriū ingreſſa, reddenda eſſet marito, qui iure ſuo vſus eſt, arg. extrà, de elect. c. cum eccleſia Vulterana, in fine, quia ex quo cognoſcitur, præſumitur cō ſentire, cap. inſuper, qui matr. accuſ. poſ. & hoc intellige de ſponſa de præſenti. ita Hoſt. in ſumma, de conuerſ. coniug. §. & vtrum, verſ. quid ſi virgo. Quam opinionem videtur approbare Archidiac. in ſum. 33. q. 5. cū gloſſa ſua ultima. Si verò copula violenta interuenerit poſt ingreſſum Religionis, verbi gratia, ſi ſponſus violenter rapuit ſponſam de præſenti ingreſſam monaſterium, & profiteri volentem, quam oppreſſit, quæ poſtea profitetur, tunc ſi ſponſus ipſam repetet, non poteſt illam repetere: quia quæ contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi, ff. qui ſatiſd. cogant. l. quoties. Cum ergo contra ius, & uitioſe oppreſſa fuerit, quo ad facientem, habetur pro non facto. Immo comprimens deliquit, & pœnam meretur: quia priuauit illam priuilegio uirginitatis, & per conſequens aureolæ, & conſecrationis, ut not. 32. q. 5. c. reuera. & c. ille. Item deliquit, quia fuit amator ardentior in uxorem, 32. q. 4. cap. origo. Item ſacrilegus, & excommunicatus, opprimendo Religioſam, licèt non profeſſam, cap. religioſo, de ſent. excom. lib. 6. Item, quia ius ſibi dicit in re propria, contra illud 16. q. 6. cap. placuit, C. de iudic. l. nullus, igitur cum deliquerit, eſt propter ſui odium repellendus, aliàs daretur cauſa malignandi, contra illud, 10. q. 1. c. legi. de diuor. c. quanto

in fi. Henric. Boich. in c. vxoratus, nu. 4. vſque ad num. 7. de conuerſ. coniug.

37 Sexta. † Ad ſolemnizationem voti neceſſaria ſunt quatuor, ſine quibus non erit votum huiuſmodi ſolemne, quamuis publicè fiat coram omnibus. Primū conſenſus de præſenti ad perpetuam continentiam, uel ad Religionem. Secundum notificatio eiuſdem perſonæ facta coram publica perſona. Tertium, traductio facta in manu publicæ perſonæ. Quartum, approbatio, & receptio facta per illam publicam perſonam. Perſona verò publica quo ad hoc dicitur Epiſcopus, 27. q. 1. c. viduitatis, uel eius Vicarius, qui ſupra hoc habet eius mandatum ſpeciale, vel generale. Item Abbas, vel, Abbatiſſa, extrà, qui cler. vel vouent. c. veniens. Item quicunque alius prælatus alicuius Religionis, ad quem hoc ſpectat ſecundum ſui ordinis ſtatuta, vel alius de mandato Abbatis, ut Monachus, extrà de donat. c. inter dilectos, uide Innoc. extrà, de Regul. ſuper c. porrectum.

38 Hinc nota, quòd non † poteſt dici uotū ſolemne, quando fit de futuro, per ea, quæ notantur in c. rurſum, qui cler. uel vouen. de uoto in 6. c. 1. Vnde dicitur uotum ſolēne, qñ eſt profeſſionis præſentis aliàs cēſetur ſemper ſimplex, licèt certo reſpectu votū ſolēne dici poſſit illud, quod factum eſt publicè, præſentibus Notario, & teſtibus, quamuis ſtrictè non: Vndè concludit Innoc. in cap. per tuas, de uoto, quòd licèt votum ſolemne certo reſpectu impediret matrimonium contrahendum, non tamen dirimeret contractum: quia non eſt ſtrictè ſolemne. Eſt tamen aduertendum, ꝙ licèt coniugium tollat votum ſimplex, non tamen hoc facit coniugium ſpirituale, quod eſt notabile, quaſi dicat Innoc. quòd ſi contraxiſſet matrimonium poſt hoc votum, valuiſſet de voto in 6. cap. unico. Ex quo apparet, quòd matrimonium carnale plus operatur quàm ſpirituale. Sed an votum

39 ex † ſola promiſſione obedientiæ ſolemnizetur: dic quòd non ita tenet Innocen. & Hoſt. in c. conſuluit, qui cler. vel vou. Paul. & Imo. in Clem. 1. de relig. dom. niſi promittatur obedientia monachalis: quia tunc videtur voluntati ſuæ ex toto renunciare, & in manibus ſuperioris ex toto committere, 12. q. 1. cap. non dicatis, ad hoc, quia ſæculares clerici promittunt obedientiam, & tamen non profitentur, de maior. & obed. c. 3. & 4. Item, quia obedientia promitti poteſt ſine aliis ſubſtantialibus regulæ, ut patet in fratribus militiæ beatæ Virginis, qui licèt promittant obedientiam, vtuntur matrimonio proprio, quorum regula approbata eſt per ſedem Apoſtolicam, ita refert Guil. in dicta Clem.

40 Septima. † Etſi uotum ſimplex ſicut ſolemne æque obliget apud Deum, tamē duplex aſſignatur ratio apud Doctores adinuentionis huius voti ſolemnis; prima eſt, publicæ honeſtatis iuſtitia: valde enim inhoneſtum eſſet, ſi Monachus cōtraheret matrimonium relicto clauſtro. Et idem de eo, qui totaliter alligatus eſt eccleſiæ per ordinis ſacri ſuſceptionem; 84. diſt. cap. cum in præterito, & cap. ſeq. Quod adeò verum eſt, ꝙ Monachus poſt votum ſolemne per ingreſſum Religionis ipſo facto ſi contrahere præſumpſerit matrimonium, ſententiam excommunicationis incurrit, per cap. eos, qui, de conſang. & affin. in clem. Secunda eſt, quia per votum ſolemne transfert uouens poteſtatem, & dominium ſui corporis in alium, ut puta Abbatem, per profeſſionē, ad hoc, 19. q. 3. c. ſtatuimus, cum ſimilibus, & per ſuſceptionem ſacri ordinis, ergo cum non ſit dominus ſui corporis: quia iam in alium tranſtulit, non poteſt transferre in mulierem: Hinc fit, quòd votum ſolemne præcedens matrimoniū facit uouentes omninò perſonas illegitimas ad contrahendum, & per conſequens quod nullum ſit matrimonium contractum poſt ipſum uotum, ut dicit Arch. & Franc. in c. 1. de uoto in 6.

Octaua. Votum etiam ſolemnizatur per tacitam profeſſionem, factam alicui de Religionibus approbatis quantum ad matrimonium dirimendum d. cap. quod

votum.

41 uotum, de uoto lib. 6. Quæ † quidem tacita profeſſio tunc dicitur fieri, quando conſtat expreſsè, quando conſtitutus in ætate legitima hodie ſm Conc. Triden. ingrediens Religionem habuit deliberatum animum relinquendi ſæculum, & euidenter conſtat eũ vitam voluiſſe mutare, ut dicit text. in c. non ſolum, de regul. in 6. ubi etiam Archid. Hoc autem duobus modis conſtare poteſt. Primus eſt, per propriam confeſſionem ipſius ingreſſi, ut dicit Inn. in c. conſulti ſumus, de regul. vbi in terminis decidit iſtam
42 quæſtionem, dicens, † quòd ſuſceptio habitus nouitiorum cum propoſito relinquendi ſæculum, inducit tacitam profeſſionem, & ſolemnizat uotum, & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractum; conſtat etiam dicit ipſe, quia quando intrauit, ſic proteſtatus eſt, ſcilicet quòd uult ſęculum relinquere, & mutare uitam & habitum, & abdicat à ſe proprietatem bonorum ſuorum, & ſimilia: Idem tenet Do. Anton. in d. cap. conſulti, & in c. ſtatutum, in fi. eod. tit. de regul. Vnde narrat de quodam ſuo ſocio, qui ingreſſus fuit Ordinem montis Oliueti, & dum reſpiceret retro Bononiam, dixit. Stes cum Deo munde, amodò tecum nullum uolo habere participium, dicit enim per illa verba Do. Ant. quòd ille ſocius ſuus, qui vocabatur Fr. Nicola, fuit profeſſus tacitè.

43 Nona. † Suſcipientes habitum Religionis eo animo, ut ad ſęculum non redeant, nulla facta ibi profeſſione, tunc ad mitiorem Religionem cogendi ſunt tranſire, ſi auſteritatem religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſeruare noluerint, ita determinat gloſſa, in cap. ſuper eo, de regul. Et ſic patet, quòd tacitè profeſſus obligatur religioni in genere, licèt non in ſpecie, & alia gloſſa ſuper verbo, uotum, dicit, ex quo renunciauerunt ſæculo generaliter, nondum facta profeſſione alicuius religionis, cogendi ſunt remanere, vel ibi, uel ad mitiorem tranſire, ſi ſponte voluerint. Hoc idem probat tex. in cap. conſulti ſumus, de regul. ubi dicitur, quòd ſi is, conuertitur, propoſuerit abſolutè uitam mutare, ut ſub habitu Regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur, ſubdit text. in reſponſione, quòd debet ut regulariter uiuat, ad laxiorem ſaltem ręgulam pertranſire. Hoc idem probat text. in cap. ſtatuimus, eod. tit. cũ dicit, quòd nouitii in probatione poſiti ad priorem ſtatum redire poſſunt infra annum, niſi euidenter appareat, quòd tales abſolutè voluerint uitam mutare, & in religione perpetuo Domino ſeruire; Fit etiã tacita profeſſio alio modo, prout nos diximus in prima parte lib. 3. cap. 5. num. 26.

44 Decima. † Filius adhuc impubes, uotum emiſit ſe ſeruaturum continentiam, vel ingreſſurum Religionem, cum venerit ad ætatem legitimam, uel cum pater eius obierit, pater habita notitia uoti, illud reuocauit, quæritur, nunquid pater poſſit illud irritare contradicendo. Reſp. Hugo, quòd ſic: vndè irritato uoto, non tenebitur illud filius ſeruare: niſi iterum uoueat, uel iuret: quia obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit. Nec pater, vel tutor peccat in reuocando: quia hoc ſibi conceditur iure, & à Deo. Innoc. in c. ſcripturæ de uoto, qui etiam dicit, quòd ſi impubes doli capax fecerit uotum abſtinentiæ uel peregrinationis, uel aliud, debet complere, poſtquam paternam exiuerit poteſtatem, quia potuit ſe obligare Deo, ſicut & diabolo, c. t. de delict. puer. Cum huiuſmodi tamen eſt facile diſpenſandum, cum ſint inexperti, c. venientis, extra, de voto. An vero pater conſentire dicatur uoto emiſſo per filium, ſi ſcit, & non contradicit? dic, quòd ſic: dicitur enim conſentire tacitè, cap. 1. 31. q. 3.

Vndecima. Quamuis uir poſſit irritare uotum vxoris ante matrimoniũ emiſſum, tamen ſi ante matrimonium con-
45 tractum obligauit ſe † mulier alicui homini, non poſſet poſt contractum matrimonium uir eius deobligari ab illa obligatione. Idem credit Rod. ſi poſt contractum matrimonium iuraret aliquid alicui, quod ipſa poſſet contradicente vi

ro facere: quia vir non poſſet tale iuramentum irritare, not. in d. cap. manifeſtum. Et in ſumma, vir, illa ſola uota uxoris poteſt reuocare, quæ ipſa ſine ſcandalo uiri implere non poteſt, ut de ieiunando, ad matutinas ſurgendo, & in camiſia de nocte iacendo, alia autem non poteſt reuocare, nec uxor tenetur eius reuocationi obedire, ut ſi uoueret quòd aliquid de proprio daret, ſi paraphernalia haberet, vel ſi uoueret aliquot Pater noſter, uel Pſalmos ſingulis diebus dicere, ita Io. Anan. in d. c. ſcripturę, nu. 10.

Duodecima. Votum adimplere impe-
46 ditus, † non peccat, d. cap. noluit. Nec etiam peccat ille, qui uetat, ut maritus vxori, vel pater filiæ, vel Dominus ſeruo, Abbas religioſo: quia qui utitur iure ſuo, nemini facit iniuriam, l. iniuriarũ, ff. de iniur. cap. cum eccleſia Vulterana, de elect. Ius ergo dat ſibi poteſtatem, ut poſſit inhibere, ergò non peccat prohibendo: Sicut nec illi peccant, qui propter poteſtatem non obſeruant: quia faciunt lege permittente, l. Gracchus, C. de adult. c. noluit, 33. q. 5.

47 Tertiadecima. Votum † irritatur non ſolum ſuperioris authoritate, ſed etiam ex defectu conditionis generalis, vel ſpecialis in uoto appoſitæ, uel ſubintellectę. Exẽplũ, de generali, vt uoueo ire ad S. Iacobũ ſi uixero. Vel ſi potero, aut ſi Deo placuerit, faciam hoc, vel aliud: hæ ſunt conditiones generales, quæ in quolibet actu intelliguntur, 16. q. 1. c. in parochia, c. non eſt, de uoto, 22. q. 2. c. Beatus Paulus, & de multis huiuſmodi conditionibus habetur per tex. in cap. quemadmodum, de iureiur. Item ſi ſit conditio ſpecialis. Vt ſi filius meus liberabitur, offero pallium tali eccleſiæ, ibo ad S. Iacobũ. Hę ſunt ſpeciales, quę non ſubintelligũtur niſi exprimantur, ff. de uerb. oblig. l. ubi autem, & l. ſi repetendi, C. de condit. ob cauſ. vnde dicit gloſſa, quòd ex defectu harum conditionum mutatur uotum: quia non arctatur quis ad uotum adimplendum, niſi tales cõditiones extiterint; ideò ſi filius non liberabitur, non tenetur adimplere, 32. q. 2. cap. fin. & de reſtit. ſpol. cap. olim, de condit. appoſit. cap. verum.

48 Quartadecima. Qui † ita nouit, ſi filius meus liberabitur, dabo eccleſiæ calicem, filio liberato, poteſt Rector eccleſię agere ad petendum calicem, quem offerendum uouet, cum tale uotum computetur inter uota licita, arg. tex. in cap. ex parte, de cenſibus, & de ſeru. non ord. cap. eo libentius. Et ita communis eſt ſententia Theologorum: Licèt honeſtius ſit, ſecundum Innoc. ut liberaliter Deo offeratur calix, & poſtea pro ſanitate, uel quouis alio modo precibus ſupplicetur, 1. q. 1. cap. iudices, & q. 2. cap. quam pio. Et non obſtat, quòd dicit Innoc. quòd tale uotum ſit ab initio illicitum, cum uouens intendat à Deo aliquo facto emere ſanitatem, quod ſimoniacum eſt, 1. q. 1. cap. qui ſtudet. Nam reſpondetur: quòd ſecundum hoc inter Deum, & hominẽ nulla pactio intercedit, ſine qua expreſſa non intercedit ſimonia, 1. q. 2. c. quam pio. Et ſi de mentali agatur, uix eſt homo, qui pro Deo aliquid faciat, quin ab eo ſperet habere aliquam remunerationẽ, pręterquam quod ipſe Deus promittit ſecundum opera ſe facturum, extrà, de ſum. Trinit. c. 1. §. ult. Tum etiam, quia cum Deo non committitur ſimonia. ita not. 82. diſt. c. presbyter, in fine gloſſæ. Et hanc opinionem tenet Archid. in cap. ſcimus, 12. q. 1.

49 Decimaquinta. † Votum non petendi diſpenſationem à Summo Pontifice non ualet, ita Rich. in 4. Sent. diſt. 18. Felin. conſ. 26. nu. 10.

50 Decimaſexta. Qui † uouet viſitare ſepulchrum, ipſo adimplere valente, tenetur per ſeipſum, & non per alium exequi ſuum uotum, cap. magnæ, §. 1. verſ. cum uox clamet prophetica, de uoto. Quod intellige, ſiue uotum ſit perſonale, ut quia nouit illud uiſitare cauſa deuotionis, ſiue ſit reale, vt quia uouit ire propter ſubſidium; quia in utroque caſu tenetur adimplere per ſe, licèt admitti poſſit compenſatio, d. c. magnæ.

De-

51 Decimaſeptima. † Votum quis emiſit viſitare ſepulchrum, quod quidem duplici reſpectu viſitari poteſt, uno modo cauſa deuotionis, & vt videat illam terram, & alio modo cauſa dandi ſubſidiū. Primo caſu, eſt deobligatus à uoto, ſi impeditus eſſet iuſto & perpetuo impedimento, ita ut nullo modo, poſsit adimplere, per ſe, cum in omni uoto perſonali ſubintelligatur conditio illa, ſi potero. Et hoc eſt verum ſecundum Hoſtienſ. quando impedimentum poſt uotum ſuperueniret: Nam ſi tempore, quo uotum emiſit, impeditus erat, uidetur vouere vt redimat, alias cenſeri debet irriſorium, arg. d. cap. magnæ, & cap. quod ſuper his, §. rurſum, & ſic nota, quòd impoſſibilitas non liberat, eſt tamen cauſa commutationis, text. in d. capit. quod ſuper his. Idem ſi moritur, liberatus eſt à voto: quia dictum votum extinguitur cum perſona, & ideò hæres non tenetur adimplere, ſed ſi temporali impedimento eſſet detentus, tunc taliter impedito datur dilatio, d. cap. quod ſuper his, §. vnde credimus, quod etiam exemplificari poteſt in illo, qui vouit quòd cras ſumet Religionem, & aliquo caſu impeditus non intrat, nam poſtea tenetur intrare; & ratio eſt: propter duo in uoto ipſa implicita. Vnum, vt intret, aliud, vt cras. Vnde dies præfixus nõ fuit appoſitus ad finiendam, ſed ad dilatandam obligationem, quare nõ finitur per lapſum ipſius, arg. text. in l. Celſus, de arbitr. extra, de dolo, & contu. c. cum dilecti. Sic ſi uotū ſit de aliqua re, uerbi gratia. Promiſſa ſunt aliqua, habendo mentem, & oculū ad certam rem, ut fructus, qui colliguntur ex tali fundo centum corbes, tunc ſi fructus non colligerentur illo anno, libe ratur promittens, & expectatur tempus, quo colliguntur, quod non eſſet, ſi ſimpliciter centum uoto promiſiſſet: quia ſemper remanet obligatus: quia genus perire non poteſt, ita Dom. Ant. in d. c. quod ſuper his.

52 Decimaoctaua. Quis † vouit viſitare ſepulchrum, iuit ille ad illud uiſitandum cauſa deuotionis ad perficiendum uotū, mortuus eſt in itinere, excuſatus eſt à uoto, nec hæres tenetur. Sed quid ſi ille, qui uouit, iuit, & infirmatur in itinere, dic quòd excuſatur à uoto: niſi tempore uoti eſſet impeditus: quia tunc dicitur velle adimplere per alium, ſecundum Hoſtienſ. quem ſequitur Io. de Anan. nu. 16. de voto.

53 Decimanona. Qui † uouit uiſitare ſepulchrum cauſa dandi ſubſidium, & tūc eo non ualente ob aliquod impedimentum illud uiſitare, debet per alios explere, & ſi moriendo non mandaret expleri, poſſent hæredes compelli, d. cap. licèt, uel ut adimpleant uotum patris, & expenſas, & ſubſidium, quod pater, vel teſtator facturus erat, ipſi faciant: cum ex uoto nudo obligatio naſcatur, ff. de pollicit. l. 2. in princ. Et nuda promiſsio facta ciuitati, obligat, ff. de pollicit. l. pactum, multo fortius facta Deo, uel in ſubſidiū terræ ſanctæ: quia Deus inter ſimplicē loquelam, & iuramentum nullam facit differentiam, c. iuramenti, 22. q. 5. arg. text. in cap. 1. & 3. de pact. Dom. Anton. & Henric. in d. cap. licèt, de uoto. & ex his etiam infertur, quòd obligatus ad factum, quod poſtea fit impoſsibile, tenetur ad intereſſe: Nam ſi quis eſſet obligatus ſcribere librum, licet poſtea fiat cęcus, uel amittat manus, non tamen eſt liberatus, immo ſuccedit obligatio ad intereſſe, ita probatur per text. in c. quod ſuper his, & ibi Ioan. de Anan. extrà, de uoto.

54 Vigeſima. † Votum, quis emiſit uiſitare ſepulchrum, & ibi aliquid dare. Huiuſmodi uotum potius dicitur factum in ſubſidium terræ ſanctæ, quam cauſa deuotionis: cum ex talibus oblationibus uiuant illi fratres, qui morantur ibi: Nam non haberent aliquid unde uiuerent, niſi ex illis eleemoſynis. Ita Io. de Anan. in d. cap. licèt.

55 Vigeſimaprima. † Emiſit quis uotum de carnibus non edendis, infirmatur, ita ut medici dicant ipſum in magno periculo eſſe, niſi veſcatur carnibus, & non ali

ter euadere poſſe: de præcepto ſuperioris poteſt carnes comedere: quia caſus eſt neceſsitatis;& in huiuſmodi uoto tacita ineſt cōditio, niſi neceſsitas cogeret, uel præceptum maioris adeſſet, & ad hoc facit expreſſe quod notat Rayn. in Sum. de uotis, §. ſequitur uidere, Archid. in cap. non ſolum, num. 2. 32. q. 8. Immò dicit Turrecrem. in d. cap. non ſolum, quod credit etiam ſine præcepto maioris, ſi à medicis certificaretur quod aliter non poſsēt mortem euadere. Pariter Io. And. in cap. fin. extrà, de obſeru. ieiun. putat quòd uouens non comedere carnes ſexta feria, poteſt illas comedere ſi in illa feria feſtum, natiuitatis Domini occurrerit: quia uotum debet intelligi de eſu non licito, cap. petitio, de iureiur. & cap. ad noſtram, 3. de uerb. ſignif. cap. ſuper quibuſdam. Si uerò illum caſum in uoto includere intendiſſet, ut ſi uouiſſet numquam comedere carnes, uel non comedere etiam die alias permiſſo, ſecùs eſſet: Sed tu tene contra, ut uidetur expreſſum ibi, in d. cap. fin. nec uoto. & ibi gloſ. ult. Et non obſtat quòd dicit Ioan. And. quod uotum debet intelligi de eſu non licito: quia reſpondit, quod iſti uouenti eſus illa die dicitur non licitus, etiā ſi illa die feſtum Natiuitatis occurrat. Ita Zabar. in d. cap. fin. in fi.

SVMMARIVM.

1 *Feſtum quid, & quotuplex.*
2 *Dies omnes poſſent dici dominici, ſed propter excellentiam dies dominica dicitur quæ in multis eſt priuilegiata.*
3 *Feſtiuitates ſanctorum, quòd agantur in terris, multiplici de cauſa fuit inſtitutum.*
4 *Feſtum, & feria unde dicantur.*
5 *Feria in temporaneas, repentinas, atque ſolennes diſtinguntur.*
6 *Opus ſeruile triplex.*
7 *Dies diuerſimodè computatur.*
8 *Diebus feriatis an liceat aliquid facere.*
9 *Mercari, & multa alia facere diebus feſtis non licet.*
10 *Citatio in feſtum an valeat.*
11 *Iuramentū in diebus feſtis dari non debet, nec genuflexo fieri.*
12 *Inſtitutæ executio in diebus feſtis fieri nō debet, niſi in duobus caſibus.*
13 *Mercatus diebus feſtis adire an ſit peccatū mortale.*
14 *Teſtis non poteſt diebus feſtis iurare, ſed benè deponere.*
15 *Matrimonii contractus poteſt fieri diebus feſtis, ſed copula carnalis, vel ſolemnitates, non.*
16 *Nuptialis ſolemnitas quare in quibuſdam diebus feriatis ſit prohibita, redditur ratio.*
17 *A coitu coniugali abſtinendum eſt in diebus ſolemnibus.*
18 *Debitum petere, vel reddere quod peccatū in his diebus.*
19 *Ludicra in diebus feſtis ſunt omnino extirpanda.*
20 *Vacandum eſt diebus feſtis circa quinque.*
21 *Excommunicatio die feſto an fieri poſſit ſine peccato. & nu. ſeq.*
23 *Operationes multæ ſunt licitæ die feſto.*
24 *Feſti ob excellentiam detrahuntur abſtinentia, & macerationi carnis.*
25 *Feſtiuitates Epiſcopus cum populo, & clero præcipere poteſt.*
26 *Canonizatio ſanctorum non Epiſcopo, ſed tantum ſummo Pontifici reſeruatur.*
27 *Canonizare ſanctum quinque rationibus ad ſolum Papam pertinet.*
28 *Preces porrigere alicui defuncto, quem ſanctum quis credit, an liceat.*
29 *Canonizatio ſanctorum multa requirit.*
30 *Miraculum vt ſit, quatuor requiruntur, aliàs niſi illa concurrant, non eſt miraculum.*
31 *Feriis ob neceſſitates hominū inductis poteſt per partes renūciari, vnde eis inuitis Iudex non poteſt procedere.*
32 *Iudex an cogatur in cauſis de quibus in Clemen. ſæpè, procedere tempore feriarum.*
33 *Bellandum non eſt in aliquibus diebus.*

De diebus feſtis. Cap. XIII.

QVia non tantum in diebus dominicis abſtinendum eſt ab operibus ſeruilibus, & Deo uacandum, iuxta tex. in cap. ieiunia, de conſecr. diſt. 3. ſed etiam in aliquibus feſtis, quæ per Eccleſiam indicuntur: ideò ad maiorem inſtructionem interferendus eſt titulus de diebus feſtis. Quare adnotandum eſt ad eius intelli-
1 gentiam, quòd † feſtum eſt dies ob reuerentiam Dei, vel alicuius Sancti ad celebrandum hominibus inſtituta. Et eſt triplex feſtum, ſcilicet, Summum, Mediũ, & Simplex. Summa feſta, quæ & ſolemnia dicuntur, ſecundum aliquos ſunt quatuor, ſcilicet, feſtum Natiuitatis Chriſti, feſtum Paſchæ, feſtum Pentecoſtes, & feſtum Aſſumptionis B. Virginis, de quibus text. expreſſus in cap. alma mater, de ſentent. excommunic. lib. 6. Alii dicunt, quod ſunt ſeptem, & addunt illis hæc tria, ſcilicet feſtum patroni, qui ciuitatem conuertit ad fidem, feſtum ſanctiſſimi Sacramenti, de quo pleniſſimè in Clem. ſi Dominum, de reliqu. & vener. ſanct. & feſtum omnium Sanctorum. Feſta media ſunt alia feſta Beatæ Virginis, vt feſtum Annunciationis, Natiuitatis, &c. & feſta Apoſtolorum. Et nota quòd feſta Virginis glorioſæ, ſunt principaliter quatuor, Annunciatio in Vere, Aſſumptio in Aeſtate, Natiuitas in Autumno, & Purificatio in Hieme, quæ ſunt ad modum lapidum precioſorum, & coronæ in anni circulo collocata. Feſta ſimplicia ſunt ſicut Confeſſorum, Virginum, & Martirum. Feſtum autẽ dicitur à feria, quaſi feriatum, ſic ſumitur de conſecr. diſt. 3. c. 1. in princ. extra, de fer. ca. conqueſtus. Vel dicuntur dies feſti. i. ocioſi, & religionis, quaſi in eis ſola res diuina agenda ſit; facit tex. in c. ieiunia, de conſecr. diſtin. 3.

2 Secundo ſciendum eſt, quod † licèt omnes dies dici poſſint Dominici, cum omnes à Deo facti ſint, ſcilicet quo ad cauſam efficientem, ipſe enim dixit Geneſ. 1. Fiat lux, & facta eſt lux, tamen ob quaſdam prærogatiuas, inter omnes dies hebdomadæ hæc dies Dominica dicitur dies Domini, eſtque veneranda, cum dicatur præ aliis diebus quandam habere excellentiam, quę in multis videri poteſt, & per iura corroborari: nam præter ea, quæ diximus in noſtris Deciſionibus, lib. 2. c. 34. nume. 4. illa die conſecrantur Epiſcopi, c. quod die 73. diſtin. vbi inquit Archid. ibi, quòd Epiſcopi debent conſecrari die Dominico, more Apoſtolorum, qui de mandato Domini impoſuerũt manus Paulo, & Barnabæ die Dominica, & dicit inſignia, quæ fecit Dominus in illa die, quia eodem die Dominus reſurrexit, & reſurgendo cęlos aperuit, detentos diu in inferno ad paradiſum euexit, paracletum miſit, fabricam mundi incępit, ſed non incarnatus. Item minores ordines in diebus Dominicis, & in aliis feſtiuitatibus præcipuis conferuntur, de temp. ordin. c. 1. & c. de eo. Hoſt. c. 1. nume. 8. de feriis.

Item die Dominico Epiſcopus non debet abeſſe ab Eccleſia ſua, ſed ibi debet diuinis officiis intereſſe, & in ea ſacerdotali more præcipitur reſidere, cap. Epiſcopus, de conſecratione diſt. 3. niſi infirmitate, vel alia cauſa fuerit impeditus, quia infirmitas in multis caſibus excuſat, 7. q. 1. c. nihil, 5. q. 3. c. ſi ægrotans, 91. diſtin. c. clericus. Sed nota, quod per diem Dominicum Archid. in d. c. Epiſcopus, intelligit omnes dies ſummè feſtiuos.

Item die Dominico nullus Epiſcopus, vel infra cauſas audire præſumit, 15. q. 4. per totum.

Item die Dominica ab omnibus miſſa vſque ad finem eſt audienda, de conſecrat. diſt. 1. c. miſſas.

Item die Dominico non eſt ieiunandum, de conſecr. diſt. 3. c. ieiunium, c. conſilium, de obſeru. ieiun. Sic die Dominico Euchariſtia infirmis miniſtranda, debet conſecrari die Dominico, quia illa dies, eſt dies Domini propter excellentiam; tamen ob neceſſitatem poterit con-

ſecrati aliis diebus ferialibus: quia neceſſitas non ſubiacet legi, cap. quanto, de conſuet. Ad unum tamen aduerte, quod Antichriſtus diem Dominicum, & diem Sabbati faciet cuſtodire, ut per hoc ad ſe Chriſtianos, & Iudæos cautius attrahere poſſit, vt habetur in c. peruenit, de cõſecr. diſt. 3. Quod optimè facit contra vetulas multarum regionum, quæ in Sabbato, aut prorſus abſtinent ab operibus ſeruilibus, aut à certis, ut à nendo, vel ſuendo: Tales enim in hoc Iudaizare uidentur, vt dicit d. c. peruenit, quod diligenter memoriæ commendabis. Item hic ſolus dies, niſi aliud feſtum incidat in hebdomada, eſt uenerandus ob reuerentiam Domini. Quare hac ratione dies Dominicus, qui uocabatur dies Solis, C. de fer. l. omnes, ritè à ueteribus mutatus eſt in diem Dominicum, ut ibi per Hoſt.

Tertio ſciendum eſt, quod multiplici
3 de cauſa † inſtitutum fuit, ut feſtiuitates Sanctorum in terris agamus, & prima eſt: nam cum ſanctis honorem impendimus, Deum in ſanctis honoramus, & ipſum in eis prædicamus: quia qui ſanctis honorem tribuit, illum ſpecialiter honorat, qui eos ſanctificauit. Secunda eſt, propter auxiliũ noſtræ infirmitatis: quia enim per nos ſalutem habere non poſſumus, ideo ſanctorum interceſſionibus indigemus, à quib. ut adiuuari mereamur, merito ipſos honorare debemus; legitur enim 3. Reg. 1. quòd Berſabeæ, quæ interpretatur puteus ſacietatis. i. eccleſia triũphans, filio ſuo, ideſt eccleſiæ militanti, regnum ſuis precibus obtinuit. Tertia eſt, propter augmentum noſtræ ſecuritatis, & ad ſpei noſtræ ſubleuationem, ut per ſanctorum gloriam, quæ nobis in eadem feſtiuitate proponitur, noſtra ſpes, & ſecuritas augeatur. ſi enim homines mortales nobis ſimiles potuerunt ita per ſua merita ſublimari, conſtat, & nos ſimiliter poſſe, cum manus Domini breuiata non ſit. Quarta eſt, propter exemplum noſtræ imitationis: cum enim eorum feſtiuitates recenſentur, ad eorum imitationem prouocamur, vt ſcilicet eorum exemplo terrena contemnamus, & cœleſtia deſideremus. Quinta eſt, propter debitum mutuæ uiciſſitudinis: Sancti enim de nobis in cœlo feſtum faciunt: quia gaudium eſt Angelis Dei, & animabus ſanctis, ſuper vno peccatore pœnitentiam agente; vt igitur eis viciſſitudinem rependamus, iuſtum eſt, vt quia ipſi de nobis feſtum agunt in cœlis, & nos de ipſis feſtum agamus in terris. Hæc Gulhelmus Antiſiodorenſis Epiſcopus in ſumma ſua de officio.

Quarto, cum feſtum dicatur à feria, ideo ſciendum eſt, quòd apud Latinos di
4 cantur † feriæ, à ferio, ferias, quod eſt ceſſo, ceſſas; quia omni die ceſſandum eſt à malo, vel ſecundum Iſidor. ferię à fando nũcupatę ſunt, & quod qnolibet die fabatur, hoc eſt loquebatur Deus ĩ principio creationis mundi, ut patet Gen. 1. uel feriæ dicuntur, à fabricando, quia quolibet die aliquid fabricauit Deus, uel dicuntur ferię quaſi feſtiuæ, vnde Papias, feriæ dies ſunt, in quibus res diuina fit: & ſic feriæ dicuntur, quaſi feſtiui dies.

5 Quinto notandũ eſt, quòd † feriarum quædã ſunt temporaneæ, quædam repentinæ, & quædam ſolemnes. Temporaneæ ſunt, quæ dantur pro fructibus colligendis, & ſunt duorum menſium, & gratia meſſium, & vindemiarum, & ſecundum diuerſas regiones citius, aut tardius indicuntur, aut præconizantur; nã meſſes in calidis regionib. in feſto S. Ioannis, vel circà, incidunt: in montanis tardius, ad hoc, C. de feriis, l. publicos, & l. omnes dies, ff. eod. l. præſides, & ff. de off. proconſ. l. ſed in aliam. In his autem non poteſt fieri proceſſus iudicialis, niſi de cõſenſu, extra eod. c. conqueſtus. Repentinæ uerò feriæ ſunt quas Imperator indicit, uel propter victoriam, quam habuit, vel quia ei natus eſt filius, uel huiuſmodi, & dicuntur repentinæ: quia repente, ſiue ſubitò indicuntur, & nullus præter Principem indicere poteſt. C. de fer. l. nullo. Feriæ uero ſolemnes, ſiue feſtiuæ, ſunt quædam præcipuè ſolẽnitates, quæ indicuntur ad honorem Dei, & ſanctorum

rum eius, de quibus in c. conqueſtus, extra, de fer. gloſſa, in verbo, feriarum, in Clem. ſæpè, de uerb. ſignific.

Sextò notandum eſt, quòd conuenienter traditum eſt inter præcepta diuina præceptum de obſeruatione alicuius diei, ſcilicet Sabbati, in quo ſpecialiter vacandum eſt Deo, iuxta S. Thom. ſecunda, ſecundæ, q. 122. art. 4. & abſtinendum ab operibus ſeruilibus, ſecundum illud Leuit. 23. Omne opus ſeruile non facie-
6 tis in eo, opus † autem ſeruile dicitur, à ſeruitute. Eſt autem triplex ſeruitus, vna quidem, qua homo ſeruit peccato, ſecundum Io. c. 8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſecundum hoc, omne opus peccati dicitur ſeruile. Alia uerò ſeruitus eſt, qua homo ſeruit homini, ſecundum corpus. Tertia autem eſt ſeruitus Dei, de qua Luc. 1. Seruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia, & ſecũdum hoc opus ſeruile, poſſet dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei ſeruitium. Quibus ſic poſitis, conſtituamus plures Deciſiones, quarum

Prima: ſecundum diuerſitatem eorũ,
7 quæ geruntur, diuerſimodè dies † incipit, & terminatur, quia quantum ad officii celebrationem, de ueſpera in ueſperam fit computatio, ut in c. 2. in princ. extra, de fer. Quantum uerò ad ordinandũ, incipit dies à veſpera, & finit in mane ſequenti, ut 75. diſtinct. c. quod à patribus. Quo ad iudicandum, incipit ab ortu ſolis, & finitur in occaſu, cum iam iudex pro tribunali honeſtè ſedere non poteſt, ut extra de offic. deleg. capit. conſuluit. Quo ad ſoluendum, ſiue quo ad contractus, dies incipit à medietate noctis præcedentis, & finitur in medietate noctis ſequentis, ut in dicta Decret. conſuluit, & ff. eo. tit. l. more Romano. Quo ad treugas obſeruandas, dies incipit ab ortu ſolis, & finitur in occaſu, ut extra de treug. & pace, cap. 1. Quo ad eſum carniũ, incipit poſt cœnam, c. de eſu, de conſecr. diſt. 3. glo. in c. 2. de fer. licèt gloſſa tenuerit contrarium in cap. 1. de conſecr. diſtin. 3.

Secunda, licèt diebus feſtis abſtinendum ſit ab operibus ſeruilibus, tamen
8 quædam ſunt officia, † quæ humana neceſſitas feſtiuis diebus exigit exerceri, ut officium coquendi, ſcribendi, & præparandi cibaria, & hac neceſſitate excuſantur coqui, laniones, ſcriptores. Præterea ſi magna neceſſitas ita efflagitauerit, nullum ſeruile opus eſt, quòd in feſtiuis diebus non liceat exercere: omnia autem ſpiritualia ſine neceſſitate licet facere in diebus feſtis, ut eſt, lectiones doctrinæ ſcholaribus legere, & in libris ſtudere, & prædicare, arg. c. irreligioſa, de conſecr. diſt. 3. Archid. in c. peruenit, num. 3. & in c. ieiunia, de conſecr. diſt. 3.

Tertia, cum ut ſuprà diximus debeamus abſtinere ab omni ſeruili opere, Hinc fit, ut à mechanicis, agriculturis, &
9 ab aliis ſæcularib. negotiis, † ſcilicet mercaturis, iuditiis, ſacramẽtis, abſtinere debeamus, cap. 1. de feriis. Verum quo ad mercaturas, adeo procedit, ut etiam contraria conſuetudo non excuſet, cum ſit praua, non excuſat inquàm à pœna ſpirituali, licèt bene à pœna temporali, ut tradit Abb. in cap. cum venerabilis, de conſuet. nã licèt mercatura in ſe nõ ſit peccatum, tñ de facili in mercatura incurritur peccatũ, cum difficile ſit inter ementes, & uendentes non interuenire peccatũ, cap. qualitas, de pœnit. diſt. 5. unde propter propinquitatem ad peccatum, prohĩbetur ſaltem his temporibus. Simile in cap. et ſi Chriſtus, de iureiurando. Item abſtrahuntur homines à contemplatione, & veneratione Creatoris, cui debent inſiſtere his diebus; ex cauſa tamen poſſet mercatus concedi his diebus, arg. text. in cap. licet, & cap. fin. extr. de fer. Pariter nec diebus feſtiuis licet iudicare, unde nec ſententia lata, nec iudicialis proceſſus factus in feſtis ob Dei reuerentiam ſeruandis, etiam, ſi partes conſentiant, tenent: niſi neceſsitas cogat, ut ſi res eſſet tempore peritura, uel pietas ſuadeat, ut ſi ſit cauſa debilium, uel miſerabilium perſonarum, & hoc in diebus expreſsis, extrà, eod. cap. conqueſtus; Illis autem

autem feriis, quæ gratia meſsium, aut vindemiarum ſunt introductæ poſſunt partes renunciare,& tunc Iudicialis proceſſus, aut ſententia valet, non autem ut ſupra diximus, feriis ſolennibus introductis in fauorem Dei, cap. ſi diligenti, de foro compet. l. ſi unus, ff. de pact. adeò, quòd etiam compromittendo in aliquē, tanquam in arbitrum,non poſſunt renūciare: nam arbiter procedit ad inſtar Iudicis,& tenetur ſeruare ferias ſolemnes, l.omnes, C eod.quod ſecùs eſt in arbitratore, cum ſit quidam amicabilis compoſitor, & mediator pacis. c.1.extr.eod. & l.fin.C.eod. Rurſum,nec feriis repentinis partes poſſunt renunciare, cum non ſint introductæ in earum fauorem, d.l. omnes dies, prope finem, Abb. in d.cap. conqueſtus, eod.tit.num.10.& 11.

10 Quarta. citatio facta in die † feriata, uel ad diem feriatam per Papam, uel authoritate Papę,& ex certa ſcientia ipſius, qui ſuper hoc corrigi non poteſt, ut 9.q. 3.cap.aliorum, impugnari non poteſt, & ita poteſt intelligi cap.cum dilecti,de dolo, & contum. & de accuſat. c. veniens, in princ. Sed citatio facta per alium iudicem inferiorem, ſeu authoritate alterius iudicis inferioris, ſi ſit ad reſpondendū, & procedendum in die feriata, ualet, ſi in citatione, exprimatur talis caſus, qui poſſit tractari, & ſuper quo poſſet procedi tempore feriato, ſicut ſunt cauſæ alimentorum pupillorum, uel miſerabiliū perſonarum, quæ his diebus tractari poſſunt: quia in operibus miſericordiæ diſtinctio dierum non eſt habenda, 76. diſtinct. cap.utinam, & de conſecr. diſt. 5. cap. nunquam. & cum proceſſus in illa cauſa valeat, per conſequens, & citatio, quę eſt de proceſſu, ut extr.de probat. c. quoniam contra falſam, Archid. in cap. placita, 15.q. 4. at ſi in citatione non exprimitur talis caſus, qui poſſit tractari die feriato, tunc ſecundum com. talis citatio non tenet, per l.dies feſtos, C.eod. ubi habetur, quòd ſilere debet horrida vox præconis. Ita concludit Abbas contra Ioan. And.in cap.conqueſtus,nu.20. extr. eod. ubi dicit, quòd in citatione eſt triplex actus, ſ. præceptum de citando; Secundus, executio præcepti, ſ. actus citationis; Tertius eſt, proceſſus, qui fit vigore citationis. Vnde nullus actus iſtorum trium poteſt fieri die feriato. Facit text.in c.1.eod.tit. At citatio facta in diem feriatam, quæ non eſſet in honorem Dei, ſed in fauorem hominum,ſi caderet in diem non feriatam,teneret. Ita Zabar.in Clem.1.q.3.de iudic. Rurſum, nec citatio valet,ſi fit die non feriata pro die feriata,i.ut cōpareat tali die feſto;nam talis citatio non ualet, & ideò alia eſt neceſſaria;Et ratio eſt:quia vbi citatio fit ad diē feriatam, eſt temeraria,& contra ius, & ideò non debet aliquo modo afficere citatum,cap. bonę, el 2. de elect. & quæ contra ius fiunt, pro infectis ſunt habenda, l.non dubium, C. de legib. reg. quæ contra ius, de reg. iur.in 6. Et ideò cauti ſint iudices circa formam citationis, vt quando diem aſſignent ad comparendū, ſic dicant. Talem diem tibi aſſignamus, & ſi forſan tunc dies feriatus occurrat,aſsignamus tibi diem non feriatum proximè ſubſequentem,& hoc quia poſſet eſſe, quòd apud ſe non eſſet feriatus dies, ſed apud citatum ſic. ita Hoſt. in c. conqueſtus, nu.4. de fer.

Quinta,in diebus feſtis debent homi-
11 nes † abſtinere à ſacramentis, niſi cauſa faciendæ pacis,uel pro fide, pro obedientia, pro fama, extr.de elect.cap.ſignificaſti. Item abſtinere debent à genuflexione in diebus feſtis, 30. diſt. cap. fin. 76. diſt. cap.ſcire: cum tales dies deputentur altiſsimo, cui orandum eſt cum facie ſurſum, & non deorſum. Fallit tamen in multis caſibus: quorum Primus eſt, ut non liceat in publico genuflectere, ſecùs autem in ſecreto. Archid. in d. cap. fin. extr. eod.cap.quoniam. Secundus eſt in eleuatione corporis Chriſti, capit. ſanè, extr.de celeb.miſſ. ubi omni die quis debet genua flectere. Tertius, ex pœnitentia licebit genua flectere, atque in benedictionibus nubentium, & ſimilibus. Quartus, cum Epiſcopi conſecratio, vel cleri-

clericorum ordinatio celebratur, tunc enim conſecrans,& conſecratus,tantum genua flectere poſſunt, ſecundum quod modus conſecrationis requirit. Ita Do. Ant.de But. in d. cap. quoniam. Aſtenſ. de fer.lib.1.tit.23.

12 Sexta, ad mortem nullus Iudex † in diebus feſtis condemnare, uel iuſtitię executionem facere debet, quia his diebus abſtinendum eſt ob Dei reuerentiã, & ne homines abſtrahantur à contemplatione, ita ut non poſsint per hoc intendere diuinis. Et non obſtat, quòd condemnare ad mortem, ſit licitum,cum ſit ordinatum ad finem iuſtitię: nam dicitur in hoc Iudex miniſter Dei, & benè meretur Iudex benè iudicando, & condemnando,23.q.5. cap.non eſt crudelis, & cap. qui malos, & cap. miles, & cap. cum miniſter. Vndè in Pſal. Beatus, qui facit iuſtitiam in omni tempore. Nam reſpon. quòd iſta non prohibentur, quia in ſe ſunt mala, ſed ne homines abſtrahantur à contemplatione, & non poſſint per hoc intendere diuinis, & ſæpe litigando incidant in peccatum, & deſperationem. Vnde debent eſſe his diebus quieti. vnde Pſalmus. Beatus, qui facit iuſtitiam in omni tempore, ſubaudiendum eſt, competenti,arg.de auth.& vſu pall.cap.pen. excipit tamen has quæſtiones, latronem publicum,& nocturnum depopulatorem agrorum, de immunit. eccleſ. capit.inter. in quibus puniendis, ſummi numinis ſperatur venia, & multorum ſalus, & incolumitas procuratur, C.de fer.l.pen. Ita Abbas, in c.1. num.2. & 6. extrà, eod. Item excipitur urgens neceſsitas, c.licèt,de feriis.& quo ad appellationem faciendam, C. eod.l.1.Item ubicumque in mora vertitur imminens, & urgens periculum animarum, quæ ſunt omnibus temporalibus proponendę. 12.q.2. cap. præcipimus. l.ſancimus, C.de ſacroſanc. Eccleſ.

13 Septima ire ad mercatus † qui in Dominica, uel aliis feſtis maximè præcipuis fiunt,non eſt peccatum, ſi hoc fit pro neceſſitate: At ſi fit ex improba cupiditate lucrãdi,ut faciunt mercatores, qui ex improba cupiditate lucrandi propter frequentandos mercatuſ, & nundinas,uix, aut numquam Eccleſias intrant, mortaliter peccant. Mercatus autem, qui fiunt de uictualibus competẽtibus ipſis feſtis, non ſunt illiciti, aut facile prohibendi, dum tamen propter hoc euntes ad tales mercatus non dimittant audire diuina officia. Aſtenſ.de fer.lib.1. tit.23.

14 Octaua.teſtium depoſitio die feſto facta, † licèt valeat, cum ſit actus extraiudicialis,& fieri poſsit in ſecreto,exemplo Danielis, ut uult gl.in Clem. ſi. de offic. deleg.& not. Specul.tit.de fer.§.11.uerſ. ſed quid ſi tunc. Tamen ſi iuramentum interpoſuerit teſtis die feſto, non tenet. Et ita actus depoſitionis trahitur ad actũ iuramenti, & ad eius tempus, l.ſi quando, C.de teſti. & ibi not. & in Authen. de teſtib.§.pen.coll.7.& de teſtib.c.uenerabili. Ex cauſa tamen neceſſitatis, iuramentum factum die feriata, ualidũ eſſet, ut ſi ſunt teſtes valetudinarii,uel periculum eſſet in mora diuturna, ut in cap. quoniam frequenter,ut lite non conteſt. An verò poſſit fieri talis depoſitio teſtiũ ſine peccato, dico, quòd non: etiam partibus conſentientibus,& teſtibus, intelligendo, de feriis, quibus non poteſt renunciari per partes, tum quia Notarius malè facit ſcribendo, & exercendo officium ſuum propter lucrũ, tum quia debet attendere diuinis, & de facili poteſt incidere in periurium in deponendo falſum: undè mercatus in ſe licitus eſt,& eſt actus extraiudicialis, & tamen non licet, ut in d.c.1. de fer. ita Abb. ibi, nu.9.

15 Nona. Diebus feriatis † matrimoniũ ſine celebri ſolemnitate licitè poteſt contrahi, quia in contrahendo nulla reperitur cauſa prohibitionis, cum non fiant conuiuia, nec exercetur comercium carnale; ſed tantum interuenit conſenſus de pręſenti, in quo nullum reperitur peccatum, immò eſt Sacramentum, ut in cap.debitum, ext.de big. Sic uidemus in ſimili, ꝙ ſecundum leges non licet intra tempus luctus mulieri nubere,poteſt

tamen

tamen ſine pœna aliqua intra hoc tempus ſponſa effici: quia ceſſat ratio prohibitionis, cum per hoc non fiat ſanguinis perturbatio, ſeu commixtio, ut l.ſolet,ff. de his, qui not.infam.ita gloſ.in c.cappellanus, extrà, de feriis, quæ ſentit, quòd matrimonium quocunque tempore contrahi poteſt, ſed ipſa nuptialia,conuiuia, ſeu nuptiales ſolemnitates, & ſolemnes traductiones, & carnis commixtio, prohibetur his diebus feriatis. ita gloſ. not. quæ hoc uult, 33.q.4. c.non oportet. Eſt etiam text.in cap.nec uxorem, ead.cauſa, & quæſt. ubi ſimpliciter dicit, nec uxorem ducere licet, &c. & ſic ſimpliciter non prohibet ſolemnitatem, ſed ducere ad domum. Ita etiam probatur in c.non oportet, ubi prohibentur conuiuia hoc tempore. Et per hoc infertur,quòd non ſolum hæc prohibitio procedit in uirginibus, ſed etiam in viduis, quæ etiam ſine ſolemnitate iuris non debent coniungi hoc tempore, nec duci ad domum. Ita Abbas, poſt multas opiniones affirmat, in cap. cappellanus,num.2.& 4.de feriis. Quamquam Hoſt. & alii ſequaces, uideantur ſentire, quòd tam conſenſus, quàm ſolemnitas, in diebus feriatis, de quibus diximus in prima parte lib.2.cap. 85. num.27. interdicantur, ex eo, quòd talibus diebus eccleſia non interponit authoritatem ſuam, nec ſine authoritate eccleſiæ matrimonium eſt contrahendũ, aliàs clandeſtinum iudicatur. Sed re uera Hoſt.fuit ſatis auſterus ad uiolandum litteras textuales Canonum, & Decretorum: nam quantum poteſt capi ex textu cap. non oportet, cum tribus ſeq. 33. q.4.& ex tex. totius tituli de matrimon. contrac. contra interdict. eccleſ. & ex c. cappellanus, de fer. Sola ſpõſę traductio, & celebritas nuptiarum, comprehenditur prohiberi. Et ita communiter tenent Doctor. moderni in d. cap. cappellanus.

16 Ratio † autem prohibitionis, quare ab Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, vſque in diem Epiphaniæ,& à feria quarta Cinerum vſq; in octauam Paſchatis incluſiuè,ſit prohibita nuptialis ſolemnitas, & traductio ſponſæ ad domum ſponſi, eſt, quia iſtis temporibus occurrunt ſolemniſſimæ feſtiuitates, quia tempore Aduentus occurrit feſtiuitas Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum Circũciſione, & Epiphania. Tempore ſeptuageſimæ occurrit memoria paſſionis,mortis, & reſurrectionis D. N. I. C. quibus ſolemnitatibus cõſueuerunt fideles plus quam aliis vacare deuotionis actibus,& ſpiritualibus exercitiis magis diligenter intendere, & ſumere ſanctam Euchariſtiam, de conſecr.diſt.2. cap.etſi non frequentius, & cap. in cœna Domini, & cap.omnis, extr. de pœnit. & remiſſ. per ſolemnem autem nuptiarum celebrationem propter feſta, quæ ibi quamplurimum indiſcretè fiunt,& in aliquibus partibus cum maioribus expenſis,quàm ſit dos, & donatio propter nuptias, euagationes, & diſſolutiones quamplurimum exercentur, & reſoluuntur quaſi omnino, & in totum contemplationes cœleſtium gaudiorum. Cum illa tempora ſint potius ordinata ad lamenta, ut fiat debita prę paratio ad perceptionem tam excellentis ſacramenti, ut dicit Apoſt. 1. Corinth. 11. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Et ideo prohibitum eſt ſupradictis temporibus nuptias celebrari.

17 Decima, † in die Natiuitatis Domini, & reliquis feſtiuitatibus abſtinendum eſt dicit Aug. à propriis vxoribus,33.q.4. cap. Chriſtiano. ubi dicitur, ꝙ à licitis etiam abſtinendum eſt ad tempus, ut facilius impetrari poſſit quod poſtulatur. & cap. quotieſcunque, ead. quæſt. quare non licèt temporibus ſacris petere debitum. Hoc tamen communiter tenetur pro conſilio in his, qui diu in matrimonio extiterunt. Et ratio eſt: quia licèt actus matrimonialis culpa careat, tamen quia rationem deprimit propter carnalẽ delectationem, hominem reddit ineptũ ad ſpiritualia,& ideò in diebus,in quibus præcipuè ſpiritualibus eſt uacandũ, non licet petere debitum. Verum dicit S.Th.

18 quòd exigens † aliqua infirmitate, ut puta

ta concupiſcentia, & delectationis cauſa ductus, venialiter tantum peccat, niſi con comitaretur nimius contemptus temporis, uel exhortationis eccleſiæ, ita quòd propter tempus, etiam ſi Deus præcepiſſet, non abſtinerent: quia tunc peccatū eſſet mortale. Idem etiam dicit S. Thom. & Pet. de Palude, quòd ſi quis ad lubricum carnis, & ſuam infirmitatem, cuius eſt conſcius, vel conſcia, uehementer timet, & propter hoc petit, venialiter peccat: Exactus autem reddens, ſi non poteſt cautè, & ſine periculo ſubterfugere, & differre, non peccat reddendo. Hoc etiam tenet Richar. in 4. Sent. diſt. 32. artic. 3. q. 1. Quod quidem propter lubricū carnis eſt diuinitus ordinatum, ut ſemper petenti debitum reddatur, ne aliqua occaſio peccati detur, ſalua tamen debita honeſtate, quia non oportet, quòd ſtatim in publico, uel in locis ſacris. Ita Card. à Turrecrem. in cap. ſciatis, num. 5. 6. & 7. 33. q. 3. & Ioan. à Capiſt. in ſua ſum. de matr. num. 298.

Vndecima. In feſtis ludicra, quæ exer
19 centur, † ſunt omnino extirpanda, c. cū decorem, de vita, & honeſt. cleric. l. dies feſtos, C. de feriis, quæ quidem ludicra, dicuntur narrationes rerum inhoneſtarum, & tales ludi non debent fieri in eccleſiis, nec etiam per clericos ubicunque. Quinimò dicit Canon, Clericum non debere intereſſe iſtis ludis, & ſpectaculis, niſi fierent ad pias cauſas, ut in repræſentatione paſſionis Chriſti, & ad compunctionem, dummodo irriſiones non miſceantur, arg. de conſecr. diſt. 2. cap. ſemel, & diſt. 4. cap. quæris, in fi. pariter prohibentur & choreæ, Clement. 1. de celebr. miſſ.

Duodecima. Quinque ſunt, quibus in diebus feſtiuis ſpecialiter uacandum eſt
20 à † dignè feriantibus. Primo quidem vacandum diuinis laudibus, hymnis, & cāticis ſpiritualibus Deo pſallendo, ut de conſecr. diſt. 3. cap. ieiunia. & ſecundum illud Pſal. 80. Exultate Deo adiutori noſtro, iubilate Deo Iacob. Secundò, uacandum eſt concionibus, & regularibus diſciplinis, ſecundum illud Eccleſiaſt. 38. Sapientiam ſcribe in tempore vacuitatis, ideſt vacationis feſtiuæ, & qui minoratur actu, ideſt, mundano opere, percipiet illam. Tertiò, vacandum eſt meditationi ſanctæ, ut puta: quam glorioſus eſt Deus in poteſtate ſua, quam potens in rerum creatione, quam pius, & largus iis, qui benè colunt eum. Quartò, vacandū eſt deuotæ orationi, tunc autem maximè & fiducialius orandus eſt Deus, orandi ſunt ſancti, quando eorum feſta celebrantur, & eorum gloria commemoratur. Matt. 7. & Luc. 11. Petite & accipietis. Quintò, vacandum eſt eleemoſinarū largitionibus, debent enim largiores eleemoſinæ fieri in feſtis, quàm in aliis diebus. Hoc enim multum iuuat ad impetrandum Dei, & ſanctorum gratiā, Prouerb. 18. Donum hominis dilatat uiā eius, &c. Hæc Turrecrem. in c. 1. nu. 8. de conſecr. diſt. 3.

21 Decimatertia. † Diebus feriatis poſſunt agi omnia ea, quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, ut emancipare, adoptare, excommunicare, & abſoluere, ubi cauſæ cognitio non requiritur, l. actus, C. de feriis. Idem firmat Feder. de Senis, conſil. ſuo 11. ubi plus dicit in excommunica-
22 tione, † ut ualeat etiam, ubi requiritur cauſæ cognitio, licèt enim tunc ſit iniuſta, ſcilicet lata tempore feriato, tamen quantum ad Eccleſiam militantem, ſaltē contemni non debet. Hinc concludit idem Feder. de Sen. ubi ſupra, quòd excommunicatio lata in citatum tempore feriato, propter meſſes, non comparentem, teneat, licèt ſit iniuſta. Hinc infert ipſe, num. 3. quòd hodie Romana Curia facit ſolemnes proceſſus, ut plurimum diebus ſolemnibus, ut etiam patet in c. 1. de iudic. & in Clem. & executores gratiarum omni tempore ſuos proceſſus faciunt generales, ſententiam latam continentes, & contrafaciens, incidit in ſententiam. Item ſi quis quocunque die tranſgreſſus fuerit ſtatutum Epiſcopi ſententiam excommunicationis continens, ut ſi quis die Dominico luſit ad azardum, uel

uel viſitat monaſterium monialium contra ſtatuta pœnalia ipſius Epiſcopi, incidit in Canonem latæ ſententiæ. Si ergò ſtatuta Epiſcopi quæ authoritatem ſumunt ab ipſo Epiſcopo, ligant die Dominico, quare ergo Epiſcopus non poteſt ligare die Dominico, cum etiam ſtatuta Epiſcopi fieri poſſint die Dominico. Præterea excommunicatio, & abſolutio paribus paſſibus ambulant, & qui poteſt unum, poteſt & aliud, & utraque requirit cauſæ cognitionem, ut probatur in eo, quod legitur, & notatur in cap. cum inferior, de maior. & obed. Sed tempore feriato poteſt quis abſolui, & omni die recipi, cum conuerſus fuerit, ut not. per Hoſt. in Sum. de fer. §. quid in eis, verſ. ſed quæ pertinent, ubi etiam dicit, quòd excommunicatio, quæ cauſæ cognitionē non requirit, ut in notorijs, tali tempore poteſt ferri. Cum ergò cauſæ cognitio non ſit de ſubſtantia talis excommunicationis, poterit ferri tali tempore, licèt iniuſtè, cum cauſa non ſit de ſubſtantia excommunicationis. Quod ſi quis opponeret, ꝙ iuriſdictio ordinarii eſt ſuſpenſa tempore feriato, ff. de fer. l. 1. & l. ſi feriatis, extra, eodem tit. cap. conqueſtus. Sed talis ſententia fuit lata tempore feriato, cuius iuriſdictio erat ſuſpenſa, igitur ſententia non iniuſta, ſed nulla fuit. Ita hanc quæſtionem determinauit Dom. Io. And. in cap. præſenti, de ſententia excommunicationis, in ſexto, per tex. 12. q. 2. c. alienationes. Item ſententia excommunicationis requirit cognitionem, & cognitio ſeſſionem. 3. q. 6. §. ſed notandum, verſ. ſi quis, & ff. de offic. Proconſ. l. nec quicquam, §. vbi decretum. Sed tali tempore ſederi non poteſt, ergo &c. Nam reſpondeo ad primum, ꝙ argumentum procederet quando iuriſdictio Ordinarii eſſet ſuſpenſa ſimpliciter, & abſolutè. Sed iuriſdictio Ordinarii eſt ſuſpenſa tempore feriato in his, & circa ea, quæ de iuris neceſſitate ad ſui eſſe, & ad ſuam ſubſtantiam requirunt cognitionem, & iudicialem indaginem. Cum ergo ad ſubſtantiam iuſtæ excommunicationis requiratur cauſæ cognitio, & debitus ordo, quæ interuenire non poſſunt tempore feriato, ſequitur, quòd talis ſententia non eſt iuſta, ſed iniuſta, ergo meretur abſolutionem, & quamdiu non erit abſolutus, vt excommunicatus vitari debet, non tamen eſt nulla, quia excommunicatio requirit cauſæ cognitionem, non ad ſui neceſſitatem, & ſubſtantiam, ſed ad ſui iuſtitiam, vt in cap. ſacro, de ſent. excom. ergo &c. vnde ſi quis ex falſa cauſa excommunicetur, quia creditur contumax, cum non ſit, nihilominus eſt excommunicatus, licèt ſine onere debeat abſolui, vt in c. venerabilibus, de ſenten. excommun. lib. 6. Igitur iuriſdictio ordinarii, quantum ad iuſtam ſententiā excommunicationis quæ ferri non poteſt ſine cauſæ cognitione, eſt ſuſpenſa; ſed quia cauſæ cognitio non eſt neceſſaria ad ſubſtantiam excommunicationis, vt patet in d. c. ſacro, ſequitur, quod tempore feriato lata, tenet. Sed ad ſecūdum argumentum fortè ſuſtineri poteſt, quòd quando cum cauſæ cognitione iudicialiter, vel ſine cauſæ cognitione ſolemniter pro tribunali ſedens publicè Iudex tulit ſententiam excommunicationis, tali tempore non teneat ſententia ipſo iure. Si verò non ſic, ſed de plano, & in occulto tulit eam, tunc in vtroque caſu valet ſententia excommunicationis. Quæ quidem concluſio, quòd excommunicatio lata die feriato, teneat, licèt ſit iniuſta, procedit, ſiue ſint feriæ meſſium, ſiue ſolemnes, ſiue repentinæ, vt affirmat Abbas, in cap. conqueſtus, extra de fer. nume. 17. vbi etiam no. num. 18. quòd actus ſpectantes ad uoluntariam iuriſdictionē ubi neceſsitas ceſſat, vel pietas, explicitè tenent, ſed peccant exercētes tales actus illo tempore feriato, per tex. in c. 1. extra, de fer. & in fine, uti etiam iuramēta non debent pręſtari extraiudicialiter, ergo & actus uoluntarię iuriſdictionis uidentur inhibiti.

Decimaquarta. Multæ operationes
23 ſunt, quas licitum † eſt fieri diebus feſtiuis, primo quidem excipitur operatio ſpiritua-

ritualis: quia talis cum ſit ſecundum ſpiritum, ſiue mentem, ſecundum quam homo non eſt ſeruus hominis:ſed ſecundum corpus, non poteſt dici propriè ſeruilis; Ex quo ſequitur correlariè, quòd docere, conſulere, prædicare verbo, aut ſcripto, ſit licitum die Dominica. ita Archid. in c.ieiunia, de conſecr. diſt. 3. arg. in cap.irreligioſa, ead. diſt. adde quòd dixit idem Archid. in cap. peruenit, ead. diſ. de ſtudio, uide Butr. & Abbat. in cap. 1. extrà, de fer. ubi allegat S.Th.2.2.q.122. artic.4. ubi dicit, quòd nullus actus ſpiritualis exercitii eſt contra obſeruantias Sabbati, putà, ſi quis doceat verbo, aut ſcripto, ubi num. 18. dicit gloſ. quòd lector diuinæ legis, aut Doctor in die Sabbati ab opere ſuo non deſinit. Secundò quòd lectiones ſcholaribus notare, aut legere licitum eſt die feſto. Tertiò, diſputare, aut etiam publicas repetitiones facere pro veritatis dilucidatione licitum eſt. Quartò, in lectionibus libros corrigere die feſto ſine magno tamen labore licitũ videtur. Quintò, ſcribere aliquid, ut colligendo aliqua utilia ad legendum, uel prædicandum licitum videtur. Sextò in operibus miſericordię diſtinctio dierum non eſt habenda, 76. diſtin. c. utinam, de conſecr. diſt. 5. cap. nunquam.

Decimaquinta. Propter excellentiam
24 feſti † detrahitur abſtinentiæ, & macerationi carnis: hinc ſi feſtum Natiuitatis occurrit ſexta feria, licitum eſt carnes comedere, exceptis profeſſis, & uouentibus, cap. explicari, extrà, de obſeru. ieiun. Ex quo textu colligitur, quòd in die feſto non ſolum ſpiritualiter homines gaudere debent, ſed etiã cum honeſtate poſſunt in cibis aliquã delectationem accipere. Pariter facit etiam ille tex. vt ceſſante iactantia poſſint tunc homines licitè uti veſtibus precioſis, in venerationem feſtiuitatis. Ita Abb. in d. cap.

25 Decimaſexta. Feſtiuitates † quas Epiſcopus cum clero, & populo præcepit obſeruari, ſunt obſeruandæ. Ita not. in c. conqueſtus, extrà, de fer. Ita etiam eſt tex. in c. 1. de conſecr. diſt. 3. c. 1. ibi, cum populo, quem text. ponderat Io. de Anania, in d. cap. conqueſtus, num. 4. Et hoc intellige de ſanctis canonizatis: quia Epi
26 ſcopus etiam cum † populo ſanctũ Canonizare non poteſt. gloſ. in d. cap. 1. de conſecr. diſt. 3. cap. audiuimus, extrà, de reliq. & vener. ſanctor. c. 1. eod. tit. in 6. Ratio verò quare reſeruetur Canonizatio Sanctorum. Summo Pontifici, eſt
27 multiplex: tum † quia iſta eſt de maioribus cauſis, quæ inter Chriſtianos proponi poſſet, & ſic eſt ad ſedem Apoſtolicã referenda, cap. maiores, de baptiſ. tum quia miracula attribuuntur fidei; Hęc igitur quæſtio cum ſit de fide, præcipuè eſt ad ſedem Apoſtolicam referenda, 24. q. 1. cap. quoties. tum, quia ad Papam ſpectat declarare dubia ſcripturarum, cap. per venerabilem, qui filii ſint legit. multo fortius dubia ſanctitatis; quia circa maiora maius dubiũ vertitur, ideò &c. de elect. lib. 6. cap. ubi periculum. tum, ne propter multorum Epiſcoporum ſimplicitatem, populum decipi contingat. c. 1. & 2. de reliq. & vener. ſanct. Vltimò, ne in infinitum contingat ſanctos multiplicari, & ſic deuotionem refrigeſcere, & ſanctitatem vileſcere, 80. diſt. c. Epiſcopi.

28 Per canonizationem † hæc conſequitur ſanctus, quòd Eccleſia pro eo ſolemniter, & pro aliquibus ſolemnius dicit officium, cap. unico, de reliq. & vener. ſanct. in 6. Item inter alios ſanctos in Litaniis nominatur, & inuocatur. Et ſi Eccleſia in Canonizatione erraret, quod non eſt credendum, licèt accidere poſſet, de ſent. excom. cap. à nobis, 2. nihilominus, preces in honorem talis acceptæ, & gratæ ſunt: per fidem enim Chriſti omnia purgantur, c. per ueſtra, de cohab. cleric. & mulier. & eſto, quòd veritas canonizationis deficiat, non deficit fides, de baptiſ. c. debitum, de presbyt. non baptizato cap. 2. & 3. glo. in d. c. unico.

Licet ſolemnes preces publicè emittere, vel ſolemne officium publice dicere quis nequeat, pro aliquo, qui nondum eſt canonizatus, tamen alicui defuncto, quem ſanctum credit, licet cuilibet preces

ces porrigere, vt pro ipſo ad Deum intercedat, ut dixerunt Innoc. & Hoſt. eod. titu. c. 1. gloſſa in d. c. unico.

29 Multa requiruntur † ad Canonizandum ſanctos. & Primo: An illi, de quo canonizando quæritur, prior vita teſtimonium præbeat pro laboribus multis, moribus caſtis, actibus ſtrenuis, 61. diſt. cap. miramur: oportet enim hoc præſenti teſtificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri. 12. q. 2. c. quatuor. Et maximè quæri debet de ſimplicitate, & humilitate: quia ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Item debet quęri, an in vita perſecutiones paſſus fuerit, q. 1. cap. omnis qui, & cap. ibi adu nati, & an paſſus fuerit ex charitate. Quærendum eſt etiam de miraculis factis in vita, & poſt mortem. Dixi de miraculis: quia ad hoc ut quis tanquam ſanctus Canonizetur, probanda eſt frequentia miraculorum, & per eoſdem teſtes, & non ſufficit probare per duos teſtes forte unum miraculum ad inuocationē ipſius ſancti factum tali die, & aliud factum eadem die, vel ſeq. per alios teſtes per inuocationem Sancti eiuſdem, quia diuerſi probant, nec concordant in idē, nec in eundem actum, Inſtit. de duobus reis, §. 1. extra, de reſtit. cap. licèt ex quadam. Archidiac. in cap. nec mirum, 26. quæſtio. 5.

30 Vt ſit miraculum † quatuor requiruntur. Primū, ut ſit contra naturam. i. præter ordinem naturę. Th. 1. p. q. 100. art. 4. ut de uirga Moyſi mutata in ſerpentem, & de aſina loquente ad Balaam, cap. cum ex iniuncto, de hæret. Secundum, ut miraculum ex Deo, & non ex arte contingat, nec ex diabolo, nam miracula quandoque fiunt per malos. 1. q. 1. cap. teneamus, & cap. prophetauit. D. Thom. p. 1. q. 100. art. 1. & 22. q. 178. art. 2. Neceſſe eſt enim martyres à Deo impetraſſe quæ mandant, 50. diſt. cap. ſi quis prępoſtera. Tertium, quod ſit euidens. Quartum, quod ſit ad corroborationem fidei. Herba enim miniſterio hominis tranſit in vitrum, ſed hoc nihil ad corroborationē fidei: Et ideò ad Canonizationem niſi hæc quatuor concurrant, miracula non prodeſſent: & miraculum propriè non diceretur, ſed potius miraculoſum, vel mirum: nam ſi ſit contra naturam, & nō ſit à Deo, & non ſit euidens, & apparet, non eſt miraculum: ſicut de pane, qui tranſubſtantiatur in corpus Chriſti. cap. cum Marthæ, de celebrat. miſſ. ſic ſi ſit contra naturam, & non ſit à Deo, non eſt miraculum, ſicut quod fecerunt Magi Pharaonis, quia fecerunt ranas, & ſerpentes. Similiter ſi ſit contra naturam, & à Deo, & ſit apparens, & non ſit ad corroborationem fidei, non eſt miraculum, ſicut ſi naſcitur aliquis tripes. Archid. in d. c. teneamus. De Martyribus tamen non ſit tanta examinatio, ſed quæritur de miraculis, & cauſa, propter quā paſſi ſunt, arg. de conſecr. diſ. 4. c. cathecuminum, & cap. baptiſmi vicem. ut dicit Aſtenſ. lib. 6. tit. 29 art. 5.

31 Decimaſeptima. † Feriis ob neceſſitates hominum inductis, vt ſunt ferię meſſium, & vindemiarum, poteſt per partes renunciari, cap. finali, de fer. in fine. Eis autem inuitis procedere non poteſt Iudex, adeò quòd ſi procedat, ſententia lata parte inuita, vel abſente, eſt ipſo iure nulla, præter appellationem aliquam, l. 1. ff. de feriis. Fallit tamen hoc, quando in litteris commiſſionis eſſet appoſitum, ut poſſit procedi ſimpliciter, & de plano, & ſine ſtrepitu, & figura iudicii: quia tunc Iudex etiam inuitis partibus poteſt procedere tempore harum feriarū. d. Clem. ſæpe, quamuis non tempore feriarum inductarum in honorē Dei, & Sanctorum. Ita noluit text. à contrario ſenſu, d. Clem. Quod extendè, licèt ſint cauſæ matrimoniales, beneficiales, vſurarum, & decimarum. Pariter nec iudex poteſt procedere tempore feriarum repentinarum: quia cum in Clem. ſæpè, non permittatur tali tempore, ut Iudex poſsit agere, ergo uidetur prohibitum, argum. de præſump. cap. nonne. & cap. 2. de transla. prælat. Ita confirmat gloſ. in verbo, feriatum, in d. Clem.

Deci-

32 Decimaoctaua. † Iudex non cogitur in cauſis, de quibus in Clemen. ſæpè, de verb. ſignific. procedere tempore feriato ob neceſſitates hominum, ſecundum formam d. Clem. ſed poteſt ſi uult. Ita gloſſa. in verbo ualeat: quia dum dicit, quòd valeat, ſeu poſſit procedere ſummariè, & de plano, &c. non per hoc cogitur: quia non quicquid iudicis poteſtati committitur, id iuris neceſſitati ſubiicitur, ff. de iudic. l. non quicquid, & ff. de offic. præſ. l. ſæpè, de offic. deleg. c. conſuluit. Et per hoc infert gloſſa, & dat conſilium, quòd ſi uiderit aliquam partium lædi grauiter ex tali proceſſu tali tempore faciendo, quòd debebit ſuperſedere, cum & hoc facere poſſit. Et quia Iudex debet prouidere vtilitati cauſæ, & partium, cap. accedens, ut lite non conteſt. cap. ſtatutum, §. inſuper, de reſcript. in 6. Ad hoc quod not. Specul. de arbitr. in fin. verſ. ſed nun quid tunc ſedere. Vbi dicit, quòd arbiter, in cuius compromiſſo renunciatum eſt huiuſmodi feriis, non tenetur tali tempore procedere, ſi non uult.

33 Decimanona. Bellandum, † non eſt feria quinta ob honorem Aſcenſionis, & Cœnæ, de conſecr. diſt. 1. cap. porrò, & diſtin. 3. c. litteris, nec feria ſexta ob reuerentiam Paſſionis, nec die Sabbati: quia & illa die corpus iacuit in ſepulchro, & propter metum Iudæorum Apoſtoli latuerunt, de conſecr. diſt. 3. cap. Sabbato, nec die Dominico, ob reuerentiam reſurrectionis, 75. diſt. cap. quod die Dominico. Et idem uidetur in alijs feſtis, capit. fin. de feriis, Hoſtien. in cap. 1. de treuga, & pace.

SVMMARIVM.

1 *Corpora ſanctorum ſine authoritate Papæ non poſſunt transferri de loco ad locum.*
2 *Reliquiæ an poſſint alicui Eccleſiæ concedi abſque authoritate Papæ.*
3 *Reliquiæ ſanctorũ an poſſint cauſa deuotionis furtiuè tolli.*
4 *Reliquiæ ſi de loco tollantur, an ſit execrata Eccleſia.*
5 *Conſecratio altaris an poſſit fieri ſine reliquiis.*
6 *Reliquiarum loco in altari an ſit laudabile ponere corpus Chriſti.*
7 *Reliquiæ vendi non poſſunt, & quare.*
8 *Reliquias an in proceſſionibus poſſint abſque peccato in minoribus conſtituti, portare.*
9 *Reliquiæ de nouo inuentæ an ſint venerandæ, num. 10. & 11.*
12 *Venerandus non eſt ſanctus, donec per Papam ſit approbatus.*
13 *Deus laudandus eſt in ſanctis ſuis.*

De reliquijs, & veneratione ſanctorum. Cap. XIIII.

Præter ea, quæ diximus in noſtris Deciſ. par. 1. lib. 2. cap. 2. & habetur de materia, de conſecr. diſt. 1. cap. placuit, & cap. corpora. & diſt. 23. cap non liceat, & repetitur in 6. & in Clem. His poſſunt addi deciſiones, quarum prima,

1 Licèt † corpora ſanctorum ſine authoritate ſummi Pontificis non poſſit tranſferri de loco ad locum, modo ſint tradita perpetuæ ſepulturæ, cap. corpora, de conſecr. diſt. 1. & ibi gloſ. quæ allegat tex. in l. vlt. C. de reli. niſi neceſſitas immineret puta ignis, aut deprædationis, quia tunc ſufficere videtur authoritas præſidis prouinciæ, l. 1. C. eod. tit. tamen non prohi-
2 betur per tex. in d. cap. corpora, ut † reliquiæ aliquæ, quæ ſunt in aliqua Eccleſia, non poſſint concedi alicui in aliqua Eccleſia ſine conſenſu Papæ, aut Epiſcopi, ita Hugo, quem refert Turrecr. in d. c. corpora. nu. 2. vbicunque maiori reuerentia transferentium poſſint venerari, ut dicit etiam Mag. Auſt. de Anchona, quem refert Turrecrem. in d. cap. corpora, num. 3.

3 Secunda. Reliquiæ † ſanctorum etiã cauſa deuotionis non poſſunt furtiuè recipi de loco abſque peccato ſacrilegii, & furti: niſi eſſent apud infideles reconditæ: quia tunc licitè poſſunt det terris infi-

 delium

delium ſurripi, qui illas iniuſtè poſſident, & de eorum dominio auferri, & ad loca Chriſtianorum tranſportari. Aliàs pręter hunc caſum ſacrilegium cum furto committunt, auferendo ſacrum de ſacro, uel ſacrum de non ſacro, cap. quiſquis, 17. q. 4. vbi Archid. ibi dicit, num. 3. quòd ſacrilegium eſt propriè ſacrarum rerũ furtum, etiam ſi cauſa deuotionis fiat: quia deuotio non eſt exercenda cum iniuria alterius, ſed modo talis furtiua ſublatio reliquiarum fieret cum iniuria ſanctæ ſynodi Maguntinenſis quæ, c. corpora, de conſecr. diſt. 1. inſtituit, & Apoſtolicæ ſedis, quæ illud capitulũ confirmauit, cuius authoritas contemneretur. Ita Archid. & Turrecrem. in d. cap. corpora.

4 Tertia. Reliquiæ † licet tollantur de eccleſia, non per hoc execratur eccleſia. Quod intellige de reliquiis, quæ ſunt in eccleſia in capſa, uel in arca, ſecus autem de reliquiis, quæ ſunt ſub tabulis altaris. ita Do. Abb. in cap. 2. num. 1. de iure pat. Et ſic nota, quòd poteſt Epiſcopus execrare locum ſacrum, i. facere non ſacrũ, quia auferendo rem ſacram de loco, remanet locus profanus. Et hoc non debet fieri niſi ab Epõ, uel alio de eius mandato, c. placuit, ubi Arch. not. de cõſ. di. 1.

5 Quarta. Non debet altare † conſecrari ſine reliquiis, ſi fieri poteſt, c. placuit, de conſecr. diſt. 1. Non tamen ſecundum Hug. reliquiæ ſunt de ſubſtantia conſecrationis eccleſiæ, uel altaris, & ideo nõ minus conſecrabitur eccleſia, vel altare, ſi illę non habeantur. Quod Hoſtien. in ſum. intelligit dictum cap. placuit, de altaribus infixis, non autem de tabula, ſiue altari portatili. Quam quidem ſententiã ſequitur Gulielmus in ration. dicens. ſanè ſine reliquiis non fit conſecratio altaris fixi, bene autem uiatici, ſiue portatilis. ita refert Turrecrem. illam approbando, in d. cap. placuit, licet Hugo, de conſecrat. diſt. 1. cap. nullus, quem refert Zab. in cap. ad hæc, num. 8. eod. tit. dicat ſimpliciter, quòd reliquiæ non ſunt de ſubſtantia, ſed de neceſſitate. Vnde qui illas non poſuit, puniendus eſt, tanquam tráſgreſſor. Quot vero reliquiæ ponendæ ſint, non eſt numerus ſtatutus, ſed arbitrarius, de offic. deleg. c. de cauſis. Dicit tamen Io. Andr. ſe expertum, quòd aliqui Epiſcopi quærunt reliquias tantum ſanctorum, putantes id de ſubſtantia, quod ſibi non placet, licet ſit commen-

6 dabilis deuotio. An vero † laudabile ſit loco reliquiarum apponere corpus Chriſti: Quidam dicunt, quòd ſic. Innoc. ſuper hoc habito conſilio dixit contrarium, quam reſponſionem laudat Arch. in d. cap. placuit: quia cum corpus Chriſti cibus ſit animæ, cap. non iſte, cap. panis, de conſecr. diſt. 2. non debet ſeruari niſi ad opus infirmorum, cap. tribus gradibus, ead. diſt. & ideo non debet poni ad alium vſum, quam ad quem inſtitutum fuerit, puta ad refectionem animarum. vnde Chriſtus dixit, accipite & manducate ex hoc omnes, & non dixit, reſeruate, uel recondite.

7 Quinta. Reliquiæ † vendi non poſſunt. ita glo. in cap. 2. de reliq. & vener. ſanct. quia reliquiæ ſanctorum martyrũ, uel ipſi martyres uendi non poſſunt, C. de ſacr. ſanct. eccleſ. l. nemo: quia ſacra res non recipit æſtimationem, l. ſacer, §. ult. ff. de rer. diuiſ. ideò non poteſt uendi pretio, quia ſine pretio uenditio non cõſiſtit, Inſtit. de empt. & uend. §. pretium, ff. eod. l. 2. §. ſine pretio. Item quia ſpiritualia uendi non poſſunt, nec ſpiritualibus annexa, de iure patron. c. de iure, & qui ſpiritualia uendit, capitale crimen committit. 1. q. 1. cap. qui ſtudet. & quod gloſſa dicit de martyribus, idem eſt de ſanctis aliis, quia æſtimationem non recipiunt. Ant. de But. in c. 2. num. 8. tit. noſtro. Item nec paſsim oſtendi debent cauſa queſtus, ut habeantur largiores eleemoſinę: quia hęc eſt quædam larga uenditio. Abb. in d. c. 2.

8 Sexta. † Vaſa ſacra, ubi continentur reliquię, licet ſecundum Hugo. & glo. in cap. non liceat, diſt. 23. ex concilio Bracharenſi prohibetur omnibus in minoribus ordinibus conſtitutis illa portare in proceſsionibus. Tamen ut dicit Turrecrem.

recrem. in d. cap. non liceat, debet intelligi text. ille de uaſis ſacris, ideſt, calice, & patena, tum quia uocat ea altaris, tum quia conſuetudo eſt in oppoſitum: quia in multis locis uidemus, quòd ubi plures reliquiæ portandæ ſunt, non ſolum ſubdiaconi portant, ſed etiam in minoribus ordinibus conſtituti.

9 Septima. † Reliquiæ de nouo inuentæ non ſunt uenerandæ in publico ſine authoritate Papæ. Et intelligo, reliquias nouas omnino nouas: nam antiquas uenientes de nouo, uenerari licet, modo ſint reliquiæ ſancti canonizati, & hoc certum eſſet, aliàs ubi oriretur aliqua dubitatio, tunc non ſunt uenerandæ publicè abſque authoritate ſummi Pontificis. & ita tex. in cap. 2. tit. noſtro procedit in duobus caſib. Primus eſt, quando eſſent reliquiæ nouæ. Secundus, quando dubium eſſet an reliquiæ ſint ſancti canonizati. ita Dom. Anton. de Burr. & Panor. in d. cap. 2.

10 An vero † ad reliquias nouas liceat ſecretè deuotionem habere, & eas venerari. Dic, quòd ſic, arg. text. in d. cap. 2. Ita Dom. Anton. ibi, num. 6.

11 Octaua. Reliquiæ † ſanctorum ſunt aliquo modo uenerandæ. Nam ſicut uult Aug. 1. de ciuit. Dei. Qui ad aliquē afficitur, ea, quæ de eo relinquuntur, poſt mortem venerantur, non tantum corpus, & partes corporis, ſed etiam aliqua exteriora, ut ueſtes, & ſimilia. Sed manifeſtum eſt, quòd ſanctos Dei uenerari debemus tanquam Chriſti membra filios, & amicos, & interceſſores noſtros. Et ideò reliquias Sanctorum qualeſcunque in eorum memoriam honore congruo uenerari debemus. Vnde & ipſe Chriſtus huiuſmodi reliquias conuenienter honorat in præſentia earum miracula faciendo. Aſtenſ. lib. 1. de actib. latr. tit. 6. artic. 3. in fi. verſ. vtrum.

Nona. Licèt publicè non ſit uenerandus † aliquis ſanctus donec per Papam
12 ſit approbatus, quia quem approbat, eſt approbatus, & quem reprobat, reprobatus eſt, 24. q. 1. cap. hæc eſt fides, & cap. quoniam uetuſto, tamen licet cuilibet in ſecreto alicui defuncto, quem ſanctum credit, preces porrigere, quamuis non poſſet ei ſolemnes preces publicè emittere, uel officium ſolemne dicere, ut dixerunt Innoc. & Hoſt. extr. de reliq. & vener. ſanctor.

13 Decima. Cum Deus ſit † laudandus in ſanctis ſuis, laudando quæ ſancti fecerunt in Dei uirtute, & ſanctorum reliquias uenerando. glo. 2. & tex. in clem. 1. de reliq. & vener. ſanctor. & cap. 2. & cap. glorioſus eod. tit. in 6. Hinc infertur, quòd ex laudibus impenſis familiæ Dominus laudatur, ſicut in uituperiis familiæ Dominus blaſphematur: maximè ſi illi de familia ſunt honorabiliores grauitate maturi, & pleni eloquio, 11. q. 5. cap. habet hoc. ita Zabar. in clemen. 1. in princip. de reliq. & vener. ſanctor.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum generatim ſumptum multipliciter ſumitur.*

2 *Conſecratio vnde, & quotuplex dicatur.*

3 *Conſecratio Eccleſiæ, & altaris quare fiat, & nu. 5.*

4 *Eccleſia nomen multipliciter accipitur.*

6 *In conſecratione Eccleſiarum ritus, qui obſeruatur, plenus eſt myſterijs.*

7 *Miſſa non eſt de ſubſtãtia cõſecrationis, ſed de ſolemnitate.*

8 *Cõſecratio Eccleſiæ hodie fieri poteſt ab Epiſcopo.*

9 *Conſecrare Epiſcopus Eccleſiam non debet abſque ſufficienti dote, aliàs punitur.*

10 *Procuratio vt pro viſitatione, ſic pro conſecratione recipi poteſt.*

11 *Conſecratio qualiter probetur. & nu. 14.*

12 *Conſecratio tam in ſolemnibus, quàm priuatis diebus fieri poteſt. Quod ſecus eſt in collatione ordinum, vel in chriſmate.*

13 *Conſecratio Eccleſiæ per pecuniam dicitur potius execratio, quàm conſecratio.*

14 *Reconſecranda Eccleſia in quatuor caſibus eſt.*

15 *Altare in quinque caſibus poteſt reconſecrari.*

16 *Eccleſia poteſt conſecrari, & reconſecrari ſine altari, & econuerſo.*
17 *Eccleſia in quibus caſibus non reconſecranda, ſed reconcilianda ſit.*
18 *Homicidium ſi ſit ſub Eccleſia in camera, vel in cella, non indiget reconciliatione.*
19 *Propter homicidium commiſſum à ſe ipſo Eccleſia reconcilianda eſt.*
20 *Eccleſia non conſecrata an reconciliari debeat, ſi ſanguine, vel ſemine ſit polluta.*
21 *Miſſa in conſecratione, à quo ſit cantanda.*
22 *Altare ut conſecrari debet ab Epiſcopo, ita & execrari.*
23 *Veſtimenta Eccleſiæ debent eſſe honeſta, & ſacrata.*
24 *Veſtes ſacræ non ſunt in profanos vſus redigendæ, ſed vetuſtatæ conſumptæ ſunt cremandæ.*
25 *Veſtis ſacra quamdiu in ea adeſt forma, nō eſt uerum conſecranda.*
26 *Sacrum quando trahat, vel non trahat ad ſe non ſacrum.*
27 *Conſecrato calice ſi vinum in illum mittatur, non tranſit in ſanguinem.*
28 *Conſecrare an liceat in calice de alia materia, quam de auro, argento, vel plumbo.*
29 *Conſecratio Epiſcopi intra quod tempus peti debeat, & vbi facienda, num. 30.*
31 *Conſecrationem an Vicarius poſſit exequi.*
32 *Conſecrandus an ante, & qua diſcuſſione examinandus.*
33 *Conſecrationis tempus in Epiſcopum quando incipiat currere.*
34 *Conſecrationis velum quando imponendum, & ſolis virginibus, & ab Epiſcopo, & qualiter.*
35 *Velum quadruplex in iure pontificio aſſignatur.*
36 *Conſecrationis Euchariſtiæ plures caſus aſſignantur: & primo, an illam impediat defectus ex parte conſecrantis.*
37 *An defectus vitæ. An defectus ex parte materiæ, num. 39. Et quæ ſit materia, num. 38. An defectus intentionis conſecrantis, nume. 40. An defectus ex parte formæ, vel ſolemnitatis, nu. 41. & 42.*

De conſecratione Eccleſiæ vel altaris. Cap. XV.

MOre noſtro ſolito ad faciliorem intelligentiam dicendorum aliqua promittemus. Deinde ad deciſiones deueniemus. Vt igitur faciliorem reddam hanc materiam, prçmitto primum, ſecundum Archid. in c. 1. de conſecr. diſtin. 1.
1 quòd Sacramentorum † generatim ſum pto hoc vocabulo, quædam ſunt ſalutaria, quædam veneratoria, quædam miniſtratoria, & quædam præparatoria. Salutaria ſunt illa, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, vt Baptiſmus, Euchariſtia, Confirmatio, Pœnitentia, Extrema vnctio. De hoc etiam in glo. no. 1. in c. veniens de tranſact. veneratoria ſunt feſtiuitates, quæ per certa anni tempora in alicuius ſacræ rei memoriam uenerabiliter celebrantur. Miniſtratoria ſunt officia omnia eccleſiaſtica nocturna, ſiue diurna: Et dicuntur miniſtratoria, quia per ea miniſtratur, & exhibetur Latria Deo, & quia per ea reliqua ſacramenta eccleſiaſtica conficiuntur, miniſtrantur, & celebrantur. Præparatoria ſunt, quæ omnibus ſacramentis celebrandis præparantur, & fiunt, ut Eccleſia, Altaria, eccleſiaſtica uaria ornamenta, & generatim omnia eccleſiaſtica utenſilia, & eorum conſecratio, ſecundum Hugo. in d. c. 1. ſic etiam gl. in c. fi. 1. q. æſt. 3. dicit, quod conſecratio altaris eſt Sacramentum largo modo ſumptum, cum ſit ſacræ rei ſignum, extra, de ſimo. c. cum ſit Romana. Secundo ſciendum eſt, quòd conſecra-
2 re, † eſt ſimul ſacrare, 24. q. 3. c. pudenda. Vel cum alio ſacrare, iuxta glo. in c. Epiſcopus 23. diſt. Et hæc conſecratio dicitur multiplex. Vt Eccleſiæ, vel altaris, vt in Decretali, & in 6. eod. ti. & de conſecrat. diſt. 1. Item Epiſcopi. De hac diſt. 65. per totum. Item Virginum, vt 20. q. 1. capitu. placuit. Item eſt conſecratio Corporis, & ſanguinis Chriſti, de conſecr. diſt. 2. per totum, & c. quia. Item rei ina-

inanimatæ, ut calicis, &c. c. ut calix, de conſecr. diſt. 1. Tertiò ſciendum, quòd conſecratio altaris præcipue conſiſtit in coniunctione menſę, id eſt lapidis ſuperioris, & ſtructuræ inferioris, ſecundum Innoc. in rubr. & Zabar. in cap. 1. tit. noſtro, qui etiam dicit, quòd coniunctio deſignat coniunctionem fidelis animæ ad Deum, ſimile de big. c. debitum.

3 Quartò † notandum, quod res inanimatæ, ut Eccleſia, altare, & huiuſmodi alia, ideo conſecrantur, vt per hoc ſpecialiter diuino cultui deputentur, & ad eas, & ad ſacramenta, quæ in eis celebrãtur, maior deuotio recipiatur, & in maiori reuerentia habeantur. Et etiã piè eſt credendum quòd ex hoc cæteris paribus diuina virtus ibi abſiſtat ad gratiam libentius infundendam. Nam ipſe, qui habet in cœlis habitationem, viſitator, & adiutor eſt loci illius. Et inde eſt quòd ante conſecrationem emundantur, & exorcizantur, vt inde virtus inimici pellatur. Et ſimiliter Eccleſiæ, quæ ſanguinis effuſione, aut cuiuſquam ſemine fuerint pollutæ, reconciliantur, quia per peccatum ibi commiſſum apparet ibi aliqua operatio inimici, de conſec. diſt. 1. cap. Eccleſias. Hæc Thom. 3. q. 82. art 3. capit. 3. Quinto aliter conſecratur homo, & aliter alia res; nam homo conſecratur, id eſt ordinatur, uel uoto conuerſionis obligatur, alia res conſecratur, id eſt deputatur utilitati Eccleſiæ, & talis res dici poteſt ſancta, vel ſacra, non quia ſit ſancta in ſe, uel ſacrata, ſed quia rei ſacræ oblata, vnde qui res Eccleſiæ rapit, ſacrilegium cõmittit, item res quandoque conſecratur, quando aliquam conſecrationem, uel benedictionem recipit, ut calix, panis, altare, & huiuſmodi. Ita Archid. hæc no. in

4 cap. nulli. 12. q. 1. Sextò † ſciendum eſt, quòd Eccleſia multipliciter ſumitur. Nã quandoque uocatur oratorium, diſt. 42. c. pen. & vlt. 16. q. 5. c. lator. Quandoque domus orationis, c. cum Eccleſia, de immun. eccl. in 6. c. & hoc diximus, 16. q. 7. Quandoque eccleſia non conſecrata, d. c. cum eccleſia. tit. noſtro, c. 1. & 2. licèt proprie Eccleſia non conſecrata dicatur Baſilica, & conſecrata eccleſia. Aliquando templum. diſtin. 88. c. Eiiciens. 1. q. 3. c. ex multis. Aliquando tabernaculum, de conſ. diſt. 1. c. 1. diſt. 36. c. fi. Quandoque domus Dei. 1. q. 3. c. non ſolum. c. decet, de immun. eccl. in 6. Et eſt ratio: quia ibi Deus ſpecialiter inhabitat, vnde in ea habitantes Chriſtus protegit. Domus enim tutiſſimum refugium, & receptaculum eſſe dicitur, l. plerique. ff. de in ius uoc. Hæc Archid. & Io. Andr. in c. 1. de conſecr. eccl. in 6. Sed modo ad deciſiones deſcẽdamus. Et prima. Vt eccleſiæ

5 conſecrentur † conuenienter ab eccleſia inſtitutũ fuit pluribus ex cauſis, quarum prima, vt diabolus, & poteſtas eius penitus expellatur, vt refert Gregor. in dialog. lib. 3. quòd cum quædam eccleſia Arrianorum fidelibus reddita conſecraretur, & reliquiæ ſancti Sebaſtiani, & beatæ Agathæ illuc delatæ fuiſſent, populus ibidem congregatus, porcum repente inter pedes huc, illucque diſcurrẽtem ſenſerunt, qui fores eccleſię repetens, à nullo uideri potuit, omneſque in admirationem commouit, quod idcirco Dominus oſtendit, vt cunctis patefaceret quòd de loco eodem immundus habitator exiret. Secundo conſecratur eccleſia, ut ad eam confugientes ſaluentur. Vnde aliquæ eccleſiæ poſt dedicationem à principibus priuilegiantur, ut ad eam confugientes ſaluentur, facit tex. in cap. reos, 23. q. 5. Hinc in tabernaculum legitur fugiſſe Ioab, & cornu altaris apprehendiſſe. 3. Reg. 2. Tertio, vt ibidem orationes exaudiantur. Hinc in miſſa dedicationis dicitur. Concede ut omnes, qui deprecaturi conueniunt, ex quacunque tribulatione conſolationis tuæ beneficia conſequantur. Quarto, vt in ea laudes Deo ſoluãtur, quod fit ſeptem horis. Quinto, vt ibidem dignè eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrentur, vt patet quaſi per totam diſtinctionem primam, de conſecrat.

6 Secunda. Ritus, qui † in eccleſiarum conſecratione obſeruatur, plenus eſt my

ſteriis, vt ad plenũ exponitur per Card. à Turrecre. in c. omnes baſilicæ, num. 4. de conſec. diſt. 1. & eſt conueniens cum ea, quæ per eccleſiam ſtatuantur, ab ipſo Chriſto ordinentur. qui dicit Matt. 18. Vbicunque fuerint duo, vel tres in nomine meo, in medio eorum ſum. Sed iſta in conſecratione eccleſiarum ab eccleſia ordinata ſunt, ergo accipienda ſunt ac ſi à Chriſto ordinata ſint. Ita Turrectem. vbi ſup.

7 Tertia. Si † miſſa in cõſecratione prætermittatur, eccleſia erit conſecrata, cum miſſa non ſit de ſubſtantia conſecrationis, ſed de ſolemnitate, & ſic quamuis miſſa prætermittatur, modo forma conſecrationis debita obſeruata fuerit, erit ecclesia conſecrata. Facit a ſimili: Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi habent determinata tempora, in quibus debeant ordinari, & nihilominus, ſi alio tempore ordinentur, ordines recipiunt, licet debeãt deponi. diſt in. 77. c. ſubdiaconus. De hoc vide gloſ. in cap. omnes, de conſecrat. diſtinct. 1.

Quarta. Licet conſecratio olim fieri non poterat ſine mandato Papæ, de conſecr. diſt. 1. c. de locorum. cum quatuor
8 capitulis ſequentibus, tamen hodie † poteſt eccleſia conſecrari ab Epiſcopo, c. 2. & 3. extra eod. c. nemo, de cõſecr. diſt. 1. 12. q. 2. c. bonæ. Non tamen poteſt conſecratio, vel reconciliatio alii delegari, niſi is, cui delegatur, Epiſcopus eſſet, c. aqua, extra eod. c. quæ delegari, de offic. deleg. quia Epiſcopus ea, quæ ſunt ordinis, ſiue dignitatis minori ſe delegare non poteſt, ita Hoſt. eo. tit. noſtro, num. 2. Aſtenſ. eo. titu. lib. 6. tit. 29. Verum non debet Epi-
9 ſcopus † aliquam eccleſiam conſecrare, immo nec primarium lapidem ponere, iux. tex. in c. nemo. de conſec. diſtinct. 1. niſi ei prius dos ſufficienter aſſignetur à fundatore, d. c. nemo. Quod ſi Epiſcopus non ad requiſitionem alterius, ſed per ſe conſecrauerit Eccleſiam abſque dote, & tunc ſi habet proprium præter bona eccleſiaſtica, tenetur eam dotare, arg. d. c. nemo. Sicut tenetur prouidere illi, quem ordinat ſine titulo, de præben. ca. 2. & c. Epiſcopus, & c. cum ſecundum. Quod ſi proprium non habet, tunc tenetur dotare de reditibus ſuis, verum ſi reditus eſſent tenues, tunc fiet de bonis eccleſiæ, ſi tamen ſine læſione ipſius fieri poteſt, argum. de donat. cap. Apoſtolicę. Alioquin delictum perſonæ non debet in damnũ eccleſiæ redundare, 15. q. 6. cap. ſi Epiſcopum; c. delictum, de reg. iur. in 6.

10 Quinta. Poteſt Epiſcopus † exigere procurationem, hoc eſt prandium, quan do uadit ad conſecrandam eccleſiam, c. cum ſit Romana, de ſimo. etiam quantumcunque eccleſia conſecranda ſit uicina Epiſcopatui, ſecundum Hoſtien. & Do. Abb. in d. c. cum Romana, cum iſta procuratio, quę eſt annexa uiſitationi, & conſecrationi, non detur pro labore, ſed præſtetur in ſignum ſuperioritatis, & ut facilius prælati inducantur ad uiſitandũ, & conſecrandum, ita no. per Innocen. in cap. cum Romana, de cenſi. propter defectum tamen facultatum eccleſiæ debet Epiſcopus propriis ſumptibus eccleſiam conſecrare, ita glo. in d. c. cum ſit. Qualiter autem probetur conſecratio eccleſię, dic quòd per libros antiquos, & fines diœceſum, ita Felin. in c. cum cauſam, de procur. ſic etiam libri antiqui probant, quando in eis non continetur aliquid, quod ſit ualde pręiudiciale, ita Do. Abb. in d. c. cum cauſam.

12 Sexta. Conſecratio fieri poteſt in diebus iam ſolemnibus, & dominicis, quã primatis, eo. ti. c. 2. Licet ordines ſacri nõ conferantur niſi certis diebus, c. 1. & 2. de temp. ordin. 75. diſt. c. ult. & Chriſma certo tempore conficitur, c. omni tempore, de conſecr. diſt. 4.

13 Septima. Eccleſia, quæ per interuentũ pecuniæ ex pacto promiſſæ conſecratur, potius dicitur execratio, & profana actio, quàm conſecratio, cap. eccleſia 1. quæſt. 4. nam talem conſecrationem Deus execrat, & abominatur. Vnde Iſ. 1. Dominus ait: incenſum abominatio eſt mihi. Dicitur tamen execrata Eccleſia, non in ſe, quia locus ſanctus eſt, & con-

conſecratus, modo debita forma eccleſię fuerit obſeruata, ſed dicitur execrata in deteſtationem illius, qui eam pactione conſecrauit. Vt dicatur execrata, quantum ad eum, cui obeſt actus talis conſecrationis, & trãſit in eũ maledictio execrationis. ſic per Malach. 2. dicit Dominus indignis ſacerdotibus. Maledicã benedictionibus veſtris, non quòd benedictiones in ſe eſſent maledictę, ſed quia fiebant, & tranſibant in maledictionem benedicentis. Ita Turrecr. in cap. eccleſia, 1. q. 4.

14 Octaua. Eccleſia † in his caſibus eſt conſecranda. Primus, quando conſecrata eſt, non tamen in forma eccleſię, quia tunc debet reconſecrari, de conſecr. diſtin. 1. c. Eccleſias. Arch. 1. q. 4. ca. eccleſia in glo. 3. Et idem intelligo in altari non ſecundum formam eccleſię conſecrato. Secundus. Cum dubitatur de eius conſecratione, quia de hoc non apparet aliqua ſcriptura in inſtrumento dotationis, vel in libro eccleſię, uel in columna, uel in tabula marmorea, nec etiam apparet unus teſtis de viſu, uel auditu, de conſecrat. diſt. 1. c. ſolemnitates. Et quod quelibet dictarum probationum ſufficiat, & intellige tales ſemiplenas probationes de ficere, quando de hoc non eſſet contentio, per quam uel tolleretur probatio, uel appareret quòd tali probationi fides adhiberi nam poſſit, ſcilicet quando alteri prę iudicium fieret. Aſtenſ. lib. 6. ti. 29. ar. att. 2. Tertius quando eccleſia ſic comburitur quòd parietes ſint combuſti, uel diruti, uel notabiliter decruſtati in toto, uel in maiori parte, vt in cap. eccleſiis, de conſecr. diſtinc. 1. Secus ſi ſolum tectum exuſtum fuerit, titu. noſtro, cap. ligneis. Quartus. Si tota eccleſia, uel maior pars deſtructa, uel dirupta eſt, uel ſimul, uel ſucceſſiue ante reędificationem, ita Turrecr. in c. eccleſię, de conſecr. diſtinct. 1. Quintus, quando conſtat omnia, quę ſolent fieri in conſecratione rite, & ſolemniter eſſe acta, ſed dubitatur, an conſecratus fuerit Eps, quia tunc ſecundũ Hugo eſt recõſecranda, diſt. 68. c. presbyteri.

Nona. Altare in multis caſibus po-
15 teſt reconſecrari. † Primus ſi menſa uel tabula altaris, i. pars ſuperior altaris fuerit mota, i. mutata ſecundum locum, vel enormiter vltra medietatem fracta ſit, ſecundum Hoſt. cap. t. Et hoc intelligitur de tabula affixa: Tabula enim conſecrata, quæ non eſt affixa de loco ad locum transfertur, nec tamen cõſecratur, dum tamen lapis ſuperior non ſeparetur ab eo, cui compaginatur. Vnde ſi menſa moueatur cum coherentibus ſibi non oportet propter hoc altare conſecrari, ut patet in altare portatili, de conſecr. diſt. 1. cap. concedimus. Secundus eſt, ſi aliquis de lapidibus menſam tangentibus fuerit motus, ſecundum Ber. ext. eo. c. 1. Quod intellige de lapidibus principalibus, ut ſi ſuper quatuor columnas fundata ſit mẽſa altaris, & una earum fuerit mota menſa nihilominus remanente immota. Secus eſt de lapidibus parietis, vel de ipſo pariete, cui latetaliter compaginatum eſt altare in quibuſdam eccleſiis: quia propter motionem illius parietis, uel lapidũ non reconſecrabit altare, ſi maneat immotum. Tertius quando altare ex toto deſtructũ eſt, & tunc reædificatur, quia tunc debet reconſecrari. Quartus caſus eſt, quando ſigillum altaris, ideſt lapis, quo ſigillantur reliquiæ, fractum ſit, uel diminutum fuerit, reconſecrandum eſt altare, c. eccleſiæ, de conſec. diſt. 1. c. quod in dubiis extra eod. Quintus caſus eſt, quando tãtum additur altari, quod amittit formam, quam habebat: quia forma dat eſſe rei, quia tunc conſecrandum eſt, atg. 5. q. 2. c. hoc ius: propter modicum tamen ad additamentum non execratur, quia tunc ſacrum trahit ad ſe non ſacrũ, extra eod. c. quòd in dubiis. Sextus, quã do dubitatur utrum altare ſit conſecratum, de conſec. diſt. 1. c. eccleſia. ſed quia ſupra mentionem fecimus de ſigillo, ideo ſciẽdum eſt, quòd ſigillum dicitur quaſi altare ſignans, demonſtrat enim & ſignat cuius eſt, ſicut de ſigno dicitur, de conſecrat. diſt. 1. c. ſignum. Hinc ſigillum dicitur titulus, quia ut ille declarat materiã

L 4 libri,

libri, c. inter dilectos, de fide inſtr. verſ. nam in ipſo, ſic illud manifeſtat altare cõſecratum. Vnde titulus dicitur à Titan. quod eſt ſol, vel dicitur titulus, quia ſolet intitulari ſub nomine alicuius ſancti. Vocat etiam Hoſtienſ. ſigillum ſepulchrum, vt dicit Ioan. Andr. in rubr. eodem tit.

16 Decima. Eccleſia † poteſt conſecrari, & reconſecrari ſine altari, & econuerſo: quia alia eſt conſecratio eccleſiæ, alia altaris, extr. eod. cap. 1. & cap. quod in dubiis, & ſæpe fit hæc ſine illa, & ſæpe execratur eccleſia, & non altare, & econuerſo, vnde deſtructa eccleſia, & non altari, eccleſia reconſecrabitur, & non altare. Et non obſtat text. in capit. ſi motum, de conſecrat. diſtinct. 1. quia ibi nomine eccleſiæ intelligitur altare, ſicut econtra nomine altaris intelligitur eccleſia, 1. quæſtio. 3. cap. quæſitum. Secus tamen videtur de reconciliatione: quia adeo annexa ſunt eccleſia, & altare, ut unum ſine aliquo uiolari non poſſit, ut not. in cap. 1. eod. tit. ſecundum Hoſt.

17 Vndecima. † Eccleſia non reconſecratione, ſed reconciliatione indiget in multis caſibus. & Primus, propter effuſionẽ ſanguinis, violentam, & iniurioſam, cap. propoſuiſti, cap. fin. eod. tit. Non tamen pro quacunque ſanguinis effuſione, quia ſi effluceret ſanguis e nare, vel ore, vel cicatrice, vel minutione, aut etiam ex menſtruo, vel aliter, naturaliter, aut forte ludo, vel caſu fortuito, aut ſi quodcunque animal ibi occidatur, ſecus eſſent. Sed an recõciliabitur eccleſia, ſi occiſus eſt martyr. Dic quòd ſic: quia licèt paſſio martyris ſit Deo grata, & accepta, actio tamen perſecutionis eſt Deo, & diſplicens, & odioſa, vnde reconciliãda propter actionem effuſoris ſanguinis, & non propter paſſionem. Turrecr. in cap. ſi motum, nu. 2. de conſ. diſtin. 1. Reconciliatur autem Eccleſia per aquam cum vino, & cinere benedictã. Et per aquam deſignatur populus, de celeb. miſſ. cap. cum Marthæ, §. quæſiuiſti. & per vinum mixtum aquę deſignatur unio Deitatis, & humanitatis, & per cinerem, memoria paſsionis, Zabar. in cap. propoſuiſti, eodem tit.

Hæc tamen reconciliatio facienda eſt per Epiſcopum, non autem per ſacerdotem, cap. aqua, eo. ti. Epiſcopum dico proprium. i. diœceſanum, vel per alium de licentia illius, 12. q. 1. cap. Pontifices, vel vacante epiſcopatu de licentia Capituli. de hęret. cap. ad abolendam, & tunc ille poterit aquam benedicere. Dicit tamen Hoſtienſis, quòd Epiſcopus reconcilians debet eſſe indutus pontificalibus, ſed fatetur nõn ſeruari. Poteſt etiam fieri per ſacerdotem de indulto ſummi Pontificis. Hinc dicit Innoc. in d. cap. aqua, ſe uidiſſe quòd Papa pluribus Epiſcopis indulſit, quòd poſſent per ſimplices ſacerdotes reconciliare: aqua tamen prius benedicta per Epiſcopum, ſed Hoſtienſ. dicit, quòd Clemens IIII. hoc non de facili concedebat, niſi de eccleſiis non conſecratis. ita Ioan. Andr. & Zabar. in d. cap. aqua. Et nota, quòd licet reconciliatio eccleſiæ demandari non poſſit ſimplici ſacerdoti, tamen reconciliatio pœnitentium, & infirmorum ſic. 26. q. 6. cap. presbyteri, & cap. agnouimus quod intellige quo ad reconciliationem priuatam: nam ſolemnẽ poteſt ſolus Epiſcopus. facit ead. quæſt. cap. 1. Zabar. in d. cap. aqua nume. 7. Item quid ſi modica ſit ſanguinis effuſio, uel leuis, vt ſi quis forte cum contendit cum aliquo in eccleſia, impetu facto offendat in nares eius, vel eum vngue aliquantulum excoriet, & inde aliquantulum ſanguinis effluat, dic, quòd non

18 eſt reconcilianda. Rurſum, quid ſi † ſub eccleſia occidatur in cella, camera, vel ſpelunca. Dic, quòd non eſt reconcilianda: quia extra eccleſiam factum eſt homicidium, ut not. Io. And. in c. 1. eod. tit. lib. 6.

19 in gloſſa tertia. Item † quid ſi quis ſanæ mentis ſeipſum occidat in eccleſia, uel vulneret animo irato, tunc ſi nota eſt talis actio, erit reconcilianda eccleſia: quia talis ſanguis iniurioſus eſt, & horribilis, ut patet: quia clericus ſeipſum animo irato feriens excommunicatus eſt, cap. contingit,

tingit, 1. de ſentent. excommu. Rurſum, quid ſi ligno, uel lapide cadente in eccleſia occidatur. Dic, quòd non eſt reconcilianda: quia ibi propriè non eſt factum homicidium, ita Turrecrem. in cap. eccleſiis, num. 12. de conſecr. diſt. 1. Cætera circa hanc materiam diximus in prima par. noſtrarum Deciſ. lib. 2. de ſacrilegio. Secundus caſus eſt propter ſeminis cuiuſcunque effuſionem, maris, vel fœminæ, clerici, vel laici, hæretici, vel pagani, naturaliter, ſiue innaturaliter, ſtudioſe, & cum libidine peccandi, d. cap. propoſuiſti, & c. vni. eod. tit. in 6. quando effuſio ſit magna, & notoria, ac fornicatoria: quia ſi occulta, non eſt reconcilianda. Item nec ſi modica. Tertius caſus eſt, in quo eccleſia indiget reconciliatione, ſi in eccleſia ſint ſepulti excommunicati, vnus, vel plures, quo caſu etiam parietes eccleſiæ ſunt radendi, de conſecr. diſt. 1. cap. eccleſiam, cap. conſuluiſti, tit. noſtro. Et hoc intellige de excommunicatis impœnitentibus, ſecus de excommunicatis, qui morte præuenti abſolui non potuerunt, arg. de ſent. excommun. cap. is cui, §. 1. in 6. à contrario ſenſu. Quartus, quãdo eccleſia, vel cœmiterium, vel aliud quodcunque ſacrum ab Epiſcopo publicè excommunicato conſecretur, vel benedicatur, nam tunc proculdubio reconciliatione eget, ante quam fideles vtantur talibus tanquam ſacris, ut not. de ſacr. iter, cap. 2. nam ſi corpus excommunicati mortui, execrat eccleſiam, vel cœmiterium, d. cap. conſuluiſti, & cap. eccleſiam, multo fortius vbi ipſa conſecratio tranſit per manus, & os excommunicati, arg. in l. Domitius, de teſtam. Secus in ſacramentis, quæ intrinſecus operantur, vt dicit Hoſt. ita Henric. in d. cap. propoſuiſti, Turrecrem. in cap. ſi motum. Quintus, propter exuſtionem, ut quando parietes ſunt interius decruſtati, & exterius.

20 Duodecima. Si eccleſia non † conſecrata fuerit ſemine, vel ſanguinis effuſione polluta, debet lauari aqua exorcizata, ne diuinæ laudis ſuſpendantur organa, extr. eod. cap. ſi eccleſia, ſuſpenderentur enim in expectatione Epiſcopi. Et hoc ſecundum Rod. fieri poteſt per ſimplicẽ ſacerdotem, requiritur tamen authoritas Epiſcopi, ſi tamen interim celebratur, non incurritur irregularitas. Et ſic nota differentiam inter eccleſiam non conſecratam, & conſecratam: nam ſi prima fuerit polluta, poteſt per presbyterum reconciliari de authoritate Epiſcopi. Secunda etiam per alterum cum Epiſcopi authoritate, non tamen Epiſcopo inferiorem. Quod ſi quis obiiceret, quòd eccleſia non conſecrata gaudet immunitate, ſicut conſecrata, de immu. eccle. cap. pen. ergo ſicut conſecrata per ſolum Epiſcopum reconciliatur, d. cap. aqua, ita & iſta. Hoſt. dicit, quòd argumentum non procedit: plus enim peccauit uiolans cõſecratam, & ideo ad aliorum terrorem maior ſolemnitas requiritur, facit de ſent. excom. cap. cum illorum, de æta. & qualit. cap. cum bonæ.

21 Decimatertia. Miſſa † in reconciliatione, vel conſecratione eccleſiæ vel altaris debet cantari ab Epiſcopo, qui conſecrat: cum conſecratio eccleſiæ, vel altaris non poſſet fieri, niſi per Epiſcopum, diſt. 25. c. perlectis. Verum, quia miſſa non eſt de ſubſtantia conſecrationis, ſi magna uiget neceſſitas, poteſt illa cantari per alium ſacerdotem iuſſu Epiſcopi, d. cap. perlectis. Quod idem dic, de miſſa reconciliationis, Turrecr. in cap. de fabricæ, num. 3. de conſer. diſt. 1.

22 Decimaquarta. Sicut † altare conſecrari non debet niſi ab Epiſcopo, ſic non debet execrari, uel deſtrui niſi ab Epiſcopo, vel ab aliquo, eius mandato. Ita Turrecrem. in cap. placuit, de conſecr. diſt. 1.

23 Decimaquinta. Veſtimenta † eccleſiæ, quibus Domino miniſtratur, honeſta debent eſſe, & ſacrata, & ideò debent tantum tractari ab hominibus ſacratis, & non à non ſacratis. Qui tamen abſque veſtibus ſacratis, domo, & altari, & calice, & corporali, & veſtibus conſecraret, modo ſacerdos, verba proferat ſuper debitam materiam cum intentione conſecrandi, tunc tali caſu conſecraret, ſed mor-

mortaliter peccaret, qui ſine illis conficere, aut celebrare præſumeret, facit tex. in cap. Eccleſiaſtica. diſt. 23. cum iſta non ſint de ſubſtantia, ſed de ſolemnitate, & reuerentia ſacramenti, ita Turrecr. in cap. concedimus, num. 5. de conſecrat. diſtinct. 1.

24 Decimaſexta. † Veſtes ſacræ non ſunt in alios vſus accipiendæ, uel redigendæ, ſed potius ſi ſunt inutiles, vel vetuſtate conſumptæ, ſunt cremandæ, & cineres condi debent ſub pauimento, uel alio loco tuto, & honeſto, ne pedibus intrantium conculcentur. Quod idem dicendum eſt de vaſis ſacris, vel de pallis altaris, & ratio eſt: quia Deo dicata ad vſus profanos non debent reuerti, 12. q. 2. cap. nulli, & diſt. 54. cap. ex antiquis. Et nota, quòd palla ſecundum Rod. dicitur quandoque veſtis, qua operitur altare, & quandoque dicitur corporale, ubi Corpus Dominicum inuoluitur. Hinc fit, quòd monaſterium, vel eccleſia, vel hoſpitale, ex quo authoritate Epiſcopi eſt ædificatum, nullo modo conuerti debet in habitaculum ſęculare, uel in alios profanos vſus, extr. de relig. dom. cap. ad hæc. 19. q. 3. cap. quæ ſemel, cum ſacrę ædes ædificatæ etiam dirupto ædificio ſacræ remanent, Inſtit. de rer. diuiſ. §. nullius, arg. de conſecr. diſt. 1. c. digna.

25 Decimaſeptima. Sacræ veſtis † quamdiu remanet forma, non eſt iterum conſecranda, licèt per plures partes, vel pluries reficiatur, ſecus ſi forma mutetur, ſiue ſoluatur, quod idem diximus in reconſecratione eccleſiæ.

26 Decimaoctaua. Sacrum † tanquam dignius trahit ad ſe non ſacrum, c. 2. eod. tit. Quod intellige, quando ſacrum, & non ſacrum ſunt eiuſdem naturæ, & ſubſtantiæ, & ex commixtione confunduntur, ut in oleo ſacro, & non ſacro, quia tunc ſacrum trahit ad ſe non ſacrum, d. cap. 2. & 13. q. 2. cap. non æſtimemus. Idem intellige etiam in aliis rebus, modo ſint eiuſdem ſubſtantiæ, & naturæ. Vnde in reficiendis ſacris veſtibus filum non ſacrum, ſiue pannus, non ſacer poteſt apponi, nec eſt opus noua conſecratione, ita Hoſt. in d. cap. 2. allegans Inſtit. de rer. diu. §. cum ex aliena, & §. quod ſi partim, & §. ſi cum. Sic ſi eccleſiæ conſecratæ in longitudine, uel latitudine aliquid adiicitur, non reconſecrabitur: quia ſacrum trahit ad ſe non ſacrum. Quod ſi ſacrum, & non ſacrum ſit diuerſæ ſubſtantiæ, & naturæ, & tunc ſacrum non trahit ad ſe non ſacrum: cum ſeparatorũ ſeparata debet eſſe ratio, l. repetita. C. de Epiſc. & cler. cap. quia ſępe in princ. de pręben. in 6. cap. unic. uerſic. ſecus eod.
27 tit. in 6. Et ideò † ſi poſt calicis conſecrationem vinum mittatur in calicem, illud quidem non tranſit in ſanguinem, nec ſanguini commiſcetur, cap. cum Marthę, §. quæſiuiſti, verſ. præterea, de celebrar. miſſ. Et eſt ratio, quia poſt conſecrationem calicis eſt ibi verum corpus, & verus ſanguis Chriſti, & ſic ſanguis, & vinum ſuperinfuſionis ſunt penitus diuerſę ſubſtantię, & naturę, ita innuit D. Abbas & affirmat Henricus in d. cap. 2. extr. eod. num. 2.

28 Decimanona. Non licèt † conſecrare calicem, niſi ſit de auro, argento, vel de plumbo, cap. vt calix, de conſecr. diſt. 1. & cap. vaſa: quia non debet eſſe de ære, aut auricalco, quia ob uini virtutem eruginem parit, & vomitum prouocat: nec de ligno, quia cum ſit poroſum, abſorberet ſanguinem. Nec etiam de vitro quia cum uitrum ſit fragile, ſi de illo calix fieret, periculum eſſet effuſionis. Hęc in d. cap. ut calix, & hæc circa conſecrationem eccleſiæ, vel altaris, verum reperitur alia conſecratio ſcilicet Epiſcopi.

Vigeſima. Epiſcopus electus debet pe
29 tere conſecrationem † intra tres menſes à tempore electionis, cap. poſtquam diſt. 50. Immo ſecundum Rod. à tempore cõfirmationis ut dicit Hug. eadem diſt. cap. quantum. Quod ſi intra tres menſes munus conſecrationis non ſuſceperit, multiplici pœna punitur, cap. quoniam, diſtinct. 75. ſed hodie per concil. Trident. ſeſſ. 7. cap. 9. & ſeſſ. 23. c. 2. ad fructuum perceptorum reſtitutionẽ tenetur, quod

ſi

ſi poſtea intra totidem menſes id facere neglexerint, eccleſiis ipſo iure ſunt priuati, ut ibi per concil. niſi ex iuſta cauſa differatur, cap. non oportet, cap. conſtitutum 7.q.1.

30 Vigeſimaprima. Conſecratio† ſi extra Romanam curiam fiat, in eccleſia, ad quam promoti fuerint, aut in prouincia, ſi commode fieri poteſt celebretur. ut habetur in concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 2. Quę quidem conſecratio debet fieri ad minus à tribus Epiſcopis, & aliis ſuffraganeis, aliàs ſufficienter uocatis, licet fortè non uenientibus, cap. nec Epiſcopi, & ibi Henric. de temp. ord. Et ſic tres ſunt de ſubſtantia conſecrationis, ut dicit Hoſt. & Ber. in cap. ſi Archiepiſcopus de tem por. ord. Archiepiſcopus verò qui ordinat Epiſcopum, includitur cum tribus. Et ideò non eſſet conſecratus, ſi eſſent pauciores, diſt. 63. cap. porrò. Licèt vnus ſit principaliter conſecrans. Epiſcopus verò exemptus debet conſecrari à Papa, uel ab alio de eius mandato. Sed non exemptus à metropolitano, uel Primatę, uel Patriarcha ſuo, uel alio de eius mandato. Archiepiſcopus verò, & Patriarcha conſecrari debet ab omnibus ſuis ſuf

31 fraganeis ſaltem à tribus: An uero† hāc conſecrationem uicarius exequi poſſit. Dic, quòd non: enim ſi ſit Epiſcopus, c. Epiſcopi, 80. diſt. Quamobrem qui conſtituit eum vicarium, qui non eſt Epiſcopus, debet addere faciendi, & committēdi, ut ita uicarius poſſit committere alicui Epiſcopo. teſte Bert. in 3. par. de Epiſcopis, q. 61. Petr. Rebuf. de forma Vicariatus, §. notandæ, num. 35.

32 Vigeſimaſecunda. Epiſcopus conſecrādus antea examinandus eſt, ſi natura ſit prudens, ſi docibilis, ſi morib. tēperatus ſi vita caſtus, ſi ſobrius, ſi ſemper ſuis negotiis cauens, ſi humilis, ſi affabilis, ſi miſericors, ſi litteratus, ſi in lege Dñi inſtructus ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, itē in multis aliis examinandus, vt eſt tex. in cap. 2. diſtinct. 23. Et tex. in cap. illud ea. diſt. dicit, quòd cum multa diſcuſſione in Epiſcopum quis debet conſecrari.

33 Vigeſimatertia. Conſecrationis tempus trium menſium ei, qui eſt promotus in Epiſcopum per Papam ſi præſens fuit prouiſus à die prouiſionis incipit currere cum tacendo uideatur conſentire: quia promotio eſt res fauorabilis, alias ſibi currit à die notitiæ, quod eſt regulariter etiā in talibus de ſuppl. negli. prælat. cap. licet, de conceſſ. præben. cap. quia per diuerſitatem Calder. conſ. 3. de elect.

Vigeſimaquarta. Circa conſecrationem virginum ſciendum eſt quòd in iu-

34 re canonico † fit mentio de quatuor velis, ſcilicet de velo conſecrationis. Et hoc velum non eſt imponendum ante 25. annos 77. diſt. cap. placuit. vnde dicit Hoſtien. quòd ipſe uix obtinuit à Papa ꝙ Lugdunis, quòd ipſe conſecraret in anno 20. Et eſt imponendum à ſolo Epiſcopo. 26. q. 6. cap. 1. & ſolis virginibus, quia corruptæ non ſunt conſecrandæ. 25. diſt. cap. acutius, 20. q. 1. cap. deuotis. Et ſunt conſecrandæ in veſte profeſſionis ſuæ, quam ſemper debent deferre, 23. diſtin. cap. ſanctimonialis. Et ſunt conſecrandæ ſolemnibus diebus tantum, ut in Epiphania, & per hebdomadam Paſchæ, & in feſtis Apoſtolorum, niſi in caſu imminentis neceſſitatis, 20. q. 1. cap. deuotis.

35 Eſt † etiam uelum profeſſionis, de quo 20. q. 1. cap. 1. & q. 2. cap. puella. Et hoc quolibet tempore à virgine, vel corrupta ſuſcipitur, cum profitetur. Eſt etiam velum religionis, quod virgo, vel corrupta ſuſcipit à presbytero, vel miniſtro, 20. q. 1. cap. uidua. Item eſt uelum ordinationis, & hoc dabatur olim diaconiſſis in 40. anno, 78. diſt. cap. nemo, 27. q. 1. cap. diaconiſſam. Eſt etiam uelum prælationis, & dabatur olim abbatiſſis in 60. anno, 20. q. 1. cap. iuuenculas.

Vigeſimaquinta. Circa conſecrationem Eucharıſtiæ. nota plures caſus, &

36 primum. Qui non eſt † ritè ordinatus in presbyterum ſecundum ordinationē, ſed traditionem eccleſiaſticā non poteſt conſecrare corpus Chriſti, cap. firmiter credimus, §. vna uero, verſ. Et hoc vtique

que de ſum. Trin. & fide cath. ita etiam
not. Hoſt. in ſumm. eod. tit. §. à quo ce-
lebranda.

Secundus caſus. Qui rite ordinatus in
37 presbyterum ſecundum traditionem † ec
cleſiaſticam excommunicatus tamen,
vel aliàs conſtitutus in peccato mortali, ſi
celebrat, mortaliter peccat, quia iudicium
ſibi manducat, & bibit, 1. Cor. 11. de con-
ſecr. diſt. 2. c. timorem, de celebr. miſſ. cap.
de homine, tamen celebrando conſecrat;
dummodo adſint intentio, materia, &
debita forma, d. §. vna uero, & c. de homi
ne. In vno tamen caſu celebrans non pec
cat, quando inſtaret neceſſitas celebran-
di, nec poſſet habere cui confiteatur, &
eſſet contritus cum propoſito ſatisfacien
di, & confitendi quam primum. facit tex.
in c. de cętero, cap. à nobis, de ſen. excom.
26. q. 6. cap. qui recedunt. Sum. Confeſſ.
in rubr. de ſacram. Euchar. q. 70. verſ. v-
trum peccet.

Tertius caſus, circa defectum ex par-
38 te materiæ eſt, cum materia † neceſſa-
ria ad conficiendam Euchariſtiam ſit pa-
nis triticeus cuiuſcunque ſpeciei ſit, pro
ut habetur expreſsè in concil. Flor. ſub
Eugenio IIII. & in concil. Cartag. &
habetur in cap. in ſacramento, de con-
ſecrat. diſt. 2. uel uinum de uite, de celeb.
miſſ. cap. cum Marthæ, §. diſtinguendū,
& §. verum, Fr. Ioan. in Sum. Confeſſ.
de ſacr. non iter. in rubricella, de ſacramē
to Euchar. q. 88. Hinc fit, quòd quis con
ficere in farre, & ſpelta Euchariſtiam
poſſet, nam quamuis grana ſpecie diffe-
rant, conueniunt tamen in ſpecie tritici,
ſub quo continentur: nam habent grana
eiuſdem figuræ cum tritico, & ex illis pa-
nis uſualis conficitur, qui ab omnibus pa
nis triticeus nominatur. vide Turrecr. in
39 d. c. in ſacramēto. nu. 3. Impediretur † ve-
ro cōſecratio ſi in pane hordeacco, vel mi
leacco, cum nō ſint de genere tritici, quā-
uis ſint fruges de genere frumenti, quod
eſt nomen generale ad omnes ariſtatum
fruges. Ita Ioſeph. in Flor. theolog. quęſt.
De eſſent. Euch. q. art. 3. Pariter conſe-
cratio impediretur, qui vinum non pu-
rū, ſed omninò acetum, uel agreſtū, uel a-
quam purā pro vino de vite aſſumeret. D.
Thom. & Fr. Ioan. ubi ſupra, & Ioſeph.

Quartus caſus, circa defectū ex parte in
40 tentionis eſt, qui † nō intendit cōſecrare,
licèt forte fingat, & ſimulet hoc facere, la
bia mouendo, ſed tacendo verba, quibus
cōficitur corpus Chriſti, ſcilicet, Hoc eſt
enim corpus meum, &: Hic eſt ſanguis,
per hæc enim verba tranſubſtantiatur pa
nis in corpus, & uinum in ſanguinem. d.
cap cum Marthę, §. quæſiuiſti, ſecundum
D. Tho. & alios communiter. tunc non
conſecrat corpus Chriſti. cap. de homine,
de celebr. miſſ. nam neceſſaria eſt inten-
tio, ſicut in baptizante, 1. q. 1. c. ecce quā-
do. Arch. 1. q. 1. c. dedit, & in c. ſacerdote.

Quintus caſus, circa defectum ex par-
41 te formæ † eſt, quòd ſi forma muta-
tur in alia verba, quod nullo modo fie-
ri debet, tunc dicit Alan. in libro de
miſſa, quòd pro certo non conficeretur
etiam ſi illa verba eundem ſenſum ha-
bere videantur. Pariter ſi forma dimi-
nueretur, ſic dicendo. Hoc eſt meum,
cum remaneat indeterminatum. Quid
meū ſit. Verum ſi addatur aliquid, quod
ſignificationem nō muter, licet errorem
inducat, nihilominus tamen fit conſecra
tio, vt ſi dicatur. Hoc eſt corpus meum di
lectum, vel ſanctum, &c. tamen qui hoc
faceret, eſſet valde increpandus, ita cum
eo concordat Fr. Ioan. qui ſupra q. 55.
cum tribus ſeq.

42 Sextus, † circa defectum quoad alias
ſolemnitates, quæ ad ritum huius ſacra-
menti pertinent, eſt, ꝙ licèt omittens
ea, quæ ad ritum huius ſacramenti perti-
nent, ſcilicet tempus debitum, altare, &
veſtes, & huiuſmodi, grauiter peccet:
quia facit contra ſtatutum eccleſiæ, ta-
men ſi conficiat, nihilominus corpus
Chriſti conſecratum eſt, modo conſe-
crans ſit ordinatus, & adſit intentio, &
materia, & forma debita: ita eſt commu
nis ſchola Theologorum, ut refert Hen
ric. in cap. litteras, de celebr. miſſ. nu-
me. 4. & de veſtibus concordat Archid.
in cap. concedimus, de conſecrat. diſt. 1.
Ho-

Hoſtienſ. in d. cap. litteras, & hæc diximus ſub correctione ſanctæ matris Eccleſiæ, cum qua idem per omnia uolumus ſentire.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunii multiplex diuiſio.*
2 *Ieiunii praconia.*
3 *Ieiunia ab eccleſia indicta, & voluntaria quæ, & diſcrimen, num. ſeq.*
5 *Ieiunium debent quatuor concomitari, largitas, lætitia, hora, & menſura.*
6 *Ieiunium an ſoluatur per anticipationem temporis.*
7 *In ieiunio an ſit abſtinendum à quanto, vel à quali.*
8 *Ieiunium an cadat ſub præcepto legis naturæ, vel eccleſiaſtica.*
9 *Præceptum Eccleſiæ tranſgrediens, an ſemper peccet, & qualiter.*
10 *Ieiunii tẽpus quale, & an poſſit præueniri.*
11 *Hora comedendi in primis tribus diebus quadrageſimæ.*
12 *Ieiunio an ſatisfaciant qui diuidunt cibum, bis parum comedentes.*
13 *Presbyter vigilias populo annunciare tenetur.*
14 *Ieiunium in tribus caſibus non eſt laudabile.*
15 *A ieiunio eccleſiæ octo perſonarum genera excuſantur.*
16 *Præceptis medicorum an ægrotantibus ſit licitum uti.*
17 *Operarios conducentes ea lege, vt ſoluant ieiunium, non ſunt immunes à peccato.*
18 *Itinerantes an, & quando excuſentur à ieiunio.*
19 *A ieiuniis an excuſentur vxores.*
20 *Ieiunii in diſpenſatione an ſufficiat licentia presbyteri, & quæ cauſa ſufficiens.*
21 *Ieiunium, vel quadrageſimam violans ex neceſſitate, an excuſetur.*
22 *Ieiunii tempore non debet quis uti cibis exquiſitis, & voluptuoſis.*
23 *Ieiunium, & eleemoſina ſunt duo præcipua quibus Deus placatur.*
24 *Ieiunans die Dominico, vel ex iniuncta pœnitentia, an peccet.*

De quibuſdam Deciſionibus circa ieiunium. Cap. XVI.

1 PRima, ieiunium multiplex eſt, ſ. neceſſitatis, † vt in medicis, qui ieiunant, vt ſanitatem corporis conſequantur. Virtutis, vt in bene, & prudenter, & mediocriter viuentibus. Superſtitionis, vt in Hypocritis, qui ieiunant vt aliis boni videantur, de quibus meminit Matt. in euang. Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes; Fatuitatis ut in indiſcretis; Corporalis vtilitatis, ut in pinguibus, & auaris, qui ieiunant ut marſupium ſuum augeatur, & neſciũt cui congregẽt diuitias, Hoc ieiunium fit Diabolo, non Deo. Primum eſt, indifferens, vt quia cauſa infirmitatis, uel indigentię ſolum aſſumitur, ꝙ quidem poteſt eſſe inductiuum ad bene operandum, ut inquit Grego. Fęlix neceſſitas, quæ ad meliora cogit. Aliud eſt laudabile, uidelicet diſcreta, & moderata abſtinentia à cibo, & potu, quod fit à bene, & prudenter uiuentibus, & à pinguibus, ut ſubiiciatur caro ſpiritui, & mens erigatur ad ſuperiora, & tale ieiunium eſt bonum. unde Iſidorus lib. 1. de
2 offi. dicit: ieiunium eſt res † ſancta, opus cęleſte, ianua regni, forma futuri. Et Ambroſ. in lib. de Elia, & ieiunio, dicit, quòd ieiunium eſt magiſterium continentiæ, humilitas mentis, caſtigatio carnis, ſenilis gratia, iuuentutis cuſtodia, infirmitatis alleuiamentum. Aliud eſt deteſtabile, ut in Hypocritis, qui propter uanam gloriam ieiunant: & in auaris, ut burſæ parcant. Hæc Archid. in cap. ieiunium, nu. 2. & Turrecr. in cap. ſunt tibi, de con ſecr. diſtin. 2. Rayn. in ſum. de ſatisfact.
3 Secunda. Ieiunia † quædam ſunt indicta, & neceſſaria, & quædam uoluntaria. Indicta, & neceſſaria ſunt, ieiunia quatuor temporum, quæ à uetetibus initium habuerunt, 86. diſt. cap. ieiunium. Item uigilię omnium Apoſtolorum, præter exceptas, cap. 1. & 2. de obſeru. ieiun. Item vigiliæ ſolemnes, ut natiuitatis Domini,

mini, Aſſumptionis glorioſæ Virginis, beati Ioannis Baptiſtę, beati Laurentii, omnium Sanctorum, & Quadrageſima integra, & uigilia Pentecoſtes, quę hodie communiter ieiunatur de conſuetudine approbata, & nos aliàs diximus in noſtris Deciſ. in 1. parte, lib. 2. de ieiunio. Voluntaria verò ieiunia dicuntur illa, ad quæ aliqui voto, uel propoſito ſe aſtringunt, uel etiam quę pręter indicta à ſacerdotibus iniunguntur, 82. diſt. c. presbyter, ita Hoſt. in rubr. eod. tit. num. 6.

4 Differunt tamen hæc ieiunia, † quia ieiunia indicta, id eſt, ab eccleſia inſtituta, non poſſunt redimi pecunia, vel commutari, niſi cauſa, uel neceſſitas ſubſit in ieiunante, exemplum de cauſa, eſt ieiuniũ feſti, quod eſt die lunę, fit in ſabbato, c. 1. eod. tit. Sed uoluntaria ieiunia etiam ſine cauſa poſſunt redimi authoritate ſuperioris, dummodo ſubſit utilitas ieiunanti redimere, ita tex. extr. de uoto, cap. 1. Sic ieiunia uoto confirmata poſſunt ex cauſa diſpenſari: vnde Alexander Papa diſpẽſauit cum rege Lodouico, qui ex uoto ieiunabat in pane, & aqua, nec poterat eſſe lętus illa die, nec audire cauſas, nec facere iuſtitiam, pariter ieiunia impoſita in foro pœnitentiæ, & poſita in foro iudicii exterioris, ut in caſu in d. cap. presbyter, poſſunt redimi pecunia, aut etiam alio bono ęquiualenti, uel ieiunio per alium facto. ita glo. in d. cap. presbyter. Verum in ieiunio impoſito in foro pœnitentię à ſacerdote, & ieiunio impoſito à canone, & in ieiunio impoſito à canone authoritate canonis eſt aliqua differentia: quia in primis duobus, non poteſt fieri commutatio propria authoritate, ſed requiritur, & cauſa, & authoritas presbyteri ſui, argum. de pœnit. diſt. 6. cap. 1. uel cuiuſcunque alterius presbyteri, ſi hoc obtinuit ab illo, qui ſibi impoſuit pœnitentiam, ſed in ieiunio impoſito à canone authoritate canonis iſtius fieri poteſt commutatio, unde dicebat Io. Faber, quòd à iure optionem habet, unde liberatur præſtando quod uellet, arg. ff. de iure dot. l. plerumque, ff. de optim. leg. l. 2. Turrecrem. & Præpoſ. in dicto cap. presbyter.

5 Secunda. Ieiunium debent quatuor concomitari † largitas, lætitia, hora, & menſura. De primo, dicit Hieronymus, quod manducaturus eras, ſi non ieiunares, da pauperibus, ut ieiunium tuum ſit ſaturitas animæ, non marſupii lucrum, & Greg. illud quid tibi ſubtrahis, alii largito, ut unde caro tua affligitur, inde indigentis proximi caro releuetur. De ſecũdo, dixit Dominus. Math. c. 6. ſcilicet, de lætitia, cum ieiunatis, nolite fieri ſicut Hipocritæ. De tertio, ſcilicet hora, legitur. 1. Reg. 14. ꝙ Ionatas, qui præuenit horam, adiudicatus fuit morti, an verò horam præueniendo, quis frangat

6 ieiunium, & ſic anticipatio † temporis ſoluat ieiunium; Dic, quòd ſic, per text. in cap. ſolent. verb. nullatenus, quod idem eſt ꝙ nullo modo, nulla ratione de conſecr. diſtin. 1. facit text. in cap. quinque, de conſecr. diſt. 5. Archid. & Turrecrem. in d. cap. ſolent, & ratio eſt: quia ille ſecundum S. Thom. in 2. 2. q. 147. art. 7. ieiunium ſoluit, qui determinationem eccleſiæ non ſeruat, vnde cum eccleſia inſtituerit certum tempus comedendi ieiunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, ieiunium ſoluit. Non tamen eccleſia intendit arctare ad ſubtilem temporis inſpectionem, nec oportet aſtrolabium accipere ad horam commeſtionis cognoſcendam, unde ſufficit ſi circa horam illam, quam eccleſia inſtituit, ieiunans ſumat cibum, etiam ſi aliquantulum propter aliquam neceſſitatem anticipat. Mẽſura etiam requiritur, vnde Aug. Mens auiditate ciborum laſſata perdit orationis uirtutem. An uerò ſit abſtinendum

7 à quanto, † uel à quali, dicit Card. in c. non dico, de conſecr. diſt. 5. nu. 1. quòd ſecundum conſtitutionem eccleſiaſticam magis abſtinendum eſt à quali. i. delectatione ciborum quàm à quanto, ſecundũ autem legem uirtutis ſobrietatis diſtinguendum eſt de quali, & de quanto. Quoniã autem quæritur de quali, & quanto illicito, aut licito, in illicitis magis eſt abſtinendum à quali, quàm à quanto, unde

de maius peccatum eſt tempore ieiunii comedere unum morſellũ carnis, quàm comedere multum de licitis: ſi autem loquamur de quali, & quanto licito, tunc videtur, quòd non ſit dare regulam generalem, nec potuit determinare eccleſia à quo magis eſſet abſtinendum, quia aliqui plus delectantur in quanto: ſunt enim nonnulli ita edaces, quòd non quærunt niſi ſuperfluitatem, aliqui verò magis delectantur in bono, & ſufficit eis parum, dummodo ſit delectabile, & ſuaue: vnde magis delectantur in ſuauitate ciborum, quàm pluralitate, & ideò illis, qui proniores ſunt ad edacitatem magis virtus eſt abſtinere à quanto, illis verò, qui plus delectantur in ſuauitate, maior uirtus eſt abſtinere à quali.

Tertia. Ieiunium in communi cadit
8 ſub præcepto legis † naturæ, ſed determinatio temporis, & modi ieiunandi, ſecundum conuenientiam, & utilitatem populi chriſtiani, cadit ſub præcepto iuris poſitiui, & ideò eſt ab omnibus obſeruãdum ſub peccato mortali, cap. 2. de maio. & obed. cum ſit inſtitutum à Prælatis eccleſiæ, ad quos pertinet ſtatuta facere, quę ſint honeſta, æqua, poſſibilia, rationabilia, & pertinent ad communem utilitatem fidelium in ſpiritualibus bonis, & hoc eſt ieiunium eccleſiæ, de conſecr. diſt. 5. cap. Quadrageſima, & cap. ſeq. An
9 verò tranſgrediens præceptum † ieiunii indictum ab eccleſia, peccet mortaliter? Reſpond. quòd præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo ab ordinatione legis, intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu, uel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat, vnde fit quòd tranſgreſſio ieiunii poteſt contingere ſine peccato, ut quando cum rationabili cauſa cum diſpenſatione, aliquando autem ſine mortali, cum ueniali, aliquando cum mortali, & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, quibus homo inducitur ad frangendum ieiunium. Hæc D. Tho. 4. diſt. 15. q. 3. art. 1. q. 4.

Quarta. In ieiuniis aliorum temporum, quàm Quadrageſimæ † non cogitur aliquis ieiunare, niſi vſque ad meridiem, vt diximus, lib. 2. cap. 37. num. 35. non tamen ſecundum ſubtilem examinationem, ſed ſecundum groſſam exiſtimationem, ſufficit enim circa horam illam, quam quidem horam poſſet aliquantulũ etiam præuenire, ſi fortè propter infirmitatem, vel ætatem, aut aliquod huiuſmodi, hoc eis magnum grauamen cęderet, quia tunc, vel eſſet eis in ieiunio diſpenſandum, vel vt aliquantulum præueniret horam, ut dicit Card. in cap. ſolent, de conſecr. diſt. 1. num. 1. Ad tertium, ſed tempore Quadrageſimæ ſtatutum eſt, ut poſt nonalem Miſſam ſtatim cantentur Veſperæ, & poſtea comedatur, d. cap. ſo-
11 lent, ſed dubitatur quid de tribus † primis diebus in principio Quadrageſimæ, vbi Veſperæ cantantur tempore conſueto, vide glo. ibi, quæ arguit, quòd ſi quis comedit ante, ſit excuſatus, quia qui ſoluit ante tempus, plus ſoluit, Inſtitut. de act. §. ſi quis agens, ita in caſu noſtro, qui comedit ante, videtur plus facere, ſed iſtud non eſt verum, quia dies iſta, vel hora non eſt appoſita in fauorem ipſius debitoris, & ideò ante tempus non po-
12 teſt ſoluere. An verò circa † ieiunia indicta ab eccleſia poſſit ſtatui, quòd qui bis parum comedunt ſatisfaciant ieiunio, ſicut faciunt Ciſtercienſes, qui ad remouẽdum ſcandalum, & charitatem conſeruandam, ſtatuerũt, quòd illi, qui aliquid faciunt, vt præguſtent aliquid, nec frangunt ieiunium ab eccleſia indictum, quã quidem præguſtationem vocant mixtũ, credit Innoc. in cap. 1. de obſeru. ieiun. num. 4. quòd ſoluant ieiunium, niſi ex cauſa, ut in Ciſtercienſibus, & hoc ea ratione, quia ſic uſu ieiunantium approbatum eſt, hinc videmus & in miniſtris magnatum, qui quandoque ad euitandũ toxicum, & ſuſpicionem toxici præguſtant cibaria coram Dominis ſuis appoſita, uel quæ ex parte ipſorum aliis repræſentant

ſentant, qui intelliguntur nihilominus ieiunare. ita Hoſt. in rubr. de obſeru. ieiun. num. 11. & ibi Zabar. ſic qui parum comederet, & poſtea ad mandatum faciẽdum ſurgeret quo facto ad menſam rediret, & comeſtionem inceptam perficeret, certè talis ieiunans diceretur, ſecundum Hoſt. qui ita not. in ſum. de obſeru. ieiu. §. quando, verſ. tota. & c. ſic ualetudinarii, quorum natura remanſit debilis ob infirmitatem, excuſantur, ſi cibum diuiderent, nam ſi daretur eis una uice totũ ſimul quod eſt neceſſarium ſuſtentationi naturæ, grauaretur natura, & ſi pluribus vicibus datur, confortatur, & vigoratur, quod idem dicendum de infirmis, uel debilibus, etiã in illis infirmitatibus, in quibus abſtinentia confert. Rurſum idem dicendum eſt de ſenibus, quia ſi totus cibus, quem natura eorum requirit, pro die naturali ſimul ſumeretur ab eis, nimis obtunderetur in eis. & grauaretur calor naturalis, & non poſſet cibum digerere conuenienter. Richar. 4. diſtinc. 15. q. 3. art. 4.

13 Quinta. † Presbyteri cum ſacras feſtiuitates populo annunciant, ieiunium vigiliarum omnino ſeruare moneant, cap. ieiunia, vbi Arch. de conſecr. diſt. 5. Quæ quidem vigilię ſunt ieiunandę in die ſuo, niſi in Dominica venerit, quia tunc licèt tale ieiunium non poſſit commutari, vel redimi ſine cauſa, poteſt tamen transferri, ſiue commutari de die in diem, puta, quando vigilia inciderit in diẽ dominicũ, tunc enim ieiunatur ſabbato præcedente, cap. 1. eod. tit. Quod ſi quis obiiciat tali caſu nullo pacto eſſe ieiunandum. nam dies dominicus, qui medius eſt inter feriam ſecundam, in qua eſt feſtum, & diẽ ſabbati præcedentem, in qua mandatur ieiunium celebrari, debet impedire ſeruitutem ieiunandi, ſicut & locus ſacer impedit ſeruitutem itineris, cum per eũ locum ſeruitus deberi non poſſit, ff. de ſer. l. ſeruitutes, §. ſacri. Sic locus medius impedit pollutionem cęmeterii, c. uni. de conſec. eccleſ. uel alt. Reſpondetur, quòd ieiunare non eſt ſeruitus, ſed debitum, & ideò ſi non poteſt ſolui uno die, alia die eſt ſoluendum, 86. diſt. cap. ieiunium, verſ. & hoc ſciendum. facit text. in cap. cum dilecti, §. præterea, de dolo, & contum. vel ſi eſt ſeruitus, non eſt ſeruitus ſeruilis, & temporalis, quę potius obeſt animę, quàm prodeſt, ſed ſpiritualis, quæ nobilitat animam, cum ſeruire Deo, regnare ſit, & purgat animam, & ſaluat, 76. diſt. cap. ieiunium, cap. 1. & 2. de con ſecr. diſt. 2. Vnde tanquam fauorabilis, eſt amplianda. Facit, de reg. iu. li. 6. c. odia. ita Hoſt. Ioan. Andr. & Zabar. in cap. 1. eodem tit.

Sexta. Ieiunare non eſt laudabile, im-
14 mò vituperabile in tribus † caſibus, qui tanguntur in littera, cap. non mediocriter, de conſecr. diſt. 5. Primum eſt, quando per ieiunium ſubtrahitur id, quòd eſt neceſſarium naturæ, hoc enim non licet, ſicut nec interimere ſeipſum; unde ſi eſſet ieiunium tale, quòd induceret mortem, ſiue mortis accelerationem, & hoc eſſet ex intentione, eſſet peccatum mortale, ſed ſi pręter intentionem, dando operam rei licitæ, nullum eſſet peccatum; ita Bonau. in 4. diſt. 15. par. 11. q. 11. art. 2. c. 7. ſecundum eſt, quando per ieiunium ſubtrahitur id, quòd eſt neceſſarium ad ualetudinem corporis ſeruandam, habito reſpectu ad ea, quæ incumbunt officio ex ſocietate eorum, quibus homo conuiuit neceſſario agenda, ſicut cum quis tantum ieiunat, ut lectioni, pſalmodię, officiis communibus redditur impotens, ſiue ab aliis operibus impeditur, ad quæ obligatur. Hoc, enim vt ait Hiero. in d. c. non mediocriter, eſſet de rapina hoſtiam ſiue holocauſtum offerre. Tertium, cum, tanta abſtinentia obſeruatur in ieiunio, vt homo ab operibus impediatur, quamuis ad ea ex neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt etiam tale ieiunium, etſi non ſit illicitum, ut dicit S. Thom. & de hoc ieiunio dicit Hieron. in d. cap. non mediocriter errant, qui magno præferunt mediocre bonum, nonne rationabiliter homo dignitatem amittit.

15 Septima. Octo diſtingui poſſunt genera

15 ra perſonarum† quæ excuſantur à ieiunio eccleſiæ. Primo, ſunt pueri, Archid. in cap. ut ieiuni, de conſecr. diſt. 5. qui quamdiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt, ut in pluribus vſque ad finem tertii ſeptenii, non tenentur ad Eccleſiaſtica ieiunia ſeruanda, conueniens tamen eſt, vt etiam in hoc tempore ſe ad ieiunium exerceant plus, vel minus ſecundum modum ſuæ ętatis. Secundo, excuſantur infirmi, & debiles, quia infirmitas legi non ſubiacet, c. ſicut, diſt. 50. extr. de obſeru. ieiun. c. conſilium. An uerò fideli-
16 bus ægrotantibus ſit licitum † uti præceptis medicinæ artis: dic, quòd ſic, unde legitur de Auguſt. quòd conceſſit religioſis medicorum vti conſiliis, vt patet in ſua regula, verum pręceptis, ſiue conſiliis, quę darentur à medicis, quæ forent diuinæ legis diſpoſitioni, & prohibitioni contraria, ut puta ſi pręciperent aliquas ſuperſtitiones, quę prohibentur in cap. illud. 26. q. 2. aut aliqua animę ſaluti contraria, ut eſſent aliqua, quæ eſſent peccata mortalia, non eſſet vtendum talibus, vt extr. de pœnit. & remiſſ. c. cum infirmitas, dicitur, cum anima ſit multo pretioſior corpore, ſub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali ſalute aliquid ęgroto ſuadeat, quòd in periculū animæ conuertatur. Tertio excuſantur pauperes à ieiunio eccleſię, non quidem illi, ut ait S. Thom. qui poſſunt ſufficienter habere quod eis ſufficiat ad vnam comeſtionem, ſed illi, qui fruſtatim eleemoſynas mendicant, qui non poſſunt ſimul habere, quòd eis ad victum ſufficiat. Quarto excuſantur operarii, ut qui tenentur Dominis ſuis ſeruire laborando, ut ſerui, & ruſtici. Excuſantur etiam qui à Dominis coguntur ad talem laborem, ſi autem uoluntarie tales laborarent, non excuſarentur à ieiunio, niſi ſit tantus labor, quem non compatiatur ieiunium, & ſit propter ſuum, & ſuorum victum, & veſtitum neceſſarius, quorū eis incumbit cura, & non voluntarius propter cupiditatis lucrum, non autem
17 ſunt † immunes à peccato, qui nolunt operarios cōducere, niſi tali pacto, quòd ieiunium ſoluant, niſi ſit cauſa neceſſaria, quæ feſtinantiam operis pro labore expoſcat. Quinto peregrini, qui labore itineris adeò affliguntur, quòd ſimul
18 cum ieiunio itinerare † non poſſint, & itineratio ad aliud tempus differri commodè non poſſet, vt quia compellit exulare circa certum tempus, uel quia tempus ieiunii præoccupat in uia hominem, uel quia dies feſtus alicui imminet, ad quem ex deuotione homo pergere cupit, uel quia mora periculum in patria habet, vel ſpirituale, vel corporale, vel quia dies feſtus alicubi imminet, ad quem ex deuotione homo pergere cupit, nam ſi peregrinatio poſſet ſibi commodè differri, & tūc debet homo peregrinationem differre, ſi cum ea non poſſet ieiunare. Sexto excuſantur curſores equitum, quando trottant, ut dicit Petr. de Palud. quia labor multum conſumit, de humido, & nimis grauarentur vna vice ſumendo ad ſufficientiam, & ideo uidentur excuſari. Septimo excuſantur prægnantes, quia debent accipere cibum non tantum pro ſe, ſed etiam pro nutrimento fętus, ſecundo quia pręgnantes habent varia, & inordinata deſideria ciborum diuerſorum, & q̄nque ita intenſa, quòd niſi aliquo modo poſſent ſatisfacere apetitui, periculum poſſet eſſe de periclitatione fœtus. Vnde ſecundum Rod. pręgnantes, & nutrices, ſi timeatur notabiliter de periculo earum, ſi ieiunauerint, uel de fętu in utero, uel de puero ad ubera, non tamen poſſunt, ſed etiam tenentur ieiunia ſoluere, An uero mulieres uxores propter uirorum prohibitionem dimittere debeant
19 ieiunia † indicta ab eccleſia. Reſp. ſecundum Inn. in cap. 1. de obſeru. ieiu. quòd à uotiuis bene excuſantur, quia ſine eorū licentia uouere non poſſunt, vnde mariti poſſunt irritare, 33. q. 6. cap. noluit, & c. manifeſtum, ſed non excuſantur à ieiuniis indictis ab eccleſia, quæ ęqualiter indicuntur coniugatis & aliis, ſed tamen fortè propter uiri ſcandalum poſſet pres-

byter diſpenſare, arg. diſt. 50. c. ut conſtitueretur, Idem Hoſt. in gloſſa.

20 Octaua in diſpenſatione† ieiunii non ſufficit licentia ſimplicis presbyteri, etiã ex iuſta, cauſa, niſi ſumma neceſſitas immineat, ita, quòd ad exemplum ſine periculo non poſſit recurſus haberi. optimus tex. in cap. conſilium, de obſer. ieiu. ita Hoſtien. in cap. conſilium, de obſer. ieiu. qui etiam dicit, quòd cauſa ſufficiens ad diſpenſandum eſt infirmitas, naturæ debilitas, ciborum penuria, uel paupertas, peregrinatio, labor, & protractio menſę nimia, ut in ſeruientibus menſe nobilium, & huiuſmodi.

21 Nona. † Qui neceſſitate pręciſa, aut urgenti uiolat ieiunium aut quadrageſimam, in totum excuſatur à peccato, c.2. de obſer. ieiun. cap. quòd non eſt, de reg. iur. Parua autem, & leuis non excuſat, ſed alleuiat peccatum. Hinc etiam ſequitur, quòd propter neceſſitatem licitum eſt ſumere cibum à Iudęis, & infidelibus, ut notat glo. in cap. quã ſit, de Iudęis, ubi exiſtentes apud paganos prædicendi cauſa poſſunt recipere cibos ab eis, & etiã eorum ſocii, & hoc ex priuilegio ſpeciali, igitur in contrarium eſt ius commune, l.1. in fine, ff. ad municip. Hinc Dauid comedit panem propoſitionis propter neceſſitatem, quem non licebat comedere niſi ſolis ſacerdotibus, & non fuit ſibi imputatum in peccatum, vt 1. Reg. c.22. & 25. q.1. c. ideò permittente, §. his itaque. Et non obſtat 32. q.4. cap. ſicut ſatis eſt, ubi dicitur, quòd quis potius debet fame mori, quàm idolothytis veſci: quia reſpondeo illud eſſe verum, quando fieret dolo ad venerationem idoli: quia ſcriptum eſt. Vnum cole Deum. Sed propter neceſſitatem poteſt idolothytis veſci. facit quod traditur per gloſſam, & Doct. in d.c. ſicut. & ibi per Archid. qui dicit, modo cum horrore, & execratione illis veſcatur: quia eſt inculpabile iudicandum, quod neceſſitas intulit. 30. q.1. cap. ad limina. iux. fi. Sed notandum, quòd tanto tempore debet durare effectus neceſſitatis, quanto durat neceſſitas. 1. q. 1. cap. quod pro neceſſitate. & q. 7. cap. quod pro remedio. & ibi vide gloſſam, quæ multa iura allegat ad hòc, facit regula generalis, cap. cum ceſſante, de appell.

22 Decima. † Ieiunii tempore, & pœnitentiæ quis non debet vti cibis exquiſitis, & voluptuoſis, ita not. in cap. 2. extra, de homic. pro quo, vide etiam bonam gloſſam in c. denique. diſt. 4. in verbo, cęterum piſciũ eſus. & in verbo, denique, qui à carne abſtinet: nam cibi quadrageſimales inducti ſunt ad macerandam carnem, cohibendum libidinem, & concupiſcentiam, ideò non debent eſſe multũ delicati. Dicunt tamen Doct. in d. cap. denique, quòd per hoc non ſoluitur ieiunium, ſed quia multum expenditur in iſtis, & voluptuoſè comeduntur, ille, qui hoc facit, aliquantulum peccat.

23 Vndecima. † Duo ſunt in quib. Deus præcipuè placatur, voluntaria, & larga eleemoſinã, & ieiunium, ex quibus uitia comprimuntur, & mens eleuatur ad contemplationem, ita notatur in d. cap. 2. extr. de homic. pro quo facit id, quod ſcribit beatus Ambroſius, quod legitur in tertia Dominica Aduentus, vbi dicit: nullum enim tam graue delictum, quod non purgetur abſtinentia, & eleemoſinis extinguatur. Et Hieron. Saccus, & ieiunium ſunt pœnitentię, & auxilia peccatorum, & ſi ex duobus neceſſariis unũ eſt ſubtrahendum, magis eligam ieiunium abſque ſacco, quàm ſaccum abſque ieiunio.

24 Duodecima. Ieiunãs die † Dominico peccat mortaliter, ſi hoc facit in contemptum ipſius diei, uel ex quadam ſuperſtitione putãs, quòd tali die ex debito, uel obſeruantia ſit ieiunandum, cap. ſi quis tanquam, cap. ſi quis presbyter, diſt. 31. ſecus autem ſi hoc faceret cauſa neceſſitatis, uel deuotionis, ut not. in dicto cap. ſi quis presbyter. & in cap. utinam, diſtinct. 76. Sed quid ſi presbyter alicui iniungat, ut ieiunet diebus Dominicis, an ille teneatur ieiunare? dicit Hugo in dicto cap. ſi quis tanquam, quòd ipſe non

tenetur

tenetur ieiunare, niſi talis ſponte voluerit ſubire tale mandatum, facit text. in cap. fin. de obſeru. ieiun.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria quid ſit. ſi in genere ſumatur. Et quot modis ſumatur.*
2 *Iniuria tripliciter fit re, verbis, & literis.*
3 *Iniuria realis multiplex.*
4 *Iniuria vt ſit enormis, ſeptem ſunt conſideranda.*
5 *Iniuria an ſit peccatum.*
6 *Iniuria facta vni de cognatione, videtur facta omnibus de illa cognatione.*
7 *Pro iniuria facta ſeruo, competit actio Domino, & facta filio, patri, nu. ſeq.*
9 *Monacho facta iniuria non competit actio. Sed monaſterio, niſi in caſibus.*
10 *Monachus iniuriam ſibi factam remittere non poteſt. Sicut nec filius.*
11 *Iniuriarum actio competit ſi quis infert iniuriam ſiue verbis, ſiue factis.*
12 *Iniuriarum actione, an teneatur qui dicit aliquod conuitium verum.*
13 *Iniurias proprias vindicare illicitum ſemper.*
14 *Repraſaliæ de ſe ſunt prohibitæ, tribus tamen concurrentibus ſunt licitæ, nume. ſeq.*
16 *Mutilare aliquem membro in quibuſdam caſibus licitum.*
17 *Iniurias illatas an ſemper ſuſtinere quis debeat, & nu. ſeq.*
19 *Iniuriam quis remittat, an ſolus patiens, vel alii, num. ſeq.*
21 *Iniuria quibus in caſibus præſumatur remiſſa.*
22 *Iniuria remiſſa in foro conſcientiæ an operetur in foro contentioſo.*
23 *Conuitium dicens, verum extra iudicium per libellum famoſum an puniri debeat.*
24 *Ab iniuriarum actione vt quis eximatur quæ neceſſaria.*
25 *Conuitium dicens per libellum famoſum quadruplici pœna punitur.*
26 *Libellum famoſum inueniens, & non lacerans multis pœnis afficitur ſi manifeſtauerit, niſi in caſibus.*
27 *Contumeliam opponens, per viam exceptionis, & non probans, tenetur actione iniuriarum.*
28 *Iniurianti mihi ſi dico tu mētiris, ſi dico verum, non teneor actione iniuriarum.*
29 *Offendens poteſt ſe ſubiicere iudicio offenſi pro ſatisfactione iniuriæ. Limita.*
30 *Verberibus alterius voluntariè ſi ſe ſubiiciat vnus de domo, an alii eiuſdē domus poſſint agere actione iniuriarum.*
31 *Iniuriam alicui alteri inferre intendens, ſi alteri inferat, tenetur actione iniuriarum.*
32 *Vituperans aliquem iniuſte, ad quam reſtitutionem teneatur.*
33 *Intentans caſtitatem mulieris, eam blando ſermone interpellando, tenetur actione iniuriarum.*
34 *Inſectans mulierem, poſt eam vadens quocunque uadit, tenetur iniuriarum.*
35 *Iniuria publica qualiter propulſanda. & qualiter perſonalis, nu. ſeq.*
37 *Ab iniuria inferenda ſi ſolo verbo quis poſſit liberare, vel facto, an teneatur.*

De Iniurijs. Cap. XVII.

SVbſequenter conſiderandum eſt de aliis iniuriis, quæ committuntur in perſonam proximi, quæ etiam implicitè prohibentur, cum dicitur: Non occides, ut patet Matt. 5. De quibus licet plura dixerimus in noſtris deciſ. lib. 2. c. 49. cap. 72. & multis aliis in locis, tamen collectim, & magis nunc diffusè tractando more noſtro ſolito aliqua ad faciliorem intelligentiam præmittemus, deinde deueniemus ad deciſiones. Igitur præmitto primum, quid ſit iniuria. Et tex. Inſt. eod in prin.
1 dicit, quòd † iniuria generaliter dicitur omne id, quod iure non fit. Et idem probatur in l. 1. 2. & 3. & in l. 4. §. 1. ff. ad leg. Aquil. Specialiter autem diuerſis modis dicitur. Aliquando appellatur contumelia à contemnendo dicta, aliquando dicitur culpa, vt in l. Aquilia damnum iniuria dicitur. Et ſic aliquando Synonime accipitur pro damno dato, vt l. 5. §. iniu-

riam. ff. ad leg. Aquil. Aliquando iniquitas, & iniuſtitia. Si enim iudex, vel prætor contra aliquem non iure pronunciat, iniuriam feciſſe dicitur, tex. eſt Inſt. eod. in princ. Et quandoque etiam vſucapio, & præſcriptio iniuria appellatur, vt l. 1. ff. de nego. geſt. Secundo ſciendum eſt,
2 quòd iniuria † ſecundum communem ſententiam Doctorum fit tripliciter re, verbis, & literis. Re fit iniuria, quoties manus infertur. Puta ſi quis pugno, aut fuſtibus aliquem læſerit, ſeu verberauerit, aut alicuius poſſeſſionem inuaſerit, ſiue aliquem perſonaliter fugauerit, aut pudicitiam pacto aliquo attentauerit, & aliis pluribus ſimilibus modis, vt Inſtit. eod. §. 1. Verbis autem ſecundum Hoſt. in ſum. eo. tit. fieri dicitur, quando conuitium fit. Et dicitur conuitium à Collectione vocum, cum enim in unum voces conferuntur, ſpecialiter conuitium dicitur, quaſi conuoтium. Huius autem iniuriæ verbalis ſunt multæ ſpecies, contumelia, ſeu conuitium, criminatio, improperatio, diffamatio, detractio, ſuſurratio, deriſio, ſeu eluſio, maledictio, ſeu blaſphemia. De quibus diximus lib. 3. a. c. 137. uſque 144. & lib. 2. c. 19. De ipſis etiam duabus ſpeciebus iniuriarum loquitur tex. in l. item apud Labeonem. §. iniuriarum. ff. de iniur. l. & ſi non conuitii. C. eod. ti. Vnde Greg. ſuper Iob dixit: Aliquando plus turbant uerba, quã uerbera. Iniuriam vero literis ille inferre dicitur, cum quis libellum, carmen, vel hiſtoriam, ſeu fabulam ad iniuriam alicuius ſcripſit, compoſuit, vel edidit, uel dolo malo fecit, ut quid eorum fieret, puta, quia dimiſit famoſum carmen in platea: Et hæc probatur in l. 1. C. de famoſ. libel. c. quidam maligni. 5. q. 1. & in l. itẽ apud Labeonem. §. ait prætor. ff. eod. Tertio notandum, quòd iniuria realis multiplex
3 eſt: nam quandoque dicitur † atrox. Non nunquam mediocris. Item leuis, & leuiſſima, ut nos diximus li. 2. c. 49. nu. 51. Sed tamen aliqua addendo dicimus, ꝙ iniuria atrox, ſiue enormis, & grauis dicitur. Si oculus percutiatur, ſi fuſtibus cedatur, ſi in foro, vel in conſpectu iudicis percutiatur, §. atrox, Inſt. de iniu. ſi in Eccleſia, vel cemiterio uerberetur. Hoſt. in ſum. de ſent. excommun. §. quis poſſit abſoluere. Item ſi ſubditus in ſuperiorem manus iniiciat, non ſolum in Epiſcopum, vel Abbatem, ſed etiam ſi filius in patrem, vel diſcipulus in magiſtrum, & ſic iniuria atrox dicitur reſpectu perſonarum. vide de calum. c. 1. in glo. 2. uide de except. c. exceptione ſuper vlt. glo. Et in §. quædam iniuria facta per liberũ dicitur quandoque leuis, quæ facta per ſeruum grauis dicitur: quia creſcit contumelia ex perſona facientis. Item iniuria atrox dicitur non ſolum illa, per quã opprimitur perſona, ſed etiam illa, per quam ipſe, vel parentes ſui bonis ſpoliantur propriis, vel per quam ipſe priuatur dignitate, aut beneficio proprio. Item eſt atrox iniuria, ſi propter factum alterius quis compellitur exulare, ita eſt tex. apertus in c. tanta, de exceſſ. prælat. & ibi no. Anton. de Butr. Rurſum dicitur iniuria grauis ex loco. Vnde ſi percuſſio eſt in capite, nam eſt nobilior pars corporis. l. cum in diuerſis. ff. de relig. & ſumpt. fun. dicitur iniuria atrox: vulnus enim in capite eſt lethale, & raro liberatur qui percutitur in capite, ſic quòd ex percuſſione cadat alias enormiter, ut dicit Anton. de Butr. in c. ſignificaſti, num. 21. de homic. Leuis autem iniuria dicitur, quando par parẽ, non ſubditus, non ſubditum, in loco priuato, non coram iudice pleno ictu percutit malo animo, & ex deliberatione citra tamen ſanguinis effuſionem. Leuiſſima vero offenſa poteſt reputari, ſi quis ponat leuiter manus ſuper clericum malo animo, vel accipiat eum per veſtes, vel habenas, uel per manum, uel brachium, vel quid ſimile, & ipſum leuiter trahat dicendo, quod ſi non eſſet ob reuerentiam Domini, vel metũ Canonis ſi quis ſuadente, quòd uſque ad feces eum verberaret, uel faceret verberari. Et hoc intelligi poteſt ubi par eſſet qui talia uerba protulit, & eum traxit, ſecundum Hoſt. in ſum. de excom. §. quis poſſit ab hac abſol-

ſoluere. Subdit etiam quod in his iniurijs præter homicidium,& membri mutilationem committendum eſt arbitrio iudicis. Tu uero dicas, ꝙ quamuis hęc uerba. Atrox,grauis,enormis,leuis,& leuiſſima recipiant intellectum ſecundum ſubiectam materiã, habita relatione ad qualitatem perſonarum, & cauſæ, ut per Bart.in l.admonendi. ff.de iureiur. & latiſſime per Mar. Soc.in cap.fin.eod.titu. Tamen ad conſiderãdam grauitatem, & enormitatem iniuriæ, ſeptẽ principaliter
4 ſunt conſideranda, † & primo conſideranda eſt cauſa percuſſionis, nam læſio, quæ fortè iudicanda eſſet leuis, ex cauſa fortè iudicabitur grauis, ſeu leuiſſima. facit cap.ex tenore, in fi.de ſenten.excom. Exemplum, ſi laicus defendendo ſe aduerſus clericum exceſſerit moderamen inculpatæ tutelæ, & grauiter ipſum percuſſerit, ſed tamẽ exceſſus fuit ualde modicus, certè talis lęſio licèt in ſe abſolutè ſit grauis, tamen ex cauſa debet leuis, aut leuiſſima reputari, arg. eorum, quæ dicunt Doct.in l. I. C. unde vi. Vbi uult, ꝙ èxcedens modum debitę defenſionis, ſi interficit, non punitur de homicidio,ſed pœna extraordinaria. Secundo, conſideranda eſt perſona tam reſpectu offendentis, quàm offenſi: quia pupillus,arg.cap. quamuis, c.fin.de ſent.excom. quia eadẽ offenſa reputatur leuior reſpectu ſuperioris ad inferiorem,& grauior reſpectu inferioris ad ſuperiorem, ut patet ex his, quę diximus ſupra, num. 3. Item reſpectu clerici in clericum habetur conſideratio. Et dicit alibi Bald. quòd atrocior dicitur iniuria, quæ fit à pluribus, quàm ab uno, ita dicit in l. cum rationibus, C.qui accuſ.non poſſ.per l.ſi plures, ff.de iniur.quod dicit eſſe ſingulariter notandum. Cum commune ſit dictum, ꝙ multis graſſantibus locus eſt exemplo,ſci licet grauiori. Tertiò habenda eſt temporis conſideratio, facit cap. conſuluit, de offic.deleg. Vnde pro eadem ſpecie delicti grauius puniendus eſſet, qui die Veneris ſancti delinqueret, quàm qui die carniſpriuii. & qui die feriato, quàm qui die non feriato maximè celebri. facit, c.in nonnullis, de Iudæ. & de fer.per totũ. Quarto conſideratur duplex locus: primo locus delicti,quia grauior reputatur offenſa facta in eccleſia,ĩ foro,in theatro, in conſpectu magiſtratus, q̃ in loco priuato,d.§.atrox. Secundo reſpectu loci corporis, nã grauior reputabitur iniuria, una maxillata in facie, quã plures pugni in ſpatulis,uel ictus in capite, quàm in alia parte corporis, uel offenſio capillorũ in loco, ubi comæ nutriuntur. &c. uide quæ ſup.nu.3.diximus. Quinto, oportet habere qualitatis conſideratione͂. Puta ſi exceſſus eſſet notorius, gl. not. in c.cũ illorũ verb.mẽbri,de ſent.exc. Sextò,quãtitas percuſſionis,quia occiſio,mutilatio membri,oculi effoſſio dubio procul ſunt graues percuſſiones. Mutilatio digiti,cũ fieri nõ poſſit ſine magna ſanguinis effuſione,gl.in d.c.cũ illorum. Septimo,ſi percuſſio ſit ſcandaloſa. Quapropter cũ hæc oĩa veniant conſiderãda, fit ut percuſſio, & iniuria an ſit grauis,uel leuis, ſit remittenda arbitrio iudicantis, ut uult Innoc.
5 & Hoſt. ibi. An uerò iniuria † ſit peccatum. Dico, quòd loquendo de iniuria corporali,regulariter eſt peccatũ mor. cum ſit contra iuſtitiam, niſi excuſet modicitas,vel ſubreptio, & animus non inferendi iniuriam. Sed de iniuria uerbali, Aſtenſ. lib. 2. de contum. ſecundum Tho.dicit, ꝙ in peccatis verborum multum cõſideratur affectus, ex quo affectu proferat quis verba: nam ſi contumelia, uel conuitium de ſui ratione importat quandam dehonerationem, ſi intentio proferentis ad hoc feratur, eſt peccatum mortale; ſicut rapina,& furtum: Non.n. minus homo amat honorem ſuũ, quàm rem poſſeſſam,unde meretur pœnã inferni, ſecundum illud Matt. 5. Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. At ſi nõ animo dehonorandi dixerit uerbum conuitii,ſed fortè propter correctionem,uel aliquid huiuſmodi, hoc põt eſſe q̃nque ſine peccato. Vnde Dñs Apoſtol. Luc. 24. O ſtulti, & tardi corde &c. Poteſt etiam eſſe peccatum ueniale, ut ſi ſit

verbum leue non multum dehoneſtans, & ſit prolatum ex quadam animi leuitate, ſine firmo propoſito aliquem dehoneſtandi, & cum aliquis intendit per huiuſmodi verbum aliquem contriſtari. Vnde requiritur diſcretio, vt homo modeſte utatur huiuſmodi verbis, quia poſſet eſſe ita graue conuitium quòd per incautelam prolatum honorem eius, cōtra quem diceret auferret, & tunc homo peccare mortaliter poſſet, etiam ſi dehonerationem alterius non intenderet. vt inquit Henr. in c. ſi culpa, nu. 5. & 7. de iniur. Quarto. Iniuria, quæ infertur, duplex eſt, priuata, uel publica. His ſic prælibatis deueniamus ad deciſiones, quarū prima ſit iſta. Iniuria facta vni de cognatione, videtur facta † omnibus de illa cognatione, l. lex Cornelia in princ. cum ibi no. ff. de iniur. facit etiam quod habetur in l. 1. cum ſeq. ff. de liber. cauſ. in quibus habetur quòd ſeruitus unius conſanguinei, vel cognati, porrigitur ad iniuriam, & dolorem omnium aliorum. Facit etiam quod notat Bald. in l. Raptores. C. de Epiſc. & cler. vbi dicit, quòd poſſum impune occidere inuadentem conſanguineum meum, allegat no. per Guil. in l. ut uim, de iuſt. & iu. Sic iniuria facta ſeruo, videtur facta Domino, & Dominus agere poteſt, vt not. in l. Dominum. C. de iniur. & in l. item apud. §. Prætor, & §. ſi quis, & §. interdum, & Inſt. eod. §. ſeruis. tradit Bar. in l. 1. ff. eod. ubi dicitur, quòd Dominus ciuiliter agere poteſt ſolum quando iniuria fuit illata ſeruo in contumeliam Domini, ſed criminaliter pro qualibet iniuria illata ſeruo poteſt Dominus accuſare, quia ſua intereſt. Pariter iniuria ſubdito facta uidetur facta dominis, ita Bar. in l. 1. ff. eod. qui hoc intelligit quando in contumeliam illorum fuit illata, uide 16. q. 1. c. reuertimini, per Bal. in c. 1. §. qui iniuria, de pac. iur. fir. in uſib. feu. ſic iniuria facta uni de collegio, videtur facta toti collegio, ita gl. 1. de pœnit. diſt. 1. cap. vulgaris. Turrec. per illum tex. in c renouantes, diſtin. 22. Oldr. conſil. 66. quod incipit, An ex delicto.

6 (margin, beside "tione, videtur facta † omnibus")

7 Secunda. Cum iniuria facta † ſeruo videatur facta Domino, hinc ſequitur, quod Dominus agere poteſt, vt not. in l. Dominum. C. eod. Bar. in l. 1. ff. eod. Sic ſi iacente hæreditate fuit iniuria illata ſeruo, cui relicta erat libertas, per fideicommiſſum, hæres adita hæreditate, & non ipſe ſeruus agit pro tali iniuria, ſed ſi poſt aditam hæreditatem fuiſſet iniuriam paſſus ipſe, non hæres ageret pro iniuria, ut no. in l. 1. §. Labeo. ff. eod. Sic ſi aliquis irrogaret iniuriam colono. videretur facta Domino, quod intellige, ſi fieret in iniuriam Domini, ff. eod. l. item, §. pen. & antepen. Vnde Domino competeret actio iniuriarum, vt no. Innocen. in c. contingit, nume. 2. de ſenten. excommunic.

8 Sic pro iniuria facta filio cōpetit † actio patri, niſi pater eſſet uilis perſona, & filius in dignitate conſtitutus, De quo in l. ſed ſi diuus. §. filio. ff. eod. Tu vide gloſſam in d. cap. contingit, & c. parochianos, & glo. in c. cum illorum. in verb. paſſus, de ſent. excom. ubi plenè per omnes. Et nota quòd pro iniuria illata filio pater poteſt agere nomine filii, & ex perſona ipſius filii, & nomine proprio, l. ſi filius. ff. de procur. Ita Dom. Anton. in capit. 2. de uoto, num. ſexto. Poteſt etiam Pater agere pro iniuria illata filiæ quamuis ſit tradita nuptui, & maritus, ac filia agere poſſint, l. 1. ff. eod. l. 2. C. eod. Ita ſponſus pro iniuria illata ſponſę de præſenti, ut l. item apud Labeonem, §. ſpōſam, ff. eod. Socer etiam nurus nomine agere poteſt, §. patitur, Inſtitur. de iniur. Econtra autem vxor pro iniuria illata marito agere non poteſt, ut ibi: quia vxores à viris, non econtra, æquum eſt defendi, vt l. 1. & 2. ff. eod. Sic pro iniuria illata

9 Monacho † ipſe agere non poteſt, niſi eſſet in ſcholis de licentia Abbatis, uel longè abſens à monaſterio, ut ff. de iudic. l. ſi longius, & de ſepult. cap. fin. lib. 6. ſed Syndicus aget nomine monaſterii, ſicut Dominus nomine ſerui, Inſtit. de iniur. §. ſi ſeruus, & §. ſeq. & aget etiam ſi monachus remittit: ſicut pater agit non obſtante remiſſione filii, ff. de pact. l. in perſonam.

ſonam. Non enim vna actio conſumitur per aliam, vt ff. de iniur. l. 1. §. vlt. Pariter proprius Epiſcopus agere poteſt pro iniuria illata ſuo clerico. not. in cap. presbyteri, num. 2. de pœn. Cum iniuria illata clerico eccleſiæ cuius eſt clericus facta dignoſcatur, ut eſt tex. expreſſus in cap. 2. de foro compet. arg. cap. poſtulaſti, de Iudę. 2. q. 7. cap. accuſatio, in fi. Hinc fit, quòd licèt clericus remittat iniuriam ſibi illatam, nõ tamen præiudicium facit ipſi eccleſiæ, c. cum deſideres, §. fin. c. contingit. 1. de ſent. excom. ſic pro iniuria facta vni de collegio, collegium agere poteſt, quod intellige, ſi talis eſſet actus, qui reſpiceret contumeliam in ipſum collegiũ, not. Hoſt. in cap. vt famæ, de ſent. excom. & in ſum. eod. ti. §. ſed qualiter, facit cap. 2. de foro compet. quod not. Innoc. in d. cap. contingit. 1. Rurſum iniuria facta prælato videtur facta Capitulo in concernentibus honorem eccleſiæ, vnde Capitulo competit actio circa ea, quę concernunt eccleſiæ decorẽ, not. Ant. de Bu. in cap. dilecti, de maior. & obed.

10 Tertia. † Monachus iniuriam ſibi factam remittere non poteſt, ſicut nec filiusfamilias in præiudicium patris, ff. de pact. l. in perſonam, verum monaſterium illam remittere poteſt, arg. 12. q. 1. cap. nullo, & cap. non dicatis. Sicut & pater poteſt inuito filio remittere iniuriam ei factam, niſi ſit perſona vilis, & abiecta. l. ſed ſi unius, ff. de iniur. Pariter, de iniuria facta clerico actionem iniuriarum ſibi lęſo competentem, poteſt clericus remittere, ſed actionem eccleſiæ competentem nec Epiſcopus ſolus, nec ambo remittere poſſunt, ſed requiritur conſenſus Capituli, cum & ipſum læſum intelligatur, ita not. Hoſt. & Io. Andr. poſt eum in cap. cum deſideres, §. fin. Innocent. in cap. contingit el 1. de ſent. excom. Henr. eod. tit. cap. Parochianos. & ita intellige cap. Salonitanæ, diſt. 63. & cap. cum non ab homine, in fi. de ſent. excommun. & 23. q. 4. cap. ſi is qui prælatus.

11 Quarta. † Iniuriarum actio competit, ſi aliquis infert iniuriam etiam verbis, ſicut & factis, l. item apud Labeonem, §. iniuriarum, ff. de iniur. l. ſi non conuitii. C. de iniur. An autem teneatur actione iniuriarum etiam ſi id, quod obiicitur ſit uerum, verbi gratia, dicit: Tu es claudus, quamuis ſit claudus, habetur in l. eum qui, ff. de iniur. not. in Clem. 1. de priuil. vt Hoſt. in ſum. eod. tit. §. contra quas, & per glo. 11. q. 1. cap. ſi peccauerit, & 5. q. 1. in ſumma. & not. infra. Iniuriarum ẽt actione tenetur, ſi quis maſculum, vel fœminam impudicum facere tentauerit adulando, promittendo, vel alio modo, vel ſi ſollicitauerit, vel interpellauerit alterius vxorem vt ſecum coeat, etiam ſi effectus non ſit ſecutus, cap. ſi quis maſculum, cap. ſollicitatores, & ibi Arch. & Turrecr. de pœn. diſt. 1.

12 Quinta. Actione iniuriarum tenetur, † qui uocat alium latronem, periurum, Adulterum, Cucurbitam, Baſtardum, aut aliud conuitium verum, dicit, licèt ſit tale conuitium, quòd Reipublicæ interſit detegi, & puniri, ſi hoc dicit ad infamiam tantum, non accuſando, uel denunciando, aut excipiendo, quod patet ex eo, quia non dicendi cauſam habet, & ſic intellige l. 3. C. de iniur. & l. ſi quidem auiam, 1. reſpon. 6. q. 1. cap. ex merito, & cap. deteriores, Ad idem Matt. cap. 7. Omnia, quæcunque uultis ut faciant homines, & uos facite illis: quia defectus noſtros detegi iniurioſum, & inhumanum eſt, vt C. quando, & quibus quarta pars. l. 2. lib. 10. Item eadem ratione tenetur, & multo fortius, quando propulſaret tale conuitium, quod Reipublicæ non intereſt publicari, & quia uocat eam cucurbitam, ſi hoc faceret animo infamandi, per iura proximè allegata. At ſi tale eſſet conuitium, quod Reipublicæ intereſt detegi, & puniri, & tunc dicendo & probando tale conuitium per modũ accuſationis, vel denunciationis ad puniendum delictum, non tenetur, ſic intellige, ff. de iniur. l. æquinocentem, & l. quòd reipublicæ, C. de iniur. Et idem ſi excipiendo, & eum repellat à teſtimonio, extr. de teſt. cap. ex parte Adæ, uel ordine,

aut beneficio, cap. ſuper his, de accuſa. & ratio eſt: quia hoc à iure conceditur, nec uidetur iniuriari, qui vtitur iure ſuo, ff. de iniur. l. iniuriarum, §. 1. de reg. iur. l. nemo damnum, de elect. cap. cum eccleſia Vulterana. Rurſum nec actione iniuriarum tenetur, qui dicit aliquod conuitium, quòd intereſt Reipublicę detegi, & publicari, ſed non puniri, vt quia uocat eum leproſum, ſi hoc dicit non animo infamandi. Item nec tenetur ſi motus aliqua iuſta cauſa uocaret eum baſtardum, non cauſa infamandi eum, ſed ut ipſum ab hæreditate repellat, cap. cauſam quę, & cap. lator, qui filii ſint leg. Pariter, & multo fortius tenetur, qui dicit quod verum non eſt, vel non probat, quòd verum eſt, quia iſta duo æquiparantur quo ad forũ iudiciale, arg. ff. de teſta. tutel. l. duo ſunt Titii. de temp. ordin. c. ex tenore, in fi. & c. quæſitum, in fine. vide optimum conſ. Oldr. 53.

13 Sexta iniurias proprias † uindicare nullo modo licitum eſt, ſi uindicatio propriarum iniuriarum procedat ex paſſione iracundię facientis appetitum uindictę, pater, C. de Iudę. l. nullus, & in l. ſcientiam. ff. ad l. Aquil. Nam ut ibi dicitur. Tuendi duntaxat cauſa eſt licitum percutere aliũ, non ulciſcendi, ita Card. à Turrecr. in c. ſeditionarios. diſt. 45. & tali caſu iniuriarum ultio eſt peccatum mortale. d. c. ſeditionarios, 22. q. 2. cap. ſi quis per uetus, 33. q. 4. cap. cum in lege. Archid. in cap. Moyſes. 32. q. 2.

Septima. Quia repręſalię ſunt quoddã genus iniurię, ideo ſtatuamus hanc deci-
14 ſionem in hac materia. Repręſalię † ſunt contra naturalem æquitatem, intantum, quòd dicuntur prohibitæ, non ſolum iure ciuili, ut in auth. & omnino. C. ne uxor pro marito, ſed etiam de iure naturali, ut in cap. 1. de iniur. lib. 6. per quem determinat. ibi Archid. & ibi Io. Andr. quòd ille, qui ex repræſaliis aliquid conſequitur à non ſuo debitore, ſed ab alio, non poſſit ſalua conſcientia illud retinere, niſi illud reſtituat tanquam male ablatum, ut in d. cap. 1. & in Reg. peccatum,
15 de reg. iur. in 6. Tribus † tamen concurrentibus, repręſaliæ ſunt licitæ in foro cõ ſcientiæ. Primo, quòd ſint licito modo conceſſæ authoritate ſuperioris. Secundo, quòd ex iuſta cauſa. Tertio, quòd intentio eius, cui conceduntur ſit iuſta, & recta, & ita uidetur tenere D. Tho. 2. 2. q. 40. art. 1. De hac materia vide per Petr. de Anch. in d. c. 1. & per Io. And. in Reg. non debet, de reg. iur. in 6.

16 Octaua. Licet aliquo caſu † aliquem mutilare membro: & ſic inferre iniuriã realem: & primo, hoc licet publicæ poteſtati propter aliquod maleficiũ. Exod. 21. Oculum pro oculo. Secundo licet etiam priuatæ perſonæ ex voluntate eius, cuius eſt membrum, vel etiam eius, qui gerit curam ipſius præcidere membrum putridum propter ſalutem proprii corporis cõ ſeruandam, aliter verò nunquam licet. Vnde etiam in nullo caſu licet præcidere membrum propter quodcunque peccatum uitandum: quia ſaluti ſpirituali ſem per poteſt aliter ſubueniri, quàm per abſciſſionem membri: quia peccatum ſubiacet voluntati, vnde Chryſ. ſuper illud Matth. 19. Sunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnũ cœlorum, exponens dicit, i. non membrorum abſciſſione, ſed malarum cogitationum interemptione: Eſt enim obnoxius maledictioni, qui membrum abſcidit.

Nona. Iniurias illatas aliquis quan-
17 doque debet ſuſtinere † ſecundũ Thomam ſi expediens fuerit, non tamen tenetur ſemper hoc actu facere, vt haberi poteſt ex verbis Aug. li. de Sermone Domini in monte. Immò quandoque oportet iniuriam illatam repellere propter bonum contumeliantis, ſ. vt eius audacia reprimatur, & de cętero huiuſmodi non attentet. Secundum illud Prouer. 26. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam; quo caſu oportet repellere moderate ex officio charitatis, non ex cupiditate priuati honoris. Hęc Thomas. Attendendæ etiam ſunt conditiones conuitiantis, & conuitiati, & ſecundum hoc oportet conuitium ſuſtinere, vel non ſuſtinere. Si

enim

enim cōuitium dicatur à prouocato perſonæ pari, uel inferiori, vbi non eſt in iniuriā officii, & præſumitur de medicina morbi, ſiue intemperantiæ, ſuſtinendū eſt, & eſt meritorium, ſi verò dicatur ſuperiori in iniuriam officii, uel alii coram ipſo, & de remedio tēperantiæ nihil præſumatur ſi toleretur, non eſt ſuſtinendū; hoc autem difficile eſt cognoſcere cum infertur conuitium pari. Quando autem infertur inferiori, ſiue delinquens ſit inferior, ſiue non, ſuſtinere eſt optimum, ita inquit Henr. in cap. ſi culpa, de iniur. Et hęc circa iniurias perſonales, quę redundant in perſonam: quia ut dicit Chryſo. In propriis iniuriis eſſe quempiam patientem, laudabile eſt: iniurias autem Dei, diſſimulare, nimis eſt impium. Hoc tamen intelligendum eſt, quando iniuria illata perſonæ, ad ſolam perſonam pertinet, quia tunc vt diximus patienter
18 ſuſtinendum eſt. Quando † autē iniuria lata perſonæ redundat in iniuriam Dei, & eccleſiæ, tunc debet aliquis iniuriam propriam vlciſci, ut patet de Helia, qui fecit ignem deſcendere ſuper eos, qui uenerant ad ipſum capiendum, ut legitur 4. Reg. 1. & habetur in cap. ſi illic, §. ſed obiicitur, & c. Guilliſarius 23. q. 4. Similiter Eliſeus maledixit pueris ipſum irridentibus, 4. Reg. 2. Et ſimiliter Papa excommunicauit eos, qui ipſum in exiliū miſerunt. d. cap. Guilliſarius. Pariter ſi eccleſia lęditur, & tunc non patienter ſufferre tenetur Prælatus ſed ſe opponere, ſi poteſt, ut ſit paſtor, & non mercenarius. Et ſi nō poteſt, tenetur implorare brachium ſæculare, ſi ſperat ſe poſſe conſequi. ita Vulric. lib. 6. tract. 3. cap. 8. §. & ſi quidem, & ſeq. Sum. Confeſſ. lib. 2. de bellis, tit. 5. quæſtio. 56.

19 Decima. Iniuriam breuiter ille † remittere poteſt quo ad ſe, qui paſſus fuit iniuriam principaliter, & is, cui principaliter actio iniuriarum eſt indulta, poteſt ipſam iniuriam, & actionem remittere: quia rei ſuę quilibet eſt moderator, & c. ut in l. in re mandata. C. mand. facit etiā reg. qui poteſt, de reg. iur. Hinc infert, quòd Epiſcopus, ſiue clericus, licèt non poſſint expreſſe remittere iniuriam quo ad eccleſiam, c. Salonitanæ, diſt. 63. c. cū deſideres, in fi. de ſent. excom. tamen quo ad ſe poteſt expreſsè, & tacitè iniuriam remittere. i. ſatisfactionem quo ad pœnam ciuilem, vel pecuniariam, licèt ad id non cogatur, 91. diſt. c. ſi quis contriſtatus. 23. q. 8. cap. de occidendis. Quamuis rancorem omnem, & odium remittere teneatur, cap. fin. de pœnit. diſt. 5. Item & capitalem pœnam ob ſanctitatis gloriam remittere debet, C. de Epiſc. & cler.
20 l. ſi quis. Sed an † aliæ perſonæ, quæ poſſunt agere actione iniuriarum, pro iniuria etiam alteri illata poſſint actionē, & iniuriam remittere. Innoc. & commun. Doct. in c. contingit. 1. de ſent. excom. dicit, quòd non, in Epiſcopo, & Prælato, qui non poteſt remittere iniuriam factā clerico, uel eccleſiæ: quia procurator eſt, & non Dominus. & quia non debet poſſe facere conditionem eccleſiæ deteriorem. Ita videtur reſidere glo. 23. q. 4. c. ſi is, qui. Similem gloſſam habes in d. cap. contingit. 1. Ioan. And. idem tenet in cap. cum deſideres, de ſenten. excom. Marianus tamen Soci. in cap. olim, de iniur. diſtinguit, quòd poteſt remittere iniuriam, quæ principaliter illata fuit ipſi prælato in perſonam, nam licèt videatur facta eccleſiæ ſuæ, & omnibus eccleſiis ſuę diœceſis, ſi eſt Eps, tamē tacite, vt quia negligit agere, ſiue expreſſe poteſt remittere, nec aliquo modo tenebitur de ſuo ſatisfacere, & reſarcire. At iniuriam factam eccleſiæ ſuæ, uel clerico ſibi ſubiecto, ex iuſta cauſa poteſt illam remittere ratione adminiſtrationis ſuæ, maxime ante litem conteſtatam, cum non remittat aliquid, quod ſit in bonis eccleſiæ. Secus verò ſi ſine iuſta cauſa, & non haberet adminiſtrationem, & remitteret poſt litem conteſtatam, quia cum talis actio exiſtat in bonis, ideò huiuſmodi remiſſio dicitur donatio, quam facere non poteſt, cum faciat eccleſiæ conditionem deteriorem, ſed utrum pater iniuriam factam filio poſſit remittere, diximus ſupra, numero

mero 8. & de Monacho, num. 9.

21 Vndecima. Iniuria prçſumitur † remiſſa in his caſibus. & primus, quando poſt inimicitiam contractam, incęperint cōuerſari ſimul, ridere, vel ſimiles actus facere, nam tunc prçſumitur remiſſa iniuria, & facta reconciliatio. Bald. in auth. ſi dicatur, C. de teſt. uide Inſtit. de iniur. §. fin. ubi etiam gloſſa ſingulariter dicit, quòd ſi fuit remiſſa iniuria in ultima voluntate, licèt teſtator conualeſcat, non tamen reuireſcit iniuria, vide Ioan. And. in c. 2. de homic. in 6. Secundus per oſculū pacis datum in eccleſia intelligitur remiſſa iniuria, ita Guliel. dicit, per text. in l. ſi tibi decem, ff. de pact. Tertius per ſalutationem, quia per illam fit indignationis reconciliatio. 63. diſt. cap. cum Adrianus, not. Hoſtienſ. in cap. olim, de iniur. quod intellige, quando qui iniuriam recepit, non iraſcatur, nec moueatur, quia ſi iniuriatus recepiſſet iniuriam ad animum, & motus, & turbatus fuerit, & iniuriantem citari fecerit, & lis fuerit omnino conteſtata, non tollitur. ita Dom. Ant. in d. cap. olim. Quartus per tactum manus, Ang. in l. 1. ff. de pact. propter gloſ. ibi, in verſ. pactum, ibi, pro percuſſione palmarū. vide gloſ. fin. in cap. 1. de ſponſ. duor. & per tactum manuum præſumitur dilectio, gloſ. in cap. fundamenta, in verbo, dextra, de elect. in 6. Et iſta dicta intellige quantum ad æſtimationem iniuriæ, non autem quantum ad repellendum quem ab accuſatione propter dictum Innoc. in cap. cum I. & A. de re iudic. an autem iniuriatus, qui remiſit iniuriam, poſsit agere pro impenſis. Dic, quòd ſic, Zabar. in cap. 1. in fine. de iniur.

22 Duodecima. Iniuria remiſſa † in foro conſcientiæ: puta quis dixit ſuo ſacerdoti confitendo. Ego remitto omnem iniuriam, non operatur in foro contentioſo, & ſic actio non eſt ſublata, ita gl. in cap. quia præſulatus, 1. q. 4. & glo. in cap. 1. de maleſic. Adde Dom. Ant. & Innoc. in cap. de his, de accuſ. Fel. in cap. de cætero, de teſti. in uerb. Limita 7. nu. 10. vbi dicit, quòd vltio iniuriæ per uiam iuris non eſt in conſcientia prohibita, & ſic remittens in pœnitentia iniuriam ſimpliciter, poteſt adhuc agere actione iniuriarum: niſi eſſet facta plena remiſsio iniuriarum in foro pœnitentiali cum iuramento, quod prodeſt in foro pœnitentiali, quia potuit presbyter pro alio acquirere, ita not. Bald. in l. non ſolum, §. iniuriarum, ff. de iniur.

23 Decimatertia. Qui conuitium † dicit extra iudicium per libellum famoſum literaliter compoſitum ſiue proſaice, ſiue metrice, ſiue rhithmice, ſiue vulgares cantilenas, quæ redundant in famam alterius, ideſt bonam famam & opinionem, ſi verum dicit, quamuis ſecundum leges puniri debeat, C. de famoſ. libel. l. 1. & ibi not. & in l. eum qui, ff. eod. Tamen aliqui dicunt contrariū: quod uidetur placere Canoniſtis, 5. q. 1. c. 1. & 2. mihi aūt prima opinio verior videtur, ſcilicet, ꝙ prçter peccatum mortale teneatur actione iniuriarum: quia hic adeſt illud, quod eſt de ſubſtantia in actione iniuriarum, ſcilicet animus iniuriandi. Iniuria enim ex affectu facientis conſiſtit, l. illud, l. eū, qui, §. fin. ff. eod. Et cum animus probetur ex qualitate uerborum, & modo dicendi, ex quo uerba ſunt contumelioſa, ſtatur iſti præſumptioni, donec conſtet de contrario, ut not. in d. l. eum, qui. Non enim ſola veritas conuitii eximit aliquē ab actione iniuriarum, arg. l. quiſquis, C. de poſth. & de offi. Rectoris prouinciæ, l. iuſtiſsimos, ibi. cum dicit ſi uerè nocens fuerit, nec per libidinem. Et ſic 24 ad hoc, ut quis † eximatur ab actione iniuriarum, non ſolum requiritur ueritas conuitii, ſed quòd abſit libido, uel voluntas iniuriandi, bene facit, ff. quemad. teſtam. aper. l. 3. vbi quæ tangunt ignominiam alicuius, Imperator prohibet detegi: Non enim debet aliquis alterius infamiam ſine cauſa detegere. Et cum ex delictis conſideretur uoluntas, & non exitus, l. diuus ad l. Corn. de ſicar. uel dictum ſit bonum, & utile in ſe, ſi tamen malo animo, & modo fit, punitur, 23. q. 5. cap. relegantes. Sed tamen econtra non

curamus

curamus ſi factum, uel dictum ſit malũ in ſe, ſi tamen uoluntas iniuriandi abſit, l. illud, §. 1. & 2. ff. eod. Mens enim & uoluntas magis ſunt attendenda, quàm factum, 15. q. 6. cap. 1. in fi. 23. q. 8. cap. qui occidit. Quare ex his omnibus concludendum videtur, ꝙ qui conuitium verũ de aliquo dicit extra iudiciũ, abſque cauſa, peccet mortaliter, & puniendus ſit.
25 & ſi † agitur criminaliter, pœna capitis, l. unic. C. de fam. libel. ſi agitur ciuiliter, ſecundum iniuriam, quæ non publici, ſed priuati iudicii continet querelam, l. iniuriarum, C. de iniur. & tunc punietur ſecundum iuramentum actoris, & taxationem iudicis, Inſtit. de iniur. §. pœna. At ſi agitur ſecundum Canones, flagellatur, & excommunicatur, 5. q. 1. c. 1. & 2. Verum in foro pœnitentiali tam qui famoſum libellum conficit, quã detractor tenetur ad reſtitutionem famæ iuxta ſententiam Raymundi, & Hoſt. in ſumma. Card. à Turrecrem. in cap. ſi qui. 5. quæſt. 1.

Decimaquarta. Libellum famoſum
26 inueniens, & non lacerans, † eſt infamis, inteſtabilis, debetq; per l. decapitari, d. l. vnic. & etiam puniendus eſt ſecundum Canones, cap. ſi quis, 5. q. 1. quod intellige ſi doloſè manifeſtauerit, ut ſcilicet infametur ille, de quo libellus conſcriptus eſt. Quia ſi ex ſimplicitate, non debet ei imputari. Item ſi bono zelo, ut puniatur, & ipſius pœna ſit aliis in exemplum, C. ad l. Iul. Repetund. l. 1. 2. q. 1. c. quia propter. Nam ad hoc expedit peccata nocentium fieri nota, ut dicit tex. in l. eum, qui, ff. eod. ne maleficia remaneant impunita, ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus. Sed tunc debet probare, cap. quidam, 5. q. 1. Et ad hoc multum proficit conſeruatio libelli, quia per libellum non poteſt eum conuincere, niſi haberet teſtes. Licèt ex forma litterarum poſſet eſſe aliqua ſuſpitio contra eum, ſi ille eſt ſolitus facere talem ſcripturam. Sic ſi non lacerat, & prodit in publicum, ut à proximis nocumentum corporale auferat, ut quia vult tradere Ciuitatem, uel quia eſt lepro ſus, aut quid ſimile. Vel habet nocumentum ſpirituale, quia eſt hæreticus occultus, & poſſet ſimplices de facili decipere, vel excommunicatus, & diuulgat, ut rubore confuſus, pœniteat, vel illegitimus, ut repellatur à promotione, uel hæreditate, extra, qui filii ſint legit. cap. lator, &c. in his caſibus ſi talia conuitia probat, nõ tenetur actione iniuriarum. Item ſi non poteſt probare, & reuelaret talem libellum ſecretè ſacerdoti, uel alii perſonæ, quæ prodeſſe, & non obeſſe poſſet, non eſſet culpandus, arg. text. in cap. hoc uidetur, 22. q. 5. ita Card. à Turrecr. in c. ſi quis, 5. q. 1.

27 Decimaquinta. Qui opponit † alicui contumeliam in iudicio per modum exceptionis, & illam non probat, tenetur actione iniuriarum, iſta videtur expreſſe probari in l. ſi non conuitii, C. eod. & l. ſi quidem, & de liber. cau. l. ſi tibi, l. non ſolum, §. fin. & l. ſeq. ff. eod. Nam qui nõ probat quod opponit etiam excipiendo, calumniari videtur, 2. q. 3. cap. qui non probauerit. cap. cum dilectus, extr. de calum. & etiam poteſt actione iniuriarum conueniri, C. de liber. cau. l. ſi tibi. Et qui exceptionem paupertatis opponit, tenetur iniuriarum, ſi illam non probat, l. ſi vero, §. 1. ff. qui ſatiſd. cog. ita conſuluit Oldr. tit. de iniur. conſ. 53. num. 9.

Decimaſexta. Si mihi iniurianti dico,
28 tu mentiris, † modo dicam uerum, puta dixiſti, quòd ſum baſtardus, dixi mentiris, ſi dico ueritatem, non teneor actione iniuriarum, Bar. in l. eum, qui nocentem, ff. de iniur. Petr. de Anch. conſ. 322. Si verò non eſſet uerum, & tunc licèt nõ ſim excuſandus in totum, tamen mitius debeo puniri, Abb. in cap. dilecti, de except. & in cap. 1. de iniur. quia quod calore iracundiæ fit, calumnia caret. Si uerò non apparet quis cœperit iniuriari, neuter tenetur de iniuria. Lud. Rom. in l. cũ mulier, ff. ſolu. matr. Fel. in cap. dilecti, de except. ver. tertia declaratio, num. 16. colum. 85.

Decimaſeptima. Offendens poteſt ſe
29 ſubiicere † iudicio offenſi pro ſatisfactione

ctione iniuriæ, ita not. in c. contingit. 1. de ſentent. excom. Ad quod etiam facit, cap. Quintauallis, & cap. ueniens, de iuiur. Quod tamen limita, quando quis ſubiiceret ſe iudicio offenſi tanquam boni uiri, ſecùs ſi ſubiiceret ſe iudicio illius, tanquam arbitri, aut iudicis: quia hoc fieri non poteſt, vt in l. pen. ff. de arb. in l. unic. C. ne quis in cauſ. ſua iudic. Sed quod dixi de arbitrio boni viri, limitandum eſt, niſi pro tali ſatisfactione veniret inferenda vulneratio: Nam hoc caſu fieri nō poteſt, eo quòd nemo eſt dominus membrorum ſuorum, ut in l. liber homo, ff. ad l. Aquil. vnde laicus hoc facere non poteſt, nec in hoc valeret conſuetudo tāquam irrationabilis, facit quod not. 23. q. 5. in c. ſi non licèt, facit ꝙ not. Bar. in l. 1. §. vſque adeo, ff. eod. & in l. fin. §. ſi quis autem, ff. de his, qui ſibi mort. cōſc.

Decimaoctaua. Licet vnus de vna do-
30 mo, † aut familia voluntarie ſe ſubiiciat verberibus alterius, tamen poſſunt illi de domo, aut familia agere pro iniuria eis illata ſibi in alterum, & ratio eſt: quia licèt volenti non fiat iniuria, tamen ſi talis actus tangit iniuriam alterius, non videtur eſſe actus ſine iniuria omnino, facit tex. in c. contingit 1. de ſent. excom. Vbi cum iniuria illata clerico videatur toti clero facta, licèt patiens nō reuocet illam iniuriam, dicitur tamen iniuria fieri clero.

31 Decimanona. Intendens alicui † iniuriam inferre, ſi alteri inferat, tenetur actione iniuriarum: quia erat in eo animus iniuriandi, l. eum, qui, ff. eo. At ſi nō intendebat alicui iniuriari, ſed volebat forte percutere ſeruum, vel filium ad caſtigandum, vel emendandum, & alium percuſſerit, non tenetur, & ita loquitur tex. in l. ſi cum ſeruo, allegata in glo. 4. in c. ſi culpa, de iniur.

32 Vigeſima. † Vituperans aliquem iniuſte dicit Aſtenſ. ſecundum S. Tho. quòd ſicut dignitatem perſonæ eius in opinione hominum maculauit, per illationem contumeliæ, ſic reparet eum per exhibitionem reuerentiæ. Hæc D. Thom. 2. 2. quæſtio. 62. artic. 2. cap. 3.

33 Vigeſimaprima. Attentans † caſtitatē alicuius mulieris, interpellando eam de luxuria, & ei perſuadens blando ſermone pollicendo ei maria, & montes, tenetur ei actione iniuriarum, ita Io. de Plat. Inſt. de iniur. §. iniuria, uerſ. ſiue cuius.

34 Similiter inſectans mulierem, † & poſt eam vadens quocunque vadat, tenetur ei iniuriarum: quia propter aſſiduam eius frequentiam, & inſectationem infert mulieri multam infamiam, d §. iniuria, & eſt tex. in l. item apud Labeonem, §. appellare, & §. aliud, de iniur. Et hoc uerum, quando interpellat de luxuria mulierem honeſtam, ſecus, ſi veſte meretricali eſſet induta: quia tunc eā appellans, & inſectans non tenetur actione iniuriarum, d. l. Item apud Labeonem, §. ſi quis virginem, ff. de iniur.

Vigeſimaſecunda. Iniuria, quæ alicui fit, duplex eſt, aut perſonalis, & priuata,
35 aut publica. Si publica † eſt, propulſanda eſt iuſſu Principis, & manu militis: Ad Rom. 13. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, uindex in iram ei, qui male egit. Dicitur de Principe. Cui etiam propter hoc determinatur tributum. Matt. 22. Reddite quę ſunt Cęſaris Cęſari. Et ipſis militibus ſtipendia. Luc. 3. Eſtote contenti ſtipendiis ueſtris. Et hæc propulſatio fieri non debet niſi propter defenſionem Reipublicę. Si autem ſit iniuria perſonalis. Et hæc repelli
36 poteſt tripliciter. † uno modo impediendo, ſicut Apoſtolus Act. 23. procurauit milites à tribuno, ut ſeruaretur illęſus, & ſic licet oībus iniuriam repellere. Matt. 5. Hoc enim non dicitur proprie reſiſtere. Alio modo verbis arguendo. Et ſic Dominus percuſſus alapa percuſſorem reprehēdit, nec alterum præbuit, Io. 18. & ſic, licet omnibus. Vnde glo. ibidem. Oſtendit Dominus patientiæ præcepta non oſtentatione corporis, ſed præparatione cordis eſſe facienda. Et ſic intelligitur illud Mat. 5. Si quis te percuſſerit in dextram maxillam, præbe ei & alteram. i. ſis paratus & alterā patienter ſuſtinere. Tertio modo repugnando. Et hoc dupliciter vno modo neceſſitate

ceſſitate cogente, ut cum læſio aliter vitari non poteſt. Et hoc aut ſine armis, & ſic permittitur clericis, & laicis & hoc flagrãte maleficio cum moderamine inculpatæ tutelæ, & incontinenti. Et ſic intelligitur vim vi repellere licet in inſtanti: quia nequaquam facto interuallo. Aut cum armis. Et hoc modo permittitur laicis, & non clericis. Et hoc cum moderamine inculpatæ tutelæ. Non enim eſſet moderamen ſi inferretur vis ſine armis, & repelleretur cum armis. Alio modo vlciſcẽdi libidine: ſic nulli licet. Sic intelligitur illud Rom. 12. Non vos metipſos defendentes cariſſimi. & cap. ſic ergo iniuriam repellere impediendo, vel verbis arguendo licet omnibus. Repellere vero repugnando neceſſitate cogente ſine armis licet clericis, & laicis repugnando. Sed cũ armis licet laicis, non clericis. Repellere autem libidine vindictæ, neutris licet. Hæc Aſtenſ. lib. 1. tit. 29. art. 2. & Card. à Turrecr. in c. quod vero. 23. q. 3.

37 Vigeſimatertia. † Perſona priuata ſi ſolo verbo poteſt hominẽ liberare ab iniuria illi inferenda tenetur, immo etiam facto ſi ſine periculo vitæ ſuæ, non. n. tenetur ſe exponere periculo corporali. Ita tñ, quòd faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Cum amicus ſit alter ipſe, & cenſeatur eadem perſona, vnde ſicut vnuſquiſque ſeipſum tueri tenetur, ita & proximum. Verum ille, qui habet publicam poteſtatem tenetur defendere etiam cũ armis, ſi oportet, dum tamen ſperet, quòd poſſit. ita Turrecr. in cap. non inferenda. 23. q. 3. & cap. qui poteſt.

Vigeſimaquarta. Clerici laicos iniuriãtes debent eis competenter ſatisfacere, c. contingit. 2. de ſent. excom. Hæc aut com

38 petens † ſatisfactio vel ſit per dationem pecuniæ, uel per petitionem miſericordiæ: Non tamen decet, quòd clericus flectat genua, vel reuerẽtiam faciat tãquàm maiori: quia hoc non fieret ſine iniuria clericali, 86. diſt. cap. quando: niſi laicus eſſet in dignitate, de maio. & obed. c. ſolitæ. verſi. quod autem, vel ſecundũ Hoſtien. Competens ſatiſfactio eſt quomodocũque ſatiſfiat: modo non iniiciatur manus in clericum, vel non detineatur in captiuitate, & tãdem nihil fiat quod vergat in opprobrium cleri, Hoſt. in d. cap. contingit, vbi etiam Zabar. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Iure ſuo quis non priuatur ſine culpa ſua. Fallit nu. ſeq.*
3 *Principis quòd omnia ſint, qualiter intelligatur.*
4 *Conſtitutio facta à Principe contra ius naturale, non tenet.*
5 *Papa, an, & quando poſſit transferre Epiſcopum inuitum de epiſcopatu ad alium.*
6 *Papa reſpectu bonorum Eccleſiæ an habeat latiſſimam poteſtatem.*
7 *Epiſcopus tranſlatus de ſuo Epiſcopatu ad alium de voluntate Papæ, an ſemper cogatur tranſire.*
8 *Tranſlatio debet fieri cum cauſa rationabili, & bono cambio. fallit in Papa.*
9 *Papa an habeat diſpoſitionem latiſſimam in beneficialibus ſine cauſa.*
10 *Beneficiatus an poſſit beneficium dimittere ſine ſuperioris conſenſu.*
11 *Papa, vel Princeps rem ſibi non ſubdito auferre non poteſt.*
12 *Plenitudo poteſtatis Papæ an procedat in clericos reſpectu bonorũ patrimonialiũ.*
13 *Filius priuatur iure ſuo, quandoque ſine culpa ob crimen commiſſum à parentib, & num. ſeq.*
15 *Illegitimi priuantur ſine culpa ordinibus ſacris, & religionis ingreſſu.*
16 *Punitur quis abſque ſua culpa in multis caſibus.*

Quod non ſit priuandus quis ſine culpa. Cap. XVIII.

1 Licet quis priuari non poſſit iure ſuo † ſine culpa ſua, abque cauſa, ut not. Doct. in c. 2. & in cap. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Hinc fit, quòd neque Imperator poteſt tollere ea, quæ ſunt de iure naturali,

rali, & ſic non poteſt auferre alicui rem ſuã ſine cauſa, quia licet habeat iuriſdictionem in vniuerſo, l. deprecatio, ff. ad l. Rhod. de iac. non tamen habet dominium rerum particulariũ, quæ olim fuerunt conceſſæ occupantibus, Inſtit. de rerum diuiſ. per totum. Hinc etiam fit, quod ſi aliquis habet ab Imperatore poteſtatẽ legitimandi ſpurios, etiam poſt mortem parentum, & mortuo patre contingat, quod venientes ab inteſtato adeant hæreditatẽ ante legitimationem, non põt legitimatio ſequens eis obeſſe, quia dominium acquiſitum ab eis non poteſt ſine cauſa eis auferri, ita Bal. in l. reſcripta, in fi. C. de precib. Imper. off. verum, quia iſta concluſio generalis poteſt multipliciter limitari, ideò more noſtro ſolito declarabimus illã per multas Deciſiones, quarum

2 Prima: poteſt quis priuari † iure ſuo ſine culpa ſua, ſed cum cauſa; Cauſa autem legitima, eſt fauor publicus, propter quem poteſt quis priuari dominio rei ſuæ, ita tex. principalis in hac materia, in l. item ſi verberatum, ff. de rei uendic. vbi fundus tertii datur militibus ad vſum fauore Reipublicę. Ita etiam eſt tex. in l. Lucius, de euict. C. de quadr. præſcrip. l. bene à Zenone. not. Innoc. & Doctor. in d. c. quæ in eccleſiarum, glo. in cap. cognoſcentes, de conſtit. & in cap. antiqua, de priuil. hinc princeps poteſt auferre rẽ alterius ob publicam vtilitatem ſine eius culpa, modo pretium ei detur, ita not. Archid. in capit. per principalem. 9. q. 3. ſic ſi ciuitas vult facere aliquam foſſam per agrum alienum, debet ei ſoluere precium. Pariter ſi Reſpublica, propter delictum vnius conſortis deſtruit domum communẽ, tenetur ſocio inſonti ſoluere precium eius. ita Bald. not. in l. ſenium, C. pro quibus cau. ſer. lib. au. aliàs ſine cauſa non poſſet, quia dominia rerum ſunt de iure naturali. Inſti. de rerum diu. §. per traditionem, & naturalia immutabilia ſunt. Inſtit. de iu. natur. §. ult. & non obſtat illud, quòd dicitur, quòd omnia

3 ſunt † principis, quia intelligitur omnia fiſcalia, uel omnia ſunt Principis, quo ad iuriſdictionem generalem, tuitionem, & defenſionem, 8. diſt. cap. quo iure. vnde omnes homines, qui ſunt ſub Regno Hiſpaniæ ſunt ſub poteſtate, & principatu Regis Hiſpaniæ, & in eos habet imperiũ generalis iuriſdictionis, & poteſtatis.

4 Secũda. Imperator, † ſeu Princeps, qui ſine iuſta cauſa fecerit aliquam conſtitutionem contra ius naturale, puta quòd dominia de uno in alium transferantur ſine cauſa, talis conſtitutio nec in foro animæ, nec ciuili obſeruanda eſt, argum. 12. diſt. cap. 1. ita Archid. in c. ius ciuile, 7. diſt. & Dom. in c. 1. de ſum. Trin. in 6. Innoc. in cap. quia plerique, paulo ante fi. de immu. eccle. Dom. Card. conſ. 147. incip. Dominus Papa, ad finem, & conſil. 142.

5 Tertia. vbi iubet magna cauſa publicã concernens utilitatẽ, poteſt Papa † transferre Epiſcopum inuitũ de vno Epiſcopatu in alium, ſine culpa ipſius Epiſcopi, Puta populus, aut Tyrãnus proſequitur Epiſcopum ſine cauſa iuſta, & magis, cor eorum indureſcit contra eum, ſi periculum eſt deſtructionis eccleſiæ, uel magni ſcandali, vel in ſpiritualibus, uel temporalibus, tunc poteſt Papa, qui eſt Dei vicarius, vt totum corpus eccleſiæ ſit ſanum, illud membrum præſcindere, facit, c. ſcias. 7. q. 1. ſed debet dare ei bonum cambium, ex quo ſine culpa ſua ſit remotio, ut not. Inn. in cap. niſi cum pridem, de renunc. nam cum quis priuatur re ſua ſine culpa, propter publicam vtilitatem, debet recomponſari in precio rei ſuę, Panor. in l. quòd Dei timorem, de ſtatu monach. in c. tua, de cler. ęgrot. ubi dicit, quod ſi presbyter eſt exoſus populo, nec poteſt ibi adminiſtrare, nec retinere ius prælaturæ ſine ſcandalo populi, tunc poterit remoueri, arg. opt. d. c. tua, ſecundum unũ intellectum, quòd leproſus omnino remoueatur propter ſcandalum, ſed de fructibus eccleſiæ ſibi prouideatur, hoc limitat Panorm. in cap. quęſitum, de rer. permut. ſi aliter non poteſt eccleſiæ conſuli, ſaltem per dationem coadiutoris, ſi enim poſſet prouideri per coadiutoris dationem,

nem, non putat quod poſſet.

Quarta. Quãuis reſpectu beneficiorũ latiſsima ſit poteſtas Papæ, tñ reſpectu bo
6 norum † ipſarum eccleſiarum ſecus eſt, vnde non poteſt auferre bona vnius eccleſiæ, & dare alteri ſine cauſa, vt not. glo. Archid. & Gemin. in cap. 1. diſt. 10. & gloſ. in cap. 1. in ver. iuſtitiam, diſt. 22. & ibi not. Archid. & Gemin. & not. Archid. in cap. 1. diſt. 22. & ideò dicit Archid. in cap. non liceat Papę, 12. q. 2. quòd Papa peccat mortaliter, ſi vult res eccleſiaſticas conſumere in turpes vſus, vel dare conſanguineis, ut eos diuites præ aliis faciat, uel ut ipſi conſtruant palatia, & huiuſmodi. Ita refert Felynus in d. c. quæ in eccleſiarum, num. 44.

Quinta. Licet Papa poſsit pro libito ſuæ voluntatis, & ſine cauſa Epiſcopum deponere, vel Epiſcopum de ſuo Epiſcopatu transferre, tamen non ſemper cogi-
7 tur † Epiſcopus prouiſus tranſire, ſed tũc demum, quando Papa procedit iubendo; quia præſumitur factum fauore eccleſię, 7. q. 1. cap. omnis, nam ſi procedit prouidendo, tunc non cogitur prouiſus tranſire; quia præſumitur factum eius fauore. Sed in concilio Piſano cui præfuit Alex. Papa, ſtatutum fuit, quòd Epiſcopi, & Abbates non poſſent transferri inuiti, niſi ſubeſſet cauſa euidens, & rationabilis, ut dicit Panormit. in cap. fin. de poſtul. prælat. ſic Innocentius III. voluit translationes Epiſcoporum dumtaxat debere fieri ex cauſa neceſsitatis, uel vtilitatis eccleſiarum, capit. quanto, de translat. prælat. ad hoc glo. in cap. 1. diſt. 10. Innoc. & Hoſtienſ. in cap. plerique, de immun. eccleſ.

Sexta. Licet requiratur cauſa rationa-
8 bilis, & quòd prouideatur de † idoneo cambio, quando transfertur prę latus de loco ad locum, & ita videtur, quòd Papa non poſsit cogi inuitus cedere, quando ſibi non poſsit dari bonum cambium, ſecundum Innoc. in cap. niſi cum pridem, de renunc. tamen in contrarium tenet Dom. Card. conſ. 105. incip. Quæſitum ſæpe fuit à me, in verſic. quintus modus. probans, quòd ad ſedandum ſciſma poteſt concilium cogere Papam, vt cedat, & cõtentetur de cambio non æque idoneo. ita refert Felin. in d. cap. quæ in eccleſiarum, num. 43.

Septima. Licet Papa non poſſit priua-
9 re quem † iure ſuo ſine cauſa, tamen in beneficialibus poteſt pro libito ſuæ voluntatis, bonus tex. in cap. 2. de præben. in 6. Dom. Ant. in d. c. conſtitutus, etiam ſine cauſa remouendo vnum à beneficio ſuo. Do. Ant. in d. cap. conſtitutus. Hinc eſt, quòd licèt in reſcriptis præiudicantibus iuri alterius requiratur clauſula nõ obſtante, uel ſecunda iuſsio, prout notat Fel. in cap. nonnulli, in princ. de reſcript. Tamen in reſcriptis valet reſcriptum ſine dicta clauſula, ſi aliàs conſtat de intentione Papæ, ſecundum Do. Anton. & Imolam, in d. cap. quæ in eccleſiarum, & hinc eſt, quòd Papa, abſque aliæ reſeruatione poteſt ex ſola uoluntate prę uenire omnes collatores beneficiorum, vt per Feder. in tract. de permut. beneficiorum. q. 4. Item poteſt ſine cauſa concedere immunitatem uni eccleſiæ contra aliam, ſecundum gloſ. fin. in cap. conqueſtus, 9. q. 3. Licet Cardin. conſ. 142. dicat, ꝙ Papa habeat diſpoſitionem plenariam in beneficialibus cum cauſa, aliàs ſine cauſa auferendo beneficium forte vigiliis, laboribus, & expenſis acquiſitum, peccaret, quia eſt contra æquitatem naturalem, quòd quis iure ſuo ſine cauſa rationabili, & ſine culpa priuetur, de conſtit. cap. 2. reg. ſine culpa, lib. 6. Tum etiam, quia iniuſtitia eſt, quòd quis alicui eccleſiæ ius ſuum detrahat, facit diſt. 22. cap. 1. ubi etiam dicit gloſ. quòd nec Papa debet uni eccleſiæ detrahere, ut det alteri ſine cauſa, hoc eſt iniuſtum, & per conſequens peccatum, & ſic Papæ inconueniens, qui omnes debet iuſtè iudicare, cum eius ſententia faciat ius, ut omnes debeant ſimiliter iudicare. de re iudic. cap. in cauſis. Tum etiam, quia non eſt de mente ſummi Pontificis, cum alterius iactura aliquid ſibi applicare, 99. diſtin. cap. nullus, & quod

ibi not. in glo. Et non obſtat. tex. in d. cap. per principalem, ubi glo. dicit, quòd ſine cauſa poteſt Papa auferre beneficium, uel deponere Epiſcopum, quia debet intelligi cum cauſa. Tum etiam, quia is, qui acceptat beneficium ſibi collatum, videtur per quaſi contractum ſe obligare ad adminiſtrationem illius. cap. niſi, de renun. §. verum, ibi ſponſam tuam, & hęc
10 eſt cauſa, quare beneficiatus † ſua voluntate non poteſt dimittere ſuum beneficium ſine cauſa, ſine licentia ſuperioris, eod. tit. cap. admonet, & cap. quod in dubiis, ergo talis contractus non debet ſine cauſa diſſolui, per ea quæ not. Innoc. in cap. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Nam etiam princeps ex contractibus per ſe initis cum ſubditis, obligatur ad obſeruantiam, de probat. c. 1. vnde poſt multa dicta concludit, diſpoſitionem plenariam in beneficialibus eſſe in Papa, ſed cum cauſa, tamen Io. And. in cap. quod ob gratiam, de reg. iur. in 6. & Panorm. in cap. fi. de poſtul. prælat. Io. Mon. in cap. generali, eod. tit. in 6. Panorm. in cap. fin. de confir. uti. Bald. in l. reſcripta, C. de prec. Imper. offer. dicunt, ꝙ omnia beneficia mundi ſunt obedientialia, & manualia reſpectu Papalis poteſtatis, & ideo de plenitudine ſuæ poteſtatis, poteſt beneficium vni auferre, & alteri dare, uel Epiſcopum deponere, licet non de ordinaria poteſtate. Ex quibus omnibus videtur poſſe concludi, quòd in iudicio animæ ſum. Pontifex peccat auferendo beneficium vni ſine cauſa, licèt in foro fori poſſit auferre beneficium alteri ſine cauſa.

Octaua. Princeps, vel alius habens iu-
11 ra principis, nõ poteſt, etiam cum † cauſa auferre rem ſuam non ſibi ſubiecto, vt determinat ſolemniter Do. Paul. Caſtr. conſ. 281. incip. in Chriſti nomine, dicēs, quòd Papa non poteſt alicui laico non ſibi ſubiecto temporaliter aliquo modo, etiam cum cauſa, per ſuum reſcriptum auferre dominium rei ſuę, quia cum iſte ſit actus iuriſdictionalis, ut not. in l. fi. C. ſi contr. ius vel vtil. publ. iuriſdictio nõ poteſt exerceri in non ſubditos, arg. cap. per venerabilem, qui filii ſint legitimi, immò uult fortius, quòd hoc procedat, etiam in clerico, qui non eſſet ſubditus, niſi ratione clericatus, quia non eſſet ſuppoſitus temporali iuriſdictioni Papæ. Nã dñium rei, quàm nõ haberet, vt clericus, ſed vt laicus quilibet, puta ex ſucceſsione vel ſuo contractu, aliundè quam de bonis eccleſiæ, non poſſet ſibi Papa auferre, ſicut nec laico, cum habeat ut laicus, arg. l. ſi pater, §. 1. ff. de adopt. ad hoc l. de eo. §. fin. cum ſimil. ff. ad exhib. ita etiam tenet Dom. Ant. in cap. conſtitutus, de religioſ. domi. vbi dicit, quòd plenitudo po-
12 teſtatis Papæ reſpectu † eccleſiarum in clericos, non procedit reſpectu bonorũ ſuorum patrimonialium, de quibus Papa non poteſt ad libitum diſponere, ſicut nec princeps ſæcularis de bonis ſubiectorum. Quod dictum Abbat. in d. c. conſtitutus, dicit ſingulare, ampliando dictum Innoc. in c. inquiſitioni, de ſent. excom. de quo fit mentio, in cap. ſi quando, de reſcript. quòd Papa non poteſt diſponere de temporalibus laicorum, ut idem ſit de temporalibus clericorum. & pro Dom. Anton. eſt tex. in c. dilectus, de iure patron. Per quem text. ibi Abbas, dicit in 3. not. quòd in patrimonialibus clericus cenſetur laicus, unde non poteſt à Papa priuari patrimonio ſuo, ſicut nec laicus ab Imperatore, per not. in cap. quæ in eccleſiarum, de conſtit. Quinimmo Fel. in d. cap. quæ in eccleſiarum ampliat dictũ Innoc. in d. cap. inquiſitioni, ut nec Papa poſsit prę iudicare clerico in patrimonialibus, quod nu. 31. putat uериſsimum in terris ſibi non ſubiectis, quia in terris ſibi ſubiectis, non ſolum circa clericos, ſed etiam circa laicos poteſt ex cauſa eis tollere ius quæſitum, ut dicit Dom. Cardin. conſ. 85. Cum Papa in terris ſubiectis temporaliter eccleſiæ habeat illam partem, quam habet Imperator in terris imperii. ita Dom. Anton. in c. per uenerabilem, qui filii ſint legit. poſt Io. Andr. in cap. licet, de foro compet.

13 Nona. Filius priuatur iure ſuo † ſine culpa, ſed cum cauſa, ob crimen cõmiſ-

ſum

ſum à parentibus læſæ Maieſtatis humanæ, ſiue diuinæ etiam legitima, ita not. per Genzelinum & Card. in Clem. 2.§. cęterum, de ſent. & re iudic. immo filius efficitur infamis, quia infamia paterna eum ſemper concomitatur, & conſequẽter dignitatum incapax, immo priuatur dignitatibus adeptis, vt beneficio eccleſiaſtico, glo. in c. fęlicis, §. quòd ſi quis, verb. pontificalem, de pœnis in 6. Quinimmo nos in noſtris deciſionibus in ſecunda additione, lib. 2. cap. 1 t nu. 18. ampliauimus etiam ad nepotes, vt affirmat Cynus, & Alber. nu. 4. in l. quiſquis. C. ad l. Iul. Maie. & ibi Salic. dicit eſſe communem. Quod autem diximus propter crimen lęſæ maieſtatis à patre commiſſum filium amittere beneficium, intellige quãdo crimen lęſę maieſtatis committeretur contra Principem eccleſiaſticum, i. Papam non autem ſi contra Principem ſęcularẽ, quia Princeps ſæcularis non eſt in hoc ſuperior clerico. Simile etiam habetur in crimine hæreſis, vt optime probatur in cap. fęlicis, verſ. quid ſi quis, de pęnis, vbi carcerans, uel offendens Cardinalem, punitur ut reus læſæ maieſtatis, & filii eius beneficiis priuantur ipſo iure, in cap. uni. de ſchiſm. lib. 6. & ita firmat Imola in l. inſulam, in fine princ. ff. ſolu. matr. Præpoſ. in c. ſatis, diſt. 56.

14 Decima. Filius ſacerdotis † priuatur ſuo iure ſine culpa bonis paternis. Hinc filius ſpurius, qui ipſo iure efficitur incapax bonorum paternorum, non poteſt bona poſt patris obitum obtinere, etiam in animæ iudicio, vt nos diximus lib. 2. cap. 11. nu. 47. ſed hęc non eſt uera fallentia, vel nullum ius unquam habuerit ad illa, ut ibi diximus, nu. 46.

Vndecima. Illegitimi priuantur ſine
15 culpa † ſua, ita ut promoueri ad ordines ſacros, & religionem ingredi nõ poſſint, per conſtit. Sixti V. Quę incipit, Cum de omnibus eccleſiaſticis ordinibus, & ratio eſt, in deteſtationem criminis paterni, cap. uergentis, de hæret. & quia ſolent tales eſſe imitatores criminis paterni. 6. quæſtio. 1. cap. ſi quis cum militibus. & nos lib. 4. cap. 27. numer. 53. & 55. diximus.

SVMMARIVM.

1 *Homicidii plures ſpecies.*
2 *Occiſio hominis licita non dicitur homicidium.*
3 *Lex diuina. Non occides, modificatur ſecundum legem humanam.*
4 *Homicida in tribus caſibus non gaudet immunitate Eccleſiæ.*
5 *Homicida ſub ſpe immunitatis non gaudet illa.*
6 *Homicidium caſu commiſſum gaudet immunitate eccleſiæ.*
7 *Bannitus captus à poteſtate non poteſt licitè occidi à priuato.*
8 *Bannitus ſi non eſt captus, ſed citatus dum veniebat ad pratorẽ, an licitè occidatur.*
9 *Homicidium committentes furioſus, & infans, non ſunt irregulares.*
10 *Furioſi multa facere nequeunt.*
11 *Furoris tempore aliquid factum cui incumbat onus probandi.*
12 *Dormiens interficiendo aliquem an homicida, vel irregularis ſit.*
13 *Furioſus, dormiens, & homicida, an indiſtinctè æquiparentur.*
14 *Ebrius homicida an teneatur de homicidio, & ſit irregularis.*
15 *Homicida irregularis non eſt, aliter mortem euadere non valens.*
16 *Mortem aliter euadere non poſſe, qualiter probabitur.*
17 *Intellectus duplex ad text. in capit. 2. de homic.*
18 *Homicidium commiſſum à clerico ex neceſſitate in multis caſibus inducit irregularitatem, & nu. ſeq & 20.*
21 *Mortem euitare valens, ſed non mutilationem occidendo non eſt irregularis.*
22 *Offendere tertium, a quo quis nullam recepit iniuriam, an ſit licitum.*
23 *Vim vi in multis caſibus nõ licet repellere.*
24 *Homicida excedens modum inculpatæ tutelæ, punitur tantum pro exceſſu.*
25 *Delinquẽs iuſto dolore, mitius debet puniri.*
26 *Moderamẽ inculpatæ tutelæ in trib. cõſiſtit.*

27 *Expectare ut quis me percutiat, an debeã.*
28 *Neceſſitas illicitum facit licitum, & multa de neceſſitate.*
29 *Neceſſitas an excuſet à fornicatione.*
30 *Occidens præter intentionem an teneatur de homicidio.*
31 *Voluntas mala an habeatur pro facto quo ad Deum.*
32 *Vulnerans an teneatur de homicidio ſi moritur vulneratus propter febrem ſuperuenientem.*
33 *Et quid ſi deceſſerit ex alia infirmitate.*
34 *Medicus in quib. cauſis peccat in ſuo officio.*
35 *Pax & remiſſio facta cum vulnerante, an proſit quo ad liberationem pœnæ.*
36 *Aſſertioni factæ in articulo mortis an credatur.*
37 *Taciturnitas offenſi ſecuto homicidio an cauſet irregularitatem.*
38 *Clericus ſciens, quòd ſi non remittit iniuriam, conſanguinei interficient lædentẽ, an teneatur remittere.*
39 *Irregularis an erit presbyter, qui dixit infanti ut equum ad ripam fluminis duceret, & non intraret, ſi intrauit, & ſubmerſus fuit.*
40 *Iudex non liberans hominem à morte, vel prælatus non paſcens fame morientem, qualiter peccent.*
41 *Incidendus ſi ex tremore inſolito moritur an inciſor ſit irregularis.*
42 *Irregularis eſt iudici reſpondens ſe vidiſſe homicidam morte ſecuta.*
43 *Clerici portantes ligna ad comburendum hæreticum an ſint irregulares.*
44 *Impellens me in alium, ſi cadens moritur, an ſit irregularis.*

De Homicidio. Cap. XIX.

DE materia habetur diſt. 50. cap. miror, cum quatuor cap: ſeq. 23.q. 5. per totum. de pœnit. diſt. 1.c. periculoſe, cum quinque cap. ſeq. & in l. is qui cum telo, cum ſeq. ad l. Corn. de ſic. Et extr. Et repetitur in 6. & in Clem. Pro huius autem capituli intelligentia ſciendũ præter ea, quę di-
1 ximus in r. p. lib. 2. c. 62. Primo, † ꝙ plures ſunt homicidii ſpecies: Nam aliud eſt ſpirituale, aliud eſt corporale. Spirituale eſt à quo quis ſpiritualiter, & quadam iuris fictione occiditur, quòd fit quinque modis, odiendo, detrahendo, male conſulendo, nocendo, victum ſubtrahendo. De primo Ioan. 3. in canon. Qui odit fratrẽ ſuum, homicida eſt. De aliis habes, de pœnit. diſt. 1. cap. homicidiorum, & ibi per Turrecr. & cap. omnis iniquitas, cap. nolli putare, cap. homicidium. De quinto habes 86. diſt. cap. paſce. Et quodlibet iſtorum eſt mortale. Corporale eſt, quando homo occiditur corporaliter. Hinc homicidium dicitur ab homine, & cedo, & hoc committitur dupliciter, lingua, & facto. Lingua tribus modis, diſt. 50. cap. ſi quis viduam. Facto quatuor modis, iuſtitia neceſſitate, caſu, & uoluntate. Archid. in cap. cum homo, 23. q. 5. Card. in d. cap. ſi quis viduam. Et ſic habetis ex his ver-
2 bis occiſionem hominis † licitam, quæ non pertinet ad homicidium, vt eſt illa, quæ fit ꝑ iuſtitiã. optimè facit tex. in c. 3. de homic. vñ dicit Bal. in l. 3. ff. ad l. Aquil. quòd ſi ſtatuto cauetur, quòd homicida priuetur omni beneficio, & aliquis occidit hominem, iuſtitiam exequẽdo, quòd non erit priuatus: quia non videtur occidere ipſe, ſed lex, l. palam, §. fi. ff. de ritu nupt. nã ſtatutum debet intelligi de homicidio punibili, & non de permiſſo, quod pœnam non meretur, ſed meritum, modo fiat zelo iuſtitiæ, omni rancore, & malo affectu depoſito, vt dicit Turrecr. in capit. quòd autem, nu. 5. 23. q. 5. Rurſum habetis aliud homicidium quod fit neceſſitate, quæ ſi euitabilis eſt, occidens hominem defendendo ſe, homicida eſt, & peccat contra præceptum: Non occides. Si verò eſt ineuitabilis, ita quòd non poſſit euadere, niſi interficiat, vt inferius dicemus, tunc non eſt iudicandus homicida quo ad culpam, nec irregularis, Clem. ſi furioſus, de homic. Item habetis homicidium caſuale, & voluntarium. Secun-
3 do † notandum eſt, quòd licèt lex diuina ſimpliciter dicat: Non occides. Tñ limitatur, diſtinguitur, & modificatur per legem

gem humanam, quæ ſuadente aliquando publica vtilitate aliquando ex neceſſitate hominum permittit impune occidi. Et ſic etiam limitatur alia lex diuina, quę dicit. Qui gladio occidit, gladio moriatur, & ſic facit ad not. per Innoc. in cap. quę in Eccleſiarum de conſtit. & plene per legiſtas, in l. fin. C. ſi contr. ius, vel vtilit. public. Sed modo deueniamus ad Deciſiones, quarum

4 Prima. † Quamuis homicida debeat gaudere immunitate eccleſiæ, vnde eo fugiens non debet inde extrahi inuitus, ita text. apertus per locum à ſpeciali, in c. fi. de immu. eccleſ. Tamen fallit in tribus caſibus. Et primus eſt, in cōmittente homicidium in Eccleſia, d. cap. fin. ſecundus in eo, qui occidit veneno, quòd plus eſt, quàm gladio interficere, l. fin. C. de maleſ. & mathem. per quā legem dicunt Butrius & Bal. in l. nemo, C. de ſum. Trinit. ꝙ ille, qui venenat aliquem, dicitur proditoriè eum occidere. Tertius eſt in eo, qui proditoriè occidit. i. per inſidias, quod eſt, quando aliud verbis, aliud men te geritur, vt not. in l. 1. ff. de priua. deli. in l. 3. in princ. ff. ad l. Iul. Maieſt. Et ideò ſi veniens tecum tanquam ſocius, in itinere te percutiat, dicitur proditoriè facere, facit l. fin. C. de delat. lib. 10. vel ſi ſedens tecum in menſa te percuſſit, ut no. Bal. in l. reſpiciendum, §. delinquunt, ff. de pœn.

5 Secunda. Titius † fecit homicidium in eccleſia ſub ſpe immunitatis, an gaudeat immunitate, dic, quòd non: Nam licèt tex. in cap. fin. de immun. eccleſiæ, exprimat iſtam rationem ſub ſpe, & cæt. tamen ratio iſta non fuit finalis, immo etiam ſi fuiſſet finalis, ſunt & aliæ rationes finales, ideo ceſſante vna, non ceſſat alia, Ioan. Andr. in d. c. fin.

6 Tertia. † Incidenter quis occidit aliquem in eccleſia, an talis gaudeat immunitate, dicit Hoſtienſis in d. cap. fin. quòd ſic. Nec habet locum tex. in d. cap. fin. Et per hoc dixit Bald. in l. 1. de pac. tenen. ꝙ ſi quis fecit pacem cum aliquo, & ex noua rixa unus occidit alium, quòd pax non dicitur rupta, & allegat dictū Hoſt. in d. cap. fin.

Quarta. Licet vigore ſtatuti hoc dicentis poſſit bannitus licite, & impune occi-

7 di, tamen fallit in bannito, † qui ducitur captus à familia poteſtatis, quia non poteſt occidi à priuato, quare occidens puniri debet de homicidio: quia hominem de manibus familiæ capit. Tum etiam, quia etſi hoſtes poſſint licite occidi, l. 1. §. transfugas, ff. ad l. Corn. de ſicar. tamē poſtquam hoſtis eſt captus, non licet occidere, ſed debet ſeruari, in l. libertas, §. 1. de ſtat. homin. ergo bannitus poſtquam eſt captus, non debet occidi. ita Bar. in d. §. transfugas. Tum etiam, quia homines poſitos in carcere non licet occidere, ſed debent ſeruari, in l. libertas, §. 1. de ſtatu hom. ergo bannitus poſtquam eſt captus, nōn debet occidi, cum qui captus eſt à familia, poſſit dici carceratus, l. qui neque, ff. de verb. ſignif. Tum etiam, quia qui veniunt de neceſſitate ad ciuitatem, dicuntur habere ſecuritatem à lege, ff. de leg. 3. l. fin. l. 2. §. legatis, cum ſeq. ff. de iudic. ſed iſte qui ducitur à familia poteſtatis, venit ex neceſſitate, ergo qui occidit ipſum, facit contra ſecuritatem datam à lege, & ſic incidit in l. Iuliam maieſtatis, l. 1. ff. ad l. Iul. maieſt. Et hoc uerum, niſi bannitus recalcitraret ne duceretur: nam tunc poteſt impune offendi, quod intellige à familia, non à priuato, per l. ſi ſeruus, C. de his, qui ad eccle. confu. Bal. in l. fin. in ſi. C. de exhib. reis. qui dicit ſe hoc uidiſſe de facto. Pariter

8 nec poteſt occidi bannitus, † qui non captus, ſed pręſentatus eſt, & eſt ſub oculis prætoris, uel iudicis, quia non eſt veri ſimile, ꝙ prætor permittat eum recedere, & habetur pro capto. ita Bald. in l. 4. ff. de ſtat. hom. poſſet autem dum ueniret ad prætorē, exiſtens in uia, licitè occidi, niſi eſſet ſibi data ſecuritas, & de illa nō cōſtaret occidenti, iux. not. in l. is, qui reus, ff. de publ. iud. & not. 3. q. 9. c. hortamur.

9 Quinta. † Occidens, uel mutilans, quandoque nullam incurrit irregularitatem, neque peccatum, ut, ſi occidens eſſet

N 2 furio-

furioſus, vel infans, ita tex. in Clem. 1. de homic. Quod quidem procedit, ſiue quis culpa ſua incidat in furorem, ſiue nõ. ita affirmat Gratianus, 15. q. 1. §. fi. & in ſum: contra Laud. qui aſſerebat in d. Clem. 1. ꝙ quando quis culpa ſua incidit in furorem, quod occidendo eſt irregularis: Ratio autem, quare furioſus non incidat in irregularitatem, eſt, quia ſiue ſit cõtinue furioſus, ſiue per interualla, tẽpore furoris non poteſt inferre iniuriam, ſed pati, & idem in infante. & ideò dixit lex, quod infans, uel furioſus, quod facit impunitum eſt, ff. de rei uendic. l. qui infans, & ratio: quia alterum imbecillitas conſilii, alterum facti imbecillitas excuſat, l. Infans, ad l. Corn. de ſicar. Et ſatis punitus eſt furioſus furore ſuo, & ſic non alias puniendus, cum non ſit addenda afflictio afflicto, 7. q. 1. c. cum percuſſio.

10 Facit etiam ad prædicta, quia † furioſus non poteſt teſtari, nec profiteri religionẽ, nec matrimonium contrahere, cap. fi. de ſucceſſ. ab inteſt. c. ſicut tenor, de regul. c. dilectus, de ſponſ. & ſimiliter nec baptizat, 1. q. 1. c. ecce, ſic ne baptizatur, niſi in caſu in c. maiores, de baptiz. ergo ſicut prædicta, non poteſt furioſus, ita nec occidendo, uel mutilando erit irregularis,

11 facit 3. q. 9. c. iudicas. Sed cui † incumbit onus probandi, an dicenti aliquod factũ tẽpore furoris, uel dicenti aliquid factũ tempore ſanæ mentis? reſp. ꝙ ſi non apparet, ꝙ aliquando quis fuerit furioſus, tunc incumbit onus probandi aſſerenti aliquid factum tẽpore furoris: quia quilibet præſumitur ſanæ mentis, niſi probetur furor, facit l. nec codicillos, C. de codicil. Si verò conſtat, ꝙ aliquando fuerit furioſus, tunc alleganti factum tempore ſanę mentis, incumbit onus probandi, c. iudicas, 3. q. 9. & quod ibi notatur. ita tenet Pau. Guil. & Zen. Steph. in d. Cle. 1. Qualiter aũt probabitur furor eo caſu, quo probari debet. Dic, ꝙ probatur ex dictis, & geſtis, ſeu factis, ff. de cond. Inſt. l. quidã in ſuo. di. 46. c. 1. unde ſi eius dicta, & geſta oſtẽdant eũ furioſum, ex hoc probabitur furor. (Exẽplũ) ſi quis dicit, ꝙ vult proiici ſua oſſa in mari, uel ſi proiecit lapides, facit C. de iud. l. 1. & 2. ubi bonus tex.

12 Sexta. Dormiens † aliquem interficiendo non tenetur de homicidio, quia comparatur furioſo, c. maiores, in fi. extr. de baptiſ. ita etiam uidetur uelle gloſ. in Clem. 1. de homic. unde dicit Lau. ꝙ dormitio reddit hominẽ totaliter extra mentẽ, quaſi eſſet in extaſi, & refert de ſocio ſuo Anglico, qui dormiẽs Pariſiis iuit de eccleſia B. Benedicti uſque ad flumen Sequanæ de nocte, & ibi puerũ interfecit, & reuerſus dormiens poſuit ſe in lecto. Sic et Paul. in d. Cle. 1. dicit, ꝙ aliqui dormiendo ſe armant, & uadunt, & clamãt. An verò præfatus ſocius, de quo ſupra fuerit irregularis, dic, ꝙ non, quando dormienti nõ poteſt culpa imputari, ut quia neſciebat hoc ſibi euenire, facit quod habetur, de Loth 15. q. 1. cap. inebriarunt. vbi commixtio cum filiabus non imputatur inceſtui, ſed ebrietati. Sed ſi ſciebat, debuit prouidere, & ſi non prouidit, eſſet irregularis, facit tex. in c. presbyterum, & c. ſeq. de homic. c. teſtamẽtum, diſt. 6. Zabar. in d. Cle. 1. nu. 20. 21. & 22.

13 Septima. Furioſus, dormiẽs, † & infans non æquiparantur indiſtinctè: nã infans baptizari põt, quia tam paruulis, q̃ adultis cõfertur in baptiſmo informans gratia & uirtutes, de ſum. Tri. c. una, in fi. ſecus de adultis, furioſis, aut dormientibus, c. maiores, de baptiſmo. Item furioſus, qui aliquem interfecerit, ſiue fuerit in culpa, ſiue non, nunquam erit irregularis, ut ſupra diximus, num. 10. & 11. Quod ſecus eſt de dormiente, ut ſupra, num. 12.

14 Octaua. Ebrius † aliquem interficiens tenetur de homicidio, & eſt irregularis, quia ebrietas non excuſat à delicto, 15. q. 1. c. inebriarunt. facit tex. in d. Clem. 1. de homic. ſi enim ebrium uoluiſſet comprehendere, expreſſiſſet, de decim. c. ad audientiam, l. unic. §. ſi autem, C. de caduc. toll. vide Abb. in cap. fin. de malef. Bart. in l. reſpiciendum, §. delinquens, & ibi Alex. ff. de pœnis. mitius tamen punitur, arg. ff. de re mili. l. omne delictum, §. per vinũ. Fel. in c. ex litteris, de iureiur.

Nona.

15 Nona. † Qui aliter euadere non poterat mortem ſibi iniuſtè inferendam, niſi aliquem occiderit, vel mutilauerit, non peccat, nec vllam incurrit irregularitatē, vt hodie declaratum eſt in Clem. 1. in 2. reſp. eod. tit. Quod tunc procedit, quando non occideret motus ira, vel furore, & libidine vindictæ, ſed cum dolore euadendi neceſſitatem, cum moderamine inculpatæ tutelę, præter intentionem interficiendi, ſed tantum defendendi, vt dicit S. Thomas in 2.2. & Card. à Turrecr. in cap. de occidendis, num. 5. 23. q. 5. Vnde poſſet iſte ſtatim poſt occiſionem miniſtrare. At quando dicetur aliter non poſſe euadere mortem, glo. in verb. non ualens, in d. Clem. 1. dicit, quia forte occidēdus erat anguſtiatus in aliquo angulo, vel in loco tam alto, & adeo oppreſſus, quòd fugere non poterat: vel licet poſſet fugere, tamen non tenetur fugere, quando fugiendo poſſet cadere, & cadendo proſtratus in terra interfici per inuaſorē: quia tali, & tanto periculo quis ſe exponere non tenetur, l. 2. §. penul. ff. ſi quis cautionib. Item, quia qualitas temporis non patitur plenius deliberandi conſiliū, l. 1. §. merito, ff. depoſ. Et prædicta maximè procedunt attenta qualitate perſonæ; quia alicui perſonæ vituperoſa eſt fuga, l. an in eadem, ff. ex quib. cauſ. maior. Vbi æquiparantur, nullo modo poſſe recedere, vel poſſe, ſed cum dedecore. Ad idem tex. in l. qui iuſta, ff. de manum. vind. Et non dicimus facere poſſe, quod ſine dedecore non poſſumus, l. nepos Proculo, ff. de verb. ſignif. Item quia alibi æquiparantur conſeruatio perſonæ, & honoris, d. l. qui iuſta. Sed hęc procedunt de iure ciuili: ſecùs de iure canonico, vbi quis tenetur fugere, etiam ſi fuga ſit ignominioſa, ſi poteſt ſine periculo: quia melius eſt pati aliquam lęſionem famæ, quàm hominem interficere, uel mutilare, arg. tex. in c. ſuſcepimus, de homic. Sed qualiter probabitur,
16 † quòd aliter non potuerit quis euadere, ſi hoc in dubium reuocetur, dic, quòd in foro pœnitentiali ſtabitur ſuę confeſſioni cum iuramento, c. ſignificaſti, el 2. de homic. de ſponſal. cap. tua, ſed in foro exteriori oportebit probare per circunſtantias, vt quia erat in loco tam anguſto, quòd aliter non poterit niſi interficere, vel mutilare, ita gloſſa in d. Clem. 1. & ibi Steph. & Zen. ait hoc eſſe arbitrarium.

Decima. Diximus ſuprà, quòd interficiens aliquem præter intentionem agentis, cum non aliter poſſit euadere mortem, non peccat. Sed contra hoc dictum fortiter obſtat tex. in cap. 2. de ho-
17 mic. vbi † imponitur pœnitentia occidēti latronem, cum aliter mortem euadere non poterat, ergo peccauit, cum pœnitentia non imponatur, niſi pro peccato. Vnde pro reſolutione huius dubii ſciendū eſt, ꝙ duplex datur intellectus ad illum tex. Primus, qñ ſacerdos interfecit aliū, defendendi ſua, ut non puniatur ita grauiter, ſicut ſi ſine defenſione commiſiſſet homicidium, tamen eſt irregularis, ut etiam habetur in cap. ſuſcepimus, eod. tit. ſed poteſt cum eo diſpenſari circa beneficia. Secundus intellectus eſt, quando ſacerdos nō poterat aliter uitare mortem, niſi interfecerit ſuum aggreſſorem, & tunc oportet intelligere illū tex. quòd agat pœnitentiam ad cautelam, non ad neceſſitatem: quia ſic interficiendo nullam irregularitatem, & nullum peccatum incurrit.

18 Vndecima. † In his duobus homicidium factum ex neceſſitate à clerico inducit irregularitatem. Primus, quando neceſsitas eſſet euitabilis. Secundus, quādo neceſsitas eſſet ineuitabilis, ſed occideret pro defenſione proximi: quia illud clerico permittitur, pro euitanda propria morte, non pro ſalute alterius, etiam ſi ſit Patris, aut filii, aut alterius coniunctæ perſonæ, ita gloſ. fin. in d. Clement. 1. fundans ſe per tex. illum, in uerbo, ſe. & ſuū inuaſorem. Tertius, quando occideret pro ſaluandis rebus, cap. 2. cap. ſuſcepimus, eod. tit. Quartus, quando poterat fugere. Quintus, quando in ultatus occideret ad uindictam, unde Bald. in l. 2. C. de ſicar. dicit, quòd ſit inſultatus incon-

tinēti offendit, dr facere ad defenſam, ſecus ſi ex interuallo, quia tunc dicitur facere ad uindictam, ut not. in c. ſicut, §. in ſuper el 2. eod. tit. & in dicta Clemen. 1. Laicus vero vt concludit Anan. in cap. 2. eod. tit. per dictum Baldi, in l. 1. C. unde ui. poteſt impune defendere filium ſuū, quia filius eſt pars patris, & matris, & eſt commune bonum coniugatorum, l. iſti quidem, §. fin. ff. quod met. cauſa. Item filius poteſt impunè occidere inuaſorem patris, maritus inuaſorem vxoris, vel econtra. Item ſponſus poteſt defendere ſponſam, ratione amoris, & zeli immenſi, quo coniunguntur, facit text. in l. oratio, ff. de ſponſ. Sic ſocius poteſt defendere ſuum ſocium itineris, quia iniuria eſt communis, ff. de iniur. l. item apud Labeonem, §. tenetur hoc edicto.

19 Duodecima. Clericus fuit captus, † & ligatus à latronibus, qui manus eorum aliter euitare non valens contra fidem datam illi cuſtodi eum occidit, eſt irregularis, per tex. à contrario ſenſu in Clem. 1. eod. tit. Et eſt ſpeciale in irregularitate, quæ contrahitur ſine culpa. Ita Bald. in l. 1. in penul. col. in uer. item quæritur, quòd quidam clericus, C. vnde ui.

Decimatertia. Ad clamorem clerici
20 latro † capitur, & occiditur, imputatur occiſio clerico, quo ad irregularitatem, non tamen imputatur clerico, ſi ad eius querelam capitur à iudice, & inde fiat iuſtitia, licèt proteſtetur, quòd ad hoc non tendit, in cap. 2. eod. in 6. Cum vtrobique frequenter debuit cogitare hoc euenire, & multo magis in iudice, qui comperto furto non de facili furem ſine uindicta dimittere ſolet, nec poſſet, ſed illi, qui furem caperent, dimittere poſſunt, & tamen ſi ab eis occiditur, imputatur clerico, qui clamauit ad recuperationem rerum ſuarum. Ratio uero differentiæ, quia mors, quæ ſequitur iudice mediante, dicitur pœna iuris, & ſic fit iuſtitia mediante, & ideò non imputatur clerico, argum. l. iniuriarum, §. 1. ff. de iniur. Sed mors, quæ infligitur per currentes ad clamorem clerici, non fit iuſtè, & ſic non dicitur pœna iuris, quia non licet talibus latronem occidere pro rebus, per not. eod. tit. c. 2. & cap. ſuſcepimus, ideo imputatur clerico, quia fuit cauſa ut fieret quod de iure fieri debuit, facit cap. vt famæ, de ſent. excom.

21 Decimaquarta. Qui pōt euitare † mortē, ſed non mutilationem alicuius mēbri, occidendo, vel mutilando inuaſorem, nō eſt irregularis, argum. de pœnit. diſt. 1. cap. vulgaris: quia qui autem tetigit, totum corpus tetigiſſe videtur, ut ibi, & not. de præſcrip. cap. auditis, tum etiam, quia vt mutilatio, & occiſio æquiparantur quo ad contrahendam irregularitatem, glo. in Clemen. 1. de homic. Sic idem debet eſſe ad eam euitandam, ita Zabar. in d. Clem. num. 46.

22 Decimaquinta. † Pro ſua ſalute licitum eſt offendere tertium, à quo quis nullam recepit iniuriam, uerbi gratia, ſi quis metu tiranni occidat, ne occidatur, ita gl. ordin. in l. ſi familia, ff. ſi famil. furt. feciſſ. Nam ſi dicam alicui: occidam te, niſi occidas talem, excuſatur ille occidēs. Hoc etiam ſequitur Salic. in l. 1. C. vnde ui. Exemplum ponit, quando maritus habet uxorem ſuſpectam, dicit famulo. Interficias illam, non excuſatur famulus, ſi aliter manus mariti nō poterit euadere.

Decimaſexta. Vim ui repellere licet,
23 l. ut † uim, de iuſt. & iure, & in l. 1. C. eod. tit. Primò fallit, cum infertur à patre, qui poteſt vim illam inferre: quia tūc non poteſt uim repellere, puta, quia pater, vel Dominus caſtigat filium, uel famulum, ita Doct. in l. 4. ff. ad l. Aquil. Secundò fallit, quando infertur à perſona publica, puta, ſi iudex mandet aliquē caſtigari; quia non licet ſe defendere. Tertiò, quando repelleret vim ex interuallo, Bar. in d. l. 1. C. vnde ui. Quartò, quando repello immoderate, ita tenent Doct. per illum text. in d. l. 1.

24 Decimaſeptima. † Aliquis exceſsit modum legitimæ defenſionis, quia cum poterat infligere vnum vulnus, inflixit duo vel tria, licet uideatur uidendum debere puniri pro toto: quia factum eſt indiui-

diuiduum, l. ſtipulationes non diuidũtur, ff. de uerb. oblig. tamen uerius eſt, ut puniatur pro exceſſu, per tex. not. ad hoc in l. ſi adulterium cum inceſtu, §. Imperatores, uerſ. & magis, ff. de adulter. ad quod etiã facit quod habetur in c. olim, de reſtit. ſpol. ſic tex. in cap. ſignificaſti, de pœn. & remiſſ. dicit, quòd homicida, qui immoderatè ſe defendit, mitius punitur. Et ideò dicit Ioan. Andr. in addit. Spec. quòd qui occidit aggreſſorem, non tenetur de homicidio. Et idem tenet Ludou. ſing. 4. Caſtr. conſ. 190. Et ideò dicit Abb. in cap. olim, 2. col. de reſcr. quòd quoties
25 quis † iuſto dolore delinquit mitius debet puniri, unde Do. Alex. conſ. ſuo 76. ponit de quodam, qui detinebatur ſuffocatus ab alio per capillos, & ille occidit illum qui eum detinebat, quòd non eſt puniendus de homicidio. Eodem modo dicit Baldus pro theorica gloſſę in l. 1. C. unde ui de eo, qui inſultauit me ſine aliquo genere armorum, uolens mihi dare maxillaiam manu uacua. Et ego ne hoc accideret, cum non debeam expectare me prius percuti, ut dicit gloſ. in d. l. 1. eum gladio peremi: nam ſi poteram me aliter defendere, tunc punior de exceſſu: quia non ſeruaui modum defenſionis. Sed fuit exceſſus nimis ultra terminos defenſionis, & uindictam aſſumpſi. Si autem conſtat, quòd aliter euadere non poteram, quin cum uituperio percuterem, & tunc non punior: nam ſi hoc licet propter res defendendas, d. l. 1. multo fortius propter perſonam, & corpus noſtrum, quod eſt dignius, ut in l. ſeruorum, §. fin. ff. de pęnis, in dubio autem utrum potuerim me defendere, præſumitur, ꝙ ſic inter pares, ſecus inter impares; propter imparitatem uirium, quæ omnia ſunt intelligenda in laicis, ſecus in clericis: quia ſemper tenentur de homicidio, quantum ad irregularitatem quam non poſſunt euadere, niſi quando aliter propriam uitam conſeruare non poterunt, Clem. 1. de homic. D. Abb. in cap. olim, 8. col. de reſtit. ſpol.

Decimaoctaua: Moderamen incul-
26 patæ tutelæ † conſiſtit circa tria, uidelicet in factorum qualitate, in temporis cõgruitate, & in neceſſitatis euitabilitate. ita gloſſa in l. 1. C. unde vi. Igitur primo debet eſſe in factorum qualitate paritas, ut ęqua lance, æquo modo, & ictu congruẽti reſiſtatur. Vnde offenſus ſine armis, non poteſt cum armis offendere, niſi aliud ſuadeat uirium inæqualitas. Vnde ſi pugnus unius plus poteſt, quàm enſis alterius, licitum eſt enſe percutere, quia defectum virium poteſt ſupplere cum iuuamine armorum. Præſumitur enim iuuenis potentior ſene, ſiue adoleſcens ad labores corporis ſupportandos, l. aut datum. §. quicunque, & ibi loquitur gloſſa. ff. de pęnis, c. 1. de renunc. Et ſanus potentior infirmo. C. de mend. ualid. l. 1. lib. 2. Secundo, moderamẽ conſiſtit in temporis congruitate: nam debet incontinenti flagrante adhuc maleficio violentiæ inuaſor repelli, l. 3. §. cum igitur. ff. de ui, & ui arm. Et hoc eſt uerum de uiolentia illata perſonæ, in qua uidetur fieri ad defenſam, ne iterato percutiatur, ſi fiat incontinenti, l. ſi ex plagis. §. tabernarius, ff. ad leg. Aquil. & cap. olim, de reſt. ſpol. Si autem fiat rixa ſeparata, & ſic non incontinenti, tunc uidetur fieri ad vindictam. quod non licet, glo. in cap. ſignificaſti, in verbo repellere, de homic. Si tamen percuſſus inſequatur percuſſorem fugientem, & eum percutiat, mitius punitur, ſcilicet tanquam culpabilis, & non tanquam doloſus: quia difficillimum eſt iuſtum temperare dolorem. l. ſi adulteriũ, §. ſi Imperator. ff. de adulter. Sed cum nõ
27 debeam expectare † me percuti, cũ nullo remedio tollatur illa percuſſio, vt no. in l. ſi quis prouocatus, C. de appel. & in l. in bello. §. fieri. ff. de capt. an debeam expectare aliquem actum fieri ab offendente. glo. in l. 1. C. vnde vi, dicit, quod ſic, vt armis inſultari, clamore, & minis terreri, an autem minæ ſint ſufficiẽtes, dic quod ſic, quando eſſet homo, qui conſueuiſſet exequi facto, aliàs non, vt ſic ex perſonis hominum facta penſemus. l. 1. C. ſi quis Imperat. maled. Barto. in l. metum, ff. ex

quib. cauſ. maio. licèt Baldus dicat, quòd verbis contra uerba eſt reſiſtendum, non ad manus, & ferrum veniendum, fallit quod no. Specul. in tit. de accuſat. §. iſte, verſ. Quod ſi uocaui te latronem: & hoc niſi mora eſſet periculũ allatura, ut quia forte minator expectabat ſocios venientes, quibus reſiſtere non potuiſſet: quia tunc licet ante tempus occurrere. Tertio moderamen conſiſtit circa neceſſitatis euitabilitatem, nam moderate, & ad defenſionem dicitur fieri, quod ex neceſſitate fit, l. ſcientiam. §. qui cum aliter. ff. ad leg. Aquil. Nec curamus ęqualitatem, vbi nõ poſſumus euitare neceſſitatem: nam neceſſitas facit delictum probabile, & excu
28 ſabile, quod aliter non eſſet. Hinc † neceſſitas magna excludit delictum. cap. ſi quis propter, de furt. Sic non peccat Monachus, qui tempore maximę neceſſitatis facit eleemoſynam de bonis monaſterii, vt no. 12. q. 1. c. non dicatis. Pariter ſi quis neceſſitate præciſa, aut urgenti uiolat ieiunium, aut Quadrageſimam, excuſatur in totum, c. 2. de obſeru. ieiun. Sic propter neceſſitatem licitum eſt ſumere cibum à Iudæis, & infidelibus, glo. pen. in c. quam ſit, de Iudæ. Sic propter neceſſitatem quis poteſt abſolui ab excommunicatione, à qua regulariter nullus abſoluit, niſi Papa 17. q. 4. ca. ſi quis ſuadente, de conſecr. diſt. 4. c. ſacerdotem, ca. paſtoralis. §. 1. de offic. ordin. Et idem in confeſſione: nam propter inſtantem neceſſitatem, poteſt quis audiri à laico, & habetur talis propter contritionem à Deo pro abſoluto, ſed non à laico, qui non habet clauium poteſtatem, & de pœnit. & remiſs. c. noua. Sic propter neceſſitatem licitum eſt baptizare etiam laico, excommunicato, & infideli, de conſecra. diſt. 4. c. ſiue. c. quicunque, & c. conſtat, & cap. ſeq. Sic licet ſacrificia, & conſecrationes non debeant fieri niſi ſuper altare, & locis Domino conſecratis, tamen inſtante ſumma neceſſitate poteſt alibi celebrare,
29 c. ſicut, de conſecr. diſt. 1. Pariter † neceſſitas uiolenta excuſat à fornicatione, nã licet neceſſitas compulſiua non excuſet, quia coacta uoluntas eſt, l. ſi mulier. §. ſi mulier. ff. quod met. cauſa. Vnde potius quis debet pati excoriationem, & omne martyrium, ac uitæ amiſſionem, quàm malo conſentire, c. ita ne, 32. q. 5. tamen vbi daretur paſſio ſine aliqua actione, vt puta, quia uirgo propter neceſſitatem violentam fuit deflorata, voluntate penitus renitente, tunc nullum committitur peccatum, & mens remanet caſta, & virgo: quia in ipſo exercetur libido aliena, & non ſua, d. c. ita ne, ſic ut ad rem noſtram reuertamur, neceſſitas facit homicidium excuſabile, quod aliàs non eſſet. Sed ceſſante neceſſitate, dicitur potius offenſio, vel uindicta, quàm defenſio, vt innuit gl. in d. l. 1. C. unde vi. In dubio autem, an quis intelligatur percutere ad defenſam, vel ad vindictam, dicit Bal. in d. §. tabernarius, quod ſcilicet dum es in actu percutiendi, percutio te prius, & tunc eſt ad defenſam, ſecùs ſi percutio etiam incontinenti, poſtquam me percuſſiſti, quia tũc dicitur ad uindictam, niſi facerem ne iterato percuteres: ſi uero non apparet quæ percuſſio prçceſſerit, in dubio præſumitur culpa eius, qui prouocauit, l. 1. §. cum arietes. ff. ſi quadr. paup. feciſſ. dic. Et ibi dicit Bal. quod inſultatus in dubio præſumitur feciſſe ad ſui defenſionem, vide gloſam in c. ſignificaſti, el 2. de homic. & per Innoc. in c. ſi vero, de ſent. excom.

Decimanona. Qui animo vulneran-
30 di tantum venit, tenetur † non ſolum de vulnere, ſed etiam de homicidio, ſi ſecutum fuerit, licèt non habuerit animum occidendi, igitur ſi ultra propoſitum ſequatur euentus, tenetur delinquens nõ ſecundum propoſitum, ſed ſecundum euentum, c. ſicut dignum. §. illi, de homicid. Quod intelligit uerum Bal. ſi inſtrumentum, cum quo vulnerauit erat aptũ ad inferendum mortem, aliàs ſecùs, ita dicit in l. cum mandati. C. mandati. allegat tex. in c. ſignificaſti, de homic. verum in pœnis ſpiritualibus, ut in excommunicatione, & ſimilibus, attenditur animus, & non euentus, prout tangitur in c. 2. de conſti. & in c. in nonnullis, de Iudę. Bar.

in l.Diuus.ff.de ſicar. Hinc fit quòd non eſt excommunicatus,qui credebat percutere laicum, & percuſſit clericũ, de quo vide in cap.ſi vero,de ſent.excommunic. Pariter ex tex.in d.§.illi.Dom.Abbas in-
31 fert quod etiam quo ad Deum † uoluntas mala habetur pro facto, ſed minori peccato, & pœna aſtringitur, ex quo delictum non eſt ſecutum, licèt uoluntas deliberatá præceſſerit, uide bonam gloſſam in c.ſi cui,de pœnit.diſt.1. nam iura,quæ uidentur innuere contrarium, debent intelligi, quo ad interitum ſalutis æternæ, ſed quo ad quantitatem ſupplicii, differunt: nam conſumatio operis aliquid addit,d.c.ſicut dignum,§.illi autem.

Vigeſima. Aliquis eſt vulneratus,
32 & † febres ſuperueniunt, & moritur, licèt multi dicant eum mortuum propter vulnera, tamen non erit irregularis, ſi medicus afferat contrarium: quia ſtandum eſt peritis in arte, & per conſequẽs credendum medico erit, & ita tenebitur de vulnere, & ſic non eſt irregularis, nec tenebitur de homicidio, facit, cap. ſignificaſti,el primo. de homic. l.ſemel, de re milit.lib.12.

Vigeſimaprima. Si quis decederet ex
33 alia infirmitate,& hoc ſit certum,† non eſt imputandum illi, qui percuſſit, no.in c.ad audientiam,in uer. ſi uero,de homi. Et intellige aliam infirmitatem non trahentem originem à prima,ſed penitus diuerſam, & ſic cauſa ſuperueniens habilis ad quid inducendum,cõfundit vices primæ, de qua erat dubiũ, an ad hoc potens exiſteret, de quo in capit. presbyterum, de homic.

Vigeſimaſecunda. Medicus, qui du-
34 bitat an medicina † ſit proficua, uel nociua, peccat eam dando, etiam ſi magis credat eam proficuam: quia in dubio melius eſt hominem relinquere in manu Creatoris, quàm ipſum exponere cuique dubitabili medicinæ, Innoc.in c.tua nos, de homic. Et idem,ſi dat medicinã, quæ infirmitatem habet augere, ut infirmum redimat,l.medicus,ff.de uar.& extraord.crim.peccat etiam debitam medicinam omittendo, facit optime tex. in §. præterea,Inſt.ad leg.Aquil.Rurſum,ſi dicit ſe peritum, cum non ſit, uel facit, aut omittit aliquid, propter quod infirmus periculum mortis incurrit, peccat,& eſt irregularis,no.in l.2.ff.quod quiſque iur. Ad hoc de æta.& qualit. c.ad aures.& uidetur aſſerere ſe peritum ſtatim quod acceptat officium, & aſſumit curam, ita Innoc.in d.c.tua nos,& Dom.Ant.

35 Vigeſimatertia. Vulneratus,qui † dicit ſe mortuum non ex vulnere, ſed ex mala uita, & culpa medicorum, & facit pacem cum uulnerante, eo mortuo, licèt talis remiſsio proſit quo ad excuſationẽ perſonæ,non tamen quoad liberationem pœnæ: publica enim pœna non poteſt remitti conuentione partium, l.iuregentium, §. ſi paciſcar, ff. de pact. not. per Bar.in l.Diuus, ff.ad Syllan.gloſ.in §.fin. Inſtit.de iniur. ubi dicitur, an, & quando remiſsio, uel concordia poſsit fieri in
36 morte. An † uerò aſſertioni factæ in articulo mortis, quòd aliquis eum uulnerauerit, uel fecerit eum occidi, credatur, dic ſecundum Bald.per gloſſam,in l.2.C. de calum. ꝙ talis aſſertio non probationẽ, ſed uilem inducit tantũ præſumptionem, uel ſuſpicionem,non tamen talem, quæ ſit ſufficiens ad torturam, ita etiam tenet Ang.in d.l.2. ubi etiam dicit, quòd operabitur talis ſuſpicio, ut hæres accuſando,excuſetur à præſumpta calumnia.

37 Vigeſimaquarta. Licèt † communis ſit theorica, quòd tacens quo ad ipſum obligandum, non præſumatur conſentire, l.filius, §.inuitus, de procur.c.nuper, de donat.inter uir. & uxor. Tamen quo ad legem promotionis, ſecundum quam quis incurrit irregularitatem, etiam ſine culpa, cap.ſententiam, ne cler.uel mona. requiritur expreſſa prohibitio, ne uideatur conſentire. Hinc fit,quòd ſi præſente aliquo habetur tractatus de morte alicuius, ſi ipſius cauſa ipſe tractatus contingit, & tacet, præſumitur conſentire, glo. in cap. Petrus, de homic. ubi homicidiũ commiſſum per conſanguineos clerici ipſius fauore, imputatur clerico, ſi ſcit, &

non

non contradicit:quia tunc uidetur cõſenſum præſtare, quod ſecus eſſet,ſi clericus eſſet ignorans:quare licèt mei conſanguinei propter iniuriam mihi illatam,& mei contemplatione ſumant uindictam, non eſt mihi aliquid imputandum, niſi (ut diximus) me præſente habuiſſent colloquium,& tacuiſſem. facit tex.1.q.4. cap. qui præſulatus. An uerò clericus læſus
38 teneatur † remittere actionem iniuriarum,ſi ſcit, quod ſi hoc non facit,conſanguinei interficient lædentem. Dic, quòd non, ſed tantum rancorem, non tamen debet clericus conqueri conſanguineis, de iniuria ſibi facta. Specul.tit.de legat.§. iuxta,circa pen.col.in uerbo,quid ſi amici mei. Ioan. de Anan.in d. cap.Petrus.

Vigeſimaquinta. Presbyter dixit in-
39 fanti,† quòd equum ad fluuii ripam duceret, ſed à fluuio ſibi caueret,infans autem flumen intrauit, & ſubmerſus fuit, quæritur an ſit culpabilis, & per conſequens irregularis. Dic, quòd ſic: quia ſuſpicari debuit hoc poſſe euenire, ſicuti imputatur Diacono, qui non remouit falcem, qua accinctus erat, cum ludi cõſuetudinem ſciret, ut extr.eod.cap.continebatur, & presbytero, qui non remouit à corrigia cultellum, cum qua uerberabat famulum, ut extr. eod. cap. ad audientiam,ita quòd non promouetur, nec ordinibus ſuſceptis utitur, ut ibi dicitur, ut habetur in d.cap.ad audientiam. Hęc Hoſtienſis.

Vigeſimaſexta. Iudex, qui non liberat
40 hominem à morte iniuſta cũ poteſt,† & prælatus ſi non paſcit fame morientem cum poteſt, quamuis non ſint irregulares, cum lex promotionis factum requirat, 15.q.1. cap.ſi quis iratus, tamen grauiſſime peccant.

Vigeſimaſeptima. Incidendus non ha-
41 bet † conſuetam diſpoſitionẽ membrorum, vel venarum, aut ſubito timor,uel tremor inſolitus irruit ſuper eum,ſi inciſor non erret ex imperitia,vel diſſuetudine in huiuſmodi non peccat,neque fieret irregularis, ſi ille decederet. Aſtenſ.lib.6. de modeſt.tit.14.art.8.

Vigeſimaoctaua. Scio,vel ſcire debeo
42 aliquem † quæri ad mortem,puta furem, vel homicidam, & iudici quærenti, vel officiali vtrum uidiſſem talem perſonam: reſpondi,quòd ſic,& quærentem inſtruxi,ſum irregularis, ſi inde mors ſecuta fuerit: Quod ſecus eſſet,ſi neſcirem, nec ſuſpicari poſſem, ꝙ quæreretur ad hoc, ſed propter aliud:quia tunc intentio non eſt corrupta. Hæc Rod.& Aſtenſ.

43 Vigeſimanona. Clerici, qui ſunt † iuris ignari,pro habenda indulgentia, quæ dabatur portantibus ligna ad cremandũ hęreticos ligna portauerunt,ſunt irregulares,ſi ligna illa operantur ad cremationem, ſecus ſi non operantur,vt quia iam crematus erat mortuus, pro hoc, quòd not.Abb.in cap.ſicut,de homic.cum homo mortuus, non ſit homo; nam ad eſſe hominis requiritur anima,& corpus, de celebr.miſſ. cap.in quadam, verſ. nam ad eſſe,de pęn.diſt.2.cap.charitas,verſ. Item corpus. Hinc qui hominem mortuum mutilaret, non eſſet irregularis. Pariter qui occideret hominem nondum natũ, & formatum,ſed informem, & non per membra diſtinctum,non eſſet verè homicida,nec irregularis, 2.q.5.cap. conſuluiſti.32.q.2.cap.quòd vero,& c.Moyſes.

44 Trigeſima. Aliquis † me in alium impellit, & ille in quem impellor, cadens moritur, vel impellens retrocadens moritur, in neutro iſtorum caſuum teneor, nec ſum irregularis, cum nihil mihi ſit imputandum,ſed tantum illi, qui me impulit,ita Card.in Clem.1.in pen.q.de homić. qui etiam dicit, quòd ſi vnus vult me percutere, & ego declino ictum, ex quo alius interficitur, quòd non teneor, niſi in fraudem fecerim. Quare omnes ſupradicti poſſunt promoueri, ex quo in nulla culpa deprehenduntur,argu.de homic.c.lator, & 23.q.5. de occidendis, Archid. Turrecr. & Prępoſ.in c.ſępe,diſt.50.

SVMMARIVM.

1 *Belli materia vbi plene tractetur.*
2 *Bellum duplex exercetur in hac vita carnale,*

nale, & ſpirituale.
3 *Bellum corporale multiplex.*
4 *Bellũ corporale iuſtũ à quo habuerit ortũ.*
5 *Bellum vt ſit iuſtum, multa requiruntur.*
6 *Bellum iniuſtum dicitur quinque modis.*
7 *Clericis in quatuor caſibus licitum eſt arma deferre.*
8 *Pacem inter homines ſex cauſa impediunt. Et bellum quid differat à ſeditione, ſub num.* 8.
9 *Bellum à mulieis indici poteſt.*
10 *Bellum iuſtum dicitur ex perſona authorizante, num. ſeq.*
12 *Bellum, quod non eſt ex edicto principis, ſed ad tuitionem rerum, dicitur iuſtum.*
13 *Iuſte pugnans pro defenſione rerum, non poteſt inuaſorem, vel eius bona capere.*
14 *Vocati ad bellum iuſtum, an actionem mandati habeant contra mandantem.*
15 *Pugnare contra Sarracenos licitum eſt, ſed non contra Iudaos.*
16 *Bellum iuſte infertur contra Sarracenos, licet actu non impugnent. & quid de terris, quæ nunquam fuerunt noſtra, nu.* 18.
17 *Papa poteſt licite concedere indulgentias euntibus contra Sarracenos. item pro hac cauſa imponere decimas, num.* 40.
19 *Capta in bello an ſint ſubiecta reſtitutioni, & num.* 20. 21. *&* 43.
22 *Bellum contra quos princeps non habens ſuperiorem poſſit mouere.*
23 *Inſidiis vti an licitum in bello.*
24 *Bellum iuſtum habens, an teneatur ad reſtitutionem, ſi facit incendia.*
25 *Miles ad præceptum Domini, an licite bellare poſſit ſi dubium eſt, an bellum ſit iuſtum. & quid de amicis, & cognatis Domino non ſubditis, num. ſeq.*
27 *Indicenti bellum etiam ſacrilego ſubditi obedire tenentur, niſi in duobus caſibus.*
28 *Belli finis, & quinque in bello culpanda.*
29 *Inimicitia capitalis an excuſet non euntem ad bellum.*
30 *Clericus Dominum comitans in bello, an licite retineat ſi aliquid cõſequ.tur in bello.*
31 *Hoſtes deprædari in bello iuſto licet.*
32 *Papa ſicut certiſſimum eſt poſſe indicere bellum, an etiam prælatis, & clericis, nume.* 34 *&* 35.
33 *Suadens quòd exponat ſe periculo mortis pro patria, vel proximo an ſit irregularis.*
36 *Clericus in bello licito an poſſit dare lanceam pugnanti.*
37 *Clerici capientes arma ad ſe defendendum cum ſociis, ſi ſocii aliquem interficiant, an clerici ſunt irregulares.*
38 *Clerici ſola intereſſentia ſecuto homicidio, an inducat irregularitatem.*
39 *Chriſtianis an liceat vti auxilio Sarracenorum in bello.*
41 *Bello iniuſto opem præſtans non habet actionem mandati contra vocantem.*
42 *Comites qui ſine authoritate principis ſumunt arma, vaſallos proprios exhæredantes, tenentur ad reſtitutionem.*
44 *Bellum iniuſte mouens tenetur ad omnia damna.*
45 *Rem ablatam per vim, an liceat illam, uel æquiualens recuperare.*
46 *Emptor rem emptam ex bello, an & quando teneatur reſtituere.*
47 *Si inter duos milites fuerit bellum iniuſtum & damna hinc inde, an facta pace & remiſſione inter illos de damnis, dicta remiſſio extendatur ad vaſallos.*
48 *Bellum licite moueri poteſt abſque authoritate principis ad iniuriam propulſandam.*
49 *Arma miniſtrans in bello, ſi illi, quibus miniſtrata ſunt, commiſerunt homicidium, an miniſtrans ſit irregularis.*

De Bello. Cap. XX.

1 DE materia † belli habetur 23. q. 2. in ſum. & in cap. dixit Dominus, per gl. & Archi. & per Innoc. in cap. ſicut, de iureiur. in cap. quod ſuper, de voto. & in ca. olim, de reſtit. ſpol. per Hoſt. in ſum. de tre. & pa. per Io. And. in cap. 1. de homic. in 6. & per B. Thom. 2. 2. q. 40. ar. 2. per Cynum, in l. quoniam multa facinora. C. ad l. Iul. de ui publ. Bar. poſt gloſſam, in l. hoſtes, & in l. ſi quid bello, ff. de capt. & in tract. repræſaliarũ, & per Bal. in l. 1. C. vnde ui. & plene per omnes, in l. ex hoc iure,

re, de iuſt. & iu. in l. 1. §. cum arietes, ff. ſi quadr. paup. feciſ. dic.

Sed quia in bello ſolent multa homicidia committi. Ideo videamus conſequenter de bello, aliqua prius pręmittendo, & Primum, quòd bellum in hac † vita duplex exercetur, carnale. i. corporale, & ſpirituale. 23. q. 1. cap. niſi bella. Bella carnalia figuram gerunt bellorum ſpiritualium, & ideo carnalia non ſunt peragẽda niſi in neceſsitate, 23. q. 1. cap. noli, & q. 8. ſi nulla. Sed aduerſus ſpiritualia bella ſemper debemus inſudare, per virtutes, & bona opera, quibus armamur contra vitia. 11. q. 3. cap. qui reſiſtit, in fi. Ita magiſter militiæ præceptum dat militibus Chriſti: dicens. Induite vos armaturam Dei, vt poſsitis ſtare aduerſus aſtutias diaboli, habet enim mille nocendi modos, 16. q. 2. capit. 1. & ſedet tanquàm leo rugiens, de pęn. diſt. 2. cap. ſi enim, circa medium: nec ceſſat circumire, 3. q. 1. cap. nulli. 6. q. 1. cap. verum. Secundo notandum

3 eſt, quòd ſeptem ſunt † bella. Primum poteſt dici Romanum, dictum ex eo, quòd Roma eſt caput fidei. 24. q. 1. cap. hæc eſt fides. & c. quoniam, extr. de ſum. Trin. & ſi. catho. c. 2. §. pen. Et eſt illud, quod faciunt fideles impugnando infideles, & hoc eſt iuſtum, cap. excommunicamus, de hæret. Secundum eſt inter fideles pugnãtes authoritate iudicum, & hoc poteſt dici iudiciale, & eſt iuſtum, l. cõtinet, ff. quod met. cauſa, l. 1. C. ne quis in ſua cauſ. ius ſi. di. hi tamen propriè hoſtes non ſunt. Tertium, quòd faciunt fideles iudici contumaces, & rebelles, arg. ex. de maio. & obed. cap. ſi quis, ff. de rei vendic. l. qui reſtituere, & hoc eſt iniuſtum, & poteſt dici pręſumptuoſum. Quartum licitum, & eſt, quod faciunt fideles authoritate iuris. v. g. pro ſui iniuria repellẽda, extr. de ſent. excom. c. ſi verò, §. nec ille, l. 1. & 2. C. quando lic. vni. ſine iudi. ſe vindic. vel etiam proximi & vicini iniuria repellenda, vel pręlatus, qui cõtra iniuriantes eccleſiæ vtroque gladio ſi vtrumque habet, vti poteſt authoritate propria, de ſent. excom. in 6. c. dilecto, §. equidem. Quintum, quòd faciunt fideles contra authoritatem iuris, & eſt illicitum, & poteſt dici temerarium. Nam & is, qui defendit ſe contra authoritatem iuris, temerariè ſe defendit. Sextum, quod faciũt fideles, authoritate propria alios impugnantes. Et hoc eſt iniuſtum, & poteſt dici voluntarium, 23. q. 1. cap. noli. Hoc Principes noſtri temporis vtuntur frequentius ſicut dicit Archi. in c. iuſtum. 23. q. 2. Septimum, quòd faciunt fideles authoritate iuris, ſe defendendo contra impugnantes: Nam vim vi repellere ad tuitionem ſui corporis, vel etiam rerum, cum moderamine inculpatæ tutelæ, omnia iura permittunt, de re. iu. c. quod non eſt licitum, & hoc eſt licitum, & neceſſarium. Hæc omnia notantur per Hoſt. in ſumma, de treug. & pac. per Archid. 23. q. 1. cap. iuſtum bellum, per Aſtenſ. lib. 1. de bello titu. 29.

Tertio ſciendum eſt, quòd bellum cor-

4 porale iuſtum † ortum habuit à Deo ordinante, & præcipiente illud fieri, ſicut in multis locis ſacræ ſcripturæ Num. 10. & Deuter. 22. legitur, Dominum viris pręcepiſſe bellare. vnde Dauid ait de Deo. Quis docet manus meas ad prӕlium, & digitos meos ad bellum. Sic bellum iuſtum ortum etiam habuit à iure gentiũ. Pariter bellum commune, quòd eſt per vim violentiæ repulſio, ortum habet à iure naturali, tum authoritate iuris, 1. diſt. c. ius naturale, tum etiam ratione: cum cuilibet natura inſita naturalis inclinatio ſit, ſiue uirtus ad conſeruationem ſui in eſſe quantum poteſt: & ad excluſionem cuiuslibet ſibi repugnantis, ſiue aduerſantis. Rurſum bellum corporale, ſiue terreſtre iniuſtum, inter quoſcunque homines, ſiue eiuſdem domus, ſiue Ciuitatis, ſiue prouinciæ, ſiue extraneos, ortum habet à diabolo, qui diſcordiarum ſeminator eſt. Vnde Aug. ad quendam comitẽ: diabolus eſt humani generis inimicus, inuentor mortis, ſuperbię inſtructor, radix malitiæ, ſcelerum caput, princeps omnium vitiorum, perſuaſor omniũ voluptatum. Sed bellum ſpirituale, quaſi do-

me-

meſticum,quod eſt inter carnem,& ſpiri
tum.ad Rom. cap.7.ortum habet à pecca
to originali,quòd vniuerſaliter contraxi
mus,ex primo parente,Iac.4.dicitur vn-
de bella. Nonne ex concupiſcentia. Pari-
ter bellum ſpirituale quaſi ciuile,quòd in
ter hominem,& diabolum eſt ortum, ha
bet ex inuidia, de quo dicit Apoſtol. ad
Epheſ.6. Induite vos armaturam Dei,vt
poſſitis ſtare, ſ.firmi aduerſus inſidias dia
boli,quia non eſt nobis colluctatio aduer
ſus carnem,& ſanguinem, i.contra homi
nes qui viſibiles,& fragiles ſunt,vel con-
tra vitia,quæ ex carne,& ſanguine ſunt,
ſed aduerſus Principes, i. dęmones, qui
principantur aliis, & aduerſus poteſtates
mundi.i.peccatorum rectores vt exponit
gloſſa. Hęc Card. à Turrecr. in c. ꝙ milita
re 23.q.1. Quarto ad bellũ iuſtũ requirun
5 tur plura. Primũ eſt authoritas † Princi-
pis,cuius mandato bellũ eſt gerendũ,c.iu
ſtum,23.q.2. verſ. ex edicto, i. ex autho-
ritate Principis ſęcularis, ſiue eccleſiaſti-
ci,pęnes quem conſiſtit authoritas indi-
cendi. Non enim pertinet ab perſonam
priuatam bellum mouere:quia poteſt ius
ſuũ in iudicio ſuperioris proſequi. Simi-
liter,quia ſicut ad Principes pertinet rem
publicam ciuitatis,ſiue regni,vel prouin-
ciæ ſibi ſubditę tueri,& ſicut licite defen
dunt eam materiali gladio contra interio
res quidem perturbatores, ſiue domeſti-
cos, dum malefactores puniunt, ſecun-
dum illud Rom. 5. Non ſine cauſa gla-
dium portat, miniſter enim Dei eſt in irã
ei, qui male agit, ita etiam gladio bellico
ad eos pertinet rempublicam tueri ab ex
terioribus hoſtibus: unde & principibus
dicitur. Eripite pauperem,& egenum de
manu peccatoris liberate, Vnde habetur
23.q.1,c. quid culpatur. Ordo naturalis
mortalium paci accommodatus hoc po-
ſcit, vt ſuſcipiẽdi belli authoritas atque
conſilium pęnes principes ſit. Secundũ,
quòd requiritur ad iuſtum bellum ex par
te peragentis, eſt recta intentio, ſiue iu-
ſtus affectus, quo moueatur ad indicen-
dum,bellum,ut ſit ad bonum promouen
dũ,& malum vitandum,vt non ex odio,
vel propter prædã,ſed pp pacem, iuſtitiã,
& charitatem, d.c.quid culpatur,c.milita
re,c.apud Item debita cõditio, ut non ſit
perſona clericalis, c.nimirũ, 23.q 8. & c.
quicunque ex clero. Tertiũ,quod requi-
ritur ad iuſtum bellum,eſt, ꝙ cauſa ſit iu
ſta;primo ex parte eius,contra quẽ pugna
tur,vt ſ. illi, qui impugnãtur pp aliquam
culpam,impugnationẽ,& perſecutionem
mereantur,vnde Inn.in cap.olim,de reſt.
ſpol.dicit, ꝙ vna ſola cauſa legitima belli
eſt contumacia iniuſte reſiſtentis. Secun
do ex parte eius, pro quo impugnatur,ut
ſcilicet ea cauſa ſit coerctio malorum, &
ſubleuatio bonorum, vt tangit Aug.in c.
apud,23.q.1. c. apud veros,& c.diſplicet,
vel ampliatio Reipublicæ pro fide Chri-
ſti,23. q. 4.c.ſi non,& c.diſplicet,& q. 1.
c.noli. Et hæc tria continentur ſub quin-
que quæ à Fr. Io. in Sum.Conf.lib.2. de
bellis exprimuntur, & prius eum ponit
Goff.li.5.tit.22.de homic. ſ.perſona ſæcu
laris, cui licitũ eſt effundere ſanguinem,
non aũt eccleſiaſtica, cui eſt prohibitum.
23.q.8.c.clerici. Res,vt ſit pro rebus repe
tendis,& pro defenſione patriæ, 23.q.2.
c.1. Cauſa, animus,& victoria. Hinc col
6 ligitur, quòd † quinque modis dicitur
bellum iniuſtum. Primo ratione rei, ut ſi
non eſt pro repetendis rebus, uel pro de-
fenſione patriæ, 23. q. 2. cap.1. & q.vlt.
cap.ſi nulla. Secundo,ratione cauſæ,vt ſi
voluntariè, non neceſſario pugnetur,
ead.diſt. q.1. cap.noli. Tertio ex animo,
ſcilicet,quando fit ad uindictam, 23.q.1.
cap. quid culpatur, & cap. militare, ubi
peccatum non eſt militare, ſed propter
prædam ſic. Quarto ſi non ſit authoritate
Principis, ead. q.2. c.1. Quinto ratione
perſonæ, vt puta quia eccleſiaſtica eſt,cui
nõ eſt licitum effundere ſanguinem, nec
per ſe, nec per alium, ead.q.§.vlt.& cap.
7 clerici. vnde clerici non poſſunt uti † ar
mis, ſiue ſint in ſacris, ſiue non, ead.q.
cap.1. & 2. niſi in his caſibus. Quorum
primus pro defenſione ſua in neceſſitate
ineuitabili, ſcilicet, quando aliter euade-
re non poſſunt, extr. de homic. cap.ſicut
dignum, & cap. ſuſcepimus, & c.ſignifi-
caſti.

caſti.23. q. vlt. cap. conuenior. Secundus, defendendo ſua, uel recuperando: ut in alleg. iuribus, de homic. de appel. cap. ſignificauerunt, de reſtit. ſpol. c. olim cauſam, 1. diſt. cap. ius naturale. Tertius, licet clericis, & maxime iuriſdictionem habentibus temporalē, hortari alios ad capiēdum arma pro defenſione oppreſſorum, & ad impugnādum inimicos Dei. Quartus, pro Patriç ſuç, ſeu legum paternarū defenſione, & pace, atque iuſtitia tuenda: quia bellum geritur ut pax acquiratur. Hæc probantur de pœn. di. 5. c. falſas, & 23. q. 1. cap. noli. Quintus, authoritate Papæ, unde dicit in cap. ſcire. 23. q. 2. Scire uos oportet, quòd nunquàm ab aliquibus homines noſtros ſinimus opprimi, ſed ſi nulla neceſſitas incurrit, prç ſentialiter iudicamus; quia noſtri gregis in omnibus ultores eſſe debemus, & præcipue
8 adiutores. Quinto, † ſciendum eſt, quòd ſi homines conſiderarent damna, quæ affert bellum, ſcilicet, quia per illud amittunt animā frequenter, corpus, & diuitias, iux. illud Hiere. 46. fortis incidit in fortem, utique amarent pacem, ſed quia hoc non conſiderant, ideo hæc eſt prima cauſa, quare inter illos non eſt pax. Secunda, quia non puniuntur maleficia, Eccl. 4. quia non profertur contra malos ſententia, &c. Tertia eſt abundantia temporalium. Gen. 13. Facta eſt rixa inter paſtores Abraham, & Loth. Quarta, quia non occupamur in pugna cōtra dęmonem. Ideo oppugnamus homines. Eph. 5. Non eſt colluctatio aduerſus carnem. &c. Quinta, quia non conſideramus, quòd dubius eſt euentus belli. 1. Reg. 7. uarius eſt belli euentus. Sexta eſt, quia non ſeruamus præcepta Dei. Hiere. 3. Vtinam attendiſſes mandata mea, hæc Archid. in c. noli. 23. q. 1. Sexto notandum, quòd aliud eſt ſeditio, & aliud guerra, ſiue bellum, ita tex. in cap. perpendimus, de ſent. excom. vbi inter iſta duo ponitur copula, de cuius natura eſt copulare diuerſa, vt traditur in rubr. de confeſ. Eccl. vel altar. & in rubr. de iur. & fact. ignor. Et dicitur fieri ſeditio per concitationem plebis, vt not. glo. C. de ſedit. Et dicitur ſeditio, quaſi ſeorſum itio: quia in diuerſum cadunt, & alios trahunt. vt dicit glo. in dicta rubr. Et Archid. & poſt eum Ioan. And. in cap. 2. de immu. eccl. lib. 6. in verb. ſeditionem. Et dicitur proprie ciuium diſiunctio, ſecundum Iſido. 18. lib. ethimolo. Et ſecundum canones ſeditioſi prohibentur ordinari. 46. diſt. cap. ſeditionarios, immo iam promoti ſunt deiiciendi. 11. q. 1. cap. conſpirationum. Guerra vero idem eſt, quòd bellum, & eſt vocabulum nouum, ab antiquis oratoribus minime vſitatum, & vt arbitror, originem habuit à vulgari noſtro, ſed modo deueniamus ab Deciſiones, quarum prima.

9 Bellum † quandoque indicitur ab Imperatore, vel olim à populo Romano, l. hoſtes, ff. de capt. & poſtli. reuer. ratione publicæ utilitatis Imperii. Quandoq; ab alio contra Imperatorem, & publicā vtilitatem Imperii. Quandoque ab vno Rege contra alium Regem, vel Principem. Quandoque à Barone contra Baronem, uel Ciuitate contra Ciuitatem. quādoque ab uno præſide temporali pro exercitio, uel defenſione ciuitatis ſuæ. Quandoque à priuata perſona contra priuatam perſonam, ita Ioan. Calder. de treu. & pace, conſ. 1. nu. 1.

10 Secunda, de perſona authorizante, † ut de Deo, cuius relatione bellum eſt iuſtū, 23. q. 2. cap. Dominus noſter, unde hac ratione fuerunt excuſati Iudæi, qui expoliauerunt Aegyptios de præcepto Domini, 14. q. 5. cap. dixit, vnde in tali bello occupata ab eo, qui cauſam Dei gerit, efficiuntur capientium. & ita Caſtra, & Ciuitates captæ à populo Iſraelitico fuerunt eorum, 23. q. 2. c. fin.

11 Tertia. Bellum dicitur iuſtum † ex edicto Principis, vel Imperatoris, aut Papæ, quando eius edicto geritur bellum nedū contra hoſtes fidei hæreticos, & alios rebelles, 23. q. 8. cap. diſpar, ubi not. Sed etiam, quando ſui ſubditi opprimuntur, nam tunc iniuriantibus iuſte bellum infert, 23. q. 8. cap. ſcire, vnde tali caſu. i. in iuſto bello, quod fit ex edicto Principis

res

res occupatæ ſunt capientium, & liberi homines capti fiunt ſerui, ff. de capt. & poſtlim. reuer. l. hoſtes, ff. de verb. ſignif. l. boues.

12 Quarta. Bellum, quod non † eſt ex edicto Principis, ſed aliàs eſt iuſtum, puta, quia eſt ad defenſionem rerum ſuarum, uel pro executione iuris ſui, tunc ſi ille, qui bellum tale gerit, habet iuriſdictionem poteſt ſtatuere, quòd quicunque inuaſerit aliquem, liceat inuaſo bona inuaſoris capere, & ſua facere, & etiam inuaſorem detinere quouſque Domino eum aſſignet, ut not. in c. à nobis, de ſent. excō. Item ſi non fecerit ſuper hoc conſtitutionem, poteſt condemnare de inuaſione facta intra fines ſuæ iuriſdictionis, C. vbi de crim. agi opor. in auth. qua in prouincia. Innoc. in cap. ſicut, & infra, num. 5. de iureiur.

13 Quinta. Qui bellum † iuſtè agit, ſed non ex edicto Principis, nec aliquam habet iuriſdictionem ſuper eo, pro quo bellum agitur, ſed tamen iuſtè pugnat, puta, quia alius inuadit ipſum, & ipſe ſe, & res ſuas defendit, & tunc licet vim ui repellere, & etiam in repellendo homines percutere, & occidere, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt not. de reſtit. ſpol. cap. olim, in fi. Sed non licet ei bona eius capere, nec capiendo ſua facere, aut inuaſorem detinere. Quare ſi inuaſoris bona cœperit, licet inuaſori non competat contra hunc ſpoliatorem actio vi bonorum raptorum, uel actio iniuriarum; quia obſtat ei exceptio paris criminis, ca. intelleximus, de adult. tamen competit ei rei vendicatio: quia dominium remanet penes eum, ſicut prius, l. in rem actio, ff. de rei vend. Innoc. qui ſupra.

14 Sexta. Vocati ad iuſtum † bellum actionem mandati habent contra mandantem, niſi ex debito teneantur, 23. q. 3. capit. non inferenda, 11. q. 3. ca. ſi Dominus, & cap. Iulianus. Quare licet, de iure uaſſalli teneantur eſſe in conſilio, & auxilio, quòd Domini non lædantur, 22. q. 5. cap. de forma, non tamen milites debent ire cum armis ad ſeruitiū eorum, nec aduocati teneantur pro eis aduocare, vel alia ſeruitia eis exhibere, niſi ex pactis ad hoc teneantur: cum non teneantur ad munera perſonalia cum ſumptu, vel ſine ſumptu, ſiue ex pacto, ad hoc in cap. non minus, de immun. eccleſ. uel niſi in caſibus, qui ponuntur in vſibus feudorum, vel niſi ex conſuetudine, uel alio iure ſpeciali debeant teneri. Secus tamen eſt in commodatore, quia ſi commodat equum, aut arma ad bellum, ibi amittantur, non competit actio ad ea repetenda, ff. commod. l. ſi ut certo, §. ſed interdum. Et hoc ea ratione, quia non exceſſit finē contractus, cum ad eum vſum vſus ſit, ad quem accomodatum acceperit. Idem eſt in locatione equorum, vel armorum, quia ſi ibi capiantur, conductor non tenetur ad emendam; quia ſic ea conduxit, ff. loca. l. uideamus, §. ſi hoc. l. fin. ff. commod. Innoc. in cap. ſicut, & infra, nume. 3. de iureiur.

Septima. Licitum eſt contra Sarrace-
15 nos † pugnare, cap. diſpar, 23. q. 8. arg. tex. in cap. ſi de rebus, q. 7. & ratio eſt: quia ipſi pugnant contra Chriſtianos d. cap. diſpar, unde ſequitur, quòd uim vi repellere licet: Nam quòd quis in defenſionem ſui facit, iuſte feciſſe exiſtimatur, l. vt vim, de iuſt. & iure. Quod ſecus eſt de Iudæis, & ſic nota diſparem cauſam Sarracenorum, & Iudæorum in tribus. Primo, quia Iudęi ſerui ſunt Chriſtianorum, & non hoſtes impugnantes, nec terrarum inuaſores, ſicut Sarraceni. Secundo, Iudæi non ſunt occidendi, quia portant nobis teſtimonium fidei, vnde Pſ. de ipſis dicit; Ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Sarraceni autem ſatagunt extinguere fidem noſtrā, & armis noſtros expugnare. Tertio, quia Iudæi nihil occupant de Chriſtianis nō regna, non principatus, non loca, quæ fuerunt eccleſiarum, ſed Sarraceni ſic. ita Cardin. à Turrecrem. in d. c. diſpar.

16 Octaua. † Bellum iuſte inferri poteſt Sarracenis, licet actu non impugnent Chriſtianos, & ratio eſt: quia creduntur habitu eos uelle impugnare, unde ueriſimile

mile eſt, quòd quandocunque ipſi opportunitatem habebunt impugnabunt, & perſequentur Chriſtianos, & Eccleſiam Dei. Quare melius eſt præuenire, quàm præueniri, & ante tēpus occurrere, quàm poſt cauſam uulneratā remedium quærere. C. in quibus cauſ. reſt. l. fi. Naturaliter enim eis uidetur ineſſe quòd Chriſtianos impugnent: vnde licèt aliquando ſint in pace, & Chriſtianos non inquietent; quia tamen ueriſimiliter timetur, quòd in futurum pacem perturbent, non eſt eis indulgendum. 23. q. 1. cap. noli. in fi. Tum etiam, quia licèt ſemper uelint eſſe in pace, adhuc bellum licitum eſt, & iuſtum, cum teneant loca noſtra, nam totus mundus fuit ſub Chriſto, & locum habuit illud Act. 1. In omnem terram &c. cap. fundamenta, de elect. lib. 6. Ad idem 11. q. 3. c. exiſtimant, in fine. Vnde cum agamus ad recuperationem patriæ, à qua ſumus per uiolentiam expulſi, & illa ſpoliati, licitum eſt bellum, & iuſtū, ita dicit Hoſt. & Arch. in cap. ſi de rebus, 23.
17 q. 7. Oldr. conſi. 72. Hinc Papa † faciendo indulgentias illis, qui uadunt ad recuperandam terram ſanctam, licèt eam poſſideant Sarraceni, & etiam indicendo bellum, & dando indulgentiam illis, qui occupant terram ſanctam, quàm infideles illicite poſſident, hoc totum facit ex cauſa: nam iuſte motus eſt Papa, ſi intendit terram ſanctam, quæ conſecrata eſt natiuitate, habitatione, & morte Ieſu Chriſti, in qua non colitur Chriſtus, ſed Machometus, reuocare, ut incolatur à Chriſtianis, ita Innoc. in c. quod ſuper, num. 7. de uoto, & Turrecr. in c. diſpar, 23. quæſt. 8.
18 Nona. Non eſt licitum † inuadere terram, quam infideles poſſident, vel loca, quæ nunquam fuerunt noſtra, modò velint eſſe in pace, ita Innoc. in d. cap. quod ſuper, nu. 1. Archid. in cap. ſi de rebus 2. ubi etiam, num. 3. inquit quid de illis, qui tempore pacis regum recipiunt ſe in montanis, & faciunt bellum ipſis Sarracenis: nam dicit Lau. quòd peccant mortaliter, cum belli non habeant authoritatem licet intentionem habeant bonam ſicut, nec Iudæi excuſantur de morte Chriſti.

Decima. Cum authoritate eccleſiæ poſſit fieri bellum, & illud eſt iuſtum, ut no. per gloſ. in cap excōicamus, §. Catholici, de hæret. & nos ſupra diximus. Hinc
19 dubitatur, quid faciendū de captiuis † in bello, & ſi recuperentur, an reuertantur ad primum Dominum? Reſp. ad maiorem intelligentiā: primo, quòd captiuus propriè quis non dicitur, niſi ducatur intrà præſidia gentis inimicorum, hoc eſt intra fines territorii hoſtium, tex. eſt in l. poſtliminium, §. poſtliminium, ff. de captiu. Et eodem modo non dicitur reuerſus niſi poſtquam fuerit intra præſidia amicorum, id eſt, intra confines: qui tūc proprie dicuntur præſidia, quando confines ſunt tuti. Hinc fit, quòd capti non ſunt ſerui, niſi poſtquam ſunt inducti intra præſidia hoſtium, l. poſtliminii ius, ff. de capt. Secundo, ſciendum eſt, quòd capti ab hoſtibus, ſi uirtute militum liberētur, recuperant primum ſtatum, & ſi recuperantur inter hoſtiū præſidia, ſi ſunt ſerui, reſtituuntur Dominis: quia milites debent eſſe defenſores, & non Domini. Et ideò dicit Bald. in l. hoſtes, §. ab hoſtibus, ff. de capt. quòd ſi ſtipendiarii huius ciuitatis recuperant prędam receptā à ciuibus, debēt cum illis reſtituere. His ſic præmiſsis, dico, quòd de recuperatis ante deductionem ad locum prędidii ueriſimiliter tutum, non eſt dubium, quòd ſic: quia adhuc non erāt capientium. Pariter ſi deducantur ad locum præſidii, ſi milites noſtri ſunt continuo hoſtes inſecuti & intra ipſorum præſidia, nam tunc debent reſtitui Dominis: quia non cenſentur fuiſſe capientium, quia locus apparet, quòd non erat tutus: nec ipſa præda noſtrorum præſentiam refugit, arg. l. quod idem, & l. naturalem, in princ. ff. de acquir. rerum dom. quia incontinenti recuperata, finguntur non capta, l. qui poſſeſſionem, ubi Dyn. ff. de vi, & vi arm. Rurſum licèt milites noſtri, non fuerint inſecuti hoſtes continuo, ſed poſtea ex inter-

interuallo res prius captas recuperant,& tunc ſi erant ſerui,reſtituuntur dominis, d.l. ab hoſtibus. Sed ſi ſunt arma,quæ recuperantur, illa fiunt recuperantium: quia non ſine turpitudine perdūtur. l. 2. & 3 ff. de capt. vide glo. in cap. ius gentium in verſ. poſtliminia,diſt. 1. & ibi dicit Do.Gemin. quòd milites noſtri temporis bene ſeruant illas leges, quia recipiunt arma, & veſtes illorum, quos capiunt. Rurſum ſi ſunt alia mobilia, in quibus locus eſt poſtliminio, & tunc reſtitutio fit Dominis, ſi verò nō eſt locus, & tunc fiunt occupantium, l. 2. l. ſi quid in bello, ff. de capti. Quæ autem ſint illa mobilia, in quibus habet locum poſtliminium, tex. in d. l. 2. dicit,quòd naues onerariæ propter vſum belli,non piſcatoriæ, aut paratæ voluptatis cauſa,adeò quòd ſi equus, uel equa propter freni impatientiam decurrerit ad hoſtes, habet locum poſtliminiū, & ſic Dominis reſtituitur. Ex quibus collige, quòd currus, quadrigę, & muli, ſuper quibus arma, Bombar de machinę, uictualia pro campo deferuntur, & ipſorum curruum boues, & quadrigarum equi ius habent poſtliminii. Ideo nō ſunt militum recuperantiū. Sed alii equi, & boues, & alii muli intra pręſidia ducti,ſi poſtea recuperantur,fiūt recuperantium, & non reſtituuntur. l. transfuga,de acquir. rer. dom.

20 Vndecima. Bona immobilia † capta in bello, quòd Imperator, vel populus Romanus indicit barbaris, vel etiam econtra ſi à barbaris fuit eis indictum,ſemper ſunt Principis. l. magiſtris. ff. de acquir. rer.domi. l. ſi captiui. §. expulſi. ff. de capti. ſed mobilia ſi capiantur in incurſu territorii inimicorum, antequam ſit bellum campeſtre inter partes ordinatum,fiūt capientium,& ita procedunt iura. l. 2. & l. ſi quid in bello. ff. de capt. ſed ſi in conflictu capta ſunt, tunc debent aſsignari Duci belli, 23. q. 5. cap. dicat aliquis, qui poſtea illa diſtribuit militibus ſecundum merita, d. cap. dicat, cap. militare, in gloſ. fin. 1. diſt. l. pen. C. de donat. 2. Reſpon. & ita Bart. d. l. ſi quid in bello, ff. de cap. dicit ſeruari de facto: quia facto prælio omnes res aſſignantur, & vocatur butinum, & ratio eſt: quia quando ſunt capta in conflictu, tunc periculum vitæ eſt omnibus commune, & tunc uiri probi non uacāt circa ſpolia, ſed circa ſtragem, & confuſionem inimicorum, circa quam ſi non vacaſſent, alii ſpolia ſalua nō habuiſſent, immo forte propria bona perdidiſſent, & ideò vbi periculum, ibi commodum collocandum eſt. Quod idem credit Salic. quando una brigata fecerit caualcatam ſuam, alii verò remanerent, pro illorum iuuamine, & tutamine,vt ſpolia diuidantur inter omnes de brigata: nam ipſi ſunt participes, & huiuſmodi rei auxilium,& fauorem præbentes, in l. 1. C. de rapt. virg. & l. qui demum, & l. ſi amicis, ff. de adult.

21 Duodecima. Aliquis furando † Chriſtianos à paganis captiuos detentos, ut eos reſtituat libertati, ad reſtitutionem non tenetur, & maxime ſi pagani circuncidèrent eos in contemptum fidei Chriſtianæ. Dixit enim Dominus ad Ioſue 8. Pones inſidias ui bi poſt eam, 23. q. 2. Dominus, quòd conſtitueret retrorſum inſidias, id eſt bellatores inſidiantes hoſtibus, ut dicit Auguſt. Cum quis mouet bellum iuſtum utrum aperte, an ex inſidiis nihil ad iuſtitiam intereſt, & Greg. contra hoſtes fidei non tantum à parte, ſed etiam à dorſo laborandum eſt, 23. q. 8. cap. ut pridem. Rurſum intendit ille animam liberare à peccato idolatriæ, & occaſionem peccandi infideli ſubtrahere. Aſtenſ. lib. 1. tit. 33. art. 3.

Tertiadecima. Princeps, qui nullum
22 habet ſuperiorem † ſiue ſit Rex,ſiue Imperator,authoritate propria ſi iuſta cauſa ſubſit,poteſt mouere bellum tam contra ſubditos,quàm contra extraneos, poteſt etiam ſubditis ſuis dare authoritatem mouendi bellum tam contra Principem extraneum, quàm contra ſubditos ſuos, ſi cauſa ſubſit, & viderit expedire, vt puta quia rem ſuam,vel ius ſuum non poteſt proſequi. Non tamen poteſt contra ſuos ſubditos proprios, quamdiu poteſt iniu-

riantem iuſtitiare, vel quādiu vult ſtare iuri coram eo, vel coram iudice ſuo, ſi eſt iudex medius inter huiuſmodi Principem & iniuriantē. Si autem non poteſt illum iuſtitiare, vel non vult ſtare iuri, non ſolum princeps, ſed etiam ille, qui habet ſuper ſe ſuperiorem, ut ciuitas, uel Dominus terræ, poteſt authoritate ſua mouere bellum contra huiuſmodi iniuriantem, ſi ſubeſt ei mediate, uel immediate, & dare licentiam iniuriam paſſo mouere bellum, hæc not. in c. Dominus noſter, 23. q. 2. Quod intelligi dēt gladio ſpirituali præmiſſo, ext. de iudic. c. cū non ab homine. Fr. Ioan. in ſum. de bell. lib. 2. tit. 5. q. 45. Aſtenſ. lib. 1. tit. 29.

Decimaquarta. In bello iuſto licitum
23 eſt † uti inſidijs occultando ab eis ea, per quæ volumus eos impugnare, tum quia ſic uti inſidiis fuit præceptum Dei, qui nihil iniuſte agit, aut præcipit, ut patet Ioſue 8. & ponitur in cap. Dominus noſter, 23. quæſt. 2. Tum etiam, quia propoſitum noſtrum eis aperire non tenemur. Vnde inter cætera præcepta artis militaris hoc præcipue ponitur de occultandis conſiliis, ne ad hoſtes perueniant. Et talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarum, quibus licitum eſt uti in bellis iuſtis. Non tamen licet eos ſic decipere, quòd dicatur eis falſum, uel non ſeruetur promiſſum: quia nulli hominum eſt mentiendum. ita D. Thom. in 2. 2. Fr. Ioan. qui ſupra, q. 47. Card. à Turrecrem. in d. cap. Dominus Deus. Panorm. in cap. unic. num. 1. de ſagit.

24 Decimaquinta. Qui habet iuſtū bellū, ſi fecerit incendia, uel effracturas arborum, aut vinearum extirpationes in terra propria aduerſarii ſui, uel hominum eius, non tenebitur de damnis, quæ bona fide intulit, aut a quibus commodè abſtinere non potuit, ſecundum induſtriam, & conſuetudinem bona fide pugnantium. Si autem graſſandi animo, & malitioſè ea intulit, cum aliàs poſſet ſibi commode conſulere, tenebitur. Et compenſabuntur illa damna cum damnis ſibi datis, & hominibus ſuis vſque ad concurrentes quantitates. Et de eo, quod ſupercreuerit tenebitur ſatisfacere illis, quos damnificauit. ita Fr. Io. q. 57. Aſtenſ. lib. 1. tit. 32. art. 6. Quod idem dicendum, ut non teneātur ii iuſte bellantes incenderent eccleſias, præſtando operam rei licitæ, dum incendunt machinas hominum, aut caſtrum, aut uillam, quam alias non poſſunt expugnare commode. ita Moniæ.

Decimaſexta. Miles ad præceptū Domi
25 ni iuſtè & licitè † bellare poteſt. Quinimmò propter bonū obedientiæ excuſatur in dubio, quando dubitat vtrū bellum ſit iuſtum, vel iniuſtum, 23. q. 1. c. quid culpatur: modo præcedat inquiſitio quantū potuit, quia ſi peritiores conſuluit, & dubius ſemper remāſit, excuſatur. alioquin tanquam affectator ignorantię poſſet puniri, facit tex. in c. cum inhibitio, §. ſi quis vero, de clād. deſp. Nec excuſatur propter timorem amittendi feudum, uel bona tēporalia, licet metus poſſit attenuare culpā, quo ad pęnitentiam iniungendā per orationes, & ieiunia, c. factis, quòd met. cau. Sed nunquid ſicut ſubiecti excuſan
26 tur in dubio, ita excuſari poſſint † amici, & cognati mouentis bellum, qui non ſunt ei ſubditi, & milites, & ſtipendiarii extranei. Dic, quòd non: quia non excuſat eos bonum obedientiæ, ſicut ſubditos, nec debent ſe committere diſcrimini in dubio, ut iuuent aliquem in prędiudicium alterius: quia ſicut, dicit Ambr. ſi non poteſt alteri ſubueniri, quin grauetur alter, commodius eſt neutrū iuuari, quàm grauari alterū; 14. q. 5. c. denique. Nec eſt ſimile de aduocato, quē excuſat bona fides, quādiu credit iuſtam eſſe cauſam, quam fouet, licèt in veritate ſit iniuſta: quia ibi eſt Iudex ſuperior, qui cauſam examinat, & iudicat de allegatis. In bello vero uiribus corporalibus negotiū nititur, non per rōnem diiudicatur: ita Arch. in c. denique, 24. q. 5. An uero miles in bello quę rapuit teneatur reſtituere, vide etiam Aſtenſ. lib. 1. tit. 32. art. 19.

27 Decimaſeptima. Sacrilego Regi indicēti bellū milites in dubio obedire tenētur.

d.c.

d.c.quid culpatur. Excõicato vero non tenentur obedire, quãdiu in excõicatione perſiſtit. Immo iure vr̃ abſolutus ab eius fidelitate, extr. de pęn. c.grauem, 15.q.6. c.iuratos milites. Sic nec eſt ei obediendũ, qui non eſt legitimè cõſecutus imperium, 63.diſt.ſi per ordinationẽ. 16.q.7. c.ſane, ad hoc, 23.q.4.c.ille, & q.5.c.miles. Arch.in d.c.quid culpatur.

Decimaoctaua. Cum bella ideo ſint ſuſcipienda, ut in pace viuatur ſine iniuria
28 ſuperborum, ideo quinque ſunt † culpanda in bello, quæ notantur in d.c.quid culpatur. Primum eſt nocendi cupiditas: qui enim bellat, vt principalius proximo noceat, & non ut proſit, & ad pacẽ reducat, talis merito reprehenditur agens contra charitatem. Vnde militibus, ait Ioan. Luc.3. Neminem concutiatis. Secũdum eſt, vlciſcendi crudelitas, i.crudelis, & uitioſa libido ſe uindicandi: talis.n.merito vituperatur; quia intendit potius vindictã, quàm emendã. Ezec.23. Pro eo quod fecit vltionẽ vt vẽdicaret, peccauit delinquens. Tertium eſt implacabilitas; & merito inculpatur impacatus, quia dum bella gerit, pręira ſæuit, nec iuſtum videt ſic turbatus, nec clementię manſuetudinem nouit, vnde impacatus animus fini belli, qui eſt pax inimicatur. Quartum eſt feritas bellandi. Ferus.n.animus abſque ratione nõ pręuidet pericula. Et ita ſuperbe rebellare contendit. Hoc peccato punitus ad mortem fuit Abſalon, qui incredili feritate Regi Dauid patri ſuo rebellauit cũ armis in bello. 2.Reg.15. Quintum eſt libido dominandi. Hac libidinẽ motus Alexander aliena regna expugnans occupauit, de quo habetur 1.Machab.

Decimanona. Inimicitię capitales, quę
29 impediunt ne iter ſit † ſecurum, excuſant citatum, ſecus eſt ſi eſſet bellum generale, in quod conſueuerunt dare ſaluũ conductum; quia tunc citatus non excuſaretur. Dom.de Rota tit.de dolo, & contum. deciſ.12.in nouiſ. Ant.de But. in c. cum dilecti, de dolo, & contum. Fel.in c.accedens, el 2.ut lite non conteſt.

Vigeſima. Clericus, qui Dominum
30 ſuum in bello iuſto † comitatur, ſi de eo aliquid cõſequitur, poteſt licitè retinere, ſi datum eſt ei ab illis, quibus licuit rapere. Si autem ipſe rapuit, cum rapiendo peccauerit, induci debet in foro pęnitentiæ, ſi poteſt, ꝙ illud reſtituet ei, cui abſtulit, ſi ſcit quis ille ſit. Sin autem, quod det pauperibus. Et rõ eſt: quia huiuſmodi clericus rem illam rapiendo non fecit ſuam; quia ſicut dominus eius non potuit ei dare autoritatẽ bellandi, ita nec rapiendi, tamen rem taliter raptam poteſt de conſenſu domini ſui retinere, dum tñ illam conceſſerit ſibi adhuc bello durante: quia tunc perinde eſt, ac ſi eam ſibi dediſſet, ita Aſtenſ.lib.1.tit.29.de bello, art.1.in fi.

Vigeſimaprima. Hoſtes deprędari in
31 bello † iuſto licet, 23.q.8.c.ut pridem, c. quid proderit, diſt.61. Non tamen hac intentione, & ratione militandũ: Non.n. pręda debet eſſe cauſa militãdi, ſed quies, & pax eccleſiæ.c.militare, 23.q.1. Quare milites, qui non ſunt contenti ſuis ſtipendiis iniuſte agunt ſi per uiolentiam exigunt, & ſpoliant homines, nã bellũ, quod poterat eſſe licitũ, per auaritiã fit illicitũ, d.c.militare, & ibi Turrec. Licet publicos hoſtes deprędari milites nõ prohibeãtur.

Vigeſimaſecunda. Licet aliqui dubita-
32 uerint, an apud Papam † ſit autoritas mouendi bellũ, dicentes hoc tantũ pertinere ad Imperatorẽ, tñ certo certius eſt, illum poſſe, cum habeat ius ſuperioritatis maxime in terris ſuis, item in factis fidei. ita expreſſe dicit Innoc. in cap.olim, de reſtit.ſpol. Calder. conſ.1. de treug. & pac.num.3. Card. à Turrecrem. in c.omnis, 23.q.8. vbi dicit, quòd Papæ, aut prælatis licitum eſt conuocare exercitum, & mandare ut eat ad bellum, & ut viriliter agat contra hoſtes fidei, qui ſi pro ueritate fidei mortuus eſt, conſecuturus eſt re-
33 gnum cœleſte. An uerò ſi quis † alicui ſuadeat, quòd pro patria ſua, uel ſuo proximo, uel eccleſiæ ſuæ periculo ſe exponat, ſit irregularis, ſi ille ibi moriatur. Dicit Arch.in c.de Epiſcopis, nu.4.23.q.8. ꝙ non, 23.q.3.c.pro membris, & c. ſeq. ſed ſi ſciret, vel crederet eum moriturũ,

tunc uidetur, quòd fiat irregularis: quia eſt ordinata charitas, quòd quiſque plus diligat corpus ſuum, quàm alterius, de pœnit. diſt. 3. c. qui vult. Sed ſi ei conſulat, ꝙ indubitatæ morti ſe exponat pro nomine, ſiue pro honore Chriſti, vel pro fide, vel pro ſtatu eccleſiæ, non fit irregularis, etiam ſi mors inde ſequatur, 25. q. 1. cap. quidam, 11. q. 3. cap. non ſolum, & cap. ſeq. Cum Chriſtus mortem pro nobis ſubierit, 12. q. 2. cap. cum Redemptor, c. pro humano, de homic. in 6. Hac etiam ratione excuſari poſſunt ab irregularitate inquiſitores hæreticæ prauitatis ſcientes, quòd ſtatim poſtquam pronunciauerunt aliquem eſſe hæreticum, ille morti traderetur, hoc etiam aliàs multipliciter procurando, Arch. in d. c. de Epiſ.

34 Vigeſimatertia. Et ſi non liceat † clericis mouere bellum, quod ad ſanguinis effuſionem ordinatur, iuxta S. Tho. 2. 2. 23. q. 1. cap. 1. arg. ff. de capt. l. hoſtes. Tamen in multis caſibus licitum eſt, & primo Prælatus habens iuriſdictionem temporalem contra inobedientes ſubditos licite mouet arma, 15. q. 6. cap. nos ſanctorum, & cap. authoritatem, quod intellige de prælato, qui habet mixtum imperium, ff. de iuriſdict. om. iud. l. 2. & 3. Et ratio eſt, ſecundum Innoc. quia tunc non dicitur propriè fieri bellum per prælatum, ſed eſt potius iuſtitiæ executor, de rei vendic. l. qui reſtituere, quaſi dicat, quòd iuris executio non habet iniuriam, ff. de iniur. l. iniuriarum. Secundo licitum eſt mouere bellum pro defenſione ſua, & rerum ſuarum. Nec iſtud eſt proprie bellum, ſed defenſio, & quando quis eſt eiectus incontinenti, idest antequam ad aliena negotia diuertat licitum eſt impugnare, ff. de verbor. oblig. l. continuus, 1. reſpon. ff. de duob. reis, l. duo. §. ulti. Et cum hoc ſit à iure conceſſum, non eſt authoritas Principis neceſſaria, argum. 28. diſt. cap. de his, ad fin. Tertio Prælatus eccleſiæ pro iure ipſius eccleſiæ poteſt indicere bellum, v. g. pro quiſitione alicuius caſtri, ut notat Inn. in cap. olim, de reſtit. ſpoliat. & per conſequens poteſt mittere ſuos clericos pro defenſione rei eccleſiaſticæ, & eos hortari ad pugnam, 23. q. vlt. cap. igitur, & c. hortatur, & cap. omni timore, & c. ut pridem, & 63. diſt. c. Adrianus, not. glo. in cap. pen. de homic. Item poteſt bello intereſſe, ſed non debet pugnare, & poteſt clamare Capite, & pugnate, ſed non occidite, vt dicit Innoc. in d. c. olim, num. 8. Et ſi obiiceres. Quare poteſt hortari prælatus, vel clericus vt fiat bellum, ſed non bellare. Reſpon. ꝙ non interdicitur bellare, ꝙ peccatum ſit, ſed quia exercitium belli in propria perſona non congruit, facit tex. in cap. omnis, ne cler. uel mona. lib. 6. vbi id, quod per ſe non poteſt prælatus, poteſt alteri committere. An uero

35 clericus qui tali bello intereſſet † incurrat irregularitatem. Reſpon. quòd ad incurrendam irregularitatem multum refert an quis interſit in bello iuſto, in quo cōmittitur homicidium, vel membrorum mutilatio. An interſit in bello iniuſto. Nam in primo caſu, etiam ſi clericus in bello iuſto aliquem vulneret, dum tamē ipſe neminem interficiat, etiam ſi ab aliis fiant homicidia, non erit irregularis. Sed in bello iniuſto ſecus eſt, quia ſi in tali quis dedit auxilium, uel conſilium in mortem alterius, vel culpabilis, uel negligens fuit, & ex hoc ſecuta fuit mors, irregularis eſt, diſtin. 50. cap. quantum, cap. ſæpe, cap. duo, not. in cap. penult. de homic. Archid. in cap. vlt. diſtin. 36. Cardin. Floren. conſil. 19. Sed nunquid in

36 bello licito poſſit clericus dare † lanceā pugnanti. Credit Hoſtien. quòd ſic, ante conflictum. Vbi autem bellum, uel pugna illicita eſt, non debet clericus intereſſe armatus, extra, de homic. cap. ſicut dignum, §. vlt. Arch. in d. c. vlt. diſt. 36. num. 12. Quarto poſſunt prælati mouere arma contra raptores, & tirannos, qui corporaliter uexāt, non carnalia, ſeu ſpiritualia, iux. illud. 1. Corin. 10. quæ ſunt ſalubres admonitiones deuotæ orationes, & contra pertinaces excommunicationis ſententia, iux. ordinem tex. in c. cum non ab homine, de iudic.

Vigeſi-

Vigeſimaquinta. Clerici, qui in bello
37 iuſto capiunt † arma, ſe defendentes, vel ſocios neceſſario, licet aliqs eſſet à defendentibus interfectus ex aliqua parte, reliqui, qui non interfeciſſent, nec interfectos inuaſiſſent, non ſunt irregulares, licet voluntaté occidendi habuiſſent: quia lex promotionis factum requirit. 13.q.1. cap. vlt. Et non obſtat diſt. 51. cap. ſi quis poſt: quia intelligitur de milite, qui ſępe interfuit bello, vel de officiali. Secus ſi clerici fuiſſent in culpa, voluntariè mouendo arma. Ita Archid. in c. vlt. 23. q. 8.

Vigeſimaſexta. Sola intereſſentia cle-
38 rici † ſine conſilio, auxilio, vel fauore ad bellum, & ſi poſtea ſequatur homicidiũ, non inducit irregularitatem, immo ſi quis ex honeſta cauſa, v.g. quia obediuit mãdato ſui Epiſcopi, cui obedire tenetur, cap. ad aures, de temp. ordin. etiam ſi dubium ſit an mandatum ſit iuſtum, modo conſtet, quòd non ſit iniuſtum, d. cap. ad aures, etiam ſi ex eius præſentia robur accreſcat ſuis, vel timor aduerſariis, dũmodo dolus, vel lata culpa abſit, non ſit irregularis, diſt. 50. cap. quantum, à contrario ſenſu. not. Innoc. in cap. pen. de homic. & in cap. ſententiam, qui cle. vel vou. Dom. Card. conſ. 19. in fi.

Vigeſimaſeptima. Videtur quòd licitum ſit, ſecundum Oldr. conſ. 71. Chriſtiano vti ſine peccato ad defenſionem
39 ſuam † auxilio, ſiue adiutorio infideliũ. Tum exemplo Pauli, qui vt ad ſuam defenſionem prouocaret Phariſæos, dixit ſe Phariſæum. Act. 23. & petiit à præſide milites, quorum auxilio ſeruaretur illęſus. 23. q. 4. §. ex. in fi. & cap. Maximianus & Machabei, qui fuerunt viri ſancti, & pugiles fidei inierũt pactum cum Romanis, vt mutuo ſe iuuarent, 1. Mach. 8. & tamen Romani erant pagani. Et Abraham confęderauit ſe cum Eſchol. & eum ſecum duxit ad bellum, & tamen non erat de lege ſua. Gen. 14. & tempore neceſſitatis communicamus excommunicatis. 11. q. 3. cap. quoniam multos, cum ſimil. Et Salamon ligna pro ædificãdo templo recepit ab infidelibus. Tum etiam, quia quod quis ob tutelam ſui corporis facit, iure feciſſe exiſtimatur, l. vt vim. ff. de iu. & iu. maxime ſi ſe aliter tueri non poteſt, l. ſcientiam, §. qui cum aliter, ff. ad l. Aqui. vel ſi iuſte timet, quòd aliter tueri non poſſit, eo. tit. l. ſi quis fumo. Inde eſt, quòd in periculo conſtituto ignoſcitur, non ſolum ſi aggreſſorem occidat, ſed etiam ſi alium non ſocium. C. ad l. Cornel. de ſicar. l. 2. Tum etiam, quia non ſolum cum infidelibus, & doloſis poſſumus inimicos impugnare, ſed per dolum. 22. q. 2. c. vtilem. & 23. q. 2. cap. vtilem. & 23. q. 2. cap. Dominus. Exemplo Domini, qui cũ malis, quandoque facit vindictam. 22. q. 5. §. hinc notandum, ita his, & aliis rationibus concludere videtur Oldr. licitum eſſe Chriſtianis vti auxilio infidelium in bello iuſto.

Vigeſimaoctaua. Papa licitè indicere poteſt non ſolum bellum infideli-
40 bus, † ſed etiam concedere decimas pro actu tam pio, cum bellum iſtud tendat ad defenſionem fidei, & ampliationem, & ad recuperationem terrarum quibus fuimus exſpoliati, & in quibus colebatur Chriſtus. Tum etiam, quia per hoc communis vtilitas procuratur tam clericorum, quàm laicorum, & eccleſiarum, ergo non eſt inconueniens, vt contribuatur in onere, arg. ff. ad l. Rhod. de iact. l. 2. §. æquiſſimum. Item quia pro Redemptione captiuorum etiam res ſacræ, & ſanctę debent vendi. C. de ſacroſan. Eccl. l. ſancimus. 12. q. 2. cap. ſicut. & c. aurum. Hoc autem agitur vt redimantur captiui, & etiam Eccleſiæ, quę per eos tenentur occupatæ, & vt aliæ defendantur, in quibus melius eſt ante tempus occurrere, quàm poſt, C. in quibus cauſis in integ. reſti. nõ eſt neceſs. l. fi. Oldr. conſ. 72. nu. 4.

Vigeſimanona. Opem præſtans bello
41 iniuſto † non habens actionem mandati, vel aliam contra vocantem ad impendia, vel damna contingentia ſibi in occaſione vocationis, vel mandati: quia in re turpi obligatio non contrahitur, inſt. Mand, §. illud quoque. Innoc. in cap. ſicut, & infra, nu. 1. de iureiur.

42 Trigeſima.† Comites noſtri, qui tota die ſine authoritate Principis, & ſumi faciunt arma, & vaſallos proprios ex hæredant, tenentur ſecundum Hoſt. ad reſtitutionem, niſi ſeruent iuris ordinem, qui eſt, ut ſi vaſallus vult ſtare iuri, audiatur, ſi cõtumax eſt, impugnetur, quod poteſt fieri authoritate iuris, uel iudice præcipiente, l. qui reſtituere, ff. de rei uen dic. Nulli enim licet arma mouere ad alium impugnandum ſine authoritate iuris, vel iudicis, aliter pœnam incurrit: cum intelligatur violentiam inferre, l. extat, ff. quod met. cauſa. Si ergo Dominus, qui immediate ſubeſt Principi, de vaſallo proprio conqueratur, & uellet tutiorem partem eligere, ſcilicet quo ad animam, conſulo, quod non dicatur ſibi ius, ſed uel authoritate Principis gladium ſumat, vel ad diœceſanum vaſalli recurrat, ad cuius monitionem, ſi obedire noluerit, excommunicabitur ratione peccati, cap. nouit, ext. de iudic. c. ſolitæ, de maio. & obed. de cenſi. c. omnis anima. Et ſi per annum ſteterit excommunicatus, ex tunc diœceſanus ipſum, & res ſuas expo net, hæc Hoſtienſ. in tit. de treu. & pace, §. quid ſi iuſtum.

Trigeſimaprima. Capta in bellis indi-
43 ctis ab vna ciuitate alteri† ſine authoritate Principis ſubiacent reſtitutioni, quia tales dicuntur latrunculi, l. qui à latronibus, ff. de teſtam. Io. de Plat. Inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſolu. §. ſed ab hoſtibus. Sic latrones ſunt iſti ſociales gentis armorum, qui ad ſuum libitũ diſcurrunt, territoria ciuitatum faciendo redimere; vnde de omnibus per eos commiſſis tan quam latrones puniendi ſunt, ut l. hoſtes, ff. de captiu.

Trigeſimaſecunda. Qui iniuſte mo-
44 uet bellum, tenetur † de omnibus damnis, quæ ipſe, vel ſui intulerunt aduerſario, & hominibus ſuis. Tenetur etiam & hominibus propriis de damnis ab aduerſario illatis, dum iuſtè rebellat ipſe aduerſarius, niſi & ipſi mala fide iuuerint eum. In quo caſu non habent contra ipſum actionem: cum nullus ex culpa ſua conſequi debeat actionem, & hoc quidẽ verum eſt in foro contentioſo, ſi tamen ipſi cooperati ſunt ei, inducti ad hoc eius conſilio, uel timore, aut coactione, vel quocunque alio modo, aliàs non facturi, tenetur eis ad reſtitutionem in iudicio animæ: quia qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe uidetur, ita Fr. Ioan. in ſum. Confeſ. lib. 2. de bellis, tit. 5. q. 58. Aſtenſ. lib. 1. tit. 32. art. 6.

45 Trigeſimatertia. Per bellum, uel violentiam licet propria authoritate rem iã ablatam, uel inuaſam recuperare, ſi hoc fiat incontinenti, ſecundum Innoc. Si uerò ex interuallo, non licet, immo debet adiri iudex raptoris, & eius authoritate recuperari; nam ſi quis propria authoritate violenter raperet, & etiam rem ſuã, cadit à iure ſuo, & perdit eam, niſi forte non poſsit per iudicem eam conſequi, 1. diſt. cap. ius gentium. Si verò furtiuè reciperet æquiualens, ut quia rem ſuam recuperare non poteſt, non tenetur qui mouit bellum reſtituere quod ibi cœpit, niſi cœperit, vel damnificauerit aduerſarium ſuum, vltra quàm ipſe aduerſarius habuerat, uel damnificauerat iniuſte de bonis mouentis ſibi bellum: & hoc procedit in iudicio animæ, ubi locũ habet compenſatio etiam liquidi ad liquidum, quæ non habet locum in foro contentioſo. Vnde ſi quis in foro pœnitentiæ cõfiteatur ſe per furtum habuiſſe decem de rebus illius, qui manifeſte ei abſtulerat decem, non iniungat ei confeſſarius reſtitutionem, ſed faciat compẽſationem, niſi aduerſarius eius poſtmodum reſtitueret ei decem ablata, iniunget tamen ei pœnitentiam de furto commiſſo, ad hęc vide Innoc. in cap. olim, de reſtit. ſpol. Archid. in cap. Dominus, 23. q. 2. & quæ diximus in noſtris Deciſ. lib. 2. de furto.

46 Trigeſimaquarta. Emptor † ſecundũ Ray. qui ſcit venditorem iuſte, & ex iuſto bello habuiſſe, licite poteſt emere, nec tenetur reſtituere. Qui vero de iuſto bel lo eſſe neſciebat, ſed probabiliter credebat, quia omnes eius uicini, uel maior

pars,

pars,uel ad minus ſapientes ita credebāt, non tenetur hac bona fide durante. Sed ſi poſtea ſciat rem de rapina fuiſſe, debet reſtituere, ſcilicet & rem,& fructus eius extantes. De conſumptis etiam bona fide non tenetur. Et ſi per ſententiam iudicis reſtituit precium,à venditore etiam inuito repetere poterit, 12.q.2.c. Vulterane. Si verò ſimpliciter, i. ſine authoritate iudicis,venditor ſibi tenetur in foro pœnitentiæ ad intereſſe, ſed ad hoc in foro contentioſo nō poterit cogi,ff.de euic. l.ſi rem,extra, de empt. & vendit. cap. ſi uenditor. Qui uerò emerunt de rapina ignoranter ignorantia iuris, quæ in tali caſu non excuſat, vel etiam ignorantia facti craſſa, & ſupina: quia omnes uicinos, vel pro maiori parte, vel etiam pauciores,ſed ſapientiores audierunt. Dicentes bellum illud eſſe iniuſtum, & contra Deum: vel fortè,quia eccleſia prohibebat,vel excommunicabat publice authores, & principes,uel participes ipſius belli, tenentur ad reſtitutionem,cap.requiſiuit, de ordin. ab Epiſcopo. Aſtenſ. de 7. præcep.tit.32.art.9.in fine.

47 Trigeſimaquinta. Si inter duos † milites,uel principes fuerit bellum iniuſtum, & hincinde damna multa data,& poſtea inter eos pax ſit facta,& damna hinc inde data remiſſa, non uidetur hæc remiſſio ad homines, & uaſallos vtriuſque extendenda, niſi de conſenſu eorundē ſit facta, arg. C.de tranſac. l.1. & extr.de maior. & obed. cap. fin. Et hoc intellige quando is, qui mouit bellum iniuſtè,fecerit compoſitionem: quia non poteſt per ſuam compoſitionem præiudicare hominibus ſuis, quin ipſe de proprio teneatur eis ſatisfacere de damnis ſuis, niſi & ipſi pariter fuerint in culpa: Qui autem habuit bellum iuſtum, non debet cum aduerſario componere cum præiudicio hominum ſuorum, ſed uel ipſe debet eis reddere damna illis illata, uel procurare, quòd ab aduerſario reddantur: Hoc autem intellige de illis damnis, quæ paſſi ſunt in incendiis,& rapinis rerum ſuarum. De expenſis autem quas fecerunt ad exercitum ueniendò, uel ibi morando,ſatis ſolent Domini componere, uel diſsimulare propria authoritate. Quod etiam de priuatis damnis concedi pôt ſi ipſi domini viderint ex cauſa probabili potius remittenda eſſe, quàm commodo pacis carere, & pericula bellorum incurrere. Et cum in hoc caſu domini vtiliter gerant negotium ſubditorum taliter componendo, ſubditi debent habere ratum. Hæc Rod. & Hoſt. & Aſtenſ.li.1. tit.32.art.6.

48 Trigeſimaſexta. Sine Principis authoritate per aliquod particulare bellum licitum eſt alicui † iniuriam repellere: quia de iure naturali quilibet poteſt uim ui repellere incontinenti, & modo defenſio ſit moderata, & ſine culpa,ideſt ſit ad iniuriam propulſandam, & non ad uindictam aſſumendam,cap.ſignificaſti, de homic.circa finem, 23.q.3.cap.non inferenda, & cap.ult. & quidem ſi uis fiat perſonæ, & tunc licitum eſt ſe defendere, & defendendo percutere, immo etiam occidere ſi aliter quis non poteſt euadere manus eius, ff. ad l. Aquil. l.ſcientiam,§.qui cum aliter. Si autem uis inferatur in rebus,tunc etiam & illatam,& inferentem licitum eſt repellere, ſed potius illatam, dumtamen incontinenti,ideſt quam cito ſcit uim illatam, priuſquam diuertat ad alium actum, extra,de reſtit.ſpol.c.olim cauſam. & d. c.ſignificaſti.

49 Trigeſimaſeptima. Aliquis in bello miniſtrauit † arma illi, quibus miniſtrata ſunt,commiſerunt homicidium,vel mutilationem,an miniſtrans ſit irregularis. Solu.ſi bellum eſt iniuſtum, non eſt dubium,quòd talis ſit irregularis,licet ſecutum ſit homicidium præter intētionem: quia ſufficit culpa, & cauſa ordinata ad homicidium:Et hoc eſt verum,ſi arma eſſent talia, quæ eſſent apta ad occidendū, ſecus ſi omnino fuiſſent inepta. Verum ſi bellum ſit iuſtum,& tunc in iis caſibus non erit irregularis. Et primus,ſi bellum eſt neceſſarium pro defenſione perſonarum: nam tunc miniſtrando arma,non erit irregularis,cum nec ille ſit, qui pro-

prio facto committeret homicidium. Secundus, quando pro defenſione rerum etiam cum intentione ut ſequatur mors, modo miniſtraret talia arma, quæ non eſſent apta ad occidendum: & ratio eſt: quia lex factum promotionis, & non intentionem requirit. Tertius, quando miniſtraret arma apta ad occidendum, vt bombarda, baliſta, & ſimilia, ſed præparaſſet talia ad terrorem, cum proteſtatione ne proiiceret aduerſus homines. Ita Spec. in tit. de iud. deleg. §. iuxta, verſ. Item clericus, & verſ. poteſt etiam dici: quia ſi tunc ſequeretur homicidium præter intentionem miniſtrantis talis non eſſet irregularis. Et eodem modo dicit non eſſe irregularem illum clericum, qui in bello iuſto præpoſitus eſt exercitui, vt ſumptus faciat, ſi reſpondeat militibus, tractatus teneat, ſententias proferat, & negotia apte diſponat, ſi forte præcipiat lanceas, vel ſagittas emi, vel miniſtrari, uel ſi hortatur ad currendum poſt hoſtes, vt illis præda, uel captiui auferantur, licet inde mors ſequatur, dummodo ille non intendat ad mortem. Ita etiam tenet Archid. 23. q. 8. cap. ſi. Erit tamen irregularis in his caſibus. Primus, quando miniſtrat arma alicui pro defenſione rerum, intendendo ad mortem: quia ſi tunc per auxilium ſuũ in miniſtrando, & patando fuit ſequutũ homicidium efficeretur irregularis. Secundus, quando miniſtrauit arma, quæ non erant apta ad occidendum, tamen ex auxilio taliter præſtito per alium fuit ſequutum homicidiũ, licet non per illum, cui arma fuerunt miniſtrata, ita quòd ipſe fuit cauſa cauſæ, & cauſa ſua fuit ordinata ad cauſatum, licet per cauſam mediatam. Tertius, quando miniſtrauit talia arma, quæ ſunt apta ad occidendum, quia commiſſo homicidio erit irregularis, cũ poſſit dici in culpa. Ita poſt multa concludit Mar. Socin. in cap. ad audientiam, à nu. 271. vſque 276. de homic.

SVMMARIVM.

1 *Treuga quid. & quare ſic appelletur.*

2 *Treuga duplex eſt, conuentionalis, & canonica.*

3 *Bellum iuſtum fieri poteſt quocunque die neceſſitate vrgente.*

4 *Treuga canonica non gaudent diffidati.*

5 *Treuga tempore quæ perſonæ gaudeant ſecuritate.*

6 *Securitas redeũdi datur quib. & veniẽdi.*

7 *Treugam canonicam Epiſcopi non ſeruantes an peccent.*

8 *Conſtitutiones præceptoriæ an conſuetudine tollantur.*

9 *Treugam ſi vna pars frangit, an ſit licitum alteri frangere.*

10 *Treuga tempus comprehenditur ſub tempore belli. fallit in duobus caſibus.*

11 *Treuga finita an ſine alia diffidatione poſſit bellum exerceri.*

12 *Treugas frangens eſt excommunicandus.*

13 *Epiſcopus an debeat diſcordantes ad concordiam reuocare. Iudex verò ſæcularis non poteſt. fallit in ſex caſibus, numero ſeq. & 15.*

15 *Offenſus eſt precibus ſuadendus, non cogendus vt remittat iniuriam.*

De Treuga. Cap. XXI.

Poſtea conſiderandum eſt, de treuga, quæ ſolet fieri tempore belli. Eſt autem † ſecuritas 1 præſtita perſonis, & rebus ad tempus diſcordia nondum finita, glo. in cap. 1. de treu. & pace. Hanc ſecuritatẽ lex quandoque appellat fœdus, l. non dubito, ff. de capt. aliquãdo inducias, l. poſtliminium, §. inducias, eod. tit. ſic etiam treugam vocat Iſidorus. 1. diſtin. cap. ius gentium. Dicitur autem treuga, quaſi treugam terens, ſeu tenens, quia interim habetur ſecuritas, & plerunque tractatus pacis, per quam bellum ſopitur, unde & treuga pax uocatur, ut not. Archid. in c. illi orantes, 24. q. 3. Et nota, ꝙ gloſſa in d. cap. 1. diffinit treugam generaliter ſumptam, & ſecundum hoc in qualibet diſcordia etiam priuatorum locum habet. Nam propriè loquendo inter perſonas ſingulares non eſt proprie treuga. Sed tã-

tum in bello, ut dicit Dom. Anton. in d. cap. 1. num. 17. Pax uerò eſt diſcordiæ finis, quæ debet haberi in uoluntate, bellum in neceſſitate, unde bellamus, ut pacem habeamus, 23. q. 1. cap. niſi bella. & cap. noli exiſtimare. Alibi dicit tex. quòd pax eſt uinculum concordiæ, in c. nouit, de iudi. Sed treugarum duæ ſunt ſpecies,
2 legalis, † ſiue canonica, & conuentionalis, ita not. in cap. 1. de treug. & pa. Treuga canonica eſt, quæ præter omnem conuentionem certis diebus, & temporibus eſt obſeruanda, d. cap. 1. ſcilicet à quarta feria poſt occaſum ſolis uſque ad feriam ſecundam in ortu ſolis: Nam die Iouis bellandum non eſt propter aſcenſionem Domini in cœlum, & propter cœnam cum diſcipulis factam. Nec die Veneris propter reuerentiam Paſſionis. Nec die Sabbati: quia illa die diſcipuli latuerunt propter metum Iudæorum, & quia corpus Domini latuit in ſepulchro. Nec die Dominico: quia quodlibet inſigne in illo die conſtitutum fuit, & etiam propter honorem Reſurrectionis Domini. Nec ab Aduentu Domini vſque ad octauas Epiphaniæ propter ipſorum reuerētiam, ſed hodie iſtæ treugæ non ſunt moribus vtentium approbatæ, ut not. in d. cap. 1. & in glo. & per Turrecrem. in cap. illi, 24. q. 3. num. 3. Conuentionalis verò ex conuentione recipit formam: & hæc eſt, quam inter ſe faciunt diſcordantes: & hæc ſeruanda eſt non ſolum prædictis tēporibus, & diebus, ſed etiam aliis ſecundum conuentionem factam; quia fides etiam hoſti eſt ſeruanda, cap. noli exiſtimare, 23. q. 1. Conſtituuntur autem huiuſmodi treugæ, ut Epiſcopi interim tractent de pace, 90. diſt. cap. præcipimus, arg. C. de fer. l. dies, argum. 13. q. 2. cap. placuit. Sed modo deueniamus ad Deciſiones, quarum prima.

3 Bellum iuſtum † Imminente neceſſitate, uel ubi ineuitabilis eſt defenſio, poteſt inferri quacūque die, & ita intelligi poteſt tex. in cap. ſi nulla, 23. q. ult. aliàs ſi neceſſitas non imminet, poteſt inferri demptis illis diebus. At bellum iniuſtum licet nunquam ſit faciendum, ſi tamen de facto ſit, diffiniuit ius in d. cap. 1. ut ſaltem illis diebus abſtineant: & ex his habes duas limitationes, quòd treugæ canonicæ ſunt ſeruandæ illis diebus, niſi imminente neceſsitate, vel vbi ineuitabilis eſſet defenſio, ita Do. Ant. in d. cap. 1. num. 21.

Secunda. Licet treuga canonica ſit cer-
4 tis temporibus ſeruanda, tamen fallit † in diffidatis: quia his non erunt ſeruandæ treugæ canonicæ, ut patet in cap. 1. in verbo, perpetuo, de homic. in 6. ſecundum Ioan. Andr. ibi dicentem, quòd Chriſtianus Chriſtianum offendere non poteſt, niſi prius ipſum diffidauerit, uel iuris, aut iudicis authoritatem habuerit, aliàs eſſet proditio. Non tamen excuſat diffidatio, nec valeret conſuetudo contraria, niſi prius per iudicis ſententiam approbetur, quòd ſit iuſta, ſecundum Hoſt. & Ioan. Andr. vide etiam Ang. in ſuo conſil. 27. vbi dicit, quòd diffidati poſſunt occidi etiā per priuatas perſonas, de quo plene per Gemin. in c. 1. de homic. in 6. Dicentem hoc procedere etiam ſi ſint clerici, cum cenſeantur degradati, & puniri poſſint per laicos, eo ipſo, quòd ſint diffidati, vt uult text. in d. c. 1. facit quod not. in cap. 2. de pœnis. in cap. cum non ab homine, de iudic. An autem diffidatus iniuſte poterit agere contra diffidantem ad intereſſe, & ſtetur eius iuramento, dicit Bald. in auth. item nulla communitas, C. de Epiſc. & cleric. quòd ſic, per cap. fi. quod met. cauſa, ita Ioan. de Anania in d. cap. 1. de treug. & pace, num. 5.

Tertia. Quædam ſunt perſonæ, qui-
5 bus perpetuò † treugæ canonicæ obſeruandæ ſunt, ſicut presbyteri, ideſt omnes clerici, iux. glo. in c. 2. de cohab. cler. vel mul. Item monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici, euntes, & redeuntes, & in agricultura exiſtentes, & animalia, quibus arant, & ſemina portāt ad agrum, item Romipetæ, & oratoria viſitantes: ut habetur in c. ult. de treu. & pace. Habent enim ruſtici priuilegium, quamdiu ſteterint in agricultura. gloſ. in d. cap.

d.cap.vlt. Licet beſtiæ ſemper gaudeant. Hinc eſt quod pignorari per iudicem nõ poſſunt, licet per Dominum ſic. Ita Do. Anto.ibi. Sic milites donec militant. Ita clerici, monachi, & conuerſi, donec in eccleſiis canonice, & regulariter viuunt. Sic & legati hoſtium gaudent priuilegio, 1.diſt. c.ius gentium, donec in legatione conſiſtunt. Ita Card. à Turrecre. in c.illi oratores, num.4.& 5. 23.quæſt.4. Doct. in d.ca.vltimo. Et nota quòd dum euntes,& redeuntes gaudent priuilegio treugarum,fit, quod illi, cui datur ſecuritas, ſeu ſaluus conductus veniendi, videtur
6 data † etiam recedendi, de quo per Bart. in l.utimur,de ſepulch.viol.& in l.1.ff.ad leg.Iul. maieſt. Sic ſi eſt data alicui ſecuritas veniendi ad Ciuitatem, videtur data, quòd poſſit venire equeſter. Item ſi data eſt alicui ſecuritas quòd poſſit conducere mercantias,videtur data quod poſſit reducere. Ita Dom. Anton. & Io. Ananias,in c.vlt.de tre. & pac. Sed ſolum in dubio pro prima vice, per l.boues. §.hoc ſermone,de uerb.ſignif.

Quarta. Cum treugæ Canonicæ nõ ſint moribus utentium approbatę,ſequitur quòd contra legem, ſeu Canonem præcepti poſſit induci conſuetudo, quòd illa lex præcepti non liget, ita glo.in ca.1. de treu. & pac. facit quod no. in glo. fin. in c.dolentes,de celebr.miſſ.per Io. And. in c.Io.de cler. coniug. Et per conſequẽs
7 quòd † Epiſcopi non ſeruantes conſtitutionem, d.cap.1.treugas canonicas, non puniantur etiam quo ad Deum. Contrarium tamen tenet Hoſt. in d.cap.1.quòd Epiſcopi non ſeruantes præceptum illius legis, mortaliter peccent. Ponderando illum tex. ibi. Ordinis ſui periculo ſubiaceat,ideſt excommunicationi ſecundum Ber. ibi, vel periculo, ideſt depoſitioni: quę quidem pœna non infligitur niſi pro peccato mortali.2.q.3.c.nemo Epiſcoporum. Verum prima opinio uidetur magis approbata. Nam tunc conſtitutio prę
8 ceptoria,conſuetudine † nunquam tollitur, etiam ſi à principio non recipiatur, arg. c.ſi.de conſue. quando emanaret ſuper eo, cuius contrauentio de ſe generaret mortale. Sed ſi emanaret ſuper eo, cuius contrauentio de ſe non generaret mortale, & tunc quamquam primi non obedientes tali legi præceptoriæ peccarent mortaliter,per cap.quod præcipitur, 14.q.1.& 4.diſt. §.fin. Tamen contra ipſam poteſt præſcribi, ut in §.leges, diſt.4. & poſtquam eſt præſcriptum, contrafacientes non peccant mortaliter, & ſic debet intelligi quod no. in d.c.1. de treu.& pace. Vel tex.in d.§.leges,loquitur de prępcepto,quod concernit honorem Dei, vel bonum publicum: quod eſt in d. cap.1. Quod quidem ſi primum onus tempore ſtatuti editi non recipitur, & ſuperior ſciens patitur, & tunc contraria conſuetudine præceptum tolli poteſt,cum uideatur eſſe tacitus conſenſus ſuperioris. Sed ſi ſuperior neſciret hanc non obſeruantiam, & ſic non patitur, & tunc præceptum ligat, non obſtante contraria conſuetudine, cum non habuerit iuſtum initium, ita dicit Dom. Anton. in d.c.1.nu. 22.& 23. vide late Felin. in d.c.2.

Quinta. De conuentionali fit iſta deciſio. Conuentionalis ex conuentione recipit formam: Et hæc eſt, quam faciũt inter ſe diſcordantes. Sed quid ſi una
9 pars † rumpit, & frangit treugam, vtrum ſit licitum alteri rumpere, Vinc. quem ſequitur Io. Andr.& Dom. Anton. in c.3. de iureiur. & Archid. in cap. illi 24. q.3. num.4.dicit,quòd non. Tamen Cardin. à Turrecre.in d.c.illi,num.3. tenet oppoſitum, quòd ſi hoſtis fidem non ſeruat, nec alter ſeruare tenetur,extra de iureiu. cap.peruenit.2.28.q.1.cap.ſi infidelis,95. diſt.cap.eſto ſubiectus,C.de pact.l.ſi pro ponas. Quod dictum extende etiam ad treugas canonicas: Nam conuentionales,quæ procedunt ex conſenſu fortiores ſunt, & fortius ligant quàm illæ canonicæ,quia ligant de iure naturali,ff.de pact. l.1. & 2. De iure diuino, 23. quæſtio.1. cap. noli. De iure ciuili,in auth.de pac.te. & eius viola. & de iure canonico, vt in iuribus allegatis, & tamen illæ non ſunt ſeruandę hoſti,niſi & hoſtes ſeruauerint,

vt eſt dictum, ergo nec canonicæ.atq.de
elect. cap. cum in cunctis, in princ. C.de
ſacroſan.Eccl.Auth.multo magis.Henri.
in c.innouamus, de treu. & pac.

Sexta. Tempus belli comprehendit e-
10 tiam tempus † treugæ, etiam in materia
pœnali,optimus tex.in cap.ſignificauit,de
Iudæ. Hinc emptor gabellarũ, qui excu-
ſatur à tributo conſueto propter bellum,
excuſabitur etiam propter treugam, im-
mo etiam ſi propter timorem belli abſti-
nerent gentes ab itineribus illius loci, ita
Petr.de Anch.in ſuo eleganti conſ.84.in
cap.Præmiſſa facti: Ad idem tex.in cap.1.
§.vaſalli, in tit.qui feu.da.poſ. vbi ſi excu
ſatur qui non ſoluit tempore belli, excu-
ſatur etiam tẽpore treugæ. Hic adde Bal.
in tit.de pace Conſt.in 7.carta, vbi notabi
liter dicit, quòd tempus treugæ accedit
magis tempore belli quàm pacis allegat
not.in clem.paſtoralis,de re iudic.ideo di
xit ſingulariter Cald.tit.de teſta.conſ.37.
quod incipit. Mandauit teſtator,quòd e-
xecutores teſtamenti habentes conſtrue-
re cappellam ſub pœna intra annum poſt
bellum finitum, non incurrunt pœnam,
ſi fiat treuga per illum annum. Hæc tamẽ
limita duobus modis. Et primo, niſi lo-
quamur largè ſumpto vocabulo,quia tũc
treuga poteſt appellari pax, non attento ſi
ne temporis,ſed effectu.per tex.not.in c.
illi,qui.24.q.3.ibi pax. Ad idem cap.1. in
fi. de treu. & pac. vbi æquiparantur quo
ad obſeruantiam. Secundo limita,niſi ea
dem ratio,quę militaret in pace,militaret
in treuga.& niſi ratio ſtatuens aliquid in
bello, ceſſaret in treuga. Et ita intellige
not. dictum Io.Andr.in addi. ad Spec.in
rubr. de treu. & pace vbi dixit termina-
tum fuiſſe, quòd pactum factum inter
principem, & aliquem caporalem in ar-
mis de ſoluendo ſtipendio durante bello,
non procedit tempore treugæ, ita refert
Panor.in cap.nouit,in 10.col.de iudi.

Septima. Finita treuga an ſine alia diſ-
11 fidatione poſſit † bellum exerceri. Dixit
Bal. de pace Conſt.in 8.col.quòd aliquã
do Domini præparant ſe ad bellum, &
non dum eſt inceptum, tamen interim
inter eos faciunt certam treugam, puta
pro uno anno, vel ſex menſibus, & tunc
talis treuga non poteſt rumpi finito tem-
pore ſine diffidatione, & qui rumpit, di-
citur ipſe, quòd talis vocatur latrunculus.
Aliquando fit treuga pro certo tempore,
& bellum fuit inceptum, & tunc finito
tempore treugæ bellum rumpi poteſt abſ
que alia diffidatione, allegat Io.Andr. in
nouel.in c. pro humani, de homic. in 6.
cum eo tranſeunt Felin. in cap.ſignifica-
uit, de Iudæ. num.3. Io.de Anan. in c.1.
num.1. de treu.& pace.

12 Octaua. Frangens treugas † eſt excõ-
municandus cap.1.de treu.& pa. & eius
excommunicatio eſt publicanda conui-
cinis Epiſcopis, & ſeruanda. Et ſic excõ
municatus in uno loco eſt excommuni-
catus ubique, cap. ad reprimendam, de
offic.ordin. & in cap.cum ab eccleſiarũ.
Et ſic eſt caſus, in quo ſententia traxit ef
fectum ſuum extra limites territorii ſen
tentiantis, & eſt ratio: quia talis excom-
municatio ſequitur perſonam ſicut lepra
leproſum,vt not.gl.in l.ex ea,ff.de poſtul.
not.Do.Ant.nu.9.& Ana.nu.3.in d.c.1.

13 Nona. Prælatus, maxime † Epiſcopus
prius de plano, & ſine coactione, poſtea
uero iudiciaria poteſtate debet diſcordan
tes ad concordiam reuocare, diſt.90.c.1.
& ibi Arch. & litigantes reconciliare, l.
illicitas,ff.de offic. præſi. An vero iudex
ſęcularis hoc poſſit facere. Dic,quòd re-
14 gulariter non poſſunt partes litigantes
compelli per iudicem,ad concordiam,ita
Bar.in l.congruit, de offic. præſi. Abb.in
rubr.de treu.& pac.licet poſſint ſuaderi.
Bald.in l.ex ſtipulatione,C.de ſenten.idẽ
Bald.in l.1.§.quies,ff.de offic.præfe.vrb.
15 dicit, quòd offenſus eſt precibus † ſua-
dendus,non cogendus, ut remittat iniu-
riam: quia æquitatis ratio non patitur vt
quis cogatur inuitus parcere iniurianti
niſi in foro pœnitentiali, ſed ante factum
bene debet obuiare iudex ne iniuria cõ-
mittatur, vt ibi per eum. Hæc tamen re-
gula fallit in multis caſibus, quorum pri-
mus,quando ciuiliter agitur de crimine,
uel dum agitur de crimine iniuriarum,

ita glo. 1. in cap. ſtudendum, diſt. 90. modo iniuria Eccleſiā non reſpiciat. 23. q. 4. cap. ſi is qui. Secus vbi ageretur mete cri minaliter, expedit enim peccata nocentium eſſe nota. Secundus poſſunt partes in criminalibus compellere ad cōcordiā, antequam naſcatur delictum, probatur in l. denunciamus, C. de his, qui ad eccl. confu. Hinc dixit Bal. in d. l. ex ſtipulatione, quòd iudex ante factum debet obuiare iuxta poſſe. Tertius in Principe, qui non habet ſuperiorem compellit interdum partes ad compromittendum in his in quibus Princeps habet liberam adminiſtrationem, ſed in priuatis iuribus aliorum non poteſt compellere ad concordiam, niſi iuſta cauſa ſubſit. ita Butr. c. 1. ad fi. de mut. petit. Sic Abb. in cap. cum pridem, de pact. dicit in vlt. not. quòd Papa non cogit ad componendum, niſi res, de qua litigatur ſit in libera diſpoſitione ipſius. Quartus, quando lis magno tempore durauit, & eſt adeo intricata, quòd de facili extirpari non poteſt, nam tunc iudex poteſt partes compellere ad cōcordiam, licet cauſa ſit ciuilis, tex. in cap. placuit, diſt. 98. Innoc. in d. c. 1. ad fi. de mut. petit. In quo caſu Epiſcopus poteſt coercere laicos excommunicando. d. cap. placuit. Et ideo uidetur, quòd Epiſcopus peccet mortaliter, non intromittens ſe per cenſuram ad pacificandos ciues cum ſcandalo diſſentientes: quia licèt aliàs nō obuians delicto nō peccet, ut delinquēs, tamen fallit in prælato. Abb. in cap. quantę, de ſenten. excom. Et negligentia in prę lato eſt peccatum mortale etiam in concernentibus pacem c. 1. de de treu. & pac. & ibi Abb. 2. not. Et quòd negligentia in reuocando diſcordes ad concordiam ſit peccatum mortale in pręlato, eſt gloſ. ſing. in ca. vnum, §. criminis, aliàs incipit ea demum, diſt. 25. licet in alio ſit peccatū veniale, vt ibi. Quartus fallit quando imminet, timor armorum rixæ, quia tunc ad euadendum rixas terrore armorum poteſt iudex cogere ad tranſigendum. l. ſi cuius, §. æquiſſimum, aliàs in l. 1. ff. de vſu fru. Fel. in rubr. de treu. & pace, num. 5. ibi, fallit quarto. Quintus, qn̄ eſt diſſentio inter perſonas inſignes, ex qua Reſpublica turbatur, Bal. in d. l. æquiſſimum, per tex. in l. ſi quis ingenuam, §. in ciuilibus, ff. de capt. quia iudex debet ſtudere ad ſedandam illam diſcordiam, ne tranſeat in præiudicium publicum, ſicut debet ſtudere ad generalem pacem, & quietem Prouinciæ ſibi commiſſe, l. congruit, ff. de offi. præſ. idem Ang. in d. l. æquiſſimum, dicit, quòd etiam ſi de facto poteſt ciuilis diſcordia tendere in exitium Reipublicę, poſſunt partes compelli ad concordiam. Item Bal. in l. 1. §. ſi quis, ff. de offic. pręf. vrb. dicit, quòd plerūque ſtatus publicus turbatur ex priuato, & ideo ptopter hūc timorem poſſunt ſubditi nedum hortari, ſed etiam cogi ad quiete viuendum, quod dictum ſequitur Ana. in cap. 1. in 15. col. de maled. Similiter dixit Bal. C. de libe. cau. l. cum affirmes, quòd iudex poteſt ſuadere pacem, ſed non componere partibus inuitis, niſi timeatur de præiudicio Reipublicæ. Sextus in treuga ad quā poteſt eccleſiaſticus compellere etiam laicos ex cauſa, vt per Abb. in c. 1. 1. not. de treu. & pac. Et tene menti dictum Abbatis in rubr. eod. tit. vbi vult ſingulariter, quòd in omnibus caſibus, quibus partes poſſunt compelli ad pacem, poſſunt etiam compelli ad treugam.

Decima. Pagani tempore belli captiuos fecerunt Chriſtianos. Deinde ſubſecuta eſt treuga. Nunquid tempore treugæ poſtea initæ licebit Chriſtianis eos furari. Reſp. ꝙ ſi treuga inita eſt ita generaliter, quòd non liceat alterutris nec per violentiam, nec vllo modo ſibi inuicem auferre, aut ſurripere aliquid, tunc peccatum eſt tempore treugę furari huiuſmodi Chriſtianos: verum in duobus caſibus credo, quòd nō ſit peccatum immo meritum. Primo quando pagani iniurioſe circuncíderent illos in contemptum fidei Chriſtianæ, arg. 23. q. 2. c. Dominus. & q. 8. c. ut pridem. & tali caſu furans pęnitus liberatus eſt ab omni reſtitutione. ar. diſt. 54. cap. nulla. Secundus ſi furans hominem rectam habuerit intētionem. Verum

rum in hoc ſecundo caſu licet non peccauerit, tenetur tamen ad reſtitutionem non hominis propter animæ periculum, ſed damni à Chriſtiano ſibi illati, uel intereſſe probabiliter ęſtimati, arg. 23. q. 1. cap. noli. Eſt vero peccatum quando tempore treugę non recta intentione furatus eſſet hominem, quo caſu tenetur reſtituere non hominem, vt ſupra dictum eſt, ſed ęſtimationem hominis, uel alterius rei ſublatæ, & damni dati. Ita Raymundus Aſt. lib. 1. tit. 33. art. 3. Si autem fides fuerit data tempore treugæ de ſola uiolentia non auferenda: tunc licite poſſunt furari huiuſmodi Chriſtianos, immo etiam munitiones, & caſtra, quæ occupauerunt de terra Chriſtianorum, ſum. conf. lib. 2. tit. 6. q. 9. & 10.

Sed quid ſi pagani redeant ad recuperandum huiuſmodi caſtra, & uiolenter repellantur. Nunquid erit fracta treuga. Reſp. Rod. quòd non, quia quando conuentio fuit facta de violentia non inferēda, & non fuerunt fraudes, & furta excluſa, & intelligendum de violentia non inferenda in ingreſſu poſſeſſionis, non autem de illa, quæ fit pro re iam obtenta defendenda, niſi & de illa expreſſa mentio ſit facta.

Vndecima. Si Chriſtianus captiuus furetur aliquid, Sarraceno, qui detinet eum tenetur illi ad reſtitutionē, ſi fuerit captus tempore treugę, quia eam frangebat, ſi tamen non imminebat neceſſitas famis, cum fuerit in culpa. Si autem iniuſte detinebatur, vel tempore belli captus fuerat, vel neceſſitas famis imminebat, cum talem Sarracenus paſcere teneatur, ad reſtitutionem non tenetur, ſed tunc ſecundum Rod. fit compenſatio rei ſic ſubreptæ cum iniuria detentionis illius Chriſtiani iniuſte. Præterea cum huiuſmodi Sarracenus ſit hoſtis, non refert quomodo noceatur eidem. arg. l. 2. C. de comm. & merc. Ita Rayn. tit. de furt. Hoſt. in ſum. de pęnit. & remiſ. Fr. Ioan. in ſumma, lib. 2. tit. 6. q. 12.

SVMMARIVM.

1 *Furti, & rapinæ materia vbi tractetur.*
2 *Furti appellatione quid veniat.*
3 *Furtum quid. & raptus triplex.*
4 *Furtum quo præcepto ſit prohibitum.*
5 *Rapina grauius eſt delictum, quàm furtū.*
6 *Contrectans pluries rē, vnum furtum committit.*
7 *Pluries vadens ad locum, vbi conceditur indulgentia, an toties illam conſequatur.*
8 *Ludi multiplicatio an multiplicet pœnam.*
9 *Clericum pluries percutiens an ſemel, vel pluries eſt excommunicatus.*
10 *Multiplicationem non reiterare delictum, qualiter intelligatur.*
11 *Fornicans pluries an pluries confiteri teneatur.*
12 *Diuerſitatis ratio inter multiplicationem fornicationis, & contractationis.*
13 *Furti notari non poſſunt, qui authoritate Domini, vel iudicis alienas res accipiūt.*
14 *Furti ſpecies eſt alienæ laudis occultatio.*
15 *Aſſerenti ſimpliciter dominum permiſſurum, non creditur; ſed Iudex ex coniecturis colliget.*
16 *Inuito Domino, quando furtum committatur.*
17 *Inuitus Dominus dici non poteſt, ſi ſemel rem conceſſerit.*
18 *Monachus tempore neceſſitatis poteſt facere eleemoſynam de bonis monaſterii ſine conſenſu Abbatis.*
19 *Furtum committit rapiens rem alienam diuitibus cauſa pietatis.*
20 *Furtum an committat rapiens mulierem.*
21 *Furti tenetur receptans ſcienter rem alienam.*
22 *Furti reus eſt monſtrans iter ſeruo fugiēti.*
23 *Furtum committit vtens re commodata ad alium vſum, & num. ſeq.*
25 *Furtum quandoque quis committit, & non tenetur actione furti, & econtra.*
26 *Furtum an committat negans depoſitum illi, qui apud ſe depoſuit.*
27 *Furans vt reſtituat Domino, ſi reſtituit, an excuſetur à furto.*
28 *Furtum quandoque fit, & res eſt furtiua, & non tenetur furti.*

Furti

29 *Furti an teneatur penes quem inueniatur res furtiua.*

30 *Fur ſi deſiit poſſidere, an teneatur ad reſtitutionem.*

31 *Furtiua res an perſcrutari poſſit in domo alicuius.*

32 *Mandans vt furtum faciat an teneatur furti.*

33 *Precium recipiens à fure vt non reuelet, an ſi reuelauerit, poſſit fur agere contrà ipſum.*

34 *Furtum an ſit indicandum ad petitionem partis, vel iudicis.*

35 *Per furtum commiſſum ab vno ex duobus, qui fecerunt pace, an dicatur rupta pax.*

36 *Si vnus furatur plures res, an dicatur vnum, vel plura furta.*

37 *Saccum pecuniæ capiens in via, an committat furtum.*

38 *Furem, vel latronem capere, vel occidere an liceat priuato.*

39 *Fur ſemel furti conuictus, vt promoueri poſſit ad ſacros ordines, quinque requiruntur.*

40 *Furti pœna alia eſt, ſi agitur ciuiliter, alia, ſi criminaliter, alia ſi ſecundum Canones,*

41 *Furtum eſt peccatum idque mortale.*

42 *Neceſſitas vrgens ſinit vt occulte, ſiue palam poſſint ſurripi aliena.*

43 *Pauper poteſt implorare officium iudicis, contra diuitem, vt ei ſubueniat.*

44 *Frangens oſtia meretricis cauſa libidinis non tenetur furti, ſi fures aliquid ſurripuerint.*

De furtis. Cap. XXII.

DE Materia furti, & rapinæ. uide
1 14. q. 5. † & 6. per totum. 12.
q. 2. in primis nouem cap. & 6.
q. 3. cap. placuit. de pœn. diſt. 1.
c. vulgaris, & cap. aut facta. & in noſtris
Deciſ. lib. 2. cap. 93. Et vt meum morem
conſeruem, aliqua præmittam, deinde ad
deciſiones deueniã. Præmitto igitur pri-
2 mum, quòd † nomine furti intelligitur
prohibita etiam rapina, quę eſt contrecta
tio rei alienæ violenta, & contra volunta
tem poſſidentis. cap. pœnale. 14. q. 5. Nam
vt ibi dicit Archid. nu. 7. Nomen furti
extenditur & comprehendit omnem illi
citam vſurpationem rei alienæ. Et ita in
hac tam generali ſignificatione accipitur,
3 cũ deſcribitur à legiſtis. Furtũ † eſt contre
ctatio rei alienæ fraudulosa mobilis cor-
poralis inuito Domino animo lucrifaciẽ
di rem, vel poſſeſſionem, vel vſum, facta.
Rapina vera, ſiue raptus, ſecundum Ar-
chid. 36. q. 1. in princ. tribus modis dici-
tur. vno modo eleuatio ad cęlum con-
tra ordinem naturę. Vnde dicitur ſuper
illud ad Cor. 2. c. 12. Scio huiuſmodi ho-
minem raptum vſque ad tertiũ cęlum,
dicit ibi glo. hoc eſt contra naturam ele-
uatum. vide Beatum Thom. 2. 2. q. 175.
Secundo modo dicitur prout pertinet
ad raptum mulierum, quę fit ad effectũ
męchiæ. Cuius appellatione venit omnis
illicitus coitus. Tertio modo prout perti
net ad rapinam, vel depredationem rerũ,
& ita ſumitur, ff. & C. vi bono. rap. vide
etiam tex. in l. Marcellus. ff. de verb. ſign.
qui dicit verbo rapuiſſe continetur, &
ſciſſum, & fractum & ui quoque raptũ.
Et habet locum in rebus mobilibus, vel
ſe mouẽtibus, ut in l. 1. ff. ui bon. rap. Inſt.
eod. §. quæ non ſolum. In rebus autem
immobilibus non habet locum niſi in ca
ſu, quando quis expelleretur de prædio
alieno ad occupandum illud, in quo præ
dio eſſent mobilia, nam gratia mobilium
etiam vi bonorum raptorum agi poſſet
& etiam interdicto vnde vi, ut l. 1. §. ſi
quis, ff. de vi, & vi arma. Prohibetur au-
tem vtrũque tam furtum, quàm rapina
4 illa † prohibitione, non furaberis, Et licet
iſta ſit prohibitio, & non præceptum, ta-
men quælibet prohibitio quandoque di
citur præceptum, vt cum dicitur. Decem
ſunt pręcepta, vel mãdata Decalogi cum
in qualibet prohibitione aliquid præcipia
tur & aliquid prohibeatur, (verbi gratia)
Non furaberis. Hic præcipitur non fura
ri, & prohibetur furari. Ita Archid. in d.
cap. pœnale. Et nota, quòd licet vtrũque
5 prohibeatur furtum, & rapina, † tamen
rapina grauius eſt delictum, quàm furtũ.

ita

ita decidit B.Tho.2.2.q.66.art.9.hac ratione, quia furtum, & rapina habent rationem peccati propter inuoluntarium, quod eſt ex parte eius, cui auſertur. Sed in furto eſt inuoluntarium per ignorantiam, in rapina per violentiam, ſed grauius eſt quod eſt inuoluntarium per violentiam, quàm per ignorantiam: quia violentia directius opponitur voluntati quàm ignorantia, ideo rapina grauius eſt delictum. Tum etiam eſt & alia ratio quia per rapinam non ſolum infertur alicui damnum in rebus, ſed etiam vergit in quandam ignominiam perſonę, ſiue iniuriam, & hoc preponderat dolo, & fraudi, quæ ſunt in furto. Quibus ſic prælibatis deueniamus ad deciſiones, quæ partim colligũtur ex definitione furti, partim ex aliis, quæ pertinent ad eandem materiã.

Prima. Circa contrectationem. Contractio enim ponitur pro omni adductione, baiulatione, vel delatione, l. ſi quis vxori, §. ſi quis aſinum, ff. eod. Contre-
6 ctans † pluries eandem rem, non plura, ſed vnum furtum committit, ita gl. dicit in c. imitare. 6. q. 1. in fi. & eſt tex. in l. 1. & l. ei qui, ff. de furt. Et hęc faciũt cõtr. Bar. qui voluit, quòd ille, qui furatur in vno territorio, ſi portat rẽ ad aliud territoriũ, & ibi contrectat, poſſit ibi ſuſpendi ratione noui furti, quia in vtroque loco cõtrectando lęditur Reſpublica, & ideo nouum ius oritur agendi. Quam quidem opinionem Bar. ſequitur Franciſcus de Aret & dicit, quod eſt caſus in l. Inficiando, §. infans, ff. de furt. vt refert Do. Ant. in cap. 1. de rapt. num. 9. quæ quidem lex bene facit, ſed non aſtringit. Verum quæ opinio ſit ſeruanda, dicit Mar. Socin. in d. cap. 1. quòd de rigore iuris fur eſt puniendus tantum in primo loco, & ſic, ꝙ contrectans rem pluries, vnum tantum furtum committat, ſed de æquitate opinio Bart. eſt ſeruanda in odium furum, contra quos vt plurimum iuris regulę degenerant, vt Inſt. de act. §. ſic itaque.
7 Hinc plura inferuntur, & primo, † quòd ſi conceditur indulgentia tali pacto. Quicunque iuerit ad illam Eccleſiam vſque ad tale tempus, vel quicunque adit tali die, conſequatur talem indulgentiam, quòd ſi quis pluries multiplicauerit viſitationem in die, non ſępius, ſed tantum ſemel illam conſequetur, ita facit tex. in cap. 1. & 2. de filiis presb. in 6. & de præben. cap. non poteſt. 2. Reſp. eod. lib. D. Tho. in 4. ſent. diſt. 20. art. 2. Sed ſi concederetur indulgentia perennis, abſque tẽporis determinatione vt quicunque iuerit ad talem Eccleſiam conſequatur talẽ indulgentiam, & tunc quoties viſitabit, toties indulgentiã lucrabitur, D. Th. qui ſup. & ita intelligitur Card. in Clem. 1. verſ. quibus, de priuil. & in clem. 2. verſ. ad hæc, de pęn. & remiſſ. adde Archid. in cap. vlt. de pęni. & remiſs. in 6. Io. Andr. & Butr. in c. cum ex eo. eod. tit. & ibi Zabar. Calder. in repetitione in cap. noſtro, eod. tit. Præpoſ. in cap. militare. 6. q. 1. Secundo infertur quòd ſi ſtatuto cauetur,
8 ut quicunque ludat ad azardum † ſoluat decem, quòd ſi quis ludat, & multiplicet ludum in eodem ſero cum pluribus, nõ tenetur niſi ſemel ad pœnam ſtatuti: Et hoc quia vnicus eſt ludus propter vnicã offenſam reipublicæ, ita Bar. in l. Inficiando, §. infans, ff. de furt. Tertio, quòd † licet
9 quis plures ictus intulerit clerico, tamen ſi hoc fecerit ſemel tunc vnica excommunicatione eſt ligatus, ita not. in reg. de lictum in 6. Et hoc, quia omnes percuſſiones cenſentur vna, ex quo ſimul fiũt, & quia conſideratur iniuria, quæ fit iuri publico, de ſor. comp. c. ſi diligenti, quæ eſt vna tantum, arg. ff. ſi arb. fur. ced. l. ſi plures. Vbi licet arbor, quæ ceditur, furtim, ſit plurium, vna tantum ſola actio cõpetit omnibus. Verum ſi conſideretur offenſa ipſi perſonæ offenſæ, & tunc ſecus eſſet. Hinc infertur quarto, quòd ſi ſtatuto cauetur, ut qui dederit alapam, puniatur in centum, nam tunc conſiderando iniuriam illatam ipſi perſonæ, ſi quis dederit alapas etiam eodem tempore, & eidem perſonæ, locus eſt multiplicationi pœnarum, ff. de priu. deli. l. nunquam plura, & quod ibi not. Dy. & Bar. Pariter eadem ratione infertur quinto, quòd qui mul-

multiplicat fornicationem, uel adulteriū
pluries, cum muliere, toties peccat quo-
ties multiplicat, cum ſint plura adulte-
ria, Ita Bar. in l. vulgaris, ff. de furt. vbi dat
pulchrā declarationem ad illud, quod di
10 citur † multiplicationem non reiterare
delictum, quia illud procedit, quando pę
na non eſſet iterabilis, vnde ſi pro deli-
cto adulterii imponeretur pœna mortis,
licet quis multiplicauerit adulterium, v-
nicā tantum pęnā luet, & ratio eſt: quia
pœna non eſt iterabilis. Sed ſi pęna eſſet
iterabilis, tunc pluribus fornicationibus
cum eadem muliere habitis teneretur
ad plures pœnas. Pariter in foro pœnitē
tiali plus eſt puniendus, & maior pœni-
tentia imponenda eſſet illi, qui pluries de
11 liquit, quàm qui ſemel. Rurſum † com-
mittens pluries fornicationem, toties cō
fiteri debet, arg. tex. in cap. imitare, 6. q. 1.
& 25. q. 1. cap. 2. Hoſt. in ſum. tit. de pę-
nit. & remiſ. §. quæ interrogationes, verſ.
Circunſtantiæ vero, & in § qualis debet,
verſ. frequens. Quod dictum intellige,
quando interrupto tempore peccaſſet, a-
liàs ſi per annum tenuiſſet amaſiam, vel
concubinam, peccando cum ea perſeue-
ranter dicto tempore, tunc ſufficeret ſi
diceret ſe perſeueranter peccaſſe, vel id
egiſſe, de pœnitent. diſtinct. 1. cap. 1. Ar
chid. in d. c. imitare. Si tamen vis ſcire dif
ferentiæ rationem inter multiplicatio-
nē fornicationis, & contrectationis; q
12 illa multiplicat delictum; † & iſta non.
Dic, quòd ex prima cōtrectatione eſt or
ta furti actio, vnde non poteſt plus oriri
ex noua cōtrectatione: quia ex multipli-
catione cōtrectationis nō multiplicatur
intereſſe eius, cum factum eſt furtum, ſed
multiplicatione fornicationis bene mul-
tiplicatur contemptus Dei, & ipſius pro
ximi, & ſic peccatum. Rurſum, ex prima
cōtrectatione res quo ad poſſeſſionē eſt
furis, de reſt. ſpo. c. ex literis, vnde pluries
cōtrectando non cōmittit plura furta, ſed
in adulterio ſecus: quia ex copula adulte
rina mulier non eſt viri, nec quo ad pro
prietatē, nec quoad poſſeſſionē, ideo quo
ties multiplicat, toties peccat in rem alie-
nam. Ita præpoſi. in d. cap. imitare. 6. q. 1.
Secunda. Furti notari nō poſſunt, qui
13 res † acceperunt authoritate illius, cuius
erant res illæ, & perſonæ, cap. dixit, 14.
q. 5. Hinc filii Iſrael rapiētes ſpolia Aegy-
ptiorum ad Domini iuſſum, cuius ſunt
omnia: nam Domini eſt terra, diſt. 8. cap.
quo iure; extr. de deci. cap. tua. non com
miſerunt furtum, ut dicit ibi Archid. &
Turrecrem. niſi cauſa cupiditatis iſtud
feciſſent, arg. 1. q. 5. c. cum miniſter. Pa-
riter accipere aliena authoritate iudicis
hoc decernentis, non eſt furtum, quia iā
fit ei debitum, per hoc quod eſt ſibi ſen-
tentialiter adiudicatum. Aſtenſ. lib. 1. de.
furt. tit. 33. art. 3.
14 Tertia. Furti ſpecies eſt † occultatio
alienæ laudis, ita Bald. dicit in proœ. ff.
per tex. in l. pretia rerum, ff. ad l. Falc. &c.
Idem Ioan. And. in proœm. ſexti. qui di
cit, quòd nihil eſt adeò reprehenſibile, &
uituperabile, quàm malle potius in furto
deprehendi, quàm profiteri illi, à quo
profeceris. Et ex hoc infert Mar. Socin.
in rubr. de fur. num. 7. quòd ſicut non re
mittitur peccatum, niſi reſtituatur abla-
tum, ut in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6.
ita etiam non remittitur Doctori, aut ma
giſtro, qui alienas opiniones, aut laudes
ſibi appropriat, niſi reſtituat.
15 Quarta. Simpliciter aſſerenti † ſe cre-
didiſſe Dominum permiſſurum non cre
ditur; quia hoc modo faciliter quilibet
poſſet euitare pœnam furti, ſed ex conie-
cturis debet iudex iudicare, ita dicit Bar.
in l. inter omnes, §. recte, ff. eod. (verbi
gratia) ſi eſſet nimis familiaris Domino,
vel ad accipientem haberet ſpecialem di-
lectionem, ff. de acquir. poſſ. l. qui iure fa
miliaritatis, uel ſi eſſet nobilis, & hone-
ſtam uitam præcederet, & ſequeretur, ff.
de iudic. l. ſi longius ſpacium, in fi. extrà,
de donat. c. 1. His enim caſibus præſume
re poteſt iudex Dominum permiſſurum,
ut dicit Archid. in d. c. pœnale. Quinim-
mo, nec ſimpliciter creditur Domino, ſi
dicat furtum commiſſum ſuo conſenſu:
quià poſſet dicere in fraudem ad liberan
dum reum à pœna, & inquiſitione pœnæ

Quin-

16 Quinta. Inuito Domino furtum † cō mitti dicitur, quando Dominus non conſentit, not. glo. 9. q. 2. cap. fin. probatur in l. inter omnes, §. recte, ff. eod. item ſi uidit rem auferri, & non contradicit, ut ff. eod. l. pen. Quis autem probare teneatur, quòd furtum non fuerit Domino inuito factum. Reſp. Arch. in d. c. pœnale, quòd ſi Dominus agit contra furem, fur probabit. Si autem tertia perſona agat, ille, qui dicit, quòd inuito Domino, probare debet: quia qui dolum allegat, probare dolum tenetur, ff. de probat. l. exceptionem, §. qui dolum, & l. in exceptionibus.

Sexta. Inuitus Dominus dici non po
17 teſt ſi ſemel mihi rem † conceſſerit, ut quia habuit rem pro derelicto, & dedit mihi poteſtatem accipiendi, & uendendi pro debito, ut l. falſus, §. ſi quis, & §. ſi ratum, & l. cum creditor, ff. eod. In caſu tamen non teneor furti, licet inuito Domino faciam, uidelicet ſi compellente neceſſitate famis maxima, de quo per Doc. in cap. ſi quis propter, de furt. vnde inducunt Doctores gloſſam ibi. Si enim,
18 quod monachus † tempore neceſſitatis poteſt facere eleemoſinam de bonis monaſterii ſine conſenſu Abbatis, ſi interim non poteſt haberi Abbas, & idem not. in cap. non dicatis, 12. q. 2. Sic arbitror dicendum de uxore, quæ poteſt facere eleemoſinam de bonis mariti imminente maxima neceſſitate: cum potentius ius habeat uxor in bonis mariti, quā monachus in bonis monaſterii: cum ipſe propriam ueſtem non dicatur habere. Idem dicendum de quibuſdam rebus viri, ſcilicet pane, vino, & ſimilibus, quæ bono, & approbato more conſueuerunt ad vxoris pertinere diſpenſationem, nam poteſt moderatè dare pro Deo, informās ſibi conſcientiam, quòd maritus debeat hoc ratum habere, licet etiam aliquando hoc prohibuerit. Solent enim hoc aliquādo mariti prohibere ad terrorem, ut non prohibeāt à tanto, ſed à toto: quia de alieno mulieres largæ ſunt, de propriis uero auariſſimum eſt genus mulierum, l. ſed ſi ego, iuncta gl. ff. ad Velle. Poteſt etiam vxor informare ſuam conſcientiam ex qualitatibus mariti, an pauper, vel diues ſit, catholicus, uel non, & cogitet ſi maritus viderit an pigeat, uel non: & ſi credit marito diſplicere, habeat expreſſam licentiam, alias ſecus. vide Butr. in c. 3. de furt. In caſu etiam ſpeciali fit furtum, quamuis fiat conſecratio Domino volente, ut puta, ſi perſuaſi ſeruo tuo, ut rem furaretur, & ad me portaret, & ſeruus dixit tibi, & tu conſenſiſti, & iſtud eſt in odium ſerui corrupti, vt ff. eod. l. pen.

19 Septima. Qui vſurario, vel auaro † rē ſubtrahit cauſa pietatis, ut inde eleemoſinam faciat, talis furtum, uel rapinam cō mittit: quia non ſunt facienda mala, vt eueniant quæcunque bona, 3. q. 1. c. noſſe. & 32. q. 4. c. non ſunt, ſed videtur, ꝙ ille non faciat furtum, quia non facit hoc animo lucrandi. Sed non eſt ita, quia ſpecies lucri eſt de alieno elargiri, ſi tamen manifeſtum eſſet inſtanti neceſſitati de rebus occurrentibus eſſe ſubueniendū, puta cum imminet perſonæ periculum, & non poteſt aliter ſubueniri, tunc ſicut licitè poteſt aliquis de rebus alienis ſiue occulte, ſiue manifeſte ſublatis ſuæ neceſſitati ſubuenire, ſic etiam poteſt neceſſitati proximi ſic indigentis ſubuenire, ita Turrecr. in cap. forte, 14. q. 5. Aſtenſ. art. 3. lib. 1. verſ. Quid ſi quis, tit. 33.

20 Octaua. Qui alicuius † ancillam, uel meretricem rapit non cauſa lucri, ſed cauſa libidinis exercendæ non committit furtum, licet grauiter peccet, vt ff. eod. l. verum, & l. fullo, §. qui ancillam, eod. tit. Delicta enim ex fine ſortiuntur nomen. Vnde dicit Ariſt. 5. Ethic. ꝙ qui mœchatur, ut furetur, potius eſt fur, quā Mœchus, idem dicit D. Thom. 2. 2. q. 11. artic. 1.

21 Nona. Furtum committit, qui ſcienter rem alienam receptat, l. 1. & l. eos, C. eod. In quibus habetur, quòd ille, qui ſcienter receptat res ſubtractas à ſeruo, à filio, ab uxore, vel ab alio, tenetur furti, & condictione furtiua, & pondera: quia iſtud procedit etiam, ſi ille, qui recepit

non habet animum lucrandi ſibi, ſed alteri, aut declarat Bar. in l. 1. in princ. C. eod. per l. ſi quis perferendum, ff. eodem. Hinc rectores terrarum, ut in ſcientiam deducantur, & ad propalandum inducãt homines, faciunt publice per præconem præconizari qualiter factum fuit furtum talis rei: vnde ſi quis ſciret, debet illam notificare, aliàs procederetur contra eũ tanquam contra furẽ, nec male facit qui denunciat: quia omnis inordinata charitas incipit à ſeipſo, in l. præſes, C. de ſer
22 ui. & aqua. Pariter dicit Ange. in l. † eos, C. eod. quòd ſi quis monſtrat iter ſeruo fugienti cum aliena re, quòd tunc monſtrans tenetur furti, quia licet poſt delictum non totaliter conſumatum præſtet opem, tamen fugiendo ſemper cõtrectat, ſicut in illo qui receptat.

Nona. Qui habet uoluntatem domi-
23 ni † ad unum uſum, ſi utitur ad alium, committit furtum: Hinc infertur, quòd qui accipit equum, uel rem aliam commodatam vſque ad locum certum, ſi cũ illa re ultra locum certum procedat, furtum committit, niſi crederet dominum permiſſurum, & iuſta cauſa ſubſit hoc credendi. Ita Ananias, in cap. qui cum fure, num. 3. de furt. Aſtenſ. qui ſupra, art. 1. qui addit, quòd tali caſu non tenetur reus furti etiam ſi dominus non erat
24 permiſſurus. Sic qui † rem ſibi conceſſam ad vtendum alii commodauerit tenetur furti: quia alio uſu ſibi conceſſo utitur. Et quia videtur hoc facere gratia ſui lucri: Species enim eſt lucri ex alieno beneficio ſibi debitorem acquirere. Similiter & creditor furtum committit, ſi vtatur pignore ſibi obligato, ff. eod. l. ſi pignore, in principio. Et breuiter conſtituẽda eſt hæc regula, quòd in omni contrectatione rei alienæ contra Domini volũtatem committitur furtum. Cũ furtum ſit contrectatio rei alienæ inuito Dño.

Decima. Furtum quandoque quis cõ-
25 mittit & † tamen nõ poteſt conueniri actione furti, videlicet ſi fiat furtum illi, ſeu in domo eius, apud quem ludit ad azardum, ut l. 1. ff. de aleat. Et econtrario quandoque quis non eſt fur, & tenetur actione furti, vt eſt tex. in l. qui vas, §. qui furem, ff. eod. vbi conſcius furti ſi non indicat furem, non eſt fur, tamen tenetur actione furti. Sic celans furem furti tenetur, vnde Bar. in d. §. qui furem concludit, quòd quandoque quis celat furẽ, i. ſeruum fugitiuum, & tunc tenetur furti, ſecundum ea, quæ habentur in l. 1. C. de ſer. fugi. quandoque quis celat alium furem, & tunc aut celat cum re furtiua, & tunc tenetur furti, tanquam præſtans opem furto, l. eos, C. eo. ſed ſi celat furem ſimpliciter, non tenetur furti, ſed pœna illius tituli, ff. de recept.

26 Vndecima. Furtum cõmittit † negans depoſitum illi, qui apud ſe depoſuit, ita glo. 11. in c. qui in viuorum, de conceſſ. præben. verum ſi alius peteret, vt puta procurator, & tunc negando, non committit furtum, niſi oſtendat inſtrumentum procurationis. idem in hærede, qui tenetur oſtendere teſtamentum. Ita Io. de Anan. in d. c. qui in viuorum, num. 2. verſ. in glo. 11.

Duodecima. Qui furatur vt reſtituat
27 Domino, † ſi reſtituit, talis ſecundum Hoſt. videtur excuſatus à furto, arg. ff. de poſ. l. bona fides, & quia non facit animo lucrandi, vtiliter etiam gerit negotium furis, quare cogitur ratum habere, ff. de neg. geſt. l. ſed an vltro, §. 1.

Tertiadecima. Furtum quandoque fit
28 & res efficitur furtiua, † & tamen poteſt agi furti, puta quando extraneus ſurripuit rem extraneã, paret, ff. & C. & extr. de furt. Quandoque fit furtum, & res eſt furtiua, & tamen non poteſt agi furti, exemplum in ſeruo fugitiuo, qui ſui ipſius furtum facit, l. 1. C. de ſer. fugi. Exẽplum etiam in furto, quod faciunt ſerui, & filii Domino, & patri, l. ſerui, & filii, in princ. ff. de fur. Quandoque fit furtum, & agitur furti, & tamen non efficitur res furtiua: exemplum in debitore, qui ſurripuit pignus creditori, l. ſequitur, §. ſi rem, ff. de vſuc. Quandoque non fit furtum, nec efficitur res furtiua, & tamen agitur furti. Exemplum in illo, qui ſuadet ſeruo

alieno

alieno aliquā rem domino ſuo ſurripere,
& ſe deducere, & ſeruus hoc dn̄o ſuo no
tificauit, & domino permittente hoc fe-
cit, l. ſi quis ſeruo, C. de furt. Quandoque
fit furtū, non tn̄ efficitur res furtiua, nec
agitur actione furti. Exemplum, quando
filiusfamilias rem aduentitii peculii ſurri
puit patri, furtum committit ratione poſ-
ſeſſionis, tamen res nō efficitur furtiua:
quia proprietas eſt filii, ut d. §. ſi rem, nec
agitur furti, ut d. l. ſerui, & filii, in prin. &
de his plene per Bar. in d. §. ſi rem, & per
Cyn. in d. l. 1. C. de ſeru. fug. in 8. op.

Decimaquinta. Si res furtiua reperia-
29 tur penes aliquē, † an pręſumatur illam
ſubtraxiſſe, niſi doceat à quo habuit illā.
glo. in l. ius ciuile, C. de furt. tenet, quòd
non, niſi frequenter emiſſet res furtiuas,
nam tunc propter frequentiam præſumi-
tur particeps furti. Bar. ibi dicit, ꝙ debet
inſpici pro quanto precio quis emit, vtrū
clam, uel palam, & ſic ex iſtis, & ſimili-
bus indiciis perpendetur, l. dolum, C. de
dolo. Et hoc idem ſequitur Bald. dicens,
ꝙ propter qualitatem perſonæ, & frequē
tiam actus, ſæpe de aliquo malum præſu-
mitur, & ideo dicit, quòd ſi iudici uide-
bitur, poterit deueniri ad torturam, arg. l.
de minore, §. tormenta, ff. de quæſt. Si aūt
iudici non videbitur perſona torquenda,
quia eſt grauis, & honeſta, tunc ex poſſeſ
ſione non præſumitur furtum, l. non om
nes, §. à barbaris, ff. de re milit. Et non
obſtat l. minorem, C. de falſ. vbi qui uti-
tur falſo inſtrumento, pręſumitur illud
feciſſe, niſi oſtendat actorem: quia ibi
non ſolum inſtrumentum erat apud ſe,
ſed ēt illo vtebatur, vnde ex quo illo vti
tur, vr̄ originem ſumpſiſſe ab illo, niſi a-
liud appareat, ut ibi declarat Bal. poſt Bur.
& prędicta ēt ſequitur Sal. in d. l. inciuilē.

Decimaſexta. Fur licet rem ab eo ſub-
30 tractam † deſierit poſſidere, & poſſeſ-
ſio peruenerit ad tertium, Inn. tamen in
c. qui cum fure, eod. ti. dicit, ꝙ tenetur re
ſtituere, ſi habet vnde reſtituat, & rō eſt:
quia ſi res ipſa periiſſet, teneretur de caſu
fortuito, pp moram, in qua fur dr̄ ſem-
per eſſe, l. in re furtiua, ff. de cond. furt.

Decimaſeptima. Scholaris amiſit li-
31 brum, † & credit, quòd ſit in domo Ti
tii, ad eius petitionem non poteſt iudex
perſcrutari in domo illius, vt nos dixi-
mus, lib. 2. in noſtris Deciſ. c. 93. num. 35.
verſ. nona. niſi eſſent ſerui fugitiui, uel
aliæ perſonæ, ut ſi uxor alicuius fugeret
in domū ſcholaris. Et ratio differentiæ
inter ſeruos, & alias perſonas, & mobi-
lia eſt: quia perſonæ dolum committere
poſſunt, ſed aliæ res inanimatæ non, &
ideo non debent patefieri. & in diuitibus
eſt ratio: ne detegatur pompa rei familia-
ris propter inuidiam: in pauperibus eſt ra
tio: ne detegatur vilitas paupertatis. Et
iſtud procedit ſecundum Bar. & Bald. in
l. requirendi, C. de ſeru. fug. niſi aliqua iu
ſta præſumptio moueret iudicem in con
trarium, uidelicet quia res ſubtracta eſſet
in domo: Nam pręſumptio facit operari
ea quę aliàs non fierent, l. 1. cum ſi. C. de
quæſt. Et dicit Bald. quòd ſufficiunt le-
uia indicia, quia agitur de nullo, uel mo-
dico præiudicio. Præterea inueſtigatio
fieri poteſt ad publicam utilitatem, indi-
ſtinctè, per l. oēs. C. de aquęductu, lib. 11.

Decimaoctaua. Qui mandat mihi, ut
32 faciam furtum, † alicuius rei, ſi res non
eſt pręſens, qui mandat non tenetur:
quia eſt conſilium: ſed qui cœpit rem, te
netur, ff. de fur. l. falſus, §. 2. Si uero res eſt
pręſens, uterque tenetur, ut ibi, & ff. rerū
amot. l. mulier. Si uero qui cępit rem, no
luit tractare, quia credit rem eſſe mandan
tis, neuter tenetur, l. vulgaris, ff. eod. Ar-
chid. c. fin. 14. q. 6.

Decimanona. Secundum leges poteſt
quis accipere pecuniam pro indicando
furem, non tamen ſecundum Canones,
ita gloſ. 1. q. 1. cap. quod quidam, §. ex his
verbis, circa princip. & ibi Arch. & idem
tenet Lau. Vinc. dicit etiam Arch. quòd
quamuis peccet is, qui furem non indi-
cat Domino quęrenti, non tamen ad iu-
dicium eſt quis per iudicem compellen-
dus, vnde male faciebant illi rectores, de
quibus habetur in cap. dilectus, de ex-
ceſſ. prælat.

33 Vigeſima. Quis recepit precium à fu-

P 2 re

re ut non reuelaret alicui; qui poſtea reuelauit, poteſt fur precium condicere ab eo, ita Archid. poſt Vinc. in d. cap. quod quidam, §. ex his, num. 16. per tex. in l. 1. & 2. ff. de cond. ob turp. cau. Licet ipſe indicare debeat his, qui poſſunt prodeſſe, non obeſſe, 22. q. 5. cap. hoc uidetur. Hoſtienſ. uero in ſumma [illegible] ſub rub. de cond. fur. §. fin. verſ. illud ſciendum dicit, quòd in foro iudiciali ſiue canonico, ſiue ciuili, ſi noluit indicare propter lucrum, quod inde ſentit, quod eſt, quia participauit, uel quia à fure percepit pecuniam, ne indicaret, & tunc tenetur ſicut fur. & ita procedit text. in cap. qui cum fure, eod. tit. talis enim turpiter accepit etiam ſecundum leges, l. ſi quis à ſeruo, ff. de cond. ob turp. cauſ. Non tamen eſt cogendus, ſi nõ vult indicare propter amicitiam, vel humanitatem, quam cum fure haberet, ita Anan. refert in d. c. qui fur, num. 7.

34 Vigeſimaprima. Ad petitionem partis quis non tenetur indicare furtum, ſed ad petitionem iudicis ſic. & ita intelligitur tex. in d. c. qui cum fure, ibi furti conſcius. Furem autem ad petitionẽ iudicis tunc tenetur manifeſtare, qñ eſſet interrogatus, ut teſtis in cauſa inchoata cum certa perſona, quia de neceſſitate teſtis habet deponere, c. dilectorũ, de teſti. cogẽ. Rurſum, qñ iudiciũ eſt inchoatum cum perſona incerta, & indeterminata, ut quia iudex inquirit contra fures, 1. q. 1. c. ſi peccauerit. Item poteſt quis, ſed non cogitur indicare, qñ ego volo, ꝙ ille, cum quo inchoatur iudicium, dicat mihi authorem ſuum, & ita loquitur text. in l. inciuile, C. eo. Non tamen tenetur indicare, ſi ex furis reuelatione immineret periculum mortis, vel truncationis membri, aut maioris partis bonorũ, vel ſi ſciret per ſecretam relationem in confeſſione, c. oĩs, de pœn. & remiſ. c. dilectus, de exceſ. præl. vel ſi iudex interrogaret non tamẽ ut teſtis, & ille ſciret per ſecretam relationem, argum. gloſ. no. in c. nerui, 13. diſt. & ita debet limitari d. c. qui cum fure. Dum dicit, furti conſcius.

Vigeſimaſecunda. Duo fecerunt pacẽ,
35 & promiſerunt † ſe inuicem nõn offendere ſub pœna, & unùs alteri fecit furtũ, vtrum dicatur rumpere pacem; & incidere in pœnam. Bar. in l. licitatio, §. quod illicite, ff. de publ. ita diſtinguit, ꝙ aut fuit promiſſum non offendere in ęre, & perſona, & tunc incidit in pęnam, tanquam fractor pacis: quia faciendo furtũ offendit dominum in ære. Aut fuit promiſſum non offendere in perſona, & tunc ſecùs: aut fuit promiſſum ſimpliciter non offendere, & tunc Bar. in l. verum, ff. eod. ſimpliciter videtur velle, ꝙ non dicatur venire contra pacem: quia non facit animo vindicandi, de quo ẽt habetur per Anch. in c. petitio, de iureiur. ita Anan. in c. 1. nu. 4. verſ. vltimo pone, extr. de furt.

36 Vigeſimatertia. Si unus † ſimul furatur plures res, committit vnum furtum. Sed ſi ſeparatim, committit plura, ita tex. & gloſ. in l. eum qui, §. idem dicit, ff. de fur. Et hoc facit pro ſtatuto, quo cauetur, quòd pro primo furto fuſtigetur, pro ſecundo amputetur auricula, pro tertio ſuſpendatur, nam ſi plures res furantur ſimul, iudicabitur vnũ furtum, quia hoc operatur identitas temporis, not. in l. 1. C. vnde vi, & in l. vulgari, ff. eod. & in l. nunquam plura, ff. de priuat. delict. Angel. in d. l. eum qui, §. idem dicit.

Vigeſimaquarta. Qui reperit ſaccum
37 pecuniæ † in uia, vt ſit immunis à furto, debet ſtatim facere præconizari cuius ſit, cum veriſimiliter præſumatur, quòd res non ſit habita pro derelicto, & hoc ex qualitate rei: quia non eſt veriſimile, quod quis ſponte pecuniam proieciſſet. Verum ſi non faceret præconizari, ſed in ueritate non haberet intentionẽ fraudandi, ſed capiendi, & reſtituendi vero Domino, ſi apparet, non tenetur. Et maxime procedit hodie ſecundum Domin. Abbatem, quia de conſuetudine ille, qui perdit rem, facit illam præconizari, quare licite quis poteſt expectare, vt præconizetur. Si vero ex qualitate rei iſte veriſimiliter præſumpſit rem habitam pro derelicta, & tunc

non committit furtum cum non ſit con trectatio ſcandaloſa. l.iacens, §.qui alienam, ff. eod. uide Ioan. Andr. in cap. ex literis, eod. tit. ubi dicit inter alia, quòd aliquando res aliena iacet in publico proiecta ſponte, quandoque iacet proiecta coacte.

38 Vigeſimaquinta. Licitum eſt † priuato capere latronem, & furem, non ut re tineat, ſed ut ad iudicem ducat, l.capite quinto, ff.de adult. Et hoc, quia niſi caperetur, aufugeret, l.ait prætor, §. ſi debitorē, ff.de his, quæ.in fraud. credit. ubi eſt bona gloſ. Vnde fit, quòd ſi poteſt capi, non poteſt impune offendi, & ita debent limitari iura, quæ dicunt, quòd nocturnus fur poſſit occidi, l. nullus, C.de iudic. cap. 3. de homic. quia debes intelligi, quando comprehendi non poteſt ſine occiſione. Vnde Dom. Abbas infert, quòd licet fur comprehendi non poſſit de nocte, ex quo tamen fuit cognitus, & per iudicem poſſunt bona rehaberi, quòd tunc non debet occidi etiam de iure ciuili, & ſic probatur in cap. 2. de homic. quod not. glo. & maxime Bar. in l.itaque, ff. ad l. Aquil. & plenius in l. furem nocturnum, ff. de ſicar. quod eſt bene notandum, quia uidetur eadem ratio in nocturno, & diurno: quia ſi nocturnus poteſt cognoſci, non debet occidi, & ſi diurnus non cognoſcitur, poteſt occidi. Exemplum in nocturno: quia forte lucebat Luna, & ſic de facili poterat cognoſci. Exemplum in diurno, quia vidi vnū equitantem equū meum, quem furatus fuerat, & fugientem, quia poſſum illum inſequi, & illum occidere, ſi non poſſum recuperare equum meū. Verum & ſi hoc licitum ſit de iure ciuili, tamen in foro pœnitentiali videtur dicendum, quòd quis poteſt impune occidere furem, vel latronem ſe, & ſua liberando, vel ſe tantum, ita not.in cap.2.de homic. Verum pro rebus tantum liberandis communiter dicunt legiſtę, quòd ſi bona aliter ſeruari non poſſunt, licitum eſt furem occidere, ita dicunt in l. 1. C.vn de ui, quæ quidem opinio poteſt procedere in foro tantum ſęculari contentioſo, non autem in foro animæ, ubi imponi debet pœnitentia, d.cap. 2. facit etiā tex.in cap.ſuſcepimus, de homic. vbi litera dicit, quòd potius debet quis relinquere tunicam, & pallium, & ſuſtinere iacturam ipſorum, quam aliquem interficere. Quis autē dicatur fur, vel latro. Dic breuiter, quòd fur nocturnus dicitur à furuo, i. nigro, quia incedit in tenebris, & de nocte ut habetur in §. furtum, Inſtit. de obli. quæ ex delic. Latro uero dicitur qui incedit de die. Sæpè tamen unū ponitur pro alio, de quo in c. 2. de furt.

Vigeſimaſexta. Quinque requiruntur
39 ut fur poſſit promoueri ad ſacros † ordines, cap. fin. cum gloſ. de furt. Primum, quòd ſponte confeſſus fuerit. ex quo colligitur, arg. gloſ. 1. in d.cap. fin. quòd mitius agitur cum ſponte confeſſo, de quo eſt text. in cap. quidam maligni, 1. q. 5. & ibi ad hoc not. Gemin. Secundum, quòd ſatisfecerit læſo, quod intellige, ſi poteſt, ut dicit gloſ. 2. Tertium, quòd infamia non inſurrexerit contra eum. Et ſic, ꝙ fur non ſit infamis. Et nota, quòd tunc demum fur eſt infamis, quando per ſententiam diffinitiuam eſſet condemnatus, & ita intelligitur text. in l. non poteſt, ff. eodem. Sic etiam confeſſio in iudicio cū inducat notorium, cap. veſtra, de cohab. cler. & mul. reddit furem infamem, verum ſi ille, qui confeſſus eſt, ſatisfecerit, non erit infamis. l. ſi res, ff. de procur. vbi per Bar. Quartum, quòd peregerit pœnitentiam, ſeu partem, & ratio ponitur in glo. pen. in d. c. fin. Quintum, quòd aliàs ſit idoneus, & non fuerit conuictus de furto manifeſto. Quis aūt dicatur manifeſtus, diuerſi diuerſa ſenſerunt. Ang. in l. 3. ff. eod. dicit, ꝙ dicitur fur manifeſtus, ēt ſi non deprehendatur, ſed ad eum deprehēdendū occurratur cū clamore, Bar. vero dicit, per tex. in d. l. 3. ꝙ fur dicitur manifeſtus, qñ quis deprehenditur in aliquo delicto, licet non in aliquo actu propinquo ad ipſum delictū. Vnde ſi aliquis viſus fuerit fugere cū gladio euaginato, & reperitur aliquis mortuus, certe, ex hoc

dicitur homicida manifeſtus, vel fur dicitur manifeſtus is, qui cum furto deprehenditur antequam ad locum deueniat deſtinatum non manifeſtus, quando fur non deprehenditur, l. 2. & 3. ff. eod.

Vigeſimaſeptima. Furti pœna alia eſt
40 de iure ciuili, alia de iur. canonico † poteſt enim agi contra furem ciuiliter, & criminaliter, ciuiliter ad pœnam pecuniariam, & criminaliter ad corporis pęnam. Si criminaliter agatur, & furtum eſt simplex, pęna eſt fuſtigatio, vel exiliū, vel arbitraria iudici vt videbitur, non tamen debet exoculari, vel ſuſpendi, aut demembrari. Si autem ſit fur publicus, & famoſus, qui ſępius commiſiſſet furtum, vel violenter aggrederetur cum armis, licet ſecundum iura ſcripta non ſit ſuſpendendus, contrarium tamē in multis locis ſeruatur. Quæ conſuetudo eſt rationabilis, tum propter conſeruationem communis pacis, & quietis, tum propter incorrigibilitatem. Si vero agitur ciuiliter, pœna furti manifeſti eſt quadruplum, non manifeſti vero duplum, extr. eod. cap. 2. Secūdum autem canonem, ſi furtum ſit occultum, & fur ſit ſponte confeſſus poſt reſtitutionem, ſi eam facere poſſit, & poſt peractam pęnitētiam, vel partem, recte ad ſacros ordines promouetur, ca. ex litteris, eod. tit. Si vero in delicto quis fuerit deprehenſus, & interfectus cum conſtet eū deceſſiſſe in peccato mortali, non orabitur pro eo, ſecus ſi ante mortem ſit confeſſus, quia communio non negatur, extr. eod. cap. 2. Accuſatus autem & confeſſus, & conuictus, deponitur, & in monaſterio detruditur, extr. de pęnis. cap. tuæ.

41 Vigeſimaoctaua. Furtum ſemper † eſt peccatum, Exod. 20. Non furtum facies, Tum quia opponitur iuſtitiæ cum ſit acceptio rei alienę. Tum ratione doli, quē fur committit, occultè rem alienam viſurpando. Et cum contrarietur charitati, ad quam pertinet vt proximo velimus, & operemur bonum, eſt peccatū de ſui natura mortale: cum proximo inferamus in rebus damnum. Hinc colligere poteris in omnibus præcedētibus deciſionibus, in quibus fur tenetur pęna furti, peccaſſe mortaliter.

42 Vigeſimanona. Si † vrgēs, & euidens neceſſitas ſit vt neceſſarium ſit de rebus alienis occurrentibus etiam ſubuenire, & aliter ſubueniri non poteſt, licite poteſt quis ex rebus alienis ſuæ neceſſitati ſubuenire, ſiue manifeſte, ſiue occulte ſublatis, nec hoc habet proprie rationē furti, vel rapinæ. Si tamen eſſet clandeſtina ablatio, & alius eſſet qui inculparetur, cōſulendum eſſet vt illud pateſiat. Aduertendum tamen eſt, quòd ablatio debet commenſurari neceſſitati ſicut in ſimili dicimus de meritis, in l. ſi forte, ff. de caſt. pecul. Quinimmo non ſolum poteſt ſibi ſubuenire in propria neceſſitate, ſed etiā alteri, ſi de ſuo non poſſet ſubuenire. Ad prædicta vide B. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. Ex
43 quibus etiam infertur, quòd † pauper poteſt agere contra diuitem, vt ei ſubueniatur, non quidem iure actionis, ſed implorare officium iudicis contra diuitem, qui peccat non ſubueniendo, glo. not. in cap. ſicut, diſt. 67. ſi tamen haberet conſanguineos, deberet prius contra proximiorem gradu officium iudicis implorare: quia talis magis peccaret non ſubueniendo conſanguineo, arg. 86. diſt. cap. non ſatis, cap. eſt probanda.

44 Trigeſima. Licèt qui dat cauſam rei illicitæ teneatur ad omne id quod ſequitur ex illo, vt notat glo. 3. in cap. ſicut nobis, de teſti. tamen fallit in eo, qui fregit oſtia meretricis cauſa libidinis, nā ſi fures intrauerunt domum, & aliquid furto ſubtraxerint, ille qui fregit non tenetur furti, ita tex. in l. verum, ff. de furt. facit ad id, quod habetur in l. quoniā iniuriæ, ff. eod. tit. quamuis Bar. in d. l. verum dicat, quod tenetur actione legis Aquiliæ.

SVMMARIVM.

1 *Iudæorum, & Sarracenorum materia vbi explicetur.*

2 *Iudæi qui, & vnde dicantur, nu. ſeq.*

Iudæi primo dicebantur Hebræi, & quare ſub num. 3.

Sarra-

4 Sarraceni qui ſint, & dicuntur cœlicolæ.

5 Sarraceni appellantur pagani, & quare Sarraceni appellentur, nu. 6.

7 Iudæi peiores ſunt Sarracenis, & Sodomitis.

8 Iudæi qualiter à Sarracenis differant.

9 Chriſtianus non debet cum Iudæo comedere, vel habitare, niſi in caſu, nu. 10.

11 Chriſtianus non debet ad ſe vocare Iudæũ medicum, nec medicinas dare.

12 Chriſtianis licet cibaria à Iudæis emere, & illis vti.

13 Chriſtiani quare à conuiuio, & non à colloquio prohibeantur.

14 Chriſtianus poteſt à Iudæo medicinam emere, ac ſumere.

15 Sinagogas de nouo facere Iudæi non poſſunt. & 16.

17 Sinagogas quare permittat eccleſia, & vt feſta ſua colant, nu. 18.

19 Iudæi debent habere habitum diſtinctum à Chriſtianis.

20 Iudæus fugiens ad eccleſiam gaudet immunitate.

21 Iudæi, vel pagani inducendi, ſed non cogendi ſunt ad fidem.

22 Iudæorum filii inuitis parentibus an baptizandi, & quid de filiis apoſtatarum, num. ſeq.

24 Iudæi ad fidem conuerſi poſſunt ſuccedere, & petere dotem, alimenta, & legitimam patre viuente, nu. 25.

26 Iudæi ad fidem conuerſi an retineãt bona.

27 Iudæi per conuerſionem aboletur omnis ingratitudo.

28 Item an poſſit contrahere cum alia, coniuge ſuperſtite Iudæa.

29 Iudæus quando ſit baptizandus, & quo tempore.

30 Iudæum ad fidem conuerſum filii ſequi debent, & non matrem Iudæam.

31 Iudæi an conſtitutionibus, vel lege diuina, aut ſtatutis municipalibus ligentur, nume. 32. & 41.

33 Iudæus carnaliter cognoſcẽs Chriſtianam, vel econtra, vel blaſphemans, qualiter puniatur. 34. 35. & 36.

37 Iudæi, & infideles indirectè excommunicari poſſunt.

38 Iudæi non ſunt ad officia publica admittendi, nec Iudæus doctor eſſe poteſt.

39 Iudæus an poſſit teſtificari, vel ſuccedere ab inteſtato, nu. 40.

42 Chriſtianis prohibitum eſt deferre arma infidelibus.

43 Præſtantes auxilium ad delinquendũ quãdoque pari pœna cũ principali tenentur.

44 Merces conducens per vim ad locum prohibitum pœnam non meretur.

45 Iudæi, & Sarraceni an poſſint intrare eccleſias Chriſtianorum.

46 Iudæus à Chriſtiano confuſus circa eorum ſectam.

47 Iudæi non debent habere Chriſtianos ſeruos; ſed bene poſſunt in aliquo opere extra domum ſeruire.

48 Eccleſia in xi. caſibus de Iudæis iudicat.

49 Tributum leuantes à Iudæis ob permiſſionem vſurarum, ſunt excommunicati.

50 Cogi an poſſint Iudæi ad reſtitutionem vſurarum.

51 Vſuras accipere à Sarracenis, vel Iudæis an ſit licitum.

52 Iudæi aſſerentes vſuram nõ eſſe peccatum, an ſint hæretici.

De Iudæis, & Sarracenis. Cap. XXIII.

QVia Iudæi, & Sarraceni veniunt contra primum præceptum Decalogi, Deum dehonorantes male colendo, ideò conſiderandum eſt de Iudæis, & Sarracenis. Et primo, qui dicantur, & vnde, ſecundo qualiter differãt. Deinde deueniemus more noſtro ſolito ad Deciſiones.

1 De materia † habetur 23. q. 8. cap. diſpar, & 28. q. 1. cap. caue Chriſtiane, 23. q. 4. 5. & 6. per totum. & 28. q. 1. cap. Iudæi, cum quatuor primis capitulis ſequẽtibus. 45. diſt. cap. qui ſincera, 11. q. 3. cap. ad menſam paganorum. Et repetitur iſta rubr. in Clem. Et conueniunt multa iura, vt per Ioan. Andr. in rubr. eod. titu.

2 Circa primum ſciendum eſt, ꝙ † Iudæi ſecundum Archid. in cap. Dominus, diſt.

57. & Ioan.de Anan. & Mar.Soc.atque ſcribentes in rubr. eodem tit. atque per Aſtenſ. lib.2. tit.57. dicuntur, qui legem Moſaicam ad literam tenent, circuncidendo, & alia legalia veteris teſtamenti faciendo, non conſiderantes, nec attendentes ad vim, mentem, & poteſtatem verborum. Et hinc eſt, quòd qui nimis adhærent literæ, dicũtur Iudaizare, quòd Chriſtiani facere non debent. cap. 1.§.penul.de ſac. vnct. 5.diſt.in princ. de celeb. miſſ. cap. cum Marthæ. §. cæterum, facit tex. in l.ſcire leges, de legi. Vbi ſcire leges, non eſt verba earum tenere, ſed vim,
3 ac poteſtatem. Dicti autem ſunt † Iudæi à nomine dignioris tribus, ſcilicet tribu Iudæ Patriarchæ, quæ inter alias tribus fuit bellicoſior, & primam aciem in bellis, & Regis priuilegium obtinebat, ſcilicet, vt de ea ſola tribu crearetur Rex. Sicut ex tribu Leui Sacerdotes accipiebantur. Prius autem dicebantur Hebręi ab Heber, qui fuit pronepos Sem, abnepos filii Noe, & interpretatur tranſitus, eo, quòd ab illa gente tranſire, & recedere deberet Dominus. Et ille Heber, à quo dicti ſunt Hebræi fuit ille ſecundũ Damaſ. & refert Hoſt. eod.tit. §.2.in fi. Cuius familia cultum tenuit unius Dei, cæteris idolatria fœdatis. Sarraceni ue-
4 rò † dicuntur, qui innumeros Deos, Deaſq; colunt, vel rectius loquendo dæmones adorant, & iſti non receperunt, nec vetus, nec nouum Teſtamentum, licet quidam ex eis receperint quinque libros Moyſis, vt dicit Io. Andr. hic in rubr. & Hoſt.in ſumma, de Sarrac. §.2. Et hi Sarraceni cęlicolæ appellantur per ius ciuile, vt in rubr. C.de Iud. vbi glo.ibi dicit, quòd cęlicolę ſunt, qui planetas co-
5 lunt. Qui etiam dicuntur pagani † quaſi extra fidem noſtram. Dicitur enim pagus à paga gręcè, quòd eſt villa, vnde paganus quaſi in villa habitans, ut quia non ciuium, ſed ruſticorum more, & quaſi beſtiali modo viuũt. Qui Sarraceni licèt po
6 tius † dici deberent Agareni ab Agar, quę fuit ancilla Sarę, & Abrahę, tamen uoluerunt nuncupari à Sara libera vxore Abrahę, quamuis ab ea nati non ſint, nec ab ea originem habuerint. De hoc tamẽ vide 32. q. 4. cap. recurrat. & cap. dixit Sara. glo. in cap. & ſi Iudęos, infr. eod. Arch.54.diſt. 1.c.Iſrael. Hi vero Sarraceni dicuntur ethnici. i. gentiles, qui abſque fide, & ſacramentis viuũt. De quibus dicitur ad Rom. 2. Gentes, quæ fi-
7 dem non habent. At † qui peiores ſint Sarraceni, vel Iudæi? Dic, quòd Iudæi, quia habentes notitiam ſcripturarum de Chriſto eis non credentes, Chriſti prædicationem non receperunt, nec eis promiſſum Prophetã per Moyſen Deut.18. receperunt, nec eorum Saluatorem uenientem admiſerunt, vnde nimia malitia excęcati nec ſcripturis, nec miraculorum operationibus (quæ ei teſtimonium perhibebant) crediderunt, in quo eorum culpa nimium aggrauatur, vnde Dominus Io.15. Si non ueniſſem, ait, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato. Immo dicit tex. in c. nonne, 1. q. 1. peiores ſunt Sodomitis: quia Sodomitæ peccabant fornicatione carnali, Iudęi verò ſpirituali per infidelitatem, quod quidem peccatum grauius eſt omni peccato carnis. Item Sodomitę tantum naturalem legem trãſgreſſi ſunt, ſed Iudæi etiam ſcriptam. Illi prædicatores non habuerunt, iſti etiã Ieſum Chriſtum. Apud illos nulla miracula facta ſunt, ſed apud iſtos multa. Et prætereà Iudæi Chriſtum crucifixerunt, de pœnit. diſt.1.cap.pernicioſè. Dicuntur etiam largo modo Iudæi hæretici, cum ſint extra unitatem eccleſiæ. Differunt tamen Iu-
8 dæi † à Sarracenis in hoc, quia Iudęos non debemus occidere, vel ſpoliare, ſed Sarracenos ſic, 23.q.8.cap.diſpar, arg.45. diſt. cap.qui ſincera, extr. de Iud. ſicut, not. Archid. in cap. ſi de rebus, 23. q.7. Item in multis aliis, prout ex ſequentium Deciſionibus manifeſtum fiet, quarum prima eſt.
9 Chriſtiani † nullo modo debent cum Iudæis comedere, nec habitare, nec eos ad ſua conuiuia recipere, 28.q.1.cap.nullus,

lus, & cap. ſeq. ubi Hugo in d. cap. nullus intelligit, per azimam omnem cibum Iudæorum prohibitum. Et habitantes cũ eis ſunt excommunicandi. c. Iudæi. uerb. excommunicetur. extr. eod. Et ita non ſunt excommunicati ipſo iure, cum text. loquatur per uerbum futuri temporis, ſecũdum quod traditur in c. ſi diligenti, de foro compet. & ratio prohibitionis fuit, non propter cibi immunditiam, ſed in deteſtationem, & odium Iudaicæ ſuperſtitionis, ſcilicet ne uideamur eorum facta uenerari. Vel melius, quia ut ipſi noſtros cibos diſcernunt, & euitant, ita & nos ab eorum cibis abſtinere debemus, c. omnes, 28. q. 1. Non tamen prohibentur Chriſtiani à conuiuio gentiliũ, 11. q. 3. cap. ad menſam. Licet multi, & melius dicant indiſtinctè, quòd nec cum Sarracenis debent Chriſtiani facere prædicta, tum quia & ipſi more Iudæorum Iudaizant ſe circumcidendo, tum quia diſcernunt noſtros cibos. Ita Ray. & Goff. & Turrecr. in d. c. nullus, num. 3. Excipi-
10 tur tamen caſus, † in quo licet uti cibis appoſitis à paganis temporibus tamen ſeruatis ab eccleſia ſtatutis, ut cum ad prædicandum Chriſti fidem accederent Chriſtiani, extr. eod. cap. quam ſit. & ita intelligitur tex. in d. c. ad menſam. Item inſtãte neceſſitate famis: nam ſi aliter euadendi aditus non pateat, licitè poſſent Chriſtiani uti cibis non ſolum paganorum, ſed etiam Iudæorum, quamuis ſit dictũ, ꝙ eſſet cibus immolatus idolis. Et nõ obſtat tex. in cap. ſicut, 32. q. 4. ubi ſanctius eſt fame mori, quàm idolotitico cibo veſci, quia intelligendus eſt, quando veſceretur ad venerationem idoli, aliàs in ſumma neceſſitate famis poſſet eo veſci, ſcilicet proteſtando, quòd non comederet ad venerationem idoli: quia neceſſitas non
11 habet legem. Sic licet Chriſtiani † cum ſint infirmi non debeant iudæos vocare, nec ab eis medicinam recipere, nec ſe cũ eis in eiſdem balneis balneare. ca. nullus, 28. q. 1. alias grauiter peccant, cum ſint excommunicandi, ſi ſint laici, & deponendi, ſi clerici, tamen ſi Chriſtianus moreretur, niſi iuuaretur à medico Iudæo, cũ medicum alium inuenire nõ poſſet, quã Iudæum, tunc excuſaretur, cum neceſſitas non habeat legem. facit ca. diſcipulos, de conſecr. diſt. 1. vbi diſcipuli tranſeuntes per ſata, euellebant ſpicas, & manducabant confricantes manibus. Sic Dauid cum eſuriret, & qui cum eo erant panes propoſitionis ſuppreſſit, & manducauit, & dedit illis qui cum eo erant, quos non licebat edere niſi ſacerdotibus, cũ tẽpore neceſſitatis omnia ſint communia, ca. 1. diſt. 42. c. 2. & 12. q. 1. c. ſi quis, de furt.

Secunda. Licèt prohibitum ſit come-
12 dere cum Iudæis, tamen cibaria † ab eis emere, & illis uti poſſumus: quia omnia ſunt munda mundis. ca. propoſuiſti, diſt. 82. ideo commercium talium nõ eſt prohibitum, vel commeſtio, vnde licitè quis poteſt emere talia ab illis, & comedere illis non videntibus. Quod idem dic de pannis, vel aliis rebus uenalibus. Turrecrem. in d. c. nullus, nu. 2.

Tertia. Chriſtiani prohibentur à con
13 uiuio Iudæorum, non tamen à † colloquio. & ratio eſt: quia maior familiaritas contrahitur in conuiuio, quàm in colloquio, & facilius quis decipitur inter epulas, 22. q. 4. c. vnuſquiſque. Item ideo nõ prohibetur colloquium, vt poſſimus eos lucrari, docendo, & prædicando, quod ſine communi colloquio fieri nõ poſſet. Debent tamen abſtinere ſimplices, ſi neſciunt eorum errores confutare. An vero cum infidelibus ſit de fide diſputandum, diximus in prima par. noſtrarum Deciſ.

14 Quarta. Poteſt Chriſtianus † à Iudæo medicinam emere, & emptam per ſe, vel alium Chriſtianum ſumere. Item Chriſtianus poteſt vendere medicinam Iudæo, non tamen illam exhibere, niſi fortè cauſa pietatis, & humanitatis, Archid. & Turrecr. in d. c. nullus, nu. 5.

Quinta. Iudæi non poſſunt de nouo
15 nouas † conſtituere Sinagogas, ſed bene poſſunt antiquas reficere, vel reædificare, c. Iudæi, c. conſuluit, extra eod. Quod Henric. in d. c. conſuluit, intelligit, modo

aliquid de priſtinis ædificiis remanſiſſet, aliàs ſecus, ſi nihil remanſiſſet, pro quo C. de ædif. priu. l. ſi is contra quem, iuncto tex. in §. ex diuerſo, & quod ibi not. de re. diuiſ. Item intellige vt reficiant ea dem forma: quia ubicunque mutaretur priſtina forma, videtur nouum ędificiũ, Do. Anton. conſ. 68 Maria. Soc. in d. cap. conſuluit. non enim poſſunt ampliare, nec magis ſumptuoſas, aut pretioſas facere. facit quod habetur in l. 3. §. reficere. ff. de itin. act. priu Licet hoc non ſeruetur, quia reficiendo aliquando ampliant, & pretioſiores faciunt.

16 An vero poſſint † Iudæi in noua Ciuitate nouam ſinagogam erigere. dicit Flor. quòd non, nec de licentia Epiſcopi, cum ſit prohibitum de iure communi, & ideo inferior à Papa non diſpenſat, niſi repetiatur iure permiſſum in c. dilectus de tempo. ordin. ita Ananias in d. c. Iudæi. 1. nu. 2. vbi etiam nu. 1. dicit quod Sinagoga Græce, Latine interpretatur aggregatio, quia ibi Iudæi ſe aggregant. Vnde ex dictis in nu. 15. infertur, quòd diſpoſitio uetans aliquid acquirere de nouo, non dicitur uetate iam acquiſita retineri, & ſic cum ius uetat aliquid in futurum, permittit in præteritum. Sicut quædam dirimunt contrahenda, quæ nõ dirimunt contracta. c. quemadmodum, de iureiur. l. patre furioſo, ff. de his, qui ſunt ſui, vel ali. iur. Item infertur, quòd ſi de inſtrumento debet ſolui gabella, ſi inſtrumentum reficiatur, illa non eſt ſoluenda, niſi ſolemnitas requiſita in conficiendo, requiratur etiam in reficiendo. Ita Fely. in d. c. Iudæi, & clarius in c. conſuluit, eod. tit. Sic licet alicui priuato ſit prohibitum caſtella, ædificare de nouo, non per hoc intelligitur prohibita reparatio iam conſtructorum. facit l. 1. §. ſi quis ædificium, ff. de no. operis nunciatione.

17 Sed quare † Iudæis permittat hoc Eccleſia? Dicit Hoſtien. quia ſperat illorum cõuerſionem, & ideo tolerat. vel quia ſunt memoria maximi fundamenti fidei noſtræ.

18 Hinc permittit Eccleſia † vt Iudæi feſta ſua colant, c. qui ſincera, in ſi. diſt. 45. & c. ſicut, extra eod. Et hoc quia teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis præſentatur ꝙ credimus. Igitur Eccleſia illos tolerat, licet peccent propter huiuſmodi bonum, quod ex eis prouenit. Aliorum vero infidelium ritus, qui nihil utilitatis, uel ueritatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi, niſi forte ad aliquod malum euitandum, ſcilicet ad euitandum ſcandalũ, vel diſſidium, quod ex eis poſſet prouenire, uel impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertantur ad fidem. Item D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 2. Turrecr. in d. c. qui ſincera. An vero poſſint Iudęi compelli ſeruare ferias, & feſtiuitates noſtras. Dic, quòd non. Ita Arch. in c. rogationes, de conſecr. diſtin. 3. Mar. Soc. in c. ſicut, nu. 17. extra eod.

19 Sexta. † Iudæi debent portare habitũ diuerſum à Chriſtianis, tam de die, quã de nocte: quoniam utroque tempore imminet periculum, & debet patere dictus habitus, adeo quòd ſi non pateret, ut puta quia coopertum aliis pannis deferrẽt, venirent contra conſtitutionem tex. in c. in nonnullis, extra eod. Mulieres uero ipſorum debẽt portare quoddam uelum in capite, quod dicitur orarium, de quo habetur in c. Monacho. 27. q. 1. Sic & clerici à laicis per habitũ debent diſtingui, c. clerici, de uita & honeſt. cler. ſic & meretrices ab aliis. Et ita ex prædictis patet quòd per ſigna cognoſcitur ſignatum. & per nutus cognoſcitur res, de qua agitur, l. nutu. ff. de leg. 3. l. iubemus, C. de teſtam.

20 Septima. Iudæus ad Eccleſiam † fugiens gaudet immunitate, & hoc contra nonnullos Iuriſtas, & Ananiam, ut refert Feli. in c. Iudęi, el 1. de Iudæ. & ratio eſt: quia etiam peſſimis uiris concedit Eccleſia hoc beneficium, ut cognoſcant ingratitudinem ſuam, ita Car. & Imo. in Cle. 1. de pœnit. & remiſ. Arch. in c. diffiniuit, 17. q. 4. Abb. in c. inter alia, in uerb. extrahendus, de immun. eccleſ.

21 Octaua. Infideles, † ut Iudæi, vel Sarraceni

raceni, qui nunquàm receperunt fidem, ſunt ad illam auctoritatibus, & blandimentis inducendi, & non cogendi: quia credere eſt uoluntatis, & ſeruitia coacta Deo non placent, 45. diſt. c. de Iudæis. Si tamen conditionaliter coacti, ut per minas de ablatione rerum ſuarum, per verba, uel ſimilem coactionem baptiſma receperunt, & poſtea à fide receſſerint, cogi debent redire, ne fides contemnatur, ut ibidem. Si tamen abſolute coacti baptizarentur, non reciperent ſacramentũ baptiſmi, nec deberent ad fidem cogi, ca. maiores, extra de baptiſ. in fi. At infideles, qui fidem quandoque receperunt, ut hæretici, & quicunque Apoſtatæ, etiam corporaliter cogi debẽt ut ſeruent quod promiſerunt. Ita Aſtenſ. lib. 2. de infidel. art. 3. ibi. Circa ſecundum.

22 Nona. Pueri Iudæorum † filii ſi ſunt infra annos diſcretionis, ſecundum communem opinionem, & uſum eccleſię, nũquam ſunt inuitis parentibus baptizandi, ut dicit Henric. & Feli. in cap. ſicut Iudæi, eod. ti. tum ob periculum fidei, quia baptiſmus ante uſum rationis de facili ad perſuaſionem parentum peruerteretur, tum quia filii ante annos diſcretionis ſecundũ naturalem iuſtitiam debent eſſe ſub cura parentum: Quare ſi ipſis inuitis baptizarentur, fieret illis iniuria, quod eſt contra rationem naturalem. Ita etiam conſuluit Calder. de Iudæis, conſi. 3. ſi tamen paruuli eſſent in articulo mortis, credit Rod. quòd poſſent baptizari. ita Aſtenſ. lib. 2. de infidelit. tit. 56. art. 3. ibi, ſed nunquid.

Decima. Filii paruuli Iudæorum, qui ſecundum communiorem opinionẽ nõ ſunt inuitis parentibus baptizandi, ſi de

23 facto baptizentur, † ſunt educandi apud parentes, non autem apud Chriſtianos. ita Calder. d. conſ. 3. inuitis enim parentibus detineri non poſſunt, aliàs competeret remedium legis primæ. ff. de liber. exhib. dum tamen pater idoneam cautionem præſtet quod filium ponet in libertate, & præſentabit eum, cum fuerit ætatis maturæ. Item quòd cum educabitur, non deteſtabitur ſibi fidem, aliàs ei non reſtituendus, Felin. in d. c. ſicut Iudæi, eod. ti. At ſi adulti fuerint baptizati, & tunc ne parentum inuoluantur erroribus, ſunt eis auferendi, & monaſteriis, aut Chriſti fidelibus ad conuiuendum tradendi. 28. q. 1. c. Iudæorum, de conſec. diſt. 4. c. plerique. Quod idem dic de filiis Apoſtatarum. cap. ſi baptizata ubi glo. de conſecr. diſt. 4.

24 Vndecima. Iudæi poſt conuerſionem ad fidem non perdũt agnationem, immo poſſunt ſuccedere parentibus, agnatis, & cognatis, cum per conuerſionem non debeant eſſe deterioris, ſed melioris conditionis, ideo dicit glo. in cap. iudæi. 1. q. 4. quòd non poſſunt parentes ſuos filios cõuerſos exhæredare, ſicut nec illos, qui ingrediũtur religionem, per id quod habetur in auth. de ſanct. Epiſcopis, in §. antepen. in verb. nullam. Immo dicit Io. de Anan. in cap. Iudæi ſiue, num. 5. & 6.

25 quòd vt pater, & † mater infideles tenentur filiæ orthodoxę præſtare dotem & filio Chriſtiano præſtare donationem propter nuptias, & vtrique alimenta ſecundum facultatem patrimonii, vt aperte dicit tex. in l. cognouimus, C. de hæret. vbi etiam Salic. & Bal. in l. mater pro filia, C. de iure dot. Ita eadem ratione fauore Chriſtianæ fidei, & in odium Iudæorum poſſunt cogi parentes ad tradendum legitimam in eorum vita facit optime tex. in d. cap. Iudæi, in verbo melioris conditionis. Et hanc ſententiam tanquam ęquiorem, & tutiorem fauore Chriſtianæ religionis amplectitur, eo magis, quia legitima ſuccedit loco donationis propter nuptias, quæ non eſt amplius in vſu facit quod habetur in auth. res, quæ, C. com. de leg.

Duodecima. Iudæi, qui conuertun-

26 tur ad fidem, † non coguntur dimittere bona ſua licite acquiſita, ita not. in c. Iudæi, extr. eod. licet ſit vulgaris opinio vulgi, quòd Iudæi non poſſint baptizari, niſi dimittant bona ſua, quæ quidem opinio vulgaris forte pręualuit, cum vt plurimũ bona Iudæorum ſint illicite acquiſita,

quia

quia ſępe ſæpius vſuris operam dant: verum ſi eſſent licitè acquiſita, poſſent ſua bona retinere. Ita Mar. Soc. in d. cap. Iudæi. num. 16. An vero poſſet Epiſcopus Iudæum inuitans ad fidem, illi permittere bona ſua illicitè acquiſita, quæ erant diſtribuenda pauperibus. dicit Panorm. in cap. in eccleſiis, de ſimon. quòd ſic: quia poteſt quis ad bonum neceſſitatis inuitari pecunia, ut ad fidem conuertatur, 33. q. 4. cap. pen. An etiam poſſit Iudæus ad fidem conuerſus ipſe erogare bona iniuſtè acquiſita ſine licētia Epiſcopi? Dic, quòd non: cap. cum ſit, de Iudæis, in fi. Quod ſecus eſt de Chriſtiano raptore, qui poteſt male ablata erogare ſine licentia Epiſcopi, vel alterius, arg. de uſur. cap. cum tu. de homic. c. ſicut dignum. Et ratio differentiæ inter Iudæum raptorem, & Chriſtianum, eſt, quia actus Iudæi, & diſpenſatio eſt ſuſpecta, non ſic in Chriſtiano, de hoc per Arch. 14. q. 6. cap. non ſanè, & per Hoſt. in ſum. de pęn. §. de quibus, verſ. ſed quę forma. Zabar. in d. cap. cum ſit. An uero Religioſi poſſint male ablata incerta applicare ſibi, uel fratribus, uel conuentibus ſui ordinis? Dic quòd non, ſed debent erogari per ordinarium, de Iudæ. cap. cum ſit, in fi. niſi per teſtatorem datus fuerit executor, quia tunc ipſe hoc faciet, de teſtam. cap. vlt. lib. 6. vbi de hoc per Archid. & 12. q. 11. cap. de laicis, & hoc ſecundum regulam charitatis, nam primo nobis, & noſtris ſubuenire debemus, not. diſt. 30. cap. fi. facit quod not. diſt. 42. cap. quieſcamus, diſt. 31. cap. homo. 86. diſt. cap. non ſatis, nemo enim carnem ſuam vnquam odio habet, 13. q. 2. c. non extimemus. Licet ſi ſolus eſſet executor, ab hac erogatione cauere debet ſibi erogando, niſi eſſet in ſumma neceſſitate: quia tunc etiam ei liceret aliena rapere, de furt. c. 3. At monaſterio dare poteſt de his, quæ ſuo arbitrio habet diſtribuere, etiam ſi ſit ſolus: quia ibi eſt euidens diſtinctio perſonarum, 12. q. 1. cap. qui manumittitur. 14. q. 11. cap. ſuper prudentia, de teſtam. cap. inſuper, & cap. cum nuncius, & cap. nuper. Et idem in conſanguineo ceſſante fraude, & ſic intelligitur, 89. diſt. c. decenter. Quod eſt, quando eſſet euidens ratio pietatis, arg. ff. de adopt. l. ſi pater, §. duos. ita Zabar. in Clem. 1. q. 22. de teſtam.

Tertiadecima. Iudæi filius ſi fuerit cō
27 uerſus † ad fidem, per talem conuerſionē abolетur omnis ingratitudo, quam cōmiſiſſet erga patrem. Hoſt. & alii, in c. Iudęi, el 1. eo. tit. facit tex. in c. non licet, 10. q. vlt. vbi dicitur, quòd per ingreſſum Religionis abolетur omnis ingratitudo filii Chriſtiani, fortius Iudæi conuerſi, Fel. in cap. Iudæi, el 2. eo. tit.

Quartadecima. Iudæus conuerſus vi
28 uente vxore ſua † Iudæa, volente cum eo habitare cum contumelia Creatoris, poteſt ducere aliam, quia matrimonii vinculum fractum dicitur, quod intellige poſt admonitionem factam ab Eccleſia: quia ſemper illa facienda eſt, quando agitur de fornicatione ſpirituali, cap. Iudæi, cap. nō ſolum, 28. q. 1. D. Tho. 3. par. q. 59. art. 5. Item poſt datam ab Eccleſia ſententiam ſeparationis, aliàs non poſſet propria authoritate vxorem Iudæam expellere, & aliam ducere, niſi prius habeat licentiam ab Eccleſia, vt aliam ducat. Ita Turrecr. in d. c. Iudæi.

Decimaquinta. Iudæi die Domini-
29 co, † vel alio die ſolemni debent baptizari, de conſe. diſt. 4. c. ne quod abſit, & fugiens ad Chriſtianos, dicens ſe velle effici Chriſtianum, non eſt propterea immediate baptizandus, immò debet ſtare inter Chriſtianos antequàm baptizetur per 40. dies, d. c. ne quod abſit, quamuis olim ſtabant per octo menſes, c. Iudæi, ead. diſt. & ratio eſt: vt mediante mora inter Chriſtianos habita, & curſu temporis poſſit eius voluntas patefieri, quòd bono zelo, & rata fidei deuotione id facit. Quod ſi fortè à fide poſtea apoſtataret, cogendus eſt ad illam redire, 45. diſt. cap. de Iudæis, de conſecrat. diſtin. 4. cap. plerique.

30 Decimaſexta. Vno parente ad fidem conuerſo, & altero in Iudaiſmo permanente, pueri ſequi debent illum, qui factus

ctus eſt Chriſtianus, cap. Iudæi, 28. q. 1.
Decimaſeptima. Communiter tene-
31 tur † Iudæos non ligari lege canonica in
Spiritualibus, quia non curatur de eo-
rum anima, gl. in cap. cum contingat, de
iureiur. cap. gaudemus, de diuort. cap. de
infidelibus, de conſan. & affin. Et hinc
eſt, quod dicitur eos non ligari conſtitu-
tionibus canonicis, quæ ſolum ligant ſu-
biectos Eccleſiæ. d. cap. gaudemus. c. mul
tis, 2. q. 1. ibi de his, quæ foris ſunt, nihil
ad nos & not. in cap. 1. de vſur. in 6. Hinc
Fel. Sand. conſ. 30. nu. 20. dixit, quòd vi-
dit quatuor concilia, quòd c. quanquàm,
de vſur. in 6. non habet locum in teſtamẽ
to facto per Iudæum manifeſtum vſura-
rium. In aliis autem ligatur lege canoni-
ca, niſi ſit caſus deciſus in lege ſua, & nõ
reprobatus quo ad eos de iure noſtro Ca
thecuminus autem omnino ligatur, per
tex. quem not. ibi Domi. in cap. audite.
24 diſtin.
32 Decimaoctaua. Iudæus ſi delinquit
circa legem diuinam, forte in pluralitate
vxorum, vel cõtrahendo in gradu prohi-
bito lege diuina, poteſt puniri per iudicẽ
ſecularem, ita Felin. Sand. conſ. 30. nu. 7.
33 Sic Iudæus † cognoſcens carnaliter Chri
ſtianam ſub velamine matrimonii, cum
conſtet matrimonium eſſe non poſſe, 27.
q. 1. cap. caue, fit, vt talis contrahens tan-
quàm adulter capitaliter ſit puniendus,
C. de Iudæ. l. ne quis Chriſtianam, cum
commixtionem illicitam committant, &
matrimonii ſacramento iniuriam faciãt,
C. ne ſan. bap. rei. l. 1. At qui abſque ve-
lamine matrimonii carnaliter Chriſtia-
nam cognoſceret, non eſſet capitaliter pu
niendus, ſed aliter ad arbitrium iudican-
tis & cuidam ob hoc crimen fuerunt in-
ciſa virilia, vt refert Old. conſ. 333. nu. 1.
& 2. vide etiam Phil. Corn. conſ. 114. vbi
apponit pœnam, qua puniri debeat.
Decimanona. Chriſtianus econtra co
34 gnoſcens Iudæam, † vel Sarracenam ple
ctendus eſt capitali pœna ſicut Sodomi-
tæ, & ij, qui cum brutis nefariè coeunt,
ita Bonif. ſub tit. de rapt. in fi.
Vigeſima. Licet tex. in cap. multis. 2.
35 q. 1. dicat † De his, quæ foris ſunt nihil
ad nos, tamen illud intelligitur de Iudæo,
qui non eſt capax excommunicationis,
cum excommunicatio eiiciat extra Ec-
cleſiam, & Iudæus extra illam ſit. vel in-
telligitur vt Eccleſia non compellat ad fi-
dem, ad quam ſola diuina gratia vocan-
tur, vt 45. diſt. de Iudæis. & de hoc plene
per Inno. extr. de vot. c. quod ſuper. Sed
licitè poteſt procedere contra Iudæum
delinquentẽ, cum ratione delicti fiat de
foro Eccleſiæ, extr. eod. cap. poſtulaſti, &
not. in cap. ita quorundam. Old. conſ. 36.
Hinc Calder. conſ. 2. de Iudæ. conſuluit;
36 Iudæum, qui doloſe, † & ſcienter, & ap
penſate protulit hæc verba. Naſcha il ver
mocane al Papa, & à chi'l fe Papa. Et s'io
haueſſe Dio, & il Papa, & il Veſcouo nel
le mani, io trarrei à loro gli occhi; poſſe
puniri per iudicem eccleſiaſticum, cum
ſit crimen eccleſiaſticum, tex. eſt in c. 2.
de maled. Et grauius eſt æternam, quàm
temporalem lędere maieſtatem, cap. ver-
gentis, de hęret. quę ſicut lęditur per hęre
ſim ita per blaſphemiam, nec tolerare de-
bet Eccleſia opprobria illius, qui noſtra
pertulit, de Iudæ. cap. in nonnullis cum
in ſubmerſionem fidei, & contumeliam
creatoris prę ſumatur ab eis fieri, ſicut de
ridere Chriſtianos in die paraſceues, de
Iudæ. cap. quia ſuper his; vel nutricibus,
quæ corpus Chriſti ea die ſuſceperunt ef
fundere lac, ſeu eas ad hoc cogere, eo. tit.
cap. etſi Iudęos & cap. in nonnullis. Quę
decret. licet dicat per poteſtates ſæculares
hos Hebræos puniendos, intelligit Cald.
qui ſupra, ad requiſitionem iudicis eccle
ſiaſtici.
Vigeſimaprima. Iudæi, & infideles li-
37 cet non poſſint excommunicari, † quia
cum ſint extra Eccleſiam, non poſſunt ex
tra Eccleſiam poni, cap. ad diſſoluendum
de deſp. impub. Tamen illud eſt verum
derecte, & proprie, quia indirecte bene
poſſunt excommunicari, ſubtrahendo eis
communionem, & conuerſationẽ Chri-
ſtianorum, ut in cap. & ſi Iudæos, in fi. in
cap. poſtulaſti, in cap. cum ſit. eo. tit.
Vigeſimaſecunda. Iudæi, vel pagani

38 non † ſunt ad officia publica admittendi, not. in cap. cum ſit, de Iudæ. ſunt enim in fames ſaltem infamia facti, l. cunctos populos, C. de ſum. Trin. & latius probatur in l. fin. C. eod. ubi dicitur, quòd nullam dignitatem, nullam adminiſtrationem, nullum honorem, nullum officium, nullam iudicandi poteſtatem inter Chriſtianos habere debent. Hinc infertur, quòd Iudæus non poſſit eſſe doctor, quia eſt in capax dignitatis, l. fi. C. de Iudæ. & docto ratus eſt dignitas, Bar. in l. omnes, C. de decur. lib. 10. Feli. in cap. 1. nu. 4. eod. tit. Quod autem diximus non poſſe habere officium, intellige inter Chriſtianos, vel Chriſtianum & Iudæum, ubi ſi eſt quęſtio inter Iudæos, & Chriſtianos, non à ſenioribus iudicibus, ſed ab ordinariis iu dicibus quæſtio decidi debet. At circa ea, quæ ſpectant quo ad eorum ſuperſtitionem, vel ſectam poſſunt promoueri ad of ficia, & dignitates, & ita pōt intelligi, l. generaliter, §. fin. ff. de decur. Item Iu-
39 dæus † contra Iudæum admittitur in te ſtem, ſed contra Chriſtianum de iure admitti non debet, licet de facto aliquando admittatur. Quinimmo nec contra Chriſtianum ipſo uolente admitti debet, cum non in fauorem Chriſtiani, ſed uel in odium Iudęorum hoc fuit introductum, ut probatur in cap. cum ſit, de Iudæ. cui tali priuilegio Chriſtianus renũciare nō pōt. Facit à ſimili in Macedoniano, in l. tñ ſi non oppoſita, ff. ad Maced. ſiue hoc dicamus inductum in fauorem Chriſtianæ fidei: pro quo facit tex. in cap. Iudęi, ſiue Sarraceni, de teſti. in fi. & tunc nec tali priuilegio renunciare poteſt. Ita Anan. in d. cap. cum ſit. nu. 2.

40 Vigeſimatertia. Iudęi † in ſucceſſionibus ab inteſtato tenentur ſeruare legem Moſaicam, & non ciuilem, quia illa derogat legi communi ciuili, ſicut ſtatuta ciuium, l. omnes populi, ff. de iu. & iu. l. de quibus, ff. de legi. ita per multas rationes concludit Calder. de teſtam. conſ. 30. Itē Calder. de conſtit. conſ. 11. ubi generaliter tenet, quòd quando lex Moſaica non eſt reprobata quo ad ipſos Iudeos, præua let legi ciuili. Hinc fit, quòd extantibus maſculis, filiæ Iudęorum non ſuccedunt ſequitur Fely. in cap. Iudęi, el 2. eod. tit.

41 Vigeſimaquarta. Iudęi ligantur † ſtatutis municipalibus in materia proportionabili, Bal. in l. ſpadonem, §. iam autē, ff. de excuſat. tut. ubi dixit, quòd immunitas conceſſa habitatoribus alicuius loci extenditur ad Iudęos, ut etiam per Cępol. conſ. 75. Item Angel. in l. ff. ad l. Iul. maie. & in l. utimur, ff. de ſepul. uiol. dicit, quòd ſecuritas conceſſa ſociis mercatoribus, prodeſt Iudęo ſocio, Fely. ubi ſupra, num. 4. Corſer. in cap. ſedes, in 3. clar. de reſcript.

42 Vigeſimaquinta. Chriſtiani prohibiti ſunt deferre Sarracenis arma, ferrũ, & lignamina, & contrarium facientes ſunt ipſo facto excommunicati, extr. eo. cap. ita quorundam, & ca. ad liberandam. Immo etiam per bullam cęnę Domini, ut habetur in ead. bulla cap. 7. Et idem dic de illis, qui galeas, aut naues uendunt, aut in nauibus eorum piraticis curam gubernationis exercent, uel quibuſdam aliis machinis impendunt eis aliquod conſilium, uel auxilium in diſpendium terræ ſanctæ, d. cap. ad liberandum. Et ſic nota,
43 quòd pręſtantes † auxilium ad delinquendum, pari delicto, & pari pœna ſe aſtringunt, tex. eſt in d. c. ita quorundã, qui loquitur de duplici auxilio, uidelicet defendendi arma, & gubernandi naues, generaliter autem de quolibet auxilio, uide in cap. 1. ubi glo. magiſtr. de offic. deleg. Item nota, quòd non ſolum eſt prohibitum portare arma, ſed etiam vinum, oleum, & alia liquamina etiam cauſa guſtus hoſtibus. Ita Io. de Anan. in d. cap. ita quorundam, nu. 1. & 5. per tex. in l. 1. C. quæ res expor. poſſ. per quam legem dicit ibi Bal. quòd prohibitus portare extra territoriũ non poteſt portare cauſa guſtus. An uero repertus in uia cum armis, quæ certum erat uelle deferre ad hoſtes infideles perdat illa: ſecundum tex. in d. cap. ita quorundam, uide Fel. in cap. ſignificauit, extr. eod. nu. 7. ubi dicit, quòd ſic. Si uero
44 quis ui uentorum † conduceretur ad locum

cum prohibitum, tunc non meretur pœnam. Hinc Alber. in 2. par. ſtatuto. q. 13. notat, quòd pœna appoſita conducenti porcos per vrbem, non ligat eum, qui impulſus timore deprędationis conduxit eos in urbem, & ſubdit per illam legem, quòd ſi tempore treugæ aliqui milites alicuius partis conducerentur vi ventorũ in manus hoſtium, non efficiuntur captiui, & idem ſi tempore belli: ita refert Fel. in d. c. ſignificauit, nu. 7. In fi.

45 Vigeſimaſexta. Iudæi, † & Sarraceni non poſſunt intrare eccleſias Chriſtianorum, gloſ. in cap. perlectis, diſtin. 25. Quod intellige, quando cauſa ſubſanandi volunt intrare, iux. glo. in cap. Epiſcopus, de conſecr. diſt. 1. Ita Præpoſitus in d. c. perlectis, nu. 5.

46 Vigeſimaſeptima. Iudæus, qui † Chriſtiano improperauit, quòd eorum ſecta erat magis Deo accepta, quàm ſecta Chriſtianorum, quod probabat ſic: quia nunquam Iudæi ſunt obſeſſi à dæmonibus, vt Chriſtiani: fuit ſic à Chriſtiano confuſus, quòd illi flagellantur à Domino, quia ab eo diliguntur, ſed Iudæi ſunt diaboli, & ideo quomodo vexabit vnus diabolus alium diabolum, nam ſicut digitus alium digitum non poteſt moleſtare, ita nec diabolus diabolum, ideſt Iudæum, ita Archid. in cap. uſque adeo, diſtin. 33. His adde quòd præter ea, quæ ſupra diximus, num. 7. dic, quòd ſecta Iudæorum peior eſt illa Sarracenorum, vt concludit Oldr. conſ. 51. incipiens. Iudæus, quia cum in die paraſceue oret pro omnibus Iudæis non flectit genua, ſed pro paganis ſic.

Vigeſimaoctaua. Licet Iudæi non de-
47 beant † habere Chriſtianos ſeruos, prout not. in cap. mancipia, diſt. 54. Immo nec intra domum poſſunt Chriſtiani libere ſeruire eis: Non enim debent eſſe aſſidui intra domum Iudæorum, nec tanquã familiares, aut nutrix, aut obſtetrix. Quinimmo ſi Chriſtiani ab eis diſcedere nolunt, poſſunt excommunicari, eod. tit. cap. Iudæi, cap. adhuc, & cap. Iudæos, in fine. Tamen extra domos poſſunt eis per Chriſtianos ſeruitia fieri, vnde poſſunt habere colonos Chriſtianos, eod. ti. cap. multorum. Concordat D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 10. aſſignans rationem quare Chriſtianus non poſſit eſſe mancipium Iudæi, ſed bene poſſit in aliquo ſeruire. Si tamen ex tali communicatione, vel conuictu ſubuerſio fidelium timeretur, eſſet penitus interdicendus, cap. nullus, cap. ſcilicet, 28. q. 1.

48 Vigeſimanona. Eccleſia iudicat † de Iudæis in iis caſibus. Primus, ne nobiſcũ commorentur, 28. q. 1. c. ſępe. Item vt repellantur à teſtimonio, & accuſatione, 2. q. 7. cap. alieni. Item ne fungantur publica functione, cap. nulla, diſt. 54. Item ne mancipia habeant Chriſtiana, vel nutrices, vel obſtetrices, de Iudæ. cap. Iudęi. Item ne Sinagogas nouas conſtruãt, eod. tit. cap. conſuluit. Item ne in die paraſceue feneſtras aperiant, C. de Iudæ. l. quia vero. Item ut dent decimas de prædiis, quæ habent, de deci. cap. de terris. Item ne mancipia Chriſtiana circuncidant, d. cap. nulla. Item ut pœna pecuniaria puniantur, cap. fraternitatem diſt. 54. Item vt verberibus ſubiiciantur, 28. q. 1. cap. ſanè. Item quòd non repellent à ſe fideles teſtes inductos, de teſti. cap. Iudæi. Hæc Præpoſit. in d. cap. nulla, nu. 3.

49 Trigeſima. Quia per Clem. ex grandi, de vſur. prohibentur ſtatuta, quæ impediunt repetitionem vſurarum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ut uult ibi glo. in verb. incontinenti. Hinc infertur, quòd in illam incidit rex, vel eius officialis, qui tollit tributum à Iudæis, vel Sarracenis, propter vſuras, quas permittit eos exercere, tanquam in hoc fauentes prædictis: Nam nedum Chriſtiani, immo & Iudæi ſunt prohibiti vſuras exercere, cum etiam lege veteri ſint vſuræ prohibitæ, & hoc maxime, ſi exiguntur à Chriſtianis, de vſur. cap. quanto, & cap. poſt miſerabilem, & hoc ſatis deciditur in d. Clem. in litera, ibi, repetitionem impediunt, ita Lau. & poſt eum Zabar. in d. Clem. q. 15.

50 Trigeſimaprima. Iudæi † licèt ſuper

reſti-

reſtituendis vſuris non poſſint cogi per iudices eccleſiaſticos, ſed tãtum per Principes ſæculares, extr. de vſur. cap. poſt miſerabilem, tantum ſi Principes ſęculares negligentes fuerint, procedet iudex eccleſiaſticus iuxta tenorem, cap. quanto, eod. tit. & de Iudæ. cap. poſtulaſti, cum ſimil. verum ſi Eccleſia haberet iuriſdictionẽ temporalem in loco, per ſe poſſet coercere Iudæos pęna temporali, d. cap. poſtulaſti, vbi Zabar.

Trigeſimaſecunda. Adeo ſunt prohibi
51 tæ vſuræ, vt nec à Sarracenis, † contra quos licite pugnamus, licitum ſit illas exigere, ſiue ex cupiditate hoc fiat, ſiue ex zelo charitatis, vt macerentur vſuris, qui non poſſunt domari armis. Qua ratione ducti quidam aſſerebant contrarium, quia cum hoſtes ſint, quibus vel imperator, uel Papa bellum indixit, l. hoſtes ff. de capti. ſi non poſſumus eos iuſte occidere, & omnia per uim auferre, & noſtra facere iure belli, 23. q. 5. c. dicat, & q. 7. & c. 1. & 2. ut ſaltem uſurã poſſe exigere. Non enim refert utrum aperte, aut clam ex inſidiis pugnetur, 23. q. 2. cap. Dominus. Tamen cũ uſuræ in ueteri teſtamento, & perfectius in Euangelio cap. conſuluit, de uſur. & in canonibus generaliter prohibeãtur, dicimus nullo caſu eſſe licitas, ita, quòd nec ab hoſtibus licite recipiantur. Et nec à Iudęis, & non obſtat tex. in cap. ab illo, 14. q. 4. cum dicitur: Ab illo uſuras exigere, cui nocere deſideras: quia ille text. legitur negatiue ideſt ſicut nulli debet nocere, ita & à nullo uſuras recipere, unde nec ab hoſtibus licet, ita Zab. in Clem. unica, §. ſane, q. 11. & 13. & 19. de uſu. & ante eum Archid. in d. c. ab illo, ubi etiam Turrecr. dicit, quòd hæc opinio eſt magis probabilis, ut nullo caſu ſit licitum ab aliquo hoſte recipere uſuram, non nunquam in hoc diſpenſatio legitur facta, unde extr. de uſu. c. ſuper eo, Alexander Papa dicit, quòd uſurarum crimen utriuſque teſtamenti pagina deteſtatur ſuper hoc diſpenſationem aliquam poſſe fieri non uidemus.
52 Trigeſimatertia. Iudæi aſſerentes † uſuram non eſſe peccatum, non incurrunt in Clem. unic. de uſur. quia cum non ſint de gremio Eccleſiæ, cap. gaudemus, de diuort. diuiſionem ab ea facere non poſſunt, & ſic non poſſunt dici hæretici, cum hæreſis dicatur diuiſio, & dicatur ab electione, 24. q. 3. cap. hęreſis, & c. ſeq. Tum etiam, quia licet ſint creatura Dei, non tamen Eccleſiæ, quæ non omnes regenerauit in baptiſmo, ideo canonibus non arctantur. 11. q. 1. multi. Zabar. qui ſupra, q. 19.

SVMMARIVM.

1 *Vſura materia diuiditur in decẽ articulos.*
2 *Vbi tractetur, explicatur per authorem.*
3 *Vſura, vnde dicta ſit.*
4 *Vſura dicitur vorago, quia omnia cõſumit.*
5 *Rerum quædam ſunt quarum vſus eſt conſumptio, & quædam non.*
6 *Vſura definitio. & lucrum quid.*
7 *Lucrum duplex, formale, & virtuale.*
8 *Quodcunque verbum eſt vniuerſale.*
9 *Mutuum quid.*
10 *Mutuum quid à commodato differat, vel in quo conueniant, num. ſeq.*
12 *Mutuum duplex, formale, & interpretatiuum.*
13 *In mutuo materiale, & formale quid.*
14 *Oblatio, & donatio, quæ præſumatur gratis fieri.*
15 *Debitum poteſt dici tripliciter in mutuo.*
16 *Voluntas ſola an faciat vſurarium. & 17.*
18 *Vſura mentalis quæ obliget ad reſtitutionem.*
19 *Mutuare cum ſpe lucri, poteſt fieri, ſed non propter ſpẽ.*
20 *Nihil inde ſperantes in mutuo quid ſignificet.*
21 *Vſura dupliciter poteſt capi, & vtrique cõpetit definitio.*
22 *Vſuræ ſpecies diuerſæ explicantur.*
23 *Peccatum non eſt per viam mutui præter ſortem conſequi id, quod aliàs erat debitum.*
24 *Vſura eſt ex ſui natura malum, & ideo omnis ſuperabundantia eſt vitioſa.*
25 *In aliquibus caſibus licitum eſt recipere vltra*

tra ſortem, vt ratione intereſſe.

26 *Item ratione feudi.*

27 *Item ratione poſſeſſionis violenter à laico occupatæ.*

28 *Item ratione liberalis donationis.*

29 *Item in contractu locationis, vel alienationis, aut emptionis, num. 31.*

30 *Mutuum qualiter à locatione differat.*

32 *Item quando accipitur vſura ab inimicis fidei.*

33 *Epilogus caſuum, in quibus licet recipere vltra ſortem.*

34 *Mutuans ſocio, vt reſtituat vſurario ſortem, & vſuras, an ſit vſura.*

35 *Mutuans pecuniam communitati vt durante debito non teneatur ad collectas, an ſit vſurarius.*

36 *Mutuans iniuriato, vt remittat iniuriam, an committat vſuram.*

37 *Vſura nec ex cauſa pietatis eſt exercenda.*

38 *Vſura crimen eſt eccleſiaſticum.*

39 *Vſurarium non peccare, vel facta reſtitutione non teneri ad pœnitentiam agendam, an aſſerere ſit hæreticum. & num.* 48.

40 *Vſuræ in quo foro poſſint repeti.*

41 *Vſurarii quibus epithetis nominentur.*

42 *Communitas dans pecuniam ad vſuram, an ſinguli de illa ſint vſurarii.*

43 *Vſurarius an teneatur reſtituere lucrum de pecunia vſuraria.*

44 *Vſurarius an indiſtincte vbique terrarum poſſit reſtituere pauperibus, aut diœceſano tradere ad erogandum.*

45 *Diœceſanus reſtitutioni obnoxia an poſſit conuertere in reparationem eccleſiæ parochialis.*

46 *Vſurario in iudicio animæ ſufficit remiſſio ſibi facta à creditore.*

47 *Caſus ſpeciales, vbi non remiſſio, ſed realis ſatisfactio requiritur.*

49 *Excommunicatus licet læſo ſatisfaciat, & ſit abſolutus, tamen debet pœnitere de peccato.*

50 *Vxor & familia vſurarii an debeant viuere de illicite acquiſitis.*

51 *Vxor an viro ignorante poſſit illicite acquiſita erogare in eleemoſinam.*

52 *Contractus vſurarius poteſt eſſe vitioſus reſpectu vnius, & non alterius.*

53 *Solui poteſt aliquid vltra ſortem ratione damni vitandi.*

54 *Mutuum non eſt dare decem vlnas pro decem aliis reddendis.*

55 *Iudex ſæcularis cur patiatur vſurarios viuere, potius quàm alios fures.*

56 *Et cur plus de illis, quàm de furibus ſe intromittit.*

De vſuris. Cap. XXIIII.

Redemptoris omnium, qui rex eſt regum, Dominus dominantium, Apoc. 19. 1. Timot. 6. de re iudic. Clem. 2. in fi. In hac
1 ardua, & difficili materia, de vſuris, ſed quotidiana ob cupiditatem, quæ radix eſt omnium malorum, de elect. c. auaritiæ, poſtulato ſuffragio, illam explicabimus, conſiderando eius deriuationem, Hoc eſt vſura vnde dicatur, & eius definitionem, deinde ad deciſiones deuenie-
2 mus. De materia † habetur 46. diſtinct. cap. antepen. pen. & vlt. 47. diſt. per totum. 14. q. 3. 4. & 5. & 6. per totum. Repetitur in 6. & in Clemen. Conuenit rubricæ, c. 1. cap. debitores. cap. ad noſtram. 1. & 2. cap. ex literis, de vita, & honeſt. cleric. cap. 2. de empt. & vend. c. illo vos, de pign. & cap. inter, de exceſſ. prælat.

Circa primum eſt notandum, quòd v-
3 ſura † præter ea, quæ diximus in noſtris Deciſionibus in 1. par. lib. 2. cap. 150. dicitur vſuçra ab vſu æris, ut dicatur vſura quaſi vſus æris, ideſt pecuniæ. Nam pecunia, ſecundum Philoſophum 1. Politicorum, inuenta eſt commutationis, & translationis cauſa, ut quia difficile erat res neceſſarias ad uſum uitæ deportare ad diſtantia loca, conuenerunt ementes, & uendentes authoritate Principis, uel Reipublicæ, ꝙ fieret numiſma de ære, ferro, argento, uel auro, quòd in ſignum recti ualoris, & ponderis imprimebatur numiſmati character, uel imago. Sic enim de numiſmate cenſus quæſiuit Dominus Matth. 22. Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio. Verum, quia à principio,

cipio, & antiquitus pro maiori parte fiebat de ære. De ære enim erat pecunia, quam uidua obtulit in Gazophilatium Domini. Luc. 21. Idcirco uſus pecunia in uſura dicitur uſus æris. Vlterius poteſt dici, quòd uſura dicitur ab urẽdo, dupliciter. Primo, quia uſura in augmentũ pecuniæ urit, uelut ignis, & inflammat affectum uſurarii, Ambroſio dicente in tractatu de Thobia, cap. 6. quòd uſura uſum requirit, ut aduret, & inflammet. Sic enim creſcente uſura, creſcit in eo affectus pecuniç in infinitum, ut dicit Philoſophus, 1. Polit. quòd pecuniæ non eſt terminus, neque finis. Auarus enim qualis eſt uſurarius, non repletur pecunia. Eccleſiaſt. 5. Secundo, uſura eſt urens, quia in ea eſt urens ignis conſumens, & deuorans facultates, & ſubſtantias pauperum, à quibus per uſuram extorquetur
4 pecunia, & ex hoc uſura † uorago dicitur: unde Ambroſ. in tractat. de Thobia, c. 11. dicit, quòd uſura ſubſtantiam inopis, & pauperis deglutit, & quaſi mare magnum omnia abſorbet. ita etiam eſt text. in cap. 1. eod. tit. in 6. ubi tex. uſuram uoraginem uocat. Licet quo ad recipientes temporaliter poſſint dici dulces, ut ff. de his, quæ in fraud. cred. l. ait prætor, §. ſi quid in fraudem, uer. ſi uero paſſim, ubi dicit, uſurarum dulcedinem. Sed tu dic, quòd etiam quo ad ipſum recipientẽ dicitur uorago: quia ipſius animam deuorat, ut dicit glo. 2. in d. cap. 1. Bene igitur uſura dicitur ab urendo, quia urit, & conſumit, & deuorat animas, & conſumit ſubſtantiam. Quod ſi quis dicat animam eſſe immortalẽ, & per conſequens deuorari non poſſe? Reſpon. Ioan. Monach. ſecundum Greg. IIII. Dialog. ꝙ anima eſt immortalis quoad uiuere, quia illud nunquam amittit. Sed eſt mortalis quo ad bene uiuere, quia perdit per peccatum mortale.

Prçterea vſura dicitur ab vſu, eo, quòd pro vſu pecuniæ pretium quoddam accipitur, quaſi ipſe vſus pecuniæ vendatur. Eſt autem conſiderandum pro pleniori intelligentia, quòd diuerſarum rerum
5 diuerſus eſt vſus. Quædam enim † ſunt, quarum vſus eſt conſumptio ſubſtantiæ ipſarum rerum, ſicut proprius uſus vini eſt, vt bibatur, & ſic eo vtẽdo conſumitur vini ſubſtantia. Et ſimiliter proprius vſus tritici, aut panis, eſt, vt comedatur, ꝙ eſt conſumptio ipſius tritici, aut panis, ita ẽt proprius vſus ipſius pecuniæ eſt, vt expendatur pro commutatione aliarum rerum, cum ſecũdum Philoſophum ſint inuenta nũmiſmata pro commutatione rerum. Quçdam vero res ſunt, quarum vſus non eſt conſumptio ſubſtantiæ ipſarum, ſicut vſus domus eſt inhabitatio: non eſt autem de ratione inhabitationis quòd domus diruatur, quod ſi contingat, quòd domus inhabitando melioretur, vel deterioretur, hoc eſt per accidens. Et idem dicendum de equo, & de veſte, quia igitur huiuſmodi res non conſumuntur per vſum, per ſe loquendo, ideo ſeorſum poteſt concedi, aut vendi res ipſa, aut vſus, vel ſimul vtrumque. Poteſt enim aliquis vendere domum, retinendo ſibi vſum habitationis ad tempus, & ſimiliter vendere vſum, retenta ſibi proprietate domus & item vendere proprietatem, & vſum. Sed in illis rebus, quarum vſus eſt conſumptio ſubſtantiæ earum conſumptio non eſt aliud, quàm vſus rei: vnde bibendo vinum, quod eſt vſus vini, conſumitur vinum, & alienando pecuniæ ſubſtantiam, alienatur pecuniæ vſus, vnde qui mutuat pecuniam ſub hoc pacto, quòd reſtituatur ſibi pecunia integra, & vlterius pro vſu pecuniæ vult certum pretiũ, vendit ſeorſum vſum pecuniæ, & ipſam pecuniæ ſubſtantiam: vſus autem pecuniæ vt dictum eſt, non eſt aliud, quam eius ſubſtantia, vnde vendit id, quod non eſt, vel vendit idem bis, quod merito dicitur vſura, cum velit pretium pro vſu. Circa ſecundum, ſcilicet circa definitionem uſurç, relictis multorum Doctorum definitionibus, de quibus per Mar. Soc. eod. tit. illa mihi uide-
6 tur verior, quòd ſit lucrum † quodcunque ex mutuo pacto debitum, vel exactum, aut principaliter intentum. In qua

defi-

definitione ponuntur quatuor. Et primo ponitur lucrum. Lucrum autem propriè dicit ſuperabundantiam, ſiue incrementum, quod quis habet ex voluntaria commutatione, vltra ea, quæ prius erant ſua, aut ſibi debita, facit tex. in cap. forus, de verb. ſignif. Ad idem, cap. per veſtras, de donat. int. vir. & vxo. Eſt tex. in l. mulier, ff. pro ſocio, qui dicit, quòd lucrum dicitur, quòd manente ſorte ei accedit, deducto omni damno, & intereſſe. Et dico incrementum, ſeu commodum temporale pretio ſcilicet æſtimabile, ad excludenda bona cœleſtia, & ſpiritualia, qualia poteſt mutuans ex mutuatione propter Deum facta, ſperare, ſicut & idem poteſt ex qua cunque operatione meritoria. Excluditur etiam beneuolentia, & amicitia mutuatarii, quàm mutuans ratione mutui aſſequitur, hanc enim poteſt licite mutuans ſperare, & aſſequi intendere abſque vitio vſuræ. Sed nec bonum temporale ratione mutui acquiſitum, ſi alioquin debitum ſit, dicitur lucrum. Ac pro inde ſi quis mutuat debitori hac lege, vt ultra capitale, ſoluat decem, ſuppoſito, quòd illa decem alioquin mutuatarius deberet, explicando, quòd illud incrementum recipit loco debiti prius contracti, tunc nec eſt peccatum, nec dicetur vſura: cum illa decem vltra ſortem recepta, vt promiſſa, non ſint dicenda lucrum. Ita Io. à Med. C. de rebus, per vſur. acquiſ. q. 1. uerſ. ſecundum, & Reſpondeo: hoc
7 etiam lucrum † dupliciter conſiderari poteſt, quod facit vſuram formale, & virtuale. Primum eſt realis acquiſitio vltra ſortem, de quo ſupra. ſecundum eſt euitatio damni, quando talis uitatio damni non eſt alioquin debita, (uerbi gratia) iuſte quis me perſequitur in iudicio, ſiue extra, in qua perſequutione ego eram dãnum aliquod paſſurus ſiue in corpore, ſiue in fama, ſiue in bonis, ſi ego mutuo intendens inde à damno illo, quod alioquin paſſurus eram liberari, intendo lucrum uirtuale, cum talis damni uitatio non ſit mihi aliàs debita, ideo in tali caſu talis mutuatio eſſet vſuraria. Inde etiam ſit, ut ſi quis mutuet alteri aliquid ad hũc finem, ſcilicet ut à ſolutione pœnæ, cui erat obnoxius, aut gabellæ, quæ alioquin iuſtè eſſet illi iniungenda, liberetur, lucrum prætendit uirtuale, puta uitatiouẽ dictæ ſolutionis, quæ uitatio non eſt ei alioquin debita, ut ſuppono, ac proinde illic eſſet uſura. Econtra, ſi quis iniuſtè me perſequitur, ſi mutuata pecunia ceſſat à perſequutione, licet damnum euitem, quia tamen illa uitatio erat debita, nam erat iniuſta uexatio, tunc non dicor conſequi lucrum, & per conſequens non eſſet uſura ad illum finem mutuare. Et idem ſi mutuet ad finem, ne illi grauamẽ aliquod per iudicem, aut alium fiat: quia tunc uitatio grauaminis, cum alioquin ſit illi debita, non eſſet lucrum. Inde etiã ſit, quòd ſi aliquis alteri mutuet cum pacto de ſoluendo aliquid ratione intereſſe, quod mutuans ob cauſam mutuatarii patitur, cum non prætendat lucrum, nõ erit uſura. Itaque multum confert ſcire quid nomine lucri ueniat intelligendũ, ut ſciamus in quibus caſibus ſit, uel non ſit uſura. In propoſito uero noſtro lucrũ ponitur pro genere, facit quod not. in c. eiiciens, diſt. 88. Vbi omnis uſura eſt lucrum, ſed non econuerſo: quia non omne lucrum eſt uſura. Primum patet: quia ſi quis ex pacto ultra ſortem mutuatam acceperit, eſt uſurarius, cap. quicquid, 14. q. 3. Secundum patet, quia in contractu locationis, & conductionis, & ſimilibus accedit lucrum, & tamen non eſt uſura. Secundo ponitur in definitione
8 uerbum quicquid, ſeu † quodcunque, iux. tex. in d. cap. plerique, ad quod concordat cap. 1. & §. fi. ead. quæſt. & cauſa. & gloſ. in l. rogaſti, ff. ad Trebel. Quod quidem uerbum eſt uniuerſale, ut eſt text. & ibi tradit Paul. in Clem. ſi Romanus, de præben. Vnde omne rem comprehendit, l. hæredes mei, in princ. & l. baliſta, ff. ad Trebel. ſiue ſit pecunia, ſiue ſpecies, ſiue fructus, ſiue electuarium, uel quodcunque aliud, d. cap. plerique: quia qui omne dicit, nihil excludit, l. à procuratore, ff. mand. c. ſolitæ, de maio. &

obed. Item dicit quodcunque, vt comprehendat generaliter non ſolum illud, quod conſiſtit in actuali datione rerum, ſed in operis, & in verbali ſeruitio, & ſimilibus, ſiue illud ſit magnum, ſiue paruum, ſiue modicum. Tertio ponitur in dicta definitione verbum. Ex mutuo, quod ponitur ad differentiam aliorum contractuum, in quibus non eſt mutuum, vt locatio, venditio, & ſimiles: nam lucra, quæ ex mutuo vero, vel palliato non acquiruntur, non eſt vſura, ſecundũ not. in cap. in ciuitate, eodem tit.

9 Eſt autem mutuum datio † reuocabilis alicuius rei vſu conſumptibilis. Si.n. reuocabilis non ſit, non erit mutuum, ſed vel donatio, ſi loco eius nihil rependatur, vel alius contractus. Etſi non ſit res vſu conſumptibilis, quales ſunt quæ in pondere, vt in maſſa auri, & argenti, numero, ut in pecunia, menſura, ut in uino, oleo, & frumento, l. 2. ff. ſi cert. petat. Inſtit. quibus modis contr. oblig. in princ. non erit mutuum, ſed vel commodatum, vel locatum, aut aliud huiuſmodi. Differunt autem mutuum, & cõmodatum in multis: & primum, quia

10 mutuum fit † in rebus vſu conſumptibilibus. Commodatum vero in his, quæ non ſic vſu conſumuntur. Item in commodato reſeruatur dominium, ſimul & actio ad rem commodatam eandem numero, quæ ſi abſque culpa commodatarij pereat, non ipſi, ſed commodanti perit. Sed in mutuo vſus ſimul, & dominium rei mutuatę in mutuatarium tranſfertur, inde mutuum dicitur, quia de meo ſit tuum, l. 2. §. appellata, ff. ſi cer. pet. Hinc ſi mutuatum qualitercunque, vel ex culpa, vel ſine culpa pereat, ipſi, non mutuanti perit. Rurſum rem commodatam eandem in ſpecie quis tenetur reddere, ſed rem mutuatam non eandem in ſpecie, ſed aliam in genere eiuſdem bonitatis. Non enim eoſdem centum florenos, quos quis mutuo accepit, vel ſextarios frumenti, vel decem amphoras vini tenetur reſtituere, ſed alios eiuſdem bonitatis, & æqualis valoris. Pro his facit text. in l. ſecunda, ff. ſi certum petatur, vbi dicitur: Mutuum damus recepturi non eandem ſpeciem, quam dedimus, alioquin aut commodatum erit, aut depoſitum, ſed idem genus. ita Ioan. Andr. in regu. peccatum, & Turrecrem. in cap. ſi fœneraueris, 14. quęſtio. 3. Conueniunt † autem

11 mutuum, & commodatum, quia de ſui natura debent eſſe gratuiti, nam ſi mutuum non eſt gratuitum, eſt vſura. Sed ſi pro commodato aliquid exigitur, non eſt vſura, ſed deſinit eſſe commodatum, & tranſit in alium contractum, ſcilicet commutationis, aut locationis, vel venditionis, aut emptionis. Commutationis (inquam) ſi exigatur, aut recipiatur aliqua res pro re, quando commodata eſt. Emptionis, & venditionis, ſi recipiatur pecunia, locationis, ſi accipiatur pecunia pro vſu rei, ut fundi, uel domus, at ſi alia res, & non pecunia recipiatur, erit contractus innominatus, i. do vt des, vel ut facias, & omnes iſti contractus liciti ſunt laicis. Turrecr. qui ſupra.

12 Rurſum mutuum † eſt duplex, formale, ſcilicet & interpretatiuum. Primũ fit, quando res mutuabilis actu de mutuante in mutuatarium transfertur, ut eadem in genere reddatur. Secundum fit emptione, & venditione, vt quando in emptione pretium rei anticipatur, vel differtur ſuo tempore ſoluendum. Vbi licet forma contractus ſit emptio, & venditio, tacite tamen ipſa pretii anticipatio, aut ſolutionis dilatio eſt ſuo modo mutuatio. v. g. Emens agrum, uel bladum ſeminatum pro minori quam ualeat, uel quã aliàs empturus eſſet pro eo, quod ſoluit pretium, prius quam accipiat rem emptã, dicitur uſurarius, quia uidetur ibi eſſe ratio mutui, cum ſoluat pretiũ rei emptæ antequam eam recipiat, cũ tamen ex ui emptionis ſtatim recipere debebat. Sic qui uendit bladum, uel aliud, plus quam ualet, ex eo, quia differtur ſolutio, uidetur uenditor emptori mutuare pretium rei emptæ, quod ſtatim ex ui emptionis ſoluere tenebatur, cum iam recepit rem

ſibi

ſibi uenditam, & quia ratione talis mu tui aliquid plus recipit, ideo cadit ibi uſura. ita Turrecrem. in cap. ſi fœnera-ueris, 14. q. 3. notatur in cap. in ciuitate, & in cap. nauiganti, de uſur. Et ita conformiter ad huiuſmodi duplex mutuum, tacitum ſcilicet & expreſſum: ita etiā eſt duplex uſura, expreſſa, & palliata. Sedes itaque & fundamentū uſurę mutuū eſt.

Rurſum quemadmodum in qualibet re naturali duo ſunt principia, principiū materiale, & formale, ut in domo materia ſunt lapides, cementum, ligna, & huiuſmodi, forma uero eſt ipſa formalitas domus, ſcilicet latitudo, & longitudo, ita
13 in † contractu uſurario, materiale eſt ipſum mutuum, quia uſura non gignitur niſi ex mutuo, & formale eſt ipſa exactio lucri ex pacto expreſſo, uel tacito, ita Io. Andr. in dicta regula, peccatum, num. 7. Zabar. in cap. in ciuitate, q. 1. nu. 5. eod. tit. Tertio ponitur in definitione uerbum, pacto. Vbi tangitur alia differentia, nā excluditur lucrum accedens ex liberalitate:
14 quia † illa oblatio, uel donatio præſumitur eſſe grata, & libera, quam non præuenit petitio, uel obligans pactio, & per cōſequens illius oblati licita eſt receptio, ut dicit Ioan. Andr. in d. reg. peccatum: nam poſſumus licitè recipere, quæ etiam prohibemur petere, ſicut patet 1. q. 2. cap. ſi Epiſcopum, ubi dicitur, quòd pro ingreſſu non licet pecuniam exigere, ſed ſponte oblatum licitè recipere: cuius ratio redditur ibi authoritate Gregorii dicentis, quòd oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione proceſſit. Et de hoc patet ſimile, arg. in cap. quam pio, ead. quæſt. & 18. diſt. cap. de eulogiis. Hinc infertur, quòd mutuans, qui aliquid à mutuatario recipit, non quaſi exigens, nec ex aliqua obligatione tacita, uel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non eſt uſurarius, nec peccat in recipiendo, & ratio eſt: quia etiam ante quam mutuaſſet pecuniam, licitè poterat aliquod donū gratis recipere, ergo etiam poſt mutuationem: Non enim debet eſſe peioris cōditionis per hoc, quòd mutuauit, ita Turrecrem. in cap. putant, ibi, ſecunda concluſio, 14 q. 3. Quarto ponitur in definitione debitum. Vbi no-
15 tandum, quòd uariis † modis poteſt mutuanti aliquid eſſe debitum à mutuatario. Et primum eſt debitum naturaliter tantum, & in genere, quod dicitur ad antidora, ideſt ut benefacienti benefaciamus, & talem naturalem obligationem nullo modo poteſt mutuans deducere in ciuilem, ideſt, in pactum, ad certam, & determinatam actionem, puta ad remutuandum, ad emendum de officina ipſius mutuantis, aut agros eius colendum, & cap. quia talis obligatio pacto acquiſita uſura eſt, cum ſit aliquid pretio ęſtimabile, ita tenet glo. 14. quęſt. 3. cap. 1. & per Goff. in ſum. eod. tit. §. fi. Raym. & Hoſt. & eſt glo. in Clem. uni. eod. tit. Secundū dicitur debitum ex charitate, & non ex iuſtitia, quod ſi omittatur, peccatū eſt, ſed non iniuſtitia, qualia ſunt opera indigenti impenſa ad eum curandum, ſi morbo laboret, uel ad eum defendendum, ſi iniuriam patitur. Et pro huiuſmodi operibus mutuare uſura eſt, cum talia opera ſint pretio æſtimabilia: poteſt enim Medicus pro ſua curatione, & defenſor pro ſua defenſione ſtipendium, & mercedem recipere, ut aliàs diximus. Tertium dicitur debitum, cuius non ſolutio, non ſolum eſt peccatum, ſed etiam iniuſtitia, ut debitum contractum ratione delicti, ut furti, uel rapinæ, aut contractus, & mutuare alicui, ut præter ſortem illud ſoluat, non eſt uſura; cum non ſit pretio ęſtimabile, nec pro ipſa debiti ſolutione licitum eſt mercedem recipere, ſicut eſt in aliis debitis prius expoſitis. Igitur uſura eſt lucrū ex mutuo pacto debitum primo & ſecūdo modo, non autem tertio. Quarto, & ultimo ponitur in definitione principaliter intentum: ubi inquirendum à nobis eſt, quando lucrum ſperatum reddat mutuationem uſurariam ubi adnotandum eſt, ſecundum Alex. de Ales, quòd ſecun
16 dum leges humanas uoluntas † ſola non facit uſurarium, quia lex humana manū cohibet, & non animum, ſed ſecundum

legem diuinam, quæ animum cohibet, ſola voluntas facit uſuratium, ſicut ſola uoluntas occidendi hominem facit homicidam. 1.Io.3. Qui odit fratrem ſuũ, homicida eſt. Similiter ſola uoluntas fornicandi facit fornicationem. Mat.5. Qui uiderit mulierem ad concupiſcendum, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Non ta-
17 men omnis uoluntas † acquirendi aliquid ultra ſortem abſque pacto facit quẽ uſuratium, ſed tantum intentio, & uolũtas principalis acquirendi aliquid, aliàs non mutuaturus, ita colligitur ex cap. ſi fęneraueris, 14.q.3.cap.1.cap. conſuluit, extr. de uſur. quia tunc lucro ſubſecuto in foro animę tenetur ad reſtitutionem, licet gratis fuerit illud oblatum à mutuatario. Ita tenet Hoſt. & Io. Andr. in d.c. conſuluit. Ray. in ſum. & Gof. ut refert Henr. Boich. in ca. in ciuitate, nu. 10. eo. tit. Verum ſi lucrum non fuerit ſubſecutum, tunc eſt uoluntarie uſurarius quo ad Deum, qui cor reſpicit, & non manũ, 22. q. 5. cap. qui peierare. 14. q. 5. cap. fin. de pœnit. diſt. 1. cap. nunquam, & debet de illa praua intentione pęnitentiam agere, & confiteri, non tamen reſtituere, cum nihil receperit ultra ſortem ſi uero poſt mutuum abſque tali ſpe lucrandi, ſed gratis factum, ſubſequitur intentio, ita ut oſtendat ore, uel opere, uel gerit in mẽte ſe aliquid uelle ultra ſortem, quod poſtea eſt conſecutus, tunc uſurarius eſt, arg. 1.q.1.cap. eos, in fi. ff. de calumn. l. 1. §. qui autem, & tenetur reſtituere Mar. Soc. eo. tit. nu. 20. At ſi gratis mutuauit ob charitatem, & gratis aliquid recepit, tunc nec peccat, nec uſurarius eſt, ne peioris conditionis efficiatur mutuans, quàm non mutuans, arg. de reg. iur. cap. factum legitime, lib. 6. cum ibi not. 23. q. 5. c. de occidendis, in fi. Ex his igitur colli-
18 ge, quòd uſura † mentalis, quæ obligat ad reſtitutionem, eſt, quando quis mutuat cum intentione antecedenti, ſeu cõtemporanea cum mutuo, ut quando ante mutuum, uel mutuando habebat animum, aliàs non mutuaturus habendi aliquid ultra ſortem, uel quando ſubſequitur intentio ad lucrum, ut quia poſt mutuum gratis celebratum ſubſecuta eſt praua intentio. Prima dicitur, mutuatio uſuraria, & lucrum uſuratium. Secunda dicitur mutuatio non uſuraria, ſed receptio lucri ſic. Tertia uero quando gratis mutuat, & gratis aliquid recipit, dicitur neutrum eſſe uſuratium. Reperitur etiã mutuatio uſuraria, ſed lucri receptio nõ, ut quando animo corrupto mutuat, ſed poſtea animo depoſito lucrum à mutuatario ſponte, & liberaliter oblatum re-
19 cipit. Rurſum aliud eſt mutuare † cum ſpe lucri, & aliud propter ſpem, prout colligitur ex gloſſa in interlineari, 1. ad Corint. 9. ubi ait, quòd aliud eſt arare in ſpe, aliud uero propter ſpem. Mutuare propter ſpem eſt, quod uſurarium eſt, & à Chriſto prohibitum, Non autem mutuare cum ſpe. Cum enim de quolibet liceat ſperare, quod faciet omne illud, ad quod erit obligatus, & ſciam ex beneficio mutui hominem obligari ad gratiam conſimilem, uel maiorem, poſſum licite ſperare quod ſit facturus, ſed non debeo pro illa gratia ſperata, aut propter illam mutuare, ita Io. à Medi. de rebus per uſur. acquiſi. q. 1. circa finem. ut igitur concludamus mutuare propter ſpem. i. propter lucrum principaliter intentum, i. ſperatum, ita ut illa ſit cauſa finalis, aliàs non mutuaturus, eſt uſura. Non tamen prohibetur mutuum factum cum ſpe circa illud, ad quod tenetur, unde poteſt mutuans ſperare illud, ad quod tenetur accipiens: quia in conſimili caſu neceſſitatis tenetur ſibi dare mutuum, unde poteſt illud ſperare ab accipiente non tamen ex ui mutui, ſed ex charitate accipientis mutuum: Mutua enim beneficia accẽdunt charitatem, & quia etiam ex præcepto Dei debet indigẽti mutuum dare. Vnde concedendum eſt, quòd mutuans poteſt ab eo, qui recipit in ſimili caſu ſperare mutuum; quia ad hoc tenetur. Aliàs tamen ſi hac intentione tradidit ſibi mutuum, non eſt meritorium; quia non ponit Deum finẽ. vnde dr̃ Luc. 6. & habetur in cap. conſuluit, extr. eod. Mutuum date,

date, nihil inde ſperantes ſupple ab ho-
mine, ui mutui, ſed à Deo, ita Turrecr. in
c. ſi fœneraueris, num. 5. verſ. his habitis,
20 14. q. 3. vbi nota verbum, Nihil, ſiue † ſit
pecunia, ſiue ſit aliud. Vnde Hieron. ſu-
per Ezech. cap. 6. & habetur in glo. ſuper
Exod. c. 18. putant quidam vſuras tantũ
eſſe in pecunia, quod præuidens diuina
ſcriptura, omnis rei aufert ſuperabundã
tiã, ut nõ plus accipias quàm dediſti. Qui
dam enim ſolent pro pecunia fęnerata,
& maximè à ruſticis munuſcula diuerſi
generis accipere, & non intelligunt ſcri-
pturam; vſuram ſuperabundantiam ap-
pellare, quicquid illud eſt: ſi abſque eo,
quod dederint plus acceperint. Item Am
broſius. Plerique refugientes præcepta le
gis, cum dederint pecuniam negotiatori-
bus, non in pecunia vſuras exigunt, ſed
de mercibus eorum aliqua vſurarum e-
molumenta percipiũt. Ideo audiant quid
lex dicat. Neque inquit eſcarum vſuram
accipies, neque omnium rerum. Et ca-
pitur ex illo tex. Deuteron. 33. Non fru-
ges, nec aliquam aliam rem. Item ſubdi-
tur ratio. Eſca uſura eſt, & quodcunque
ſorti accedit vſura eſt, quod velis nomen
imponas. Ex his ergo conclude vſuram
21 poſſe dupliciter † capi, uel pro peccato
vſuræ, ſeu contractu vſurario, vel pro
commodo, ſeu lucro vſurario. Si ſecun-
do modo accipiatur, manifeſta eſt defini-
tio ſupra poſita, ſcilicet, quòd vſura eſt
lucrum ex mutuo pacto debitum, vel ex-
actum, aut principaliter, ideſt finaliter in-
tentum. Si verò primo accipiatur, ut pec
catum importat, ſeu contractum vſura-
rium, erit ſenſus definitionis talis. Vſu-
ra eſt mutuatio, ex qua lucrũ ex mutuo
pacto debetur, & exigitur, vel principa-
liter intenditur, ideſt, ſperatur. Vbi no-
22 ta † diuerſas ſpecies vſuræ. Quædam pa
ctionalis, & eſt ipſa mutuatio adiecto pa
cto lucri intenti. Item exactionalis, &
conſiſtit in exactione, quia poſt factam
mutuationem lucrum exigitur. Eſt de-
nique realis, & conſiſtit in receptione lu
cri ob mutuum factum, & mentalis, &
conſiſtit in ſpe lucri principaliter inten-
ti, in quibus omnibus peccatum vſuræ
committitur ſub nexu reſtitutionis. Iura
etiam ciuilia loquendo de vſuris, frequẽ-
ter vtuntur his vocabulis, videlicet cen-
teſimas, ſemiſſes, vt l. fi. C. de vſur. rei iu-
dic. l. qui ſemiſſes. ff. eod. cum ſimil. Item
trientes: item beſſes, de quibus omnibus
loquitur text. in l. eos, C. eod. tit. Cente-
ſima vſura dicitur, quæ ſorti in anno cõ-
paratur, vt dicit glo. 46. diſt. c. quoniam.
Et hæc in traiectitia pecunia, quæ ideo
ſic dicitur, quia trans mare uehitur, l. 1. ff.
de naut. fęn. vſque ad centeſimam tan-
tum licitum erat ſtipulari, d. l. eos, ſemiſ-
ſes vſurę dicuntur, ſecundum quas ſin-
gulis annis quinquaginta pro centum dã
tur. Sed trientes, ſecundum quas ſi ſors
eſt centum, habita ratione ad annum, de-
bentur triginta tria, & unũ tertiũ. Beſſes
vero poterant ſtipulari vſque ad duas par
tes centum, habita ratione ad annum, ita
Mar. Soc. de vſur. nu. 11. vſque ad 16. Eſt
etiam & alia vſura iuſta, quæ eſt ſpiritua
lis, de qua loquitur Aug. Miſer homo
cur fęneraris homini, fęnerare Deo, &
centuplũ accipies; De hac loquitur text.
46. diſt. c. ſicut, de pęn. diſt. 1. cap. medi-
cinæ, ſed iſta cum non deſcendat ex mu-
tuo, ſed ex donatione, dicitur longe im-
proprie vſura, ac ſi uelit dicere Aug. ꝙ
licet in fęnore magnum ſit lucrum, lon-
ge tamen maiora ſunt in his, quę dantur
amore Ieſu Chriſti. Sed modo deuenia-
mus ad aliquas Deciſiones pertinentes
ad definitionem, quarum prima eſt.

Cum lucri appellatione veniat incre-
mentum omne, præter ea, quæ ſunt ſibi
debita, ut ſupra diximus, num. 6. Hinc
infertur, non ſolum non eſſe uſuram, ſed
23 nec eſſe peccatum per uiam † mutui con
ſequi id, quod aliàs erat debitum, etiam
quando alia uia poſſet mutuator rem ſuã
recuperare, modo explicet mutuatario ſe
illud incrementum exigere loco debiti
prius contracti, ita ut dicat, Mutuabo
tibi hac lege, ut decem, quæ aliàs mihi
debes, ſimul cum capitali ſoluas, nam tũc
nec lucrum ex mutuo quęrit, nec frau-
dulenta eſt huiuſmodi compenſatio, ſed

aperta, accedente inſuper debitoris conſenſu, aliàs ceſſante debitoris conſenſu ſi ultra capitale illud debitum exegerit, licet non ſit uſura, eſſet tamen fraudulenta huiuſmodi recompenſatio, & ita peccaminoſa, cum non ſit licitum proprium debitum propria authoritate, & clam recuperare, glo. in cap. ius gentium, diſt. 1. ut ſupra in prima parte, lib. 2. cap. 93. nu. 9. diſſeruimus, quando alia uia iuſta poteſt debitor rem ſibi debitam recuperare, quãuis ad illius reſtitutionẽ nõ teneatur.

24 Secunda. Cum uſura ſit de ſe malum: quia eſt quædam ſuperabundantia ſorti accedens in mutuo uitioſa, & contra legem Dei, & contra legem gratuiti, ideo dicta ſuperabundantia nunquam poteſt exigi ipſa remanente ſub ratione illiciti, & mali, quia ipſa remanente ſub ratione mali non cadit in ea diſpenſatio, ſicut probatur in cap. ſuper eo. eod. tit. Si tamẽ eſſet aliqua circunſtantia, quæ poſſet tollere rationem uitii ab iſta ſuperabundantia, tunc liceret mutuanti talem ſuperabundantiam exigere ultra ſortem, ſicut eſt in quibuſdam caſibus, de quibus per nos in 2. par. lib. 2. cap. 106. De caſibus, in quibus permittitur uſura intellige, nõ uera, ſed ſimilitudinaria, ut ratione in-

25 tereſſe, † Debitor enim ex cuius non ſolutione creditor dãnificatur notabiliter, tenetur ſecundum iuſtitiam ſatisfacere creditori in foro conſcientiæ ad intereſſe, extr. de fideiuſ. cap. peruenit, quo caſu, quia non gratia, aut uſus rei mutuatæ aliquid accipitur, ſed ratione intereſſe non eſt uſura. Alius caſus eſt, quando eccleſia accipit in pignore à uaſallo ſuo

26 feudum, † quod tenet ab eadem, nam tunc fructus non computantur in ſortẽ, ita tamen ut uaſallus interim non teneatur ad ſeruitium. extr. de feud. cap. 1. cap. conqueſtus, extr. eod. Hoc autem non eſt accipere ultra ſortem gratia mutui, aut uſus rei, ſed gratia recuperationis rei ſuę de manu laici, ut habetur in ead. decret. Zabar. in cap. in ciuitate, oppoſ. 6. eod. tit. quia tunc dominium utile cum directo conſolidatur, & ad dominum ipſum utrumque pertinet. Item quando cleri-

27 cus † redemit poſſeſſionem temporalem alicuius eccleſiæ ſibi aſſignatam pro beneficio à laico, qui tenet eam iniuſtè, nam ſi clericus mutuando illi pecuniam acceperit illam in pignus, tunc poteſt mutuans fructus eius, & rem ultra ſortem recipere, cum non fiat cauſa lucri, ſed ut reuertatur ad eccleſiam, quæ aliàs forte rẽcuperari non poterat. Et nec eſt uſura, quia recipitur tantum ſuum, extr. eod. cap. 1. & cap. conqueſtus. Quod Rich. in 4. diſt. 15. art ult. q. 5. extendit generaliter ad quẽcunque, qui mutuat illis, qui uiolenter, uel fraudulenter rem ſuam detinent, nam mutuans non tenetur reſtituere illud, quod accepit ultra mutuũ: quia ſic non accipit alienum, ſed trahit ad ſe illud, quod ſuum eſt, per d. c. 1. in text. & gloſſa. Rurſum, quando ſine omni pa-

28 cto † datur aliquid gratis oblatum, modo aliqua concurrant. Et primum, quòd huiuſmodi oblatio ſit ſpontanea, & liberalis datio, qualis non eſſet, quando metus quo timeret mutuantẽ non amplius illi mutuaturum, cauſam præſtaret. Qualiter uero poſſet præſumi, quòd non gratis, & liberaliter munus offertur, ſed uel ut terminus ſolutionis ſortis prorogetur, quod eſt ſecundo mutuare, uel ut poſtmodum cum ipſe oblator indiguerit, illi mutuetur. Dic, quòd hoc poteſt colligi, quando munus offerens eſt paupertate preſſus, aut illiberalis, qui talia munera liberaliter offerre non ſolet. Vel ſi mutuator, uerbis, aut ſignis inſinuauit ſe aliquod munus ex mutuo ſperare, etiam ſi iocoſe id dixerit, ſed mutuatarius id ſerio dictum eſſe acceperit, unde aliquod munus poſtea offert, nam tunc his, aut aliis caſibus exiſtentibus, rationabiliter præſumi poteſt donationem non ſponte factam. Secundum requiritur, ut mutuans ſponte oblatum non tanquam ſibi ratione mutui debitum, ſed tanquã ſponte donatum recipiat. Tertium, quòd talis rei donatæ receptio, nec aliorum ſit ſcandalizatiua, nec ipſius recipientis infamatiua, ita Ioan. à Medi. C. de reb. per

uſu.

uſu. acquiſ.q.5. uerb. Tertia cauſa.ſed in quo caſu teneatur ad reſtitutionem dixi mus ſupra, num. 18.

29 Item in contractu locationis† non po teſt committi uſura: quia illud, quod accipitur pro re locata eſt merces,& non uſura. Et ſi tu diceres, quare eſt merces, & non uſura, ſicut in contractu mutui. Dico, quia ex re locata uſus, & fructus rei differunt ab ipſa re, nec alienatione, aut conſumptione fructus,uel uſus cõſu
30 mit res, ut in mutuo. Præterea † mutuũ multipliciter differt à locatione. Primũ, quia mutuum dicitur contractus gratuitus, unde dicitur: Mutuum date, ſed locatio dicitur contractus iuſtitię,& æquitatis. Mutuum ergo de ſui natura debet eſſe gratuitum, aliàs uenditur charitas, & gratia, quæ in mutuo communicatur. Quæ uenditio nihil aliud eſt,quàm abuſio, & corruptela charitatis: in locato uero non ſic eſt, ut de ſe patet, & ideo etiã in rebus conſiſtentibus in pondere, numero, & menſura locatis, poteſt aliquid recipi ultra ſortem. Secundo differt ratione proprietatis, nam in locato remane proprietas locantis,non autem in mu tuo, cum transferatur in mutuatarium, ita Ioan. Andr. in cap.fin. eod. tit. Tertio differt ratione utilitatis: nam ex locato homo recipit fructum,88.diſt. c.eiiciens, ſed ex pecunia mutuata non. Quod ſi quis obiiciat maiorem fructum quem percipere ex denariis, quàm ex agro, ut docet experientia. Reſpondetur,illud eſſe principaliter ex induſtria hominis, & ingenii, ita comm. Doct. ut refert Mar. Soc.eod.tit.num.69.

31 Rurſum nec in † contractu emptionis uero, quia licet aliquid accedat ultra iuſtum precium, non eſt uſura: quia illud non recipitur ultra ſortem,ſed de ſorte. Et idem dicendum de fructibus perceptis ex re empta. Item nec in commodato, ut colligitur ex his, quæ ſupra diximus, num.11. Præterea alius caſus habetur 14. q. 4. cap. ab illo, ubi Ambroſ.
32 Ab illo exige † uſurã, cui nocere merito deſideras. Cui iure inferũtur arma, huic legitimè inferuntur uſuræ. Quem bello vincere non potes, ab hoc vſuram exige, quæ neſcit crimen occidere. Si autem in tali caſu aboletur, vitium vſuræ eſt, quia hoc non fit ſpe lucri, ſed zelo fidei, & charitatis, ut inimici fidei debilitentur, & etiam,quia bona non ſunt eorum,qui impugnant fidem,ſed iure debentur aliis, quare ex hoc dixerunt aliqui,quòd ab hoſtibus licitè poſſumus accipere vſuram, nam omnia eorum poſſumus licitè auferre, ut habetur 23.q.7.cap.1.& 2. Et quibuſcunque inſidiis poſſumus nocere eis, 23.q.2.cap. Dominus. Hinc ſecundum aliquos,Chriſtianus poteſt accipere à Iudæis, & Sarracenis vſuras, ſicutà cæteris hoſtibus Chriſtianæ fidei, ſed alii, ut nos diximus ſupra tit. de Iudæ.circa finẽ intelligunt dictum Ambr. negatiue. Scilicet ab illo exigere vſuram, cui nocere merito deſideras, quaſi dicat, nulli debes deſiderare nocere,ergo à nullo debes exigere vſuras, vel ut dicit Turrecr. in d. c. Ambroſius dicit ibi vſuram aliquam vrgentem, & immoderatam exactionem, ut tributum,quam hoſti imponere poſſumus, ut affligatur,& opprimatur. Et hoc innuit litera, ubi dicit, qui fuerit uſurarius exactor inimici. Igitur ex his omnibus caſibus ſupra numeratis, & aliis, de quibus in prima parte, lib.2. cap.106. nunquam lucrum, vel aliquid ſupra ſortem recipitur ratione mutui,ſed vel rõne feudi.ca.1.extr.de feu. vel ratione beneficii violenter occupati, cap.1.de vſur. vel ratione dotis, cap. ſalubriter,eod. tit. vel rõe intereſſe,c.conſtitutus,de fideiuſ. uel ratione liberalis donationis, facit tex. 1. q 2.cap.ſicut Epiſcopum vel ratione moræ,vel ratione pœnæ, 10.q.2.cap. in legibus. vel ratione retraditionis rei venditę, glo.in cap.conqueſtus eod. tit. vel ratione dubii,c.nauigati, de vſur. vel quando pecunia locatur ad pompam,vt not.in d. ca.conqueſtus, vel quando accipitur vſura ab inimicis fidei,cap.ab illo,14.q.4.ſecundum aliquos.

34 Tertia. Debitor, qui † accepit pecuniam ſub vſuris,ſi poſtea eandem mutuauit

uit amico ſuo, vt reſtituat ſortem, & vſuras deinde currentes, talis mutuans non eſt vſurarius, & nec peccat, quod intellige ſecundum Ioan. Cald. in cap. nauiganti, extr. de vſur. quando mutuans tunc omnino intendebat ſatisfacere vſurario de illa pecunia, quam ſocio mutuauit, ad hæc 14.q.4.cap. ſi quis oblitus, ibi, aliqua incrementa, quia in hoc caſu nihil ſibi lucri acquirit, ſed tantum damnum euitat. Nec enim cum ſuo damno tenebatur ſocio ſubuenire, 23.q.5.cap. ſi non licet: ſolum ergo damnum euitat, vnde pecunia nihil ſibi germinat, & ideo in eo deficiunt rationes definitionis vſurę, arg. 14.quæſt. 3. cap. pleriqne. vbi vero tunc non intendebat ſatisfacere uſurario, ceſſant prędictæ rationes, & ideo tunc peccat, & tenetur, ſi à ſocio uſuras recepit, ad illam reſtitutionem.

35 Quarta. Mutuaui † pecuniam communitati hoc pacto, quòd durante termino non tenerer ad collectas. Reſp. Spec. in tit. de uſur. uerſ. ſed pone, quòd talis non eſt uſurarius, quia lucrum non capit, ſed damnum euitat. Io. uero Calder. dicit, quòd ſi collectæ imponendæ eſſent ex certo, quòd iſte non excuſaretur: niſi in propatulo eſſet, quòd eſſent iniuſtæ: vt nos diximus in prima par. lib. 2. cap. 104. nu. 10. Si uero dubitatur, an durante debito aliqua ſit imponenda, uel non: tunc uerum eſt dictum Specul. quòd excuſaretur, per cap. nauiganti, ratione dubii. ſed Card. in cap. conſuluit, nu. 1. tenet contrarium, etiam in dubio, quòd etiam in collectis extraordinariis, in quibus eſt uериſimile dubium an imponantur, non ſit excuſatus mutuans à peccato uſuræ, quia tunc dubietas excuſat, quando indifferens eſt ad lucrum, & damnum, ſed hoc certum eſt, quòd non, niſi lucrum contingere poteſt. igitur ſiue quis mutuat ut ſit liberatus à collectis ordinariis, ſiue extraordinariis contractus eſt uſurarius, niſi in propatulo eſſet, quòd eſſent iniuſtæ.

36 Quinta. Iniurias intuli Petro, quamobrē mihi inimicatur, propter quod oportet me ſubire expenſas tot florenorum in menſe in famulis, quos mecum tenere oportet armatos, unde ipſi Petro egenti mutuo centum, cum pacto ut mihi remittat iniuriam, uel ſine pacto, ſed principaliter hac ſpe ductus ut beneuolentia, uel uenia ab eo accepta ceſſent expenſæ prædictæ, non autem ex aliqua charitate, quam ad ipſum habeam nunquid peccem, uel ſim uſurarius. Reſp. quòd iſte non ſit uſurarius: quia licitum eſt alicui ſuam uexationem redimère, ca. dilectus, de ſimon. Et nō obſtat, ſi dicas, quòd iſta damni euitatio cum ſit iuſta, quia dedi cauſam delicto, eſt pecunia æſtimabilis, & per conſequens ſit uſura cum non poſſim redimere uexationem, arg. de ęta. & qual. c. 1. nam negatur, quòd ſit iuſta quia licet peccauerim iniuriando, iſte tamen peccat in uindicando. Nam, ut ait Apoſt. ad Rom. cap. 12. Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit Dominus, & per conſequens cum nihil lucri percipiatur, ſeu paciſcatur, ſeu ſperetur, ſed ſolum dānum, quod me ſubire facis propter timorem uindictę euitetur, non eſt uſura ob illum finem mutuationem facere, arg. eorum quæ notat gloſſa. 14.q.4.cap. quoniam multi, quę dicit, ꝙ uſurę poſſunt peti, ut damnum euitetur. uide quæ diximus in prima par. lib. 2. c. 101. nu. 4. & 5.

37 Sexta. Adeo eſt execranda uſura, † ut nec pro redimenda anima captiui poſſit exerceri, eo. ti. c. quia, & c. qm̄, & c. ſuper eo. Nō enim prætextu pietatis eſt impietas exercenda, & committenda, 1.q. 1.c. non eſt putanda, de conuerſ. Infid. cap. 1. 14.q.5. cap. 2. & c. ne quis. Hinc infertur, quòd non eſt licitum mutuare cum pacto, ut det aliquid pauperibus, arg. tex. in d.c. non eſt putanda, cum uſura ſit omni iure prohibita ut nos diximus in 1. par. lib. 2. cap. 103. ob ſex cauſas, quas ibi nu. 7. aſſignauimus ſi quis tamen uelit uidere xix. rationes, quibus prohibetur uſura uideat Mar. Soc. eod. tit. à nu. 30. uſque 56.

Septima. Ex quo uſura prohibita eſt ueteri & nouo teſtamento, & omni iu-

re,

re,ut nos aliàs diximus,& per Archid.in
38 d.cap.1.de uſur.in 6. Hinc fit,quòd ſit cri
men eccleſiaſticum,de quo plene per Io.
Andr. in d.cap.1.& Io.Mo. qui finaliter
uidentur concludere, quòd etiam de tali
crimine per iudicem ſęcularem poſſit co
gnoſci in his caſib.& primus eſt,quando
ceſſante conſuetudine ut eccleſiaſticus
tantum cognoſcat,quæſtio uſurarum de
duceretur in iudicio,non ut uſura,ſed ut
intereſſe,ſecundum not. per Innoc.in c.
1.eo.tit.& Doct.in cap.conqueſtus,eod.
titu. ita Gulielm. in Clement. 1. eodem
tit. Secundus,quando in foro iudiciali eſ
ſet quæſtio ſuper facto, ſcilicet an uſura
ſit ſoluta,uel non, Ita Do. Ant.in c.cum
ſit,de foro compet. probatur in c.poſt mi
ſerabilem,eod.tit. ſecundum Doct. Et eo
dem modo poterit tunc cognoſcere eccle
ſiaſticus, facit cap.ad noſtram,el.2.de iu-
reiur. Zabar. in d.Clement.1.q 18. ubi
num. 41. ponit exemplum, ut ſi petitur
fructus computari in ſortem, qui dicun
tur fuiſſe centum, alius dicit, quòd quin
quaginta;uel ſi debitor dicit ſe reſtituiſſe
ſortem,creditor negat,uel dicit ſe ſoluiſſe
quinquaginta,& creditor, quòd uiginti,
& tunc de his cognoſcit iudex ſæcularis,
uide etiam Zabar. in cap.cum ſit,de foro
comp.ubi etiam dixit,quare crimen uſu-
rarum eſt eccleſiaſticum. In his etiam ca
ſibus tantum cognoſcit Eccleſiaſticus.
Primus ſi conſuetudo diſponat,ꝙ Eccle-
ſiaſticus tm̄ cognoſcat per not. in c.2. de
except.lib.6. Secundus,quando quæſtio
uſurarum deducitur ut uſura, & in foro
pœnitentiali,quia tunc eccleſiaſticus tan
tum cognoſcit,arg.cap.noua,& cap.om-
nis,de pęnit. Tertius,quando eſſet quæ-
ſtio in iure,an ſit contractus uſuratius,
uel non:& ita Lapus dicit curiam ſerua-
re,ut refert Gemin.in cap. 1. eod. tit. &
ibi Fran. in 6. De hoc etiam uide Bar. in
l.Titia,ff.ſolu.matr. Exemplum poni po-
teſt. Inſtrumentum mutui purum in ſui
forma impugnatur de fraude uſurarum,
ita, quòd actor dicit inſtrumentum uſu
rarium,& reus negat, tunc dicitur quæ-
ſtio uſuraria,& cognoſcit eccleſiaſticus,
& uidetur caſus in cap.illo uos, de pign.
ubi unus dicebat fundum eſſe uenditum,
alter dicebat in ueritate fuiſſe pignus, &
tamen cognouit eccleſiaſticus. Et ad idē
melius,de empt.& uendit.c.ad noſtram.

Octaua. Aſſerere, pertinaciter vſuras
39 non eſſe peccatum† vel vſurarium non
eſſe obligatum reſtitutioni, vel ea facta
non teneri aliter ad pœnitentiam agen-
dam,ſicut in mutuo,commodato, uel de
poſito, gl.in Clem.1.§.ſanè, videtur vel-
le,quòd ſit locus illi literæ, ſcilicet, quòd
uelut hæretici ſunt puniendi cum obliga
tus reſtitutioni ex delicto etiam poſt re-
ſtitutionem teneatur pœnitere, non ta-
men ſi eſt obligatus ex contractu licito,
ut mutui, vel ſimilibus contractibus:
quia in primo caſu offenditur Deus, &
proximus, unde ſatisfacto proximo de-
bet per pœnitentiam ſatisfacere Deo. Sed
obligatus ex contractu licito obligatur
tantum homini, & ideo ſufficit vt illi ſa-
tisfaciat.

Nona. Cum vſurę ſubiaceant reſtitu-
40 tioni,ſi eſt uſura deducta† in pactum,&
ſpecificata, iux.tex.in cap.inter,de exceſ.
præla.petuntur in foro Eccleſiæ per con
dictionem indebiti,uel per officium iudi
cis,eod.tit.cap.Michael,& c.1.lib.6.ſed ſi
eſt mentalis tantum,tunc non poteſt peti
in foro fori, ſed tantum in foro animæ
per uiam ſupplicationis gratioſæ ab hære
dibus defuncti, ſi hæres recepit emolu-
mentum, ſed ſi nihil recepit, ſufficit de
mente corrupta pœnitere,arg.de ſimo.c.
fi. Eſt etiam & aliud augmentum, ſiue ac
ceſſio ad ſortem,quæ non eſt uſura,ut in
caſu ſocietatis,& ibi petitur tanquam in
tereſſe,ut cum quis certat de damno ui-
tando,& hoc debet peti in foro proprio:
quia actor debet ſequi forum rei, & ſic
ſi reus eſt laicus,petitur in foro ſęculari,
arg.de foro compet.cap.ex tenore.

41 Decima. Vſurarii† dicuntur raptores,
14. q.4. cap. ſi quis uſuram conſumpto-
res ſubſtantiarum pauperum,cap.1.eod.
tit.in 6.ubi uocatur uſura uorago. Secta
tores turpis lucri auaritiæ cauſa, 14.q.4.
cap.quoniam. Infideles,cap.quid dicam,
ead.

ead. quæſt. Dicuntur etiam ſerui Io. 18. circa medium. Dicuntur etiam capite di minuti. 11.q.7.§.quia ergo filii diaboli nō naſcendo, ſed imitãdo eius opera, ad hoc 22.q.2.§.item opponitur maledicti, unde Chriſo. dicit, quòd ſuper omnes mercatores uſurarius eſt maledictus, ita Arch. & Io.And.in d.cap.1. eod. tit. in 6. ſunt omnibus odio, & apud omnes nationes habiti uiles, abiecti, & uituperabiles, ita ut omnia bona eorum dicerentur bona diaboli. Abhorrebat quis aſpiciendo eorum domum, aut agrum. Nemo de eorum domo ignem ſumebat. Nemo ab eis oſculum pacis in Eccleſia accipiebat, & de occurſu illorum pueri expaueſcebant, ut dicit Do. Mar. Soc. eo.tit. num. 59. Tandem quibus pęnis afficiantur uideant Doct. in cap. 2. eo.tit. in 6. Zabar. conſ. 25. & quæ nos diximus in 1. par. lib.2.cap. 103.

42 Vndecima. Communitas † dat pecuniam ad vſuram, ſinguli ciues vſurarii di cuntur. Et hoc quo ad eos, quorum authoritate, & conſenſu fit, pro hoc de procur.cap.fi.eod.tit.cap.conqueſtus.7.q.1. cap. ſicut vir, & 24.q.3. cap. ſi habes. Et ſecundum Hoſt. omnes hi, quibus hæc in mente ſua placent, & ratum habent, & conſentiunt, & prohibere poſſunt, & non faciunt, extr.de ſent.excom.c.quãtę. Immo omnes hi, qui præſtiterint authoritatem compellendo, aut præcipiendo communitati fęnerari taliter, quæ aliter hæc non eſſet factura tenetur reſtitue re in ſolidũ, aliàs ſi authoritatem, & con ſenſum præſtiterint, non tamen cõpellendo, aut pręcipiendo, & tunc tenentur ad reſtitutionem quantum ad eos peruenit de uſura, vel quantum releuati ſunt ab expenſis, quas de ſuo feciſſent in ſuſti nendis oneribus communitatis, ita Ray. & Rod. vt refert Aſten. lib. 3. de vſura. art.7.q.3.& 4.

43 Duodecima. Vſurarius † an teneatur reſtituere id quod lucratus eſt ex pecunia vſuraria. Reſp. D.Tho.2.2.q.78.ar.3. & Rich.4.diſt.25.q.5.art.6.quòd rerum quædam ſunt, quarum vſus eſt earum conſumptio, quæ non habent vſufructũ principaliter ſecundum iura. Et ideo ſi tales res ſint per vſuram extortæ, vt denarii, triticum, vinum, & huiuſmodi, non tenetur homo reſtituere niſi tantum receptum: quia ſi quid de tali re acquiritur, ex induſtria eſt, & non ex fructu rei: Niſi forte per receptionem, vel detentionem talis rei debitor ſit damnificatus amittendo aliquid de bonis ſuis, tunc enim tenetur ad recompenſationem no cumenti, vt ſi domum ſuam, uel aliquid huiuſmodi oportuit eum pro pretio viliori diſtrahere, quàm valeret, ut uſuras ſolueret. Quædam uerò ſunt, quarum uſus non eſt earum conſumptio, ſeu diſtractio, & hæ habent uſumfructum, ut domus, ager, & ſimilia, & ideo ſi quis alterius domum, uel agrum per uſuram extorſiſſet, non tantum tenetur reſtituere domum, uel agrum, ſed etiam fructus perceptos ex illis, deductis prius laboribus, & expenſis, quia ſunt fructus rerum, quorum non ipſe, ſed alius erat Dominus, D.Tho. ſequitur Zabar. in d. Clem. unic.eod.tit.q.7. Laur.de Rodul.in eod. tract.q.44.& Aſtenſ.qui ſupra, q.22.uer. utrum uſurarius.

44 Tertiadecima. Qui extorſit † uſuras in alienis partibus, puta in Frãcia, an poſ ſit illas tradere ſuo Diœceſano, & ille eas erogare pauperibus: cum incerti ſint illi, quibus facienda eſt reſtitutio. Reſp. Quo ad primum, præter ea, quæ diximus in 1. par.lib.2. cap.133.nu.10. quòd poteſt illas tradere ſuo diœceſano, ſi per ſe reſtituere non uellet, iux. not.per Archid. in cap.2.de reſt. lib.6. qui quidem diœceſanus debet pauperibus erogare, de Iudęis, cap.cum ſit nimis, de reſt.cap.tua, de uſu. cap.quia in omnibus. Et hoc ideo, ne pecuniam imburſent, uel male erogent ſimplices ſacerdotes, ut dicit Hoſt. in c. cum tu, nu.3.eo.tit. Quis autem ſit iſte diœce ſanus. Dico, quòd Epiſcopus delicti, ubi ſunt extortæ uſuræ, atque etiam ille, de cuius dięceſi eſt ſubditus. Ad ipſum eñ pertinet habere curam ſuorum ſubditorum. Quare ſi ſubditus in aliena diœceſi

rapiendo, uel furando delinquat, ipſe debet eſſe competens iudex in foro animę, ut not. 16. q. 1. cap. 1. & per conſequens ſemper quod agitur de dimiſſione peccati, ut eſt in caſu propoſito Reg. peccatū, de reg. iur. in 6. quia uſurarius tradendo uſuras diœceſano, eum abſoluet. Quibus tamen pauperibus poſſit diœceſanus diſpenſare: dico, quòd pauperibus quibuſcunque: iura nãque, quę tractant de huiuſmodi diſtributione, ſeu reſtitutione, indiſtinctè, & generaliter loquuntur de pauperibus, nõn reſtringendo ſe ad certi loci pauperes, ut patet de uſur. cap. cum tu, de homic. cap. ſicut dignum. 14. q. 5. c. non ſane, de immun. eccl. cap. quia plerique. Igitur generaliter, & diſiunctè de quibuſcunque pauperibus poteſt intelligi, de coniug. lepros. cap. 2. de priui. c. quia circa. Hoc etiam probatur, quia quando iura uoluerunt illicitorum reſtitutionē fieri in certo loco, illum locum expreſſerunt, ut patet de Iudæ. c. ad deliberandū. Ergo ubi non exprimitur, reſtat regula in contrarium. Bene uerum eſt, quòd hæc erogatio potius deberet fieri pauperibus illius loci, in quo eſt damnum, uel cuius habitator erat is, cui facienda eſſet reſtitutio, quàm extraneis, arg. C. de ſerui. l. 2. & fi. & l. præſes: quia uerſimilius eſt, quòd inter illos inueniatur is, cui damnum datū eſt, uel hæres eius, quàm inter alios extraneos, ſecundum Hoſt. in d. c. cum tu, num. 3. ſed dictum Hoſt. eſt de conſilio, quod indicat uerbū potius, & melius. Vnde non excludit, quin aliis poſſit fieri reſtitutio: cum conſilium non obliget. 4. diſt. ca. denique. & 14. q. 1. ca. ult. Ita Feder. de Sen. conſ. 33.

45 An uero Epiſcopus poſſit † concedere, quòd talia conuertantur in reparationē eccleſiæ parochialis, Do. Henr. Boic. in d. cap. cum tu, finaliter concludit, quòd ſic, ſi eccleſia reparatione, uel augmento indigeret neceſſariò, ut quia populus nō poteſt in ea conuenire ad diuina, nec facultates eccleſiæ ad ipſius reparationem ſufficiunt. Aliàs non poterit, quando facultates eccleſiæ ſufficiunt, uel reparatio non eſt neceſſaria, uel nimia fames pro tunc imminet pauperibus. 86. diſt. c. paſce, quia tunc ſi id, quod pauperibus debetur, alteri ſoluatur, onus non remittitur, ſed augetur, cap. eam te, de iureiur. Et qui tenet pauperibus eroganda, rapit aliena, 47. diſt. c. ſicut, 2. facit, cap. non eſt putanda, 1. q. 1. Et nec pietatis prætextu impietas eſt exercenda 30. q. 1. c. noſce. Sed quid ſi uſurarius non eſt ſoluendo, ut quia amiſit vſuras. Dic, ꝙ nihilominus tenetur ſi habet aliunde, & ratio eſt: quia eſt debitor quantitatis in genere, & ſic non liberatur interitu, C. ſi cert. pet. l. incendium, ff. ad l. Falc. l. in ratione. At ſi omnino nihil habet, liberatur uſque quo peruenerit ad pinguiorem fortunã, de ſolut. cap. Odoardus, arg. 26. q. 6. c. ſi quis de corpore, nulla habita ratione ne egeat, ita glo. in d. c. cum tu, de uſur.

Decimaquarta. Vſurario ſufficit in fo-
46 ro conſcientiæ † remiſſio ſibi facta ab his, qui debent rehabere uſuras ſine reali reſtitutione. modo ceſſantibus, metu, dolo, circumuentione, & calliditate, & omni fraude, omnino proprio motu, uel ad preces uſurarii, uel amicorum, uel ad remunerandum ſeruitia recepta pecuniã ſibi debitam, & extortam ſiue per uſurã, ſiue per furtum, uel rapinam, nec reſtitutioni paratam remittant. Ita hanc ſententiam tenet Ioan. Andr. in cap. peccatum, de reg. iur. in 6. Hoc etiam uidetur tenere Archid. de vſur. cap. 2. lib. 6. ſuper uerb. ſatisfactum, ubi dicit, ſatisfactum accipimus, quomodocunque uoluntati creditoris ſatisfaciat. allegat l. ſi rem, §. omnes, uerſ. ſatisfactum, ff. de pign. act. Et idem uidetur tenere Hoſt. in ſum. de uſur. §. qui pœna. fallit in quibuſdam caſibus ſpecialibus, in quibus non ſuffi-
47 cit † rei malę ablatæ remiſſio, de quibus in cap. ſtatutum, ad fin. de reſcrip. in 6. & de ſent. excom. ca. 2. eod. lib. ergo cum ſit ſpeciale in eis, regula remanet in contrarium, quòd ſufficit remiſſio, not. de cler. non reſid. c. unic. lib. 6. Hinc dixit Feder. de Sen. conſ. 18. num. 5. quòd ſi uſurario perſeuerante in contumacia, & in

in crimine, & non diſpoſito ad aliquam reſtitutionem uſurarum, is, qui debet recipere uſuras, motu proprio, uel ad petitionem uſurarii, remittit uſuram ſibi debitam, liberatus eſt uſurarius à reſtitu-
48 tione rei, non autem à peccato, † quod contraxit, uſuras exercendo, uel furando, niſi de illo peccato confiteatur, & pœnitentiam peragat, nam in re male ablata obligatur quis æternæ pœnæ propter peccatum mortale, quod contraxit in auferēdo rem illicitè à proximo, & ad reſtitutionē rei. Duos ergo offendit, Deū, & proximum, & ſic duobus ſatisfacere tenetur, de vſu.ca.cum tu, in fi.de hom.
49 cap. ſicut dignum, §. ex eo. Simile in † eo, qui eſt excommunicatus, qui clericum percuſſit, quia licèt ſatisfaciat ipſo, & Eccleſiæ, & ſit abſolutus, tamen niſi pœniteat de peccato, quo ad Deum non eſt abſolutus, de hoc 4.q.1.in ſumma, de ſen ten. excom. cap. decernimus, lib. 6. Fed. de Sen. conſ. 22. nu. 6. & 144. per totum.
50 Decimaquinta. Licèt uxor, † & familia uſurarii non debeant viuere de illicitè acquiſitis, tamen ſi non habent alia bona licitè acquiſita, vnde commode viuere poſſint, poſſunt ali de illicitè acquiſitis; Nam vxori debentur alimenta ex titulo oneroſo, facit quod not. eod. tit. cap. cum tu, & c. conqueſtus, & cap. ſalubriter. Sic idem eſt dicendum de familia, ſi ſunt perſonæ obligatæ ad obſequium, aliàs debent recedere, arg. 11. q. 3. c. qm̄. de ſen. excō. c. quod in dubiis, & c. inter alia. Et pro hoc, quòd ſi non habent aliūdè, poſſint de male acquiſitis ali, facit, quia ob neceſſitatem famis licet etiam furari cibos, de fur. c. 3. Zab. in Clem. 1.
51 eod. tit. q. 8. Sed nunquid uxor † poſſit reſtituere male ablata viro ipſo viuente, & ignorante. Reſpon. Aſtenſ. eod. tit. 11. art. 7. quòd non: cum non ſit domina rerum. Et nec etiam ipſo ſciente, & contra dicente, & prohibente: ſed ſic uiro ſciente, & non contradicente. Sed circa furtum à viro commiſſum, uxor non tenetur reſtituere illud, niſi quantum ad eam de bonis eius peruenit, vel in quantum bonis eius vſa fuerit.

Decimaſexta. Vnus, & idem actus poteſt eſſe vitioſus reſpectu unius, qui non eſt vitioſus reſpectu alterius. Huiuſmodi
52 eſt contractus † uſurarius, qui quamuis ſit vitioſus reſpectu eius, qui mutuum præſtat, non tamen eſt vitioſus reſpectu eius, qui mutuum recipit, ſicut poteſt poni exemplum in paſſione Chriſti, quæ fuit vitioſa reſpectu Iudæorum, qui eam intulerunt, non autem ex parte Chriſti, qui eā recepit. Immo valde uirtuoſa; igitur recipere ad vſuram ex cauſa rationabili, non eſt peccatum: quia vbi duo mala concurrunt, ſemper eſt eligendum minus malum ab illo, qui neceſſe habet incidere in aliud de duobus. Et ideo pauper debet potius eligere recipere mutuū ad vſuram, quàm mori fame. ita Io. And. in reg. peccatum, nu. 33. de reg. iur. in 6. Et nos diximus par. 1. lib. 2. c. 108. An vero ſit indiſtinctè verum, vt quis poſſit recipere ad vſuram ſine peccato, conſtitue tres concluſiones. Prima eſt, quòd ſi vſurarius non eſt paratus mutuare ſub vſuris, vel non habet alios paratos recipere, debet abſtinere à recipiendo ſub vſuris etiam pro pia cauſa, ut puta pro liberandis Chriſtianis qui eſſent, & detinerentur in Sarracenorum poteſtate, cap. ſuper eo, eod. tit. vbi prætextu boni, mala non ſunt committenda. Secunda concluſio, quòd ſi magna pericula imminerent non recipiendo ad vſuras, vt quia pauperes fame morerentur, & habens ad mutuandum non eſt diſpoſitus ſine fœnore, etiam ſi non habet alios paratos recipere, licet nedum recipere ab eo, ſed etiam ſuadere vt mutuet: quia mutuando euitat maius malum, quod incurrit non mutuando, cum ſit cauſa mortis, & minus malum præeligendū eſt, vt euitetur maius. Tertia concluſio, quòd ſi vſurarius eſt aliàs mutuaturus, & habet paratos recipientes, vt quia publice fœneratur, non ſolum pro opere pio, ſeu uirtuoſo, ſed etiam pro indifferēti licet, ſed pro actu vitioſo, puta vt uiuat luxurioſè, nō, ut refert Innoc. in d.c. ſuper eo. & ibi Zabar.

bar.nu.2.Henr.in cap.quia in omnibus, nu.6.eod.tit.

53 Decimaſeptima. Qui debet † ſoluere centum in Paſcha,cum quibus uolebam ego mercator ire ad nundinas empturus merces, ſi diſtuliſti ſoluere, & ex hoc ſum damnificatus,poſſum petere, quòd ultra ſortem reſtituas dãnum, vt nos diximus in 1.par.lib.2.cap.105.nu.21.& ſeq.& 31.& maxime in contractibus bonæ fidei,quia non petitur tanquàm uſura, ſed ut intereſſe cauſa damni uitandi, non iure actionis, ſed officio iudicis, ut reddatur indẽnis, ff.pro ſoc.l.ſocium.c. peruenit,de fideiuſ.not.12.q.2.c.ſi quis, de clericis,de hoc uide Zabar.in d.c.peruenit, & de intereſſe, in cap. ſacro, de ſent. excom.

54 Decimaoctaua. Mutuum non eſt† dare decem vlnas panni pro decem aliis reddendis ad certum tempus,quamuis talia videantur conſiſtere in menſura. Eſt enim, ſecũdum Monal.in ſumma,potius contractus permutationis,quàm mutui. Vnde nomen menſuræ hic reſtringitur ad modios,& uaſa,quibus menſurari ſolent liquida, & grana. Ita Franc. de plat. in tract.de vſur.nu.3.

55 Decimanona. Iudex ſęcularis† cur patiatur uſurarios uiuere, & non alios fures,& raptores cum uſurarii publici manifeſte ſint mali.Reſp.Alex.de Ales,in 4. ſent.diſt.15.quòd Iudex ſæcularis Rempublicam gerit quo ad temporalia, vnde quamuis vſurarius ſit fur, tamen quia fur eſt domeſticus, & non per uiolentiã furatur,quia etiam ex furto illius prouenit aliqua utilitas ipſi Reipublicæ quantum ad temporalia, ideo permittit illos uiuere,quamuis alios fures puniat.Quare

56 autem iudex † eccleſiaſticus plus ſe intromittit de pęna uſurariorum, quàm aliorum furum. Reſp. idem ubi ſupra, ꝙ iudex eccleſiaſticus, qui ſubtilius inſpicit,quàm ſęcularis,perſequitur uſurarios propter damnum ſpirituale,quod ex uſura accidit, & quia uſurarii fecerunt ſibi officium, & modum uiuendi cum contemptu præcepti diuini, & damno proximi.Aſtenſ.lib.3.de uſu.tit.11.q.12. Hæc circa hanc materiam ſufficiant, pręter ea, quæ diffuſius diximus in 1.par. lib.2.à cap.105.uſque ad 121.

SVMMARIVM.

1 *Iuris patronatus plures definitiones.*
2 *Ex iure patronatus tria patrono cõpetunt:*
3 *Patronus ſi vergit ad inopiam, eſt alendus per eccleſiam.*
4 *Sed quid ſi ſua culpa.*
5 *Eccleſia cogenda eſt per ſuperiorem, ſi non vult alere patronum.*
6 *Ius patronatus duplex.*
7 *Ius patronatus acquiritur fundatione hoſpitalis, & altaris, & nu.ſeq.*
9 *Ius patronatus fundari non poteſt abſque Diœceſani conſenſu.*
10 *Item in donatione à laico alteri laico facta.*
11 *Patronus aliquem inſtituere in eccleſia non poteſt ſine Epiſcopi conſenſu.*
12 *Eccleſia in caſibus quatuor mutari poteſt de loco ad locum.*
13 *Patronus in qua eccleſia habebit ius patronatus, quando mutatio fit, in noua, vel in veteri.*
14 *Conſenſum, qui interponere non vult, poteſt per ſuperiorem cogi.*
15 *Ius patronatus tribus ex cauſis acquiritur.*
16 *Ius patronatus an adaptetur ad cappellas mendicantium.*
17 *Conſtruens, vel fundator quis dicatur.*
18 *Eccleſia vt poſſit conſtrui, dotari, aut fundari, debet aliquid dari ante conſecrationem.*
19 *Ius patronatus an acquiratur readificatione.*
20 *Ius patronatus an poſſit refici per patronũ ſine licentia Epiſcopi.*
21 *Ius patronatus competit vtrique ſexui, etiam mulieri, & infanti, nu. ſeq.*
23 *Ius patronatus competit tam laicis, quàm clericis.*
24 *An competat Iudæo, hæretico, & excommunicato.*
25 *Ius patronatus quatuor modis transfertur ad hæredes, tranſit etiam ad extraneos, num. ſeq.*

Sed

27 *Sed qualiter tranſit, cum ſit ſpirituale, vel ſpirituali annexum.*
28 *Hæredes plures vnius patroni an vnam, vel plures voces habeant.*
29 *ius patronatus non tantum ſucceſſione, ſed etiam titulo pro legato transfertur.*
30 *Ius patronatus transfertur donatione.*
31 *Ius patronatus vendi non poteſt, num. 33. fallit tamen in caſibus, nu. 32.*
34 *Ius patronatus ſi venditur, quando vendi non poteſt, quid fiet de pretio.*
35 *Ius patronatus an poſſit pignori dari.*
36 *Sed an in feudum dari.*
37 *Epilogus omnium.*
38 *Ius patronatus an transferatur in fiſcum per bonorum confiſcationem.*

De iuris patronatus definitione. Cap. XXV.

De materia habetur 16.q.7.c.piæ mentis uſque in finem, vbi vide omnino gloſſam in d. c.piæ mentis, & extr.eod.& in 6.& in Clemen. Verum circa definitionem aliter à Legiſtis, aliter à Canoniſtis definitur ius patronatus. Nam ſecundum iu-
1 riſtas † ius patronatus eſt poteſtas iure ciuili patrono conceſſa in perſonam liberti ad obedientiam ſibi præſtandam propter beneficium manumiſſionis. Sed ſecundum Canoniſtas aliter definitur. Nã Innoc. in rubr. eo. tit. dicit, quòd ius patronatus eſt ius quoddam, quod neque mere temporale eſt, neque mere ſpirituale eſt. Spirituale videtur, quia non poteſt vendi, eod. tit. cap. ad audientiam, Temporale, quia tranſmittitur ad hæredes, 16. q. 7. c.filus, c. conſiderandum. Arch. in d. c.piæ mentis, num. 2. & c.1. num. 1. eod. tit. dicit, ꝙ eſt authoritas, ſiue poteſtas prouidendi eccleſiæ proueniens ex beneficiis ante conſecrationem eccleſiæ collatis. Sed Ioan. Andr. dicit, ꝙ ius patronatus eſt ius honorificum, onerosum, & utile alicui in eccleſia competens ex eo, quod diœceſani conſenſu eccleſiam fundauit, dotauit, vel conſtruxit ipſe, vel is, à quo cauſam habuit, ita hanc definitionem ſequitur Io. de Anan. in rubr. eo. tit. num. 5. & Henr. Boich. in cap. quoniam, num. 1. Et quidem plures colliguntur Deciſiones, quarum

2 Prima eſt. Ex iure patronatus † cõpetit patrono honor, onus, & emolumentum. Hinc in definitione dicitur. Eſt ius honorificum, oneroſum, & vtile. vnde verſus. Patrono debetur honor, onus, & emolumentum. Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus. Honor vero conſiſtit in præſentatione, & reuerentia. Repræſentat enim ad præbendas, & ad eccleſias non collegiatas, extr. eod. per totum. In collegiatis autem non requiritur conſenſus eius pro electione facienda, ſed bene electus ei præſentatur, & conſenſus poſtulatur, extr. eod. c. nobis. Quæ tamen ſint ſigna ad cognoſcendam eccleſiam collegiatam, vide per Innoc. in cap. poſtulaſti, eo. tit. Honor etiam conſiſtit, quia ſedet iuxta prælatum, in proceſſione præ aliis honoratur, nam quaſi principalis primus incedit, honorificentius ſuſcipitur, & ſtudioſius ei ſeruitur, ſecundum Goffr. & Arch. in c. frigentius, & Turrecr. in cap. piæ mentis, 16. q. 7. Rurſum ex iure patronatus proueniunt onera, quia præcipuus defenſor eccleſiæ eſt, vnde tenetur eccleſiam ab omnibus oppreſſionibus, & impugnationibus defendere, vnde & aduocatus eius, & defenſor dici poteſt, & de rebus eccleſiæ ſollicitudinem gerere, ne fraudentur, 16. q. 1. cap. conſtitutum, & q. 7. cap. filiis.
3 Item † eſt vtile, quoniam ſi vergat ad inopiam, debet ali de bonis eccleſiæ, d. cap. filiis, & cap. quicunque: non tamen ſecundum voluntatem ipſius patroni, ſed cum debita ratione, ne egeat. Credo tamen dicit Hugo, quòd perſona, & qualitas, & eccleſiæ facultas ſunt hic conſideranda: quia aliter eſt prouidendum nobili, uel infirmo, & aliter ignobili, & ſano. Si enim eccleſia tenetur ſubuenire omnibus indigentibus, præcipue tamen ſuis benefactoribus, & inter eos præcipue patronis, arg. diſt. 86. c. non ſatis, quem te-

netur

netur pinguius alere, quàm alios pauperes, & pinguius illum qui fuit diues, quàm illum, qui fuit pauper, facit cap. ne cogantur, diſt. 41.

4 Secunda. † Patronus, qui ſua culpa ad inopiam deuenit, eſt de bonis eccleſiæ alendus, ita Hugo dicit in c. quicunque, 16. q. 7. per tex. in cap. non ſatis, diſt. 86. & hoc rationabiliter eſt inſtitutum. Primo ad uitandum vitium ingratitudinis, vnde Eccleſiaſt. 29. Gratiam benefactoris ne obliuiſcaris. Secundo, quia qui eccleſiam ditauit ad pauperes ſuſtētandos, factus pauper de bonis eccleſiæ quę ſunt bona pauperum ſuſtentari debet. Tertio, ut per hoc diuites, ad dotandum eccleſias, & ad largiendum eccleſiis munifici, & promptiores reddantur, ita Card. in d. cap. quicunque. An autem poſſit uēdere ius alimentandi, quod habet ex diſpoſitione iuris, uel honorem, qui debetur perſonæ ſuæ, dicit Abb. in cap. præterea, num. fi. quòd non: quia licèt iſta ſint temporalia, tamen non poſſunt uendi: quia inhærent perſonæ ipſius patroni, quia non poteſt quis ali, vel honorari per alium, arg. in cap. fin. de offic. deleg. Sunt enim hęc iura annexa iuri patronatus, ut non poſſint ab eo abdicari.

5 Tertia. † Si eccleſia non vult patrono ſubuenire cum poſſit, poteſt cogi per ſuperiorem, ita dicit Io. Andr. in c. nobis, ver. vergat, eod. tit. An autem debeat habere alimenta in Eccleſia, uel in domo ſua. Spec. in tit. qui fil. ſint legit. §. 1. verſ. ſed pone, dicit, quòd extra domum debet habere. Idem dicunt in uxore, quòd ſi relinquantur alimēta uxori, quod debet habere etiam extra domum, ut dicit Bar. in l. 4. §. fin. ff. de alim. leg. Si uero eccleſia non habet niſi tantum pro ſe, tunc non tenetur, facit cap. præſenti, de offic. ord. lib. 6. Tu ēt adde gl. in d. c. quicunque, igitur in alimentis præſtandis ab eccleſia patrono hæc ſunt conſideranda: nā primo ſunt detrahendæ expenſæ neceſſariæ, videlicet ſubueniendum eſt ſeruitoribus, & cultui diuino pro reparatione ipſius eccleſiæ. Et de his, quæ ſuperſunt ſubueniendum eſt patrono. Sicut in ſimili ſeruatur in liberto, qui debet alere patronū egentem, ut in l. ſi quis à liberis, §. alimenta, ff. de lib. agnoſc. Ad hoc tex. cum bona glo. in cap. quicunque, 16. q. 7. Et ſi dices, quale priuilegium eſt iſtud, cum eccleſia de ſuperfluis teneatur ſubuenire omnibus egenis. c. quoniam, 16. q. 1. nam reſp. quòd abundantius, & melius debet prouidere patrono, quam aliis pauperibus. Item pauperes non habent actionem cō tra eccleſiam, ut not. in cap. ſicut hi, 47. diſt. & cap. exigunt, 1. q. 7. ſed patronus habet actionem per hæc iura Canonica.

6 Quarta. † Circa illud in definitione poſitum. In eccleſia, collige duplex ius patronatus, quę inter ſe differunt, nam aliud eſt ius patronatus, quod habet quis in libertis, de quibus habetur 12. q. 2. c. libertus, aliud aduocatorum, qui dicuntur patroni in cauſis clientulorum, ut 15. q. 2. cap. 1. l. in uelamenio, C. de poſtulat. & l. in honorariis, ff. de muner. & honor.

7 Quinta. † Ius patronatus non ſolum acquiritur fundatione eccleſię, ſed etiam hoſpitalis. Qui enim fundat hoſpitale, ita acquirit ius patronatus, ſicut fundator eccleſiæ, cap. inter dilectos, de donat. quod intellige, ſi eſt hoſpitale religioſum: quia bene eſt patronus proprie, & ibi Epiſcopus inſtituit, ſecus ſi eſt hoſpitale priuatum: quia nō efficitur proprie patronus, ſed Dominus regens ipſum authoritate propria, nęc ab eo Epiſcopus exigit iura epiſcopalia. Abb. pulchre in diſput. incip. Sempronius, 15. col. verſ. cum deſcendendo, Fel. in c. de quarta, num. 3. verſ. quinto, de præſcript.

8 Sexta. † Sicut acquiritur ius patronatus per fundationem, uel dotationem eccleſiæ, ita per fundationem, uel dotationem altaris: quia idem iuris eſt de eccleſia, & altari, cum etiam nomine altaris eccleſia intelligatur, 1. q. 3. cap. quęſitum, de conſecr. diſt. 1. cap. ſi motum. & quod etiam ſi datur eccleſiæ dos poſt eius conſecrationem, poſſit dans fieri patronus, not. Arch. 16. q. 7. cap. filiis. Innoc. eod. ti.

in rubr. & Ioan. And. in cap. 1. præſuppo nendo, quòd de conſenſu diœceſani hoc fiat. Zabar. conſ. 82. Turrecr. in cap. monaſterium, 16. q. 7. & ibi Archid. ubi exponit oratorium cappellam pro commodo priuatæ perſonæ fundatam. Hoc etiam notant Doct. in ca. nobis, tit. noſtro, Cald. conſ. 20.

9 Septima. † Ex verbo illo, diœceſani cō ſenſu. Collige hanc deciſionem, quòd ius patronatus non poteſt fundari ſine conſenſu Epiſcopi, c. nemo, de conſecr. diſt. 1. ſiue patronus ſit clericus, ſiue laicus, qui uult illud fundare, 16. q. 7. cap. pię mentis, & c. Frigentius, & melius in c. conſiderandum, & tit. noſtro, cap. nobis. Et ratio eſt: quia eius eſt examinare locum erectionis, & eccleſiæ dotem, & diſponere qualiter ſit regenda, uel gubernanda, in authen. de Monach. §. illud, col. 1. de conſecr. diſt. 1. cap. nemo, & c. nullus, de iure patron. & not. quòd vbi requiritur in actu conſenſus per modum authoritatis, ſufficit, quòd ſuperueniat ex poſt facto, not. in cap. cum conſuetudinis, de conſuet. & in cap. cura, eod. tit.

10 Octaua. † Non ſolum conſenſus Epiſcopi requiritur in fundatione iuris patronatus, ſed etiam in donatione, ut quia patronus laicus vult donare alteri laico, ſecus autem ſi donaret eccleſiæ, vel clericis, quia tunc donatio valet etiam ſine authoritate Epiſcopi, ita gloſ. fin. in cap. illud, tit. noſtro, & ratio eſt: quia cum donatur eccleſiæ, conditio eius fit melior, ſed quando donatur laico, poſſet eius cō ditio fieri deterior, ſi vellet donare uni malo homini, vide cap. 1. tit. noſtro, in 6. vbi Archid. & Ioan. de Anan. in d. cap. illud, num. 7. vide etiam Franc. in d. c. 1. num. 2. vlt. notab. ubi colligit, quòd licet ius patronatus ſit ſpiritualiter annexum, de iudic. c. quanto, tamen poteſt donari ſingulariter, & de per ſe, vt d. c. 1. & cap. illud, etiam ſine aliqua vniuerſitate, uel plene, puta ſine caſtro, villa, vel fundo, ita determinat Rota per text. in d. cap. 1. in deciſ. 404. quæ incipit. Item fuit dubitatum, intelligendo de conceſſione facta loco religioſo, vel clerico pro eccleſia, ſecus ſi laico, vel clerico nomine proprio, quia tunc de per ſe donari non poſſet ſine conſenſu Epiſcopi, ut per glo. in d. c. illud, & per Innoc. in cap. cum ſecundum, in fine, tit. noſtro.

11 Nona. † Authoritas etiam Epiſcopi neceſſaria eſt, quando patronus vellet aliquem ponere in eccleſia, ſicut nec etiam Epiſcopus poſſet aliquem ponere in eccleſia ſine authoritate patroni. Hinc ſequitur, quòd patronus non conſequitur in eccleſia niſi ius præſentandi, non autem ius inſtituendi, uel adminiſtrandi bona, not. in cap. præterea, tit. noſtro, an autem fieri poſſet per conſuetudinem, quòd collatio ſpectet ad laicum, Ioan. Andr. in d. c. præterea, & in cap. 2. de præbend. in 6. dicit, quòd ſi Papa ſcit, & tolerat, quòd poteſt, & illud operatur magis tolerantia Papæ, quàm conſuetudo.

12 Decima. † Neceſſaria eſt etiam authoritas Epiſcopi, quando eccleſia mutatur de loco ad locum ſuadente neceſſitate, dum tamen diuinum officium non deſeratur, cap. ſi quis, 16. q. 7. Et hæc eſt una de quatuor cauſis, quibus eccleſia mutatur de loco ad locum, alię tres ponuntur in cap. tribus, de conſec. diſt. 1. in quibus poſſunt transferri eccleſiæ, vel reliquiæ de loco ad locum. An autem tunc remaneat locus profanus, ſi res ſacra, puta reliquiæ, tollantur de loco. Dic, quòd ſic. Et ſic nota argumentū, ſecundum Vinc. per hoc, quod dicitur de reliquiis, in c. 2. tit. noſtro, quòd Epiſcopus poteſt exſacrare locum ſacrum. i. facere non ſacrum: quia quando res ſacra tollitur de loco, remanet locus profanus. ita Ioan. Andr. in d. cap. 2.

13 Vndecima. Quando eccleſia † transfertur in alium locum conſenſu Epiſcopi: tunc patronus habebit ius patronatus in veteri, & non in noua, ſi patronus erat in priori eccleſia ratione conſtructionis, uel territorii: niſi poſtquam fuit patronus, in prima aliquid fecerit per quod acquiſiuiſſet ius in noua, eam conſtruendo, vel dotando. Si verò fuiſſet patronus

ratione

ratione dotationis, quia diuitiæ nouam ſequuntur eccleſiam, habet ius patronatus in utraque. ita Turrecrem. in c. monaſterium, 16. q. 7.

14 Duodecima. † Si ille, qui debet interponere conſenſum, non vult, tunc poteſt cogi per ſuperiorem, facit tex. in l. fi. §. neceſſitatem, C. de bon. quæ lib. & l. dotem, ff. ſolut. matr. Ex cauſa tamen rationabili conſentire non tenetur, ut probat text. in cap. nullus, 16. q. 7. Quæ autē ſit illa, iudicabitur arbitrio boni viri, ſimile habetur in cap. conſuluit, de offic. deleg. Superior verò quis ſit. Dic, quòd eſt ſummus Pontifex: nam debet patronus denunciare Papę. Quod ſi valde diſtat, poteſt adiri Archiepiſcopus, non ut ipſe conſentiat loco Epiſcopi, ſed ut Epiſcopum cogat ad conſentiendum. Ita Ioan. Andr. prout refert Ioan. de Anan. in cap. nullus, de iure patr.

Decimatertia. Circa uerba illa, fundauit, dotauit, uel conſtruxit. nota, † quòd

15 tribus ex cauſis ius patronatus acquiritur, primo ex eccleſiæ conſtructione, vt qui ædificat de conſenſu Epiſcopi. Secundo fundi collatione ad eccleſiam ædificādam, ut ſi do ſolum, ut ædifices eccleſiā, 18. q. 2. c. Abbatem, el 2. Tertio ex eccleſię dotatione, inde verſus: Patronum faciunt dos, ędificatio, fundus. ita Anan. in rubr. Henr. in cap. nobis, num. 1. Turrecrem. in cap. piæ mentis, numero 4. 16. quæſt. 7.

16 Decimaquarta. † Licèt ſecundū Do. Petrum de Anch. ſi nobilis fecit cappellam in Sancto Dominico, uel in eccleſia mendicantium, non acquirat ius patronatus: quia iura loquentia de iure patronatus, non adaptantur ad cappellas mendicantium, ergo nec eius diſpoſitio, ut dixit Anan. in ca. in ſingulis, de ſta. monac. nam ibi non cadit dos, ſed mendicitas: tamen per text. in c. nobis, tit. noſtro, hoc dictum eſt dubium, quia conſtructione acquiritur ius patronatus. & in fine loquitur de cappella.

17 Decimaquinta. † Cōſtruens, uel fundator is dicitur, ſecundum Arch. in d. c. piæ: qui à principio, & de nouo in loco aliquo eccleſiam ædificauit cum conſenſu Epiſcopi loci Diœceſani, aliter eccleſia ædificari non poteſt, extr. de iure patr. cap. nobis, 1. reſponſo. cum ſimilibus. Si verò fundator poteſt, & vult ſolus ædificare, & dotare, diœceſanus alium non admittet, ut euitetur diſſenſio. Turrecr. in d. c. piæ, num. 5. Item ſi eccleſia ab uniuerſitate conſtruitur, vel dotatur, non ſinguli, ſed corpus habēt ius patronatus, 12. q. 2. cap. qui manumittitur. Io. Andr. in cap. 1. eod. tit. lib. 6. num. 4. Item in ipſa fundatione poteſt patronus laicus de conſenſu Epiſcopi certum cenſum retinere, extr. eo. c. præterea. 2. ſed ultra nihil debet exigere, nec in aliquo grauis eſſe, & ſi contrauenia, per cenſuram eccleſiaſticam ſatisfacere compelletur, cap. in ſingulis, §. fin. de ſtat. monach. Turrecr. in d. c. pię mentis, nu. 8. in fine.

18 Decimaſexta. † Vt poſſit eccleſia conſtrui, uel ædificari, aut dotari, debet dari aliquid ante conſecrationem, quod ſufficiat ad luminaria, & clericorum ſtipendia, ut de conſecr. diſt. 1. cap. nemo. Aliâs ſi non daret ſufficientem dotem, non eſſet patronus, ſi autem ſunt plures, ſufficit, quòd dent partem, dummodo illæ partes faciant unam dotem ſufficientem, uide glo. in cap. quandocunque, 16. q. 7. & glo. 63. diſt. in ſumma. Anan. in cap. 1. nu. 8. eod. tit.

Decimaſeptima. Non ſolum fundatione, & conſtructione eccleſiæ acquiri-

19 tur ius patronatus, ſed † etiam reædificatione, quando eccleſia eſt omnino funditus deſtructa, & aliquis reædificat eccleſiam de conſenſu Epiſcopi, nam tunc perinde eſt, ac ſi eccleſiam ab initio conſtruxiſſet, cap. conſuluit, de Iudæ. Vbi habes, quòd fauorabilius eſt reędificare deſtructum, quàm de nouo conſtructum. & eſt caſus ſecundum Hoſt. in cap. quoniam, tit. noſtro, in Auth. ut nullus fabr. orat. do. l. 1. §. 1. coll. 6. Quo caſu patronus, qui per primam fundationem eccleſiæ ius patronatus acquiſiuit, per deſtructionem ipſius eccleſiæ radicitus, omni-

no ipſum ius amittit, ut not. Ber. in d.c. quoniam, in fi. æquum tamen eſt, quòd antequam Epiſcopus extraneo de conſenſu ſuo ædificare volenti conſentiat, antiquum patronum ſuper hoc moneat, & ipſum cuilibet extraneo præferat, arg. de his, quæ fiunt à prælat. c. cum Apoſtolica, de loca. & conduc. cap. potuit. Quando uerò eccleſia non eſſet omnino funditus deſtructa, & tunc non acquiritur ius patronatus, arg. ff. ne quid. in loc. publ. fi. l. prętor, §. uicinales. Quod idē dicimus, quando reædificaretur eccleſia ſine conſenſu Epiſcopi, ut eſt expreſſum in auth.
20 ut null. fabr. orat. do. An † autem poſſit refici ius patronatus ſine licentia Epiſcopi per patronum, quando eccleſia eſt deſtructa, gloſ. 1. in cap. 3. de iure patr. dicit, quòd ſic, & ibi Scribentes. Fel. in c. cum acceſſiſſent, in glo. fin. num. 33. de conſt. ubi ponit regulam, quòd actus, qui non poteſt fieri à principio ſine licentia ſuperioris, poteſt tamen refici, ſi erat deſtructus abſque illius authoritate. Hinc Iudæi, qui non poſſunt nouas Sinagogas facere, poſſunt tamen veteres, uel ruentes reficere, & prohibiti ædificare caſtra, nō prohibentur reficere, ſecundum Bald. in l. 1. §. ædificare, in verb. reficere, ff. de mort. infer. Fel. ubi ſupra. Sic religioſus prohibitus nō imprimere librum abſque licentia Capituli, illa habita, poteſt illum reficere, addendo, uel minuendo. Hęc autem, & ſimilia intellige ut habeant locum, quando ædificatum non eſſet omnino penitus deſtructum, ita Hoſt. in ſum. de eccl. ædif. in fi. Ex quo infert, quòd in ædificanda eccleſia diruta requiritur licentia Epiſcopi, ſecus in ædificanda non diruta.

Decimaoctaua. Circa illud verbum in definitione poſitum. Ipſe pone, hanc
21 deciſionem, quòd † ius patronatus poteſt competere vtrique ſexui, & ita mulier eſt capax iuris patronatus: quia maſculinum comprehendit fęmininum, de quo 17. q. 4. c. ſi quis ſuadente, ita Io. An. in cap. generale, de elect. in 6. Et hoc puto veriſſimum, & probatur aperte per text. in cap. fi. de conc. præben. Calder. de iure patr. conſ. 1. Anan. in cap. nobis, num. 3. tit. noſtro.

22 Decimanona. † Infanti pariter poteſt competere ius patronatus, & in eo ſuccedere poteſt, vel aliàs ſibi acquiritur, ſicut maioribus, & per tutorem poteſt fieri nomine ſuo pręſentatio, 20. q. 2. cap. puella, & quod not. de regu. cap. 2. Quod ſi præſentatio non fiat, nihilominus remanet ſibi in aliis vacationibus, quod ſibi primo competebat, ar. no. de iur. patr. c. 3. & per Innoc. de elect. cap. querelam, & de reſtit. ſpolia. cap. in literis, Calder. tit. noſtro conſ. 8.

23 Vigeſima. † Ius patronatus competit tā laicis, quàm clericis: verum laicis procedit in Eccleſiis ex quadam tolerantia, & gratia ſpeciali contra iuris regulas: quia laici iura ſpiritualia, uel eis annexa poſſidere non poſſunt, cap. decernimus, de iudic. & quia Eccleſiæ cum ſuis dotibus ſunt ſub poteſtate, & ordinatione Epiſcopi, 10. q. 1. cap. nouerint, & cap. decretum, & ex his infertur, quòd quando Eccleſiæ ceperunt ędificari, nullum ius patronatus competebat, fuit autem poſtea inductum, ad hoc ut laici inducerentur ad Eccleſias ędificandas, & dotandas. De quo etiam per glo. & Archid. 16. q. 7. cap. pię mentis.

24 Vigeſimaprima. † Quamuis ius patronatus competat utrique ſexui, non tamē competit Iudęo: Vnde Iudęus ędificādo Eccleſiam, nō acquirit ius patronatus, d. cap. pię mentis, & cap. quicunque fidelium. & ratio eſt: ut dicit Ioan. And. in c. Ea, quę, de reg. iur. quòd Iudæus non aquirit cognationem ſpiritualem. De hęretico idē, quòd non acquirat ius patronatus. Differt tamen à Iudæo, quia ſi Iudæus leuat puerum de fonte, quęrit ſibi cognationem ſpiritualem, verum non acquirit ius patronatus, quia cum bona ſua ſint ipſo iure confiſcata, de hęret. cap. cum ſecundum, li. 6. ergo de ſuo non poteſt dare fundum, dotem, uel ędificium, facit de cap. monach. cap. 2. §. fi. Item dato, quòd patronus eſſet, illud confiſcatū

eſſet

eſſet, facit quod not. 1.q.7. c. maximum. An autem ius patronatus tranſeat ad fiſcum, glo. in c. filiis, & nepotibus, 16.q.7. dicit, quòd non: ſed tu dic, quòd tranſit ad fiſcum eccleſiaſticum confiſcatis bonis alicuius. De excommunicato, dicit Ioan. And. quòd male facit Epiſcopus illum admittendo, tamen ſi dat licentiam ut ędificet, ędificando patronus erit, cum religionē profiteatur, & matrimonium cōtrahat, & alia faciat, quę notat Io. And. in reg. Dolo facit, de reg. iur. in 6. Non tamen habebit exercitium, & fructus iuris patronatus, donec fuerit abſolutus, ita Anan. nu.4. & Henr. nu.2. & 3. in cap. nobis, tit. noſtro.

25 Vigeſimaſecunda.† Circa illud vel is, à quo cauſam habuit. Collige modos, quibus ius patronatus ad alios transfertur qui ſunt quatuor, uidelicet per ſucceſſionem, donationem, & permutationem, & uenditionem, unde uerſus. Ius patronatus tranſire facit nouus hæres, Res permutata, donatio, uenditioque: unde circa ſucceſſionem nota, quòd ius patronatus transfertur ad omnes hęredes, ſiue ſint ſanguinis, ſiue extranei, gloſ. 16.q.7. cap. conſiderandum, Iaſon in l.1.nu.71. ff. de leg. 1. & eſt communis, Abbas in c.1. de iure pat. Card. conſ. 122. Decius conſ. 149. col. 1. & ad quemlibet hęredem tranſit in ſolidū, etiam ſi in inęqualibus partibus ſint hæredes: quia indiuiſibile eſt, extra, eod. cap. 2. uide Fed. de Sen. conſ. 225.

26 Vigeſimatertia. † Ius patronatus, ita demum ad hęredes ſanguinis tranſit, cū in bonis ſint hęredes, quia ius patronatus tranſit cum uniuerſitate hęreditatis, extr. eod. cap. cum ſecundum, in gloſſa 1. Hinc fit, quòd ius patronatus eccleſiaſticum quod ita fuit inſtitutum ut Titio, & eius liberis competat, non tranſit in patroni filium, qui eius hęres non eſt, aut hæreditatem patris repudiauit. Abb. in d.cap.1. Card. dicto conſ. Abb. conſ. 54. lib. 1. Quorum ſententia communis eſt contra glo. in d. c. conſiderandum. Secundo infertur extraneo uniuerſali hęrede inſtituto ius patronatus ad eum pertinere, & non ad filium etiam in re certa inſtitutum, Abb. in d. cap. 1. Franc. in cap. 1. de teſta. in 6. ſuper gloſſam inſtituit.

27 Vigeſimaquarta. Ius patronatus† licet ſit ſpirituale, aut ſpirituali annexum, tamen tranſit ad hęredes, & ſi ſpiritualia non tranſeant, ut 8.q.1. cap. apoſtolica: & ratio eſt, quia ius patronatus eſt ſpirituale non purum, ſed miſtum, quia pendet ex prouidentia rerum temporalium. Nā ſi merum eſſet, laicis concedi non poſſet. Tum etiam, quia vt ad hęredes tranſeat, hoc non conuenit de iure communi, ſed de ſola gratia, ut omnes inuitarentur ad bonum, & promptiores eſſent ad benefaciendum, ita Turrecr. in d. cap. pię, nu.9.

28 Vigeſimaquinta. Plures hæredes unius ex duobus patronis habent unicam uocem in præſentatione Rectoris, & habentur loco unius: & ſic in iure patronatus uidetur fieri ſucceſſio in ſtirpes, & nō per capita, ita not. in Clem. plures, de iure patr. ubi etiam notant Doct. & Imola, quòd inter patronos poteſt conueniri de præſentatione facienda alternis uicibus: & ut facilius prouideatur Eccleſiis, & ut vitetur diſcordia, quę aliàs poſſet interuenire.

29 Vigeſimaſexta. Ius patronatus poteſt non ſolum ſucceſſione, ſed etiam titulo pro legato transferri: Ratio autem quare ius patronatus poſſit legari, eſt, quia poteſt donari, cap. illud, tit. noſtro. Et legatum eſt donatio, l. legatum, ff. de leg. 2. ergo, & c. Debet tamen interuenire conſenſus Epiſcopi, ſiue ante, ſiue poſt, ſecundum Ioan. And. in cap. cum ſęculum, eo. tit. licet Dominus Federicus conſ. 225. Quod incipit. Si opinio, teneat, quòd etiā ſine Epiſcopo poſſit legari: Et ratio eſt: quia ius patronatus quęritur ſucceſſione, & nō dicitur de generali, nec particulari, ergo legari poterit, quia legatarius dicitur ſucceſſor, vt in l. ſi rem legatam, ff. de excep. Et non obſtat, quòd non poſſet donari ſine conſenſu: quia aliud eſt in donatione, & aliud in legato quia legatum eſt fauorabilius quam donatio, cap. cum dilectus, de donat. Et nihil eſt, quòd ma-

gis debeatur hominibus, quàm vt ſupremę uoluntatis liber ſit ſtilus. Et hanc opinionem tenet Petr. de Anch. & Bal. & ſequitur Ananias in d. cap. cum ſęculum.

30 Vigeſimaſeptima. † Donatione transfertur ius patronatus, An vero requiratur Epiſcopi conſenſus. Dic, quòd ſic, ſi datur laico, eo. tit. c. præterea, & maxime quãdo dubitatur ne fiat in fraudem, & transfertur in potentiorem, vt innuitur ibi, ſi vero donetur clerico, aut loco religioſo, & tunc non requiritur conſenſus Epiſcopi, eod. tit. cap. ex inſinuatione, & illud, & diuerſitatis ratio eſt: quia ex donatione facta laico, Eccleſiæ conditio deterioratur, cum ſoleant laici Eccleſiæ eſſe nimium infeſti, 2. q. 7. cap. laicos, & cap. laici. Sed ſi ſit locò religioſo, fit Eccleſiæ melioratio, cum eripiatur à manibus laicorum, arg. c. cũ apoſtolica de his, quę ſi. à præl. item ſi clerici excedunt metam, facilius poſſunt compelli, quàm patroni laici. diſt. 69. cap. iudicatum. Item propter timorem fraudis, vel fictæ venditionis, arg. de diuor. ca. quanto, in fine, de quibus debet inquirere Epiſcopus, quia ſi inuenerit, denegare debet aſſenſum, arg. cap. prouida, de elect. in 6. poteſt etiam ius patronatus permutari cum alio ſpirituali. 16. q. 7. cap. nemini, & cap. ad quæſtiones, & cap. fi. de rerum permut.

31 Vigeſimaoctaua. † Licet ius patronatus vendi non poſſit, vt not. in c. de iure, extr. eod. cum ſit annexum ſpirituali. vnde ſicut iura mere ſpiritualia vendi non poſſunt abſque vitio ſimoniæ, ita neque iura ſpiritualitati annexa, vt not. in cap. veniens, el 1. de teſti. quia ratione connexitatis idem iudicatur de eo, quod de ſpiritualibus, tex. in cap. quanto, de iudi. vbi ius patronatus per iudicem laicum diffiniri non poteſt. Tum etiam, quia quamuis ius patronatus quo ad quędam participet de tẽporalitate, tñ à digniori naturã aſſumit, ſ. à ſpũalitate, de qua magis parti-
32 cipat. d. cap. quanto tamen tranſit † cum uniuerſitate, ſi vniuerſitas eſt realis, & talis, quæ ſine expreſſione verborum vniuerſalium, ſeu generalium continet, & importat uniuerſitatem, & etiam illud ius ſpirituale, vel quaſi, ſiue illa iura ſpiritualia, vel quaſi, ſicut eſt villa, vel caſtrũ, quod in ſe continet non ſolum ius patronatus, vt in c. ex litteris, extr. eo. ſed ẽt honorem, diſtrictũ & iuriſdictionẽ, ut ff. de verb. ſig. l. pupillus, §. territorium, & tali caſu nõ eſt neceſſaria authoritas Epĩ d. c. ex litteris, & c. cum ſęculũ. Aduertat tamen, quòd uendendo non exprimat ius patronatus, (verbi gratia) vendo villam cum iure patronatus in ea exiſtente, quia talis uenditio reſpectu iuris patronatus non ualeret Abb. in cap. illud, nu. 4. extr. eod. plenè per Gem. in c. uni. eo. tit. in 6. Rurſum ſi ſit aliud ius uniuerſale, quod multa in ſe contineat, ut eſt hæreditas: nam cum illa tranſit ius patronatus, arg. ff. de petit. hęre. l. Item uidendum, §. fi. cum duabus leg. ſeq. ſecundum Innoc. Hoſt. & Abb. in d. cap. ex litteris.

33 Vigeſimanona. † Ius patronatus in his caſibus uendi non poteſt. Primus, quando uenditur cum uniuerſitate tali, quæ eſt uerbalis, & talis, quæ ſine expreſſione verborum uniuerſalium, uel generalium uniuerſitatem aliquam non continet, nec importat, ut ſi quis obliget, uel uendat omnia iura, quæ habet in uilla, cum non ſit ſua, ſed infra limites territorii uillę, habet tantum certos fundos, uel certa iura, & inter alios ius patronatus, nam tunc non tranſit ius patronatus. Vnde tali caſu, quando dicitur uendo tibi omnia iura, quæ habeo in tali uilla, hęc uniuerſalis reſoluenda eſt in ſingularẽ. Hoc eſt uendo tibi hoc, & illud, & ſic de ſingulis, quæ ibi habeo. Secundus, ſi uendit aliquis fundum, ubi habeat Eccleſiam, non intelligitur Eccleſia tranſire in uenditionem, l. ſi mercedem, §. ſi cum fundum, ff. de act. emp. Item ſi quis uendat palatium ſuum, ubi habeat cappellam, quæ forte multa priuilegia habet, & multos reditus, non intelligitur cappella tranſire in vẽditionem, quia licet ad cappellã non ſit iter niſi per palatium, tamen cum poſſit bene teneri etiam ſi non uadat ad Eccleſiam, dicit Inn. in d. c. ex litteris, quòd ius

patro-

patronatus non tranſit, quia poteſt habere ius præſentandi. Tertius, quando fieret contractus in ſpecie ſuper iure patronatus, quia talis contractus non ualeret, cap. de iure, extr. eo. Quod procedit etiã ſi interueniret conſenſus Epiſcopi. Hoſt. in cap. præterea, eod. tit. fallit tamen hoc quod diximus de uenditione, in permutatione, quæ fieri poteſt cum alio ſpiritua li. 16. q. 7. c. nemini.

34 Trigeſima. † Ius patronatus quando uendi non poteſt, ſi tamen de facto uenditur, pretium non debet remanere pœnes uenditorem: quia quis non debet locupletari cum aliena iactura, l. nam & natura, ff. de cond. & demonſtr. ſed debet applicari illi Eccleſiæ ubi fundatum eſt ius patronatus, ita Io. And. in d. c. de iure, per not. in cap. ad hęc de ſimo. & 17. q. 4. c. ſi quis in atrio, & uendens priuati debet iure patronatus, qui præſumpſit id uẽdere, ita Abb. in c. quia clerici, nu. 8. ext. eo.

35 Trigeſimaprima. † Ius patronatus an poſſit pignori dari, ſunt plures opiniones uerior tamen eſt opinio, quòd nec ſimpliciter, nec cum uniuerſitáte poſſit pignori obligari: Turrecr. in cap. pię mentis, nu. 11. 16. q. 7.

36 Trigeſimaſecunda. Ius patronatus ut per ſe uendi non poteſt, ita nec in feudũ dari, ut dicit S. Tho. in 4. diſt. 25. Et idem dicit Hoſt. quia feudum requirit homagium, quod eſt res temporalis, cum uniuerſitate tamen, quę in feudum datur, cui eſt annexum, poteſt in feudum dari illi, cui illa uilla datur, extr. eod. cap. cum ſæculum, ubi Innoc. Ex hac igitur defini

37 tione habetis explicatum ex uerbo † honorificum, quid ex iure patronatus competat patrono. Item ibi in Eccleſia. Super quo fundetur ius patronatus. Item ibi Diœceſani. In quibus caſibus ad fundandum ius patronatus requiratur conſenſus Epiſcopi, & an Capituli ſede uacãte. & an Eccleſia poſſit mutari de loco ad locum. Item ibi fundauit, quibus modis ius patronatus acquiratur. Item ibi, ipſe quibus competat ius patronatus. Poſtremo ex uerbo, uel is, à quo causã habuit. Qualiter trãsferatur ius patronatus, An uero ius patronatus transferatur in fiſcum, ſi confiſcantur bona patroni. Dic, quòd non: ſed tranſibit in eccleſiam, arg. de uerb. ſignif. cap. in quibuſdam, & cap. fęlicis, de pęnis, in 6. quę iura quanquàm loquantur quando iniuria irrogata eſt eccleſiæ, tamen generaliter poſſunt intelligi, quandocunque bona patroni confiſcantur, arg. illius cap. fęlici, ita etiam conſuluit Bar. & Sal. quòd confiſcatis bonis vaſalli ob crimen lęſę maieſtatis feudum reuertitur ad eccleſiam, & hęc opinio licet non probetur omnino in dictis iuribus, tamen quia fauorabilis eſt eccleſiæ, ſuſtineri poteſt, facit quia ius patronatus competit patrono de gratia, quæ non debet in alium extendi. Item ſi fieret confiſcatio huius iuris, ageretur de pręiudicio eccleſiæ: quia non eſſet ſpes quòd aliquãdo reuerteretur ad eccleſiã, ſicut quando eſt apud patronum, ita in hac opinione reſidet Zab. in Clem. plures. 8. q. de iure patr. & in Clem. 2. verſ. Inquiſitoribus. q. 7. de hæreticis. Et hæc de definitione.

SVMMARIVM.

1 *Patronus cur ſic appelletur, & de aliis eius nominibus.*

2 *Patronus ex vi iuris patronatus conſequitur poteſtatem præſentandi.*

3 *Ad præſentandum laicus habet mẽſes quatuor, eccleſiaſticus ſex.*

4 *Patronus intra hoc tempus debet actualiter præſentare. & num. 6.*

5 *Patronus, quando in abſentia ſuperioris poſſit eligere, & præſentare præſentatio qualiter fieri debeat. ſub num. 6.*

7 *Patroni quando propter diſcordiam nolunt conuenire, quid faciendum.*

8 *Si inter patronos ſit diſcordia, quis ſit patronus, quid faciet Epiſcopus.*

9 *Patroni an poſſint paciſci vt alternis vicibus præſentent.*

10 *Præſentandi poteſtas inter laicum & clericum pulchra quæſtio.*

11 *Præſentatio facta à pluribus vt valeat, quæ neceſſaria.*

12 *Patroni an debeant ſimul, vel ſinguli vt ſinguli præſentare.*
13 *Inſtitutio Epiſcopi ſine præſentatione patroni non valet.*
14 *Patronus licet ſeipſum, non, tamen filium præſentare poteſt. num.* 15.
16 *Statutum præmians indicantem furem, non intelligitur de indicante ſeipſum.*
17 *Præſentatio facta per illum, cui fuit legatum ius patronatus, quando valeat.*
18 *In præſentatione perſona præſentata non cõputatur in numero præſentantium, quod ſecus eſt in electione.*
19 *Ius patronus qualiter probetur.*
20 *Patronus laicus, & clericus qualiter differant.*
21 *Præſentatio, quæ non tenet, non adimit ius iterum præſentandi.*
22 *Præſentandi poteſtas vt ad Epiſcopum deuoluatur, qualiter intelligatur.*
23 *Præſentatum per patronum Epiſcopus ſi aliàs eſt dignus, non poteſt repellere.*
24 *Patronatus beneficia clericorum legatus poteſt conferre, ſed non laicorum.*
25 *Ius patronatus qualiter extinguatur.*
26 *Patronus an poſſit renunciare iuri patronatus in præiudicium legitimorum hæredũ.*
27 *Ius patronatus poteſt in totum tolli per Epiſcopum ex cauſa.*
28 *Ius patronatus amittitur, ſi patronus labatur in hæreſim.*
29 *Patronus quot modis ſpernatur.*
30 *Patroni non ſe ingerant in iis, quæ ad ſacramentorum adminiſtrationẽ ſpectant.*

De iure patronatus in genere. Cap. XXVI.

DEinde conſiderandum eſt, quare dicatur patronus, & quot modis capiatur, quare ius patronatus ſic vocetur, & de aliis nominibus eius. Rurſum qualiter probetur. Item præſentatio quomodo fieri debeat. Deinde quid fiet, quando diſcordia eſt inter præſentantes. Item qualiter, & in quibus differant ius patronatus laici, & clerici. Rurſum qualiter amittatur, & quibus modis patronus ſpernatur. Circa primum, dicitur patro-
1 nus, quia ſicut † pater ducit filium de non eſſe ad eſſe, ita patronus vel ducit eccleſiam de non eſſe ad eſſe ratione fundi collati, vel conſtructionis, vel de eſſe ad bene eſſe dotando: quia ſine dote eccleſia pro nihilo habetur, & ſpiritualia ſine temporalibus diu eſſe non poſſunt, vulgatis iuribus: & dicitur patronus reſpectu ſerui manumiſſi, quia ex eius manumiſſione propter tale beneficium ſeruo collatum, qui ex ſeruitute reductus eſt ad libertatem, quæ auro non venditur remanet Domino certum ius à iure ſibi conceſſum in libertum, ut toto tit. ff. & C. de iure patr. liberti. Item patronus dicitur qui eſt caput, & ſuperior, c. dilecta, de exceſſ. prælat. Item qui celat crimen, c. quemadmodum, circa finem, de iureiuran. vbi talis appellatur patronus criminis. Item qui habet ius, vel etiam dominium alicuius rei, vnde Imola in c. dilectos adducit illud vulgare. Iſte eſt patronus talis poſſeſſionis, vel domus. Itẽ dicitur patronus, qui conſtruxit, fundauit, uel dotauit eccleſiam, vel cappellas, vel altare, aut alium pium locum, & de huiuſmodi patronis hic ſumus tractaturi, ut de iure patr. toto tit. & in 6. & in Clem. Item large poſſunt appellari patroni, qui præſentarent ſcholarem ad eorũ collegia, ſeu ad aliqua ſedilia, ſed quare ſic appelletur, & de nominibus aliis eius reſpondeo, quòd ius patronatus dicitur propter defenſionem, quam patroni debent impendere eccleſiæ, & ſecundum diuerſas regiones diuerſimode appellatur: nam quandoque vocatur aduocatio, extrà, eod. c. quia clerici: vnde patronus poteſt vocari aduocatus eccleſiæ: quia tenetur eccleſiam defendere, ſicut patronus dicitur aduocatus reſpectu cauſæ, quam promouendam aſſumit patrocinio ſuo, l. rem non nouam, §. patroni, C. de iudic. 15. q. 2. cap. 2. Hinc ex quo patronus habet defendere eccleſiam, & eius bona, 16. q. 7. cap. filiis, & quia officium aduocati, & defenſoris eſt defendere,

dere, ut in tot.tit.de poſtul. merito huius actus defenſionis patronus pōt dici aduocatus, ſeu defenſor, ut eũ appellat tex. in d. c. generali, & d. cap. præterea, tit. noſtro. Hinc Panorm. in c. nobis, in 2.col. de iure patron. dixit ducem Venetorum appellari patronum ſancti Marci, à patrocinando, i. defendendo ipſam eccleſiam. Nam patrocinari idem eſt, quod defendere. Quãdoque vocatur proceſſio, quia forte debet ire in proceſſione primus, Archid. in cap. frigentius, 16.q.7. Nonnunquam vocatur vicedominatus; vel cuſtodia, ex quo habet cuſtodire bona eccleſiæ, ne dilapidentur, extr. eod. cap. præterea. Quandoque gratia, 16. q. 5. cap. ſi quis Epiſcoporum, quia cum ſit ſpirituali annexum, cap. de iure patron. cap. quanto, de iudic. & laici de iure non debeãt tractare negotia eccleſiaſtica, & maximè ſpiritualia, ut in cap. decernimus, de iudic. cap. Meſſana, de elect. & eccleſiæ cum ſuis dotibus ad ordinationem Epiſcoporum pertineant, 10.q.1.cap. decretum, & c. nouerint. Igitur ex permiſſione iuris, & ex gratia procedit, ut hoc ius cadat in laicum, & ius præſentandi, qđ aliàs eſſet mere ſpirituale, ut electio, cap. ſacroſancta, & c. Meſſana, de elect. ipſis patronis permittatur. Hæc tamen omnia pro eodem ſupponunt, extrà, de ſta. monach. cap. in ſingulis, §. fin. Dom. Ant. in d. c. quia clerici, ſed modo deueniamus ad Deciſiones, quarũ prima eſt.

2 Patronus ex ui iuris patronatus † nõ conſequitur poteſtatem concedendi eccleſiam, neque eligendi proprium Rectorem, ſed præſentandi inſtituendum Epiſcopo loci, ita tex. & ibi Scribentes, in cap. fin. extr. eod. Ex quo text. nota propria uocabula, quibus debemus uti in hac materia, nam propriè patronus non eligit, ſed præſentat, & Epiſcopus propriè non confirmat, ſed inſtituit. Licèt interueniat reſpectu patroni quædam electio impropriè dicta, quia patronus primo in mente eligit, vel etiam ſimplici verbo ut electum pręſentet Epiſcopo. Non enim poſſet præſentare, niſi primo eligeret, ſed tamen non eſt proprie electio, de qua iura canonica diſponunt, unde per eum non transfertur ius ſpirituale in electum, ſed eſt quoddam initium ad inſtitutionem obtinendam, ut in cap. quod autem, extr. eod. facit, quod not. Innoc. in cap. quod ſicut, de elect. Et ſic impropriè intellige iura, quæ dicunt patronum poſſe eligere.

3 Secunda. Ad præſentandum † laicus habet quatuor menſes, patronus vero eccleſiaſticus habet ſemeſtre, licet à laico reacquiſiuerit ius patronatus, ita tex. in cap. unic. §. verum, eod. tit. in 6. ubi Francus in ſecundo not. nu. 2. notat, quòd etiam vltimus dies iſtius temporis includitur in hac dilatione, vnde ſufficit patrono præſentare etiam ultima die, ita etiam Gemin. ibi. & Io. And. in cap. cum vos, de offic. ordin. menſis autem accipitur prout currit in calendario, & currit continue. i. tam diebus feſtis, quàm non feſtis. Et incipit currere iſtud tempus à die vacationis, & notitiæ, ſecundum Ioan. And. & Panorm. in cap. fi. ext. eod. vnde fit, quòd patrono ignorãti tempus; quo eccleſia vacauerit, non currit tempus ad præſentandum, tum, quia regulariter tempus præfixum ad eligendũ, vel conferendum non currit ignoranti, ut in c. quia diuerſitatem, de conceſ. pręb. in fi. Tum, quia agitur de pręiudicio patroni, quia expedit patrono hr̃e clericũ ſibi gratum. Item eſt honor in præſentando, vt in cap. nobis, extr. eod. quo non debet priuari ſine culpa ſua, ita Panor. affirmat in cap. cum propter, extr. eod. qui reſpondet ad illum tex. qui uidebatur contrarius, & mirabilis prima fi õte, quòd nõn valenti præſentari, currit tempus Lambert. tamen de iure patr. par. 2. lib. 2. ar. 8. concludit contra Panor. ſcilicet, quòd à die vacationis currat patronis tẽpus quadrimeſtre, vel ſemeſtre, & dicit hãc eſſe cõem opinionem ex Rota. Et hoc, ne laici ad eorum libitum eccleſiam vacare ſinant. Et ita ſecundum eum obſeruatur hodie: nam per Ordinarium non admittitur ignorantiæ allegatio, vel impedimẽ

ti,

ti,ſed elapſo tempore dato ad præſentandum incontinenti ipſe prouidet. Limitat tamen iſtam opinionem, quando uacaret beneficium per ſecretam renúciationem beneficii, vel eccleſiæ, nã ſi tunc ipſemet renũcians remaneret in poſſeſſione, quia tũc patronus habet probabilem ignorantiã, & non tenetur diuinare nõ curret ei tempus, niſi cum viderit eccleſiam uere vacare, ita dicit in d. art. 8. & 20. in fine. Item in art. 15. limitat ſecundo: quando beneficiarius eſſet abſens in longinquis partibus, & eccleſia regitur per ſuum vicarium, nam tunc quia patronus probabiliter ignorat vacationem nõ currit tempus niſi à die ſcientiç Menſis autem accipitur prout currit in Calendario, & currit de momento ad momentum, & de hora in horam, vt per Doct. in cap. quæſitum, in §. electus, ſuper gloſ. in verb. menſem, de elect. lib. 6.

4 Tertia. † Ad præſentandum non ſufficit, quòd intra iſtud tempus patronus eligat, niſi actualiter præſentet, ſecundum Ioan. And. in d. c. unic. & Panor. in c. fi. extr. eo. facit tex. in c. nobis, extr. eod. Rota in deciſ. 111. quç incipit. Item non ſufficit. Dicens, quòd non ſufficit patronis, ꝙ eligant, vel nominent præſentandum ad beneficium patronatum, uel literas præſentationis dent, uel tradant etiam præſentato, niſi intra tẽpus debitum actualiter præſentent perſonam per eos electam, ſeu literæ præſentationionis prçſententur ſuperiori realiter, ad quem ſpectat inſtitutio. Fran. in d. c. vnic. §. verum.

5 Quarta. † Patronus in abſentia ſuperioris poteſt eligere, & prçſentare presbyterum, ſi de hoc conficit inſtrumentum, nam tunc ſufficit, ſi intra tempus talis presbyter præſentet tale inſtrumentum coram ſuperiore, & in abſentia patroni petat ſe inſtitui, ita Rota vbi ſupra, & Lapus in ſua allegatione 75. cum talis prçſentatio poſſit fieri per literas patroni, & ſic abſente patrono, ſecundum glo. in c. ea noſcitur, de his, quæ fiunt à præla. & in Clement. 1. uerſ. literarum, de exceſſ. prælat.

6 Quinta. † Patronus debet realiter prçſentare: quia tempus eſt præfixum non ad nudam electionem, ſed ad prçſentationem Epiſcopo faciendam, d. c. vnic. eod. tit. in 6. Qualiter autem debeat fieri præſentatio, Doct. per tex. in cap. fi. eod. tit. dant praxim in præſentationis actu. Non enim debet dicere patronus, præſento vobis clericum, cui eccleſiam conceſſi, ſeu contuli, ſed debet dicere. Hunc clericum elegi vobis præſentandum, & ſic præſento eum, & peto eum per vos inſtitui, ita Abb. in d. c. fi. nu. 5.

7 Sexta. † Si patroni laici nolunt conuenire ad prçſentãdum propter diſcordias: tunc interim ponendus eſt çconomus in eccleſia, qui fructus fideliter reſeruet inſtituendo futuro, ca. cum nos, extr. de offic. ordin. Et ſi patronorum vota diuidun tur, præfertur is, qui maioribus meritis adiuuatur, & à pluribus præsẽtatur, extr. eod. cap. quoniam. Si numerus, çqualis eſt, recurre ad merita, cap. ſi forte, diſ. 63. Et ſi pares ſunt in meritis, poteſt iterum Epiſcopus dicere, iterum prçſentate, cap. ſi duo, diſt. 79. Quod ſi nolunt, vel non poſſunt concordare, quia adhuc reprçſentant duos primos, locus erit gratificationi, cap. cum autem, eod. tit. cap. venerabilem, §. obiectionẽ, de elec. Si autem Epiſcopus ſine ſcandalo non poteſt gratificare, cum per omnia pares ſunt pares, & patroni minantur mortem, tunc Epiſcopus tenetur eccceleſiam interdicere, & reliquias extrahere in patronorum uerecũdiam, & ruborem, extr. eod. c. 1. & 2. intelligendo ſecundum Innoc. in d. cap. 2. de reliquiis, quæ ſunt in Eccleſia in capſa, vel in arca, ſed Vincentius intelligit de reliquiis, quæ ſunt intra altare, & ſic colligit, quòd Epiſcopus propter iſtam cõtumaciã poteſt altare execrare, cuius intellectus placet Domino Antonio de Butrio in d. cap. 2. Quod ſi patroni non poſſunt reduci ad concordiam intra ſex mẽſes, tunc Epiſcopus ſi fieri poteſt abſque ſcandalo inſtituet alium authoritate Cõcilii, de cõceſſ. præb. & Eccl. non uac. c. 2. & extr. eod. cap. eam, uel in fine recurrat

ad

ad brachium ſęculare, extr. de offic. ordi. c. 1. & de hęre. c. excõicamus, §. moneantur. Hæc Innoc. in c. 1. extr. eod. & Turrecre. in cap. pię mentis, nu. 14. 16. q. 7.

8 Septima. Si inter patronos eſt diſcordia quis eorum ſit patronos, & patroni ſunt laici, tunc Epiſcopus debet expectare vſque ad quatuor menſes, ſi vero ſunt clerici vſque ad ſex: nam tantum tempus habent ad pręſentandum, vt not. Io. de Anan. in ca. quoniam extr. eod. Quod ſi vſque tunc non fuerit definitum, prouideat Epiſcopus de paſtore, ſaluo in poſterũ iure ipſius qui vicerit, c. fi. ext. eod. Si autem ſit diſcordia inter Epiſcopum, & patronos laicos pręſentãtes, forte Epiſcopo ignorante eos eſſe patronos, & tunc donec lis ſopiatur, ponat Epiſcopus in eccleſia ęconomum, qui fructus reſeruet futuræ perſonę, c. cũ uos, de off. ord.

9 Octaua. † quando patroni nolunt cõuenire propter diſcordias, poſſunt paciſci ut alternis vicibus pręſentent, l. quoties. ff. de vſufr. Quæ quidem cõuentio põt libere fieri ſine authoritate Diœceſani, ita habetur in Clem. ſi plures, eod. tit. in ver. libere. facit quod not. de pręben. in 6. c. licet Epiſcopus. Do. Ant. in cap. 1. nu. 12. eod. tit. & per hoc reprobatur opinio Innoc. in cap. quęrimoniam, extr. eod. ubi tenet neceſſariam authoritatem ſuperioris. Immo poteſt talis conuentio fieri etiã eccleſia non vacante, ita glo. ex verſic. eo. in d. Clem. allegat tex. in cap. conſultationibus, de donat. Item probatur in tex. ibi in d. Clem. dum dicit, alternis vicibus: nam in eadem vice non poteſt concurrere duplex vacatio. Pariter ſi habent plures patronatus, poſſunt inter ſe conuenire, vt vnus præſentet in vna eccleſia, & alius in alia, Abb. in d. c. 1. nu. 6. Et ſic ut vnus ſit patronus ſolus in vna eccleſia, & alius in alia, ſecundum Vinc. in d. c. 1. & cap. ex inſinuatione.

10 Nona. † Laicus, & clericus ſi habẽt ſimul poteſtatem præſentãdi: & laicus, & clericus præſentant vnum: deinde laicus ante admiſſionem Epiſcopi variat accumulando, quis iſtorum admittatur? Et an Epiſcopus poſſit ſecundum pręferre, in præiudiciũ primi? Dic, ꝙ non. Sed primus eſt admittẽdus: quia primus habet duas voces, ſ. vocem laici, & vocem clerici, ſecundus vnam tantum, ita Do. Ant. in cap. quod autem, nu. 13. extr. eod. Ex quo tex. duo notant Doct. quòd patronus laicus poteſt ante admiſſionem Epiſcopi variare, vnde primo præſentato, poteſt præſentare ſecundum. Item, quòd poteſt variare accumulando non autem recedendo à primo. Abb & Io. de Anan. in d. c. quod autem.

11 Decima. † Pręſentatio facta à pluribus vt ualeat, quandoque neceſſe eſt, ut conueniat maior pars, habito reſpectu ad omnes patronos, & quandoque ſufficit maior pars reſpectu partium. Exemplum primi, ſeptem ſunt patroni, tres pręſentãt vnum, duo vnum, & duo alium. Dicit Ioan. And. in c. 3. extr. eod. quòd ille, qui habet tres, debet præferri: quia habet maiorem partem, & hoc intellige, quando iſti pręſentant ut ſinguli; ut communiter faciunt laici, qui de patrimonio habent ius patronatus, & ita intelligitur tex. in d. c. 3. Nonnunquã ſufficit maior pars reſpectu minoris partis. Vt qñ pręſentatio competit pluribus, non ut ſingulis, ſed ut uniuerſis, ut quia pręſentatio fit à collegio. Et ita intellige tex. ĩ c. eccleſia ueſtra, de elect. Exemplum. In uniuerſitate ſunt centum, quinquaginta eligunt unum, triginta, unum, & uiginti, unũ, nulla electio ualet, quia non reperitur facta à maiori parte totius uniuerſitatis. Sic intellige de ſcholaribus: quia eligunt non ut ſinguli, ſed ut collegium, & ut uniuerſi, arg. in c. cum pro cauſa, de procu. & per Innoc. in cap. cum ab eccleſiarum, de offic. ordin. Hinc collige regulam, vt quando plures habent explicare aliquem actum, ſemper debes conſiderare, an habeant hanc poteſtatem, ut collegium, an ut ſinguli: quia primo caſu requiritur maior pars totius collegii: ſed in ſecundo, requiritur maior pars reſpectu aliarum partium, ita Abb. in c. 3. extr. eod.

12 Vndecima. † Patroni quandoque debent

bent ſimul conuenire in præſentationis actu, & quandoque poſſunt ſinguli, vt ſinguli præſentare. Exemplum primi, quando poteſtas præſentandi ſpectat ad plures, vt ad collegium, corpus, vel Vniuerſitatem, tunc debent omnes expedire hunc actum congregati in unum, & ratio eſt: quia tunc poteſtas non eſt in ſingulis, ſed ut in vniuerſis, & in collegio: & ideo oportet quòd fiat actus in forma capituli congregati in unum, de conſtit. c. cum M. & per Innoc. in c. bonæ 2. de poſtul. prælat. Nam ubi ad corpus ſpectat præſentatio, ſinguli nihil poſſunt, vt no. Arch. 16. quæſt. 7. c. ſi plures, & c. 1. in 6. eod. tit. Exemplum ſecundi, quando præſentatio ſpectat ad plures, nõ ut ad corpus, ſed ut ad ſingulos, & tunc ſigillatim quilibet poteſt præſentare, nec eſt neceſſe quòd congregati in vnum præſentẽt, vnde facta præſentatione ab vno, poterit aliùs præſentare eundem, vel alium, ita Dom. Anton. in c. quoniam, extra eod. nu. 13.

13 Duódecima. † Inſtitutio Epiſcopi ſine præſentatione patroni non ualet, c. illud, extr. eod. fallit, niſi patronus ſit negligens, nam tunc poteſtas deuoluitur ad Epiſcopum, c. 2. de ſuppl. neglig. præla. Immo etiam ſi Epiſcopus non ſit, modo poſſit inſtituere, ut eſt gloſſa multum not. in Clem. 1. de ſuppl. neglig. prælat. vel niſi fiat collatio de authoritate Apoſtolica, c. dilectus, extr. eod. Immo etiam de authoritate Legati. Si Patronus ſit clericus. Quod ſi laicus ſit patronus; hoc non poſſet, iſte eſt proprius caſus in d. cap. cum dilectus, vide bonam glo. in cap. per literas, de præben. in Clem. fallit etiam ſi patronus præſentaret indignum, cap. 2. de ſupp. neglig. prælat. An vero patronus laicus præſentando indignum, priuetur poteſtate præſentandi. Communiter tenetur per Scribentes, & præcipuè Anan. in d.c. illud, ꝙ non licet aliud ſit in eligentibus: quia ſi eligant indignum, ſunt priuati poteſtate eligendi pro illa vice, cap. nihil pro defectu, de elect.

14 Decimatertia. Patronus ſiue clericus, ſiue laicus non poteſt ſeipſum ad beneficium vacans præſentare, cap. per veſtras, extr. eod. & ratio eſt: quia differentia debet eſſe inter præſentantem, & præſentatum, dantem, & recipientem, glo. fi. in d. cap. per veſtras, facit tex. in cap. debitum, extr. de baptiſ. Natura enim correlatiuorum talis eſt, quòd vnum non eſt reliquum; & incompaſſibilia ſunt officia in eiuſdem perſona, vt vicem teneant præſentantis, & præſentati, & ſic agentis, & patientis. De quo per Calder. in cap. poſtulaſtis, de conceſſ. præben.

15 Aduerte † tamen ad vnum ſingulare, quia licet patronus non poſſit ſeipſum præſentare, poteſt tamen filium ſuũ etiã in poteſtate ſua exiſtentem ad beneficiũ in quo præſentandi ius ad ipſum ſpectat præſentare, de hoc eſt glo. not. & perpetuæ memoriæ commẽdanda, in cap. quia clerici, extr. eod. & in cap. conſuluit, vbi hoc notant Innoc. & Hoſt. Et tamen pater, & filius cenſentur eſſe eadem perſona, l. fi. C. de impub. & aliis ſubſti. Quod intellige iuris fictione, & non rei veritate, ſecundum Vinc. in c. ex inſinuatione, extr. eod. inde eſt, quòd punito corpore filii præſente patre, fere pater magis, quã filius periclitatur, Inſtit. de nox. act. §. fi. cum ſimil. vel aliter poteſt reſponderi, quòd pater, & filius eſt eadem perſona fictione iuris ciuilis quo ad temporalia, non autem in eccleſiaſticis, in quibus filiusfamilias loco patrisfamilias habetur, vt patet in eo, quod legitur, & no. in cap. ad hæc, & c. tua nobis, de teſta. de ęta. & qualit. cap. indecorum. igitur ex his concludendum eſt, quòd licet pater poſſit præſentare filium, non tamen ſeipſum. Et

16 ſic † facit ad quæſtionem, quòd ſi ſtatutum dat præmium indicanti furem, vel alium malefactorem, non ſenſiſſe intelligitur de indicante ſeipſum. Circa quod uide quod habetur in l. 4. §. ſi tibi indicium, ff. de condic. ob turp. cau. Anan. in d. cap. per ueſtras, ubi etiam concludit, in fi. quòd licet præſentatio ſui ipſius non valeat, tamen inſtitutio facta ab Epiſcopo vacante Eccleſia clerici patroni ualida

da

da eſt,ut affirmant Ioan. Andr. & omnes alij Doct. quamuis conſentiat patronus ex poſt facto.

17 Decimaquarta. † Præſentatio facta per illum, cui fuit legatum ius patronatus,ante approbationem factam talis legati per Epiſcopum, an ualeat? dico, quòd communis opinio habet conſenſum Epiſcopi poſſe interuenire etiam poſt legatū factum, non tamen ante præſentationē faciendam per legatarium, & ratio eſt: quia tale legatum non tenet ante approbationem factam per Epiſcopum, cap. ſi tibi abſenti, de præben. in 6. cap. ſi pro te, eod. tit.

18 Decimaquinta. † Licet dubium non ſit perſonā electam computari in numero eligentium, per c. Cumana, de elect. c. cum iure, eod. tit. tamen in præſentatione ſecus eſt. Vox enim præſentati non debet computari in numero, nec ſibi prodeſſe debet, per l. fin. de inſtit. & cap. per veſtras, extr. eod. Vbi etiam hoc innuit glo. fin. imo ut dicit ibi gloſ. 1. ex hoc deberet repelli, tanquam ambitioſus, 1. q. 6. cap. ſi tibi, 8. quæſt. 1. cap. in ſcripturis, cum concord.

19 Decimaſexta. † Circa probationem iuris patronatus, dico, quòd fama inducit iuſtam cauſam credendi etiam in antiquis, vnde per famam poſſunt probari antiquiſſima dominia, quod eſt ius patronatus, ita Bar. in auth. quas actiones, C. de ſacroſan. eccle. Innoc. in cap. ueniens, de uerb. ſig. licet continua poſſeſſio xl. annorū, & vltrà non ſufficiat ad probandū ius patronatus. Prodeſt tamen poſſeſſio quo ad actum præſentationis, cum præſentatio debeat fieri ab eo, qui eſt in poſſeſſione, ut in cap. quęrelam, de elect. ſecundum Ioan. Andr. de quo per Archid. in ca. ſi plures, ſuper gloſſam, 16. q. 7. ubi dicit, quòd poſſeſſio non facit patronum. Nam non ſequitur, poſſideo, ergo ſum dominus, uel habeo ius in re. Nihil enim habet commune proprietas cum poſſeſſione, & econtra, nec oportet permiſceri cauſas poſſeſſionis, & proprietatis, ff. de acqui. poſſ. l. naturale, & l. permiſceri, ſed quantum ad præſentatum prodeſt ipſa poſſeſſio, vel etiam ad præſumendū eum eſſe patronum, cum ex multitudine actuum cum longiſſimo tẽporis curſu pręſumatur veritas, ut not. in l. ſi filius, C. de petit. hęred. & l. cum de in rē verſo, ff. de vſur. ita Frāc. in c. vnic. nu. 5. eod. tit. in 6.

Decimaſeptima. Nota plures differentias inter patronum laicum, & clericum,

20 & † prima eſt: quia patronus clericus p̄ſentando indignum, perdit ius pręſentandi pro illa vice, ſecus in laico. ita notat. in cap. cum vos, extr. de offic. ord. Et hęc eſt opinio communis, prout not. Ioan. de Anan. in d. c. cum vos, nu. 3. & ratio eſt: quia ſi patronus laicus poteſt uariare pręſentando dignum, fortius debet admitti variatio, quando præſentatur indignus, per not. in cap. noſti, & in cap. cum terra, de electio. & hanc opinionem ſequitur Paul. in Cle. 1. de iure patr. quæ ſecundū Io. de Imo. eſt tutior, & æquior, à qua in iudicando, & conſulendo non eſt recedendum, licèt diſputationis gratia poſſit defendi alia opinio, quam ſequitur Panorm. in d. c. cum vos, num. 5. ſcilicet, ꝙ patronus laicus ſcienter præſentando indignum ſit priuatus pro illa vice poteſtate præſentandi, & ad tex. in d. c. cum vos, qui eſt pro opinione communi, reſpondetur, quòd intelligitur, quando ignoranter præſentaret indignum, uel quando propter ſcandalum vitandum fuiſſet reſeruatum ius præſentandi, vel quando eſſet dubium an pręſentatus eſſet idoneus, vel non.

21 Decimaoctaua. † Clericus patronus, qui variare nō poteſt præſentat aliquem idoneum Vicario Epiſcopi, qui nō habet ius admittendi præſentatum, deinde poſtea alium præſentat Epiſcopo, & per eū admittitur. Quis eorum eſt præferẽdus primus, vel ſecundus? Reſpon. quòd ſecundus, & ratio eſt: quia prima præſentatio non tenuit: quia facta illi, cui non debuit, & ſic ius præſentandi iterum nō ademit, l. 2. ff. de opt. legat. & l. optione. ita Io. de Imo. in d. Clem. 1.

Deci-

22 Decimanona. † Quando poteſtas præſentandi deuoluitur ad Epiſcopum, debet intelligi poteſtas inſtituendi: ſed ſi poteſtas inſtituendi pertinet ad alium, puta ad Abbatem, vel Capitulum, tunc ius patroni deuoluitur ad habentem inſtitutionem, & ſic habebit liberam collationem. Hoc voluit gloſſa ſing. perpetuo menti tenenda, in Clem. vni. de ſuppl. neglig. prælat. & ſic not. quòd illud ius patroni non deuoluitur ad eum, ad quem de iure communi pertinet inſtitutio, ſed deuoluitur ad eum, qui habet ipſam inſtitutionem, licèt de iure ſpeciali. ita Abb. in cap. cum vos, extr. de offic. ord.

23 Vigeſima. † Præſentatum per patronũ Epiſcopus ſi aliàs eſt dignus, non poteſt repellere, immò debet acceptare præſentationem, ut notatur in c. decernimus, & ſeq. & ibi bona gloſſ. 16. q. 7. Et ſi Epiſcopus repellit præſentatum non repellendum, tenetur ſibi prouidere de beneficio, ex quo ſine cauſa, & iniuſtè eum repellit, ut in c. paſtoralis, extr. eod.

24 Vigeſimaprima. Secunda differentia inter patronum laicum, & clericum eſt, quòd legatus poteſt conferre beneficia patronata clericorum, ſed non laicorum, extr. eod. c. cum dilectus, & cap. dilectus, de offic. legat. Io. de Imola, in Clem. per literas, de præben. Et hoc intellige, quando ius patronatus ſpectat ad clericum, tãquam ad clericũ, ratione dignitatis: quia ſi ſpectaret ad clericum tanquam ad laicum ratione patrimonij, tunc ſecus eſſet, ita Dom. Anton. in d. cap. cum dilectus, nu. 5. Sed quid ſi clericus, & laicus ſunt ſimul patroni, quæritur nunquid legatus de latere poſſit tale beneficium cõferre? dic quòd non: quia non debet priuari laicus patronus propter mixturam clerici, poſſet tamen conferre cum conſenſu laici, ita Abb. in cap. fin. num. 9. de iure patr. Fel. in cap. multorum, de Iudæis. Cæteras autem differentias vide per Hoſtien. extr. eod. in ſum. ver. in quibus differant, num. 10. per Io. de Anan. in c. cũ propter, eod. tit. per Franc. in cap. unic. eod. tit. in 6.

25 Vigeſimaſecunda. † Ius patronatus extinguitur, quando donatur, vel remittitur eccleſiæ, cuius quis eſt patronus, ita gl. iuncto tex. in cap. 1. in verb. eidem, eod. tit. in 6. ſic extr. de teſti. cap. ſignificauit, & à tũc iure patronatus efficitur libera, & erit patrona ſuipſius, ſecundum glo. ibi, ſed certe ſecundum Innocen. in rubr. eod. tit. cum ius patronatus ſit quędam ſeruitus, tunc potius extinguitur, quàm remittitur, cum prouenit ad eccleſiam, quia res ſua nemini ſeruit, ſecundum Petr. de Anch. in l. ſi quis ædes, ff. de ſeruit. ruſtic. præd. & ſic nota, quòd ius patronatus non ſolum poteſt remitti in totum à principio, ut quia ſit pactum, ꝙ tempore dotationis, vel fundationis nihil iuris retineat patronus, ſed etiam ex poſt facto, vt eſt tex. in d. cap. 1. quando iuri patronatus in totum renunciatur.

26 Vigeſimatertia. † Patronus poteſt renunciare iuri patronatus etiam in præiudicium legitimorum hæredum, ita Ioan. Andr. tenet, per text. in cap. ſignificauit, extr. de teſt. & ratio eſt: quia hæredes non poſſunt venire contra factum defuncti, l. cum à matre, C. de rei vendi. Quod intelligit Pet. de Anch. in iure patrõnatus deſcendente ab ipſo renunciante: ſecus in eo, quòd deſcendit à genere, & tranſit ordine ſucceſſiuo de vno in alterũ, quia tunc prior in gradu non poteſt ſequentibus præiudicare, l. peto. §. fratre. ff. de legat. 2. & per Bar. in l. 1. §. diui fratres. ff. de iure patr. quod intellige, quando pater expreſſe acquiſiuiſſet ius patronatus pro ſe, & deſcendentibus ſuis: quia tunc filij, vel deſcendentes, haberent ius patronatus, etiam ſi non eſſent hæredes, ut dixit in ſimili Bald. in auth. unde ſi parens, C. de inoffic. teſtam. Secundo intellige, quando pater tempore fundationis, uel dotationis, pactus eſt vt non tranſiret ad hæredes extraneos, ſecundũ Bald. in l. 3. de in ius voc. Aliàs verò cum ius patronatus non tranſeat ad filios, niſi ſint hæredes, ſecundum glo. in Clem. 2. eod. tit. contra glo. 16. q. 1. cap. conſtitutũ. & q. 7. cap. filius, tunc indiſtinctè pater

poſſet

poſſet renunciare in præiudicium legitimorum hæredum, ſeu filiorũ. ita Franc. in cap. 1. num. 4. eo. tit. in 6.

27 Vigeſimaquarta. † Ius patronatus poteſt in totum tolli per Epiſcopum loci, ſine conſenſu hęredum ex cauſa, ut puta, quando vtilitas eccleſiæ hoc poſtularet. Item quando eccleſia eſſet adeo depauperata, quòd non inuenitur qui uellit illi eccleſiæ deſeruire, ita Fel. in cap. cũ acceſſiſſent, verſ. tertio reſtringitur, nume. 20. & num. 19. verſ. ſecundus caſus, de conſtit.

28 Vigeſimaquinta. Ius patronatus amittitur, ſi patronus labatur in hæreſim, ita glo. 1. & ibi not. Arch. in cap. quicunque, 16. q. 7. An vero rediens ad fidem recuperet? dic quòd ſic, cap. quia diligentia, extr. de elect. ubi notat ibi Ioan. de Anan. ꝙ ſchiſmaticus, & hæreticus rediens, recuperat ius patronatus, & alia bona ſua. De hac tamen materia, uide quod plenè habetur in cap. quamuis, de reſcript. in 6. An vero patronus committens crimen læſæ maieſtatis, eius filius clericus priuetur eccleſia patronata, quam habet, Abb. in cap. cum laici, num. 4. concludit, quòd non. Tu tamen vide quæ diximus, lib. 2. c. 11. num. 16. & 17.

29 Vigeſimaſexta. Circa vltimum, quibus modis patronus ſpernatur. Dic, ꝙ duobus modis. Primo ſi non vocetur ubi commodè vocari poteſt, & expectari. Secundo ſi adeſt, non tamen auditur, nec admittitur ad conſilium. Simile not. in cap. obeuntibus, diſt. 63. arg. 11. q. 3. c. certum. Si vero patronus eſt abſens, & commodè expectari non poteſt, tunc clerici debent eligere ſibi prælatum, & ſi ibi nõ ſint clerici, eliget populus, uel Epiſcopus, nec ipſe poſtea aduenienis poterit contradicere, prælatus tamen eum debebit cognoſcere ſicut patronum. ita Turrecr. in cap. decernimus, num. 9. 16. q. 7.

30 Vigeſimaſeptima. † Religioſus datus ad eligendum, uel præſentandum, non poteſt eligere, vel præſentare ſine licentia ſui ſuperioris, & ratio eſt: quia nec ſine talis ſuperioris licentia poteſt cõſentire electioni, nec poteſt eſſe fideicommiſſarius, nec eligere ſepulturam, non poteſt eſſe iudex, aſſeſſor, aduocatus, procurator, non poteſt eſſe arbiter. Hæc probantur in cap. ſi religioſus, de elect. de teſtam. cap. 2. de ſepult. c. vlti. 16. q. 1. cap. monachi. 2. & cap. qui vero, & cap. præſentium, 2. q. 7. Et ut omnia concludam, nihil agere poteſt, 11. q. 1. cap. non dicatis, ad idem de poſtul. c. ex parte.

31 Vigeſimaoctaua. † Patroni in his quę ad ſacramentorum adminiſtrationẽ ſpectant, nullatenus ſe præſumant ingerere, neque viſitationi ornamentorum eccleſiæ, aut bonorum ſtabilium, ſeu fabricarum prouentibus immiſceant, niſi quatenus id eis ex inſtitutione, ac fundatione competat: ſed Epiſcopi ipſi hæc faciant, & fabricarum redditus in vſus eccleſiæ neceſſarios, & vtiles, prout ſibi expedire magis viſum fuerit, expendi curent, ita habetur per Concil. Trid. cap. 3. ſeſſ. 24. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Decimarum materia conſideratur ab auctore in 13. articulos diuiſa.*
2 *Decima definitio.*
3 *Primitia quid, & quare introducta.*
4 *Primitia cui danda, & quota pars.*
5 *Oblationis ſpecies tres.*
6 *Oblatio quæ fit à fidelibus ad altare, eſt voluntaria, niſi in quatuor caſibus.*
7 *Decimarum quatuor genera in veteri lege.*
8 *Decimarum hodie alia prædiales, perſonales, & mixta. Et quæ mixta, nu. ſeq.*
10 *Decimarum inſtitutio à quo iure emanarit.*
11 *Decima an ſint in præcepto, & de iure diuino.*
12 *Decimæ prædiales quando ſoluendæ, & an ſtatim fructibus collectis.*
13 *An danda deductis expenſis.*
14 *Conſuetudo num excuſet à decimis prædialibus non ſoluendis.*
15 *Decimas non requirunt viri Eccleſiaſtici à laicis, vbi ſine ſcandalo id facere nequeunt.*

Deci-

16 Decimæ perſonales quo tempore ſoluendæ.
17 Decimæ integrè ſolui debent aliàs non ſoluentes peccant mortaliter.
18 Decimas non ſoluentes poſſunt cogi per iudicem ex officio, immo ſunt excommunicandi. nu. ſeq.
20 Cenſura eccleſiaſtica quid differat à diſtrictione.
21 Decimas non ſoluentes quibus pœnis ſubiiciantur.
22 Decimas diligentèr ſoluentes, quadrupliciter remunerantur.
23 Decimæ prædiales, vel perſonales cui Eccleſiæ ſoluendæ. nu. ſeq. & 29.
25 Ad decimas obligatus, an liberetur præueniendo tempus ſolutionis.
26 Compenſatio inter laicos quo ad decimas qualiter fiat.
27 Decima an à laico, vel ab Eccleſia præſcribi poſſit.
28 Decima an debeatur, ſi quis ſoluendo incidat in egeſtatem.
30 Decimæ vt non ſoluantur ex priuilegio, an hoc poſſit facere Papa.
31 Decimas non ſoluentes vt non peccent, an Papa poſſit diſpenſare.
32 Decimæ non ſoluuntur ratione præſcriptionis.
33 Decimas an remittere poſſit Epiſcopus. & an nouales. nu. 38.
34 Decima in quot partes diuidenda.
35 Decimas niſi clerici ex priuilegio apoſtolico poſſunt vendicare.
36 Decimæ de quibus rebus ſint dandæ.
37 Decimæ à monachis de noualibus an ſoluendæ.
39 Decimæ an ſoluendæ de animalibus diſtinguę quatuor caſus.
40 Decima an minutim de agnis, & hædis poſſit ſolui.
41 Decima an de piſcatura ſit præſtanda.
42 An de illicite acquiſitis. nu. 43.
44 Decimam an vſurarius dare debeat, ſi ager ſeminatur de vſura.
45 Decimæ prædiales an ſoluendæ ab infidelibus.
46 Clerici ad decimas tenentur niſi in dote Eccleſiæ.
47 Religioſi quibus caſibus ſint immunes à decimis, vel non. nu. ſeq.
49 Clerici quando aliis clericis decimas ſoluere, vel non ſoluere teneantur. nu. 50.
51 Coloni exemptorum an teneantur ad decimas.
52 Coloni partiarii an ad illas ſint obligati.
53 Religioſi retrahentes à ſolutione decimarum quando excommunicati ſint.

De decimis. Cap. XXVII.

DE materia decimarum, & primitiarum habetur 16. q. 1. §. de his, vſque ad finē quæſtionis, & q. 7. vſque ad §. cum ergo, de conſecr. diſt. 5. cap. quadrageſima,
1 & extr. eod. quam † quidem materiam
conſiderabimus in iis articulis. Quorum primus, de eius definitione, & diſcrimine inter decimas, primitias, & oblationes. Secundus, de ſpeciebus earum. Tertius, à quo iure emanauerunt, & an ſint in præcepto. Quartus, quando, & quo tépore ſoluendæ, & qualiter. Quintus, quibus pęnis ſubiiciantur non ſoluentes, & qualiter remunerentur ſoluentes. Sextus, cui ſint, ſoluendæ. Septimus, in quibus caſibus non ſoluendæ. Octauus, de quibus rebus ſoluendæ ſint. Nonus, an de illicite acquiſitis. Decimus, qui ad earum ſolutionem teneantur, uel ſint immunes.

Circa primum ſciendum eſt, iux. Archid. in cap. decimę. 16. q. 1. & Turrecr.
2 in cap. reuertimini. 16. q. 1. quòd. † Decima eſt omnium bonorum iuſte acquiſitorum talis pars, ſcilicet debita Deo ſiue in ſignum vniuerſalis dominii, ſiue pro remiſſione peccatorum, ſiue pro ſtipendio militum deſeruientium in tabernaculo Dei. de decim. c. 1. & cap. parrochianos, & cap. non eſt, & ca. tua nobis, §. verum, & cap. cum non ſit, extr. de dec. Zabar. conſ. 26. in princip. Et nota, quòd habemus decimam, primitiam, & obla-
3 tionem. Primitia † enim eſt pars prima
frugum Domino offerenda, de quibus dicitur Exo. 22. Decimas, & primitias non tardabis offerre, & Exo. 23. Primitias

tias frugum terræ tuæ deferes in domū Domini Dei tui. Quæ quidem primitiæ fuerunt introductæ in ſignum rei iam factæ,ſcilicet liberationis ab Aegipto per interfectionem primogenitorum ſaluatis primogenitis Iſrael. Erant etiam in ſignum rei faciendæ, vt ſcilicet initium operum noſtrorum attribuamus Deo authori omnium bonorum. Erant etiam in ſignum futuri.i.recuperandæ cęleſtis hęreditatis amiſſæ, quæ eſt propria primogenitorum,ita Aſtenſ. lib.6. de deci. art.8. Deferebantur etiam in recognitionem diuini beneficii, quaſi aliquis profiteretur ſe à Deo fructus terræ percipere,& ideo ſe teneri ad aliquid de huiuſmodi Deo exhibendum, ſecundum illud 1. Para. vlt. Quę de manu tua accepimus dedimus tibi, & quia Deo exhibere debemus id,quod præcipuū eſt,ideo primitias quaſi pręcipuū aliquod de fructibus terrę pręceptum fuit Deo offerri. Quæ
4 quidem † primitiæ ſecundum Ray. & Hoſt.debent dari presbytero parochiali. 16.q.1.doctos ac probos monachos. Quota autem pars debeat dari. Dic, quòd ſecundum conſuetudinem patriæ,& indigentiam miniſtrorum. Et ita ſolutio primitiarum ſecundum determinationem Eccleſiæ eſt in præcepto tempore moderno. Determinat autem Eccleſia vt ſecundum conſuetudinem approbatā ſoluantur primitiæ, & indigentiam miniſtrorū Dei: Cōſeruet ergo quælibet eccleſia cōſuetudinem ſuam,ſi habet, quam ſi non habet,recurrat ad conſuetudinem vicinarum eccleſiarum.Si vero inueniat ibi diuerſas conſuetudines, illam ſequatur, quæ magis accedit ad mediocritatem,vel quæ à pluribus obſeruatur. Si tamen eccleſia eſſet ita tenuis,quòd ſacerdos non haberet vnde poſſet ſuſtentari,tunc dicerem illam conſuetudinem eligendam, quæ amplius ſoluit, vel ſaltem medium tenet inter illas. Hæc Alex.de Hal.in 3. Turrecr.in ſum. 16.q.7. arg. tex. in cap. certificari, de ſepult. cap.cum olim, in fi. de conſuet.& 12.q.2. cap. Epiſcopus,Aſtenſ.lib.6.de decimis art.8.circa finem.

De oblationibus vero Rayn.in ſumm.
5 dicit, † quòd ſunt tres ſpecies oblationum. Vna quę eſt donatio rei facta inter viuos Deo,vel eccleſię. Secūda facta cauſa mortis,quæ reducta eſt ad inſtar legatorum. Tertia,vſualis,quam fideles faciunt ad altare,vel ad manum ſacerdotis. Prima eſt voluntaria,& cum data eſt, de illa non plus quærimus,ſed ſi ſolum eſſet promiſſa,conſtat,quòd eſt debita. De ſecunda non dubitatur quin ſit debita, vnde non ſoluentes ſacrilegi dicuntur, & homicidæ,& necatores gentium. Hæc per ordinem 12.q.2.cap.nulli,& cap.qui abſtulerit,& 13.q.2.cap.quę oblationes.
6 Tertia vero † eſt voluntaria,& in conſilio,non autem in pręcepto. Sic dicit D. Thom.2.2.quæſt.86. art.1.quòd oblationes de ſui ratione habent, quòd voluntariè offerantur. Ad hoc illud Exo.25. Ab omni, qui offert vltroneus, accipies eas, & Matt.5. Si offers munus tuum ante altare,&c.& non obſtat tex.in cap.omnis, de conſe.diſt.1. qui uidetur contrarius, quia tex.ille intelligitur de oblatione interiori, vel bonorum operum. Fallit tamen in quatuor caſibus, in quibus aliquis ad oblationes tenetur. Primo ex pręcedenti conuentione,ſicut cum alicui cōceditur aliquis fundus eccleſię, ut certis tēporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem cenſus. Secundo propter pręcedentem promiſſionem, vt cum aliquis inter uiuos promittit,vel in teſtamento reliquit aliquid offerendum eccleſię vt pro ſeptimis,vigeſimis, & anniuerſariis. Hęc Hoſt. Tertio propter eccleſię neceſſitatē, vt quia ex poſſeſſionibus aut redditibus eius non poſſit ſacerdos ſuſtentari. Quod ſi parrochiani ſunt ita pauperes, vt ſacerdoti prouidere non poſſint, tunc quęrat ſacerdos manibus ſuis victum,diſt.91.cap.clericus victum. Quarto propter conſuetudinem approbatam. Tenentur enim fideles in aliquibus ſolemnitatibus in quibus tenentur totam miſſam audire,cap.miſſas,de conſe.diſt.1.ad aliquas oblationes conſuetas c.ad apoſtolicā,de ſimo.quę tamen oblationes

S

tiones ſunt etiam voluntariæ quo ad quã titatem, & ſpeciẽ rei, quæ offertur. Quod ſi parochiani non offerunt, poſſunt cogi ad hoc, non à presbytero, per officiũ ſubtractionem, ſed ab Epiſcopo, cuius officium eſt in talibus implorandum, ſecundum Thomam, per tex. in d. cap. ad apoſtolicam, vbi ad conſeruandas pias conſuetudines circa oblationes, poſſunt cogi per Epiſcopum loci, ut dicit Alex. D. Th. & Hoſt. Hæc Archid. & Turrecr. in d. cap. omnis, Henri. in c. quamuis, num. 7. & S. de Decimis. Frater Ioan. in ſum. eo. tit. ſub rub. de oblat. q. 54. Vtrum aliquæ oblationes. Sed modo deueniamus ad deciſiones circa definitionem ipſius decimæ fere pertinentes ad totam materiam, quarum

7 Prima. † In veteri lege quatuor erant genera decimarum. Primæ erant, quas populus debebat ex lege Leuiticæ tribui, & loco illarum ſunt, & ſucceſſerunt hodie illæ quas parochiani dant parochiali eccleſiæ, ſecundum Ioan. And. & Abb. in cap. 1. eod. tit. Item aliæ decimæ ſunt, quas ex illis decimis à populo ſic receptis Leuitæ dabãt ſacerdotibus, de quibus loquitur Num. 18. ante finem. Et loco iſtarum ſunt partes, quas percipiunt Epiſcopi ab eccleſiis parrochialibus. 10. q. 3. cap. vnio, vel quæ datur Domino Papæ, vel alicui Principi ſęculari de mandato eius, ſecundum Abb. & Ioan. And. Item aliæ, quas vnuſquiſque de populo Iſrael ſeparabat ad inuitandum ſacerdotes, & loco illarum ſunt oblationes, vnde in quibuſdam prouinciis obſeruatur, quòd quilibet parochianus faciens celebrari pro animabus parentum, inuitat ſingulis annis ad anniuerſarium ſacerdotes. Eſt & quartum genus decimarum, quas parochiani pauperibus recondebant, i. ad vsũ pauperum reſeruabant, & loco iſtarum ſuccedunt, & dantur eleemoſynæ pauperibus. Et de his quatuor generibus loquitur glo. in cap. eccleſias, §. his itaque, 13. q. 1. Harum vero primum tantum genus eſt neceſſarium, ſcilicet illæ tantum debẽtur, quas parochiani dant parrochiali eccleſiæ: aliæ vero ſunt voluntariæ, & ideo non exigendæ, arg. extr. de cenſi. cap. ex parte. Secundum Hoſt. in d. cap. 1. & plenius, cod. tit. cap. à nobis.

8 Secunda. † Species iſtarum decimarum huius primi generis duæ ſunt ſpecies, quia quædam ſunt prædiales, & quędam perſonales. Perſonales ſunt, quæ debentur ex negociatione, vel artificio, ſeu ſcientia, aut militia, vel venatione, aut huiuſmodi, & ex opere perſonali. Prędiales vero, quæ proueniunt ex ipſis prædiis, ut vinum, bladum, aut fructus arborum, ut extr. eod. tit. cap. ad apoſtolicæ, & c. paſtoralis, & extr. de parroch. cap. vlt. Sed de quibuſdam dubium eſt, an ſint prædia-
9 les † vel perſonales, ut de agnis, & fętibus aliorum animalium, quę in paſcuis gregatim paſcuntur, & licet Ber. in d. cap. ad apoſtolicæ, computet decimas animalium inter decimas prædiales, & cum eo conueniant Ray. & Gof. tamen Hoſt. cuius dictum mihi magis placet, & cum eo tranſeunt Aſtenſ. Henri. & Frater Ioan. in ſum. tenet, quòd ſint mixtæ, quia tales decimæ partim proueniunt à prædiis, cũ ex eis viuant animalia, à quibus procedunt, arg. extr. eo. cap. commiſſum, & partim à perſonis, quę ea cuſtodiunt, extr. de re iudic. cap. pęn. Igitur hoc verbum, decima, poſitum in definitione, comprehẽdit decimas prædiales, vel perſonales, aut mixtas, quas parochiani dant parochis.

10 Tertia. † Decimarũ inſtitutio emanauit à iure naturali ſecundum determinationem partis exhibendę, puta, quia aliqua pars eſt exhibenda Deo, & miniſtris eius. Dictat enim ius naturale, ꝙ Deus debet honorari de propria ſubſtantia, ſecundum illud Prou. 3. Honora Dominũ de tua ſubſtantia, ſic patet de Abraham, & Iacob. cap. Decimas Deo, 16. q. 7. ſic, & ſimpliciter à iure naturali, quòd Miniſter Dei debeat ſuſtentari, ſecundum illud Mala. 3. inferte omnem decimam in horreum meũ, vt ſit cibus in domo mea. Et quòd miniſtrãte ſpiritualia debent tẽporalia miniſtrari, ut dicitur 1. Cor. 11. & Luc. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua.

ſua. Verum ſecundum determinationem certę partis exhibendę, puta partis decimę, & non minoris, non eſt à iure naturali ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Nam quod tanta pars, & non minor detur, hoc non dictat ius naturale ſimpliciter. ita Hugo. lib. de ſacram. par. 12. ca. 4. Aſtenſ. lib. 6. de decimis, art. 1.

11 Quarta. † Secundum indeterminationem, ut ſcilicet aliquota pars detur ad ſuſtentationem miniſtrorum Dei, ſemper decimę fuerunt in pręcepto, & de iure naturæ. Vnde Geneſ. 47. Sacerdotibus Aegypti cibaria ex horreis publicis prębebantur. Sed ſecundum determinationem talis partis, ſcilicet decimæ ante Legem fuit in conſilio. Vnde Gen. 14. legitur, quòd Abraham dedit decimas Melchiſedech: nunquam uero legitur hoc fuiſſe ſibi præceptum. In lege uero fuit hoc in præcepto ſimpliciter, ut patet Exod. 23. & Num. 18. Tempore uero gratiæ factæ ſunt in pręcepto, ſecundum Turrecrem. in cap. reuertimini, 16. q. 1. Ad quintum, tantum decimę prædiales de iure ſunt diuino. Vnde Leuit. ult. dicitur, omnes decimę terrę ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborū Domini ſunt. Item decimę animalium, quę ſub uirga paſtoris tranſeunt. Sed decimę perſonales non ſunt in pręcepto diuinę legis, ſunt tamen in pręcepto eccleſię ubi eſſet conſuetudo, uel miniſtri Dei indigerent, & propter indigentiam, & ſuſtentationem perirent. Alij verò Theologi communiter tenent, quòd decimæ non ſunt in præcepto ex diſpoſitione legis diuinæ, Richar. 4. diſtin. 17. S. Thom. 2. 2. q. 87. Canoniſtę abſolute tenent contrarium, & primo gloſ. in cap. in aliquibus, extr. eod. Idem tenet Innoc. in rubri. eod. tit. qui allegat multas authoritates, prout etiam refert Lcm. Anton. in cap. parochianos, eod. tit. num. 5. Et hoc tam de decimis prædialibus, quàm perſonalibus. Ego tamen facile aſſentirem opinioni Cardinalis in dicto cap. reuertimini, ſcilicet, ꝙ ſunt de præcepto ubi eſſet loci conſuetudo approbata, vel miniſtri Dei indigerent. Alioquin infinitæ animæ torquerentur, cum pauci ſint qui eas ſoluunt, ut not. Hoſtienſ. in cap. ex parte canonicorum, in fi. & cap. tua, in fine. & cap. paſtoralis, & cap. in aliquibus, eod. titu. De hoc etiam notat Archidiac. in cap. decimæ, 16. q. 1. Henr. Boich, qui reſidet in hac opinione, in c. peruenit, nu. 22. eod. tit.

12 Quinta. Decimæ prædiales cum ſint de præcepto ex iure diuino, neceſſario ſunt ſoluendę fructibus collectis, ſtatim, ita videtur velle text. in capit. cum homines, extrà, eodem. Hoc eſt, quando frumentum eſt ſeparatum à paleis ex communi conſuetudine, quę eſt in noſtris temporibus, ut dicit Panormit. in capit. peruenit, extrà, eodem. & debent deferri expenſis villici, ſeu domini, vſque ad domum eccleſię, ut eſt text. iuncta gloſ. in capit. reuertimini, 16. queſtio. prima, & ibi Turrecrem. Panormit. in dicto capit. peruenit. Hinc infertur, quòd talis ſolutio debet fieri abſque monitione, cum illa non requiratur ad conſtituendum eum in mora, cum tempus ſit appoſitum in lege. vide gloſ. in Clement. ſæpe, de verbor. ſignific. & dicto cap. cum homines, & non ſoluentes peccant, vide bonam gloſ. in capit. primo, eodem titulo, in ſexto. Poteſt etiam is, cui debetur decima, petere interdici Domino prædii ne fructus colligat, niſi eo, uel eius nuncio præſente, C. quando, & quibus quar. pars, l. ij. lib. 10. ibi ſub aſpectu curialium, l. non ſolum, ff. de rei vendicat. aliàs, ſi vero. & ratio eſt: quia habet partem in fructibus, & ex conſequenti in fundo: nam fructus ſunt pars fundi, l. fructus, ff. de rei vendicat. ita tenet Dom. Cardin. Zabarel. conſil. ſuo 146. vide Ioan. de Anania, in capitu. ex parte, titulo noſtro.

13 Sexta. † Decimæ prædiales dandæ ſunt non deductis expenſis, nec etiam illis, quæ fiunt pro fructibus colligendis, ita tex. in cap. cum homines, & c. tua nobis, extr. eod. vnde nec ſemen deducen-

dum eſt, vt dicit Goff. & Hoſt. tit. de decimis. Decimæ vero perſonales, ideſt de negotiatione, vel artificio, vel aliis, quæ non computantur in fructibus terræ, diſtribuuntur, quia vel ſurgunt ex rebus decimatis, & deducuntur expenſæ, vel non: & tunc ſecus extr. eod. c. paſtoralis.

14 Septima. Cum decimę prædiales ex præcepto debeantur, hinc fit, quòd nulla conſuetudo excuſare poſſit à decimis prædialibus ſoluendis, ſiue conſuetudo in totum, vel in partem tollat decimas, c. in aliquibus, extr. eod. 16. q. 7. c. quicũque niſi forte conſuetudo per Papam approbata eſſet per conuentionem, vel amicabilem compoſitionem authoritate ſuperioris ſubſequenter factam: Nam vt dicit Hoſt. in cap. ſtatuimus, extr. de tranſact. Compoſitio inter perſonã eccleſiaſticã, & laicos ſuper aliqua parte decimæ, vel tota, de conſenſu ſuperioris prælati, valet, Turrecr. in d. cap. reuertimini, nu. 14. vide Abbatem in cap. cum homines, nu. 4. extr. eod.

15 Octaua. Licèt miniſtri eccleſiæ poſſint laudabiliter requirere decimas, tamen laudabiliter faciunt, ſi eas non requirunt, in locis vbi ſine ſcandalo requiri non poſſent, vel propter deſuetudinẽ, vel aliam cauſam, nec tamen ſunt in ſtatu damnationis, qui non ſoluunt in illis locis, in quibus eccleſia non petit: niſi propter obſtinationem animi habentes voluntatem non ſoluendi, etiam ſi peterentur ab eis, ita D. Thom. 2. 2. q. 87. Archid. in c. maiores, 16. q. 7. Franc. in c. 1. eod. tit. in 6. nu. 2. Turrecr. in d. c. reuertimini. Henr. in cap. peruenit, num. 20. eod. tit. Et non obſtat, quòd cum decimę ſint de præcepto. ergo ſemper videtur obligare non ſoluentes ad peccatum mortale: quia eſt præceptum affirmatiuum, & non negatiuum, vnde cum ſit præceptum affirmatiuum, & ſi obligat, non tamen ad ſemper, ſed pro loco, & tempore, ideſt cum neceſſitas eſt, & petuntur à miniſtris; Si verò non eſt neceſſitas, nec petantur aliquibus rationabilibus de cauſis, tunc non ſoluentes, non peccant, ſecundum ſuperius dicta à S. Thoma.

16 Nona. † Decimę perſonales ſolui debent, vbi eſt conſuetudo eas ſoluere eo tempore, quo maior commoditas prouenit eccleſiæ. Hoc eſt in fine anni: nam particularis, & minuta ſolutio multa habet incommoda, l. planè, ff. famil. erciſc. arg. tex. in c. ex literis, de pignor. ſi quis tamen ante annum vellet ſoluere, ſecundum Hoſt. non eſſet refutandus, ita refert Turrecr. in d. c. reuertimini, nu. 21.

17 Decima. † Decimę integrè ſolui debent, cap. in aliquibus, verbo cũ integritate, & ſic eſt contra illos Theologos, & Magiſt. Senten. ut refert gl. in cap. 1. eod. tit. lib. 6. qui dicunt, quòd ſufficit aliquid dare pro decima, & nomine decimæ. Sed oportet, quòd ſoluantur cum integritate, ut habetur per Concil. Triden. ſeſſ. 25. cap. 12. & non ſoluens integrè, uidetur peccare mortaliter, quòd colligitur ex eo, quòd poteſt ad hoc compelli per excommunicationem, & excommunicatio non fertur niſi pro mortali, cap. nullus, cap. nemo, 11. q. 3. Et hoc non ſolum procedit in laicis, ſed etiam in religioſis, Zabar. in Clem. 1. q. 24. de decimis.

18 Vndecima. Non ſoluentem † decimas Iudex ex officio poteſt cogere, cum immineat periculũ animę, ſi non ſoluantur, de deci. c. prohibemus, & in talibus exuberat officiũ iudicis, de iudic. c. nouit, de off. ordin. Clem. 1. Et hoc, modo conſtet poſſeſſiones, ex quibus decimæ petuntur, eſſe infra limites parochię, uel homines accipere ab ea ſacramenta eccleſiaſtica, quoad perſonales decimas, nam ex quo de communi iure ſcripto decima debetur parochiali eccleſiæ, de decim. c. cum contingat, & ius commune notorium eſt, & tanquam notorium debet ſciri, 1. q. 3. §. ſed notandum. Ideo in contrafacientem tanquam notoriè delinquẽtẽ, poteſt aduertere iudex ex officio ſuo, adeo quòd non eſt neceſſe quòd cauſa in iudicium deducatur, vel teſtes admittantur, pro hoc, quod not. de fil. presbyt. cap. quoniam, & poterit procedere ſine vlla alia iuris ſolemnitate. Immò dicit

Lau.

Lau. in Clem. diſpendioſam, de iudic. & poſt eum Zabar. ibi q. 23. quòd non eſt opus in literis monitoriis contra non ſoluentem decimas ponere clauſulam illam, niſi cauſam rationabilem volueris allegare, & probare, ad quod faciendum talem diem peremptorium aſſignamus. Ex quibus dictis habetis, quòd poſt ad-
19 monitionem † non ſoluentes decimas præteritas, ſunt excõmunicandi, 16. q. 7. c. omnes decimę, & tradit Laur. formã literarum monitorialium, quia debet dicere Iudex. Monemus vos, ut infra tot dies (verbi gratia) quindecim pro primo, & ſecundo, & tertio peremptorio, quorum, quinque pro primo, quinque pro ſecundo, quinque pro tertio peremptorio aſſignamus, decimas de fructibus talium poſſeſſionum ſitarum in tali parochia, ſoluatis eidem, vel reſtituatis, alioquin, ex nunc, prout ex tunc, in his ſcriptis vos excommunicationis ſententia innodamus, quod not. in practica. Et ita habes, quòd non ſoluentes poſſunt compelli per cenſuram eccleſiaſticam, 1. q. 7. cap. omnes decimę. Immo etiam per diſtrictionem, & temporalem pęnam, cap.
20 nuncios, ext. eod. & ſic † nota differentiam inter cenſuram eccleſiaſticam, & diſtrictionem: nam appellatione cenſuræ veniunt ea, quæ habentur in cap. quærẽti, de verb. ſign. ſed diſtrictionis appellatione uenit pœna temporalis. Prima concernit animam, hæc corpus. De hoc vide per Do. Abb. in d. ca. quęrenti, & in noſtris Deciſ. lib. 4. cap. 1. nu. 5. verſ. nam cenſura.

21 Item † non dantes decimas, ſacrilegiũ committunt, & ęternę damnationis periculum incurrunt, 16. q. 7. cap. 1. 12. q. 2. cap. gloria. vnde Hieron. Amico aliquid rapere furtum eſt, eccleſiam fraudare ſacrilegium eſt, exinde aliquid ſubtrahere, omnium prędonum crudelitatem ſuperat. Rurſum frequenter damna patiuntur, qui decimas dare negligunt, 16. q. 1. cap. reuertimini, vnde ibi Archid. ponit mala, quæ Dominus infert frequenter propter ingratitudinem non ſoluentium decimas: nam immittit ſterilitatem contra ubertatem. Vnde Dominus Malac. 3. Quia mihi non reddidiſtis decimas, & primitias, idcirco in fame, & penuria vos maledicti eſtis. Et Aug. 16. q. 1. c. decimæ, dicit, cum dando decimas, & terrena, & cœleſtia poſſis mereri, propter auaritiã duplicem benedictionem fraudas, ideſt ſubtrahis tibi. Item propter non ſolutionem decimarũ immittit Deus ſiccitates, infirmitates, & mortalitates, vnde 2. Paral. 6. Clauſo cœlo pluuia non fuit ſuper terram. Item quanti pauperes mortui fame fuerint, tot detentor decimarum reus eſt homicidiorum, d. cap. deci-
22 mæ. At † econtra, qui decimas diligenter dat, quadrupliciter à Deo remuneratur. Prima enim remuneratio eſt abundantia fructuum. Secunda ſanitas corporis. Tertia indulgẽtia peccatorum. Quarta cœleſte regnum, d. c. decimæ, & ibi Turrecr. Aſtenſ. lib. 6. de deci. art. 9.

Duodecima. Licet decimarum tempore legis fuerint quatuor genera, ut ſuperius diximus, quod plene proſequuntur Doctor. in cap. à nobis, de deci. hodie tamen eſt unum ſolum genus in pręcepto, ſcilicet ut decima pars omnium emolumentorum licite prouenientium ſolua-
23 tur eccleſię † in cuius parrochia ſunt prędia, etiam ſi non ſit matrix, ideſt baptiſmalis, ſi ſunt decimę prædiales, capit. quoniam, extr. eod. 16. quæſtio. 1. cap. alia, & cap. ſi laicus, 13. q. 1. cap. eccleſias, §. 1. & iſta opinio videtur eſſe communis, quam ſequuntur Goffr. & Ioan. de Anan. qui ita not. in Sum. ſua de decimis, §. ſed quibus. Hug. Lau. & Archid. 13. q. 1. in ſumma Hoſt. eo. ti. §. cui danda. Ber. infra eod. ca. ad Apoſtolicæ. Cardin. conſ. 26. ſcilicet, quòd decimę de iure communi pertinent ad illam eccleſiã infra cuius parochiam prędia ſunt ſita. Si uero non conſtaret, quia limites non ſunt certi, habet locum c. quoniam, eod. tit. quia diœceſano debentur. Et hęc de decimis prædialibus, niſi aliud obtineatur, vel de pręſcripta conſuetudine, extr. eod. c. cum ſint, & cap. ad apoſtolicę, vel

ex conuentione, extr. eod. c. ex multipli-
24 ci. Verum † ſi ſunt perſonales, & tunc ſunt dandę illi eccleſię parochiali, ubi dantes audiūt diuina, & recipiunt ſacra, modo in illa eccleſia habeat domiciliū, cap. eccleſias, 13. q. 1. d. c. cum homines, & cap. quoniam, eod. tit. Si vero quis habet domicilium in pluribus locis, vt aliquis rex, aut princeps, & tunc illi Eccleſiæ ſoluet, vbi habet domicilium principale. arg. C. ubi ſenat. vel clar. l. 2. At ſi in omnibus principaliter, ſeu ęqualiter habitat, & tunc illę inter ſe diuident, vt arg. tex. in l. aſſumptio, §. iuris prudentibus, ff. ad municip. notat Innoc. in c. omnes, de ætate, & qual. ſequitur Henric. nu. 1. & 2. eod. tit. vbi etiam nu. 3. dicit de decimis mixtis, vt de agnis, & fętibus animalium. Hoc tamen haberi debet pro indubitato, quòd in ſoluendis decimis attenditur prius conſuetudo, ca. ab apoſtolicę, in fine, de decim. Card. conſ. 98.

25 Decimatertia. † obligatus ad decimā, quę conſiſtit in fructibus prędiorum vel aliis rebus, quàm in nutrimentis animalium, liberatur, ſi pręuenit tempus ſolutionis, l. quod quis, ff. de act. & oblig. l. quod in diem, ff. de ſolut. pariter poteſt ſoluere ante tempus, ſi decima conſiſtit in nutrimentis animalium, & Eccleſiæ, vel prælato non fit præiudicium. Aliàs non (verbi gratia) ſi quis ſtatim agnum poſtquàm fuerit natus vellet tradere, nō liberatur: quia fieret præiudicium eccleſiæ ſed debet tradi poſtquam fuerit lactatus, & aliquantulum impinguatus, arg. ff. de an. leg. l. eum qui, ſecundum Hoſt. & Ioan. An. in cap. cum homines, eo. tit.

26 Decimaquarta. † Compenſatio inter laicos non poteſt fieri quo ad decimas ſoluendas in poſterum ſine authoritate iudicis, & ratio eſt: quia decimę ſunt tributa animarum, 16. q. 1. c. decimæ, ext. eod. cap. tua nobis. In tributis autem non eſt compenſatio admittenda, l. ſi ea, C. de cō penſa. inter clericos tñ poteſt admitti cōpēſatio ſine authoritate iudicis, vt patet in c. ex parte tua, & c. ex multiplici, ti. noſtro. Henr. eod. tit. c. cū homines, nu. 5.

27 Decimaquinta. † Licet laicus Decimam pręſcribere, vel retinere non poſſit contra clericum, cap. cauſam, de pręſcrip. tamen vna Eccleſia poteſt præſcribere decimas contra aliam, cap. cum ſint homines, cap. ad apoſtolicæ, tit. noſtro. Quod debet intelligi cum titulo, vel ſpacio tanti temporis, quod de contrario non ſit memoria, cap. 1. de pręſcrip. lib. 6. Do. Card. conſ. 98. in princ. Idem in tributo: quia ſubditus non poteſt pręſcribere contra Dominum: ſed bene vnus Dominus cōtra alium, ita Io. de Anan. in cap. tua nobis, nu. 10. tit. noſtro.

28 Decimaſexta. † Decima debetur etiā ſi ſoluendo quis incideret in egeſtatem. Puta colligit quis tot fructus, qui ſufficiunt ſibi, & pro familia ſua: ſi autem ſoluit decimam, ipſe indiget, tunc gloſ. 12. q. 1. c. quia tua fraternitas, decidit, quòd tenetur. Eſt ēt glo. 86. diſt. cap. non ſatis, vbi Archid. dicit, quòd de eleemoſynis ſibi factis debet ſoluere decimam. Sic etiā Vincen. in cap. cum homines, tit. noſtro concludit, quòd propter paupertatem quis non debet retinere alienum, cap. habebat, 12. q. 1. Dicit tamen Panor. in d. c. cum homines, quòd ille tenetur ſoluere ſed eccleſia tenetur ſibi remittere tantū, quòd poſſit viuere, cum eccleſia de ſuo teneatur ſibi prouidere. Facit in ſimili, quod dicit glo. in cap. quicunque, 16. q. 7. quòd ſi quis tanto tempore non ſoluit decimas, quòd ſi uellet integre ſatisfacere, oporteret vēdere omnia bona ſua, ꝙ licet teneatur ipſe hoc facere, eccleſia tamen debet ſibi remittere, vnde poſſit viuere. Dicit etiam, quòd ſi eſſet tanta inopia, quòd fame periret, ſi decimam ſolueret, quòd non teneatur ad ſolutionem: quia in tali caſu omnia ſunt communia, facit tex. in l. 2. §. cum in eadem, in fi. ibi in glo. ff. ad l. Rho. de iact. per quem tex. dicit ibi Angel. quòd milites tempore neceſſitatis poſſunt licite depręedari uictualia. Facit etiam tex. in ca. ſicut, diſtin. 47. cap. ſi quis propter, de furt.

Decimaſeptima. Decimæ poſtquam parochiæ fuerunt diſtinctæ, de iure com

muni ſoluendæ ſunt eccleſię, intra cuius parochiã ſitum eſt prædium, vel ſita ſunt prædia, vt ſuperius nu. 22. probauimus.
29 Fallit † tamen hoc in multis caſibus, quorum primus eſt, ratione priuilegii. Quòd in clericis, & religioſis clarum eſt, cap. ſi de terra, extr. de priuil. cap. ex parte, cap. nuper, extr. eod. ſed an etiam laicis hoc poſſit concedere, vide tex. in cap. à nobis, extr. eod. vbi dicit, quòd ſic. Debet tamẽ qui dicit ſe exemptum, hoc probare, quia nõ præſumitur exemptio, ſed vſurpatio, ex quo habet ius commune contra ſe, c. ad decimas, de reſti. ſpol. in 6. Debet etiã qui habet priuilegium non ſoluendi decimas, non venire contra illud: quia ſi illas perſoluerent, vtique amittunt priui-
30 legium, d. cap. ſi de terra. An vero † poſſit ſummus pontifex dare hoc priuilegium, cum decimæ ſint de iure diuino, cap. tua, de deci. & ipſe teneatur defendere ius diuinum vſque ad ſanguinis effuſionem, 25. q. 10. c. ſunt quidam, Doct. in d. cap. a nobis, dant plures reſponſiones. Quarũ prima eſt, ꝙ poſſit ſpecialiter vni concedere priuilegium, vt non teneatur ſoluere, ſed non poteſt facere conſtitutionem generalem vt non ſoluantur. Secunda, quòd Papa non poteſt diſpenſare ſuper ius diuinum circa articulos fidei, vel pręcepta. 6. diſt. §. his ita, & diſt. 5. in princ. ſed in aliis poteſt interpretari, & ſic impropriè diſpenſare, ſicut nos, li. 2. c. 31. à nu. 7. vſque ad vigeſimũ, plene diximus. Hoſt. vero dicit, quòd licet Papa non poſſit diſpenſare circa præcepta moralia, fallit in decimis: quia non eſt præceptum mere morale, ut etiam dicit Aſtenſ. lib. 6. de decim. art. 1. quæſt. 3. & ratio ſecũdum Hoſt. eſt, quia in aliis præceptis uerſatur honor Dei irremiſſibilis, uel utilitas publica humana indiſpenſabilis, vt eſt uidere in illo præcepto. Non habebis Deos alienos. Item in alio. Honora patrem tuum, & c. & in ſimilibus, in quibus nec in totum, nec in partem diſpenſari poteſt, ſed in pręcepto decimarum eſt duplex conſideratio. Prima quatenus uerſatur honor Dei, nam decimas ſibi retinuit in ſignum uniuerſalis domini, cap. tua, 2. eod. tit. Et hac conſideratio ne non poteſt decima uniuerſaliter remitti: quia non poteſt Papa facere, ut honor non exhibeatur ipſi creatori, maxime, quando ipſe ſibi reſeruarit. Secunda conſideratio eſt in utilitate, quæ prouenit ex ſolutione decimarum: Nam cõcernit commodum eccleſiarum, & clericorum. Et ideo Papa tanquam generalis adminiſtrator, & Vicarius Dei, poteſt hanc commoditatem in aliquibus remittere, & diſpenſare. Dom. Anton. dicit, quòd in laicis Papa non poteſt decimas pręteritas, neque futuras etiam uni remittere ſine cauſa. Pro hoc gloſ. not. in c. non eſt, extr. de voto, & nos ubi ſupra, nu. 27. Quare quo ad Deum, non eſſet tutus qui decimas ſine cauſa teneret ex remiſſione Papę. glo. in d. c. non eſt. ita voluit Panor. in cap. à nobis, nu. 4. & 5.
31 tit. noſtro. Vbi etiã dicit † in fine, quòd Papa poteſt diſpenſare vt non ſoluentes euitent peccatum, non in totum præceptum tollendo, ſed hac cauſa non ſoluentes tolerando, ut peccatum non incurrãt, quod ſatis ſentit etiam Innoc. in d. cap. à
32 nobis. Secundus caſus, † vbi decimæ nõ ſoluuntur, eſt ratione præſcriptionis, 13. q. 2. in ſumma. Quod intellige ſecundum Do. Card. in ſuo conſ. 88. quod incipit Capitulum Ciuitatenſe, quando fit præſcriptio ab vna eccleſia contra aliam eccleſiam: quia tunc ſi non adeſt titulus, debet concurrere ſaltem tantum tempus, quod de contrario non ſit memoria c. 1. de præſcrip. in 6. & ratio eſt: quia tantũ tempus habet vim priuilegii, pro hoc eſt glo. in c. ſuper quibuſdam, in fi. de verb. ſig. Item habet uim conſtituti. 1. ac ſi de conſenſu partis tale ius fuiſſet ſtatutum, l. hoc iure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æſtiu. Item habet vim legis, ff. de aqua plu. arcen. l. 1. in fi. Si verò adeſt titulus, tunc requiritur ſpacium 40. annorum, ut decimæ præſcribantur etiam contra eccleſiam, ut not. Mar. Soc. in c. accedentibus, num. 2. extr. de priuil. Fallit &
33 tertio, † quando Epiſcopus cum conſen-

ſu Epiſcopi daret priuilegium uni eccleſiæ, ſeu dignitati, vel perſonæ eccleſiaſticæ de decimis alterius eccleſiæ percipiendis ad tempus, vel perpetuo: nam modo faciat cum conſenſu Capituli, & alia ſolennitate ſeruata, de qua, de rebus eccleſ. non alien. lib. 6. cap. dudum poteſt. Quod intellige etiam ſecundum Hug. de illis decimis, quæ ad Epiſcopum pertinent, alias non poſſet ſine conſenſu illorum, quorum intereſt; ſicut nec ipſi ſine eo. 10. q. 2. c. ſi quis Epiſcopus, 12. q. 2. c. Abbatibus. ita Arch. refert in cap. ſtatuimus, 16. q. 1. Laico uero non poſſet dare Epiſcopus, hoc priuilegium de decimis percipiendis, de præſcrip. c. cauſam. quæ, cum ibi not. Henr. in cap. à nobis, nu. 6. & 7. extr. eo. tit.

34 Decimaoctaua. † Decima ſecundum ius commune diuidenda eſt in quatuor partes, quarum vna quarta debetur Epiſcopo, 12. q. 2. c. Vulteranç, & cap. nobis, & cap. conceſſo, & cap. quatuor, 10. q. 1. cap. inic. not. ſuper gl. in c. conquęrente, de offic. ordin. Secunda pars eſt ſacerdotis. Tertia fabricæ. Quarta pauperum, vt dictis iuribus. Poſſunt tamen Epiſcopi hanc quartam ad ſe pertinentem concedere eccleſiis baptiſmalibus cum conſenſu Capituli, ſeruata ſolennitate maxime in fundatione, ſecundum not. de relig. domib. c. conſtitutis de rebus eccle. non alien. c. 1. in 6. Diuiditur etiam aliquando decima ſecundum conſuetudinem, ſi aliqua ſubeſt, de decį. c. quoniã, in gl. 11. qua ceſſante, diuiditur ſecundum ius cõmune. vide Aſtenſ. lib. 6. de decim. art. 3. quæſtione quarta.

35 Decimanona. † Clerici baptiſmalis eccleſiæ poſſunt ex integro vendicare ſibi omnes decimas totius Epiſcopatus ex priuilegio Apoſtolicę Sedis. Ita hanc cõcluſionem firmat Turrecr. in ſum. 25. q. 1. num. 2. & ratio eſt: quia Papa poteſt dare priuilegium, cum ipſe poſſit omne inſtitutum eccleſiaſticum immutare, dummodo non faciat contra fidem, vel non obuiet his, quæ pertinent ad ſalutem, vnde talis inſtitutio, ut diuidatur decima in quatuor partes, quamuis ſit iuxta decreta ſanctorum patrum, cum non pertineat ad fidem, nec ſit de his, quæ pertinent ad ſalutem, poteſt à Papa immutari. Tum etiam, quia Apoſtolica Sedes cum ad eã pertineat de bonis eccleſiæ ordinare, poteſt uni eccleſiæ ſubtrahere, & alteri per priuilegium ſuum conferre.

36 Vigeſima. † Decimę dandę ſunt de blado, & leguminibus tã magnis, quàm paruis, de omnibus fructibus terrarum, pomis arborum, herbis hortorum, nutrimentis animalium, lana, lacte, fœno, lignis, piſcationibus, venationibus, affictis. i. firmis, penſionibus, molendinis, etiam ad uentum, balneis, fullonibus, item de negotiis, & artificiis, & generaliter de omni lucro licitè acquiſito, extr. eod. c. ex multiplici, cum quatuor c. ſeq. & cap. canonicorum, cum duob. cap. ſeq. 16. q. 1. c. decimę. & c. quicunque. & ut dicit Imo. in Clem. vni. eo. ti. de omnibus rebus quæ infra limites eccleſiarum inſurgunt, per quoſcunque terræ excolantur, ſiue laicos, ſiue clericos, ſiue Religioſos exemptos, uel non exemptos, eo. tit. in 6. cap. ſtatuto.

37 Vigeſimaprima. Monachi priuilegiati ſuper decimis noualium, tenentur ſoluere decimas de terris nouiter cultis, ſi parochiali eccleſiæ aliquid primo ſoluebatur, cap. commiſſum, extr. eod. tit. Quæ autem dicantur noualia, uide cap. quid per nouale, de verb. ſig. vbi duo requiruntur, ſcilicet, quòd non fuerit culta tanto tempore cuius memoria nõ exiſtat. Secundo, quòd ex illis nulla, vel parua commoditas percipi potuerit, ita Zabar. in Clem. 1. q. 5. de decim. An uerò decimæ debeantur de noualibus. i. de terra ſterili, & inculta, ſi redigitur ad culturam. Dic, quòd ſic, & debentur illi eccleſiæ, in cuius parochia eſt ſita, c. quoniã, extr. eod. facit tex. in cap. paſtoralis, de his, quæ fiunt à prælat. Si vero non ſunt in certa parochia, debentur diœceſano, qui poteſt ſibi retinere, vel alteri concedere. Hinc infertur ſm Panor. in d. c. quoniam, quòd decima omnium nemorum,

&

& locorum, quæ non ſunt intra certam parochiam, ſpectant ad Epiſcopum loci.

38 Vigeſimaſecunda. † Poteſt Epiſcopus ſine conſenſu Capituli decimam iſtorũ noualium, caſu quo ſibi debetur, alteri eccleſiæ concedere, tum per tex. in d. cap. quoniam, tum etiam, quia proprie hoc caſu non alienat, ſed non acquirit, quare poteſt in non acquirendo ſolus præiudicare Eccleſiæ, pro hoc uide text. cum glo. 16. q. 6. cap. fin. per Innoc. in cap. 2. de donat. Ita Panorm. & Ioan. de Anan. in d. cap. quoniam.

39 Vigeſimatertia. † Decima an ſit ſoluenda de animalibus. Diſtingue quatuor caſus: nam de precio ferarum non incluſarũ quod recipit venator, tũc ſoluet decimam tanquam de perſonali, hoc eſt, vbi audiuntur diuina, extra, eod. c. commiſſum. Secundus caſus, de feris incluſis intra clauſuram alicuius foreſtę, vt de cuniculis, habenda eſt ratio, ac ſi eſſet decima prædialis, not. Innoc. in c. non eſt, ext. eod. Tertius caſus eſt, de domeſticis, & tunc idem quod diximus in ſecundo caſu: quia danda eſt decima illi eccleſiæ cui ſoluenda eſſet decima herbæ, ſi non paſceretur, & ita loqnitur cap. commiſſum, vbi Innoc. extr. eod. Quartus, de agnis, lana, & lacte domeſticorum animalium, & tunc debetur decima tanquam de prędialibus, ut not. extr. eodem, cap. ad apoſtolicæ, per Innoc. eod. tit. cap. non eſt. Notandum tamen eſt, quòd licet minuta ſolutio afferat incommoda creditori, l. plane, ff. famil. erciſc. tamen decima ex

40 agnis, † & hædulis pōt minutim perſolui, hoc eſt, ex decem agnis natis debet perſolui vnus, & pręſtari debet animal mediocre, neque deterius, neque optimum, ſicut in aliis ſpeciebus debitis, ut ff. de leg. 1. l. legato generaliter relicto. Sic enim præſtaretur priuato, quare indignũ eſt id dare Deo, quod dedignatur homo, 49. diſt. cap. fin. in fine. & debet eſſe apud matrem aliquo tempore, ne ſolutio ex nimis pręmatura ſolutione periret, optimus text. in l. ſi ſeruus, in fi. ff. de ſolu.

41 Vigeſimaquarta. † Decima pręſtanda eſt de piſcatura, ſecundum mentem Innoc. Hoſt. & Abb. in cap. non eſt, extr. de decim. illi eccleſiæ, vbi quis per [illegible] caſibus. Primus, quando quis libere piſcatur nullo precio dato, vel parte piſcationis: nam tunc debentur decimę perſonales. Secundus, quando piſces non ſunt recluſi in aliquo loco: nam tunc dicuntur decimę perſonales, licet viuant ex fructibus terræ. Sunt vero decimę prędiales, quando piſcatura non eſſet libera, ſed piſces eſſent recluſi in aliquo loco, uel ſtagno priuato, vnde exinde datur pretium, vel pars piſcium alicui priuato, & tunc decimę debentur illi parrochiali eccleſię, in cuius parochia piſcatur: quia piſces nō ex miniſterio hominis, ſed ex aqua proueniunt, extr. eod. c. ad Apoſtolicę. ita Henric. & Anan. in d. c. non eſt. Dicit etiam ibi Do. Ant. quòd non committitur peccatum, ſi quis veniret contra præceptum Domini, ne in tali loco poſſit venari, aut piſcari ſub aliqua pœna: quia per tale pręceptum fit iniuria ſubditis. Et ideo facien do contra, non peccant, niſi factum fuerit pręceptum de conſenſu populi, timeāt tamen pœnam de facto.

42 Vigeſimaquinta. † Decimas nunquid quis dare debeat de illicitè acquiſitis. De prędialibus, dic, quòd indiſtinctè debent ſolui à quocunque poſſidente prędia, nō tantum iuſto, ſed violento, uel clandeſtino, ſed etiam Iudęo, vel pagano, aut hęretico, extr eod. c. de terris, & ratio eſt: quia tales decimæ non dantur intuitu perſonæ, ſed quaſi ex cenſu debito prędiorũ. An vero, qui conueniunt ratione decimarum prędialium poſſit dicere: Accipe fundum, nolo tibi ſoluere. Sic de vaſallo, accipe feudum, nolo amplius eſſe veſter vaſallus, tex. in d. c. de terris, facit quòd ſic. De feudo dicit Dynus, in l. his cũ quo, ff. de aqu. plu. arc. cum quo tranſit Bar. ꝙ ſi feudum eſt deputatum ad certũ vſum, & tunc non poteſt renunciare, ſecus ſi eſſet vſus indeterminatus. Sic de collectis, qui ad illas tenetur, dicere non poteſt. Capiatis fundos, nolo ſoluere collectas,

ctas, quando impoſitę ſunt principaliter ratione rei, vt ibi per Bar. Anan. in d. capit. de terris.

43 Vigeſimaſexta. † De [illegible] decimis iniuſte acquiſitis ſi quis tenetur ad reſtitutionem, ut quia dominium pecuniæ decimandæ non eſt tranſlatum in accipientem, non eſt ſoluenda decima, ideo non debet dari, nec recipi, vnde nõ datur de his, quę proueniunt ex iniuſto bello, de quo loquitur cap. militare, 23. q. 1. cap. ſicut, extr. de iureiur. Nec etiam de his, quæ proueniunt ex venatione prohibita, furto, rapina, vſura, ſimonia, iniuſto etiam pedagio, uel ludo, iniuſta ſententia, falſo teſtimonio, hęc probantur authoritate Eccleſiaſt. 35. Poſtquam dixit, ſanctifica decimas tuas, ſubiunxit: Noli offerre munera praua. Non enim ſuſcipiet illa Deus. At ſi non tenetur ad reſtitutionem, ut in meretricio, & hiſtrionatu, & tunc eſt concluſio, quod tenetur decimam dare, ſed eccleſia non debet eam ſuſcipere, quamdiu perſona illa eſt in ſcelere publico, ne videatur eius approbare delictum, & impunitatem ei pręſtare, arg. diſt. 90. cap. oblationes, & 17. q. 4. c. miror quòd ſecus eſt, ſi delictum eſſet occultum, licet Prælatus hoc ſciret, arg. 33. q. 5. cap. Chriſtiana, & extr. de ſimon. cap. ſicut nobis. Conſulit tamen Hoſt. illi tali, quòd inde eleemoſynam faciat, vt Deus illum conuertat. Quod ſi talis peccator notorius conuertitur, poterit Eccleſia ab hiſtrione, & meretrice recipere præteritas decimas, quia iam incipit eſſe quod non fuit, cap. ferrum, diſt. 50. idem tenet D. Tho. 2. 2. q. 37. art. 2. c. 11. & Innoc. in c. ex tranſmiſſa, extr. eod. Aſtenſ. lib. 6. de deci. tit. 35. art. 4.

44 Vigeſimaſeptima. † Si ager ſeminatur de vſura, uſurarius tenetur dare decimã, & Eccleſia licite poteſt recipere: quia ipſe prouētus fructum non venit ex actione vſurarii, ſed ex diuina largitate, & opere, quo multiplicatur ſemen. Præterea hoc eſt debitum ratione prædii, & rõne perſonæ, vt dicit Alex. de Ales, & D. Th. addit, ꝙ ēt ſi ager ſit emptus de pecunia vſuraria, vſurarius tenetur decimas dare de fructibus eius: quia fructus illi non ſunt ex vſura, ſed ex Dei munere. Rurſum ſi [illegible] eſt ſeminata ex ſemine furtiuo, vel rapto, nihilominus decima recipi poteſt ratione prędiorum. Secundum Ray. & S. Tho. ita Turrecr. in cap. decimæ, nu. 4. & 5. 16. q. 1.

45 Vigeſimaoctaua. † Infideles inter Chriſtianos degentes tenentur dare decimas prędiales: has enim tenetur ſoluere quilibet, ad quem prædium peruenit: quia res cum onere ſuo tranſit, extra eo. c. de terris, c. cum non ſit, in fine. Non autem perſonales, quia non ſunt de Eccleſia, ut dicitur ibidem in gloſſa, & ibi Innoc.

46 Vigeſimanona. † Clerici licet teneantur dare decimas de prædiis patrimonialibus, & aliis ex euentu licito acquiſitis illi Eccleſiæ, cui debebantur, antequam ad eos poſſeſſio deueniret, eod. ti. c. 1. ſiue ſint clerici communiter uiuētes, ſiue alii. extra eo. c. nouum, tamen non tenentur dare decimas de dote Eccleſiarum. 16. q. 1. c. quæſt. Et ita intelligitur text. in c. decimas, ead. quæſt. Scilicet quòd clerici communiter viuentes non tenentur decimas dare: quia hoc eſt verum de dote eccleſiæ, ſecundum glo. in cap. nouum, in princ. quia de patrimonialibus tenētur. d. c. nouum, in fi. Rurſum clerici coniugati, qui ab aliis clericis recipiunt ſpiritualia, tenentur ad decimas. ita tex. in d. cap. nouum, in fine, intelligi poteſt, ſecundum Abbat.

47 Trigeſima. † Religioſi, qui uere dicũtur religioſi, in his caſibus ſunt immunes à decimis. Quorum primus eſt à decimis perſonalibus, arg. extra eod. c. 2. cum ibi no. Inno. in gloſſa magna. de ſtatu mona. c. 1. Secundus à prædialibus. i. à decimis noualium ſuorum, quæ propriis manibus, uel ſumptibus excolunt, & hortorum, & animalium, quæ nutriunt. c. ex parte tua, extra eod. uerſ. cæteris vero. vbi Doct. extendunt ad quoſcunque religioſos, monachos, nigros, albos, griſos, vel alios. Tertius monachi ordinis Ciſtercienſ. Hoſpitalarii, vel Templarii, non tenentur

nentur

nentur aliquid dare nomine decimæ de poſſeſſionibus ante generale concilium acquiſitis,c.nuper,extra eod. Et quod dictum eſt de monachis Ciſtercienſ. extẽde ad alios monachos habentes ſimilia priuilegia,ut ibi per Abb. Quartus,quando eſſent exempti per priuilegium ſpeciale, arg.de offic.deleg.c.excommunicatis, in fi. Quintus in Leproſis ſub vita communi congregatis, tales enim non ſunt vere religioſi,ut per Archi.in c. quidem, 18.quæſt.2.& 27.q.2. c.de viduis, & tamen ſunt immunes à pręſtatione decimarum de hortis,& nutrimentis animalium.i.de animalibus, quæ nutriunt,c.cũ dicat,de Eccleſ.ædific. & ibi Ioan. Andr. Sextus, ſi eſt conſuetudo pro eis,vel præſcriptio,c.1.de præſcript.lib.6.hoc tamen caſu,quo neceſſe eſt in præſcriptione titulum habere,dicit Lau.in Clem.1.de deci. tutius eſt allegare cõſuetudinem, de hoc de conſuet.c.fin. Septimus,donatio Epiſcopi, uel alterius inferioris,obſeruata ſolemnitate iuris, de reb.eccleſ. non alien. Clem.2. Octauus vbi ad ipſos religioſos ſpectat eccleſia, licet faciant curam per aliũ exerceri,Zaba.in d.Cle.1.q.9. & 12.

48 In his † tamen caſibus tenentur ſoluere decimas. Quorum primus, vt Leproſi de omnibus aliis,cum ſint uere religioſi. Henric. in c.ex parte tua, num.1.ext.eo. Secundus in vere religioſis, qui licet ſint priuilegiati, & immunes de decimis noualium ſuorum , quæ propriis manibus, vel ſumptibus excolunt, non tamen extenditur tale priuilegium ad terras, quas colendas tradunt aliis, ſic priuilegium de nutrimentis animalium non extenditur ad animalia,quæ tradunt aliis nutrienda, ita Io.Andr. in c.religioſi,in uerb.tenenda,extra eod. Tertius de poſſeſſionibus poſt concilium generale acquiſitis, uel in poſterum acquirendis,d.c.nuper.

49 Trigeſimaprima. † Clerici aliis clericis decimas dare tenentur in his caſibus: & primus, clerici inferiores tenentur ad ſoluendas decimas ſuperioribus, quibus ſubiacent. Quod intellige tam de prædialibus ratione prędiorum,ſi quæ habẽt ex patrimonio,uel aliunde licite acquiſita, uel ratione beneficiorum eis competentium,quàm ad perſonales , ita loquitur tex.in cap.2.in 2.reſp. & cap.1. verſ. rurſus,ext.eod.& ratio eſt:quia quilibet Chriſtianus tenetur ipſas dare de omnibus licite acquiſitis, cap. ex tranſmiſſa, eod.tit.ſecundus in Epiſcopis,qui etiam dare debet decimas de prędialibus,quod videtur expreſſum, 16.q.1.cap.ſi quis laicus:nam prædiales ſoluit quilibet poſſeſſor,c.1.& 2.cap.dilecti,cap.licet,extr.eo. Aliàs ſi Epiſcopus totum ſibi appropriaret emendo, uel aliàs, poſſet omnino parochialis Eccleſia iure debito defraudari, quod non eſt ſentiendum, cap.ſuggeſtũ,

50 extr.eod. In † multis etiam caſibus non tenentur. Quorum primus in ſuperioribus clericis, qui non tenentur ad ſolutionem decimarum inferioribus:quia ſi par in parem non habet Imperium,ergo nec minor in maiorem, vt ff.de arbitr.l. nam & magiſtratus,cap.cum inferior, de maior.& obe.Secundus vt nec clerici æquales non ſubditi æqualibus decimas ſoluere teneantur,vt leuitæ leuitis,ſacerdotes ſacerdotibus,cap.2.in 1.reſpon.extr.eod. Innoc.in cap.1.in magna glo.de ſtat. mona.Ita Henric.in d.cap.2.

51 Trigeſimaſecunda. † Coloni exemptorum an teneantur ad decimas? dic, quòd ſic,quando priuilegium eſt conceſſum perſonis:quia priuilegium perſonale ſequitur perſonam. ex quo infert Do. Abb.quòd in caſibus,cap. ex parte,1. de deci. coloni iſtorum religioſorum tenentur ſoluere decimas de parte eorum:cum ibi eximantur perſonæ, & non prædia. Non autem tenentur, ſi priuilegium eſſet conceſſum terræ.1.vt talia prædia nõ ſubiaceant oneri decimatũ, & ratio eſt: quia fructus capiuntur ex terra priuilegiata Abb.in d.cap.ex parte,nu.4.

52 Trigeſimatertia.† Decimas an teneantur ſoluere coloni partiarii. Dicit glo.in Clem.1.eod.tit.& in cap.licet,extr. eod. ponderanda verba priuilegiorum per c. porro,& cap.recepimus,de priuil.nam ſi priuilegia eximunt terras,ſeu prædia ab

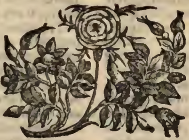
onere

onere decimarum, tunc coloni etiã dicto priuilegio gaudebunt, ex quo eſt priuilegium reale, ſeu rei conceſſum. Si vero priuilegium eximat tantum perſonas, tunc priuilegiati non ſoluunt de parte ſua, ſed coloni ſic, cum ipſi nõ ſint exempti, cap. à nobis, extr. eod. 16. q. 1. c. quæſti. ad hoc bene facit cap. licet, eod. tit. Et nota, quòd ſunt duo genera colonorum, ſcilicet partiarii, qui habent medietatem fructus, & alii, qui nummis colunt, & iſti dicuntur proprie coloni, uel etiam ſi daretur ſibi certum quid, & licet fructus non naſcãtur debet habere illud, quæſtio igitur noſtra eſt in colonis partiariis, non autem qui nummis colunt. Quod idem dicimus de pedagio quod emunt mercatores ab eccleſia, uel à fiſco: quia conſiderandum eſt, an priuilegium ſit reale, uel perſonale. vide Ioan. de Anan. in d. cap. licet.

53 Trigeſimaquinta. † Religioſi, qui aliqua verba dicunt, ut retrahant audientes à ſolutione decimarum, ſunt excommunicati. Clem. 1. de decim. Vbi duo requiruntur, ut pœna hæc vendicet ſibi locum. Primum, quòd talia proferant, vt retrahant audientes à ſolutione decimarum. Secundum, quòd proferant obligatis ad decimas ſoluendas, ſecus ſi proferant alia intentione, vel non obligatis. Item nota, quòd hanc in pœnã incidunt, ſi hæc verba dicunt in ſermonibus ſuis, i. in prædicationibus, vel alibi, ideſt priuatis locutionib. Item nota dum dicit, Religioſos, quòd hæc pœna non habet locũ in clericis ſecularibus, vel laicis, qui contrafacerent.

Trigeſimaſexta. Si Religioſi, habent
54 Eccleſias parochiales, † in quibus adminiſtrãt curam animarum per Vicarium; decimæ Religioſis debentur, & non Vicario: quia debet eſſe cõtentus ſua portione, de præb. c. exturpandæ, §. 1. & c. expoſuiſti, unde rubr. eſt de capel. monachorum, & non Vicariorum.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DECISIONES AVREÆ

CASVVM CONSCIENTIAE.

Pars Secunda.

D. IACOBO DE GRAFFIIS A CAPVA,
Monacho Caſſinenſi, Monaſterij S. Seuerini
de Neapoli profeſſo, Authore.

LIBER TERTIVS.

SVMMARIVM.

1 *Exceſſus quid ſit.*
2 *Prælatorũ appellatione qui cõprehendãtur.*
3 *Chriſtianorum duo ſunt genera.*
4 *Laici licet ſint de ſorte Domini, præcipuè tamen clerici.*
5 *Clerici duodecim conditiones debẽt habere.*
6 *Clerici à mundi voluptatibus abſtineant.*
7 *Clerici quando conuiuiis poſſint intereſſe.*
Clerici non debent exercere officia laicalia.

De exceſſibus Prelatorum, & perſonarum eccleſiaſticarum. Cap. I.

CVm multa à nobis ſint diſcutienda ſub hoc titulo, hoc eſt de exceſſibus perſonarum eccleſiaſticarum, ideſt de iis quæ amplius, uel minus faciunt quàm debeant. Quod vtrumque vocatur exceſſus, toto titu. de exceſſ. prælat. nam
1 ibi exceſſus † accipitur pro eo, quod eſt amplius, quàm deceat, quòd ſuperabundans appellatur, uel pro eo, quod minus eſt, quàm deceat, & ita dicit defectum, ut not. glo. 3. in cap. 1. de offic. cuſto. notatur 4 t. diſt. cap. quiſquis, & in Clem. 1. de iure patron. ideo prius tractabimus de iis, à quibus perſonæ eccleſiaſticæ abſtinere debeant, deinde de ijs, quæ debeant obſeruare, iuxta illud Pſ. Declina à malo, & fac bonum. Verum quia hanc materiam paulo fuſius proſequi cupimus, ne lectori tædium generemus, ſi illam ſub uno titulo explicaremus, ideo per diuerſa capita declarabimus. Igitur ad euidentiam, & intellectum infradicendorum prius arbitror conſiderandũ,
2 qui comprehendantur † appellatione prę latorum, deinde quod ſint genera hominum. Circa primum dic, quòd hoc nomen prælatus multipliciter ſumitur. Secundum quod ſubiecta materia requirit. Vnde quãdoque comprehenduntur etiam

etiam ſuperiores Epiſcopis, ut in cap. 1. de cler. ægrot. lib. 6. & ibi not. Francus. Quandoque vero Epiſcopi. d. c. 1. & c. 2. de donat. Quandoque Abbates, cap. 1. de hæret. in 6. cap. quia ſæpè, de elect. lib. 6. extr. de elect. cap. ne pro defectu. gloſ. in c. ad aures, de tempor. ord. Quandoque comprehenduntur etiam omnes inferiores ab Epiſcopis habentes iuriſdictionē fori contentioſi, text. eſt iuncta glo. in c. decernimus, de iudic. & in cap. tua, de cler. ægrot. Et hoc, quando materia eſt proportionabilis tam Epiſcopis, quàm inferioribus, aliàs in materia tantum congruente Epiſcopis, comprehenduntur inferiores ab Epiſcopo, Clem. dudum, de ſepult. glo. in Clem. 1. de rebus eccl. non alien. Imol. in d. Clem. dudum. Innoc. in cap. fin. de maior. & obed. Quandoque comprehenduntur electi, & confirmati, licèt nondum conſecrati, cap. tam literis, de teſti. not. Io. And. in cap. 1. de iureiur. lib. 6. Et quandoque electi tantum, not. Archid. 8. q. 4. c. fin. in fi & in cap. quanto, diſt. 63. Item quandoque ſimplex magiſtratus, ſecundum Hoſt. in cap. 3. de off. ord. vbi etiam dicitur, quòd Sacerdotes, ſeu Rectores parochialium eccleſiarum poſſunt dici prælati: quia præſunt perſonis eccleſiæ ſuæ. Vnde hoc reſpectu Plebanus poteſt dici prælatus, cap. tua, de cleric. ægror. Et hoc reſpectu fori pœnitentialis: Nec immerito, cum talibus conueniat etimologia huius vocabuli, dicitur enim quaſi præ aliis latus. Et hinc eſt, ꝙ etiam Generales, & Miniſtri regularium eccleſiarum cōprehenduntur, facit quod in ſimili notat gloſ. 3. in Clem. 1. de reſcript. Et hoc lato ſumpto uocabulo, nam ſtricto ſumpto vocabulo Rectores regularium eccleſiarum non dicuntur prælati, ut not. in Clem. fi. de procur. d. Clem. dudum. Quod eſt vtile ſcire, quia in materia fauorabili fit larga interpretatio, iuxta ea, quæ habentur in reg. odia, de reg. iur. in 6. Circa ſecundum ſciendum eſt,
3 quòd duo ſunt † genera Chriſtianorum: Eſt enim vnum genus fidelium, vt ſunt laici, & aliud, quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni ſtrepitu temporalium ceſſare conuenit, vt ſunt clerici, cap. duo ſunt, 12. q. 1. Qui propterea ſic vocantur, vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Dominus ſors, ideſt pars clericorum eſt, cap. clericus, 12. q. 1. cap. cleros, diſt. 21.
4 Non quia laici nō ſint † de ſorte Domini, cum in perſona hominis iuſti dicatur Pſ. 15. Hæreditas mea Dominus; ſed quia ſpecialiter, & præcipuè, atque anthonomaticè ſic dicitur de clericis. Archid. in d. cap. cleros. Quod quidem nomen, clericus, cum habeat Dominum in portionem, etiam Religioſis & perſonis eccleſiaſticis conuenit: cum nihil debeant curare niſi fugere domeſticos, & vacare Deo, ne alterius impediantur neceſſitatis munere, & cum ſuis ſe abnegauerint, cap. cui portio, 12. q. 2. Hæc in genere dixiſſe ſufficiat. Nunc ad ea, quæ clerici vitare debeant deſcēdamus, debent enim iuxta tex. in cap. His ergo, diſt. 23. mul-
5 tas † habere conditiones. Quarum prima eſt, vt à vulgari vita ſeparati ſint: quia enim clerici in ſortem Domini vocati ſunt, cap. cleros, diſt. 21. debent quæ vulgus ſequitur, i. illa, quæ ſunt in mundo, relinquere: in cuius figura tribus Leui dedicata diuino cultui, ſeparata fuit à cæteris tribubus, non accipiens cum eis hæreditatem, vt Deute. 18. dicitur. Secun-
6 da. vt à mundi † voluptatibus abſtineant: mundi autem voluptas inquinat. Sed clerici debent eſſe mundi ab omni inquinamento. In cuius figura filii Aaron mundabantur aqua in tabernaculo miniſtraturi. Exo. cap. 29. & 30. Tertia eſt. vt non interſint ſpectaculis, vbi turpes ludi exercentur, 34. diſt. cap. presbyteri, de conſe. diſt. 5. cap. non oportet: viſus enim, & auditus dicuntur maculari, intereſſendo actibus turpibus, & prohibitis not. in d. cap. presbyteri. Quarta. ne pompis inſiſtant: quia vbi pompa, ibi humilitas non habet locum. Hier. 47. clamabunt, &c.
7 Quinta. † vt cōuiuia publica fugiant, d. cap. presbyteri: quia priuata. i. ſingularia & pudica quo ad ſermones, & geſtus, ſcilicet,

licet,ut non dicantur impudica, & ſobria quo ad cibos,ſunt licita,d.cap.his ergo,43.diſt.cap.conuiuia. Sexta. Ne vſuris vacent quod ſi faciunt à clero deiciuntur,diſt.47.cap.quoniam multi. Septima. vt turpium occupationibus lucrorum non incumbant. Octaua.ne fraudulenter appetant,ideſt impediant officium cuiuſcunque, exercendo ſimulatoriè vt noceat illi. Nona. vt non habeant affectionem ad pecuniam,cap.ſicut, cap.bonorum,diſt.47. Et ſic non prohibetur pecunia,ſed affectus. Decima. prohibitum eſt eis exercere officia laicalia; vt adminiſtrationes villarum,tutelas,vſuras,aduocationes, & cap.ad Tim. 2. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſęcularibus. Vndecima. ne per ambitionem beneficia occupent. 1.q.6.cap.ſicut, C. de Epiſc.& cler. l. ſi quemquàm.Duodecima vt munera non accipiant pro eccleſiaſticis ſacramentis, d.c.his ergo. Ne ſibi dicatur pecunia tua tecum ſit in perditionem.Act.8.Has, & multas alias conditiones debent clerici habere,ſed modo incipiamus à negotiis.

SVMMARIVM.

1 *Negocium quid differt à negociatione.*
2 *Negocium ſaculare triplex.*
3 *Commercia ſacularia clericis illicita qua, & vnde dicta.*
4 *Negocia, qua ſine peccato vix exerceri poſſunt.*
5 *Negocia quadam illicita de per ſe, & quadam per accidens.nu.*8.
6 *Negocia ſunt regulariter interdicta conſtitutis in ſacris.*
7 *Clericis non licet aliquid emere, vt carius vendant.*
8 *Negocia qua prohibita.*
9 *Negocia ſacularia criminalia ſunt clericis penitus interdicta.*
10 *Negocia ciuilia ſpectantia ad forum eccleſiaſticum tractant clerici.*
11 *Negocia pertinentia tantum ad forum ſaculare, principaliter clericis ſunt interdicta.*
12 *Tutelas quas clerici ſuſcipiant.*
13 *Tutela triplex, teſtamentaria, legitima, & datiua.*
14 *Clerici an poſſint iudicare ſubditos.*
15 *Clerici qui non poſſint ſe immiſcere negociis ſacularibus.*
16 *Procurationes an clericis interdicta. Et quid de tabellionatu, nu.*17.
18 *Clerici in ſpiritualibus an poſſint conficere inſtrumentum.*
19 *Tabellio eccleſiaſticus non debet conficere inſtrumentum in ſacularibus.*
20 *Negocia illicita poſſunt fieri licita ex cauſa.*
21 *Negociationes ex cauſa neceſſitatis licitũ eſt clericis exercere.*
22 *In oratorio an candela vendi poſſint.*
23 *Pœna clericorum, vel religioſorum ſe immiſcentium negociis ſacularibus.*
24 *Tabernam an liceat clerico habere.*

Ne clerici, vel monachi negocijs ſæcularibus ſe immiſceant. Cap. II.

1 AD euidentiam huius cap. notandum eſt, † quòd negociũ differt à negociatione: nam negocium regulariter dicitur in iudiciis:& ſignificat cauſam,negociatio in commerciis,ideſt contractibus,de verb.ſig. cap.forus, licèt negocium accipiatur extra iudicium pro negociatione, de procur.c.qui generaliter,lib.6. Clem. ſi.eod.tit. Item ſciendum eſt, ſecundum Innoc. eod.tit.cap.1. quòd negocium ſæ
2 culare † dicitur tribus modis. Primo quilibet actus ſęcularium rerum, vt officia, & commercia, quæ fiunt pro ſæcularibus rebus acquirendis, emendis, vel diſtrahendis, de quibus in d. cap.1. plures enumerantur. Et hæc ſunt prohibita clericis,& monachis,vt eod.tit.cap.1. quia inter ementis, & vendentis commertium difficile eſt non interuenire peccatum, ut dicitur in cap. qualitas, de pœnit. diſt. 5. Dicitur autem negocium quaſi negans ocium. Proprie uerò in cauſis,

cauſis negocium, in commerciis negociatio locum habet, vt extr. de verb. ſign. cap. forus, §. conſtat. Secundo dicuntur negocia ſæcularia, quæſtiones, quæ mouentur in iudicio ſæculari. Tertio dicuntur negocia ſæcularia procurationes prædiorum ſecularium perſonarum, & inter ſeculares horum aliqua ſunt criminalia, aliqua ciuilia: criminalia ſunt, ubi de ſanguine agitur, & ſunt clericis interdicta, ne cler. vel mona. cap. ſententiam. Ciuilium vero aliqua ſpectant ad forum eccleſiaſticum tantum, ſicut cauſa matrimonii, & legitimationis, cap. cauſam, qui fil. ſint legi. cap. tuam, de ord. cogn. cap. quanto, de iudic. iuris patronatus, de iudic. cap. quanto. Decimarum, cap. quoniam, & cap. à nobis, de decim. Aliqua vero ſunt quæ ſunt tantum fori principaliter ſecularis, & de his, quando ſe intromittant clerici, habetur in c. cum ſit generale, & in cap. ex tenore, de foro compet. Hæc originaliter habentur in cap. 1. per Innoc. eod. tit. quem ſequitur Henric. & Aſtenſ. tit. 50. li. 6. quod clerici, vel mon. Secundo ſciendum eſt, quòd negotia, ſeu
3 commercia † ſæcularia, maxime inhoneſta, clericis non licet exercere, vide Spec. de cler. coniug. verſ. ſed quam, & quæ ſint commercia ſecularia, dic ſecundum Iſid. 5. Etymol. cap. 26. in fi. Commerciũ dictum eſt à mercibus, quo nomine venales appellamus, vnde & mercatus dicitur cętus multorum hominum, qui res vendere, & emere ſolent. Tertio nota,
4 quòd multa † ſunt negocia, quæ vix ſine peccato fieri poſſunt vt cura rei ſecularis, militia, mercatio, procuratio, & adminiſtratio, de pęnit. diſt. 1. cap. negocium, & cap. qualitas, & cap. quantitas, & diſt. 25. cap. qualis, & 88. diſt. cap. conſequẽs. Addit etiam Hoſt. quod periculoſius eſt omnibus aduocatio. Hinc adde prædictis authoritatem Pauli, 2. Tim. 2. Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus, & Hyeron. 88 diſt. Negociatorem clericum, & ex inope diuitem, & ex ignobili glorioſum, quaſi quãdam peſtem fuge. Non quod ſit ſemper fugiendus clericus factus diues, ſed ille, qui ex cauſa lucri, & per huiuſmodi negociationis lucra: communiter enim tales extolluntur in ſuperbiam, & ſunt mali exempli. Tur recr. ibi, in fine. Quarto adnotandũ eſt,
5 quòd negocia quædam † ſunt illicita, & inhoneſta de ſui natura, & quædam ex accidenti. Ex ſui natura ſunt omnia, quę ſine peccato exerceri non poſſunt, ut cõtractus vſurarum, ſimonia, furtum, adulterium, & huiuſmodi. Alia vero ſunt, quæ ſunt inhoneſta ex accidenti, ut diximus in noſtris Deciſ. lib. 2. cap. 119. num. 3. v. g. contractus emptionis, & vẽditionis, locationis, & conductionis, uel quaſi contractus, vt tutela, cura negociorum geſtorum, iudicium, & ſimilia poſſunt fieri illiciti ex perſona, tempore, & modo. Ex perſona, ſi eſt diuinis officiis conſecrata, ut clericus, & monachus. Sic etiam tempus dupliciter facit illicitã negociationem, ſcilicet ratione feſtiuitatis, quæ ſeruanda eſt, & in caſu, quando negociatio penuriam probabiliter inducere poteſt, ut in caſu, ſi nimium frumenti, vel vini ematur, ut quando apud alios non habebitur, vendatur. Modus facit etiam negociationem illicitam, ſi cõtractus ſit vitioſus, & cum deceptione, & tẽpore iuſti pretii. Vide quæ diximus in noſtris Deciſ. lib. 2. cap. 116. per totũ. Igitur huiuſmodi negocia ſunt omnibus prohibita indiſtinctè tam laicis, quàm clericis, ſiue ſint inhoneſta ex ſui natura, ſiue ex accidenti, ita Card. in c. fornicari, diſtinct. 88. & in cap. qualitas, nu. 5. de pœn. diſt. 5. Sed modo ad Deciſiones deſcendamus.

Prima Deciſio. Conſtitutis in ſacris
6 (verbi gratia) presbytero, † Diacono, & Subdiacono, & beneficiariis, regulariter ſunt interdicta negocia, & commercia ſæcularia, quæ fiunt pro ſecularibus rebus acquirendis, emendis, vel diſtrahendis, ſiue ſint clerici, ſiue monachi, ſicut probat rubr. extr. eod. & ibi Hoſt. cap. 1. num. 7. & ratio eſt: quia difficile eſt nõ interuenire peccatum inter ementis, vel vendentis commercium, de pœn. diſt. 5.

cap. qualitas, nam difficulter exuitur ne
gociator à peccatis labiorum, vt dicitur
Eccleſ. 26. tum, quia negociationes ſunt
ordinatæ ad lucrum terrenũ, cuius cleri-
ci debent eſſe contemptores. Tũ, quia ni
mis implicãt aĩum ſęcularibus negocijs,
& per conſequens à ſpũalibus retrahũt,
ut dicit Turrecr. in c. Canonum, 14. q. 3.
7 Secunda. Non licet † clericis, & mul
to magis monachis aliquid emere, vt ca-
rius vendant, 88. diſtin. per totum: quia
hoc fit cauſa cupiditatis, hoc probatur 2.
Tim. 2. Nemo militans Deo, implicat ſe
negociis ſæcularibus, etenim quemad-
modum miles ut victoriam obtineat cõ
tra hoſtes, debet abſtinere ab his, quę ab-
ſtrahunt à pugna, puta à negociis, & de-
litiis, 1. Cor. 9. Qui in agone contendit,
ab omnibus ſe abſtinet. Sic ſpiritualis
militiæ finis eſt, ut uictoriam habeat ab
omnibus, quæ ſunt contra Deum, quod
conſequi non poteſt, niſi abſtrabat ſe ab
omnibus, quę abſtrahunt à Deo. Et hæc
ſunt negocia ſæcularia, quia ſollicitudo
huius ſæculi ſuffocat verbum. Verum ſi
emerent multa victualia tempore fertili
tatis, ut tẽpore famis abundent, id licitũ
eſt; ſic fecit Ioſeph Gen. 41. Pariter lici-
tum eſſet emere non tantum pro ſe, ſed
etiam pro aliis, ideſt ut tempore famis vẽ
dere poſſint aliis eo precio, quo tunc ven
deretur ab aliis, quod tñ intelligas, qñ
hoc fit, ne in terra ſua victualia deficiant,
ut quia alii homines victualia ad alias gẽ
tes tranſmittebant, vel diſſipabant, uel cir
ca ipſorum cuſtodiam debitam curã non
adhibebant: aliàs nulla vtilitate penſata
ſi emant homines, ut carius vendant, pec
cant, magis tamen clerici, quàm laici, 14.
q. 4. c. quicunque. Hoſt. in c. 1. eo. tit. n. 7.
Tertia. Negocia inhoneſta, & illicita,
8 vt quæ ſine peccato fieri † non poſſunt,
ſunt omnibus prohibita indiſtinctè; tam
laicis, quàm clericis, cuiuſcunque ſint
conditionis, & ętatis, dummodo ſint do
li capaces, patet 14. q. 4. cap. nec hoc quo-
que, 1. q. 1. c. reperiuntur, in fine; c. etſi
Chriſtus, extrà, de iureiur. circa fin. ibi,
per ſe mala ſunt. At de negotiis, quæ nõ
ſunt de per ſe mala, ſed ex cauſa, uel ex
tempore, vel ex perſona, vel ex loco, talis
ſit concluſio. Negocia quæ fiunt illicita
ex cauſa, vt puta, quia fiunt intentione
corrupta, videlicet propter cupiditatem,
quæ eſt improba voluntas habendi diui-
tias temporales non ad vſum neceſſariũ,
vel utilitatem, ſed ad curioſitatem, vel
propter alium finem malum, ſunt omni-
bus prohibita indifferenter, ut patet Exo-
di 20. Non concupiſces rem proximi
tui. & diſt. 47. cap. omnes virum. & ca.
ſicut hi. Item ex tempore negocia aliàs
licita, & honeſta poſſunt, fieri illicita du-
pliciter. Primò, ſi fiant in tẽpore feſtiuo,
& feriato, quia tunc non eſt vacandum
niſi diuinis officiis, & orationibus, atque
aliis operibus ſpiritualibus, & ab omni
ſeruili opere eſt ceſſandum, ut extrà, de
fer. c. omnes. Secundò, poſſunt fieri in-
honeſta ex tempore, prę ſertim iudicia, ſi
exerceantur in tenebris, quia qui male
agit, odit lucem, Ioan. 3. cap. conſuluit, de
offic. deleg. l. 2. § quia magiſtratus, ff. de
orig. iur. Ex perſona, quia regulariter cle
ricis negocia ſæcularia ſunt prohibita,
extr. eod. in rubr. Item ex loco, quia in
loco inhoneſto, & vili, aut ſuſpecto, non
debet quis negociari, ff. de arbit. l. ſi cum
dies, §. ſi arbiter. 81. diſt. c. in omnibus. &
27. q. 1. c. ſi quis. Item quędam negocia
redduntur illicita ex loco, propter loci
excellentiam, puta quæ in eccleſia fiunt,
quæ non debet eſſe locus negociationis,
ſed orationis, c. decet, de immun. eccleſ.
lib. 6. Matt. 21. Ioan. c. 2.
9 Quarta. Negocia † ſęcularia, quæ ſecũ
do modo dicuntur quæſtiones, quę mo-
uentur in iudicio ſęculari, ſi ſunt crimi-
nalia, & de ſanguine agitur, ſunt clericis
penitus interdicta; infra eod. cap. ſenten
tiam, in quibus nec aduocati ex parte Rei
fieri debent. Ad quod dic, ut notauimus,
li. 2. cap. 62. in noſtris Deciſ. nu. 27. & 28.
Quod adeo eſt verum, quod nec legati
de latere, quibus committuntur admini
ſtrationes prouinciarum, poſſint per ſe fa
cere ſententiã ſanguinis. Io. And. in c. ſi
eo tit. in 6. Franc. de Arci. conſ. 48. nu. 1.

10 Quinta. Negocia † ciuilia, quæ ſpectant ad forum eccleſię tantum, ſicut cauſa matrimonii, & legitimationis, extr. qui fil. ſint legit. cap. cauſam, c. tuam, de ord. cogn. Ius patronatus, cap. quanto, de iudic. Decimæ, de deci. c. q̃m, & c. à nobis, & talias tractant clerici, tantũ iudicando, & non alii, ut in ſupradictis iuribus.

11 Sexta. Negocia, quæ ſunt tantum † fori ſecularis, principaliter ſunt interdicta clericis in maioribus ordinibus conſtitutis, etiam ſi beneficia maiora non habeãt: quia Epiſcopus tenetur eis prouidere, de præbend. c. Epiſcopus, c. cum ſecundum Apoſtolum. Itẽ & in minoribus ordinibus conſtitutis, ſi ſtipendiis eccleſiaſticis ſuſtententur, niſi pro ſe, & miſerabilibus perſonis, extr. de poſtu. cap. 1. c. peruenit, diſt. 86. uel niſi ſuam, uel ſuorum iniuriam proſequantur, ut 4. quæſt. 6. cap. omnibus.

12 Septima. Clerici, uel monachi, † & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ, poſſunt, & debent ſuſcipere tutelas legitimas miſerabilium perſonarum, 86. diſt. cap. peruenit, diſt. 88. cap. Epiſcopus gubernationem, quam quidem debent ſuſcipere ad mandatum prælatorum ſuorum, ſiue ſecularium, ſiue regularium, d. cap. peruenit. Et ſic eſt derogatum, auth. de ſan. Epiſcopis, §. Deo amabiles col. 9. Alias uero tutelas ſuſcipere non poſſunt. 16. q. 1. cap. monachi. 12. q. 1. cap. non dicatis. Eſt enim tri-

13 plex tutela, ſ. teſtamentaria † quando pater dat tutorem filio ſuo in teſtamento. Item legitima, quæ defertur à lege, ſecundum quam cum nullus datus eſt tutor in teſtamẽto filio, qui primo loco deberet ei ſuccedere ab inteſtato, tenetur ſuſcipere tutelam ipſius. Item datiua, quæ datur à iudice, quando nullo tutore dato in teſtamento, & nullis extantibus conſanguineis idoneis ad tutelam, iudex ex officio ſuo dat tutorem. Igitur clerici, vel monachi, aut epiſcopi, tutelam teſtamentariã, aut datiuã nullo modo poſſunt recipere, ſed legitimam ſic, ca. ex parte, extr. de poſtul. Non tamen poſſunt cogi ad dictam tutelam ſuſcipiẽdam, & nihilominus debent ſuccedere, quod eſt conceſſum in priuilegium clericorum, quod poſſint alicui ſuccedere ab inteſtato, cuius tutelam, uel curam ſuſcipere non tenentur, d. cap. peruenit, diſ. 86. licet in laicis ſecus ſit, C. de legi. tut. auth. ſicut hæreditas.

Octaua. Clerici iuriſdictionem habẽ-

14 tes in ſubditos, † poſſunt uentulare cauſas, & iudicare inter illos, cap. quod clericis, extr. de foro compet. Poteſt etiam iudex eccleſiaſticus, quando iudex ſecularis negligit iuſtitiam facere, cogere, eius defectum ſupplere, ad tenendum iuſtitiam per ſententiam excommunicationis, cognoſcendo ſcilicet de cauſa, non tamen ſanguinis, extr. de for. compe. & licet.

Nona. De aliis clericis, qui non ſunt

15 in ſacris † ordinibus conſtituti, ſed ſunt beneficiati, & tunc idem eſt iudicium quod de exiſtentibus in ſacris, ſecundum Hoſt. & Io. Andr. in rubr. eod. tit. vide ſupra, num. 10. uerum alii clerici poſſunt ſe immiſcere negotiis ſecularibus, & contrahere, vt not. Doctor. & Henric. in dicta rubr.

Decima. Clericis penitus ſunt inter-

16 dictę procurationes prędiorum † ſecularium, extr. eo. c. 1. & 2. poſſunt tamen clerici vel monachi, non ſuo nomine, ſed uel Eccleſiæ, uel monaſterii prædia laicorum conducere, ſi pauper eſt, c. ſecundũ, eod. tit. & ſic cauſa neceſſitatis. Et idem ſm Hoſt. ſi prædia Eccleſiæ, uel monaſterio non ſufficiant. arg. de dec. c. dilecti.

Vndecima. Clericis in ſacris ordini-

17 bus † conſtitutis, debet tabellionatus officium interdici, extr. eo. c. ſicut te. Quod intelligas, in negotiis ſecularibus, ut docet rubr. Ne cler. uel mon. Quod ſi nihilominus conficit clericus, ſi publicè, & ſolemniter ſit interdictum, ut ſecundum Hoſt. inſtrumentum non ualet, ita etiam tenet Ioan. à Capiſtrano in cap. cleri. nu. 8. de uita, & hone. cler. & conficiens propter inobedientiã, peccat mortaliter, ar. diſt. 10. cap. iudex, extr. de dol. & cont. c. ueritatis, ad finem. Immo ſecũdum Ray. eſt compellendus ad dimittendum, per ſubtractionẽ beneficii, appellatione poſtpoſita

poſita, eo.tit. c.ſicut. Et idem de clericis in minoribus, ſi ſunt beneficiati ſufficiẽter, arg. ſupra, de poſtul. cap. clerici. Sed
18 nunquid in † ſpiritualibus poſſit facere inſtrumentum? Reſpon. ſecundũ Hoſt. ꝙ ſic: niſi à laico ſit conſtitutus tabellio, arg. extr. de iudic. cap. decernimus. Cum enim prohibetur principale, & acceſſoriũ, extr. de iudic. cap. quanto. Quid ergo fiet in eccleſiaſticis. Dic, quòd clericus conſtitutus à Papa poteſt vbique conficere inſtrumentum, 5.q.1.cap.quidam, 9.q.3.c.cuncta per mundum, & c.per principalem. Conſtitutus autem ab Epiſcopo poteſt conficere inſtrumenta per totam ſuam diœceſim, cui cura omnium eſt commiſſa, 10.q.1.cap.regenda, 12.q.1. cap.Epiſcopus, & c.præcipimus. Non tamen hoc poterit alteri demandare, arg. ff. de tutor. & cura. da. ab his, l. nec mandante. Poteſt tamen tabellio authoritate magiſtri curiæ ex cauſa vera, & neceſſaria, alium ſibi conſtituere, qui cõpleat quod ipſe non poteſt complere, in authen. de tabel. §. pen. & fin. Quod ſi ſic fecerit, vocabitur talis ad ſcribendum acta fori eccleſiaſtici, aliàs duæ perſonæ honeſtæ ſubrogabuntur, vbi tabellio nõ habetur, extr. de probat. c. quoniam, cõtra falſam.

Duodecima. Non debet tabellio eccleſiaſticus inſtrumentum conficere in ſæ-
19 cularibus, † nec ſæcularis in eccleſiaſticis: quia conuerſatio eorũ debet eſſe diſcreta, & ſecreta, 2.q.7.c.laicos. Vnde ſi laicus ſcribat nomina ſingulorum in electionibus, hoc ipſo electio reprobatur, extr. de elec. c. Maſſana. Itẽ quãuis clerici poſſint eſſe in foro eccleſiaſtico tabelliones, in Curiis tamen Principum prohibẽtur, ne etiam ſint ſcriptores, extr. eo. cap. ſententiam, §. nec quicquam. Tabelliones autem ſunt perſonæ publicæ, habentes officium ſcribendi inſtrumenta confecta ſuper contractibus, aut aliis rebus, ad faciendam fidem ſuper eiſdem.

Decimatertia. Negocia, quemadmodum licita poſſunt fieri illicita, ex cauſa, ut ſi cauſa auaritiæ, ſic illicita poſſunt
20 fieri † licita, ex cauſa, ut ſi clericus ex cauſa charitatis negotijs ſæcularibus cum debita moderatione ſe ingerat, maximè cum ſuperioris ſui licentia, cap. decreuit, diſt.88. facit etiam dictum Apoſt. Nemo militans Deo, implicat ſe. Vbi nõ dicit implicatur, ſed ſe implicat, hoc eſt, quando in ſe ſine pietate, atque neceſſitate aſſumit negocia ſæcularia, ſed quando neceſſitate officii, pietatis, & charitatis, utpote propter miſerabiles perſonas, exercet, tunc non implicat ſe, ſed implicatur huiuſmodi neceſsitate, & ita aliud eſt implicare ſe, & aliud implicari, ſicut aliud eſt mutare, uel transferre, aut tranſire, & aliud mutari, uel tráſferri, 7.q.1. cap.mutationes, & 21.q.2.§.ſed & aliud. Pariter licitum eſt exercere negocia, cũ à ſuperioribus cõmittitur adminiſtratio, Card. à Turrecr. in c.decreuit, diſt.88.

Decimaquarta. Licitum eſt clericis
21 cauſa neceſsitatis, † ſi indigeant, exercere negociationes, hoc eſt recipere poſſeſsiones excolendas ad firmam, ſ. quartam, vel quintam partem, vel conducere ad ſuſtentationem ſuam, & ſuorum, arg. diſtin.86. cap. peruenit. Turrecr. in cap. conſequens, diſt.88. vel uti artificiis ſuis honeſtis, ex quib. poſsint ſibi neceſſariis quærere, dumtamen occaſione talis artificii non deſint diuinis officiis, 91 diſt. per totum. de celebr. miſſ. cap.1. de conſecr. diſt.5. cap. nunquam. Item poſſunt locare animalia ac certum fructum, dũtamen per contractum licitum, ut dicit Gul. qui etiam dicit, quòd poſſunt emere res, quas ſi meliorauerint, carius vendere poterint, ut puta pullum equum, vel tabulam, quã depingentes carius vendant. Sed in talibus non eſt negociatio, ſed artificium, 14.quæſt.4.cap.canonum, de conſecrat. diſtinct. 5. cap. nunquam. Negociatio enim ex ſe illicita eſt. Pariter iudices, & officiales prohibentur negociari, ſeu mercari, l. non debet, l. quæ ex officio, ff. de contr. empt. Sic & milites, l. milites, C. loca. Item nobiles, vt videtur text. in l. nobiliores, C. de commer. & mer. ſed nunquid contractus factus in Eccleſia teneat, ſic etiã

ſuper re profana, dic, quòd ſic, licet contrahens peccet. gloſ. & Doctor. in capit. decet, de immunit.eccleſ.lib. 6.

Decimaquinta. Licet in oratorio videatur, quòd vendi non poſſint candelæ: quia ibi non debet eſſe negociatio,
22 dicto cap. decet, tamen † in oppoſitum eſt conſuetudo: nam ita in diebus feſtis videntur communiter facere clerici: vendunt enim candelas volentibus eas offerre in oratorio: quæ quidem conſuetudo rationabilis eſt, cum talis emptio non fiat ex cupiditate, ſed ad vſum pium. Item Hugo inquit, quòd illa non eſt negociatio, nec venditio, ſeu emptio, ſed deuota permutatio procedens ex deuotione offerentium, qui libentius, & cum maiori deuotione accedunt ad altare cum candelis, quàm cũ imagine Cæſaris. Turrecr. in cap. conſequens, diſt. 88.

Decimaſexta. Pœna illorum, qui con
23 tra † formam prædictam ſæcularibus negociis ſe immiſcent, eſt depoſitio, ſi fuerint clerici, & incorrigibiles, diſtin. 91. cap. clericus, extr. eod. cap. ſed nec. Item ſi fuerint admoniti ab Epiſcopo, & non ceſſauerint, priuantur priuilegio clericali, & ſic poteſt intelligi, extr. ne cler. vel monach. cap. 2. Ita tamen, quòd religioſi in hoc diſtrictius, quàm clerici puniantur, dicto cap. ſed nec, in foro autem pœnitentiali debet eis iniungi, ut quicquid contra formam prædictam lucrati ſunt, ſtudeant expendere in vſus pauperum, 14. quæſtio. 5. qui hæreticis, quod tamen non eſt de neceſſitate, ſed de conſilio, maxime, ſi perſonæ indigeant, aut grauentur huiuſmodi erogatione, ſumma Confeſſ. lib. 2. tit. 8. q. 5.

24 Decimaſeptima. Licet clerico † non liceat tenere tabernam, diſtinct. 44. non oportet, & cap. nulli, cum ibi ſint conciliabula mala, & immoderata ſumptio uini, quibus patrocinium prçſtat tabernarius; & cum multa vilia factis, & verbis committantur, & ad eam perſonæ viles accedere conſueuerint, tamen propter neceſſariam, & honeſtam negociationem licitum eſt clerico habere tabernam ad locandum aliis, l. ancillarum, ff. de petit. hæredit. Archid. in dicto cap. nulli, nec etiam licitum eſt clerico illam exercere perſonaliter, Clemen. 1. de vita, & honeſt. cleric. ſi tamen occulte hoc fiat, non eſt locus pœnæ dictæ Clement. 1. Sed quid ſi clericus exercet tabernam pro alio perſonaliter, an habeat locum dicta Clem. Dic, quòd ſic: quia ſubeſt horror, & vilitas, arg. 46. diſt. c. ſicut non ſuo. Item quid in aliis uilibus officiis, vt aptare pelles, vel quid ſimile facere: Dic, ꝙ idem propter indẽnitatẽ rationis, ita Zabar. in d. Clem. q. 4. nu. 24.

SVMMARIVM.

1 *Venatio multipliciter dicitur.*
2 *Venatio oppreſſiua indiſtincte eſt prohibita clericis, laicis vero, quando bellum eſt iniuſtum.*
3 *Venatio arenaria clericis indiſtincte prohibetur.*
4 *Venatio adulatoria, quã faciunt Hiſtriones eſt illicita. & de triplici adulatione, num. ſequen.*
6 *Venatio ſaltuoſa, quæ fit cum clamore illicita, vel licita eſt, quatuor de cauſis.*
7 *Venatio ſaltuoſa licita eſt laicis.*
8 *Venatio ſaltuoſa illicita eſt ratione perſonæ viris eccleſiaſticis, Epĩs, clericis, & mon.*
9 *Venatio ſaltuoſa licita eſt clericis in 4. caſib.*
10 *Piſcatio an licita ſit.*
11 *Venatio magis prohibetur, quam piſcatio, & quare.*
12 *Epſ venationib. intendens, qñ excõicetur.*
13 *Venatio religioſis an ſit oĩ tempore illicita.*
14 *Laqueum, & rete clericis imponere licitum eſt, ſed non monachis.*
15 *Canes, vel aues venaticos Monachis non eſt licitum retinere, ſed bene canes paruos, & aues cantantes. & 19.*
16 *Monachi non debẽt venationi vacare, præſentiam exhibendo.*
17 *Venatoribus aliquid dare, an, & qñ liceat.*
18 *Domini an ſeruos compellere poſſint ad venationem.*
20 *Aucupandi gratia non licet intrare agrũ alienum, Domino prohibente.*
21 *Pœna clerici venatoris.*

De clerico venatore. Cap. III.

Conſequenter agendum eſt de exceſſibus Prælatorum,& perſonarum eccleſiaſticarum in venatione. De hac materia traditur, 86.diſt. cap. qui venatoribus,cum quinque cap. ſequen. facit, 6.diſt.cap.1. in princ. vnde pro intellectu dicendorū
1 ſciendum eſt, quòd multiplex † eſt venatio:nam quędam eſt oppreſſiua,quędam adulatoria, quædam arenaria, quædam accipitrum, quæ diſtinguitur in duas ſpecies,nam vna eſt clamoſa,& ſaltuoſa, & alia quieta. Oppreſſiuam exercent pugiles,de qua habetur,de cleri.pu.in duello, cap.1.vel exercent illi,qui per violentiā, & fortitudinem ſuam homines opprimunt, & bona ſua eis auferunt,6.diſt.§. vlt. Adulatoriam exercēt Hiſtriones qui verbis adulatoriis capiunt homines, ſicut in venatione capiuntur beſtiæ. Arenaria ſolebat fieri in arena, vbi homines pugnabant cum feris animalibus,ſeu beſtiis. Saltuoſa fit cum canibus, accipitribus,& ſimilibus. Quieta, apponendo rete,ita Abb. antiquus in cap.1.de cler. venat. vbi etiam Doct. & Mari. Soc. Sed modo deueniamus ad Deciſiones.

Prima. Venatio ſcilicet oppreſſiua ho
2 minum ſemper † eſt illicita,tam clericis, quàm laicis,de qua dicitur Gen. 10. Cępit Nembroth eſſe robuſtus venator coram Domino. i.hominum extinctor, & oppreſſor, vt patet diſt.6.§.is ita. Clericis inquam omnibus eſt indiſtinctè prohibita,quia non debent pugnare, atque opprimere,& ſubiugare etiam infideles,de homic.c.ex multa,& habetur 23.q.8.per totum. Sed laicis ſecundum aliquos licita eſt in caſu, quo mouerent iuſtum bellum,vt in cap.ſicut,& quod ibi plenè no. de iureiur.23.q.8.cap.reprehenſibile, & cap.omni timore.Sed aduerte,quia tunc non dicitur propriè oppreſſiua. Vnde gl. in d.cap.1.bene dicit in hoc,quòd oppreſſiua eſt omnibus prohibita,& eſt grauiſſimum peccatum,vt dicit Frater Ioan.in Sum.lib.3. de venat. tit. 29. quæſtio.12.

3 Secūda. Arenaria,quæ fit in arena † de iure Canonico clericis indiſtinctè prohibetur, arg. tex.in cap.1. eod.tit. & cap.1. & 2.de cler.pugn.in duel. & grauiſſimū peccatum eſt, ſi pugnetur in arena cum beſtia dentata,laicis etiam illicita eſt,ſi pugnant recepto precio, & cauſa cupiditatis,immo tales efficiuntur infames, vt in l.1.§.Item ſenatus,& §.beſtias,ff.de poſt. Et de hoc poteſt intelligi tex.86.diſt.cap. qui venatoribus,& cap.vident homines, vbi Ambr.in d.c.qui venatoribus arguit ibi ieiunium illius, qui primo diluculo ſurgens non ad eccleſiam vadit, nec ad martyrum ſancta loca,ſed congregat ſeruulos forte ad eccleſiam magis feſtinantes,diſponit retia,canes producit, ſaltus, ſiluaſque perluſtrat, & arguit eum tam de ſua,quàm ſuorum perditione. Si vero laici faciunt gratia virtutis oſtendendæ, & tunc licita eſt,& non eſt peccatum de iure Canonico, niſi vbi eſſet periculum mortis,vt videntur velle Doct. in d.c. 1. tit.noſtro. Excipiuntur autem torneamēta, vt in c. 1. de torneam. Sic etiam nec eſt peccatum, ſi talis uenatio arenaria fieret cauſa liberandæ patriæ,de hac d.c.qui uenatoribus, & c.uidēt homines. Frater Ioan.ubi ſupra,in ſua Sum.q.12.uerſ.ſatis enim. De iſtis illicitis uenationibus loquitur Conc.Trid.ſeſſ.24 c.11.

Tertia. Venatio adulatoria, quam fa-
4 ciunt † Hiſtriones,qui uerbis adulatoriis capiunt homines,omnibus eſt illicita, d. cap.qui uenatoribus,& 46.diſt. cap.ſunt nonnulli, & 6.q.1.cap.ſunt plurimi. Immo peccatum eſt dare iſtis Hiſtrionibus, ut eſt bona glo.in d.cap.qui uenatoribus. Et dicit Ioan. Andr. quòd hæc uenatio adulatoria interdum eſt peccatum mortale,& interdum ueniale. Circa quod uide bonam glo.diſt.25.cap.unum,§.nunc autē, quę dicit, quòd tribus modis quis
5 adulatur. Et ſic triplex eſt † adulatio. Prima, quando quis adulatur, uel attribuit alicui bonum uirtutis, quod ille non habet. Secunda,quando nimium,uel ultra debitum extollit bonum,quod habet, &

utrumque iſtorum eſt ueniale. Tertia, quando approbat malum,uel uitia, quæ habet,& hoc eſt mortale peccatum, & il lam glo.approbat ibi Archid. & alii Scribentes. Et nota,quòd ut dicit Do.Flor.in cap.1.de cler. uenat. Naturale eſt fauere adulatoribus,unde Hier. ad Euſtachium de uirginibus. Naturali dicimur malo ut adulatoribus noſtris libenter faueamus. Item alibi nulla eſt humilitas tanta, quæ dulcedine gloriæ non tangatur. De Adulatione aliqua, lib.3.cap.139.diximus.

6 Quarta. Venatio ſaltuoſa,quæ fit † in ſyluis,& ſaltibus interficiendo feras, uel aues,deprehenditur eſſe licita,uel illicita quatuor de cauſis: ſcilicet, ratione perſonæ, ratione cauſæ, ratione temporis, &

7 ratione modi. Ratione † perſonæ fit iſta deciſio. Venatio ſaltuoſa, clamoſa, quæ etiam dici poteſt aucupatoria, quæ fit hominum multitudine congregata in ſyluis,ſiue in nemore,licita eſt laicis,prout probatur in l.naturalem,ff de acquir.rerum domi.ubi dicit,quòd licite quis poteſt capere omnia animalia, quæ ſunt in cęlo, & in terra,& in mari,& fiunt occupantis, & ſic piſces, beſtiæ, & uolucres naturam feram habentes ſunt occupantis; fallit tamen tempore quadrageſimæ pœnitentiæ,aut deuotionis,nam ratione temporis dicitur illicita omnibus indiſtincte,unde Hoſt. in ſum.eo.tit.dicit uenatio eſt omnibus interdicta,ſi fiat eo tēpore,quo homines debent eſſe in eccleſia,& orare,ſiue ſint clerici,ſiue laici, de cōſec.diſt.3. c.irreligioſa,& diſt.5.c.ieiunia.86.diſt. c.an putatis. Niſi forte id fieret neceſſitate famis urgentis,arg.not.in c.licet,de feri. Et idē,ſi apri,uel urſi,uel ſi miles beſtię uaſtarent ſegetes,uel uineas, aut pecora; quia in talibus caſibus licet etiam in quadrageſima uenari,arg. C.de feri.l.2.& de reg.iur.cap.quod non eſt licitum. Sed in aliis diebus licita eſt laicis, etiam ſi fiat cauſa uoluptatis, ut uidetur uelle glo.& Ioan. Andr. in cap. 1. tit. noſtro. Et multo magis,ſi fiat neceſſitate indigentiæ,ut cum quis ex tali artificio ſuſtentatur, ſiue propter neceſſitatem uiolentiæ, ut cum quis uenatur aliquas beſtias vaſtantes fructus ſuos,vel pecora,ſiue fiat propter utilitatem, vt carnes habeat in cibum,vel pelles ad ueſtiendum, ſiue fiat propter recreationem.

Quinta. Venatio clamoſa eſt illicita

8 Epiſcopo † Clerico, Monacho, & aliis perſonis eccleſiaſticis,vt patet diſtin. 34. cap.1.& ca.1.& 2. de cler.venat.& ratio eſt:quia ipſi debitam maturitatem in ſua conuerſatione tenentur populo in exemplum oſtendere: tum etiam, quia ſumptus graues,quos oportet facere in talibus venationibus in canibus,in auibus, in famulis, pauperibus ſubtrahuntur. igitur clericis eſt illicita venatio etiā ſi ſint in minoribus ordinibus conſtituti, niſi dimiſerint tonſuram,facit Clem.2.de vi.

9 & hone.cle.licita tamen eſt † in iis caſibus:& primus,ſi clericus haberet redditus in uenatione ſicut in quibuſdem partibus Franciæ,quia tunc non facit ad voluptatem,ita Hoſt.eod.tit.in ſum.Secundus,venatio quieta, & quę ſine ſtrepitu exercetur,& vtilitatis, ſeu recreationis cauſa ad incitandum appetitum, vel excitandum calorem naturalem eſt licita clericis, arg.extr.de homic.cap. dilectus filius,& de iureiur.ca.etſi Chriſtus,§.pen. & de conſe.diſt.5.c.ſint tibi. Tertius venatio cum laqueis, & pedicis,atque retibus,& canibus. Clericis etiam eſt licita, dummodo cum modeſtia, & ſilentio fiat. Quartus in venatione ſaltuoſa, ſi rariſſime hoc faceret cauſa recreationis. arg. tex.in cap.1.tit.noſtro.dum dicit in hac voluptate ſępius detentus: ſecus ſi rariſſime,& non cauſa voluptatis, ſed cauſa neceſſitatis vt excitaret appetitum propter præcedentem morbum, argum. c. capit. dilectus.

10 Sexta. Circa piſcationē,piſcatio † quæ fit propter neceſſitatem, ſicut faciunt illi,qui per hoc victū quærunt,eſt licita pariter ſi piſcatio fiat propter ſolatium adhibitis circūſtantiis, eſt etiam licita. Verū piſcatio,quæ fit deficiente aliqua debitarum circunſtantiarum, eſt illicita, & eſt veniale, vel mortale, ſi nimis ponatur

mens

mens in piſcatione,ita,quòd Eccleſia pa
tiatur aliquod damnum in ſpiritualibus,
& temporalibus, prout etiam dicimus
in venatione. Magis tamen prohibetur
11 venatio, quàm † piſcatio, quia piſcatio
fit cum quiete, & nõ fit cũ tanta delecta-
tione,& diſſolutione ſicut uenatio. Ve-
nator enim currit per deuia,ſicut diabo-
lus conducit animam captiuam,ſecundũ
Gof. & Ray. unde Hyeron. dicit in cap.
Eſau. diſt. 86. uenatorem ſanctum nul-
lum legimus, piſcatores multos. Quod
intellige de exiſtente uenatore, ne obii-
ciatur de ſancto Euſtachio, qui fuit ue-
nator, quia ille poſtea uenationem reli-
quit. Et piſcatores inuenimus Ieſum ele
giſſe,& non uenatores. Et leguntur Apo
ſtoli,ut dicit Greg. ſupra Io. 21. poſt Chri
ſti reſurrectionem rediiſſe ad opus piſca
tionis. Hæc Collegi ex dictis Card. in c.
qui uenatoribus,diſt. 86. Io. Ana. & Mar.
Soc. in c. 1. de cler. venat.

12 Septima. Circa † Epiſcopos. Epiſcopus
uenationibus intendens, ſi monitus nõ
deſiſtit,excommunicatur,glo. in d. cap. 1.
uerſ. quorundam. Immo per tex. in cap. 1.
diſt. 34. uidetur omni tempore illicitum
eſſe uenationem factam ab Epiſcopis,ſed
aduerte, quia non dicitur ibi, quòd ille
Epiſcopus eſſet tantum uenator,ſed incõ
tinens,& quòd circa Epiſcopalia deſidio
ſus erat, & negligens, nec de ſpirituali-
bus in aliquo curabat,ut apparet ibi in il-
la grauitate morum, &cæt. Et ſic eccle-
ſia ſub eius regimine periclitabatur. Qua
re dicendum eſt, ſecũdum Hoſt. in ſum.
quòd cauſa utilitatis,uel recreationis poſ
ſunt clerici,etiam ſi ſint Epiſcopi,uel alii
prælati uenari,ut tamen non proficiſcan
tur cum canibus,& auibus, quando de-
bent uiſitare,& prædicare,ut extr. de cen
ſib. cap. cum Apoſtolus, §. Arch. ſic intelli
ge,extr. ne cle. uel mo. cap. 1. uerſ. canes,
uel aues. Quare ex his cõcluditur, quòd
non omnino illicita eſt Epiſcopis uena-
tio. Hinc Archid. dicit in d. c. qui uena-
toribus,quòd ſi electo in Epiſcopũ obii-
ciatur, quòd ſit uenator,hanc exceptio-
nem debemus interpretari in meliorem
partem,ſcilicet,quod cauſa licitæ recrea-
tionis hoc agat. arg. extr. de reg. iur. c. 2. &
1. q. 7. c. ſancimus,niſi contrariũ alię præ
ſumptiones probabiles mouerent; quæ
colliguntur ex perſonis, & ex multis cir
cũſtantiis,extr. de pręſum. c. quia. Et hęc
interpretatio latior fiet, quãdo excipitur
contra aliquem,quando accuſatur,quan
do uterque patitur ęquale ſupplicium,&
ubi quis proſequitur ſuam, uel ſuorum
iniuriam,ſecundum Innoc. & Ber. in c.
dudum,2. de elect.

13 Octaua. Circa religioſos, licet quidã
dicant,quòd omni tempore ſit illis uena
tio illicita,arg. 23. q. fi. cap. ſi nulla, in fin.
Hinc habetur in Clem. Ne in agro,§. por
ro, à uenationibus de ſta. mon. quòd Pa-
pa mandauit monachis nigris à uenatio-
nibus, & aucupationibus abſtinere, &
prohibet ne eis interſint, quia præſentiã
exhibendo uidentur cõſentire, ſicut nec
etiam clerici prædictis intereſſe debent,
ac ſpectaculis, duellis, & executionibus
ad mortem,C. de Epiſc. & cle. auth. inter
dicimus,cap. ſententiam,ne cle. uel mon.
Tamẽ ſit iſta concluſio: Vrgente neceſſi
tate inopię, aut uiolentiæ, licitum eſt, ẽt
monachis uenari ad feras, aut aucupari
ad aues,ſicut & clericis,unde dicit Hoſt.
quòd ſi reditus religioſorum conſiſterẽt
in uenatione cuniculorum, ſicut in par
tibus prouinciæ, uel aliarum ferarum in
cluſarum in parcis, ſicut in partibus Gal
liæ, & Franciæ conſiſtunt,tunc licet eis
in propriis perſonis,ſi familia tantum de
ficiat, recolligere, & uendere uenatio-
nem ſuam ſine peccato, dum tamen hóc
faciant tempore competenti, ita Mari.
Soc. in c. 1. nu. 13. tit. noſtro. Tu tamen
dicas, quòd licet religioſis eo caſu uena-
ri,per alios,non autem in propriis perſo-
nis,& ſic poterunt per alios, quod per ſe
non poſſunt,per id, quod habetur in d. §.
porro,& §. ſeq. Ita Anan. in cap. 2. tit. no
ſtro,ubi communis eſt opinio.

Nona. Licet clericis ſęcularibus non
ſit prohibitum ponere laqueum, uel re-
te ſine clamore, & canibus ut habetur
per Ioan. de Anan. in cap. 1. tit. noſtro,ta-

men hoc uidetur (exceptis duobus caſibus,de quibus in Deciſ. præced.) prohi-
14 bitum † monachis,non tamen incurrũt pęnas de quibus habetur in d.Clem. Ne in agro, §.porro. Et hoc ſequitur Petr.de Anch.& Imol.ibi, dicentes hoc eſſe notabile,quòd monachus cum laqueo, uel rete aucupans,uel uenans, incidit in pęnam,de qua ibi.

Decima. Non ſolum monachi,ſed nec
15 etiam illi de familia, retinere † poſſunt canes,uel aues uenaticas,ita probatur in d.Clem. ne in agro, §. porro, uerſ. nec à familiaribus: Et ſic infertur, quòd illud, à quo prohibetur Dñs,uidetur interdi-ctum familiaribus, ut ſic per familiam oſtendatur Dominorum honeſtas;unde exclamat ibi Lau.contra illos,qui tenent peruerſam familiam, ut ſi quid mali per illam cõmittatur, non poſſint ſe excuſare, ſi uelint ignorantiam prętẽdere, quia debebant iſtud cogitare, vt ibi pulchre, quod eſt notandum,& ſeruandum.

Vndecima. Licèt monachi habeant
16 redditus,† qui in uenatione conſiſtunt, tamen non debent venationi exhibere pręſentiam corporalem, ſicut in certis alijs eis non cõgruentibus, intereſſe non debent, puta ludis,oſtentationibus, clandeſtinis matrimonijs,ſeu aliis voluptuoſis, & humanis actibus laicorum, ita not. Doctor. in dicto §. porro. Vnde Bald.in Authen.interdicimus, C.de Epiſco. & cler. videtur velle, quòd ille, qui iurauit non ludere, ſi ſtat ad videndum, eſt periurus, & idem dici poteſt in uoto, facit quod habetur per Anan. in cap. 2. tit. noſtro.

Duodecima. Venatoribus dare licet ve
17 natione oppreſſiua hoĩum † graſſantib. aliquid ad euadendũ violentiam eorum, & oppreſsiones, tamen ad conducendũ eos ad talia faciendum, eſt illicitum, & peccatum eſt mortale. Pariter illicitum eſt, & mortale, dare venatoribus exercẽtibus venationem, ut manifeſtè colligitur ex cap. qui venatoribus, & ſequent. diſt. 86. In quo ſic dicit Aug. Qui venatori donat,nõ homini donat, ſed arti nequiſſimę donat: Nam ſi homo tantum eſſet, & venator non eſſet, non ei dares, honorans ei vitiũ, & non naturam. Verum dare exercentibus venationem ſaltuoſam,ſiue quietã animalium,aut auiũ, in caſibus,in quibus venatio eſt licita,licitum eſt. Hęc Turrecr. in d.c. qui venatoribus,num.7. verſic. ad ſecundam.

Decimatertia Domini ſeruos compel
18 lendo ad illicitam † venationem, & tempore indebito, faciunt ſeruorum peccata ſua, licèt ſint ſeruorum in obediendo: ſunt nihilominus propria dominorum illicita præcipiendo,& ita tenentur domini pro peccatis ſeruorum, extr.de teſt. c. ſicut,& 22.q.5. c.qui compulſus. Attamen ſi domini cogunt ſeruos ire ad venationem licitam, ſerui obedire debent, nec in hoc peccant: niſi incipiat placere eis, & verti in uoluptatem, quo caſu peccant mortaliter: Et in tali caſu poteſt intelligi finis,cap.an putatis, 88.diſt. Sæpe enim quod ab initio infert conditio neceſſitatis, id poſtea ex conſuetudine dulceſcit, & trahitur in perniciem voluptatis, ut 34 q.1.c.t. Sicut econtra dicitur de illis, qui à principio ad bonum coguntur, ut 23.q.5. §.ult.

Decimaquarta. Prohibitum eſt mona
19 chis retinere canes,† vel aues venaticas, ut puta, accipitres, vel falcones, etiam ſi eis non vtantur, ſecundum Paul. in Clem. ne in agro, §. porro. Et ſic duplex eſt prohibitio,vna in habendo, alia in vtendo, quod etiam extenditur ad clericos,c. 2.tit.noſtro. Et hoc ideo,ne deueniatur ad actum uenationis. Vnde infertur,quod ſi quid prohibetur,prohibetur etiam id, per quod peruenitur ad illud,l.oratio,cum aliis ibi alleg.ff.de ſpon. l.fin. C. ſi man. ita fuer. alien.ne proſtituatur. Vbi habetur, quòd ancilla; quæ non debet ex pacto proſtitui, hoc eſt ex corpore ſuo quæſtum quærere, non debet etiam in caupona, uel taberna retineri ſub ſpe miniſtrandi, ne fiat fraus legi. Aduerte etiam, quòd ex quo prohibentur monachis canes, vel aues venaticę, videtur quòd poſſint retinere ca

nes

nes paruos, vel aues cantantes, idem Pau. in d. §. porto.

Decimaquinta. Qui facit foueas ad
20 capiendos † apros, uel ceruos, & bos alicuius ibi cadit, tenetur lege Aquilia, ſi fecit in loco inſolito hoc eſt in itinere, per quod omnes tranſeunt. Sic dicitur de illo, qui laqueos poſuit in loco, in quo ius ponendi non habebat, & pecus vicini in hos laqueos incidit. ita habetur in l. qui foueas, & l. ſeq. ff. ad l. Aquil. & ibi Bald.

Decimaſexta. Non licet intrare agrū
21 alienum Domino prohibente † aucupandi gratia, ibi tamen captū, aucupantis eſt, ſed agitur contra eum actione iniuriarū, ſi eo nolente intrauit, glo. in l. 3. §. plane, ff. de acqui. rer. dom. l. Diuus, ff. de ſeruit. ruſt. præd. & ibi Angelus, vbi dicit, quòd ita fuit iudicatum in perſona cuiuſdam nobilis magni venatoris in Peruſio.

Decimaſeptima. Pœna clerici venatoris eſt, ſi eſt Epiſcopus, ꝙ tribus mēſibus ſuſpenditur à communione. Si preſbyter, duobus, ſi diaconus, ab omni officio ſuſpenditur, & quod dictum eſt de diacono, intelligendum eſt etiam de ſubdiacono: quia eodem priuilegio gaudet, extr. de æta. & qual. cap. à multis. Alii autem inferiores ſunt arbitrariè puniendi, cum nulla certa pœna eis imponatur, ut extr. de offic. deleg. c. de cauſis. Omnibus tamen neceſſaria eſt trina monitio facienda, ut 12. q. 2. cap. indigne. hæc Hoſtienſ.

SVMMARIVM.

1 *Coniuratio, & conſpiratio duplex, & vtriuſque diſcrimen.*

2 *Delictum in propriam perſonam cōmiſſum quando Iudex cognoſcat. vſque ad n. 6.*

6 *Iudex delictum, quod concernit vtilitatem publicam, vel dignitatem cognoſcit.*

7 *Iniuria perſonalis remitti poteſt, non autem quæ tangit eccleſiam.*

8 *Excommunicare an poſſit legatus iniuriā ſibi, vel ſuis inferentem.*

9 *Detrahere prælatis an ſemper ſit peccatum mortale.*

10 *Iudex ratione delicti in perſonam ſuam, aliquid exigens, tenetur ad reſtitutionem.*

De iniuria illata ſuperiori. Cap. IIII.

SOlent etiam ſubditi excedere & delinquere in ſuos ſuperiores eos offendendo factis, aut verbis, ideo uidendū eſt à nobis, an poſſit ſuperior illum punire de delicto commiſſo in ſuam, vel ſuorum perſonam; vnde pro determinatione quæſtionis ſciendum eſt, quòd multipliciter poteſt ſubditus in ſuum ſuperiorem delinquere, vel per contumelias; aut conuitia, vel per coniurationem, aut conſpirationem, vel detractionem. Ideo omiſſis contumeliis, aut conuitiis, uel detractionibus, de quibus in noſtris Deciſionibus diximus lib. 2. cap. 137. & 138. videamus quid ſit coniuratio, vel conſpiratio.
1 Coniuratio igitur † dicitur plurium in vnum iuratio, & differt à conſpiratione: quia coniuratio fit cum iuramento; ſic dicta, à coniurando. i. ſimul iurando in vnum. Conſpiratio fit pacto tantum, id eſt ſine iuramento, ſic dicta à conſpirando, id eſt ſimul aſpirando. ſ. quando plures ſimul ſpirant, & flant, & tendūt, & diriguntur in vnum. Et ita coniuratio fit cum iuramento, Conſpiratio ſine. Et Coniuratio, atque conſpiratio duplex eſt, quædam mala, aut illicita, & quædam bona. Et ſic coniuratio licèt in ſe ſit illicita, 46. diſt. Seditionarios, & in dubio ſemper præſumatur contra ſeditionarios, cap. ſi quis, 11. q. 1. tamen poteſt eſſe licita, vt ſi clerici inter ſe ſtatuant iuramento, quòd debeant reſiſtere prælato volenti dilapidare bona eccleſię, vel ponere in eccleſia malos, & peſſimos homines. Erit tamen illicita, ut ſi iurent, quòd uelint Epiſcopum expellere, cum ſit bonus: vel non obedire illi in expellendis concubinis, & iſta tanquam mala, & damnabilis, ſemper prohibetur, cap. coniurationem, c. ſi qui, 11. q. 1. c. 2. diſt. 79. 22. q. 4. cap.

cap. ſi ad peccatum. Pariter conſpiratio poteſt fieri in re licita, & illicita. Verum in hoc differunt: quia coniuratio licet fiat bono zelo contra prælatum cum iuramento, ſemper eſt reiicienda, & improbanda, d. cap. coniurationum, & cap. ſeq. At ſi fit ſine iuramento, poteſt fieri abſque peccato, & non reprobatur. Archid. in d. c. coniurationum. Rurſum eſt attendendum, quòd iniuria, quæ infertur ſuperiori, aliquando infertur ut in perſonam priuatam, aliquando ut in iuriſdictionem exercentem. An vero, & quando ſuperior poſſit de iniuria cognoſcere huiuſmodi Deciſionibus manifeſtum fiet: quarum prima.

2 Iudex, vel prælatus non poteſt cognoſcere de delicto, neç pœnam imponere, vt excommunicare, & punire, ſi delictum ſuam perſonam concernit, & eſt occultum, l. iuriſdictioni, ff. de iuriſd. om. iudic. ff. de iniur. l. lex Cornelia, ff. de off. præſid. l. ſenatus, glo. in Clem. 1. de foro compet. Cardin. à Turrecr. in c. ſi quis, 2. q. 7. Ne ſit iudex in cauſa propria, contra id quod dicitur, C. ne quis in ſua cauſa, l. 1. Hinc infertur per Archid. in d. cap. ſi quis, quòd ſi litigator dicat iniuriam iudici, non debet ipſe punire, ſed ſuperior, ut extr. de pœnis, cap. dilectus. Idem dicit Panorm. in c. dilectus, de pœnis, in fi. & in cap. inter, 23. q. 4. dicit Archid. quòd iniuria Dei vindicanda eſt, & non propria, quę patienter eſt toleranda, ſi expediat, D. Th. 2. 2. q. 108. art. 1. vltra medium. Sic Card. à Turrecr. in d. cap. ſi quis epiſcoporum dicit, quòd ſi contumelię, aut conuitia in prælatum redundant, non debet ideo ille excommunicari, aut deponi ab eo, ſed ab alio ſuperiore. Vnde tali caſu poterit capere malefactorem, & in cuſtodiam ponere, ſucceſſori, vel principi reſeruando cognitionē, & pœnam, ff. de adulter. l. capite, & l. ſi adulterium, §. fin. Dom. Anton. in cap. 1. de maled. quod ſatis probatur per tex. in cap. in primis, 2. q. 1. ſecundum Gemin. Quæ quidem regula fallit primo, niſi

3 ſubditus peccaret † in officio coram eo exhibito, hinc poteſt ſecundum Innoc. in d. c. dilectus, punire delinquentes coram ipſo in officio ſibi commiſſo, puta aduocatos, ſcriptores, & teſtes, atque partes, ſi ſibi inuicem dicant conuitia, atque ſe percutiant, ff. de offic. procon. l. nec quicquam, §. 1. ff. de offic. præſid. l. obſeruandum. Inſtit. de iniur. §. atrox. Quod ſi erit delegatus, faciet puniri per alium. i. ordinarium, in authen. de teſti. §. ſi uero

4 ignoti. Secundo fallit, ſi † delictum ſit notorium, ità probatur per text. in cap. Romana, de pœnis, in 6. cap. ſi quis erga, cap. ſi quis ab Epiſcopo, 2. q. 7. Do. Anton. in c. 1. de maled. & in d. c. dilectus. Imola in Clem. 1. de foro comp. in verb. eccleſiis. cap. Guiliſarius. cap. ſeq. 23. q. 4. & ratio eſt: quia cum offenſa ſit notoria, in notoriis non requiritur cauſæ cognitio, 2. q. 1. manifeſta, extr. de appel. c. cum ſit, nec ſententia ſuper crimine, vnde nō poteſt dici iudex in cauſa propria, ſed potius iuris executor, unde recuſari non poteſt ut ſuſpectus, cap. nouit, de appellat. Et hoc, quando pœna eſt à iure expreſſa: quia tunc non eſt ſentētię promulgator, ſed potius notificator, ſeu denunciator, ad hoc 24. q. 1. cap. 1. ibi, factus ſum executor. Aliàs ſi pœna ſuper factum notoriū veniret imponēda arbitrio iudicis, quod regulariter eſt ſecundum ius commune in actione iniuriarum, & tunc ſuperior tanquam ſuſpectus poſſet recuſari: quia poſſet in arbitrando excedere modum. Nec excuſat ibi notorium eſſe delictum pro hoc, quod notat glo. in cap. ſuper his, de accuſat. facit quod dixit Panorm. in c. propoſuit, de appellat. Tertio fallit in Pa-

5 pa, † quia ſi iniuria ſit occulta Papę, poteſt facere inquiri de ea per alium, ſic de Imperatore, l. 1. C. ſi quis Imperat. Facit tex. in cap. 1. de maled. ubi gloſſa voluit, quòd Papa ſi velit, poſſit cauſam cognoſcere, & punire. Si verò eſt manifeſta, & tunc ipſe poſſet vindicare, 23. q. 4. cap. Guiliſarius, & cap. ſeq. Quarto, ſecundum Specul. tit. de Iudice deleg. in §. ſupereſt. verſ. quid ſi non eſt conſanguineus, fallit ſi eſſet prælatus regularis probatę

batę vitę, nam tunc poſſet punire ſubditum pro propria iniuria. Exemplum ponit in Cartuſienſe: modo hoc faciat animo corrigendi, & non ex indignatione, glo. in d. c. & qui emendat. Quod quidé fieri poteſt extra iudicium, ut ff. de offic. proconſ. l. nec quicquam, §. de plano. Vnde dicit Archid. in d. c. & qui. quòd poteſt Iudex delinquentem in ipſum uerbis, vel verberibus, coercere, retrudere in carcerem, uel in monaſterium, vel excõmunicare: modo non agatur in forma iudicij: quia non poteſt eſſe Iudex in cauſa propria. Quinto fallit in iniuria contra Principem commiſſa, quia de iure, & abſoluta poteſtate poteſt cognoſcere, arg. l. proxime, ff. de ijs, quę in teſt. del. & in l. & hoc Titius, de hęre. inſtit. not. glo. in cap. cum dilecta, de confir. util. vel inuti. ſuper ver. procuratricem. vide etiã gl. 23. q. 4 in c. Guiliſiarius. in verb. anatematizauit. & 79. diſt. cap. ſi quis pecunia. Et idem dicendum eſt in quolibet alio Iudice ſuperiorem non recognoſcente, ut dicit glo. in cap. innotuit, de maled. Et idem tenet Bar. & Doct. in l. vnic. §. ne quis in ſua cauſa. Et hoc de poteſtate abſoluta, licet de honeſtate deberet potius cauſam delegare, facit tex. in d. c. innotuit, in quo Papa alii commiſit coërctionem. Facit etiam, quòd in ſimili dicimus in cauſa ciuili, quòd debet eligere arbitros, ut not. glo. 1. 26. q. 6. in c. 1. & quod not. gloſ. 2. q. 1. in cap. ſi clericus aduerſus. Facit etiam l. 2. C. ſi aduerſ. deli. ubi Imperator cauſam ſuam tractat per procuratorem.

Secunda. Poteſt prælatus cognoſcere,
6 & † punire de delicto, ſi delictum concernit vtilitatem publicam, uel ſuam dignitatem iuriſdictionalem, glo. in d. c. Romana, de pœnis, in 6. & in d. c. ſi quis. Qualiter autem dignoſcatur iniuria facta dignitati, diximus lib. 2. cap. 49. nu. 55. Probatur etiã iſta concluſio in l. 1. à contrario ſenſu, ff. de poſtul. in d. cap. & qui emendat. Dom. Anton. & Panor. ubi ſupra. Item ſi iniuria, quæ infertur in perſonam iudicis, rędundaret in Deum, & in eccleſiam, tunc Iudex debet, & poteſt iniuriam illam vindicare, gloſ. in cap. ſi quis ergo, 2. q. 7. D. Th. 2. 2. q. 108. art. 1. Iſta concluſio probatur exemplo Elię 4. Reg. 1. nam ignis, ut dicit Ambroſius deſcendit de cęlo, ut prophetę uindicaretur iniuria. Supple in quantum propheta, i. nuncius Dei fuit: ſic. n. eius iniuria fuit iniuria mittentis. Sic Eliſeus deriſionem ſuam uindicauit, pueris ab urſis ſua maledictione laniatis, 4. Reg. 2. Pariter poteſt Iudex punire iniuriam, quæ rempublicam reſpicit, C. de offic. eius, qui vic. alter. ger. l. 1. & 2. Henric. Boich. in cap. 1. de offic. deleg. Sed ſi recuſaretur ut ſuſpectus, non poſſet ipſe ſolus cognoſcere, ſi eſt delegatus, verum ſi ordinarius, poterit petere alium ſibi adiungi, l. apertiſſimi, & ibi authent. C. de iudic. quia cum ſecundario perſonam eius reſpiciat, merito poteſt dici ſuſpectus, quod ęquum dicit Ioan. Andr. in d. c. 1. de maled. Sed quod dicitur de adiuncto, procedit de iure ciuili. Secus de iure canonico, ut ordinarius etiam in totum recuſari poſſit, ſi eſt ſuſpectus, c. ſi quis contra clericum, de foro comp.

7 Tertia. Licèt † iniuriam quatenus tangit perſonam, quis remittere poſſit, non tamen illam, quæ tangit eccleſiam, 23. q. 4. cap. ſi is qui, cap. cum deſideres, extr. de ſent. excom. Hinc fit, quòd quamuis conſentienti non fiat iniuria, 33. q. 5. ca. noluit, ff. de reg. iur. l. nemo videtur, tamen excommunicatus eſt, qui in clericum etiã uolentem manus iniecerit violentas, cap. contingit, el 1. de ſent. excom. & ratio eſt: quia talis iniuria dicitur fieri eccleſiæ. Sic filius poteſt remittere iniuriam quo ad ſe, ſed non quo ad patrẽ, quatenus tangit commodum eius, ſed non in quantum tangit commodum aliorum, ff. de pact. l. iuriſgentium, §. ſi paciſcar, diſt. 63. cap. Salonitanę. An verò Epiſcopus poſſit remittere ſolus abſque Capitulo iniuriam factam eccleſię. Dic, quòd cum Epiſcopus ſit procurator, & non dominus, 12. q. 1. c. vlt. extr. de dolo, cap. fraternitatem, & non poſſit facere condi-

conditionem eccleſiæ deteriorem, non poteſt, ita gloſ. in d. cap. contingit.

8 Quarta. Legatus † poteſt excommunicare, & punire eos, qui ſibi, vel ſuis nūciis iniuriam, vel damnum inferunt, vel ſuam iuriſdictionem impediunt, modo iniuria ſit manifeſta: arg. ff. de offic. rect. prouin. l. ſenatus conſulto, extr. de for. comp. cap. cum contingat, ad fi. extr. de of fic. Archid. cap. vlt. & poteſt ſuam iuriſdi ctionem impedientes punire, arg. extr. de pœnis, ca. Romana, de offi. deleg. c. 1, aliàs deluſa videretur eius poteſtas, ſi coërctio nem huiuſmodi non haberet, extr. de offic. deleg. cap. ex litteris: potius enim in hoc iniuriam Ro. eccleſiæ vindicare videtur, quàm ſuam, 2. q. 7. cap. accuſatio, ſecundum ea quæ not. in cap. contingit, de ſent. excom. Hæc Archid. in cap. ſi quis magiſter, diſt. 94. & ibi Turrec. An vero percutiens legatum, vel Cardinalem, poſſit ab eo abſolui Franc. in c. fęlicis, nu. 5. de pęnis, in 6. dicit, quòd ſic, per gloſſam in d. c. ſi quis magiſter.

9 Quinta. Peccatum eſt mortale † prę latis, vel aliis detrahere, 6. q. 1. cap. deteriores, cap. nimium, 23. q. 4. ſuntque homicidæ, cap. homicida, de pęnit. diſt. 1. & nec obſtat, tex. in l. eum, qui nocentē, ff. de iniur. vbi dicitur, quòd expedit peccata nocentium eſſe nota; quia illud locū habet, quando agitur criminaliter contra aliquem, & ſic eſt intelligendum quod habetur, 90 diſt. cap. ſciendum, & per Inno. in cap. cum P. de accuſ. Verum quod diximus non eſſe licitum pręlatis detrahere, non eſt ita ſimpliciter intelligendū, ſecundum gl. in Cle. 1. in verb. detrahūt, de priuil. ſed tunc demum, quando nominatim exprimendo aliquem nomine proprio, vel per circunſtantias, ſit detractio, ſecùs ſi in genere tangerentur vitia prælatorum, vel alterius: quia illud eſſet bene licitum, exemplo Chriſti, qui ſic fecit. Matth. 23. vbi dicit: Super cathedram Moyſi. Facit. 1. q. 1. c. omnia, de offic. ord. [illegible] ſacerdos, vbi aliquid licet in genere quod non licet in ſpecie. Cauendum eſt tamen, vt nullo modo poſſit quis venire ad notitiam perſonæ, verbi gratia, deſcribendo pręlatum per circunſtantias corporis. Itē vt nec nimis effrenatè in generali locutione loquatur, ſed potius refrenet linguā ſuam: quia ſcriptum eſt, quòd qui inconſultè loquitur, ſentiet mala. 43. diſt. cap. ſit rector. Et hęc nota contra prędicatores id facientes.

Sexta. Iudex, ſiue Dominus alicu-
10 ius † Ciuitatis, qui ratione delicti commiſſi in perſonam ſuam occultè, de illo cognouit, quod tamen facere non poterat, prout ſupra diximus, nu. 2. ſi carcera uerit, & tandem condemnauerit delinquentē, ut ſibi tantum ſoluat, tenetur ad reſtitutionem: carceratio illicita fuit, cū non fuerit facta in caſu licito, & per magiſtratum licitè agentem, ut ff. quod met. cauſa, l. 3. ideo omnis promiſſio ob eam cauſam extorta, nullius fuit momenti, ut ff. quòd mer. cauſa, l. qui in carcerem, & cum non tenuerit obligatio principalis, non tenuit acceſſoria, ut C. de vſur. l. eos, in princ. ff. de reg. iur. l. cum principalis, ita in ſpecie, Oldr. conſ. 7. vbi conſulit, quòd extortum per Dominum Ciuitatis à quadam muliere maledicta, quę fecit facturas in perſonam ſui Domini, cum male ablatum eſſet, deberet reſtitui per executores datos ad reſtituendum male ablata.

SVMMARIVM.

1 *Canonis priuilegium retinetur etiam habitu non retento.*

2 *Vt iuramento ipſius ſtetur in dependentibus ab eius animo, qualiter intelligatur.*

3 *Clericus percutiens laicum ab omnibus pro clerico habitum, eſt beneficio priuandus, ſi credens ſe eſſe excommunicatū, celebrauerit, & beneficium obtinuerit, manifeſtata veritate, quòd percuſſus ſit laicus.*

4 *Priuilegium fori difficilius perditur, quàm priuilegium canonis.*

5 *Priuilegio canonis licet quis renunciare nequeat verbo, poteſt tamen facto.*

6 *Clericum inuentum in proſtribulo, famılia*

lia poteſtatis capere poteſt.

7 *Canon, ſi quis ſuadente, non comprehendit Iudæos.*

8 *Iniurians clericum verbis, aut ſcriptis, in canonem non incidit.*

9 *Attentatio licet puniatur effectu non ſecuto, fallit tamen in multis caſibus.*

10 *Enormis percuſſio dicitur facta à laico ſacerdoti publice gladio euaginato, & 15.*

11 *Vt laici incidentes in canonem abſoluãtur à ſummo Pontifice, fuit introductum in fauorem clericorum, & in odium laicorum.*

12 *Intellectus ad cap. peruenit, de ſent. excom.*

13 *Dignitas etiam dicitur ex conſuetudine loci.*

14 *Sacerdotes deuenientes ad proiectionem calceorum in loco publico an ſint abſoluendi à ſummo Pontifice.*

16 *Clericos omnes incidentes in canonem vt Epiſcopus poſſit abſoluere, qualiter intelligatur.*

17 *Percutiens ſacerdotem Religioſum, qui à ſuo monaſterio receſſit, ſub prætextu accedendi ad ſuperiores, an ſit excommunicatus.*

18 *An talis religioſus recedens à ſuo monaſterio ſit apoſtata.*

19 *Dictio, quaſi, quandoque eſt expreſſiua veritatis.*

20 *Clericus an, & quando percutiendus ob coitum abſque metu excõmunicationis.*

21 *Conuerſum percutiens, an, & quando ſit excommunicatus.*

22 *Prelatus verberans monachum, vel clericum, an ſit excommunicatus.*

23 *Clericum violenter capiens an excommunicetur.*

24 *Iniectores violenti à Papa abſoluuntur niſi in caſibus.*

25 *Verberans clericum excommunicatum eſt excommunicatus, niſi in duobus caſibus.*

26 *Percutiens clericum, incidit in excommunicationem, fallit in multis caſibus.*

27 *Laicus, qui ſe defendẽdo contra clericum, exceſſit, an ſit excommunicatus.*

28 *Sacerdos feuis ſe immiſcens, an perdat priuilegium canonis, vel fori.*

29 *Clericus percuſſioni ſe ſubuciens eſt excommunicandus per ſententiam.*

30 *Clericus ſeipſum percutiens eſt excommunicatus.*

31 *Excommunicatus an ſit denunciandus.*

32 *Denunciationis forma.*

33 *Excommunicati euntes ad Papam, debent deferre literas Ordinarii.*

De quibuſdam Deciſionibus in materia Canonis, Si quis. Cap. V.

Conſequenter videndum eſt de exceſſibus qui ſolent cõmitti à perſonis eccleſiaſticis in materia Canonis, Si quis ſuadente, per plures Deciſiones, quarum

Prima. Clericus licèt non deferat ha-
1 bitum ſuum, † adhuc retinet priuilegiũ Canonis. Et hoc verum, ante trinam monitionem, ſecus eſt poſt trinam monitionem, cap. contingit, de ſent. excom: quia tunc perdit priuilegium clericale; & ſic intelligitur illud, extr. de ſentent. excom. c. in audientia. Et hoc habetur in cap. ſi verò, eod. tit. Hinc fit, quòd percutiens huiuſmodi talem, eſt excommunicatus. Doct. in d. cap. ſi verò. Sed quid ſi dubitetur, an ſciuerit eum eſſe clericum, vel laicum. Reſpon. quòd poteſt ſe purgare iuramento: quia in depen
2 dentibus ab animo † alicuius, ſtatur iuramento ipſius, glo. in d. c. ſi verò, uide notata in cap. ſignificaſti, de homi. Hoc limita in foro conſcientiæ, ſeu pœnitentiali, extr. de ſponſ. cap. tua, quia non eſt veriſimile, quod quis ſit immemor ſalutis proprię, cap. ſancimus, 7. q. 1. de conſecr. diſt. 4. c. cùm itaque, ſecus in foro contentioſo, ſeu iudiciali, in ijs, & ſuper his, quę poſſunt legitime probari, de off. ord. cap. ex parte, vel in his, quæ licet nõ poſſint aliàs legitime probari, tamen ſcandalum, vel fama publica laborant ſuper eum: quia tunc debet ſe ſolenniter purgare, ut not. Hoſt. in cap. ex literis, de homic. Verum in alijs relinquitur conſciẽtiæ ſuæ, ſaltem iuratæ, maxime quando ignoran-

ignorantia non eſt craſſa, ut in caſu noſtro, d. c ſi vero. Quod ſi iurare renuerit, quòd ipſum eſſe clericũ ignorabat, quia tunc præſumitur contra eũ, quia non vult iurare, & ideo tanquàm excommunicatus vitandus eſt, donec per Sedem Apoſtolicam, abſoluatur, d. c. ſi vero.

Secunda. Clericus percuſſit Sempro-
3 nium † laicum credens eum clericum, incedentem in habitu, & tonſura clericali, & pro clerico communiter habitum, & reputatum, & inter clericos viuentẽ, & conuerſantem, & officiantem, & celebrationi diuinorum ſe ingerentem; & non obſtante, quòd ex hoc crederet ſe excommunicatum, diuina officia celebrauit, & credens ex hoc ſe eſſe irregularẽ, permiſit ſe ad beneficia promoueri. Nũc quæritur an manifeſta ueritate, quòd Sẽpronius erat laicus, debeat dicto beneficio priuari, & declarari, ius non habere. Reſpondet Feder. de Senis, conſ. 13. poſt multa, quòd iſte non eſt excommunicatus, nec irregularis, & ratio eſt: quia ad incurrendam excommunicationem requiritur veritas, 17. q. 4. c. ſi quis ſuadẽte, & non intentio, arg. tex. in l. falſus, §. qui alienum, ff. de furt. vbi non committit furtum, qui rem derelictam accepit animo furandi, neſciens eam derelictam. Ad idem, l. inter omnes, §. pen. eo. tit. vbi non committit furtum, qui putat ſe inuito Domino facere, cũ tamen Dominus vellet. Tum quia communis opinio pro deſſe non debet veritate manifeſtata. Itẽ videtur caſus in c. ſi iudex, de ſent. excõ. in 6. in fi. Nam clericus, qui communi opinione habebatur pro laico, debet pro clerico tractari hoc probato. Econtra qui pro clerico habebatur, debet tractari vt laicus probato eum eſſe laicum. pro hoc facit quod not. Ioan. And. & Arch. in c. vnic. de voto, in 6. Item vbi opus eſt facto, non ſufficit conatus, de ſponſ. c. pen. vbi de hoc. Tum etiam, quia veritas, cuius virtus, & potentia omnia vincit, 8. diſt. c. conſuetudo, debet præferri animo delinquẽtis, poſſeſſioni clericatus, & cõi opinioni, & per conſequens tenendũ, quod iſte non ſit excommunicatus, nec irregularis, quare non debet declarari, vel denũciari ius non habere, & ita collatio, vel eius promotio, nulla fuit: verum propter eius indignitatem inſurgentem ex contẽptu, & ex delicto ſuo, quòd tacere non debuit, debet priuari beneficiis, & puniri. facit, c. inter dilectos, de exceſſ. præl. ibi, irritandum. de cle. excom. mini. c. vlt. ibi, vitandi, de elect. cap. dudum, in verb. Nos igitur. ibi, caſſaretur, & ita concludit Feder. de Senis qui ſupra.

Tertia. Clericus cum maiori difficul-
4 tate perdit priuilegium † fori, quàm priuilegium canonis, patet per c. ſi Iudex laicus, de ſent. excom. in 6. vbi per omiſſionem habitus, & deprehenſionem in crimine, non perditur priuilegium fori, ſed priuilegiũ Canonis ſic. eo ipſo, quòd immiſcet ſe enormitatibus, & deprehenditur in crimine, c. cum non ab homine, de iudic. & ratio eſt: quia priuilegium fori emanauit à iure diuino, & à Deo, iuxta illud. Nolite tangere Chriſtos meos. & probatur 96. diſt. in c. ſi Imperator. Notãt Innoc. & Hoſt. in c. 2. de maio. & obed. Sed priuilegium Canonis emanauit à iure poſitiuo. Tum etiam, quia odioſius reputatur à iure, quòd clericus iudicaretur à laico, quod ab eo tanquàm priuatus iudicaretur. facit à ſimili, de iuramento præſtito laico à clerico ſine Epiſcopi authoritate, quod ualet, & tamen non valet præſtitum iudici ſæculari. cap. 1. de iuramen. calum. Nunquid autem clericus in minoribus inſtitutus perdat priuilegium clericale, ſi ſine aliqua admonitione conuerſatur vt laicus? Dicit Hoſtien. quòd ſi exercet actum omnino contrarium clericatui, ut quia duxit ſecundam uxorem, vel fecit ſe militem, & exercet ſeua, ex toto perdit priuilegium clericale, per id, quod habetur in cap. quiſquis, 84. diſt. Et ita ſecundum Hug. habes caſum ſpecialem, quòd ſine crimine priuatur quis iure ſuo, non tamen ſine cauſa, punitur enim non quia peccauit, ſed quia fecit ſe indignum, vt amplius promoueri non poſſit. Igitur huiuſmodi talis perdit pri-

priuilegium clericale, & quo ad benefi-cium, & quo ad promotionem, ut 32. di ſtinct. c. ſeriatim. Et uerberans talem, nō incidit in Canonem. Si quis ſuadente. Facit quod legitur, & no. in c. quiſquis in uentus, in glo. 17. quæſtio. 4. capit. clerici. 1. reſponſo. ſumpto arg. à contrario ſenſu literæ, de cler. coniug. lib. 6. Archid. in d. cap. quiſquis, diſtinc. 84. Rurſum ex his
5 colligitur † quòd licet priuilegio Canonis quis renunciare non poſſit verbo, ex tra de foro compet. cap. ſi diligenti, poteſt tamen renunciare facto, vt ſi faciat actū omnino contrarium, vel ſi poſt trinam monitionem deſerat habitum clericalem & tonſuram, vel enormitatibus ſe immiſceat, cap. perpendimus, de ſenten. excom munic. & c. cum non ab homine, & c. in audientia.

Quarta. Familia Poteſtatis licite po-
6 teſt capere † clericum inuentum in proſtibulo, uel in adulterio, & ducere ipſum ad Epiſcopum. Ita firmat Bal. in l. ſi qua per calumniam. C. de epiſco. & cler. in verſ. ſed quæro; quod procedit, quamuis inuentus fuerit in habitu, & tonſura: nam ſi hoc permittitur cuicunque priuato, ſecundum Innoc. in c. ut famæ, de ſenten. excommun. multo magis permittetur miniſtro Reipubl. l. 1. §. quies. ff. de offic. præfe. vigil. Facit quod no. in l. fin. C. de malef. & mathe. Præterea quis non incidit in excommunicationem, niſi per dolum, cap. ſi quis ſuadente. 17. quæſtio. 4. Sed hic non eſt dolus, quia fit propter quietem publicam, ergo ceſſat excōmunicatio, facit quod habetur in l. ſi quis in ſeruitute. ff. de furt. & ea, quæ diximus in noſtris deciſ. lib. 2. c. 49. nu. 5. Vbi poteſt capi clericus à laico, ſi timeretur de fuga, interim dū ſuus Prælatus adiretur. arg. in l. deſertorem, ff. de re milit. Abb. in cap. cum non ab homine, de iudic. & ibi Barba. in 12. col. vnde dicebat Petrus de Ancha. conſi. 180. aliàs 184. incip. In auxilium ueritatis, quòd in fugiente non poteſt allegari exceptio incōpetentiæ capientis fugientem, cum res ſit tempore periculoſa; & ideo detrahitur iuris diſpoſitioni, vt in l. nullus. C. de iudic. ſequitur Barba. in rubr. de foro compet. in 5. col. refert Ludou. Roma. conſ. 228.

Quinta. Licet Canon, Si quis ſuaden- 7
te, † generaliter loquatur, & indiſtinctè, dicens: Si quis, & per conſequens generaliter debeat intelligi, cap. relatum, 2. de teſtam. Hinc comprehendit omnes qui poſſunt excommunicari, ſiue ſit maſculus, ſiue fœmina, d. cap. ſi quis, cap. mulieres, de ſenten. excommunic. tam laicus, quam clericus, c. 1. eo. ti. ſecularis, ſiue regularis, c. 2. c. cum pro cā. eo. titu. ſiue ſit non exemptus, ſiue exemptus, & priuilegiatus, etiam regularis, cap. nulli, eod. titu. Item non ſolum priuata perſona, ſed etiā publica, c. 3. eo. titu. c. ſi iudex. eod. ti. in 6. Non ſolum maior, ſed etiam minor, modo ſit doli capax, d. c. 1. ſiue liber, ſiue ſeruus, c. relatum. ſiue diues, ſiue pauper, c. ea noſcitur. eod. tit. tamen non comprehendit Iudæos vel infideles, iniicientes manus violentas in clericum; quia conſtitutionibus eccleſiaſticis non arctantur, extra de diuor. c. gaudemus, patet etiam in eo, quod legitur & no. 15. q. 4. c. ult. & 17. quæſt. 4. c. conſtituit, in fi.

8 Sexta. Iniurians clericum † uerbis, aut ſcriptis, iux. text. in l. 1. ff. de iniur. & Inſt. eodem, in prin. in Canonem non incidit, ſed ille ſolus, qui uiolentas manus in ipſum iniecit, percutiendo, pulſando, vel uerberando, tex. in d. c. ſi quis ſuadente. Sed nec is incidit qui iniurias inferendo, moliatur clericum percutere, manum extendendo, uel gladium euaginando, & non percutiat, nam licèt grauiter iſte peccauerit, non tamen in Canonem incidit, per tex. in d. c. ſi quis. verb. iniecerit manus. quæ verba cum effectu ſunt accipienda. Hinc licèt attentatio puniatur, quāuis aliquid ſequutum non ſit, l. ſi quis cum telo, ff. ad legem Cornel. de ſic. l. quiſquis, C. ad leg. Iul. maie. & ſola uoluntas puniatur, arg. 1. quæſtio. 1. cap. quicunque ſtudet. 51. diſtin. cap. ſi quis, tamē fallit hæc regula. Primò, in excommunicatione, & aliis cenſuris, quia ad eas incurrendas, requiritur factum, ſecundum

Card. in cap. præterea requiſiuiſti, ad fi. de appel. refert, & ſequitur Fel. late in d. cap. in 6. fallentia. Secundo fallit in pœnis appoſitis per ſtatuta, cùm tales pœnæ nón habeant locum in delictis, non conſumatis, etiam ſi deuentum ſit ad actum propinquum. Verba enim ſtatuti exigunt actum perfectum; ut volunt Doctor. in l. 1. §. diuus, ff. de ſic. & quia ſtatuta debent intelligi in caſu vero, & non ficto, l. 3. §. hæc verba, ff. de neg. geſt. Dom. Nico. in cap. 1. extr. de eo, qui mitti in poſſ. Tertiò fallit, quando ſtaret per ipſum delinquentem, quo minus perficiat, ſecundum Innoc. in dicto cap. 1. Quarto fallit, quando eſſet tale delictum, in quo pęna ipſo iure imponeretur, cum tunc locum non habeat ipſa pœna, ſi delictum non ſit perfectum, etiam ſi ſit deuentum ad actum propinquum: quia tunc punitur arbitrio iudicis, ut habetur in c. cũ in cunctis, extr. de elect. & c. perpetuo, eo. tit. in 6. volunt Io. Andr. in reg. in pœnis, de reg. iur. in Mercur. ubi plenius de hoc. Quinto fallit, quando delictum non habuit actum exteriorem, ſed ſtetit in ſola cogitatione etiam cum conſenſu rationis: quia illa cogitatio non punitur quo ad eccleſiam, ut inquit eleganter Card. in Clem. 1. poſt Matthæſ. in princ. in 3. q. de vſur. dicens, quòd qui errat in corde, in caſu illius Clem. non tamen procedit ad exteriora, quo ad eccleſiam, non eſt excommunicatus, licet quo ad Deum ſic. Sexto fallit in delictis non atrocioribus: quia in ipſo affectus pro effectu non habetur, ſecundum Bald. in l. ſi quis non dicam, in 3. col. C. de epiſc. & cleric. Septimo fallit, ubi etiam ſi habuiſſet effectum, nemini nocuiſſet: probatur per gloſ. pen. in cap. quanto, de iureiur. vbi quando falſitas probatur circa id, quod de ſe non probat, non nocet, quod dicit ibi Innoc. eſſe menti tenendum. Vltimo fallit, in caſibus reſeruatis Epiſcopo: vide quę diximus in noſtris Deciſion. lib. 1. capit. 3. nuſh. pri. verſic. Rurſum nec.

Septima. Laicus ſacerdotem in digni-

10 tate † conſtitutum in foro publice, & coram multis officialibus gladio euaginato percutiens dando illi, ut vulgo dicitur chiattonata abſque lęſione, eſt excommunicatus excommunicatione Papali, ita quòd non eſt ab alio abſoluendus, quàm à ſummo Pontifice, & ratio eſt: quia licet poſſit ſuſtineri, quòd talis iniuria nõ ſit atrox ex facto, cum nec illa dicatur, quæ ſit baculo, aut lapide, ut habetur per Extr. per lectis, niſi talis eſſet percuſſio, quæ deſideraret remedium chirurgiæ, vel aliorum medicinalium, ut dicit Hoſt. in c. peruenit, de ſent. excom. quæ quidem non eſt in quæſtione propoſita, tamen videtur eſſe atrox ex alio capite, ſcilicet ratione notorietatis, ut eſt optimus tex. in l. prætor edixit, §. fin. ff. de iniur. §. atrox, Inſtit. de iniur. Hinc percuſſus in platea, uel in theatro, uel corã iudice, dicitur atrox iniuria. Hoſt. in d. cap. peruenit. Rurſum ſi enormem iniuriam cenſet Ber. vbi ſcandalum eſſet, ſi excommunicatus abſolueretur, quapropter nõ abſoluitur monachus, ſi clericum percutiat, extr. de ſenten. excom. c. cum illorũ, §. 1. verſ. quid ſi clericus, cum clericus ſæcularis maior monacho reputetur, cap. à ſubdiacono, diſtin. 93. ergo multo magis habebit locum, quando laicus in foro coram mille hominibus cuiuſcunque generis, percuſſerit ſacerdotem: cum ratione perſonæ, lęſio, quæ eſſet leuis, iudicetur grauis: hinc leuis iniuria, quæ eſſet contra puerum, vel in dorſo, vel cum manu, vel cũ baculo, uel in occulto, grauis eſſet contra ſenem, uel in capite, vel cum pugno, vel in manifeſto, ut refert ſum. Aſten. lib. 7. tit. 13. art. 4. Accedat pro-

11 pterea, † quia hæc immunitas ut laici incidentes in Canonem ſint abſoluendi à Summo Pontifice fuit introducta in fauorem clericorum, & in odium laicorum, facit tex. in cap. contingit, in fi. de ſent. excommun. Rurſum facit text. in cap. peruenit, de ſent. excom. nam dum

12 in d. cap. peruenit, † non ſit mentio expreſſa de presbyteris, ſed tantum de clericis, hoc modo. De his abſoluendis, qui

clericis

clericis non enormem, ſed leuem, & mo dicam iniuriam irrogarunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum. ergo videtur, quòd talis exceptio deneget tale arbitrium Epiſcopo in non exceptuatis, facit tex. in cap. ſi dominus. 32.q.7. & per conſequens vt poſſit iudicare an læſio facta à laico ſacerdoti, ſit leuis. Eo magis, quia eſt illata Summo Archipreſbytero ciuitatis, qui ut explicauimus, in noſtris Deciſionibus in noua editione, lib. 2.cap. 97. num. 7. dicitur habere digni
13 tatem: cum dignitas † etiam dicatur ex conſuetudine loci, 12. diſt. cap. conſuetudo, glo. in Extr. vnic. Ioan. in verbo dignitates, de præbend. item in prærogatiua, quam habet in proceſſionibus, ſeſſionibus, & aliis actibus, iux. nor. per Doct. in cap. cum nonnulli, de cler. non reſid. & in cap. 1. de conſuet. lib. 6. Quare ſequitur, quòd iniuria leuis ſit atrox ratione dignitatis, ut habetur in d. Extr. per le ctis, in verb. dignitas, facit text. in d.c. cũ illorum, verb. Epiſcopum. Quibus omnibus ſic ſtantibus, arbitror huiuſmodi laicum, cum non habeat legitimum impedimentũ, iux. text. in cap. quamuis, de
14 ſent. excom. eſſe † abſoluendum à ſummo Pontifice, cum enormiter læſerit pręfatum Archipresbyterum. Quinimmo etiam ſi dubitatio eſſet, an talis iniuria eſſet leuis, is cuius arbitrio poſſet iudicare debet abſtinere, per ea, quæ notãtur in c. porro, §. fin. de ſent. excom. ut refert Henric. in d. cap. peruenit. Et declarando debet potius declarare enormẽ, quàm leuẽ, ut per dictam Extr. Et nos in noſtris deciſ. lib. 2. in noua edit. cap. 49. nu. 57. cum arbitrium debeat regulari ſecundum dicta Doctorum, & legum, ut inquit Fel. in d.c. cum illorum.

Octaua. Duo ſacerdotes quorum vterque alterum mentiri aſſeuerat in foro pu
15 blico † coram officialibus deuenerunt ad proiectionem calceorum cum formulis, ita, quòd calcei tetigerunt veſtem illorum, tali caſu ſunt abſoluendi à ſummo Põtifice. Tum ratione notorietatis: quia omnis exceſſus notorius efficitur graue delictum. Fel. in c. cum illorum, nu. 13. de ſent. excom. Tum ratione ſcandali. Et non obſtat huic ſententiæ dictum Pau. in d.c. cum illorum, vbi Epiſcopus poteſt
16 abſoluere † omnes clericos: quia intelligitur de clericis communiter viuentibus à læſione mediocri, quia cũ ſint perſonæ priuilegiatæ, & Epiſcopus poteſt abſoluere omnes perſonas priuilegiatas, vt oſtiarios, ſeruos, ſit vt etiam poſſit abſoluere huiuſmodi clericos, cum ſint perſonæ eccleſiaſticæ. Henr. in d.c. peruenit. Sed ab enormi, nullos poteſt abſoluere, niſi in caſibus, quibus Papam non poſſent adire. Nec etiam obſtat dictum Lap. alleg. 76. ubi concludit Epiſcopum poſſe abſoluere plebanum, qui canonicum manu vacua percuſſit: nam talis eſt percuſſio leuis, vt per dictam Extr. & forte nõ ſcandaloſa. Sic etiam Card. conſ. 42. vbi concludit, Epiſcopum poſſe abſoluere clericos, qui inuicem ſe percuſſerunt cum manibus, & pedibus, quia ibi loquitur de clericis communiter viuentibus. Et ita tam in præcedenti deciſione, quàm in hac conſului, dum legerem Romæ quod & factum eſt, quia petierunt abſolutionem à ſummo Pontifice.

17 Nona. Laicus alapa percuſſit † quendam religioſum, eo tempore quo receſſerat à ſuo monaſterio ſub prætextu accedendi ad ſuos ſuperiores, vt ab aliquo prętenſo grauamine liberaretur, incidit in canonẽ, ſi ſciebat ipſum eſſe religioſum: cum gaudeant hoc priuilegio etiam fugitiui, & Apoſtatæ, vt inquit, Sylu. in verb. Excommunicatio 6. cum tale priuilegiũ non ſit introductum in fauorem clericorum principaliter, ſed ipſius Eccleſiæ, vt not. in c. contingit, 1. de ſent. excom. An
18 vero præfatus † Religioſus recedens à ſuo conuentu ſub prętextu ad ſuos ſuperiores accedendi, vt à grauamine liberetur, ſit Apoſtata. Reſp. breuiter, quòd talis non eſt apoſtata, quod quidem dupliciter probari poteſt. Primo ex Doctrina Caiet. 2.2.q. 12. art. 1. vbi inquit, quòd Religioſus, qui recedit à religione, ac vagatur extra animo non retrocedendi,

V ſed

ſed propter prælatorum fortè rigorem,
aut libidinem, aut aliquid huiuſmodi, ta-
lis non eſt Apoſtata, ſed fugitiuus, & va-
gus cū Apoſtaſia conſiſtat in eo, qui retro
ceſſioni à religione conſentit. Secundo,
per Conc. Trid. ſeſſ. 25. c. 4. vbi dicit. Nō
liceat Regularibus à ſuis conuentibus
recedere etiam prætextu ad ſuperiores
accedendi niſi ab eiſdem miſſi, aut vocati
fuerint. Qui autem ſine prædicto man-
dato repertus fuerit, tanquàm deſertor
ſui inſtituti puniatur: vnde conditio tan-
quàm cum proprie ſit ſimilitudinaria, &
denotet diminutionem, c. quoniam, §.
quod ſi ſupra, vt lite non conteſt. ſicut di
ctio vtpote, & quaſi, vt eſt tex. cum gloſ.
in l. facto, ff. de cond. & demon. ſit quod
iſte non ſit deſertor, & per conſequens
Apoſtata, ſed tanquàm Apoſtata ſit punié
dus, & non obſtat illud Euang. Ioan. c. 1.
19 vbi dictio, † quaſi eſt expreſſiua verita-
tis, dum dicitur, quaſi unigenitum à pa-
tre. Nam Chriſtus fuit verus filius Dei,
& vnigenitus. Ita etiam glo. in c. prout
de dolo, & contum. & in c. parochianos,
de deci. Nam reſpondetur, quòd tunc im
proprie iſtę dictiones capiuntur vel quia
ita conſtat de mente legiſlatoris, vnde
quando aliter non conſtat de mente, tūc
ſimilitudinariæ iſtæ dictiones ſunt intel
ligendæ, l. non aliter, ff. de leg. 3. ar. tex. in
c. ſi. de verb. ſigni. ex quibus omnibus cō
cludendum eſt iux. Conc. Trid. quòd nō
ſit apoſtata, cum non receſſerit animo de
ſerendi religionem, ſed bene vt Apoſta-
ta, & uerus fugitiuus eſt puniendus.

Decima. Iniciens manus uiolentas
in clericum quem inuenit, cum muliere
20 turpiter † agentem, eſt excommunica-
tus in his caſibus. & Primo quando in-
uenerit eum turpiter agentem cum alia
muliere, quam cum uxore, ſorore tam
legitima, quàm etiam naturali, filia ſua
propria, vel matre. Ita tex. in c. ſi uero ali
cuius, in uerſ. cęterum, de ſen. excom. &
ratio eſt; quia tunc nō intereſt eius, ſed
eſt in culpa ſe immiſcendo rei ad ipſum
non pertinenti, c. non eſt ſine culpa, de
reg. iur. in 6. Secundus, quando inuene-
rit eam turpiter agentem cum aliis aſcen
dentibus præter matrem, vel deſcenden
tibus pręter filiam, nam licet nomine ma
tris intelligantur omnes aſcendentes, &
nomine filiæ omnes deſcendentes, pro
quo, ff. de uerb. ſignif. l. appellatione, & l.
liberorum, tamen ſecūdum Ber. & Hoſt.
alii non recedunt à uerbis huius capitu-
li, & ideo Ray. Io. in ſum. Conf. de ſen.
excom. q. 35. & Aſten. lib. 7. de cano. ſi
quis ſuadente, dicunt, quòd has perſonas
priuilegium huius capituli, ſi uero, non
excedit. Tertius, quando non inuenit
eum turpiter agētem cum uxore, matre,
uel filia propria; ſed tantum ſolum cum
ſola ſedentem, & cōfabulantem quia per
cutiendo eſt excommunicatus, arg. tex.
in d. c. ſi uero, ibi, turpiter inuentū. Quar
tus, quando inuenit eum in opere turpi-
ter agentem, & ipſum mutilauerit, uel in
terfecerit, arg. tex. in d. c. ſi uero, & nos
affirmauimus in noſtris Deciſ. in ſecun-
da editione: lib. 2. c. 49. nu. 45. Quintus,
quando non ſunt probabilia ſigna, quòd
conſtaret, quòd clericus expleuerit coi-
tum, & ille eum percuſſerit. Septimus,
quando exiſtentibus apertis indiciis tur
pitudinem coitus ibi expletam, non incō
tinenti, ſed poſtquam clericus ad alia di-
uertit, & à loco diſceſſit, uerberauerit: nā
tunc incidit in canonem, ut tenet Guil.
ſuper Ray. in d. c. ſi uero. Octauus, qui
procurat, quòd clericus vocetur ab uxo-
re ſua ad turpem actum, & taliter uoca-
tum uerberat cum uxore ſua, incidit in
excommunicationem. Ita frater Ioan.
ubi ſupra, uerſ. poſt hæc, uerſ. 11. Nonus,
ſi percuſſerit clericum turpiter agentem
cū ſorore adoptiua. arg. ff. de in ius uoc.
l. quarta. §. parentes, & l. ſequ. Deci-
mus ſi facta monitione clerico ne acce-
dat ad ſuam uxorem, inuenerit ſolum cū
ſola ſedentem, uel cōfabulantem. Nam
tunc ſolum poteſt detinere per 20. horas,
& teſtes conuocare, ne ſit locus inficia-
tioni, ubi non uult, non tamen poteſt eū
uerberare abſque metu excōicationis, ut
nos ſupra diximus, nu. 45. Vndecimus,
quando percuſſerit clericum turpiter a-
gentem

gentem cum ſponſa de futuro; ut etiam affirmauimus ubi ſupra, nu.44. Et ex his colligi poſſunt caſus, in quibus percutiẽs non eſt excommunicatus; quorum primus. Si percuſſerit abſque mutilatione, uel morte, turpiter agentem cũ uxore, matre, ſorore, uel filia propria. Secũdus, ſi cum ſponſa de præſenti, ut in auth. ut lic. matri & auię, §. quia uero. Tertius, ſi facta monitione ne ad domum accedat, deinuenerit clericum per 20. horas, quem ſolum inuenit ſedentem, & cõfabulantem. Quartus, quando percuſſerit clericum, qui ſe cum una ex ſupradictis perſonis, de quibus in c. ſi vero, pararet ſe ad opus carnis per amplexus, & deoſculationes. Quintus, quando conſtaret per aperta ſigna, quòd Clericus iam expleuit factum turpe, & incontinenti eum percuſſerit.

21 Vndecima. Conuerſi gaudent priuilegio canonis, ſi quis ſuadente, cap. non dubium, de ſent. excom. in his caſibus. Quorũ primus: quando tranſirẽt ad eccleſiã regularem approbatam, nam tunc quia aſſumpſerunt uitam, & habitum regularẽ, & renũciauerunt proprijs, merito habere debent immunitatẽ Eccleſiaſticã, d.c. ſi uero, c. parochianos, c. ex tenore, eo. ti. Secũdus: in cõuerſis ſæcularibus, qui ſe, & ſua tradiderũt eccleſię ſęculari, & habitũ mutauerunt: quia ex quo ſunt in totum tranſlati ad eccleſiã debent gaudere immunitate, arg. cap. quiſquis. 17. q. 4. 12. q. 1. c. duo. Non tamen gauderent, quando conuerſi manerent in domo propria, & ut laici viuerent, arg. de priuil. c. 3. §. de fratribus, uel quando non facto uoto conuertendo ſe ad aliquam eccleſiam ſęcularẽ diceret damus, uel offerimus nos, vel noſtra oĩa bona huic eccleſię. Nã hoc ipſo nõ intelligũtur nouere continentiã, uel proprijs abrenũciare, unde poſſent propria habere, uel matrimonium contrahere, ut dicit Henr. in d.c. non dubium.

22 Duodecima. Prælatus poteſt per ſe † vel per alium citra pœnam excommunicationis corrigere clericum, vel monachum, vel conuerſum ſuæ iuriſdictionis ſubiectum pro ſuis exceſſibus, vel delictis in quibuſdam caſibus. & primus caſus eſt. poteſt clericum, vel Monachum capere, & carceri mancipare, tam per ſe, quàm per clericos, vel laicos, c. ut famę, de ſent. excom. c. cum Epiſcopus, de offic. ordin. li. 6. & c. ſi clericus, eo. ti. quæ iura loquũtur de captione, & incluſione, quę de mãdato prælati cuiuſcunque qui crimina punire poteſt, fieri poſſunt per laicos, licet nondum ille incorrigibilis appareat. Secundus. poteſt prælatus verberare per ſe, modo non ex propoſito, & ſcienter, atque malitioſe excedat debitam correctionem, cap. vniuerſitatis, in fi. de ſent. exc. fallit in Epiſcopo, qui neminem ſuis manibus percutere debet, 86. diſt. c. non liceat. Sed ſi clericum per quem percutiat nõ habeat poteſt percutere per ſeipſum, vt notat Archid. 45. diſt. in ſum. Tertius in Epiſcopo, qui verberando per ſe, cum habeat clericum, non propter hoc incidit in excommunicationem, cum iſtud introductum videatur in honorem Pontificalis officii, ſicut ſimile habetur, de reg. iur. lib. 6. cap. fi. Quartus in prælato, qui poteſt verberare per clericum ſęcularem vel regularem, d.c. vniuerſitatis, verſ. vel ſi neceſſitas, & in d.c. cum Epiſcopus. incidit verò in canonem, ſi ex propoſito, & malitioſe prælatus excederet debitã correctionem, vel etiam illi, qui de mandato ipſius hoc faciũt, ſiue hoc faciat in capiendo, vel ducendo ad carcerem, vt quia nõ reſiſtentem, ſed quiete ſe duci permittentem, calce, pugno, vel alio modo percutiunt, d.c. vt famæ, §. fi. Rurſum, quando prælatus quis verberaret per laicum, à qua non poteſt abſolui citra Papam, d.c. vniuerſitatis.

Decimatertia. Intrudens clericũ, vel
23 religioſum † in carcerẽ, eſt excõicatus, c. nuper, de ſent. excom. Etiam ſi hoc faceret ſine iniectione manuum, vibrans forſan gladium ſuper caput, & mortem cõminans niſi intrauerit turrim, ſeu domũ, ad hoc c. tt. & c. ſacris, quòd me. cauſa, ſecundum Hoſt. & Ioan. And. in d.c. nuper. Item hoc verum, ſiue clericus

clauſus ſit in carcere, ſiue ligatus funibus, ſeu cuſtodibus vallatus ne ire poſſit quo velit: omnes enim iſti in cuſtodia ſunt, quia cuſtodiũtur ne quo velint abire poſſint, ſecundum Innoc. pro quo facit tex. in l. ſuccurritur, ff. ex quibus cauſ. maio. Tamen fallit hæc regula in multis caſibus. Et Primus, qui violenter capit, intrudit, vel in cuſtodia detinet clericum ad ſui defenſionem, non eſt excommunicatus, dummodo defenſionis cauſa ceſſante, ipſum permittat abire: quia ipſa ceſſante non eſſet amplius defenſio, ſed iniuria. Ad hoc c. ſi vero, el 1. & ibi Hoſti. Secundus, quando non animo iniuriãdi, ſed potius ſeipſum ſaluãdi, & tuendi clericum detineret in cuſtodia, vt quia inimici eius potentes ſuperuenirent, & ab aliquo intrudatur etiam uiolenter, ad hoc ne inimici ipſum interficiant: quia tunc non iniuria irrogatur, ſed ſalus potius procuratur, ar. 45. diſt. c. cum beatus. Hoſt. in d. c. nuper. Tertius, zelo Dei, ut quia clericum volentem aliquod committere delictum intruderet in carcerẽ, quia tunc non ſolum non eſt excommunicatus, ſed meretur. 23. q. 3. c. fortitudo, 2. q. 7. c. negligere. Sed quanto tempore poterit illum detinere, hoc arbitrio boni viri limitandum erit, & vt inſpirauerit charitas, ita Fr. Ioan. in ſumm. Confeſſ. eod. tit. q. 119. Aſten. lib. 7. tit. 5. uerſ. 13. Inn. & Hoſt. in d. c. ſi vero. Immo Inno. & poſt eum Ioan. And. dicunt, quòd ſi illum occideret, ne alium occidat, non eſt excommunicatus, ſed irregularis, ſic ad hoc in Clem. ſi furioſus, de homic. Quartus, quando detineretur clericus ab inimicis eius in aliquo caſtro, uel domo, non animo eum detinendi in cuſtodia, ſed animo iniuriandi, & ut ei inferant uerecundiam, ita Innoc. in d. cap. nuper, & Ioan. And. Quod quidem tempus detinendi ſic incluſum eſt limitandum arbitrio boni uiri, aliàs poſſet patari locus figmentis, & detineri diutius ſub ſpecie uerecundiæ ſibi faciendæ, quod eſſe non debet. Quintus, de clerico, quem quis cum uxore, matre, uel ſorore, uel filia turpiter agente, vt ſupra diximus nu. 21.

24 Decimaquarta. Iniectores iniurioſarum manuum † in perſonas eccleſiaſticas abſolui non poſſunt niſi per Pãpã, vel alium de mandato ſpeciali ſuo. 17. q. 4. ca. ſi quis, cap. parrochianos, cap. porro, de ſent. excom. Hoc autem fallit in multis caſibus. Et primus: In omnibus religioſis, qui abſolui poſſunt per proprium prælatum, ſi quem habent, dummodo ſit ſacerdos, cap. canonica, cap. nuper, §. pen. eod. tit. Secundus, in conſtituto in mortis articulo, cap. non dubium, eod. titu. Tertius, in mulieribus, capit. mulieres, eo. ti. ſed primo conſulitur ſummus Pontifex, d. cap. mulieres. Quartus, puer, d. ti. cap. quamuis, cap. ſi, eo. tit. Sextus, ſenex, cap. ea noſcitur, capit. de his. Septimus, æger, qui eſt incurabilis, vel de cuius morte dubitatur, vel cuius morbus longus eſt, d. cap. quod de his, & capitu. ea noſcitur. Octauus. Aſtrictus poteſtati patriæ, vel dominicæ, d. cap. mulieres, & cap. relatum. Item leuiſſimus ictus, cap. peruenit, eod. tit.

25 Decimaquinta. Verberans clericum excommunicatum, incidit in canonem, c. 1. ibi, ſe inuicem, de ſent. exc. ubi clericus primo percutiẽs excommunicatus erat, & tamen clericus percuſſus, qui repercuſſit ad vindictam clericum primo percutientem, eſt excõicatus. Item eſt tex. in c. 2. & c. cum illorũ, & c. proximo, ibi, ſeſe inuicem, & ratio eſt: quia priuilegiũ hoc conceſſum eſt in fauorem ordinis, quem adhuc retinet excõicatus, & non perſonarum, c. contingit, 2. eod. ti. Tamen hoc fallit & primo, ſecundum Hoſt. in d. c. contingit, 1. quando eſſet incorrigibilis: nam excommunicatus depoſitus, & ut incorrigibilis traditus curiæ ſæculari, nõ gaudet priuilegio clericali. Secundò, in excommunicato hæretico, quem conſtat eſſe talem, & vt talis traditus eſt Curiæ ſeculari, ſecundum Innoc. & Ioan. And. in c. ſi vere, eo. tit.

26 Decimaſexta. Percutiens † clericum etiam in minoribus conſtitutum, vel monachum,

nachum, aut etiam nouitium, vel conuerſum, uel monialem, aut conuerſam tam regularis, quàm ſęcularis eccleſiæ, dúmodo detur plena translatio in Deum, incidit in excõmunicationem ipſo iure. Iura ſunt in c. 1. de cler. coniu. li. 6. c. non dubium, c. parochianos, c. ex tenore, cap. ueniens, c. de monialibus, de ſent. exc. & in 6. c. religioſo, §. fin. Tamen fallit hæc deciſio in clerico accipiente duas uxores, vel etiam unam corruptam, & ratio eſt: quia cum talis ſit effectus bigamus, amittit omne priuilegium clericale, adeo ꝙ nec tonſuram deferre poteſt, cap. 1. de bigam. li. 6. Quod tamen procedit, quando matrimonium de iure contractum eſt validum, ſecus ſi matrimonium contraheretur de facto, hinc percutiens ſubdiaconum bigamum, uel monachum propter matrimonium de facto contractum, incideret in canonem, arg. c. à nobis, de biga. Ioan. And. in reg. delictum, de reg. iu. in 6. Secundo fallit in clerico contrahente cum unica, & uirgine, qui omiſit deferre tonſuram, & ueſtes clericales, arg. tex. in cap. unic. de cler. coniu. lib. 6. nam quamdiu unum ex ipſis omiſerit, perdit priuilegium Canonis, ſed iis reaſſumptis illud acquirit. ita Arch. quem ſequitur Ioan. And. in d. c. 1. & in c. Ioannes, de cler. coniug. Tertio fallit in clerico hęretico, ita Inn. & Io. And. in cap. ſi uere, & communiter Doct. in c. contingit, 1. de ſent. excommun.

27 Decimaſeptima. Laicus, qui ſe † defendendo contra clericum exceſſit, non à propoſito, licet ſecundum Rayn. non incidat in excommunicationem, credit tamen, quòd teneatur ad aliquam ſatisfactionem de exceſſu, vel etiam quantum ad pœnitentiam, & irregularitatem, ſi forte propter ſuam percuſsionem mors fuerit ſecuta. Si tamen ex propoſito exceſsiſſet, ad maiorem ſatisfactionem, & pęnitentiam teneretur, extr. de ſent. excom. c. cum non ab homine, & c. perpendimus, de reſtit. ſpol. c. olim cauſam, & de hom. cap. ſignificaſti, §. vlt. Si autem uis inferatur rebus, repellere licet vim illatam, & inferendam, & potiſsime illatam, dum tamen fiat incontinenti. i. quàm cito ſcit vim illatam, priuſquàm diuertat ad contrarium actum. Idem Ber. in c. pręallegato. Actus vero contrarius intelligitur ſi diſſimularet iniuriam, & deponat animũ proſequendi rem ſuam, aliis occupationibus dando operam, ita Aſtenſ. lib. 1. titul. 29. art. 2.

Decimaoctaua. Sacerdos, qui dimiſſo
28 habitu, & † tonſura, armis aſſumptis ſe immiſcuit ſęuis, & ęnormitatibus, puta faciendo ſeditionem in populo, aut bellum, perdit priuilegium Canonis, adeò, quòd ipſum interficiens ſcienter, non incidit in Canonem, ſed ſolũ tenetur agere pœnitentiam. Non tamen perdit priuilegium fori, ita vt poſſit patibulo ſuſpendi, niſi fuiſſet degradatus, aut depoſitus, & incorrigibilis, aut tertio monitus perſeueraſſet in cõtumacia, vt hæc probantur in cap. cum non ab homine, in cap. contingit, 2. in cap. nouimus, de ſentent. excommunic.

Decimanona. Licèt iniurioſa iniectio dici non poſſit, quæ fit in volentem: cum volenti non fiat iniuria, l. in perſonam, in princ. ff. de pact. regula ſcienti, in 6. tamen excommunicatus eſt, qui in clericum etiam volentem manus iniicit, c. contingit, el 1. de ſent. excom. clericus tamen
29 ſe † percuſſioni ſubiiciens, eſt excommunicandus per ſententiam, d. c. contingit, ver. excommunicetur. Et non obſtat quòd vt percutiens eſt ipſo iure excommunicatus, ita & conſentiens debet dici excommunicatus, tanquàm particips & ſic conſentiens percuti, non communicat excommunicato, ſed excommunicando.

30 Vigeſima. Clericus percutiens † ſeipſum, eſt excommunicatus, 23. quęſtio. 5. c. ſi non licet, vbi Archid. diſt. 55. c. qui partem, & quod ibi not. de re milit. l. omne delictum. §. qui vulnerauerit. cum nemo ſit dominus membrorum ſuorum, l. liber homo, ff. ad leg. Aquil. Et nemo ſibiipſi poteſt iniuriam facere, 25. q. 2. c. quod verò, in fi. tum etiam quia tale pri-

uilegium eſt priuilegium Eccleſiæ,& nõ perſonæ,vt in c.contingit, 1.de ſent.excommunic. Quod intellige,ſi ex ira hoc fecerit, ſecus ſi ex cauſa deuotionis, ſicut quidam deuoti faciunt, pro quibus eſt illud Pſ. Ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de uia iuſta. Et ratio eſt: quia ſi eſt excommunicatus percutiendo proximum, c. ſi quis ſuadente, 17.q. 4.multo magis ſeipſum.committit enim contra charitatis fœdera, d.c.ſi non licet. Hinc fit quod propter mutilationem ſui fit irregularis,ſicut ob ſui percuſſionem eſt excommunicatus.ita Zabar.in Cle.1. de reli.& vener.ſanct. in 3.notab.

Vigeſimaprima. Incidens in excommunicationem Canonis ſi quis ſuaden-
31 te, † debet denunciari publice excommunicatus, c.parochianos, de ſenten.ex communic. Et non ſolum ad partis petitionem iudex debet hoc facere,ſed etiã ex ſuo officio nemine petente: quia nõ debet eſſe contentus ſimplici excommunicatione canonis, ſed ad maiorem effectum, & terrorem procedere ad publicationem,ita Mar. Soc.in d.c.parochianos. Eſt tamen citandus ante denunciationẽ: quia antequam denunciari, aut publicari poſſit,debet eſſe conuictus,aut confeſſus: quia ut dicit Io.Andr. in cap.ſtatuimus, de ſenten. excommun lib.6. etiam in ſententia iuris conſtare debet de crimine,ut no.in ca.1.in fi. de homic.in 6. Et hoc tenet gloſ. in terminis noſtris, in verb.conſtiterit,in c.ſacro,de ſent.excõ. glo.in verb.quam commode,in cle.1. & in cle.2.in verb conſtiterit, de pœnit.Feder.conſi.116. Bonus text. in l.eius, qui delatorem, & ibi Bar.ff.de iure fiſci.

Vigeſimaſecunda. Forma ſeruanda, quãdo quis cõmittit alteri, vt denũciet
32 aliquem † excommunicatum ad hoc vt vitetur,eſt iſta B.delegatus, vel Ordinarius tali Rectori, vel prælato in Domino ſalutem. Cum nos P. parochianum noſtrum eius contumacia exigente pro eo quòd coram nobis tali die de iure noluit reſpõdere,excommunicationis vinculo duximus innodandum, dilectionẽ veſtram monemus, & hortamur, & nihilominus authoritate, qua fungimur in hac parte præcipiendo, mandamus, quatenus ſingulis diebus dominicis in Eccleſia ueſtra publice corã populo pulſatis campanis,candelis accenſis, & extinctis, excommunicatum denunciare curetis,ipſumque velut excommunicatum faciatis in Eccleſia, & extra uſque ad condignam ſatisfactionem ab omnibus arctius euitari, donec inobedientiæ ſuæ culpam cognoſcat, & de ea ſatisfaciat,vt tenetur,facit 11.q.3.c.curæ,c.debent, & d. c.parochianos. ita Specul. in ti.de ſent.excom.§.porro.

Vigeſimatertia. Incidens in excom-
33 municationem Canonis ſi quis † ſuadente diabolo,debet ire pro abſolutione ad ſedem Apoſtolicam, & ſecum deferre litteras Ordinarii,ut dicit Zabar.in c. parochianos,de ſenten.excommun.ſi tamen ſine talibus litteris iret, ſi abſoluitur,abſolutio tenet,per c.ſacro,& c.cum pro cauſa,de ſenten.excomm. Debet tamen ſcribi Ordinario modus abſolutionis,vt appareat an falſum narrauerit,argu.c.ex parte,de offic.ord.

SVMMARIVM.

1 *Armorum appellatione quid veniat,vſusq́; prohibitus.*
2 *Clerici arma portare non debent ſub peccato mortali.*
3 *Clerici in multis caſibus licitè arma portant. & num.7.*
4 *Clerici licite arma portantes,in multis locis non poſſunt.*
5 *Sacerdos, qui de mandato Epiſcopi conduxit armatos in caſtro, vt illud cuſtodirent, ſi exurgente pugna, multi fuerint mortui, ſacerdos non erit irregularis.*
6 *Clericorum, & monachorum deferentium arma,pœna*
7 *Locus religioſus aggrauat delictum.*
8 *Monachus arma tenens in quatuor caſibus non eſt excommunicatus.*

De

De armorum delatione prohibita clericis. Cap. VI.

SEquitur etiam videre de exceſ-
ſibus circa armorum delatio-
nem, vnde præter ea, quæ di-
ximus lib. 4. noſtrarum deciſ.
cap. 21. num. 20. cap. 3. & cap. 18. nu. 101.
& ſupra, de bello cap. 20. Sufficiat tantũ
1 adnotare, quòd vſus armorum non ſo-
lum clericis, ſed etiam laicis eſt prohibi-
tus de iure ciuili, ut C. de uſu armo. l. 1.
lib. 11. Sed modo ad Deciſiones deuenia
mus. quarum

Prima. Clerici arma portare non de-
2 bent, † c. clerici, de vita, & honeſt. cler.
23. q. vlt. c. clerici, & cap. quicunque. Cũ
arma clericorum eſſe debeant lacrimę, &
orationes, 23. q. 8. cap. de Epiſcopis, §. 1.
& cap. ſeq. Quod procedit primo, etiam
ut deferre non poſſint ad repellendam
violentiam inferendam eccleſiæ, vel pa
triæ, quæ impugnatur, licet tunc poſſint
alios ad arma & pugnã hortari, licet laici
bene poſſint, 23. q. 3. cap. fortitudo, & c.
ut pridem, vbi de hoc per Ioan. And. Se-
cundo, vt nec clerici in minoribus ordi-
nibus conſtituti poſſint portare arma,
Io. Andr. quem ſequitur Ioan. de Anan.
in cap. petitio, de homic. num. 6. Et arma
portantes peccant mortaliter, cũ per hoc
excommunicari poſſint, d. cap. clerici. Et
nec poteſt quis excommunicari niſi pro-
pter mortale, 11. q. 3. ca. nemo Epiſcopo-
rum. Quinimmo, ſi excommunicati, nõ
deſiſtant, poſſunt deponi, glo. in d. cap. cle
rici. facit 16. diſt. cap. clericus maleficus.
Et ita debet intelligi 23. q. 8. cap. quicun-
que. & cap. clerici.

Secunda. Clerici in multis caſibus li-
3 cite † arma portant. Quorum primus:
quando hoc facerent authoritate Papæ.
arg. l. 1. C. vt vſus armo. inſc. princ. li. 11.
Quod intellige tribus concurrentibus.
Primum, ut moueant arma in bello iu-
ſto. Secundum, quòd tale bellum non
poſſit commodè expediri per laicum.
Tertium, quòd iſta licentia procedat à
Papa conſultis Cardinalibus, ita Cald.
Io. Andr. Car. & Fel. in cap. petitio, de
homic. Quare in hoc caſu licet aliquem
interficiant, non ſunt irregulares. & ra-
tio eſt: quia ideo illicitum eſt clericis ar-
ma mouere, quia conſtitutiones canoni-
cæ hoc vetant: quarum poteſtas depen-
det à Papa. 27. diſtinct. cap. per totum. de
translat. c. 1. de elect. c. ſignificaſti. & ſic
poteſt Papa dare licentiam clericis mouẽ
di arma, et illis vtendi quibuſcunque ſi-
ne metu irregularitatis, quæ eſt per con
ſtitutionem canonicam introducta. c. is
qui, 1. reſpon. de ſent. excom. lib. 6. &
pro hoc facit, quia Papa cum homicida
etiam voluntario diſpenſare poteſt, ſi pę-
nitet. Io. de Anan. in cap. ſicut dignum,
de homic. Et ſi dicatur, quòd homicida
eſt irregularis de iure diuino, iux. illud.
Non ædificabis mihi templum, &c. de
conſecr. diſt. 1. c. 1. Nam reſpondetur, ꝙ
intelligitur de illo, qui accipit gladium
ſine licentia ſuperioris, 23. q. 4. cap. ille
gladium. Ita Ioan. Cald. quem ſequitur
Ioan. de Anan. in d. cap. petitio, num. 8.
Secũdus ratione feudi temporalis, quod
tenent, nam dominum feudi iuuare te-
nentur, & cum eo ire ad bellũ, quod nõ
eſt directe ad occidendum, ſed ad ſua de-
fendenda, ſiue recuperanda, quo caſu
poſſunt arma deferre, 23. q. 5. cap. non
vos, §. ecce, cap. ſi non licet, §. porro, cap.
olim cauſam, 1. de reſtit. ſpol. Tertius eſt
in clericis, qui tranſeunt per viam pericu
loſam, quibus etiam eſt licitum portare
arma defenſionis ad terrorem, non autẽ
ad percutiendum, & ut percutiant, arg.
23. q. 3. cap. Maximianus. Dom. Anto.
in cap. 1. de vita, & honeſt. cler. vel ſi eſ-
ſent in obſidione, aut haberent inimici-
tias, aut ex alia iuſta cauſa. Io. de Anan.
in d. cap. petitio, nu. 6. cum non tenean-
tur inermes ſe exponere periculo, ut legi
tur, & notantur in cap. accedens, el 2. ut
lit. non conteſt. in cap. paſtoralis, eod. tit.
Quartus in clericis portantibus cultellũ
paruum ad incidendum panem, & alia
neceſſaria ad victum, & vngulas, Abb.
in d. cap. clerici, nu. 7. de vita, & honeſt.

cler. per ea, quæ not. glo. in Auth. de armis, in princ. Hinc Ioan. de Anan. in cap. lator, de homic. in princ. dicit ſtatutum prohibens arma portari, non habere locum in cultellis paruis. In his † tamen caſibus, in quibus licitum eſt portare arma clericis, non poſſunt illa portare coram iudice, neque in congregatione, neque in cętu ſcholarium, neque in palatio Principis, uel cœtu cōis conſilii, arg. tex. in l. armatos, ff. de vi publ. facit tex. in c. 1. §. ſi quis ruſticus, de pace tenen. ubi Bald. expreſsè firmat.

4

Tertia. Quidam ſacerdos de mandato † Epiſcopi conducebat homines armatos in quodam caſtro, in quo Epiſcopus habebat iuriſdictionem temporalem, ut cuſtodirent caſtrum. Si inimici Epiſcopi inuaſerunt caſtrum, & exinde ſurgente pugna, ſacerdos traxit ſe ad partem, licet multi in pugna mortui fuerint, clericus non erit irregularis: quia licitè fecit obediendo Epiſcopo, & bellum erat iuſtum pro parte Epiſcopi. Imò etiam ſi percuſſiſſet, nec uulneraſſet, ita refert Ioan. de Anan. do. Flor. dicentem in cap. petitio, de homic. Qui etiam addit, quòd poſito, quòd bellum eſſet iniuſtum, nec eſſet irregularis: quia traxit ſe ad partem. Cōducere enim armatos non fuit cauſa ſaltem immediata belli prædicti, ſed remota, quæ non inducit irregularitatem, ut uoluit glo. ſing. in cap. exhibita. uerb. corruat, de homic.

5

6 Quarta. De pœna clericorum deferentium arma. Clerici ſola delatione armorum non ſunt excommunicati, ſed excommunicandi, 22. q. ult. cap. conuenior, not. glo. in c. dilecto, de ſent. excō. lib. 6. Et non obſtat text. in Clem. ne in agro, §. quia uero, de ſtat. monac. quia ille text. loquitur in monachis intra monaſterium tenentibus arma, qui ipſo iure ſunt excommunicati. Et ſic locus reli-
7 gioſus aggrauat delictum, cap. ſicut dignum, de homic. Et ſic nota, quòd tam monachus, quàm clericus portantes arma, peccant mortaliter, ut diximus, nu. 2. Fallit tamen hęc regula in officialibus, & eorum familia, quibus permiſſum eſt arma portare, l. arma ad ſalutē, §. fi. ff. de off. præfec. uigil. & ibi Bald. extendit illum tex. ad familiam Epiſcopi, qui in eum habet merum, & mixtum imperium in ſua diœceſi. Idem eſt in officialibus legati ex latere. Fallit etiam ubicumque uellet ire ad aſpiciendum agros. ita Nic. de Neap. in l. fin. per illum tex. de proxi. ſcri. li. 12. Iſern. in c. 1. §. ſi quis, de pac. tenen. uel quando portaret arma ligata, uide Doc. in d. c. lator. glo. in §. prohibemur, uerb. permittimus, in auth. de armis.

8 Quinta. Monachus arma tenens, in tribus caſibus non incurrit excommunicationem. Quorum primus, ut ſi Abbas perſequeretur monachos odio capitali, vel eſſet talis, cuius conſortium eſſet intolerabile, ut quia parit contumeliā Creatoris, vel quia iniungit ſubditis intolerabilia, quia tunc poterunt monachi ſine licentia arma aſſumere, ſi non poteſt aliis remediis ſuccurri, 11. quæſt. 3. cap. Iulianus, de diuor. c. quanto, de appell. c. de priore, de homic. c. ſignificaſti, ſecundus, quando extra ſepta arma teneret, ita glo. 2. in Clem. ne in agro, §. præfatæ. Hinc ſi monachus teneret arma in monaſterio non ſuo, peccaret mortaliter, nō tamen incideret in excommunicationē quia §. præfatæ, loquens de ſepto monaſterii, debet intelligi de proprio monaſterio. Tertius, quando monachus de foris veniret ad clauſtrum cum armis, quia ſi non haberet animum tenendi, non ligaretur: quia non dicitur arma tenere cū effectu, cum verbum, tenentes, denotet temporis continuitatem, vt ſic tenere ſit cum effectu, ff. de verb. ſignif. l. nomen, §. habere, Ita Zaba. in d. §. præfatę, oppoſ. 1. & q. 3. & 6.

SVMMARIVM.

1 *Crapula quid, & vnde dicatur, & mala, quæ ex ea proueniunt.*

2 *Ebrietas quid, eiuſq; mala, & commeſſatio quid.*

3 *Gula an ſit peccatum mortale.*

Ebrie-

4 *Ebrietas quandoque eſt cum peccato morta li, quandoque cum veniali, quandoque ſine peccato.*
5 *Clerici non debent intrare tabernam. Peregrinationis cauſa multa licent, quæ alias non licerent.*
6 *Commeſſationes clericis, pariterq́; laicis ſunt prohibita.*
7 *Conuiuium de ſymbolis, & confertis, clericis celebrare non licet.*
8 *Clerici non debent amore Sanctorum, vel animarum pauperum ſe ingurgitare.*
9 *Clerici tenentur in cibis, & potibus ſe conformare moribus eorum, cum quibus viuunt, niſi in voto, pœnitentia, & pro ſalute corporis.*
10 *Clerici bibentes vinum ſine aqua, an peccent.*
11 *Clericus debet eſſe contētus trina potatione.*
12 *Ebrietati deſeruientis pœna.*
13 *Sobrietas quibus conueniat. & quare miniſtris eccleſiæ, aſſignantur quinque rationes, num. ſeq.*
15 *Vinum non bibens an poſſit promoueri ad ſacerdotium.*
16 *Clericus conſumens fructus beneficii in conuiniis, & commeſſationibus, an peccet mortaliter, & ſit obnoxius reſtitutioni.*
17 *Conuiuiis ſacerdotum debet commiſceri lectio ſacrarum ſcripturarum.*
18 *Origenes nec ſomnum, nec cibum ſumebat ſine lectione.*
19 *Familiaritas magis in conuiuio, quàm in colloquio.*
20 *Clericis ad conuiuia pauperum inuitatis, non licet aliquid tollere, & ad domum mittere.*
21 *Non licet clerico in eccleſia dormire.*

De crapula, & ebrietate à clericis vitanda. Cap. VII.

Poſtea videndum eſt de crapula, & ebrietate de qua multa diximus, & mala, quæ proueniunt in Dom. ix. poſt Pentec. Serm. 1. ſuper verba illa. Ad Cor. c. 10. Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Tamen reſtat modo, ut videamus, quare dicatur crapula, & quid
1 ſit ebrietas. Igitur crapula † eſt quaſi cruda epula, & dicitur crapula à ſuperfluitate ciborum, & immoderata voracitate cibi, nam tunc homines ita voraciter epulantes perfectę non digerunt, ſed materiam indigeſtam emittunt, & ſic talis cruditas morbum facit, & moleſtias ingerit, & ęgritudines generat. Quod n. fames facit, hoc etiam plenitudo ciborum, magis autem, & multo maiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac vita pœnali. Exceſſus verò ciborum conſumit, & putrefacit corpus humanum, & macerat ęgritudine diuturna, & tunc eū morte crudeli conſumit,
2 c. nihil. n. de conſec. diſt. 5. Ebrietas † vero dicitur ſuperfluitas potus, & eſt immoderatus vſus vini, quæ quidem aufert memoriam, diſſipat ſenſum, cogit ad libidinem, inuoluit linguam, corrumpit ſanguinē, confundit naturam, perdit gratiā, & perducit ad damnationem, ita Rayn. in tract. 4. de Gula. Sunt etiam commeſſationes, quæ dicuntur luxurioſa conuiuia à comedendo dicta. Vnde commeſſatio ſuperflua eſt conuiuatio, & commeſſor ventri, & gulæ nimium deditus, Arch. in c. commeſſationes, diſt. 44. Sed modo ad Deciſ. deueniamus. quarum
3 Prima. Gula eſt peccatum † mortale, quando delectationi gulę inhæret homo tanquā fini, propter quam Deum contēnit. Paratus ſ. contra præcepta Dei agere, ut non audire miſſam, vel infringere ieiunii, diebus vetitis carnes comedere, ut delectationes huius aſſequatur. At ſi in vitio gulę intelligatur inordinatio concupiſcentium ſecundum ea, quę ſunt ad finē, ut puta, quia nimis pręuenit tempus debitum comedendi, vel cibos lautiores. i. pretioſos quęrit, vel quę aſſumēda ſunt procurari accuratius appetit, vel in ipſa quantitate ſumendi menſuram refectionis excedit, & tunc peccat venialiter. D. Tho. 22. q. 148. art. 2. text. in cap. quinque, de conſecr. diſt. 5. Henr. Boich. in c. à crapula, de vita, & honeſt. cler.

Secun-

Secunda. Ebrietas, quandoque poteſt
4 eſſe ſine peccato, † quandoque cum ueniali, quandoque cum peccato mortali. Nam qui neſcit potum eſſe immoderatum, & inebriare potentem, ut quia neſcit vini fortitudinem, & tunc ebrietas poteſt eſſe ſine peccato, ſic Noe creditur inebriatum fuiſſe. At qui percipit potum eſſe immoderatum, & potentem inebriare, & tamen vult magis ebrietatem incurrere, quàm à potu abſtinere, tunc talis peccat mortaliter, & dicitur proprie ebrius: quia mortalia proprie recipiunt ſpeciem non ab his, quæ per accidens eueniunt preter intentionem, ſed ab eo, quod eſt per ſe intentum. Pariter quando ebrietas eſt aſſidua, & nouit uires vini, & non vult apponere aquam, & ſic quando ſtudioſe conſueuit ſe de facili inebriare. d. cap. unum, §. criminis, & ante omnia. Erit verò peccatum veniale, quando aliquis percipit potum eſſe potentem, & immoderatum, non tamẽ extimat potentem inebriare, uel quando ebrietas accidit ex debilitate cerebri, cap. vnum, §. alias, diſt. 25. D. Thom. qui ſupra art. 2. q. 148. Archid. in cap. ſexto die, diſt. 35.

5 Tertia. Clerici non debent † intrare tabernam, cap. non oporter, 1. diſt. 44. & dicitur taberna, locus vbi victualia, ſcilicet panis, & vinum, & carnes coctæ vẽduntur, dicta à tabulis, quia tabulis clauditur, Archid. in cap. nulli, ead. diſt. Nec debent ibi comedere, aut bibere, niſi forte cauſa neceſſitatis, ut in peregrinatione, cap. clerici, ead. diſt. Et ſic permittitur viatori, quod alias non permittitur, Arg. ſimile, 11. q. 3. cap. quoniam multos. Sic ratione peregrinationis. Item licet mutare habitum, 21. q. 4. cap. Epiſcopi. Item licet cum excommunicatis communicare in cibis, d. cap. quoniam. Item licet à quolibet ſacerdotem miſſam audire, 9. q. 2. c. nullus. Item à qualibet eccleſia baptiſmum ſuſcipere, 10. q. 5. cap. nec numerus. Hæc Turrecrem. in dicto capit. clerici.

Quarta. Clerici non debent habere tabernas, c. nulli, 44. diſt. Quod intellige, ut miniſtrent in eis. Nam alias bene poſſunt habere, & aliis locare, ff. de petit. hę red. l. ancillarum. Item poſſunt habere tabernam, vbi vendant quod repoſuerunt, & ſibi ſuperſunt de redditibus ſuis, dum tamen in propria perſona non miniſtrẽt, de hoc per glo. in cap. negociatorem, diſtin. 88. d. c. nulli, vbi habetur, quòd cui non licet minus, ſcilicet ingredi tabernã, nec licebit maius, ſcilicet miniſtrare.

Quinta. Non debent clerici ſicut nec
6 laici † facere commeſſationes, quæ ſunt luxurioſa conuiuia, maxime per dies ſolemnes, per quos vacandum eſt orationi, & non ingurgitation; ita text. in cap. commeſſationes, diſt. 44. Vnde Exod. 12. Diẽ ſolemnem celebrabitis Domino. ait per deuotionem mentis, & non per ingurgitationem ventris. Quare talis abuſus, ſcilicet commeſſationes facere in honorem Sanctorum Martyrum, maxime pernicioſus eſt. Primo, quia inducit in errorem vt tam vitioſum, & à Sancta Scriptura reprobatum abuſum reputatur licitum, & conceſſum. Secundo, quia diebus feſtiuis, & ſolemnibus hæc damnanda conuiuia celebrantur eo tempore abundantius, quando eſſet magis ſobrie viuendum, ita Turrecrem. in d. cap. commeſſationes.

7 Sexta. Non debent clerici, vel laici celebrare conuiuium de ſymbolis, & cõfertis, c. non enim, diſtinc. 44. Et dicitur Symbolum à Syn. quod eſt con, & bolum, quod eſt morſellum. vbi quilibet ponit morſellum. i. partem ſuam ad omnem comeſtionem faciendam ad ſimilitudinem Symboli Apoſtolorum 15. diſtinct. c. 1. Non tamen reprehenduntur peregrini ſimul euntes, & ſcholares ſimul in eodem hoſpicio commorantes, qui ſimul faciunt duodena, & ſymbola, vel etiam extra ad fontes, uel ad alium locum amenum, vel quæ fiunt ad quotidianũ uſum, vt faciunt milites. ita Card. à Turrecr. in d. c. non oportet, el 2. diſtin. 44. Sic etiam clerici poſſunt facere conuiuia de confertis cauſa conuiuandi pauperes,

peres, c.ſi quis deſpicit, diſt.42. Sic non debent permittere conuiuia in Eccleſia, niſi cauſa neceſſitatis, quia in neceſſitate aliqua etiam honeſta conuiuia ibi fieri poſſent ad opus hoſpitum tranſeuntium 42.diſt. c.pen. & fin. vt quia peregrini non audent inde ex Eccleſia exire, vel omnes aliæ domus ſunt plenæ.

8 Septima. Non debent Clerici † amo
re aliquorum ſanctorum, vel animarum
pauperum bibere, vel ſe ingurgitare, nec
publicis conuiuiis, quibus interſunt io-
culatores intereſſe, de conſecr. diſtin.5.
c.nullus, & c.ſeq. ubi dicitur, quòd cleri
ci ſpectaculis, quæ in nuptiis, vel cœnis
exercentur, intereſſe non debent, ſed ſur
gere de conuiuio, & abire antequam in-
grediantur ioculatores. Aſten.lib.6.ti.8.

Octaua. Clericus tenetur in cibis,
9 & potibus conformare † ſe moribus eo
rum, cum quibus viuit, modo mores
ſint conformes veritati, & rectę rationi,
& cum bona conſcientia poſſint, ne po-
nant ſcandalum fratri. Vnde Apoſt. ad
Rom.c.14. Noli propter eſcam deſtrue-
re opus Dei. Omnia quippe munda
ſunt, ſed malum eſt homini, qui per of-
fendiculum manducat. Bonum eſt non
manducare, & non bibere uinũ, in quo
frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur.
Dico autem quantum poteſt cum bona
conſcientia. Nam ſi quis uouiſſet non
comedere carnes, quando alii comedũt,
aut non bibere vinum, quando alii bi-
bunt, tales tenentur abſtinere obſeruan
do uotum, iux. illud Deut.23. Cum vo-
tum voueris Domino Deo tuo, non tar
dabis reddere. Pariter tenetur quis ob-
ſeruare pœnitentiã, ſi fuerit aliqua iniũ-
cta. Et ſimiliter ſi quis propter infirmi-
tatem, aut corporis ſanitatem, aut pro-
pter aliam neceſſariam cauſam abſtinue-
rit, excuſatur non conformando ſe mo-
ribus conuiuentium, quia plus obliga-
tur ad ſalutem corporis tuendam, quàm
ad uiuendum iuxta mores uicinorum.
Igitur votum abſtinentię, aut pœnitentia,
aut ſanitas corporis, non debet uiolari
propter obſeruantiam talium morum.
Et ita Card. Turrecr. limitat tex. in c.1.
& fi.di.41. vbi habetur quòd quilibet de
bet conformari moribus eorum, cum
quibus viuit.

10 Nona. Clerici bibentes uinum ſine
aqua uidentur peccare. Ita Dom. Anto.
& Abb.in cap.à crapula. verſ.vinum ſibi
temperent, de uita & honeſt. cler. Non
tamen mortaliter. Cum nec ebrietas ſit
peccatum mortale, niſi in caſibus ſupra
poſitis in deciſ. Si tamen ex cauſa uinũ
non temperarent, non peccarent: Nam
reperiuntur quædam uina minus poten
tia. Quare reſpectu uini potentis, uel
minus potentis, eſt temperandum uinũ.
ut no. ibi Abb.

Decima. Clericus debet eſſe conten-
11 tus in bibendo trina uice, † tex. eſt in c.
quando, diſt.44. Quod intellige quando
appetitus naturalis vltra non exigit: uo
luit enim temperare ille text. homines
immoderatos, ut vult Abb. in d.c.a cra-
pula. Cum immoderata potatio vini ſit
cauſa multorum malorum. Eſt enim ui
num incitatiuum ad luxuriam, & irrita
mentum luxurię. c.luxurioſa, diſtin.35.
Item eſt excitatiuum diſcordiarum, &
diſſolutiuum fraternæ concordiæ. D.c.
luxurioſa, in verb. contentioſa, & diſſo-
lutiua omnium bonorum animæ. Vnde
Aug. Ebrietas eſt omnium flagitiorum
mater. Item vinum immoderatè ſum-
ptum rationem perturbat, intellectum
hebetat, ſubuertit ſenſum, memoriam
eneruat, obliuionem inuitat, errorem
infundit, ignorantiam inducit, ita Tur-
recr. in c.1.diſt.35.

Vndecima. Pœna deſeruientis ebrie
12 tati † eſt, quòd ſi Epiſcopus, vel presby-
ter, vel diaconus admonitus non deſi-
ſtat, deponatur ſubdiaconus, vel inferior
ſiue laicus, vel clericus communione pri
uetur, diſtin.35.c.Epiſcopus. Si vero ſe-
mel ebrius fuerit, aut bis 30. dierum ſpa
cio communione priuetur, aut corpora-
li ſupplicio ſubdatur. 35.diſt. c.ante om-
nia. Et ſi à ſuperiore commonitus hoc
modo non ſatisfecerit, ab officio, & be-
neficio ſuſpendatur. d. c.à crapula, in fi.

Hodie

Hodie vero idē eſt de ſubdiacono, quod de diacono, arg. c. miramur, ext. de ſeru. non ordin.

13 Duodecima. Sobrietas maxime † requiritur in multis perſonis. Et primo in iuuenibus, & mulieribus: quia in iuuenibus uiget concupiſcētia delectationis propter feruorem ætatis. In mulieribus autem non eſt ſufficiens robur mentis, ad hoc quòd concupiſcentiis reſiſtant. Vnde vt recitat Valerius, lib. 2. cap. 3. mulieres apud Romanos antiquitus non bibebant uinum. Vnde Marcellus Conſul Romanus uxorem ſuam, eo quòd uinum bibiſſet fuſte percuſſam interemit. Secundo requiritur in maioribus, & excellentioribus perſonis: nam cum ſint duces aliorum, debent uino abſtinere, quod immoderatè ſumptum impedit vſum rationis. Hinc ſenes, qui debent eſſe ad aliorum eruditionem, Apoſt. Tit. 3. dicit ad ſobrietatem exhortandos. Item eadem ratione requiritur in Regibus. Vnde Prouerb. 21. Nolite Regibus dare uinum. Quarto requiritur in mini-

14 ſtris † Eccleſiæ. Tum, quia decet eos munditiam ſeruare, iux. illud. Pſ. Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat. Sed uenter mero æſtuans facilè deſpumat in libidines. Tum etiam, quia debent eſſe vigiles ſuper gregem ſuum. Luc. 1. Ebrietas autem maximè obſtat vigiliis. Hinc 1. Pet. 5. dicitur: Sobrii eſtote, & vigilate. Tum, quia miniſtros Dei decet ornatos eſſe bonis moribus, quibus maxime obſtat ebrietas, quę omnium uitiorum fomes eſt. c. fin. diſt. 35. Tum, quia miniſtri Eccleſiæ debent eſſe exemplum, & norma bene uiuēdi aliis. Vnde Greg. lib. 1. Moral. dicit. Cum maiores uoluptati deſeruiunt, nō mirum ſi minoribus laſciuiæ frena laxantur.

Decimatertia. Qui non bibit uinum

15 ad ſacerdotium † promoueri nō poteſt: quia neceſſe habet quandocunque celebrat ſumere corpus, & ſanguinem, de cō ſecr. diſtinct. 2. c. peracta. & cap. comperimus. Idem ſentit glo. 2. quæſtio. 7. c. Apoſtoli.

16 Decimaquarta. Licet Raymundus in rubr. de Apoſt. in fi. §. ſed nunquid, quē ſequitur Arch. in ſum. diſtin. 44. Et Vlrichus affirment clericum non ſolum peccare mortaliter, ſed etiam teneri ad reſtitutionem fructuum, quos voluptuoſe conſumunt in conuiuiis, & commeſſationibus. Tamen S. Thom. quodlib. 6. art. 2. dicit, quòd de illis bonis eccleſiaſticis, quæ principaliter ſunt attributa bonis pauperum, & ex conſequenti neceſſitatibus miniſtrorum, ſicut ſunt bona hoſpitalium, tunc peccatum mortale eſt, obnoxium reſtitutioni. Sed ſi bona eſſent principaliter attributa uſibus miniſtrorum eccleſiæ, ut ſunt præbendæ clericorum, & alia huiuſmodi, tunc in iſtis bonis non committitur peccatum, niſi per abuſum, ſicut & de bonis patrimonialibus, non tamen tenetur ad reſtitutionem peragendam, ſed ad pœnitentiam. Sicut etiam diximus in noſtris deciſ. lib. 2. c. 100. nu. 16. & 17.

17 Decimaquinta. In conuiuio ſacerdotali, lectio diuinarum ſcripturarum debet immiſceri, quia per talem lectionem animæ ędificantur ad bonum, & fabulæ non neceſſariæ prohibentur, 44. diſtinc. c. pro reuerentia, & de conſecr. diſtin. 5. c. in omnibus. Hinc notanter inquit Di

18 uus Hieron. ad Marcellianam † quòd Origenes nec cibum ſumebat, nec ſomnū inchoabat ſine tali lectione, & uide aurea uerba Plinii ſecundi, Epiſt. 49. ad Seuerū. Vbi ipſe dicit de Plinio patruo ſuo, quòd ſiue eſſet in prandio, ſiue tonderetur, ſiue balnearetur, ſemper ſibi liber legebatur. Immò etſi ambulabat, erat cum libro continuo, quoniam inutile omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Ad euitandas etiam deceptiones, quæ facile poſſunt eſſe in epulis, debet in conuiuio eſſe lectio ſcripturarum. Hinc gloſſa in cap om-

19 nes, 28. quęſt. 1. dicit, quòd † maior familiaritas contrahitur in conuiuio, quàm in colloquio. Et facilius quis decipitur inter epulas, quàm in ſimplici loquutione. 22. quæſtio. 4. cap. vnuſquiſque.

Vnde

Vnde eſt cõmune adagium officialium. Che la tauola e vna meza corda.

20 Decimaſexta. Non licet † clericis ad conuiuia pauperibus pręparata inuitatis aliquid tollere, & ad domum ſuam mittere, ita tex. in c. non oportet, diſtinct. 42. Et eſt arg. ſecundum Archid. ibi contra multos magiſtros, & clericos, qui cum ſunt in aliquo conuiuio, aliquod ferculum ad domum ſuam mittũt, ſecundum Hug. Nec etiam licet in eccleſiis conuiuia etiam pauperum facere, niſi neceſſitatis cauſa, ead. diſt. c. non oportet 2. Vbi enim celebratur conuiuium Corporis, & Sanguinis Chriſti, non eſt locus crapulæ, & commeſſationi. Vnde Apoſt. 1. ad Cor. 11. Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt Dominicam cœnam manducare, & vnus eſurit, alius ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad mã-
21 ducandum, & bibendum. Sic nec † licet clerico in eccleſia dormire, cum multa indecentia, & turpia in ſomno contingere poſſint, niſi neceſſitatis tempore. Hinc qui cuſtodiunt eccleſiam, & theſauros eccleſiæ, ibi iacent, & dormiunt, quia excuſantur neceſſitate, vt dicit Hugo, & Archid. in d. c. non oportet.

SVMMARIVM.

1 *Iocus, & ceſſatio à negotiis in vita humana neceſſaria videntur.*
2 *Scurrilitas maxime vituperatur in clericis.*
3 *Ludi deſcriptio, & ſpecies principales.*
4 *Ludus qualis clericis permiſſus, nu. ſeq.*
6 *Ludus ſcacchorum cum debitis circunſtantiis clericis eſt licitus.*
7 *In ludis licitis vſque ad quam quantitatem ſit licitum ludere.*
8 *Ludus fortunæ eſt turpis, & quare, & quod peccatum.*
9 *Clerici peccant ludendo ad aleas cauſa conuiuii.*
10 *Ludus aliàs honeſtus prohibitus eſt ratione perſonæ, religioſis, & clericis.*
11 *Clerici non debent ludere cum laicis.*
12 *Ludus aliàs licitus fit illicitus per commixtionem perſonæ.*
13 *Ludentes in ſcena, qui dicuntur Hiſtriones, ſunt infames.*
14 *Ludens ludo prohibito poteſt arbitrio iudicis hoc inquirentis puniri.*
15 *Ludo victa qui teneantur reſtituere.*
16 *Contractus facti in ludo an valeant.*
17 *Luſorum pœna eſt, vt mutuum repeti non poſſit.*
18 *Ludi alearum, vel taxillorum domus, in qua luditur eſt publicanda. fallit in duobus caſibus.*
19 *Ludum tenentes ſi percutiantur, vel verberentur, an ſint puniendi.*
20 *Vendens rem in ludo, de euictione non tenetur.*
21 *Mala 13. quæ ex ludo proueniunt.*
22 *Ludus eſt fugiendus tanquam res deteſtabilis, & pernicioſa.*

De clerico luſore. Cap. VIII.

QVia ex crapula, & ebrietate ꝓcedunt multa mala, & præcipue ludi. iux. illud. Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Ideo poſt Capitulũ de crapula, ſubnectitur de ludo, quæ quidem materia cum ſit frequens, & quotidiana, ideo præter ea, quæ late diximus, lib. 2. in noſtris Deciſ. 121. aliqua ſubnectam, quæ ibi uel non ſunt tacta, uel nõ plenè tacta. Et vt res facilius intelligatur,
1 ſciendum eſt, quòd in uita humana † ceſſatio, & iocus, neceſſaria videntur. A negociis enim quandoque ceſſare oportet. Et hæc ceſſatio clericis, & laicis permiſſa eſt, dummodo non admiſceatur aliquid uitii, vt in cap. lator, & cap. continebatur, de homic. Hanc autem ceſſationem à negotiis aſſumimus ex multis. Quandoque iocando, & hæc eſt proprie ceſſatio: quia iocus propriè ex verbis conſiſtit, in quibus mediocritas illa laudabilis eſt, quam Græci Eutropiam uocãt, Latini verò plerũque vocant vrbanitatem, quandoque feſtiuitatem, interdum iucunditatem, & nonnunquam comitatem appellant. In quo ioco, qui excedunt, dicuntur ſcurriles, deficientes uero, appellamus ruſticos,

cos,

cos, & agreſtes. De quo ioco aliqua diximus in d.c.121. Scurrilitas † uerò maxime uituperatur in clericis. Vnde dicit tex. clericum ſcurrilem, & uerbis turpibus adulatorem, ab officio detrahendum cenſemus. Hunc etiam quandoque garrulatorem appellant 46. diſtin. in ſum. & cap. 1. de iniur. Quandoque uero maledicum, ead. diſt. c. clericus maledicus, & in l. ſi non conuitii, C. de iniur. Interdũ uero hæc ceſſatio fit à negotiis per ludũ, & tunc quandoque ludus exercetur fortitudinis, ſeu agilitatis cauſa oſtendendę, & de hoc diximus ſupra cap. 121. num. 2. Quandoque uerò fit ceſſatio per ludum ſcacchorum, & alearum, ſeu taxillorum, & de hoc præter ea, quæ ibi diximus, hic agendum eſt. Rurſum licèt Doct. non deſcribant quid ſit ludus. tamen ſic poteſt deſcribi. Ludus eſt † actus quidam ceſſationis, uel recreationis, quandoque ex ſola fortuna, interdum ex induſtria, nonnunquam ex utroque proueniens. Qui quidem principaliter diſtinguitur in tria genera. Quia quidam eſt ludus meri ingenii, ut ludus ſcacchorum. Quidam ex mera fortuna, ut ludus taxillorum, & azardi. Quidam mixtus tam ex ingenio, quàm fortuna procedens, ut eſt ludus alearum, id eſt tabularum cum taxillis. Sed modo ad deciſiones deueniamus.

Prima. Ludus, qui dicitur honoris, & laudis, clericis eſt permiſſus, † Bald. in rubr. C. de cond. ob turp. cau. & ratio eſt: quia talis ludus fit cauſa uirtutis exercendæ. l. ſolent, & l. ſeq. ff. de aleat. Et ſi ludentes ad inuicem ſe impellunt, aut lædunt, lædens non tenetur niſi ſtudioſe fecerit, & extra naturam ludi. l. ſi ex plagis, §. cum pila, cum ibi not. ff. ad l. Aquil. & ibi dicit Bald. quòd licet ſuperare, allegat tex. in l. in executione, §. fin. ff. de uerbi. oblig. Ad hoc cap. lator, c. continebatur, de homic. Imo dicunt gloſ. & Doct. in d. l. in executione, quòd in huiuſmodi ludis, in quibus oſtenditur virtus, vt in ſaliendo, & in currendo, & iaciendo lapidem, & ſimilia, cum tales ludi ſint permiſſi, pecunia, vel aliud quòd perditur acquiritur vincenti, d. l. ſolent.

Secunda. Ludus, qui dicitur naturæ recreator, eſt virtuoſus, & ideo poteſt fieri ſine peccato: Homo enim indiget quiete aliquando ad animi fatigati recreationẽ: Vnde Philoſ. 8. Ethic. dicit, quòd delectatio ſi fortis ſit, expellit triſtitiam, & ideo contra animi fatigationem oportet adhibere remediũ, id eſt aliquam delectationẽ conuenientem intermiſſa intentione inſiſtendi operibus, iux. illud. Interpone tuis interdum gaudia curis. De hoc ludo loquitur tex. in cap. intendi, delectos, de exceſſ. prel. in cap. 3. de vita, & honeſt. cler. in cap. quia plerique, de immun. eccleſ. Qui vt fieri poſſit ſine peccato, tria præcipuè ſunt cauenda. Quorum primum, & principale eſt, vt delectatio in aliquibus verbis turpibus, vel operationibus noxiis non quæratur. De tali enim ludo dicit Tullius de officiis, quòd eſt noxius, & obſcenus. Secundum eſt, ne totaliter animæ grauitas reſoluatur, ut dicit Ambroſ. lib. de offic. Tertium, quòd congruat perſonæ, & ſecundum aliquas debitas circunſtantias ordinetur. ita Henr. in c. clerici, num. 9. de uita, & honeſt. cler. Vnde dicebat Abb. in ca. cum decorem, eo. tit. quòd Dauid cum eſſet vir ſanctus, & iuſtus, ſæpè tamen citharam pulſauit, & chorizauit in occulto. Imo etiam in publico, ut quando ſaltabat coram arca Domini, 2. Reg. 6. qui quidẽ ludus quia proueniebat ex ſpirituali iocunditate erat meritorius.

Tertia. Ludus ſcacchorum † dummodo ludatur temporibus, & horis congruis, quibus clerici diuinis vacare non debent, & dummodo per hoc non negligant Domino deſeruire, prohibitus non eſt: quia talis ludus in ingenio naturali conſiſtit, nec committitur viribus fortunæ, quod intellige ſi recreationis cauſa fiat, ſecus ſi cupiditatis, & auaritiæ cauſa, præſertim de bonis eccleſię, quæ ſunt pauperum, 16. q. 1. cap. fin. Archid. in cap. Epiſcopos, diſt. 31. De tali ludo loquitur Innoc. in cap. lator, de homic. glo. in authen.

then. Interdicimus, C. de Epiſc. & cler. in cap. clerici, de vita, & hon. cler. Et ex his infero, quòd ludus pilæ etiam clericis ſit permiſſus, facit tex. in l. item mela, ff. ad l. Aquil. Dummodo tam iſte, quàm ludus ſcacchorũ fiat recreationis cauſa & quietè, ſecus ſi tumultuoſe, aut ſuperbe, aut voluptatis cauſa fiant. Item dummodo clerici non incidant in crimen percuſſionis, & dummodo non admiſceatur dolus, fraus, aut blaſphemia, aut alia ſpecies delicti: quia in his caſibus, nec clericis, nec laicis permiſſus eſt, facit tex. in authen. vt iudic. ſine quo ſuffr. in fi. coll. 3. Videntur tamen magis peccare clerici, quàm laici, arg. c. cum quidam, cum ibi not. de iniur. & quod not. in l. presbyteri, C. de Epiſc. & cler.

7 Quarta. In ludis omnibus, † qui ex ingenio, aut virtutis cauſa oſtendendæ fierent, qualis eſt ludus ſcacchorum, pilæ, proiiciendi palum, vel telum, non videtur licitum ludere vltra vnum aureũ, Panorm. in cap. clerici, de vita, & honeſt. cler. vltra autem non: per text. in auth. alearum vſus, C. de relig. & ſumpt. fun. & ratio eſt: ne ex talibus ludis permiſſis grauis iactura proueniat: quia ſic poſſent luſores ad tales ludos omnia ludere. Et nec intelligas, quòd omni uice poſſit poni unus ſolidus, ſed pro tota illa die: aliàs ſi pro ſingulis vicibus poſſet ludi vnus ſolidus, ſequi poſſet grauis iactura, quod eſt contra tex. in d. auth. Alearum, & eius mentem, facit text. in l. non dubium, C. de legi. Si tamen per ſtatutum, vel conſuetudinem eſſet derogatum, ꝙ poſſit ludi ſupra illam quantitatem, dicit Mar. Soc. in cap. inter dilectos, num. 47. de exceſſ. præl. quòd valeret conſuetudo, & ſic qui vinceret, non teneretur ad reſtitutionem.

8 Quinta. Ludus fortunæ eſt † ꝙ accidit in ludo taxillorum, vbi fortuna cum aliqua doctrina permiſcetur, eſt turpis, ratione conſequentiæ, & accidentium, quia ex eo oriuntur multa mala, & præſertim nouem, quæ ponuntur per Arch. in cap. Epiſcopus, diſt. 35. Multos enim depauperare conſueuit. Item ludus aleæ, & tales ludi dubio procul ſunt clericis prohibiti, d. c. Epiſcopus, in auth. de ſanc. Epiſc. §. interdicimus. Et qui publice aleator eſt, repellitur à promotione, c. inter dilectos, de exceſſ. prælat. Sed hoc fallit, quando ludus alearum fit in conuiuio cauſa veſcendi, puta, quod ille qui pauciora pũcta habuerit, amittat portionem ſuam, vel quòd ex pecunia, quam vnus, vel plures amiſerunt, emantur aliqua, ut communiter edantur, ff. de aleat. l. quod in conuiuio, cum ſua gloſſa. Sed aduerte, quòd cum non ſit licitum clericis celebrare conuiuia, niſi ſint conuiuia pauperum, ut dicit tex. diſt. 42. c. ſi quis, & diximus cap. præced. fit, quòd clerici pec-

9 cent † ludendo ad aleas cauſa conuiuii, non tamen reputantur uiles, nec repelluntur à beneficio obtinendo, & nec cõpetit in tali ludo repetitio amiſſorum, ita Mar. Soc. in d. c. inter dilectos, nu. 13. Igitur tales ludi cum ſint utroque iure prohibiti, ludentes peccant mortaliter, ſecundum Hugo. in d. c. Epiſcopus, cum ibi ſit cupiditas aliena lucrandi, quæ eſt radix omnium malorum. 1. Tim. 6. & non quæcunque cupiditas, ſed rapina, & deſiderium ſpoliandi proximum ſuis rebus. probatur etiam per tex. in d. cap. Epiſcopum, uerbo communione priuetur, quæ pœna pro graui crimine imponitur, cap. nemo, cap. nullus, 2. q. 3.

10 Sexta. Ludus reſpectu perſonæ prohibitus eſt religioſis, † & clericis, qui ludere non poſſunt etiam ludo aliàs honeſto, & nec illi præſentiam exhibere, Mar. Soc. in d. cap. Inter dilectos, nu. 11. niſi in caſibus qui not. in noſtris Deciſ. lib. 2. c. 121. Non enim debent ſe talibus immiſcere, ex quibus frequenter proueniunt multiloquia, in quibus non deeſt peccatum, & rixæ, contumeliæ, atque detractiones, & contentiones, quæ omnia euitare debent, c. uni. extr. de ſyndi. ergo & omnia, quibus deuenitur ad illud, c. cum quid, de reg. iur. in 6. cap. nam concupiſcentiam, de conſtit. Clem. ne in agro, §. porro, de ſta. mon.

Septi-

Septima. Clerici non debent lude-
11 re † cum laicis, probatur in glo. 2. in cap. continebatur, de homic. & per Hoſt. ibi, maxime, quia laici clericis ſunt infeſti. 2. q. 7. c. laico, & ad euitandum ſcandalum: facit tex. in cap. magnæ, uerb. ubi eſt Deus, de uoto. Et ideo à tali commixtione cauendum eſt: nam caſus inde prouenìens imputatur clericis, d. c. contine-
12 batur. Et ſic ludus licitus † fit illicitus per commixtionem perſonæ. Vnde licet clericis ſit permiſſus ludus ſcacchorum, ut diximus ſupra nu. 6. tamen intelligitur, quando clericus ludit cũ clerico, non autem cum laico. Ioan. de Anan. in d. c. continebatur, nu. 5. qui tamen hoc reliquit cogitandum.

Octaua. Ludentes in ſcena, qui pro-
13 priè dicuntur Hiſtriones, † i. ludibria ſui corporis exercentes, promoueri non poſſunt: quia ipſo iure ſunt infames. 4. q. 1. c. 1. de conſecr. diſt. 2. c. pro dilectione, l. pen. C. de infa. glo. in l. 2. §. fi. ff. eod. dicitur ſcena locus vmbraticus, & cortinis coopertus, vnde olim prodibant perſonæ laruatæ ad ludos faciendos, & geſtus repræſentandos, ſicut ſępe fieri ſolitum eſt in repręſentatione comediarum, & tragediarum. Et dicitur ſcena, à ſcenon, quod eſt umbra, Archid. in c. maritum, diſt. 33. ſed quod dixi de Hiſtrionibus, vt promoueri non poſſint, intellige poſt ſententiam, quia infames, niſi Papa diſpenſaret, c. præterea, 4. q. 1. Et hoc verum, quando publicè faciunt, & ſunt aſſueti facere, ita quod ex eo infamati ſunt ſecus, ſi aliquando occulte, & ad ſolatiũ infirmi: vel etiã publice, ſed raro, ita Do. Ant. in c. cum decorem, de vita, & hone. clericorum.

Nona. In ludo prohibito qui vicit, &
14 qui luſit poteſt arbitrio iudicis † inquirentis de hoc puniri ſecundum qualitatem perſonarum, & delicti, ſiue ludatur in publico, ſiue in priuato: Non enim licitum eſt ludere ſiue in ſpecie, ſiue in genere, ludo alearum d. auth. Alearum, ibi, in publicis. Et talis inquiſitio, quod nõ ludatur, & quod in ludis non blaſphemetur, & ꝙ homines non periurent, poteſt fieri per Epiſcopum loci, vel etiam per iudicem ſecularem, ut d. auth. ibi, Epiſcopi, & ibi, ſimiliter iudices.

Decima. In caſibus in quib. amiſſum eſt reſtituendum, dicebat Beatus Bernar-
15 dinus, quòd non ſolum † ille, qui vicit, & luſit in caſu illicito, ſed etiam omnis ille, qui commodauit taxillos, aut aleas, aut domum, tenentur ad reſtitutionem, per reg. in c. fi. de iniur. vbi dicitur, quòd qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe videtur. Pariter, qui poſſũt prohibere, & non prohibent, quales ſunt Domini ciuitatum, Rectores, & officiales, per tex. in cap. facientis, diſt. 86. vbi dicit, tex. quòd facientis culpam obtinet, qui cum poteſt manifeſto facinori non obuiat, vide quę diximus li. 2. noſtrarum deciſ. c. 127. nu. 27. & 33. vbi idē affirmauimus de rectoribus ciuitatũ, & officialib. Sed ꝙ cõmodantes taxillos, aut chartas, aut aleas teneantur ad reſtitutionem, mihi durum videtur: cum talia inſtrumenta poſſint exerceri in pluribus, & pluribus caſibus licitis, & permiſſis, & cum ſint in commercio hominum, & poſſint vendi: unde videntur potius vendi in caſu licito, & propter neceſſariam contingentiam, arg. reg. generalis, l. merito, ff. pro ſocio. facit quod in ſimili dicimus de faciente, & emente gladios, & enſes.

Vndecima. Omnis contractus cele-
16 bratus † inter ludentes adinuicem non tenet; vnde ſi ego ludens tecum uendo tibi veſtem, vel librum, talis contractus non valet, vt not. Bar. in l. ſi quis cum ſciret, in fi. ff. de vſu pro empt. Nec vẽdens in ludo tenetur de euictione, l. filio familias, §. 1. ff. qua. act. non detur. Et per hoc dicunt aliqui, quòd ſi aliquid eſt datum cauſa tractationis in ludo, quòd competit repetitio, quia non potuit lis eſſe, ſed euidens calumnia, vt in l. in ſumma, ff. de condict. indeb. & l. 1. Item ſi ludens me-
17 cum mihi mutuet † pecuniam, vt mecũ ludat, vel ille, qui reſpicit pecuniam, aliquam quantitatem pecuniæ mutuet luſoribus, tale mutuum repeti non poteſt, glo.

glo.in l.1.in princ.& in l.fi.vbi Bar. ff.de aleat.verb.accipit pecuniam. Secus ſi ab aliquo, quàm à reſpiciente ludum, vel à ludente mecum mutuum recipio, vt eſt glo.in d.verb.accipit. Quod uidetur verum quando alius,qui mutuat, ignorat an ille ludere velit,vel non: nam ſi ſciat illum ludere velle,& luſit poſtea,& perdit pecuniam, licet non reſpiciat ludum, uidetur,quod repetere non poſſit, & videtur caſus in l.verum,§.pen.ff. de min. Ad hoc not.per Doct.& Panor.in c.ſi diligenti, de præſcrip.

18 Duodecima. Domus † in qua luditur ludo alearum,vel taxillorum debet publicari, d.auth. Alearum;ibi,domibus eorũ publicatis,fallit in duobus caſibus. Quorum primus, ſi domus fuiſſet pupilli, vel uiduæ,arg.tex.in l.1. C. de falſ.mon. Et idem in omni domo miſerabilis perſonę, ut not.per Cynum,in l.1.C.quando Imper.in.pu.Secundus ſi Dominus domus ſit maior, ſed ignorat quod ibi luditur: quia domus ſua non publicatur,arg.not. per Salic.in l.1.C.de falſa moneta.

19 Decimatertia. Tenentes ludum grauiter ſunt puniendi: quoniam ſi percutiantur,uel uerberentur, talis iniuria nõ eſt punienda, nec ex dicta iniuria actio naſcitur quandocunque, & vbicunque facta fuerit,ut ſentit Bar.& eſt tex.in l.1. in princ.ibi ubicunque, & quandocunque,ff.de aleat.Quod intellige, quãdo alibi percutiantur,quàm in ludo, modo ex occaſione ludi fuerint percuſſi,aliàs ualde iniuſtum uideretur, ꝙ ſemper, & in omni loco, & tempore impunè fuerint, percuti, & offendi poſſint: quià ſaltem iudex ex officio ſuo poteſt percutientem punire ad uindictam publicam,l.non ſolum,§.quamquàm,ff.de iniur.ſed ſi occaſione ludi fuerint percuſſi,talis percuſſio non eſt impunita, quod eſt ſingulare. Item patiuntur alias pœnas, quia ſi de domo, in qua luditur fuerit aliquid ſubtractum ſibi ſiue à luſoribus, ſiue à quocunque alio non habent tenentes ludum actionem pœnalem furti, ſed nec actionem ad rei perſecutionem, ut eſt tex. in d.l.1. §.1.ff.de alear. & §.ait prætor, quod perpetuo nota, poſſunt etiam mulctari arbitrio iudicis, & poſſunt poni in compedibus. dicta l.1. §.fina. qui licet loquatur contra illum, qui compulit ad ludendum, tamen ibi compulſio capitur pro ſuaſionibus,& aliis illecebris factis iuuenibus, qui non poſſunt refrenare iuueniles calores,l.fin.§.filius autẽ, C.de bon.quæ lib.quæ quidem intellige, ſecundum Azonem de eo, qui conſueuit luſores aleæ cauſa ſui emolumenti tenere in domo ſua ad ludendum,ſecus autem ſi incidentes apud aliquem luderetur. In Italia etiam ſolent eſſe ſtatuta, imponentia certam pœnam, & quę præmiant inuenientes luſores, quæ intelliguntur habere locum,ſi officialis inuenerit,& cęperit, ut dixit Mar.Soc.in tract. de pœnis.

Decimaquarta. Vendens rem in ludo,
20 de euictione non tenetur, † ff.quar.rer. act.nõ da.l.2.§.1.Item ſicut dicit Hoſt.& commu.Doct.& ferè omnes illud,quod aliquis in ludo alearum, uel taxillorum perdiderit,in iudicio repetere poteſt, ut probatur in l.fi.ff. de aleat. & per legem Gręcã datur amiſſorum repetitio uſque ad quinquaginta annos, quod intellige, ſm Azonẽ de amiſſis in ludo prohibito.

Decimaquinta. Et ultima ludentes lu
21 do illicito, † quodammodo Arioli, & pagani nuncupãtur,propter tranſgreſſionem canonis, 81. diſtin. ſi qui ſint presbyteri,& per talem inobedientiam in crimen primi parentis quis uidetur incidere, 3.diſtinct. cap. quorundam. Et talis quatuor Euangelia contemnere uidetur, diſtinct. 20. capit. in libellis,in fin. Vſuram committit, & maximam, quia eodem quaſi inſtanti, & minimo tempore æquiparatur forti, & etiam illam longe excedit. Rapinam: quia ludens intendit ſpoliare proximum. Quod licèt quandoque non contingat, Deus tamen reſpicit cor, & non manum,cap. ſi quid inueniſti. 14. quæſt. 5. ſcandalum, quoniam boni ſcandalizantur, & nihil agendum eſt cum ſcandalo, c.niſi

de renunc. Nugę etiam ex ludo deſcendunt: quia in illo multiplicantur mendacia, & verba vana, & ocioſa, quę vitanda ſunt, diſtinct. 44. cap. conuiuia. Blaſphemiæ: quia fruſtatim ſæpe inciduntur membra Redemptoris noſtri, ſicq; blaſphemi videntur peiores Iudæis, qui ſaltem integrū corpus reſeruarunt, de hoc, capit. 2. de maled. Furtum: quia occaſione ludi deueniunt ad furta Falſum etiam committitur, ſupponendo,& mittendo falſos taxillos. Perditio et temporis inſurgit, quæ cauſa eſt omnium malorum, & longe magis, ut dicit Hoſtienſ. dolendum eſt de temporis amiſſione, quàm rerum. Adeſt etiam cupiditas lucrandi, quę teſte Apoſt. radix eſt omnium malorum, ut etiam not. Doctor. in capit. nam concupiſcentiam, de conſtitut. Naſcitur & corruptio proximorum inſpicientium, quos malo exemplo ludentes corrumpunt, 11. quęſtio. 3. cap. in cunctis, & cap. pręcipue. cap. magnę, §. primo, de voto. Vita etiam turpis agi dicitur propter ludum, & ſic offenditur honeſtas, quæ eſt inter primaria præcepta. Et ea potiſſimum ratione clericis luſus prohibetur, c. clerici, de vita, & honeſtate cleric. Poſtremo, quandoque naſcitur deſperatio. Vnde propter deſperationem amiſſorum in ludo iuuenes vidimus venenum guſtaſſe, & uita functos fuiſſe, ut teſtatur Marian. Socin. in dicto cap. inter dilectos, nu-
22 mero 100. Quare tamquam res † deteſtabilis, pernicioſa etiam ad interitum uſque non ſolum animę, ſed etiam corporis plerumque deducens, tanquam ſceleſta res, atque nefanda fugiendus eſt ludus, cum tot, & tanta ex eo mala proueniant quę etiam colliguntur ex d. Auth. alearum uſus. & l. 1. ff. de aleat.

SVMMARIVM.

1 *Caſtitas difficile ſeruatur cum cohabitatione mulierum.*

2 *Clericus ſolus cum fœmina loqui aut balneare non debet.*

3 *Clericus inuentus cum muliere poteſt ſine metu excommunicationis detineri per viginti horas.*

4 *Conſanguinea in linea aſcendentiū, vel deſcendentiū poſſunt cū clericis habitare.*

5 *Conſanguinea in linea tranſuerſali vſque ad ſecundum gradum licitè cohabitant clericis.*

6 *Habitare cum conſanguineis non licet vbi eſt ſuſpitio iuuentutis, aut caloris naturalis.*

7 *Clericis licitum eſt cohabitare conſanguineas, & eas, quæ ſunt de familia domeſtica neceſſitate.*

8 *Epiſcopo, & Monacho an liceat cum fœminis cohabitare.*

9 *Epiſcopis non eſt licitum cum fœminis immoderatam familiaritatem habere.*

10 *Moniales nullo modo permittuntur cum clericis, aut monachis habitare.*

11 *Corporaliter viſitare clerici fœminas non debent.*

De cohabitatione mulierum vitanda à clericis. Cap. IX.

EXcedunt etiam clerici cohabitando cum mulieribus exponentes ſe maximo periculo amittendi caſtitatem: cum cle-
1 rici in ſacris conſtituti † teneantur ad cuſtodiam caſtitatis, iuxta text. in cap. 1. & 2. diſtinctione 28. quam difficile erit ſeruare cohabitando cum mulieribus, imò quaſi impoſſibile, quemadmodum ſtupam, ceram, aut ſtipulam ſeruari iuxta ignem. Hinc Prouerb. 6. Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta ipſius non ardeant, aut ambulare ſuper prunas, & non comburantur plantæ eius, ſic qui ingreditur ad mulierem, non erit immunis cum tetigerit eam. Ideo Gregorius in Dialogo dicit. Qui corpus ſuum continentiæ dedicat, habitare cum mulieribus non præſumat, ne ruina ruenti tanto repentina ſubrepat, quanto malę concupiſcentiæ ex præſentia concupi-

cupitæ formę famulatur. Modo more no
ſtro ſolito ad Deciſiones deueniamus.
Prima. Non debet clericus ſolus cum
2 fœmina † loqui, 81. diſtinct. cap. cleri-
cus. de cohabitat. cleric. & mulier. cap.
ſecundo, nec cum muliere balneare, cap.
non oportet, diſtinct. 81. vbi nota, quòd
ſi mulier inuenta fuerit in balneo cum
viro extraneo, priuatur dote, idem de
viro, ſi inuentus fuerit in balneo cum
extranea muliere, quòd priuatur dona-
tione propter nuptias, C. de repud. l. fi-
na. not. Ioan. Andr. in cap. plerumque,
de donat. inter vir. & vxor. Nec debent
in ſacris conſtituti intereſſe conuiuiis
nuptiarum, 34. diſt. cap. presbyteri, nec
etiam fabulari cum viris de formis mu-
lierum, nam peccatum eſt, cap. fin. 40.
diſtinct. in gloſ. 32. diſtinct. cap. hoſpi-
3 tiolum. & clericus inuentus † cum mu
liere, poteſt ſine metu excommunicatio-
nis detineri per viginti horas, ut teſtes
vocentur per quos poſſit probari, ar-
gum. ff. de adult. l. capite quinto. Quod
verum eſt per maritum, fratrem, vel fi-
lium, alii autem excommunicationem
incurrunt, de ſentent. excommun. cap. ſi
vero alicuius, §. fi. not. Hoſtienſ. in ſum.
de cohabit. cleric. & mulier. §. & quali-
ter. Henricus in capit. ſi quiſquam, eod.
tit. Præſertim cum timetur de fuga, ne
remaneat impunitus, argum. ff. de his,
quæ in fraud. cred. l. ait prætor, §. ſi de-
bitorem, licèt gloſſa in cap. cum non ab
homine, de ſentent. excommunic. vi-
deatur requirere licentiam pręlatorum,
de quo dic, ut ibi per Panorm.
4 Secunda. Conſanguineæ † in linea
aſcendentiũ, vel deſcendẽtium vſque ad
quartum gradum poſſunt licitè cohabita
re clericis, arg. de conſang. & affin. cap.
non debet. & diſt. 81. cap. cum omnibus,
& cap. volumus. Patet etiam ratione:
quia naturale fœdus nihil criminis per-
mittit in talibus ſuſpicari, ut extr. de prę
ſumpt. c. cum in iuuentute, cap. à nobis,
de cohab. cler. & mulier.
5 Tertia conſanguineæ † in linea tranſ-
uerſali vſque ad ſecundum gradum in-
cluſiue poſſunt licitè cohabitare clericis,
niſi ſecum habeãt perſonas pediſſequas,
aut alias ſuſpectas, aut alias mulieres,
quæ ſunt in ſe ſuſpectæ, ita tex. in cap. le-
gitur, diſtin. 81. Vbi B. Aug. nec cum ſo
rore habitare conſentit. Dicens, quæ cũ
ſorore mea ſunt ſorores meæ non ſunt.
Item Aſtenſ. lib. 6. titu. de ornat. 11. verſ.
ſed nunquid.
Quarta. Quamuis ſit licitum clericis
6 cohabitare aliquas † conſanguineas, ſci-
licet auiam, matrem, ſororem, amitam,
materteram, filiam fratris, & ſororis, &c.
vbi tamen eſt ſuſpicio iuuentutis, aut ca
loris naturalis non eſt licitum habitare ſi
mul: Nam ut dicit Henric. in cap. 1. de
cohab. cler. hoc tutius eſt animæ: quia
ut dicit Abacuc. c. 1. facies eorum ven-
tus veſtres. Et eſt conſonantius honeſta-
ti, ideo ſequendum maximè quando ex
hoc timeretur ſcandalum generari. Tum
etiam, quia talis conuerſatio eſt periculo-
ſa, ſecundum illud Eccleſ. 13. Qui tetige
rit picem, coinquinabitur ab ea. Vnde
Ioan. Andr. & Hoſt. not. in cap. veniens
de eo, qui cogn. conſan. vxor. ſu. quòd
oportunitas facit latronem.
7 Quinta. Sicut licitum eſt clericis † co-
habitare mulieres conſanguineas, ita etiã
eas, quæ ſunt de familia domeſtica neceſ
ſitate, ut ſunt ancillæ, & pediſſequę. ita
probatur in cap. cum omnibus, diſtin. 81.
Pariter poteſt habitare cum mulieribus,
quæ ſunt conſanguineæ vltra ſecundum
gradum lineæ tranſuerſalis, dũmodo non
ſint ſuſpectę, quia iuuenes, ſecundum
Rain. qui ita etiam intelligit de ancillis,
diſt. 81. cap. fœminas. & diſt. 32. interdi-
xit, in fine.
Sexta. Licet honeſtius ſit præſertim
propter alios clericos cum Epiſcopo cõ-
8 morantes, † & tutius ſecundum Henr.
in cap. 1. de cohab. cler. Epiſcopo nullam
ſecum omnino habere mulierem, quod
ſi habere probatur, de epiſcopatu eiici-
tur, in auth. de ſanct. epiſc. §. Epiſcopũ.
collat. 9. Sicut nec Monacho, 18. q. 2. cap.
peruenit. Nec matrem, aut ſororem, ut
commu. Doct. in d. cap. 1. legitur enim

quòd Beatus Auguſtinus neque cum ſorore habitare conſenſerit, 81. diſt. cap. legitur, cum ibi not. tamen Panor. in d. ca. 1. dicit, quòd poteſt Epiſcopus habere ſecum matrem, aut ſororem, uel aliam cõſanguineam non ſuſpectam, per d. c. interdixit. Et hæc opinio eſt amplectenda: Nam non eſt ſtandum iuri ciuili, ex quo canon tenet oppoſitum, fallit tamen in tribus caſibus. Et primus, ut nunquam liceat tenere conſanguineas non ſuſpectas in eadem camera, not. Archid. in c. uolumus, diſt. 81. Secundus, fallit in extraneis iuuenibus, quamuis ſint bonæ famæ: quia illas tenere non licet: nam talis commixtio ſic eſſet pernicioſa. Tertius, vt nec conſanguinea, quæ haberet ſecum pediſſequam iuuenem, ita ſentit glo. in d. cap. volumus, & ita ratione adiuncti aliquid fortius prohibetur: quia propter pediſſequas prohibentur mulieres nõ ſuſpectę habitare cum clericis. Et eadẽ ratione dici poteſt ſacerdos non eſt ſuſpectus, ſed habet clericos ſuſpectos, ſic not. Io. de Anan. in d. cap. 1. num. 5.

Septima. Licèt ſit licitum aliquas conſanguineas cum clericis cohabitare, ut
9 dictum eſt, non tamen † eſt licitum maximè Epiſcopis cum talibus immoderatam familiaritatem habere, ne uilis, & contemptibilis habeatur, ita habetur diſt. 34. capit. quorundam, ubi dicitur, quòd ſi admonitus nollet deſiſtere, deponatur.

Octaua. Moniales nullo modo per-
10 mittuntur cum clericis, † aut Monachis habitare, diſt. 23. cap. ſanctimonialis, & cap. ſacratas, de conſecrat. diſtin. 1. cap. in ſancta. Nec debent fœminę ſacratæ circa altare incenſum portare, d. cap. in ſancta. Pariter nec debent fœminæ, quando diuina officia celebrantur, ad altare accedere, nec presbytero miniſtrare, aut etiam infra cancellos, aut infra chorum, ubi cantant clerici, ſtare, aut ſedere, ut extr. de vita & honeſt. cler. cap. 1. imo etiã nec viris laicis hoc permittitur, quod Innoc. in d. cap. 1. intelligit, de honeſtate.

Nona, & vltima. Cauere debent clerici à mulieribus, ita ut cum eis non habitent. Vnde Hieron. ſi cum viris habitent fœminæ, non deerit viſcarium diaboli, & cum fœminis prohibitis habitantes, peccant mortaliter. Card. Turrec. in c. interdixit, diſt. 32. Nec eas frequenter
11 corporaliter † viſitent, diſt. 32. c. Hoſpitiolum, & familiaritatem eorum nimiã vitent. 18. q. 3. cap. pernicioſam. Item earum tactus omnino declinent, d. cap. Hoſpitiolum. vnde B. Greg. refert, quòd quidam presbyter ſuam ſororem diligens, tamẽ quaſi hoſtem cauens, eam ad ſe prius accedere moribundus non ſinebat, cap. presbyter, diſt. 32. Dicens: Tolle paleam, quia adhuc in me igniculus tentationis remanſit.

SVMMARIVM.

1 *Clericus non poteſt cogi ad abiurandas concubinas, ſed adulteras ſic.*
2 *Monitio iudicialis vbi eſt neceſſaria, trina requiritur.*
3 *Peccator recidiuans grauius puniendus.*
4 *Culpoſus quis magis dicatur attentãs actũ prohibitum clam, vel palam.*
5 *Proteſtatio clandeſtina non releuat proteſtantem.*
6 *Actus quot modis fiat clam.*
7 *Clerici ex publico crimine tria mala oriuntur.*
8 *Concubinarios beneficiis priuare ſolum cõpetit Epiſcopis, & ſuperioribus.*
9 *Negotia grauia Epiſcopis reſeruantur.*
10 *Capitulum an ſede vacante poſſit diſpenſare in caſibus Epiſcopo reſeruatis.*
11 *Capitulum vt omnia poſſit vt anteceſſor, fallit in multis caſibus.*
12 *Clericus, qui confitetur crimen concubinatus, an dicatur notorius concubinarius.*
13 *Pœna quinque imponuntur pro adulterio.*
14 *Concubinariis cũ varia pœna imponãtur à iure, iudex quam vult imponere poteſt.*
15 *Clericus ob concubinam ſuſpenſus an poſſit eligere, & eligi.*
16 *Fructus medio tempore percepti ob ſuſpenſionem, an poſt ſuſpenſionem ſuſpenſo reſtituantur.*
17 *Concubina clerici ſequitur forum eius.*

Presbyter

18 *Presbyter fornicans non committit ſimplicem fornicationem.*

19 *Clericus perſeuerans in concubinatu non eſt cum alijs fidelibus ſepeliendus.*

De clerico concubinario. Cap. X.

VT ad Deciſiones deueniamus. Prima Deciſio ſit iſta. Clericus non poteſt cogi ad abiurãdas concubinas, † ſed ad ipſas
1 relinquendas debet per ſuſpenſionem cogi, & inobediens excommunicari, cap. clericos, de vita, & honeſt. cler. Licet poſſit adulter cogi ad abiurandam adulterã, & cohabitandum cum vxore, & adulterum alligare iuramento de adultera amplius non admittenda, c. cum haberet, de eo, qui dux. in matr. quam poll. per adul ter. Quo caſu debet præcedere trina mo
2 nitio, cum regulariter vbi monitio† iudicialis eſt neceſſaria, ut eſt iſta, ſicut not. Bald. in auth. Item nulla, C. de Epiſcop. & cler. trina requiritur, cap. ſi quiſquam, cap. ſi autem, de cohabit. cler. & mulier. 24. q. 3. cap. de illicita, cap. contingit, cap. ſacro, de ſent. excom. cap. ex literis, de conſti. aut vna monitio perẽptoria pro tribus, de dila. c. 1. & d. c. de illicita, cũ ibi not. Paria enim ſunt indicere tres monitiones, vel vnam peremptoriam pro omnibus, præſertim ex cauſa, cõſiderata perſonarum, & negotii qualitate, & maxime in concubinario notorio, ut in caſu noſtrò, de appel. cap. cum ſit. cap. conſtitutionem, de ſent. excom. lib. 6. Henr. in cap. ſi quis Epiſcopus, de conſtit. Niſi vbicunque ad perdendum aliquod priuilegium clericale, aut ad incurrendam pœnam ius exigeret trinam monitionem, nam tunc vna monitio peremptoria non ſufficeret, nec haberet vim trinæ monitionis, not. Io. Andr. in c. 1. de vita, & honeſt. cler. in cap. ex tuæ, de cler. non reſid. Panorm. in cap. fin. de vita, & honeſt. cler. quia in pœnalibus verba debent intelligi in proprio ſignificatu, c. in noſtra, de iniur. ff. de neg. geſt. l. 3. §. hæc verba: quod limita, niſi illa peremptoria haberent tria temporum interualla, ſecundũ formam in d. c. conſtitutionem, & cap. ſacro. Ita Præpoſitus in cap. præterea. 1. de ſponſa. Quare ex his patet, quòd contra omnes concubinarios clericos occultos non publicos non videtur ſufficere vna monitio peremptoria, antequam ad priuationem. i. perpetuam nudationem beneficij perueniatur, d. c. ſi autem. Sed in proceſſu faciendo requiritur trina monitio, ibi Ioan. de Anan. Niſi illa peremptoria haberent trina temporum interualla. Item niſi iudex in ſua præſentia feciſſet monitionem: quia tunc vna ſufficit pro tribus, text. ſecundum commu. intellectum in l. 2. C. quom. & quando iud. glo. & Doct. in d. ca. conſuluit. Quod ſi poſt monitionem continuauerit delictum, maiorem pœnam meretur. Offenditur poſtea ius, & iudex. Facit quod habetur in l. familia, ff. de iuriſd. omn. iudic. & per Bart. in l. ſi dominum, ff. de furt.

3 Secunda. Clericus recidiuans† in peccatu concubinatus, grauius eſt puniendus, de Apoſt. cap. quidam, de hæret. c. ad abolendam, §. illos, c. ſuper eo, cap. accuſatus, eod. tit. lib. 6. cap. ſi refugientes, de pœnit. diſtin. 4. Quare clericus publicus concubinarius ſi poſt trinam monitionem ad effectum infligendi pœnam priuationis beneficiorum, iux. tex. in cap. ſi quiſquam, & c. ſi autem, de cohab. cler. & mul. & priuationem effectualem beneficiorum, concubinam reaſſumpſerit contumacia creſcente poterit degradari, authen. de ſanct. Epiſc. §. presbyteris, collat. 9. c. clericos, de cohab. cleric. & mul. Vbi poteſt perpetuo excommunicari, & deponi, not. Hoſtien. in ſum. eod. tit. §. & qualiter. Henric. in c. ſi quiſquam, eod. titu. ad hoc, cap. cum non ab homine, de iudic.

Tertia. Licèt in materia prohibita, ut eſt materia concubinatus, quomodocunque fiat actus, ſiue clàm, ſiue palàm, ſemper præſumatur dolus, c. 1. de præſcr. l. 1. C. de ſicar. Tamen ſi materia eſſet per-

miſſa regulariter, ſed certo caſu prohibi-
4 ta, tunc attentans † actum prohibitum, dicitur magis culpoſus, ſi facit clã, quàm ſi palam. Imo faciens palam, potius præſumitur errore, quàm dolo ductus, l. fin. ff. de ritu nupt. Vbi idem dicitur de deſponſante conſanguineam, ut not. Gem. in cap. presbyter, diſt. 28. Barr. poſt Dyn. in l. 2. §. generaliter, ff. ui bon. rapt. Et per hæc infert Bart. in l. pupillus, §. fin. ff. de auth. tut. quòd ſi tutor emit rem pupilli palam, videtur feciſſe bona fide, non autem ſi clam, per l. non exiſtimo, & in §. fi. ff. de admin. tut. Hinc alibi diximus, quòd ignorantia iuris nõ excuſat illum, qui facit actum clàm etiam ſi eſſet perſona aliàs excuſabilis, glo. in l. 1. C. de inter.
5 matri. Item proteſtatio† clandeſtina non releuat proteſtantem, nec vitiat actum expreſſo conſenſu partium celebratum, ſecundum Bar. in l. qui aliena, §. Celſus, ff. de acqui. hæred. niſi fieret ex iuſta cauſa, & per metum, cap. 1. quod met. cau.
6 Quot autem modis dicatur actus † fieri clam, uide not. per glo. in c. cum inhibitio, de cland. deſponſ. Videlicet, quando non poteſt deuenire ad cognitionem cuius intereſt, ſecundum Bart. in l. 2. C. de iis, qui ex publi. ratio. lib. 10. per illum text. ſi aliquid fit de nocte, ſecundum Bald. in l. cum fratrem, in princ. C. de his, quib. ut indig. Idem quando fit per interpoſitam perſonã, Bart. in l. pupillus, per illum tex. de author. tut. Vel quando non eſt ſeruata conſuetudo, Bart. in l. 2. C. de his, qui ex publ. rat. lib. 10. Vel quãdo actus non poteſt deuenire in notitiã aduerſarii, Bar. in l. non intelligitur, §. tacita, ff. de iure fiſci. Item quando fit actus non citato eo, qui poſſet contradicere, Bart. in l. alio, in 3. col. ff. de alimen. & cibar. legat.

Quarta. Ex publico crimine clerici cõ
7 cubinarii tria mala † oriuntur, & pręſertim ſacerdotis. Primum, aliorum maxime laicorum corda ſcandalizantur. Secũdum, vituperatur officium eccleſiaſticũ. Tertiũ, præſtatur aliis licẽtia, & materia peccãdi, 11. q. 3. c. ſi mala. c. ſignificaſti, de adult. cap. magnæ de voto. Publicum vero crimen eſt nomen generale ad notorium, famam, & manifeſtum, ſed recipit interpretationem ſecundum ſubiectam materiam, arg. not. in Clemen. exiui, de verb. ſignif. & communem uſum loquẽdi, ar. l. cũ de lanionis, §. aſinam, de fund. inſtr. c. quamuis, de verb. ſign. notat Panor. in c. olim, eo. tit.

Quinta. Solis Epiſcopis, & ſuperiori-
8 bus competit † priuare concubinarios beneficiis, per tex. in cap. at ſi clerici, §. de adulteriis, de iudic. vbi tex. loquitur de Epiſcopo, non de inferioribus, puta Abbate, Archidiacono, Diacono. Capitulo, aut aliis, qui nunquam diſpenſant contra canones, etiam ubi diſpenſatio à iure cõceditur, niſi ſpecifice eis concedatur, vt not. Innoc. in cap. 2. de eo, qui furt. ord. recep. Hinc eſt, quòd iura ſemper loquũtur de Epiſcopis, & quando volunt concedere inferioribus, ſemper exprimunt, ut in d. c. 2. & c. cum illorum, de ſent. excom. c. inſinuatione, de ſimo. de præben. cap. cum non ignores, notat Archid. in c. cum ex eo, de elect. in 6. ſentit Innoc. in cap. fin. de poſtul. prælat. Nam cum di-
9 ſpenſatio † fit de maioribus negotiis, 1. q. 7. c. didici. Ideo talia grauia Epiſcopis tanquam ſponſis, & vniuerſalibus ordinariis reſeruantur, 18. diſt. cap. 1. ſicut dicimus de excommunicatione à Canone lata, ut regulariter nullus valeat præter Epiſcopum ab illa abſoluere, ut legitur & not. in Clem. 1. de priuil. Ad hoc, 16. q. 1. c. interdicimus, Clem. ne in agro, §. ad hęc, de ſtat. regul. vbi non poſſunt Abbates eccleſias unire, licèt ad eos ſpectet collatio, idem in permutatione, ut not. in Clem. 1. de rerum permut. Et prædicta intellige, niſi inferior haberet ex priuilegio, vel conſuetudine iuriſdictionẽ quaſi epiſcopalem, ad hoc, cap. Abbates, in fi. de priuil. in 6. Clement. attendentes, poſt princ. de ſtat. reg. not. Io. And. in Clem. 1. de reb. eccl. non alien. vbi talis interponit authoritatem rei eccleſiaſticę alienandæ.

Sed an Capitulum Sede vacante poſ-
10 ſit † diſpẽſare in caſibus permiſſis ab Epiſcopo.

ſcopo. Dic,quòd ſic.ita not.Io.And.in c. cum ex eo, de elect.in 6. per d. c.ex inſinuatione, vbi eſt caſus expreſſus ſecūdū vnum intellectum, quod in caſu illi capituli ſedes Epiſcopalis vacabat, & Præpoſitus, & Capitulum diſpenſauerat cum illo ſimoniaco, facit cap. eccleſia, 16.q.1.cum ibi not. & in cap.contumaces, diſtin.50. & ratio eſt: quia Capitulum ſuccedit in iuriſdictione Epiſcopali, ſiue contentioſa, & neceſſaria, ſiue voluntaria, & gratioſa, niſi vbi à iure contrarium cauetur: cum iura, quæ clamant, quòd Capitulū ſuccedit in iuriſdictione, non diſtinguāt inter contentioſam, & voluntariam, ſentit Innoc.in cap.ad abolendam, de hęret. Panor.in cap.cum olim,de maior.& obedient. Et in maioribus cauſis iuriſdictio ad Capitulum deuoluitur, Ioan. Andr. not.in cap. 1.de maior. & obedient. vbi Moder. Ad hoc,dicto cap.ad abolendam. Clement. 1.de hęret. Hinc concluſit Feder. de Sen. conſil. 30. quòd Capitulum Sede vacante poteſt cum Rectore Parochialis eccleſiæ diſpenſare, vt per ſeptennium inſiſtere valeat ſtudio litterarum, & quòd interim ad ſacerdotium minime teneatur, & ratio eſt: quia Capitulum ſuccedit Epiſcopo in ſpiritualibus, & temporalibus, ut patet de ſupplen. neglig. prælat. capit. penult. & ult. in gloſ. prima. Sed ſucceſſor, & anteceſſor pro vna perſona reputantur, de foro competen. cap.dilecti, de ſolut. cap. primo, ergo vt Epiſcopus poterat, ſic &
11 ſucceſſor,fallit tamen hæc † regula,quòd Capitulum omnia poſſit quę anteceſſor. in multis caſibus. Et primus, ut omnia, quæ pertinent ad Epiſcopum iure ſuo, tranſeant ad Capitulum, ſecùs ſi Epiſcopo competerent ex priuilegio, uel iure delegato.: quia illa ad Capitulum non tranſeunt, Paul. in Clement. 1. de priuil. Secundus caſus eſt, in collationibus beneficiorum. Item fallit in iudicio, capit. vlt. ne ſede vacan. lib. ſexto. item in alienationibus rerum eccleſiæ, 12.q.2.cap. ſi qua,de rebus eccleſiæ Federicus de Senis,qui ſupra,num. 3.

12 Sexta. Clericus, qui confitetur † crimen cōcubinatus,non dicitur notorius concubinarius,licet talis confeſſio pręiudicet confitenti quantum ad pręſumptionem,not.in l.1.§.Iulianus,ff.de lib.agno. & ad indicium ſupponendum confitentem torturæ, vt cogatur in ea perſeuerare,glo. & Bar.in l.capite quinto, ff.de adult.Innoc.& ibi Panor. in c.per inquiſitionem de elect. aut ad imponendam pœnam extraordinariam, vt glorianti de crimine.c.quam ſit, de exce. prælat.Inn. in c.interpoſita, de appell. Panor. in cap. olim,de reſcrip.quinimmo confeſſio extraiudicialis generat infamiam ſaltem facti, not. in d.cap. at ſi clerici, vbi Panor. ideo poterit confitenti pœnitentia iniungi, c. quiſquis, 24. q.1. Imo ualent etiam & pręiudicat cōfitenti ad probandum delictum,& ad priuationem, d.cap. per inquiſitionem, tandem vide propoſitū,in c.ex literis, de diuor. vbi late notat quos effectus pariat confeſſio extraiudicialis.

13 Septima. Pro adulterio † quinque pœnæ inueniuntur à iure ſtatutæ.Prima, ſeparatio thori, & quo ad iſtam imponendam ſolum eſt fori eccleſiaſtici,cap. tuæ, de procur. c.1.de offic.ordi.d.c.at ſi clerici,§.de adulteriis, ſic pōteſt intelligi glo. in c.cum ſit,cap.conqueſtus,de for. competquæ adulterium numerat inter crimina eccleſiaſtica. Secunda, detruſionis in monaſterium, vt ibi lacrimis lauet peccatum,quod pudor eſt confiteri,& pro iſta poteſt etiam adiri iudex eccleſiaſticus, c. gaudemus de cōuer.coniu.Tertia, quòd adulteri ſcinduntur in pannis ante,& retro, & pro iſta poteſt etiam adiri iudex eccleſiaſticus,cap.intelleximus, cap.2.de adult.qui tex.loquitur in virgine, cum qua de iure canonico poteſt fieri adulterium,32.q.4.c. nemo, §. & ego. Quinta in maſculo eſt ſanguinis,ff.de adult.l.quā uis ij,& fęmina clauditur in monaſterio, auth.ſed hoc,C.eod.tit.& quo ad hoc,eſt fori ſæcularis, ca. ſententiam, ne cleric. vel mon. Panor. in c. cum ſit, de fo.cōp.

Octaua. Cum uariæ pœnæ imponantur per iura concubinariis, uel adulteris, ut

ut habetur per tot.tit. de cohab. cler. & 14 mulier.ideo eſt in arbitrio iudicis † quã pœnam debeat imponere: nam quandocunque iura uarias pœnas imponunt, optio datur iudici, no. 21.q.2.in ſum. 34. diſt.cap. fraternitatis. Panor. in cap. ſicut, de cohab. cler. & mulier. impoſita tamẽ una pœna, non poteſt ad aliam pęnam trãſire, niſi contumacia creſcente, l. prætor edixit, ff.de iniur.cum ibi no. Facit quod not. Bart. in l. 1. ff. vi bon. rapt. & hoc procedit, cũ pœnę imponuntur diſiunctiue, ſecus ſi conſtet plures pœnas ſimul pro eodem delicto eſſe impoſitas per diuerſa iura pro eodem delicto, quia tunc neutra per alteram tollitur. Quod eſt verum, qñ vna eſt pręparatoria, altera autẽ vt terminus pęnæ, quia in ordinatis ad inuicem, unum includit alterũ, in auth.clericus, C.de Epiſc.& cler.idẽ, qñ vtraque pęna imponitur a iure, & altera per hominẽ: quia tunc concurrunt, C.de ſacr.ſan. eccl.l. nemo. Idem, qñ utraque pœna imponitur copulatiue, nã vtraque poteſt poni, l.placet, C.de ſacroſ.eccl.c.1.16.q.1.c. excommunicamus, de hęr.& de crim.falſi, C.ad falſariorum. Idem, quando pœnæ eſſent imponendæ per diuerſos iudices diuerſi fori, vna per iudicem eccleſiaſticum, altera per iudicem ſęcularẽ, puta in ſacrilegio, aut alio delicto mixto: quia condemnatus in una, poteſt accuſari pro alia in alio foro, cap.2. de maled. c.fęlicis, §.per hoc quoque, de pęnis, in 6. per quem tex. dicit Io. And.& Dom. ꝙ punitus criminaliter p iudicẽ eccleſiaſti cũ, pōt puniri, & criminaliter per iudicẽ ciuilẽ, ex quo crimen eſt mixti fori, uide Henr. & alios in cap.de his de accuſat.

Nona. Clericus ſuſpenſus à perceptio-15 ne † fructuum ſuorum beneficiorum propter crimen concubinatus, poteſt eligere, & eligi, ac acquirere beneficium. not.Guliel. & Imo. in Clem. 2. de ætate & qualit. Henr.& Doct. in c.dilectus, de conſuet. quia hęc non eſt vera ſuſpenſio, ſed quædam bonorum ſubtractio in pœnam, de temp.ordin.cap.ex tenore. Pariter ſuſpenſus à poteſtate vocis dandæ ſeu à poteſtate eligendi, ſi eligatur ibidem, uel alibi, valet electio, Imola in d.Clemen.2. Sed ſuſpenſus à beneficio tãtum, non poſſet durante ſuſpenſione acquirere beneficium, d.c.cum dilectus, vbi Doct. cap. per inquiſitionem, cum ibi nor. de elect. niſi ſuſpenſio reduceretur ad certam eccleſiam: quia tunc poſſet acquirere beneficiũ in alia eccleſia, niſi aliud impediret, arg.tex.in cap.ſi compromiſſarius, §. reſtringitur, de elect. in 6. poſſet tamen ſuſpenſus à beneficio eligere, per cap. cum Vintonienſis, iuncto capitulo, cum in cũctis, de elect. vbi canonicus eligens ſcienter indignum, eſt ſuſpẽſus triennio à ſuis beneficiis, & tamẽ interim poteſt eligere.

16 Decima. Fructus eccleſiæ percepti medio tempore, quo Rector eius ob ſupradictum crimen fuit ſuſpẽſus, vel excommunicatus, non debẽt ei reſtitui poſt abſolutionem, ſed applicantur Eccleſiæ. no. Innoc. in cap. ex inſinuatione, de appel. Bar. in l.cum allegatur, C.de re milit. lib. 12. Idem ſi Rector eſt abſens ab Eccleſia ſine licentia Prælati, nam in abſentia nõ percipit fructus de iure, niſi ſit à iure priuilegiatus, cap. ad audientiam, cap. cum dilectus, de cleric.non reſid. Bal. in l.1.C. de his qui vt indign. vel à Papa vt ſtudentes Romæ. Oldr.conſ.117.

Vndecima. Concubina clerici ſequi-17 tur forum † eius, Doct. in l. cum quædam, ff.de iuriſd.omni.iud. ſecus in concubina laici, l.de iure, in fi.ff. ad munic. quod verum, quantum ad hoc, quòd concubina clerici, vel alia mulier cum eo delinquens, poteſt per iudicem eccleſiaſticũ puniri, c.ſi quiſquam, de cohab. cler. & mul. cap. ſi concubinę, de ſent. excom. præſertim ſi delinquat cum in ſacris conſtituto, & ratio eſt: quia ratione familię eſt de foro eccleſiæ: omnes enim de familia clericorum, & eorum ruſtici uidẽtur eſſe de foro eccleſiæ, arg. 89.diſt.cap. iudicatum, & 12.q.2. c.eccleſiarum ſeruos. Tum quia ratione delicti talis perſona efficitur de foro eccleſiæ: Sæpe enim ratione delicti efficitur quis de iuriſdictione alicuius, cui primo non erat ſubiectus,

ctus;6.q.3. c. placuit. Et ita ratione deli-
cti eccleſia iudicat de talibus. Cum enim
in ſacris conſtitutus Deo uouerit caſti-
tatem, conſtat, quòd illa fornicaria, tunc
commiſit adulterium, & ſacrilegium, 27.
q.1.cap. quæ Chriſto, & cap. virginibus.
Henr. & Panorm. in d.cap. ſi quiſquam.
Panorm. in c. vt clericorũ, de uita, & ho
18 neſt.cler. ubi ait, quòd presbyter † cogno
ſcens mulierem ſolutam, non committit
ſimplicem fornicationem: nam quaſi cõ-
trahit matrimonium ſpirituale cum ec-
cleſia per ſuſceptionem ſacri ordinis: vn-
de dicitur committere adulterium ſpiri-
tuale, ſentit Paul. in Clem. 1. de offic. ord.
Ideo dicit glo. nor. in c. per venerabilem,
qui fil. ſint legi. quòd filii presbyterorũ
dicuntur adulteri; quia cum presbyteri
fornicantur, adulterantur, quaſi mariti ec-
cleſiarum, 16.diſt. c. Cõnianenſem. Imo
glo. in l.2. C. de Epiſc. & cler. dicit, quòd
committit inceſtum. Hinc Panor. in cap.
quia circa, de bigam. dicit, quòd conſti-
tutus in ſacris plus peccat fornicando,
quàm maritus adulterando: & presby-
ter ex maioritate gradus magis peccat,
quàm Diaconus, & Diaconus, plus quã
Subdiaconus, arg. 40.diſt. c. homo. & ex
maioritate pœnę quæ iniungitur, cap.
presbyter, 82.diſt.

19 Duodecima. Clericus † notorie con-
cubinarius viuens, & ſic perſeuerans uſ-
que ad mortem ſine pœnitentia, non eſt
cum aliis fidelibus ſepeliendus, ita colli-
gitur in cap pro obeuntibus, cap. non exi
ſtimemus, cap. quæſitum, 13.q.2. & 23.
q.5. cap. placuit, & q.7. c. quicunque. In
quibus omnis notorius in peccato mor-
tali decedens prohibetur in cœmiterio ſe-
peliri. Probatur etiam in cap. omnis, ex-
tra, de pœn. & remiſ. nam talis notorie in
concubinatu perſeuerans uſque ad mor-
tem, non uidetur adimpleuiſſe pręceptũ
illud de ſolum ſaltem in anno feciſſe con
feſſionem, & recepiſſe ſacramentum cõ-
munionis, prout debebat.

SVMMARIVM.

1 *Electus, qui canonicè non fuit, an cedere te-
neatur ſub pœna peccati, nu.3.*
2 *Electio canonica dicitur large, ſtricte, &
ſtrictius.*
4 *Conſenſus ſequens an purget vitium electio-
nis non canonica.*
5 *Aſſumptus ad beneficiũ non canonicè pro-
pter ſolẽnitates omiſſas, an cedere debeat.*
6 *Electus tempore ſuſpenſionis, vel excom-
municationis an renunciare teneatur.*
7 *Electio Põtificis, aut Abbatis vt recte fiat,
omnes debent conuenire collegialiter.*
8 *Electio libera eſſe debet.*
9 *Conſuetudo non in totum auferens liberta-
tem conſenſus, valet.*
10 *Electio ante confirmationem non dat ius
prælaturæ.*
11 *Electus non nominatur prælatus.*
12 *Electus ante confirmationem miniſtrans,
punitur.*
13 *Eligendi poteſtatem qui habet, non poteſt
ſe eligere.*
14 *Voluntas ſemel emiſſa in quibus cauſis mu-
tari non poteſt.*
15 *Eligendi poteſtas quando deuoluitur per
negligentiam ad ſuperiorem, poteſt elige-
re iure deuoluto.*

De electione. Cap. XI.

QVia abſtinere debent Pręlati vt
non Canonice faciant electio
1 nem: Nam electus qui fuit † nõ
canonice, cedere tenetur, &
niſi cedat, peccat. 62.diſt. c. ult. vbi dicitur
quòd nullus non canonicè electus ordi-
netur, & ſi contra pręſumptum fuerit, de-
ponatur ordinans, & ordinatus, ideo vi-
dendum eſt de electione. vbi ſciendum
eſt ſecundum Bernard. in cap. quod ſi-
cut, num. 17. de elect. quòd canonica ele-
2 ctio † dicitur large, ſtricte, & ſtrictius. lar
ge, ubi omnia interueniunt, & quæ ſunt
de ſolennnitatibus, quæ à iure præcipiũ-
tur, & ſic loquitur 63.diſt. c.1. ſtricte ve-
ro, vbi ea, quæ ſunt de ſolennitatibus o-
mittuntur, vt quia facta eſt aliquo contẽ-
pto, ſed alia omnia, quæ ſunt de ſubſtan-
tia interueniunt: puta ſine quibus nulla
eſt electio, & etiam ea, quæ ſunt de for-
ma,

ma, cap. quia propter eod. tit. ſtrictius autem dicitur canonica, quæ ſcilicet eſt ſecundum ius naturale, quia nulla forma ſeruata eſt, ſed tantum conſenſus electi, & eligentium interueniunt. Quando er-
3 go electio non fuit† canonica ſecundum hanc vltimam acceptionem, vt quia non eſt ſecundum ius naturale facta, tunc prælatus ſic aſſumptus renunciare tenetur: quia maritus non eſt, ex quo communis conſenſus eligentium, & electi non interuenit, cap. cum locum, de ſponſ. per hunc enim mutuum conſenſum ſpirituale matrimonium, quod eſt inter eccleſiam, & prælatum initiatur, extr. de tranſlat. cap. quanto. Vnde ſi deeſt initium, deeſt initiatum ſcilicet matrimonium ſpirituale, arg. 1. q. 1. cap. principatus, ſed modo ad Deciſiones deueniamus. Quarum Prima.

4 Quando conſenſus eligentium † non interuenit à principio, tunc ſequens conſenſus non purgat vitium electionis nō canonicę, vnde ſic aſſumptus, cedere tenetur, dummodo dolus electi interuenerit, puta, quia fuit intruſus: talis enim executionem non habet, 16. q. 8. c. ſi quis, & c. ſeq. & ideo cedere tenetur, c. niſi cū pridem, §. 1. de renunc. & quia deeſt ſolennitas in ingreſſu, quæ in beneficiis deſideratur, 1. q. 1. c. ſi quis nequam, not. c. ſuper literis, de reſcri. cap. literas, de reſtit. ſpol.

5 Secunda. Per electionē, quæ non† fuit canonica, propter formam, vel ſolemnitates omiſſas quas ius poſitiuum pręcipit in electionibus ſeruari, tūc taliter aſſumptus ad beneficium, non tenetur illud dimittere ſic acquiſitum, ſicut iniuſte condemnatus ad reſtitutionem rei ſuæ quāuis de iure ciuili teneatur ad reſtitutionē tamen remanet dominus naturalis, vnde non peccat retinendo eandem rem, ſiue auferatur ſibi de facto per Iudicem, uel dari pręcipiatur, arg. ff. de condict. indeb. l. Iulianus.

6 Tertia. Prælaturam renunciare† non tenetur ille, qui cum eligeretur erat ſuſpenſus, vel excommunicatus, licèt eius electio erat nulla, c. cum dilectus, de conſuet. vel aliàs tali peccato eſſet obnoxius, propter quod eius electio eſſet caſſanda, 67. diſt. c. quęſitum, de temp. ord. niſi tempore electionis, uel ordinationis irregularitatem tacuiſſet, ut not. in cap. ult. de corp. vit. uel niſi eſſet tale peccatū, quod poſt peractam pœnitentiam executionē officii impediret: quia tunc ceſſionem, ſeu renunciationem debet offerre, de renunc. c. niſi cum pridem, §. perſonæ. Et hęc, quæ diximus, ſcilicet, quòd prælaturę renunciare nō tenetur qui cum eligeretur, erat ſuſpenſus, aut excommunicatus, intellige quando eſt addita confirmatio, & cōſecratio ſecuta, arg. in auth. de nupt. §. quando, in ſi C. ſi ma. fac. rat. hab. l. pen. niſi electio eſſet nulla ex defectu conſenſuum, ſeu poteſtatis eligentium. Et ita intelligendus eſt Innoc. in c. dilectus, de elect. Hæc Bern. in c. quod ſicut, nu. 18. & 19. de elect.

7 Quarta. Vt electio Pontificis aut† Abbatis, ad quos ſpectat, ritè fiat, omnes debent conuenire in unum collegialiter: nam de ſubſtantialibus eſt, vt electio fiat per congregatos in vnum, not. Innoc. & alii, in cap. quia propter, eod. tit. Nec ſufficeret conſenſus eligentium ſingulariter præſtiti, puta ſi quilibet conſentiret in ſuo cubiculo, ſed oportet, ꝙ collegialiter conſentiant, ad hoc c. in Geneſi, eod. tit. not. in cap. dudum, de rebus eccleſ. non alien. in 6. Quod eſt generale in omnib. explicandis per uniuerſitatem, glo. in l. ſicut, ff. quod cui. uniuerſ. glo. in c. cum omnes, de conſtit. vbi Panor. Bar. in l. omnes populi, ff. de iuſt. & iu. vbi ponit duas regulas. Prima, quòd in factis collegii cōſenſus debet præſtari in communi, per iura allegata. Secunda, quod eſt in ſpectantibus ad ſingulares perſonas, conſenſus debet præſtari in communi, quando maior pars pręualet minori parti, ut eſt caſus in l. & ſuum hęredem, ff. de pact. quia ex quo ex iuris diſpoſitione valent geſta per maiorem partem, debet minor pars vocari: poſſet enim minor pars ad ſuam ſententiam maiorem partem ducere, ut dicitur

cirut in ſimili in l.ſi vnus,ff.de arbitr.no. in cap.2.eod.tit.in 6.

8 Quinta. Electio debet † eſſe libera. 8. q.2. c. dilectiſſimi: Debet enim animus eſſe liber in conſulendo,& ratio eſt:quia ſicut in matrimonio carnali conſenſus debet eſſe liber, aliàs matrimonium eſt nullum,c.cũ locũ,de ſponſ.ſic in ſpũalib. gl.in c.bonæ,1.circa princ.in c.quiſquis, de elect. Ad hoc cap.vbi periculum, §.cæterum, eo.tit.in 6.vbi dicitur, ꝙ ceſſat electio,vbi adimitur libertas eligendi: quia vbi requiritur conſenſus cũ qualitate libertatis, non ſufficit conſenſus, niſi aſſit illa qualitas libertatis,c. Piſanis,de reſtit. ſpol.glo.not.33.q.5. c.notificaſti. Panor. in cap.cum Abbas,quod met.cau.Quod tamen limita, vt procedat quando compellerentur eligere certam perſonam, ſecùs ſi compellerẽtur eligere aliquem de certo genere perſonarum: nam tunc nõ eſſet libertas omninò adempta, not. Panor.in c.licet, in c. cum terra, eod.tit. & in d.c.Abbas, in cap.olim,el 3.de reſtitu. ſpol. vide Præpoſ. in d. cap. cum locum. dicit, ꝙ ſi aliquis compellitur cõtrahere matrimoniũ cum certo genere perſonarũ, puta cũ una ex mulieribus talis uillæ, talis ciuitatis, talis parentelæ,valet matrimonium arguendo de matrimonio carnali ad ſpirituale, quod argumentum valet, c. 2.de translat.prę̨l.not. Doct.in cap. tuæ, de ſponſ. Hinc infertur, quòd valet

9 conſuetudo, † quæ non in totum tollit libertatem conſenſus, ſed in aliquo minuit, uel reſtringit ad certum genus perſonarum, cap.cum dilectus, de conſuet. c. Abbates,de verb.ſig. Vbi valet conſuetudo, quòd Capitulum teneatur eligere prælatum de gremio alicuius eccleſiæ:ſecus ſi conſuetudo compelleret vnum pręciſe eligere, d. c. cum terra, vbi Io. Andr. Ex quo patet,quòd non omnimoda libertas conſenſus eſt de ſubſtantia electionis vel matrimonii: quia ſi eſſet de ſubſtantia, non valeret dicta conſuetudo contra ſubſtantiam actus, ut not. in capit. non putamus de conſuetud. in ſexto. Vnde quod dicitur, quòd debet interuenire libertas omnimoda in matrimonio ſpirituali, vel carnali, debet intelligi, ut non compellatur cum aliqua certa perſona contrahere, vel eligere certam perſonam: ſecùs ſi compelleretur eligere de certo genere perſonarum, & ita poteſt intelligi dictum Innocent. in cap. quod ſicut, eodem tit. Vbi dicit, quòd ſi metus interceſſit, tenet electio, licèt veniat irritanda, & electus renunciare tenetur, dicto capit. Abbas, tamen antequàm irritetur, tenent geſta per eum.

10 Sexta. Per electionem ante confirmationem non acquiritur ius prælaturæ, nec poteſtas adminiſtrandi ipſi electo, ita not. Doctor. & præcipue Turrecrem.in cap.quanto,diſtinct.63. Vnde electores dicuntur nunquam transferre dominium prælaturæ. Vnde electi ab electoribus non petunt prælaturam: quia eam non habent: ſed ipſam recipiunt à confirmatore, qui eis confert plenitudinem ſui officii, extrà, de elect. cap. poſtquàm. cap.cum in cunctis,cap.tranſmiſſam. Licet ius petendi ortum habeat ex electione, ſecundum Innoc. & Hoſtien. qui ita not. in capit. ex parte, de arbitr. Hinc ſequitur, quòd ſi per electionem eſſet acquiſitum ius prælaturæ electo,

11 poſſet electus † nominari prælatus, Epiſcopus, vel Abbas: ſed non nominatur Prælatus, nec Epiſcopus, nec Abbas, ſed tantum electus, ergo per electionem ius prælaturæ ſolum non eſt acquiſitum ele-

12 cto. Item infertur quòd electus † ante confirmationem adminiſtrans, punitur, c.qualiter.c.bonæ,eo.tit.de præb.c.cum iam dudum: quia eius electio irritatur, ergo ſequitur quòd per electionem ius adminiſtrandi non acquirit. Rurſum ex ſola electione acquiritur ius adminiſtrãdi ſoli Papæ, ergo non aliis prælatis. ita tex. & glo. in capit.in nomine Domini, 23.diſtin.

13 Septima. Eligendi poteſtatem qui habet, non poteſt ſe eligere: quia præſumitur proſpicere proprium lucrum, & appetere proprium commodum, quorum vtrũque prohibetur, c.dilectiſſimi, 8.q. 2.c.

2.c.in ſcripturis, 8.q.1. & c. qui epiſcopatum. Sed debet eligere eum qui dignus ſit tanto honore, adhibendo maximam diligentiam: quia electio facta ab eligente amplius retractari non poteſt: Elector enim contra electum obiicere aliquod crimen non poteſt, d c.dilectiſſimi. Ad idem quod legitur, & not. in c.cum ſuper quæſtione, de conceſſ.præb.

14 Et ita nota caſum, in quo † ſufficit ſemel voluiſſe, ſcilicet in prælati nominatione, d.c.dilectiſſimi. Item in facienda cõſtitutione, diſt.4.c.in iſtis. Item in uoti emiſſione, 27.q.1. cap. uiduas, cap. ſicut, de uoto, c.magnæ.eo.tit. Item in remiſſione, 23.q.4. c.ſi illic. Item in facta uenditione, l. non idcirco, C. de contrah. emptio. Item in quocunque contractu ineundo. l. ſicut, C. de actio. & obligat.

Octaua. Eligendi poteſtas, quando
15 per negligentiam deuoluitur † ad ſuperiorem, uel aliàs, poterit ſuperior eligere iure deuoluto, & poſtea confirmare iure proprio, vel poterit prouidere vnico actu per uiam ſcilicet prouiſionis, uel collationis, quia vbi duæ poteſtates concurrunt in eadem perſona diuerſo iure, quaslibet exercere propria authoritate eſt in optione ſua an uelit prouidere vnico actu, an diuerſis, per l.ſi conſul, ff. de adopt. l.præſes, ff.de offi.præſi.c.cum inter canonicos, cap.cum inter uniuerſas, eod.ti.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus debet eſſe vigil ad reformationẽ morum.*
2 *Viſitatoris generalis officiũ an duret poſt mortem mittentis.*
3 *Prælatus debet eſſe ſpeculum ſanctitatis, & maxime Papa.*
4 *A Prælatis quod agitur facile à ſubditis trahitur ad exemplum.*
5 *Prælatus vigilare debet circa ea, quæ ſuo incumbunt officio.*
6 *Romanus Pontifex circa quæ præcipue vacare debeat.*
7 *Prælati vigilantia in eo conſiſtit, vt oues precellat in tribus.*
8 *Prælatus vigilare debet ſuper defectus ſuorum ſubditorum.*
9 *Prælatus vigil ſit ne depereant bona Eccleſiæ, & pœna.*
10 *Pœna prælati negligentis recuperare bona Eccleſiæ.*

De vigilantia Paſtoris. Cap. XII.

Excedere etiam ſolent prælati committendo negligẽtiam in ſuos ſubditos, cum debeant eſſe vigiles. Ideo ſubſequenter ponitur de vigilantia per multas deciſiones, quarum prima. Prælatus de-
1 bet eſſe vigil ad reformationem morũ. ita habetur in Proœ.Clem. §.ſanè. c.magnæ, 22. quæſtio.4. in extr.Ioan.xxii. ſuſcepti, in prin. l.nonnunquam, ff.de collat.bon. Et eſt reformatio, rei ueteri facta additio, aut eiuſdem renouatio: Hęc enim Syllaba, re, appoſita dictioni ſignificatiuæ ſignificat repetitionem facti anti qui, vt uerbum reficere eſt quod eſt corruptum in ſtatum priſtinum reducere, nec dicitur reformatum, vel refectum, quod de nouo conſtruitur, vt ff.de itin. actu.priu.l.3.§.pen. cum ſimil. Et de ſignificato huius verbi. Reformatio, not. Bal. in l. ius ciuile, ff.de iu.& iu. l.2.C.
2 de decur.lib.10. Sed an officium † reformatoris generalis miſſi ad aliquam prouinciam reformandam duret poſt mortem mittentis, Dic quòd ſic. Ita Io. Faber inſtit.manda. §.Item ſi adhuc. Cum dicatur ordinarius inſtar proconſulum, aut legatorum, cap.2. de offic.leg. lib.6. Secunda. Vt oues ſequantur veſtigia paſtoris, neceſſe eſt vt incipiat prius paſtor facere, quàm docere. iux. illud. Cœpit Ieſus, &c. & alibi, longum iter per præcepta, ſed breue per exempla. & ideo
3 prælatus debet † eſſe Speculum, & norma ſanctitatis, & munditiæ, & præcipue Papa, 2.quæſt.7. cap. cum Paſtoris. Ideo

Ideo eius peccatum ob altitudinem dignitatis aggrauatur, c. homo, diſt. in. 40. c. aliorum, 9 quæſt. 3. & ſuo malo exẽplo multos caternatim ſecum trahit ad inferos, cap. ſi Papa, 40. diſt. Quare dicebat Leo Papa. Si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, peiora committimus, certe non ueritatis diſcipuli, ſed (quod dolentes dicimus) erimus præ cęteris erroris magiſtri, 2. q. 7. cap. nos ſi incompe
4 tenter: nã quod agitur † à pręlatis, facile trahitur ab aliis ſubditis in exẽplum, c. cum quidam, de iureiur. c. magnæ, de uoto, c. qualiter 2. de accuſ. c. nemo, diſt. 83. Et timendum eſt, ſi languor non fuerit in capite curatus, totum (quod abſit) corpus morbus inuadit, 6. q. 1. c. ſunt plurimi. §. uerum. quia paſtore languente grex inſidiatoris dentibus laniandus exponitur, 7. q. 1. c. quamuis. Ideo luceant bonis operibus prælati. Matth. 5. quia ſi tribuunt ſubditis prauum exemplum, grauiter peccant, c. conſideret. §. animaduertere, de pœnit. diſt. 5. & grauius ſunt puniendi. 11. q. 3. c. pręcipue: potentes enim potenter tormenta patientur, 8. q. 1. c. illud.

Tertia, pręlatus, qui non inuigilat cir
5 ca ea, quę ſuo incumbunt officio, c. 1. de offi. leg. in 6. Clem. paſtoralis, de re iudic. Clem. dudum, in prin. de ſepult. Hoſt. in ſum. de pœn. & remiſ. §. quis ſit effectus, peccat mortaliter. Vnde dicit Rom. Pontifex. Amplectimur uoluntarios pro ſubditorum quiete labores, & noctes quandoque tranſmittimus inſomnes, vt ſcandala remoueamus: & pręcipuè Roma-
6 nus † Pontifex debet uacare circa illa, quę tendunt ad gloriam, & exaltationẽ fidei, & profectum animarum fideliũ, & quietem ſubditorum, maxime pręlatorum, & religioſorum, & omnium, qui ſunt in ordine clericali, & ad tollendum diſſenſiones, & ſcandala inter pręłdictos, ita no. glo. in d. Clem. dudum. & ſemper manus apponere in eo, quod eſt grauius, & ponderoſius, ut in glo. inſtanti, ead. clem. Quinimo, Papa cogitur uigilare pro commodis ſubditorum, facit, c. 1. de offic. deleg. & quod ibi no. in 6. Imo peccat mortaliter, ſi iuſtitiam denegat, vel ad conſultationem non reſpondeat, de offic. deleg. c. quamuis in parte. Imo. in Clem. paſtoralis, de ſenten. & re iudic.

7 Quarta. Prælatus uigilare debet † vt oues præcellat ingenio, moribus, & doctrina, ita quòd eius reſpectu grex ducatur, 25. diſt. §. nomine. Prælati enim tanquam arietes ducatum gregi præbere debent, 7. quæſt. 1. ca. ſciſcitaris, & debent eſſe ſignũ ad ſagittam quo ad populum, c. qualiter 2. de accuſar. Et ſicut grex ex vna oue morbida polluitur, ſic prælato immundo plures inficiuntur, 45. diſtin. §. illius, in fi. Et ſicut cæteros dignitate præcellit, ſic religione debet aliis pręeminere, ca. ex multa, extra de uoto. Aliàs ſi uitæ merito non præemineret, ſed forte vitiis, grauiter ob eius dignitatem eſſet puniendus, c. homo 40. diſt. argu. tex. in c. præcipue, 11. q. 3.

Quinta. Prælatus curam habens ani-
8 marum vigilare debet † ſuper ſuum gregem, Cle. paſtoralis, de re iud. quęrendo defectus ſubditorum ſuorum, ut corrigantur, quando fama, vel merito quid aliud eos mouere debet. Item debet inuigilare ne Lupus rapax eos inuadat, 2. q. 7. c. cum paſtoris. Item debet paſcere oues ſuas, c. ſolitę, de maior. & obed. l. inter claras. C. de ſumma Trinit. ſpiritualiter verbo doctrinæ, & vitæ exemplo, c. inter cætera, de offic. ord. 43. diſt. c. Epheſiis. 8. q. 1. c. audacter, & temporali ſubſidio, ſi indigeant, 82. diſt. c. Epiſcopus, 86. diſt. c. paſce: Nam niſi diligenter paſcat oues, Chriſtum paſtorem eorum non videntur amare, 8. q. 1. cap. in ſcripturis. Sed mali prælati dicuntur paſtores à paſcor, paſceris paſſiue, quærentes quæ ſua ſunt, & tales lupi ſunt, quia more lupino ſuos ſubditos laniãt, Arch. in c. ut officium, de hæret. lib. 6. 23. q. 4. c. tres perſonas. Et ſicut lupus fruſtatim comedit agnum, ſic mali paſtores ſucceſſiue conſumunt bona Eccleſiæ. 13. quæſtio. 1. capitu. 1. circa medium.

Hio-

Hiere. cap. 23. Ve paſtoribus, qui diſpergunt, & dilacerant gregem. & c. Item quot modis mali paſtores deſtruant populum, vide quæ diximus in Ser. 2. in Domin. 2. poſt Paſcha. Vbi diximus, ꝙ quinque modis. Primo per operis peruerſitatem. Secundo per doctrinæ falſitatem. Tertio non corrigendo. Quarto per dominii auſteritatem. Quinto per timiditatem.

Sexta. Vigil eſſe debet prælatus ad re-
9 cuperanda bona † Eccleſiæ. Nam ſi ob negligentiam intra Eccleſiæ depereant, tenetur de proprio patrimonio ſatisfacere Eccleſiæ. 12. quæſt. 2. c. monemus. Et ipſo mortuo tenetur eius hęres ad dictā ſatisfactionē, ad hoc, in c. ex præſentiū, cum ibi no. de pignor. Idem ubi prælatus potuit aliquid Eccleſiæ acquirere, & neglexit, bonus text. cum gloſ. 12. q. 2. c. 1. l. ſi ambo ſocii, de compenſ. inſtar tutoris, qui ad hoc tenetur, l. quicquid. C. arbitr. tut. not. Panorm. in d. cap. ex præſentium, cum ibi no. de pignor. Nam bona prælati ſunt tacitè obligata pro mala adminiſtratione eorum. Et poteſt Eccleſia agere contra tertium poſſeſſorem, ſicut agit mulier pro dote, no. in c. ex literis, de pignor. Paritate rationis: quia Eccleſia æquiparatur uxori, & beneficiatus marito. Viri autem bona ſunt tacitè obligata uxori pro dote, l. 1. ī prin. C. de rei vxor. act. l. fi. C. qui pot. in pign. hab. Item Eccleſia æquiparatur minori, ca. 1. de in integr. reſtit. ergo ſicut bona tutoris ſunt tacitè obligata pupillo, l. pro officio, C. de admin. tut. ita & bona ec-
10 cleſiæ. Rurſum prælati negligentes † recuperare bona Eccleſiæ, peccant, & negligentes acquirere cum poſſunt, tenentur, 12. q. 4. ca. quicunque, C. arbitr. tut. l. quicquid. Hinc etiam eſt quòd puniūtur qui tempore uacationis non opponunt ſe laicis de nouo occupantibus bona Eccleſiarum, de elect. c. generali in 6. Si autem ſe opponant, & opponendo occidant aliquem, vel mutilent, non erunt irregulares, no. Arch. in d. c. generali. allegat. c. olim, de reſt. ſpol.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopi quæ ſunt ordinis Epiſcopalis committere nō poſſunt, fallit in multis caſib.*
2 *Ordines ſacros Epiſcopus ſolus confert. Sed licentia illos conferendi ad multos ſpectat.*
3 *Ordinari quis non poteſt niſi à proprio Epiſcopo.*
4 *Clericus poteſt ordines recipere à triplici ſuperiore.*
5 *Ordo non confertur baptiſmo non ſuſcepto.*
6 *Characterem non recipit. Sacris initiatus per vim præciſam.*
7 *Ordines maiores quibus in temporibus conferantur. & quid de minoribus, nu. 12.*
8 *Pœna conferentium ordines extra tempora ſtatuta, & nu. 9.*
10 *Ordines ſacri debent conferri in Eccleſia epiſcopali.*
11 *Ordinem diaconatus conferens extra tempora, an poſſit conferre ordinem ſubdiaconatus.*
13 *Ordo qualitercunque conferatur ſiue gradatim, ſiue per ſaltum, character imprimitur.*
14 *Ordinem per ſaltum, ignoranter accipienti pœnitentia iniungitur ſibi, cautè ſupplendo quod omiſſum eſt.*
15 *Ordo presbyteratus poteſt conferri non habenti ordines minores.*
16 *Miniſtrans in ordine, quem non habet, quàm pœnam patietur.*
17 *Ordines furtiuè quadrupliciter recipi poſſunt.*
18 *Diſpenſatio à quo fieri poteſt, quando quis furtiue recipit ordines.*
19 *Sacramentum ordinis, quod probabiliter dubitatur, an quis receperit, quid faciet.*
20 *Illiterati an promoueri debeant.*

De Clericis circa ordines. Cap. XIII.

DEinde conſideranda ſunt aliqua circa collationem ordinum, vbi nonnunquam ſolent prælati delinquere, per multas Deciſiones, quarum

Prima.

Prima. Licèt quę ſint ordinis epiſco
1 palis. † Epiſcopus alteri committere non poſſit, c quamuis, diſt. 68. Abb. in c. aquã, num. 2. de conſecrat. eccl. uel alt Concil. Trident. Can. 7. & 11. & cap. 4 ſeſſ 23. Tamen fallit primo, ſi Vicarius eſſet Epiſcopus: quia tunc ſi habet ſpeciale mandatum exercendi pontificalia, cum clauſula. Et ad omnia, quę facere poſſet conſtituens, etiam ſi mandatum exigant ſpeciale, tunc poſſet exercere. ita Francus, in cap. fin. col. 2. verſ. ſed quęritur primo. Secundo fallit in Vicario Epiſcopi, qui licèt non poſſit ordines conferre, Abb. in c. tranſmiſſa, num. 3. de elec. tamen poteſt Vicarius generalis Epiſcopo agente in remotis, dare licentiam ordinandi: quia licentia ordinandi eſt dignitatis, & collatio eſt ordinis epiſcopalis: Hinc fit quòd talis licentia, ſiue literæ dimiſſorię poſſint concedi à Vicario generali Epiſcopi, quę ſi ſunt ſpeciales, v. g. vt poſſit à tali Epiſcopo ordinari, & tunc ab alio ordinatus non iuuabitur ordinibus ſibi collatis: quia non habet ad hoc conceſſionem; quia poſtquam eſt cõceſſum de vno, de alio eſt prohibitum, l. cum pręter, ff. de iudic. c. nonne, de præſumpt. At ſi ſunt generales, vt poſſit ordinari à quocũque, & tũc collatio ordinum valida erit. ita Rebuff. tit. de litteris dimiſſ. nu. 2. verum cum valeat argumentum à poteſtate Archidiaconi ad vicarium Epiſcopi, ſecundum Inno. & Ioan. And. in c. ad hęc, in verb. arduo, de offi. Arch. & Archidiaconus, qui abſente Epiſcopo eſt ipſo iure vicarius, gloſ. & Butr. in d. cap. ad hæc, cum non poſſit abſente Epiſcopo hanc licentiam concedere, ſecundum glo. in cap. ſignificaſti, in verb. literas, in fi. de offic. Archid. fit, vt neque Vicarius ipſius Epiſcopi, & ideo tutius eſſet in literis vicariatus exprimere ſpecialem licentiam concedendi litteras dimiſſorias, ad hoc Rebuff. in pract. benef. tit. forma vicar. archid. nu. 48. Tertio fallit in vicario Papæ in vrbe, & in vicariis Epiſcoporum per Papam deputatis propter eorundem Epiſcoporum inhabilitatem, ita Mandoſ. in regul. cancell. 24. capit. 3. de male prom. q. 6. nu. 13. Quarto fallit in vicario habente mandatum ſpeciale ab Epiſcopo vt commendatitias literas concedere poſſit, cap. cum nullus, §. inferiores, de temp. ordin. in 6. Mandoſ. d. q. 6. Quinto, quando vicarius non habens ſpecialem facultatem concedendi licentiam ordinãdi, ſucceſſiſſet aliquibus prioribus vicariis eam habentibus, quia tunc illas concedere poſſet iuſta credulitate ductus, vt late comprobat Mandoſ. d. q. 6. nu. 15.

2 Secunda. Licèt Epiſcopi munus † ſit proprium tantum, conferre ordines ſacros, vt habetur in d. cap. cum nullus, & per Conc. Trid. in cap. Epiſcopus, ſeſſ. 23. tamen ipſo in remotis agente, vicarius ipſius generalis in ſpiritualibus, vel ſede uacante Capitulum, ſeu Viſitator, ad quem tũc temporis adminiſtratio noſcitur pertinere, poteſt dare licentiam ordinandi, ita habetur in d. c. cum nullus, vbi etiam addit alium caſum, quando Epiſcopus fuerit ęgritudine impeditus, nam in his caſibus litteræ commendatitiæ poſſunt fieri, vel per vicarium Epiſcopo in remotis agẽte, vel per Capitulum, vel per Viſitatorem, vel per proprium Epiſcopum alteri Epiſcopo, ſi fuerit ægritudine impeditus, & ita collatio ordinum aliter fieri non poteſt per alium Epiſcopum in clericos ſibi non ſubiectos, quàm eorum impedito ſuperiore ex ægritudine, & illis in examine approbatis. Qui autem ſint ordines ſacri? Dic, quòd ſecundum ſe quilibet ordo dicitur ſacer, cum ſit ſacramentum quoddam. Sed ratione materiæ ordo ſacer dicitur, circa quam aliquem actum habet, & ſic ordo ſacer dicitur, qui habet aliquem actum circa rem aliquam conſecratam, & ſic ſunt tantum tres ordines ſacri, ſ. Sacerdotiũ, Diaconatus, qui habẽt actum circa corpus Chriſti, vel ſanguinem conſecratũ, & ſubdiaconatus, qui habet actũ circa vaſa conſecrata, ideo, & in eis cõtinentia indicitur, ut ſancti, & mundi ſint, qui ſancta tractant, cap. ſeruanda, 32. diſtin. num. 2. 28. diſt. cap. nullum, & cap. decernimus.

Tertia.

Tertia. Clericus ad ſacros ordines pro
3 mouendus † non poteſt ab alio promoueri, quam à proprio Epiſcopo, niſi de licentia proprii Epiſcopi, ita habetur in c. cum nullus, de temp. ord. in 6. per Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. Epiſcopus. Proprius vero Epiſcopus quoad facultatem dandi licentiam recipiendi ordines ab alieno Epiſcopo, & quo ad facultatem conferédi ordi-
4 nes, dicitur tripliciter, & ita clericus † quo ad ordines, dicitur habere tres ſuperiores, ſcilicet Epiſcopum originis, & Domicilii, & Epiſcopum beneficii. At Epiſcopus originis debet eſſe ipſius ordinandi, ita glo in d. c. cum nullus, verbo oriundus. Vnde non ſufficeret origo paterna, quod eſt contra tex. in l. aſſumptio, §. 1. ff. ad munic. Hinc non eſſet excuſatus ordinatus, ſi reciperet ordines ab Epiſcopo originis paternæ, ita Ioan. Andr. & Franc. in d. c. cum nullus. Sed Epiſcopus domicilii dicitur Epiſcopus illius loci, vbi quis maiorem partem habet ſuorum bonorum, vt ff. ad munic. l. eius, §. vlti. vel poſſeſſio etiam domus in alia ciuitate cō ſtituit domicilium, ſi hoc facit animo acquirendi ibi domicilium, hoc exprimendo, ut in l. ciues, C. de incol. lib. 10. uel ſi habitauerit ibi per decennium, ut in l. 1. C. de incol. de qua materia uide per Io. And. in cap. ſignificauit, de paroch. per Bar. in d. l. aſſumptio. Epiſcopus etiam loci ubi quis retinet beneficium, dicitur proprius Epiſcopus quo ad collationem ordinum. Verum oportet ut beneficium habeat clericus in titulum, ſiue perpetuo, ſiue ad tempus, ut in Prioribus clauſtralibus, & aliis regularibus, qui dicuntur ſubeſſe Diœceſano, ubi moram trahunt, etiam ſi inde non ſint oriundi quo ad poteſtatem recipiendi ordines etiam ſacros. Hinc infertur, quòd non ſufficit habere titulum in commendam: quia eſt neceſſe, quòd habeat in titulum. Et commenda non eſt propriè titulus. Secundum not. in c. nemo, de elec. li. 6. An uero Abbatibus ſit conceſſum ut minores ordines conferant. Dic, quòd aliquando ſic, ſed his, qui alicuius Epiſcopi iuriſdictioni nō ſubſunt, ut habetur per Conc. Trid. ſeſſ. 23. de reform. c. 10.

5 Quarta. Nullus poteſt ſacramentum ordinis ſuſcipere non ſuſcepto prius ſacramento baptiſmi, ita probatur in c. 1. de presby. non baptiz. & ratio eſt: quia baptiſmus eſt ianua omnium ſacramentorum, diſt. 32. §. uerum: Niſi enim poſitū ſit fundamentum, nihil poteſt ſuperædificari. 1. q. 1. cap cum Paulus. Item ille, qui ad ſacramentum ordinis accedit, neceſſe eſt ut ſit ordinis ſuſceptiuus, ſed hoc ei tantum competit per baptiſmum, ergo de neceſſitate ſacramentum baptiſmi prę mittitur ſacramento ordinis.

6 Nec etiam ordinatus ad ſacros † ordines per uim præciſam, recipit caracterem, cap. maiores extr. de baptiſ. quare talis poteſt contrahere matrimonium, & vti contracto, & in propria perſona ſumere arma, & bellare, & talem percutiens non eſt excommunicatus, & in omnibus cēſetur ut laicus, quod ſecus eſſet, ſi ordinatus eſſet ad ſacros per uim, ſed non præciſe, quia tunc caracterem reciperet, ita Zaba. in Clem. generalem, q. 10. de æta. & qualit.

Quinta. Ordines maiores conferri
7 poſſunt † & debēt tantum in ſex temporibus anni, ſcilicet in ſabbato ieiuniorum quatuor temporum, & in ſabbato mediāte hebdomada quadrageſimæ, quo cantatur ſitientes, & in ſabbato ſancto, ca. quoniam quidam, diſt. 75. ubi Archid. & cap. ordinationes, per Conc. Trid. ſeſſ. 23. ca. ordinationes. Licèt Papa poſſit conferre ſubdiaconatum in omnibus dominicis, & in aliis feſtis præcipuis, diſ. 75. c. ul. & c. de eo, de temp. ord. ſed qui extra dicta
8 tempora illos confert, priuatus eſt poteſtate conferendi ordines, quos illicitè cō tulit, priuatur inquam non ipſo iure, ſed per ſententiam, extr. de temp. ord. c. ſanè, cap. litteras, & cap. dilectus, in fi. unde cum dicitur in cap. literas, uolumus manere ſuſpenſos, intellige illud uerbum, quo ad ordinatum ſtare propriè, quia ſuſpenſus eſt, ſed quo ad ordinantem impropriè, quia eſt ſuſpendendus. Primum

patet

patet in capitu. conſultationi eod. titu. Abb. in d. cap. litteras, num. 3. & infra, in deciſ. ſequen.

Sexta. Recipientes ordines ſacros ex-
9 tra dicta tempora ſunt, † ipſo iure ſuſpenſi ab ordine ſuſcepto, cap. ſane, de temp. ordi. cap. cum quidam, cap. litteras. poteſt tamen Epiſcopus, primo eis impoſita pœnitentia competenti, diſpenſare, vt in ſuſceptis ordinibus miniſtrent, de temp. ordin. cap. conſultationi, in text. & gloſ.

Septima. Ordines ſacri debent con-
10 ferri in eccleſia † epiſcopali, argum. diſtinct. 77. cap. 1. cap. ordinationes. ſeſſ. 23. in Conc. Trid. & hoc eſt verum de iure regulari: Hodie tamen de conſuetudine, Epiſcopi conferunt vbi volunt, vt dicit Rod. Minores vero ordines cōferre poteſt in quacunque eccleſia ſui Epiſcopatus, diſtinct. 75. in palea. Epiſcopi autem conſecrari debent ubi Metropolitanus elegerit, niſi ſit de approbata conſuetudine aliud obſeruandum, cap. vlt. 51. diſtinct. in fin. & conſecrari debent die dominico more Apoſtolorum, qui de mandato Domini poſuerunt manus Paulo, & Barnabæ, & quia eodem die Dominus reſurrexit, capit. qui eo die, diſtinct. 75. Metropolitani vero, & Patriarchæ in ſuis eccleſiis cōſecrari debent, niſi neceſſitas aliud exigat, & conſuetudo approbata inducat, arg. 63. diſtinct. cap. quando, & diſtinct. 23. cap. In nomine Domini. Papa vero in eccleſia, ſi hoc fieri poteſt, alioquin etiam in eccleſia extra urbem, d. cap. In nomine Domini.

Octaua. Epiſcopus, qui extra tem-
11 pora contulit ordinem Diaconatus † licet à collatione illius ſuſpendatur, poteſt tamen Subdiaconatus ordinem conferre, arg. extr. de præſumpt. cap. nonne, de pœnit. diſtinct. 1. cap. pœnæ, ff. de lib. & poſt. l. cum quidā. non tamen poterit conferre ordinem presbyteratus: quia non debet frui maioribus, qui minoribus caret, ff. de ſeru. expor. l. cui pacto. Et non obſtat tex. in cap. quæſiuit, cum ſimi. de his, quæ fiunt à ma. par. Cap. quia reſpondetur: quòd quamuis non deliquerit in maiori, facit ſe tamen indignum delinquendo in minoribus, vt in prædicta lege, cui pacto, & cap. 1. §. ſane, de eo, qui ord. reci. ab Epiſcopo. Hoſtien. in cap. vel non eſt, de temp. ord.

Nona. Minores ordines aliis quàm
12 ſabbatis prædictis, † vt num. 7. conferri poſſunt, licitum eſt enim cuilibet Epiſcopo diebus dominicis, & aliis feſtiuitatibus pręcipuis conferre minores ordines vni, vel duobus, & etiam ſecundum aliquos ſecundum Goffr. Barto. & Bernar. pluribus, quàm duobus, dummodo non videatur facere ordinationem generalem, extr. de tempor. ordin. cap. 1. & 2. Et hoc idem vult Innoc. in eod. tit. c. de eo, licet Hoſt. dicat, quòd dicere, quòd epiſcopus pluribus, quàm duobus poſſit conferre minores ordines, nō eſt tutum: prima enim tonſura omni die conferri poteſt, ut dicit Hoſt. in cap. conſultationi, de temp. ordin. Et hęc procedunt in laicis, quamuis Gręci in conferendis, & recipiendis ordinibus non ſeruent tempora prędicta, cum ſecundum in tex. & gloſ. de temp. ordin. An vero minores ordines conferri poſſint omnes vni perſonæ eodem die, dic, quòd ſic: niſi contrarium obtineat conſuetudo eccleſiæ, quæ non ſeruata ſcandalum generet. Prima vero tonſura, & quatuor ordines minores eidem eadem die conferri non debent, ut dicit Hoſt. & Innoc. extr. de tempor. ordin. cap. de eo. Contrarium tamen dicitur fieri in Alemania. Vnus autem ordo ſacer cū minoribus, uel duo ſacri nullo modo debent conferri eadem die vni perſonæ. Nec in hoc diſpenſari poteſt cum aliquo niſi de licentia Papæ: quia hoc eſt prohibitum, ut dicit Hoſt. & Innoc. extr. de tempor. ord. cap. dilectus, ſed conferri debent ſinguli per ſe, & per certa interſtitia temporum, diſt. 77. cap. in ſingulis, & cap. quicunque, de eo, qui fur. ord. c. cum L. lator. de tempor. ord. in cap. dilectus.

Decima. Ordo qualitercunque con-

13 feratur ſiue gradatim, † ſiue per ſaltum, character imprimitur, dummodo accipiens ſit baptizatus: non tamen executio. Et ideo quod eſt omiſſum, caute eſt ſupplendum, & diſpenſandum, hoc probatur diſt. 52. cap. ſollicitudo. Vbi ſi ali-
14 quis † recipit ordinem per ſaltum, puta prætermiſſo ordine ſubdiaconatus ordinem diaconatus, vel presbyteratus, ſi per ignorantiam hoc fecerit, credens ſe gradatim ad ordines aſcendiſſe, pœnitentia ſibi iniungitur, caute ſupplendo quod eſt incaute omiſſum, d. cap. ſollicitudo. Et hoc etiam ſi miniſtrauerit. Verum ſi ambitioſe, & ex certa ſcientia aliquem ordinem prętermiſerit, & in ordine non ſuſcepto miniſtraſſet, incideret in pœnam non ordinati miniſtrantis, & per conſequens eſſet deponendus, & non poſſet cum eo, niſi per Sedem Apoſtolicam diſpenſari, ita Hoſtien. in ſum. de cler. per ſalt. prom. §. vlt. in fine. Sed ſi ſcienter promoueatur per ſaltum, non miniſtret, ſed iniungatur pœnitentia, caute ſupplendo, quod fuit prætermiſſum, & tunc per Epiſcopum diſpenſabitur, ita habetur per Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 14. in fi.

15 Vndecima. Ordo presbyteratus, vel alius ſacer poteſt conferri non habenti ordines minores, gl. in verbo, illud, in c. vnic. de cler. per ſalt. prom. Et hoc communiter tenetur, vt ibi teſtatur, num. 14. Mar. Soc. Talis enim non poteſt exequi illum ordinem, vt ibi in tex. Facit ſecundum Innocen. quia in primitiua eccleſia non erant inſtituti ordines minores, & tamen erat ſacerdotium, 21. diſt. in ſumma, §. 1.

16 Duodecima. Miniſtrans in pertinentibus ad ordinem, quem non habet, puta ſi Acolytus vſurpet officium ſubdiaconatus, vel ſubdiaconus officium Diaconi, deponendus eſt ab officio, & amplius non eſt ordinandus, cap. 1. de cler. non ordin. miniſtr. & ibi Doct. niſi cum eo diſpenſaretur per Sedem Apoſtolicam, 11. q. 3. cap. priuilegium. 25. q. 2. cap. ſi decet. Fallit tamen in quatuor caſibus, & primus, quando miniſtraret in apparatu non ſolemni, vt non ſubdiaconus ſi diceret epiſtolam, vel non diaconus euangelium, c. 3. de vit. & honeſt. cler. Secundus, ſi tempore neceſſitatis non ſacerdos baptizaret. glo. in d. c. 1. Tertius, in priuato, qui diceret euangelium: Nam & monialis aliquando illud dicit in matutino, 26. q. 1. cap. diaconiſſam. Excuſat etiam ignorantia, ſed à tanto, & non à toto, c. 1. de cler. per ſalt. prom. probatur & per tex. in c. 1. de cler. non ord. mini. verb. temeritatem. Nam ille dicitur temere agere, qui ſcienter facit rem prohibitam, vt in cap. ex literis, de diuort.

Decimatertia. Ordines quis quadru-
17 pliciter furtiue recipere poteſt. † Primũ, cum quis citra conſcientiam, t. authoritatem Epiſcopi proprii ſine examinatione promouetur, cap. extra conſcientiam, diſt. 64. in quo caſu non proſunt literæ Archidiaconi, extr. de offic. ordin. cap. ſignificaſti. Secundum, cum quis minoribus ordinibus non contentus, vna, & eadem die ſubdiaconatum recipit, extr. eo. cum L. Tertium, cum duos ſimul recipit ordines, vt ext. eo. c. fi. Quartũ, cum gradu omiſſo ſaltum facit, vt in c. 1. de cler. per ſalt. prom. in quibus caſibus, nec etiã obediens ſuo ſuperiori excuſatur, extr. de temp. ordin. cap. dilectus: cum ſuperior tanquam maior plus delinquat, & ideo eſt magis puniendus, extr. de transl. cap. inter corporalia, §. vlt. pœna vero ſic furtiue recipientis ordines eſt ſuſpenſio à receptis, ita vt interdicatur executio ordinum receptorum, extr. eod. c. innotuit: qui quidem textus ſanè intelligitur, quã do excommunicatio præceſſerit: quia tunc iſte effectus eſt irregularis, & ideo ſuſpenditur ab omnibus ordinibus. At ubi excommunicatio non pręceſſit, & tunc habet locum tex. in cap. litteras, de temp. ordin. vbi dicitur, quòd recipiens ſimul duos ordines ſacros, ſuſpenditur tantum ab executione vltimi ordinis ſic furtiuè ſuſcepti, ita Panor. in d. cap. inno-
18 tuit. Diſpenſatio † vero cum tali ſit ab Epiſcopo ſi non pręceſſit excommunicatio, ſed illa præcedente à ſummo Pontifice,

tifice,cap.cum H.lator,eod.tit. Panor. in d. c.innotuit. Verũ ſi religionem excom municatus intraret, poſſet Abbas cum tali,(ſi viderit expedire) diſpenſare in ordinibus maioribus, d. c.cum H. At ſi ex certa ſcientia ordines furtiuè ſuſcepiſſet, Abbas hoc non poſſet, cap.cum illorum, de ſent. excommun. Sed quid de eo, qui habitus fuit pro ſacerdote, & nunc opponitur, quòd non ſit ſacerdos, & iſte non poteſt probare ſe eſſe ſacerdotem, nunquid ſufficiat probare illam cõmunem reputationem, vide Innoc. in c. 1.de verb.ſignif.vbi diſtinguit, quòd aut mouetur quæſtio inter alios,vtrum talis ſit ſacerdos,vel notarius,& tunc probato, quòd habeatur communiter pro ſacerdote,vel notario,ſufficit,arg.tex.in c. illud, de præſump.Sed ſi contra eum mouetur de reo qõ, adhuc ſubdiſtinguitur, ꝙ in facto recenti tũc ſacerdos debet ordinationem probare,in antiquo autem ſecus,ita etiam tenuit Bar. in l. actuarios, C.de act.& nu.li.12.Alex.cõſ.138.uol.1.

Decimaquarta. Vbicunque probabili
19 ter dubitatur † an ſacramentum, quod de neceſſitate conferri debet,interuenerit, vel non,ad cautelam debet conferri: Et hac dubitatione exiſtente debet conferens vti illis verbis, ordino ſi & in quantum non ſis ordinatus:& etiam in aĩo gerere,ordinare in quantũ non ſit ordinatus;aliàs ſecùs,& vide quod no.de ſimili cautela in baptiſmo in c.2.de baptiſ.

Decimaquinta. Illiterati non debent
20 promoueri ad beneficia † electiua, & curã animarum habentia, cap.cum in cũctis, de elect. Tamen maior ſcientia requiritur in Epiſcopis: ignominioſum enim eſt Epiſcopo, cum ipſe debeat alios docere,ſi tunc quærat ab aliis edoceri,in auth.de ſanct.Epiſc. §.damus, & in ipſo ignorantia literarum nec excuſatione digna eſt,nec venia,cap.ſi in laicis, diſt. 18. vnde defectus penitus ſcientiæ ſufficit ad deponendum Epiſcopum,cap. quamuis, de ęta.& qual. & eſt cauſa ceſſionis, cap.niſi cum pridem, de renun. Quæ tamen ſcientia requiratur in eligẽdo, diximus ſupra in noſtris deciſ.lib. 1. c.15. & habetur per Doct.& Abb.Antiq. in cap. cum in cunctis,de elec.vbi Epiſcopus debet habere noui, & veteris teſtamenti ſcientiam, cum ſit iudex animarum, 8. q.1.c.ſi ergo,in ſi.38.diſt.c.omnes. Item iuris Canonici, cũ omnium cauſas ſuæ diœceſis audire debeat,11.q.1.c.de perſona.Item ſęcularium negotiorum,29.diſt. per totum. Et breuiter debet eſſe triginta annorum,de legitimo matrimonio, doctor in Theologia,vel iure Canonico,vel publico alicuius Academiæ aptus teſtimonio ad alios docendos, de hoc habetur c. 1.ſeſſ.7.de refor. Conc. Trid. cap.2.ſeſſ. 22. de refor. eiuſdem Conc. Abbas exẽptus, qui iuxta tex.in c. Abbates, de priuil. poteſt dare primam tonſuram, non ſolum ſuis monachis, ſed etiam ſęcularibus,in quos eccleſiaſticam, & quaſi epiſcopalem iuriſdictionẽ obtinet, iux.tex. in c.Abbates, de priui.lib.6. & nos diximus in 1.par.lib.3.c.4. nu.156. ſi tamen dederit nouitio, & ille exeat non profeſſus,non eſt clericus,nec percutiens eum incidit in canonem: quia non eſt monachus ante profeſſionem, de ſent. excom. lib.6.c.religioſo,§.1. Turrec.in c.clerici, nu.4.diſt.23.Quod idem extende, ſi dederit ordines minores, quia ſi habitum dimiſerit,& ad ſęcularem vitam redierit, illum percutiens, non erit excommunicatus,cap.vlt.de cler.coniug.

SVMMARIVM.

1 *Ambitio circa quæ verſetur.*
2 *Præferendus quis ſit inter Doctores.*
3 *Canones an præferantur Legibus.*
4 *Doctores eiuſdem ſcientiæ antiqui præferuntur nouis,cæteris paribus.*
5 *Doctor in vtroque iurium, præfertur Doctori in altero iurium. fallit in caſu.*
6 *Senior an debeat prius loqui in deliberando, vel iunior.*
7 *Doctor nobilis an præferatur plebeio.*
8 *Nobilitatis ratio habenda eſt in multis.*
9 *Nobilitas an transferatur ad liberos.*
10 *Prælatus an teneatur præcipua facere cum*

conſilio ſubditorum.
11 *Et quid de Papa, & Imperatore.*

De ambitione à clericis execranda. Cap. XIIII.

1 Cum ambitio ſit inordinata cupiditas circa honores, & dignitates, c. cum iamdudum, de præb. quę ſecundũ Saluſt. multos mortales falſos fieri coegit, aliud clauſum in pectore, aliud in lingua proprium habere, ad hoc 64. diſt. c. quia per ambitiones. Et execrabilis eſt, quæ ſemper plus ambiẽs, eo magis fit inſatiabilis, quo ibi amplius indulgetur, in Extr. Io. 22. Execrabilis, in prin. & ſolent ambitioſi inordinate appetere honores, quos cũ obtinuerint, uolũt primũ locum habere. Hinc iurgia, diſſenſiones, rixæ, & ſcandala proueniunt, laicorum, dicentiũ. Vbi eſt Deus clericorum? Ideo à perſonis eccleſiaſticis prorſus execranda eſt, cũ debeãt uacare humilitati, recumbendo in nouiſſimo loco, ut dominus ueniens reponat in primo. Volunt ſibiipſi legem facere, & propria authoritate alteros digniores ſe præuenire. Ideo de hac in honorib. pręuentione, præter ea, quæ in noſtris Deciſionibus lib. 3. c. 5. diximus, aliquas deciſiones ſtatuemus. quarum prima deciſio ſit. Magiſter in Theologia pręfertur Do-
2 ctoribus in altero iurium. Et Doctor in altero iurium Doctoribus in medicina. not. Ioan. Andr. & Panormit. in cap. clerici, de iudic. Et Doctores Decretorum debent pręcedere Doctores legũ: quia ſciẽtia Canonica eſt nobilior, quàm legalis, ut ibi deducit Panormitan. in princip. Decret. Vnde dicit Imperator, quòd ſacrę leges non dedignantur ſacros Canones imitari, dicto cap. clerici. Quare refert Dom. Ant. in d. cap. cle-
3 rici, quòd in cauſis pauperum, † & miſerabilium perſonarum Canones præferuntur legibus, etiam in foro ciuili, facit quod habetur in cap. licet. 1. & in c. ex tenore, de foro compet. An vero lex ſuccumbat regulariter Canoni, uel econtra, vide not. in cap. 2. de re iudic. & in l. priuilegia, C. de ſacroſan. eccleſ. vbi per tex. in d. c. clerici, arguitur, Doctores legum pręponendos Doctoribus Decretorum quo ad honorem præferendum etiam ſi non ſint clerici. In iudicando autem, uel conſulendo in materia ſua eſt magis credendum in dubio in arte ſua peritis, ut not. de teſti. cap. cauſam. Pariter Docto-
4 res † eiuſdem ſcientię antiqui ſunt præferendi nouis: is enim gradus cęteros antecellit, quem ſtipendia meliora, & labor prolixior fecerit anteire, l. nemo, C. de of. ma. obe. cap. 1. de maior. & obe. Quod intellige cęteris paribus: nam Doctor nouus, qui diu legit præſertim per uiginti annos, pręferendus eſt antiquiori, qui non tantum legit, cum adeptus fuerit dignitatem Comitiuam, ut in l. 1. C. de profeſ. qui in vrbe Conſti. lib. 12. Et Doctor plebeius literatior pręfertur Doctori nobili minus docto: ſecus ſi ſint ęquales, quia tunc duo uincula fortiora ſunt uno, argum. tex. in cap. duo, diſt. 13. not. Bald. in l. nemini, C. de aduoc. diuerſ. iu-
5 dic. Et Doctor † in utroque iurium debet pręferri illi Doctori in altero iurium tantum, c. 1. de treu. & pac. Quod limita ſecundum Panorm. ibi, in c. clerici in illo, qui ſatis mediocriter ſtuduiſſet iura, & poſtea aſſumpſiſſet gradum cauſa honoris, in alio autem iurium prorſus ſibi incognito, ut multi ſunt Legiſtę, qui doctorantur in Canonibus, qui prorſus ignorant nedum iura canonica, ſed etiam modum procedendi in decretis, & quod deterius eſt, etiam ipſas rubricas decretalium ignotas habent: tunc enim præcedere debet habens unum gradum, & altiori ſcientia fulgens, arg. tex. in l. nemo, C. de offic. magi. offic. Sed an quis de-
6 beat † prius loqui in deliberando. Videtur, quòd de iure Senior, ſecundum tempus ſuæ ordinationis, ut quia prius ille loquatur, qui prius fuerit promotus ad dignitatem, facit tex. à ſimili, in cap. placuit, diſt. 18. vbi dicitur, quòd ille prius debet ſedere ſecundum ordinationis ſuę tempus, ſed ſi non eſt dare prioritatem ordi-

ordinationis. Vt quia plures ſunt ordinati Epiſcopi eodem tempore, tunc prius præferendus eſt ille, qui antiquior eſt tẽpore, vel qui functus eſt maioribus beneficiis, ad hoc, cap. per tuas, de maior. & obed. c. cum in diſtribuendis, de temp. ord. Domini tamen de Rota in deliberando utuntur, quòd iunior primitus loquatur, quod eſt in praxi apud aduocatos palacii in collationibus.

Secunda. Doctor nobilis in literis æqualis cum plebeio præferendus eſt doctori plebeio, ut ſupra diximus in deci-
7 ſione præcedenti. Et ita nobilitatis † ratio habetur in conſideratione: Habetur etiam in conſideratione in beneficiorũ obtinenda multiplicatione, ut in Extr. Ioan. 22. Execrabilis, de præb. cap. de multa, eod. tit. Item in temporis ſtudii abbreuiatione, & in facienda de ipſis præ cęteris aliis paribus promotione, in corp. Authen. de defenſ. ciuit. §. interim, collat. 3. cap. conſtitutus, de appel. cum notatis in ipſis. Panorm. in c. officii. in c. dudum, de elect. Rurſum in beneficiorum æquali facienda diſtributione. Inſuper in aliorum bonorum vberi adminiſtratione, & conſumptione, ff. de donat. l. filius, §. non nunquam, ff. de iure dot. l. quæro. Rurſum in pœnis infligendis, 24. q. 1. cap. qui contra, extr. de iure iur. c. cum quidam, ff. de pęn. l. quędam. Bar. in l. capitalium, §. ſerui, ff. eod. vbi dicit, quòd nobiles nõ debent pati viles pęnas. Hinc non ſuſpenſio, ſed decapitatio eſt pœna nobilium. Item in honoris exhibitione, & ſalutatione, & ſedis inter iudices aſſignatione, ut not. 3. q. 9. c. neceſſe, l. 2. §. ſedendi, vbi Senat. vel clar. Item quando eliguntur ad officia, nobiles pręferuntur plebeis, Archid. in cap. hęc autem, diſt. 30. Pariter in mendicitate: nam licet mendicitas cõſideretur ex capite deficientiæ uictus, tñ vir nobilis quãuis uictũ habeat, non tamen iuxta decentiam ſuam indumenta, & alia neceſſaria habeat, vel filias nuptui tradere non poteſt, dici poteſt pauper, arg. tex. in l. cum plures, §. cum tutor, ff. de admin. tut. l. quæro, de iure dot. Vnde huic tanquam pauperi Epiſcopus cui relicta eſt diſtributio in pauperes aliquid dare poteſt vt pauperi, ut nos diximus lib. 2. c. 100. num. 4. & 7. Item in eleemoſinarum largitione, nam potius ſubueniendum eſt nobilibus, qui ceciderunt in egeſtatem, maxime ſi non uitio ſuo, quàm plebeis, arg. tex. in cap. conſideranda, 86. diſt. Quæ autem in eleemoſina-
8 rum largitione † ſint conſideranda, quando non omnibus illa fieri poteſt. Dic, ꝙ undecim. Primo fides: quia potius fideli facienda eſt, quàm infideli. Secũdo locus, quia potius fidelibus detentis in carceribus, & captiuis, quàm aliis. Tertio tempus, quia potius tempore, quo quis ducitur ad mortẽ, quàm alio. Quarto modus, quia non debet uni dari totum, ſed pluribus diſpenſari. Quinto neceſſitudo, quia potius conſanguineis, & propinquis, quã aliis extraneis, cæteris parib. Sexto ętas, quia potius ſenibus, quàm iuuenibus. Septimo debilitas, quia potius debilibus, quàm robuſtis. Octauo nobilitas, quia potius nobilibus, quàm aliis danda eſt, cęteris parib. Hęc probantur, 86. diſt. c. non ſatis. Nono iuſtum. i. vt de iuſte quęſito fiat, 1. q. 1. c. non eſt putanda. Decimo, quia potius ſibi, quàm alteri, & potius ꝓximo, quàm extraneo, c. qui vult, de pęn. diſt. 3. Vndecimo intentio, quia fieri debet propter Deum, & non propter vanã
9 gloriam. An uero nobilitas † transferatur ad liberos, dic ꝙ non, ſi eſt ex genere materno, hinc ſi nobilis nubit plebeo, amittit dignitatẽ, ff. de ſenat. l. fœminæ. ſecus ſi nuberet nobili, cũ mulieres à maritis nobilitentur, l. fi. C. de incol. li. 12. Corruſcant enim vxores radiis maritorum, not. in c. ex parte, de foro compet. Hinc nobilitas ad liberos ex genere paterno tranſmittitur, l. cum legitimæ, & ibi not. ff. de ſtat. hom. not. in d. l. 1. de dignit. Et nobilitas ex genere quanto plus inueteraſcit in generatione, tanto maior habetur, l. tam dementis, C. de Epiſco. audi. l. furioſi, C. de nupt. ibi, qui ex genere nobiliores ſunt.

Tertia. Cum ad humilitatẽ pertineat,

ne quis innitatur ſuæ prudentiæ, cap. ne innitaris, de conſtit. Ideo prælatus præ-
10 cipua explere debet cum † conſilio monachorum, non tamen tenetur illud ſequi, vt nos diximus lib. 2. cap. 5. nu. 140. quia non eſt dubium, quòd quæ cum cõſilio geruntur, iuris firmitate muniãtur, l. humanum, in fi. C. de legi. Et de aduocatis dicitur, quòd conſiliis eorum non minus prouident humano generi, quàm ſi patriam armis defenderent, l. aduocati, C. de aduoc. diuer. iudic. Imo plus prouident Sapientes bono cõſilio, quàm milites armis: parũ enim ꝓſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. Vnde Sap. 5. Melior eſt ſapientia, q̃ vires, & vir pru-
11 dens magis quàm fortis. Sic † Papa in arduis debet habere conſilium Cardinalium, not. Ioan. Monac. in cap. ſuper eo, de his, quæ fiunt à prælat. communis tamen opinio eſt, ſecundum Gemin. in d. cap. ſuper eo, ꝙ põt Papa ſine Cardinalibus tractare, quia ipſe eſt ſuper omnia conſilia, cap. ſignificaſti, de elect. & eſt ſuper omne ius poſitiuum, & hanc partem tenet Hugo 4. diſt. §. leges. vbi idem dicit de Imperatore, ut poſſit quæcunque ad eum ſpectantia ſine conſilio ſuorum Baronum, ut refert Francus, in d. c. ſuper eo. Igitur dicta requiſitio conſilii tam in Papa, quàm in Prælato, potius eſt honeſtatis, & ſolemnitatis, quàm neceſſitatis.

SVMMARIVM.

1 *Prælati laborare debent & miniſterium ſuum implere circa animas.*
2 *Epiſcopus non debet vagari, ſed morari in ciuitate.*
3 *Clericus beneficia titulata habere duo an poſſit.*
4 *Et an duos honores, & militias ſæculares.*
5 *Clericus ſub peccato mort. tenetur reſidere, licet tenue habeat beneficium.*
6 *Sed an conſuetudo non reſidendi excuſet in beneficiis curatis.*
7 *Et quid in beneficiis ſimplicibus?*
8 *Clericus qui iuſta cauſa non reſidet, an percipiat diſtributiones quotidianas.*
Diſtributionum tria ſunt genera.
9 *Diſtributiones ut quis percipiat abſens, ac ſi eſſet præſens ex priuilegio, quid illud operetur.*
10 *Infirmitas, & abſentia an ita excuſet à diuinis horis, vt percipiat diſtributiones.*
11 *Canonicus deforis veniens, ſi moram facit per tres dies, an percipiat diſtributiones.*
12 *Conſuetudo eccleſiæ, quòd qui eſt in vna hora, habeat diſtributiones pro omnibus horis.*
13 *Vtilitas an omnis eccleſiæ ex conſuetudine ſufficiat, vt Canonicus diſtributiones percipiat.*
14 *Canonici dantes diſtributiones abſentibus, ceſſante conſuetudine an teneantur ad reſtitutionem.*

De clericis non reſidentibus. Cap. XV.

QVia Prælati ſicut Apoſtolus pręcipit in omnibus laborare de-
1 bent † & miniſterium ſuum implere, implere autem illud nequaquam poſſunt, ſi greges ſibi commiſſos mercenariorum more deſerunt atque ouium ſuarum, quarum ſanguis de eorum eſt manibus à ſupremo iudice requirendus cuſtodiæ minime incumbunt. Cum certiſſimum ſit, non admittere paſtoris excuſationem, ſi lupus oues comedit, & paſtor neſcit. Ideo illis maxime reſidentia neceſſaria eſt, de qua loquitur Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. de reform. de qua more noſtro ſolito præter ea, quæ diximus lib. 2. cap. 97. à num. 57. vſque ad nu. 62. in noſtris Deciſionibus, per Deciſiones hanc materiam explicabo. quarum

Prima. Epiſcopus non vagetur, non. n.
2 in villis, † ſed in ciuitate morari debet: Nec in hoc valet conſuetudo, vt 23. q. 4. c. ſicut, verſ. ipſe vero, quæ daret licentiam vagandi, nec eam poſſet dare prælatus: nam vagari ſonat in vitium, ideo talis conſuetudo, uel licentia eſſet contra bonos

bonos mores, & vtilitatem eccleſiarum, cap. 1. de conſuet. not. Innocen. in cap. ex tuæ, de cler. non reſid. vbi dicunt Doct. ꝙ ſolum delictum vagationis eſt ſufficiens ad priuandum quempiā ſuo beneficio, & ſi beneficiatus ex natura beneficii non teneretur ad reſidentiam perſonalem, ad hoc, cap. non oportet, cum ſeq. 7. q. 1. Quare ceſſent à vagatione perſonæ eccleſiaſticæ, quæ periculoſa eſt, præſertim monialibus, c. ut periculoſa, de ſtatu monach. in 6. & religioſis, de off. ord. c. quanto, c. cum ſingula, de præb. in 6. Clemen. ne in agro, §. quia uero, de ſtatu mon.

3 Secunda. Clericus de iure communi non poteſt habere duo beneficia titulata, quorum unum ſufficiens ſit ad ſui ſtatus ſuſtentationē, pluralitas enim inimica eſt canonibus, extr. de pręb. c. quia in tantū, & de ea tractatur in iure in pluribus locis, in c. ſanctorum, diſ. 79. & 21. q. 1. c. clericus, vbi Arch. c. dudum, vbi Innoc. de elect. Idem in c. cum iamdudū, de pręb. Guil. & Mod. in Clem. gratię, de reſcrip. De Epiſcopatibus & ſuperioribus clare patet, de elec. c. cum in cunctis, de transl. prę l. per totum. De dignitatibus, & inferiorib. pręlaturis in c. de multa, de pręb. in Clem. 1. de offic. vic. De regularibus, de pręb. c. cum ſingula, in 6. in Clem. 1. de ſuppl. neglig. præl. De ſęcularibus ſimplicibus in vna eademq; perſona, patet: quia non poteſt quis habere duos titulos vniformes, & difformes in eadem eccleſia, c. literas, de conceſ. pręb. c. 1. de conſuet. in 6. Clem. fi. de pręb. Et de aliis beneficiis ſimplicibus conſtat, quia propter officiū datur beneficium, c. 1. de conſuet. c. fin. de reſcrip. in 6. inde quilibet titulus requirit reſidentiam perſonalem, de celebr. miſſ. cap. 1. c. quia nonnulli. Impoſſibile autem eſt quem reſidere in pluribus locis, textus ſunt expreſsè loquentes, in d. c. ſanctorum. Quare ſingula beneficia ſunt ſingulis committenda perſonis, c. cū ſingula, de pręb. in 6. Cum uix ſufficiat unus uni benedeſeruire, d. c. quia nōnulli.
4 Idem reperitur † in honoribus, & militiis ſæcularibus: Duos enim honores ſimul quis habere non poteſt, C. de aſſeſ. l. fin. l. quiſquis, ff. de poſtul. Pręſertim vbi per actum vnius, impeditur exercitium alterius, facit quod not. in l. à decurionatu, ff. de var. mune. Nec duo officia. Quod ſi acceptat, caret acceptato, & priuatur ſalario primi, caſus eſt ſingul. in l. quiſquis, C. de comiti. lib. 12. vbi Barr. Nec quis poteſt eſſe in duobus collegiis ſimul ſociatis, ff. de coll. illic. l. 1. §. vlt. An autem valeat conſuetudo, ut quis poſſit tenere plura beneficia, vel valeat diſpenſatio, & in quibus caſibus poſſit quis illa plura retinere, diximus lib. 2. in noſtris Deciſionib. capit. 97. à numero 21. vſque 33.

Tertia. Clericus tenetur ad reſiden-
5 tiam, † quamuis tenue habeat beneficium, & non reſidens ſine cauſa, peccat mortaliter, ut diximus lib. 2. cap. 97. nu. 56. quia aut erat à principio tenue, & ſibi eſt imputandum: quia permiſit ſe in tali beneficio intitulari, ſed ſi exiguitas ſuperuenerit poſt collationem, poterit aliud beneficium ſimplex retinere, iux. not. in cap. eam te, de ęta. & qual. in c. dudum, & c. 2. de elect.

Quarta. Clericus adeo tenetur facere reſidentiam, ſi habet beneficium cu-
6 ratū, † ut nulla conſuetudo excuſare poſſit non reſidentem. Igitur primus caſus, vbi conſuetudo non excuſat non reſidētē, eſt in beneficiis curatis, ita ꝙ curatus propria authoritate non poteſt in ſua cura ad longum tempus alium ſubſtituere, quia in curatis per alium deſeruire eſſet periculoſum animabus parochianorum, & talis conſuetudo eſſet oneroſa eccleſiis, & ideo extirpanda, capit. 1. de conſuet. Item videtur eſſe electa induſtria perſonę, & ideo per alium explicari non poteſt, ut ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. pertin. l. 2. §. quod quis. Probatur per text. ſecundum vnam caſus poſitionem, in cap. clericos, de offic. vicar. Item Pręlati, ſiue perſonę eccleſiaſticę debent eſſe ſacerdotes, cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. & continue debent reſidere, extrà, de cler. non reſid. c. relatum.

Vnde ſub pręcepto eis ponitur, cap. plurimos, diſtinct. 82. Et de Moyſe dicitur, quòd indeſinenter erat in tabernaculo Domini, cap. ſi quis vult, diſt. 36. Quare indubitanter concludendum eſt, in curatis dignitatibus non valere conſuetudinem, ut quis per alium poſſit deſeruire, vt etiam concludit Archid. in c. ſacerdotibus, diſtinct. 31. Verum in beneficiis
7 ſimplicibus † valet conſuetudo, ut quis poſſit ſe abſentare ex iuſtis cauſis, & rationabilibus, de quibus infra. Ita Panor. in cap. extirpandæ, §. qui vero, de præben. Secundus caſus eſt, quando quis eſt abſens ex iuſta cauſa: quia tunc videtur, quòd non valet conſuetudo, ut quis non faciat reſidentiam, niſi deſeruiat per vicarium, ſecundum Ioan. de Lign. & Imol. in d. cap. cum omnes. Tertius caſus eſt, in diſtributionibus quotidianis, per cap. 1. & ibi gloſ. in verb. probantes, & in cap. receperint, de cler. non reſiden. in 6. Quartus eſt in beneficiis curatis Regularium etiam manualibus, & ſine cura, ut dicit tex. in Clem. ne in agro, §. ſanè, de ſtatu monach. niſi diſpenſaretur cauſa ſtudii, vt ibi dicitur. ita Fel. in d. cap. cum omnes, num. 34.

Quinto. Clericus, qui iuſtam habet
8 cauſam non reſidendi, † an poſſit percipere diſtributiones quotidianas, reſpondeo, quòd diſtributionum tria ſunt genera, ſecundum Henr. in cap. cum omnes, num. 18. de conſtitut. quia in quibuſdam eccleſiis non ſunt præbendæ diſtinctæ, ſed ſunt omnia communia, & ſingulis diebus dantur ſingulo canonico præſenti, ſiue interſit diuinis, ſiue non, pro uictu tot libræ panis, & uini, & cæt. & ſic de aliis, & tales diſtributiones ſunt potius præbendæ, quàm diſtributiones, bonus text. in Extrauagan. Ioan. 22. cum nonnullæ. aliàs in talibus eccleſiis eſſent Canonici ſine prębenda, quod eſſe non debet, 1. q. 3. cap. ſi quis obierit, de præbē. cap. relatum. In aliis vero Eccleſiis præbendæ ſunt diſtinctæ, & præter præbendas ſunt diſtributiones quotidianæ, quæ dantur etiam illis, qui non interſunt diuinis, modo ſint præſentes, ſicut eſt de pane in eccleſia Pariſienſi, & de talibus intelligitur in c. olim, de re iu. ſecundum glo. in cap. vnic. in verb. quotidianæ, de cler. non reſid. in 6. Aliæ vero ſunt diſtributiones quę dãtur ſolum illis, qui inter ſunt horis diuinis. Et iſtæ ſunt veræ, & quotidianę diſtributiones, quæ dari non debent niſi intereſſentibus diuinis. Hinc ſi quis ex priuilegio haberet, quòd
9 poſſet † percipere diſtributiones, ac ſi pręſens, & reſidens eſſet, non poſſet percipere illas, per tex. in d. cap. vnic. verb. affuerint, quod verbum requirit intereſſentiam. Hinc male dixit Hoſtienſ. in c. ad deliberandum, de iudic. & gloſ. in capit. cum dilectus, de cler. non reſid. quòd ſi priuilegium dicat quem poſſe integre percipere fructus beneficiorum, ac ſi eſſent præſentes, & reſidentes, quod ex quo cenſentur reſidentes, debent habere diſtributiones: quia licèt habeantur pro reſidentibus, non tamen pro intereſſentibus in diuinis, ſecundum Ioan. Andr. in d. c. ad deliberandum. & Franc. in d. c. vnic. quòd priuilegium non redditur inutile, cum percipiat in eccleſia fructus, quos aliàs non perciperet. Et hæc intellige tam de diſtributionibus quotidianis, quæ quotidie diſtribuuntur his dumtaxat qui interſunt diuinis officiis, ut in Clem. ut hi qui, de ætate, & qual. Nomine autem horarum veniunt dumtaxat ſeptem horæ, cap. 1. de celebr. miſſar. An vero appellatione diſtributionum cõprehendantur anniuerſaria defunctorũ, dic, quòd ſic, ex paritate rationis, d. cap.
10 vnico. Sed an infirmitas † & corporalis neceſſitas, ut quia ſumpſit medicinam, vel fuit ſanguine minutus, vel quia vi detinebatur, item abſentia pro utilitate eccleſiæ excuſet à celebratione diuinorum. Dic, quòd infirmitas, & corporalis neceſſitas ſic. capit. ſignificatum, de præben. Ita quòd habebit diſtributiones quotidianas, Innoc. & Hoſtienſ. in c. 1. de cler. ægrot. & Ioan. And. in d. c. vnic. Qui addit verbum notabile, ſcilicet, debere intelligi de eo, qui deſeruiret, ſi infirmitas

firmitas non impediret, ſed vtilitas ita eum excuſabit, ſi eſſet conſuetudo, quòd pro utilitate eccleſiæ ſuæ quis poſſit percipere quotidianas diſtributiones, ita Archidiac. Gemin. & Franc. in d.cap.vnic. vbi dicit Archid. quòd ſi Epiſcopus præcipiat alicui Canonico, ut pro euidenti neceſſitate vadat ad curiam Romanam, ſi talis eo tempore ſumat legationem, quòd talibus fraudari non debet diſtributionibus. Quando conſuetudo talis eſt, quòd in abſentia canonici percipiant diſtributiones: quo etiam caſu ſecũdum Archidiac. & Ioan. Andr. ibi canonicus
11 deforis veniens per aliquos † paucos dies, puta tres, faciens moram in domo ſua, licèt diuinis non interſit, diſtributiones percipit: nam talis conſuetudo videtur eſſe rationabilis, quæ propter labores itineris dat ſibi illos duos dies, vt aliqualiter quieſcat. Nam etiam ubi quis debet cõtinuato tempore gerere actum, dantur ſibi aliqui dies ad quieſcendum, not. in cap. quamuis, de offic. ord. in 6. & nihilominus dicitur continuare actũ. Item nota, ſecundum Ioan. Andr. quòd vtilitas debet eſſe euidens, & manifeſtã, capit.2.de verb.ſignific. Vnde non ſufficeret occulta utilitas eccleſiæ, & eſt contra multos, qui ſimulant ſe ire, vel mitti pro negociis eccleſiæ, ut interim diſtributiones percipiant; Vel dicunt, quòd cauſa occulta eſt, ardua, & non reuelanda. Item intelligendum eſt hoc de vtilitate eccleſiæ ipſius in ſpecie, de cuius diſtributionibus quæritur. Quod ſatis probatur in cap. de cætero, de præbend. Item forte, quando nullum ſibi foret aſſignatum ſalarium ab eccleſia, quæ cauſa eſt ſuæ abſentiæ, quia cum nemo teneatur ſuis ſtipendiis militare, cap. cum officii, de præſcript. & nec debeat ſuum officiũ ſibi eſſe damnoſum, l. cum quidam, C. de adminiſtr.tut. cap. cum non deceat, de elect. in 6. tunc percipiet diſtributiones, aliàs ſecus, ſi diſtributiones, quas perderet propter abſentiam ab eccleſia ex ſalario ſibi dato ad proſequendam vtilitatem
12 eccleſiæ percipiat. An vero valeat † conſuetudo eccleſiæ, ꝙ qui eſt in vna hora, habeat diſtributiones pro omnibus horis. Henr. in ca. cum nonnulli, de cler. nõ reſiden. inquit, quod non, tanquam non rationabilis, & eccleſiis oneroſa, tendit enim ad diminutionem cultus diuini, ad hoc cap. ex parte, de conſtit. cap. 1. de conſuet. in cuius fauorem fuerunt diſtributiones introductæ quotidianæ, ut beneficiati facilius conueniret ad diuina, arg. Clement. ſi dominus, in fi. de reliq. & vener. Sanctor. Item quia denarius diurnus non debetur niſi integre tota die operanti, d. cap. quia nonnulli. Item quia daret materiam vagandi aliis horis, & ſic peccandi, ad hoc cap. ex parte, de conſue. Quare ſi conſuetudo eſſet apud Canonicos, quòd qui erit in matutinis, lucretur diſtributiones omnium horarum, talis conſuetudo, vt irrationabilis non eſſet ſeruanda, ut per Henricum. Rur-
13 ſum, an omnis vtilitas † eccleſiæ ſtante conſuetudine ſit ſufficiens, vt Canonicus, vel in eccleſia beneficiatus percipiat diſtributiones, dic, quòd ſic, quando ille, qui non fuiſſet abſens interfuiſſet horis canonicis: quia tali caſu ſeruire intelligitur, arg. ff. de ſtatu lib. l. 1. §. Stichus. & ita intelligitur tex. in c. vnic. eo. tit. in 6. Aliàs ſecus, quando ſi negotium utilitatis eccleſiæ non fuiſſet commiſſum, ille non interfuiſſet horis diuinis, ita Ioan. Monac. in cap. cum non deceat, de elect. in 6. & ratio eſt: quia tali caſu abſentia non præſtitit cauſam, facit text. in l. 2. ff. ſi quis caut. Præterea quid ſi Canonici
14 ceſſante † conſuetudine dederunt diſtributiones illis, qui abſunt propter vtilitatẽ eccleſiæ, an teneantur ad reſtitutionem. Francus in d. cap. vnic. §. qui uero, diſtinguit, quòd ſi diſtributiones propter non intereſſentiam accreſcunt aliis concanonicis, tunc tanquam bona eis acquiſita poſſunt abſentibus donare, gloſ. in verb. ſuſpenſus in Clement. 2. de uita, & honeſt. cler. ſecus autem, ſi applicarentur eccleſiæ: quia tunc nullo modo poſſent.

SVM.

SVMMARIVM.

1 *Verba, quibus fit tranſubſtantiatio multis ex cauſis debent dici ſecreta.*

2 *Presbytero non licet cum baculo, vel virga Epiſcopali ſolemniter celebrare.*

3 *Baculus, & mitra quid ſignificent.*

4 *Benedictio ſolemnis non eſt danda à preſbytero.*

5 *Maior non debet benedici à minore. fallit.*

6 *Iube donne quare ſic à principio dicatur. Deinde tu autem Domine.*

7 *Clericus non excuſatur à recitatione officii ob tenuitatem beneficii.*

8 *Exiſtens in mortali, tribus modis communicare poteſt.*

9 *Presbyter, qui eſt in peccato mor. eſt ſuſpenſus quo ad ſe tantum. Et de triplici ſuſpenſione.*

10 *Membri debilitas, & deformitas prohibet celebrationem.*

De celebratione Miſſarum. Cap. XVI.

Solent etiam perſonæ in ſacris delinquere ī celebratione miſſarum: ideo præter ea, quæ diximus lib. 2. c. 39. & cap. 50. & lib. 3. cap. 5. nu. 156. cum ſeq. hæ Deciſiones poſſunt addi, quarum

1 Prima. Abſtinere † debet ſacerdos orationes dicere alta voce, quę communiter alta voce appellantur, licèt canon miſſę propriè ſumatur pro verbis ſolum, quibus fit tranſubſtantiatio, cap. cum Marthæ, de celebratio. miſſar. illa enim debent dici ſecreto, propter ſex rationes quæ ibi à Doctoribus aſſignantur: prima, quia Deus cordis, non vocis clamorem attendit. Secunda, ne ſacerdos longo clamore deficiat. Tertia, ne impediatur populus orare. Quarta, ne verba tanti miſterii quotidiano vſu vileſcant. Quinta, quia hoc ad ſolum pertinet ſacerdotem. Sexta, ne verba Canonis ſępius audita diſcantur à laicis, & locis incongruis reiterentur.

2 Secunda. Nulli presbytero † licet cum baculo, vel virga epāli introire ad miſſarum ſolemnia celebranda, de conſ. diſt. 1. cap. nullus, niſi Epiſcopo 45. diſt. cap. diſciplina. Vbi nota, quòd Epiſcopus accedens ad altare, deponit mitram cum baculo: quia tunc offert cauſam populi Deo, ideo inſignia altitudinis, & commendationis deponit, vt humilitatem oſtendat in conſpectu altiſſimi, ſed cum conuertit ſe ad populum, reaſſumit, quia cauſam Dei apud populum minus allegat. Et no-
3 ta, quòd baculus † paſtoralis cuſtodiam ſignificat, ſed mitra, quę habet duo cornua, ſignificat, quòd Epiſcopus debet eſſe munitus ſacra ſcriptura, quæ continet duo teſtamenta, Archid. in d. c. diſciplina. Romanus tamen Pontifex non vtitur baculo paſtorali, tum propter hiſtoriam, tum propter miſticam rationem, ad deſignandum quia per baculum ſignificatur coerctio ſiue caſtigatio, ideo alii Pōtifices recipiunt à ſuis ſuperioribus baculos, quia ab homine poteſtatem recipiunt, ſed Rom. Pontifex cum poteſtatem à ſolo Deo recipiat, non vtitur baculo, vide tex. iunct. glo. in cap. 1. verb. propter hiſtoriam, & verb. miſticam, de ſacra vnct.

4 Tertia. Non licet presbytero ſolemnem benedictionem, dicendo: ſit † nomē Domini benedictum dare populo, ſoli enim Epiſcopo de iure competit ſic benedicere, 26. q. 6. cap. miniſtrare, no. per glo. in c. cum ad celebrandas, de conſe. diſt. 1. Immo nec priuatam poteſt presbyter ſuper populum facere præſente Epiſcopo, cap. denique, 21. diſt. glo. in c. ecce, diſtin. 95. vbi dicitur, quòd ſacerdos quando cantat miſſam Epiſcopo præſente, debet dicere illi, ut ipſe benedicat, & ſi uult Epiſcopus benedicere, nō benedicat presbyter, d. c. cum ad celebrandas. verum eadē gloſſa, in fine, reſidet in hac opinione, quòd eo ipſo quod permittit ei miſſam celebrare, per conſequens videtur omnia permittere, quæ ſine miſſa eſſe non poſſunt, vt extra, de offic. deleg. cap. præterea. Et non obſtat illud, quod maior
5 benedicitur à † minore: quia reſpōdetur, quòd

quòd licet ſacerdos ſit minor Epiſcopo, tamen ex voluntaria illius ſubiectione, ſiue ſubmiſſione, quia in benedictione ſuſcipienda iſti ſe ſubmittit, maior videtur in hoc actu benedictionis: quod tamen fallit in Papa; quia & ſi Papa nihil plus ordinis habeat, quàm ſimplex Epiſcopus, tamen non poteſt ſimplex Epiſcopus illum benedicere, cum ſingulari prærogatiua gaudeat, & à ſolo Deo benedictionem expectet. 9. q. 3. cap. aliorum, verum poteſt Epiſcopus benedicere Archiepiſcopum, & Sacerdos Abbatem, cũ eiuſdem ordinis ſint, quamuis ſola adminiſtratione maiores. Archid. in cap. denique, diſt. 21.

Quarta. Duplex ratio à Doctoribus aſſignatur, quare in petenda benedictio-
6 ne dicatur diminutiue, Iube donne † benedicere, & in fine perfecte. Tu autem Domine &c. Prima, quia à principio ab homine poſtulatur benedictio, cuius opera imperfecta ſunt, C. de uet. iur. enucl. l. 2 §. Sed quia diuinæ. Sed in fine à Deo, cuius opera perfecta. Et ideo integro uocabulo utimur. Secũda, quia ſolus Deus verè eſt Dominus: Hinc eſt, quòd preſbyter, ſiue Epiſcopus non à ſe benedictionem largitur, ſed deuote à Deo poſtulat illam dari. Dicens Benedictionem perpetuam tribuat vobis Dominus &c. In fine autem dicit. Tu autem Domine &c. quia tunc ſermonem ad eum dirigit, qui vere eſt Dñs. Et nota, ꝙ quęritur benedictio primo ab homine, ſecundo à Deo, vt ſcias, illud quod homo minus bene facit Deũ ſupplere. Vnde ad ipſum ultimo recurritur tanquàm ad vltimum refugiũ, vt dicit Hoſt. in ſumma, de off. Archipreſby. nu. 5. Arch. & Turrecr. in d. c. denique. Item non ſolum in miſſarum ſolemnijs, ſed etiam alibi poteſt ſacerdos benedicere, vnde dicitur nu. 6. quòd Aaron poſt oblatũ ſacrificium extendens manũ ad populũ, benedixit ei. Et infra: Ingreſſi autẽ ſunt Moyſes, & Aaron tabernaculum teſtimonii, denique benedixerunt populo. Oldr. conſ. 246.

7 Quinta. Clericus non † recitando officium diuinum, eo quia habet tenue beneficium, peccat mortaliter, vt diximus lib. 2. noſtrarum Deciſ. cap. 50. num. 18. Quod idem dicendum, ſi Eccleſia à principio fuiſſet opulẽta, & nũc facta eſſet tenuis, quamuis in vtroque caſu debet Epiſcopus vel per unionem eccleſiæ, vel alio modo ſubuenire, 10. q. 3. c. vnio.

Sexta. Exiſtens in mortali, tribus mo-
8 dis † clericus communicare poteſt. Aliquando enim quis ſcit ſe eſſe in mortali, & tunc ſi communicat, vel celebrat, iterum mortaliter peccat. 1. Cor. 11. Qui autem indignè manducat, & bibit, iudiciũ ſibi manducat, & bibit, nõ diiudicãs corpus Domini. Aliquando communicat credens ſe eſſe in mortali, cum in veritate non ſit in mortali, & ideo quia mortaliter peccat agens contra conſciẽtiam, cum talis ędificet ad gehennam, ut in c. literas, §. porro, de reſtitut. ſpoliat. Rom. cap. 14 Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Aliquando communicat in mortali, neſciens ſe eſſe in mortali, vt quia oblitus fuit in confeſſione peccatum mortale. Et tunc ſi hoc acciderit debita adhibita diligentia ad illa recolenda, juxta illud Regis Ezech. Iſa. 38. Recogitabo omnes annos meos & cæt. tali caſu ſi remanſit unum, uel plura mortalia, tunc communicando, mortalia dimittuntur, & ſic debet intelligi glo. de conſecr. diſtinct. 2. cap. ante benedictionem, quæ dicit, quòd etiam mortalia dimittuntur, & ſic etiam debet intelligi cap. cum omne, & cap. ſpecies, & capitu. ſi quotieſcunque, & cap. quotidie, ead. diſtinct. ſic etiam dicit Ioan. Capiſtr. in cap. veſtra, nu. 11. de cohab. cler. & mul. An vero ſi peccata illa mortalia in memoriam uenerint, teneatur confiteri, diximus, quòd ſic, in noſtris Deciſ. lib. 1. c. 24. nu. 22. Aut non bene ſe examinauit, ſed ex negligentia ſua non recolit, & tunc communicando peccat mortaliter. 1. Cor. 11. Probet autem ſe ipſum homo, &c. Non tamen omnis negligentia erit peccatum mortale, ſed illa tantum, de qua diximus ubi ſupra, nu. 18. uerſ. Quod ſi forte. quia

talis negligẽtia non excuſatur à Deo, ſed potius damnatur. Deut. 8. Caue ne obliuiſcaris Domini Dei tui, & negligas mãdata eius, & Matth. 25. Serue male, & piger. & c. ſequitur, inutilem eiicite in tenebras exteriores.

Septima. Presbyter qui peccat morta-
9 liter eſt ſuſpenſus † quo ad ſe tantum: c. quæſitum, de cohab. cler. & mul. Hoc eſt, quia tenetur abſtinere à celebratione, ne communicet in mortali peccato: quia qui indignè manducat, & bibit, iudicium ſibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini, 1. Cor. 11. Non tamen eſt neceſſario euitandus etiã à ſcientibus occultè ſuum peccatũ, vt per Doct. in cap. quæſitum. Et ſic non eſt ſuſpenſus quo ad alios. Vnde nota duplicem ſuſpenſionem, ſcilicet quo ad ſe tantum. Alteram quo ad ſe, & quo ad alios, 32. diſt. cap. nullus, & cap. præter hæc, & 81. diſt. c. ſi qui ſunt. His adde tertiam quia aliquando quis eſt ſuſpenſus quo ad alios, & non quo ad ſe, vt de cler. peregr. cap. 1. & cap. tuæ, & 98. diſt. cap. 1. vbi clericus peregrinus non publicè, ſed priuatim ad executionem ſui officii eſt admittendus, quamuis hodie neque priuatim id licebit, cap. 16. ſeſſ. 23. Conc. Trid. vbi nullus clericus peregrinus ſine commendatitiis ſui Ordinarii literis ab vllo Epiſcopo ad diuina celebranda, & ſacramenta adminiſtranda admitti debet.

Octaua. Presbyter propter membri debilitatem, vel deformitatis ſcandalum,
10 prohibetur † miſſam celebrare, & hoc verum eſt, non ſolum in miſſa, ſed in omni altaris miniſtratione, cap. presbyterũ, de cler. ægro. cap. pen. de corp. vit. Et ſic nota duo. Primum, quod nihil eſt faciendum cum ſcandalo, cap. nihil, de præſcri. Secundum, quòd punitur quis ſine culpa ſua, ſed non ſine cauſa, d. cap. preſbyterum.

SVMMARIVM.

1 *Officium dicentes ſyncopando, peccant mortaliter, & Syncopa quæ.*

2 *Officium omittentes quatuor peccata committunt.*

3 *Beneficium tenue habens, obligatur ad horas licet ab initio fuerit opulentum.*

4 *Excommunicatus, & non excommunicatus tenentur ad horas, ſed inter vtrũque duplex eſt diſcrimen.*

5 *In officio quatuor genera perſonarum tenẽtur dicere Domine exaudi orationẽ meã.*

6 *Depoſitus tenetur ad horas, niſi in caſu.*

7 *Completorium recitans tempore interdicti in quatuor feſtiuitatibus an peccet, & ſit irregularis.*

8 *Indulgentia, quæ datur intereſſentibus officio alicuius diei, an illam lucrentur ſi interſunt completorio.*

9 *Et an lucrentur intereſſentes aliquibus horis in die octauæ reſpectu illarum.*

10 *Horas obligatur quis dicere etiam exiſtens in peccato mortali.*

11 *Horas ſi dixerit in morte conſtitutus, aut excommunicatus, an repetere teneatur quando extiterit in gratia.*

12 *Horæ ſiue publicè, ſiue priuatim dicantur, gradatim ſunt dicendæ, niſi ex cauſa rationabili. nu. ſeq.*

13 *Scholaris occupatus circa ſtudium literarum, an mane dicendo omnes horas, ſit excuſatus.*

14 *Ante completum officium nemini licet egredi de eccleſia niſi ex iuſtis cauſis, & quæ.*

15 *Promouendus ad ſacros ordines debet ſaltem in tribus eſſe ſufficiẽs, & examinari. Orationes priuatæ non ſunt dicendæ, dum dicuntur publicæ.*

16 *Voces non ſunt à choro ſubtrahendæ, quia non ſunt ſonoræ.*

17 *Beneficiatus in duobus Eccleſiis abſẽs quale officium dicat.*

18 *Monachus factus prælatus ſecularis, regat eccleſiam ſecundum officium clericale.*

19 *Beneficiatus, qui aliter dicit officium, quàm ſecundum ritum ſui beneficii, vel diœceſis, an excuſetur.*

20 *Familiares Cardinalium, vel Epiſcoporum an excuſentur recitando horas ſecundum eccleſiam cathedralem.*

21 *Obligati ad horas an poſſint per alium ſatisfacere.*

Profeſ-

22 *Profeſſio inualida an excuſet à recitandis horis.*
23 *Profeſſio ante 16. annum eſt nulla.*
24 *Declaro verbum quod factum eſt, publicat.*
25 *Profeſſus tacite horas omittendo peccat mortaliter.*
26 *Horæ ſeptem Canonicæ ſunt de iure diuino. At determinatio, & diſtinctio officii de iure poſitiuo.*
27 *Studium maledictum, per quod dimittitur officium diuinum.*
28 *Papa in officio ſine ratione non diſpenſat.*
29 *Epiſcopus an poſſit inducere nouam conſuetudinem in eccleſia quo ad officia recitanda.*
30 *Matutinæ an diuidantur in nocturnum, & Laudes matutinales.*
31 *Circa diuinum officium mos eccleſiæ primitiuæ.*

De nonnullis Deciſionibus circa Diuinum officium. Cap. XVII.

POſtea cōſiderandū eſt de exceſſibus, qui cōmitti ſolent in recitando diuinū officium, per multas deciſiones, quarum

Prima. Cum officium diuinum debeat dici cum puritate conſcientiæ, & reuerenter atque deuotè iux. Clem. 1. de celeb. Miſſæ, & non in gutture, vel inter
1 dentes, † aut digluttiendo, vel ſincopando iux. tex. in cap. dolentes, eod. tit. Hinc fit, quod qui ſincopando, id eſt aliquam dictionē, vel literam omittendo, talis enim dicitur ſincopa, ideſt figura quæ de medio tollit, vt not. in cap. forus, de verb. ſignif. d. c. dolentes, non ſatisfacit officio; ſi eſt quid notabile, & peccat mortaliter: etenim diſtinctè, & integrè horæ ſunt dicēdę, vt ipſemet qui dicit, & cęteri audientes officium, valeant verborum percipere ſententiam: nam cum eas transcurrendo dicit, ſenſum verborum nec ipſe legēs percipit, nec audientes intelligere permittit, ad hoc 21. diſt. cap. cleros, §. Leuitæ, in fine, & iſti ſincopanti poteſt dici illud Cypriani in lib. de oratione Domini. Quomodo poſtulas à Deo te exaudiri cum te ipſum non audias.

2 Secunda. Qui officium omittit † ceſſante iuxto impedimento quatuor peccata committit; Iniuriam facit proximo, cui pro temporalibus per eum datis ad ſuſtentationem clerici ſpiritualia refundere obligatur, quia propter officium datur beneficium. cap. fi. de reſcr. in 6. c. cum ſecundum, de præben. Infidelis eſt, necatorque egētium animarum, 13. q. 2. cap. qui oblationes. Furtum cōmittit, ſaltem quo ad forum animę, quia oblati ſūt redditus propter ſeruitium. Quod ſi non fecerit, contrectat rem alienam fraudulenter inuito Domino. & ſacrilegium, quia fraudat eccleſiam, cui debet ſeruitium ſuis orationibus.

Tertia. Diximus in noſtris deciſionibus. cap. 50. lib. 2. nu. 18. quod clericus in
3 minoribus beneficiatus † habens tenue beneficium, ita vt ex eo non poſſit ſuſtentari, tenetur ad horas canonicas, cum inter recipientem, & conferentem beneficiū oriatur contractus quidam, ex quo beneficiatus debeat compelli, ne dum horas dicere, ſed quæcunque onera beneficio incumbentia ſubire; ita Flor. in cap. niſi cum pridem, de renunc. tum etiam, quia horæ canonicæ ſunt quædam obligationis ſatisfactiones contractę propter beneficium, uel ordinem ſacrum ſuſceptum. Vnde ſicut ſolutione eius quod debetur, tollitur obligatio, Inſtit. quibus mod. toll. oblig. in princip. ita per ſolutionem, & lectionem horarum perſoluitur penſum ſeruitutis noſtrę. i. obligationem, per quam ratione beneficii, uel ordinis Creatori noſtro obligamur, cap. 1. de celebr. miſſ. modo adde. Idem ſi eccleſia ab initio fuerit opulenta; & nunc facta eſſet tenuis, licet in utroque caſu debeat epiſcopus, uel per unionem alterius eccleſiæ, uel alio modo ſubuenire. 10. q. 3. cap. unico.

Quarta. Clericus, diaconus, uel presbyter excommunicatus, uel ſuſpenſus tenetur horas dicere, ſicut ſi non eſſet excommunica-

municatus, uel ſuſpenſus vt diximus lib. 2. cap. 50. nu. 20. 28. diſt. c. presbyterum, vbi Arch. In duobus tamen caſibus † eſt
4 differentia inter excõicatũ & non excõitũ: quia excõicatus debet dicere officiũ pro ſe, & in modum priuati ſuffragii, nõ publicè in eccleſia, & neque in ordine ſuo. not. Doct. in Clem. graui, de celebr. miſſ. glo. & Hoſt. in ca. illud, de cler. excom. Secundo non debet dicere, Dominus vobiſcum: quia hoc dicere ſpectat ad dignitatem ordinis, qua dignitate per excommunicationem, vel ſuſpenſionem ſe indignum facit, & deſinit eſſe mediator inter Deum, & homines; ſed debet dicere Domine exaudi orationem meã,
5 ſicut laicus, & † monialis. Henr. in 2. c. de cler. excom. Imol. in Clem. vnic. de celebr. miſſ. quæ licèt poſſit cantando dicare officium, non tamen poteſt dicere Dominus vobiſcum, nec euangelium in miſſa, nec miniſtrare altari, licet ſit diaconiſſa, de cohab. cler. c. 1. in fi. quamuis in matutinis legat homiliam, ita Dom. Anton. in cap. 1. num. 10. Sic etiam clericus, quando dicit horas ſolus, inquit Henricus, quòd non debet dicere Dominus vobiſcum, arg. c. hoc quoque, de conſecrat. diſt. 1. nam hæc dictio, vobiſcum, denotat pluralitatem perſonarum. Deo dicat, Do
6 mine exaudi. Idẽ de depoſito † ab ordine tenetur enim horas dicere, cum ratione ordinis ad hanc ſeruitutem ſit obligatus, a qua propter delictum ſuum non debet eſſe immunis. 16. q. 1. cap. legi. de iudiciis, cap. intelleximus, nam pœna non habet immunitatem, ff. de interd. & releg. l. relegatorum. Quod ſecus eſt in clerico in minoribus depoſito ab officio, quia cum ratione beneficii tenebatur ad horas, ex quo amplius non habet, nec percipit fructus, ceſſat obligatio, arg. tex. in cap. cum ceſſante, de appel. l. Imperatores, ff. de publ. & vectig. l. 1. C. de fideiuſſ. Henric. in dicto cap. 2.

Quinta. Completorium licet ſecundum gloſſam non comprehendatur ſub veſperis feſti. gloſ. in cap. alma mater, §. in feſtiuitatibus. de ſent. excommun. in 6. not. 92. diſt. c. fin. cum officium incipiat à feſtis vigiliæ, Clem. 1. de reliq. & vener. Sanct. & conſequenter in veſperis feſti finiatur, tamen quia gratia eſt amplianda,
7 hinc fit, quòd qui diceret † completoriũ tempore interdicti in quatuor feſtiuitatibus poſitis in d. §. in feſtiuitatibus, non peccat, & non efficitur irregularis, ita Archid. in §. in feſtiuitatibus, & ita ſe habet communis obſeruantia ſecundũ Gemin. in d. §. obſeruat enim eccleſia, ut cõpletorium diei feſti attribuatur ſemper illi diei, cum in die feſto duplicetur, licet dies ſequens non habeat feſtum, vnde cũ attribuatur illi diei, poterit totum officium quod dicitur propter illud feſtum celebrari, & per conſequens completorium quod reſpectu officii illi diei cõputatur; Pariter quando datur † indulgen-
8 tia in aliquo feſto Sancti, ut qui officio diuino interſint acquirant certas indulgentias, ut in feſto corporis Chriſti, Clement. 1. de reliq. & vener. Sanctor. licet ſecũdum computationem Canonicam à veſpertino tempore incipiat ſequẽs dies, arg. 75. diſt. c. quòd à patribus, tamen his, qui interſunt completorio, dantur indulgentiæ, glo. in d. Clemen. 1. & ratio eſt: quia gratia eſt amplianda, cap. quamuis,
9 de præb. in 6. An verò qui intereſt † aliquibus horis infra dies octauæ, corporis Chriſti, ſi non omnibus intereſt, habeat indulgentiam reſpectu illarum, quibus interfuit, dicit gloſ. in d. cap. Clem. quòd non, quia litera ponderanda eſt, quæ dũ loquitur de diebus octauæ, loquitur copulatiuè, ſecus, quando loquitur de feſto, ſeu de die feſti, & ideo de die feſti, pro ſingulis horis, quibus intererit, etiã ſi non interſit omnibus, habebit indulgentias, in aliis autem diebus nihil participat de indulgentijs, niſi interſit omnibus horis, & officiis.

Sexta, obligatus ad horas dicendas, tenetur illas dicere, etiam ſi exiſtat in pec-
10 cato † mortali, & hoc contra quoſdam Iuriſtas, dicentes contrarium, adducentes tex. in c. 1. in ver. ĩ puritate, & in Cle. 1. de celeb. miſſ. & ratio eſt: quia præcepta

pta Dei nō obligant vt perficiātur in charitate, Non.n.peccat nec à Deo punitur, qui debitum honorem impendit parentibus, quamuis non habeat habitum pietatis, ergo multo minus eccleſia obligat quemquam, vt illud impleat in charitate, ſiue in gratia exiſtens. Rurſum quia nemo debet reportare commodum ex malitia ſua. Vnde ſi exiſtens in peccato mortali, releuaretur ad dicēdas horas, reportaret commodum. Hinc fit, quòd clericus beneficiatus etiam excommunicatus, ſuſpenſus, vel depoſitus, tenetur dicere horas ſuas.gl.fi. 28.diſt. c.presbyterū, & ibi Arch. Doct. in c.2. de ſent.exc.c. 2.& cap.illud, bonus tex.in cap. ſicut dignum, §.fi.de homic. Item infertur, quòd clericus obligatus ad dicēdas horas, ſi di-
11 xerit illas in peccato mortali, aut † in excommunicatione exiſtens, dum tamen integre, ſtudioſe, & deuote dixerit, non tenetur repetere, quando ad ſtatū gratię fuerit reuerſus: Patet, quia cum adimpleuerit præceptum eccleſiæ ſic dicendo, nō obligatur amplius dicere, ſi tamen vult, ꝙ illę horæ ſint ſibi meritoriæ tenetur redicere, & ſic tenetur neceſſitate conditionali, ſcilicet ſi vult, quòd ſibi proſint ad vitam ęternam, & ita intelligi debet tex in d.cap.1.de celebr.miſſ. ſecundum quòd officium debet perſolui cum puritate conſcientiæ ut ſit meritorium, & ita etiam intelligitur illud Pſ. Quare tu enarras iuſtitias meas. Et hæc nota contra cōcubinarios, fures, prędones, & ſimiles: verum licet illud diurnum officium non ſit meritorium, valet tamen ad illuſtrationem mētis, & ad multa, ſicut & alia bona pœnitentialia ſi ageret, c.quod quidam, extr.de pœn. & remiſſ. Imola in d. Clem. 1. Turrecr. in cap.cantantes, diſtinct. 92.

Septima. Quod officium ſit dicendum horis debitis, & competentibus non re-
12 ciprocè, † ſed gradatim, ſecundum Hoſt. in cap.1. de celebr. miſſ. & procedit non ſolum cum publicè dicuntur horæ in eccleſia, ſed etiam ſi clericus dicat in priuato, per d.cap.1. dum dicit ita, vt horis competentibus. Vnde gloſ.ibi conſuluit clericis pauperibus ne ſuperuenientibus occupationibus aliquā horam dimittant, vt dicant omnes horas, ſi illis eſt pro uita laborandum. Quod obſeruant Papa, Cardinales, & alii Pontifices, pro parte maiori dicendo mane officium uſque ad ſextam, & nonam incluſiuè, quia his expletis habent multa expedire, ratione officii, & iſtud conſilium poteſt ſeruari, cum clericus ex cauſa legitima, ſeu neceſſaria timet occupationem, quo caſu poſſet dicere ueſperas mane, per illum tex.in princip. vbi Doct.& per Moder.in d.Clemen.1.& ratio eſt: quia regulariter in omni lege uel ſtatuto cauſa rationabilis, & legitima eſt excepta, cap.ſi quando, de reſcrip.c.ex parte, 1.de offic.deleg. Sic ſcholaris occupatus circa ſtudium literarum
13 poteſt mane † ſimiliter omnes horas perſoluere, ut vtrūque poſſit Deo reddere, & debitas laudes, & honeſta opera ſtudii ne unum per aliud impediatur. Quod intellige, quando ualde eſſet occupatus circa ſtudium, ut quia oporteret legere, uel alios docere: tunc tale ſtudium excuſaret, & eſſet iuſta cauſa præueniendi tempus.ad hoc, cap.ſuper ſpecula, de magiſt. cap.cum ex eo, de elect.in 6. Pariter iuſta cauſa eſſet, ſi immineret commune periculum puta timor hoſtium, per ea, quæ legūtur, & not.in cap.bonæ, de elect. uel alia iuſta cauſa interueniret, ut celebratio ordinum, ſynodi, aut proceſſionum. Aliàs ceſſante iuſta cauſa, non eſſet licitū præuenire tempus, ut not. Doct.ind.c.1. de celebr.miſſ. ſicut obligatus ſoluere certo tempore ſtatuto in fauorem creditoris puta Dei, ut in caſu noſtro, non poteſt ſoluere ante tempus, ff.de leg.1.l.ſi ita relictum, §.Pegaſus, de uerb.oblig.l.ſtipulatio iſta habere, §.inter certam. Pariter iuſta cauſa operatur, ut officium, quod in eccleſia perſoluendum eſt in communi, de celebr. miſſ. cap. cum creatura, poſſit dici extra eam in domibus, uel alibi, cap. ex parte, 2. c. ad audientiam, de cler. non reſid. cap.fi.diſt.92. Sic quamuis non liceat celebrare miſſam niſi in locis conſecratis,

ſecratis, tamen ex iuſta cauſa poteſt miſ
ſa cantari in loco non conſecrato de li-
centia Epiſcopi, cap.miſſarum, de conſe.
diſt.1.modo ſecundum Archid. locus il-
le habeat altare uiaticum conſecratum.

Octaua. Nemini licet egredi de cho-
14 ro† ante completum officium, Clem.1.
de celebrat. miſſæ. nam & laici ex præ-
cepto eccleſiæ maxime in diebus domi-
nicis debent finem miſſæ expectare, de
conſecr. diſtin.1.cap.miſſas, & cap. ſeq.
quia nihil uidetur actum, cum ſupereſt
aliquid agendũ, l.fi.C.de his,quib. ut in-
dig. Et Deus imperfectum opus non no-
uit, cap.maiores, §. ſed adhuc, de baptiſ.
Aliter enim non dicitur clericus debitũ,
& penſum ſuæ ſeruitutis perſoluiſſe, ſi
ante finem officii recedat, cap.1.de celeb.
miſſ.ibi perſoluat: nam iſta dictio, per, iũ-
cto uerbo, denotat continuationem, &
perſeuerantiam temporis à principio uſ-
que in finem, not.per Archid.in capitu.
cum contumacia, de hęret.in 6. fallit tñ,
qñ neceſſitate corporali aliquãtulum e-
xiret de eccleſia, ut quia ſpiritus contẽpla
tione, uel meditatione, uel inedia & vigi
liis eſſet nimiũ fatigatus, nam tũc poteſt
cauſa recreationis eccleſiã exire, ſed cito
redeat ad officium, iux.not.per Innoc.in
cap.dolentes, de celebr.miſſ.not.Doct.in
Clem.1.eod.tit. Idem ſi ſuperueniret in-
firmitas, uel alia iuſta occupatio, 7.q.1.c.
illud, & cap.ſeq.ut quia pro euidenti ec-
cleſiæ utilitate, uel neceſſitate oportet eũ
diſcedere, 26.q.1.cap.uos autem, 13.q.1.
cap.ult. uel ſit alia quæuis iuſta cauſa, &
rationabilis, d.Clem.1. ibi, abſque iuſta
cauſa, ſemper enim iuſta cauſa excipitur,
cap.ex parte, 2. de offi. deleg. Et nomine
neceſſitatis quodlibet iuſtum impedi-
mentum intelligitur, de conſe.diſt.2.cap.
hi,qui.diſt.18.cap.Epiſcopus.aliàs qui ſi-
ne dicta iuſta cauſa ante finitum officiũ
exiret, carebit, ſi clericus eſt, diſtributio-
nibus quotidianis, ita Stef. & Guilm.
in d.Clem.1.ubi Imola, allegantes capitu
lum unicum, de cler. non reſi. in 6. facit
de iudic. cap.1.cum ibi not. Quod intel-
lige, ut non conſequatur diſtributiones
illius horæ, licèt ſic pro rata diuinorum
officiorum, pro quibus interfuit, à ſimi
li Francus in d. cap. uni. nu.4. unde in-
quit Zen.in d. Clem.1. quòd non ualet
ſtatutum, quòd exiſtens, uel intereſſens
uni horæ, habeat integras diſtributiones.
An vero ſolo verbo exeuntis credatur
ſuper impedimẽto? Credo, quòd ſic: quia
agitur de anima, & conſcientia illius, &
de leui præiudicio, quòd verum eſt, præ-
ſertim, vbi impedimentum conſiſtit in
ſolo animo ipſius: quia forte fatigatus eſt
longa lectione, exit cauſa recreationis,
ad hoc not. in c.ſignificaſti, de homic. in
cap.vt circa, ad fi.de elect. in 6. Quod li-
mita, quando parum durat exitus: quia
ſi diu, & ſępè exire vellet, non eſſet ei
credendum. Vide in noſtris deci.cap.53.
nu.21.lib.2.

Nona. Horæ dum cantantur, nemo,
qui ad illas tenetur, legere, vel dicere de-
bet priuatum officium: nam non ſolum
obſequium quo obnoxius eſt choro ſub-
trahit, ſed alios pſallẽtes perturbat. Hinc
inferuntur multa, & primum, quòd non
excuſatur aliquis, ſi ſubtrahit obſe-
quium, cantando, & officiando cum a-
liis, quia neſcit cantum: nam debet ad-
diſcere ipſum, ſicut etiam officium, alio-
quin culpandus eſt, ſi ignorat ea, quæ ex
officio ſcire tenetur, 1.q.1.c.nõ eſt putã
da.38.diſt.per totum, c.ad aures, cum ibi
15 not.de æt.& qual.promouendus† enim
debet in tribus ſaltem eſſe ſufficiens, &
examinari ſi bene legat, cantet, & con-
ſtruat, 38.diſt.cap.quę ipſis, not.in Clem.
1.de conceſſ. præben. Minor tamen exa-
minatio requiritur in minoribus ordini
bus. Turrecr.in c. Epiſcopi, num. 6. diſt.
24. Quare ſubtrahendo peccat, & furtũ,
committit, cum vtatur lingua ſua ad a-
liud, quàm ad quod tenebatur, cõtra Dei
& eccleſiæ voluntatem, cap.1. de celeb.
miſſ.ibi, publice compleantur; ad denotã
dum, quòd ſimul, & ab omnibus debet
officium dici: quod procedit, etiam ſi vel
let ſuas priuatas dicere orationes. Vnde
Hieronymus. Ingratum eſt ſpiritui ſan
cto quicquid obtuleris neglecto eo, ad
quod

quòd teneris,ideo licet eo tempore, quo
in choro diuinum cantatur officium,poſ
16 ſis multas priuatim dicere orationes†ab
ſtineas,& chorum, quantum potes adiu
ues,bonum commune præferendo pri-
uato, cap.licet, de regula. Nam ut dicit
Innoc.in cap.dolentes,de celeb.miſſ. cle-
ricus dum eſt in officiis diuinis,non de-
bet aliis intendere niſi circa ea, quæ alibi
dicuntur,& leguntur. Nec cauſeris di-
cendo,quòd vocem ſonoram non habes,
quia ex diuerſitate votum reſultat melo-
dia tota, & dulcis repræſentatur cantus,
ſicut vides in organis, in quibus ſunt fi-
ſtulę tenuem,& validiorem ſonum emit
tentes, & totam melodiam ornantes, &
in templo Domini non ſolum erant va-
ſa aurea,ſed argentea,& ęrea, ideo uoces
non ſunt à choro ſubtrahendæ,ſed quili-
bet ſecundum gratiam ſibi à Creatore
datam fructum labiorum ſuorum cum
puritate conſcientiæ,animique deuotio-
ne debet Deo porrigere, Clem. 1.de ce-
lebr.miſſ. Hinc poſſunt etiam multa in-
ferri,quę ne tędium generemus, omitti-
mus,remittentes lectorem ad ea,quæ di-
ximus lib.2. c.52. nu.21.& 22. Rurſum
licet affirmauerimus eo.lib.c.35. nu.10.
quòd ſatisfacit pręcepto audiendi miſſam
orationes dicens,ſiue quæ ſint de præce-
pto, ſiue non. Tamen quilibet deberet
ab illis abſtinere, & ſub ſilentio,& con-
templatione eam audire, præſertim ora-
tiones, Epiſtolam, & Euangeliũ conſide
rando, quòd Chriſtus eſt qui loquitur,
& non homo,quando euangelium dici-
tur. Vnde ſi principem audires cum ma-
gna reuerentia vacares, & non immiſce
res aliqua verba, quanto magis Creato-
rem tuum vel Apoſtolum loquentem in
epiſtola ſua, vt nuncium Chriſti,& ſacer
dotem orantem,& dimittere oratiuncu-
las, quas credere non debes meliores il-
lis,vel efficatiores illis,quas eccleſia vni-
uerſalis dicendas eſſe decreuit. Not. Al-
ber.de ferr. in tract. hor. q. 33. Præterea
ſunt valde reprehenſibiles, qui in eccle-
ſia ita alte orationes ſuas dicunt, quòd
alii ibidem aſſiſtentes, & plerũque preſ-
byter officians perturbatur. An vero dũ
celebratur maior miſſa, vel Veſperæ can-
tantur,poſſit quis organis pulſantibus di
cere orationes, diximus, capit. 35. nu-
mero 12.

17 Decima. Beneficiatus † in duabus ec-
cleſiis, vbi ſunt diuerſa officia, ſi abſens
eſt ab vtraque eccleſia, dicere debet offi-
cium illius eccleſiæ, in qua habet maio-
rem gradum,& dignitatem, puta quia in
vna eccleſia eſt Decanus, in alia eſt ſim-
plex canonicus, quamuis præbenda ſit
pinguior,debet dicere officium illius ec-
cleſiæ, in qua eſt Decanus, arg. infra,de
præben.cap.quia in tantum,lib.6. eo. tit.
c.extirpandæ,§. qui vero. Ad hoc not. in
c.fi.de poſtu. Sed ſi nõ habet maiorẽ gra-
dum in vna,quàm in alia, vt quia eſt ca-
nonicus in duabus eccleſiis, & tunc de-
bet dicere officium dignioris eccleſiæ:
quia maius dignum trahit ad ſe minus
dignum,c.quod in dubiis,de cõſe.Eccl.
vel alta. etiam in officiis diuinis dicendis,
12.diſt.c. de his,in Clem. dignum,de ce-
lebr.miſſ. ſi autem ambæ eccleſiæ ſunt ę-
qualis dignitatis,tunc poteſt dicere quod
cunque officium voluerit de officiis illa
rum eccleſiarum,ita,quòd eo caſu locus
eſt gratificationi,arg.ff. de relig. & ſumpt.
fun.l.vlt.c.duobus,de reſcrip. in 6. Si eſt
præſens in altera eccleſiarum,tunc debet
ſequi mores, & ritum illius eccleſiæ in
qua reſidet, etiã ſi in minori beneficio re
ſideat: quod intellige, quando talis dicit
officium, aut horas ſuas in Eccleſia, vna
cum aliis clericis eccleſiæ: tunc enim con
ſtat,quòd debet ſe aliis conformare, 11.
diſt.c. in his. 12.q.2.cap.cognouimus, de
priuil. c. quia circa. Vnde dicit Io. Ard.
18 in d. Clem.dignum,quòd monachus† fa
ctus prælatus eccleſiæ ſęcularis, reget eã
ſecundum officium clericale, non mona
chale. Sed vbi talis diceret horas ſuas per
modũ ſuffragii priuati,poteſt ſi velit offi
cium alterius eccleſiæ, in qua non reſi-
det,dicere;maxime ſi hoc faciat ſine frau
de, ſecus forte ſi hoc faceret fraudulen-
ter,volens euitare horas prolixiores ec-
cleſiæ,& dicere horas alterius eccleſiæ,

quæ ſunt breuiores , vt dicit Henricus in capit. pernicioſus, de celebratione miſſar.

Vndecima. Beneficiatus, qui non di-
19 cit † officium ſecundum ritum ſui beneficii,vel diœceſis,ſed officium Romanũ, non venit excuſandus,ita Stef.in Clem. 1.de celeb.miſſ.Flor.in cap.1. eo.tit.& ratio eſt : quia debet ſequi conſuetudinem ſuæ eccleſiæ cathedralis,not. Doct. in d. Cle.1.& Cle.Dignũ. Nam ibi ſpeciale eſt, quòd clerici etiam religioſi, qui ſunt fa-
20 miliares, & domeſtici † Cardinalium,& Epiſcoporũ,ſe poſſint in diuinis officiis cum ipſis conformare, ergo in contrariũ eſt regula. Sed aduerte, quòd tunc tales Religioſi dicentes officium cum Epiſcopis ſunt excuſati,quando cum illis horas dicerent: Alias ſecus,quia tunc cum ceſſet cauſa , mens, & ratio illius Clem. non vendicat ſibi locum, ar. l.adigere, §. quamuis, de iure patr.

Duodecima. Qui tenentur ad horas
21 canonicas, non ſatisfaciunt † illis,ſi per alium faciunt deſeruire. dicit cle.1.de celebr.miſſ.ibi,fructum laborum ſuorum: & ratio eſt: quia ſolutio horarum conſiſtit in labore perſonali , & eius induſtria videtur ad hoc electa,arg.c.fi.de offic. de leg. vnde quamuis ex iuſta cauſa à reſidentia in beneficio quis poſſit excuſari, arg.cap.relatum, de elect. faciendo per alium deſeruire , ab horis tamen dicendis non excuſatur, ſiue ſit beneficiatus, ſiue in ſacris.Card.in d. Clem.1. Idem ſentit Innoc.in c.1.eo.tit.contra quoſdam, qui dicebant, quòd non ſunt pares beneficiati,& in ordinibus conſtituti;nam ordinatum in ſacris, cuius perſona eſt obligata excuſat ab horis ſola infirmitas corporalis,ſed beneficiati non ordinati excuſantur etiam per conſuetudinem, vt not. in cap.cum omnes,de conſtit. Item per appellationem , uel ſimilem arduam cauſam,aut per reſidentiam à ſuo beneficio ex cauſa rationabili , argument. dicti capit. relatum . Nam dicta iura ſecundum Cardin.loquuntur de reſidentia, & non de horis .

Decimatertia. Religioſus, qui officiũ non recitauit ex eo,quia ſciebat ſe emiſiſ-
22 ſe † profeſſionem inualidam , quia ante 16.annum, non peccauit mortaliter. Et ratio eſt : quia cum huiuſmodi profeſſio ſit nullla , nullamque pariat obligationẽ ad alicuius regulæ, vel religionis,aut ordinis obſeruationem,uel ad alios quoſcũque effectus,iux.Conc.Trid.ſeſſ.25.cap. 15.per tex.in c.1. 17.q.2.c. non ſolum,de regular.in 6.fit,ut præfatus emittens non peccet:cum tantum ad illud recitandum ſint aſtricti,uel profeſſi, uel beneficiati , aut in ſacris conſtituti , ut nos diximus lib.2. c.50.nu.6. in noſtris deciſ. Quod
23 uero profeſſio † ſit nulla , pondero tex. in d.c.15.ibi,ſit nulla.Quod quidem uerbum, cũ ſit præteriti temporis, ſtatim annullat profeſſionem, ac ſi non fuiſſet facta,facit tex.in c.à nobis.1.de ſent.excõ. vbi per hæc verba excommunicatus ſit, profertur excommunicatio ipſo iure , c. quidam.5.q.1.& ibi Gemin.glo.in c.quicunque, de hæret.in 6.Tum etiam,quia adeſt quædam elucidatio Illuſtriſſimorũ Dñorum Cardinalium in hæc verba,nu. 324.profeſſio à moniali facta ante 16.annum cõpletum,ab Ordinario debet nulla declarari, vbi põdera verbum illud, declarari: nam tantum quod factum eſt publicat,& inſinuat,extr.de appell.c.nouit, cap.curæ, 11.q.3.c. præterea, de teſti.cogen.Gemin.in cap.nemo, 11.q 3. & per conſequens oſtendit profeſſionem nullam , & ita omittentem dicere officium non peccare mortaliter. Sed an perſeuerando in monaſterio poſt profeſſionem inualidam, videatur illã ratificare? Reſp. quòd non : cum ratificatio dictæ morę cauſetur à fundamento inualido,1.q.1.c. cum Paulus,c.fin.de coniu.ſer. Lapus alleg.4.Gemin.in d.c.non ſolum,num.13. vnde ſequitur regula iuris. Non firmatur tractu temporis,quod ab initio non ſubſiſtit. Eo magis ſi omiſiſſet recitationem horarum non cogitando de firmanda,vel non firmanda profeſſione , prout ita de facto contingit,quia tali caſu in dubio potius præſumendum eſt pro libertate, &

te, & per conſequens de profeſſione non firmanda. Vnde inquit Sylu. à ſimili, in verb. Religio, 2. q. 9. & ſequitur Couar. de pact. 1. par. §. 3. nu. 12. quòd ſi quis no uit ingredi religionem, ſi non cogitauit de profeſſione, ſed eſt in dubio, profiteri non tenetur, ſed poteſt redire ad ſæculū. Caiet. 2. 2. q. 189. ar. 4. verum ſi religioſus pręfatus poſt profeſſionē indebite emiſſam ratione ætatis, compleuerit in religione annum 16. quo completo ſteterit
25 tanto tempore, vt poſſit dici tacitè† profeſſus, tunc horas canonicas omittendo peccaret mortaliter: cum taciti, & expreſſi eadem ſit obligatio, ſed expreſſe profeſſus tenetur, ergo & tacite profeſſus, optimus tex. in c. non ſolum, de regul. in 6. verbo, vel niſi maior tamen 14. annis exiſtēs profeſſus ſit tacite, vel expreſſe: Rurſum, hic ceſſat cauſa impediens, defectus ętatis, ſuperuenit cauſa confirmans nouus ſcilicet conſenſus legitimus, ergo firmat id, quod de iure non ſubſiſtebat. Dinus in reg. non firmatur, de reg. iur. in 6. facit etiam tex. de regul. in 6. c. 1. vbi Gemin. & Fran. in 5. not. qui dicit, ꝙ vt profeſſio facta à minore ratificetur tacite poſt legitimam ętatem, requiritur delatio habitus indiſtincti, & perſeuerantia anni poſt legitimam ętatem: Quinimo Hoſt. prout refert ibi Ioan. And. dicit, quòd talis ratificatio non admittit probationem in contrarium, c. is qui, de ſponſ. cum ſit præſumptio iuris, & de iure: Nō enim credendum eſt ſibi poſt factum, ne turbet eccleſiaſticam regulam, cap. quod interrogaſti, diſt. 27. 16. q. 7. ca. per laicos. Quod dictum intelligit Ioan. And. niſi prius pręcedat proteſtatio, quòd non intenderet ſe obligare ad profeſſionem: quia per illam appareret quo animo quis geſſit profeſſionem.. Vnde illa volūtas ſemel poſita, ſemper præſumitur durare, extra, de bapt. c. maiores; quare in tali caſu poſſet coram ſuperiore ſuo, & ordinario prætendere profeſſionem ante ętatem declarari nullam, etiam ſi poſt illam perſtiterit per annum completum, prout vult Conc. Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. Quare ex his omnibus concludendum videtur, præfatum religioſum peccare mortaliter omittendo horas, niſi ex cauſa erroneæ conſcientiæ, cap. per tuas, 2. de ſimon. cum ſimilibus. Poſt vero illam factam, niſi præcedat proteſtatio, cum ſit tacite profeſſus, peccaſſe mortaliter, toties, quoties illas omiſerit, non quidem committendo tot peccata mortalia, quot horas omiſit, ſed vnum tantum, ſi omiſerit ſeptē horas, licet grauius, quàm ſi omiſerit vnam.

Decimaquarta. Licet de iure diuino clericus teneatur ad ſeptem horas cano-
26 nicas, Propheta dicente: Septies † in die, cap. 1. de celebrat. miſſ. tamen determinatio, ſeu diſtinctio officij, ut iſtæ, vel illæ horæ dicantur, eſt de iure poſitiuo. Hinc fit, quòd cum ſepties in die laudare Deum ſit de iure diuino, non poteſt Epiſcopus diſpenſare, vel commutare, aut Abbas cum Monacho, quòd exiſtens in ſtudio non teneatur ad horas, ita Archidiaconus in cap. 1. 91. diſtin. Cardin. in Clement. 2. de celebrat. miſſ. & ratio eſt: quia obligatio horarum nedum concernit hominem, ſed Deum, cui per promiſſionem, quæ tacitè naſcitur, & contrahitur in ſuſceptione ordinis ſacri, aut beneficij, obligatur: ideo per hominem remitti non poteſt, ſicut nec iuramentū concernens ipſum Deū, iuxta not. in cap. 2. de ſponſal. Panorm. in cap. 1. de celebr. miſſ. & licet abſens ab eccleſia non poſſit dicere officium in eccleſia nō tamen debet excuſari quo minus laudet Deum in priuato, ut not. Innocen. in d. cap. 1. cum viuat de pa-
27 trimonio Chriſti; vnde † maledictum ſtudium eſt, per quod dimittitur diuinum officium, & ſimpliciter melius eſt orare, quàm ſtudere, uel legere. Hinc dicit Imola in Clement. prima, de magiſtr. quòd quamuis ſcholaris habeat vicarium in ſua eccleſia, tamen tenetur dicere officium. Nec obſtat capitu. 1. de celebrat. miſſ. vbi dicitur, quòd à ſe,

vel à ſcholaribus officium compleatur, quia loquitur de officio initiato per presbyterum, qui neceſsitate ſuperueniente pulſus, non poteſt complere, ſed compleri nō poteſt quod non eſt inchoatum, ideo non habet locum in caſu propoſito, quia propter officium datur beneficium, cap. fin. de reſcript. in 6. Pariter cum officium generaliter ſumptum
28 ſit de iure diuino, nec Papa † ſine ratione diſpenſat, not. in cap. propoſuit, de conceſſ. præbend. Zabar. in dicta Clement. 2. Panormit. in dicto cap. 1. Sed circa mutationem officii ex cauſa poteſt diſpenſare, cum ſit de iure humano, ut in dicta Clemen. 2. Quod idem uidetur de Epiſcopo, ut poſsit ex cauſa rationabili diſpenſare, quòd clericus exiſtens in ſtudio, uel alibi dicat, officium ſuum ſecundum alium uſum, ad hoc 12. diſtinct. cap. nouit, de fer. cap. final. per quæ iura dicit gloſſa in cap. 1. diſt. 91.
29 quòd epiſcopus poteſt inducere † nouā conſuetudinem in eccleſia ſua quo ad officia celebranda. Vnde Archidiac. ibi, num. 2. dicit, quòd contra illud, quod ſtatutum eſt ab Apoſtolis, uel ſanctis Patribus, non debent, nec poſſunt Epiſcopi ſtatuere, ſed in his, quæ in ſolemnitate tantum eccleſiæ conſiſtunt, quæ conſuetudine non præcepto maiorum ſunt introducta, mutare poſſunt, & ſtatuere, ergo multo fortius ex cauſa diſpenſare in caſu particulari.

Decimaquinta. Licet hodie ius poſitiuum non diſtinguat matutinum à matutinis laudibus, ſed illas duas partes uocat matutinas, cap. presbyter, diſtin. 91. cap. 1. de celebr. miſſ. tamen ſecundum ueram ſignificationem matutinæ
30 diuiduntur † in nocturnum, & laudes matutinales. Hinc non eſt inconueniēs, quòd expleto nocturno, quod debet incipi media nocte, iuxta Pſalm. 118. Media nocte, laudes reſeruentur ad mane. Vt eſt conſuetudo quorundam religioſorum, qui media nocte incipiunt matutinum, & dicunt uſque ad laudes, poſtea incipiunt laudes modicum ante diluculum, uel ſtatim poſt, & quantum ad matutinum eſt de nocturnis uigiliis, quantum ad laudes eſt de diurnis, facit quod not. Archidiacon. in dicto capit. presbyter. Vbi innuit, quòd octo ſunt horæ. Separando illam authoritatem media nocte, & capit. à ſeptem aliis horis, de quibus in alia authoritate ſepties in die, & cæt. & ſic intelligit illam authoritatem, ſepties in die, de die artificiali. Pro quo facit,
31 quòd in primitiua † eccleſia de nocte ſurgebant ad diuinum officium celebrandum, primo circa primum ſomnum, ſcilicet, quando uulgus ſolet ire dormitum. Secundo circa mediam noctem. Tertio, paulo ante diem ſic ordinatè, ut nocturni finiti eſſent, & lectiones cum ſuis reſponſoriis perlectæ priuſquam luceſceret, & apparente aurora pulſatis campanis clamabant, Te Deum laudamus, & poſtea laudes matutinas perſoluebant. Ad primum nocturnum ſurgebant tantum miniſtri eccleſiæ, qui iam dormierant, tempeſtiuè cubantes, ad ſecundum ſimiliter miniſtri, & coniugati, tam viri, quàm mulieres, ad tertium omnes communiter, ſed poſtea charitate algente cum homines pigritarent ſurgere tam miniſtri eccleſiæ, quam populus, conſultum eſt ut media nocte ſaltem omnes ſurgerent, & totum noctis officium decantaretur, quòd adhuc multi religioſi obſeruant. Hanc iterum inſtitutionem, quia multi non ſeruabant, ideo iterum ſtatutum eſt ut in tempore ultimæ nocturnæ ſaltem uniuerſi ſurgerent circa diei principium, quamuis multi religioſi hodie poſt mediam noctem multum tamen ante diluculum communiter ſurgant. Alii uero communiter ponunt ſeptem horas: & intelligunt illud Pſalmiſtę: Septies, de die naturali.

De habitu Monachali. Cap. XVIII.

Qui in cella dimittit habitum ſuum, uel dum iacet in lecto geſtat haſtam, ſiue pauētiam, peccat mortaliter, vt nos affir mauimus in lib. III. prima parte, cap. 5. num. 75.

Cuiuſdam peritiſſimi iuuenis Deciſio propoſiti cuiuſdam caſus conſcientiæ, aduerſus Authorem.

D. Albertus in cella ſua habitum dimittit, vel iacens in lecto ſolam baſtam gerit, quæritur an mortaliter peccet.

Circa hunc caſum aliqua apud omnes ſunt in confeſſo, aliqua vero ſunt controuerſa. In confeſſo pręcipuè ſunt quinque. Primum, quòd D. Albertus non incidit in excommunicationem latam à iure in 6. Ne clerici, vel monachi ſęcularibus negotiis ſe immiſceant, cap. 2. Vt periculoſa. Secundum, quòd ſi dimittat habitum cum cauſa, ne peccatum quidē vllum committit: ſi verò ſine cauſa, ſemper peccat, vt minimū venialiter, ex quo liquet, quòd nunquàm debet dimitti habitus ſine cauſa, cum venialiter peccare etiam pro ſeruanda vita nullus debeat. Tertium quòd ſi D. Albertus credit ſe in hoc non peccare mortaliter, omnino eſſet excuſandus à mortali. Quartum, quòd pariter excuſatur à mortali, ſi ad breue tempus dimittat, in pluribus enim modicitas rei excuſat à mortali. Quintum, & vltimum, quòd ſi ex contemptu habitū dimittit, mortaliter delinquit; & in his ego non moror.

At verò loquendo ſimpliciter de natura rei, & de propoſita dimiſſione habitus, aut caputij per notabile tempus, non vna eſt omnium ſententia. D. Iacobus à Capua inter recentiſſimos nouiſſimus, vir ſanè eruditiſſimus, in ſuo tertio libro Deciſionum aurearum, cap. 5. num. 75. ſuſtinet partem affirmatiuam, quam probat primo authoritate Franc. in d.c. Ne cler. vel mo. nu. 5. Secundo adducendo, cap. ſanctimonialis, diſt. 23. ubi decernitur, ſanctimonialem virginem ab epiſcopo conſecratam debere ſemper vti veſtibus ſuis, vbi addit gloſſa, etiam in lecto, & in infirmitate; Poteſt idem confirmari ex alio textu, nimirum, 20. q. 1. c. vidua, & eſt cap. 26. vbi habetur, quòd vidua religionem profeſſa, accepta veſte à ſacerdote, vel miniſtro, ſeu in lectulo quieſcens, ſiue in quocunque loco conſiſtens, conſtanter vtatur. Poteſt demū idipſum confirmari ex declaratorio regulę in cap. 55. ibi de menſura, nu. 6. vbi habetur; ſine quibus (nimirum caputiis) caſu grauiſſimę infirmitatis cū haſta tantum ſiue patientia credimus abſque periculo excommunicationis poſſe fratres noſtros ſtare. Modo inquit D. Iacobus exceptio firmat regulam in nō exceptuatis, cum ergo conſtitutiones excipiant hunc caſū, indicāt, quòd in aliis caſibus non poſſit caputium ſine mortali dimitti.

His tamen non obſtantibus, exiſtimo ſententiam hanc nimis eſſe rigoroſam, & propterea negatiuā longè eſſe probabiliorem; Quod vt diſtinctè demonſtrē, primo loquar de dimiſſione cucullę, aut ſcapularis, quorum alterum vis eſt habitus monachalis. Secundo de dimiſſione caputii dumtaxat; loquendo de toto habitu mortale nō eſſe ipſum in cella per diem integrum, aut integram noctem dimittere, tripliciter oſtendo, primo, ratione, ſecundo authoritate, tertio ſoluendo oppoſitas rationes; ratione quidem, quoniam illud ſolum eſt peccatum mortale, quod repugnat alicui pręcepto legis, aut diuinæ, ſiue naturalis, ſiuè ſcriptæ, aut humanæ iuſtæ promulgatæ, receptæ, non derogatæ, ſed dimittere habitum in cella non repugnat alicui præcepto legis diuinæ, vt patet, & omnes concedunt, non repugnat præcepto legis humanæ, vt poſterius dicam ſoluens rationes D. Iacobi, ergo non eſt mortale; & equidem non poſſum ſatis mirari, eos doctores qui nul

Iam habentes firmam rationem nullumque textum, audent capitalem ſententiam ferre pro libito ſuę volũtatis, cuius rei etiam conquęritur Nau. cap. 25. nu. 85. ubi inuehitur aduerſus eos, qui negant miſſam celebrari poſſe à ieiuno poſt meridiem.

Authoritate idem oſtendo; Sylu. uer. excommunicatio, 9. §. 52. in calce in hũc modum ſcribit. Cuiuſmodi (i. mortalis) non eſt omnis temeraria dimiſſio habitus, cum nullibi hoc præcipiatur, quia licet eo debeant ſemper monachi uti, tamen hoc debitum eſt honeſtatis, vt etiam dicit Ioan. And. & Archidiaconus, non autem neceſſitatis. Hæc Syl. vnde niſi velimus principium illius paragraphi aduerſari fini; cum ait. Nunquam habitus à religioſo profeſſo dimittitur ſine rationabili cauſa quin peccet, quia adeo eſt an nexus oſſibus monachorum, quod in quocunque loco conſiſtentes ſiue in lecto quieſcentes conſtanter eo uti debent: oportet dicere, quòd loquatur de ueniali; ita proculdubio intelligendum eſt dictum eius ver. habitus, §. 3. vbi habet. Religioſus uti debet habitu ſuo ſemper, ſeu in lectulo quieſcens, ſeu in quocunque loco conſiſtens. Et quòd hæc ſit ſententia Syluestri ex eo conſtat, quòd in cõfirmationem ſui dicti, utrobique affert cap. uidua, 20. q. 1. & in uer. excommunicatio, loco citato addit caput ſancti monialis, diſt. 23. unde de mente eius ita eſt aſſerendum, ut prędicta iura aſſerunt; quæ autem ſit ſententia dictorum canonum poſterius apparebit.

Cęterum rationibus, & fundamentis à D. Iacobo adductis ſatisfaciamus. Primum ipſe ait Francum ita ſenſiſſe, nu. 5. in d. c. ut periculoſa, quod quidẽ eſt plus quàm mendacium Grecum; ſunt enim uerba Franchi eo in loco hæc quæ referam, & quis dicatur habitus monachorum not. gl. in d. Cle. 2. in uerbo extrinſeca, & in Cle. ne in agro, in princ. de ſtatu reg. & 20. q. 3. Prius, & 19. q. 3. mandamus: reliqua quæ in eodem numero adducit Francus ad rem hanc nil prorſus faciunt; uideat quilibet an Francus in adductis uerbis aſſerat dimiſsionem habitus eſſe mortalẽ. Quin paulò antè ſ. in nu 4. ita ſcribit. Immo etiam licet monachus ſemper debeat eſſe cum habitu, ut in cap. ſanctimonialis, diſt. 23. & diſtinct. etiam in lecto, ut in c. ſi. 20. q. 1. c. attamẽ ſi in cella ſubdimittat habitum ſuum, uel dum balneum intrat in occulto, uel iacet in lecto hac conſtitutione non ligatur, ſed bene ligatur, quando exhibet ſe conſpectibus hominum ſine habitu monachali, &c. Ex quibus ego colligo, ipſum aliter non ſenſiſſe de dimiſsione ſcapularis in cella, quàm prędicta iura decernant unde authoritas Franchi tantum abeſt ut D. Iacobo ſuffragetur, quòd etiam omninò aduerſatur.

Nam quòd pertinet ad iura citata, pro ampliori explicatione iuuat referre aureã ſententiam Abb. Panor. in cap. clerici, 2. de uir. & hon. cler. Non ſemper (inquit) conſtitutio etiam Concilii Generalis ligat tranſgredientem ad mortale, nam quemadmodum tranſgreſsio legis ciuilis non ſemper inducit decapitationem corporalem, ita nec tranſgreſsio iuris canonici inducit ſemper mortale, nam ſequitur inde decapitatio ſpiritualis, & perpetua damnatio. Quomodo igitur cognoſcemus conſtitutiones obligare, aut non obligare ad mortale? Duo oportet perpendere, ut ibidem docet Pan. vidẽdo materiam, de qua agitur, & uerba; conſiderando materiam, aut certum eſt eam eſſe pręceptiuam, aut incertum, & dubiũ: addamus nos cum authore ſummæ Angelicæ; aut certum eſt eam non eſſe præceptiuam; ſi certum eſt materiam eſſe pręceptiuam conſtitutio ad mortale obligat ſiue adſint uerba præceptiua, ſiue imperatiua, ſiue hortatiua, quod ex duob. pręcipuè tex. confirmatur primus eſt in Clem. exiui de Paradiſo, de uerbor. ſignif. alter, 11. q. 3. Rogo, ubi cum ut gloſſa refert Maximus nominatim excommunicatus fuiſſet, quidam clerus, & populus Salonitanus cum eo communicabat, quæ cõio erat mortalis uel quia erat communio

in

in crimine, uel quia erat excommunicatus cum omnibus ſuis fautoribꝰ. Gregorius Pontifex prohibet hanc communionem, prohibitio iſta, quia conſtat materiam eſſe præceptiuam, cenſenda eſt obligare ad mortale, quamuis utatur his uerbis, Rogo, hortor, & moneo.

Quando autem cognoſcemus materiam eſſe pręceptiuam? quando multum ponderatur à conſtituente, ità ait Pan. vel poſſumus dicere, id certum eſſe, quando pręcipui Doctores penè omnes de ea nō dubitant; At quando dubitant, & incerti ſunt, confugiendum eſt ad uerba, quę aut ſunt pręceptiua, ut ſi dicatur pręcipimus, mandamus, &c. aut hortatiua, ut rogamus, hortamur, aut imperatiua, ut non portent manicas bottonatas, &c. ſi pręceptiua ſint, obligant ad mortale, ſi hortatiua, ad ueniale, ſi imperatiua, ſunt ambigua, ſi enim ſint de re ponderoſa, ad mortale obligant, ut patet in d. Clem. Exiui de Paradiſo, de uerborum ſignif. Si uero ſint de quadam honeſtate & decentia, obligant ad ueniale dumtaxat, id quod obſeruandum eſt inquit Pan. in regulis religioſorum, ſi demum certum eſt materiam non eſſe præceptiuam quantùcunque adſint uerba imperatiua, aut præceptiua, etiam non obligant ad mortale: ait inquit author ſummæ Angelicæ ita Doctores dicunt, ꝙ cū Mar. 7. ſcribitur Chriſtus pręcepiſſe ne cui dicerent ſurdi, & muti liberati miraculum, noluiſſe eos obligare ad mortale.

Hæc quæ digrediendo diximus, caſui propoſito applicantes, ſi nos reſpiciamus materiam ipſam, procuIdubio in ſe non eſt præceptiua; non enim graue eſt, & ponderoſum, monachum in ſua cella per diem, aut noctem, habitum deſerere, & præcipuè hoc certum, quoniam ſanctiſſimus P. Benedictus cum in cap. 22. conſtituit vt veſtiti dormiant monachi, rationem affert, non quòd graue & ponderoſum ſit habitum noctu dimittere, ſed ut parati ſint ſemper, vt facto ſigno abſque mora ſurgentes feſtinent inuicem ſe præuenire ad opus Dei, neque Patres in antiquis conſtitutionibus de ſcapulari plura decernunt, quàm de gunella in hieme; ita enim ad verbum habēt. Declaramus hoc modo veſtitos dormire fratres. In hieme cum gunella, & ſcapulari lato deſuper; modo nullus ſanæ mentis dicet, quod ante annum M. D. L X X X. in quo reformata fuit ea cōſtitutio, ſolumq; ſcapulare & tunicella omni tempore deferenda exprimuntur, monachus in hieme relinquens gunellam mortaliter peccaret. Quod ſi in declaratorio cap. 55. Patres plurimi facere videntur dimiſſionē caputii, clarum eſt, id eſſe propter periculum excōicationis, vnde eo ceſſante, illa materia non eſt ponderoſa & præceptiua, atqui ſine dubio dimittere ſcapulare in cella per integrum diem, aut dormire ſine caputio, longè abeſt ab oī periculo excommunicationis, qua in re non immoror, quia eſt communis ſententia, & admiſſa ab ipſo D. Iacobo ibidem.

Vnde ſi naturam, & conditionem huius conſtitutionis agnoſcere velimus, reſpiciendum eſt ad verba. Et quod quidē pertinet ad verba regulæ nihil dico, primum, quoniam textus ita habet (veſtiti dormiant monachi) quæ non ſunt verba præceptiua. Deinde quoniam ſcimus nihil in regula obligare ad mortale exceptis eſſentialibus trium votorum. Idem dico de conſtitutionibus, quia ſ. nullibi vtuntur verbis præceptiuis; Quid autem dicēdum ſit ad locum in contrarium adductum, in fine diſputationis apparebit.

Quod pertinet ad cap. ſanctimonialis, & ca. vidua. dupliciter reſpondeo, primo, quòd in eis mulierum Deo ſacratorum ſit mentio dumtaxat, non autem monachorum, aut religioſorum: à diuerſis autem non ſit illatio; quia tamen communiter Doctores, agentes de deferendo habitu, innituntur illis locis, dico ſecundo, quòd ibi non adſunt verba pręceptiua, vnde debent intelligi de honeſtate, non de neceſſitate: ita enim ad uerbum habetur, diſt. 23. ſanctimonialis virgo cum ad conſecrationem ſuo epiſcopo offertur in talibus veſtibus applicetur, qualibus ſem

per vſura eſt profeſsioni, & ſanctimoniæ aptis. & 20.q.1.dicitur. Tunc (nimirum vidua) accepta à ſacerdote vel miniſtro apta religionis profeſsioni veſte, ſeu in lectulo quieſcens, ſiue in quocunque loco conſiſtens, conſtanter ea vtatur &c. Et loca iſta loqui de honeſtate cenſet Nau. in ſuo Manuali cap. 27. nu. 131. ubi ait: vti debet religioſus ſuo habitu in omni loco, cap. vidua, 20.q.1.cap.ſanctimonialis, 23.diſt. ſaltem, de honeſtate. ita cenſet ſanctus Antoninus ab ipſo Nauar. ibidem citatus 3.par.tit.24.ca.53. cuius verba ſunt: Debet ſemper ex honeſtate religioſus deferre habitum, ità cenſet Syluester citans Io.Andr. & Arch.ver.excommunicatio.9.nu.52.in calce, cuius uerba ſuperius relata ſunt.

Ita loca eadem exponit ipſemet D. Iacobus lib.4.cap.21.num.6.ubi ita ſcribit. Rurſum nota, quòd religioſi in omni loco etiam in lecto cauſa infirmitatis debent uti habitu, cap.ſanctimonialis, diſt. 23. c.uidua, 20.q.1. Quod intellige uerbum illud debet, eſſe honeſtatis, & non neceſsitatis, ut rectè notat Sylu. in uer. excommunicatio.9.nu.52.uerſ.2.in fine; Nauar.c.27.nu.131.uerbo Declaratio, 1. & ſic ſibiipſi contradicit dum his textibus innixus dicit dimiſsionem habitus eſſe mortalem, & mox declarat hos textus loqui de honeſtate, & per conſequēs non obligare ad mortale. Quas demum adducit ex declaratorio regulæ nil concludere iam iam apparebit.

Modo enim agendum eſt de dimiſsione caputii dumtaxat, de qua dico, quòd dato, quòd dimiſsio ſcapularis, aut cuculæ per diem, eſſet mortalis, attamen qui deferret haſtam ſine caputio non eſſet iudicandus reus mortalis, & ratio eſt: quia nullibi id inuenitur expreſſum in iure, conſtitutionibus patrum, aut in regula.

Sed obiicit D. Iacobus loco citato, nu. 71. Primum, quòd per ſcapulare intelligere, debemus non ſolum quod ſpatulas tegit, & pectus, ſed etiam debet continere caputium, & ſic habet communis vſus loquendi, & valde indecens eſſet vti haſta ſine caputio, in quibus ego infirmis admodum argumentationibus non cenſeo immorandum; non enim omnis indecentia inducit mortale, nec qui incedit ſine parte integrante habitus, dici poteſt ſine habitu incedere.

Argumentū ſumptum ex declaratione regulæ ipſe putat eſſe Achilleū, & ego exiſtimo doloſo Vliſſi eſſe perſimile, dupliciter autem ei reſpondeo, primo reflectendo ipſum aduerſus D. Iacobum, in hunc modum. Exceptio firmat regulam in non exceptuatis, ſed ab excommunicationis periculo excipitur dimiſſio caputii tantum in caſu grauis infirmitatis, ergo dimittens haſtam in caſu infirmitatis, aut extra eum caſum dimittens caputiū, eſt excommunicatus, quod & ueritati, & eidem D. Iacobo conſpicuè repugnat.

Sed quoniam ut eſt in prouerbio, afferre inconueniens, non eſt ſoluere: dicamus ſecundo, quòd exceptio facta à legislatore, vel ab eo, qui poteſtatem habet ſupra legem, firmat regulam in non exceptuatis: at exceptiones factæ à Doctoribus, vel aliter quouis modo legem declarantibus, non firmat regulā in non exceptuatis, pōt. n. ꝓuenire rigoroſa exceptio ex ſcrupuloſitate nimia ſeu declarantiū, ſeu eorū, in quorum gratiā fit declaratio, id quod Patribus fortaſsè noſtris contigit eo in loco; ad ſerenandas enim conſcientias aliquorum, qui in ægritudinibus grauioribus torqueri potius eligebāt quàm caputium dimittere, exiſtimo rigoroſè eos fuiſſe interpretatos legem illam, Vt periculoſa, quod cęteris præiudicium afferre non debet. Quare concludamus, quòd de natura rei per diem aut noctem ſcapulare, & à fortiori caputium in cella dimittens D. Albertus etiam ſine cauſa, non eſt reus mortalis; quam tamen concluſionem correctioni ſanioris iudicii uolo eſſe ſubiectam. Illud demum addiderim, Dom. Albertum uenialiter & equidem grauiter delinquere, & proindè ſicuti quamuis febris quartana, podagra, & huiuſmodi, nō ſint ægritudines

mortales, nullus tamen eas libenter patitur, ità à fortiori, ab hac dimiſſione debet monachus abſtinere; & conſtanter, ac deuotè ſanctum religionis ſuæ habitum retinere.

SVMMARIVM.

1 *Monachum dimittentem habitum per integrum diem, non peccare mortaliter, pluribus rationibus demonſtratur. Licet contrarium tamquam verius affirmetur, vt num 9. & 26.*

2 *Cauſa rationabilis excuſat à peccato, & qualis. num. 14.*

3 *Contemptus aggrauat peccatum religioſi, & num. 15.*

4 *Peccatũ quale ſit mortale ad diſcernendũ.*

5 *Verba improprianiur, ſecundum ſubiectam materiam.*

6 *Monachus non obligatur ad peccatum mortale, niſi quo ad tria ſubſtantialia.*

7 *Habitum eſſe de accidentalibus qualiter intelligatur, num. 22. & quòd habitus monachi ſit triplex, num. 21.*

8 *Excommunicatio non debet infligi niſi pro peccato mortali.*

9 *Intellectus ad cap. ſanctimonialis, diſt. 23.*

10 *Habitus delatio eſt de ſubſtantia monachatus.*

11 *Verbum commune appoſitum in materia graui, efficitur præceptiuum.*

12 *Intellectus ad cap. vt periculoſa, ne cler. vel monach. in 6.*

13 *Monachus ad quædam tenetur propter votum, & ad quædam ex conſequentia.*

15 *Habitum non deferre, quando non peccatum, vel peccatum, vel ſit excommunicatio.*

16 *Habitum non deferre eſt contra præceptum legis poſitiuæ, & contra votum.*

17 *Habitum non deferre maius eſt peccatum religioſis, quàm clericis, num. 24.*

18 *Habitus monachi qualis.*

Dicta doctorum quando poſſunt concordari, ſunt concordanda.

19 *Ignorantia facti proprii maxime recentis, non excuſat.*

23 *Habitum vt dimittat monachus an Abbas diſpenſare poſſit.*

25 *Minimum quod inſpiciatur in obſcuris qualiter intelligatur.*

27 *Deferens haſtam abſque caputio per noctem, an peccet mortaliter, & num. 33.*

28 *Minimum non ſemper excuſat à mortali.*

29 *Decet, verbum, in materia graui, conſtituit peccatum mort.*

30 *Caputium debet eſſe cum habitu annexũ.*

31 *Prælati regulares in profeſſione dant cucullam, & ſcapularem cum caputio.*

32 *Religioſus debet diſcerni à laico ex habitu.*

Reſponſio D. Iacobi à Capua, aduerſus Deciſionem cuiuſdã peritiſſimi iuuenis affirmantis non eſſe reum peccati mortalis illum, qui habitum dimittit per integrũ diem abſque cauſa rationabili, vel in lecto iacet per noctem ſine cauſa.

REdemptoris noſtri, eiuſq; glorioſiſſimæ genitricis nominibus, ac ſuffragiis imploratis; noſtrumq; contuitum in creatorem omnium referens, C. de offi. præf. pr. Africæ, l. 1. ſuper infraſcriptis tuis deciſionibus taliter procedam. Primo aſſignabo & alias rationes, quæ præter tuas pro te facere poſſunt. Secundo perſiſten do in eadem ſententia, quam in noſtris deciſionibus lib. 3. nu. 75. & 71. & aliis rationibus comprobabo. Tertio contrariis rationibus reſpondebo.

Dubia diſcutienda ſunt iſta.

Primum. Vtrum Monachus niger di
1 mittendo † per integrum diem habitum in Monaſterio, peccet mortaliter.

Secundum, an eodem ſit genere peccati irretitus, qui in lecto iacens per totam noctem haſtam abſque caputio geſtat.

Circa primum, quod non peccet mortaliter, pluribus rationibus per te fuit probatum, & prima opinio communis Doctor. eſt ſeruanda, adeo quod ab expenſa-

penſarum condemnatione excuſetur uictus, quando habet communem opinionem pro ſe, ff. de leg. 2. l. quæ ſolidum, §. etiam, ubi Bart. Vnde graue eſt ab illa recedere. Panorm. in c. fin. num. 4. de ſecun. nupt. Sed communis eſt opinio, ut per te dicitur, quod apud omnes eſt in confeſſo, quod dimittens habitum ſine cauſa in Monaſterio, non peccat morta-
2 liter, ergo. Secundo cauſa rationabilis excuſat à peccato, text. in cap. ſi quando, de reſcrip. D. Tho. 1. 2. q. 96. art. 6. ſed iſte ex cauſa potuit dimittere habitum, cap. clerici officia, & ibi gloſ. in verb. cauſa, de vita, & honeſt. cler. ergo nullum pec-
3 catum commiſit. Tertio, † contemptus aggrauat peccatum religioſi. Vnde contemptus ex non peccato facit mortale, cap. quis autem, diſt. 10. ſed iſte aliter potuit, quàm ex contemptu dimittere habitum, puta ex leuitate, aut fatuitate, uel negligentia: ergo non peccat mortaliter.
4 Quarto peccatum illud eſt mortale, † vt nos etiam diximus lib. 1. c. 14. num. 3. quando repugnat præcepto legis diuinæ, ſiue naturalis, uel humanæ, iuſtę, promulgatæ, receptæ, & non derogatæ, ſed dimiſsio habitus in cella nulli harum legum præcepto repugnat, ergo. Quinto, authoritate Sylu. in uerbo excommunicatio, 9. §. 52. qui in calce in hunc modum ſcribit. Huiuſmodi. i. mortalis non eſt omnis temeraria dimiſsio habitus, cũ nullibi hoc præcipiatur, quia licèt eo ſemper debeant monachi uti; tamen hoc debitum eſt honeſtatis: ex quibus uerbis uidetur colligi ex mente Sylu. quod tantum illa temeraria dimiſſio ſit peccatum mor. quando fit extra Monaſterium, iux. tex. in cap. ut periculoſa, ne cler. uel mon. in 6. non autem illa quæ fit in Monaſte-
5 rio. Sexto, uerba improprantur ſecundum ſubiectam materiam. Vnde ſi conſtat materiam eſſe de præcepto; licet apponantur uerba conſultoria, illa fiunt præceptiua, cap. rogo, ubi gloſ. 11. q. 3. Clem. 1. uerb. hortamur, de teſt. ſic uerba præceptiua in materia leui efficiuntur conſultoria; not. Abb. in cap. nam concupiſcentiam, de conſtit. ubi Decius, l. cum pater, §. mando. uerb. conſilii, de leg. 2. cap. dilectiſſimi, in gloſ. fin. 12. q. 1. ſed modò non dormire cum habitu, eſt non grauis materia: cum habitus non faciat Monachum, ſicut nec Doctorem, ut per Doct. notatur in c. porrectum, de regul. quia ſi grauis eſſet materia; profectò dormire abſque gunella in hieme eſſet peccatum mortale, quod nullus ſanę mẽtis hoc dicit. Septimo, per tex. in c. ſanctimonialis, diſ. 23. & in c. uidua, 20. q. 1. ubi Syluеſ. in verb. excommunicatio. 9. §. 52. verſ. 2. in fi. & Nauar. c. 27. nu. 121. verb. declaratio 1. & nos lib. 4. c. 1. nu. 6. omnes dicunt, quod verbum debet, ſignificat honeſtatem, non autem neceſſitatem, ita uti habitu ſemper uti, ſit honeſtatis. Octauo, quia ꝙ nullus Doctor dicit, nec nos dicere debemus, ſicuti ubi lex nõ diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, l. de precio, ff. de in rem uerſo, ſed nullus Doctor. immo neque Francus per me lib. 3. c. 2. nu. 75. allegatus, hoc aſſerit peccatũ eſſe mortale, dimittere habitum ſine cauſa, ſed tantum ligari excommunicatione in caſu. & c. ergo. Nona pręter tuas rationes, quibus abundè, & peritè probaſti nõ eſſe peccatum mortale, fulcitur etiam talis ſententia. Monachus ſecundum † tex. 6
iuncta gloſ. in c. Deus qui, ibi hoc uerum intellige, de uita, & hon. cler. non obligatur ad peccatum mor. niſi quo ad tria ſubſtantialia, de quibus per tex. in c. cum ad monaſterium, de ſtat. regul. ſed habi-
7 tus † non connumeratur inter illa tria; ſed eſt de accidentalibus. Hinc uulgo dicitur. Habitus non facit Monachũ, c. porrectum, de regul. ergo. Decimo per tex. in cap. nullus, c. epiſcopi, c. ſine ornatu, & cap. fi. 21. q. 4. quibus in iuribus probatur; quod tunc peccatum eſt mortale eccleſiaſticis perſonis indumentis non congruentibus ſuo ordini non uti, quando in itinere ambularent, & extra domos ſine illis apparerent: nam tali caſu, cum non appareant, nec credantur perſonæ eccleſiaſticæ, de facili poſſunt aliquã iniuriam pati, ſicut laicus, d. c. ſinè ornatu,

ſed

ſed talis ratio cẽſſat in dimittentibus habitum in monaſterio, ergo ceſſante ratione legis, ceſſare debet & lex, cum uerba legis ſint amplianda, & reſtringenda ſecundum mentem diſponentis, c. ſecundo requiris, de appellat. ubi Panor. Facit quod legitur, & not. in c. intelligentia, el 2. c. ſeq. de uerb. ſignif. l. cum pater, §. dulciſſimis, ubi Bar. ff. de leg. 2. cum ſim. Vndecimo, excommunicatio non debet intelligi, & nec à lege infligitur, niſi pro
8 peccato † mor. c. nemo, & cap. nullus, 11. q. 3. ſed in iure nullibi reperitur. Immò apud omnes eſt in confeſſo, quod dimittens habitum in Monaſterio, non eſt excommunicatus, ſed tantum extra, d. c. ut periculoſa, ibi in ſcholis, ergo non peccat mortaliter. Duodecimo, & ultimo, per regulas iuris in pęnis odia inſpicimus in obſcuris de reg. iur. in 6. ubi poſitio quod hoc ſit dubium, an dimiſſio habitus ſine cauſa in Monaſterio ſit peccatum mort. tamen in obſcuris minimum eſt ſequendum; & per conſequens, quod ſit peccatum ueniale, cum odia reſtringi, & fauores cõueniat ampliari. Sed his & ſimilib. non obſtantibus, contrariam ſententiam cenſeo eſſe ueriorem, & in foro animæ magis tutam, ſcilicet quod talis dimiſſio
9 habitus ſit peccatum mor. † & primo per tex. in c. ſanctimonialis, diſt. 23. cuius uerba hęc ſunt; Sãctimonialis uirgo cum ad conſecrationem ſuo epiſcopo offertur, in talibus ueſtibus applicetur, qualibus ſemper uſura eſt profeſsioni, & ſanctimoniæ aptis. Qui quidem text. iuncto cap. uidua, ſolet à Doctoribus ſemper allegari, quod Monachus debet uti habitu Sed modò pondero illud aduerbiũ, ſemper, quod quidem, licet non ſit ſic amare ſumendum, ut per modicum tempus habitus dimitti non poſſit: cum etiã illud dicatur continue fieri, quod aliquid interuallum habeat, ut not. in cap. præſenti, de præb. in 6. Hinc Syl. in verb. excõicatio 9. & in verb. Habitus, & Caiet. exponendo cap. ut periculoſa, dicunt, modicum tempus dici per horam tantum. Doctores ex hoc aduerbio ſemper, aſſumunt hoc argum. quod adeò Monachus, ſemper uti debeat habitu, quod etiam electus in epiſcopum, non debeat habitum mutare quod idem tex. in cap. clerici officia, de uita, & honeſt. cler. & ratio eſt, quia delatio habitus eſt de ſubſtan
10 tia † Monachatus, gloſ. ſingularis, in c. 3. 16. q. 1. vbi ſtatuit Innoc. ut quamuis monachi ad ſæculares eccleſias eligãtur, à monachali tamẽ propoſito non diſcedant, ſcilicet quo ad ea, quibus ſpecialiter Deo ſunt obligati, ſcilicet quo ad ea, quæ ſunt de ſubſtantia monachatus, ut de habitu ſeruando, de continentia, & de non habendo propria, ſed non ſeruare tria vota, eſt peccatum mort. d. ca. cum ad monaſterium, ergo dimittere habitũ. Secundo, pondero dictum text. iuncta gl. d. c. 3. ver. ſtatuimus. Quod quidem verbum, licèt non ſit præceptiuum, nec
11 præceptiuo æquipollens, eſt tamen † uerbum commune, ut dicit Medi. C. de ieiu. tract. 4. q. 7. ver. ſi autẽ. Vnde appoſitum in materia graui, impropriatur, & efficitur præceptum, cum hoc ẽt efficiat conſultorium, d. cap. rogo, ſed modò materia eſt grauis, ut ſupra affirmauimus, ergo. Tertio, an tranſgreſsio legis mortalem culpam tranſgreſſori impingat, id examinandum eſt, ex materia ſubiecta, & ex uerbis. Felinus & Decius in cap. nam cõcupiſcentiã, de conſtit. latè nos diximus lib. 2. cap. 10. num. 11. & cap. 57. num. 5. ubi diximus ex Soto, quod omnis lex, quæ abſolutè fertur, hoc eſt, quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam uenialem, uel mortalem, ſecundum precium operis, ſed modò licet, cap. ſanctimonialis abſolutè dicat, quod profeſſus, ſemper uti debeat ueſtibus profeſsionis; tum quia materia eſt grauis, ut continentia, & proprium non habere; ut etiam dicit Sum. Aſtenſ. lib. 5. de regul. art. 5. obligari debet ad culpam mortalem, non autem uenialem. Quarto, per tex. in d. c.
12 ut periculoſa, † in uerb. temerè, ubi diſtrictius inhibetur, ne profeſſus temerè extra monaſterium habitum dimittat, ſed aduerbium temerè, importat peccatũ mor-

mortale, cap. epiſcopi, 21.q.4. cap. 1. de ſent. excommun. in 6. vbi dicit gl. quod, ut aliquid fiat temerè, non requiritur dolus: ſed ſufficit, quod ex leuitate, uel negligentia quid fiat, & per conſequens videtur, quod dimiſſio habitus ſine legitima cauſa, ſit peccatum mortale. Et ſi diceres, quod temeraria dimiſſio tunc peccatum mortale inducit, quando illa fit extra monaſteria: reſpondeo, quod tunc prę ter peccatū mortale, quo ad monachos, adeſt excommunicatio. Cum ergo tex. ille, ut periculoſa, præſupponat, quod duo ſint neceſſaria, ut religioſus incidat in excommunicationem, quod abſque cauſa dimittat habitum, & extra monaſterium, tacite uult ex præſumpta mente legislatoris, quæ colligitur ex materia grauí, quæ eſt delatio habitus, quod ſi deeſt ſecundum, peccet mortaliter. Quinto, dum Ioan. Andr. & Francus in d.c. ut periculoſa, aſſerunt, quod monachus ſemper debeat eſſe cum habitu: Tamen ſi in cella habitum dimittit, vel ſine illo iacet in lecto, quod conſtitutione illa nō ligatur, ſed bene, qñ ſe exhibet cōſpectui hominum ſine habitu monachali in habitu laicali, vel ſęcularis clerici, ſine iuſta cauſa, non per hoc aſſerunt talem non peccaſſe mortaliter, ſed hoc videntur relinquere pro indubitato, cum id manifeſte colligatur ex glo. in d.c. 3. & etiam ex verbis Ioan. And. quod habitus eſt annexus oſſibus monachorum, tum ex authoritate Archidiaconi. Sexto, Archidiaconus in d. cap. de monachis, 16.q.1. dicit,

13 quod quędam † ſunt ad quæ monachus tenetur propter votum, & quędam tenetur ex conſequentia, & explicans dicta verba, dicit, quod ex conſequentia tenetur monachus ad ea, quæ præcipit regula ſāctiſſimi patris noſtri Benedicti, vt ſunt vigiliæ, ieiunia, orationes, & ſimilia, ſed ex voto tenetur non habere proprium, conſeruare continentiam corporalem, & obedire Abbati propter votum, & retinere habitum, ſed facere contra uotum, & ea, ad quæ tenentur ex uoto, eſt peccatū mortale, c. 1. 27.q. 1. vbi habetur ſecundū Apoſtol. quod damnationem habebunt, qui fidem caſtitatis quam Domino uouerunt, irritam facere auſi ſunt; cum votū ſemper ſit ſeruandum. 12.q. 1. ca. ſcimus, ſicut de ſacramento dicitur, cap. quanto, extra, de iureiur. ergo habitum non deferre, eſt peccatum mortale. Septimo, ratione ſcandali, arg. tex. in d. ca. Deus qui, & c. ut periculoſa, ibi in ſcholis. In quo quidem genere peccati grauius ſecundū communem ſententiam Doctor. peccat religioſus, quàm laicus, Thomas 2.2.q. 186. art. 10. ſed dubio procul graue ſcandalum immineret, ſi nocte iacens in lecto abſque habitu, mortuus reperiretur, ergo. Quibus ſic ſtantibus, non obſtant in contrariam adducta, & primo, quod apud omnes eſt in confeſſo, ut dimittens habitum ſine cauſa, peccet venialiter, non autem mortaliter: Nā hoc eſt, quod nos negamus, & per me iuribus, & authoritate contrarium fuit probatum. Secundo non obſtat, quod cauſa rationabilis excuſat à peccato. Sed iſte potuit ex cauſa dimittere habitum, ergo. nam reſpondeo, quod non omnis cauſa rationa-

14 bilis † excuſat à peccato. Sed tunc demum, quando id fieret de licentia ſuperioris, ita tex. in c. conſilium, verſ. potes, & debes, de obſeru. ieiu. nam ipſe debet diſtinguere inter cauſam & nō cauſam. Nam ſi ille haberi non poſſet, & cauſa eſſet urgens, tunc poſſet religioſus propria authoritate tranſgredi legem, c. anteceſſor, 11.q. 3. d. c. conſilium, §. cum autem. Nos diffuſe diximus lib. 1. cap. 14. num. 15. Igitur cum iſte non petiit ſuperiorem, ergo. Nec tertio obſtat, quod cum religioſus poſſit aliter quam ex contemptu dimittere habitum, puta ex leuitatę, vel negligentia, ergo tali caſu non peccauit mortaliter. Cum ſolum contemptus conſtituat peccatum mortale: nam reſpondeo, quod tunc ſolum contē-

15 ptus † conſtituit peccatum mortale, qñ illud, quod tranſgreditur non eſſet peccatum. Hinc dixit text. in cap. quis autem, diſt. 10. quod lex cōſilii efficitur præcepti propter contemptum. Vel quando id, quod

quod tranſgreditur eſſet peccatum venia
le, glo.in cap.vnum orarium, §.plus acci
pit,diſt.25.Quod ſecus eſt in caſu noſtro,
vbi ſit tranſgreſsio de eo, quod eſt mor-
tale. Quarto, non obſtat Syl.authoritas
in verb.excõicatio. 9. §. 52. quia Sylue.
quando dicit huiuſmodi non eſt omnis
temeraria dimiſsio habitus, loquitur de
temeraria dimiſsione,quæ nõ eſt mortiſe
ra. Sic.n.ipſe dicit,quia iura non inferunt
ſententiam excõicationis, niſi propter
peccatum mortale, cuiuſmodi & c. quæ
autem ſit iſta, ipſe in princ. illius §. expli
cat, ponens plures caſus: quorum pri-
15 mus eſt, quando dimiſsio † habitus ſit
ſine peccato ex cauſa rationabili, putà ex
timore,vel cauſa medicinæ, ibi,primo ve
ro. Secundus, quando temerariè.i. abſ-
que cauſa rationabili ad modicum tem-
pus.i.ad horam. Sic enim ipſe in duobus
locis huius §.explicat modicum tempus.
Item in verb. habitus, & Caiet.in verb.
excommunicatio,cap.61.Tertius,quan-
do fit cum vinculo excommunicationis,
vt quando religioſus ſine habitu, vel ha-
bitu non ſuo vagatur inuerecũdè. Quar
tus,quando cum peccato mortali,abſque
tñ ligamine excommunicationis. Vt ſi
religioſus extra monaſterium nocte ſe-
cretò ex cauſa non rationabili, putà ex
laſciuia, & illicita ſenſualitate dormien-
di quietius, vel alicuius huiuſmodi, etiã
cum peccato mortali, & quod tali caſu,
ſit peccatum mortale dormire abſque ha
bitu:pondero Syluestrum ibi,ex laſciuia,
& illicita. Sed dictio,&,denotat conti-
nuationem, ut not. Bald.& Felin. in c.li-
cèt, de probat.Ergo,quemadmodum dor
mire ex laſciuia, intelligendo in proprio
ſignificatu, eſt peccatum mortale; ita ex
illicita ſenſualitate. Rurſum pondero
dictionem,etiam,uel alicuius etiam cum
peccato mortali, quæ de ſui natura impli
cat, & facit, ut eadem ſit iuris diſpoſitio
in pluribus caſibus,ca.1. & ibi Panorm.
extra,de commod. & per conſequens,vt
tam ex laſciuia, quàm ex illicita ſenſuali-
te, vel alio peccato mortali, ſit mortale
dimittere habitum. Igitur ex eius dictis
colligo, quod de temeraria dimiſsione
loquitur Sylu.quæ fit ad modicum tem-
pus; nam ſi eſſet ad multum, ut per diẽ,
vel noctem, utique eſſet mortalis, ſed
ad illud, peccatum tunc eſſet mortale,
quando dimiſsio habitus eſſet contra præ
ceptum legis diuinæ, aut humanæ, ſed
hoc nullibi reperitur, ergo. Nam reſpon
deo, quod eſt contra præceptum legis po
16 ſitiuæ,†prout tripliciter ponderauimus,
tex. in d.c.ſanctimonialis. Itẽ contra ea,
quæ quis tenetur adimplere ex voto. Vn
de illa non adimplendo eſt peccatũ mor-
tale, ca.magnæ, extrà, de voto. Sexto,nec
illud obſtat, quod verba impropriãtur ſe
cundum ſubiectam materiam, vnde cũ
materia ſit leuis,ſit ut verbum,debet,im-
portet honeſtatem, & non neceſsitatem.
Nam reſpondetur: quod materia eſt gra-
uis, ideoque verba debent remanere in
proprio ſignificatu. Quod ſi forte obii-
ceres, tunc habitus delationem eſſe gra-
uem materiam, tunc mortiferam, quan-
do fieret extra monaſterium; ſic enim
plenè omnia iura de hac materia tractãt,
cap. nullus, cum tribus ſequent. 21.q.4.
ergo,quando ſit in monaſterio,erit leuis.
17 quia reſpondeo:quod habitus†dimiſsio,
vel ſit à clericis, vel à regularibus. In pri
mo caſu procedunt iura ſuperius allega-
ta. Verum in ſecundo caſu, ſiue fiat ex-
tra, ſiue intra monaſterium; modo fiat
temerè, ad longum tempus; ſemper erit
grauis materia, quæ autem ſit ratio di-
uerſitatis,infrà palam fiet, verb. decimo.
Verum ſi nõ deferre habitũ eſſet ex cau-
ſa rationabili, & ſuperioris copiâ haberi
non poſſet; tunc denotat uerbum debet,
honeſtatem, & ita me declaro, quan-
do hoc dixi lib.4. cap. 21. num.6. & ſic
reſpondetur ad ſeptimam oppoſitionem.
Valde tñ mirati ſumus, dum uis conclu
dere, quod gunella ſit habitus monacha-
lis, cum ſit tantum cuculla, 22.q.3. cap.
mandamus, uel ſcapulare. ita gloſ.in Cle
men. nè in agro, in uerbo habitui, de ſta
tu monach.ubi declarat, quid dicatur ha
18 bitus:† & dicit,quod floccus,cuculla, &
ſcapulare, quod ſcapulare habetur loco
cucullæ,

cucullæ, ut refert Imo.in d.Clem.Vnde,
dum uult ſanctiſsimus Pater noſter Be-
nedictus, ut ueſtiti dormiant Monachi;
& Patres noſtri declarantes regulam, di
cunt cum gunella & ſcapulari, non pro-
pterea eorum mens fuit, ut abſque gunel
la dormientes, peccent, ſed benè abſque
ſcapulari. Quod colligitur ex alio c. 55.
Nam dum in illo caſu tantum grauiſ-
ſimæ infirmitatis permittant poſſe dor-
mire abſque ſcapulari, ſed cum haſta tan
tum, colligitur, ut in omnibus caſibus
habitus ſit deferendus, & ita uolui, dū
lib.3.cap.5.num.71.dixi exceptio firmat
regulam in non exceptuatis: cum ergo
conſtitutiones excipiant hunc caſum,
indicanr, quod in aliis caſibus habitus
non poſsit dimitti. Non autem, prout
tu aſſeris, quod extra caſum neceſsitatis
dimittens habitum ſit excommunicatus.
Ad octauū. Dum aſſeris, quod nullus,
nec etiam Francus per me allegatus di-
cit, quod dimittens habitum abſque cau-
ſa, peccet mortaliter, ſed ſolum quod nō
ſit excommunicatus, & per conſequens
innuis me falſo allegaſſe dictum autho-
rem: nam poſſum multipliciter reſpon-
dere, & primo dico, quod non ſit falſa
mea allegatio. Nam quando dicta Docto
19 rū† poſſunt concordari, ſunt concordan
da, arg. tex. in cap.cum tu, ext.de teſt.&
ſemper euitanda eſt falſitas, ſi poſſunt
iura iuribus concordari, facit tex. in c.
cum non expediat, de elect. in 6. unde,
quando allegaui Francum, allegaui in eo,
quod non eſt excommunicatus, non au-
tem, quod peccauerit mortaliter. Tum
etiam, quia non præſumitur ignoran-
20 tia † in facto proprio. l. fin. ff. pro ſocio,
maximè, quando eſt recens. Vnde cum
lib.4.cap.21. num.14. allegauerim Fran-
cum in eo tantum, quod temere habitū
dimittens in monaſterio non ligatnr ex-
communicatione, & cap.5. lib.3. nu.73.
remiſi me ad cap.21.num.14. ſit ut vehe-
mens præſumptio ſit, quod tantum alle-
gauerim Francum, ſecundum quod non
ligetur excommunicatione, ſed poſito
quod allegauerim ad vtrumque dictum,
Reſpon.ad tuam argumentationē, quod
imò Francus hoc aſſerit implicitè, cum
habuerit hoc pro indubitato. Cum hoc
manifeſtè colligatur ex gloſ.in d.cap.3.&
ex iuribus,& authoritate Archid.Nono,
non obſtat, quod cum habitus ſit de acci
dentalibus, ergo non deferre, non eſt pec
catum mort. quia reſpondeo, quod tri-
21 plex eſt habitus. † Primus conuerſio-
nis, qui habet votum ſimplex anne-
xum, extr.de regu. c.ſuper eo.Secundus
eſt probationis, qui nullum habet vo-
tum annexum ſimplex, d.c.ſuper eo.§.ve
rum, cap.ex tranſmiſſa, extrà, de renunc.
Tertius eſt profeſſionis, 27.q.1.c.uidua, t
27.diſt. c.quod interrogaſti. Igitur, quan
do dicitur, quod habitus eſt de acciden-
talibus, & quod non facit monachum,
intelligitur dumtaxat, ſed profeſſio, id-
eſt habitus profeſſionis, qui habet vo-
tum continentiæ annexum, facit mona-
chum, & per conſequens eſt de ſubſtan-
tia monachatus. Hinc fit, quod Abbas,
qui poteſt diſpenſare in accidentalibus re
gulæ, c.ſi.20.q.3.Clem.ne in agro, ibi, iux
ta, tamen non poteſt diſpenſare, vt mona-
chus habitum dimitiat, vel occultet, ut di
ximus lib.4.c.21.nu.12. & 13. Quare ex
his concluditur, quod illius dimiſsio ſit
peccatum mortale. Quod ſi obiiceres,
poſſe Abbatem diſpenſare ex cauſa ratio-
nabili; prout nos ſupra in verbo, ſecundo
non obſtat, diximus. Reſpondeo, quod
cum duplex ſit diſpenſatio, prout nos ſu-
pra diffuſe diximus lib.2.c.31.nu.9. Ab-
bas non poteſt proprie diſpenſare, & ali-
quem eximere ab hac obligatione, vt in
23 totum † habitum dimittat, quia hoc ſo-
lius eſt Papæ. Poteſt tamen in larga ſigni-
ficatione diſpenſare, i.interpretari, ut le-
gis intentio non ſit, comprehendere hūc,
vel alium caſum rationabilem, & poteſt
diſpenſare, ut domi iuſta de cauſa dimit-
tat habitum; cum ſemper in præcepto le-
gis poſitiuę excipiatur cauſa rationabilis,
c.ſi quando, de reſcri. Decimo.Non ob-
ſtant iura illa, cap.nullas, c.epiſcopi, cum
ſimilibus, cum probatur tantum eſſe mor
tale habitu non uti extra domos. Nam
reſpon-

reſpondet Archid. in d. c. vidua, quod illa iura loquuntur de clericis ſæcularibus, non autem regularibus qui ſemper habi-
24 tu uti debent, qui multo † magis obligantur, quàm ſæculares. Etenim ſi quis profeſſus temerè extra monaſterium dimittit; eſt ipſo iure excommunicatus. At clericus ſęcularis eſt excommunicandus, glo. in c. ſi quis, diſt. 23. glo. in c. t. de tempor. ordi. in 6. vndè ex diuerſis non fit illatio, l. Papinianus, ff. de minor. Vndecimo, nec obſtat, quod excommunicatio ferri non debet, niſi pro mortali; ſed iſte in monaſterio dimittens, non eſt excommunicatus. ergo quia dico, quod argumẽtum non concludit, ſic enim omnes qui peccãt mortaliter, eſſent excommunicati, quod tamẽ nullo pacto eſt dicendum, ut tam grauis pęna, immo pœnarum grauiſſima infligatur pro peccato mortali: ſed tantum intelligi debet pro mortali, & eo caſu, quo quis incorrigibilis eſt. Poſtremo, poſito, quod dubium eſſet, an ſit peccatum mortale, tñ in obſcuris, quod minimum eſt inſpicimus, cum odia, & pęnas reſtringi, & fauores conueniat ampliari, quia dico, quod regulæ illæ proce-
25 dunt † in pęnis pecuniariis, & corporalibus, verbi gratia, dubiũ eſt, an pęnitens obligatus ſit ad reſtitutionem, vel an debeat pati pęnam, & tunc confeſſarius benigniorem partem debet eligere pro pœnitente, d. c. in pęnis, & c. odia. Sed in concernentibus periculum animæ, an quis peccauerit mortaliter, an ſit excommunicatus, aut irregularis, tunc tutior pars eſt eligenda, licet videatur durior, ſcilicet quod peccauerit mortaliter, quòd ſit excommunicatus, vel irregularis, c. iuuenis, de ſponſal. c. ad audientiam, de homicid. gloſ. in c. vnic. de ſerut. in ord. fac. nos lib. 1. c. 22. nu. 9. & lib. 4. c. 1. num. 40. Quibus ſic non obſtantibus concludamus, quòd religioſus dimittens habitum
26 ad longum tempus † ex cauſa rationabili habita licentia à ſuperiore, uel etiam ſine illa, ſi eſt omnino euidens; vel ſuperioris copia haberi non poteſt; non peccat. At ſi abſque cauſa habitum dimittit; ſed ad modicum tempus, puta ad horam, peccet uenialiter. Verum ſi ad longum tempus in monaſterio; tunc peccat mortaliter.

Circa. Secundum. An deferens ha-
27 ſtam abſque caputio per noctem, ſit † iudicandus reus peccati mortalis. Reſpondeo, quod licet prima facie videatur dicendum, talem non peccare mortaliter; tum quia id nullibi reperitur expreſſum, tum etiam quia modicum excuſat à peccato mortali, cap. vnum, §. criminis, diſt. 25. c. & ſi quęſtiones, extr. de ſimon. vndè cum caputium ſit quid minimum reſpectu totius ſcapularis, ergo. Tamen cõtrarium aſſeueramus, prout affirmauimus in noſtris deciſ. lib. 3. c. 1. nu. 75. & primo, quia cum cuculla, vel ſcapulare ſit propriè habitus monachi, vt ſupra probauimus, & ſcapulare conſtet ex haſta, & caputio, vt ibi, nu. 71. multis rationibus probauimus, quibus quia non dediſti reſponſum, ideò firmæ in ſuo robore permanent, & licèt aſſeras iſtis tanquã infimis argumentationibus non eſſe immorandum, tamen cum meum ſit Chriſti manſuetudinem imitari, ipſe enim dixit: Diſcite à me, &c. ideò libenter hæc, & alia ſuſtinebo. Igitur cum ſcapulare conſtet ex haſta, & caputio, ſit, ut integer de-
28 ferri debeat; quia modicum licèt † excuſet à peccato mortali, non tamen; quando illud modicum eſſet de ſubſtantia, & forma alicuius actus, quia omiſſio formę in qualibet minima parte vitiat actum, ut not. Dom. Ant. in c. Piſanis, de reſtit. ſpoliat. Rurſum, quando illud minimum, requiritur ad integrandum totum; tunc illud habetur in conſideratione, l. quamdiu, vbi Bal. C. de diſtrac. pign. & nos diximus lib. 2. c. 93. nu. 30. & 31. ſed modo caputium eſt neceſſarium ad integrandum ſcapulare, ergo. Tum etiam, quia ualdè indecens eſt monachum uti ſcapulari ſine caputio, & licèt non omnis indecentia ſit peccatum mortale, ut per te dicitur: tamẽ
29 in materia graui, prout eſt delatio habitus profecto illa cõſtituit peccatum mortale. facit tex. in c. clerici diſt. 23. c. epiſcopi. c. ſi. 21. q. 4. Tum etiam ex authorita-

te

te Pauli de Leaz. qui in d. Clem. ne in agro, dicit, quod caputia debent eſſe cum
30 habitu annexa. Sed habitus ſecundum omnes, eſt cuculla, vel ſcapulare, ergo ſolam haſtam deferens, cum ſit abſque habitu, peccat mortaliter. Tum quia pęnam legis non effugit, qui amplexus verba, mẽtem offendit, l. non dubium, C. de legib. ff. eod. tit. l. contra. & l. fraus, cap. certum, de reg. iur. in 6. ſed qui haſtam tantum defert, mentem legis offendit, quę fuit, ut deferat totum habitum, ergo. Tum quia habitus religioſi oportet ut ſit ſuæ religionis, d. Clem. ne in agro. Nau. lib. 3. de reg. conſ. vlt. ſed haſta tantum non eſt habitus religionis Benedictinæ, cum debeat habere caputium, ergo. Præterea habitus religioſi non eſt ſolum ex veſte, ſed ex modo portandi veſtem. Sicut aqua quotidiana ab ęſtiua diſtinguitur, non ex aquæ ſubſtãtia, ſed ex vſu, & modo ducẽdi, ff. de aqua quot. & ęſt. l. 1. §. duo. Sic & modus portandi dimittitur, vt quia debet portari integer, & non portatur, habitus dicitur eſſe dimiſſus, quoniam mutata eſt & dimiſſa forma habitus delationi debita, ut ff. ad exh. l. Iulianus, §. ſed & ſi quis, de ver. ſig. l. mulieris, §. res abeſſe, vbi expreſſè dr̃, abeſſe ſimulantem conditionem ſuã per aſſumptionem habitus non ſui. Tum
31 ẽt quia ſic eſt de more noſtrorũ † prælatorum, qui in emiſſione profeſſionis dãt pro habitu cucullam, & ſcapulare, quod habet caputium annexum. Vnde cum hæc conſtitutio ſit rationabilis, & pręſcripta, c. quanto, extr. de conſue. habet vim legis, l. de quibus, ff. de legi. Quod autem
32 rationabilis, patet, quia religioſus † debet diſcerni à laico per habitum ſicut ex habitu nouitius à profeſſo cognoſcitur, extr. de regu. c. vlt. Iudæus à Chriſtiano, extr. de Iudæ. c. in nonnullis. Clericus à laico, extra de vita, & honeſt. cler. c. clerici officia: ſic & religioſus per habitum debet diſcerni, cap. 2. extr. de teſta. c. ſanctimonialis, cap. vidua. Eſt etiam præſcripta tanta temporis longinquitate, ut non ſit hominum memoria in contrarium. Vndè contraria conſuetudo tanquam irrationabilis, & non conſeruans religionis ſtatum, & religioſi honorem, & ornatum, non eſt obſeruanda, & per conſequens non debet habere uim contra legem, & laudabilem conſuetudinem. Hoc patet ex d. cap. quanto, vbi nulla conſuetudo, niſi iuſta, & rationabilis ſit, poteſt iuri poſitiuo præiudicare. Idem etiam uidetur ex diſt. 11. c. conſequens, & ratio eſt: quia non quid fiat, ſed quid fieri debeat, conſiderandum eſt, 12. q. 2. c. gloria epiſcopi, de elect. cap. cum cauſam, & factum uſurpatum, pręſcriptionem non inducit, 93. diſt. cap. illud, 16. q. 3. cap. licet, & in talibus nullus numerus defendit annorum, 33. q. 5. cap. quod Deo. Quare ex his omni-
33 bus concludamus, iacentem in † lecto abſque cauſa tantum cum haſta, peccare mortaliter, niſi ut diximus, lib. 3. c. 5. nu. 75. talis bona fide crederet non eſſe peccatum mortale. Vel crederet habere cauſam rationabilem, quæ re vera eſt iniuſta. ſed ipſe niſi iuſtam iudicaret, non iaceret cum haſta: nam talis cauſa excuſat à mortali, licet nõ à ueniali, vt dixit Caiet. 2. 2. q. 147. art. 3. & nos lib. 1. c. 14. nu. 16. & ex his patet reſponſio ad obiecta; & quid de iure ſentimus in prædictis, quæ correctioni melius ſentientiũ ſponte ſubiicimus. Laus, & gloria ſit ſemper indiuiduæ Trinitati. Amen.

SVMMARIVM.

1. *Proprietatis vitium quàm ſit graue ex multis oſtenditur.*
2. *Proprietarius eſt voti tranſgreſſor, & idolatra, atque Apoſtata.*
3. *Proprietarius eſt mendax Spiritui ſancto.*
4. *Proprietarius eſt ſepeliendus in ſterquilinio cum pecunia.*
5. *Pecunia proprietarii tota ſepelienda eſt, licet agatur de præiudicio charitatis.*
6. *Prælatus multum debet vigilare ad expellendum vitium proprietatis.*
7. *Proprietas tollit fundamentum religionis, & viam perfectionis.*
8. *Religioſus dicens meus liber, an peccet mortaliter.*

Reſer-

9 *Reſeruatio partis bonorum facta ab intrante monaſterium ut ad ſuum libitum diſponat, an, & quando valeat nu. ſeq.*

10 *Subſtantialia religionis ſunt tria vota. num. 24.*

11 *Regularis grauiter punitur, ſi in morte fuerit inuentus proprietarius.*

12 *Sepultura eccleſiaſtica carere debet quicunque decedens in peccato mortali.*

13 *Sepultura non eſt priuandus decedens ex facinoroſo actu ſi in puncto mortis conteritur.*

14 *Religioſus ſcribens memoriale de diſtribuendis aliquibus in morte, an ſit proprietarius.*

15 *Religioſo, cui fuit relicta certa quantitas, ſi illam expendit ad ſuum libitum, eſt proprietarius.*

Licentia data per Abbatem diſponendi ad vſum, poteſt reuocari per ſucceſſorem. ſub num. 15. par in parem non habet imperium. ſub num. 15.

16 *Abbas poteſt reuocare factum ſuum.*

17 *Abbas ſi iurauit ſeruare ſtatutum, illud nihilominus poteſt reuocare.*

18 *Monachus non poteſt ſtare extra clauſtrũ monaſterii ad ſuam vitam de voluntate Abbatis.*

19 *Monachus, & canonicus regularis æquiparantur, quia ipſe etiam poteſt reuocari.*

20 *Abbas poteſt concedere monacho, vt ſit extra clauſtrum ex cauſa.*

21 *Abbas remouẽs monachũ à loco, quem ex cauſa deputauit, poteſt monachus implorare officium iudicis.*

22 *Papa poteſt concedere monacho, vt perpetuo ſit extra clauſtrum.*

23 *Prælatus an poſſit diſpenſare cum ſubdito ſuper proprio habendo, nu. 34.*

Religionis accidentalia, ſub num. 24.

25 *Religioſus vt nil habeat, niſi quod Abbas permiſerit, qualiter intelligatur.*

26 *Monachus quãdo dicatur habere propriũ.*

27 *Prælatus an, & quando poſſit diſpenſare circa vſum rei cum religioſo.*

28 *Diſpenſatio debet fieri ex cauſa rationabili, quæ duplex eſt.*

29 *Adminiſtratio vt conceditur religioſo, tunc licet habere pecuniam.*

30 *Prælatus, qui diſpenſat circa vſum rei abſque cauſa, peccat.*

31 *Prælatus, qui per ſuum ſilentium ſuffert, quòd monachus ſit proprietarius, peccat mortaliter.*

32 *Monachus adminiſtrans poteſt habere pecuniam.*

Adminiſtratores Monaſterii qui.

33 *Adminiſtratores circa ſpiritualia non poſſunt habere peculium.*

35 *Regularibus pro veſtimentis poteſt aliquid aſſignari, idem de Monialibus.*

36 *Legans fundum Monacho, vt habeat vſumfructum, non poteſt illum conſequi.*

37 *Religioſo ſi fuerit aliquid donatum, ita, vt non ſit monaſterii, vtrum rata ſit talis habenda donatio.*

38 *Monachi non habentes adminiſtrationes multa facere nequeunt.*

39 *Monachus non habens adminiſtrationem, quando poſſit eleemoſinam largiri.*

40 *Monachus exiſtens in ſcholis multa facere poteſt.*

41 *Monaſterium quando obligetur pro pecunia à religioſo mutuo accepta.*

42 *Monachus non debet recipere munera.*

43 *Vſusfructus per ingreſſum vſufructuarii in monaſterium non finitur.*

44 *Vſusfructus per mortem naturalem ingredientis finitur.*

45 *Vſusfructus ciuitati relictus durat 100. annis.*

46 *Proprietas conſiſtit in pecunia muneribus, literis, & in propria voluntate.*

47 *Electo ad prioratum poteſt dari penſio.*

48 *Religioſus vt poſſit bona retinere vſque ad vitam, non valet, licet ita ſit conſuetudo.*

49 *Conſuetudo non valet contra Canones præceptiuos, vel prohibitiuos.*

50 *Conſuetudinem contra ſubſtantialia regulæ, vel Canones præceptiuos ſeruans peccat mortaliter.*

51 *Conſuetudo huiuſmodi nullo modo per ſuperiorem eſt toleranda.*

52 *Profeſſi neceſſitate ceſſante non poſſunt habere aliqua ad vſum.*

53 *Superior quis ſit, qui licentiam poteſt concedere ad vſum.*

54 *Conuerſi an poſſint habere propriũ, nu. 58.*

55 *Conuerſorum multa ſunt ſpecies.*
56 *Conuerſi qui ſunt profeſſi.*
57 *Conuerſi quidam ſunt certum quid promittentes, non tamen ſunt profeſſi.*
59 *Religioſi an ſint aliqui, qui poſſint matrimonium contrahere & habere propriũ.*
60 *Fratres tertii Ordinis S. Franciſci quare dicantur continentes.*
61 *Mulier ſi adulteratur pœna in aliquibus locis imponitur viro.*
62 *Conuerſus an intelligatur abrenunciare bonis, dicens: Offero me, omniaq́ mea huic eccleſia.*
63 *Conuerſus promittens ſimpliciter obedientiam, non dicitur regularis.*
64 *De conuerſo pulchra quæſtio.*
65 *Obedientiam promittens non videtur alia duo ſubſtantialia regulæ promittere.*
66 *Conuerſus ſubſtantialia regulæ promittens non poteſt teſtari.*
67 *Ordo degens ſecundum regulam S. Franciſci eſt triplex.*
68 *Fratribus S. Franciſci multa iura ſunt reſeruata.*
69 *Moniales S. Claræ habent proprium in communi.*
70 *Monachus non poteſt diſponere de pannis quos portat.*
71 *Monachus ſpoliata cappa, non poteſt agere interdicto, Vnde vi.*
72 *Monialis S. Claræ an licite cum licentia poſſit concedere ſorori cellam cum ornamentis ſuis vſibus deputatam in morte.*
73 *Monacho ſi relinquitur, intelligitur relinqui monaſterio.*
74 *Hereditas vno momento non durat apud monachum.*
75 *Monachus non dicitur, dum eſt nouitius.*
76 *Legatum factum ſub conditione, quando monachus efficitur, quando debeatur.*
77 *Abbas an poſſit remouere à regulari prioratum à Papa ſibi collatum, qui non erat perpetuus.*
78 *Beneficii natura non alteratur, ſi Papa beneficiũ contulit ex negligentia Abbatis.*
79 *Prioratus à Papa conceſſus regulari in vita, non poteſt ab eo remoueri per ſuperiorem ſine cauſa.*
80 *Abbas poteſt ad libitum remouere priorẽ, licet illum habuerit ab ipſo ad vitam.*
81 *Abbas non poteſt ſe expreſſe obligare quòd regularis prioratum ſemper habeat.*
82 *Et quid ſi memoria non ſit in contrarium, quòd prior ſit remotus. An Abbas poſſit remouere.*
83 *Regularis an poſſit reſiſtere Abbati pro ſola voluntate reuocanti illum a prioratu.*
84 *Abbas in duobus caſibus non poteſt monachum reuocare.*
85 *Monachi non poſſunt teſtari, nec ad pias cauſas.*
86 *Conſuetudo vt regulares poſſint teſtari, non valet.*
87 *Monachus, ſeu Canonicus regularis in Epiſcopum promotus, nec teſtari poteſt.*
88 *Monachus factus Epiſcopus quod acquirit, acquirit Epiſcopatui.*
89 *Monachus factus Cardinalis non poteſt teſtari.*
90 *Monachus habens patrem regem, an ei ſuccedat.*
91 *Monachi, qui ſciente Abbate pecuniam tenent, an ſint proprietarii.*

De ſtatu monachorum, & primo de abdicanda proprietate. Cap. XIX.

1 Vitium proprietatis † quam ſit graue, manifeſtum fit ex multis. Tum, quia proprietarius fur eſt, vnde domus proprietarii plena, iudicio ſcripturę eſt ſpelunca latronum, tum etiam, quia eſt ſacrilegus: quia furtum ſuum ſępe in ſacro loco committit cum res ſacras furetur. nã ſi ſecundum Hiero. pars ſacrilegii eſt res pauperum non dare pauperibus, eadem ratione res pauperum furari ſacrilegium
2 eſt. Tum etiam, quia † eſt voti tranſgreſſor, quia voluntariam paupertatem, quam vouit, à ſe expellit. Item eſt apoſtata, cum non habitum, ſed voluntariam paupertatem à ſe abdicet, quæ magis eſt de ſubſtantia, quàm habitus religionis. Rurſum eſt idolatra, cum ſuam ſpem, & fidem, atque charitatem non in Deum, ſed in pecuniã ponat,

ponat,cum auaritia teſte Apoſtolo ſit ido
3 lorum ſeruitus. Item mendax eſt † Spi-
ritui ſancto. Vnde Act. 5. dicit Petrus
Ananię. Cur tentauit te Sathanas men-
tiri Spiritui ſancto. Eius etiam grauitas
patet ex grauitate pęnę. Hinc legitur B.
Gregorium pręcepiſſe vnum proprieta-
4 rium † ſepelire in ſterquilinio,dicentibus
fratribus omnibus. Pecunia tua tecum
ſit in perditioné,vt habetur in lib. Dialog.
li.4. Et Hieron.ad Euſtochiũ de virginita
te refert de monacho,qui lina texendo lu
cratus centũ, illa reliquit in morte, & ha
bito conſilio quidam dicebant illa danda
pauperibus,alii Eccleſiæ,& alii parentib.
Tandem decreuerunt patres illa ſepeliri
cum uerbis. Pecunia tua,&c. & magnus
per Aegyptum cunctos terror inuaſit.
5 Hinc colligitur,† quòd licet pecunia mo
nachi non debeat cum eo ſubterrari,quia
agitur dę pręiudicio charitatis,& pietatis,
quę poſſet inde fieri. Vt quid enim hæc
perditio. Tamen rigor literæ, & exem-
pla,quæ prędiximus innuunt de tota quã
titate. Ex quibus ſequitur, quòd magna
6 debet † eſſe cura apud pręlatos, & maxi-
me Papam ad expellendum hoc uitium
à religioſis. Tum quia deſtruit fundamẽ
7 tum † religionis,quod eſt paupertas,quod
fundamentum poſuit filius Dei, quando
doctrinam ſuam à paupertate inchoa-
uit, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Tum,
quia matrem religionis iugulat, & ſuffo-
cat,quæ ſimiliter eſt paupertas. Tum etiã
quia tollit viam perfectionis religionis,
quæ eſt paupertas. Matt. 19. Si vis perfe-
ctus eſſe, vade, & vende omnia quæ ha-
bes,& da pauperibus: Tum, & vltimo,
quia aufert pacem,quę eſt totum bonum
religioſorum. Vnde ſuper illo, Pax ſuper
Iſrael, dicit quædam gloſſa. Quietiſſime
homines viuerent, ſi hęc duo pronomi-
na tollerentur. Meum,& Tuum. gloſſa in
c. dilectiſſimis, 12. q. 1.
8 Hinc quæritur: An † religioſus dicẽs
meus liber, mea cappa, peccet mortaliter,
Magiſter Hubertus (prout refert Turre-
crem. & poſt eum Præpoſitus in cap. non
dicatis) ita reſpõdet huic quęſtioni, quòd
ſi dicit ex lapſu linguæ, non peccat, ſi au-
tẽ ex propoſito, & modo aſſertiuo, quod
eſt proprie dicere, tunc peccat mortaliter.
Sed modo deueniamus ad deciſiones.
quarum prima.
9 Quidam † ſub hac conditione intra-
uit monaſteriũ, vel proteſtatione, ut ſibi
partẽ bonorum retineat, & ad voluntatẽ
ſuam de ea diſponat. Tunc ſi dicta reſer
uatio intelligitur quo ad proprietatem, ta
le pactum eſt nullum, eſt.n. contra ſubſtã
tiam religionis, aut monachatus, per regu
lam, quę datur in c. fi. de condit. appoſ. iũ-
cto tex. in c. non dicatis, 12. q. 1. & c. cum
ad monaſterium, de ſta. monach. Clarum
10 eſt enim, quòd illa tria uota † ſunt de ſub
ſtãtia religionis, d. c. cum ad monaſter iũ.
not. Innoc. in c. fraternitatis, extr. de frig.
& malef. unde monachi nihil habere de-
bent, ut dicũt Canoniſtę in d. c. fi. & Bar.
in auth. ingreſſi, C. de ſacroſan. eccl. Si ue
ro dicta reſeruatio intelligitur quo ad u-
ſum, tunc Abbas cum conſenſu Capituli
poteſt hoc facere, ut aliquid ad uſum reti
neat, ſed totum eſt monaſterii; poterit ta-
men illud Abbas poſtmodum reuocare,
nec ille debet reſiſtere, ſed ſequi uolunta
tem Abbatis, ſecundum Hug. & habe-
tur 32. q. 2. c. ſolent, dum tamen interue
niat ra tionabilis cauſa, & uſus ſit incer-
tus, ſcilicet ad uoluntatem Abbatis reuo-
cabilis, non aũt certus, & perpetuus, ſi ue
irreuocabilis, ita Card. in d. c. nõ dicatis.
11 Proprietas ſi apud quenquam regu-
larem inuenta fuerit in morte, grauiter
punitur, ut tradit tex. in d. c. cum ad mo-
naſterium, & etiam gl. in c. quanto, de of
fic. ordi. unde confeſſarius abſoluere nõ
poteſt, & ſi moriatur, in ſacro ſepeliri nõ
debet ullus religioſus, etiam canonicus
regularis, qui magis laxe uiuit, ut dicit
tex. in c. quod Dei, de ſtat. mon. & hoc ex
12 tende † ad quemcumque, qui decedit in
peccato mortali, quia carere debet eccle-
ſiaſtica ſepultura, ut not. glo. in c. 2. de ſta.
mon. Si tamen proprietarius à propoſito
deſiſtit, & ſi teſtamentum fecit, illud re-
uocauit, aut certe efficaciter reuocare pro
ponit, tunc abſoluendus eſt, arg. c. non di

 catis,

catis 12.q.1.& c.2.de teſtam. Quod quidem extende, etiam ſi tale propoſitum
oſtenderit in ultimo uitæ. Nam quicun-
13 que qui decedit † ex facinoroſo actu, ſi
tamen in puncto mortis oſtendit contritionem, non debet priuari ſepultura, facit cap. à nobis, el 2. de ſent. excomm. ubi nota pro illis, qui ſe mortaliter vulnerāt: nam ſi eos pœnitet in puncto mortis, non ſunt priuandi ſepultura. facit c. ponderet, diſt. 50.

14 Cauere debet † quihbet religioſus de ſcribenda ſcheda, vel memoriali ſignificante ſuam voluntatem, vel intentionē vltimam de vllis rebus ſuis vſibus deputatis, ſic, vel ſic diſtribuendis: quia hoc omnino eſt prohibitum, ſi hoc faceret ea mente, vt ſit teſtamentū, uel donatio cauſa mortis, ſecus aut ſi expreſſe proteſtatus ſit ſe nolle teſtari, vel vllatenus diſponere, ſed ſolum rogat ſuū prælatum, vel conuentum, ut pro ſua libera voluntate illud, aut illud pietatis opus, illi, aut illi faciat: cum hoc non ſit diſpouere, ſed ad pie diſponendum alium pie rogare, aut exhortari, quod cuilibet religioſo licet, ita Io. Trullus in cap. 22. lib. 1. de ordine Canon. regul. ſic etiam habetur in collec. ad cap. 6. de ſta. monac. nu. 3.

15 Cuidam † monacho fuerūt à ſua matre uita ſua durante relicta quinquaginta ſcuta, monachus vult illa expendere in vſus honeſtos, puta in libros, in ſacrarium, & Capitulū quærit à generali illius ordinis, uel ab Abbate, vt cū ſuo cōuentu det ſibi facultatem illa expendendi, & quòd dicta licentia non poſſit reuocari, nec per ipſum, neque per ſucceſſorem. Dico, quòd ex his, quæ ſupra diximus iſte talis monachus ſi licentiam habuit expendendi ad ſuum libitū, & expendat, ad ſuum libitum, eſt proprietarius. & Abbas ſucceſſor non tenetur ad obſeruantiā iſtius: quia non potuerunt Abbas, & conuentus ſtatuere in præiudicium ſucceſſoris, arg. 17. q. 4. cap. in venditionibus, & 12. q. 2. cap. Abbatibus. Facit, quia par in parem non habet imperium, cap. innotuit, de elect. l. ille à quo, §. tempeſtiuum, ff. ad Trebel. Nam cum Abbas non poteſt ſibi præfigere legem, à qua non poſſit recedere, fortius non ſucceſſori. Et ita non
16 ſolum ſucceſſor, ſed etiam Abbas poteſt
reuocare ſuum factum, quamuis aliquid fecerit cum ſuo conuentu: nam monachi non poſſunt ſibi reſiſtere, cum habeant obedire, & eorū velle dependeat à voluntate Abbatis, ut in c. ſi religioſus, de elect. in 6. & in cap. 2. de teſtam. in 6. Quinimmo Ioan. Andr. in reg. non eſt
17 obligatorium, ſentit, quòd ſi Abbas † iu
rauerit ſeruare ſtatutum, nihilominus tenet reuocatio, licet incidat in periuriū, ita not. Panorm. in d. cap. cum ad monaſterium, de ſtatu mon. num. 9. at ſi concederetur, vt expendat ad honeſtos vſus, tunc modo ſint illæ circunſtantiæ, de quibus in 1. par. in noſtris deciſ. lib. 3. c. 5. nu. 48. non eſt proprietarius. Semper tamen Abbas poteſt illam licentiam reuocare, niſi ſit conceſſa à Papa, ut diximus ibi, num. 49.

18 Monachus † nō poteſt ſtare extra clauſtrum monaſterii perpetuò ad ſuam vitā de voluntate ſui Abbatis. ita Abb. & Do. Fel. in cap. ex reſcripto, de iureiur. Non enim poteſt prælatus ad hoc ſe obligare, & ſi ſe obligat, talis promiſſio non valet, de ſtatu monac. c. cum ad monaſterium, in fi. Innoc. in cap. inſinuante, qui cleri. vel vo. & poteſt illam reuocare, quando vult, ſicut nec pactum inter Dominum, & ſeruum valet, C. de tranſact. l. interpoſitas: nam monachus ſeruus dicitur, 50. diſt. cap. multos. not. 12. q. 1. cap. non di-
19 catis. Quod idem procedit † in canoni-
co regulari, cap. ex parte, d. poſtul. Henr. Boic. in d. cap. inſinuante, nu. 6. Si tamen ſubeſſet cauſa vrgens, uel rationabilis,
20 poſſet † Abbas concedere monacho, ut
ſtet extra monaſterium in certo loco, ut probatur ex glo. in cap. paſtoralis, 7. q. 1. quæ loquitur ſine præfinitione temporis, & expreſſe not. Innoc. in d. c. inſinuante, quo tn̄ caſu Abbas poteſt eum reuocare, ſed cum cauſa, aliàs non, ita Cardin. in Clem. 1. §. præmiſſa, de ſuppl. negl. præla. Innoc. tamen & Hoſt. & Ioan. And. in

d.c.

d. c. inſinuante, dicunt, quòd ſi Abbas,
21 uel † ſuperior uellent ex malitia remouere eum à loco, quem ei deputauit, poſſet monachus ſupplicare ſuperiori, & ſuperior eum audire deberet, & prouidere, arg. 11. q. 1. cap. illa, ad inſtar ſerui, qui ſupplicat contra Dominum, C. de prec. Imper. offer. l. 1. Inſtit. de his, qui ſunt ſui, vel ali. iur. §. ſed hoc tempore. At ſi non conſtat de malitia, tunc monachus non debet facere difficultatem contra reuocationem, ſed obedire: ſufficit enim prælato allegare cauſam rationabilem, de qua debet ſummarie cognoſcere, ſi negatur, de ſtatu mon. cap. cum ad monaſterium, verſ. tales. Et in hoc ſufficit iuramentum, de accuſ. c. qualiter, de ſimon. cap. per tuas, ita à ſimili Dom. Car din. in d. Clem. vnic. §. præmiſſa. q. 1. &
22 Boich. in d. cap. inſinuante. Papa † vero procul dubio poteſt concedere, ut quis perpetuò ſit extra clauſtrum. Innoc. in d. c. inſinuante, facit quod not. in d. cap. propoſuit, de præben. cum per talem conceſſionem ſit emãcipatus ab imperio ſuperioris, facit quod not. Innoc. de elect. c. cum inter R.

23 Prælatus an poſsit diſpenſare cũ ſubdito ſuo monacho ſuper proprio ſuo habẽdo. Reſpon. quòd non, cap. cum ad monaſterium, extr. de ſta. monac. vbi dicit: Non æſtimet Abbas, quòd ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare: quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ monachali, ut contra eã nec ſummus Pontifex poſsit indulgere, ſiue diſpenſare, ergo multo minus prælatus alius. Vnde pro intelligentia ſcien-
24 dum eſt, quòd quædam † ſunt ſubſtantialia ſtatus religionis, per quæ monachus, ſiue religioſus eſſentialiter differt à ſæculari. Et iſta dicuntur eſſe tria vota, ſcilicet caſtitatis, paupertatis, & continentiæ, quibus differt religioſus à ſæculari, c. duo ſunt, 12. q. 1. Quædam uero dicuntur accidentalia, per quæ accidentaliter differt à ſæculari, vt in comeſtione carnium, ſilentio, & cæt. in primis nullo modo poteſt, niſi Papa, qui poteſt facere de monacho non monachum, ſed in accidentalibus ſic. ita Turrecr. in d. cap. non dicatis, nu. 1. Quod ſi quis obiecerit, regulam B. Benedicti, qui dicit: Mo-
25 nachus † nihil habeat, niſi quod Abbas dederit, aut permiſerit, reſpondetur: ꝙ Beatus Benedictus non loquitur de proprietate, ſed de uſu. Vnde aliud eſt habere rem ad uſum, & aliud ad proprietatẽ. Nec etiam obſtat, d. c. cum ad monaſterium, ubi poteſt habere peculium de licentia Abbatis: quia peculium ibi non dicit aliquod proprium, ſed aliquid ad uſum deputatum, ſiue conceſſum.

26 Monachus tunc dicitur habere proprium, quando habet ſine permiſſu Abbatis: nam ex permiſsione Abbatis habere poteſt: ſi paratus eſt reſignare quando iuſſerit Abbas, ut in reg. B. Benedicti 32. Conſuluit tamen Hoſt. quòd Abbas nõ det licentiam ſuper hoc monacho non habenti adminiſtrationem, niſi ex magna, & euidenti cauſa. ita Hoſt. in d. cap. cum ad monaſterium.

27 Prælatus. Non poteſt diſpenſare † cum religioſo circa vſum alicuius rei certum, ita vt ille vſus non poſſit ab eo auferri, quia ſemper debet eſſe voluntas religioſi ſubiecta prælato, vt reſignet quando voluerit. Sed circa vſum incertum, ita vt ſit in poteſtate alterius, vt auferatur cum ei placuerit. Vnde Beatus Benedictus ut fuit ſupra allegatum, dicit in regula: Monachus nihil habeat niſi quod Abbas dederit, vel permiſerit. Verum hæc diſpenſatio non debet fieri, niſi ex cauſa rationa
28 bili, quæ duplex eſſe poterit. † Neceſſitas, & vtilitas. Prima, ſcilicet neceſſitas, poteſt eſſe duplex, priuata, & communis. Priuata, vt cum conceditur monacho, qui de communi non poteſt habere neceſſaria. Item Moniali, vt aliquid habeat cauſa neceſſitatis ſuæ, cum propoſito in reſignandi ſemper, cum fuerit requiſita. Communis vt cum conceditur alicui officiali religioſo aliquid expendendum in
29 vſus, & neceſſitates aliorum; Nam † quãdo conceditur, ſeu committitur religio-

ſo adminiſtratio, tunc licet ei habere pecuniam, ſed tantum nomine communi ad opus monaſterii. Item vtilitas duplex eſt. Priuata, & communis. Priuata, vt cum conceditur alicui religioſo liber aliquis ad addiſcendum, vel ad informãdum animum ſuum ad ea, quæ pertinent ad ſalutem, licet non habeat gratiam docendi alios. Communis, ut cum conceditur alicui liber, qui poteſt ex ſuo ſtudio aliis proficere. Ita Magiſter Himbertus, ut refert Cardin. in d. c. non dicatis. nu. 3. & 4.

30 Prælatus, qui diſpenſat † cum aliquo circa uſum rei alicuius abſque cauſa rationabili, peccat peccato abuſus poteſtatis ſuæ, quæ data eſt ei non ad deſtructionem, ſed ad ędificationem, & ipſe abutitur ea in deſtructionem. Item recipiens, licet excuſetur à uitio proprietatis, non tamen à peccato auaritiæ, cum teneat aliquid ſine rationabili cauſa vt puta librũ, uel aliquid huiuſmodi, de quo poſſet alius proficere, tanquam in ſudario pecuniam, quæ dari debuit ad lucrum Matt. 25. Quam enim neceſſitatem allegare poterit religioſus, qui nec lectioni, nec ſtudio eſt idoneus, nec officiũ Doctoris habet, libros poſſidere. O quãta mala ſequũtur ex iſta cecitate ut refert Card. qui ſupra, nu. 5. & Prępoſitus nu. 15.

31 Prælatus, qui † per taciturnitatem ſuam ſuſtinet, quòd monachus aliquid acquirat uel ſcriptura, uel artificio, uel quia id à parentibus datur, peccat mortaliter, & Religioſus ſic acquiſita non debet retinere, ſed exponere arbitrio pręlati alias autem peccat mortaliter, ita Archid. in d. c. non dicatis, nu. 6. Card. & Prępoſi. in d. capit.

Monachus poteſt habere peculium ex
32 permiſſu Abbatis † pro iniuncta adminiſtratione, cap. 2. §. qui uero, de ſta. mon. ut quia Abbas commiſit ſibi adminiſtrationem, ex qua regenda peculium habere liceat: Aliàs enim non poſſet Abbas diſpenſare ſuper hoc, d. c. cum ad monaſterium, ideſt quatenus generaliter diſpenſaret, quòd monachus poſſet habere propriùm etiam ſine ſitu Abbatis. Et poteſt poni exemplũ de adminiſtratione, ut quia eleemoſynarius, ueſtiarius, aut cellerarius, uel in alio officio, ex quo habet recipere, & in uſus monaſterii expendere, ſiue ſit pecunia, ſiue aliud, ne cler. uel mon. c. 1. Et tunc potius ipſa adminiſtratio proprium habet, quàm ipſe monachus, arg. de præben. c. 3. uel non habet peculium,
33 ſed adminiſtrationem peculii. Secus † ſi eſſet adminiſtratio, cuius ratione haberet tantum circa ſpiritualia intendere ut audire cõfeſſiones, uel prior clauſtralis, uel tantum uacans obſeruantiæ regulæ, quia tunc non licet ex hac cauſa habere peculium, ita Hoſt. in c. 2. nu. 3. de ſta. mon.

Diximus ſupra num. 27. prælatum
34 non † poſſe diſpenſare ſuper proprietate cum monacho, intellige ſcilicet ut ea utatur ad libitum. Non uidetur autem poſſe dici proprietas quando de qualitate nihil celat Abbati, nec ſine ipſius ſcientia aliquid recipit, uel expendit, paratus totum reddere, & dimittere ad iuſſum Abbatis. Quia tamen res periculoſa eſt, & inuidię, & cauſa mali exempli, conſulit Hoſt. in d. c. cum ad monaſterium, in uerb. Abbas, quòd niſi ex magna, & euidenti cauſa talem licentiam non det monacho nõ habenti adminiſtrationem. Refert tamẽ Zabar. in d. §. Abbas, ex Guili. quòd curia
35 Romana ſcit, & tolerat, quòd regularib. taxetur aliquid pro ueſtimentis uel dentur ad id certæ poſſeſſiones, unde etiam regulares capellani Papæ de ſeruitiis ita recipiunt portionem, ſicut alii, tamen teſtati de his nõ poſſent tanquàm propriis, aliàs ſepelirentur cum proprio, d. c. cum ad monaſterium, §. prohibemus. De monialibus etiã obſeruatur in aliquibus monaſteriis, quòd à monaſterio habent ſolum uictum, indumenta uero a parentibus, uel de ſuo lucro, de hoc in reg. Non eſt obligatorium, in quæſtione lib. 6. unde in his caſibus non dicuntur monachi, uel moniales habere proprium, cum hoc habeant de licentia Abbatis. Pariter mulieres, quæ mutato habitu in domo propria honeſtę uiuere uolunt, proprium habere poſſunt, c. de uiduis, 27. q. 1.

Qui

36 Qui legat fundum monacho, † ita ut habeat uſumfructum, non poterit monachus hoc conſequi: cum ſit incapax bonorum, & in omnibus acquirit monaſterio, de probat, c. in præſentia, & d. c. cum ad monaſterium, §. prohibemus, & infra eo. c. in fi. unde diſpoſitio teſtatoris non potuit immutare diſpoſitioné iuris, de teſt. c. requiſiuiſti. Acquiritur ergo uſusfructus monaſterio, uel dimitti poſſet monacho cum licentia Abbatis, quod eſt æquum, ut alii inducantur ad legandum monacho, dummodo per hoc non prouocentur alii monachi, vel ipſi monacho non detur cauſa delinquendi, Zabar. in d. §. prohibemus, q. 4. num. 8. Sed quid
37 ſi † religioſo fuerit aliquid ita donatũ, ut non relinquatur monaſterio, vel ut Abbas non faciat ei moleſtiam. vide quæ diximus in 1. par. in noſtris Deciſ. lib. 3. cap. 5. num. 41.

Monachi non habentes adminiſtratio-
38 nem, cum non poſſunt † nec emere, nec vendere, nec negotiis ſæcularibus ſe immiſcere, toto tit. ne cler. uel mon. nec eleemoſynam largiri, glo. in Clem. 2. uer. ſed & tales, de vit. & ho. cler. Immo nec poſſunt ſine cõſenſu Abbatis etiam bonum monaſterii proſequi, nec peregrinari, 16.
39 q. 1. c. monachi, ſi tamen uiderent † aliquem fame morientem, tunc poſſunt facere eleemoſynam etiam ſi careant adminiſtratione: quia quilibet ex præcepto tũc tenetur, 80. diſt. c. nõ ſatis, & c. paſce: quia tunc omnia ſunt communia, 47. diſt. ſicut hi, ff. ad l. Rhodiam, l. 2. §. cum in eadem. Immo ſi Abbas hoc expreſſe prohiberet, adhuc poteſt: quia magis Deo, quã hominibus obediendum eſt, 11. q. 3. c. Iulianus, 18. diſt. c. quę contra, 10. q. 3. c. qui
40 reſiſtit. At ſi † monachus haberet adminiſtrationem, vt quia eſt in ſtudio in loco diſtanti, tunc omnia poteſt quæ rite, & profectui ſcholaſtico ſunt neceſſaria. Poterit ergo ex quo datur ei licentia morandi in ſcholis, & emere, & uendere, agere, & conuenire de iniuria ſibi illata, & de damno dato, & etiam conueniri, & reſpõdere in loco, ubi ſtudio vacat, & eleemoſynas elargiri, item literas accipere, ita ſentit glo. in d. c. non dicatis, & in d. Clem. 2. uerſ. ſed & tales, immo ut ibi dicit Zabar. etiam ſi monachus non ſit in ſtudio, ſed eſſet in loco diſtanti, poſſet facere eleemoſynam. uide Turrecr. in d. c. non dicatis. num. 12.

Religioſus, qui mutuo accepit pecu-
41 niam ad vſus † neceſſarios, dum de licẽtia Abbatis eſt extra monaſterium, obligatur ad ſoluendum, ſi ibi eſt expenſis monaſterii vſque ad eam quantitatem ei aſſignatam ſingulis annis, & non plus. Et hoc ad inſtar patris, qui habet filium in ſcholis, ff. ad Maced. l. ſed ſi Iulianus. §. quod dicitur. facit glo. in clem. 2. verſ. ſed & tales, de vita & honeſt. clericorũ. Sed ſi vltra ſolitam pecuniã ſibi miſſam religioſus inſuper mutuat, vel ſi eſt ibi non expenſis monaſterii, tunc non obligatur monaſterium, niſi creditor ille probet pecuniam illam verſam in utilitatem monaſterii. Idem ſi religioſus in ſcholis exiſtens vltra aſſignatam pecuniam expendit in infirmitate aliqua, quia tunc monaſterium tenetur, faciunt quæ probantur per Innoc. in c. de depoſito, & c. quod quibuſdam, de fideiuſſ. uide Arch. in d. c. non dicatis, nu. 12. 12. q. 1.

42 Monachus † non debet recipere munera, d. c. cum ad monaſterium. §. prohibemus. ibi ſi quicquam fuerit deſtinatum, non præſumat habere. Quod procedit etiam in minimis. Idem de literis 12. q. 1. non dicatis. Et hoc, niſi de licentia Abbatis, quia tunc accipere non eſt præſumptio. Et hæc licentia generaliter dari poteſt ex cauſa, vt ſi monachus eſſet in ſtudio, de accuſat. c. ex parte. Quod dixi de muneribus, procedit ſecundũ Vincen. niſi à Papa dentur. Quod enim princeps dat filiofamilias, non ſubiacet poteſtati patris, C. de bonis quę libe. l. cũ multa. de elect. cap. cum inter. de præbend. c. niſi.

Monachus licet non poſſit habere proprium, tamen illud verum eſt, quantum ad eius commodum proprium, & particulare, ſed quantum ad commodum mo-

43 naſcetii ſic. Hinc vſusfructus, † qui eſt apud vſufructuarium per ingreſſum vſufructuarii in monaſterium, non finitur, & non extinguitur, quia ius vtendi cohęrens perſonæ, remanet apud monachum, & vtilitas apud monaſterium, argu. ff. de iure dot. l. ſi vſusfructus. ff. ad Trebel. l. ſi patroni. 1. reſp. l. vſufructu, ff. ſolu. matr. c. nuper, de donat. int. vir. & uxor. Qui
44 quidem vſusfructus † per mortem ingredientis poſtea finitur, ſecundum Innoc. & Hoſt. in cap. in præſentia, de probat. Specul. in titu. de ſta. mona. §. unic. verſ. 47. argu. ff. de peric. & commo. rei vendi. l. neceſſario, §. fin. de leg. 2. l. cum pater, §. hæreditatem. Et nec obſtat tex. in l. ſi vſusfructus ciuitati, ff. quib. mod.
45 vſusfr. amittatur. vbi vſusfructus † relictus Ciuitati centū annis durat. Cum eccleſia, & Ciuitas ęquiparentur, C. de ſacroſan. eccleſ. l. ult. quia reſpondetur: ꝙ lex præallegata loquitur de vſufructu relicto ciuitati, & ſic perſonæ perpetuæ ab initio relicto, hic vero in caſu noſtro loquimur de vſufructu perſonæ ſingularis & mortalis ad monaſterium, & ſic ad perſonam perpetuam translato. Ideo ſecundum naturam, & conditionem illius perſonæ regulari debet, vt in iuribus allegatis, ita Henric. Boich. in c. cum conſtet. nu. 6. & 7. de pignoribus.

46 Cum proprietas † non tantum conſiſtat in pecunia, & muneribus, atque literis, ſed etiam in propria voluntate. cum monachus illi renunciauerit. Hinc quæritur, an monachus habeat voluntatem. Reſpondetur quod habet, ſed non liberam, idem eſt de ſeruo, qui dicitur non habere voluntatē, non quia non habeat, ſed quia non habet liberam, vt 32. q. 3. c. patrem. Similiter & monachus habet voluntatem, ſed non liberam: quia impoſuit hominem vice Dei ſuper caput ſuū, vt 19. q. 3. c. ſtatuimus, vnde non poteſt velle cum effectu contra uoluntatem ſuperioris, vt 20. q. 4. c. monacho, quod intellige quæ ſunt contra Deum, ita Turrecr. & Præpoſ. in d. c. non dicatis.

Licet religioſus non poſſit habere proprium. d. c. non dicatis, & c. cum ad monaſterium, tantum electo ad prioratum
47 poteſt † dari penſio non ut propria, ſed illam habebit vt diſpenſator in adminiſtratione, & poterit Abbas ad libitum ſibi auferre: niſi haberet confirmationē Papæ: Tunc enim in illa eſſet obedientiarius ſolius Papæ: nec per Abbatem poſſet illa priuari. ita notatur in c. niſi eſſent, de præben. vbi primo notat Panor. num. 12. quòd religioſo licite conſtituitur aliqua penſio, ſeu prouiſio, non ut faciat eam ſuam, ſed ut habeat diſpenſationem Abbate ſcilicet permittente, & non contradicente: nam ut ſeruus habet peculium ex permiſſione Domini tacita, uel expreſſa, licet non poſſit habere proprium, l. 4. C. de manum. & l. quam Tuberonis, ff. de pec. ſic ſi ſuperior concedit aliquid monacho, non dicitur habere propter hoc proprium. Ad idem, vide Innoc. in cap. inſinuante, qui cler. uel uou. Io. Andr. in reg. Non eſt obligatorium, de reg. iur. in 6. in Merc.

48 Conſuetudo, † quòd bona, quę relinquuntur religioſo intuitu ſuæ perſonę à conſanguineo, vel extraneo, ſiue ſint mobilia, uel immobilia, uel annui cēſus, poſſit ad uitam ſuam retinere abſque licentia ſuperioris, donec uixerit, non ualet, cum tanquam irrationabilis ſit reiicienda, 8. diſt. c. mala, & c. ſeq. de conſuē. c. ſi. de prębend. c. extirpandę. obuiat enim Canonicis inſtitutionibus, 11. diſtin. c. 2. & 3. de conſuet. c. quanto. Nam Canones à quibuſcunque profeſſis tria ſubſtātialia regulæ obſeruari pręcipiunt, inter quæ eſt paupertas, 12. q. 1. non dicatis. c. nolo. Vnde prælatis prohibetur diſpenſatio, d. c. cum ad monaſterium. Et ideo
49 contra † canones præceptiuos, uel prohibitiuos non ualet conſuetudo, 4. diſt. §. hinc etiam. Eo amplius, quia conſuetudo eſt ſine licentia ſuperioris, & ſic eſt contra aliud de ſubſtantialibus regulæ, ideſt contra obedientiam, cum ipſe uelle, uel nolle non habeat, ſed ille cuius arbitrio ſe ſubiecit loco Dei, d. c. non dicatis, de elect. c. ſi religioſus, lib. 6. Igitur ſeruās

talem

50 talem conſuetudinem, peccat mortaliter: quia obſeruantia uoti eſt præcepti, c.magnæ ext.de vot. Vouete,& reddite. Primum eſt conſilii. Secundum præcepti. Qui autem uenit contra præceptum, peccat mortaliter, 14.q.1. c.quod præci-
51 pitur, & c.ſequenti. Quare talis † conſuetudo per ſuperiorem non eſt toleranda: quia debet ſubditos prohibere ab illicitis, quod ſi non facit, illorum culpæ ſe inuoluit, 13.q.4. cap.ita plane. 11.q.3. cap.præcipue. Nec eſt paſtoris excuſatio, ſi lupus oues comedit, & ipſe ignorat, de reg.iur.c.quamuis,& hęc negligentia in prælato eſt mortalis, 81.diſtinc. cap.dictę.1.q.1.cap.interioris. Et hæc maxime procedunt contra mendicantes,de relig. domi.lib.6.c.1.Clem.exiui.§.cupientes, de uerb.ſignif.ita Calder. conſ.1. de reg. ubi loquitur, & proponit quęſtionem in fratribus Eremitanis ſancti Auguſtini. & extendit ad omnes tria ſubſtantialia profitentes.

52 Licet profeſſi poſſint de licentia prælati habere libros, ueſtes, & pecuniam ad uſum ſuum, & pro eius neceſsitate, tamen ultra neceſsitatem eſſent incapaces talium rerum: quia ratio,quare iſta conceduntur, ſunt propter neceſſitatem, illa ergo ceſſante, uel ultra illam intelligitur denegata, 1.q.7. cap. quod pro remedio. Item in ſuperfluo præſumeretur fratis, c.officii,de teſtam.& c.fin. bene facit cle. exiui.§.porro,& ſeq. de verbor.ſignif.ex quibus patet, quod licentia Abbatis extenditur,vt conceſſa pecunia expendatur in veras, & non fictas neceſſitates: per hoc enim nō læditur abdicatio proprietatis. ita Calder.conſ.2.de regular.

53 Superior † profeſſi, qui poteſt dare licentiam,ut habeat vſum librorum, & aliarum rerum, eſt proximus prælatus, de pact.cap.fi.lib.6. Niſi aliud eſſet cautum in conſtitutionibus ſuorum ordinum, quia tunc eſſent ſeruandæ conſtitutiones. Vel niſi feciſſet profeſſionem in manibus Generalis totius ordinis, vel alterius eius nomine, ſecundum Gemin.& Franc. in cap. quorundam, de elect.in 6. num.2. quia tunc ſolus Generalis poſſet talem licentiam concedere: quia eius arbitrium, & uoluntas dependet ab arbitrio eius, cuius imperio ſe ſubiecit,12.q. 1. non dicatis, c.ſi religioſus,de elect.lib. 6.Calder.conſ.3.

Cōuerſi an poſſint habere proprium.

54 præmitto,primum,quòd conuerſus † ſumitur multipliciter, quandoque qui de peccato ad Deum conuertitur, cap. ſi.de pœnit.diſt.7. Item qui de ſtatu laici conuertitur ad clericatum,qui dicuntur clerici.i.de ſorte Domini.c.cui portio, cap. duo ſunt genera, 12. q.1. Item qui conuertitur ad Eccleſiam ſęcularem. Item qui conuertitur ad religionem. Secun-
55 do quòd † conuerſorum aliqui ſunt conuerſi profeſſi, alii non profeſſi,vt innuit c.ut lex,17.q.1. de priuil. c.cum & plantate.§.de confraternitatibus,de elect.ca. ex eo quod, lib.6. Item profeſſorum alii ſunt, qui profitentur tria ſubſtantialia regulæ,& hi non differunt à monachis: nā etiam de eſſe monachatus non eſt ordo, ſeu quòd tales ſint ordinati, ſeu in clericos tonſurati.16.q.1.c.alia. Sed appellan-
56 tur hi cōuerſi † in monaſterio, vbi ſunt fratres,vel monachi ad differentiam illorum, qui ſunt clerici, ſeu eorum, qui ad ordines promouentur. Et appellantur hi tria ſubſtantialia profitentes conuerſi, vel quia de facto non ordinantur,vel ordinari non poſſunt,puta, quia ſunt bigami,uel aliàs irregulares,aut aliàs impediti ab ordinum ſuſceptione, tamen gaudent regulariter priuilegijs,& oneribus, & honoribus regulæ monachorum, de ſent. excommunic. c. non dubium,& c. parochianos,& c.ex tenore, dixi regulariter, quia interdum ſecundum ſtatuta ordinum non tenentur ad officium, ſed ad tot Pater noſter, & tot ieiunia. Item quia non gaudent honoribus: quia non poſſunt eſſe prælati, nec eligere cum profeſſis clericis. cap.ex eo,de electio. lib.6.

57 Alii vero ſunt profeſsi † certum quid promittentes, quia licet promittant aliquam regulam, vel capitulum regulę,tamen propriè non ſunt profeſsi, vel monachi,

nachi, licet large poſsint religioſi appellari, & tales à laicis appellari debent, & poſſunt Deo deuoti, d.c.duo ſunt. Vt ſi promitterent obedientiam, cum etiam Canonici ſęculares hoc promittant, extra de maior. & obed. c.2.& 3. & c. his quæ. Poteſt enim eſſe obedientia ſine caſtitate, & proprii carentia. Vnde Specu. de ſta.mon. verſ.27. dat exẽplum in iſtis militibus Beatæ Mariæ, qui appellantur milites gaudentes. Sic etiam de fratrib. tertii ordinis ſancti Franciſci, de quibus in cle.cum ex eo, de ſent.excom. & cle. 1.de religio.domi. His ſic præmiſsis, conſtituo has deciſiones. & prima

58 Conuerſi, † qui ad religionem conuertuntur, ſed ad religionem non approbatam per ſedem Apoſtolicam, poſſunt proprium retinere, facere teſtamentum, & contrahere matrimonium, de uoto, c.1.lib.6.

59 Secunda. † Tranſeuntes ad religionẽ per ſedem Apoſtolicam approbatam, poſſunt matrimonium contrahere, & retinere proprium, ſi profeſsio illius regulæ hęc non interdicit, vt patet in fratribus tertii ordinis S.Franciſci, de quibus in d. clem. cum ex eo, de ſent. excommunic. qui quidem fratres vocãtur per dictam clem.continentes, licet non promittant continentiam, ſed contrahant matrimonium, & vtantur iam contracto, nam di-
60 cuntur † continentes quo ad quid, quia certis diebus debent abſtinere à thoro. Cauere tamen debent, ſecundum Laud. in d.clem.ne cum abſtinent, parent locũ aliis viris, debent enim cuſtodire vxorem, cum uir ſit caput uxoris, vnde vir dicitur à virtute, mulier autem à molli-
61 tie, ideo imputatur uiro, † ſi mulier delinquit. Hinc dicit quòd in Cathalonia, & in multis aliis partibus uir cucurbitatus per vxorẽ licet inuitus, & ignorans, ſoluit fiſco 40. ſolidos. Pariſiis vero ducitur ſedens ſuper aſinum, & præcone clamante, qui ſic faciet, ſic accipiet. Canon infligit talibus irregularitatem. 33.q.2.c.placuit. Vel dicũtur fratres tertii ordines continentes non proprie, ſed improprie, ſicut coniugati recte matrimonio utentes.

62 Tertia. Conuerſus † ad Eccleſiam ſęcularem ſic dicit. Ego do, vel reddo, vel offero me, & omnia bona mea huic Eccleſiæ, non intelligitur hoc ipſo vouere continentiam, vel abrenũciare propriis, vel dare, aut offerre etiam futura, vnde ſi plus non exprimit, intelligit quòd per illa verba quod dat ſe Eccleſiæ pro conuerſo, & omnia ſimpliciter, quę tunc tẽporis habet, nec intelligit eum uouere ob hoc, vel propriis renunciare, vnde & propria habere poterit, & matrimonium poſtea contrahere, & contracto uti, ſecundum Hug. vt refert Archid. num.2. in c. vt lex, 37.q.1. niſi conſuetudo eccleſię eſſet in contrarium, ff. de aur. & arg. leg.l.ſi ita.& no.in l.fi.C.quę res pign.

63 Quarta. Conuerſus promittens † ſimpliciter obedientiam, non dicitur regularis, cum etiam Canonici ſæculares hãc promittant, ca.2. & 3. extra de maior. & obed. niſi obedientiã monachalem promitterent, puta quia omni ſuę voluntati renunciarent, & omnia committerent uoluntati Abbatis, quia tunc talis obedientia pro profeſsione ſufficeret, 12.q.1. c. non dicatis, & c.nolo. Notat Innoc. & Hoſt.in c.conſuluit.qui cler.uel uou. Archid.in d.c.vt lex.nu.3.

64 Quinta. Laicus † promiſit Guardiano Fratrum minorũ recipienti nomine Cõuentus verã obedientiã, & omnia facere, quæ erunt ei impoſita dicto nomine, & de iure debita, qui Guardianus recepit eũ in conuerſum, & familiarem dicti Conuentus, lapſu temporis ipſe contraxit matrimonium, & in fine temporis condidit teſtamentum, quæritur an potuerit hęc facere, & dico, quòd ſic. Tum, quia non apparet expreſsè ſe voluiſſe obligare ad tria ſubſtantialia regulę ad quæ ſe obligant Minores, ergo non intelligitur profeſſus. vnde ſequitur, quòd poſsit cõtrahere matrimonium, & teſtari. glo. 4. in d.c.vt lex. Tum etiam, quia nec in dubio hoc præſumi debet, quia hoc conſiſtit in facto, ideo non præſumitur, c. cũ

Ioan-

Ioannes,de fide inſtrum.c.quoniam con
65 tra, de probar. Tum etiam, quia † promittendo veram obedientiam, non ſequitur,quòd voluerit alia duo promittere, cum ſint diuerſa. Et promittere obedientiam, non infert profeſsionem, ut expreſsè tenet Innoc. cap.conſuluit, qui cler. vel vouentes. Tum etiam, quia ut iſte obligetur ad profeſsionem, requirebatur, quòd Guardianus, qui habet poteſtatem incorporandi religioni, vel alius eo nomine recepiſſet ad illam,iux.not.in cap.porrectum,de regul. & per Franc. in c.1.de vot.in 6. Sed hoc non apparet ex forma receptionis, ergo. ita cōſuluit Calder. conſ. 6.

66 Sexta. Cōuerſus, † qui profitetur tria ſubſtantialia regulæ,paupertatē,caſtitatē, & obedientiam tacitè, uel expreſsè, teſtari non poteſt, 19.q.3. cap. quia ingredientibus, 12.q.1.cap.nolo,& cap.non dicatis, de teſta. c.2. & nec matrimonium contrahere, de uoto, c.1. lib.6. Et de his loquitur tex. 27.q.1.cap.ut lex continentiæ. unde ibi dicitur: Monachi, atque conuerſi profeſsi,ut illud profeſsi ſit adiectiuum conuerſi, ut not. Arch.in d.cap. ut lex. in princ. & Turrecr. ibi.

67 Ordo degens ſecūdum regulam† beati Franciſci triplex eſt. Primus eſt ordo fratrum Minorum,quorum regulæ repugnat habere proprium etiam in communi, ut patet in Clem.Exiui,ultra mediū, col.4.verſ.quia igitur, de verb. ſignif. & ponitur in regula eorum, & in conſtitutione Innocentij quarti directa Generali, & Prouincialibus miniſtris, ac cuſtodibus, cæteriſq; Fratribus Ordinis Minorum, quæ fuit data Lugduni xviij. Calend. Decembris,ſui Pontificatus an no iij. Vbi in ipſa regula continetur expreſsè, quòd Fratres nihil ſibi approprièt nec domum, nec aliquam rem, nec in cōmuni, nec in ſpeciali debent proprietatem habere; quam conſtitutionem ob
68 ſeruant dicti Fratres, licet ſint aliqua iura eis reſeruata, per Clemen.dudum, de ſepult. puta ius funerandi, audiendi confeſſiones, eccleſias poſſidendi, & recipiendi oblationes, ut dicit Francus in c. quia, ex eo nu.3.de pact. in 6. Secundus eſt ordo Sanctę Claræ, aliàs Sancti Da-
69 miani, qui eſt monialium, & differt ab ordine primo in hoc, quòd habent moniales proprium in communi, ita notat gloſ. in Clem. cum ex eo,de ſent.excom. & eſt gloſ.3. & in Clem. 1. de relig.dom. in gloſ.ſuper verb.obedientiam. Tertius eſt ordo Fratrum continentium, aliàs de pœnitentia, qui viuunt in coniugio, & habent proprium etiam in ſingulari, & teſtari poſſunt de rebus ſuis. Immo præcipitur in regula eorum in rubrica de teſtam. condendis,quòd infra tres menſes poſt ingreſſum,debeant facere teſtamentum, ne contingat eos decedere inteſtatos, & hic tertius ordo potius eſt quidā modus niuēdi,quàm proprie dicatur Regula, ut notat glo. in d. Clem. cum ex eo, eſt tamen approbatus per Nicolaum tertium,vt dicit dicta glo. De quo tamen tertio ordine ſatis diximus ſupra.

70 Adeò monachus, † ſiue monialis nihil habet, 12.q.1. cap.non dicatis, 16.q.1. cap.1. ut etiam pannos, quos portat monachus, non dicitur habere quo ad hoc, ut poſſit diſponere de eis. Cūm enim monachi æquiparētur ſeruis, 54.diſt.cap. multos. notat Innocen.in cap.cum olim propter de priuileg. ſeruus autem non habet dominium veſtis, quam defert,ſed eſt domini, ut l.id veſtimentum, ff.de pecul. Sequitur quòd etiam monialis, ſeu monachus non habet dominium veſtis, ſeu cucullę, ita not. glo.in d. c.non dicatis. Et ex hoc inferunt omnes Doctor.
71 quòd † monachus,ſeu monialis ſpoliata cappa non poteſt agere interdicto unde vi,quia non poſſidet,ſed hęc actio debet intentari per ſindicum monaſterii, hoc probatur ex no.in c.cum dilecta,de reſcr. in glo.fi. Ad prædicta facit c.2.in princ.& verb.qui vero peculium,& c.cum ad monaſterium,in principio, & in fine,de ſtatu monach.

72 Monialis S. Claræ cum licentia ſuperioris legitima,licite poteſt alteri moniali concedere cellam ſuis uſib. deputatam cū omnibus

omnibus ornamentis, caſſis, & ſupellecti libus, & aliis ad dictam cellam pertinentibus alteri moniali, & ratio eſt: quia licet monachus ſit incapax proprietatis, dictis iuribus ſupra allegatis, tamen monacho poſſunt cõcedi res ad vſum, vt not. Doct. in c. 2. de ſtat. mona. & ibi ponit Io. And. ſuper glo. aliàs proprium, & non ſolum res habere poteſt, ſed etiam pecuniam, dũ tamen ipſam non expẽdat, nec alicui det ſine Abbatis licentia, ſed ipſam teneat paratus eam reſignare, quando Abbas uoluerit, ut not. Ioan. And. in d. c. uerſ. deprehenſus, & in uerb. proprietate. Immo ꝙ plus eſt, etiam fratres minores, qui non poſſunt habere proprium, nec in communi, poſſunt habere uſum rerum tam in libris, quàm in utenſilibus, ut patet ex priuilegio Nicolai III. uerſ. Ad hęc cum fratres, & in uerb. quia uero dominium. Idẽ patet in priuilegio Innocentii IIII. eis directo, & conceſſo. Sed modo bona, quę habet monialis, habet ad vſum, ergo illum vſum cũ debita licentia potuit tranſ ferre in aliam. Nemo enim plus iuris in aliũ transfert, quàm ipſe habeat, ff. de regu. iur. l. nemo. 1. q. 7. c. Diabeſtum, extr. de donat. inter uir. & vxor. cap. nuper. Tum etiam, quia dicta donatio fuit facta cum debita licentia, unde non uidetur facta à moniali, ſed à ſuperiore, quia omnia noſtra facimus, quibus authoritatem impartimur, extra de præb. cap. hi qui, §. cum quoque. & c. ſi apoſtolicæ, lib. 6. ita conſuluit Zabar. conſi. 17.

73 Monacho † ſi relinquitur, intelligitur relinqui monaſterio, vel conuentui: not. in c. cum ad monaſterium, de ſta. mon. Nam ſicut patri per filium acquiritur, ſic per ſeruum Domino, & per monachum monaſterio. Hoc probatur, 12. q. 1. c. non dicatis, in fi. 18. q. 1. c. ſtatutum, de ſtat. monach. in c. cum ad monaſterium, & in Extr. Nicolai. Exiit qui ſeminat, §. ad hoc cum fratres ipſi.

74 Intantum acquiritur monaſterio † hęreditas per monachum, quòd vno momẽto non durat apud monachum, ff. de acquiren. hæred. l. placet. Immo plus, monacho nolente acceptare legatum, uel hæreditatem adire, monaſterium poterit acceptare, & adire, ut not. Arch. 18. q. 1. c. ſtatutum. per tex. in l. ult. §. ſi autem, C. de bonis quæ lib. Ad hoc de conuer. coniug. cap. ueniens, in glo. ult. Reſpicimus enim cui acquiritur, & non cui relinquitur, ad hoc, ff. de iur. patr. l. ſi uero, §. concluditur. Sufficit enim quòd monaſterium habeat quomodocunque, uel qualitercunque habeat, de bonis quæ lib. l. etiam, §. ſi debita, ad idem ff. quod cum eo, l. ſi filium, §. ſi filio. Ibi, effectu enim hæres eſt. Hinc Bart. dixit, ꝙ monachus inſtitutus hæres cõditione iſta adiecta, ꝙ ſi non vult adire hęreditatem, alius ſit hęres, ſi monachus non vult adire, quòd monaſterium ſine monacho adire poterit, ut excludat ſubſtitutum, ſicut pater, qui filio inſtituto recuſante adire, poteſt, l. 1. §. ſin autem, C. de bon. quæ lib. Ita Bart. in l. 1. ff. de uulg. & pup. in 3. col. uerſ. quæro, ſi inſtitutus, & in l. cum proponas, C. de hæred. inſtit. Quã opinionem tenent quaſi omnes ſcribentes in cap. in præſentia, de probat. Bald. in l. 1. in 10. col. C. qui admitti. Panorm. in d. cap. in præſentia, in ult. colum. uerſ. circa hoc.

75 Monachus quis nõ efficitur, dum eſt in tempore probationis, ſed nomen monachi acquirit in ipſa profeſsione, ad hoc tex. 20. q. 3. cap. præſens, cap. ſi ſeruus, diſt. 54. glo. in cap. 1. uerb. dedicanda, de relig. domib. quæ dicit, quòd ſicut eccleſia tunc dicitur, quando eſt conſecrata. Et Epiſcopus tunc aſſumit tale nomen, quando eſt conſecratus, ſic monachus tunc Deo dedicatur, cum facit profeſsionem. 27. q. 1. cap. uirginibus, & c. ſi quis facto. Quod nota, quia facit, quòd ſi te-

76 ſtator legat alicui † quando monachus efficietur, legatum ſibi non debetur antequam profeſsionem fecerit, faciũt quę habentur in regula beneficium, de reg. iur. lib. 6. & in cap. religioſo, §. 1. de ſent. excom. lib. 6. ubi ex illo uerbo cum effectu, patet, quòd appellatione effectualis, & ueri religioſi non cõprehenditur nouitius

uitius, qui non eſt tacitè, uel expreſsè
profeſſus. Et generaliter, quando noui-
tius ueniat appellatione religioſorum, ui
de per Domi. in cap.2.circa fi.

77 Papa contulit † regulari aliquem prio
ratum, qui de ſe non erat perpetuus, ſed
Abbas ponebat ibi priorem, & remoue-
bat ad nutum, iuxta ea, quæ habentur in
cap.cum ad monaſterium, de ſtat. mona.
Nunquid Abbas poteſt iſtum remouere
ad nutum, ſicut potuiſſet, ſi ipſemet con
tuliſſet. Quæſtio eſt ſatis quotidiana, &
ideo aduerte ad duos caſus, iuxta Panor.
in cap.ad noſtram, nu.7.de confirm.vtil.
quorum primus.

78 Beneficii natura† non alteratur, quan
do Papa contuliſſet prioratum ex negli-
gentia Abbatis, vnde ſicut primo poterat
remoueri ad nutum, ita & nunc, interue
niente collatione Papę: quia ex quo con
tulit iure deuoluto, non videtur voluiſſe
alterare naturam beneficii, de quo uide
tex.cum gl.not. in Clem.quia regulares,
de ſuppl. neglig. prælat. vbi hoc tenent
communiter Doct.

Secundus. Papa, qui ceſſante omni ne
79 gligentia † ſuperioris contulit expreſſe
prioratum, ut quo ad vixerit, debeat re-
tinere, & poſsidere, tunc ſine cauſa iſte
non poteſt remoueri per ſuum ſuperio-
rem. De hoc vide tex. in cap. cum inter
R. de elect. & ſic intellige notata per Do
ctor. Sed ſi ſimpliciter contulit, & tunc
poteſt remoueri ſicut prius per ſuperio-
rem: quia cum Papa concurrat in colla-
tione beneficiorum cum omnibus ordi-
nariis, cap.2.de præben. lib. 6. non vide-
tur ſimpliciter conferendo voluiſſe alte-
rare naturam beneficii, & regularem re-
mouibilem, facere perpetuum, arg.tex.in
cap.ad noſtram, & c. ſeq. de confir. util.
uel inutil. Et in dubio hoc debemus te-
nere tanquã cõgruens bono obedientię.

80 Superior proprius Abbas † contulit
regulari prioratum, ſeu aliam adminiſtra
tionem quouſque vixerit poſsidendam,
hoc non obſtante poteſt hunc regularem
ad libitum remouere. & ratio eſt: quia
ſi gerebat in animo, quòd eum remoue-
re non poſsit, illicita fuit conceſsio, & cõ
tra ius, c.cum ad monaſterium, §.nec ali
cui, de ſtatu monach. Item quemadmo-
dum Dominus non poteſt obligari ſer-
uo, l.interpoſitas, de tranſact. ita nec Ab
bas ſuo monacho, facit tex.in cap.mani-
feſtum, 34.q.5. Tum etiam, quia Abbas
non potuit ſibi legem imponere, à qua
non liceat ſibi recedere, ff. de leg.3. l. ſi
quis in princ. de pact. l.nemo, de offi. præ
ſid. l.legatus. Nec etiam Abbas poteſt ſe
81 obligare † expreſſe, quòd regularis ſem
per illud habeat, uel ſemper in certo loco
remaneat, ut not. Hoſt. in cap. inſinuan-
te, qui cler. vel vou. in verb. ſubſtantia.
& Arch. in cap.ult. in gloſ.2. in fi. de offi.
ordin. quia nulla poteſt cadere obligatio
inter ſeruum, & Dominum: d. l.interpo
ſitas, facit quod not. de reg. iur. non eſt
obligatorium. li.6. in Mercur. de præben
dis lib.6.cap.cum ſingula. Immo etiam ſi
Abbas expreſse ſe obligauerit iurando,
nihilominus valebit remotio. ita Abb.in
d.c.ad noſtram, de confir. vtil.

Abbas poteſt remouere ſuum regula-
82 rem à prioratu, quamuis memoria† non
ſit in contrarium, quòd talis prior fuerit
per ſuperiorẽ remotus, & ratio eſt: quia
ex quo ſuperior nunquam remouit, non
ex hoc eſt inducta conſuetudo, quia ex
actibus meræ voluntatis non inducitur
conſuetudo, ut not. in cap. Ioannes, de
cler.coniu. Nec etiam poteſt dici inducta
conſuetudo, ſi ſuperior uolens illum re-
mouere, non potuit propter potentiam
illius, cum ſit contra bonum obedientię,
arg. c.cum non liceat, de præſcript. & in
cap.cum inter uos, de conſuet.

83 Abbati pro ſola ſua uoluntate † regu-
larem etiam ſine iuſta cauſa, ſed ex odio,
uel alia iniuſta cauſa reuocanti, an poſsit
regularis reſiſtere. Ioan. Andr. in c. præ-
ſenti, de offic.ord.in 1. gloſ. refert Vltra-
montanos tenere, quòd talis prior poſsit
querelam deponere coram ſuperiore ip-
ſius Abbatis ſupplicando ad inſtar ſerui.
& ſic per ſuperiorem reſtringetur talis
uoluntas ſub ratione, 11.q.3. c.illa. Sed
Italicos communiter hoc non recipere,
ſed

ſed tenent quòd poſſit reuocare. Et iſta opinio eſt melior, ſecundum Imolam, in cap. cum ſingula, de præbend. in 6. Verum Imola in Clem. quia regularem, de ſuppl. negli. prælat. concludit, quòd re uocatio fieri poteſt ex iuſta cauſa. glo. in c. porrecta, de confir. vti. glo. in verb. reuocari, in Clem. ne in agro, §. ad hęc, de ſtat. mona. ſed ſi fieret ex cauſa iniuſta, tunc poſſet implorari officium iudicis ſuperioris. At in dubio ſi allegatur iuſta cauſa, ſtatur verbo prælati, ſi ſit perſona honeſta, & non ſit præſumptio odii.

84 Abbas † in duobus caſibus non poteſt monachum reuocare. Primus, quando penderet denunciatio, uel inquiſitio contra Abbatem, quia tunc præſumeretur reuocatio facta cauſa odii, ut eſt tex. in cap. pen. de accuſ. Secundus, quando monachus côqueretur non pro intereſſe ſuę perſonæ, ſed pro intereſſe loci, à quo amouetur, vt quia ex tali amotione lęderetur talis locus, vt not. in c. ex parte, de accuſ. Franc. in c. cum ſingula, de præben. in 6.

85 Monachi, † ex quo proprium non habent, ut d. c. non dicatis, & cap. cum ad monaſterium, non poſſunt nec teſtari ad pias caſas, ut tenet Bart. in l. 1. C. de ſacr. ſanc. eccl. uerſ. Tertio quæro, cum nec poſſint facere eleemôſinam in uita, ergo multo minus poſſunt diſponere in morte. Immo nec conſuetudo talis ualeret,
86 ut dicit Bald. in auth. ingreſsi. C. de ſac. ſan. eccl. Licet conſuetudo poſſit concedere clericis ſęcularibus in caſibus in quibus aliàs non poſſent, ut dixit Franc. in rubr. de teſta. in 6. nu. 34. poſſet etiam conſuetudo concedere ipſis prælatis regularibus poteſtatem donandi in uita de aliquibus bonis mobilibus eccleſiæ, ut eſt tex. ſing. in cap. cęterum, de donat. & ibi per Imolam.

87 Monachus, ſeu † canonicus regularis, uel de ordine mendicantium ſi promouetur in Epiſcopum, uel Archiepiſcopũ, iux. Clem. 1. de elect. & c. quorundam, de elect. lib. 6. non poteſt facere teſtamentum, ita gloſ. pen. in cap. 1. de teſtam. quia non liberatur propter hoc ab aliis ſubſtãtialibus regulę, ut uoluit glo. in d. c. quorundam, in fine. & in uerb. Mendicantium, de elect. lib. 6. Vnde non poteſt pro
88 pter hoc habere proprium, immo† quicquid poſtea acquirit, acquirit Epiſcopatui, uel Archiepiſcopatui, ut eſt tex. not. in cap. unico, 18. q. 1. & in cap. cum olim, el 2. de priuil. & ſequitur glo. in cap. quia tua, 12. q. 1. in princ. ita Io. Andr. & Imola in cap. 1. de teſta. dicens, quòd talis non poteſt teſtari etiam de acquiſitis intuitu perſonæ, cũ regularis quicquid acquirat, acquirat eccleſiæ, cap. requiſiuiſti, de teſtam. Quod idem etiam procedit in regu
89 lari † facto Cardinali, quia non poteſt facere teſtamentum, ita Bald. in authen. licentiam, in princ. C. de epiſc. & cler. cum non liberetur à ſubſtantialibus regulę, ut eſt uotum paupertatis, uel continentiæ, unde non poteſt habere proprium, ſed acquirit ſuæ eccleſiæ, ut d. cap. 1. 18. q. 1. inde etiam eſt, quòd non poſſunt Cardinales mutare habitum ſuæ profeſſionis, & ſic relinquere habitum monachalem, uel Mendicantium, & ita obſeruatur, ita Francus in rubr. de teſtam. in 6. nu. 76.

90 Monachus † habet patrem Regem, an ei ſuccedat. Dico, quòd ſic in patrimonialibus, ſi quæ haberet, non autem in regno, & ratio eſt: quia eſt extra proprium patrimonium regnum, Regnum enim non defertur ſanguini, ſed uitæ, ut habetur 8. q. 1. cap. Moyſes. Quod idem habet locum in ducatu, & huiuſmodi, ſcilicet quòd in eis ſuccedent ſi ſunt de proprio patrimonio, aliàs non, ita dicit Card. in c. 1. nu. 3. 18. q. 1.

91 Monachi non dicuntur † proprietarii, ſi ſciente Abbate pecuniam tenent, parati tradere, quoties requiſiti erunt ab Abbate, ut not. in cap. cum ad monaſterium, de ſtatu monach. Nec ex hoc dicitur Abbas diſpenſare ſuper proprio, quod non poteſt, d. cap. cum ad monaſterium: nam tunc eſſet tantum diſpenſatio, quando uellet Abbas monacho permittere quòd haberet proprietatem nomine proprio. ita Card. in Clem. ne in agro, §. prę miſſa, de ſtatu monach.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Monachus ad quamcunque dignitatem ſupremam promoueri poteſt.*
2 *Monachus Epiſcopatui renuncians, an remaneat Canonicus eccleſiæ.*
3 *Monachus poteſt promoueri ad dignitates inferiores pontificalibus.*
4 *Monachus ad dignitates ſæculares, nec collegiatas, nec curatas non promoueri poteſt de iure.*
5 *Monachus ad dignitates curatas promoueri poteſt.*
6 *Cura duplex dicitur.*
7 *Monachus poteſt præfici eccleſia curata in collegium.*
8 *Monachus translatus ad ſuam parochiã abſolutus eſt ab Abbate.*
9 *Monachus factus parochus, tenetur ad diuinum officium parochiale.*
10 *Monachus factus parochus, vel Epiſcopus, poteſt eſſe ſolus.*
11 *Monachus non poteſt habere beneficia ſimplicia.*
12 *Item alia beneficia non curata etiam principalia.*
13 *Monachus quando, & in quibus caſibus poſſit præfici hoſpitali.*
14 *Monachus poteſt eſſe vicarius Epiſcopi.*
15 *Monachus quando poteſt præfici eccleſia, ſemper requiritur licentia ſui prælati.*
16 *Monachus quare ad dignitates tranſire non poſſit inuito Abbate, & clericus inuito Epiſcopo, ſic.*
17 *Altare an poſſit ædificari in eccleſia regulari.*
18 *Cura monachorum geritur per clericos ſæculares.*
19 *Monachus aſſumptus ad Epiſcopatum, vel Cardinalatum qualiter ſe conformabit in diuinis officiis. & nu. 21.*
20 *Monachi commorantes cum Dominis Cardinalibus an ſatisfaciãt conformando ſe in diuinis officiis cum dictis Dominis.*
21 *Monachus factus parochus non eſt abſolutus ab aliquo ſpeciali officio, ad quod ex voto tenetur.*
23 *Monachus promotus ad curam, an ſit ſolutus ab obſeruantijs regularibus.*
24 *Religioſus promotus ad Epiſcopatum, an abſoluatur ab obedientia.*
25 *Monachus promotus ad curam, tenetur accedere ad ſynodum.*
26 *Monachus aſſumptus ad curam animarum, aſſumptus intelligitur ad officium prædicandi. & 27.*
28 *Prædicatoris officium eſt in multis priuilegiatum.*
29 *Monachus factus Epiſcopus poteſt carnes comedere. & nu. ſeq.*
31 *Monachus factus Epiſcopus poteſt ſibi facere commatrem.*

Monachus, ſiue regularis an poſſit promoueri ad eccleſiam ſæcularem. Cap. XX.

CIrca hoc capitulum nota plures caſus ſcitu dignos. quorum primus.

1 Monachus† poteſt ad quãcunque dignitatem ſupremam promoueri, ſiue dignitas illa ſit epiſcopalis, ut patet, 18.q.1.ca. ſtatutis, de voto.c.per tuas, de elect.c.nullus, lib.6.& Clem.1.eo.tit. ſiue ſit Papalis, ut notat gl.18.q.2.c.quam ſit, in gl.fi. cum licentia tñ ſui Abbatis, gl. in d.c.quam ſit, quam ſi nollet concedere poſſet compelli propter bonum publicum ad conſentiendum, facit cap.nullus, de iure patr. Abb. in cap. quod Dei, de ſta.
2 mon.nu.12. Sed quid ſi monachus† fiat Epiſcopus, & poſtea renunciat, vel deponatur, an remaneat canonicus eccleſiæ Cathedralis. Dic, quòd non, vt not.16.q. vlt.c.in noua. Doct.in c.cum ad monaſterium, de ſta.monach.& in Clem.in plerique, de elect.& Clem.1.de ſtat.reg.& habetur per Franc.in c.nullus, in fine, de elect. in 6.
3 Secundus. Ad dignitates† inferiores pontificalibus, ſi ſunt regulares, poteſt monachus promoueri, cap. quod Dei, de ſtat. regul.extr. de regul.cap.2.de præben.c.cum ſingula. lib.6.gloſſa, 16.q.1.c. in ſumma. Quę concluſio procedit etiam in dignitatib. non principalibus eccleſiarum

rum regularium, & ita poteſt intelligi tex. in c. ſi quis, diſt. 57. ſecundum intellectum gloſſæ ibi, in fine, dum tamen non ſint diuerſæ profeſſiones, vel habitus, ut Clem. 1. de elect. cum homines diſparis profeſſionis non debeāt ſociari, c. cū cauſam, de elect. 16. q. 7. c. in noua. Si tamen monachus de ſuo monaſterio non inueniretur habilis, tunc poteſt eligi de alio monaſterio, etiam qui non eſſet eiuſdem habitus quo ad colorem. Card. in c. quam ſit, 18. q. 2.

Tertius. Ad dignitates ſæculares, quæ
4 non † ſunt collegiatæ, nec curatæ, ut ſunt Decanatus, Præpoſituræ, & aliæ dignitates in eccleſiis cathedralibus, vel collegiatis non principales, de iure promoueri non poteſt. Hoſt. in cap. quòd Dei, de ſtat. monach. Zabar. in Clem. 1. 27. quæſt. de elect. vnde non poteſt eſſe canonicus.

5 Quartus. Ad dignitates † principales, & curatas in eccleſiis collegiatis promoueri poteſt, ita tenet Ber. in c. 2. de ſtat. regul. & eo. tit. c. quod Dei. Verum ſcien-
6 dum, quod duplex † eſt cura, quædam proprie, & vulgariter per omnes nuncupata cura, vt cura, quam habet eccleſia parochialis in ſuos parochianos. Quædam eſt cura non ſic proprie dicta, vt cura, quā habet prælatus eccleſiæ in illos de collegio, c. cum ad eccleſiarum, de offic. ordin. De prima omnes concordant, quòd monachus ad talem poſſit eligi, per cap. quod Dei, de ſta. monach. cum ibi notatis. At de ſecunda diſputatur inter Doctores: verum factis hincinde rationibus communi-
7 ter tenetur, † quòd indiſtincte monachus poſſit præfici eccleſiæ curatæ non habenti aliam curam, niſi in collegium, ut tenet Io. Calder. in d. c. quod Dei, ſi quis tamen vellet videre diuerſas hincinde opiniones, videat Do. Card. in d. Clem. 1. q. 27. Præpoſ. in c. 3 diſt. 58.

8 Quintus. Monachus † poſtquam tranſlatus eſt ad ſuam parochiam, abſolutus eſt ab Abbate, & Epiſcopus eſt ſibi Abbas, & ita nota, quòd propter neceſſitatē, & vtilitatem ſalutis animarū, præfertur actio contemplationi, & communis vtilitas priuatæ, de reg. c. licet, quamuis enim ibi dicatur de Epiſcopatu, tamen eadem ratio eſt in aliis, arg. de præben. c. maioribus, cum illa plus reſpiciant ſalutem animarum, quàm epiſcopalem dignitatem,
9 tenetur autē talis ad diuinū officium † parochiale, & quantum bono modo conformabit ſe cum presbyteris in actibus licitis, arg. 41. diſt. c. quiſquis. Nam abſolutus eſt ab omnibus obſeruantiis regulæ, quas commode ſeruare non poteſt, ſed non à ſubſtantialibus, 18. q. 1. c. unic. Rur-
10 ſum † licet monachi clauſtrales nunquā debeāt eſſe ſoli, tamen promotus in perpetuum ad curam, cum nihil habeat commune cum monaſterio, ut dicit gl. de ſta. mon. in Clem. 1. §. præfatæ, poteſt eſſe ſolus, i. ſine ſocio religioſo extra monaſterium; ſic ſi fieret Epiſcopus eccleſiæ ſæcularis, de renunc. c. niſi, ad fi. Zabar. in d. §. præfatæ. quarta oppoſ.

11 Sextus. Quo ad beneficia † ſimplicia ſine cura, vt ſunt præbendæ in eccleſia collegiata, vel cathedrali, promoueri non poteſt, cap. ſuper eo, de regul. & ratio eſt: quia ſicut eccleſia regularis non debet reformari ex clericis ſæcularibus, cap. inter quatuor, de relig. dom. ſic nec ſæcularis, ex regularibus, d. cap. ſuper eo, ita Hoſt. in cap. quod Dei, de ſtat. mon. Tum etiam, quia non debent eſſe in eodem collegio homines diuerſæ profeſſionis, 16. q. 7. c. in noua, niſi propter curam animarum, d. c. quod Dei.

Septimus. Idem tene in aliis beneficiis
12 non † curatis, etiam principalibus, vt no. in d. c. ſuper eo. notat glo. in Clem. quia regulares, in verb. ſæcularibus, de ſuppl. negl. prælat. Et nec in talibus poteſt Epiſcopus diſpenſare, etiam ſi monachus ſit promotus ad eccleſiam curatam, vt ſimul ſimplex beneficium cum curato retineat, vt plenè diſputat Io. And. in regula, quæ à iure, de reg. iur. lib. 6.

13 Octauus de Hoſpitali † Monachus poteſt promoueri ad regimen hoſpitalis, in his caſibus; quorum primus, quando hoſpitale, cui religioſus præficitur, ſpectat ad religionem, quæ ſuper hoſpitalitate principaliter

cipaliter fundatur ut Cruciferorum ſancti Antonii Viennenſ. & ſimilium, & ratio eſt: quia ex quo illa religio eſt fundata ſuper hoſpitalitate, & hoc eſt principale ſtudiũ, per quod operibus pietatis ad ſeruiendum Deo ſe dedicauit, nihil religioſis ipſis obſtat quominus plura hoſpitalia erigant, & in illis hoſpitalitatem ſeruent, & religioſos ſuos deputent ad hoſpitalitatem ibi ſeruandam, & ipſa hoſpitalia ſeruanda, & regenda. Secundus, quando hoſpitale eſt annexum eccleſię curatę, ita, quòd rector vnius ſit rector alterius, iux. not. in c. quod Dei, de ſtat. regu. iuncto c. ſuper eo, de præben. in 6. & probatur in Clem. per literas, de præben. nam tunc religioſus poteſt pręfici hoſpitali propter curam animæ, dictis iuribus ſupra allegatis. Tertius, quando hoſpitale non eſt annexum alteri eccleſię curatę, ſed eſt hoſpitale annexum religioni ipſius, ut quia eſt de menſa monaſterii, vel in proprietate conceſſum monaſterio, ita, quòd ibi ponitur certus, & intitulatus rector, & tũc etiam poteſt poni ibi religioſus illius monaſterii, ſicut etiam poſſunt mitti religioſi ad alia loca, & opera monaſterii cuſtodienda, & promouenda, quia ſi mittuntur pro utilitate monaſterii ad litigandũ, multo fortius ad curandum pauperes, vnde conſtat, quòd ſi monaſterium habet iuxta ſe, vel infra ſepta monaſterii hoſpitale pro pauperibus hoſpitandis, ut moris eſt, tunc poteſt deputare monachos ad curam illius, ex quo enim non datur in titulum, iſto caſu non eſt prohibitum. Quartus, quando hoſpitale non eſt principale, & per ſe, ſed eſt collegiatum religioſorũ, & ipſi ſibi eligunt rectorem, ſicut eſt in hoſpitale, Sancti Galli, & Sanctę Mariæ de Senis, & tũc etiam tali hoſpitali poteſt præfici religioſus: quia talis poteſt habere curam animatum, & iuriſdictionem in collegium, de elect. c. dudum. 2. Quintus, religioſus non poteſt pręfici hoſpitali non curato, quod requirit rectorem pro ſe, nam licet ſit certę religionis, ad quam ſpectat id conferri, non tamen poterit id conferri religioſo, & ita poteſt intelligi in Clem. quia contingit, in uerſ. vt autem, in glo. ſęcularibus, de relig. dom. vbi vide Zabar. & Feder. de Senis conſi. 134.

14 Monachus † poteſt eſſe Epiſcopi vicarius, ita Ioan. And. in c. fi. de cler. ęgrot. allegat, 2. q. 7. cap. cum paſtoralis, & quod ibi no. 16. q. 1. cap. nos autem. Idem tenet Guil. in Clem. & ſi principalis, de reſcrip. vbi commu. Doct. Debet tamen habere vnum ſocium de conuentu ſecum, quia in his non debet ſtare ſolus, cap. 2. de ſtat. mon. Clem. nę in agro, §. ad hęc, eo. tit. religioſum tamen ordinis mendicantium non poteſt Epiſcopus vicarium conſtituere, Clemen. 1. §. prioratus, de regula.

In omnibus caſibus, in quibus de iu-
15 re, † vel diſpenſatiue religioſus poteſt præfici Eccleſiæ ſęculari, intellige quod debet habere licentiam ſui prælati, ca. 2. 58. diſt. de elect. lib. 6. c. ſi religioſus. Ita Zab. in c. quod Dei, q. 5. in fi. de ſtat. mo.

16 Monachus ideo inuito † Abbate non poteſt tranſire ad eccleſiaſticam dignitatem, clericus vero etiam inuito Epiſcopo poteſt tranſire ad monaſterium, 19. q. 2. c. duæ: quia clericus non eſt ita aſtrictus, vel ſubiectus Epiſcopo, quantum monachus Abbati: clericus enim licet obedientiam Epiſcopo promittat, libertatem voluntatis ſibi retinet, & inuito Epiſcopo vouere poteſt, ſed monachus etiam voluntati propriæ abrenunciat, vt 12. q. 1. c. non dicatis. Vnde Abbate inuito uouere non poteſt, 20. q. 4. cap. monacho. Item clericus multum proficit, ſi efficitur monachus, ſed monachus parum, cum peruenit ad dignitatem eccleſiaſticam. ſed parum, & mediocre bonũ debet propter obedientiam prætermitti, 11. q. 3. c. quid ergo. Item Epiſcopatus locus eſt dignitatis, quæ ſolet appeti, vnde monachus notaretur ambitioſus, ſi ad illam ſine licentia Abbatis tranſiret, ſed monaſterium eſt locus abiectionis, & aſperitatis, & pœnitentiæ, & ideo clericus ad monaſterium, ſed non monachus ad epiſcopatum, & dignitatem eccleſiaſticam tranſire poteſt. Hæc Turrecr. in c. quam ſit, nu. 3. 18. q. 2.

17 In Eccleſia regulari poteſt † edificari altare de conſenſu Abbatis, & Epiſcopi. cui poteſt præfici rector ſecularis. argu. 10.q.1.c.1.2.& 3.& 4.& quaſi per totū, de conſecr.diſt.1.c.nemo, & cap.nullus presbyter,de exceſſ.prælat.c.ſicut unire. Dum tamen talis rector, ſiue presbiter non habeat uocem in capitulo,nec aliorum,qui ſunt in monaſterio habeat communionem, ſed ſolum deſeruire habeat ſuo altari, & celebrationi diuinorum, & hoc permittir c.ea,quæ,§.præcipimus,de ſtat.mona.& probatur 18.q.2.c.dudum.

18 Vnde videmus etiam quòd † per clericos ſæculares cura monachorum geritur de præb.c.auaritiæ, arg.16.q.2.per totū, & eſt expreſſum ita debere fieri de capp. monach. c.1. ita Ioan. Calder. de regu. conſi.28.

19 Monachus aſſumptus † ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum, vel Præfectus Eccleſię parochiali obligatur ad dicēdas horas canonicas ſecundum morem Eccleſię, ad quam aſſumitur, non autem religionis ſuę,arg.12.diſt. c.illa, & diſt.41. cap.quiſquis. Quod quidem intelligendum eſt, niſi aliter diſpenſatum eſſet per ſummum Pontificem, vt fuit diſpenſatum. Cum Cardin. prout ipſe refert in ſum.diſt.91. nu.22. Ad decimum ſeptimum.& nu.25.

20 Monachi † commorantes cum Dominis Cardinalibus ſanctæ Romanę eccleſię, aut cum Epiſcopis, poſſunt ſe aptare,& conformare dictis dominis in diuinis officiis ſine ulteriori obligatione ad horas canonicas dicendas, ſecundum morem ſuę religionis, iſta concluſio expreſſe habetur in Clem. dignum, de celebr.miſſ.c.illa, diſt.12. vbi quis debet ſe coaptare cum quibus conuerſatur, adeo quòd etiam ſibi propter hoc liceant multa, quę non licerent, d.clem.dignum.de ſtat.monach. recolentes. Si tamen uellent dicere, ſecundum morem ſuę religionis,poſſent.d.clem.dignum. verb. poſſint. quaſi uidetur quòd non teneātur. Et non obſtat 16. quęſt.1. de monachis. & Hoſt.in ſum.de ſta.monach. verſ.ſed nunquid talis. quia illa intelliguntur in eo, qui eſt in totum translatus nihil habet commune cum monaſterio, 16.q.1. c.ne pro cuiuslibet,ſed clem.dignum,loquitur in alio caſu,in monacho,qui commoratur cum Epiſcopo, qui non eſt plene translatus, niſi oriatur ſcandalum, ut no.12.diſt. c.illa. Zabar.in d.cle.in 4.no. & verſ.oppono in eo quod dixi.

21 Licet Monachus plenè translatus † ad eccleſiam parochialem non teneatur ad officium ſecundum morem ſuę religionis,ſed ſi habent ſpeciale officium illa eccleſia illud debet dicere per glo. in clem. Dignum, de celebr.miſſ. ſi uero non habet,tunc debet dicere officiū illud, quod dicunt alii clerici inſtituti in ſimilibus beneficiis,per hāc eandem gloſſam, non

22 tamen eſt abſolutus † ab aliquo ſpeciali officio, ad quod ex uoto tenetur: puta ſi quis uouit dicere ſingulis diebus officium Beatę Virginis, ita Zabar. in clem. dignum.q.6.de celebr.miſſ. Si tamen monachus non eſſet translatus ad eccleſiam ſęcularem, nec cum Pontifice moraretur, tenetur ad officium, ſecundum morem ſuæ religionis, niſi certa conſuetudo, aut ordinatio in contrarium appareret; quia tunc excuſaretur, 11.diſt. cap. quis neſciat, ff.de leg. l.de quibus, Turrecr.in ſumma,nu.17.diſt.91.

23 Religioſi promoti † in Epiſcopos, ſiue in prælatos ſęculares, obligantur, & ſeruare tenentur omnia, quæ ſunt in obſeruantiis regularibus, quæ non impediunt Pontificale officium, ſed valent magis ad perfectionis cuſtodiam, ſicut eſt continentia, paupertas, & alia huiuſmodi. Item ad portandum habitum ſuę religionis,iux.illud, quod ſcribitur extr. de vita & honeſt.cler.c.clerici. Pōtifices in publico, & in Eccleſia ſemper indumentis lineis omnes utantur, niſi monachi fuerint, quos oportet ferre habitū monachalem. Si quæ vero ſunt in obſeruantiis regularibus, quæ officio pontificali, aut curæ paſtorali repugnent, ſicut eſt ſolitudo, ſilentium,& aliquæ abſtinentiæ, vel vigiliæ graues, ex quibus impo-

impotens corpore redderetur ad exequẽdum pontificale officium, ſiue paſtorale, quod iniunctum eſt illi ad communem populi utilitatem, ad huiuſmodi obſeruanda non tenetur. Ita D. Thom. 2.2. quæſt. 185. ar. 8. Card. in c. de monachis, 16. quæſt. 1.

24 Religioſus promotus † ad epiſcopatum, licet abſoluatur ab obedientia Prælatorum ſui ordinis, non tamen ab obedientia ſuorum ſuperiorum, ſicut Papæ, & Metropolitani. Pariter nec à paupertate abſoluitur, quia non poteſt habere proprium: Non enim hæreditatem paternam uendicat quaſi propriã, ſed quaſi Eccleſiæ debitam, vnde nullo modo poteſt facere teſtamentum: quia ſola diſpẽſatio ei committitur rerum eccleſiaſticarum, quę morte finitur, ex qua incipit teſtamentũ ualere, vt Apoſt. ait ad Hebr. c. 9. Hoc tamen fallit, niſi ex diſpenſatione Papę: quia tunc Apoſtolica authoritate intelligitur eſſe ampliata poteſtas ſuę diſpenſationis, vt eius diſpenſatio poſſit valere poſt mortem.

25 Monachi promoti † ad Eccleſiam parochialem cum aſtringantur regulis, & ſtatutis ipſarum parochialium eccleſiarum, & ita poteſt intelligi, c. conuenientibus, 1. q. 7. ca. de ore, de priuil. tenentur accedere ad Synodum; cum Rectores Eccleſiarum parochialium teneãtur ire, c. ſuper his, de maior. & obed. aliàs monachi non tenentur, glo. in c. quod ſuper his, de maior. & obed.

26 Monachus † ſtatim vt aſſumptus eſt ad curam animarum, aſſumptus intelligitur ad officium pręd icandi, cap. quod Dei, de ſtat. monach. c. cum ex iniuncto, de hæret. quia officium prędicationis nõ competit ratione ordinis per ſe, & ſimpliciter, ſed ratione adiuncti, & commiſſionis, 16. q. 1. c. adijcimus § hoc idem. de ſepult. clemen. dudum. §. huiuſmodi.

27 Vnde no. quod quilibet monachus, vbi eſt inſtitutus Rector alicuius Eccleſiæ, debet prædicare in ſua parochia, vnde cauere debet ne præficiatur nõ idoneus. de æta. & qual. c. pen.

28 Prędicatoris officium eſt in multis priuilegiatum. Primum, quia de qualibet religione poteſt quis aſſumi ad hoc officium, d. c. quod Dei. & c. quam ſit, de iud. Secundum, quia ordo prædicatorũ præcipuus eſt in Eccleſia Dei. Tertium, quia nullus laicus ad hoc officium admittitur. Quartum, ut nec clericus, niſi miſſus. Quintum, ut non clàm, ſed publicè. Sextum, vt prædicator fiat Vicarius Epiſcopi. Septimum, vt tales præficiantur in Eccleſiis cathedralibus, & regularibus, quos poſſunt Epiſcopi in hoc coadiutores habere, hi duo caſus colliguntur in c. inter cætera, de offic. ordin. Octauum, vt occaſione huius officii adipiſcendi mittantur aliqui ad ſtudium Theologiæ cum priuilegio, de quo infra de magiſtr. ca. ſuper ſpecula. Nonum, vt Prædicatores licite mendicent, de hoc extra de uoto, ca. ex multa. §. de clericis. & ut eleemoſynas accipiant etiam ab excommunicatis, de ſenten. excom. c. cum voluntate. Decimum, vt poſtulatio de prædicatione facta citius admittatur, extra, de elect. c. in cauſis, in fi. Eſt etiam ordo prædicationis in multis priuilegiatus, de quibus per Hoſt. in c. nimis, de exceſ. prælat. An vero religioſis ſit licitum docere, & prædicare, & alia huiuſmodi facere reſp. quòd non, ratione ordinariæ iuriſdictionis: ſic enim licet prælatis, & presbyteris curam animarum habentibus. Sed ratione commiſſionis, vt quando hæc committuntur quæ ſunt iuriſdictionis ordinariæ ab ordinariis, tunc licet. Et ita hodie religioſis conceditur. Et ſecundum has duas vias loquuntur iura, quæ habentur 16. q. 1. per totum.

29 Monachus † factus Epiſcopus poteſt comedere carnes, contra tex. in cap. carnem, de conſecr. diſt. 5. Tum quia abſtinentia carnium non eſt de ſubſtantialibus religionis, ad quæ ſola uidetur religioſus factus Epiſcopus obligatus. ut ſupra diximus. Tum, quia Epiſcopus per abſtinentiam redderetur impotens corpore ad officium pontificale exequendum, tum, quia conditioni multitudi-

nis hominum,cum quibus uiuit,non bene conueniret huiuſmodi abſtinentiæ ſingularitas in eo, vnde Augu. dicit. Ad quãcunque ciuitatem veneris,eius morem ſerua, 12.diſt.c.illa. Et ita limita di-
30 ctum Can. † carnem, quatuor modis: Primò,vt non procedat in caſu infirmitatis. Secundo, quando à Principe, vel Epiſcopo eſſet inuitatus. Tertio, in religioſo facto Epiſcopo. glo. in c.3. 16.q.1. Quarto, in religioſo diſpenſato à ſuo ſuperiore.

31 Monachus † licet ſibi non poſſit facere commatrem, ca.non licet Abbatibus, de conſecr.diſtin.4.tamen factus Epiſcopus poteſt ſibi compatres, vel commatres facere,ſuſcipiendo,vel tenendo pueros in collatione alicuius ſacramenti. Sicut patet de Beato Gregorio,qui prius monachus, poſtea factus Diaconus Cardinalis, Mauricij Imperatoris compater factus eſt,vt refert Card.Turrecr.in c.1. 18. quæſtio.1. nume.2. gloſ. in cap.uni. 18.quæſt.1.

SVMMARIVM.

1 *Monachus nullus debet carnes comedere in refectorio.*

2 *Carnes edere non licet monacho, nec in ſolemnitatibus in refectorio.*

3 *Carnibus veſci nec licet monacho extra refectorium.*

4 *Carnes comedere extra refectorium nec licet in diebus ſolemnibus.*

Carnes comedere quãuis liceat ſexta feria in Natiuitate Domini, non tamen monachis, ſub nu. 4.

5 *Carnes comedere non licet monachis ſine licentia ſuperioris.*

6 *Carnium appellatione veniunt etiam bipedum.*

7 *Argumentum à contrario ſenſu quando non procedat.*

8 *Carnium eſus non eſt licitus in infirmario abſque licentia.*

9 *Abbas qualiter diſpenſabit ſuper eſu carnium.*

10 *Carnes edentes quando non peccent.*

11 *Itinerãtes fatigati carnes comedendo quãdo non peccent.*

12 *Abbas diſpenſando ſuper eſu carnium qualiter ſe gerat.*

13 *Abbates laudabiliter hodie faciũt cõformãdo ſe in menſa, & in dormitorio cũ aliis.*

14 *Abbas non debet eſſe nimis auarus, nec nimis auſterus circa monachos.*

Quod Monachi non debeant comedere carnes. Cap.XXI.

1 Prima deciſio in refectorio nullus monachorum debet omnino comedere carnes.ita tex. in c. cum ad monaſterium. §. in refectorio,de ſtat.monach. vbi ponderã ibi. Nullus:quia nec Abbas,nec alius. Item illud aduerbium omnino. ex quo infertur, quòd hoc non licet nec cauſa infirmitatis, nec aliqua cauſa, neque ſanis, neque infirmis, ita Hoſt.ibi,nu.10. Io.Andr.num.7. Abbas antiquus,nu.4. Zabar.in §.in refectorio, num.1.de ſtat. monach.

2 Secunda. Monacho † non licet etiã in ſolemnitatibus edere carnes in refectorio: etiam ſi hoc habeat conſuetudo. Pro illa tamen conſuetudine facit Eccleſiaſtes 6. In die bona fruere bonis, ita Zabar.ibi,nu.1.ſecundo no.

3 Tertia. Non licet † monacho nec extra refectorium ueſci carnibus, etiam ſi ſit conſuetudo. Hinc dicit Hoſt. adhuc fieri in quibuſdam monaſteriis, non tamen in refectorio, vbi monachi exeunt relictis in refectorio duobus, uel tribus, & uadunt ad locum, ubi carnes edunt, & aliquando media pars exit, & media remanet, & in quibuſdam monaſteriis hoc faciunt ter in hebdomada,quæ quidem conſuetudo reprobatur,per tex. in d. c.cum ad monaſterium, uerſ.ſed nec, extra. ita Hoſt.& Ioan. Andr.& Zabar. vbi ſupra.

4 Quarta. Non ſolum † in diebus aliis, ſed nec in ſolemnitatibus, & diebus ſolemnibus debent monachi comedere car-

carnes. Ita probatur in d. c. cum ad monaſterium, verſ. ſolemnitatibus. Unde nec in Natiuitate Domini, nec in Paſchate, & alijs feſtiuitatibus præcipuis, iux. tex. in cap. fi. de feriis. Unde licet in Natiuitate Domini liceat comedere carnes 6. feria, non tamen monachis, c. fin. de obſeru. ieiun. pro hoc no. in glo. in clem. 1. verb. in quibuſdam, in glo. de celeb. miſſ. Unde Hieron. ad Euſtochium. dicit: Prouidendum eſt ut diem ſolemnem non tam ciborum abundantia, quã Spiritus exultatione celebremus: quia ualde abſurdũ eſt nimia ſaturitate uelle martyrem honorare, quem ſcimus Deo ieiuniis placuiſſe. Unde ſi non licet carnibus ueſci aliis diebus, ergo multo fortius nec in diebus ſolemnibus, ut per Hoſt. & Io. Andr. & Zabar.

5 Quinta. Etiam † extra refectorium non poſſunt monachi carnes edere ſine licentia ſuperioris, d. c. cum ad monaſterium. verſ. extra refectorium. ergo nec in ſcholis. Unde conſuluit Abbas antiquus, & Panor. ibi, cuidam monacho, ꝙ dum uadit ad ſcholas, quod etiam adderem, dum facit iter, ut ad cautelam obtineant à ſuo Abbate ſpecialem licẽtiam circà eſum carnium.

6 Sexta. Non † ſolum appellatione carnium ueniunt carnes quadrupedes, ſed etiam bipedes, licet quidam monachi per cap. Regulæ 39. vbi ſic ait. Carnium vero quadrupedum omnino ab omnibus abſtineatur comedere præter debiles, & ægrotos. arguunt à contrario ꝙ bipedibus uti poſſunt, ut gallinis, phaſianis, & aliis uolatilibus. pro hoc argu. de his, quæ fiunt à prælat. c. apoſtolica. de regul. c. cum uirum, C. de Epiſco. & cler. l. conuenticulam. Sed argumentum non

7 procedit: quia licet † argumentum à contrario ſenſu ſit fortiſsimum regulariter, vt legitur, & no. in c. cum uirum. §. fin. de regul. tamen hic fallit, quia tali intellectui contradicit ratio naturalis. Unde & in cap. 36. in regula, de infir. fratribus ſic legitur. Sed & carnium eſus infirmis omnino. & ſic hæc dictio, omnino, determinat illam, Infirmis. Igitur prohibitio de quadrupedibus fortius importat de bipedibus, in quibus eſt fortior ratio. Sed dixit de quadrupedibus, propter cõmuniorem frequentiam talium. Hoſt. & Zabar.

8 Septima. In infirmo eſus carnium nec licitus eſt abſque licentia Abbatis, quæ quidem licentia debet dari ex cauſa, puta ſi neceſſitas poſtulauerit, puta, quia delicatus eſt, & debilis, non tantum debilitate febrili, ſed ſtomachi, vel complexionis, qui non poteſt eſſe contentus communibus cibis, arg. c. non cogantur, diſt. 41. ita uterque Abb. in d. c. cum ad monaſteriũ dicit. vel ſi eſſet nimis fragilis, vel ſenex: uel infans, ut habetur in reg. c. 37. de ſen. uel infantibus, ubi ſic legitur; Conſideretur ſemper in eis imbecillitas, nullatenus ei diſtrictio regulæ teneatur in alimentis, ſubaudi maxime quo ad abſtinentiam carnium, ita Hoſt. in d. c. cum ad monaſterium, nu. 16. qui quidem Abbas poteſt diſpenſare, cum tantũ ſibi tollatur facultas in ſubſtantialibus regulæ, ergo in accidentalibus poteſt, pro hoc bonus tex. cum gl.

9 20. q. 4. cap. fin. Et hoc intellige ex † cauſa probabili, aliàs non diſpenſatio, ſed diſſipatio uideretur, ita no. in glo. in c. requiſitis, § niſi rigor, 1. q. 1. unde ſing. Innoc. in d. c. cum ad monaſterium dicit, quòd ubicunque inferiori prælato citra Papam cõceditur poteſtas diſpenſandi, intelligitur ex cauſa hoc facere, quia hoc importat verbum diſpenſationis, aliàs cauſa non exiſtente non valet diſpenſatio ſecundum eum, vel eſt retractanda, quod bene notabis.

10 Octaua. In monaſteriis, † in quibus conſuetudo habet, quòd edantur carnes ſcientibus ſuperioribus & patientibus, non peccant edentes, quando talis conſuetudo toleratur: quia ex quo iſti non fuerũt authores, nec apparet ex qua cauſa hoc fuerit introductum, poteſt præſumi, quòd ex aliqua legitima cauſa, arg. in cap. 1. de præſcript. in 6. Tum etiam, quia conſuetudo poteſt immutare iuris diſpoſitionem, cap. fi. de conſuet. & hoc, cum

eſus carnium non ſit de ſubſtantialibus regulæ, ita conſuluit Dom. Card. ut refert in d. c. cum ad monaſterium, & ita habes caſum, quando monachi abſque peccato comedunt carnes. Adde etiam & alium, quando comeſtio fieret ex indulgentia Abbatis. d. c. cum ad monaſterium, ubi dicitur. Quamquam ex indulgentia poſſit Abbas nunc hos, nunc illos, prout neceſſitas poſtulauerit, aduocare. Tertius, quando eſſent itineran-
11 tes fatigati ex longo itinere, & præcipuè cum non inuenerint aliquid aliud ad comedendum. facit tex. in cap. fin. de obſeru. ieiun. c. licet, de pœnit. Quartus, ſi inuitentur à Principe, vel prælato, ita fructuoſus Epiſcopus in cap. carnem, de conſecr. diſt. 5. Quintus, ſi monachus ſit factus Epiſcopus, vel presbyter parochialis, ut dixit Card. in d. c. carnem, nu. 7. & nos diximus in cap. præced. nu. 29. Sextus, ſi monachus commoretur cum Epiſcopo: quia debet ſe in cibis, & ueſtibus conformare cum illo, cap. 1. & fi. diſt. 41. cap. illa, diſt. 12.
12 Nona. Abbas † quando diſpenſat quo ad eſum carnium, debet æqualitatem ſeruare circa monachos, ut inquit tex. in d. c. cum ad monaſterium. verſ. nunc hos, nunc illos, & hoc fit, ne ſi ſemper eoſdē vocaret, oriretur forſan exinde diſcordia inter fratres, & inuidia, arg. C. de bon. quæ lib. l. cum oportet, reſpon. t. ante finem. Poſſet enim ex nimio fauore vni oſtenſo alius ſcrupuloſo corde moueri, arg. 16. q. 7. cap. decimas. Et iniquum eſt ex una ſocietate alium conſequi plus, & alium minus, ff pro ſocio, l. verum, §. ſi cum tres, & arg. de conſtit. cap. cum omnes, & §. 1. uerſ. quod ſi quis. Immo nec ita prouideretur neceſſitati, & media uia placet, c. quærenti, de offic. deleg. & æquitas, c. fin. de tranſact.
13 Decima. Licet † in poteſtate ſit Abbatis deficientibus peregrinis, & hoſpitibus, vocare ad ſuā menſam quos uult de fratrib. ut habetur in reg. 56. Tamen hodie laudabiliter faciunt Abbates, conformare ſe in cibis cum aliis ſuis ſubditis in Refectorio, & dormire in dormitorio: quia ſic melius valent oculo intelligere quomodo ſe habeant omnia tam in eccleſia, quàm in menſa, tam de die, quàm de nocte. & propter bonum exemplum, argumen. eius, quod not. in Clemen. ad noſtrum, de cenſi. in verb. ſi voluerint, & in capit. magnæ, de voto: quia quod agitur à prælatis, cito à ſubditis trahitur in exemplum, ut ibi, & c. præcipue, 11. q. 3. alias tot mortib. digni ſunt, quot pernicioſa exempla, & c. ita glo. in Extr. vas electionis. verſ. Abbatibus, de cenſib.
14 Vndecima. Abbas † non debet eſſe nimis auarus, nec nimis auſterus circa monachos, ſicut nec monachus nimis delicatus, uel nimis importunus. arg. ff. de pig. act. l. ſi ſeruos pignotatos, in fi. Vnde ſi monachus debilis eſt, qui uti non poteſt communibus cibis, aliàs ægrotaret, 41. diſtinct. cap. non cogantur debet Abbas illi prouidere de cibo competenti abſque ſcandalo aliorum, arg. de pœnit. cap. licet, ad naturæ ſuſtentationem, & non ad crapulam, ut non poſſit digeri, ut not. in regula, cap. 39.

SVMMARIVM.

1 *Religioſi in quibus locis teneantur ſeruare ſilentium.*
2 *Conſtitutiones prælatorum non omnes habent vim præcepti.*
3 *Religioſi quam cautelam debeāt habere in loquendo.*
4 *Taciturnitas prædicationis in prælato eſt peccatum, & in religioſis.*
5 *Prælatus malus quibus nominibus vocetur.*
6 *Taciturnitas prædicatoris quandoque non eſt peccatum.*
7 *Prædicari quæ debeant coram indignis.*
8 *Taciturnitas in horis diuinis perſoluendis in religioſis eſt multum reprehenſibilis.*
9 *Taciturnitas in peccatorum confeſſione reprobatur.*
10 *Taciturnitas mala eſt in veritatis defenſione.*
11 *Prædicatione verbi Dei quis efficitur multis modis indignus.*

Occul-

12 *Occultare veritatem quandoque ſit cum peccato, & aliquando ſine peccato.*

Silentium quãdo religioſi teneantur obſeruare. Cap. XXII.

HOc capitulum breuiter explicabo per has Deciſiones, quarum prima ſit iſta.

1 Religioſi in oratorio † id eſt Eccleſia, in Refectorio, in quo Fratres ſimul comedunt, & dormitorio, in quo dormiunt, ſemper ſilentium ſeruare debent, & pariter in clauſtro, iuxta text. in c. cum ad monaſterium, §. in oratorio, de ſta. monach. & habetur in reg. 42. cap. ut poſt Completorium nemo loquatur. Ex quo tex. nota laudabiles conſuetudines eccleſiarum approbandas, alias autem in melius commutandas, ut legitur, & not. extr. de conſtit. c. cum omnes, ad fi. Non tamen tranſgredientes huiuſmodi conſtitutiones, ut poſt Completorium nemo loquatur, peccant mortaliter. Non enim
2 huiuſmodi † conſtitutiones habent uim præcepti, ſicut nec prælatus ſtatuens aliquid, intendit ſemper ad peccatum mortale velle obligare tranſgreſſorem per præceptum. Eſt autem prælatus quaſi quædam regula animata, vnde ſtultum eſſet putare, quòd monachus frangens ſilentium poſt Completorium, peccaret mortaliter, niſi forte faceret contra præceptũ prælati, vel in contemptum regulæ. ita dixit Cardin. in cap. carnem, num. 3. de conſecr. diſt. 5.

Secunda. Quando loquendi licentia
3 religioſis † datur, quę raro danda eſt, ut habetur in reg. c. 7. tunc caueant plus loqui quàm oportet, uel inutiliter, uel ſuperfluc, de quibus non debet haberi ſermo, vel cum non decet: quia peccant venialiter, ut dicit gloſſ. in cap. unum, & ibi Turrecr. nu. 14. diſt. 25. diſt. 43. cap. ſit rector: Nam ut dicit Hieron. in cap. 4. ad Epheſ. & habetur in c. quoties, 22. q. 5. Quoties loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non ut conuenit audientibus, toties ſermo malus de ore noſtro procedit ad deſtructionem eorum qui audiunt. Conſideremus itaque quid loquamur, quia pro omni verbo ocioſo reddituri ſumus rationem in die Iudicij. Hæc Hieronymus, ergo quid erit de verbo mendaci, iniurioſo, elato, detractorio, & laſciuo. Sed qualiter quis in ſupradictis caſibus poterit peccare, videat noſtras Deciſ. in 1. par. lib. 2. à c. 138. vſque ad 145. ibi enim ponũtur variæ deciſiones attinentes ad hanc materiam.

4 Tertia. Licet Monachi † ſeruare debeant ſilentium, tamen econtra illorum taciturnitas eſt quandoque peccatum. & primo. Taciturnitas prædicationis in prælato, ſiue doctrinæ, ſiue in eo, qui habet curam animarum in tempore debito, quo prædicare tenetur, eſt peccatum mortale, probatur per tex. in c. ſi rector, diſt. 43. ubi tex. vocat prælatum, qui ſubditos ſuos neſcit, vel non audet docere,
5 canem: Dicitur etiam † malus prælatus leo rugiens, & lupus, 83. diſtin. c. nihil. Canis impudicus, propter defectum regiminis, 2. q. 7. cap. qui nec. Dicitur etiã coruus, propter peccatorum nigredinem, 2. q. 7. cap. non omnis. Dicitur etiam ſal infatuatum ad nihilum proficiens, 2. q. 7. cap. non omnes. Dicitur etiam porcus, diſt. 43. cap. in mandatis. Dicitur etiam gallus gallinacius. i. capo, qui ad inſtar gallinæ non cantat, ſic nec malus prælatus. Et ſicut capo ſe impinguat, ſic malus prælatus cum quærat epulas, & diuitias ponetur in ignem inferni, Eſa. c. 22. & 35. diſt. c. 1. Archid. in d. c. ſit rector. nu. 2. & in §. vlt. diſt. 86.

6 Quarta. Licet prælati ſilentium † in tempore debito, quo prædicare tenetur, ſit peccatum mortale, ut pluribus rationibus probatur in d. cap. ſit rector. & in c. diſpenſatio. tamen tacere coram indignis fidei ſacramenta non eſt peccatum. Immo tacenda ſunt, diſtinct. 43. cap. in mandatis: quia licet poſſint prædicari quæ ſpectant ad mores, vel correctionẽ, tamen ſunt eis occultanda ſecretiora fidei, iuxta illud Matth. 7. Nolite proijce-

7 re † margaritas.i.diuina eloquia ante porcos.i. carnales Chriſtianos, qui ut porci in cœno volutantur, nunquam cœlum aſpicientes, ſic Chriſtiani ſunt, qui in carnalibus immunditiis delectantur, nec aſpiciunt cœlum, fallit tamen, quando fideles eſſent admixti cum immundis, uel infidelibus, quia tunc non eſſent deneganda diuina eloquia. Sic Dominus cũ prædicaret Iudæis, non eſt putandum ipſum dediſſe margaritas porcis. Non.n. dedit eis, qui capere non poterant, ſed eis, qui capere poterant, ita Turrecr. in d.c. in mandatis, nu.2.

8 Quinta. Taciturnitas † in diuinis horis perſoluendis in religioſis eſt multum reprehenſibilis, cum ſint perſoluendæ iux.tex. in cap. dolentes, de celebrat. miſſ. ſtudioſè, & deuotè: Primum pertinet quo ad officium oris, quia debet officium pronunciari uoce articulata, ut recitans cum alio ſe inuicem intelligat. Clement. 1. de celeb. miſſ. in Extr. 1. de uita, & honeſt. cler. Secundum ſpectat ad officium cordis, 23. diſt. cap. pſalmiſta. Igitur peccant, & nullo modo ſatisfaciunt, qui ore clauſo ſeriem precum ſola cogitatione oculis miniſtrantibus percurrunt, ut nos diximus in Dom. 4. poſt Paſcha. de ſilentio, ſerm. unic.

Sexta. In peccatorum etiam confeſ-
9 ſione † multum taciturnitas reprobatur, de pœn. diſt. 1. §. itē taciturnitas. facit tex. in c. omnis, de pœnit. & remiſſ. verſ. omnia. Impium enim eſt à Deo dimidiam ſperare ueniam, cap. ſunt plures, de pœnit diſt. 3. niſi aliquod peccatum religioſus taceret ex legitima cauſa. vide quæ diximus in 1. par. lib. 1. c. 16. nu. 11.

10 Septima. Mala eſt taciturnitas † in veritatis defenſione, cap. quiſquis, c. nolite, 11. q. 3. Hinc Religioſi, & prælati dicuntur proditores ſi veritatem non defendant, nec prædicant eam, vel ſi prædicant, non libere. Turrecr. ibi in d.c. nolite. Cum uſque ad effuſionem ſanguinis veritatem fidei Chriſtianæ debeāt palam aſſerere, & non occultare. Præpoſ. in d. cap. quiſquis.

11 Hinc nota, quòd multis † modis quis efficitur indignus verbi prædicatione. Primo propter occultationem verbi Dei etiam propter metum mortis: nam licet naturale ſit quemlibet timere, & horrere mortem, vnde Ieſus eam timuit, ſicut legitur. Cœpit Ieſus pauere, & tędere, tamen non debemus, ita eam timere, ut propter timorē mortis deſiſtamus à uerbi Dei prædicatione, d. cap. nolite. Secundo quis eſt indignus prædicatione, propter improbitatem proferentis, 16. q. 1. c. adiicimus. Iuxta illud. Quare tu enarras iuſtitias meas. Vnde gloſ. ſuper uerba illa. Ne auferas verbum de ore meo, & cæt. dicit. In ipſo obmuteſcit facundia, ſi ęgra ſit conſcientia. Caueant ergo ne verbis arguant facta, & ne deforment iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ. Item quandoq; laudabile eſt tacere uerbum Dei propter malitiam audientium, 11. q. 3. cap. quando, & nos ſupra. Quandoque propter timorem perſecutionis tacere, malum eſt, ſicut patuit in Petro, qui timore perſecutionis Chriſtum negauit,
12 6. q. 1. c. imitare. Rurſum † vbi occultatio veritatis alicui obeſt, & nulli prodeſt, qui occultat, mortaliter peccat, ut in religioſo, uel alio occultante ueritatem in teſtimonio. Sed vbi occultatio veritatis alicui prodeſt, & nulli obeſt, & tunc non eſt peccatum, illam occultare ſub aliqua diſſimulatione, mentiri uero nequaquā, & ita intelligitur text. in cap. ne quis 22. quæſt. 2.

SVMMARIVM.

1 *Abbates quales deputare debeat officiales.*
2 *Adminiſtratores non debent ſibi applicare quod commune eſt, vel dubitatur.*
3 *Adminiſtratores, & officiales ſi furentur, grauiſſime peccant.*
4 *Familiaris degens in obſequio alicuius, ſi ille furatur, grauiſſimè eſt puniendus.*
5 *Adminiſtratores debent eſſe diſcreti, & non prodigi.*
6 *Cellararius ſecundum regulam quibus moribus debeat eſſe ornatus.*

Admi-

7 *Adminiſtratione libera conceſſa alicui, non intelligitur data poteſtas dilapidandi.*

8 *Abbas cum ſit procurator, & non Dominus, nihil habet.*

9 *Abbas quam eleemoſinam poſſit erogare in pauperes.*

10 *Eleemoſinam religioſus adminiſtrationem habens poteſt facere, ſed quam.*

11 *Regularis an poſſit eleemoſinam elargiri, num. ſeq.*

Religioſus an obediat Abbati expreſſe prohibente eleemoſinam in neceſſitate.

13 *Adminiſtratores poſſunt reuocari per Abbatem, cum oportuerit.*

14 *Prior electus, vel ſi eſt perpetuus abſque cauſa reuocari non poteſt, ſed manualis ſic.*

15 *Papa poteſt prioratum manualem concedere religioſo poſſidendum perpetuo.*

16 *Abbas prioratum à Papa conceſſum in perpetuum non poteſt reuocare ſine cauſa.*

17 *Adminiſtrator amotus ab Abbate non habet ius contradicendi.*

18 *Prior, qui eſt poſt Abbatem quibus qualitatibus debeat eſſe ornatus.*

19 *Exemplum multo perfectius verbo.*

20 *Prior debet habere zelum ſecundum ſcientiam.*

21 *Zelus ſecundum regulam duplex eſt.*

22 *Scientia humanitatis in zelo, quæ debet eſſe in priore, in quo conſiſtat.*

23 *Abbas quibus morib. debeat eſſe imbutus.*

24 *Abbati in omnibus etiam in dubio eſt obediendum.*

25 *Menſa Abbatis licet debeat eſſe cum hoſpitibus, & peregrinis, frequenter tamen Abbas debet eſſe cum fratribus.*

26 *Abbas debet eſſe vigil de omnibus.*

27 *Abbas, qui regulæ inuentus eſt præuaricator, deponendus eſt. præuaricator Abbas quando dicatur, ſub num. 27.*

28 *Abbas propter negligentiam poteſt remoueri.*

29 *Abbas renuncians Abbatiæ, remanet monachus illius monaſterii, vbi profeſſionem emiſit.*

30 *Abbas an diſpenſet quòd monachus habeat proprium, vel non ſeruet continentiam.*

De quibuſdam deciſionibus circa officia & adminiſtrationes religioſorum. Cap. XXIII.

1 PRima Deciſio. Ad officia † ta-
les debent deputari fideles, vt
non furentur, vel ſubtrahant,
ſeu ſibi delitias faciant, vnde a-
lii egeant, cap. cum ad monaſterium, verſ.
tales, de ſtat. mona. cap. ratio, de præben.
vbi ratio nulla permittit, ut quod pro cõ
muni vtilitate datum eſſe cognoſcitur,
propriis cuiuſquam uſibus applicetur.
ad idem cap. ſicut hi, uerſ. proprium, diſt.
47. 16. q. 1. c. ſi. de teſtam. c. relatum 2.
Secunda. Non ſolum adminiſtrato-
2 res † non debent ſibi applicare id, quod
pro communi vtilitate datum eſſe cogno
ſcitur, vnde quod legatur eccleſiæ, aut
monaſterio, neque Epiſcopus, neque Ab-
bas ſibi debent appropriare, quia nemo
debet dicere proprium, quod commune
eſt, d. c. ſicut hi. Sed etiam ſi dubitetur:
quia communis vtilitas præferenda eſt
priuatę. extr. de poſtu. c. bonæ, el 1. & in
dubio pro eccleſia iudicandum eſt, vt no.
de pecu. cler. c. 1. igitur non eſt appropriã
dum, & propriis vſibus applicandum id,
quod eſt Eccleſię, vel monaſterii. Abſur-
da enim, & leonina eſt ſocietas, quæ ſe
ſplendidè ueſtit, veſcit, & reficit, & ſo-
cios algere, & eſurire permittit, vt con-
quęritur Hier. 93. diſt. c. diaconi, à medio
c. vſque, ad finem.
3 Tertia. Deputati † ad officia ſi furen-
tur, grauiſſime peccant cum furtum ſacri
legio admixtum perpetrauerint: ſummè
enim offendit perſona illa eccleſiaſtica,
qui plus cęteris debet ſacra tueri, vel bo-
na ſibi commiſſa, ſi illa violet, aut offen-
dat in eis. Hinc ſeueriori pœna punien-
dus eſt à iudice eccleſiaſtico clericus, qui
4 degit in obſequio alicuius, † ſi furtum
committat, & de iure ciuili ſcripſit Ioan.
Faber in §. alia, Inſtit. de publ. iud. ꝙ talis
familiaris eſt pro primo furto ſuſpenden
dus: nam quis domeſticos fures valeat ef
fugere, niſi eos ſeuerior pęna, quàm alios

à tanto

à tanto facinore retrahat,vt inquit Bern.
Diaz.in ſua praxi crim.in verb.fures.
5 Quarta. Tales debent eligi† ad officia,
qui ſint diſcreti,& non prodigi,ſed proui
di,aliàs fidelitas non ſufficeret, d.c.cum
ad monaſterium,verſ.Tales,& tales, qui
ſciant domui ſui bene prouidere 47.diſt.
c.ſicut hi,§.neceſſe,Nam vt dicit ibi Am
broſ.Qui in re minima, de qua ſibi fami
liarior cura debet ineſſe, fidelis non eſt,
Quomodo in eccleſia Dei,(vbi tot ſunt,
& alieni) ſolicitam diligentiam adhibebi
6 tur. Vnde,& † in regula,cap.31. dicitur,
quòd Cellararius debet eſſe ſapiens, ma-
turus moribus,ſobrius,non multũ edax,
non elatus,non turbulentus,non iniurio
ſus,non tardus,non prodigus,ſed timens
Deum, qui omni congregationi ſit ſi-
cut pater.
7 Quinta. Conceſſa † libera adminiſtra
tione alicui,non intelligitur ei data pote-
ſtas dilapidandi,vel donandi,licet ſecun-
dum Innoc maior ſit poteſtas prælatorũ,
quàm aliorum adminiſtratorum,ſicut ap
paret in c.cęterum, de donat. ita Abb. in
c.veniens, nu.21 de præſcrip.
8 Sexta. Quamuis Abbas† nihil habeat,
cum ſit procurator,& non Dominus,12.
q.1. c. ſi priuatum,per conſequens vide-
tur,quòd nihil dare poſſit,1.q.7.c.Diaber
tum,54.diſt.c.Abbati,12.q.2.c. quiſquis,
de iure patr.c.quod autem,in fi.& de ſta.
mon.c.cum ad monaſterium,in fi.tamen
9 poteſt erogare † in pauperes, quam ero
gationem facere poteſt quilibet pręlatus
conſiderata conſuetudine,& facultate ec
cleſiæ, quia non debet prorogare ad ni-
miam quantitatem,arg.tex.in c.cęterum,
de don.c.non ſatis, diſt.86. Exemplum ſi
eſſet conſuetudo in terra,vbi Abbatia eſt,
quòd Abbas det 20. vel 50. ſolidos pro
puella maritanda,nam tunc hoc poteſt fa
cere ſiue in uita,de teſta. c. ad hoc,ſiue in
morte,eo.tit.c.relatum, 2.ubi etiam con-
ſanguineis, immo in hac erogatione non
eſt neceſſaria conſuetudo: quia eleemoſi
nam debet facere pręlatus de rebus eccle
ſiæ,16.q.1.c.quoniam,ita Abb. & glo. in
c.cęterum,de donat.

10 Septima. Prælatus † non ſolum poteſt
eleemoſinam facere, ſed etiam quilibet
religioſus habens diſpenſationem à præ-
lato commiſſam, ſecundum quod eſt ſibi
commiſſum,iux. D.Tho.22.q.32.Sed po
teſt etiam prælatus facere donationem,c.
cęterum,de donat. Non quidem de rebus
immobilibus, aut mobilibus pretioſis,
nec de pecunia, quam aliquis Epiſcopus
religioſus acquiſiuerat,quia illa cędit Epi
ſcopatui,ſed de redditibus eccleſiæ,uel ali
quam rem mobilem cum cauſa rationa-
bili,moderatè, etiam ceſſante conſuetudi
ne ita Cardin. in cap. cæterum,de donat.
Sed ceſſante cauſa rationabili requiritur
conſuetudo,ut poſſit donare rem mobi-
lem eccleſiæ, ita Abb. in d.cap. cæterum,
numer.4.
11 Octaua. Monachus, qui nihil habet
proprium, & nec alia præter neceſſaria, li
citè percipere poteſt,cap.alia,16.q. 1. non
poteſt facere eleemoſynam,niſi habeat ad
miniſtrationem.glo.in Clem.2. uerſ. ſed,
& tales in uerb. conuertendum, de uita
& honeſt. cleric. tunc enim ſecundum
Lau.non facit niſi quod iuris eſt: cum
quicquid habet eccleſia.ſit pauperum,16.
q.1.c.quoniam.ad hoc de donat. c. cæte-
rum,de teſta.c.relatum,§.licet. Quæ qui-
dem eleemoſina debet fieri iuxta quod
ſibi commiſit Abbas,ut diximus in deciſ.
pręcedenti aliàs ſit moderata, arg.d.c.cæ-
12 terum. Si † autem non habet adminiſtra
tionem,ſecus,niſi cum Abbatis licentia,
ut not.glo.12.q.1.cap.non dicatis, uel in
actu extremæ neceſſitatis,cum ex præce-
pto teneatur,arg.80.diſt.c.non ſatis, & c.
paſce, etiam Abbate hoc expreſſe prohi-
bente,ut dicit Do. Cardin.in d. Clem. 2.
q.5.cum magis Deo,quàm hominibus ſit
obediendum,11.q.3.c.Iulianus. 18. diſt.
c.quæ contra,10.q.3.c. qui reſiſtit.
Nona. Inſtituti in adminiſtrationi-
13 bus ſi reuocantur per Abbatem cum o-
portuerit, cum in diſpoſitione Abbatis
cuncta conſiſtant, cap. cum ad monaſte-
rium,uerſ.tales,de ſta.monach. Hinc Ab
bas poteſt ad ſuum libitum remouere
priorem manualem,ut ſunt commenda-
tores,

tores,inſtitutores,& præceptores, de qui bus in cap.cum deputari de iudic.in d. §. tales, uerſ. nec alicui, Bar.in auth. ingreſſi,C.de ſacr.ſan.eccl.Inno.in c. inſinuante,qui cler.uel uou.facit ad hoc gl.in Cle. & ſi principalis, ſuper uerb. electionem, de reſcr.uerum

14 † ſi prior per electionem aſſumeretur,uel eſſet perpetuus,non poſſet ad nutum reuocari ſine cauſa, & inſtitutionibus regulæ ſeruatis,c.2.§.priores, de ſta. mona. licet prior manualis poteſt ſine cauſa reuocari,ut per notata per Ioã. And.in c.cum ſingula,de præben.in 6.Pa

15 pa uero † poteſt prioratum manualem, ſeu clauſtralem concedere religioſo poſſidendum ab eo toto tempore uitæ ſuæ, quod ſecus eſt in Abbate,d.c.cum ad monaſterium.ita tex.apertiſſimus in c. cum inter R.ibi,dum uiueret poſſidendos.de elect.ubi Abb.in 3.notab.colligit hoc ſentit Innoc.in c.fi.qui cler.uel uou.Quem textum diligenter notabis pro limitatione ca.porrecta,& c.ad noſtram, de cõfir. utili.ubi habetur, quòd non poteſt religioſo concedi prioratus ad vitam: quia illa iura procedũt, niſi Papa illud faciat ex

16 certa ſcientia.Quo† caſu Abbas non poſſet illum remouere ſine cauſa, quia quo ad iſtum prioratum eſt obedientiarius Papę,& non Abbatis,ſed remanebit in alijs ſubiectus Abbati,ita Abb. in d.c.cum inter R.nu.10.

17 Decima. Adminiſtrator † amotus ab Abbate,non habet ius contradicendi, ita tex. in d.c.cum ad monaſterium,§. tales, verſ.ſine contradictione,de ſtat.monach. vnde non poteſt appellare, de appellat. c. reprehenſibilis, & c.cũ ſpeciali, de ſimo. c.per tuas,in fi.caueat autem Abbas,nè zelo, vel inuidia uiat animam ſuam, quia de omnibus ſuis iudicijs redditurus eſt Deo rationem,vt legitur in regula. 65.c. in finem,ita Hoſt.Ioan.And. & Card.in d.§.tales. An autem amotus poſſit implorare officiũ iudicis diximus ſupra,quòd ſic,in duobus caſibus,vt per Fran. in cap. cum ſingula, de præben.in 6.

18 Vndecima. † Prior,qui eſt poſt Abbatem,& vocatur in regula S.Benedicti prępoſitus,in ca.65. vbi dicitur,quòd Prępoſiti exiſtimantes ſe eſſe ſecundos poſt Abbatem,aſſumentes ſibi tirannidem, ſcandalum nutriunt,& c.debet eſſe potens in opere,& ſermone,vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres ſuos, & inſtruere poſſit in bono,& à malo etiam reuocare,c.cum ad monaſterium, §.prior,de ſta. mon.ſic de offic.ordi.c.inter cętera,& habetur Lucæ c.vltimo.vbi nota,quòd in d.

19 §. prior † præmittitur de exemplo: quia perfectius. Vnde Seneca in Epiſt.6. longum iter per præcepta, ſed breue iter per exempla,& Hyero.ſuper Mar.in fi.Terra multis plena miraculis, vbi fidelium credulitas plus actibus, quàm lectionibus eruditur. Idem ad Oceanum. Caput artis eſt docere quod facias. Et ad Fabiolam. Multo plus intelligitur quod oculis videtur, quàm quod aure percipitur. Ioan.And.in d.§. prior,in c. cum ad monaſterium.nu.16.

20 Duodecima. Prior † debet habere zelum ſecundum ſcientiam, vt delinquentes corripiat, & flagellet, & obedientes foueat, & confortet, d. §.prior. Vbi no-

21 ta, quòd duplex eſt zelus. † Malus, ducens ad infernum, & bonus, ducens ad Deum,vt habetur in reg.c. 72. ſunt enim aliqui religioſi adeo zelatores religionis, quod in nimiam auſteritatem incidunt, Hi tales non habent zelum ſecundum ſcientiam,vt debent habere,ita d.§.prior. Nam zelus ſecundum ſcientiam eſt, ut delinquentes corripiat cum humanitate, cogitans ſeipſum,& puniat iuxta regulã, & apoſtolica inſtituta,eo.tit.c.ea,quæ,& obedientes foueat: nam debet obedientia prodeſſe obedientibus,& contemptus obeſſe rebellibus, de poſtul.c.1. Rurſum

22 hęc ſcientia † humanitatis cum zelo in eo etiam conſiſtit, vt licet ieiunium à priore ſit frangendum propter hoſpites, tamẽ fallit,ſi forte dies præcipui eſſent ieiunij, qui non poſſunt violari,ut in reg.c. 53.de hoſpit.recip.

23 Tertiadecima. Abbas† ſicut legitur in reg.c.64. de ordin. Abb. in ipſis imperijs ſuis debet eſſe prouidus,& conſideratus, ſiue

ſiue ſecundum Deum ſiue ſecundum ſęculum ſint opera, quæ iniungit, vt ipſa ſcilicet temperet exemplo Iacob dicentis Gen. 23. ſi greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cunctivna die, & fratribus infirmis, & delicatis talẽ operam iniungat, vt nec ocioſi ſint, nec violentia laboris opprimantur, ut in reg. De opere manu. quotidiano, in ſi. Et † tamen in omnibus obediendum eſt iuxta poſſe, vt habetur in d. c. cum ad monaſterium, §. Abbas: quia tota poteſtas monaſterii pertinet ad Abbatem, 18. q. 2. c. nullam. Vnde, & in dubio parendum eſt, 23. q. 1. c. quid culpatur.

24

25 Quartadecima. † Licet menſa Abbatis debeat eſſe cũ hoſpitibus, & peregrinis, vt in d. c cum ad monaſterium, tamen debet eſſe frequenter cum fratribus in conuentu, d. §. Abbas, vnde dicit gloſ in verb. Abbates, in extr. vnic. de cenſi. Honeſte facerent Abbates contentari comedere cum aliis in refectorio, & dormire in dormitorio, ut melius ualerent oculo intelligere, quomodo ſe habeant omnia tam in eccleſia, quàm in menſa, tam de die, quam de nocte.

26 Quintadecima. † Abbas debet vigilem curam, & diligentem ſollicitudinem gerere de omnibus, vt de officio ſibi commiſſo dignam Deo poſſit reddere rationem: d. §. Abbas, cum de omnibus iudiciis ſuis redditurus ſit rationem, ut in reg. cap. 64. de offic. Archid. c. 1. & de offic. ordin. cap. irrefragabili. Quare oportet paſtorem uigilare, c. ut ſingulæ, de offic. Archipresby. & maxime circa reuerentiam diuini cultus, & utilitates ſui monaſterii, ut patet 18. q. 2. cap. nulli. Vnde non debet uagari pro libito uoluntatis. Archid. in cap. 2. ne cler. uel mon. nu. 4. qui etiam dicit, nu. 1. quòd debet eſſe ſollicitus ut monachus ſuo clauſtro ſit contentus, ut 16. q. 1. c. qui uere, & c. placuit 2. cum à canone ei hoc pręcipiatur, ut intra clauſtra moretur, ut ea. quæſt. c. iuxta: nam mortuus dicitur eſſe mundo, ut in præall. c. placuit. Vnde debet in ſolitudine contemplationis manere quantum eſt in ſe, ead. q. cap. ſi cupis, in princ. Dixi quantum eſt in ſe, quia Abbati pręcipienti ſacris literis intendere monachum, ille obedire tenetur. Vt tamen Monachus poſſit ſacris literis intendere, duo pręcipue requiruntur. Primum eſt, ut obedientia cogatur: quia ex ſe ſemper debet uelle in clauſtro manere, ut ſupra diximus. Secundo exigitur, ut intentio eorum non ſit ad uanam gloriam, ſed ad ſapientiam aſpirare. Hodie uero in monaſterio, quorum ſuppetunt facultates, Abbas tenere debet magiſtrum, qui monachos inſtruat, ut in Clem. de ſta. mon. ne in agro, §. pen. & bene ita obſeruant noſtri Pręlati.

27 Sextadecima. Abbas, † qui inuentus fuerit regulæ præuaricator, aut negligẽs, deponendus eſt per Diœceſanum, niſi ſit exemptus, d. §. Abbas, & ibi Ioan. Andr. nu. 20. Pręuaricator vero eſt, qui regulam prædicat, & eam non obſeruat, vel qui exterius videtur religioſus in habitu, & interius ſicut teſtantur opera, eſt lupus rapax, arg. ff. de his, quæ not. infam. l. athletas, § pen. ff. de pręuar. l. 1. & 2. Mat. c. 7. Attendite à falſis prophetis. Vel præuaricator dicitur, qui falſas culpas imponit ſubditis. Ioan. Andr. vbi ſupra, num. 19. Item ſi eſt negligens, aut remiſſus, eſt remouendus, d. §. Abbas. vnde nota, quòd

28 propter † negligentiam Abbas poteſt remoueri, de ſta. mon. c. fin. §. quod ſi Abbas. & c. ſi quis Abbas, 18. q. 2. 81. diſt. cap dictum. diſt. 100. c. quoniam, cũ ſim. Quod verum eſt, ſi ſit magna negligentia, & ſupina, 1. q. 1. cap. quicquid. l. magna, ff. de verb. ſign. Vnde Hugo de clauſtro animæ ponit 12. abuſiones clauſtri, de quibus eo. tit. in gloſ. in Clem. ne in agro. Inter quas prima eſt prælatus negligens. Qui quidem depoſitus monachus remanet, & aget pœnitentiam, ſicut alius Frat. ſecundum Abbatis iudicium, & regulam, ut legitur in regula. cap. 23. & 24. & 25.

29 Decimaſeptima. Abbas † renuncians Abbatiæ, remanet monachus illius monaſterii, vbi profeſſionem emiſit, & ita obſeruatur. Tum quia melior debet eſſe

conditio

cōditio eius, qui culpa caret, quàm eius, qui culpa non caret, 16.q.1.c.legi. ſed depoſitus, qui præſupponitur culpabilis, l. filiis, §. ſenator, ff. ad municip. c. at ſi clerici, de iudic. cap. ſuper his, cap. qualiter, el 2. de accuſ. remanet monachus, ut dixi in præced. deciſione, ergo multo magis renuncians, cum poſſit fieri renunciatio ſine culpa. Tum etiam, quia ſi non remaneret monachus, daretur materia uagandi, contra id de præbend. in 6. c. cum ſingula. Tum quia cum proprium non habeat, in opprobrium eccleſiæ mendicaret, 93. diſt. cap. diaconi.

30 Decimaoctaua. † An poſſit Papa diſpenſare, quòd monachus habeat proprium, vel quòd non ſeruet continentiam, vide quę diximus in noſtris deciſ. lib. 3. c. 5. de regul. Franc. in rubr. circa finem, de teſtam. lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Præceptum confeſſionis in laicis eſt ſemel in anno, ſed in monachis ſemel in menſe. & num. 6.*

2 *Clerici debent ſumere ieiunium à dominica Quinquageſima.*

3 *Papa habet poteſtatem diſponendi ſuper ſacramenta, licet non tollendi.*

4 *Communio ſecundum diſtinctionem temporum diuerſimode fuit ſtatuta.*

5 *Communio à monachis debet fieri ſingulis menſibus, licet aliqui ex cauſa ſint impediti.*

6 *Dies Paſchatis quando incipit circa communionem.*

7 *Communio facienda ſingulis menſibus extenditur ad omnes monachos, & moniales, num. 8.*

9 *Monachi tempore generalis interdicti debent abſtinere à communione.*

10 *Item ex cauſa ſi ſunt inhabiles.*

11 *Item ſi non ſunt in monaſterio.*

12 *Communio non omittetur, ſi in prima dominica menſis occurrit feſtum ſolemne.*

13 *Religioſorum pœna conferentium, euchariſtiam laicis, vel clericis.*

14 *Clerici ſæculares miniſtrantes euchariſtiã, vel extremam vnctionem ſcienter, peccant mortaliter.*

15 *Clerici præfecti eccleſiæ parochiali poſſunt ſacramenta miniſtrare.*

16 *Religioſus tantum, qui eſt religionis approbatæ, incidit in excommunicationem, miniſtrans ſacramenta.*

17 *Idem religioſus nouitius.*

18 *Excommunicatus eſt manus iniiciens in nouitium religioſum: etiam ſi ſit pater.*

19 *Religioſus nouitius gaudet priuilegio Canonis, & fori.*

20 *Laici miniſtrantes ſacramenta non incidunt in pœnam.*

21 *Conuerſi religioſi nec in illam incidunt.*

22 *Moniales etiam à pœna excommunicationis ob eandem cauſam ſunt excluſæ.*

23 *Religioſi miniſtrantes ſacramenta aliis religioſis, an incidant.*

24 *Religioſus miniſtrans ſacramenta parochiano nec incidit.*

25 *Religioſi miniſtrantes ſacramenta mercenariis, & ſcholaribus, an incidant.*

26 *Religioſi miniſtrantes ſacramenta ſiue in vita, ſiue in morte, incidunt in cenſuram.*

27 *Religioſi an poſſint ſacramenta conferre in monaſteriis. Et quid ſi ex priuilegio conferant, nu. 28.*

29 *Religioſi ex priuilegio conferunt ſacramenta hoſpitibus, peregrinis, & infirmantibus in monaſterio.*

30 *Miniſtrans aliis ſacramentum Euchariſtiæ, vel confeſſionis in peccato mort. mortaliter peccat.*

31 *Sacerdos in multis caſibus debet vti ſtola, inter quos eſt, quando miniſtrat Euchariſtiam.*

32 *Sacerdos an in ſupradictis caſibus, de quibus, nu. 31. veniat excommunicandus.*

33 *Faciens contra Canonem non ſemper peccat mortaliter.*

34 *Sacramenta miniſtrans an debeat illa denegare peccatoribus.*

35 *Religioſi quoties obligentur celebrare, vel eis melius ſit quotidie celebrare, quàm abſtinere.*

36 *Religioſis non licet vngere infirmos, niſi habeant curam animarum.*

Qualiter

Qualiter Monachi teneantur ad Communionem, & Confeſſionem; & an poſſint miniſtrare ſacramenta. Cap. XXIIII.

1 PRima, licet ſit præceptum † ſolum ſemel in anno confiteri, de pœnit. c. omnis, ubi dicitur, quòd ſaltem ſemel in anno debet quilibet confiteri, & communicare: tamen ſecus eſt in monachis, qui debent confiteri, & cõmunicare ſemel in menſe, clem. ne in agro. §. ſanè, de ſta. monach. vbi gl. in uerb. menſibus, dicit, quod arctantur monachi ſingulis menſibus, ad quod fideles arctantur ſingulis annis, & hoc quia propter religionis perfectionem debent aliquid addere ad penſum ſanctæ inſtitutionis, 4. diſt. c. de
2 nique. vbi † à Dominica quinquageſimæ clerici debent ſumere initium ieiu-
3 nii. Et ex hoc nota, quòd licet † Papa non poſſit tollere ſacramenta, habet tamen poteſtatem diſponendi ſuper ſacramentis. Nam quondam diſpoſitũ erat, quòd ſaltem ter in anno communicarent, de conſecr. diſt. 2. cap. & ſi non frequentius, poſtea fuit diſpoſitum, quòd ſaltem ſemel, d. c. omnis. & aliter quo ad monachos, vt in d. §. ſane.

4 Secunda. Secundum † diſtinctionẽ temporum, & ſtatum diuerſum Eccleſię, diuerſa rationabiliter ſtatuta à ſanctis patribus emanarunt circa communionem. Nam in primitiua eccleſia, quando magis vigebat deuotio fidei Chriſtianæ, ſtatutum eſt, vt omni die fideles cõmunicarent, c. peracta, de conſecr. diſt. 2. Dum vero creuit populus credentium, minus fideles erant feruentes, vnde Eſa. 9. Multiplicaſti gentem, & non magnificaſti lætitiam: quocirca minus parati erant ad communionem, vnde ſtatutum fuit, ut communicarent diebus dominicis, extra de Paroch. cap. 2. Deinde cum nec hoc ſeruaretur, indulſit Fabianus Papa, vt ſi non frequentius, ſaltem ter in anno communicarent, in Paſcha, in Natiuitate Domini, & in Pentecoſte. c. & ſi non frequentius, de conſecr. diſtin. 2. Sother etiam Papa inſtituit, ut & in Cęna Domini omnes communicarent. ead. diſt. c. in cęna. Poſtmodum uero propter iniquitatis abundantiam refrigeſcente charitate multorum, ſtatuit Innoc. in d. c. omnis, ut ſaltem ſemel in anno ſcilicet in Paſcha fideles communicent, ita D. Tho. & Alexander, & Albertus concordant, ut refert Turrecre. in d. c. etſi non frequentius. Et Clemẽs quintus ſtatuit, ut Monachi ſaltẽ ſemel in menſe. d. §. ſanè.

5 Tertia. Licet ex iuſta † cauſa aliqui Monachi ſint excuſati à communicando, non tamen aliquibus impeditis omnes excuſantur. d. §. ſanè. verſ. omnes, & ſinguli. Concordant iura in cap. nimis. 1. & 2. in fi. de exceſſ. prælat. Quæ uerba ideo addita ſunt ad cautelam, ne friuola occaſione aliqui dicerent, ſub uniuerſali uocabulo ſingulares perſonas nõ comprehendi, tanquam aliud ſit vniuerſitas, & aliud ſinguli. Vel dicerent ſe nõ teneri, ſi eſſent iuſta cauſa excuſati quidam eorum, vt ſic aliquibus impeditis omnes excuſarentur, ita Dom. Card. in d. §. ſanè, nu. 1.

6 Quarta. Sicut † ex præcepto Eccleſiæ tenetur homo ſingulis annis in die Paſchatis communicare, d. cap. omnis, quod quidem præceptum adimpletur à Dominica in Palmis, vſque ad Dominicam in Albis, ut patet per. Extrauagantem Eugenij IIII. quam citat Caiet. in verb. Communio. ſic Monachus tenetur ex præcepto ſaltem ſemel in menſe, ut nos diximus in noſtris deciſ. in 1. par. lib. 2. de ſacr. com. nu. 36.

7 Quinta. Licet glo. 2. in uerb. ſinguli in d. §. ſanè, dicat ſub dubio dictam conſtitutionem eſſe dilatãdam quo ad alios monachos, quod ſatis eſt honeſtum. Tamen Paul. in d. §. dicit ſine dubio extendi non ſolum ad monachos nigros, ſed etiam ad alios: cum hæc interpretatio ſit honeſta, & expediens, & hæc opinio eſt

eſt magis communis: quia licet illa conſtitutio diſponat de monachis nigris, tamen & in aliis locum habet quo ad hũc. §.ita tenet Card. in q.3.

8 Sexta. Non ſolum monachi, † ſed & Moniales tenentur ex præcepto cõfiteri, & communicare ſemel in menſe, computando menſem eo modo, quo dicitur in glo.in c.quam ſit, de elect.lib.6. & ratio eſt: quia maſculinum comprehendit fœmininum, 17.q.4.c.ſi quis ſuadente,de elect.c.generali,lib.6.

Septima. Licet monachi debeant cõmunicare ſaltẽ ſemel in menſe, tamẽ fal-

9 lit in † aliquibus caſibus. Quorum primus: tempore interdicti, nam ſaltem tẽpore generalis interdicti monachi abſtinere debent à Communione,de ſponſa. c. non eſt, de pœniten. c. quod in te. de ſent.excommun. c.reſponſo. & lib.6.c. alma mater,§.quia vero,& §.in feſtiuita-

10 tibus. Secundus † ex cauſa,facit tex. in c.omnis,de pœnit.& remiſſ. Vnde cum ſubeſt cauſa,debent abſtinere,aliàs iudicium ſibi manducarent, de conſecrat.diſtin.2.cap.timorem. Et hoc donec reddant ſe habiles abſtinendo à peccato,propter quod erant inhabiles, & ad hoc cõpelli poſſunt,de conſecr.diſt.2. c.& ſi nõ frequentius,& c.ſi quis. Tertius ſi con-

11 tingat monachum non eſſe in monaſterio,licet teneatur ſingulis menſibus confiteri, ut ſupra diximus, non tamen tenetur communicare,d.§.ſanè,in verbo, Monaſteriis: & ratio differentiæ inter Confeſſionem, & Communionem eſt, quia plus neceſſaria eſt cõfeſſio, quæ eſt pars pœnitentiæ propter pronitatem ad peccandum,quàm communio, ſine qua quis ſaluus eſſe poteſt, pro hoc quod no. de tranſact. c.ueniens, ſecundum Gen. ſed hæc ratio vltima non urget. Nam etiam ſine pœnitentia quis poteſt ſaluari, ſi haberet propoſitum confitendi, & præuentus morte non confiteretur, modo moriatur contritus, de pœnit. diſt.1. §.1. verſ. Petrus. Igitur vera eſt ratio præcedens,quod plus eſt neceſſaria confeſſio, quæ eſt pars pœnitentiæ. ibi Zab. Quartus ſi ex rationabili cauſa prorogaretur vltra menſem de licentia ſuperioris per aliquos dies,facit tex.in c.omnis, de pœnit.& remiſſ.

12 Octaua. Si prima † Dominica menſis occurrit feſtum ſolemne, puta Reſurrectionis, Pentecoſtes, vel Patroni monaſterii,non per hoc omittetur communio, quia quanto maior eſt ſolemnitas, tanto ſtudioſius diſciplina regularis eſt obſeruanda, de ſta.monach. cap.cum ad monaſterium.§.in refectorio. Facit tex. in c.ſi.de obſer.ieiun.glo.in d.§.ſane verbo. In prima. Et hæc quo ad cõmunionem faciendam ab ipſis. Verum quoties Religioſi Sacerdotes teneãtur celebrare, & an melius ſit quotidie celebrare, uel ob reuerẽtiam abſtinere,diximus in noſtris deciſ.1.par.li.2.c.39.nu.6.& 12.

13 Nona. Religioſi, † qui clericis, aut laicis Sacramentum vnctionis extremę, vel Euchariſtiæ miniſtrare, matrimoniave ſolemnizare ſine parochialis presbyteri licentia ſpeciali præſumpſerint, excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto per Sedem Apoſtolicam duntaxat abſoluendi, clem.1. de priuil. Et ideo hæc tria ſpecialiter religioſis prohibentur, quia per hoc præiudicaretur presbytero parochiali. ita Matth. in d.clemen.

14 Decima. † Clerici ſæculares ſi ex certa ſcientia prędicta ſacramenta miniſtrauerint, licet peccent mortaliter, vt nos diximus in noſtris deciſ. in 1. par. c.13. non tamen incurrũt excommunicationem: cum tamen dicta clem. loquatur de religioſis. & per conſequens clericos ſęculares excludat. ita glo.1. in dicta cle. quam ſequuntur ibi Doct.

15 Vndecima. Religioſi † miniſtrantes dicta ſacramenta, non comprehenduntur, ſi illa miniſtrauerint ſuis parochianis. Si ſunt pręfecti eccleſiis parochialibus. Sed ſi miniſtrauerint ſuis non parochianis, tunc in excommunicationem incurrunt. ita glo.de decimis,cle.1.

16 Duodecima. † Non quicunque religioſus miniſtrans ſacramenta prædicta, incidit

incidit in excommunicationem, ſed tantum is, qui eſt religionis approbatæ, quia qui eſt religionis non approbatæ, non eſt religioſus, de relig. domi. ca. ult. & c. uni. de uoto. lib. 6. no. in c. ut periculoſa, ne cler. uel mona. lib. 6. in glo. 2. quæ optimè facit. & cum hęc ſit pœna, neceſſe eſt ut uerificetur qualitas ueri religioſi, quia odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari, reg. odia, de reg. iu. in 6.

17 Decimatertia. Religioſus † nouitius ſi miniſtrat ſacramenta incidit in excommunicationem, arg. tex. in c. religioſo, de ſenten. excommunic. lib. 6. vbi iniiciens manus in nouitium etiam non profeſſum, incidit in ſententiam excommunicationis, c. religioſo. §. 1. de ſent. excom. lib. 6. Quod procedit, etiam ſi talis iniiciens

18 ſit eius pater: † quia licet eius pater poſſit filium ſuum impuberem reuocare à religione, & coram ſuperiore repetere, vt in c. 2. de regul. non poſſet tamen eum violenter à religione retrahere ab eius habitu, maxime ſi talis ſit clericus, arg. c. eum qui, de præben. in 6. & l. ſi quis in tantam, C. vnde vi. Vnde nõ obſtat, cap. cum uoluntate, de ſenten. ex communic. vbi pater verberans filium clericum, non incidit in excommunicationem, quia ibi pater verberat filium cauſa correctionis, ſed hic non poteſt cadere correctio. ita Io. Andr. in d. c. religioſo, num. 1. Cum nouitius dicatur perſona eccleſiaſtica, c. duo, 12. q. 1. & gau-

19 det † priuilegio eccleſiaſticæ perſonæ non ſolum quo ad priuilegium Canonis, ſi quis ſuadente, d. §. quamuis, ſed etiam priuilegio fori, vnde eſt coram eccleſiaſtico conueniendus, ſecundum Archid. in d. c. religioſo, in fi. vbi dicit, quòd negari non poteſt, quin talis non ſit religioſus quo ad iuriſdictionem, & tuitionem eccleſiæ: nam talis non eſt conueniendus coram iudice ſęculari, ſed coram eccleſiaſtico tantum, argu. tex. in l. quæ religioſis, ff. de rei vendicat. 12. q. 2. cap. eccleſiarum ſeruos. 16. q. 1. c. ſimiliter. Sic etiam debet ſentire onus, clem. recolentes, de ſta. mon. regu. qui ſentit, lib. 6. & per conſequens miniſtrando ſacramẽta incidit in excõmunicationem.

20 Decimaquarta. Laici † hæc ſacramẽta, de quibus num. 13. miniſtrantes, non incidunt in pœnam in d. clem. 1. quia tales non dicuntur miniſtrare, ſed abuti, de conſuet. c. quanto, ſed ſunt aliter pu-

21 niendi. Nec etiam ſe extendit † talis conſtitutio ad conuerſos religioſos miniſtrantes ſupradicta ſacramẽta, ex quo non habent ordinem: quia prius perſona, quàm iuris ratio quærenda eſt, l. quidam, ff. de iure codicil. Nec etiam habet

22 locum † in monialibus. & non obſtat tex. in c. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. quia illud ideo eſt, quia actus percutiendi cleri cum eſt communis, & ita competit fœminæ, ſicut maſculo, nam eſt nudi facti, ſed miniſtrare ſacramenta ſapit ius, & nõ competit niſi habentibus ordines eccleſiaſticos, vnde cum fœminæ nõ ſint capaces ordinis, c. noua, de pœnit. & remiſſ. non uidetur iuriſlator eas includere. cap. idemnitatibus. §. fin. de electio. lib. 6.

Decimaquinta. Cum religioſi tamẽ in excommunicationem incidant, qui miniſtrant ſacramenta clericis, aut laicis,

23 ſit † vt miniſtrantes religioſis eiuſdem monaſterii nullo modo incidant, de ſta. mon. cle. ne in agro. §. ſane. Sed ſi miniſtrent religioſis alterius monaſterii, quãuis male faciant, non tamẽ locus eſt pęnæ excommunicationis, cum de ipſis religioſis in d. cle. 1. non caueatur, argu. de elect. c. ſtatutum, lib. 6. reg in pœnis, eo. lib. Licet Lapus dicat, quòd uerbum clericus, locum habet in clericis ſęcularibus, & regularibus, quod eſt tutius. Zabar. ibi q. 7.

24 Decimaſexta. Nec † comprehenditur religioſus, miniſtrans prædicta ſacramenta ipſi parocho: quia cum potuit parochus dare alteri licẽtiam, ergo & ſibi. Nec ille, qui eſſet aſſumptus ab ipſo parocho in ſuum adiutorium ad miniſtrandam Euchariſtiam in die Paſchæ modo ſit licentia Abbatis, arg. 16. q. 1. c. placuit, de poſtul. c. 2. de elect. in 6. c. ſi religioſus.

De-

25 Decimaſeptima. Religioſi † miniſtrãtes ſacramenta prædicta ſcholaribus, & mercenariis, & perſonis ſimilibus, qui habitant extra parochiam abſque licentia parochi in cuius parochia habitant, incidunt, ita glo. in d. clem. 1. nam ſtatim cum quis uadit ad habitandum in certa parochia, intelligitur ibi fieri parochianus, niſi acceſſerit cauſa recreationis, vel ob aliam cauſam temporalem ſtatim rouerſurus ad propriam parochiã, quia tunc ſecus, de ſepult. c. is, qui, lib. 6.

26 Decimaoctaua. † Religioſi miniſtrantes euchariſtiam ſiue in uita, ſiue in morte, in talem excommunicationem incidunt. d. clem. 1. ponderando ibi Euchariſtiæ, & non dicit uiatici. Et non obſtat tex. diſt. 50. pœnitens, in fine. vbi dicitur, quòd omnibus detur viaticum: quia intelligitur ab omnib. qui illud poſſint.

27 Decimanona. † Quamuis eccleſiaſtica ſacramenta non liceat religioſis cõferre, c. interdicimus, 16. q. 1. & hodie definitum eſt in cle. 1. de priuil. tamen intelligit Cardi. ibi. extra monaſteria. Non enim licet dare pœnitentias, & conferre extremam vnctionem. Hodie vero poſ-
28 ſunt † religioſi per totum annum, qui noſtris priuilegiis gaudẽt, ſingulis Chriſtianis miniſtrare Sacramentum Euchariſtiæ, ita conſtat ex priuilegiis Eugenij III. & Sixti IIII. qui tantum excepit diem Reſurrectionis Domini. Item ex Innocentio VIII. qui conceſſit quòd etiam non deputati ad audiendas confeſſiones monachi ſacerdotes poſſint de licentia ſuorum ſuperiorum
29 Euchariſtiã laicis miniſtrare. Item Pius Papa II. conceſſit quod patres, & fratres poſſint conferre eccleſiaſtica ſacramenta hoſpitibus, peregrinis, & famulis infirmantibus in monaſteriis noſtris. vide num. 26.

30 Vigeſima. Miniſtrans aliis ſacramentum Euchariſtiæ, ſi eſt in peccato mortali, mortaliter peccat. Quod idem dicendum de eo, qui in peccato mortali confeſſiones audiret: quia omnis, qui eſt reus peccati mortalis, & ſacramentum recipit, uel miniſtrat, mortaliter peccat, c. illud diſt. 95. Non tamen ſemper de neceſſitate eſt neceſſaria confeſſio, niſi in Euchariſtia ſumenda, ſed ſufficit contritio. Sylu. in verb. confeſſio. 1. q. 2. verſ. primus. Sotus in 4. ſent. diſt. 1. q. 5. art. 6. col. 6.

Vigeſimaprima. Sacerdos non ſo-
31 lum † in celebratione debet ſemper uti orario, id eſt ſtola ad modum crucis, per tex. in c. eccleſiaſtica, diſtinct. 23. ſed etiam, quando miniſtrat aliis dictum ſacramentum, vt quia illud accipit ad cõmunicandum infirmos, uel etiã aliquos ſanos in diebus feſtiuis, uel cum populo exhibetur, vel aliàs, tunc enim propter reuerentiam ſacramenti ſacerdos debet habere ſtolam. Idem dicendum quando ſacerdos in diebus feſtiuis aſſiſtit Epiſcopo celebranti, & poſtea communicat, de conſecr. diſt. 1. c. ſi Epiſcopus. An uero
32 ſupradicti contrauenientes ueniant excommunicandi? credimus quòd non, quoniam multi grauiſſimi viri, & in eccleſiis magnæ authoritatis non obſeruant, nec mortaliter dicuntur peccare: cum contraria cõſuetudo eos defendat, ut habetur per Archid. in d. c. eccleſiaſtica. Non enim uidetur generaliter uerũ,
33 quòd qui † contra canonem facit, peccet mortaliter, niſi Canon ille de fide, aut bonis moribus, uel de vniuerſali ſtatu vniuerſalis eccleſiæ loquatur, & non obſtat tex. in d. c. eccleſiaſtica, in fi. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ ſubiaceat. quia tex. ille loquitur, quando admonitus contemneret facere hoc: quia tunc propter contemptũ peccaret mortaliter, & ita poſſet excommunicari, c. nemo, c. nullus, 11. q. 3. vel ſecundo excõmunicandus non ueniret, quando contraria conſuetudine defenderetur. Vel ibi excommunicatio ſumitur pro ſuſpenſione ad tempus pro arbitrio iudicis: nam cum ibi in d. c. non determinetur tempus, talis ſuſpenſio erit arbitraria, argu. tex. in c. de cauſis, de offic. de leg. Archi. & Car. ibi, in dicto capitu.
34 An vero ſacramenta † ſint deneganda

peccatoribus. Dic quod ſic, peccatoribus manifeſtis, ita glo. in c. illud, diſt. 95. Nam propter occulta peccata non poſſunt alicui ſacramenta denegari, niſi per admonitionem ſecretam, uel publice, vel in genere factam, de conſecra. diſt. 2. c. non prohibeat. Arch. & Turrecr. in d. c. illud. & nos diximus in 1. par. lib. 2. de ſacr. Communione, c. 38. nu. 29. & 30.

35 Vigeſimaſecunda. Religioſis ſacerdotibus extra monaſteria nō ſolum prohibitum eſt conferre ſacramentum Euchariſtiæ, ſed etiam extremam vnctionem, d. Clem. 1. de priuil. & c. interdicimus, 16. q. 1. bene tamen licet eis cum licentia Abbatis ex pietate, & operè miſericordiæ uiſitare infirmos, prout Saluator exigit Matt. 25. Infirmus fui, & viſitaſtis me. Poſſent tamē vngere infirmos, ſi curam animarū haberēt, ut dicit Turrect. in d. c. interdicimus: modo ſingulis annis illud oleum ab Epiſcopo ſanctificatum petāt per ſe, uel alium ab Epiſcopo. Archi. in c. illud. diſt. 95.

SVMMARIVM.

1 *Religioſi an teneantur obſeruare omnia conſilia euangelica.*
2 *Religioſus obediendo in proſperis, an, & quando mereatur.*
3 *Clericus inuito Epiſcopo non fit Epiſcopus, ſed bene monachus.*
4 *Religioſus ob obedientiam aliquando debet bonum intermittere.*
5 *Bonum ſine quo non poteſt haberi ſalus per obedientiam, non eſt intermittendū.*
6 *Pro obedientia bonum eſt pati etiam quod iniuſtum eſt.*
7 *Præcepta papalia etiam grauiora ſunt adimplenda.*
8 *Niſi quod præciperetur generaret ſcandalum, vel peccatum.*
Papæ non eſt obediendum ſi ſubuerteretur fides.
9 *Papa non poteſt condere leges contra diuinam ſcripturam.*
10 *Clericus debet obedire Epiſcopo præcipienti vt eat Romam, licet ſe excuſet.*
11 *Profeſſus cui magis obediat, patri carnali, vel ſpirituali.*
12 *Religioſus an teneatur ſubuenire patri in extrema neceſſitate exiſtenti, nu. ſeq.*
14 *Profeſſio in religione quòd nullum abſoluat ab obligatione diuini præcepti, qualiter intelligatur.*
15 *Præceptum de honore parentum cum ſit affirmatiuum, obligat pro loco, & tēpore.*
16 *Filii quando magis tenentur obedire patri ſpirituali, quam carnali.*
17 *Omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem, multipliciter exponitur.*
18 *Obediendum cui, Priori, vel Abbati aliud præcipienti.*
19 *Obediendum in omnibus magis eſt Papæ, quàm aliis prælatis.*
20 *Obediendum quòd ſit magis poteſtati maiori, fallit in multis caſibus.*
21 *Obedire magis tenentur monachi Abbati, quam Epiſcopo.*
22 *Religioſi non in omnibus tenentur obedire ſuis ſuperioribus.*
23 *Obedientia triplex poteſt aſſignari.*
24 *Obedientiæ modus qualis ſit.*
25 *Obedientiæ fructus eſt multiplex.*
26 *Obediendum an ſit alicui, cum peccet præcipiendo.*

De obedientia Religioſorum. Cap. XXV.

Circa hoc capitulum plures poſſunt decidi quæſtiones: quarū
1 prima. Religioſi † non tenentur ad omnia conſilia euangelica obſeruanda, ſed tantum ad ea, quæ in regula, quam profeſſi ſunt præceptoriè, vel inhibitoriè, vel etiā verbis æquipollētibus exprimūtur, vel ad vota tria, in quibus voluntariè ſe aſtrinxerunt, vel quando conſilia ex contemptu tranſgrederentur, glo. no. in c. quis autem, diſt. 10. Abb. in c. 1. nu. 7. de vit. & hon. cler. Sed ad ea, quæ ſunt ſupererogationis, qualia ſunt cōſilia euangelica, non tenetur aliquis niſi ex obligatione propria, licet ad illa adimplenda eo magis teneantur religioſi, plus quàm

quàm cęteri, quo ſe magis mancipauerũt ſeruitio Dei, quaſi holocauſtum de ſeipſis Deo offerentes, ita inquit Nicolaus IIII. in declaratione regulæ Fratrum minorũ.

2 Secunda. Religioſus obediendo etiam in proſperis † poteſt mereri, & non obſtat tex. in c. ſciendum, 8. q. 1. vbi dicit Greg. ſciendum ſummopere eſt, quòd obedientia aliquãdo ſi de ſuo aliquid habeat, nulla eſt; Nam cum huius mundi ſucceſſus præcipitur, cum locus ſuperior imperatur, is, qui ad præcipienda hęc obedit, obedientiæ ſibi virtutem euacuat, ſi ad hæc etiam ex proprio deſiderio anhelat: quia reſpondetur, quòd ibi non prohibetur niſi ambitio, & proprius motus ex ſe. i. ex ſuo uitio, non ex obedientia proueniens, ita gl. 1. in d. c. verſ. ſi de ſuo, vbi exponit, idelt ex ambitione. Igitur ſi proſpera præcipiuntur, & religioſus ea adimplet proprio motu, & ſpontanea voluntate, eo tamẽ reſpectu, quia pręcipiuntur, talis obedientia eſt meritoria, D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 2. c. 3.

3 Tertia. Epiſcopo inuito † quare clericus eius non poteſt vocari ad epiſcopatũ, 63. diſt. c. literas, ſed inuito eo poteſt fieri monachus, 19. q. 2. cap. duę. eſt ratio: quia iſte pręſumitur facere ex ambitione, & facit ad ſuum commodum, ille nequaquã, glo. in d. c. ſciendum. verſ. proprie.

4 Quarta. Religioſus propter obedientiam † nonnunquam debet bonum, quod agit intermittere nunquàm vero malum per obedientiam facere, c. quid ergo, 11. q. 3. Hinc nunquàm malum, ideſt peccatum eſt propter illam committẽdum, 15. q. 1. c. illa.

5 Nec etiam bonum, † ſine quo non poteſt haberi ſalus, per obedientiam debet intermitti, vt credere in Deum, Diligere Deum, & proximum, ſed ſic bonum mediocre, & tale, ſine quo poteſt haberi ſalus, ut uigilię, ieiunium, peregrinatio, & huiuſmodi, ita Archid. in d. c. quid ergo. D. Tho. 2. 2. q. 104. art. 3. c. 3. Et ita hoc pacto intelligitur dictum Greg. in d. c. Quid ergo. Concordantia ſunt iura, 16. q. 1. c. monachi, ff. de re milit. l. 3. §. in bello. 21. diſt. c. denique. Vbi id, quod in ſe bonũ eſt, prohibetur propter malum cohęrens. 96. diſt. c. 2. diſt. 22. c. 1. Hinc pomum fuit prohibitum homini, ut abſtinendo acquireret maius bonum, ſcilicet obedientiæ,

6 d. c. quid ergo. Sic pro obedientia bonum eſt pati etiam quod iniuſtum eſt. 100. diſt. c. contra morem. Vnde habetur ex illo tex. quòd licet Summus Pontifex iniuſte aliquem corrigeret, quod abſit, ille tamen debet patienter tolerare: quia, etſi onero ſum ſit, & iniuſtum quod à prælato, & præſertim Apoſtolico iniungitur, tamen tolerandum eſt, arg. diſt. 19. c. in memoriam, & diſt. 31. c. ante, quia licet ille iniuſtè facit præcipiendo, iſte tamen iuſte facit obediendo, 23. q. 1. c. quid culpatur, in fi. Vnde dicit tex. in d. c. in memoriam, quòd adimplere tenemur præceptum, licet ſit uix tolerabile.

7 Hinc præcepta † papalia adimplẽda sũt, etſi grauiora, & importabilia ab eo iniũgantur, quando de eius præciſa voluntate conſtat, & ſi facere non poſſumus, humiliter nos excuſare debemus, extr. de reſcrip. c. ſi quando, & hoc intellige, ſiue pertineat ad officium, ſiue non, niſi in his caſibus: quorum primus, ſi literæ Papæ eſſent falſæ vel ſubreptitiæ. Secundus, niſi continerẽt peccatum, quia tunc cum præceptum ſit contra Deum, ibi ceſſat omnis inobedientia, 14. q. 3. c. qui reſiſtit, & c. ſi Dominus, & c. quæ contra mores, diſt. 8. Tertius, quando literæ continerent ſcandalũ vniuerſalis eccleſiæ, c. inquiſitioni, de ſen. excom. vbi vult Innoc. quòd ſi Pa-

8 pa præciperet † alicui aliquid, quod generaret ſcandalum, vel peccatum, non eſt ſibi parendum etiam in ſpiritualibus, etiam ſi allegetur metus excommunicationis, vel depoſitionis: quia potius debet pœnã ſubſtinere, quàm malo conſentire, facit tex. in c. ſacris, de his quę vi: quia facit cõtra conſcientiam, & ſic ędificat ad gehennam, c. per tuas, 2. de ſimo. Petr. de Anch. in Clem. 1. de reſcri. Hinc conſuluit Do. Card. prout ipſe refert in d. c. ſi quando, verſ. quæro, circa hæc, quòd cum Vrbanus VI. ſcriberet Epiſcopo Florentino,

ut certos proceſſus per ipſum Vrbanum factos contra Carolum Regem Hieruſalem, & Siciliæ, publicaret, & hoc præcipiebat ſub grauiſſimis pœnis, quas ferebat in non parentem. Conſuluit Dom. Cardin. quòd poterat differri præceptum & ſcribi ipſi Vrbano, & expectari ſecunda iuſſio per dictum cap. aureum, & perpetuo memorandum, in d. c. ſi quãdo, & per Auth. vt nulli iudi. §. & hęc vero iubemus, & hoc ad euitandum magnum ſcandalum, & multa inconuenientia, quæ poterant accidere populo Florentino ſi hoc fieret indiſtinctè parẽdo. Quartus ſi obediendo ſubuerteretur fides, c. ſunt quidã, 25. q. 1. vbi Turrecr. ibi ponit quatuor cõ
9 cluſiones. Quarum prima, quòd † Papa non poteſt condere leges, ſiue canones, d. c. ſunt, vel ſtatuere aliquid, quod ſit contra diuinam ſcripturam, ſiue doctrinam euangelicam, c. omne quod, 25. q. 1. Auguſt. 4. de Trinit. c. 6. Secunda. Nec contra determinata per quatuor Concilia de fide catholica, & de condẽnatione hęreticorum. Tertia. Nec contra determinata de fide per ſanctos Doctores, quę ſunt accepta, & approbata per quatuor Concilia. Quarta. Nec immutare aliquid de his quę per prędeceſſores ſuos de fide diffinita ſunt, & determinata. Igitur pręcepta papalia ſunt adimplenda, etiam ſi intolerabilia ſunt, ſiue pertineant ad officium, ſiue non: ſecus eſt in aliis prælatis, qui illi non tenentur niſi in illis, quæ pertinent ad officium ſuum, ita Cardin. in c. in memoriam. nu. 2. diſt. 19.

10 Quinta. Si Epiſcopus præcipiat † alicui, vt eat Romam, & ille ſe excuſat ideo, quia alii inueniuntur meliores, talis excuſatio non valet. Ad idem quod legitur, & no. 23. q. 1. c. vlt. vbi de hoc vide, & quod legitur, & not. 16. q. 1. c. nos autem, vbi Archid. & ratio eſt: quia in legationibus nullus ordo eſt ſeruandus, vt ff. de leg. l. ſciendum, §. pen. vnde ſi clericus vouerit iter peregrinationis, non poteſt ire inuito Epiſcopo, de conſecr. diſt. 5. cap. non oportet, glo. in d. c. quid ergo, 11. q. 3.

Sexta. Religioſus profeſſus tenetur
11 magis † obediгe patri ſuo carnali, quàm patri ſuo ſpirituali, ideſt prælato in his, in quibus filii parentibus carnalibus obligãtur de iure naturæ, & de iure diuino quę continentur in illo præcepto. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Vnde reſpectu horum magis tenentur profeſſi in religione obedire pro loco, & tempore patri carnali, quàm ſuo prælato: Hinc videtur, quòd cum ad ſubueniendum parentibus homo aſtringi videatur per hoc pręceptum diuinum, Honora patrem tuum. In quo quidem honore intelligitur ſubuentio, quòd poſſit religioſus etiam profeſſus videns patrem ſuum in neceſſitate conſtitutum licite etiam abſque licentia ſui prælati clauſtrum exire, & ſubuenire patri, facit tex. in c. 1. diſt. 30. vbi dicitur, quòd ſi qui filii parentes maxime fideles deſeruerint occaſione Dei cultus, hoc iuſtum eſſe iudicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipſum in parentibus venerẽtur, quòd fideles ſunt, anathema ſint. Tamen in cõ
12 trarium eſt † veritas, ſecundum D. Tho. quolib. 3. art. 16. vbi dicit, quòd aliter iudicandum eſt de illo qui religionem nondum intrauit, & aliter de illo, qui in religione eſt iam profeſſus. Ille enim qui religionem nondum intrauit, ſi videat patrem ſuum in magna neceſſitate cui per alium modum ſubueniri non poſſet, non debet religionem intrare, ſed tenetur miniſtrare parentibus, maxime ſi abſque peccati periculo poſſit in ſæculo manere.
13 Sed † poſtquam quis eſt in religione profeſſus, tunc talis non tenetur, nec debet abſque licentia ſui prælati exire clauſtrũ ad ſubueniendum parentum neceſſitatibus, licet debeat ſemper ſalua ordinis ſui obedientia ſatagere per ſe, vel per alium, ut ſuis parentibus ſubueniatur, ſi in neceſſitate fuerint conſtituti. Et non ob-
14 ſtat, quòd profeſſio † in religione nullum abſoluit à diuini præcepti obligatione. Ad hoc enim religioſi profitentur obſeruationem conſiliorum, ut perfectius obſeruent diuina præcepta. Nam reſpon. ſecundum Magiſtrum Nicolaum de Lyra

ſuper

ſuper Matt. c.15.quòd licèt per profeſſio
nem nō abſoluatur religioſus à præcepto
diuino, tamen abſoluitur ab aliquo mo-
do adimplendi præceptum : quia præce-
15 ptum de honore † parentum eſt affirma
tiuum, & ideo non obligat ad ſemper,
ſed pro loco, & tempore, & aliis debitis
circunſtantiis, quæ aliquando variantur
ſecundum conditionem ipſius implentis
præceptum : quia aliquis modus ſubue-
niendi patri efficitur inconueniens, &
illicitus ipſi filio per aſſumptionem alicu
ius ſtatus liciti, immo perfecti, ſicut ſub-
uenire patri per votum obedientiæ con-
tra uoluntatem ſuperioris, efficitur illici-
tum ipſi religioſo : tenetur tamen ei ſub-
uenire modis conuenientibus profeſſio-
16 ni ſuæ. In multis autem in † quibus non
obligantur filij parentibus carnalibus,
nec de iure diuino, nec naturæ, & tunc
reſpectu illorum filii magis tenentur o-
bedire patri ſpirituali, ideſt ſuo Prælato,
quàm patri carnali. Quod ſi quis contra
prædicta obiecerit illud Matt. 19. Omnis
17 qui † reliquerit patrem, aut matrem pro
pter nomen meum, centuplum accipiet,
& vitam æternam poſſidebit. Reſponde-
tur multipliciter: & primo, quod illud in
telligitur, ubi, & quando parentes non
indigent à filiis honorari, & maxime,
quando filios inducunt ad illud quod eſt
contrarium ſaluti ipſorum. Vnde tunc
ſunt relinquendi quo ad infidelitatem,
& hæreſim, quæ in omnibus eſt deteſtan
da, non autem quo ad exhibitionem ſuę
ſubuentionis. Vel ſecundo, intelligitur
reſpectu eorum, in quibus filii non obli
gantur parentibus, nec de iure diuino,
nec naturę, ita Aſtenſ. lib.6. tit.47. art.3.
quæſt.12. in fine.
18 Septima. † Si prior aliud præcipit, &
aliud Abbas, tunc religioſus magis debet
obedire Abbati, quàm inferiori, quia po
teſtas maior minoribus præponitur ad
obediendum, c. quæ contra, diſt.8. Hinc
dicitur ibi, in fine, quòd ſicut in poteſta-
tib. ſocietatis humanę maior poteſtas mi
nori ad obediendum proponitur, ſi Deus
in omnibus. Hinc fit, quòd Abbas poteſt
mutare & relaxare pręceptū inferioris.
19 Sic etiam fit, quòd in † omnibus magis
obediendum eſt Papę, quàm Epiſcopis,
vel Archiepiſcopis, uel etiam monachus
Abbati abſque ulla determinatione, 9.q.
3.cap. per principalem.

Octaua. Licet ut diximus in deciſio-
ne pręcedenti, poteſtas maior minoribus
20 pręponatur, tamen fallit † in multis ca-
ſibus : quorum Primus. Potius tene-
mur obedire Epiſcopo, quàm metro-
politano, ut 9.q.3. per totum. Secundus
in monacho, qui potius obedit Abbati,
quàm Epiſcopo, ut 58. diſt. c.1. & 2. Vn-
de in cap. noluit, 33.q.5. notatur, quòd po
tius eſt monachus ſub Abbate, quàm
uxor ſub viro. Tertius, potius ſtatur ex-
communicationi pręlati, quàm abſolutio
ni Epiſcopi, c. cum ab eccleſiarum, de of
fic. ord. licet abſolutio ſit valida, quam-
uis iniuſta, ut dicit gloſ. in d. cap. cum ab
eccleſiarum, & Turrecr. in cap. nullus,
num. 4. 9. q. 3. Igitur deciſio pręcedens
habet locum, ubi minor habet iuriſdictio
nem à maiore, ſecundum quod loquitur
tex. in l. iudicium, ff. de iudic. Vel quan-
do appellatur ad maiorem, quia tunc po
tius maiori, quàm minori obediendum
eſt, ita gloſ. in c. qui reſiſtit, 11.q.3.
21 Nona. Monachi † ſpecialius Abba-
tibus, & religioſi ſuo prælato obedire
debent in his, quæ ſpectant ad regulam,
quàm Epiſcopo : ſicut clericus tenetur
plus ſuo Epiſcopo obedire, quàm Archi-
epiſcopo, 18. q.2. cap. quam ſit, §. nullus,
& cap. Abbates, 9.q.3. cap. conqueſtus.

Decima. Religioſi non in omnibus
22 tenentur obedientiam † pręſtare ſuis ſu-
perioribus, ſed tantum cum obedientiā
profiteantur quantum ad regularem con
uerſationem, ideo ſecundum illam ſuis
prælatis ſubduntur, & obedire tenentur,
iux. S. Thom. 22.q.104. art.5. & illa obe-
dientia dicitur ſufficiens ad ſalutem. Si
autem in aliis etiam obedire voluerint,
hoc pertinebit ad cumulum perfectio-
nis, dum tamen illa non ſint contra Deū,
cap. non ſemper, & cap. ſeq. 11.q.3. aut
contra profeſſionem regulæ: quia talis

obedientia eſſet illicita. Et ita triplex obe
23 dientia † poſſet diſtingui, una ſcilicet ſufficiens ad ſalutem, qua ſcilicet obedit in his, ad quæ obligatur. Alia perfecta, qua obedit in omnibus licitis, alia indiſcreta, qua etiam in illicitis obedit, ſic inferiores ſuis ſuperioribus nō debent in omnibus obedire, v. g. ſi eis aliquid præcipiant, in quo eis non ſubdantur. Vnde in eis, quę pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur obedire homini, ſed ſolum Deo, ſed tantum homini tenetur obedire in his, quæ exterius per corpus ſunt agenda ſecundum rationem ſuperioritatis, ſicut miles duci exercitus in his, quę pertinent ad bellum, Religioſus in his, quæ pertinent ad regularē conuerſationē. Nam ſi mihi ſuperior præcipiat, vt faciam me monachum, ut dē ei terram meam, licet hoc ſit bonum, non tamen teneor ei obedire, quia non ſpectat ad eius imperium, & ſuam iuriſdictionē. Card. in cap. ſi Dominus. 11. q. 3.

24 Vndecima. † Obediendi ordo eſt, ut in primis Deo obediamus, 8. diſt. c. quæ contra. 11. q. 3. cap. Imperatores, & ratio eſt: quia ſicut poteſtas maior minoribus præponitur ad obediendum, ſic Deus omnibus hominibus, d. cap. quæ contra. Deinde poſt Deum Romanæ eccleſiæ diligentius, 12. diſt. cap. præceptis, 93. diſt. c. obedientiam, quia ipſa eſt caput, & mater omnium eccleſiarum. 12. diſt. c. non licet. Item Epiſcopis, 7. q. 1. cap. quia frater, vbi dicitur quod Epiſcopo à clericis, & ſacerdotibus ſuæ diœceſis eſt obediendum, & reuerentia debet ei exhiberi. Rurſum ſæcularibus poteſtatibus, ſed ſic demum, ut Deus non offendatur, d. cap. quæ contra. 15. q. 6. cap. nos, & cap. ſeq. Item Abbatibus religioſis, 18. q. 2. c. Abbates. Item quilibet ſuo ſuperiori, 93 diſtin. cap. à Subdiacono, dummodo non ſint hæretici, quia licet ſint aliàs mali, quamdiu eos tolerat eccleſia, eſt eis obediendum, c. conqueſtus, 2. q. 7.

25 Duodecima. † Obediētiæ fructus eſt, quia per ipſam meremur gratiam Dei, 93. diſt. cap. nulla. & cap. ſeq. Item per ipſam meremur ſalutem, 93. diſt. cap. ſi inimicus, 2. q. 3. cap. quid ergo. Sine ipſa incurrimus æternam damnationem, & reprobationem, 93. diſt. c. nulla, & cap. ſeq. Quibus tamen circunſtantiis debeat eſſe ornata. vide Turrecrem. in cap. ſciendū, num. 10. 8. quæſt. 1. vbi ponit decem circunſtantias.

26 Tertiadecima. Obediendum † non eſt alicui, cum peccat in præcipiendo ſi pręcipere, & id, quod præcipitur ſit peccatum, cap. non ſemper, & cap. ſi dominus, 11. q. 3. Item quando id, quod præcipitur eſt peccatum ſiue mortale, ſiue veniale, ſed præcipere non eſt peccatum. Vt cum ab eccleſia præciperetur, ut cognoſcat uxorem, quæ eſt ei conſanguinea, c. inquiſitioni, de ſent. excom. Sed ſic, quando præcipere eſt peccatum, ſed non id, quod pręcipitur. vt cum forte pręlatus pręcipit aliquid, quod eſt iuſtitię ex ira, uel odio, ſcilicet ut ſubditi moueantur contra hoſtes, vel ſimilia, 23. q. 1. c. quid culpatur. & c. manifeſtum 32. q. 5. ubi mulier non peccat obediendo uiro, qui reuocauit quod prius conceſſerat.

SVMMARIVM.

1 *Apoſtaſiæ materia vbi agitur.*
2 *Apoſtaſia eſt vocabulum æquiuocum, & eſt multiplex.*
3 *Coniunctio vt ſit cum Deo ſecundum diuerſos modos, ſic pluribus modis diſiungitur.*
4 *Apoſtaſia ordinis, vel religionis incurritur multis modis.*
5 *Apoſtaſia qualiter poſſit definiri.*
6 *Apoſtata à fide punitur vt hæreticus.*
7 *Apoſtata inobedientiæ qualiter punitur.*
8 *Non obediens conſiliis an, & quando puniatur.*
9 *Apoſtata religionis aliter punitur. ſi eſt clericus, & aliter ſi eſt regularis.*
10 *Monachus vagabundus cum habitu non eſt apoſtata.*
11 *Religioſus per dimiſſionem habitus eſt apoſtata, & excommunicatus.*
12 *Religioſus de ſtrictiori tranſiēs ad laxiorem*

rem religionem non eſt Apoſtata.

13 *Religioſus, quòd temere dimittens habitum fiat ineligibilis, qualiter intelligatur.*

Irregularitas non incurritur ex dimiſſione habitus.

14 *Promotionem ad ordines tria impediunt.*

15 *Abbas an ſit tolerandus in Abbatia, ſi in eo ſit inſufficiens eruditio, an remouendus.*

16 *Diſcere volenti duo ſunt neceſſaria.*

17 *Scientiæ defectus, quòd toleretur in Abbate qualiter intelligatur.*

18 *Regimen ad animarũ vbi quis aſſumitur, aſſumitur ad officium prædicandi.*

19 *Monachus in apoſtaſia ordinatus ad ſacros ſine diſpenſatione Papæ non miniſtrat.*

20 *Apoſtata non poteſt ad ordines maiores aſcendere.*

21 *Caſus, in quibus diſpenſatio reſeruata eſt ſummo Pontifici circa ordines.*

22 *Apoſtaſia irregularitatis fit per dimiſſionem tonſuræ, ſeu veſtis clericalis.*

23 *Apoſtaſia non eſt omnis retroceſſio.*

24 *Habitum religionis deſerens non ſemper eſt apoſtata.*

25 *Apoſtaſia ordinis, ſeu religionis multis modis contrahitur.*

26 *Clerici cõſtituti in minoribus non ſunt aſtricti viuere clericaliter.*

27 *Clericus primæ tonſuræ ſolo verbo non poteſt clero renunciare.*

28 *Clericus primæ tonſuræ quando carebit priuilegio clericali.*

29 *Apoſtaſia incurritur per dimiſſionem habitus in tribus caſibus.*

30 *Religioſi apoſtatæ peiores efficiuntur aliis peccatoribus.*

31 *Monachus, quòd dicatur melior clerico qualiter intelligatur.*

32 *Clericus beneficium accipiens animo renunciandi, an teneatur ad reſtitutionem fructuum.*

33 *Fidem ad ſuſcipiendam an quis præciſe poſſit cogi.*

34 *Infideles, qui fidem ſuſceperunt, compeſcere ad illam ſeruandam ad quos ſpectat.*

35 *Infidelis, quòd minus peccet quàm fidelis à fide recedens, qualiter intelligatur.*

36 *Apoſtatis profeſſis an reddantur bona.*

37 *Habitum ad reaſſumendum qui præciſe cogantur.*

Subditi per præcepta, & monita ſunt corrigendi.

De Apoſtaſia. Cap. XXVI.

1 DE Materia faciunt omnes † Decre. extr. de Apoſt. præter ſecundam. Item diſ. 50. c. vl. c. alieni, 2. q. 7. 3. q. 4. c. 1. 2. & 3. 6. q. 1. c. infames, in princ. 21. q. 3. in tribus primis, cap. 26. q. vlt. c. non obſeruens. De vita, & hone. cleric. c. Deus qui. & c. pen. ne cler. vel mon. lib. 6. Sed cum ſit triplex Apoſtaſia, ſecundum glo. in rubr. eo. tit. nos tamen explicabimus de Apoſtaſia ordinis, ſiue religionis, de qua præter ꝙ multa diximus in noſtris deciſ. in 1. par. li. 3. c. 5. traditur 50. diſt. c. fi. 47. diſt. c. quantumlibet, 16. q. 1. c. legi. 3. q. 4. c. beatus, c. fi. de vita, & honeſt. cleri. De qua prius videbimus quid eſt, unde dicatur Apoſtaſia. Quibus modis fit, quomodo punitur, & de qui-
2 buſdam dubitationibus. Apoſtaſia † igitur eſt vocabulum æquiuocum, & multiplex, & dicitur à retro, & ſtolon, quòd eſt miſſus, vel miſſio, & dicit retroceſſionem quandam à Deo, quæ quidem retroceſſio eſt, & retrogradus ſtatus, iux. tex. in cap. non obſeruens, 26. quæſt. 7. eſt multiplex. Nam ſicut ſecundum di-
3 uerſos modos † quis Deo coniungitur, ita, & pluribus modis diſiungitur. Coniungitur enim Deo quis primo per fidẽ, & ſic per ſacramẽtum baptiſmi, ſine quo nullus poteſt ſaluari, c. nulla, de conſecr. diſt. 4. c. debitum, de baptiſ. Secundo propter debitam, & ſubiectam voluntatem ad obediendum præceptis Dei. Tertio propter aliqua opera ſpecialia pertinentia, & emiſſa ad frugaliorem vitam, ut per clericatum, uel ſacros ordines, uel religionem. Diſiungitur aũt, hoc eſt apoſtatat quis à Deo, primo per diſceſſum à Deo per fidẽ, & hęc dicitur Apoſtaſia perfidiæ, quę pertinet ad infidelitatem, 2. q. 7. c. non poteſt. Secundo, quis apoſtatat à Deo per mentem repugnantem diuinis mandatis, &

 hæc

hæc dicitur Apoſtaſia inobedientiæ, c. ſi quis, c. illud, de maio. & obed. 2. q. 7. c. nõ poteſt, 3. q. 4. c. 1. Tertia recedendo ab or
4 dine † ſeu religione, quam profeſſus eſt, conuerſando ut laicus, uel habitu religioſo poſtpoſito tanquàm clericus ſęcularis, & hęc dicitur Apoſtaſia ordinis, uel religionis. Item fit hęc, redeũdo ad ſęculum, ut traditur in c. fi. de uit. & honeſt. cler. & c. in audientia, & c. perpendimus, de ſent. excom. 20. q. 3. c. 2. & 3. de Apoſt. c. quidam, c. pen. & fi. Igitur cum ſit multiplex, non definitur in ſuo genere. Tamen ita definiri poteſt. Apoſtaſia eſt teme
5 rarius † receſſus à ſtatu fidei, uel obediẽtiæ, uel religionis, quam quis profeſſus eſt tenere, cum legitima ſit. Apoſtata vero
6 diuerſimode punitur. Nam Apoſtata † à fide, punitur ut hęreticus, idem in Apoſta
7 ta inobedientię, qui non uult obedire ſuperiori, uel canonibus, credendo Principem non habere poteſtatem legis condẽdæ, 19. diſt. c. nulli fas. not glo. in c. generali, de elect. in 6. At qui non negans poteſtatem, non obedit ex contemptu legis pręceptiuę receptę per ſubditos, & tunc ſi cõtrauenienti eſt pœna ſpecialiter appoſita, illa puniri debet, c. de cauſis, de offi. ordi. Ioan. And. in d. c. generali. Quod ſi pœna non eſſet appoſita, tunc in animę iudicio non peccat, ſi ex iuſta cauſa contrauenit, quam legislator ſi conſideraſſet non præcepiſſet, 76. diſt. c. vtinam. Quod ſi abſque cauſa contrauenit, & tunc ſi hoc facit ſcienter, poteſt excommunicari, ſi ſemel contrauenerit, & ita poteſt intelligi gloſſa in prooem. decret. Quod ſi pluries, eſſet deponendus, & ita poteſt intelligi, 4. diſt. §. fin. & glo. fi. in c. grauis, de cẽſi. Immo ſi eſt incorrigibilis, poſſet tradi curiæ ſæculari, c. cum non ab homine, de iudic. Quod ſi quis non obediret legi pręceptiuæ nullo modo per ſubditos receptę non puniretur, vt not. glo. 2. in fi. c. 2. de treu. & pace, & diſt. 3. c. leges. legi vero cõ
8 ſilii † non obediens, non eſt puniendus: quia nullo modo peccat, vt notat glo. in c. ſolitę, verſ. propter Deum, de maior. & obed. niſi eſſet cõſilii, & reuerentię, quod inferior pro bono ſuo deberet obſeruare, quia tunc peccaret venialiter. Exemplum vt not glo. in c. ad aures, de temp. ordi. & in Clem. 1. de teſta. Archid. diſt. 6. c. teſtamentum. Ex his ergo habes, qua pęna ſit puniendus veniens contra leges, vel canones, & ſic qua pœna Apoſtata inobe-
9 dientiæ. Apoſtata † vero religionis, ſi clericus eſt ſæcularis, non eſt ipſo facto excommunicatus, ſed excommunicandus, & ſi expedierit, grauiori pœna afficiendus, c. pen. de Apoſt. Religioſus vero eſt excommunicatus ipſo facto, c. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. Niſi ex cauſa relinqueret habitum, & tonſuram, puta quia eſſet trãſiturus per loca periculoſa, iux. not. in c. Deus qui, de vita, & hone. cleric. facit ratio d. c. 2. ne cler. vel mon. Sed modo deueniamus ad deciſiones, quarum Prima.

10 Monachus † vagabundus, non tamen dimittens habitum, ſtrictè ſumendo, non dicitur Apoſtata. Nam Apoſtata religionis is dicitur, qui reliquit habitum religionis, vnde dicuntur Apoſtatæ abeuntes retro, vt dicit tex. 26. q. fi. c. non obſeruetis. Vnde propriè non dicitur Apoſtata, niſi is, qui ad ſæculum rediit, vt probatur expreſſe 50. diſt. §. qui in aliquo, c. 1. tit. noſtro, & Doct. communiter in d. c. 1. ſed vagabundus non reliquit habitum, non redit ad ſæculum, ſed tantum vagatur, ergo. gloſſa, & Archid. in d. c. 2. Cald. De Apoſt. conſ. vnico.

11 Secunda. Religioſus † per dimiſſionẽ habitus dicitur Apoſtata, & ipſo facto excommunicatus, c. 2. ne cler. vel mo. lib. 6. Quod intellige, quando aſſumeret habitum laicorum, vel clericorum ſæcularium, exhibendo ſe conſpectui hominum ſine iuſta cauſa, vt in glo. in verb. temere, in d. c. 2. Hinc infertur, quòd monachus dimittens habitum, efficitur Apoſtata etiam ſi efficiatur clericus ſæcularis, ita not. in c. fi. tit. noſtro.

12 Tertia. Religioſus, qui de ſtrictiori religione tranſit ad laxiorem, non eſt Apoſtata, quamuis tranſeat abſque cauſa, quia in nullo venit contra ea, quæ ſunt de ſubſtantia ordinis, cum ſemper ſit in alicuius obe-

obedientia,ita not. Innoc.extr.de æta. & qualit.c. intelleximus, in fi. Archid.in c. placuit,diſt. 50.nu.6.ſatis enim eſt ad effugiendam Apoſtaſiam, ut ad ſeculum non redeat, & quòd in religione ſeruari debeant tria ſubſtantialia regulæ,de quibus in c.cum ad monaſterium,de ſtatu mon. Idem not.glo.in c.ex parte,de tempo. ordin.& in d.c.intelleximus.

13 Quarta. Licet † religioſus temere dimittens habitum ob leuitatem,ipſo facto ſit excommunicatus, d.c.2.& efficiatur ineligibilis, 16.q.1.c. legi,vbi Archid.ibi nu.1.dicit,quòd ſi aliqua intrat monaſterium,& exit,& poſtea reuertitur, etiam ſi poſtea ſit bonæ famę,non poteſt eligi in Abbatiſſam,arg. 16.q.ult.c.ſi quis omnē, arg.32.q.5.c.ille autem, & hoc ideo,quia dimittens habitum efficitur ineligibilis, Tamen ex hoc non incurrit irregularitatem,unde ſi poſtea habitū male dimiſſum reaſſumat,& abſoluatur ab excommunicatione, poterit eligi,cum de tali irregularitate non probetur in iure, ita etiam tenuit Oldr. conſ.202.ad hoc cap.is,cui,de ſent.excom. lib.6.quia per abſolutionem dicitur ſanatus,6.q.1.c.illi. Quod intellige, niſi ante abſolutionem celebraſſet in diuinis:quia tunc propter hoc fieret irregularis,c.1.de ſent.excom.lib.6.Franc.in cap.2.in fi.ne cler. vel mona.lib.6.

14 Quinta. Tria † impediunt promotionem, delicti qualitas. i. dimiſſio habitus abſque cauſa,iux.tex.in d.c. legi.50.diſt. c.quod ſemel.& cap.miror. Irregularitas perſonæ,& inſufficiens eruditio,55.diſt. c.nullus,diſt.36. c.illiteratos, not.in d.c.

15 legi. An vero Abbas ſit tolerandus † in Abbatia,vel remouēdus,ſi in eo ſit inſufficiens eruditio. Reſp. ꝙ eſt tolerandus, arg.74.diſt. cap.Epiſcoporum. & 38.diſt. c.ſedulo. Et hoc, ſi aliàs ſit diſcretus, & peritus in regula,quia ſi neſcit prædicare literaliter, prædicet vulgariter, nā in monacho non requiritur tanta inſtructio literæ,ſed mores,ſanctitas, & induſtria,d. c.leg.vnde ſi in aliquo magnū patitur defectū,addiſcat in ſuo monaſterio,ſi poterit,ut extr.de renun. c.poſt translationē, 38.diſt.c.nullus Epūs,ſi aūt non poterit, detur ei coadiutor,7.q.1.c.quia. Duo aūt ſunt neceſſaria ei,qui uult bene addiſce-

16 re & duo debet à † ſe diſcutere,timorē, & torporē. Debet.n.audire cum reuerentia,& diligentia: ꝑp primū dr̄ in Eccl.32. Audi tacens, & pro reuerentia tibi accedet gratia bona.ſ.ſcientiæ, quā petis. propter hoc dr̄ Eccle. 3. c. auris bona audiat cum omni concupiſcentia Sapientiā. Et ideo dicebat Io.Chryſ.Si fuerimus libenter diſcentes, erimus multa dicentes. & tales alloquitur Sapiēńa in libro, qui Eccleſiaſticus appellatur, c.24. dicens. Qui audit me, non confundetur. Quod aūt

17 diximus, ſcilicet in Abbate † tolerari defectum ſcientiæ, intellige ſi ad Abbatiā non curatam, ſiue non habentem populum monachus eligatur. Sed ſi ad curam populi aſſumitur, tunc ſi in eo eſſet inſufficientia ſcientię intolerabilis, eſſet remouendus, c.vlt. de æta.& qual.& ita tenet Goff.in c.licet,de ſimo. & ratio eſt: quia prædicare debet, cap.quod Dei, verſ. & per antiquos,de ſta.mon. Vnde Hoſt.ibi

18 notat, quòd ex quo † quis aſſumitur ad regimen animarum,per conſequens aſſumitur & ad officium prædicandi. Vnde quilibet rector prædicare poteſt, & debet in ſua parochia, & ideo multū cauendum eſt,ne inſtituatur idiota.extr.de ęta. & qual.c.cum ſit,ſecundum Hoſtien.

19 Sexta. Monachus † in apoſtaſia ordinatus ad ſacros ſine diſpenſatione Papæ, non miniſtrat in illis, cap. fin. extr. eod. Licet Papa in non ſacro non retineat ſibi diſpenſationem, non tamen recipit eius executionem, vnde dicebat Hoſt. quòd in illis diſpenſat Epiſcopus, ita in cap.nuper, de ſent.exc. c.nonne, de præſum.ſed cum Apoſtatę religionis ſint hodie excommunicati, ne cler. uel monac. c.2.li.6.videtur diſtinguendum,ut infra, de ſenten.excommun. cap.cum illorum, cum ordo reperiatur ſibi in excommunicatione exiſtenti.

20 Septima. Sicut † Apoſtata non poteſt in ordine ſuſcepto miniſtrare, ita non poteſt ad maiores aſcendere, ſecundum Io.

Andr.

Andr.in d.c.fin.licet aliqui dicant hoc uerum eſſe antequam ſit diſpenſatum per Papam ſuper ordine iam ſuſcepto, ſed poſtquam diſpenſatum eſt, tunc poſſit ad ſuperiores aſcendere ſine vlla diſpenſatione. Tamen Dom.Ant.in d.c.fin.concludit, quòd cum diſpenſatio ſit ſtricti iuris, ideo non eſt extendenda ad caſum non expreſſum, ut cap. non poteſt, de præbend.in 6. & ideo dicit tutius eſſe, ꝙ petens diſpenſationem exprimeret, quòd non ſolum poſſit in ſuſceptis ordinibus miniſtrare, ſed ẽt ad maiores aſcendere.

Octaua. Apoſtata, cui collatus eſt ordo, non habet ordinis executionem ſine diſpenſatione Papę. Et ſic habes † vnum caſum, in quo non poteſt diſpenſare, niſi ſummus Pontifex, cum ſibi retineat diſpenſationem, glo.in c.fin.tit. noſtro. ſic de fil.presby. c.pen. & fin. Secundus eſt in rebaptizato, qui reiterando baptiſmũ, etiam apoſtatare uidetur à ſacramento prius percepto, quia iſte non poteſt diſpenſari, niſi à ſummo Pontifice, de conſecr.diſt.4.cap.qui his, & cap. nos, quos. Tertius, quando quis ab hæreticis, qui dicuntur apoſtatare à fide, ordinem ſuſcepit in ſubuerſionem fidei, 1.q.7.c.conuenientibus, in fi. Quartus, ſi ſimoniace à ſimoniaco quis fuerit ordinatus.1.q.1. c.ſi quis à ſimoniacis. Quintus, ſi quis ab excommunicato, uel ſuſpenſo ab homine ſcienter fecerit ſe ordinari, 9. q.1. cap.ab excommunicatis, cap.2. de ord.ab Epiſcopo. glo.& Hoſt.in d.c.fin.

Nona. Apoſtaſia irregularitatis eſt,
22 cum quis † dimittit tonſuram, ſeu ueſtẽ clericalem, ſeu religionis, cui profeſſus eſt, & reuertitur ad ſæculum, 20.q.3.c. 1.2.& 3. Vnde dicitur Apoſtata, quaſi retro ſtans.26.q.fi.c.non obſeruetis. & hic talis grauiter punitur: quia ut dicitur Matt.2. Nemo ponens manum ad aratrũ pœnitentiæ in ſtatu religionis, ipſam deſerendo, eſt aptus regno Dei, quia agit contra votum, quia qui deſerit quod voluntarie vouit, peccat grauiſſime, nam ut dicit Auguſt. ſuper Pſalmos. Vouere eſt voluntatis, reddere vero neceſſitatis.

Decima. Non omnis retroceſſio dici-
23 tur Apoſtaſia, † ſed illa, quæ retrocedit à religione ad ſęculum, vel quando catholicus tranſit ad aliam ſectam, C.de Iudæ. c.Iudæi.& ne ſanc.bapt. reiter.l.2. Nam de talibus dicitur. Qui ponit manum ſuã ad aratrũ, & reſpicit retro, non eſt aptus regno Dei. Luc.c.9. extr.de uoto, c.magnæ. Item quòd melius fuiſſet viam Domini non agnoſcere, quàm poſt agnitam retroire, extra, de Apoſt. cap.quidã. Sed quando ſectę ſunt extra eccleſiam, & unus ex una ſecta trãſit ad aliam, v. g. ſi Iudæus tranſiret ad ſectam Iudęorum, tunc non eſſet puniendus, cum ambæ ſectæ tolerentur, C.de paga.l.Chriſtianus, extr.de Iudę.c.etſi Iudęos, & cum utrobique ſit in ſtatu damnationis, non eſt curandum in qua earum ſit, quia non refert quid ex æquipollentibus fiat, arg.C. de Epiſco. & cler. l. Deo nobis, & cum vbique ſit extra eccleſiam, nihil ad nos de eo, iux. Apoſt. dicentem 1.Corin.5. Quid ad nos de his, qui foris ſunt, 2.q.1. c.multi. Ita his, & multis aliis rationibus adductus ſic conſuluit Oldr.extr. de Iudæis, conſ. 51.

Vndecima. Cum Apoſtata à religione dicatur ille, qui receſſit à monaſterio cum intentione non redeundi, & non exiſtendi ſub obedientia pręlati, ut colligitur ex his, quę ſupra diximus. Fit quòd
24 ſi quis † deſerat habitum religionis, licet ſit excommunicatus, c.2.ne cler.uel mo. lib.6.non tamen erit apoſtata ſi deſerit habitum, cum animo cito reſumẽdi illum, etiã ſi dimiſſio habitus fieret ad liberius fornicandum. Sic nec qui exiret à monaſterio animo vagandi, non animo deſerendi ſuam religionem erit apoſtata, ſed bene fugitiuus, & uagus. Nec qui retrocederet ab obedientia pręlati, diceretur apoſtata, ſed bene inobediens; ita Caie. 2. 2. q. 12. art. 1. & nos in noſtris deciſ. li.3.par.1. c.5.nu.79.ubi etiam diximus, quod diſcrimen eſt inter Apoſtatam, fugitiuum & eiectum.

25 Duodecima. Apoſtaſia † ordinis, ſeu religionis multis modis contrahitur: Primo

mo cum quis à ſtatu religionis aſſumptę
recedit, eo modo, quo diximus in deciſ.
pręced. vt cum apoſtatat religioſus, vel
monachus, aut clericus, diſt.50.cap. fin.
Deſerendo, & abiiciendo tonſuram, &
coronam, & aſſumendo ſęcularem ve-
ſtem, 20.q.2.c.ſi in qualibet.extr.eod.c.1.
Secundo, cum ſe ad negotia ſęcularia cō
uertit, c.ex literis, de uita & honeſt.cler.
Tertio uxorem ducendo, ſcilicet ſi in ſa-
cris ſit qui contrahit, extr.de cler. coniu.
c.ex parte. Quarto religionis habitum a-
biiciendo, extr.eo.per totum. Sed ex quo
multa diximus de monacho apoſtata ha-
bitum deſerente, vel ſe negotiis ſęculari-
bus ingerente, ideo deueniemus ad cleri-
cum qui abiicit tonſuram, & coronam.

26 Tertiadecima. Clerici † conſtituti in
minoribus non ſunt aſtricti uiuere cleri
caliter, vnde ſi redeunt ad ſeculum, non
dicuntur apoſtatare, ſed potius clericatū
relinquere, ſi per omnia incedunt ut lai-
ci, ita Goff.in ſum.eo. tit. §.circa.& Ray.
in ſum.eod.verſ. quid ſi aliquis. Doct.in
cap.tuę.extr.eod. Vnde licet clericus pri
27 mę tonſurę ſolo verbo non poſſit † re-
nunciare, c.ſignificaſti, extr.eod.c.ſi d.li
genti, de foro compet. Imo ſi proteſtatur,
quòd non vult eſſe clericus, non eximi-
tur à clero, ſi alterum habet, ut tonſurā,
non habitum, nam tunc cogendus eſt ad
reſumendum reliquum, & puniendus
eſt, quia dimiſit, Clem.quoniam, verſ.ſi
uero, de uita & honeſt.cler. poteſt tamen
renunciare exercendo actum omnino
28 contrarium clero, & tunc † carebit priui
legio clericali, & non erit apoſtata, ut ſi
militaret, & exerceret ſęua, uel quid ſi-
mile. c.1.de big.lib.6.84.diſt. c.quiſquis.
Zabar.in c.tuę, in fi. & Mar. Soc. in c.1.
eod.tit. Carebit etiam priuilegio clericali
ſi præcederet trina monitio, c.ad audien-
tiam, c.contingit, de ſent.excom.

29 Quartadecima. Apoſtaſia † incurri-
tur per dimiſſionem habitus in tribus ca
ſibus. Et primus, ſi eſt religioſus profeſ-
ſus. Secundus, ſi eſt clericus in ſacris cō
ſtitutus, ita Innoc.& Hoſt.in c.1.eod.ti.
p r c. eos, 20.q.3. & 20.q.3.c.1. & 2. fa-
cit pro dicto Inn.d.c.1.eo.tit.dum ibi di-
citur de taxatis in ordine. Sed non ſunt
taxati, niſi conſtituti in ſacris, pro hoc de
elect.c. cū ex eo, lib.6. Tertius, ſi eſt cleri
cus in minoribus, ſed beneficiatus: quia
ratione beneficii tenetur ferre habitum,
& tonſuram, 50. diſt. c. fin. & quod ibi
not. Differt tamen religioſus à clerico cō
ſtituto in ſacris, quia ſi primus non de-
fert habitum, eſt excommunicatus, d.c.2.
ne cler.uel mon.lib.6.ſed clericus nequa
quam, ita Doct.in d. c.tuæ.

30 Quintadecima. Religioſi † apoſtatæ
peiores efficiuntur aliis peccatoribus,
quantumlibet, diſt.47.vbi dicit D. Aug.
quòd difficile.i. raro expertus ſum, ideſt
inueni meliores, ideſt feruentiores, ſiue
perfectiores in uita ſpirituali, quàm qui
in monaſteriis profecerunt, ita non ſum
expertus peiores, quàm qui in monaſte-
rio ceciderunt. ex quo tex.notātur duo:
31 & primum quòd monachus † dicitur
melior, ideſt perfectior quo ad vitam bo
nam regularem, ex quo illam obſeruat,
quia eſt maioris meriti, cum ſit ſtrictior
uita, quàm clericalis. Sed quo ad bonita
tem extrinſecam non dicitur melior cle
rico, & ita intelligitur tex. in ca.legi, 16.
q.1. qui uidetur contrarius. Secundum
Archid.in d.c.quantumlibet, ſecundum
colligitur non eſſe pręſumendum pro ali
quo, uel contra. arg. diſtin.40. Quod ta
men uerum eſt, quando nota eſt perſo
na, vbi uero eſt ignota, potius præſumi-
tur pro ea, ſi vixerit in loco religioſo, quā
ſi in alio, arg. 24.diſt. cap.quando, & 56.
diſtin. ca.presbyterorum. & extra de fil.
presby.cap.1. Item Apoſtata eſt tranſgreſ
ſor legis ſuę, eiuſque uiolator, 3.q.4.cap.
Beatus. Item obſeruans diuinationes,
& ſortilegia, ſciat ſe à fide Chriſti apoſta
tam, ideſt retro abeuntem, 26. quæſt.vlt.
c.non obſeruetis.

32 Decimaſexta. † Clericus in minorib.
habens beneficium, & illud accipiens
eo animo, ut eius fructus perciperet, &
poſtea renunciato clericatui, an ſi renun
tiet, teneatur reſtituere fructus interim
perceptos. Et quid ſi beneficium eſſet

curatum

curatum, vel dubio eſſet animo illud beneficium relinquendi, quando illud acceptauit, uide quæ diximus, in 1. par. lib. 2. c. 97. nu. 54. & 55.

33 Decimaſeptima. Licet † quis ab initio non ſit cogendus preciſè ad fidem ſuſcipiendam, c. de Iudæis, diſt. 45. 23. q. 5. c. ad fidem. Immo nec filii parentibus inuitis poſſunt ad fidem compelli, glo. in c. Iudæorum 28. q. 1. Tamen baptizati, ritus alterius ſectæ, uel fidei dimittere compelluntur, vnde Iudæus baptizatus cogitur dimittere ritus Iudaicorum forte in cibis diſcernendis, uel in ſabbato colendo, & non dimittens, eſſet apoſtata, cum terram duabus uijs ingrediatur, & indui veſte non debeat lino, lanaque contexta, dicit tex. in cap. quidam tit. noſtro, 16. q. 7. cap. in noua, & nemo debet claudicare in duas partes, 49. diſtin. c. vlt. Et nemo poteſt duobus Dominis ſeruire, 26. diſt. cap. acutius, de cler. coniug. c. diuerſis fallacijs. Et nemo filius Dei, & diaboli eſſe poteſt, de pœnit. diſt. 1. c. reſuſcitatus. §. item vt Chriſtus ait, nec duobus Dominis ſeruire, vt ibi.

34 Decimaoctaua. Prælati, ad quos † ſpectat ex officio inquirere, punire, & corrigere, de offic. ord. c. 1. poſſunt compeſcere infideles, qui fidem ſuſceperunt, illam ſeruare, c. contra Chriſtianos, de hæret. lib 6. diſt. 45. c. de Iudæis. Cum minus malum exiſtat viam Domini non agnoſcere, quàm poſt agnitam retroire, d. cap. quidam, in fine. Talis enim non eſt aptus regno Dei, cap. magnæ, ext. de uoto. Quinimmo non ſolum Apoſtata ipſe fidem non obſeruans cogitur obſeruare, ſed etiam ſi renueret, ut filius ſuus baptizaretur, poſſet puniri, vt nos diximus, in 1. par. lib. 2. c. 8. nu. 4.

35 Decimanona. Licet cæteris † paribus iux. tex. in cap. quidam, in fi. de Apoſt. in minori peccato ſit infidelis, qui non vult fidem Chriſti agnoſcere, quam Chriſtianus, qui poſt agnitam retroceſſit, iuxta illud Horatij. Turpius eijcitur, quam non admittitur hoſpes. Tamen certo reſpectu minus malum eſt viam Domini agnoſcere, & retroire, quàm nunquã agnoſcere: quia ſi retrocedens iterum redierit ad fidem. bona per eum facta reuiuiſcunt; de pœnit. diſt. 3. cap. pium. Sed geſta per infidelem non reuiuiſcunt, cũ nunquam fuerint bona, ex quo deficiebat fundamentum baptiſmi, 1. q. 1. cap. cum Paulus, de presby. non bapt. cap. 1. 2. & 3. Tamen alio reſpectu eſt minus malum: quia magis delinquunt facti Chriſtiani recedentes à fide, quàm qui nunquam fuerũt. Et ita intelligitur tex. in d. c. quidam. Card. ibi in fi.

36 Vigeſima. Apoſtatis, qui profeſſi † sũt non redduntur bona, quæ ad ordinẽ portauerunt, 27. q. vlt. cap. quicunque vult. §. fi. in auth. de monachis. §. ſi vero relinquentes, col. 1. At ſi exiit cum licentia, vel inuitus ex cauſa intrat aliud monaſterium, & tunc vſusfructus retũ, quas contulit primo monaſterio, debet ſecundo monaſterio, ad quod tranſiit aſſignari, quamdiu uixerit, ne ſit ei onerosus, ſic intellige illud 17. q. 1. cap. qui rapuerit. Si autem ſit regularis, & exiit ante profeſſionem, recuperat bona, extra de regula. Hæc Hoſt. & refert Aſtenſ. lib. ſexto, de regula. titu. 47. articu. 9. quæſt. 5.

37 Vigeſimaprima. Profeſsi, † vel qui in ſacris ſunt, omnino preciſè cogendi ſunt ad reſumendum habitum, c. à nobis extr. eod. 27. diſt. cap. quod interrogaſti, 20. q. 1. c. quem progenitores, & q. 2. c. ſi in qualibet. & q. 3. c. procliuis. Qualiter autem cogendi ſint, dicit text. quòd minis, uel blanditiis, non ſolum ſpiritualibus, ſed & temporalibus. Blanditiis autem, & non aſperitatibus eſt ad fidem aliquis inuitandus 45. diſt. c. qui ſincera. Immo & quandoque premiis, 14. q. 4. c. debet homo. Pariter ſunt ſubditi per præcepta, & monita nunc aſpera, & nũc lenia corrigendi, vt ext. de cenſi. c. Romana. §. ſane. Quod ſi minæ, vel blanditiæ non ſufficiant, vt quis reſumat habitum, & tunc deueniendum eſt ad actuales coerctiones, 45. diſt. cap. cum beatus, & c. diſciplina, id eſt ad carceres. Quod

ſi

ſi frangeret carcerem, & peiora comitteret, tunc eſſet procedendum ſecundum formam text. in c. cum non ab homine, de iudic.

SVMMARIVM.

1 *Habitus diſparitas in religione reprobatur.*

2 *Monachi non debent in eadem domo alii uti fulgidis veſtibus, & alii ſordidis.*

3 *Habitu inconuenienti utens religioſus ſubtus veſtes non eſt excommunicatus.*

4 *Habitu honeſto, & decenti debent uti religioſi, vel clerici, & in quibus conſiſtat honeſtas.*

5 *Religioſus quando poſſit uti veſtibus pretioſis.*

6 *Monachi extra clauſtrum nunquam debent eſſe ſoli, niſi deputati ad curam animarum.*

7 *Religioſus recedens inconſulto ſuo ſuperiore, an ſit Apoſtata.*

8 *Religioſus an poſſit eſſe fideicommiſſarius, aut eligere ſepulturam.*

9 *Religioſus clauſtralis, an poſſit eſſe vicarius Epiſcopi.*

An Epiſcopi coadiutor, vel delegatus ordinarii, ſub nu. 9.

An arbitrator vel arbiter, ſub numero 9.

10 *Religioſus an, & quando poſſit eſſe procurator, vel executor, nu. ſeq.*

11 *Religioſus an poſſit à clauſtro auocari.*

13 *Mendicantes tranſeuntes ad non mendicantes, & recipientes, ſunt excommunicati.*

14 *Profeſſionem emittens infra annum in ordine mendicantium, & infra annum exiens tranſiens ad aliam, non eſt excommunicatus.*

15 *Mulier de ordine mēdicantium tranſiens ad non mendicantes, eſt excommunicata.*

16 *Mendicans ad ordinem non mendicantium tranſiens an incidat in pœnas in ſuo ordine mendicantium ſtatutas.*

17 *Prælatus regularis poteſt repudiare legatum factum Eccleſiæ ſine ſuperioris conſenſu.*

18 *Ingreſſi monaſterium bona, & omnia iura in illud tranſeunt, fallit in multis caſibus.*

19 *Profeſſus clam contrahens matrimonium, an ſit ſuſpectus de hæreſi.*

20 *Monialibus licet prælatis non eſt licitum prædicare.*

21 *Seruiales non debent in numero monialium computari.*

22 *Confeſſor an poſſit in foro conſcientiæ abſoluere pœnitentes extra territorium.*

23 *Monaſteria debent tenere magiſtrum idoneum.*

24 *Religioſi peccant inducendo teſtatores ad ſibi debita, vel male ablata relinquendum.*

25 *Monachi communicando cum Abbate excommunicato, an ſint excommunicati.*

26 *Monachus non debet uti camiſiis lineis, & mollibus veſtimentis.*

27 *Gulæ vitio quinque modis quis poteſt peccare.*

28 *Canonici regulares camiſiis uti poſſunt.*

29 *Monachi in multis æquiparātur cum Canonicis regularibus.*

30 *Monachi in quibus locis debeant ſeruare ſilentium.*

31 *Uti camiſiis, & ſilentium nō ſeruare, quod peccatum.*

De quibuſdam Deciſionibus in materia Religioſorum. Cap. XXVII.

1 PRima. Licet diſparitas habitus † in religione ſit reprobata, ut ſupra diximus, intellige verum, quando ſocialiter, & conuentualiter aliqui, vt unum corpus iungantur, ſecus ſi ut ſinguli ad officiū aliquod explicandum, dum tamen alterius profeſsio eum non reddat inhabilem, vnde poteſt clericus, & laicus iungi in officio executoris, arbitri, uel conſiliarii,

liarii, facit, c. contingit, de ſtbit. Imola in Clem. 1. de elect.

2 Secunda. Monachi non debent † in eadem domo alii uti fulgidis ueſtibus, alii ſordidis, quorum utrumque eſt reprobatum, 41. diſt. §. t. & cap. 1. quia talis habitus diſparitas ſolet ſcandalum generare, de uita & honeſt. cler. c. Deus qui. not. in clem. 1. de elect. ſed habitus eorũ dicitur eſſe nec nimis fulgidus, nec nimis ſordidus, ſecundum Lapum in cle. ne in agro, de ſta. mona. qui etiam dicit, quòd in habitu religionis ſunt quatuor uitanda, primo vilitas, ſecundo precioſitas, tertio paucitas, & quarto ſuperfluitas. nam in vilitate deſignatur vanagloria, & ſimulatio, in precioſitate ſuperbia, & delectatio, in paucitate intolerantia, ſeu deſperatio, in ſuperfluitate amor ſæculi.

3 Tertia. Religioſus, vel clericus † ſi utitur veſte virgata, aut partita, vel alias prohibita, non in publico, ſed ſecreto, puta ſub aliis veſtibus, ita quod exterius non appareret, per hoc non incurrit pœnam: quia paria ſunt eſſe, & apparere. & hoc tenet Imola in Clemen. quoniam, de uita & honeſt. clericorum. in ſecundo not. vbi idem dicit, ſi tali ueſte vtatur domeſtice in domo, puta in ſtudio, uel ſimili loco, quia per conſt. c. ij, ne cler. uel mon. lib. 6. ſolum prohibetur quod publice, ergo ſecus ſi non publice, arg. c. nonne, de præſumpt. & idem dicit ibi Zenzeli. de illo, qui portaret talem veſtem prohibitam non continue, ſed ex alia cauſa propter feſtum ſocii ſui, qui nouiter Doctoratur, vel fit rector in ſtudio, vel miles, uel duxit uxorem, vel ſimilia: Nam portans tales ueſtes prohibitas ad momentum temporis, uel per temporis interuallum, non incidit in pœnã illius conſtitutionis, ut plene per Dom. Pet. de Ancha. qui probat per iura, & rationes. An vero clerici habeant certum & determinatum habitum, dic, quòd nõ: cum non ſit expreſſum in iure de colore, & forma per quem, uel eorum alterum habitum oportet diſcerni, vt no. in Cle. 1. de elect. tamen propter honeſtatem certæ formæ, & colores ſunt eis prohibiti, de vit. & honeſt. cler. c. clerici Clem. quoniam, eod. tit. An vero licitum ſit religioſis uti veſtibus uilibus reſp. quòd religioſis uti ueſtibus viliòribus quandoque eſſe poteſt vitioſum. Vt ſi hoc fiat ob inanem gloriam. Vnde Aug. lib. de ſermo. Domini in monte ſuper illud Matt. c. 6. Cum autem ieiunas dicit, quòd etiam in ſordibus lutoſis poteſt eſſe iactantia, & eo perículoſior, quæ ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Vnde Hiero. ad Nepotianum dicit: Ornatus, & ſordes pari modo fugiendi ſunt, nam vnum delicias, & alterum gloriam redolet. Pariter pertineret ad vitium, ſi habitus vilis procederet ex auaritia, vel negligentia, ſed veſtibus uilibus uti prout ſignificant ſtatum pœnitentiæ, & triſtitiam de peccatis vel contemptũ diuitiarum eſt laudabile. D. Tho. 2. 2. q. 187. art. 6.

Quarta. Religioſi, ſiue clerici debent
4 vti † habitu honeſto, & decenti, nam licet ex ornatu veſtis non ſit quis iuſtitiã habiturus, 30. diſt. c. ſi quis virorum, & veſtis humilis non reprobetur, diſſolutos tamen, & fractos veſtibus nõ recipimus, 41. diſt. c. parſimoniam. vnde Hiero. nec affectatæ ſordes, nec exquiſite delitiæ laudẽ pariunt, 41. diſt. §. 1. c. 2. de cuſto. euch. cum ibi no. & per decentiam habitus intrinſeci morum honeſtas oſtenditur, Clemen. 3. de vit. & honeſt. cler. & nota, ꝙ honeſtas attenditur in pręceptis, diſt. 4. c. erit autem lex in votis de voto, c. magnę, & in habitibus, ut de ſpecta. in eccl. non
5 fa. c. 1. Item Religioſus † ſacerdos indutus pretioſis ueſtibus in diuino officio illis uti ad reuerentiam diuini cultus, & ad conſeruandum ſtatum dignitatis poteſt abſque peccato. & ratio eſt: quia tunc eſt perſona publica: modo illis veſtibus uti non fiat propter inanem gloriam. unde Seneca ad quandam reginam dicebat. Indue te delicate non propter te, ſed ne tua dignitas uileſcat, ita D. Tho. quolibeto 9.

6 Quinta. Monachi licet † nunquàm ex

tra

tra clauſtrum debeant eſſe ſoli, ſed ſem-
per debeant habere ſocium clem.ne in a-
gro,de ſtat.mon.c.fi.de capp.Mona. tamẽ
debet intelligi de monachis clauſtralibus,
& obedientiariis,qui ad ſolum nutũ Ab-
batis poſſunt reuocari ad clauſtrum , &
ideo non debent ſtare ſoli, non autem in-
monacho, qui eſſet perpetuo inſtitutus,
ad curam populi,nam talis nihil habet cõ-
mune cum monaſterio. 16.q.1.c. ne pro
cuiuslibet,& ita glo.in Clem.ne in agro,
dicit ſeruari de facto. Quare Abbas non
debet dare ſocium tali monacho ,ſed be-
ne ut dixi illi,qui per ipſum præſentatur,
& per epiſcopum inſtituitur ad curam a-
nimarum propter maiorem utilitatem,
quia non poteſt tunc unus ſolus ſtare ſi-
ne ſocio. Rurſum ſi monachus fieret e-
piſcopus,nam tum poſſet ſtare ſine ſocio,
cap.niſi,de renunciat.ita Io.de Imo.in d.
Clem.ne in agro.

7 Sexta. Religioſus recedens inconſul-
to ſuperiore ſuo,& non ſubiiciens ſe ali-
cuius obedientiæ,ut quia nõ intrat aliud
monaſterium,dicitur apoſtata quantum-
cunque retineat habitum , & tonſuram;
quia recedit à regula ſuperioris, & uenit
contra vnum ex tribus ſubſtantialibus,vi
delicet contra bonũ obedientię,contra c.
cũ ad monaſterium,de ſtat.reg. Qua autẽ
pœna puniatur talis apoſtata, Dic, quòd
poteſt diuerſimodè puniri, vt habetur in
c.tuæ,& in c.pen.de apoſt. in quibus ha-
betur qđ clericus ſæcularis non eſt ipſo
iure excommunicatus, ſed excommuni-
cãdus: ſed religioſus ſic. per tex.in c.2.ne
cler.vel mo.lib.6.qui debet intelligi in di-
miſſione habitus longęui continua,& te-
meraria,& non ſi dimittit ex cauſa ratio-
nabili, puta quia tranſit per loca periculo
ſa, vel ex alia iuſta cauſa. Vnde dicit, ꝙ
ſi monachus dimittat habitum in cella,
vel iacet ſine illo,non putat talem ligari il
la conſtitutione, quia pauci inuenirẽtur
non ligati,ſed quando exhibet ſe conſpe-
ctui hominum ſine habitu,& ſine cauſa,
& tunc ligatur. An uero iacẽs in lecto ſi-
ne habitu,peccet mortaliter, diximus , ꝙ
ſic,in titulo præcedenti.

Septima. Religioſus ſine licentia ſui
8 ſuperioris non poteſt † eſſe fideicommiſ-
ſarius, nec eligere ſepulturam:nec poteſt
eſſe iudex,aſſeſſor,procurator,aduocatus,
nec arbiter,nec conſentire electioni,hæc
probantur de elect.c.ſi religioſus,16.q.1.
monachi,2.c.qui uero,& c.de pręſentia,
2.q.7.c.nullus, & vt omnia concludam,
nihil agere poteſt,12.q.1.c.nõ dicatis. ad
idem de poſtul.c.ex parte.Item canon di
cit Monachum eſſe ſeruum ; ſed ſeruus
non poteſt eſſe arbiter,uel compromiſſa-
rius. 3.q.7.§.tua,uerſ. ſeruus, ergo , &c.
9 At cum licentia Abbatis † monachus
clauſtralis poteſt eſſe Vicarius Epiſcopi,
16.q.1.c.de præſentium,cum religioſi ad
hoc ſint apti , ſicut & ſæculares clerici,
item poteſt obtinere beneficium curatũ,
de ſta. mon. c.quod Dei , & hoc propter
publicam vtilitatem. Et ita tollitur obie-
ctio contemplationis , quæ perturbat,ex
hoc, quia pręfertur publica utilitas, de
regular. c.licet , de renunc. cap. niſi cum
pridem. Item poteſt eſſe Epiſcopi coadiu-
tor, glo. in clem. & ſi principalis, de re-
ſcript. Zabar.in c.fin.q.10.de cler.ægrot.
Item poteſt eſſe delegatus ordinarii. Za-
bar.in d. cle. & ſi principalis, q.18. Item
Abbatis licentia interueniẽte poteſt exer
cere ea,quę concernunt pietatem , unde
poteſt eſſe arbitrator : quia eſt opus pie-
tatis,11.q.3.c.iuſtum,86.diſt.c.peruenit.
Item arbiter in propria eccleſia pro uti-
litate monaſterii, ita Hoſt. in ſum. de ar-
bitr. §. ſed ſi quis poſſit. Item poteſt etiã
poſtulare in iudicio, de poſtul. c.2.modo
ſit licentia Abbatis, & utilitas monaſte-
rii. Quibus etiam interuenientibus,po-
teſt habere legitimam perſonam ad tra-
ctandam cauſam in iudicio,c.2.de poſtu.

Octaua. Religioſus non poteſt eſſe
10 procurator † ſine licentia ſuperioris pe-
tita, & obtenta, ita probatur in clemen.
religioſus, de procur. in uerb. ſine,quod
quidem verbum denotat obtentionem ,
de inſtit. l.ſed & ſi , §.conditio, & ratio
eſt : quia licet quis petierit , ſi non obti-
nuit, dicitur ſine licentia facere, nomine
uero ſuperioris intelligitur de immedia-
to,

to.i. Abbate, c.ſi religioſus, de elect.in 6. vel etiam priore, modo ſit immediatus ſuperior, 16.q.1.cap.monachi, & cap.qui vere, de poſtu.c.2. Ad hoc 86.diſt. c. peruenit. Amplia hoc dictum, & primo, ꝙ ſicut non poteſt per ſe, ita neque per aliu, ſicut enim non poteſt religioſus eſſe procurator per ſe, ita nec alium ſubſtituere, ad hoc 23.q.8. c.his à quibus. Secundo, ut nec poſſit alium conſtituere, d. clem. religioſus, & ratio eſt: ne frangatur obedientia, quæ frangeretur, ſi monachus poſſet eſſe procurator, uel procuratorem alium conſtituere, uel ſubſtituere ſine Abbatis licentia. Tertio, amplia etiam in muliere religioſa, de confirm. vtil.c.cum dilecta, niſi a Papa conſtituatur, ut ibi: cum virile officium mulieribus interdicatur, ff.de reg.iur.l.2. de arbit.c.dilecti. Quarto amplia, ut nec poſſit abſque licentia eſſe procurator pro cōiunctis perſonis, ita glo.dicit in c.2. de poſtul.vbi dicit, ꝙ illud, quod dicitur poſſe eſſe procuratorem pro coniunctis perſonis, habet locum in priuatis, non autem in profeſſis, quorum cognatio eſt in cœlis, non autem in terris, cum mortui ſint mundo, C.de Epiſc.& cler.l.Deo nobis, c.placuit, 16.q.1. Non tamen per hoc tollitur, quin quando tractatur de ſucceſſione, cēſeantur cognati, & monaſterium proprie ex eorū perſona ſuccedat, in auth.de ſan. Epiſcopis, §.nullā, coll.9. Hoſt.& Zabar. in c.2.de poſtul. Quinto, vt nec pro miſerabilibus perſonis hoc poſſit d.c.2.limita modo, & primo in Abbate, nam licet ſub nomine religioſi contineatur Abbas, de ſimo.c. ſi. tamen poteſt Abbas abſque licentia eſſe procurator, de cenſi.c.ſopitę, & quod not.de teſtam. lib.6.c.2. & ratio eſt: quia nō eſt ſub poteſtate alterius quo ad poteſtatem adminiſtrandi, de reſcript. c.edoceri, de tranſa.c. contingit. Hinc infertur, & ſic ſecundo limitatur in religioſo, qui non eſt Prælatus, nam dummodo habeat adminiſtrationem, quia per ſe poteſt agere, glo. 1.de procur.in Clem. religioſus, de iudic.c.cum deputati, ita etiam poteſt procuratores conſtituere, & pro hoc, quia conuenientius eſt ut per alium agat, de ſindi.c. vno Tertio limita, vt pro coniunctis, & miſerabilibus perſonis poſſit interueniente tamen Abbatis licentia, vt not. Spec.eo.tit.§.1. verſ.item quid eſt monachus. Quarto limita, quòd ſi eſt cōſtitutus procurator cum poteſtate ſubſtituendi poteſt alium ſubſtituere. Zabar. in d.Clem.religioſus, quęſt.12. Quinto limita, ut cum licentia ſuperioris poſſit monachus conſtitui procurator pro religioſo alterius profeſſionis, d. clem. religioſus. ibi ſui, uel alterius monaſterii, immo etiam laici, ut not. Innoc.de re iudic.cap. cum I. & A. Sexto, quando monachus accuſaret Abbatem, ita glo. in d.clemen. religioſus.

11 Nona. Religioſus clauſtralis non poteſt ſuſcipere officium executoris teſtamenti ſine licentia ſuperioris immediati clem. 1. de teſtam. ubi Zabar. in 5.not. nec hoc caſu requiritur conuentus licentia, de elec.c.ſi religioſus, in 6. Nec etiam ſufficit, quòd licentia petatur, & ſuperior non contradicat, ſed quòd obtineatur, ita gloſ. in d. clem.1. verb. obtenta. Qua obtenta, poteſt eſſe executor etiam in relictis ad non pias cauſas, d. clem. 1. & c.2. eo. tit. in 6. Zabar. in d.clem.q.2. Quinimo in duobus caſibus poteſt cogi. Primus, ſi licentiam obtinuit, quia tunc ſi non vult ſuum officium exequi, poteſt cogi, arg. de renunc. c. quidam. Secundus, quando prælatus id præcipit, quia tunc parere tenetur, 12.q.1.c.non dicatis, ſi vero ſuperior dederit licentiam, & poſtea reuocauerit, licet male faciat, tamē religioſus non poteſt contradicere. Zabar. q.5.in uno tantum caſu religioſi non poſſunt eſſe executores, ut ſi ſunt fratres mendicantes. Zabar.ibi in 5.oppoſ.

12 Decima. Religioſus non poteſt à clauſtro vocari niſi primo auocetur ad beneficium curatum, vt in hoc habeat priuilegium curæ animarum, de ſtat. mona. c. quod Dei, de reg. c.ſuper eo, & quod no. de relig.dom.c.2.in Clem. An autem Religioſus poſſit pręfici hoſpitalibus ſæcularibus, glo.in d.c.2.dicit, quòd vidit de facto

ſto obtineri, quòd leproſariis poſſint prę fici religioſi per not. per Innocen. in cap. cum dicat, de eccl. ędif. vbi dicit, quòd collegium leproſorum eſt religioſum, & licitum atque à iure approbatum. Tu tamẽ dicas, quod religioſus non poteſt præ fici hoſpitali, & non obſtat Inno. dictum, quia leproſi non ſunt vere religioſi, cum habeant proprium, & contrahunt matrimonium, & contracto vtuntur, de con. leproſ. c. 1. & d. c. cum dicat. Item nec dicuntur religioſi, ex eo, quòd cõmuniter viuant, quia non omnes communiter vi uentes ſunt religioſi, vt patet in c. quoniã vt ait, de vi. & honeſt. cle. & in hac opin. reſidet Paul. & Imol. in d. Clem. 2. An autem ſufficiat vt Religioſus poſſit pręfici, & ꝙ rector hoſpitalis habeat curam pau perum, vel familiæ extra tamen poteſtatem clauium, dic, quòd nõ, ita Arch. in c. quidam, 18. q. 2. facit, quòd not. de off. archi. c. cum ſatis differant. Federicus de Se nis conſ. 213.

13 Vndecima. Mendicantes tranſeuntes ad ordinem non mendicantium, & eos recipientes, ſunt excommunicati, extra c. de regul. vt diximus lib. 4. c. 20. nu. 3. vnde autem dicantur mendicantes, dicit Laudinus a mene, quòd eſt defectus. Hinc, quòd eſt luna dicitur menia propter defe ctus, quos ſępe patitur, ſi iſti patiuntur defectum quia non poſſunt habere proprium in ſingulari, nec in communi, & de talibus primo fecerat Auguſtinus ſuũ ordinem, ſed poſtea reuocauit vt notatur 12. q. 1. cap. certe. Iſti autem mendicantes ſunt quatuor, vt Prędicatores, Minores Hęremitæ, & Carmelitæ, de relig. dom. c. vni. in 6.

14 Duodecima. Quidam fecit profeſſionem in ordine mendicantium, infra annum probationis, & infra illum exiuit, & poſtea tranſiuit ad aliam religionem, non incidit in excommunicationem, ita glo. in Clem. 1. de regul. nam excommunicatio locum habet in his, qui ſunt profeſſi ordinem mendicantium, & ſic in illis qui ſunt legitime profeſſi, & per conſequens ſunt aſtricti religioni mendican tium in ſpecie, ſed prędicti non ſunt aſtri cti in ſpecie ordini mendicantium; ſed in genere religionis, vt probatur extr. de regul. c. 1. & c. non ſolum, c. conſtitutionem, in 6. ergo.

15 Decimatertia. † Mulier de ordine mẽ dicantium tranſiens ad non mendicantes, eſt excõmunicata, & incidit in pęnas contentas in Clem. 1. de regul. arg. tex. in c. vnic. §. ſane, de ſtat. regul. & not. in decret. generali de elect. & rõ eſt: quia de or dine mendicantium ſunt & fęminæ, ut patet in ſororibus Minorum, & Prędica torum quæ ſunt mendicantes licet habeant priuilegium, quòd poſſint habere poſſeſsiones, & quòd non teneantur ad collectas, & c. ita Imol. in d. Clement. 1. de regul.

16 Decimaquarta. † Mẽdicans ad ordinẽ non mendicantium trãſiens, & ſi redeat ad ſuum ordinem, incidit in pęnas in ſuo ordine mendicantiũ contentas. 19. q. 3. c. mãdamus, de ęta. & qual. c. intelleximus, quod videtur verum ſecũdum Lapum, ſi vtrobique profeſſionem fecit in vtroque ordine, aliter ſecus, Imo. qui ſupra.

17 Decimaquinta. † Pręlatus regularis po teſt repudiare legatum factum eccleſię ſine ſuperioris conſenſu, ſic tutor poteſt re pudiare hęreditatem ſine iudicis decreto, vt in l. magis, §. fundum, ff. de re. eorũ. licet nõ poſſit alienare ſine eius decreto, C. de pręd. mino. non alie. l. 1. 2. & 3. ſimi le eſt, quòd dicimus de beneficio acquiſi to, & acquirendo: Nam primum ſine au thoritate ſuperioris renunciari non poteſt, ſed ſecundum ſic, vt ipſo facto, c. ex ore, de his, quæ fiunt à maio. par. cap. not. de elect. in 6. c. ſi electio, & melius, in c. ſi tibi abſenti de præben. ibi, ſine authoritate tutoris. Feder. de Senis conſ. 9.

18 Decimaſexta. † Ingreſſi monaſterium bona, & omnia iura in monaſterium trãſeunt, c. in pręſentia, & ibi Doct. de probat, in auth. ingreſſi, de ſacroſan. eccl. & nos diximus in noſtris deciſ. lib. 3. cap. 5. nu. 32. fallit tamẽ hęc regula primo, quãdo ipſe haberet deſcendentes quibus debetur legitima, cum tunc eius bona tran-

ſcant in monaſterium ſalua legitima. 19. q.ſi.c.fin.ſecundum Ioan.And.& Inn.in d.c.præſentia, & hoc habetur in auth. ſi qua mulier, C. de ſacroſan. eccl. quam quidem legitimam petere non poſſunt ante mortem naturalem ipſius ingredien tis, ſed poſtea, vt voluit Bar. in d. auth.ſi qua mulier.pro quo facit,quòd not.extr. de teſta.c.Raynutius. interim tamen qui deſcendentes habebunt alimenta ab ipſo monaſterio,vt voluit Cinus in d.auth. ſi qua mulier, cũ quo tranſit, D.Nico.in d.c.in pręſentia. verum Petr.de Anch.in d.ca.in præſentia, ſentit, quòd filius poſſit legitimã petere in vita patris,per text. in c.cum ſcimus,de regu.Idem ſentit Bal. in auth.ingreſſi,C.de ſacroſan.eccl.ſecun do fallit in eo qui ingreditur ordinem,ſiue monaſterium mendicantium, & Fratrum Minorum,Prædicatorum, mendicantium, nam tunc bona eius veniunt ad ſuccedentes ab inteſtato, cum ingreſſus pro mortuo reputetur. 16.q.1. c.placuit. cum ipſi fratres non poſſint capere niſi quod habetur in clem.exiui.de verb. ſign. ſecundum D. Antonium in d. c. in præſentia. Tertio fallit, quando tales ingredientes monaſterium decederent infra annum profeſſionis, nam tunc bona illorum, pertinent ad illos, quibus reliquerint ſi fuerint teſtati, cũ poſſint intra illud tempus teſtari. Io.And. in c.beneficium,de reg.iur.in 6.ſi uero non fuerint teſtati, tunc ad uenientes ab inteſtato deuoluuntur, ita Io.de Imo.in d.cap. in præſentia.Pet.de Anch.in d.c.beneficiũ. plene per canon. in d. cap. in præſentia. Quarto fallit, quando perſuaſione alicuius Abbatis, vel prælati quis ingrediatur monaſterium,quoniam hoc caſu bona non Monaſt. applicabuntur, ſed debent reſtitui eis qui forent ſui hæredes, tex.eſt ſingu. 20. q.3. cap.conſtituit, quẽ text. allegat gloſ.in cap.pen.de off.deleg. Illectus vero dicitur, quando quis verbis, munuſculis, vel promiſſionibus, ex toto per talia eſſet attractus, aliàs non facturus, nam ſi aliàs eſſet hoc facturus, ſed quibuſdam munuſculis,& promiſſionibus, vel uerbis adulatoriis, facilius eſt attractus, non credo, quòd tunc monaſterium deberet lædi, ita Arch. in d. cap. conſtituit, nu.1.

19 Decimaſeptima. Profeſſus, † qui relicto monaſterio,& clauſtro,clam contraxit matrimonium,eſt ſuſpectus de hæreſi, cum faciat contra uotum caſtitatis,& illudat tanto ſacramento matrimonii: ſi autem hoc palam fecerit, præſumitur potius error,quam malitia,ita deducitur ex Arch. in cap.nemo,32.q.4.& in c. presbyter, diſt. 28. ſi uero conſtitutus in ſacris de facto contraheret matrimonium, de rigore uacant ipſo iure beneficia ſua,no. Io.Andr.Henr. & Panor. in c.1.de cler. coniug. ne ſint melioris conditionis qui illicite contraxerunt, quàm qui licitè, c. nuper, de biga. & uera ratio perditionis beneficij eſt tacita renunciatio, ſeu habere pro derelicto, quòd cauſatur ex contractu matrimonij, cum fecerit actum omnino contrarium clericatui, unde in quantum in ſe eſt,habuit beneficium pro derelicto, arg. c.ex tranſmiſſa, de renun. patet à ſimili,quòd ſi quis adipiſcatur ſm beneficiũ curatũ, de facto perdit primũ, c.quanto, de transl. prælat. ſic in odium ipſius, qui uoluit contrahere matrimonium carnale, cum non poſſit, debet carere beneficio, ac ſi contraxiſſet, licet gl. fi.in cap.1.de cler. coniug. & Io.And. in cap.Ioannes,eod.tit.dicant, quòd ueniat priuandus per ſententiam.

20 Decimaoctaua. † Monialibus licet ſint prælatæ non eſt licitum prædicare,c. in noua,de pœn.& remiſ. c.mulier, diſt. 23. Quod intellige ſecundum Archid. ibi, aſcendendo pulpitum, & faciendo ſermonem ad populum: quia ſic nec maribus laicis, quinimmo nec etiam clericis, niſi ſint curati, uel ſuper hoc priuilegiati, c. dudum, §. huiuſmodi, de ſepult. & ibi Imola. Sed ſecrete in clauſtro, uel choro, uel capitulo poteſt ſi eſt Abbatiſſa docere ſuas Monachas, uel conuerſas,& eis prædicare.

21 Decimanona. † Seruiales non debent haberi in numero monialiũ:primo, quia

quia ſi ſeruiales.& moniales pari paſſu cẽ
ſerentur, non debuerunt diuerſis voca-
bulis nuncupari, C.de codicil.l.ſi idem.
Item ſi comprehenderentur ſub nume-
ro monialium,non fuiſſet eis licitum exi
re clauſuram ante tẽpus Benedicti XII.
de ſta.monach.c.vni.lib.6. & tamen erat
eis licitum exire cum licentia tantum.
Item natura correlatiuorum eſt, vt vnũ
non ſit alterum, c.debitum,de baptiſ.ſed
ſeruientes, & Dominæ, ſcilicet monia-
les, quibus ſeruitur,ſunt correlatiua, &
ad credendum,quòd non debeant habe-
ri in numero, patet, quia non tenentur
ad diuina officia. Item non habent uocẽ
in capitulo, ſicut nec conuerſi Minorũ,
& Prædicatorum, ut de elect. cap.ex eo,
lib.6.ubi per Archid. ita habetur per Fe-
der.de Senis conſ.213.

22 Vigeſima. Licet† dixerimus in prima
par.lib.1.de poteſtate confeſſ.tit.13.nu...
quòd confeſſor poteſt audire confeſſio-
nes ſuorum ſubditorum etiam extra ter-
ritorium,& illos abſoluere etiam de pec-
catis extra territorium commiſsis, tamẽ
illud intelligitur de confeſſoribus pro-
priis. Hoc eſt ſummo Pontifice,uel lega-
to Papæ in prouincia, Epiſcopo uel preſ-
bytero parochiali,& eorum uicariis:quia
in his,quæ ſine ſtrepitu fiunt,nullius ter-
ritorium læditur.arg.de offic. leg. c. pen.
& fi.Secus autem de confeſſoribus extra
ordinariis,de quibus habetur in Clem.fi.
uer.extra ciuitates,de ſepul.quia licet poſ
ſint audire, nõ tamen poſſunt abſoluere.
Quod ſi faciunt umbra quædam oſtendi
tur in opere,ueritas autem non ſubeſt in
effectu,arg.de conſu.c.quanto. Vnde Za
bar.not.ibi, quòd etiam in foro pœniten
tiali conſideratur territorium, ut ſicut
quis non poteſt exercere iuriſdictionem
extra territorium,ut l.fi.ff.de iuriſd.omn.
iudi.de reſcrip. c.ſtatutum, §.in nullo,de
conſtit.c.2.lib.6.ſic nec audire confeſsio
nes. Quod idem eſt dicendum de confeſ
ſore penitus extraneo, ut ſi parochialis
ſacerdos abſoluit parochianum alterius,
fallit in uiatore,& in periculo mortis, ita
Zab.in d.Clem.fi.in 4.no.& in q.4.& 5.

23 Vigeſimaprima. In monaſteriis † de-
bet teneri magiſter idoneus, clem. ne in
agro,§.rurſus, de ſtat.monac.aliàs ſi non
eſſet idoneus,eſſet inutilis, & nullus, &
inutilis æquipollent,de translat. c.2. qui
monachos debet inſtruere in ſcientijs
primitiuis, hoc eſt Grammatica, Logica,
& ſimilibus,27.diſt. c.ſi quis grammati-
cam, & c.de quibuſdam, imo etiam ſe-
cundum Zenzelinum in iure canonico.
Ita Zabar. in d.§.rurſus.

24 Vigeſimaſecunda. Religioſi † peccant
inducendo teſtatores,vel procurando vt
relinquant ſibi legata,vel debita,vel male
ablata,quæ aliis uolebant relinquere, ita
glo.in Clem.1.de priuil. & exceſſ. præla.
vbi prohibetur religioſis,ne procurent,ꝙ
legata,vel debita, vel male ablata eis fiant
in præiudicium aliorum, quibus ſcilicet
debentur,vel quibus teſtatores legare vo
lebant, vel reſpectu male ablatorum in
præiudicium Epiſcoporum,quibus com-
petit eorum diſpoſitio,& hoc ideo prohi
betur:quia in ipſis notatur ipſorum cupi
ditas,& auaritia,quæ in clericis reproba-
tur,de præben.c.auaritię.Zab.in d.Clem.
oppoſi.1. & 9. nota.& q.5.

Vigeſimatertia. Monachi commu-
25 nicando † cum Abbate excommunica-
to excuſantur, cum ſint quaſi de fami-
lia Abbatis. Sic licet clerici non te-
neantur communicare cum Epiſcopo
ſuo excommunicato,93.diſt. c.miratus,
& extra de exceſſ prælat. c.fi.tamen fal-
lit,quando eſſent ſeruitiis eius continue
occupati,cum in talibus ſit eadem ratio,
quæ in aliis ſeruis mercenariis. Turre-
cre. in c.nos ſanctorum, nume.4. & 5.
15.q.6.

Vigeſimaquarta. Monachi non de-
26 bent † uti camiſiis lineis, d.cap. cum ad
monaſterium, vel etiam ſericis,ſecundũ
Lau.in clem. ne in agro,in princ. Quod
idem dicit de aliis mollibus ueſtimentis
pari ratione,de conſtit. c.translato. De-
bet tamen uigilare Abbas ad reformatio
nem morum ſuorum ſubditorum tam
in veſtibus,quàm in cibis,cum totus ſta
tus hominum conſiſtat in his duobus.

ff. de uerb. ſignif. l. uictus. Quo ad cibos
27 vero † quinque modis exceditur, de cõ ſecr. diſtin. 5. c. quinque. Et qui laxiora, vel duriora præ cæteris alimenta, uel indumenta quærit, aut intemperans, aut ſuperſtitioſus eſt 41. diſt. c. 1. & c. fi. Debent igitur vti modeſtia, ut eorum indumenta non ſint nimis exquiſita, ſed ſimpliciter ornata, facit tex. in cap. vlt. de cuſtod. Euchar. ita glo. in d. clem. ne in agro. uerb. exquiſitum.
28 Vigeſimaſexta. Camiſiis † Monachi licèt vti non debeant, tñ illis uti poſſunt Canonici regulares: ſeruiunt enim regulæ laxiori, c. quod Dei, de ita. mona. ſunt etiam diſſimiles in habitu. Item aliqui Canonici carnes comedunt in refectorio. Monachi autem nullo modo, c. cũ ad monaſterium. §. in refectorio, de ſtat. monach. Item diuerſi ſunt authóres eorum: quia monachorum ſanctus Benedictus, Canonicorum Auguſtinus. In
29 quibus † autem æquiparentur, dico ꝙ in multis. Et primo in tribus ſubſtantialibus regulæ, ſcilicet in obedientia, c. cum in eccleſiis, de maior. & obed. in abdicatione proprii, d. c. quod Dei. & in caſtitate, de uoto, c. vno, lib. 6. & c. ut clericorum, de uita & honeſt. cler. Neutri debent exire clauſtrum, niſi Abbate imperante, & pro utilitate monaſterii, de poſtul. c. ex parte. Neutri audiunt legem, vel phyſicam, ne cler. uel mon. cap. non magno. Vtrique debent comedere in refectorio, & dormire in eadem domo, de uita & honeſt. cleric. cap. quoniam. Vtrique debent facere capitulum prouinciale, de ſtat. monach. c. cum in ſingulis, & c. ſeq. & breuiter, niſi in exceptis debent ſe conformare cum aliis religioſis, c. pręſens, 20. q. 3.

Vigeſimaſeptima. Monachi tam in
30 oratorio † id eſt Eccleſia, quàm in refectorio, in quo reficiuntur fratres. i. ſimul comedunt, quàm in dormitorio, in quo ſimul dormiunt, de uita, & honeſt. cler. c. quoniam ſemper ſeruare debent ſilentium, c. cum ad monaſterium. §. in oratorio, de ſtat. mon. Et ita intellige vi. caput Regulæ beati Benedicti. Pariter in clauſtro quoque ſeruare debent, & hoc laudabiliter fuit inſtitutum, quia nimis poſſent laxare linguam, ſed nec poſt cõpletorium loqui debẽt, ut in regula 144. Et ex hoc nota laudabiles conſuetudines eſſe approbandas, ut in d. §. in oratorio, alias autem in melius commutãdas. ut legitur, & no. in c. cum omnes, ad finem, de conſt. An autem vti camiſiis,
31 & non ſeruare ſilentiũ, ſit peccatũ mor. Dic quòd non: quia in regula B. Benedicti, quædam, quæ continentur ſunt præcepta, quædam monitiones, ſiue conſilia.

SVMMARIVM.

1 *Viſitationis materia explicatur per articulos 9.*
2 *Viſitationis, materia vbi tractetur per Doctores.*
3 *Viſitatio multiplex, generalis, & ſpecialis, annua, & quotidiana.*
4 *Viſitatio annua ad quem pertinet, & quare inſtituta, item quotidiana, quare fiat.*
5 *A viſitatis viſitatione generali, non recipitur iuramentum, ſecus in ſpeciali.*
6 *Viſitator an virtute generalis inquiſitionis poſſit procedere contra diffamatos.*
7 *Crimina notoria quæ.*
8 *Viſitare an teneatur Epiſcopus ſub præcepto ſuam diœceſim.*
9 *Viſitatio generalis diœceſis an fieri poſſit per vicarium Epiſcopi.*
10 *Vicarius habens ſpeciale mandatum quam viſitationem facere poſſit.*
11 *Epiſcopo deleganti viſitationem credendum eſt.*
12 *Epiſcopus tenetur de delicto, quod commiſit Vicarius in viſitatione quam illi commiſit.*
13 *Epiſcopo frequenter viſitanti diœceſim debetur procuratio, toties, quoties.*
14 *Viſitare qui de iure, ac conſuetudine, vel ex delegatione poſſint.*
15 *Archiepiſcopi, & Epiſcopi an magis honorandi quam Cardinales.*
16 *Cardinales multiplici prærogatiua maioritatis*

ritatis præcedunt omnes eccleſiæ prælatos poſt Papam.

17 *Viſitatio Monachorũ ad Abbates ſpectat, & viſitatio de conſuetudine ad Archidiaconum, & Archipresbyterum.*

18 *Viſitare an poſſit capitulum ſede vacante.*

19 *Capitulum ſede vacante quandoque Epiſcopo non ſuccedit.*

20 *Vicarius datus à Capitulo ſede vacante, non poteſt abſoluere à caſibus, cuius abſolutionem Papa mandauit alternatiue Epiſcopo, aut Vicario.*

21 *Vicarius datus à Capitulo abſoluit à caſibus reſeruatis Epiſcopo.*

Collegium Cardinalium non poteſt exercere quæ ad Papam pertinent niſi, &c.

22 *Viſitandi poteſtatem quis committit.*

23 *Viſitatorũ poteſtas quanta, & an extendatur ad priuandum beneficio, & officio.*

Crimina digna depoſitione quæ.

24 *Viſitator datus à Papa quando non poſſit amouere.*

25 *Sed an Vicarius generalis Epiſcopi.*

26 *Viſitator datus à Papa Eccleſiæ cathedrali poteſt conferre beneficia, non autem datus ab inferiori.*

27 *Viſitandi formam, quæ habetur in c. Romana, de cenſ. non tenetur ſeruare Legatus Papæ.*

28 *Epiſcopi, & alii viſitantes differunt à legatis in alio in exactione expenſarum.*

29 *Epiſcopo viſitãti quare debeatur ꝓcuratio.*

30 *Viſitator Archiepiſcopus qualiter interrogabit Epiſcopum.*

31 *Viſitandi prouinciam modus obſeruandus ab Archiepiſcopo.*

32 *Quid inquirere debeat.*

33 *Archiepiſcopus non ſolum debet viſitare clericos, ſed etiam laicos.*

34 *Viſitãti Archiepiſcopo debetur procuratio.*

35 *Pro officio impertiendo nihil à prælato recipiendum niſi in caſibus.*

36 *Procuratio exigitur in conſecratione, & viſitatione.*

37 *Viſitatio Archiepiſcopi debet eſſe perſonalis, ſi poteſt.*

38 *Viſitare ſuum Capitulum in aula ſua Archiepiſcopus non poteſt.*

39 *Viſitator mittere non poteſt pro fratrib. vt deponant vota ſua ad locum habitationis ſuæ, nu.* 107.

40 *Abbatiſſa monaſterium ſibi ſubiectum poteſt viſitare per alium.*

41 *Viſitare Archiepiſcopus non tantum clericos, ſed & laicos debet.*

42 *Archiepiſcopus an libere viſitata ſua diœceſi poſſit viſitare ſuam prouinciam.*

43 *Viſitari an poſſint per Epiſcopum eccleſiæ, quæ in nullius ſunt diœceſis.*

44 *Hoſpitalia Ep̃s an, & qñ viſitare poſſit.*

45 *Sed an collegia, & confraternitates locorum.*

46 *Procuratio debetur pro viſitandis iſtis piis locis.*

47 *Oratoria an poſſint per Epiſcopum viſitari.*

48 *An gaudeant immunitate eccleſiarum.*

In oratoriis non debent celebrari ſine authoritate Epiſcopi.

49 *Loca pia an poſſint fundari, ita quòd Epiſcopi nullam iuriſdictionem habeant.*

50 *Hoſpitalia an poſſint erigi ſine authoritate Epiſcopi.*

51 *Locorum piorum gubernatio debet committi viris prouidis.*

52 *Rector ſemel reddens rationem, an poſſit iterum cogi.*

53 *Viſitatio an poſſit per eundem repeti.*

Succeſſor an poſſit veſtigia prioris viſitatoris diligenter inquirere.

54 *Viſitator ſi ſibi denegetur aditus an poſſit frangere portas eccleſiæ.*

55 *Viſitator ſi venit cum maiori numero, an poſſit repelli.*

56 *Viſitãdo quãdo concurrit Archiepiſcopus, & Epiſcopus, quis admittendus.*

57 *Epiſcopo neglig ẽte inquirere, an iuriſdictio deuoluatur ad Archiepiſcopum.*

58 *Viſitator iure ordinario viſitans, non debet cogere quenquam vt dicat corrigenda.*

59 *Archiepiſcopus viſitans, an poſſit audire confeſſiones ſuffraganeorum, & quid de viſitatore regulari.*

Archiepiſcopus dum viſitat, non poteſt dare ordines, ſeu literas commendatitias ad ordines.

60 *Viſitandi forma qualis, & nu.* 101.

61 *Modus in viſitatione tenendus.*

62 *Viſitans religioſus quales ſecum ducat perſonas.*
63 *Iura Epiſcopalia, ad qua tenentur eccleſia qua.*
64 *Iuriſdictio Epiſcopalis ad tres partes reducitur.*
65 *Epiſcopus quamuis à ſe eccleſias eximat, quatuor retinet.*
66 *Epiſcopus concedens eccleſiam Abbati non poteſt abdicare omnem iuriſdictionem, quam habet in illa.*
67 *Epiſcopus non poteſt abdicare octo, de quibus, nu. 66. fallit in caſibus, vt num. ſequen. & 69.*
70 *Exemptio generalis facta religioſis ſufficit ad euitandam viſitationem Epiſcopi, non autem legati.*
71 *Epiſcopus nec tempore conſtructionis eccleſia non poteſt à ſe abdicare poteſtatem viſitandi.*
72 *Viſitatio an tollatur per compoſitionem.*
73 *Conſuetudo, vel pactum Archiepiſcopi an illam tollat, vel reiterationem.*
74 *Conſuetudo omnis ceſſat, quando agitur de periculo anima.*
75 *Procuratio quid, & quotuplex.*
76 *Procuratio conſiſtit in victualibus. Et horum nomine qua contineantur.*
77 *Procuratio datur in ſignum ſubiectionis.*
78 *Epiſcopus non debet viſitare ſuam diœceſim ſumptibus ſuis.*
79 *Procuratio quandoque non debetur.*
80 *Procurationis loco an poſſit haberi pecunia.*
81 *Procuratio in pecunia an ab inuito poſſit exigi.*
82 *Viſitans non poteſt recipere munera, ſed nec aliquis de familia, nu. 83.*
84 *Vicarius ſi deliquit in actu viſitandi, Epiſcopus tenetur.*
85 *Viſitanti non prodeſt donatio facta à viſitante.*
86 *Epiſcopus non viſitans non debet habere procurationem.*
87 *Procuratio licet regulariter debeatur pro vno die, tamen quandoque poteſt haberi pro pluribus diebus.*
88 *Viſitans ſi ſtetit per medium diem, an habebit integram procurationem.*
89 *Procuratio debita Epiſcopis non præſcribitur, niſi in caſibus.*
90 *Archiepiſcopus ſi ad aliam diœceſim accedit non cauſa procurationis an ſit procurandus.*
91 *Hoſpitalia, & oratoria quando viſitantur poſſunt procurari.*
92 *Monaſteria non exempta ſingulis annis viſitari debent per ordinarios locorum.*
93 *Monaſteriorum exemptorum dua ſunt ſpecies.*
94 *Monaſteria exēpta qualiter cognoſcātur.*
95 *Locus exemptus an ſit de diœceſi Epiſcopi.*
96 *In locis exemptis licet multa poſſit Archiepiſcopus exercere, non tamen viſitare.*
97 *Archiepiſcopus quando in locis exemptis poſſit exercere iuriſdictionē contētioſum.*
98 *Archiepiſcopo quòd dum viſitat, vel non viſitat, licitum ſit facere deferri crucem, eſt ex priuilegio.*
99 *Monaſterium Monialium quod alteri ſubeſt, per quem viſitabitur.*
100 *Monaſteria monachorum nigrorum debent viſitari per Abbates.*
101 *Exemptio generalis ſufficit quo ad iura Epiſcopalia.*
102 *Viſitantes Moniales de quibus corrigere debeant.*
103 *A viſitandi forma præſcripta Epiſcopo, & Archiepiſcopo excipiuntur legati, & religioſi.*
104 *Viſitatores debent ſe conformare laudabilibus conſuetudinibus monaſteriorum.*
105 *Facta à prælatis facile trahuntur à ſubditis in exemplum.*
106 *Viſitatores quando viſitant, in primis debent proponere verbum Dei.*
107 *Viſitatores qualiter ſe habeant erga ſubditos.*
108 *Viſitatores regularium an poſſint priuare officio, & adminiſtratione.*
109 *Viſitator regularis an poſſit mittere pro fratribus, vt in eos viſitationis officium exerceat.*
110 *Viſitator quid faciet, ſi inuenerit aliquem diffamatum, & dignum correctione.*
111 *Viſitator extra ſuam legationem an poſſit præcipere monachis in ſua legatione, vel extra.*

Viſita-

112 *Viſitator deputatus in Tuſcia non poteſt viſitare fratres de Lombardia eo venientes cauſa peregrinationis.*
113 *Excedere poſſunt prælati viſitando in numero equorum.*
114 *Si proficiſcantur cum canibus, & quibus.*
115 *Item in ſumptuoſis epulis.*
116 *Si frangunt valuas monaſteriorum, & eccleſiarum.*
117 *Si recipiunt plures procurationes in una die.*
118 *Si recipiunt procurationẽ, & non viſitant.*
119 *Si priuant officio, cum non poſſint. Vbi etiam remiſſiue de xxx. grauaminibus.*
120 *Viſitationis effectus.*

De Viſitatoribus. Cap. XXVIII.

Deinde dicendum eſt de viſitato-
1 ribus, & primo † de Multiplici viſitatione. Secundo quibus incumbat officium viſitandi. Tertio quis committat poteſtatem viſitãdi. Quarto de poteſtate viſitatorũ. Quinto de forma, & modo viſitandi. Sexto, An viſitatio poſſit tolli. Septimo, de viſitatione quo ad Regulares. Octauo, de procuratione, quæ annexa eſt viſitationi. Nono, de exceſſibus, qui in illa committi poſ-
2 ſunt. De materia autem præter † ea, quæ diximus in prima parte lib. 3. de Regul. nu. 141. vide omnes ſcribentes, 10. q. 1. per totum in c. dilectus, de reſcrip. 1. in c. cum I & A. de ſent. & re iudi. in c. in ſingulis, & ſeq. extr. de ſta. mona. Card. & Imol. in Clem. attendentes eo. tit. & in Clem. 1. de cenſi. Ioan. And. Archid. Gemin. & Franc. in 6. de cenſi. & in extr. duos pleniſſimos tractatus per Mar. Soc. ſeniorem, & Franc. Paui. quorum reminiſcitur Fely. in c. cum ex officii, de præſcrip. Item Paul. Fuſc. in tracta. de viſita. & regim. eccleſ. per totum, & tandem per Conc. Trid. c. 7. & ſeq. ſeſ. 7. & c. 8. ſeſſ. 21. c. 3. ſeſſ. 24. c. 20. ſeſſ. 25. Circa primum ſciendum eſt, quòd viſitatio multipliciter dicitur. Primo quoniam Deus dicitur nos viſitare in morte, iudicando nos, iuxta illud. Vbi te inuenero, ibi te iudicabo, & de hac viſitatione dicitur in prima Epiſtola Petri cap. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt uos exaltet in tempore viſitationis. Secundo modo dicitur Deus nos viſitare vt ab hoſtibus liberet. Vnde Iudic. c. 4. in fi. omnes orabant Dominum, vt viſitaret populum ſuum. Tertio viſitat nos Dominus, temporale beneficium conferendo. Sic viſitauit Dominus Saram ſicut promiſit, & impleuit quæ locutus eſt, concepit, & peperit filiũ. Quarto, viſitat, gratiam cõferendo. Quinto, corripiendo. Hinc pſ. viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Sexto, naturam noſtram aſſumendo. Hinc Luc. c. 1. viſitauit nos oriens ex alto, & Pſ. uiſita nos Domine in ſalutari tuo. Septimo fit uiſitatio congratulationis cauſa. Vt Beatiſſima Virgo Eliſabeth Luc. c. 1. Octauo pro ea, quam quiſque Prælatus, uel alius charitatiuè hoſpitalitatis cauſa eccleſias, Monaſteria, hoſpitalia, leproſoria, aut ſimilia uiſitat loca, facit Clem. 2. uerſ. nos igitur. de cenſi. Nono, quando prælatus ex debito officii ſui uiſitat, de qua in hoc tractatu agen-
3 dũ eſt. Et hęc duplex eſt † generalis, & ſpecialis: generalis eſt illa, quando datur poteſtas tam in capite, quàm in membris, Abb. antiq. & Io. de Anan. in c. cum I. & A. de ſent. & re iudic. vel quando datur facultas viſitandi ciuitatem, & dięceſim, & multo magis prouinciam, ita Feder. conſ. 145. nu. 2. ſpecialis uero eſt, quando datur poteſtas uiſitandi certam perſonã. Eſt etiam uiſitatio annua, & quotidiana.
4 Prima pertinet ad quemlibet pręlatum, cui uiſitandi officium incumbit de iure communi, ut in c. conquerente, de offic. ordi. & ibi glo. & in c. decernimus, cum duobus cap. ſeq. 10. q. 1. & in gl. 1. c. ſi Epiſcopus, de offic. ordi. in 6. & ita eſt communis opinio. Quod quidem ſanctè inſtitutum fuit ſecundum Turrecr. in c. relata, 10. q. 1. ut prælati ſingulis annis uiſitẽt eccleſias ſuæ diœceſis. Primo, ut errores, & hęreſes extirpent. Secundo, ut nouos in fide inſtruant. Tertio, ut confirment exemplo Apoſtolorum: qui cum audiſſẽt

quòd Samaria recepiſſet uerbũ Dei miſe runt ad eos Petrum,& Ioannem,qui im ponentes manus ſuper illos,accipiebant Spiritum ſanctum, Act.8. In quo intelligitur ſacramẽtum confirmationis, quod à ſolis Epiſcopis non ab alijs inferioribus conferri poteſt. Quarto pro ſalute animarum,uel pro cultu diuino amplificando, uel conſeruatione ſtatus, eccleſiæ uel reformatione tam in capite,quàm in membris,per not.in c. cum Apoſtolus, de cen ſi.c procurationes,cod.tit.& c.1.eod.tit. lib.6. ibi,ne animarum profectus aliquatenus negligatur.facit 18.q.2.c.uiſitandi, Quotidiana autem uiſitatio quæ pro fre quenti neceſſitate multis de cauſis emer gentibus accidit,poteſt bis,ter,& quater, & quoties opus fuerit fieri .i. quoties eccleſia cauſam præbuerit, & correctione indiguerit. 18.q.2.c.uiſitandi, & c.non ſe mel. Hoſt.de offi. Arch. in ſum.nu.4. Sed modo deueniamus ad quæſtiones.quarũ

5 prima. A uiſitatis uiſitatione generali nõ recipitur iuramentum, ſecus in ſpeciali, Francus in c.1.§.ſane,de cenſi.in 6. Hinc fit,quòd Archiepiſcopus,qui eſt uiſitator generalis,poteſt uiſitandos compellere ad ueniendum,& reſpondendum,nam alias fruſtratoria eſſet eius iuriſdictio,c.ex lite ris,de offic. deleg. tamen non poteſt eos cogere ad iurandum,ſecundum Io.And. in d.§.ſane.

6 Secunda. Virtute generalis inquiſitionis non poteſt viſitator procedere cõtra infamatos de crimine,ſed debet de nouo ſpecialem inquiſitionem facere, & inchoare,& contra eum procedere. Franc. in d.§.ſane. Item teſtes recepti in generali inquiſitione, ſunt iterum repetendi poſtea,quando contra certam perſonam agitur,vt dicit Innoc.in c. bonæ,el 1.in glo. in verbo teſtes,de elect. Quæ quidem generalis inquiſitio tunc fieri debet, quando contingit aliquod maleficium eſſe notorium, nam tunc iudex debet ſtatim inquirere generaliter, & non contra certã perſonam, & facta inquiſitione, vocare poſtea nominatos in inquiſitione de maleficio, vt ſe defendant. ita Innocentius in d.c.bonę. Quæ autem ſint crimina no

7 toria, ſciendum eſt,† quòd eorum, quæ ſunt notoria,quędam ſunt notoria iudici, & incognita alijs, quo caſu loquitur 2.q.1.c.multi,& c.ſi peccauerit;Alia ſunt manifeſta alijs,& occulta iudici, quo caſu locum habet ead.quæſt.c. Deus omnipotens. Quædam vero nota ſunt iudici, & alijs,quo caſu locum habet ead.quæſt. c.ſcelus. Quod ſi dubium eſt iudici an crimina ſint notoria, primo debet de hoc inquirere,& ſi ita inuenerit, pronunciet tantum, quòd ſuum eſt punire hæc maleficia, quia ſunt notoria: cũ ſolum in hoc videatur cognoſcere an ſit ſua iuriſdictio puniendi. Ioan. And.& Franc.in d. c. 1. §.ſane,de cenſi.in 6. Notorium vero crimen in hoc caſu ſecundum Archid. in d. c.1.eſt,cuius teſtis eſt populus,& illud eſt notorium facti, cuius populus teſtis eſt, & diſſimulationi, ſiue negationi non eſt locus,vt in c.tua,de coha.cler. & mul. & intelligitur populus eſſe teſtis,ſiue ſit crimen notum omnibus qui ſunt in loco,ſiue maiori parti,2.q.1.de manifeſta,c.veſtra, de cohab.cler.vel mul.

8 Tertia. Epiſcopum per cunctas† diœceſes, parochiasque ſuas per ſingulos annos ire oportet, c. Epiſcopum, 10.q.1. in verbo oportet. Vnde in eadem quæſt. in c.decreuimus, ponitur ſub decreto,& decretum neceſſitatem habet, c.decretum, 2.q.7. Quod ſi ipſe aut languore,vel infirmitate, aut alijs occupationibus occupatus,huiuſmodi officium per ſe adimplere nequiuerit, presbyteros probabiles, aut diaconos mittat,c.Epiſcopum, 10.q.1. c. inter cętera, de offic. ord. c.ſi Epiſcopus, eo.tit. lib.6. vnde gloſſa in d. c. ſi Epiſcopus, quę dicit viſitationem per alium fieri nõ poſſe, intelligitur, niſi ſit iuſtum impedimentum, vel niſi Epiſcopo ex Apoſtolico priuilegio uiſitare per alios ſit permiſſum,iuxta ext. Benedicti, Vas electionis, §.ſi uero, de cenſi.

9 Quarta. Viſitatio generalis Diœceſis non † poteſt fieri per uicarium Epiſcopi generalem,ſed requiritur ſpeciale mandatum, ſicut nec uicarius capituli ſede uacante

cante uiſitare poteſt abſque ſpeciali conceſſione, glo. & Doct. in Clem. 1. in uerb. capituli, de hæret. & ratio eſt: quia uiſitatio uidetur Epiſcopo reſeruata, quia regulariter ceſſante iuſto impedimento ipſe uiſitare tenetur, ut etiã habetur per Cõc. Trid. c. 3. de reform. ſeſſ. 24. in prin. ea uero, quæ reſeruata ſunt, non ueniunt niſi ſpecialiter exprimantur. Abb. in c. prudẽtiam, §. ſexta, de offic. delegat. quia in generali mandato non ueniunt ea, quæ uerïſimiliter Epiſcopus non eſſet conceſſurus.

10 Quinta. Vicarius † ſi habet ſpeciale mandatum, illam uiſitationem facere poteſt Epiſcopo impedito, quæ ſpectat ad Epiſcopum, & quam Epiſcopus poteſt cui uult committere, modo ſit idoneus, d. c. Epiſcopum, & c. decernimus, per Conc. Trid. in d. c. 3. ibi, per ſuum uicarium, aut uiſitatorem. Non autem poterit facere uiſitationem quotidianam, quæ pro frequenti neceſſitate multis de cauſis emergentibus fit, nam illam Epiſcopus non poteſt committere cui uult, ſed tantum Archidiacono, ſecundum glo. in d. c. Epiſcopum, in uerb. annos Archid. in d. c. ſi Epiſcopus. Hugo in c. perlectis, diſ. 25. Conc. Trid. in d. c. 3. in uer. Archidiaconi, ubi Archidiaconi, Diaconi, & alii inferiores, in iis eccleſiis, ubi uiſitationem legitime exercere conſueuerant, debent aſſumpto Notario de conſenſu Epiſcopi per ſeipſos tantum ibidem uiſitare, ergo excluſi uidentur Vicarii Epiſcoporum. Ponderando dictionem illam, tantam, poſitam in dicto Concilio, cuius natura eſt affirmare quod ponit, & excludere, & negare omne aliud, ut in l. 1. C. de patr. poteſt. Et ſic nota, quòd Epiſcopus, de iure communi uiſitat, ſed Archidiaconus de conſuetudine, ut not. Hoſtienſ. de offic. Archid. in ſum. num. 4.

11 Sexta. Epiſcopo deleganti Vicario uiſitationem, uel alteri † propter impedimentum, credendum eſt. ita communem dicunt Doctor. eſſe ſententiam in l. 1. ff. de offic. eius, & in cap. ſi pro debilitate, de offic. delegat. Hinc gloſſa in cap. poſt ceſsionem ubi etiam Canoniſtæ, de probat. dicit, quòd literis Epiſcoporum credendum eſt tanquam publico inſtrumento, & maxime, ſi ſunt ſigillo authentico munitę, prout literę Vicariatus, in quibus delegantur uiſitationes, Crauet. conſ. 122. num. 14. in fine. Franc. in rubr. de collat. §. teneantur, in uerb. aut eorum uicariis.

12 Septima. Epiſcopus tenetur de delicto, quod commiſit Vicarius in negocio viſitationis, l. 1. in princ. ff. de ex. ac. l. obſeruare. §. proficiſci. ff. de offic. proc. Vnde ſi plus debito extorquet à ſubditis, Epiſcopus tenetur, ut habetur per Io. Andr. in c. ſi Epiſcopus, de offic. ord. in 6. Butr. Hoſt. & Zabar. in c. ad hæc, de offic. Archid. Quod intellige in materia viſitationis, aliàs non teneretur, ſi Vicarius, vel alius delinqueret extra illam materiam viſitationis, ita Felinus, in c. ſi quando. num. 2. extra de reſcrip. & in c. Petrus, num. 11. cum ſeq. de homic. vbi ponit alias declarationes, an epiſcopus teneatur de delicto Vicarii ſui, vel officialis.

13 Octaua. Epiſcopus, quando frequenter † viſitat in anno Eccleſiam, quia ſic oportet, poteſt accipere procurationem toties quoties viſitabit, ita Archid. in c. Epiſcopum, 10. q. 1. modo eccleſia cauſam præbuerit, & correctione indiguerit, c. uiſitandi. 18. q. 2. imputent enim ſibi eccleſiæ, quæ ſe tales reddunt, ut habeant pluries viſitari, iux. no. per Ioan. Andr. in c. mandamus, de offic. Archid. ſuper vlt. gl. Turrecr. in d. c. Epiſcopum, num. 7. An vero Epiſcopus iuri uiſitandi poſſit renunciare, videbimus infra de procuratione.

Quibus incumbat officium viſitandi.

14 Circa ſecundum, ſciendum eſt, quòd multi poſſunt viſitare. † Alii quidem de iure, alii de conſuetudine, & alii ex delegatione. De iure viſitat Epiſcopus, 10. q. 1. cap. Epiſcopum, cum ſimil. Item Archiepiſcopus, cap. Romana, de cenſi-

in

in 6. Epiſcopi Cardinales, c. cum Apoſtolus, ext. de cenſi. In quo quidem tex. Concilium præſcribit numerum equorum, quos ſecum debent habere prælati uiſitantes. quia Epiſcopus cum 20. vel 30. equis. Item, Archiepiſcopus cũ 40. vel 50. equis. & Cardinalis cum 25. Et ita nota ex illo tex. quòd Archiepiſco
15 pi, † & Epiſcopi ſunt magis honorandi, quàm Cardinales. Et intellige de Cardinalibus non Epiſcopis: Nam maior numerus equorum permittitur Archiepiſcopo, & Epiſcopo, quàm Cardinalibus, & hinc eſt quòd alibi diſputatur. Nunquid Epiſcopus ſit maior Cardinali, vide bonam gloſſam in c. quamquam 2. q. 7. & ibi per Turrecre. vbi con
16 cludit quòd Cardinales † multiplici prę rogatiua maioritatis præcedunt vniuerſos alios eccleſiæ prælatos poſt Romanum Pontificem. Vnde dicuntur pars corporis papæ. Tum maioritate curæ, & adminiſtrationis. Cum ſint aſſiſtentes papæ, conſulendo in rebus tangentibus totam Rempublicam Chriſtianam, ut patet in c. venerabilem, & c. fundamenta, de elect. lib. 6. & aperte colligitur ex c. bonæ, extra de poſtul. prælat. vnde ideo Cardinales nominantur, quia ſicut cardine oſtium regitur, ita iſtorum conſilio, prudentia, & diligentia totus orbis Chriſtianus regitur, & gubernatur. Tum etiam maioritate tribunalis, quia Senatus, ſiue Collegium dominorum Cardinalium vna cum Romano Pontifice ſunt maius tribunal in Eccleſia, ut colligitur ex c. per venerabilem, qui filii ſint legit. & in c. patet, 9. q. 3. Tum etiam authoritate reſpectu cauſarum, quibus præſunt: nam maioribus cauſis prçſunt: maiores enim cauſæ eccleſiæ ad Papam cum Cardinalibus referuntur, c. maiores, de baptiſ. c. quod translationem, de offic. legati. Viſitare etiam poſſunt omnes Legati Apoſtolici, quamuis nõ ſint de latere, ſed miſſi, aut etiam nati, c. cum inſtantia, c. procurationes, de cenſi. Item Nuncii Apoſtolici, quibus à Sede Apoſtolica viſitationis officium committitur, d. c. cum inſtantia, & c. procurationes. Nam plerumque Sedes Apoſtolica maximis curis, & ſollicitudinibus exagitatur, ſecundum cauſarum, perſonarum, & locorum qualitatem, ac grauiſſimorum negotiorum uarietatem, ea propter præter hos, quos Sedes Apoſtolica perpetuos ordinarios prælatos deputauit, plerũque etiam per Legatos à Latere, aliquando & per legatos miſſos, non nunquam per Nuncios ſuos viſitationes adimplet. Item uiſitant Patriarchę, & primates, ita probat tex. in c. 2. & c. felicis, de cenſi. in 6. Viſitatio etiam Mona
17 chorum † ad Abbates ſpectat, c. in ſingulis, c. fin. de ſta. monach. habetur in Extr. Benedicti, Vas electionis, de cenſi. Sed de conſuetudine præſcripta, viſitat Archidiaconus, cum 3. uel 5. equis. cap. mandamus, de offic. Archid. Item Archipresbyter cum duobus equis, ca. 1. 2. & 3. de offic. Archipresby. Item ex delegatione. Legatus à Summo Pontifice, c. cum inſtantia, de cenſi. vel ſi eſt deputatus ab Archiepiſcopo vel Epiſcopo aliquo iuſto impedimento exiſtente. d. cap. Epiſcopum, & ca. decernimus, 10. q. 3. & habetur per Conc. Trid. ſeſſ. 24. ca. 3. de reform. Et tandem concludendum eſt, quòd quicunque Prælatus iuriſdictionem habens ordinariam, poteſt uiſitationis officium exercere, vt eſt text. in c. 1. §. hanc autem, de cenſi. lib. 6. ubi glo. etiam exemplificat in Plebanis, quod intellige modo iuriſdictionem habeant in ſubditos, quoniam iuriſdictioni annexa eſt uiſitatio, tex. eſt in c. cum venerabilis, de cenſib. eſt bonus tex. in c. in ſingulis, de ſtat. regul. Oldr. conſil. 204. Licet quandoque contingat, ut quis in certos nullam iuriſdictionem habeat, & tamen illos uiſitare poſſit, exemplum patet quando Epiſcopus, de iure ſpeciali uiſitat monaſteria monialium exempta, clem. attendentes, de ſta. monach. Franc. in cap. 1. num. 1. de maior. & obed. lib. 6. tandem vice ordinariorum multi alii poſſunt uiſitare, ut habetur per glo. in uerb. per alios, in dict. Extr. Sed modo deuenia-

ueniamus ad deciſionem, quæ hæc ſit.
Licet dubium ſit, ſecundum Io. And.
in c.1. de maior. & obed. in 6. an Capitu-
18 lum ſede vacãte † poſſit uiſitare, & pro-
curationem accipere, tu tamen conclu-
de, quòd Capitulũ ſuccedit in poteſtate
viſitandi. ita glo. ordinaria in Clem. 1.
verſ. Capituli, de hæret. Archid. in cap. ſi
Epiſcopus, de ſuppl. negl. prælat. in 6. &
ratio eſt: quia in iuriſdictionalibus ca-
pitulum ſuccedit Epiſcopo ſede vacante,
c. cum olim, cum ſimilibus, de maior. &
obed. Sed Epiſcopus habet hanc iuriſdi-
ctionẽ, ergo &c. Secundo, quia aliàs ſe-
queretur abſurdum, ſcilicet quia tẽpore
vacationis remanerent omnia incorre-
cta. Quod tamen dictum limita tribus
modis. & Primo, ut non procedat in ge-
nerali viſitatione Ciuitatis, & diœceſis,
nam illam facere non poteſt Capitulum,
ſed ſpecialem tantum contra certas perſo
nas, vel eccleſias, videtur ſequi in d. cap.
vni. de maior. & obed. in 6. Paul. & Pet.
de Anch. & Imola in clem. 1. in glo. capi-
tuli, de hære. Secundo niſi eſſent mona-
ſteria monialium exempta, quia non po-
terit Capitulum, licet ipſe Epiſcopus ip-
ſa viſitare poterit, d. clem. attendentes.
Et ita tranſit Gemin. in d. cap. vni. & ibi
Francus, nu. 5. & ratio poteſt eſſe: quia
id dicitur competere Epiſcopo potius de
iure ſpeciali, & ex priuilegio, & in pri-
uilegiis non ſuccedit capitulum, Franc.
in d. cap. unic. num. 5. Tertio, ut Capi-
tulum ſuccedat in iuriſdictione epiſcopa
li ſibi competente iure ordinario, & non
in delegato, vel iure ſpeciali, Fel. in c. eã
te, nu. 17. de reſcri. Doct. in c. cum olim,
extr. de maior. & obed. Deci. in c. quo-
niam Abbas, nu. 15. de offic. deleg. & con
ſil. 128. 1. col.
19 Hinc infert† Fel. quod Capitulum va
cante ſede non ſuccedit in poteſtate lite-
rarum executorialium, quæ dantur in
perſona Epiſcopi, ſi conferunt poteſtatẽ,
quæ non concurrit cum poteſtate iuris
communis, ita notabiliter dicit Butr. in
c. uerum, de foro compet. per famoſum
dictum Innoc. ibi, quòd Capitulum ſuc-
cedit ſolum in competentibus Epiſcopo
iure communi, & non iure ſpeciali. Et
eſt gloſſa in c. ſcriptum, in uerbo ſpeciali,
20 de elect. & ibi Abb. Infertur etiam q† ui
carius datus à Capitulo ſede uacãte iux.
Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 16. de reform. (ſic
enim hodie tenetur creare Vicarium: nã
antea poterat per ipſum exercere iuriſdi-
ctionem, nec cogebatur creare Vicariũ,
Abbas in cap. irrefragabili, num. 2. circa
princ. de off. ord.) non poteſt inquam ab-
ſoluere à peccatis, cuius abſolutionem
Papa mandauit alternatiue Epiſcopo, uel
eius Vicario, ita gloſſa in uerbo caſus, in
cle. 1. de hæret. & ratio eſt: quia Capitu
lum nõ poteſt iſtum abſoluere, ergo nec
eius Vicarius, cõſequentia probatur per
l. nemo poteſt, ff. de reg. iur. c. quod autẽ,
de iure patr. nam in mandato facto Epi-
ſcopo capitulum non ſuccedit in mate-
ria non competente ſibi de iure commu
ni. Et ſi diceres, licet capitulum non poſ
ſit, tamen iſte poteſt, cum ſit Vicarius
Epiſcopi. nam reſpondeo: quòd non eſt
Vicarius Epiſcopi. vt dicit gl. in d. cle. 1.
& Feder. conſ. 30. Abb. in c. cum olim.
1. no. de maio. & obed. & eſt communis
teſte Romano, conſ. 56. nume. 13. in fi.
Sed eſt Vicarius iuriſdictionis epiſcopa
lis, & ordinariæ, & ſic illius, quam aſ-
ſumpſit à Capitulo; non delegatæ quæ
non eſt in capitulo, & nec in eo. Ita etiã
tenet Card. in clem. 2. num. 15. de reſcr.
Hinc etiam infertur, quod cum tranſeat
ad capitulum iuriſdictio Epiſcopi ordi-
naria, ut ſucceſſor Epiſcopi. Et ſucceſſor,
& anteceſſor pro una perſona reputan-
tur, c. 1. de ſolut. c. dilecti, de foro comp.
21 poteſt Vicarius † datus à capitulo abſol
uere à caſibus reſeruatis Epiſcopo. Abb.
in cap. his quæ, in fi. de maior. & obed.
in fi. Feder. conſ. 30. quod incipit, an capi
tulum. Vbi inquit, quòd pœnitẽtiarius,
& electus confeſſor à capitulo Sede ua
cante, poteſt abſoluere pœnitentes in ca
ſibus Epiſcopo reſeruatis, cũ capitulum
ſuccedat Epiſcopo Sede vacante, c. unic.
de maior. & obed. lib. 6. Fallit tamen in
collegio Cardinalium Sede vacãte, quia
non

non poteſt exercere ea, quæ ad Papam pertinerent, niſi in caſibus, de quibus per Feder. dicto conſ. 30. Si quis tamen velit ſcire caſus, in quibus Capitulum ſuccedit ſede vacante, & in quibus non ſuccedit, videat Ioan. Andr. & poſt eum Francum, in cap. 1. num. 3. de maior. & obed. in 6. Vbi Francus ponit caſus xj. in quibus ſuccedit, & quatuor, ubi non ſuccedit.

Deinde videndum eſt, quis commit-
22 tat † poteſtatem uiſitandi. & dico quòd poteſt dari uiſitator à Papa. de quo Doctores intelligunt tex. in c. dilectus, el 1. de reſcrip. Item poteſt dari à iure, de quo loquitur tex. in cap. Epiſcopum, 10. q. 1. & cap. in ſingulis, de ſtat. monach. Item poteſt quis viſitare per conſuetudinem, vt Archidiaconus, & Archipresbyter. Item ius ſpeciale, ſic Epiſcopus de iure ſpeciali, & ex priuilegio viſitat monaſteria monialium, clem. attendentes, de ſta. monach. Item poteſt uiſitator dari ab inferiore, quando legitimo impedimento eſſet impeditus, d. cap. Epiſcopum. & habetur per Concil. Triden. ſeſſ. 24. cap. 3. de reforma.

Poſtea conſiderandum eſt de quarto, ſcilicet de poteſtate uiſitatorum, i. quam
23 poteſtatem † habeant uiſitatores, an in eos transferatur tantum cognitio, & facultas inquirendi, vel etiam puniendi, & deponendi ab officio, & dignitate. Circa quem articulum dico ex mente Doct. in c. Dilectus, 1. extr. de reſcri. ponendo plures deciſiones. Quarum prima. Viſitator datus à Papa poteſt nō ſolum inquirere, ſed etiam priuare beneficio, ſi crimina talia ſint grauia, & manifeſta, quæ hoc expoſcant: modo in forma mandati ſit clauſula illa inquiras, & corrigas: cum verbum correctionis interdum diſpoſitionem cōtineat, de verb. ſignif. c. quærenti. Quæ autem crimina digna ſint depoſitione, dicit plene Abb. in c. ut ſi clerici, de iudic. & in c. cum non ab homine, vbi declarat quæ ſint crimina grauia, & graues exceſſus. Quod intelige, præmiſſa citatione, & legitimis exceptionibus diſcuſsis per uiſitatorem, ut colligitur extr. de ſta. mona. c. vlti. in princ. & in uerbo uiſitatores, ibi, contumaces intienerint. Feder. conſ. 55. Quæ quidem concluſio ampliatur primo, ſi uiſitator ſit datus à iure, nam tunc etiam poteſt quem priuare, ſi in forma mandati ſint dicta verba. Inquiras, & corrigas, arg. eius, quod gloſſa dixit in cap. in ſingulis, §. ſtatuimus, de ſtat. mona. Imola in d. Clem. attendentes. Secundo ſi uiſitator fuerit datus ab inferiore, quàm à Papa: modo qui talem facultatem cōmiſerit, habeat poteſtatem amouendi à beneficio, & ſint verba illa inquiras, & corrigas: quia uno conceſſo, intelliguntur conceſſa oīa, & c. de offi. deleg. c. 1. c. præterea, & c. ſuſpitionis, & vno cōceſſo intelliguntur conceſſa oīa acceſſoria ad illud, c. pruden-
24 tiā, de off. deleg. limitatur modo, ut † non procedat qñ uiſitator eſſet datus à Papa, ſed in forma mandata eſſent tantum illa verba, inquiras, & regulam ſeruari facias, quia tunc in hoc caſu non poteſt perpetuo amouere, ita Paul. in d. Clem. attendentes, prout ibi refert Imola in 6. col. verſ. iuxta prędicta. Rurſum, vt non procedat, quando in forma mandati eſſet ſpecialiter reſeruatū, vt viſitatores non poſſint priuare. Itē fallit in viſitatoribus religioſorum, nam non poſſunt deuenire ad priuationē, c. in ſingulis, de ſta. mona. ſed de hoc infra. Rurſum fallit in Vica-
25 rio † generali ipſius Epiſcopi, quia licet cauſarum cognitio in ipſum transferatur, non tamen officium uiſitādi, ſeu corrigendi, c. fi. de offic. Vica. in 6. Quare nō poteſt inquirere, uel punire crimina, ut ibi dicitur, & ſic nota, quòd Vicarius nō poteſt facere ea, quæ poteſt ipſe iudex, cuius vices gerit. Quod tamē limita primo, niſi Vicarius generalis Epiſcopi inquireret non vt puniat, ſed vt remittat ad Epiſcopum talē criminoſum, c. ad hęc, de offic. Archid. Item limita, niſi uelit inquirere, ut delinquentes ſe corrigant, & emendent quod male fecerint, vt per Innoc. in c. ad noſtram, de iureiu. el 2. vel niſi velit inquirere in crimine hęreſis, ut in c. pręſidentes, & c. vt commiſſi, de hęret. li. 6.

Secun-

26 Secunda. Licet nullum ſit † diſcrimen inter viſitatorem datum à Papa eccleſiæ cathedrali, & viſitatorem datum ab inferiore ipſi eccleſiæ, quãdo in mandati forma eſſet clauſula illa. Inquiras, & corrigas, ut ſupra probauimus, tamen differentia eſt in alio: quia primus poteſt conferre beneficia, ſecus ſi datus eſſet ab inferiore, c. fin. de ſuppl. neglig. prælat. in 6.

27 Item in forma viſitandi: quia Legatus Apoſtolicæ ſedis in viſitando non tenetur ſeruare ordinem, de quo habetur in c. Romana, extr. de cenſi. tum quia ipſe vices Papæ gerit, de offic. lega. ca. 1. Tum quia legatus in officio iuriſdictionis maior eſt Epiſcopo, vt patet, de offic. deleg. c. ſane, quia. & c. paſtoralis, & de offi. leg. c. ſtuduiſti. ergo non includitur ſub clauſula generali, arg. de reſcrip. c. ſedes Apoſtolica, extr. de ſent. excom. cap. quia periculoſum. Tum, quia eccleſia Romana non conſueuit contra ſe priuilegium concedere, de cenſi. c. cum inſtantia. & ita concludit Hoſt. in ſum. de cenſi. §. & qualiter num. 27. Rurſum Epiſcopi, & alii vi-
28 ſitantes differunt † à legatis, & nunciis Apoſtolicis in alio: quia Legati, & nuncij Apoſtolici poſſunt exigere expenſas, quas faciunt in eundo ad locum, vel emẽdo equos loco equorum mortuorũ, vel vecturas equorum, & hoc ultra numerum procurationum, quæ impenduntur in victualibus, quod ſecus eſt in Epiſcopis, & aliis, qui non poſſunt illa exigere, ſed procurationem dumtaxat, vt dicit Panorm. in c. procurationes, extr. de cenſi. tum, quia propter hoc habet bona dignitatis, ut quæ ad dignitatis officium ſpectant exerceat. Et quia procuratio hoc reſpectu potius datur in ſignum ſubiectionis, & propter hoſpitalitatem, quàm de neceſſitate iuris naturalis, cum ſuos
29 redditus habeat. Et ſi diceres, † quare Epiſcopo debetur procuratio, quando viſitat: cum propter hæc onera habeat redditus Epiſcopatus. Reſp. Arch. in c. 1. de cenſi. in 6. quòd habet in ſignum ſubiectionis, & ut dicit Panorm. in d. c. procurationes, num. 5. vt facilius inducatur ad viſitationem. Sicut videmus in Canonicis, quibus quotidie dantur diſtributiones propter intereſſentiam diuinorum, licet teneãtur ad diuina officia, ut in c. 1. & ibi not. de cler. non reſid. lib. 6. Differt etiam Legatus ab Epiſcopo: quia Legato debetur procuratio non principaliter ratione viſitationis, ſed quia ſubeunt onera aliorum. ut in c. 2. de off. leg. in 6. facit tex. in c. cum inſtantia, extr. de cenſi. Panor. in d. c. procurationes, nu. 5.

30 Tertia. Viſitator † ſi eſt Archiepiſcopus, licet ſi fieri poſſet, & ſic viderit expedire, poterit Epiſcopum interrogare de ſtatu ſuo ſimul cũ aliis, tamen decentius eſt, ut primo Epiſcopum interroget ſeorſum, & ſeorſum corrigat, ſi quid fuerit corrigendum; cum alijs ſit in exemplum, de elect. capit. cum in cunctis, de voto. cap. magnæ. Et bene poteſt caput corrigi ſine membris, & correctio membrorum differri, c. cum I. & A. de ſent. & re iudic. Archid. in d. c. 1. & ibi Io. Andr. nu. 13. de cenſ. in 6.

31 Quarta. Viſitator, † ſi Archiepiſcopus eſt, ſuam volens viſitare prouinciam, debet prius eccleſię ſuæ Capitulum, ac ciuitatem, & diœceſim propriam plene uiſitare, ita ut nulla parochia remaneat nõ uiſitata, dummodo commodè uiſitari poſſit, & uiſitationis cauſa ſubſit, & hęc ſũt redigenda ad boni viri arbitrium, ita tex. & glo. in uerbo plene, de cenſi. in 6. c. 1. Hinc dicit Archid. in d. uer. plene. quòd ſi duæ, vel aliquæ paucæ remanent, propter hoc nihil impedit ut nõ ſit facta plena uiſitatio, arg. 7. q. 1. cap. denique. Vbi indignatus eſt Dominus omni ſemini Iſrael, & tamen non tribui Iudæ, & Beniamin, & ita verbum generale non ſe extendit vniuerſaliter ad omnia, ad idem c. bonæ, el 2. extr. de poſtul. Igitur Archiepiſcopi poteſtas ſe extendit prius ad ſuã diœceſim. Et non ſolum ad eccleſias maiores, ſed etiam minores, ideſt curam animarum non habentes, dicto capit. 1. Quod Archidiaconus in c. Epiſcopũ, 10. q. 1. extendit etiam ad diœceſanum, nam
32 debet prius † diuinum inuocare auxiliũ

23. diſt.

23.diſt.c.in nomine,de teſti. c. in nomine,& miſſam de Spiritu ſancto celebret, vel celebrare faciat,& hanc orationem faciat,vel aliam,ſi magis adinueniat conuenientem.Omnipotens,ſempiterne Deus, cui licet omnia manifeſta, & nihil penitus ſit occultum,& cui omnia corda, & hominum intentiones ſunt in aperto, ad noſtrum tamen exemplum deſcendere, ac videre voluiſti vtrum clamorem, qui ad te peruenerat,opere compleuerint,pręſta quęſumus pro tua ineffabili clementia, & pietate mihi indigno famulo tuo iniunctæ mihi viſitationis debitam, ac legitimam potentiam, illumina intellectũ, labia aperias, linguam dirigas, atque omnes actus,& cũctas operationes inſtrue, & confirma,vt hanc viſitationem, quam facere intendo Spiritu ſancto cooperante, & intercedente ſanctiſſima,atque intemerata Virgine Maria,atque omnibus ſanctis vniuerſorum tam clericorum, quàm laicorum ſalutem, omniumque eccleſiarum tuarum,ac religioſorum, piorumque locorum conſeruationem, augmentationem, & catholicę fidei exaltationem, necnon ad tuam cedat laudem, & gloriam ſempiternam, per Dominum &c. Qua peracta,magna cum grauitate, veneratione,ac religione intret Eccleſiã, & facta genuflexione,ac debita reuerentia,ac oratione de qua ſupra in ſingulis eccleſiis repetita,oculos,ac mẽtem in primis dirigat ad locum, in quo præcelſum corporis Chriſti ſacramentum conſeruatur,atque reconditur,& inſpiciat ſi locus ſit nitidus,purus,ornatus,& clauſus, nam clauibus euchariſtia, & ſacrũ chriſma clauſa cuſtodiri debent, vt habetur de cuſto.Euch. Deinde locum reliquiarũ conſpicere debet,& demum baptiſmi, in quo regeneramur. Altaria,& uaſa altaris, & veſtimẽta eccleſiæ an ſint mũda,& honeſta,& in loco mundo teneantur,c.2.de cuſto.Euchar.ſi corporalia munda, & nitida conſeruentur:nam nimis videtur abſurdum in ſacris ſordes negligere,quę dedecerent etiam in priuatorum veſtibus, d.c.1. & 2. Debet etiam videre an eccleſia ſit ordinata,uel cooperta,vt dicitur in c.decernimus, 10. q.1. Item debet inquirere ſecundum Io.And. in d.c.1. §.ſane, de vita,& conuerſatione Rectoris,Quomodo eccleſiam,& ipſius iura gubernet, nam ut dicit Archid. cum ibi poſſit delinqui,& eccleſiam non reparari, ergo locus eſt uiſitationi.

33 Quinta. Archiepiſcopus non † ſolum debet eſſe intentus circa uiſitationem clericorum, qualiter baptiſmum, & alia ſacramenta miniſtrent, & qualiter ſe habeant in eccleſia, & in uita, 10.q.1.c.placuit.& de cuſto. Euch.c.2. Sed etiam laicorum.d.c.1.de cenſi.in 6.& d.c.placuit. Vbi habetur, quomodo debeat populum uiſitandum admonere, & docere à quibus debeat abſtinere.Quod intellige quo ad crimina eccleſiaſtica, ut ſuper matrimoniis, & aliis ad eccleſiam pertinentibus, ſecus in aliis, quia ſic uideretur velle uſurpare iuriſdictionem iudicis ſæcularis, de iudic.c.nouit. Hoc autem intellige ſecundum Francum in d. c.1.Quarto not. quãdo vellet inquirere ad finem pœnæ imponendæ, d.c.1.§.notoria,ſecus ſi ad pęnitentiam,quæ datur de crimine, quia tunc poſſet,vt not.in c.nos,de purg. cano. Gemin.in d.c. placuit.

34 Sexta. Cum Archiepiſcopus † populũ ſuum uiſitat, poterit ab eo, procurationẽ exigere, quæ debetur cauſa viſitationis, Hoc videtur expreſſum, 10.q.3. c.cauendum, Archid.in d.c.placuit. Vnde Hugo in d.c.cauendum,dicit, quòd poterit Epiſcopus vna die eſſe cũ clericis, & alia cũ laicis ſumptibus eorum: quia nõ eſt magnum ſi Epiſcopus metat carnalia,ubi ſpiritualia ſeminauit,13.q.1.§.in diœce.ver. quia ergo. Et hoc procedit de iure: nam de conſuetudo laici non ſoluunt Gem. in c.1.de cenſi.in 6.Et ita Epiſcopus in ciuitate manens, & viſitans poteſt exigere procurationes, c. uenerabili, extr.de cenſi.& eſt ratio: quia uiſitationi annexa eſt procuratio, extr.de ſimo.cap.cum ſit Romana. Licet ſit de conſilio, quòd Epiſcopus cui proprii ſumptus non deſunt,non accipiat, & ita Arch. intelligit tex in d.c. cauen-

cauendum. At quando ſit de præcepto, uidebimus infra de procuratione.

35 Septima. Licet † regulariter ordinarius, ut prælatus pro officio impertiendo nihil debeat percipere, c. uédentes 1. q. 1. c. cum ab omni, de uita & honeſt. cleric. ubi Panor. nu. 13. Tamen certi ſunt caſus in iure excepti, in quibus etiam ordinarius licite petit ſumptus. Quorum primus eſt, ſi Epiſcopus ſiue prælatus vadit ad conſecrandam eccleſiam, ut extr. de ſim. c. cum ſit Romana: Quod procedit etiam data uicinitate locorum. Vnde quantuncunque eccleſia conſecranda ſit vicina Epiſcopatui, nihilominus poteſt à conſecrãte exigi procuratio, tum quia d. c. cum ſit, loquitur generaliter. Tum quia idem eſt in procuratione debita ratione uiſitationis, quia debetur etiam ab eccleſiis, quæ ſunt in propria ciuitate, ut ſupra dixi mus. Vnde non datur hęc procuratio pro labore, ſed præſtatur in ſignum cuiuſdam ſuperioritatis, & ut facilius prælati inducantur ad uiſitandum, & conſecrandum.

36 Quare autem in † conſecratione, & uiſitatione exigi poteſt procuratio, & non ſit à baptizandis, gloſ. 10. q. 3. c. relatum. dicit hoc fieri, ne propter auaritiam, ſeu paupertatem homines ſubtraherentur à ſacramento baptiſmatis. Ita Panor. in d. c. cum ab omni.

Octaua. Archiepiſcopus quando vi
37 ſitat † ſuam diœceſim, debet ſi poteſt, perſonaliter accedere ad locum cuiuſcunque eccleſiæ, d. c. 1. de cenſi. in 6. & de offic. ord. cap. conquerente. ibi. Ita quod cum. Quod ſi commode, uel abſque difficultate accedere ad unamquãque non poterit, ut fortè propter niues, uel glacies, aut inundationes aquarum, uel aliud ſimile, per quod iter, uel uia redditur difficilis, ad hoc c. 3. de Eccle. ædific. tunc poteſt uiſitationem facere in alio loco congruo, qui ſit honeſtus, omnibus communis, prout eſt poſſibilis, & qui poſſit omnes recipere quoad neceſſaria, prout erit poſſibile, c. accepimus, de fide inſtru. c. cum perſonæ, de priuil. & ratio eſt, quia illud ſolum poſſumus, quod commode poſſumus, l. nepos Proculo, ff. de uerb. ſignif. Et ex his collige, ſecundum Ioan. And. & Franc. in d. c. 1. quod locus viſitationis non eſt de ſubſtantia, ſicut nec locus electionis, de quo in c. bonæ, el 1. de elect.

Nona. Cum uiſitatio debeat perſonaliter fieri. d. c. 1. ibi accedere ad unamquãque. Hinc fit quòd ſi Archiepiſco-
38 pus vult † vocare ſuum capitulum ad ſe, & viſitare in ſua camera, uel aula, uel alias Eccleſias ciuitatis, non poteſt, d. c. conquerente. Io. Andr. in d. cap. 1. ibi in gloſſa patet in fi.

39 Pariter ſequitur, quòd ſi uiſitator † extra monaſterium exiſtens pro fratribus ſigillatim mitteret, ut uadant ad locum habitationis ſuæ, ut ibi deponant uota ſua, vt unus denunciet alterum de crimine, quod talis citatio non ualet. Si in litteris Apoſtolicis dicatur monaſterium perſonaliter accedentes. & quòd citati parere non debent, ad hoc, de conſt. c. 1. in 6. cum indiſcreta citatio non debeat arctare citatum, ut extra de elect. c. bonæ memoriæ. §. ſermonem. cum etiam omnia iura clament, c. ſi cupis 16. q. 1. religioſum non debere extra clauſtrũ exire, ſed in illo morari. Facit etiam quia forma mandati ipſius uiſitationis eſt diligenter obſeruanda, de reſcrip. c. cum dilecta. ff. mand. l. diligenter. Pariter ſi monaſterium monialium ſubſit alteri mo-
40 naſterio † monialium, cum illa maior prælata clauſuram exire non debeat, c. unic. de ſta. monach. lib. 6. & ſic cum nõ poſsit per ſe uiſitare tanquam iuſte impedita, poterit uiſitare per alium, argu. 10. q. 1. c. Epiſcopum, de offic. ordi. c. inter. per Conc. Trid. c. 3. ſeſſ. 24. Non tamen poterit uiſitari per ordinarium. glo. in clem. attendentes, de ſta. monach. vbi etiam Imola. Intelligendo ſane de monaſteriis exemptis ab ordinario, & alteri ſubiectis. An quando uiſitatio debet fieri perſonaliter, tunc ſi fit per alium, uiſitator non habebit expenſas, arg. 10. q. 3. c. relatum, de cenſi. c. cum uenerabilis, uerſ. decernimus, Archid. in c. ſi Epiſcopus,

ſcopus, de offic. ordinar. in ſexto.

Decima. Debet etiam Archiepiſcopus
41 non ſolum † clericos, ſed etiam laicos viſitare, ſed ſeparatim: quia ſeparata eſt vita talium, diſt.4. cap. ſtatuimus, & c. denique.1. & à clericis inquirere qualiter ſacramenta miniſtrent, & qualiter ſe habeant in eccleſia, iux. tex. in c.2. de cuſto. Euchar. & in uita. Deinde populo prædicare verbum Dei, illum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere, & ꝙ reſurrectionem ſpectet, & diem iudicii timeat, vitia mortalia fugiat, ſeſeq; in bonis operibus exerceat, ita Ioan. Andr. in cap.1. de cenſi. num.2. & Conc. Triden. cap.3. ſeſſ.24.

42 Vndecima. Viſitata † ſua diœceſi Archiepiſcopus poteſt de iure etiam Epiſcopi negligentia non expectata viſitare ſuā prouinciam, c. fi. de cenſi. in 6. ſed ſecundum Conc. Trid. c.3. ſeſſ.24. de reform. non poteſt viſitare cathedrales eccleſias, neque diœceſes ſuorum comprouincialium, niſi cauſa cognita, & probata in concilio prouinciali. Accedentes vero cauſa viſitandi debet honorifice recipi ſecundum ſuum gradum, ut cap. Epiſcopi, uel presbyteri 7. q.2. & clerici aſſociantes Archiepiſcopum, uel Epiſcopum debent eſſe honeſti in habitu. iux. not. per Hoſt. in cap. ut circa, de offic. ordin.

43 Duodecima. Epiſcopus ille cuius † cathedralis eccleſia eſt proximior viſitare debet eccleſias illas ſæculares, quæ in nullius diœceſi eſſe dicuntur. Alioquin viſitentur ab eo, qui ſemel in concilio prouinciali à prælato loci illius electus fuerit tanquam ſedis Apoſtolicæ delegato, non obſtantibus priuilegiis, & conſuetudinibus quibuſcunque, etiam immemorabilibus. ita habetur in conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 9. Cętera de monaſteriis, an, & quando viſitentur per Epiſcopos, uide concil. Triden. ſeſſ.25. cap.11. Et an commendata: ſeſſ.21. cap.8. Et ſedi Apoſtolicę ſubiecta quomodo uiſitentur, uide ſeſſ. 25. cap.20.

Decimatertia. Archiepiſcopus, ſiue
44 Epiſcopus † an poſſit uiſitare hoſpitalia? Abbas in c. ſopitæ. extr. de cenſi. nu.5. dicit, quòd ſic, quando certum eſt eſſe religioſa, ut puta authoritate Epiſcopi fundata, cap.1. in uerb. pia loca. de cenſ. in 6. vel ſi habent ſigna religionis, ut quia habent campanile cum campana, & ibi publice celebrantur diuina quotidie, quia præſumptio eſt, quòd ſint religioſa, ut not. Archidiac. de conſec. diſt.1. c. nemo. Abb. in cap. patentibus, de priuil. Feder. conſil.106. Franc. in d.c.1. §. deinde, nu.2. concil. Triden. ſeſſ.22. cap. 8. Si uero conſtat quòd ſint hoſpitalia priuata, Panor. dicit, quòd ſi uiuit ille, qui hoſpitale erexit, nō poterit Epiſcopus eo inuito illud uiſitare, quemadmodum domum propriam alicuius priuati. uide Feder. conſ. 130. Sed ſi ille deceſſit, & uoluit hoſpitale remanere in ſuo ſtatu, & tunc ſuperior poterit illud uiſitare, arg. opt. in auth. de eo. ti. §. ſi quis ædificationem.

Decimaquarta. Epiſcopi etiam tanquā
45 ſedis Apoſtolicæ delegati † habent in caſibus à iure conceſſis ius uiſitandi collegia quæcunque, ac confraternitates locorum, etiam quas ſcholas, ſiue quocunque alio nomine uocant, non tamen, quæ ſub regum immediata protectione ſunt, ſine eorum licentia. Item eleemoſinas montis pietatis, ſiue pietatis, & pia loca omnia quomodocunque nuncupētur, c.1. §. deinde, de cenſ. in 6. etiam ſi prædictorum locorū cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis priuilegio ſint munita, ac omnia, quæ ad Dei cultum, & animarum ſalutem, ſeu pauperes ſuſtentandos inſtituta ſunt, ut habetur per concil. Triden. ſeſſ.22. c.8.

Decimaquinta. Cum Epiſcopus iſta lo
46 ca pia † uiſitare poſſit, & debeat, fit, quòd procurationes recipere poſſit, d. cap.1. de cenſi. in 6. in uerb. pia loca: cum uiſitationi ſit annexa procuratio, & uiſitando debet uidere, & inquirere, an bona horum locorum deputata ad uſum miſerabilium perſonarum, conſumantur ad prędictum uſum, & fiat illud, pp quod conſtructa ſunt, cum pp hoc fiant ibi eleemoſinæ à fide-

fidelibus,ita Feder.conſ. 111. quæſtio talis eſt.

47 Decimaſexta. Epiſcopus an poſſit † uiſitare oratoria. Io.de Anan.in c.authoritate, extr. de cenſi.& Henri. ſic concludunt,quòd ſi huiuſmodi oratoria habent populum,& curam,& tunc ſunt uiſitanda,& per conſequens procuratio annexa uiſitationi recipienda, 10.q.1.c.placuit, & c.Epiſcopum.Rurſum ſi in tali oratorio celebratur publice,& indifferẽter omnes admittuntur, & tunc talis celebratio bene concluderet eſſe ſubiectum Epiſcopo,ita Archid.de conſecr. diſt.1.c.nemo. Quod ſecus eſſet ſi in oratoriis celebraretur ſecrete,nam tunc nõ concluderet locum eſſe ſubiectum Epiſcopo,& per conſequens non eſſet uiſitandum.Do.Anto. in d.c.authoritate. Vnde dicit etiã Hoſt.

48 ibi † quòd talia oratoria,in quibus ſecrete celebrantur diuina, non gaudent immunitate eccleſiarum:quia non ſunt proprie Deo conſecrata:nam hodie poteſt eſſe oratorium,cras camera,hodie hoſpitale,cras domus. Et non obſtat c. ſi. de immuni. Eccle. ubi eccleſia non conſecrata gaudet priuilegio eccleſiarum: quia ibi loquitur de Baſilica conſecranda, & rõ eſt: quia non poteſt redire ad humanos vſus, quare poteſt Epiſcopus uiſitare Baſilicam quæ eſt ei ſubiecta, c.omnes baſilicæ, de conſecr.diſt.1.& nota,quòd non debent in oratoriis celebrari diuina ſine authoritate Epiſcopi,nec debet Epiſcopus omnibus diebus dare licentiam,c.ſi quis etiam de conſecr. diſt. 1. Nam non debet dare in feſto Natiuitatis,Reſurrectionis,& in aliis,ut ibi. Pariter ſi oratorium eſſet ordinatum ut eſſet ibi locus ad orandum tantum, & quòd quilibet poſſet ibi orare qui uellet,& tunc non eſſet Epiſcopo ſubiectum quo ad uiſitationem,& procurationem.Henr.in d.c. authoritate,num.1. De his oratoriis uide Conc.Trid.ſeſſ.22. c.quanta, ubi dicit, oratoria ab epiſcopis eſſe uiſitanda, deputata ad Miſſarum celebrationem.

Decimaſeptima. Hæc loca pia poſſunt

49 taliter fundari, † quòd Epiſcopus nullã habeat iuriſdictionem in eis, dummodo non ſint principaliter fundata ad miſſam celebrandam, ſeu ad alia eccleſiaſtica ſacramenta conferenda, nec ſit ibi conſtitutus uicarius perpetuus, ſeu domus aſſignata pro eo, licet ibi ſit altare, & miſſa ibi celebretur de licentia Epiſcopi: nam tunc Epiſcopus quãdiu viuit fundator, nõ poteſt ſibi vendicare, quinimmo nec talis locus gaudet immunitate eccleſiaſtica, cum nõ ſit vere religioſus,ſecundum Hoſt. ita Guil.ut refert Imola in Clem. quia contingit, verſ. Vlterius quæritur, de relig. domi.

50 Decimaoctaua. Hoſpitalia nõ poſſunt erigi, ſeu fieri ſine authoritate Epiſcopi diœceſani,ſi fiant cum eccleſia, altari, uel cemiterio, vel alio iure parochiali, uel ſi aliàs eſſe debeant perpetua, & religioſa, vt quia ſit ibi conſtitutus Vicarius perpetuus, vel domus pro eo, ſecus ſi non fierent cum tali iure, nec eſſent aliàs religioſa: Nam etiam ſine authoritate diœceſani poſſet quilibet domum ſuam, uel eius partem deputare ad hoſpitalitatem pauperum, quo caſu, quando fiunt ſine authoritate Epiſcopi, nec cum tali iure, Epiſcopus nullam iuriſdictionem in talibus locis habet, & nec aliqua iura epiſcopalia, quod Guil. dicit procedere etiam ſi ibi ſit altare, in quo miſsa celebretur de licentia Epiſcopi, c.unicuique, de conſecr. diſtin.1. & cap.ſi quis etiam. ita Imola in d. clem. quia contingit. ibi. §. cęterum.

Decimanona. Gubernatio locorum

51 piorum † committi debet viris prouidis,idoneis,& boni teſtimonii, qui ſciãt, velint, & ualeant loca ipſa, ac bona eorum vtiliter regere, & eorum prouentus, & redditus in vſum perſonarum miſerabilium fideliter diſpenſare, qui ſingulis annis etiam non requiſiti de adminiſtratione ſua tenentur reddere rationem Epiſcopis. Hoc habetur in clem.quia cõtingit, §. ut autem, de relig. domib. cum gloſſa, niſi ſint Hoſpitalia militarium, ut S. Ioannis Hieroſolymitani &c. nam tunc rectores dictorum locorum ordi-

num militarium, uel religioſorum, ut cruciferorum ſi non redderēt rationem ſuperioribus iſtorum locorum, & dicti ſuperiores eſſent negligentes ad cogendū rectores dictorum locorum, poſſent ſupplere locorum ordinarij, de ſuppl. negl. prælat. c. 2. Et hoc quidem uiſitando. ita Lapus in d. clem. ut refert Imola ibi, ſed

52 quærit: An vero rector, † qui ſemel reddidit rationem, teneatur amplius ſuper eiſdem reddere rationem? Archid. poſt Ioan. Mon. in c. vni. de cler. ægrot. in 6. tenet quòd non, quod eſt verum, quando plenam rationem reddidit, prout debuit, ut ibi tenet Ioan. Andr. ſecundum Lapum.

53 Vigeſima. Pariter viſitator † ſi plene uiſitauerit ſuam diœceſim, videtur ex ſupradictis, quòd nō poterit amplius illam in anno viſitare, niſi ex cauſa; quia tunc poterit pluries viſitari, & quoties opus fuerit, aliàs ſufficit annua viſitatio, cap. Epiſcopum. & ibi Turrecre. 10. q. 1. quia ſemel viſitando functus eſt officio ſuo. de offic. deleg. c. in literis. Nam licet dubiū ſit, an viſitator ſit iudex ordinarius, vel delegatus, tamen uerior videtur opinio, quòd ſit iudex delegatus, per c. in ſingulis, de ſtat. monach. & ibi Ana. Nam inquiſitores hæreticæ prauitatis, qui firmiorem, & ampliorem iuriſdictionem habere uidentur, & cenſentur, quam viſitatores, cenſentur delegati, facit quod not. de accuſ. c. qualiter, in fine. per glo. ita Feder. de Senis conſ. 145. num. 5. Si vero ſit ſucceſſor, tūc poteſt veſtigia prioris viſitatoris diligenter perquirere, & ſi ſuperior eſt, corrigere, ſi inferior, ſuperiori denūciare, c. fin. §. ſeq. de ſtat. mona. Hoſt. in ſum. de offic. Arch. col. pen.

54 Vigeſimaprima. Viſitator † non debet frangere portas eccleſiarum, ſi ſibi denegetur aditus ad faciendam uiſitationem, ita Innoc. in c. 1. de immun. eccleſ. quia bona eccleſiarum ſunt ſancta ſanctorū, & Domino conſecrata, 16. q. 1. c. ſimiliter, & 17. q. 4. cap. conſtituit. 10. q. 1. cap. nouerunt. Et ſic qui violentiam facit, ſacrilegium committit, 12. q. 2. cap. nulli liceat. & c. quicunque. ſed poteſt uti gladio ſpirituali. i. excommunicatione, uel interdicto. facit tex. in cap. dilecto, de ſent. excommun. in 6. & ita defendere ſuam poſſeſſionem, hoc eſt uiſitationem, ita not. per Innoc. & Hoſt. in c. uenerabili, de cenſ. Imola in clem. ad noſtrum. col. 2. ibi gloſ. franguntur.

55 Vigeſimaſecunda. Si viſitator † venit cum maiori numero. gloſ. in c. cum Apoſtolus, de cenſ. in verb. contenti, dicit, ꝙ poteſt viſitatus numerum ſuperfluum non admittere, arg. tex. in l. 1. §. Trebatius, ff. de aqua quotid. & æſt. Quod ſi forte ſuperfluus numerus à permiſſo ſeparari non poteſt, ut quia prælatus uiſitans non permittit, quòd pars aliqua admittatur, alia parte reiecta, & tunc Zab. & Doct. in d. ca. cum Apoſtolus dicunt, quòd poterit viſitator ex tali cauſa in totum prohiberi. per l. 1. §. idem quærit, ff. de aqu. quot. & ęſti. in hoc tamen caſu conſulit Mar. Soc. ſubdito, quòd accerſitis ad ſe teſtibus, & rogato notario, ſi facultas adeſſet, offerret ſe paratiſſimum, & promptiſſimum viſitatorem cum debito numero recepturum, & proteſtaretur, quòd per ipſum non ſtat, quo minus illum cum debito numero admittat. Si tamen viſitator excommunicat ſubditum, & in ſententia excommunicationis exprimitur cauſa iniuſta, quia nolebat eum procurare, uel cauſa eſt notoria, & tunc licet non ſit expreſſa, Panor. in d. c. cum Apoſtolus, num. 4. tenet quòd ſubditus non eſt excommunicatus, ſi uero cauſa non expreſſa non eſſet notoria, & tunc erit excommunicatus, 11. q. 1. c. 1. & 2. Si vero iniuſte denegetur viſitatio, excommunicari poteſt denegans, c. cum inſtantia. in fi. cap. nuper. de cenſ.

Vigeſimatertia. Si in uiſitando concur-
56 rant † Archiepiſcopus, & Epiſcopus, ambo ſunt admittendi. Et ſi eccleſia non ſufficeret utrique, pręfertur primo veniens. Et ſi hoc non apparet, præfertur Archiepiſcopus. Et ſi in uiſitando concurrat Epiſcopus cum prælato ſibi ſubdito, præfertur Epiſcopus, niſi obſtet conſuetudo. Ioan.

Ioan. Andr. & Franc. in cap. 1. §. deinde, de cenſ. in 6.

57 Vigeſimaquarta. Si Epiſcopus † uiſitator qui inquirere tenetur, non vult inquirere, licet ſecundum aliquos propter eius negligentiam deuoluatur inquiſitio ad Archiepiſcopum, arg. 9. q. 3. cap. cum ſimus, & cap. ſeq. tamen cum hoc non ſit iure canonico expreſſum, arg. ad hoc, 10. q. 3. cap. quia cognouimus, 18. q. 2. c. hoc tantum, ideo verior eſt ſententia ſecundum Archid. num. 4. & Ioan. Andr. in cap. 1. de cenſ. in 6. nu. 7. quòd poteſt Archiepiſcopus compellere ipſum Epiſcopum negligentem ut procedat, & puniat, quod quidem Archiepiſcopus ratione prędictæ negligentiæ facere poteſt, cũ paſtor eius ſit, ut 34. diſt. c. quorundam, 22. diſt. c. de his, in fi. Et hoc ſuſpendendo, uel excommunicando, ita Innoc. & Hoſt. in cap. ex tuæ, de cler. non reſid. Qualiter autem probetur negligentia ordinarii, uide Franc. in d. cap. 1. §. ſane, num. 3. ubi dicit, quando factum eſt notorium, cui debet prouideri ex diſpoſitione iuris, & non prouidetur.

58 Vigeſimaquinta. Licet Archiepiſcopus, vel alius iure ordinario † viſitans nõ debeat quenquam cogere ut dicat quæ ſunt corrigenda circa hoc, quæ ad ipſius officium ſpectant, ſed ſimpliciter debet quærere, & volentes reſpondere, audire, tamen bene poteſt cogere per excommunicationem clericos cum viſitat, ſi nollẽt dicere veritatem ſuper his, in quibus eos corrigere, & emendare debet, puta ſi ſunt negligentes in his, quæ facere debent. & nec à principio debet exigere iuramentum, per quod aliquid promere obligetur, licet poſtea poterit exigere iuramentum, ita Archidiac. in dicto capit. 1. num. 4. & nos ſupra diximus, nume. 6.

Vigeſimaſexta. Archiepiſcopus iux. tex. in cap. fin. de cenſi. in ſexto, dum ui-
59 ſitat poteſt confeſſionem † ſubditorum ſuffraganeorum audire, & abſoluere, & ipſis pœnitentias iniungere ſalutares, nõ nimium auſteras, 26. q. 7. c. allegant, vel ut dicit, alia gloſſa in Clem. dudum, verb. audire, de ſepult. prius imponere pœnitentiam, deinde abſoluere. Pariter viſitatores regularium in actu viſitationis tantum poſſunt abſoluere religioſos à caſibus reſeruatis, argum. tex. in d. cap. fin. Quod in monachis nigris manifeſtum eſt, ut habetur in regu. De poteſtate præſid. & uiſit. num. 13. capit. primo. vbi etiam extendit ad viſitatorem, qui eſſet actu, & non officio. An uero talis facultas abſoluendi poſſit delegari? dicerem, quòd ſic, quando caſus occurrerit, non autem generaliter, ut diximus à ſimili, in noſtris deciſ. par. 1. lib. 1. cap. 13. num. 16. An autem poſſet Archiepiſcopus tales ſubditos ordinare, ſeu dare literas commendatitias ad ordines, dic quòd non, ut in cap. cum nullis, & ibi not. de tempor. ordin. in ſexto. & an poſſit cum talibus diſpenſare, not. per Innocent. in capit. ad extirpandas, de fil. presbyt.

60 Subſequenter videndum eſt † de forma uiſitandi per Archiepiſcopum, quæ qualis ſit, habetur per bonum text. in cap. 1. de cenſ. in ſexto. Et in cap. placuit, 10. quæſt. 3. ponitur forma, quæ obſeruanda eſt per Epiſcopum. Et in capit. penult. & vlt. traditur modus viſitationis faciendæ per religioſos, de quo habetur per Hoſtienſ. in ſumma, de ſtatu monach. verb. Et de viſitatione, nu. 8. Igitur quando ordinarius ſuam diœceſim uult uiſitare, debet in uiſitatione prius diſcutere clericos, qualiter baptiſma, & alia ſacramenta miniſtrent. Qualiter ſe habeant in Eccleſia, an Euchariſtia ſub fideli cuſtodia clauibus adhibitis conſeruetur, qualiter reliquiæ conſeruentur, An vaſa miniſterij, & veſtimenta miniſtrorum, ac Palla altaris, necnon ipſa corporalia munda conſeruentur, & oratoria, iuxta text. in capit. primo, & ſecundo, de cuſtod. Euchar. Item de ordine miſſarum, & de officijs in eccleſia celebrandis. Item qualiter ſe habeant in uita, & ſi omnia recte inueniat, Deo gratias agat. Sin au-

tem inſtruat eos, & puniat puniendos, 61 Deinde † mane conuocata plebe doceat eos errores fugere, ſpecificando crimina mortifera, & quod ſibi nolunt, alijs ne faciant, & ut reſurrectionem, & diem iudicij, & alios articulos credant, & in bonis operibus ſe exerceant, & ſic Epiſcopus de eccleſia illa ad aliam proficiſcatur, 10. quæſtio. prima, cap. placuit. Si videat aliquos amouendos, ipſos amoueat, cap. dilectus filius Abbas, de reſcript. Ita quòd ſi à contumacia incipiat, ſeruet illum ordinem de quo dicitur. Coerce monendo. Corrige ſuſpendendo, & excommunica degradando, 23. quæſtio. quarta, cap. forte, in fine. 24. diſtinct. capit. quorundam. Si vero à crimine incipiat, quod degradationem requirit, tunc incipit à degradatione, & finitur in excommunicatione, & demum poteſtati traditur ſæculari, cap. cum non ab homine, de iudic. ſicut legitur in capit. nouimus, de verborum ſignificat. Quando autem 62 prælatus † religioſos uiſitat, non debet ſecum intromittere ſæculares, niſi forte duos, vel tres de Canonicis propriis, & illos in decenti habitu, quos tamen voluerit, alijs religioſis adiunctis, capit. ut iuſta, de offic. ordin. nam uiſitatio ſine conſiliis eorum fieri non debet, de accuſat. capit. qualiter, ſecundo. 15. quæſtio. ſeptima, cap. Epiſcopus nullius, cap. ſi quid vero, diſtinct. 86. Canonici autem ſine Epiſcopo corrigere poſſunt, ſi de conſuetudine ſit, cap. irrefragabili, de offic. ordin. Ratio diuerſitatis eſt: quia cum Canonici plures ſint, poſſunt inter ſe deliberare, & conſilium habere: Epiſcopus vero, quia ſolus eſt, habet neceſſe conſilium aliorum requirere, quia uę ſoli, & cap. monachi, de ſtatu monachor. Quando uero Canonici ſe indignos reddunt, ſuccedunt religioſi, cap. nulla, de conceſſ. præben. Religioſi inquam non tam habitu, quàm ſcientia, & honeſtate, c. in noſtra, §. nos uero, de ſepult. Hæc Hoſtien. in ſumma, de offic. ordin. §. ſunt autem,

ſed modo ſequitur videre de alio. An viſitatio poſſit tolli? Pro cuius intelligentia 63 ſciendum, quòd multa ſunt iura † Epiſcopalia, ad quæ tenentur eccleſiæ diœceſis. Primo enim tenentur ad canonicam obedientiam, & per hanc cognoſcunt Epiſcopum in iudicem, pro hoc cap. quanquàm, 23. diſt. & ad hanc tenentur non ſolum clerici, ſed etiam laici quantūcunque potentes, in his quę concernunt animam, c. omnes Principes, de maio. & obe. Secundo tenentur ad ſubiectionem, & in hoc recognoſcunt eum vt Dominum, facit cap. grauem, de exceſſ. prælat. non tamen vt Dominum ſæcularem: quia ſcriptum eſt. Non tanquam dominantes in clero, c. ſolitæ, de maio. & obe. Debent enim tractare clericos vt filios, vide bonum rex. cum glo. in c. eſto ſubiectus, diſt. 95. Tertio tenentur ad reuerentiam, & per hanc recognoſcunt vt patrem: nam parentibus & magiſtris debetur reuerentia. Quarto habet Epiſcopus in eccleſiis correctionē, quia poteſt corrigere ſubditorum exceſſus, c. irrefragabili, & c. licet, de offic. ord. Quinto habet reformationem. i. ius reformandi mores, d. c. irrefragabili. Sexto habet facultatem reſeruandi abſolutionem maiorum criminum, iux. glo. in c. 2. de pęn. & remiſſ. lib. 6 glo. in c. conquerente, de offi. ordinarii. Septimo habet vt omnia ſacramenta, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis accipiantur ab eo, vt eſt ordinum collatio, conſecratio virginum, & eccleſiarum, vt in c. veniens, de præſcrip. Octauo habet ſynodum. i. vt omnes clerici eccleſiarum teneantur ire ad ſynodum Epiſcopi. i. congregationem clericorum, quā annuatim facere debet. Nam Epiſcopus facit ſynodum, & Archiepiſcopus concilium prouinciale Epiſcoporum, c. ſicut, de accuſ. vide Innoc. in c. graue, de præben. Nono habet ſynodaticum. i. cathedraticū .i. duos ſolidos aureos ſecundum loci cōſuetudinem à qualibet eccleſia. De hoc dixit Abb. in c. venerabilis, de relig. dom. Decimo habet quartam decimarum, ac mortuariorum, vnde licet de iure communi decimæ non pertineant ad Epiſcopum,

pum,tamen quarta decimarum debetur ipſi Epiſcopo ab eccleſiis percipientibus decimas. vndecimo, habet viſitationẽ annualẽ & per cõſequens procurationem, c.Epm, 10.q.1. Secundo ſciendum eſt, quòd omiſſo more antiquorum, vt non bene doctrinali,qui dicebant poteſtatem Epiſcopi reduci ad duo tãtum, ſcilicet ad legem iuriſdictionis,& diœceſanę, vt patet ex not.10.q.1.in ſumma, per Inno.de ſta.mona.c.1.per Hoſt.in ſum.de offic.ordin. verſ. ſunt autem. dico, Epiſcopalem iuriſdictionem reduci totam ad tres par

64 tes. † Nam quædam pertinet ad dignitatem epiſcopalem, quędam ad ordinem, quędam ad iuriſdictionem. ita Panor. in c.accedentibus,de exceſ.præla.& in cap. quanto, nu.2.de conſt. Fel.in c.dilectus, de offic.ordi.Butrius conſ.19.nu.1.Quæ autem ſint ordinis Epiſcopalis,vel dignitatis,vel iuriſdictionis,late enumerantur per Iacobum Sbrozzium de Vica. Epiſc. lib.2. q.2. 3. & 4. vbi in q.4. dicit, quòd viſitare,corrigere,&reformare, pertinẽt ad iuriſdictionem Epiſcopalem, ſed modo ad deciſiones deueniamus. quarum prima.

65 Epiſcopus quantumcunque † generaliter eccleſias à ſe eximat, ſemper videtur quatuor retinuiſſe. primum, ſcilicet correctionem,16.q.2.c.viſis. Secũdum, viſitationem, Tertium,procurationem, quę ratione viſitationis debetur, c. cum venerabilis,de cẽſi.& c.venerabili.Quartum,cathedraticum,c.paſtoralis,de dona. cum iſta contineantur ſub Epiſcopali imperio,quod non poteſt Epiſcopus à ſe abdicare ſeu abiicere.facit quod not.in d.c. paſtoralis. ſic etiam dicimus in patrono, qui quantuncunque ius patronatus remittat,generaliter tamen quędam iura retinet in liberto,puta reuerentiam,arg.C. de bon.liber.c.fi.ita Hoſt.in ſum. de offi. ordi. uerſ. ſunt autem. Imol.in Clem.1. de cenſi.ſuper gl.legitima. Hinc infertur ſecundum Ioan.And.in c.cum uenerabi

66 lis,de cenſi.quòd ſi† Epiſcopus concedit aliquam eccleſiam pleno iure alicui Abbati,quòd non poteſt abdicare omnem iuriſdictionem,quam habet in illa,etiam ſi interueniret conſenſus capituli,ita gloſſa concludit, in c.viſis, 16.q.2. ſcilicet quo ad quatuor,videlicet,quo ad viſitationẽ, correctionem,procurationem, d. c. cum venerabilis, & quo ad cathedraticũ: qui etiam addit alia quatuor,hoc eſt, quo ad reuerentiam, quo ad charitatiuum ſubſidium,quo ad inſtitutionem authorizabilem, id eſt dare curam animarum. Item quo ad adminiſtrationem ordinis Epiſcopalis, puta conficere chriſma, ita ſequitur Panormit. in dicto cap. cum venerabilis.

67 Secunda. Epiſcopus † non poteſt aliquomodo abdicare à ſe iſta octo,quia nõ poteſt facere alium ordinarium in ſua dięceſi,glo.in c.2.ne pręla. vic. ſu. ergo non poteſt facere quin alteri competant iſta octo. Tum etiam, quia ius Epiſcopale eſt ius publicum,& priuatorum pactione tolli non poteſt,l.ius publicum, ff.de pact. c. ſi diligenti,de foro compe. Hinc cũ viſitare,& corrigere ſit ius publicum,dixit Archid.in c.relata, 10.q.1.quòd iuri viſitandi etiam expreſſe renunciare non poſſet. fallit in multis caſibus, in quibus omnis iuriſdictio Epiſcopi abdicari poteſt. Quo

68 rum primus,ſi Epiſcopus conſentit,& interueniret confirmatio Papę, glo.in c.cõſtitutus,de relig.domi.Secundus,ſi eſt iudicatum ſuper hoc, & non eſt appellatũ, c.inter vos,de re iudi.Hoc eſt,lata eſt ſententia ſuper plena exemptione Tertius caſus eſt, ratione pręſcriptionis,vnde poteſt quis contra Epiſcopum præſcribere iura Epiſcopalia in eccleſia Epiſcopo ſubiecta, ut in capit. auditis, & capit. cum olim, de pręſcript. Quartus,ſi Papa vellet eximere expreſſe, per cap. exemptionem, de priuil. lib. 6. Clem. 1. de cenſ. Quintus, ſi priuilegio Apoſtolico, dicta Clement. 1.

69 Tertia. Epiſcopus licet hęc à ſe † abdicare non poſſit, poteſt tamen concedere alicui,puta Abbati,& ille exercebit nomine Epiſcopi,& viſitationem,& correctionem, & alia, & tunc non eſt abdicatio: quia ſi Abbas erit negligens,poterit appel

 lari

lari ad Epiſcopum, ita Io. Andr. in d.c.cũ
venerabilis, poteſt etiam Epiſcopus iſta
cõcedere per delegationẽ. D. Ant. in d.c.
70 Quarta. Ad euitanda dicta onera† ſuf
ficit ſimplex, & generalis exemptio facta
religioſis cum eccleſiis habitis, & haben-
dis, c. dilectus, de offic. ordi. Sed quo ad
euitandum onus procurationis legatorũ
non prodeſt exemptio facta ſimpliciter
ab epiſcopali iuriſdictione, ſed demum ſi
ſit ſpecialiter facta ſuper non ſoluendis
procurationibus legatorum Sedis Apo-
ſtolicæ, aliàs autem exempti tenerentur
ad tale onus, cum nec contra tales procu
rationes currat præſcriptio, de præſcript.
c. accedentes. Et ita debet intelligi tex. in
c. cum inſtantia, extr. de cenſi. ita Imola in
d. Clem. 1. in gloſſ. exemptione. Ex qui-
bus habetis, quòd religioſi ſi nõ ſunt ſim-
pliciter, & vniuerſaliter exempti, ſed tan-
tum ad quoſdam caſus, & priuilegium
exemptionis nihil de viſitatione exprime
ret, tunc non poſſunt effugere viſitatio-
nem epiſcopalem, vel archiepiſcopalem:
cum limitata conceſſio limitatum pariat
effectum, ut in l. cancellauerat, ff. de his,
quę in fra. cred. c. licet, de deci. tum etiam
quia ex ſeparatis non fit illatio, cap. quod
ad translationem, de offic. ord. & priuile
gia ſunt ſtrictiſſime interpretanda, c. 1. &
2. de fil. presby. in 6. At ſi uniuerſaliter,
& ſimpliciter eſſent exempti, tunc uiſita-
ri non poſſunt, arg. c. cum perſonæ, de pri
uil. in 6. Quod idem arbitror, ſi monaſte
ria, uel eccleſiæ, vel aliqua loca eſſent exẽ
pta à iuriſdictione prçlati, cum uiſitatio
ſit annexa iuriſdictioni, cap. 1. §. hanc au-
tem, de cenſi. in 6. Hæc tamen non pro-
cedunt quo ad uiſitationem legatorum
Sedis Apoſtolicæ. An uero prælatus Re-
ligioſus excipiens ſe eſſe exemptũ poſſit
excommunicari, ſi uiſitationi nõ reſiſtit.
Dic, quòd non: quia ut prælatus poſſit ex
communicare, aut interdicere, aut aliam
pœnam imponere, neceſſarium eſt ut præ
latus uiſitationi reſiſtat, non autem ſuffi-
cit, quòd excipiat de exemptione, aut ſe
exemptum alleget: cum per talem allega-
tionem non uideatur ſpoliare Epiſcopũ,
cum excipiens, & allegans dicatur uti iu-
re ſuo, quod facere poteſt.
Quinta. Non ſolum poſt conſtructio-
nem, & conſecrationem eccleſiæ non po
teſt Epiſcopus à ſe abdicare poteſtatem
71 uiſitandi, ſed nec † tempore conſtructio
nis. Hinc Feder. conſ. 247. dixit, quòd nõ
poteſt Epiſcopus tempore conſtructio-
nis cuiuſdam hoſpitalis ad petitionem
conſtructoris ipſum hoſpitale generaliter
uel ſpecialiter à iuriſdictione ſua uideli-
cet, quòd non poſſit uiſitari ab eo, uel ſuc
ceſſore eximere: & ratio multiplex poni-
tur ibi per eum, quia hoc eſſet ualde præ-
iudiciale, & oneroſum Epiſcopo, & epi-
ſcopali menſæ, quòd eccleſia eſſet in ſuo
diœceſi, & quòd non habeat ius epiſcopa
le in ea, & ſi hoc fieret in una eccleſia, poſ
ſet etiam fieri in alia, & ſic poſſet enerua-
re totam iuriſdictionem Epiſcopalem
quod eſt abſurdum, ergo.
72 Sexta. Per compoſitionem † viſitatio
tolli non poteſt: cum illa ſit iuris publici,
quod pacto priuatorum non lęditur, de
for. compe. c. ſi diligenti, & ideo nec per
conſequens procuratio, quæ illi annexa
eſt, c. cum ex officii, de pręſcri. Quod in-
tellige de compoſitione, per quam tollere
tur procuratio debita ratione viſitationis
ſed compoſitio, quæ fieret ſuper modum
procurandi; vel numerum procuranda-
rum, bene teneret, c. quicunque, 16. q. 7.
Clem. 2. verb. compoſitiones, de cenſi.
73 Septima. Conſuetudo, & † pactum Ar
chiepiſcopi non poteſt impedire viſitatio
nem, ſed neque reiterationem eius: Hoc
ideo, quia ius, quod eſt de viſitatione ite-
randa, eſt publicum authoritate, & utilita
te, c. ſi diligenti, de fo. cõp. ſed ſi eſſet publi
cũ utilitate, puta quia modicã procuratio
nem daret, hoc & pacto, & conſuetudine
induci poſſet, 10, q. vlt. c. relatũ. Sic, ꝙ pro
curatio non detur, hoc non poteſt pręſcri
bi, c. ex officii, c. cum non liceat, de pręſcr.
c. ſopite, c. cum inſtantia, de cenſi. quia &
hoc ius, quòd procuratio detur, eſt publi-
cum vtilitate, quia ſi nulla daretur, negli-
geretur viſitatio, & conſuetudo quę ma-
li occaſionem tribuit, non eſt toleranda,
12. diſt.

12.diſtinc. cap.nos conſuetudinem.Archid.in c.relata,10.quæſtio.1. in cap.fin. de cenſi. in 6. Si enim non uiſitaretur,
74 anima † periclitaretur, & ex quo de hoc agitur, ſcilicet de periculo animæ, omnis conſuetudo ceſſat, c.fin. de elect. Omnis cõſtitutio, cap. quoniam omne, de præſcript. & omnis appellatio,cap. ad noſtram,de appellat. & cap.conſuluit. & omne iuramentum, cap.quanto, de iureiur.21.quæſt.4.c.inter cætera. & omne priuilegium. l.1. in fi. C. ubi ſenatores,vel cla.C.de Epiſc.& cler.l.raptores. circa medium.

Subſequenter uidendum eſt de alio, ſcilicet de procuratione, quæ (vt pluries diximus) annexa eſt viſitationi. Vnde
75 ſciendum eſt † quòd procuratio nihil aliud eſt, niſi prandium,aut conuiuium, quod fit viſitantibus, ut dicit Archid.in cap.1.de cenſib. in 6.col.3. & Turrecre. 10.quæſtio.1.& Feli. Hæc autem multiplex eſt, ſecundum glo. in cap. procurationes,de cenſi. vna, quæ debetur ratione viſitationis, d.cap. procurationes, & cap. cum venerabilis, & c. cum nuper. Alia ratione conſuetudinis, 18.quæſt.2. c.ſeruitium. Tertia ratione pacti, quod appoſitum fuit in ipſa fundatione, de iure patro.cap.præterea 2. & cap.quando, c.Eleutherius,18. quæſt.2. de cenſi.cap. quanto. vel ex antiquo uſu. de cenſi.c. peruenit. glo. in Clemen.prima,de cenſibus in ſexto, verbo ſolita. Imola in Clem. ad noſtrum, eod.titu. & ibi,glo. ſpecialis.vbi dicit,quòd procuratio interdum debetur de iure communi, vt Epiſcopis, & Archiepiſcopis, interdum ex conſuetudine, ut Archidiaconis, & Archipresbyteris, ſi de conſuetudine habẽt viſitationem. Interdum ex priuilegio Sedis Apoſtolicæ, interdum ex compoſitione, uel pacto,de cenſi. in 6.cap.Romana, & d.c.Eleutherius, & interdum, quia res aliqua habens onus annexum peruenit ad eccleſiam,in quam tranſiuit cum onere ſuo. 16.q.1. c.ſi quis laicus. Interdum etiam procuratio dicitur quaſi debita, vt quæ debetur cauſa charitatiuæ hoſpitalitatis. 42. diſt.§.1.85.diſtin. c.Florentinum.

76 Rurſum notandum eſt, quòd procuratio conſiſtit in uictualibus. Horum nomine continentur eſus, potus, veſtis, & ſtramenta, & omnia hominis neceſſaria ad uiuendum, ff. de uerborum ſignific.l.uictus, & hoſpitium, ff.de alim. leg. l.legatus. Hæc autem procuratio, ſiue conuiuium datur in ſignum ſubiectionis, & potius propter hoſpitalita-
77 tẽ, quàm de neceſſitate iuris naturalis, quia propterea Epiſcopus habet bona Epiſcopatus, ut ex eis hæc, & alia ad ſuum officium pertinentia faciat, ad hoc de uita & honeſt. cleric. c.cum ab omni. Hinc fit, quòd eccleſiæ penitus impotentes, quas euidens paupertas adeo arctat, quòd nihil conferre poſſunt, nõ debent grauari, c.cum Apoſtolus, de cenſi. verum ſi non eſſent penitus impotẽtes, ſed aliquid conferre poſſent, quamuis ad totã procurationem Epiſcopo faciendam non ſufficientes, & tunc Epiſcopus debet recipere procurationem quantum penſatis facultatibus earundem moderatè poſſent exhibere, & ita intelligitur tex.in c.conquerente, de offic.ordin.facit tex. in l.is, qui,de ceſſ.bon. vbi pater, quod debitor in quantum poteſt ſoluere debet, non in totum. nam debet haberi ratio ne egeant Rectores Eccleſiarũ, earumque miniſtri, nam non ſunt fraudandi alimentis quotidianis, l. qui bonis, ff. de ceſſ. bonorum. Ita Archid. in c.1.in verb. De pluribus, de cenſi. in 6. Sed modo deueniamus ad deciſiones. Quarum prima. Epiſcopus non debet
78 viſitare diœceſim † ſumptibus ſuis, & ſic ex propriis reditibus uiuere, dum facit uiſitationem, ita Dom. Abbas in cap. cum ex officii, col.2. uerſ. ſed contra, de præſcriptio, & ratio eſt, quia negligeret Epiſcopus uiſitare, quando hoc deberet facere propriis expenſis. Tum etiam, quia hæc procuratio, ſeu conuiuium debetur ratione ſubiectionis, & ideo non debet facere ſuis expenſis, vt etiam tenet Fely. in d.c.cum ex officij. Declara-

tur primo, ut non procedat, ſi victualia exigerentur à clericis, vel laicis cum ſcādalo; quia tunc expenſas habere nō poſſet, 11. quæſtio. 1. c. aliud quidem, 1. q. 2. cap. placuit. Alioquin ab eis poſſet exigere: quia non eſt magnum ſi metamus temporalia, vbi ſeminamus ſpiritualia, cap. cum ex officii, de præſcript. Innoc. in c. inter cætera, de offic. ordin. Secundo declaratur, ut non procedat in iis locis, ſeu prouinciis, in quibus conſuetu-
79 do eſt † vt nec victualia, nec aliud quicquam à viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant: quia tunc huiuſmodi cōſuetudo obſeruanda eſt, vt habetur in Conc. Trid. cap. 3. verſ. in iis locis. Quæ quidem viſitatio poteſt fieri per alium. Et tunc Epiſcopus in omnibus uiſitanti prouidebit, ſecundum Io. Andr. & Archid. in capit. ſi Epiſcopus, de offic. ordin. in 6.

80 Secunda. Epiſcopus uiſitans † ſuam diœceſim, poteſt loco procurationis, ſeu conuiuii habere pecuniam: modo viſitatus ſponte illam velit dare, quia ab inuito exigi non poteſt, ita tex. in cap. fęlicis, de cenſi. in ſexto, Gemin. in cap. relata, 10. quęſtio. 1. Quæ quidem quantitas taxata eſt, ſecundum diuerſitatem Prouinciarum per conſtitutionem Benedicti in extr. quæ incipit. Vas electionis, de cenſi. Si tamen clericus faceret pactū de ſoluendo pecuniam, loco uictualiū, non ligaretur ſucceſſor, ita Gemin. in d. cap. Relata. & Io. Andr. in cap. fęlicis, de cenſib. in ſexto. Hodie uero ſecundum Concil. Triden. ſeſſ. 24. cap. 3. eſt in optione eorum, qui viſitantur, ſi malint ſoluere id, quod erat antea conſuetum ſolui certa pecunia, an vero prædicta uictualia ſubminiſtrare ſaluo tamen iure conuentionum antiquarum cum monaſteriis, aliiſque piis locis, aut eccleſiis nō parochialibus inito, quod illæſum permaneat.

Tertia. Cum in victualibus tantum
81 conſiſtat † procuratio, d. cap. 1. §. procurationes, de cenſ. uel in pecunia, quæ à uolente poteſt recipi, ſed non ab inuito, qui potius vult dare victualia: hinc fit, quòd prælatus uiſitans ſi perdit equum, uel ſoluit vecturas equorum, vel ſimiles expenſas, quas facit, petere non poſſit, quia tantum victualia percipere debet, d. §. procurationes, nec poſſet petere expenſas, quas facit in uia eundo pro uiſitatione facienda, ita Franc. in d. §. procurationes, nu. 2.

82 Quarta. Viſitans non poteſt recipere munera, ſeu dona, niſi ſint eſculenta, & poculenta, ſecundum Ioan. Andr. in d. §. procurationes, dicentem, tamen periculoſum eſſe recipere victualia portanda, ſed tantum comedenda. Quod quidem procedit, quando procuratio recipitur in victualibus. Secus ſi procuratio recipitur in pecunia, d. ca. fęlicis. Nam tunc tute non poſſet recipere uictualia comedenda: quia poſſet fraus committi. Franc. in d. §. procurationes.

83 Quinta. Non ſolum viſitans non debet recipere pecuniam, ſed tantum expenſas moderatas in uictualibus, ſed nec aliquis de familia, quāuis hoc faceret occaſione alicuius officii, vt puta ſcriptoris, vel ſigillatoris, c. 1. §. procurationes, de cenſi. in 6. Et hoc ſi petatur ratione viſitationis, aliàs ſi clericus literas faciat, & pro labore aliquid habeat, tunc licite peteret, arg. 12. quæſt. 2. c. charitatem, & c. eccleſiaſticis, niſi talis de publico reciperet ſalarium; quia tunc ſtipendiis ſuis debet eſſe contentus, 23. q. 1. c. militare, ita Io. Andr. & Franc. ibi in glo. officii.

Sexta. Vicarius ſi deliquit in actu vi-
84 ſitationis, in recipiēdo plus debito, † an Epiſcopus teneatur? dic quòd ſic. l. 1. in princ. ff. de exac. arg. ff. de offic. proconſ. l. obſeruare. §. proficiſci. Archid. in cap. ſi Epiſcopus, de offic. ord. in 6. Butr. Hoſt. & Zabar. in c. ad hæc, de offic. Archid. facit 86. diſt. ca. an putatis. glo. in extr. 1. de cenſ. verb. Dupli. Pœna autem exigentis, uel recipientis ultra taxationem impoſitam in dicta extr. præter maledictionem æternam. i. pœnam æternam, quæ debetur pro peccato mortali, c. 1. de cēſi. in 6. eſt dupli reſtitutio intra menſem facienda,

cienda.c.exigit,de cenſi. in 6.c.3.ſeſſ.24. in Concil.Triden. applicanda non parti,neque uiſitanti, ſed eccleſiæ, à qua id receptum fuit,d.c.exigit,glo.in extr. 1.de cenſi.in verb.pœnę.

85 Septima. Licet nil ſit tam naturale, quàm uoluntate domini rem ſuam in alium transferri,inſt. de rer. diuiſ.§.per traditionem, & quilibet in re ſua ſit moderator, & arbiter, l.in re mandata. C. manda. Tamen non prodeſt viſitato donatio facta à uiſitante, ut non teneatur ad dictam pœnam,c.exigit, de cenſi.in 6. & d.extr. c.immo credo quòd hoc procedat, etiam ſi poſt donationem factam ille iterum donaret, propter uerba illa geminata, quæ apponuntur in d.extr. pro ut dicit glo. ibi, in verbo Remiſſionem. ponderando verba illa. Liberalitate, uel gratia.

Octaua. Epiſcopus ſi non uiſitat, nō
86 debet habere † procurationem,ita Abb. not.per illum tex. in cap.procurationes, de cenſi. cap.2. de cenſ.in 6.ibi procurationem ratione uiſitationis debitam, & in c.fęlicis,eod.titu.& lib.& c.ſi Epiſcopus,de offic.ordin.in 6. Si tamen prælati occupati per alios uiſitarent, debetur illis procuratio,ut no.in c.inter cætera,de offic. ordin. ſed ſolum tanta, quanta eſt neceſſaria illi, per quem uiſitauit, d.c.ſi Epiſcopus. Fallit tamen quod diximus in Legatis à latere Papæ: quia illis debetur procuratio etiam ſi nō uiſitauerint: quia Legatis, uel Nunciis Papæ, datur procuratio non principaliter ratione uiſitationis, ſed quia ſubeunt aliorum onera,cap.accedentes, de præſcrip.c.ego N. de iureiur. d.cap.cum inſtantia. Pariter ſi procuratio non eſt debita de iure communi,ſed forte ex onere appoſito in fundatione, iux.c.Eleutherius, 18.quæſt.2. tunc ſi ille, cui debetur, non habet uiſitationem, ſed procurationem tantum, & tunc procurari debebit, licet non uiſitet. Sed ſi procuratio eſt debita tali, qui etiam viſitationem ibi habet, & tūc procuratio non debetur, niſi uiſitet, arg. cap.procurationes,1.reſpon. & ibi Henric.Boich.Fely. in c.cum ex officii,nu.4. de præſcr.

87 Nona. Licet procuratio † regulariter debeatur pro uno die, ut habetur in extr.1.in verb.Diei, de cenſi. nam debet ſero quando uenit uiſitare clericos,& expedire, ſecundum Io.Andr. in cap.1. de cenſi.in 6.& habere procurationē, ideſt prandium, ut dicit Henr. eo.ti. cap.procurationes, & deinde mane facto ſermone ad populum, & ire ad aliam Eccleſiā, iux.tex.in c.placuit.1.§.ſane,10.quæſt.1. fallit tamen hoc, quando ex cauſa oporteret uiſitantem ibi ſtare per plures dies ex cauſis neceſſariis, & culpa uiſitandorum, vt habetur in c.conquerente,de offic.ord. tunc enim ſibi debent imputare uiſitāndi: quia legem neceſſitas non habet. ita glo.in d.ext.verb.Diei.

88 Decima. Si uiſitans † ſteiit per medium diem, debet habere integram procurationem, ſecundum Do. Petrum de Anchar. in cap.procurationes, de cenſi. & ratio eſt: quia dies incępta debet haberi pro completa. l. qua ætate. ff. de teſtam. Et hoc, quando in illo medio die impleuit uiſitationem, facit. l.3. ff.de operis liber. Quod quidem maxime procedit in Legatis, & Nunciis, quibus etiam debetur procuratio ratione oneris iniuncti in itinere.

Vndecima. Procuratio debita Epi-
89 ſcopis non poteſt præſcribi, † tex. eſt in cap.cum ex officii, de præſcript.cap.cum inſtantia, de cenſi. Imo. in Clemen. 1. eod. titu. Declaratur, ut non procedat in modo ſoluendi procurationem: puta ut ſoluatur in pecunia, potius quàm in victualibus: quia ſi per longum tempus in pecunia eſſet facta ſolutio, ualeret præſcriptio, Felyn. in dicto cap.cum ex officii. An vero talis limitatio ſubſiſtat, uide Felyn. in dicto cap. cum ex officii, ubi dicit, quòd non de iure, ſed forte ſic in praxi. Declaratur ſecundo, ut dicta præſcriptio bene currat contra tertium,non autem quo ad Epiſcopum: & hoc,quia unus poteſt præſcribere contra clericos diœceſis, quia tenentur ſoluere

uere præſcribenti Fely. qui ſupra nu. 11. Declaratur tertio, ut non procedat in pro curatione debita alia ex cauſa, quàm ex cauſa viſitationis: quia contra talem pro curationem currit præſcriptio, Imola in clem. 1. de cenſ. ult. col. & ibi Do. Card. quæſt. 13. Fel. in d. cap. cum ex officii, nu. 14. Declaratur quarto, ut non procedat in procuratione debita de iure ſpeciali: puta ſi prælatus inferior iure ſpeciali uiſi taret, quia contra talem prelatum inferiorem poteſt preſcribi circa procurationem, Imo. in d. cle. 1. de cenſ. ubi exemplificat ſi fieret contra Archidiaconum, glo. in d. c. cum ex officij. Multas alias limitationes uide per Fel. in d. cap. cum ex officii.

Duodecima. Archiepiſcopus ad vnam
90 diœceſim accedens,† ſi tranſit per aliam diœceſim, non eſt procurandus iure uiſi tationis, ſed ſic procuratione quadam quaſi debita iure hoſpitalitatis, quæ quidem hoſpitalitas nemini deneganda eſt, de empt. & vend. c. 1. Et ſecundum hoc idem eſt eccleſia propriæ diœceſis, per quam tranſit. ita Ioan. And. in c. 1. nu. 4. de cenſ. in 6.

Decimatertia. Hoſpitalia, & oratoria
91 quando licite † viſitari poſſunt per ordinarium, tūc licite ei debetur procuratio. vide Abb. in cap. ſoſpite, de cenſ. & quæ nos ſupra diximus nu. 43. & 46 grangias autem, licet ibi ſint priuata oratoria, non licet viſitare, & per conſequens nec pro curationem recipere. Io. Andr. in d. c. 1. num. 13. quem ſequitur Franciſ, de cenſi. in ſexto.

Poſtea conſiderandum eſt de viſitatio ne quo ad religioſos. Vnde ſciēdum eſt,
92 primo, quòd ſingula monaſteria † ſingu lis annis debent viſitari per ordinarios lo corum. ita tex. in clemen. attendentes, de ſta. monac. quod quidem intellige, ſi non ſint exempta, i. ſubtracta à iuriſdictione, vel etiā ſi ſint exempta, ſed Papæ immediate ſubiecta. Nam non exempta viſitabit ordinarius authoritate propria. Exempta vero, Papæ ſubiecta, authoritate Apoſtolica. d. clemen. attendentes, ſed hodie per concil. Trid. ſeſſ. 8. cap. 25. debent viſitari per viſitatores electos à generali capitulo, ſubſunt tamen Epiſcopis in vno tantum caſu quoad viſitationem, ut ibi, in fine.

93 Secundo notandum eſt, quòd† mona ſteriorum exemptorū duæ ſunt ſpecies: quia quædam ſunt, quæ non recognoſcunt ſuperiorem, niſi Papam, & illa ſunt immediate Papæ ſubiecta: Quædam vero ſunt exempta, quæ non ſunt immedia te ſubiecta Papæ, ſed ſunt ordinum exēptorum, ſicut Monaſteriorum ordinis Ciſtercienſis, & Camaldulenſis, &c. Et talia Monaſteria non corrigit ordinarius loci, nec uiſitat, ſed ſolum Abbas, Prior, vel Miniſter, uel Prouincialis ordinis, cui ſubſunt, ita not. per gloſſ. in clem. attendentes, de ſtat. monac. ſed nec etiam monaſteria immediate Papæ ſubiecta, ut diximus ſupra num. 91. per cap. ea, quæ, de ſtatu monach. Cald. de cenſ. conſ. vlt.

Tertio notandum, quòd monaſteria
94 exempta † cognoſcuntur per ea, quæ ha bentur per tex. & gloſ. in c. ſi Papa, de pri uil. in 6. (verbi gratia) quando expreſſe hoc exprimitur in priuilegio, ut quia dicitur ab omni iuriſdictione Epiſcoporū talem eccleſiam denunciamus exempta, nam hæc clauſula in totum eximit, d. c. ſi Papa. & de maior. & obed. c. cum infe rior. vel ſi dicitur, quòd eſt iuris B. Petri, vel quòd veſtrum cœnobium ad nos, & Romanam curiam nullo mediante pertineat, & quòd fratres illic ſeruientes ab omni poteſtate liberi Roma. eccleſ. libertatis gratia potiantur, de priuil. cap. cum olim. 1. Arch. in d. c. ſi Papa. Imola in clemen. 2. de priuil. vide Maria. Soc. in c. re cipimus, num. 32. vſque 41. de priuil.

Quarto. Licet Lapus in d. clem. 2. de
95 priuileg. dicat, quòd locus † exemptus quamuis ſit in diœceſi non tamen eſt de diœceſi Epiſcopi, ut probatur in d. cle. 2. verb. prouinciæ. & ſic dicit, quòd aliud eſt dicere. Talis locus eſt diœceſis talis, vel in tali diœceſi, & aliud eſt dicere de tali diœceſi, nam locus exemptus licet ſit diœceſis, ut in d. clem. 2. & in diœceſi,

c. cum

c. cum Epiſcopus, de offic. ordin. in 6. non tamen eſt de diœceſi, tamen cum iure talis differentia non probetur inter De, & In. dicimus quòd poteſt dici, ꝙ locus exemptus eſt in diœceſi, & de diœceſi, non autem de iuriſdictione diœceſis. ita Imo. in d. clem. 2.

96 Quinto. In locis exemptis per totam ſuam prouinciam omnia poteſt Archiepiſcopus exercere quæ ſunt voluntariæ iuriſdictionis, ut crucem libere, i. nullo requiſito, uel ſine alicuius licentia ante ſe portari facere, Benedicere populo ſolemniter, Diuina officia priuatim, uel publice audire, celebrare in pontificalibus cũ pallio in diebus tamen permiſſis, ut habetur in d. clem. 2. de priuil. Non tamen poteſt exercere ea, quæ ſunt iuriſdictionis contentioſæ, ſicuti eſt conferre ordines, vbi requiritur examinatio, diſt. 24. cap. Epiſcopus, vel ſedere pro tribunali, de tempor. ord. c. cum Epiſcopus, in 6. vel viſitare, glo. in clem. attendentes, de ſta. monach. c. in ſingulis, eod. tit. An vero Monaſteria ſubſint uiſitationi Epiſcopi, vide concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 11. Et an monaſteria commendata, & beneficia Regularia. uide concil. Trid. c. 8. ſeſſ. 21. & cap. 20. ſeſſ. 25. An vero, & quando monaſteria ſedi Apoſtolicæ ſubiecta uiſitentur per Epiſcopos. vide cap. 8. ſeſſio. 25. in concil. Trid.

97 Sexto. † Licet Archiepiſcopus, ſiue Metropolitanus, quod idem ſunt, nam Metropolitanus trahit nomen à Metros, quod eſt menſura, & polis ciuitas, & ſic trahit nomen ab eccleſiis, & earum numero, ſed Archiepiſcopus à perſonis, ab Archos, quod eſt princeps Epiſcoporum, 12. diſt. clerus 81. diſt. per totum non poſſit exercere ea quæ ſunt iuriſdictionis cõtentioſæ, de quibus nu. 96. uel chriſmate in fronte, tamen fallit niſi inuitetur per illos, ad quos loca pertinent, arg. 7. q. 1. cap. Epiſcopus, & c. ſicut.

98 Septimo. † Quod Archiepiſcopo liceat per totam prouinciam ante ſe facere deferri crucem, non ſolum procedit, dum non viſitat, ſed etiam dum viſitat, & hoc non iure cõmuni, ſed ex priuilegio Cle. 2. ibi, duximus concedendum de priuil. & exceſſ. prælat. ita Zabar. ibi, q. 3.

99 Octauo. Quando monaſterium † Monialium ſubeſt alteri monaſterio monialium, tunc de iure non ordinarius loci, ſed Abbatiſſa, tanquam legitime impedita poteſt facere viſitare per alium, arg. 10. q. 1. c. Epiſcopum, de offic. ordin. c. inter, eod. tit. c. ſi Epiſcopus in 6. Archid. in c. vnic. de ſta. mon. in 6. ita etiam tenet gloſſa in d. Clem. attendentes. Hodie vero quia moniales vel ſubſũt ordinario loci, vel prælatis regularibus, Ab illis, quibus ſubſunt viſitari debent.

100 Hinc in c. in ſingulis, aperte habetur, uerſ. ordinetur etiam, de ſtat. mona. quòd viſitatores ordinati in prouinciali capitulo monachorum nigrorum ordinis Sancti Benedicti poſſunt, & debent uiſitare monaſteria monialium nigri habitus ſicut etiam aperte facit Clem. attendentes, de ſta. mon. facit tex. in Clem. ne in agro, in fi. de ſtat. monac. Feder. conſ. 292. Ego Io. And. vbi etiã dicit, quòd in actu viſitationis deberet fieri ne tantus concurſus matium ad religioſas fęminas habeatur, ſed illi ſoli illas viſitare deberent, de quibus in d. Clem. attendentes.

101 Nono. Quo ad iura epiſcopalia ſufficit exemptio generaliter facta religioſis cũ eccleſiis habitis, & habendis, de offic. ordin. c. dilectus. Quo autem ad euitandum onus legatorum non prodeſt exemptio facta ſimpliciter ab epiſcopali iuriſdictione, ſed ita demum, ſi ſit ſpecialiter facta ſuper non ſoluendis procurationibus legatorum Sedis Apoſtolicæ, aliàs autem exempti tenerentur ad tale onus & ſic requiritur exemptio ſpecialis. Imola in cle. in glo. Exemptione de cenſi. & ratio eſt: quia legatus uices Papę gerit, de offic. leg. c. 1. & non præſumitur Eccleſiam Romanam contra ſe priuilegium concedere niſi exprimat, facit c. cum inſtantia, de cenſ.

102 Decimo. De quibus debeant corrigere moniales viſitantes, habetur in Clem. attendentes de ſta. mon. Quorum aliqua concernunt ornatum indebitum circa ip-

ſarum

ſarum perſonas, An in commmuni viuát ſi ſint proprietariæ, & ſunt coercendæ ab omnibus mundanis, & illicitis delectationibus, & inducendæ ad ſeruiendum altiſſimo.

103 Vndecimo. Quamuis ſit præſcripta forma viſitandi Epiſcopo, atque Archiepiſcopo, ut habetur in ca. 1. de cenſi. in 6. tamen ab hac forma excluduntur legati, cum vices Papæ gerant, & religioſi: quia ipſi formam aliam habent, quam ſequentur, de ſta. monach. c. in ſingulis, & c. fi. ubi habetur, quòd ipſorum officium eſt abſque iudiciorum ſtrepitu intendere regulari diſciplinæ, & reformationi ordinis. Si quis tamen velit videre modum uiſitandi regulares, & interrogationes à uiſitatoribus faciendas ſecundum perſonarum diuerſitates, uideat R. P. D. Victorinum uirum noſtra ætate omni laude digniſſimum in ſua præclara inſtitutione de modo proced. in cauſis Regulariũ c. 9. de ratione uiſitandi Regulares nume. 1. & 2.

Duodecimo. Viſitatores, qui poteſtatem delegatam habent ut deſtinati à capitulo generali ad uiſitãda monaſteria, c. in ſingulis, c. ea, quæ, de ſtat. mona. debent

104 in actu uiſitationis † ſe conformare laudabilibus conſuetudinibus, & conſtitutionibus monaſteriorum, & contentari comedere cum aliis in refectorio, & dormire in dormitorio, ut melius ualeant oculo intelligere, quomodo ſe habeant omnia tam in eccleſia, quam in menſa, & tam de die, quàm de nocte ob bonum exemplum, ita gloſſa not. in extr. 1. uerb.

105 Abbates, de cenſibus. Nam ea, † quæ à prælatis fiunt, de facili trahuntur à ſubditis in exemplum, c. magnæ, extr. de uoto. Vnde Greg. ſcire debent prælati, qui peruerſa perpetrant, quòd tot mortibus digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt, 11. q. 3. c. præcipue. Nec excuſatur paſtor, ſi lupus ouem comedat, & ipſe neſciat, c. pen. de reg. iur. Tenentur enim uiſitatores non minus exemplo, quam uerbo ędificare & plantare, c. quoniam, c. inter cætera, de offic. ordin. facit, cap. Romana de cenſi. in 6.

Decimotertio. Quando uiſitatores uo-

106 lunt uiſitare, in primis † debent proponere uerbum Dei, & poſtea inquirere de uita, & conuerſatiõe miniſtrantium, De diuino cultu, & aliis, ut ſupra diximus, & hoc de plano, ſine ſtrepitu iudicii: quia in huiuſmodi actibus regularibus non ſunt ſubtilitates, neque gloſſę exquirendę, nec appellationes admittendæ, ſed ſimpliciter omnia ſunt expediẽda, c. ad noſtram, c. reprehenſibilis, c. cum ſpecialis, de appel lat. Niſi in vno caſu, verbi gratia, ſi prælatus religioſus in mortali conſtitutus, notorius, vel infamatus eſſet incorrigibilis, & propterea à ſubditis appelletur, nam tunc debet appellationi deferri; quia ad talem non pertinet iudicialis correctio, 3. q. 7. c. iudicet. glo. in extr. 1. verb. Abbates, de cenſi.

107 Decimoquarto. In viſitatione debent viſitatores eſſe erga corrigibiles miſericordes in animaduerſione, 45. diſt. c. vera, erga incorrigibiles ſeueri, de poſtu. prę lat. c. 1. & Miſericorditer, & non paſſim ſunt corrigendi Monachi, & non more latronum in grauẽ carcerem detrudendi, de ſta. mona. c. ea, quæ. Et non debent eſſe viſitatores nimis graues in corrigendo, aliàs de conſilio capituli eſt correctio tẽperãda. c. reprehenſibilis, in fine, de appel la. c. nouit, de his, quæ fiunt à præla. & c. ea noſcitur, glo. in extr. 1. verb. Abbates, de cenſi.

108 Decimoquinto. Viſitatores † deputati in capitulo generali religioſorum, non poſſunt crimino ſum ab officio amouere, & ab adminiſtratione, ita tex. in c. in ſingulis, & ſeq. de ſtat. mon. facit gl. in Clem. attendentes, verb. compelli, eo. ti. niſi ſint deputati viſitatores, & iudices ad corrigendum, & ita procedat tex. in c. dilectus de reſcrip. 1. c. per inquiſitionem de elec. de iudic. c. 1. de accuſa. c. qualiter, 1. & 2. Quod ex forma poteſtatis ſibi commiſſę apparebit, de priuil. c. porro, de offi. deleg. c. cũ in iure, vel niſi talis poteſtas ſibi ſpecifice fuerit data & conceſſa. Henric. in d. c. dilectus.

Sed

Sed quid ſi viſitatores Abbatē ab administratione ſuſpenderint, quis alium adminiſtratorem deputabit, dic quòd viſitatores: vel per præſidentem, ſi fuerit à præſidente ſuſpenſus. Vel interim adminiſtrabit prior, qui eſt poſt Abbatem. ita colligitur in cap. ea quæ. §. ſi uero, de ſta. monach. nam dum dicit quòd Abbate per uiſitatores, uel præſidentem ſuſpenſo, deputetur monaſterio adminiſtrator, debēt intelligi repetita illa uerba per uiſitatores, uel præſidentem, ff. de lega. 3. l. in repetendis. Zabar. in d §. ſi uero, quæſt. 8.

109 Decimoſexto. Exiſtens in uno Monaſterio viſitator, non poteſt mittere pro monachis, uel fratribus alterius monaſterii, ut in eos viſitationis officiū exerceat ſine iuſta & rationabili cauſa, alioquin proceſſus uiſitationis eſt nullus, tā quam factus contra formam mandati, vbi regulariter apponitur clauſula, perſonaliter accedentes, de reſcript. c. cum dilecta, de offic. deleg. c. cum venerabili, & eod. titu. cap. ſtatuimus, in gloſ. lib. 6. Item nec poſſet mittere pro eis, ut denūcient alios, uel accuſent: quia hi actus ad viſitationem non pertinent. Sed cum

110 viſitator † inuenerit aliquem diffamatum, & dignum correctione, incipiat ſpecialem inquiſitionem cōtra aliquem diffamatum, & ſi ad probandum ueritatem criminis nominantur teſtes aliquorum monaſteriorum, ſeu locorum, uel etiam alterius ordinis, poteſt compellere dictos teſtes, ut ueniant perhibituri teſtimonium ueritatis, ſicut quilibet delegatus Papæ: quia uno commiſſo, intelligūtur cōmiſſa omnia, ſine quibus &c. de offic. deleg. c. 1. & c. præterea, & c. ſuſpitionis, & tenentur ire expenſis ipſius Monaſterii, contra cuius Abbatem, uel Monachum fit ipſa inquiſitio: quia de utilitate illius Monaſterii agitur, argu. de accuſ. c. ex parte, ita Feder. de Senis, conſ. 145. nu. 5.

111 Decimoſeptimo. Viſitator exiſtens extra ſuam legationem, ſi præcipit aliquibus monachis, uel fratribus in ſua legatione, uel extra, præceptum eſt nullum, de offic. lega. c. nouit. Si uero exiſtat in ſua legatione, puta in Tuſcia, & præcipiat aliquibus monachis, uel fratribus exiſtentibus in Lombardia, quòd compareant coram eo, & prouincia Lombardiæ non ſit de ſua legatione, non tenentur comparere coram eo, niſi eos vocaret cauſa teſtimonii faciendi eo modo, & forma, pro ut num. 108.

112 Decimooctauo. Viſitator deputatus ad viſitandam Tuſciæ monaſteria, non poterit uiſitare fratres de Lombardia, qui non ſunt de legatione ipſius, ſed cauſa peregrinationis, uel alia de cauſa tranſitum faciunt, ut uiatores. Quinimmo nec ſi delinquunt in Tuſcia, dum tranſitum faciunt: Et non obſtat quòd ratione delicti quis forum ſortitur, cap. 1. de reſcrip. cum ſua materia: quia illud procedit in iudicibus ordinariis, qui territorium habent, ca. 2. de conſt. lib. 6. ſed viſitator eſt iudex delegatus, vnde non poteſt uiſitare niſi fratres dictorum locorum, ſiue prælatos, ſiue ſubditos. Immo nec ipſi tranſeuntes poſſunt ſponte facere ſe uiſitari per illos abſque ullo delic. c. non dicatis. Feder. conſ. 145. nu. 6.

Poſtremo uidendum eſt de exceſſibus uiſitatorum, qui committi poſſunt in uiſitatione. Vnde habetur ex Concilio Lateran. in cap. cum Apoſtolus, de cenſ. quòd Prȩlati uiſitantes poſſunt ex

113 cedere in numero equorum. Quid ergo ſi plures ducant, nunquid poterint in ſuperfluo prohiberi, dicit glo. quòd ſic, in d. c. cum Apoſtolus, verbo contenti. Sed quid ſi ſubditi excommunicentur, an teneat ſententia, uide ſupra numero 55.

114 Rurſum, prohibet dictum † Concilium, ne cum canibus uenatoriis, & auibus proficiſcantur, hoc idem habetur in cle. ad noſtrum, eod. tit. dum dicit: & dum procurationes recipiunt, canes uenaticos, & falcones, & accipitres ſecum habent. Hinc tex. in c. 1. de cler. uen. apponit pœnam clericis in ſacris exiſtentibus, quod intellige, modo ex cauſa uoluptatis,

luptatis, & frequenter inſiſtant, vt ibi per Doct.

115 Rurſum † ſolent Prælati excedere in ſumptuoſis epulis. ita text. in d. cap. cum Apoſtolus. ibi. nec ſumptuoſas epulas quærant. Quod idem habetur in Clem. ad noſtrum, eodem titu. vbi Clemens V. dicit. dolẽtes referimus quòd eccleſiarum prælati ad monaſteria Ciſtercienſis ordinis accedentes cibis tamen regularibus non contenti, contra priuilegia dicti ordinis carnes petunt, & ſi eis non miniſtrentur, auferunt uiolenter. Quare dicit glo. in verb. ſi uoluerit, quòd honeſte faceret Epiſcopus, quando de iure, vel ut delegatus uiſitat monaſteria, ſupradicta, declinaret ibidem ſexta feria, vel Sabbato, uel die, qua non comeduntur carnes, ut ſic utatur eiſdem cibariis, quo & monachi, tamen ſi non vult eo die declinare, & uti cibis regularibus, non poteſt cogi. facit 40. diſt. c. non cogantur.

Item excedunt viſitatores, dum niſi
116 voluntati eorum † ſatisfiat, frangunt valuas monaſteriorum, uel Eccleſiarum. v. g. ex cauſa, quia monaſterium non vult ei aperire valuas ad uiſitationem allegando exemptionem, nam ut diximus ſupra num. 54. Epiſcopus non debet uenire ad fractionem. Sed bene poteſt excommunicare Abbatem, & interdicere conuentum, an uero licitum ſit frangere valuas monaſterii habenti iuſtam cauſam, & poſſidenti, cui denegatur penſio, uel hoſpitium, uel procuratio, plene habetur per Abb. in cap. 1. de immunit. eccleſ. Innoc. in cap. venerabili, de cenſi.

117 Præterea ſi viſitans recipiat † plures procurationes una die, Clemen. ad noſtrum, eod. titu. quia uiſitans non debet trahere moram in uno loco ultra unam diem, & ſic unius diei procurationem ab una eccleſia recipiet, 10. quæſt. 3. c. inter cætera. Cum viſitatio ſit principale, & procuratio acceſſorium, vnde vnius diei uiſitationi non debet accedere procuratio plurium, ne acceſſorium ſit maius, quàm principale, cap. acceſſorium, de regu. iur. Si tamen neceſſitas aliud indicat, poteſt quis uiſitando eſſe per plures dies, & ita recipere procurationem, & ita procedat, cap. placuit. 10. quæſt. 1. Quinimmo præter neceſſitatem non licet uiſitanti recipere niſi vnam procurationem, etiam ſi vna die plura loca uiſitauerit, cap. fęlicis, de cenſi. in 6. Aliàs enim poſſet totam ciuitatem una die uiſitare, & tot procurationes recipere, quot ibi eſſent eccleſiæ, quod eſſet abſurdum. Numerus ergo procurationum non excedat numerum dierum, de cenſi. cap. procurationes. glo. in d. c. fęlicis.

118 Rurſum ſi in pecunia numerata recipit procurationem, viſitationis etiam officio non impenſo, ca. exigit, de cenſi. in 6. clem. ad noſtrum, eod. tit. nam duplum eius, quod receperit Eccleſiæ, à qua id receptum fuerit, infra menſem reddere tenetur, d. c. exigit. Fallit tamen in Legato: nam iura loquentia de viſitantium procuratione, non vendicant ſibi locum in legato: nam legatus recipit procurationem à locis non uiſitatis, c. procurationes, de cenſi. Item ultra uictualia poteſt recipere pecuniam pro vecturis, & equis, & mulis, & aliis expenſis in ueniendo, & redeundo, ut notat Io. Andr. & alii eo. ti. in 6. Feder. conſ. 3. nu. 11. verſ. Item quæritur. Archid. in d. c. exigit. ubi dicit quod Epiſcopus nec ſi indigeat, poteſt recipere expenſas pro vecturis, vt ſupra dixit in c. 1. verb. victualium. Item ſi uiſitator virtute generalis inquiſitionis uellet procedere contra diffamatos de crimine: nã prius debet de nouo ſpecialem inquiſitionem facere, ut ſupra diximus, nume. ſexto.

119 An vero † viſitatores poſſint amouere quem ab officio, cum non poſſint, vide remiſſiue in cap. ſeq. num. 64.

120 Item ex viſitatione multiplices effectus producuntur ſanctiſſimi, neceſſarii, & vtiles. nam ex ea inſurgit animarum ſalus, eccleſiæ utilitas, nam eccleſia Dei ſanctius regitur, crimina purgantur,

gantur, & uirtutes inſeruntur, & tandem producuntur fructus vberrimi, & ſalutiferi, qui nunquam pereunt, ut dicit tex. in c. procurationes, de cenſi.

SVMMARIVM.

1 *Permiſſionis, & tolerantiæ materia vbi agatur.*
2 *Actuum humanorum tres ſunt differentiæ.*
3 *Permitti aliquid dicitur multipliciter. Præcipimus quandoque ponitur pro permittimus.*
4 *Permiſſio rationis eſt permitti minus malum ad euitandum maius.*
5 *Permiſſio ſecundum Ioan. Andr. poteſt tripliciter accipi.*
6 *Conceſſio indulgens pœnam, & tollens impedimentum.*
7 *Permiſſio præſtans iuuamen, quæ.*
8 *Malum multipliciter toleratur. & nu.9.*
10 *Malum maius tripliciter vitari poteſt.*
11 *Ius ciuile non debet aduerſari iuri canonico.*
12 *Vſura permiſſa eſt à iure ciuili permiſſione ſimplici, non apponendo pœnam.*
13 *Malum nunquam eſt permittendum prætextu boni.*
14 *Malum corporale non eſſe permittendum pro bono ſpirituali qualiter intelligatur.*
15 *Malum non eſt ab aliquo permittendum, vt alius euitet maius malum.*
16 *Malis de duobus minus eſſe eligendum, qualiter intelligatur. nu.31.*
17 *Malum corporale permittitur propter bonum corporale.*
18 *Tolerantia Papæ quando inducit diſpenſationem, remiſſiuè.*
19 *Militare ex ſui natura non eſt peccatum.*
20 *Legi permittenti actionem indifferentem, vel conſilio nemo obedire aſtringitur.*
21 *Excuſatio iuſta poteſt ſuſpendere obedientiam præcepti iniuſti.*
22 *Præceptum licet omnino ſit adimplendum, tamen fallit.*
23 *Clericus verberans ſeipſum, eſt excommunicatus, ac ſi alium verberaſſet.*
24 *Vir vt dormiens cum vxore non intret eccleſiam, eſt conſilii.*
Ingreſſus eccleſiæ nec pro peccato mortali alicui prohibetur, niſi in caſibus.
25 *Præceptum ſecundo nubendi propter euitãdam incontinentiam eſt conſilii.*
26 *Eccleſia quandoque tolerat minus malum vt euitet maius.*
27 *Monitio debet incipi à nobilioribus, & maioribus.*
28 *Multitudini detrahĩt de ſeueritate pœna.*
29 *Multitudi non parcitur quo ad culpam.*
30 *Permiſſio comparatiua non excuſat à peccato.*
31 *Præcipitans ſe ad euadendum inimicum, an peccet.*
33 *Meretrices quare ab eccleſia tolerentur.*
34 *Eccleſia quandoque patitur aliquem ſtare in peccato, vt euitetur maius malum.*
35 *Cauſa rationabilis, quæ remittitur arbitrio boni viri.*
36 *Permiſſio eſt comparatiua, vt eccleſia non obſtante voto caſtitatis permittat contrahere matrimonium.*
37 *Iuramentum quod non ſit dandum alicui, de cuius tranſgreſſione dubitatur, eccleſia ad euitandum maius malum tolerat.*
38 *Correctio, quæ eſt de præcepto vt ſtatim non fiat eadem ratione eccleſia tolerat.*
39 *Vendentes victualia vltra precium à lege taxatum peccant, licet tolerentur.*
40 *Vſura an poſſit permitti aliquo iure, num. ſequen.*
Iuris ciuilis, & pontificii finis.
42 *Vſura nullo, etiam potiſſimo bono permittenda eſt.*
43 *Malum, quod incurrit vſurarius, dicitur maximum peccatum propter quatuor.*
44 *Vſura quandoque ex parte debitoris eſt permittenda.*
45 *Actus vnus, & idem poteſt ex parte vnius eſſe vitioſus, & non ex parte alterius.*
46 *Inducere aliquem ad peccãdum an liceat.*
47 *Iudæorum ritus licet tolerentur, non tamen aliorum infidelium.*
48 *Paganorum ritus aliquando eccleſia tolerauit.*
49 *Iudæi ſuos ritus obſeruantes peccant mortaliter.*
50 *Fideles debent ſummam habere curam de his, qui pereunt.*

Prælati

51 *Prælati aliter tenentur ad correctionem, & aliter ſubditi.*
52 *Tolerandum non eſt malum ſpirituale ad euitandum corporale.*
53 *Excommunicatio euitatur ex minori cauſa, quàm metu.*
54 *Tolerans malum inuitus vi abſoluta non peccat.*
55 *Mulier per vim abſolutam oppreſſa, non peccat.*
56 *Mulier per vim corrupta an habeat aureolam.*
57 *Mulieri non licet ſe occidere, ne ab alio corrumpatur.*
58 *Fornicatio, vel adulterium minus peccatum eſt, quàm homicidium.*
59 *Mulier an debeat permittere ſe ab alio tangi mala intentione.*
60 *Boni debent in nouem caſibus tolerare infirmos.*
61 *Tolerandi quare ſint mali.*
62 *Viſitatoris officium eſt prudenter ſe gerere in viſitationis officio.*
63 *Iudices ſemper ſequi debent mediocritatẽ.*
64 *Viſitatores an poſſint quem ab officio amouere.*

De multiplici permiſſione, ſeu tolerantia. Cap. XXIX.

1 DE materia † habetur per gloſ. in c. denique, diſt. 4. & in cap. qui ſincera, & ibi Doct. diſtin. 45. & in c. fi. diſt. 3. vbi Præpoſ. & in c. commeſſationes, diſt. 44. Item per Ioan. And. in regula peccatum, nu. 17. de reg. iur. in 6. per Doct. in c. quia circa, de conſan. & affin. per Hoſt. in c. 3. ne cler. vel mona. & in noſtris deciſ. par. 1. lib. 1. c. 14. de ſcient. confeſſ. nu. 2. Sed vt rem altius explicemus, multa prius pro faciliori intelligentia præmittemus. Deinde ad deciſiones deueniemus. Igitur præmitto
2 primo ſecundum D. Tho. † 2. 2. q. 92. ar. 2. quòd tres ſunt differentiæ humanorũ actuum: nam quidam ſunt actus boni ex genere, vt pote actus virtutum, & circa hos lex præcipit, vel imperat, præcipit enim lex omnes actus virtutum vt Deũ colere, & c. quidam vero ſunt actus mali ex genere, ſicut ſunt actus vitioſi, vt nõ adulterari, non furari, & hos lex prohibet, & contrafacientes punit. Quidam vero ex genere ſuo ſunt actus indifferentes, & reſpectu horũ lex permittit. Hinc dicit tex. in c. fi. diſt. 3. quòd omnis lex aut permittit aliquid, aut præcipit, aut vetat, aut punit. Et licet quandoque lex cõſulat, vt ff. de rei vendic. l. is qui deſtinauit, & in l. age cum Geminiano, C. de trãſact. tamen ſecundum gloſſam in l. legis virtus, ff. de legi. opus conſulendi ipſius legis reducitur ad opus permittendi. Et ita permittere, & conſulere ſunt æquipollentia, & id, quod reducitur ad aliud, cenſetur idem cum illo, pro quo eſt gloſſa in l. 1. ff. de ſtat. hominum. Secundo præmit-
3 to, quòd † permitti aliquid dicitur multipliciter: vno modo, quòd nullo iure prohibetur, vt ſecundas nuptias contrahere, vt 31. q. 1. c. hac ratione, & c. Deus, vbi Apoſtolus præcepit, id eſt permiſit ſecundas nuptias, vt vitaretur fornicatio. Et ita verbum præcipimus, in d. c. hac ratione capitur pro permittimus. Secundo modo dicitur permiſſio indulgentia contra conſtitutiones humanas, vt contrahere in quinto gradu, ut 35. q. 3. c. quædam, & hæc eſt vera permiſſio, & dicitur abſoluta permiſſio ita gloſſa in d. c. omnis, diſ. 3. Tertio modo dicitur permiſſio indifferẽtis actionis, quæ non præcipitur, nec prohibetur vt dum uir fortis petit præmium d. c. omnis, ad quod etiam facit tex. in c. militare, 23. q. 1. nam ut dicit ibi tex. per hoc, quòd militi aſſignatur ſtipendium, tollitur ei occaſio, ne propter bellum ut prædo graſſetur. Quarto modo dicitur permiſſio obligationis, ut cum uir permittit uxorẽ aliquo uoto ſe aſtringere, quod poſt de neceſſitate eſt adimplendum, ut 33. q. 5. c. manifeſtum. Quinto dicitur
4 permiſſio rationis † ut cum permittitur minus malum, & illicitum, ad euitandũ maius, ut comeſſationes die dominico, c. denique, diſt. 4. & permittitur adulterium, ne fiat homicidium, ut 33. q. 2. c. ſi

quid

quid uerius. Et hæc dicitur comparatiua permiſſio, & melius dicitur tolerantia, quàm permiſſio. Et ſecundum hanc permiſſionem dicit canon, quòd ea, quæ per mittimus, non approbamus, ut 31.q.1.c. hac ratione. unde dicitur tolerantia permiſſiua, & non approbatiua, & ſecundũ hanc permiſſionem dicit Decret. quòd multa toleramus, quæ ſi in iudicium deduceremus caſſarentur, ut extr. de præb.
5 c. cum iam dudum. Tertio præmitto † ſecundum Ioan. And. in reg. peccatum, nu. 13. de reg. iur. quem ſequitur Pręposi. in c. ſi. diſt. 3. nu. 6. quòd hæc ſimplex permiſſio, quæ alio modo dicitur tolerantia, poteſt accipi tribus modis uno modo, pro ut eſt ſimplex permiſsio dimittens, uel indulgens pœnam, & de hac loquitur Gregor. in c. denique, diſt. 4. ubi tolerat laicos, qui conſueuerunt epulari ſolemnius die bus dominicis, & cum uenia ſuo genio reliquit, ne forte peiores exiſtant, ſi à tali conſuetudine prohibeantur. Vnde ibi gl. in uerb. uenia, dicit, intelligas de uenia pęnæ, & non culpæ. Vnde tales peccant, ſed eos non punit. Igitur prima eſt conceſsio dimittens, & indulgens pęnam. Secunda
6 eſt conceſsio † dimittens, & indulgens pœnam, atque tollens impedimentum, de qua loquitur tex. in c. qui ſyncera, diſt. 45. ſecundum quem modum Iudęi inter nos habitantes permittuntur ab eccleſia in obſeruatione ſui ritus, ut colant ſuas feſtiuitates dicto capit. qui ſyncera, & cap. ſicut, el 2. extr. de Iud. pariter permittit eccleſia ſine inquietudine ueteres habere ſynagogas, licet nouas non patiatur erigere, c. Iudæi, c. conſuluit, eod. tit. Hæc autem permiſſio quamuis glo. dicat in d. cap. qui ſincera, in verb. licentiam, ꝙ ſit ſimilis primæ, tamen diſſimilis eſt, ibi enim ſola fit remiſſio pœnæ, ſed iſta ſecunda permiſſio plus facit, quia non ſolum permittit dictum malum, ſcilicet obſeruantiam ritus Iudæorum, ſubtrahendo comminationem, vel inflictionē pœnæ, ſicut prima, ſed etiam remouendo impedimenta Chriſtianorum, qui vel lent impedire obſeruantiam dicti ritus, dicto cap. qui ſyncera, & quo ad hoc, ſe habet per additionem ad illam. Tertio
7 modo dicitur permiſſio † præſtans iuuamen, ſiue adiutorium, ſecundum quē modum eccleſia permittit, quandoque clericum occidi à poteſtate ſęculari. Et hæc permiſſio includit primam, & ſecundam, quia indulget pœnam, ut in prima, tollit impedimentum, quod inſurgebat ex clericatu, ut in ſecũda. Propter quod occiſio poterat impediri: & ultra hæc pręſtat adiutorium in ipſa occiſione clerici, qui dignus eſt morte: quia ipſum degradat, & ponit eum in manibus poteſtatis ſæcularis, vt crucietur, & occidatur, ut patet de verb. ſig. c. nouimus, & de pœn. cap. 2. lib. 6. patet ergo, quòd tribus modis poteſt capi conceſſio, uel permiſſio.
8 Quarto præmitto † quòd malum quandoque toleratur, utpote quando timetur ſcandalum, ut quia multitudo eſt in cauſa. 1. q. 7. cap. quotiens, 23. q. 4. cap. non poteſt, tunc enim ratione multitudinis non exercetur vindicta. 23. q. 4. cap. ipſa pietas. Vnde excommunicationis ſententia non eſt ferenda contra multitudinē, ne multitudo paruipendens, per eam efficiatur magis pernitioſa, & ſacrilega, ut dicit Card. in d. cap. non poteſt. Pariter malum poteſt tolerari, & diſſimulari propter ſcandalum, modo illud malum ex authoritate non defendatur, ut de pęnit. diſt. 6. cap. fin. in fi. gloſſa in cap. commeſſationes, diſt. 44. Item toleratur malum propter periculum ſchiſmatis. glo. in cap. denique, diſt. 4. pariter † permittitur ma 9
lum duabus de cauſis, ſ. propter bonum, quod inde oritur, vel propter maius malum, quod inde uitatur. Exemplum primi habes in c. qui ſincera, diſt. 45. ubi eccleſia tolerat ritus Iudæorum, propter bonum, quod inde ſequitur, quia noſtræ fidei veritas in libris ipſorum velata, & in ritibus figurata, noſtris oculis lucidè demonſtratur, & ſic fidei noſtræ teſtimonium roboratur, vt dicit Aug. 18. de ciuitate Dei. De ſecundo habetur exemplũ in c. denique, diſt. 4. ſcilicet, ꝙ minus malum toleratur propter maius malũ, quod

10 inde timetur. Maius autem † malum vi
tatur tribus modis, Primo, quando vita-
tur malum ſpirituale in anima, quod eſt
maius, propter malum corporale, quod
eſt minus. Secundo, quando vitatur ma
ius malum ſpirituale propter minus ma-
lum ſpirituale, quod committitur, diſt.
13. cap. nerui. Sicut ſæpe permittitur mi
nus peccatum, ut euitetur maius. Ter-
tio, quando vitatur maius malum corpo-
rale, propter aliud corporale, quod eſt
minus. & de his not. in cap. 3. ne cler. uel
monach. in glo. Quinto præmitto, quòd
11 licet † ius ciuile nō debeat aduerſari iuri
canonico, quod ſi cōtrariaretur, nullius
eſſet momenti, c. conſtitutiones, diſt. 10.
tamen poteſt ius ciuile permittere ſimpli
ci conceſſione per indulgentiam, non
comminando pœnam, id quod eſſet ſui
natura vitioſum, & haberet malitiā con
uolutam, quod tamen ius canonicum
nullo modo poſſet. Exemplum. Homici
dium eſt ſui natura vitioſum, quia eſt cō
tra Decalogum legis, & tamen ius ciui-
le permittit homicidium in caſu: nam im
punitum relinquit maritum interficien-
tem vxorem in flagranti crimine depre-
henſam, l. Gracchus, C. ad l. Iul. de adult.
permittit inquam per ſimplicem permiſ-
ſionem, non apponendo pœnam occidē
ti, non autem illud homicidium appro-
bando. Sed lex pontificia nullo pacto
permittit, cap. interfectores, & cap. ſeq.
12 33. q. 5. Sic † contractus vſurarius eſt
permiſſus à iure ciuili conceſſione acce-
pta pro ſimplici permiſſione per indulgē
tiam pœnæ: nam nullam pœnam com-
minatur, uel infligit propter dictum con
tractum. Sed non permittit permiſſio-
ne ſecunda, de qua ſupra diximus: quia
non prohibet impedimenta fieri volen-
tibus fœnerari, nec fœnerantibus dat ali
qua aliqua iuuamenta. Sed ius canoni-
cum nullo modo illas permittit, vel con
cedit, quia pœnas comminatur, vel in-
fligit uſurariis facientibus dictum con-
tractum, ut extr. de uſur. cap. quia in om
nibus. & cap. quamquam, eod. tit. in 6.
Et nec mirum, ſi non permittit, quia nec
permittere poſſet contra uetus & nouū
teſtamentum, de uſur. cap. ſuper eo. &
ita habes differentiam inter ius ciuile, &
canonicum. Sexto, quòd prætexiu bo-
13 ni † nunquam malum eſt permittendū
ſimpliciter, & generaliter. prima quæſt.
prima, non eſt putanda, 14. quæſt. quinta,
cap. fore, 27. quæſt. ſecunda, cap. ſi tu ab-
ſtines, 32. quæſt. quarta, cap. ſicut ſan-
ctius, 22. quæſtio. ſecunda, capit. pri-
mum, & cap. ne quis arbitretur. & de
vſur. capitu. ſuper eo. nam vbi dicitur
ibi, ſacra ſcriptura prohibuit ibi pro alte-
rius vita mentiri, ut habetur in d. cap. ne
quis, ergo multo magis ſicut concludi-
tur ibidem, prohibendum eſt, ne quili-
bet pro redimenda vita captiui vſurarū
crimine inuoluatur, cum tamen illud vi
deatur potiſſimum bonum, quod poſſit
ex vſuris prouenire. Et hæc intellige, ſi-
ue ſit malum de iure diuino. Exemplū
in d. cap. ſuper eo, & cap. non eſt putan-
da, ſiue ſit de iure poſitiuo, niſi Papæ au
thoritas hoc excuſet, vt cap. gaudemus,
cap. quanto, de diuort. vel alterius ſupe-
rioris ad hoc poteſtatem habentis: poteſt
enim tollere malum, quod lex ſua indu-
cit, ad quod pertinet quod legitur, &
not. de conceſ. præben. cap. propoſuit, de
voto, cap. 1. in fi. & cap. magnæ, §. 1. & §.
fin. aliâs ſi non eſſet permiſſio eius qui
poſſet in hoc diſpenſare, haberetur pro
non facta, arg. in c. dilectus, de tempor.
14 ord. de iudic. c. at ſi clerici. Nec † etiam
eſt permittendum malum corporale pro-
pter bonum ſpirituale. 55. diſt. ca. ſi euan-
gelica. Quod intelligas, vbi damnum in-
ducit mortem, uel detruncationem mem
brorum, ut ibi, ſecus ſi carnis maceratio
nem, vel caſtigationem, ſicut eſt vigilare,
orare, & ieiunare, quia talis admittitur,
immo imponitur, de pœnit. diſt. 1. cap. in
actione, & c. agite pœnitentiam, & diſt. 3.
cap. ille rex. & diſtin. 7. cap. nullus. & de
15 obſeru. ieiun. per totum. Sic nec † quis
debet permittere facere malum, ut alius
euitet maius malum, vel ut alius conſe-
quatur bonum ſpirituale, vel corporale:
quia non debet quis impendere animam

ſuam

ſuam commodis alienis, ad hoc vide glo. not. 14. diſt. in ſumma. & cap. 1. facit, c. ne quis, 22. q. 2. Vnde nullo modo debet quis peccare peccato quocunque minimo, & ueniali, ut alius euitet maius, ita Panorm. in c. ſuper eo, de vſur. facit tex. in cap. faciat homo, 22. q. 2. & D. Th. 2. 2. q. 25. art. 4. cum ſecundum ordinem charitatis teneatur magis diligere ſalutem animę ſuæ, quàm proximi. Matth. c. 22. Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum, ergo nullus debet detrimentum ſalutis animæ ſuæ pati, quod fit per peccatum propter ſalutem proximi ſui. Niſi ſuperioris authoritas ad hoc habentis poteſtatem aliud indulgeat, ut dicit Io. Andr. in d. cap. 3. ne cler. uel mon. facit tex. in cap. quod prędeceſſor, 11. q. 3. vbi permittitur communio cum ſeductoribus propter charitatem, & ratio eſt: quia tunc re vera non poteſt dici malum perpetratum, cum per diſpenſationem eius, qui habebat facultatem, reddatur illud licitum. ita Præpoſ. in cap. 2. num. 4. diſt. 14. Verum quando quis neceſſario eſſet commiſſu-

16 rus † aliquod malum, tunc minus eſſet eligendum, & ita permittitur minus malum, ad euitandum maius, cap. duo, cap. nerui, diſt. 13. & cap. ſi quidem veritis, 33. q. 2. ſic conſulens minus malum, ad euitandum maius, non peccaret, quod intellige, quando res tam maioris, quàm minoris eſſent eiuſdem domini, & ille ſine illo conſilio eſſet omnino facturus maius furtum, ut diximus in 1. par. li. 2.

17 cap. 127. num. 11. Rurſum † permittitur malum corporale propter bonum corporale, 33. q. 5. cap. tunc ſaluabitur. vbi permittitur virginitatis corruptio propter bonum prolis, ut dicit Henr. in d. cap. 3.

18 ne cler. vel mon. num. 3. Septimo † eſſet præmittendum, quando tolerantia Papę induceret diſpenſationem, verum quia ſupra de hac materia diximus in 1. parte lib. 1. c. 14. nu. 11. & lib. 2. c. 93. num. 23. ideo ibi me remitto. Octauo, non ſolū malum toleratur propter bonum maius aſſequendum, vel ad euitandum maius malum, ſed etiam à bonis mali tolerandi ſunt, & infirmi, uerum qualiter tolerandi ſint, uidebimus apponendo more noſtro ſolito uarias deciſiones, ut res magis eluceſcat, & in praxim deducatur. quarum prima ſit iſta.

19 Militare non eſt peccatum, immo milites poſſunt ſtipendia petere, cum militant, cap. militare, 23. q. 1. Hoc enim inquit ibi text. prouidè à lege fuit permiſſum, ut militantibus ſint ſtipendia conſtituta, ne dum ſumptus quæritur, prędo graſſetur. i. impinguetur rapiendo, & ſpoliando homines. Graſſari enim eſt crudeliter agere, improbe in alios ſæuire, & aliena inuadere. Vnde milites, qui non contenti ſuis ſtipendijs iniuſtè, & per uiolentiam exigunt, & extorquent ab aliis, peccant, cum non militent ex cauſa iuſta, ut cauſa acquirendi pacem. Sed militēt principaliter ex auaritia, cauſa deprædandi, & concutiendi proximum propter prædam. Igitur præda non debet eſſe cauſa militiæ, ſed pax, & augmentum eccleſiæ, & Reipublicę, unde ſi poſtea ſequatur ut milites prædentur publicos hoſtes, hoc non prohibetur. Ita Archid. Hugo. & Cardin. in dicto cap. militare.

20 Secunda. Licet nemo † aſtringatur obedire legi permittenti aliquam actionem indifferentem, vel conſilio. c. ſi. 14. q. 1. l. 2. ff. mand. cum opus conſulendi ipſius legis reducatur ad opus permittendi, ut dicit Præpoſ. in c. ult. diſt. 3. tamen ſecus eſt, ſi lex pręcipiat, aut princeps: nam ille, cui præcipitur, tenetur præceptum adimplere, etiamſi ſit iniuſtum c. contra morem, diſt. 100. vbi dicit tex. contra morem quippe eccleſiaſticum eſt, ſi non patientiſſime toleratur, quod à vobis abſit etiam iniuſta correctio. vbi dicit gloſ. eſt argu. quòd licet videatur iniuſtum, quod præcipit pręlatus, patiēter ferendum eſt; ideſt tolerandum, diſt. 31. c. ante triennium, di

21 ſtin. 19. c. in memoriam. Iuſta † tamen excuſatio, quare hoc non debeat, vel nolit facere, non aufertur, etiam ſi à Papa præceptum emanauerit, c. ſi quando, extr. de reſcript.

Tertia. Licet præceptum omnino ſit adimplendum, vt ſupra nu. 20 affirmauimus, tamen fallit, quando verbum præci-
22 pere † impropriè apponeretur prout apponitur in c. ſi quis partem diſt. 54. & 31. q. 1. c. hac ratione. Vnde infertur, quòd quamuis ſibi abſcindens ſponte digiti partem, etiam ſi non reddatur impotens ad ſacrificandum ordinari non poſſit, cum ſic puniatur ſeipſum mutilans ac alium,
23 & eodem † modo puniatur excommunicationis pœna verberans ſeipſum, vt alium, vt not. per Archid. 23. q. 5. c. non licet. Ioan. And. in c. 1. de vita & hone. cle. lib. 6. Doct. in c. contingit, de ſen. excom. tamen qui caſu aliquo dum operi ruſtico curam impenderet, ſe non ſponte percuſſit, hunc canones præcipiunt, ideſt permittunt ad ordines promoueri, & promotū non abiici. ita tex. in c. ſi quis partem, diſtin. 55. nam in primo caſu voluntas eſt iudicata, quæ ſibi cauſa fuit ferrum iniicere, in ſecundo caſus ueniam meruit, & ita ſimplicitati, & ignorantiæ uenia tribuitur, de conſecr. diſt. 2. c. 3. de rerum permut. c. cum vniuerſorum, glo. in d. cap. ſi quis partem. Et ita permiſſio iuris non cogit aliquid adimplere, ſed relinquit illud iudicio aliorum quando indifferenter poteſt illud facere, vel dimittere ſine peccato, 33. q. 4. c. vir cum. Item infertur, quòd quamuis tex. in d. c. vir, dicat, quòd
24 vir cum propria † uxore dormiens niſi lotus aqua, eccleſiam intrare non debet, ſed neque lotus ſtatim intrare, ſed ſecundum Card. ibi, in fine, trāſacta una die: tamen illud eſt conſiliu, cum talis commixtio ſit peccatum ueniale, immo nec pro peccato mortali ingreſſus eccleſiæ alicui prohibetur, niſi ſit excommunicatus, vel interdictus, vel ei hoc ſpecialiter interdicatur, ut ſit cum quibuſdam pœnitentibus, & contumacibus, vt dicit glo. ſing. in d. c. uir, cum tamen quando quis commiſcetur uxori cauſa prolis, ſuo iudicio. i. arbitrio relinquitur, utrum ex humilitate uelit abſtinere, uel ex deuotione accedere, cum in igne concupiſcentiæ, uel in igne. i. in amplexu mulieris neſciat ardere, ideſt libidini deſeruire, ſed uxorem cognouit uel ad neceſſitatem, quia exactus, uel debitum exegit cauſa prolis. Pariter
25 quamuis † tex. in c. hac ratione, 31. q. 1. dicat, quòd Apoſtoli præceperunt ſecundas adire nuptias propter incontinentiā hominum, ideſt ut uitaretur malum fornicationis, tamen illud uerbum præcipimus, accipitur impropriè. i. permittimus, ut loquitur tex. in c. Deus, 31. q. 1. ſimile in c. Domino Sancto, diſt. 50. unde ibi relinquendus eſt uir mortua coniuge arbitrio ſuo, an aliam uelit ducere: Lex enim permittit ſecundas nuptias, ne fiant peiora, non tamen præcipit propriè. Sed ſi uelit poteſt nubere, ut dicit tex. in c. quomodo, in fine, 31. q. 1.

Quarta. Eccleſia quandoque tolerat,
26 & † permittit minus malum ut euitet maius probatur in c. denique, diſt. 4. ubi tolerat ſeculares, qui ipſa die dominica carnis priuii plus ſolito cęteris diebus accuratius appetunt, quod quidem eſt peccatū, c. quandoque, de conſe. diſtin. 5. & relinquit eas ſuo genio, ne forte ſi à tali conſuetudine arceret, peiora committerent. Ex quo quidem textu iuncta glo. in uerb. uenia, nota, quod crimen toleratur ab eccleſia, & illud non punit, ac relinquitur alterius arbitrio, cum timetur ſcandalum, ſicut cùm multitudo eſt in culpa, ſiue in cauſa, ut iſt d. c. Denique. Quod intellige, modo delicta nō ſint nimis enormia quia tunc nullo modo toleranda ſunt, ſi compeſci poſſunt, c. flagitia, 32. q. 7. in uerb. omnes gentes.

Quinta. Et ſi multitudini ſit parcendū ita ut propter illā detrahatur ſeueritati, c. cōmeſſationes, diſt. 44. & ibi gl. c. ut cōſti tueretur diſ. 50. vbi in d. c. cōmeſſationes habetur, quòd commeſſationes, quę ſunt prohibitæ ratione multitudinis ſunt tollendæ magis monendo, quàm minando,
27 quæ quidem monitio † debet incipi à nobilioribus, & maioribus, ut pręlatis, ut ſic alii inferiores de populo, poſtea facilius retrahantur, d. c. in fi. tamen in multis caſibus multitudini non eſt parcendum,
28 quorū primus; quia ob † multitudinem detrahi-

detrahitur de ſeueritate pœnæ differendo, non ex toto tollendo pœnam, ſed eius ſeueritatem, ita gl. in d.c. cōmeſſationes. Secundus, quādo aliquid male fit, & qua ſi ex authoritate defenditur, tunc enim non debet dormire ſeueritas, ſed quando non defenditur, tunc diſsimulari poteſt propter ſcandalum, ueritas tamen nunquàm propter ſcandalum debet deſeri, ut extr. de reg. iur. c. qui ſcandalizauerit, de temp. ordin. c. ſane, ſed ſeueritas pęnarum poteſt deſeri, ut in d. c. commeſſationes. Tertius. Non parcitur multitudini nec quo ad pęnam, quando committitur flagitium nefandum, c. flagitia, 32. q. 7. Quartus fallit in regularibus, quia facientes cōtra uotum ſunt puniendi, non obſtante multitudine arg. in c. ea quæ, de ſta. regu. & ibi not. Hoſt. idem Archid. in c. ut conſtitueretur, diſt. 50. Quintus, propter maius malum, quod poſſet eccleſiæ inferri, quia tunc detrahitur ſeueritati, puta, quia Rex aliquid diſponit de rebus eccleſiæ, cui ſi contradiceret prælatus, peius eccleſiæ eueniret, Archid. in d. c. commeſſatio-

29 nes. Sextus, † quo ad culpam quia licet multitudini parcatur quo ad pęnam, non tamen quo ad culpam, ita glo. ſing. in c. de ... diſt. 4. uer. uenia. & in c. qui ſincera, diſt. 45. ubi dicit gloſſa, quòd licet Iudæi obſeruando ſua feſta peccent mortaliter non tamen eccleſia eos tolerando, dat licentiam peccandi, ſed tamen indulget, & tolerat quo ad remiſsionem pœnę.

30 Quinta. Comparatiua permiſsio † quę permittit minus malum, ad euitandum maius malum, non excuſat à peccato, iuxta illud. Multa per patientiam tolerātur, & c. vt in c. cum iamdudum, de præben. Hoc enim caſu lex humana dicitur aliquid permittere, non quaſi approbans, ſed quaſi id dirigere non valens, ut dicit S. Thom. in 2. 2. q. 83. art. 3. Exemplum in c. denique, diſt. 4. in c. ſi qui, 26. q. 2. vbi inquit text. quòd obſtandum eſt potius vt aliqui de paginis euangelicis futura colligant, ſicut facit quis, cum aperit euangelium, ut per illud, quod primo occurrit, præterita ſciat, vel futura, quàm vt ad dæmonia conſulenda concurrat. Vnde verbum illud. Etſi optandum ſit, eſt potius comparatiua permiſſio, quia permittitur minus malum, vt euitetur maius, vt 33. q. 2. c. ſi quod verius. Cardin. in d. c. ſi qui. vbi in d. cap. ſi quod verius, permittitur minus malum, ideſt adulterium, quod eſt minus illicitum, quàm homicidium, hoc eſt effundere ſanguinem humanum. vbi glo. ibi, in verb. Adulterium dicit. Quod hic dicitur, non eſt conſilium, vel præceptum, ſed eſt comparatiua permiſſio, quæ non excuſat à peccato.

31 Sexta. De duobus † malis culpę minus eligendum eſt, & ita minus eſt tolerandum ad euitandum maius, quod intellige, quando ille, qui eligit minus, neceſſario habet neceſſe incidere in alterū de duobus 13. diſt. c. duo. & cap. ſeq. 22. q. 4 c. quod Dauid, & cap. ſi aliquid, cum duobus cap ſeq. Hinc qui murorum vn-

32 dique † ambitu clauditur ne fugiat, ſi ex honeſta cauſa ſe præcipitaret ubi breuior murus inueniur, non peccat, d. c. nerui. Quod intellige, quando ſperaret, uel pręſumeret euadere, alias ſi ſe præcipitaret, etiam per breuiorem locum, non ſperās euadere, volens propria morte perire, quàm ab alio occidi, Sicut fecit Saul, reus eſſet mortis ſuæ: potius enim deberet ferientis ictum expectare: quia forte parceret ei, vel alio modo contingeret eum euadere, vnde nullo modo debet ſibi mortem ingerere, ut 23. q. 5. cap. non eſt veſtrum. Si vero nimis ſit depreſſus, ita quòd ſperat euadere, quamuis aliter contingat, non eſt reus ſuæ mortis, caſus enim veniam meruit, c. qui partem, diſt. 55. vide gloſſam in d. c. nerui, verb. præcipitat. Pariter Apoſtolus permiſit minima, ideſt immoderatam exactionem debiti coniugalis, ad euitandam maiora, i. fornicationem, ut dicit glo. in d. c. nerui, in verb. Maiora.

33 Septima ad meretrices accedere † quāuis peccatum ſit mortale, text. optimus, 32. q 4. cap. meretrices, & cap. nemo ſibi, tamen eccleſia illud peccatum tolerat, ad

euitandum maius malum, cap. inter opera, & ibi Panorm. de ſponſ. non enim illud peccatum approbat, ſed diſſimulando tolerat, ut ſic adulteria, inceſtus, aliasq; fœdiſſimas coniuctiones compeſcat. Hinc D. Auguſt. dicit. Tolle meretrices de mundo, & Sodomia totus erit repletus. Igitur eccleſia in tali caſu cenſuram reſtringit, ne forſan deterius inde contingat: quia qui nimis emungit, elicit ſanguinem. 4 diſt. cap. denique.

34 Octaua Eccleſia non † compellit quē preciſe ad pœnitentiam, ſed patitur aliquem ſtare in peccato, ut euitetur maius malum futurum. ita notabiliter probatur in cap. requiſiuit, de ſponſal. ubi eccleſia potius monitione, quam coactione cogit iurantem contrahere cum aliqua, ut contrahat, ſi rationabilis cauſa matrimonium impediret, cum huiuſmodi coactiones ſoleant habere periculoſos, & infęlices exitus, ut patet in cap. pręterea, de ſponſalib. cum matrimonia debeant eſſe libera. Hinc eccleſia tolerat illud minus malum de præſenti, ut euitetur maius malum futurum. Quæ autem ſit
35 cauſa † rationabilis, remittenda eſt arbitrio boni uiri, ut de ſponſal. capitu. præterea 2. Quid enim ſi uir adeo perſequitur mulierem, uel econtra, quòd homicidium inde, uel bellum probabiliter inde ſequeretur, ſi contrahendo compellatur. Dicendum eſt quod eccleſia debet cenſuram reſtringere in hoc caſu, alioquin iux. tex. in c. 1. de ſententia excommunic. in ſexto, cenſura non eſſet medicinalis, ſed mortalis, nec ad correctionem proferretur, ſed ad deſtructionem, contra Apoſt. 2. Corinth. cap. 10. Et ita habes caſum, in quo aliquis exiſtens in peccato mortali pœnitentiam agere non cogitur præciſe, & hoc tolerat eccleſia, & dicitur comparatiua permiſſio ad tollendum maius malum. Maius enim malum eſſet contrahere coactè, & uxorem interficere, uel ipſam relinquere, & aliam ducere, & ſic adulterium committere, quàm ſi uiolet iuramentum, & ideo hoc tolerat eccleſia, ſed non placet ei, nec factum approbat. Quod enim toleramus dicunt iura, inuiti permittimus, 31. quæſt. 1. c. hac ratione, ſimile 33 quæſt. 2. cap. ſi quod uerius de præben. cap. cum iamdudum, in fi. de conſecr. eccl. c. aqua.

36 Nona. Licet uotum caſtitatis † de præſenti impediat matrimonium contrahendum, eccleſia tamen ex cauſa matrimonium contrahi quādoque permittit, optimus tex. in cap. ueniens qui cler. uel uou. & talis eſt comparatiua permiſſio, ut dicit ibi glo. ac ſi dicat, quòd illa contrahendo non euitat peccatum, ex quo uenit contra uotum, ſed eccleſia permittit ex cauſa, ut euitet maius malum, & periculum, quia apparebat quòd mulier erat iuuenis, & continere non poterat. ita Hoſtien. & Panorm. in d. cap. veniens.

Decima. Hac ratione, quia eccleſia minus malum tolerat ad euitandum maius, fit, quòd non ſit alicui † aliquid iniungendum per iuramentum, de cuius tranſgreſſione ueriſimiliter timetur, argu. tex. in cap. clericos, de cohab. mul. vbi clerici ſuſpecti, & iuuenes non ſunt cōpellendi fornicarias abiurare, ſimile 22. quæſt. 1. cap. non eſt contra præceptum, & cap. in nouo, & cap. ita ergo. de præſumpt. c. litteras. §. fin. Hac etiam ratione non imponitur pœnitentia grauis iuuenibus diſt. 50. c. pœnitentes, & hac ratione multa in patientia tolerantur, d. c. cum iam dudum.

Vndecima. Hac pariter ratione quamuis omnes † de præcepto teneantur ad
37 correctionem, capit. tua, de cognat. ſpir. glo. in extr. 1. ne ſed. uacan. tamen illa
38 fieri † debet, quando adeſt opportunitas temporis, & quando credit peccanti prodeſſe, ita D. Thom. 2. 2. quæſtio. 33. & in 4. diſt. 19. quæſtio. 2. Nam ſi uellet hominem recenti vulnere affectum corripere, nihil aliud faceret, quàm igni adhibere ligna.

Duodecima. Rurſum, quia tolerantia eſt permiſſiua, & non approbatiua, & ideo à peccato non excuſat, diximus in

in noſtris deciſ. lib. 2. cap. 93. nume. 25.
39 peccare quidem † uendentes uictualia vltra pretium à lege taxatum, quamuis ſit conſuetudo, quæ præſumitur à Principe ſciri, cum ſit notoria, & per conſequens illam princeps tolerat. quia talis conſuetudo cum ſit irrationabilis, & contra legem naturalem, ut ibi probauimus, tanquam irrationabilis non ualet, cap. quanto, de conſuet. & multa tolerantur, quia in iudicium non deducuntur, vel non probantur, d. cap. cum iam dudum.

Decimatertia. Ex his, quæ ſupra diximus,
40 licet † uideatur poſſe concludi uſuram poſſe permitti aliquo iure tum ciuili, tum Canonico. Ciuili quidem, quia finis illius legis eſt conſeruare quietem, & pacem Reipublicę, & ita intendit homines dirigere in bonum commune, ſed finis canonici eſt conſulere animabus, atque conſcientiis hominum. Vnde cum per contractum uſurarium multa mala uitentur, vtpote damnum in rebus, & periculum in perſonis, item pauperum ſuſtentatio, & ſaluatio mercantiarum, quæ multum utilis Reipublicæ, videtur in his terminis permiſſibilis, & per conſequens quòd ad euitãda hęc maiora mala poſſit eccleſia hunc tolerare contractum: cum de duobus malis minus ſit eligendum, d. c. duo. cap. nerui, diſtinct. 13. Tamen oppoſitum conſtanter affirmamus. Scilicet nullo iure
41 illam † poſſe permitti, cum ſit prohibita vſura, quia peccatum. Non enim ideo peccatum eſt: quia prohibita, iux. tex. in cap. quid ergo 13. quæſt. 2. Sed prohibita, quia peccatum, tanquam ſui natura vitioſa, habens malitiam côuolutam, & contra decalogum legis. Cum uſura ſit rapina. 14. quæſtio. 4. cap. ſi quis rapinam. Et licet uideatur ius ciuile illam concedere ff. & C. de uſur. tamen illam non approbat, ſed tantum permittit, non infligendo pœnam. Verum ius Canonicum nullo modo illam permittit, quia iux. tex. in cap. quamquam, de vſu. in 6. eos diuerſimode punit. Sicut à ſimili. Iura ciuilia impunitũ relinquit maritũ occidentem uxorem deprehenſam in adulterio, non tamen illud delictum approbat, ſed ius Canonicum nullo modo, vt ſupra diximus. Quod ſi quis obii
42 ciat, quòd propter † multa bona, quæ inde ex uſura ſequuntur, eſſet permittenda. reſpon. quòd nullo modo ius Canonicum illam permittit, cum ſit contra vetus, & nouum teſtamentum, cap. ſuper eo. cap. quia in omnibus, de uſur. Immo nec illam permittit pro redimendis animabus captiuis ab infidelibus, quod eſt maximum bonum, & potiſſimũ, quod poſſet ex vſuris prouenire. Sic nec eſt toleranda propter maius malum euitan
43 dum. Cum illud malum, † quod incurrit uſurarius, dicitur maximum peccatum propter quatuor. Primo, quia contemnit Deum audacius. Secundo, quia contemnit naturam expreſſius. Tertio, quia contemnit ſcripturam deterius. Quarto, quia contemnit iura diutius. Contemnit nãque ipſe vſurarius Deum audacius, quia cum in omnibus peccatis, quæ ſunt expreſſe contra diuina mandata, homo verecundetur, & erubeſcat, in iſto tamen peccato quantumcunque ſit expreſſe contra Domini mãdatum, non uidetur uerecundari, ſed potius gloriari, cum illam tanquam licitam exerceat, cap. quia in omnibus, de vſur. Vlterius côtemnit naturam expreſſius, quia non ſolum contemnit eam in vno genere rerum, ſed etiam in pluribus, ſcilicet in tribus. Vult enim contra naturam, quod numerabilia, ſicut denarii, ſuperualeant ſuo numero, & ponderabilia, ſicut aurum, ſuperualeant ſuo ponderi, & menſurabilia, ſicut vinum, & oleum, ſuperualeant ſuæ menſuræ. Vlterius contemnit ſcripturam deterius, quia uidetur eam contemnere per infidelitatem, quæ eſt oppoſita fidei, quam in baptiſmo profeſſus eſt: Nam ſi perfecte crederet, impoſſibile eſſet quòd contra Deum, & ſcripturam ſic apertè, & inuerecundè procederet. Item contemnit iura diutius, quia non obſtante prohibitione

hibitione cuiuſcũque iuris in dicta vſura cõtinuè perſeuerat vſque ad mortem, ita ut decedant vſurarii ſine reſtitutione, ſine pœnitentia, & ſacramentis, vnde ſæpe ipſis accidit quod dicit Auguſt. in Serm. de Innocentibus. Hac animaduerſione percutitur peccator, vt moriés obliuiſcatur ſui, qui dum uiueret, oblitus eſt Dei. Quare ex his cum Io. And. in reg. peccatum, concludendum eſt, nullo pacto ius Canonicum debere concedere, vel permittere contractum uſurarium, nec propter conſecutionem boni, nec propter maius malum uitandum: cum regulariter loquendo, non appareat aliquod maius in ipſo, quod per ipſum valeat vitari. quare ceſſat ratio tex. in c. de nique, di. 4. & ratio tex. in c. qui ſyncera.

44 Decimaquarta. Licet ex parte uſurarii nullo modo ſit permittenda vſura. tamen ſecus eſt ex parte debitoris, quia poteſt quandoque eccleſia permittere, vt duobus malis concurrentib. debitor, qui neceſſe habet unum de duobus incidere, eligere id, quod minus eſt & ratio eſt: ad maius malum uitandũ, quia ſi ille vult eſſe homicida meus, mihi negando ſubſidium, poſſum ego illi ſuadere, vt mihi præſtet ad uſuras, ne fame moriar. Volenti enim peccare licet ſuadere, ut minus peccet, & volenti homicidium omnino committere in Petrum, poſſum conſulere, vt vulneret, & uolenti committere magnum furtum, vt minus committat, modo res furata tam magna, quã volebat furari, quàm minima ſit unius Domini. Ita diximus in noſtris deciſ. lib. 2. cap. 108. nu. 4. & cap. 127. nu. 11.

45 Decimaquinta. Vnus, † & idem actus poteſt eſſe uitioſus ex parte unius, qui tamen non eſt uitioſus ex parte alterius, vnde quamuis contractus uſurarius ſit uitioſus reſpectu eius, qui mutuum præſtat, non tamen reſpectu eius, qui mutuum accipit. Sicut poteſt poni exemplum in Paſſione Chriſti, quia perniciem attulit reſpectu Iudæorum, qui eam intulerunt, non autem ex parte Chriſti, immo ualde virtuoſa. Sic & ſanctiſſima Euchariſtia reſpectu indignè ſumentium maximam perniciem affert, vnde dicitur in c. & ſancta, de conſecrat. diſtin. 2. quòd ſancta obſunt malis, non illa, quia res illa mala ſit, ſed quia malus quod bonum eſt male accipit. Vnde dicitur in proſa: Mors eſt malis, uita bonis, uide pacis ſumptionis, quàm ſit diſpar exitus. Id uero etiam comprobari poſſet exemplo arcæ domini, multiſque alus, ut diximus in feſto Corporis Chriſti. Ser. 7. lib. 2.

46 Decimaſexta. An uero alicui † liceat inducere aliquem ad peccatum, verbi gratia, petere pecuniam ſub vſuris. Dic quòd ſic, ut nume. 44. Aliàs ex cauſa rationabili, licitum eſſet mihi petere pecuniam mutuo, quod ſi quis nollet niſi ſub fęnore dare, utique illam poſſem recipere abſque peccato. Sic an liceat inducere improbum miniſtrum ad confitendum, vide lib. 1. in noſtris deciſ. c. 16. & li. 2. de magis, c. 6. nu. 6. & nu. 10. Vbi an liceat diſſoluere maleficium maleficio per maleficos.

47 Decimaſeptima. Licet † Iudæi in ſuis ritibus tolerentur, cap. qui ſyncera, diſt. 45. propter aliquod bonũ, quod ex eis prouenit, quia teſtimonium fidei noſtræ habemus ab hoſtibus, & quaſi in figura nobis repræſentatur quod credimus, tamen aliorum infidelium ritus, quia nihil utilitatis, aut ueritatis afferũt, non ſunt aliqualiter tolerandi, niſi forte ad aliquid malum euitandum, ſcilicet ad euitandum ſcandalum, vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire, c. comeſſationes, diſt. 44. vbi notat ibi Archid. quòd tacet quandoque Prælatus propter maius malum, quod poſſet eccleſiæ prouenire. Vel etiam propter impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem,

48 propter hoc etiam hæreticorum, † & paganorum ritus eccleſia aliquando tolerauit, quando erat magna infidelũ multitudo, ita Card. & Præpoſ. in d. cap. qui ſyncera.

Decimaoctaua. Licet Eccleſia tolleret

ret ritus Iudæorum, qui illos obſeruando, peccant mortaliter, vt cõcludit Card. in d. cap. qui ſyncera, num. 1. non tamen
49 conſentit, † illos approbando. Et non obſtat tex. in cap. error, diſtin. 83. vbi error, cui non reſiſtitur, approbatur, & ueritas, quę minimè defenſatur, opprimitur. quia reſpondetur: illud intelligi in delictis manifeſtis, ubi tenetur ad correctionem eorum, qui ſibi ſubiiciuntur, hoc autem hic non habet locum in hac parte, cum Iudæi ſint extra unitatem eccleſiæ, & ideo non dicitur conſenſus, ſed permiſſio tolerantiæ, ne deterius cõtingat, & ut aliquo modo bonum eliciatur.

50 Decimanona. Et ſi omnes fideles † ſũmam debeant habere curam de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut ſi incorrigibiles appareant, ab eccleſia ſeparẽtur, vt probatur in c. error, diſt. 83. in c. quapropter, 2. q. 7. in c. 1. 5. q. 5. & in c. tam ſacerdotes, 24. q. 3. tamen poſſunt quandoque diſſimulare, & omittere correctionem non ſolum non peccando, ſed etiam ex charitate, ut ſi propterea quis obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia oportunum tempus inquirit, uel eiſdem ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, ita D. Aug. in c. 1. de ciuit. Dei. Plerumque etiam boni uiri propterea ſufferunt aliorum peccata, & tacent; quia ſępe deſeruntur publicis documentis, quibus ea, quæ ipſi ſciunt, iudicibus probare non poſſunt. licet gl. in ver. tacent, dicat, quòd tali caſu dicat ei, qui poteſt prodeſſe, & non obeſſe, 22. q. 5. cap. hoc videtur. Sed in publico non debet hoc dicere, ut 6. q. 1. cap. ſi omnia. Verum nota, quòd licet omnes fideles teneantur corrigere peccata mortalia, aliàs tacẽdo videantur approbare, aliter ta-
51 men ad hoc tenentur † prælati, & aliter fideles. Nam prælati quidem mente, lingua, & manu. Mente quidẽ improbando, lingua, reprehendendo, & increpando. Manu quidem coercendo. Inferiores uero mente, & lingua. Ita Cardin. & Præpoſ. in dicto cap. error, diſtin. 83.

Vigeſima. Nullo pacto quis debet to-
52 lerare maius † malum ſcilicet ſpirituale ad euitandum minus malum, ideſt corporale, quamuis ſit mortis. Ita text. in capit. ſacris, de his, quæ ui. ubi communicantẽ excõmunicato propter metum mortis, licet metus attenuet culpam, tamen excommunicationis labe credimus inquinari. Et ita nullo modo debet tolerare excommunicationem ad euitandum periculum mortis. Et non obſtat il-
53 lud, quòd excõmunicatio euitatur † ex minori cauſa, quàm ex metu. 11. q. 3. cap. quod prædeceſſor. & cap. anteceſſor, ubi participans excommunicato in his, quæ ad ſalutem animæ pertinent, non eſt excommunicatus: nam ſoluit glo. in d. cap. ſacris, quòd illud eſt indultum à iure, & ideo non eſt trahendum ad conſequentiam. regu. quæ à iure, libro ſexto.

Vigeſimaprima. Tolerans aliquod ma-
54 lum inuitus † coactione abſoluta, non peccat, uerbi gratia, qui trahitur inuitus in eccleſiam ad audiendam miſſam excommunicati, uel cum excommunicatis ibi audientibus, uel ſi ibi exiſtens detinetur inuitus, ita ut nec permittatur exire, uel ſi hæretici Chriſtianum inuitum ueſtibus exuunt, ad fontes portant, & rebaptizant, uel cogunt idolo thurificare aperiendo manum ipſius, imponendo thus, & demum ipſam reuoluendo ſuper prunas, quæ ſunt ante idolum. diſtinct. 50. cap. presbyteros, 45. diſtin. capit. de Iudæis, quia tunc pati magis, quàm agere videtur, cap. teſtamentum, diſtinct. 6. Imo talis inuitus dormienti comparatur, l. 1. in fine, ff. de authorit. tuto. gloſ. in d. cap. ſacris, verb. per coa-
55 ctionem. Pariter † mulier, quæ per uim abſolutam fuit oppreſſa, non peccat, etiam ſi uirgo fuerit ſtuprata, atque in ipſa corruptione ſit facta ſeminum commixtio: cum peccatum ex voluptate naſcatur, & talis mente nõ conſentit, verũ ſi virginitatẽ amiſerit, inquit tex. ꝙ licet nec adultera, nec fornicaria dici poſſit,

poſſit, cap. puto, 32.q.5. tamen incõtaminatis non debet ſe exæquare virginibus, cap. ille autem, 32.q.5. An vero talis, quæ
56 amiſit carnis integritatem † per uiolentiam renitente voluntate, aureolam habebit. Reſp. D. Tho. in 4. diſt. 48. quòd ſi aliqua per violentiã oppreſſa fuerit, non amittit propter hoc aureolam, dũmodo propoſitum pepetuo ſeruandi virginitatẽ ſeruet, illi actui nullo modo cõſentiens. & hoc ſiue pro fide ſiue pro quacunque alia cauſa violenter corrumpatur, ſed ſi hoc pro fide ſuſtineat, ad genus martyrii pertinebit. Vnde Lucia Sancta dixit, ſi me inuitam violare feceris, mihi caſtitas duplicabitur ad coronã, Non quòd habebit duas virginitatis aureolas, ſed quia duplex præmium reportabit, vnum pro virginitate cuſtodita, aliud pro iniuria, quam paſſa eſt. Ita D. Thomam ſequitur, Card. in ſum. 32.q.5. in fine.

Vigeſimaſecunda. Non licet mulieri
57 ſe occidere † ne ab alio corrũpatur: quia non debet in ſe cõmittere crimen maximũ, quod eſt ſuiipſius occiſio, ut euitet minus crimen alienũ: Non.n. eſt crimen mulieris per uiolentiam violari, ſi conſenſus non accedat, c. ille aũt, 32.q.5. nã non coinquinatur corpus, niſi de cõſenſu mẽtis, ad hoc 32.q.5. in princ. fornicario au-
58 tem † vel adulterium minus peccatum eſt, quàm homicidium, & præcipue, quàm ſui ipſius, quod eſt periculoſiſſimum, quia non reſtat tempus, vt per pœnitentiam illud crimen expietur, vnde nullo modo licet homini interficere ſe ob timorem, ne in peccatum conſentiat, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona, 14.q.5. per totum. 22.q.2. cap. is autem, & cap. ne quis, & c. faciat, vel vt vitentur mala, & præſertim minora, & minus certa: Incertum eſt enim an aliquis in futurum conſentiat in peccatum: potens eſt enim Deus hominem ſuperueniente qualibet tentatione liberare à peccato, ſecundum D. Tho. ad hoc cap. ſi non licet, iux. finẽ verſ. Item hic dicimus 33.q.5. Archid. in c. non eſt, nu. 2. ead. q.
59 Vigeſimatertia. † Mulier, quæ ab alio ſcit ſe tangi mala intentione, licet non conſentiat, ſi tactus ſunt ex ſuo genere venerei, vt in locis genitalibus, aut vicinis, vel oſcula furtiua, nullo modo permittere debet, quantũcunque ſecreto fiant, ſicut nec permittere, & tolerare debet ut quis in aliqua corporis parte etiam ſi id ſecreto fiat, abutatur ea, ſed debet omnino contradicere ſubtrahendo, immo ſi hoc non poſſet, debet cum Suſanna clamare, alioquin ſi hęc non faceret, tacite conſentiret, mauult enim potius illos tactus, quàm recedere, quod cõſtat eſſe mortale, & voluntarium, ſicut proiectio mercis in mare. Quod idem eſt quando dubitaret an tactus ſint libidinoſi, modo tactus eſſent aperte impudici vt nos diximus in noſtris deciſ. in 1. par. lib. 2. c. 75. nu. 11. 12. & 13.

Vigeſimaquarta. Boni debẽt infirmos
60 tolerare † in multis caſibus, & primus, ipſis conſueta non denegando, cap. deni que, diſt. 4. Secundus, debilitati quantũ ad labores condeſcendendo, 47. diſt. cap. omnes, in fine. Tertius, ipſorum defectus ad infamiam non detegendo, cap. in ſcripturis, 96. diſt. ſed corripiendo, 2.q.1. cap. ſi peccauerit: Et hoc de occultis intelligitur, nam de manifeſtis cogim accuſare, præmiſſa tamen admonitione, 2. q.7. quapropter. Quartus commiſſa eorum propter ſpem correctionis patienter ſupportando, c. licet, diſt. 45. Quintus, ipſorum detractiones, & falſa iudicia ęqua nimiter tolerando, cap. deteriores, & cap. ſeq. 6.q.1. & cap. ex merito. Sextus, boni tolerant malos, non ſe vlciſcendo de omnibus ipſorum iniuriis, cap. ſex differentiæ, 22.q.3. Nam vltio ad iudicem pertinet, vt dicit ibi tex. qui punit non delectatione alienæ miſeriæ, quod eſt malum pro malo reddere, ſed pro dilectione iuſtitiæ. Septimus, tolerandi ſunt tamdiu mali, quãdiu per iudicium eccleſiæ non publicantur, 2.q.1. cap. multi, circa princ. 15.q. vlt. cap. vlt. Octauus, tolerandi ſunt, quamdiu de ipſorum correctione non deſperatur. 23.q.4. cap. 1. Nonus, tolerandi ſunt quorum peccata manife-

ſta

ſta non ſunt, ne forte eradicando zizaniam, eradicetur & triticum, 11.q.3.cap.
61 nolite. 2.q.1. cap. multi. Sed quare † tolerandi ſunt. Dic ne ex turbatione ipſorum pax generalis eccleſiæ concutiatur, 23.q.4. tolerandi, & cap. quid ergo, & c. quiſquis.
62 Vigeſimaquinta. Viſitatoris † officiũ eſt prudenter ſe agere in viſitationis officio, & ſemper, ideſt regulariter miſcere cum diſciplina miſericordiam, nam diſciplina, uel miſericordia multum deſtituitur, ſi una ſine altera teneatur. Miſcenda eſt ergo lenitas cum ſeueritate, faciendumq; quoddam ex utraque temperamentum, ut neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neque nimia benignitate ſoluantur. cap. diſciplina, diſt.45. ubi gloſ. in verb. miſcenda dicit. Nota
63 quòd † iudices ſemper ſequentur mediocritatem, arg. extr. de cenſi. c. ex parte, ff. de ſer. leg. l. generaliter, niſi ex cauſa magis ſequaretur rigorem, ut l. placuit, C. de iudic. ubi ſcilicet multis graſſantibus opus eſt exemplo, ut ff. de pęnis. l. aut facta, in fi. Hinc debet viſitator diſcordantes concordare, 90. diſt. c. 1. & c. ſtudendum, non ex uindicta corrigere, 86. diſt. cap. ſi quid. & cap. ſeq. Nec iuxta uelle punire, 45. diſt. cap. cum beatus, & commiſſa eorum quandoque propter ſpem correctionis ſupportare, 45. diſt. c.
64 licet. An vero † uiſitator poſſit amouere ab officio, ſi in forma mandati ſint tãtum illa verba. Inquiras, & regulam ſeruari facias, uide ſupra cap. 27. num. 24. & 25. & ibi ſi uult uiſitare loca. ut nu. 96. & 99. ſi viſitator vellet mittere pro fratribus alterius monaſterij, ut eos uiſitaret, nu. 107. vſque 111. Et deinde uide clem. frequens, de exceſſ. prælat. ubi Concilium prouidit xxx. grauaminibus, quę inferebantur religioſis, à quibus præcipit pręlatos ceſſare, & ſuos ſubditos facere ceſſare, iubens ipſorũ religioſorũ priuilegia, & iura ſeruari. De hac tamen materia late diximus ſupra in c. præcedẽti. Et hæc ſint dicta quo ad materiam viſitationis.

Et ſic eſt finis, pro quo ſine fine ſit benedictus Dei, & hominis filius, Dominus, & redemptor noſter Ieſus Chriſtus. Deo gratias. Amen.

FINIS.

0-4